

9.0358

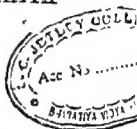
THE
BAUDHĀYANA ŚRAUTA SŪTRA

BELONGING TO THE

TAITTIRĪYA SAMHITĀ

EDITED BY

DR. W. CALAND.

VOLUME I.

CALCUTTA.

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET.

1904.

20358

TO

MR. AUG. BARTH

THE GREAT SANSKRITIST OF FRANCE

THIS EDITION IS INSCRIBED

AS A TOKEN

OF RESPECT AND GRATITUDE

BY THE EDITOR.

INDEX.

Preface	Page VII
Darśapūrnāmāṣu	Prasna I
Agnyādheyam	II.
upavyāharanam	" 1 } adhy. 1.
devayajanayācanam	" 2 }
rtvijām varaṇam	" 3, 4 }
vinidhayaḥ	" 5 }
agnyādheyakarmāntam	" 6, 7 adhy. 8.
upavasathagavi	" 8-11 adhy. 4
agnyādheyam	" 12-20 }
anvārambbhāṣiyeṣṭiḥ	" 21 } adhy. 5, 6
Datādhyāyikāḥ	III.
punarādheyam	" 1-3 (adhy. 1).
agnihotram	" 4-7 (" 2).
agnyupasthānam	" 8-9 (" 3).
pinḍapitryajñāḥ	" 10-11 (" 4).
āgneyasam	" 12 (" 5).
agnibhyah pravāsaḥ	" 13-14 (" 6).
yājamānam	" 15-22 (" 7, 8).
brahmatvam	" 23-26 (" 9).
hautram	" 27-31 (" 10).
Paśubandhaḥ	IV.
Cāturmāsyaṇi	V.
vaiśvadevabhaviṃśi	" 1-4 (adhy. 1).
varuṇapraghāsaḥbhaviṃśi	" 5-9 (" 2).
śakamedhabhaviṃśi	" 10 (" 3).
mahāpitryajñāḥ	" 11-15 (" 4).
traiyambakabhomaḥ	" 16-17 (" 5).
śonāsiriyabhaviṃśi	" 18 (" 6).
Agniṣṭomaḥ	VI, VII, VIII.
prātahsavanam	VI, VII.
mādhyandinasavananam	VIII. 1-8 (adhy. 1, 2).
tṛtīyasavananam	VIII 9-15 (" 3, 4).
yajñāpucchāḥ	VIII 15-22 (" 5, 6).
Pravargyaḥ	IX 1-16 (" 1-4).
pravargyapṛāyaścōtīṣas	" 16-18 (" 5).
anvātaradikṣā	" 19-20 (" 6).

(c) paśasūtra, on 16 leaves, by the same hand as (a), on the same kind of paper; Saka 1673.

(d) cāturmāsya, on 17 leaves, by the same hand as (a) and (c)

corrected.

hand and on

d and kind of

paper as (c).

(i) aśvamedha, on 15 leaves, well written, apparently by the same hand as (f) and (g); corrected.

(k) dvādaśāha, on 16 leaves, corrected.

(l) mahāvratā, etc., called at the end: **इष्टावली** on 17 leaves; the numbers of the khaṇḍas are corrected so as to continue the k), by the

as (e) and (u).

(n) uttarā tatib, on 41 leaves, well written, but containing a very corrupted tradition, just as B; happily the greater part of this MS. has been carefully corrected. The khaṇḍa-numbers have been partly effaced.

(o) dvaidhasūtra, on 63 leaves, samantapa (sic) 1825. Rather badly written.

(p) first karmānta prāśna, on 23 leaves, presents several lacunae

(q) second and third karmānta prāśnas, on 38 leaves; the second prāśna has been carefully corrected; the third is very corrupted and full of lacunae

by the same hand as (e).

to contain a nearly com-

pl
aupānuvākya-, and prāyaścitta prāśnas. Missing are the soma-, pravargya-, number of the prāśna (here called adhyāya) is written; some times the number found in the original handwriting is corrected. Thus (secondary) numbering of Benares 115 agrees wholly with the numbering of the prāśnas in B.

3. H, belonging to the Court and State Library at Munich registered as MS Sanskrit Cod 107 (No 163 of the "Verzeichniss"). This MS. contains in Devanāgarī writing: darśapār-
pamāsa, ādhāsa, the daśādhyāyika, pśubandha, cāturmāsya
agniṣṭoma, pravargya, cayana, vājapeya, the atirātra aptoryāma
and ekādaśinī chapters, the kāthakosūtra, the sautrāmaṇi, the
first two dvaidha prāśnas, the karmāntasūtra, prāyaścitta
śulbasūtra, and finally the dharmasūtra. Some parts of this
MS. are very badly written.

4 J. A copy of the MS. belonging to the Mahārāja of Jammu

and Kashmir, mentioned by M. A. Stein in his Catalogue of Sanskrit MSS. of His Highness the Mahārāja of Jammu and Kashmir. The original MS. is written in Devanāgarī, has 135 leaves, 11 lines per leaf, the line 37 akṣaras; leaves 57-68 (the paśubandha) are wanting. This MS. contains the darśapūrnāmāsa, ādhāna, the daśādhyāyika, cātarmāsa, agnistoma, and pravargya. Professor Hillebrandt of Breslau, for whom this copy was made, allowed me with the greatest generosity the use of this MS. At the end of the copy we find the following notice:—

संवत् १८११ बीमके १८१० ईशाखे १८८१ माघशुद्धिदश्यां ज्येष्ठतैमास्य
पक्षविंशे दिने बीमक्षीराक्षरं कोरिख् बीम पाणिवाचार्याय तदात्रितयस्यैरिख-
पक्षितपदमभेदेन कम्पुरीयस्वनायमन्दिरस्य पुस्तकालयान्तर्निष्ठपुस्तकालयद्विषयपत्र
१११० संख्यायुक्तादवतारितं बीमपायनस्यपुस्तकनिर्देशं मोक्षितं च मूलपुस्तकसामर्थ्येन
यथायत्नोत्तरम् ॥

In the handwriting of Stein follow these lines: "Jammu MS. No 5127 abgeschrieben in Srinagar von Pandits Sahajabhatta und Nārāyaṇabhatta, zum zweiten Male collationirt von Pandit Govind Kaul zu Lahore, 6-19 Febr. 1896. Das Original ist dem Papier und der Schrift nach zu urtheilen, etwa 150-200 Jahre alt. Schwer lesbare Stellen sind in der Abschrift durch eine Klammer bezeichnet. Abgesandt an Prof. Dr A. Hillebrandt Breslau am 19. Februar 1896 (M. A. STEIN).

Although the MS. has been "corrected," the *secunda manus* proved to have no value and the *prima manus* to give generally the better reading.

5. T. A copy, in Grantha writing, apparently of the Tanjore MS., described by Burnell in his Classified Index of the

khanda is wholly unreliable

6. F. The Fleet MS., belonging to the India Office Library, described by Eggeling in his Catalogue under No 3186; the copy is modern and the tradition preserved in it is the least good of all the Baudhāyana MSS., known to me.

7. IO. The pravargyapratna only, given by No 3009, L. of the MSS. Collection of the India Office, cp. Eggeling, Catalogue, Part I, 49.

8. P. The Pravargya MS. No 100 of the 1st Part of the 1st

ā, par exemple, sont rarement distingués et pa et ya ne le sont pas d'avantage, l'anusvāra se confond parfois avec l'e—Des corrections faites, les unes dans la ligne, en surcharge, les autres à la marge, avec un crochet de renvoi, paraissent provenir en partie du scribe, mais sont dues le plus souvent à une autre main. Celle-ci, ou une troisième, a ajouté un grand nombre d'additions à la marge, en une écriture cursive et hachée, très difficile à déchiffrer.—Les mantras sont presque toujours accentués à l'encre rouge.—Le texte est écrit, d'un bout à l'autre, sans alinéa, ni distinction en sūtra, mais avec distinction de paragraphes plus longs, qui sont chiffrés. Ces séries de paragraphes chiffrés sont au nombre de quatre, mais à la fin de la première seulement se trouve l'indication que la série correspond à un prāna—Le 1er feuillet recto est en blanc, et porte le titre, d'une autre main que celle du scribe: भोवा-यनोयनप्रियोनखरनिर्—This MS contains the Somasūtra, the first prāna divided into 32, the second into 29, the third into 8, the fourth into 14 khandas; the prāvargya (without the avāntarādikā) consists of 17 khandas and closes with वववमन्दिहं वा। To the greatest kindness of Mr. Aug Barth I owe a collation of some doubtful or questionable portions—

11. Be 7. No 7 of the same collection (see Sūcīpatra, p 71), gives on 34 leaves the uttarā tatih, viz, the same portion of our Sūtra as given by De I and n. Well written, but preserving a very corrupted tradition

12. T. A copy from No 3796 belonging to the collection of Sanskrit MSS. at the Palace of Tanjore, containing the rājashya only.

13. T A copy from No 3798 belonging to the same collection containing the dvādaśāha

14 T. A copy from No 359 belonging to the same collection, containing the pravarakhanda These three copies have been procured for me by Dr Hultzsch

15 Brī. No xcm of the Burnell collection preserved at the India Office in London The pravarakhanda, cp p. 35 of the Catalogue of a collection of Sanskrit MSS by A. C. Burnell

Other materials that have been used for the construction of parts of our text are—

Bh. The vivarana of Bhavasvamin.

Ket. m.

Sāy.

Soma'

(I.O. 1262 J. A)

adatta.

1 O No 3009 (agnistomamantamālā)

Śrautapadārtha. The śrautapadārthanirvacana by Nāgeśvara-Shāstri Somana, printed at Benares Samvat 1944.

Although the number of complete MSS used for this edition is rather small, this circumstance is counterbalanced to a certain degree by the fact, that all the MSS, which contain the text of this first volume, are wholly independent of each other. The independence of the various textual traditions contained in them shows itself particularly in the numbering of the khaṇḍas and even partly of the prāśnas, which in none of the MSS is the same throughout. This fact increases not a little the difficulty of giving

least he does not mention it, just as Rudradatta in his commentary on Āpastamba does not reckon with kandikās, but only with pustakas.

One of the greatest difficulties, if not the greatest of all, that presents itself to the Editor of the Baudhayana Kalpasūtra, is the numbering and division of the prāśnas. Even at the time of Bhavaśvāmin there existed more than one system of counting and dividing the prāśnas containing the agnistoma ritual.

One system divides the prāśna into two parts, the first containing 10 adhyāyas and closing with the words 'āstīd divitiṃ', the second prāśna

which gives no division in adhyāyas, but only in khaṇḍas, the numbers of the khaṇḍas being omitted towards the end. The śūrā system of division known to Bhavaśvāmin comprises two parts: (1) the first prāśna containing 10 adhyāyas; and (2) a prāśna containing 11 adhyāyas.

Now, as all the MSS. give different divisions, most of them not giving even any prāśna numbers, I had to choose that division which seemed to be most in accordance with the rest of the work. The difficulties mentioned above become still more complicated by the question, where the pravargya is to be put in. Bhavastāmin treats of it *before* the agnistoma and the Bombay and Tanjore MSS place it before; other MSS. (J, F, F, and the Benares MS. No. 63, mentioned Śūcīpatra, page 70) give it *after* the agnistoma. As the analogy of the other Sūtras and the contents of the pravargya section itself seem to point

handed down at the beginning. As the cayana seems to be the 10th prāśna, the vājapeya being the 11th (this number is given to the vājapeya in the Haug MS), there is room left for only four prāśnas between the cāturmāsya and the cayana prāśnas. Now, if the pravargya section is to be taken as one of these, then the soma proper cannot have contained more than three prāśnas. The division adopted by me agrees, as to the 2nd and 3rd soma prāśna, with the order given by F and by Kṛṣṇa-vastāmin in his prayogaśāstra, although in his numbering (according to the MS. of the India Office Library, at least) there are slight inaccuracies. A short note, communicated to me by Mr. A. Venis, found at the end of the agnistoma MS. of the Benares Sanskrit College, gives as numbers of the prāśnas (here called *adhyāyas*) of the agnistoma portion, including the pravargya at the end, the numbers 6, 7, 8, 9, thus agreeing with the arrangement accepted by me. The separate pravargya MS. No. 50 of the same collection bears also the number 9.

The collection of various readings in this edition does not aim at being complete. Wherever the comparison of the Vivaraṅga and the evidence of corresponding passages make the reading evident, I omitted to give the varietal lectio. The *anupāsika* I put only before *śibilants* and before *v* and *h*, although the MSS. do not all agree in this respect. In accordance with the common use in the MSS, I omitted the *visarga* before the combination of *śibilant* with *tenuir*, although the MSS are always consistent in this. The repetition of the words finishing

the sentences, by placing a little stroke above the line, without being sure, however, to have given always the right interpunction.

The *first* volume of this edition of Baudhāyana is intended to comprise :—

1. The darśapūrpamāsa.
2. The ādhāna.
3. The daśādhyāyika prāśna.
4. The paśubandha.
5. The cāturmāsya.
6. The agniṣṭoma, with pravargya and avāntaredikā.

The *second* volume will, if the materials prove sufficient, contain the later prāśnas from the cayana on, including the aśvamedha. The materials for the cayana, vājapeya, and rājasūya are sufficient.

A *third* volume would contain the so-called uttarā (ati), perhaps the most interesting part of the whole Sūtra. I hope to be able to obtain enough MSS to publish this text.

A *fourth* volume would comprehend the dvaidha, karmānta, and prāyaścitta prāśnas.

In course of time I hope also to be able to publish the grhya-sūtra, for which I have collected already sufficient materials. Of the pravara khanda four copies are in my possession. The very useful and instructing Vivarana of Bhavaśvāmin I also hope to edit, at the advice of Professor Hillebrandt of Breslau not, as I at first intended, in extracts, but the whole of it, as far as it is extant or accessible.

Whether the promises here given will be fulfilled, depends chiefly on the materials I can have access to. Therefore, if there are European or Indian Scholars and Pandits, who might know of more MSS containing text and commentary than those used by

gent Epigra-
ics of some
he Govern-

ment Sanskrit College at Benares, who kindly permitted me the use of the most valuable Benares MSS, to Mr. Aug Barth, who collated the MS. P, and above all to Professor Hillebrandt, who in the most generous way permitted me the use of the copies originally procured for him by Dr. Hultzsch and Dr. Stein.

UTRECHT (HOLLAND),

BOYS BALLOTTYP. 17, September, 1903.

CORRIGENDA.

- p. 1 l. 14 r. बजोरिलि
 p. 27 l. 2 r. द्वितीयमवदा.
 p. 101 n. 8 r. at Br
 p. 112 l. 19 r. प्रीक्ष्यो.
 p. 126 l. 18 r. वर्धिवप.
 p. 130 n. 4 r. प्रच. 180. वर्ध

वैधायनश्रौतसूत्रम् ।

आमावासेन वा पौर्णमासेन वा हविषा यज्यमाणो
भवति ' स पुरस्तादेव चविरातश्चनमुपकल्पयत ' एकाहेन वा
द्वाहेन वा यथर्षेण वै ब्राह्मणं भवति दध्नातनक्ति सेन्द्रवायाग्नि-
होत्रोश्चेष्टमभ्यातनक्ति यज्ञस्य संतत्या इति ' वज्रमसं वा-
निर्घ्राय संपूर्णं वा विज्ञायाग्नीमन्वादधाति ' चीणि काष्ठानि
गार्हपत्ये ऽभ्यादधाति चीण्यन्वाहार्यपचने चीण्यारवनीवे ' परि-
समूहस्युपवसयस्य रूपं कुर्वन्तं पाथ्य मतोपेतस्य पर्णग्राह्यामा-
श्चैति ' प्राकृतेदङ्गा वाचंयमो वच वा वेत्सन्नाथते ' वा या प्राची
शेदीची वा वज्रपर्णा वज्रग्राह्याप्रतिश्रुत्वाया भवति तामा-
श्विनतीये त्वोर्जे त्वेति ' तथा वत्सानपाकरोति वायव स्तोपायव
स्तोत्र्यैषा मातृः प्रेरयति देवो वः सविता प्रार्पयतु श्रेष्ठतमाय
कर्मण आयायध्वमग्निषा देवभानमूर्जस्वतीः पयस्वतीः प्रजा-
वतीरनमीवा अयश्वा मा व क्षीम ईशत माघग्रहो वदस्य
चेतिः परि वो वृणक्ति ' भुवा अग्निभोपतौ स्वात पकीरिति

† Thus Keś Sāy. Darśapārn. prayoga by Venkatesvara (MS. Tübingen M.A 1. 317) and Prayoga Barnell No 52 (Gantha MS.), comp. आवापने of the Dvaudha Sūtra and Bh. आवापः प्रमाद-
पत्वं इति केचित्. Most MSS read आनेति or आनेधि, आनेति B

यजमानमीधते ^१ 'ऽप्येताः शाखामेषाज्वनीयं पर्यादृत्य पूर्वया
द्वारा प्रपाद्य जघनेन गार्हपत्यमग्निष्टे ज्येष्ठतरार्धे वाग्न्यगार-
शोदूहति यजमानस्य पशून्पाहीति नु यदि संनयति ^२ यद्यु
वै न संनयति बर्हिः प्रतिपदेव भवति ^३ ॥ १ ॥ प्रथमः ॥

अथ जघनेन गार्हपत्यं तिष्ठन्नसिद्धं वाग्न्यगारं ^४ वादते ।
देवस्य त्वा सवितुः प्रमवे ऽयिमोर्वाङ्मभो एष्यो हस्ताभ्या-
मादद हस्तादायाभिमन्त्रयते यज्ञस्य योपदसीति ^५ गार्हपत्ये
प्रतितपति प्रत्युष्टः रचः प्रत्युष्टा चरातय इति निर्-^६या-
ज्वनीयमभिप्रैति प्रेयमगाद्धिषणा बर्हिरक्ष मनुना कृता
स्वधया वितष्टा न आवहन्ति कवयः पुरस्तादेवेभ्यो जुष्ट-
मितौ ^७ बर्हिरासद इति वेदिं प्रत्यवेक्षते ^८ 'ऽथ तां दिशमेति
यच्च बर्हिर्वैक्षन्मन्यते ^९ 'दर्भस्तमं परिगृह्णाति यावन्तमलं
प्रक्षराय मन्यते देवानां परिपूतमषीत्यर्चैर्नमूध्वंमुष्माष्टिं वर्ष-
ष्टुमषीत्यर्चिदेनोपयच्छति देवबर्हिमां त्वामग्ना तिर्यक्
पर्वं ते राधासमित्याश्चिन्मत्याच्छेत्ता ते मा रिपमित्याश्चेद-
मान्यमिष्टमिति देवबर्हिः प्रतवक्ष्यं विरोहेति ^{१०} महत्तवक्ष्या वि
वयः इहेमेत्यात्मानं प्रत्यमिष्टमते ^{११} सर्वं प्रवेनः स्तमं
जुनोति ^{१२} ' कृत्वा प्रक्षरं निदधाति श्रिय्याः संश्रवः पाहीति ^{१३}

१ Thus HT Sây. Kéd. , वाग्न्यगारः the other MSS.

२ Thus M Sây. (sec. m), the other MSS. वर्य

३ किं om. Be TF Sây ; comp III. 5.

४ Thus Be BTH , कृत्वाति JF

- तूष्णीमत ऊर्ध्वमयुजो मुष्टौऽनुनोति^१ 'चीन्वा पञ्च वा सप्त
वा नव वैकादश वा यावतो बालं मन्यते 'ऽय चिरन्वाहितः
शुश्रूषं कृत्वापसलैरावेष्टयत्यदित्ये राक्षसीति 'तदुदीचीनाथं
निधाय^२ 'तस्मिन् प्रक्षरमभिसंभरति सुसंभृता वा संभरामीति '
१ संनद्धतीन्द्राद्यै संनद्धनमिति 'अन्धिं करोति पूषा ते अन्धिं
पद्माविति 'स ते मास्त्रादिति पश्चात्प्राश्चमुपगूह्ययैमदुद्य-
च्छत^३ इन्द्रस्य वा बाहुभ्यामुद्यच्छ इति 'घौर्यन्नधिनिधत्ते
दृष्टस्यतेर्मुद्रा हरामीत्येत्युर्वन्तरिषमन्विहोत्येत्योत्तरेण गार्ह-
पत्यमनयः सादयति देवंगमममीति 'तदुपरीष निदधाति
१० यत्र गुप्तं मन्यते 'तूष्णीं परिभोजनीयानि अनुनोति^४ 'सकृदा-
न्विष्टं पिबन्त्य आन्विष्टत्वं य तपैव चिरन्वाहितः शुश्रूषं
हलैकविंशतिदाहमिषाः संनद्धति यत्तद्व्यो रूपं कृत्वा प्रावि-
शस्त्वं दमश्चतीन् । ततस्त्वामेकविंशतिधा संभरामि सुसंभृतेति '
वेदं करोति यत्तज्जुं पशुकामस्य मृतकार्यमन्वायकामस्य चिद्धतं
१५ तेजस्कामस्योर्ध्वागः स्वर्गकामस्य 'वेदिं करोति प्रागुत्तरात्परि-
पादादपापराशे पिण्डपिष्टयज्ञेन चरति ' ॥ २ ॥ द्वितीयः ॥

अथैतस्ये प्राखाद्यै पर्णानि प्रच्छिद्यायेण गार्हपत्यं निव-
पत्ययैनामधस्तात्परिवाद्य जघनेन गार्हपत्यं अविमदुपवेषाय
निदधात्यथास्याः प्रादेप्रमाचं प्रमाय दर्मनाडीः प्रवेष्ट्य तन्नि-

१ Thus Be BTH , अनुनोति JF

२ Thus Be BTH , निदधाति JF.

३ Thus BH Say , अथैनमु० TJJ Be

वृक्षाशापविचं करोति चित्तपलागे दर्भं इयान् प्रादेशर्षमितः ।
 यज्ञे पविचं पोदतमं पयो इयं करोतु म इत्ययं मायः ।
 ऊते ऽग्निश्चोच उत्तरेण गार्हपत्यं दृशानि सः सौख्यं तेषु
 चतुष्टयः सः सदादयति दोहनं पविचः । मानायतपन्यौ
 स्नात्वावित्ययेनान्यद्भिः । प्रोचति शुभम् दैव्याय कर्मणे
 देवयज्ञाया इति चिरं न घनेन गार्हपत्यमुपविष्टोपवेष्टो-
 दौषो ऽहाराजिह्वति मानरियमो घर्मो ऽषीति । तेषु
 मानायतपनौमधिश्रयति दौरमि प्रथियसि विश्वधाया अमि
 परमेण धात्वा दृष्टहस्त मा कारिति । तथा प्राचीनायः
 शाशापविचं निदधाति वसूनां पविचमसि शतधारं वसूनां
 पविचमसि सप्तस्रधारमिति । तदन्वारभ्य वाचंयम आस्ते । इय
 गा आयतौः प्रतौचत एता आचरन्ति मधुमहुहानाः प्रजा-
 यतौयंमो विश्वरूपाः । यज्ञीर्भवन्तीरुपजायमानाः इय व
 इन्द्रो रमयतु गाव इति महेन्द्र इति वा यदि महेन्द्रयाजी
 भवत्ययादीपसृष्टां से प्रभूतादित्युपसृष्टां प्राङ्मूर्द्धमानामनु-
 मन्त्रयते ऊत सोको ऊतो द्रष्टो ऽग्रे दृष्टे नाकाय
 स्नात्वा पावाप्रथिवीभ्यामित्यथ पुरस्तात्प्रत्यगानयन्तं पृच्छति
 कामधुच इत्यमृमितीतरः प्रत्याह । तामनुमन्त्रयते वा विद्या-
 पुरिति । द्वितीयमानयन्तं पृच्छति कामधुच इत्यमृमित्येतरः
 प्रत्याह । तामनुमन्त्रयते वा विश्वध्या इति । तृतीयमानयन्तं

सृणानिं गार्हपत्यमेवाग्रेण गार्हपत्यं दृष्टानि सृष्टीर्यं तेषु
 द्द्वन्द्वं न्यसि यज्ञायुधानि सृष्टादधति 'सं' च कपालानि
 चाग्निहोचहवर्णी च शूर्पं च छण्याजिनं च ग्रम्यां चोसूखलं
 च सुखलं च द्रुपद चोपलां च जुहं चोपमृतं च सुवं च भुवां
 च प्राग्निचक्षरं चेडापाचं च मेखलं च पिष्टोदपनीं च
 मणीताप्रणयनं चान्यस्यालीं च वेदं च दाहपाचीं च योत्रं च
 वेदपरिवामनं च छटिं चैत्रप्रमृचनं चान्वाहार्यस्यालीं च
 मदनीं च घाति चान्यानि पाचाणि तान्येवमेव द्द्वन्द्वं
 सृष्ट्वा 'मद्भाणं दक्षिणत उपवेश्य ' इष्ट्वाऽऽ सृणानि संततां
 गार्हपत्यादाहवनीयाद्यज्ञस्य संततिरभि यज्ञस्य त्वा संतत्यै
 सृणानि संतत्यै त्वा यज्ञस्य सृणामीत्यं यद्विषः पवित्रे कुहते
 प्रादेशमात्रे घने अग्निच्छिन्नाये अग्नस्तच्छिन्ने दमौ प्राणा-
 पानौ यज्ञस्याङ्गानि सर्वशः । आयाययन्तौ संचरतां पवित्रे
 हव्यगोधने इत्ययने अद्भिरसुमाष्टिं पवित्रे स्यो वैष्णवी स्यो
 यज्ञिये स्यो वायुपूते स्यो विष्णोर्मनसा पूते स्यो यज्ञस्य
 पवने स्य इत्ययोनरेण गार्हपत्यमुपविश्य कऽसं वा चमसं
 वा मणीताप्रणयनं चाचति 'तस्मिन्क्षितः पवित्रमप आनय-
 आह मद्भस्त्रपः प्रणेषामि यज्ञमान वाचं यन्वेति ' प्रसृतः
 समं प्राणैर्धारयमाणो ऽविषिञ्चन्धनोत्तरेणहवनीयं दर्भेषु
 सादयित्वा दर्भैः प्रच्छाद्य ' [पवित्रमादाय] ' प्रदक्षिणमावृत्य ।
 प्रत्याद्वादुत्यादत्ते दक्षिणेनाग्निहोचहवर्णीऽऽ बल्येन शूर्पं वेपाद्य

त्वेति ^१ गार्हपत्ये प्रतितपति प्रत्युष्टः रक्षः प्रत्युष्टा श्रुतय
इति चिरं ^२ जघनेन गार्हपत्यमग्निहमनो भवति ^३ तस्योत्तरां
धुरमभिमृशति धूरसि धूर्व धूर्वन्तं धूर्वं तं यो ऽस्मान्धूर्वति
तं धूर्वं यं वयं धूर्वाम इत्यनो ऽभिमन्त्रयते त्वं देवानामग्नि
५ सक्षितमं पप्रितमं जुष्टमं वक्षितमं देवदत्तममहुतमसि
हविर्धानं दूःहस्य मा कारिति ^४ ॥ ४ ॥

अथ विष्णोः क्रमो ऽसीति दक्षिणमवपालिं क्रमिताभ्या-
श्च प्रउगे शूर्पं निदधाति ^१ शूर्पं सुचं सुचि पवित्रे ^२ अथ
पुरोडाशीयान्प्रेक्षते मिषस्य त्वा चक्षुषा प्रेक्षे मा भेर्मा
१० संविद्या मा त्वा हिःसिषमित्युह वातायेति द्रुणं वा किःशाह
वा निरस्यत्येषाप उपस्पृश्य दशहोतारं व्याख्याय हविर्निर्व-
क्ष्यामीति यजमानमामन्त्र्य पविचवत्याग्निहोचहवत्या निर्वपति ^३
यद्यु वै नानो भवति ^४ जघनेन गार्हपत्यः स्फां निदधाति
स्फापरि पात्रीं पात्र्या पुरोडाशीयानावपत्येष पूर्वार्धं पात्र्या
१५ अभिमृशति धूरसि धूर्वं धूर्वन्तं धूर्वं तं यो ऽस्मान्धूर्वति तं
धूर्वं यं वयं धूर्वामस्त्वं देवानामग्नि सक्षितमं पप्रितमं जुष्टमं
वक्षितमं देवदत्तममहुतमसि हविर्धानं दूःहस्य मा कारि-
त्येष पुरोडाशीयान्प्रेक्षते मिषस्य त्वा चक्षुषा प्रेक्षे मा भेर्मा
संविद्या मा त्वा हिःसिषमित्युह वातायेति द्रुणं वा
२० किःशाह वा निरस्यत्येषाप उपस्पृश्य दशहोतारं व्याख्याय
हविर्निर्वक्ष्यामीति यजमानमामन्त्र्य पविचवत्याग्निहोचहवत्या

निर्वपत्यो निर्वपेति यजमानो ऽनुज्ञानात्येष निर्वपति । देवस्य
 त्वा सवितुः प्रसवे ऽग्निर्नोर्वाङ्मर्था पूष्यो दक्षाभ्यामग्नये जुष्टं
 निर्वपामीति चिरेतेन यजुषा । स्रक्तूष्णीमेतामेव प्रतिपदं
 ह्यग्नीध्रोमाभ्यामिति पौर्वमास्यामिन्द्राय वेष्टधावेति चेन्द्रा-
 मिभ्यामित्यमावास्यायामसंभयत इन्द्रायेति संभयतो महेन्द्रा-
 येति वा यदि महेन्द्रयाजी भवत्येष निवृत्तानभिष्टमतीदं
 देवानामितौदशु नः सहेति ये ऽतिशिष्टा भवन्ति । स्थात्यै
 त्वा नारात्या इत्येषाहवनीयमोक्षते सुवरभिविस्त्र्यं वैश्वानरं
 ष्योतिरित्येष गृहमन्वोक्षते दृष्टवन्तां दुर्वा द्यावापृथिव्यो-
 रित्यथैनानादावोपोत्तिष्ठत्यैत्युर्वनरिचमन्विहीत्यैत्योक्षरेण गा- १
 हर्षपत्यमुपधादयादित्यास्तोपस्ते धादवामीति । गार्हपत्यमभि-
 मन्त्रयते ऽग्निं इत्यहं रक्षसेति । ॥ ५ ॥ चतुर्थः ॥

अथैतस्त्वामेव सुवि तिरः पवित्रमप आनीयोदीचीना-
 याभ्यां पवित्राभ्यां चिदत्पुनाति देवो नः सवितोत्पुनात्वच्छि-
 द्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिरिति पच्छो । ऽयैना १५
 उक्तमयमुपोत्तिष्ठत्यापो दीवीरपेपुत्रो अयेगुवो ऽय इमं यज्ञं
 मयतापे यज्ञपतिं धत्त युष्मानिन्द्रो ऽवृणीत वृक्षतूर्ध्वं यूयमिन्द्र-
 मवृणीध्वं वृक्षतूर्ध्वं इत्यङ्गिरेवापः प्रोचति प्रोचिता स्य प्रोचिता
 सेति निर्वप्य पुरोडाशीथाप्रोचति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे

१ Do I insert before स्यात्ते the words: नानावपति, F नानावपत्येओ-
 चरीति, BHT and Sāy omit these words, comp. Sāyana's remark:
 अथ मन्त्रा विविधोऽपि आहुतौ ऽपि आहवनाथे वैपोत्तमर्गैवि ... मयवे ।

- ऽधिनोर्बाहुभ्यां पूष्णी हस्ताभ्यामग्रये वो जुष्टं प्रोक्षाम्यग्नीषो-
 माभ्याममुष्मा अमुष्मा इति यथादेवतं चिरुत्तानानि पात्राणि
 कृत्वा प्रोक्षति शुभ्रध्वं दैव्याय कर्मणे देवयज्याया इति
 चिर'तिग्निष्टाः प्रोक्षणीर्निधाय ' छप्षाजिनमवधूनात्तूध्वंघीव-
 ५ सुदृष्टावृत्त्यावधूतः रक्षो ऽवधूता अरातय इति चिर'येनत्पुर-
 स्ताम्रतीचीनपीवसुत्तरलोमोपसृणात्यदित्यास्त्वगसि प्रति त्वा
 एधिवी वेत्त्विति ' तस्मिन्सूक्ष्मसमधूत्यधिषवणमसि वानस्यायं
 प्रति त्वादित्यास्त्ववेत्त्विति ' तस्मिन् पुरोडागीयानावपत्यग्नेस्तनू-
 रसि वाचो विषर्जनं देववीतये त्वा गृह्णामीति ' सुमस्तमव-
 १० दधात्यद्रिरसि वानस्यायः स इदं देवेभ्यो हव्यः सुग्रमि
 ग्रमिष्वेत्यथ हविष्कृतमाकलयति हविष्कृदेहि हविष्कृदेहीति
 चिर ' [छष्टैः समाहन्तवा इति च] ' अथ दृषदुपले वृषारवे-
 णीचैः समाहन्तीषमावदीर्जमावद शुभद्रदत वयः संध्यातं
 जेष्टेत्यवहत्योत्तुषान् कृत्वोत्तरतः शूर्पमुपयच्छति वर्षवृद्धमधीति '
 १५ तस्मिन् पुरोडागीयानुदपति प्रति त्वा वर्षवृद्धं वेत्त्वित्यथोदङ्
 पर्याहृत्य पराधुनाति परापूतः रक्षः परापूता अरातय इति '
 सव्येन तुषानुपहत्येमां दिशं निरस्यति रक्षसां भागो ऽसौ-
 त्यथाप उपसृग्वा विविनक्ति वायुर्वो विविनक्तिति ' पाश्यां
 तण्डुलान् प्रस्कन्दयति देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रति-
 २० गृह्णानित्यवहन्यै प्रयच्छन्नाह चिष्कलीकर्तवै चिष्कलीहतान्ने

प्रमृतादिति ' चिप्फलोहृतान् प्राङ्स्तिप्फलीक्रियमाणानां थो
न्यङ्गो अवशिष्यते । रचषां भागधेयमापस्तम्बवदतादित इति
तथुस्तप्रचास्त्रनमन्तर्वेदि निमयत्युत्तरदेशे वैतस्मिन् काले
प्रातर्दोहं धेनूर्दोहयत्युदगयेण पवित्रेण ' नाचातनक्ति ' ॥ ६ ॥
पञ्चमः ॥

५

अथ प्रोक्तेषु चिप्फलोहृतेषु तथैव हृष्टाजिनमवधूनीकू-
र्ध्वपीवमुदङ्गाहृत्यावधूतः रचो ज्वधूता अरातय इति चिरथै-
मापुरस्तात्प्रतीचीनपीवमुत्तरलोमोपलृणाद्यदित्यास्त्वर्गसि प्रति
त्वा श्रुचिवी वेत्ति ' तस्मिन्नुदोचीनकुम्भाः शस्त्रां निदधाति
दिव स्तम्भानिरमि प्रति त्वादित्यास्त्वर्गवेत्ति ' तस्यां प्राची १०
वृषदमधूहति धिपणासि पर्वत्या प्रति त्वा दिव स्तम्भनिर्व-
त्ति ' वृषधुपलामधूहति धिपणासि पार्वतेयौ प्रति त्वा पर्व-
तिर्वत्ति ' तस्यां मुरोडाग्रीयानधिवपति देवस्य त्वा सवितुः
प्रमवे ऽदिमोर्वाङ्गत्वां पूष्णे हस्ताभ्यामप्रये जुष्टमधिवपाम्बग्री-
पौमाभ्यामनुष्ठा अमुष्ठा इति यथादेवतमधिबदते धान्य- ११
मसि धिनुहि देवान्धिनुहि यज्ञं धिनुहि यज्ञपतिं धिनुहि
मां यज्ञनियमिति ' पिश्रपति माणीय लापानाय त्वा ध्यानाय
वेति ' बाह्वश्चवेचते दीर्घामनु प्रभितिमायुषे धामिति ' ॥
हृष्टाजिने पिष्टानि प्रस्कन्दयति देवो कः सविता हिरण्य-

१ यथादेवत = most MSS

२ Thus HB and Sayana who comments अभिवाप्य ऊपति ; अधि-
बदते T, अधिवपते J, अधिवपतेऽधिवप्य ऊपति Me Knt ; अधिवप्य ऊपति L.

पाणिः प्रतिगृह्णाति १ हविःपेयैः प्रयच्छन्नाहसंवपन्ती
 पिशपाणूनि कुपतादिति १ पिशपन्ति १ पुरोडाशीयान्नि चर-
 ष्यान्दधति १ यदि चरं करिष्यन्नावति प्रागधिवपनाच्चरपुरो-
 डाशीयान्निभजेरन् १ ॥ ७ ॥ पष्ठः ॥ -

५. अथैतानि कपालानि प्रक्षालितानि जघनेन गार्हपत्य-
 सुपसादयत्यष्टौ दक्षिणत एकादशोत्तरतो १ इय जघनेन गार्ह-
 पत्यसुपविश्या दृष्टिमादत्ते दृष्टिरसि ब्रह्म पच्छेति १ गार्हपत्य-
 मभिमन्त्रयते उपाने ऽग्निमामादं जहौति १ निष्कथादः ५ सेधेति
 दक्षिणाङ्गारं निरस्त्यत्पान्यमावर्तयत्या देवयजं वहेति १ तं
 १० दक्षिणेषां कपालानां मध्यमेनाभ्युपदधाति ध्रुवमसि पृथिवीं
 दृष्ट्वायुर्दृष्ट्वा प्रजां दृष्ट्वा सजातान्सौ यजमानाय पर्युहेत्य-
 ङ्गारमधिवर्तयति निर्दग्धः रवौ निर्दग्धा अरातय इत्यथ
 पूर्वार्धमुपदधाति धर्ममस्यकारिचं दृष्ट्वा माणं दृष्ट्वापानं
 दृष्ट्वा सजातान्सौ यजमानाय पर्युहेत्यथपरार्धमुपदधाति
 ११ धवणमसि दिवं दृष्ट्वा चतुर्दृष्ट्वा ओचं दृष्ट्वा सजातान्सौ
 यजमानाय पर्युहेत्यथ दक्षिणार्धमुपदधाति धर्मासि दिशो
 दृष्ट्वा द्यौमिं दृष्ट्वा प्रजां दृष्ट्वा सजातान्सौ यजमानाय
 पर्युहेत्यथ पूर्वमुपधिसुपदधाति चित्तं स्य प्रजामसौ रयिमसौ
 सजातान्सौ यजमानाय पर्युहेत्यथपरमेवमेव १ १ दे उत्तरतः

१ Thus only Bh. Sây. Ke., T पिशपन्ति, the other MSS. पिशपति ।

२ Thus H Sây. एवमेव F, एवं J; एव Be BT. ॥

सःस्पृष्टे उपदधाति वित्तं स प्रजामसौ रयिमसौ मजातानसौ
 यजमानाय पर्युहेत्येनान्यङ्गारैरधिवासयति शुश्रूषामद्भिरसां
 तपसा तप्यध्वमित्येनानि योगेन युनक्ति यानि घर्मे कपा-
 लान्युपविशन्ति वेधसः । पूषस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू युक्ता-
 नित्येवमेवोत्तराणि कपालान्युपदधात्यभीश्वते कपालान्युपेभ्वते १
 चक्षुषासीमध्वमन्ति^१ अपणानि^१ तपन्ति पिष्टुसंयवनौषा
 आपः^१ ॥ ८ ॥ सप्तमः ॥

अथोत्तरेण गार्हपत्यमुपविश्य वाचंयमस्तिरः पविचं पाश्या
 क्षणाजिनात्पिष्टानि संवपति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे
 ऽधिनीर्वाङ्मयां पूषो हस्ताभ्यामग्नये जुष्टः संवपाम्यमीषोमाभा- १०
 ममुष्मा अमुष्मा इति यथादेवतमेव परिकर्मिणमाहाहराप
 श्चानयेत्याहरति प्रैयकारः प्रणीताभ्यः सुवेणीपहस्य वेदेनोप-
 यस्य पाणिं वान्तधायेवं मदनौभ्वता उभयोरानीयमानाः
 प्रतिमन्त्रयते समापो अद्भिरग्नत समोपधयो रसेन सः
 रेयतीर्जगतीभिर्मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वमित्याशुपरि- १५
 स्तावयत्यज्ञः परि प्रजाता स घमस्तिः पृथ्यध्वमिति^१ संयौति
 जमयत्यै त्वा संयौमीति^१ संयुत्य स्मृत्ताभिस्तृणत्वग्नये तामीषो-
 माभ्याममुष्मा अमुष्मा इति यथादेवतं^१ पिष्टं करोति मधस्य
 गिरी ऽपीति^१ तं दक्षिणैर्वा कपालानां प्रत्यूक्षाद्वाराऽस्ते-
 ष्वधिःशर्णाग्निं घर्मां ऽसि विशाद्युरिति^१ प्रथयत्यहं प्रथस्तेह ते १०

यज्ञपतिः प्रयतामिति ^१ तं तन्वन्तं कूर्मप्रकारं करोति ^१ सर्वणि
कपालान्यभिप्रययतीति ब्राह्मणम् ^१ ॥ ६ ॥

- अथ तिरः पवित्रमाज्यस्यान्ध्यामाज्यं निर्वपति सद्योनां
पयो ऽस्योषधीनां रसस्तस्य ते ऽचौयमाणस्य निर्वपामि
५ देवयज्याया इत्युपोत्तरतो भस्ममिथानङ्गाराभिष्टुभ्य तेऽधि-
अथत्यैवमेवोत्तरं पुरोडाशमधिष्ठत्यथ गृह्णतमथ दध्यथ पाश्चा-
मप आनीय दक्षिणस्य पुरोडाशस्य त्वं पादयति त्वं
गृह्णीष्व त्वं गृह्णीष्वेति चिरं^१उत्तरस्याथ पर्यग्निं करोत्यन्त-
रितः रक्षो ऽन्तरिता अरातय इति चिरं^१ दक्षिणं पुरो-
१० डाशः अपयति देवस्ता सविता अपयतु वर्मिष्ठे अधि माके
ऽग्निस्ते तनुवं माति धागिति ^१ गार्हपत्यमभिमन्त्रयते ऽग्ने
हव्यः रक्षस्तेत्यैवमेवोत्तरं पुरोडाशः अपयत्यथ दक्षिणं
पुरोडाशं भस्मनानिवाप्य वेदेनाभिवापयति सं ब्रह्मणा पृथक्
सं ब्रह्मणा पृथक्सेति चिरं^१उत्तरमविदहन्त^१ अपयतेति वाचं
११ विसृजते ^१ ऽचैतत्पाचोसंघासनं गार्हपत्यादङ्गारेणाभितप्य हवा-
न्तर्वेदि प्रतोषीनं तिसृषु लेखासु निनयत्येकताय स्वाहा
दिताय स्वाहा चिताय स्वाहेत्यथ वेदमादत्ते ऽयं वेदः
पृथिवीमन्त्रविन्दद्गुहा सतीं गहने गङ्गरेषु । स विन्दतु
यजमानाय लोकमच्छिद्रं यज्ञं भूरिकर्मा करोन्निति ^१ वेदेन
२० वेदिं चिः संमार्ष्टि वेदेन वेदिं विविदुः पृथिवीः सा पप्रये

पृथिवी पार्थिवानि । मर्मे विभर्ति भुवमेवन्तस्ततो यज्ञो
जायते विश्वदानिरिति ^१ ॥ १० ॥ अष्टमः ॥

अथ जमनेन घेचै निवृत्त्यमादत्ते देवस्य सा यवितुः
प्रपदे इतिनोवाङ्मर्मा पूष्णो वृत्ताभ्यामादद इत्यादायामि-
मन्त्रयत इन्द्रस्य वाङ्मरमि दक्षिणः सहस्रशृष्टिः अततेजा ९
इत्येनं मर्हिषा वृष्ट्यति^१ वायुरधि तिष्ठतेजाः अतमृष्टिरधि
वामस्यतो द्वितो वध इत्येनान्तर्वेदुदोषोनायं मर्हिर्मिदधाति
पृथिव्यै वमाधि वमे यज्ञमागाय भवेति^१ तन्निद्र स्पेन महरति
पृथिवि देवपञ्चन्योपध्यास्ते मूलं मा विश्विषमिद्वपहतो ऽरुः
पृथिव्या इत्यादत्ते^१ मर्मे गच्छ गोष्ठानमिति हरति^१ वेदिं १०
प्रत्यवेचते मर्पतु ते घौरिति^१ हलोत्कारे निवपति यधान देव
यवितः परमस्यां परावति अतेन पात्रैर्वा ऽस्मान्नेष्टि यं च
यधं द्विभ्रमगतो मा भौगिति^१ द्वितीयं महरति पृथिवि
देवपञ्चन्योपध्यास्ते मूलं मा विश्विषमिद्वपहतो ऽरुः पृथिव्यै
देवपञ्चन्या इत्यादत्ते^१ मर्मे गच्छ गोष्ठानमिति हरति^१ वेदिं ११
प्रत्यवेचते मर्पतु ते घौरिति^१ हलोत्कारे निवपति यधान देव
यवितः परमस्यां परावति अतेन पात्रैर्वा ऽस्मान्नेष्टि यं च
यधं द्विभ्रमगतो मा भौगिति^१ द्वितीयं महरति पृथिवि देव-
पञ्चन्योपध्यास्ते मूलं मा विश्विषमिद्वपहतो ऽरुः पृथिव्या
अदेवपञ्चन्या इत्यादत्ते^१ मर्मे गच्छ गोष्ठानमिति हरति^१ वेदिं १०

प्रत्यवेचते वर्षतु ते द्यौरिति ^१ चलोत्करे निवपति यधान देव
मवितः परमस्थां परावति अतेन पात्रैर्यो ऽस्मान्देष्टि यं च
वयं दिशस्तमतो मा मौगरुधो दिवं मा स्कानित्यवातु-
वर्तयति ^२ तृष्णीं चतुर्थं हरति सप्त सविंषां पूर्वं परिषाहं

- ५ परिगृह्णाति वसवस्त्वा परिगृह्णन्तु गायत्रेण छन्दसेति
दक्षिणतो हद्रास्त्वा परिगृह्णन्तु वैष्टुमेन छन्दसेति पथादादि-
त्यास्त्वा परिगृह्णन्तु जागतेन छन्दसेत्युत्तरतो ^१ ऽयं कारणं
अपतीमां मराः कृणुत वेदिमेत्य वसुमतीं हद्रवतीमादित्य-
वतीं वर्धन्दिवो नाभा पृथिव्या यथायं यजमानो न रिष्ये-
१० दित्यथ प्राचीं ऽग्नयेन वेदिसुद्धन्ति देवस्य सवितुः मवे कर्म
कृण्वन्ति वेधस इत्यथानीधमाहानीदितस्त्रिहरेति ^१ ततस्त्रि-
रात्रीभो हरति ^१ यदात्रीधस्त्रिहरेत्यथ संप्रेषमाह प्रह्णमुत्तरं
परिषाहं परिषहीष्यामीति ^१ प्रसूत उत्तरं परिषाहं परि-
गृह्णात्युत्तरमसीति दक्षिणत अतसदगमसीति पथादुत्तरसी-
१५ त्युत्तरतो ^१ ऽयं प्रतीचीं ऽग्नयेन वेदिं धोयुष्यते धा अवि
स्त्रधा अस्युर्वी चासि वस्त्रो चासि पुरा क्रूरस्य विसृपो
विरणिज्जुदादाय पृथिवीं जीरदानुर्यामैरयश्चन्द्रमसि स्त्रधा-
मिमां धीरासो अनुदृश्य यजन्त इत्यथान्तर्वेदि तिर्यञ्चं
अग्नं स्तन्धा संप्रेषमाह प्रोचणीरासादयेषामर्हिषपादय
२० सुवं च सुचश्च संमृद्धिं पत्नीं संमृष्टाज्येनोदेहीत्याहरन्येताः

१ अत्रानुवर्ते BH, T omits these two words

२ Thus HBT Sāy Mādḥ, प्राचीं FJ.

प्रोक्षणीरभिपूर्य 'दक्षिणेनाध्वर्युस्त' स्फुर चपंनिनीय स्फुरस्य
वर्त्मन्मादयत्यथोत्करे स्फुरं निहन्ति यो मा हृदा मनमा चय
वाचा यो ब्रह्मणा कर्मणा वेष्टि देवाः । यः श्रुतेन हृदयेने-
ष्यता च तथेन्द्रवज्रेण शिरश्चिह्नयतीति 'हस्तौ प्रधाप्य
स्त' ॥ प्रधाप्यत्युपसादयत्येतदिष्टावर्द्धिदक्षिणमिष्टामुत्तरं ।
वर्द्धिः ' ॥ ११ ॥ नवमः ॥

अथैताः क्षुबः समादत्ते दक्षिणेन क्षुवं जुह्वपभृतौ सव्येन
भुवां प्राग्निचहरणं वेदपरिवासानानीति 'गार्हपत्ये प्रतितपति
प्रत्युष्टः रक्षः प्रत्युष्टा अरातयो ऽग्नेर्वसोजिष्ठेन तेजसा निष्टुः
पामीत्य' क्षुवः संमाष्टिं गोष्ठं मा निर्ध्वं वाजिनं त्वा १०
अपद्रवाहीः संमाष्टीति 'विरन्तरतस्तिवांश्चातस्तिरेवा' मूक्षै-
र्दण्डः संमृज्याद्धिः सः स्यग्ने' प्रतितथोत्प्रयच्छत्य' जुह्वः
संमाष्टिं वाचं प्राणं मा निर्ध्वं वाजिनीं त्वा अपद्रवाहीः
संमाष्टीति 'तथैव संमृज्याद्धिः सः स्यग्ने' प्रतितथोत्प्रयच्छत्य'-
थोपभृतः संमाष्टिं चक्षुः श्रोत्रं मा निर्ध्वं वाजिनीं त्वा १४
अपद्रवाहीः संमाष्टीति 'तथैव संमृज्याद्धिः सः स्यग्ने' प्रति-
तथोत्प्रयच्छत्य' भुवाः संमाष्टिं प्रजां योनिं मा निर्ध्वं
वाजिनीं त्वा अपद्रवाहीः संमाष्टीति 'तथैव संमृज्याद्धिः
सं स्यग्ने' प्रतितथोत्प्रयच्छत्य' प्राग्निचहरणः संमाष्टिं रूपं वर्षं
पशुभ्यो मा निर्ध्वं वाजिनं त्वा अपद्रवाहीः संमाष्टीति ' १०

१ अध्वर्युस्त JF Say, अध्वर्युस्त Be, अध्वर्युस्त HHT

२ Thus BJ Say, एवं HFF Be.

३ Here and further on the MSS have 'अग्ने' and 'हृदय' ।

- तथैव संवृज्याद्भिः सःस्पर्शं प्रतिपद्योपयच्छत्यैतानि सुक्लं-
मार्जनान्यद्भिः सःस्पर्शं गार्हपत्ये ऽनुप्रहरति दिवः शिष्यमश्रुतं
प्रथिव्याः ककुभिः श्रितं तेन वयः सहस्रवस्त्रेण सपत्नं
नाशयामसि स्वाहेत्यर्घ्योपेत्योत्करं दृष्ट्वा नि सःस्त्रीयं तेषु सुचः
॥ सादयित्वायैतां पक्षीमन्तरेण वेद्युत्करौ प्रपाद्य जघनेन
दक्षिणेन गार्हपत्यमुदीचीमुपवेष्ट्य योक्त्रेण संनद्धायाशासना
सौमनसं प्रजाः सौभाग्यं तनूमन्नेरनुमता भूत्वा संनद्धे सुहताम
कमिति । [अथैनां वाचयति युक्तं क्रियाता आशीः कामे
युज्यातां इति]^१ अथैनां तिरः पवित्रमप आशामयति पय-
१० सुतौरोपधयः पयस्सुदीरुधां पयः । अपां पयसो यत्पयस्तेन
मामिन्द्र सःसृजेत्यथैनां गार्हपत्ये समिध आधापयत्यग्ने
व्रतपते व्रतं चरिय्यामि तच्छन्नेयं तन्मे राध्यताः स्वाहा
वायो व्रतपत आदित्य व्रतपते व्रतार्ता व्रतपते व्रतं चरि-
य्यामि तच्छन्नेयं तन्मे राध्यताः स्वाहेत्यथ जघनेन गार्हपत्य-
११ सुपसीदति सुप्रजमस्त्वा वयः सुपक्षीरुपवेदिम । अग्ने
सपद्मदम्भनमदम्भासो अदाभ्यम् ॥ इन्द्राणीवाविधवा भूया-
वमदितिरिव सुपुत्रा । अक्षूरि त्वा गार्हपत्योपनिषदे
सुप्रजास्त्वाय ॥ मम पुत्राः शत्रुहणो ऽथो मे दुहिता विराट्
उताहमस्मि संजया पत्युर्मै ह्योक उत्तम इति । [अथैनां

१ The passage enclosed in brackets is only found in BF; Sâyana remarks about it अथ सुहताम कमित्युक्तानन्तरं युक्तं... युज्यातां इत्यपि पठ्या वाचनं ब्राह्मणपरायकम् ।

वाचयत्यूने ऽतिरिक्तं धीयाता इति च]१ अथैनां गार्हपत्य-
 मीचयत्यग्ने गृहपत उप मा ह्यस्य देवानां पञ्चीरुप'मा
 ह्यध्वं पञ्चि पथ्येष ते लोको नमस्ते अमु मा मा हिः-
 मोरित्येनैनामान्यमवेचयति महीनां पयो ऽश्वोपधीनाः रमो
 ऽद्व्यंन त्वा चक्षुषावेक्षे सुप्रजास्त्रायेत्येनद्गार्हपत्ये ऽधिअयति ।
 तेजो ऽसीति १ समिधमुपयत्य प्राङ् हरति तेजो ऽनु प्रेक्षीत्येन-
 दाहवनीये ऽधिययत्यग्निं तेजो मा विनैदित्येताः समिधे
 मथ्यत आहवनीयस्याभ्यादधाति [स्त्राहेति]१ अथैनदपेण
 प्रोक्षणीः पर्याहृत्य दक्षिणार्धं वेद्यै निधाय यजमानमाध्य-
 मवेचयति निमौन्यावेद्येतेति१ प्राङ्मणमथैनद्यथादत्तं प्रति- १०
 पर्याहृत्योत्तरार्धं वेद्यै निधायार्धंरवेचते अग्निंकाशि सुभू-
 र्देवानां धाम्नेधाप्ते देवेभ्यो यजुषेयजुषे भवेत्येनदुदीचीना-
 पाभ्यां पवित्राभ्यां पुनराहारं विरुपुनाति इकमसि ज्योति-
 रसि तेजो ऽसीत्यथ प्रोक्षणीरुपुनाति देवो वः सवितोत्पुना-
 त्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यं रश्मिभिरिति पच्छः । ११
 प्रोक्षणीषु पवित्रे अवधायादत्ते दक्षिणेन सुवं सव्येन जुह्वं

१ The sentence enclosed in brackets is found in EJ Be and B (here however without अथैनां वाचयति), omitted by TH Sây., cp Sâyana's remark - अथापि कनेविरिक्तं धीयाता इत्यनेन च. पूर्ववत्प्रमाणः मोषात् ।

१ Be TB Sây om

१ Thus only H Sây, the other MSS, are here corrupt

१ प्रति om. Be BJ, read by TFH Sây., Mādab.

वेदे प्रतिष्ठाप्य तस्यां गृहीते शुक्रं त्वा शुक्रायां धाम्नेधाम्ने
 देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामीत्येतेन यजुषा चतुर्गृहीतं गृहीत्वा
 संवृथोत्प्रयच्छत्यपोपमृति गृहीते ज्योतिस्त्वा ज्योतिपि
 धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामीत्येतेन यजुषाष्टगृहीतं
 गृहीत्वा भूयसो गृह्णाम्यहानः कनीय आज्यं गृहीते तथैव
 संवृथोत्प्रयच्छत्येष भुवायां गृहीते ऽर्चिस्त्वार्चिपि धाम्नेधाम्ने
 देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामीत्येतेन यजुषा चतुर्गृहीतं गृही-
 त्वाभिपूर्य तथैव संवृथोत्प्रयच्छति ॥ १२ ॥ दशमः ॥

अथैतामाज्यस्याखीः सस्रुवां जघनेन वेद्ये निधाय
 प्रोक्षणीरन्महयक्षुपोत्तिष्ठत्यापो देवीरघेपुवो अघेपुवो ऽप इमं
 यज्ञं नयताये यज्ञपतिं धत्त युषानिन्द्रो ऽवणीत वृषद्वयं
 पूयमिन्द्रमवणीध्वं वृषद्वयं इत्याद्विरेवापः प्रोक्षति प्रोक्षिता स्या
 प्रोक्षिता स्येति विरयेषां विस्त्रस्य प्रोक्षति रुष्णो ऽस्याखरेष्ठो
 ऽप्रये त्वा स्वाहेति वेदिं प्रोक्षति वेदिरसि बर्हिषे त्वा
 स्वाहेति बर्हिः प्रोक्षति बर्हिरसि क्षुग्भस्ता स्वाहेत्याहरन्त्ये-
 तद्बर्हिरन्तरेण प्रणीताद्याहवनीय च तदन्तर्वेदि पुरोषग्या-
 धाय प्रोक्षति दित्रे त्वेत्थयाण्यन्तरिक्षाय सेति मध्यानि इथिष्ये
 सेति सूक्तानि मह सुषा पुरस्तात्प्रत्यघं धन्विं प्रत्युक्ष्याति-
 मिष्टाः प्रोक्षणीर्निनयति दक्षिणायै ओणरोत्तरायै ओजेः
 स्वधा पितृभ्य ऊर्गभ्य बर्हिषज्ञ ऊर्जा इथिर्वी गच्छतेत्युदूक्ष
 प्रोक्षणीधानं बर्हिर्विस्त्रस्य पुरस्तात्प्रसारं गृह्णाति विष्णो

स्त्रपो ऽसीति ^१ तस्मिन्विचे अपिसृजति यजमाने प्राणपानौ
 दधामीति वा दृष्णीं वा ^१ तं यजमानाय वा ब्रह्मणे वा
 प्रयच्छत्यथैतानि सर्हि.संमहनाभ्याघातयति दक्षिणायै श्रोणे-
 रोत्तरादश्चादय दक्षिणे वेद्यन्ते सर्हिर्मुष्टिः क्षृणाति देव-
 सर्हिर्हृणाददं ता क्षृणामि स्वाससं देवेभ्य इति ^१ तां
 बज्रज्ञां पुरस्तात्प्रतीचीं विष्टतमनतिद्वन्त्र ^१ क्षृणात्यथ प्रक्षर-
 पाणिः प्राङ्भिसृण परिधीन्परिदधाति गन्धर्वो ऽसि विशा-
 वसुर्विंशधादीयतो यजमानस्य परिधिरिड ईडित इति
 मध्यममिन्द्रस्य बाङ्गरसि दक्षिणे यजमानस्य परिधिरिड ^१
 ईडित इति दक्षिणं मित्रावरुणौ त्पोत्तरतः परिधत्तां भुवेण
 धमंश यजमानस्य परिधिरिड ईडित इत्युत्तरमथ सूर्येण
 पुरस्तात्परिदधाति सूर्यस्ता पुरस्तात्पातु कष्याश्चिदभिग्रह्या
 इत्यूर्ध्वं समिधावादधाति वीतिहोत्रं ता कवे वुमन्तः समि-
 धीमहमे दधन्तमध्वर इति दक्षिणां दृष्णीमुत्तरामभ्याधाया-
 न्तर्वेद्युदीचीनाये विष्टतो तिरस्वी चादयति विष्टो यन्त्रे च
 इति ^१ विष्टयोः प्रक्षरं वसूनाः इन्द्राणामादित्यानाः सदसि
 सीदेति ^१ प्रक्षरे जुहं जुह्वरसि हताची नास्वा प्रियेण नास्वा
 प्रिये सदसि सीदेत्युत्तरामुपमृतमुपमृदसि हताची नास्वा
 प्रियेण नास्वा प्रिये सदसि सीदेत्युत्तरां भुवां भुवांसि
 हताची नास्वा प्रियेण नास्वा प्रिये सदसि सीदेत्यथ सुचः
 सधा अभिमृशत्येता असदन्तुलतस्य सोमे ता विष्णो पाहि

पाहि पशं पाहि यज्ञपतिं पाहि मां यज्ञनियमित्यथ
विष्णूनि स्य वैष्णवानि धामानि स्य प्राजापत्यानीत्याज्या-
न्यभिमन्त्रयते । ॥ १३ ॥ एकादशः ॥

अथादत्ते दक्षिणेनाव्यध्यासीः सक्षुवाः सयेन पाचौ
वेदमित्येतत्समादाय प्रदक्षिणमाहृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्थ जघनेन
गार्हपत्यमुपविश्य पाच्यां देधोपसृणीते खोनं ते घदनं
करोमि इतस्य धारया सुशेवं कल्पयामि । तस्मिन्सौदाम्भते
प्रतितिष्ठ प्रौढीणां मेघं सुमनस्यमान इत्यथ दृष्टिमादाय
दक्षिणस्य पुरोडाशस्याङ्गारामपोहतौदमहः सेनाया अभौत्वर्थं
सुखमपोहामौत्वर्थेन विदग्धयति सूर्यं ज्योतिर्विभाशि महत
इन्द्रियायेति । वेदेन विरजघं कृत्वाभिघारयत्याप्यायतां
एतद्योनिरग्निर्हव्यानुमन्यताम् । खमह्ण त्वमह्ण सुहृपं त्वा
वसुविदं पशूनां तेजसाग्रये जुष्टमभिघारयामीति । यद्देवयो
वा भवत्यप्येनमुदासयति श्रुतं वास्तूनाति जनिता मतीनामि-
त्याज्येन सुसंतर्पयत्यार्द्रः प्रयक्षुर्भुवनस्य गोपा इत्युपरिष्ठादभ्य-
ध्याधस्तादुपानक्ति यस्त आत्मा पशुषु प्रविष्टस्तमह्णेत्येव-
मेवोक्तं पुरोडाशमुदासयत्यथ श्रुतमथ दध्यथ सानाज्ये
अलंकरोति यस्त आत्मा पशुषु प्रविष्टो देवानां विष्टामनु
यो वितस्ये । आत्मन्वानसोम एतवान्दि भूत्वा देवाग्च्छ
सुवर्विन्द यजमानाय मह्यमिति । प्रत्यज्य कपाक्षान्युदासय-
तीरा श्रुतिः प्रक्षिप्ये हस्ते श्रोत्रसौदिति । संस्त्रादोदासयति

यंप्रमानस्य गोपीयायेति ब्राह्मणमरेन^१ सुवमान्यस्य पूरयि-
 त्वान्तरेण पुरोडाशावदधात्यैनानि^२ संपरिगृह्णान्तर्वेदा-
 सादयति भृभुवः सुवरित्येताभिर्वाह्यतौभिर्मध्यतः पुरोडाशा-
 वासादयति दक्षिणतः श्रुतमुत्तरतो दध्यैन^३ सुवमपेण
 क्षुचः पर्याहृत्य दक्षिणेन जुहं प्रक्षरे सादयति सोमो मे
 सौद सुषदः इयियां प्रययि प्रजया पशुभिः सुवर्गे लोके ।
 दिवि सौद इयियामन्तरिक्षे ऽहमुत्तरतो भूयाममधरे मत्सपत्ना
 इत्यैनं यथाहृतं^४ प्रतिपर्याहृत्य भुवायामवदधात्युपभो ऽसि
 शाकरो हताचीनाः सुतुः प्रियेण माया प्रिये मदसि
 सौदेति^५ ॥ १४ ॥ द्वादशः ॥

१०

अथेष्वात्मनिधमाददान आहायये समिध्यमानायानुब्रूही-
 त्यथ यच्च होतुरभिजानाति प्र वो राजा अभिद्यव इति
 तत्प्रथमामभ्यादधाति^१ प्रणवेप्रणवे ऽभ्यादधात्यथ यच्च होतु-
 रभिजानाति समिद्धो अग्न आहुतेति तदन्ततो ऽभ्यादधाति^२
 परि समिधः शिगर्वाय यच्च होतुरभिजानात्याजुहोतादुवक्ष- १५
 तेति तदेतेन^३ वेदेन चिराद्भवनीयमुपवाजयत्यनूक्तासु सामि-
 धेनौषु भुवाव्यात्सुवेषोपहत्य वेदेनोपयस्य प्राजापत्यं तिथंश्च-

१-२ एनं all MSS., also Priyoga Burnell, Keś. the second time
 and Sāyana.

१ Thus Be HT Sāy (so एवौ०रि); अथेनाभि J, अथैनं B.

२ Thus Be JF; अथैनमया B, अथैनमया TH

३ तदेतेनैव Be J Sāy. (see m)

- ‘माधारमाधारयति प्रजापतये स्वाहेति मनसाथ संप्रै-
 माहाम्रीदम्रीःस्त्रिस्त्रिः मंष्ट्रुतीत्यथैष आग्नीध्र इक्ष्मसंनहमानि
 स्फा उपमंगट्छा परिधीसंमार्ष्टि चिमंथमं चिर्दक्षिणार्थं
 चिरत्तरार्थं चिराहवनीयमुपवाजयत्यग्ने वाजजिदाजं स्वाग्ने
 १ सरिथ्यन्तं वाजं जेथ्यन्तं वाजिनं वाजजितं वाजजित्याद्यै
 मंमाज्यमग्निमन्नादमन्नाद्यायेत्यपाणेष जुह्वपश्वतौ प्राक्षमश्चक्षिं
 करोति भुवनमसि विप्रयस्त्राग्ने यष्टरिदं नम इत्यथादत्ते
 दक्षिणेन जुह्वं जुह्वेष्टमिस्त्रा ऋयति देवयज्याया इति ।
 सव्येनोपभृतमुपभृदेष्टि देवस्ता सविता ऋयति देवयज्याया
 १० इति । सव्येनात्याकामश्चपत्यग्राविष्णू मा वामवक्तमिधं विजि-
 श्याम मा मा संतातं लोकं मे लोकस्ततौ ह्युतमिति । ह्यगं
 कल्पयते । विष्णो ह्यगमसीत्यन्वारभ्य यजमाने मध्यमे
 परिधौ सःस्त्र्यर्गं जुमाधारमाधारयति । मंततं प्राक्षमयवश्चि-
 न्दक्षित इन्द्रो अहणोदीयांणि समारभ्योर्ध्वं अध्वरो दिवि-
 ११ सृष्टमहृतो यज्ञो यज्ञपतेरिन्द्रावागस्वाहेति । इहह्वा इति
 सुचमुह्वयत्यपासःस्त्र्यर्गं यम्नुचानुदङ्कृत्याकामश्चपति पाहि माग्ने
 दुष्टरितादा मा सुचरिते भजेति । जुह्वा भुवाः समनक्ति
 मयस्य मिरो ऽसि सं ज्योतिषा ज्योतिरह्णमिति चिरं य
 यपायतनः सुचौ मादयिता प्रवरं प्रष्टणीत । उत्कर इक्ष-

१ चक्षपति F De Mādḥ, the other MSS., also Sāy. have the
 Atwanepadam.

१ Thec BII, चक्षपति De TJ Ec., संक्षप F.

मंनहमानि स्यात् उपसंयच्छा वृष्टमाग्नीध्रोऽनुपक्षिप्यत्येषाश्रावयत्यो^१
 श्रावयाम्नु श्रौषडग्निर्देवो होता देवान्यवदिदाश्चिकित्वाग्ने-
 मुखद्वरनवदमुखदमुखद्वृक्षाणुदेह ववद्वाह्मणा^२ अस्य यज्ञस्य
 प्रावितार रत्यसौ मातुष इति होतुर्नाम गृह्णात्युपोत्साय
 होता विमुञ्चति^३ विमुञ्को ऽध्वर्युं हणविप्रति^४ प्रभवमाकाङ्क्ष-
 सास्ते^५ ॥ १५ ॥ चयोदशः ॥

अथ यत्र होतुरभिधानाति हतवतीमध्वर्यो मुखमास्यस्वेति
 तज्जुहोपभृतावादायाद्याप्रत्याश्रयाह समिधो धमेति^१ वषट्कृते
 जुहोति यज धमेति^२ चतुर्थं यच्छपथंमौपभृतस्त्राज्यस्य^३ जुह्वाश्
 समानयते^४ पञ्च प्रयाजाग्निद्वोदङ्गत्याक्रम्य यज्ञावेसानुपूर्व^५ ॥
 हवींश्चामिधारयति भुवामेवाये ऽथ दक्षिणं पुरोडाशमथ भुवा-
 मपोत्तरं पुरोडाशमथ इतमथ दध्युपभृतमन्ततो^६ ऽथ चतुर
 आज्यस्य गृह्णान आहाग्रये ऽनुमूहीत्येत्याक्रम्याश्रयाह्यग्निं धमेति^७
 वषट्कृत उत्तरार्धपूर्वाध्वं प्रतिमुखं प्रवाङ्गजुहोत्युपोदङ्गत्याक्रम्य
 चतुर एवाज्यस्य गृह्णान आह सोमायातुमूहीत्येत्याक्रम्या- ॥ १५
 श्रयाह सोमं धमेति^८ वषट्कृते दक्षिणार्धपूर्वाध्वं प्रतिमुखं
 प्रवाङ्गजुहोत्युपोपक्षीयं दक्षिणस्य पुरोडाशस्य पूर्वार्धादवद्य-
 आहाग्रये ऽनुमूहीत्येतेनमुपतिष्ठते मा भेमां संविख्या मा स्वा

१ Thus J Sāy.; जुषधि. Be BF; नपधि. H, T omits नू alto-
 gether

२ Instead of एव वषट् J has: चानवषट् i.e. वा च वषट् (as
 Bhar. Āpast and Har)

३ Thus BH Sāy., औपभृतमाज्यं F; औपभृतमाज्यस्य Be J.

४ नुपूर्व all the MSS and Sāy. except T, which has -पूर्वे

- द्विःसिधं मा ते तेजो ऽपक्रमौदित्येनमभिष्टयति भरतमुद्ध-
रेमनुषिष्ठावदानानि ते प्रत्यवदास्यामि नमस्ते अस्तु मा मा
द्विःसौरिति ' पूर्वाधांदवदायापराधांदवद्यत्यभिधारयति प्रत्य-
नक्ति यदवदानानि ते ऽवद्यन्विलोमाकार्यमात्मनः । आश्वेन
॥ प्रत्यनश्वेनसप्त आयायतां पुनरित्यत्याकम्याथाव्याहाप्रिं यजेति '
वषट्कृते जुहोत्यथ चतुर आश्वस्य गृह्णान आह प्रजापतय इत्युपाह-
ननुमूहीत्युच्चैरत्याकम्याथाव्याह प्रजापतिमित्युपाह्नु यजेत्युच्चै-
र्वषट्कृते जुहोत्यथोपस्तीर्योत्तरस्य पुरोडाशस्यापराधांदवद्यथा-
वाग्नीषोमाभ्यामिति पौर्णमास्यामिन्द्राय वैष्टधायेति चेन्द्राग्नि-
१० भ्यामित्यमावास्यायामयंनयत इन्द्रायेति यंनयतो महेन्द्रायेति
वा यदि महेन्द्रयाजी भवति ' ॥ १६ ॥
- समान उपस्थानः ' समानो ऽभिमर्शवो ' ऽपराधांदवदाय
पूर्वाधांदवद्यत्यभिधारयति ' समानः प्रत्यन्वनो ' ऽत्याकम्याथा-
व्याहाग्नीषोमौ यजेति ' वषट्कृते जुहोत्यथोपस्तीर्य द्विः पुरोडाश-
११ स्थावद्यथाचेन्द्रायानुमूहीति महेन्द्रायेति वा यदि महेन्द्रयाजी
भवति ' द्विः पुरोडाशस्यावद्यति द्विः षट्स्य द्विर्द्वौ ' ऽभि-
धारयति ' प्रत्यनश्वेनत्याकम्याथाव्याहेन्द्रं यजेति महेन्द्रमिति वा
यदि महेन्द्रयाजी भवति ' वषट्कृते जुहोत्यथोपस्तीर्य द्विः-
षस्य पुरोडाशस्योत्तराधांदवद्यथाव्याग्ने स्त्रिष्टुते ऽनुमूहीति '
१० सप्तद्विषस्य पुरोडाशस्योत्तराधांदवद्यति सप्तद्विषस्यासप्तद्विष-
स्य पुरोडाशस्य सप्तद्विषस्य सप्तद्विषो ' द्विरभिधारयति ' न
प्रत्यनश्वेन स्त्रिष्टुति जुवेण पार्वणौ होमौ जुहोत्यथमं वाजिनं

वयं पूर्णमासं यजामहे । स नो दोहताः सुवीर्यः राघस्योपः
 सहस्रिणम् । प्राणाय सुराधसे पूर्णमासाय स्वाहेति पौर्णमा-
 स्याममावास्या सुभगा सुग्रेवा घेनुरिव भृय आणायमाना ।
 सा नो दोहताः सुवीर्यः राघस्योपः सहस्रिणम् । अपानाय
 सुराधसे ऽमावास्यायै स्वाहेत्यमावास्यायामत्याक्रम्याथाहाग्निः ५
 स्त्रिष्टुक्तं यजेति ^१ वयङ्कृत उत्तरार्धपूर्वार्धं ऽतिहाय पूर्वा
 आहुतीर्जुहोत्यैतन्मेषमाहवनीये ऽनुप्रहरत्यैतत्स्रस्तावेष्टा-
 भिर्जुहोत्यथोदङ्कृत्याक्रम्य जुहामप आनीय मंशासनमन्तःपरिधि
 निनयति वैश्वानरे हविरिदं जुहोमि साहस्रमुत्सः प्रतधारमे-
 तम् । स नः पितरं पितामहं प्रपितामहः सुवर्गे लोके गच्छतु १०
 पित्रमानः स्वधा नम इति ^१ निर्णिज्य सुचं निष्ट्याद्भिः पूर-
 यित्वा बहिःपरिधिं निनयतीमः समुद्रः प्रतधारमुत्सं व्यच्य-
 मानं भुवनस्य मध्ये । इतं दुहानामदितिं जनायाग्ने मा हिःषीः
 परमे व्योमन्नित्यैतदीपभ्यतमाव्यः सर्वं एव जुह्वाः समान-
 यते ^१ ऽय यपायतनः सुचौ सादयित्वा प्राग्निषमवद्यति दक्षि- १५
 णस्य पुरोडाशस्योत्तरार्धाच्चवमाचमव्यायो चवमाचादाव्याधात्क-
 त्यतामिदम् । मा रूक्षपाम यज्ञस्य शुद्धः स्त्रिष्टमिदः हवि-
 रित्यैतत्सुवदण्डेनाभिघार्यं जघनेन प्रणीताः सादयित्वाद्भिः
 सुवदण्डः स्रस्तर्थावदधाति ^१ ॥ १७ ॥ चतुर्दशः ॥

अथ कः सं वा चमसं वेढोपहवनं याचति ^१ तमन्तर्वेदि निधाय १०

तस्मिन्सुपक्षीर्यं दक्षिणस्य पुरोडाशस्य दक्षिणाधाम्नरुज्यावद-

- धाति मनुना दृष्टां एतपदौ मिचावद्वक्ष्यमौरिताम् । दक्षि-
णार्धादसंभिन्दन्नवसाम्येकतोमुखामिति ^१ द्वितीयनवदानानि
संभिद्यावदधात्यं ^२ दक्षिणस्यैव पुरोडाशस्य पूर्वार्धात् व्यङ्ग्यं वा
चतुरङ्ग्यं वाज्येन सुसंष्टम् संतर्प्यणिषु भुवां यजमानभागं
५ निदधाति ^३ दिभ्रुवाज्यादवद्यति दिक्षरस्य पुरोडाशस्य दिः
श्रुतस्य दिर्दध्नो ^४ ऽभिचारयत्यं होतुर्द्विरङ्गतावर्गति ^५ जिघ्रेश
भक्षयित्वा ^६ चतुरवामरेडामवद्यत्युपस्तृणति ^७ दिरादधात्यभि-
चारयति ^८ समन्वारभन्ते ऽध्वर्युश्च यजमानश्च ब्रह्मा चाग्नीध्र-
स्याय यच्च होतुरभिजानाति दैव्या अध्वर्यव उपहृता उपहृता
१० मनुष्या इति तद्विधिं ^९ पुरोडाशं चतुर्धा कृत्वा बर्हिषदं करो-
त्यं यच्च होतुरभिजानात्युपहृतो ऽयं यजमान इति तर्हि
यजमानो होतारमीक्षमाणो वायुं मनसा ध्यायेदित्युपहृताया-
मिषायामग्नीध्र आदधाति यद्वक्तुमुपस्तृणत्यादधात्यभिचारय-
त्युपस्तृणत्यादधात्यभिचारयति ^{१०} प्राश्रन्ति ^{११} मार्जयन्ते ^{१२} ऽथाह
११ ब्रह्मणे प्राश्रिचं परिहरेति ^{१३} परि प्राश्रिचश्च हरन्त्यपो
ऽनु वेदेन ब्रह्मभागमवाप्वाहाये याचत्युदासयन्तेतद्भविह-
षिष्टम् ^{१४} ॥ १८ ॥ पञ्चदशः ॥

अथ संप्रथमाह ब्रह्मन् प्रक्षाल्यामः समिधमाधायग्नीदग्नीन्
महासक्तसंस्तृणीति ^१ प्रसुतो ऽवेताश्च समिधं मथत आहवनी-

१ धमिदेगवद S3y, अथ om. JT

२ Thus Do BII S3y, the other MSS are more or less corrupt.

३ Thus II S3y, तद्विधिं T3F, तद्विधिं B, अथ दक्षिणं Dc.

यस्याभ्यादधात्येष आग्नीध्रोऽस्त्वैरेवेधमनहनेः परिधीन्
 संमार्ष्टि सक्तमध्यमः सक्तदक्षिणार्थः सक्तदुत्तरार्थः^१ सक्तदा-
 हवनीयमुपवाजयत्यग्ने वाजजिह्वाजं ताम्रे सस्तवाः^२ वाजं
 जिगिवाः^३ वाजिनं वाजजितं वाजजित्यापै संमाग्न्यग्निमन्त्रा-
 दमन्त्राद्यायेत्यपैतानीधमनहमान्यद्विः सः सः सः^४ हवनीये^५ इत्युपह-
 रति यो भूतानामधिपतौ हृदस्त्विति चरो हृषा । पशुमन्त्राकं
 मा विश्वैरेतदस्तु ऊतं तव स्वाहेत्यथ जुह्वपभृतावादायात्या-
 क्रम्यायात्याह देवान्यजेति^६ वषट्कृते जुहोति यज यजेति^७
 चीन् प्रतीची इत्याजान्यजति^८ प्राचान्ततः संभिनर्चयोदहत्या-
 क्रम्य यथायतनः सुचौ सादयित्वा वाजवतीभ्याः सुचौ व्यूहति
 वाजस्य मा प्रसवेनोद्गाभेषोदयभीदिति^९ दक्षिणेन जुह्वमुद्गा-
 त्वया सपत्नाः इन्द्रो मे निषाभेषाधराः अकरिति सवेनो-
 पभृतं निमृश्यात्तुद्गाभं च निषाभं च ब्रह्म देवा अबौहधन्निति
 प्राचीं जुह्वमुद्गातया^{१०} सपत्नानिन्द्राग्नी मे विपूचीगान् व्यसृता-
 मिति प्रतीचीमुपभृतं प्रत्यूहति^{११} प्राच्याः परिधीमनक्ति वसु-
 भ्यस्त्वेति मध्यमं रुद्रेभ्यस्त्वेति दक्षिणमादित्येभ्यस्त्वेत्युत्तरमथो-
 पभृतमग्निः सः सः सः यथायतनः सुचौ सादयित्वा सुचु प्रस्त-
 रमनर्त्तकः रिहाणा इति जुह्वामयाणि विचन्तु वय इत्युपभृति
 मथ्यानि प्रजां योनिं मा निर्मृक्षमिति भुवायां मृक्षान्यथ प्रस्त-

^१ Thus Sây, संसृष्ट or संसृष्ट MSS.

^२ Thus Be T Sây.; [वदत्त. HJ Keā; is BF this whole passage is wanting

^३ Instead of प्राच्या (thus TF Be Sây.) the other MSS. have जुहा ।

- राक्षसं प्रच्छिद्य जुह्वामवदधात्ययाप्रावयत्यो आवयास्त औप-
 डिपिता दैव्याहोतारो भद्रवाच्याय प्रेषितो मानुषः सूक्तवाकाय
 सूक्ता ब्रूहीति^१ तमुपरीव प्राञ्चं प्रहरति नात्ययं प्रहरति ॥
 पुरस्तात्प्रत्यस्थति न प्रतिशृणोति न विस्मयं^२ वियौत्यूध्वंमुद्यौ-
 ४ त्याप्यायन्तामाप औपधयो मरुतां पृथय स्य दिवं गच्छ
 ततो नो दृष्टिमेरयेत्यंघ्राग्रीध्रमौचते ऽग्रीदिति^३ तमाह्वाग्रीध्रः
 'संवदस्तेत्यंगानग्रीदित्याह्वाध्वयुरंगचित्याह्वाग्रीध्रः^४ आवयेत्याह्वा-
 ध्वयुः^५ औपडित्याह्वाग्रीध्र^६ इदं ब्रूहीत्याह्वाध्वयुरंतुप्रहरेत्याह्वा-
 ग्रीध्रो^७ ऽनुप्रहरति^८ स्तगा दैव्याहोदम्भः स्वस्तिर्मानुषेभ्यः ग्रंथो-
 १० ब्रूहीत्यपोपोत्यापाहवनीयमुपतिष्ठत आयुष्या अग्ने ऽद्यायुर्मं
 पाहि चक्षुष्या अग्ने ऽसि चक्षुर्मं पाहीत्ययेमामभिमृशति ध्रुवा-
 चीति^९ मध्यमं परिधिर्मनुप्रहरति यं परिधिं पर्यधत्वा अग्ने देव
 पणिभिर्वीच्यमाणः । तं त एतमनु ओषं भरामि नेदिय त्वद-
 पचेतयाता इत्यंघेतरावुपसमस्यति यज्ञस्य पाय उप समितमि-
 १५ त्ययेनाम्बुः स्रस्त्रावेणाभिजुहोति^{१०} जुह्वामुपमृत्तः संप्रसावयति
 स्रस्त्रावभागा स्त्रेधा दृहन्तः प्रक्षरेष्टा सर्हिंपदस्य देवा इमां
 वाचमभि विश्वे शृणन्त आसद्याभिर्गर्हिंपि मादयध्वः स्वाहे-
 त्यंय प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्माद्रुत्य धुरि शुचौ विमुञ्चत्यग्नेर्वाम-
 पक्षगृह्ण्य सदसि मादयामि सुधाय सुधिनो सुधे मा धत्तं
 २० धुरि ध्रुवौ पातमिति^{११} यद्यु वै मानो भवत्युत्कर एवैने रप्ये
 विमुञ्चत्येतेनैव मन्त्रेण^{१२} ॥ १६ ॥ योदशः ॥

अथादत्ते दक्षिणेनाव्यस्यालीः ससुवाः सव्येन जुहं होत्रे
वेदं प्रदाय^१ प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यक्षावाद्भवतो^१ दक्षिणेनाव्ययु-
गार्हपत्यं परिक्रामत्युत्तरेण होता^१ तौ जघनेन गार्हपत्यं पश्चा-
त्प्राच्यावुपविशतो दक्षिण एवाध्ययुत्तरो होता^१ नाध्ययुर्विदमुप-
शृतं कृत्वा चतुर आज्यस्य गृह्णान आह सोमायेत्युपाऽश्वतुमू-
हीत्युच्चैराश्राव्याह सोममित्युपाऽश्व यजेत्युच्चैर्विपद्भूते जुहोति^१
चतुर एवाज्यस्य गृह्णान आह त्वष्ट इत्युपाऽश्वतुमूहीत्युच्चैरा-
श्राव्याह तष्टारमित्युपाऽश्व यजेत्युच्चैर्विपद्भूते जुहोति^१ चतुर
एवाज्यस्य^१ गृह्णान आह देवानां पत्नीभ्य इत्युपाऽश्वतुमूही-
त्युच्चैराश्राव्याह देवानां पत्नीरित्युपाऽश्व यजेत्युच्चैर्विपद्भूते^१
परिश्रिते देवानां पत्नीर्जुहोत्यथ चतुर एवाज्यस्य^१ गृह्णान
आवाप्रये गृहपतय इत्युपाऽश्वतुमूहीत्युच्चैराश्राव्यावाग्निं गृह-
पतिमित्युपाऽश्व यजेत्युच्चैर्विपद्भूत उत्तरार्धपूर्वार्धं इतिहाय पूर्वां
आहुतौर्जुहोत्यवागेण होतारमुपातीत्य होतुर्दिरङ्मुखावनक्ति^१
जिघ्रेण भक्षयिषा^१ चतुर्हस्तेडाः^१ संपादयत्याज्यस्यैव^१ समन्वा-
रमेते अध्वर्युस्यैव पत्नी र्वापद्भूतायामिडायासग्रीध आदधाति
पडवत्तं^१ प्राश्रीतो^१ मार्जयेते^१ अथ सुचि चतुर्गृहीतं गृही-
त्वापस्रस्रैः पथांस्त्यान्वाहार्यपचने प्रायश्चित्तं जुहोत्युलूखले मुसले

१ Thus BT Sāy, the other MSS. omit एव; Be througho
चतुराज्यस्य ।

१ Thus B Be JH Kś Sāy. (pr. m.), चतुरहस्ते TF ; चतुर्ह
Say sec. m.

१ Corrected, मार्जयेते Bc JFHT, मार्जयेते B.

यच्च शूर्पं आग्निहोत्रे दृषदि कृष्णाजिने यत्कृपाले । श्रवमुषो
विप्रुषः संयजामि विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम् । यज्ञे या
विप्रुषः सन्ति वज्रोरग्नौ ताः सर्वाः स्त्रियः सङ्गता जुहोमि
स्त्राहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीताम्नाहार्यपचन एवेधप्रवक्षना-

५ न्यभ्याधाय कक्षीकरणानोय कक्षीकरणहोमं जुहोत्यग्ने
ऽदभ्याथो ऽग्नौततनो पाहि माद्य दिवः पाहि मसित्यै पाहि
दुरिष्यै पाहि दुरघ्न्यै पाहि दुश्चरितादविषं नः पितुं कृणु
सुयदा योनिः स्त्राहेत्यैतेनैव यजेतमेत्य [वेदे यजमानं
वाचयति वेदो ऽसि विस्तिरसीत्यास्तादनुवाकस्य]^१ होत्रे वेदं

१० प्रदाय पत्नीं^२ विध्यतीमं विध्यामि वरुणस्य पार्श्वं यमवध्रीत
सविता सुमेतः । धातुस्य योमौ सुकृतस्य सोमे सोमं नो
सह पत्या करोमीत्यपास्यै योऽममन्त्रावाधायोदपापमानयति
समायुषा सं प्रजया समग्रे वर्षसा पुनः । सं पत्नी पत्याहं
गच्छे समात्मा तनुवा ममेत्यथ सुखं विन्दते यदसु ते

१५ वरस्रति गोव्यसेषु यन्मधु । तेन मे वाजिनीवति सुखमर्द्धि
वरस्रतीत्यपो निनयत्यवध्वक्षैव रूपं कृनोत्तिष्ठतीति ब्राह्मणम्^३

॥ २० ॥

अथैमां तथैव^४ तिरः पविचमप आचामयति पयस्रतीरोष-

१ The words enclosed in brackets found only in BH; om. Bc
JFT Say.

२ Śāyana has पत्नी and defends this reading, but knows also the
reading पत्नी ।

३ om. J Bc; तथैव B.

धयः पयस्त्रद्वीरुधां पयः । अपां पयसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र
 सः सुजेत्यथैनां^१ गार्हपत्ये समिध आधापयत्यग्ने प्रतपते प्रतम-
 चारियं तदग्रकं तन्मे ऽराधि स्वाहा वायो प्रतपत आदित्य
 प्रतपते प्रतामां प्रतपते प्रतमचारियं तदग्रकं तन्मे ऽराधि स्वा-
 हेत्यथ यथाप्रपन्नं निष्क्रामयत्यथ^२ प्राडेत्य भुवामायापयत्याया- ५
 यतां भुवा एतेन यज्ञं यज्ञं प्रति देवयज्ञः । सूर्याया ऊधो
 ऽदित्या वषष्ठ उरुधारा इथिवी यज्ञे अस्मिन्नित्यपाव्यस्याष्टाः
 सुवेणोपघातं प्रायश्चित्तानि जुहोत्यायावितमत्याआवितं वषट्कु-
 तमत्यनूक्तं च यज्ञे । अतिरिक्तं कर्मणो यच्च हीनं यज्ञः पर्वाणि
 प्रतिरक्षेति कल्पयन् । स्वाहाकृताकृतिरेतद् देवानस्वाहेत्यथ यज्ञ- १०
 समृद्धीर्जुहोतीष्टेभ्यः स्वाहा वषट्निष्टेभ्यः स्वाहा भेयजं दुरिह्यै
 स्वाहा निष्कृत्यै स्वाहा दौरादौ स्वाहा देवीभ्यस्तनूभ्यः स्वाहा
 षष्ठ्यै स्वाहा समृद्ध्यै स्वाहा सर्वसमृद्ध्यै स्वाहा भूः स्वाहा भुवः
 स्वाहा सुवः स्वाहा भूर्भुवः सुवः स्वाहेमं मे वरुण तत्त्वा
 यामि त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्ने त्वमग्ने अयास्ययासन्नमसा- १५
 दितः । अयासद्व्यमूहिषे ऽया नो धेहि भेयवः स्वाहायास्याग्ने
 ऽयनभिग्रक्षीद्य सत्यमिन्नमया असि । अयसा मनसा धृतो
 ऽयसा हव्यमूहिषे ऽया नो धेहि भेयवः स्वाहा यदस्मिन्
 कर्मण्यन्तरगम मन्त्रतः कर्मतो वा । अनयाकृत्या तच्छ्रमयामि
 सर्वं दृष्यन्तु देवा आरुष्यन्तां एतेन स्वाहा यदस्य कर्मणो ऽत्य- २०

१ TF insert तथैव

२ निष्क्रामयत्यथ Be Sây , प्रमयत्यथ J

- रीरिचं यदा न्यूनमिच्छाकरम् । अग्निष्टन् स्विष्टकृद्विद्वान्सर्वः
 स्विष्टः सुज्जत करोतु मे । अग्नये स्विष्टकृते सुज्जतज्जत आज-
 तीनां कामानाः समर्धयित्रे स्वाहा । प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो
 विश्वा जातानि परि ता बभूव । यत्कामास्ते जुहुमस्तस्यो अस्तु
 ४ यद्यः स्याम पतयो रघीणाः स्वाहेत्यथ बर्हिषो धातूनाः
 संप्रसुष्य भुवायाः समनक्ति समङ्गं बर्हिर्हविषा इतेन समा-
 दित्यैर्वसुभिः सं महद्भिः । समिन्ध्रेष विश्वेभिर्देवेभिरङ्गामित्य-
 धेनदाहवनीये ऽग्न्युपहरति दिव्यं बभो गच्छतु यास्वाहेत्यथो-
 पोत्थाय दक्षिणेन पदा वेदिमश्नन्त्य^१ भुवया समिष्टयजुर्जुहोति
 १० देवा गातुविदो गातुं विन्वा गातुमित मनसस्तत इमं नो देव
 देवेषु यज्ञः स्वाहा वाचि स्वाहा वारते धाः स्वाहेत्युदूहति
 सुचं^१ निगद्यति मणीता^१ उपोत्थाय यजमानो दक्षिणेन पदा
 विष्णुक्रमाङ्कमते^१ संतिष्ठत आमावाह्यं वा^१ पौर्णमान्यं वा
 हविः^१ ॥ २१ ॥ सप्तदशः ॥

इति प्रथमः प्रश्नः ॥

अथोपन्याहरणं^१ विज्ञायते क्रत्वादौ क्रतुकामं कामयौत^२
यज्ञाद्वादौ यज्ञाद्भकाममिति^३ प्राक्खलान्दर्भांश्चक्षीर्यं तेषु
प्राङ्मुखो यजमान उपविश्य जपति याः पुरस्तात्प्रसवन्त्युपरि-
ष्टात्सर्वमस्य याः । ताभौ रग्निपविषाभिः श्रद्धां यज्ञमारभे ॥
देवा गातुविदो गातुं यज्ञाय विन्दत । मनसस्पतिना देवेन
वातायज्ञः प्रयुज्यतामिति^४ श्रद्ध एहि^५ मत्प्रेन ता ऋयामौत्या-
कृत्या वेदनं करोत्याकृत्यै ता कामाय ता समृधे ता पुरो
दधे । अमृतताय जीवसे ॥ आकृतिमस्यावने काममस्य समृधे ।
इन्द्रस्य युञ्जते धियः ॥ आकृतिं देवीं मनसः पुरो दधे यज्ञस्य
माता सुहवा मे अस्तु । पदिष्मामि मनसा शकामो विदेय- १०
मेनद्रुदये निविष्टमिति^६ मनसा चिः संकल्पयते चिरुचैः^७ सर्व-
कामो ऽग्नीनाधान्न इत्यग्न्याधेये^८ स्वर्गकामो दर्शपूर्णमासाभ्यां
यक्ष्य इति दर्शपूर्णमासयोः^९ स्वर्गकामयातुर्मासैर्यक्ष्य इति
यातुर्मासेषु^{१०} स्वर्गकामः पशुना यक्ष्य इति पशुयन्त्रे^{११} स्वर्गकामः
सोमेन यक्ष्य इति सोमे^{१२} स्वर्गकामो ऽग्निं वेद्य इत्यग्निधये^{१३} ॥ १५
ऽहोने ऽहर्गणे वा यथाकामो यत्कामो वा यजते^{१४} तन्म
श्चध्यतां तन्मे समृध्यतां तन्मे संपद्यतां काम इत्यथर्विजां^{१५} प्रति-
वचनं तत्तश्चध्यतां तत्ते समृध्यतां तत्ते संपद्यतां काम इत्येते
तथेति प्रतिवचनम्^{१६} ॥ १ ॥

१ Thus Uo JF Keā ; कामवेन BT ; H corrupt

२ After इति B has यदामग्न्याधेये .

३ Thus HBT , इदौति JF , एहि इति Be

४ Thus BHT, अथ अनिज्जा the other MSS

- अथर्त्विजो^१ देवयजनं धासते^१ ऽध्वर्यो देवयजनं मे देही-
 त्यध्वर्युर्मादित्यो देवो देवो ऽध्वर्युः स ते देवयजनं ददामित्यो
 तथेति प्रतिवचनं^१ ब्रह्मन्देवयजनं मे देहीति ब्रह्माणं^१ सन्तमा
 देवो देवो ब्रह्मा स ते देवयजनं ददामित्यो तथेति प्रति-
 वचनं^१ होतर्देवयजनं मे देहीति होतारमग्निर्देवो देवो होता
 स ते देवयजनं ददामित्यो तथेति प्रतिवचनमुद्गातर्देवयजनं मे
 देहीत्युद्गातारं^१ पर्जन्यो देवो देव उद्गाता स ते देवयजनं
 ददामित्यो तथेति प्रतिवचनं^१ सदस्य देवयजनं मे देहीति
 सदस्यमाकाशो देवो देवः सदस्यः स ते देवयजनं ददामित्यो
 तथेति प्रतिवचनं^१ होषका देवयजनं मे दत्तेति होषकाणापो
 देवो देव्या होषागः सिन्यसासो देवयजनं ददामित्यो तथेति
 प्रतिवचनं^१ चमसाध्वर्यवो देवयजनं मे दत्तेति चमसाध्वर्युर्व-
 ष्मणो देवा देवाश्चमसाध्वर्यवसो^१ ते देवयजनं ददामित्यो तथेति
 प्रतिवचनमपि वा न देवयजनं धासते^१ आदित एव तीर्थं
 ११ स्नातोदेत्याहुतं वासः परिधाय^१ शुद्धो देव शुचिः पूतो मेध्यो
 विपात्रा ब्रह्मचारी सहकारिप्रत्यय आ चतुर्थात्कर्मणो ऽभिष-
 मीचमाणो वेदकर्माणि प्रयोजयेत्प्रागपवर्गांश्चुद्गपवर्गांणि वा
 प्राङ्मुखः प्रदक्षिणं यज्ञोपवीतो देवानि कर्माणि करोति^१
 दक्षिणामुखः प्रसव्यं प्राचीनावीतो पित्र्याणि^१ तिष्ठन्प्राचीनः
 • प्रङ्गो वा यथान्यायं^१ हन्द्गोमन्नाह्वणं यथा वै दक्षिणः पाण्डिरेवं

१ Thus HJT Be, अथ ऋत्विजो BJ

१ Thus T, देवाच० the other MSS.

देवयजनं^१ यथा भवत्यथा पितृयजनं^२ यथा पितृयजनं तथा
अग्निजनकरणं^३ यथा अग्निजनकरणं तथाभिचरणीयेष्विष्टि-
पशुभोमेष्ट्यादित एव^४ पुरोदकं देवयजनं यस्मादन्यत्पुर-
स्तात्समन्तिकं देवयजनं न विन्देयुर्^५त्तरतो देवयजनमावमति-
श्रितिष्टि^६ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

अपत्तिर्जा वरुणं^१ विज्ञायते ब्राह्मणा^२ अस्मिजो योनिगोत्र-
मुत्तृणसंपन्ना^३ अविगुषाद्वा^४ अचिकिचिगो^५ न परिह्वति-
क्रान्ता नाम्ना नाम्न्यजा नामनूचाना^६ हस्तेयवालेयमुचि-
कापुत्रपरष्वेवमहोढकानीनानुजावरदिप्रवरान्परिह्व्याङ्गिरमो^७
ऽध्वर्युर्वाचिष्ठो ब्रह्मा वैशामिष्ठो होतायाच्य ब्रह्माता कौपीनकः^८
वदस्यो^९ ऽग्निष्टा^{१०} भृगवो ऽङ्गिरमो वा^{११} योनिर्दत्तं विद्या च
प्रमाणमित्येके^{१२} तांश्चेहृणीतायापचाद्वा नेव दृषीताकुनखिनम-
ध्वर्युमकिलासिनं ब्रह्माणमखण्ड^{१३} होतारमकराकमुद्गातारम-
ग्निपिविष्ट^{१४} वदस्यमयः प्रतिप्रस्थाता नेष्टोचेतेत्यध्वर्युर्बुधा^{१५}
ब्राह्मणाश्च^{१६}स्वामीभः पोतेति ब्रह्मणो^{१७} नैवावक्ष्यो ऽष्वावाको^{१८}

१ आदित एव found only in Be F, but commented on by Bh

२ Thus H Be BF, -चाद् the other MSS

३ Thus Be BHF, संपन्ना T, संपन्ना J.

४ Thus all except J which has -चोनाद्.

५ Thus H Be BT, नामनूचानां J, नामनूचानां F.

६ Thus, or परिह्व्या Be HFJ, परिह्व T, परिह्व B.

७ Thus Venk in his bhāṣya on the Karmadā; the MSS, have वसिष्ठ or वसिष्ठा except F, which has वसि ;

८ Thus BT and J (see m.); -चर्च Be HTJ (pr. m)

९ चय om BT Be.

- यावन्मुदिति होतुः 'प्रक्षोता प्रतिहर्ता सुब्रह्मण्य इत्युद्गातरभि-
 गरी भुवगोपः सञ्जाव इति' सदस्यस्य 'स्वप्रधाना' 'अस्व-
 प्रधाना' इत्येके 'दश वैकादश वा चमसाध्वर्यवो' अन्यद्वि-
 णाभिः परिक्रीता भवन्तीति विज्ञायते' तस्मादग्निहोत्रस्य
 * यज्ञक्रतोरेक अलिग्दर्गपूर्णमासयोज्यत्वार - अलिजो ऽध्वर्युर्ब्रह्मा
 होताग्नीध्र इति' चातुर्मास्येषु प्रतिप्रस्थाता पञ्चमः' पश्यन्ने
 भैचावक्ष्यः षष्ठः' सर्वे शौभ्ये ऽध्वरे' तात्कर्मणः कर्मणो वृणोते'-
 कैकमुपसंगृह्य शौद्येद्वावहमाध्वर्यवेण त्वा गच्छामि याजयतु
 मां भवानिति' ब्रह्मत्वेन होत्रेणौद्गात्रेण सादस्येनेति' न सदस्यो
 १० विद्यत इत्येके' स्तेनस्तेन कर्मणा होत्रकान्' होत्रकानित्येके'
 तत्पुरुषा होत्रकाद्यमसाध्वर्यवयाध्वर्युर्वा अलिजो प्रथमो युज्यते
 तेन शोभो योज्य इति' ॥ ३ ॥

- आदित्यो देवो देवो ऽध्वर्युः स मे ऽध्वर्युरध्वर्यो ऽध्वर्यु'
 त्वा वृण इत्यध्वर्युर्मादित्यो देवो देवो ऽध्वर्युः स ते ऽध्वर्युस्ते-
 ११ नातुमतः कर्मैवाहं करिष्यामीत्यर्थे तथेति प्रतिवचनं' चन्द्रमा
 देवो देवो ब्रह्मा स मे ब्रह्मा ब्रह्मन् ब्रह्माणं त्वा वृण इति
 ब्रह्माणं' चन्द्रमा देवो देवो ब्रह्मा स ते ब्रह्मा - तेनानुमतः
 कर्मैवाहं करिष्यामीत्यर्थे तथेति प्रतिवचनमग्निर्देवो देवो होता

१ सञ्जाव B Bo JH, संजावयति T, सञ्जानयति F, with n Bh.

१ Thus Bo, स्वप्रधानाः स्वप्रधावा इत्येके J; स्वप्रधान असप्रधान इत्येके B;
 स्वधान असप्रधाना इत्येके F, स्वप्रधाना इत्येके H, स्वस्वप्रधाना इत्येके T

२ Thus H, श्रीब्रह्माश्रित्येव इत्येके I, श्रीब्रह्माश्रित्येव इत्येके JHP, Bo
 om. न श्रीब्रह्मा ।

म मे होता होतर्होतारं वा वृण इति होतारमग्निर्देवो दैवो
 होता म ते होता तेनानुमतः कर्मैवाहं करिष्यामीत्यर्थे तथेति
 प्रतिवचनं^१ पर्जन्यो देवो दैव उद्गाता म म उद्गातोद्गातवद्गा-
 तारं वा वृण इत्युद्गातारं^१ पर्जन्यो देवो दैव उद्गाता म त
 उद्गाता तेनानुमतः कर्मैवाहं करिष्यामीत्यर्थे तथेति प्रतिवचन- ५
 माकाशो देवो देवो मदस्यः म मे मदस्यः मदस्य मदस्यं वा
 वृण इति मदस्यमाकाशो देवो देवः मदस्यः म ते मदस्यसो नानु-
 मतः कर्मैवाहं करिष्यामीत्यर्थे तथेति प्रतिवचनमापो देव्यो
 दैव्या होचाग्रश्चिन्त्यस्ता मे होचाग्रश्चिन्त्यो होचका होचकान्यो
 वृण इति होचकानापो देव्यो दैव्या होचाग्रश्चिन्त्यस्तास्ते हो- १०
 चाग्रश्चिन्त्यस्ताभिरनुमताः कर्मैव वयं करिष्याम इत्यर्थे तथेति
 प्रतिवचनं^१ रश्मयो देवा देवाश्चमसाध्वर्यवस्ते मे चमसाध्वर्यव-
 चमसाध्वर्यवश्चमसाध्वर्यून्वो वृण इति चमसाध्वर्यून्वमयो देवा
 देवाश्चमसाध्वर्यवस्ते ते चमसाध्वर्यवस्तैरनुमताः कर्मैव वयं करि-
 ष्याम इत्यर्थे तथेति प्रतिवचनं^१ वृगोवृतो जपति महन्ते ऽवोचो १५
 यग्रो मे ऽवोचो भगो मे ऽवोचो भर्गो मे ऽवोचस्तपो मे
 ऽवोच स्तोमं मे ऽवोचः कृत्तिं मे ऽवोचो भुक्तिं मे ऽवोचो
 विद्यं मे ऽवोचः सर्वं मे ऽवोचः सर्वं मे कन्धाणमवोचस्तन्मावतु^१
 तन्माविशतु तन्मा निचतु तेन भुचिषीय देवो देवमेतु^१
 सोमः सोममेवित्यर्थे तथेति प्रतिवचनम् ॥ ४ ॥ २०

^१ Thus only T, the other MSS : तन्मावतु ।

^२ Thus only F, the other MSS. have here and farther on एति instead of एतु, TB omit the whole passage, cp Pañc Br. I 1. 2.

‘सिद्धे मे मनुष्यान्ने मे अन्तरामयो’ वृके मे क्षुद्रये मे
 घसिर्धन्वि मे पिपासा’ राजगृहे मे अग्नयाग्ननि मे तन्दि-
 र्गदमे मे अग्नेः’ अन्नके मे ह्रीर्यत्ये मे वेपथुः’ कूर्मे मे
 अरोगो’ वस्ते मे अषयंग्रिथे मे सत्युर्भ्रातृथे मे पाप्मा’
 ४ सपत्ने मे निर्घृतिर्दुष्कीर्तो मे वृद्धिः’ परस्वति मे असृद्धिः’
 खड्गे म आर्तिर्गवये म आन्ध्रं’ गौरे मे बाधिर्यवृत्ते मे
 शोको’ गोधापा मे खेदो’ जरापा मे हिमः’ लष्णप्रकुशौ
 मे भीरुता’ कशे मे पापो गन्ध’ वलूके मे सुभ्यशः’ श्लोके
 म ईर्या’ मर्कटे मे दुर्बुद्धिः’ कुसले मे मरुस्थालले मे
 १० प्रथोद्वे’ मे दृष्णार्थं मे अमो’ अयां म आथ’ कोशे मे
 गन्धः’ कुमायां मे अलङ्कारः’ स्रकरे मे स्रदधुः’ इदाकुनि

१ The construction of the text of this khaṇḍa is extremely difficult. I compared also the printed Prayogamālā of Venkaṭeśvara (Vol II, fol 36), the MS. I. O. 298, fol. 12, a very old MS, corrected, and the Ghyaprayoga according to the MS. of Burnell's collection. The MSS. have, of course, nowhere the avagraha.

१ Thus only B and Pray Mālā, भरिजः the other MSS

२ Thus Be, अन्नके IO, अत्यन्ते H, अत्यन्ते FT, अन्नके J, अन्नके B, अन्नके Pray. M.

३ Thus Be, the other MSS. खेदो।

४ Thus all except T which has अथः।

५ प्रथो TB, IO, प्रथो F, प्रथो Be, प्रथो H, प्रथो J. Perhaps प्रथो is to be read?

६ Thus H, स्रदधु IO, स्रदधु Pray. M ; स्रदधु the other MSS.

७ Thus all except Pray M. इदाकुनि. Probably इदाकुनि is to be read

मे स्वप्नो^१ जगरे मे दुःखप्नो^२ विद्युति मे ज्ञायमो^३ लोभायां
 मे क्रोदः^४ शक्तभे^५ मे पाप्मालक्ष्मी^६ स्त्रीषु मे ज्ञूतमंजासु मे
 कर्कशो^७ मात्ये म ईत्या^८ शूद्रे मे स्तेयं^९ वैश्वे मे इकार्मकृत्य^{१०}
 राजन्यवभुनि मे ज्ञानं^{११} नैषादे मे मद्याहत्या^{१२} कुक्षिने मे
 चवयुर्वक्षते^{१३} मे वित्तम^{१४} उद्विषि मे वसतिः^{१५} किंपुष्टे मे
 रोदो^{१६} द्यौषिनि मे निष्टपङ्क्तिनि मे किलाभः^{१७} गृणि मे
 दुरिम^{१८} खावन्नेषु^{१९} मे खेच्छो^{२०} विदेहेषु मे शीषथो^{२१} महा-
 वर्षेषु मे ज्यौर्मन्त्रवत्सु मे तप्ता^{२२} दुन्दुभौ मे काशिके^{२३} खाकुषु^{२४} मे
 पित्तं^{२५} कलिङ्गेषु मे ज्ञेयमन्त्रतर्था मे प्रजक्ता^{२६} पुष्टयथा^{२७} मे
 दुश्चरितमाखुनि मे हन्तारोगो^{२८} मक्षिकायां मे यस्कयः^{२९} १०
 शूके मे हरिमा^{३०} मयूरे मे जल्ल्या^{३१} वृषे मे जरा^{३२} चापे मे
 पापवादो^{३३} इषु मे अमो^{३४} ब्रह्मोम्ने मे किविययमपेक्षि पाप्म-
 पुनरपनामिती भवानः पाप्मंमुक्ततन्त्र लोके पाप्मन्नेष्टविद्यते^{३५}

१ Thus Be BHJ, ज्ञायमो F, ज्ञायमो J, ज्ञायमो Pray. M.

२ Thus BJT Pray. M, Prayoga Barnell; शूके H, शूके Be F, IO.

३ Thus (without avagraha) Be DHJT; कर्कशं F, Pray. M.

४ Thus Be BJHT, IO, Pray, उद्विषे F; कुक्षिने Pray. M.

५ वसतिः Be BHFT, IO, Pray, वसतिः J, Pray M. Is the word वसतिः or a subst. connected with वसतिः ?

६ Thus Be BHFT, Pray, Pray. M, खाव- J, IO

७ Thus Be JT, शीषथो F, शीषथ B, H uncertain, शिषथः Pray
 मयथो IO, मयथो Pray. M.

८ Thus BT Pray., the other MSS. काशिके- ।

९ Thus Be BJHT, ज्ञेयमन्त्रः T, ज्ञेयमन्त्रः Pray. M.

१० Without the least doubt the tradition of these verses accord-
 ing to the Handhāyanins is corrupt. A comparison with Ath
 Samb VI 26 proves that we ought to read चवयुर्वत्सन् (comp m
 instead of चवयुर्वत्सो and जरावि instead of जरावि ।

- यो नः पापघ्नं जहाति तमुन्वा जहिमो वयमन्यवासाञ्चि-
विशताः^१ सदृशावो अमर्त्यो यो नो देष्टि स रिश्वतु यमु
दिभस्तमु जहीत्यथाश्चिनाय उपहन्ति सुमित्रा न आप
ओपधयः सन्ति^२ तां दिशसेता अप उत्तिष्ठति^३ यस्यामस्य
११ दिशि देखो भवति दुर्मिचान्तसौ भूयासुर्योऽस्मान्देष्टि यं च वयं
दिभ इत्यथाय उपसृष्ट्य ययेतं प्रविशन्ति^४ ॥ ५ ॥ द्वितीयः ॥
अयेदमन्याधेयं^५ तस्य कः कर्मण उपकसे भवतीत्युक्ता-
न्युत्तुनक्षत्राण्युक्तमात्मनः पुरश्चरणं^६ कथमचातुर्मुखं^७ भवति^८
स्नानपवनमन्त्राचमनमन्त्रमोक्षपुण्याहवाचनानि अह्नामाह्नया-
१० कृत्या वेदनं हलोपस्थाद्यन्निजो^९ हत्वार्हयित्वा देवयजनं
याचित्वा देवयजनमादाय स्पर्शमादायान्तरेण वेद्युक्तरावुद्देशेन
प्रपद्य जघनेन मार्हपत्यं तिष्ठग्राचीन^{१०} स्पर्शेन मार्हपत्यस्याय-
तनमुद्धृत्युद्धृत्यमानमस्या असेधमप पाद्यानं यजमानस्य वृन्तु ।
मित्रा नः सन्तु प्रदिश्वतस्तस्यः शं नो माता श्रियिवी तोकसा-
१५ तैत्येनदद्भिरवोचति शं नो देवीरभिष्टय आपो भवन्तु
पौतये । शं योरभिष्टवन्तु न इत्येवमेवान्वाहार्यपचनस्यायतन-
मुद्धृत्येवमेवाहवनीयस्यैवभितरयोर्द्यदि करिष्यन्भवत्यथान्तरेण

१ Thus Be RF, 10, the other MSS. *वासाञ्चि* or *वासाञ्चि* ।

२ Thus only B Be and partially T, cp Pray M loc. cit the other MSS. have this passage as *infra* IV. 7, = f.

३ Thus all except H, which has पूर्व ।

४ Thus BTJ, ह्यन्निजो F, इत्यन्निजो Be H

५ Thus BT, the other MSS. ग्राचीन^{१०} ।

वेद्युत्कराबुद्देगेनोदङ्गुपनिष्कस्य तां दिशं यन्ति यथास्य संभारा
 उपकुप्ता भवन्त्यपि बोक्षरेण शाखायाः सर्वे संभारा उपकुप्ता
 भवन्त्यपि यान्तर्वेदि प्राचीनं तान्मन्त्रानुपूर्वमेकैकं संभारमे-
 कैकेन यजुषा संभरति^१ वैश्वानरस्य रूपं प्रयियां परिक्षमा ।
 स्योनमाविगतु न इति मिकताः संभृत्य निदधात्येवमेवोत्तर-
 सुत्तरं संभारसुत्तरेणोत्तरेण यजुषा संभृत्य संभृत्यैव^२ निद-
 धात्युपाय मिकताद्यासूत्करं च वस्त्रोक्तवर्षा च सूदं च वरा-
 चविहृतं च सुष्करपर्वं च प्रकंराद्येत्यष्टौ पार्थिवा^३ अयोत्तरेण
 यजुषा यङ्कुरस्यशक्तानाहरत्येव^४ वानस्पत्याभिर्वाग्नयत्याः^५
 शाखा आद्राः सपलाशाः सप्रारोहाः प्रादेशमाचौरप्रतिशुष्काया^६
 आहरत्यपि वा यथाज्ञानं^७ पर्वं दाभ्यां^८ विचियस्याद्यत्यस्य
 तिष्ठः सभिध आद्राः सपलाशाः सप्रारोहाः प्रादेशमाचौरप्र-
 तिशुष्काया आहरति विचिषाद्यत्यात्वंभृता दृष्टयः^९ शरीर-
 मभिसंस्तृता स्य । प्रजापतिना यज्ञमुखेन संमितास्तिष्ठस्ति-
 दृक्किमिन्दुनाः प्रजात्या इत्यथ मुञ्चकुक्षायमाहरति या त अग्न^{१०}
 ओजस्विनी तनूरोपधीषु प्रविष्टा । तां त इह संभरामीत्य-
 दास्मा अरणौ आहरत्याद्यतीह^{११} प्रमौगर्भीमथप्रमौगर्भी^{१२} वा

^१ Thus only BJ; संभृत्यैवभवेत् Be; the other MSS. omit the second संभृत्य ।

^२ Thus B Be, गृह्यन् T, गृह्यानि F, गृह्यान् HJ.

^३ Thus Be F, Bh., Keś; JTH both times with long vowel (शमी.); B the first time with short, the second time with long vowel

चतुरङ्गुलमुत्सेधां द्वादशाङ्गुलं^१ विस्तीर्णां षोडशाङ्गुलमाय-
तामपि वा प्रादेशमाचीं^२ सर्वतः समां चतुरङ्गुलमेवोत्सेधां^३ ।
तस्या उत्तानाया अनुलोममधस्तात्प्रतीचीनप्रवणं प्रजननं
कुर्वन्ति^४ तावतीमेवोत्तरारणिमथैने^५ आहरत्ययत्याह्वयवा-

५. हाद्वि जातान्मेषान् यश्चिषां संभरामि । शान्तयोनिः
शमीगर्भमग्रे प्रजनयितवे ॥ यो अयत्यः शमीगर्भ आहरोह
त्वे सवा । तं ते हरामि ब्रह्मणा यश्चिवैः केतुभिः सहेत्यै-
ताम्सुसंभृताम्भाराम्पुनरेव संभरति यं त्वा समभरं जातवेदो
यथा शरीरं भूतेषु व्याकम् । य संभृतः सौद शिवः प्रजाभ्य
१०. उहं नो लोकमनुजेषि विद्वानिति ॥ ६ ॥

अथ वै भवतीन्द्रो हवः हवाचुराग्रराभाय सो ऽमावास्यां
प्रत्यगच्छन्ते पितरः पूर्वधुरागच्छन्पितृव्यज्ञो ऽगच्छन् देवाः
पुनरद्यावन्त^१ तमेभ्यो न पुनरददुक्षे ऽनुवन्तरं हवामहा अथ
वः पुनर्दास्यामो ऽस्मभ्यमेव पूर्वधुः क्रियाता इति^२ तमेभ्यः
१५. पुनरददुक्षेऽस्यात्पितृभ्यः पूर्वधुः क्रियते^३ यत्पितृभ्यः पूर्वधुः
करोति पितृभ्य एव तद्यज्ञं निष्क्रीय यजमानः प्रतनुत इति
ब्राह्मणमथ यदि गां न लभते सेवमजं वा लभते^४ ऽपि वा
धूतमोदनं पक्वा तस्योपरिष्टात्प्रभूतमाप्यं यथी वानीय तस्या-
देतत्सर्वं करोति यद्वा कार्यं^५ विज्ञायते च धेन्वे वा एतद्रेतो

१ MSS द्वादशाङ्गुलविस्तीर्णा but cp. Rudradatta on Āpast. āra V. 1 2.

२ यन om. DT.

३ ०१सीम० FJT.

यदाज्यं पयो वामदुहस्तण्डुला इति^१ गौरेवाङ्गमामान्यात्वेप्र-
 च्छेद्या^२ अम्बरौषं वोत्तपनौषं वाभिप्रवज्जन्वपि बौधायनमेवा-
 भिप्रवज्जन्वधमौपासनं कुर्वन्ति सर्वे वा^३ माक्षौदनिकमौपा-
 सनं कुर्वन्ति^४ सो ऽव वैव हि ह्यत इति^५ प्रमानं कर्मा
 संभारमिश्रपमादय दतीयः संभाराणां चेधा विभज्य मभ्याव- १
 सय्ययोरोहवनीये वा मभ्यावसय्ययोः संकल्पः^६ समानं कर्मा
 समिदाधानात्पञ्चपञ्च मानावृत्तीयाः समिधो ऽभ्यज्यादधाति^७
 कथमचानुपूर्व्यं भवत्यथत्ययोदुम्बरय पर्णश्च शमी च विकङ्कत-
 येत्येतदचानुपूर्व्यं भवति^८ कथमु खल्वेन्द्राग्रादित्यथोरम्न इत्यै-
 न्द्राग्रादित्यथोरन्तं^९ उदयपदिकः सृजेत्ततो ऽयं द्यहोषर्ष- ११
 सुहरेदिति^{१०} तन्मसमासः एवैतदुपपद्यते मान्यव प्रणीतम्याग्ने-
 र्लौकिकत्वाद्यस्मिन्नेषा इतः^{११} 'आतो ऽग्निः' कर्मान्तं^{१२} तस्य
 धारणमित्यपवृत्ते कर्मणि लौकिकः संपद्यते^{१३} प्रसिद्धानि तनु-
 हवौः^{१४} प्रसिद्धा अग्न्याधेयदक्षिणा ददाति^{१५} ताश्चेवाधिग-
 ण्हेदासाः^{१६} सोतावन्ति अन्यान्वौदमान्यैतावतो दद्यात्तेनो द्वैवैतं १५

१ Thus HTJ, गौरेव आमान्यात् II; गौरेवाङ्गमामान्यात् F; गौरेवाङ्गमामान्यात् Be

२ Thus only T; Be 'थोरत्य (the first time); J कथमनेन्द्राग्रा etc. as T; II om इत्येन्न; H incomplete here, F इतीन्द्रा instead of इत्येन्द्रा.

३ सर्व or तन्म Be BTJ, त्व HF

४ Thus HB Be, सात् om. T

५ अग्निकर्मा FT

काममवाप्नोतीत्यपिकां गां दक्षिणां दद्यादिति पेक्षसायनि-
माह्वयं भवति^१ न त्वेवानाहिताग्निः आदिग्रायते^२ च देवानां
वा एषोऽन्यतमो य आहिताग्निरित्येष यदग्न्याग्निमुद्धरति
महत्त्वं तेन कामदुषोऽवहृष्टे^३ इय यदग्निहोषं जुहोति
१ यदहत्त्वं तेनेत्यपरिमितमेवेदमुक्तं भवति^४ ॥ ७ ॥ तृतीयः ॥

अथान्याधेयस्योपवसथ इत्युपकल्पयते गां माह्नसामहत्तं
वामद्यतुर उदकुम्भाश्स्तौनौदुम्बराष्कूलागौदुम्बरी^५ दर्वमिकां
वपाशपणीमविशामामौदुम्बरीमेव मशनेवान्याग्न्यासोपाकात्यै-
त्यजिकाग्नंभारानेरकोपमहृष्टे^६ आह्वनाभ्यघ्ने आभ्यं हण-
१० मुष्टिश्च वपाश्च सूचमिति^७ दक्षिणत एतत्परिमितं भवति^८
तस्यैतस्मिन्परिमिते प्राडावृत्तस्य क्षेत्रान्तं करोति दूर्ण्यै^९ चीणि
दर्भपुष्पीलान्युपनिषात्य वपति वपे^{१०} प्रवपे^{११} देवेन मविचा
प्रसूतो ब्रह्मणा अश्रुग्नितो इहं यानि म इत ऊर्ध्वं लोमानि
तानि मे स्तकाये धन्यत्यैवेनमुत्तकेश्यन्तु^{१२} निष्ठानसमुदकु-

१ The words नमे ... क्षान् are omitted by BT

२ Du HfJ repeat the last clause: अपरि० ... भवति; BT om.
अपरिमितं।

३ Thus Be H; *वराह्वान् T, *वराह्वान् BJ; *वराह्वान् F

४ आसोपाकान् corrected acc. to Bh; MSS. *आन।

५ Thus T, वपेन् the other MSS, also Ke.

६ Thus F, प्रवपेन् the other MSS. except H, which omits the
syllable व The yajus seems to begin with वपे।

७ Thus only Be, निष्ठान the other MSS

म्नेनाभ्यवनयथापयतीमा म चापः शिवाः सन्तु दुष्कृतं प्रवहन्तु
 मे । शुद्धाः प्रयुञ्जीमहि कृद्वनिति ^१ स्वातः प्रादुम्भ्याहृतं
 वामः परिधायास्तद्व्याहृते ^२ ज्यैनमेकविंशत्या दर्भपुञ्जीलैस्त्रेधा
 विभक्तैः सप्तभिःसप्तभिस्त्रिण्यैः ^३ पवयितोदपाचमादायेमां दिग्ं
 नीत्वा चतुष्यथ एतस्मिन्नेवोदपाचे ज्येष्ठमात्रं पात्रानो विनि- ५
 धीन्वाचयति मिष्टे मे मन्त्र्युवाप्ते मे उत्तरामथ इत्यात्माने-
 तमनुवाकं मिमद्य निनीयापः परास्त्र पाचमवयेचमाणा
 आयन्ति ^४ हस्तपादाग्रचार्येतेनैव यचेतमेत्य पवमानः सुवर्जन
 इत्येतमनुवाकं यजमानं वाचयन्नद्विर्मार्जयत्या ^५ मात्यादिभ-
 मादीष्यान्वाचार्यपचनवेलायाः सादयित्वा शोधयित्वा सर्हिषा १०
 परिस्तीर्याभ्यं विद्यापोत्पूयोत्तरत एतानुपसादयति ^६ चतुर
 षदकुम्भाःस्त्रीनौदुम्बराङ्गूलानौदुम्बरी ^७ दर्वीमेका वपात्र-
 पणौमविशाखामौदुम्बरीमेव दक्षिणतः सवनिवान्यान्वासी-
 पाकात्पैत्र्यशिकान्भारानेरकोपवर्हणे ^८ आञ्जनाभ्यञ्जने आच्यं
 त्र्यम्बुष्टिः स्फ्यः सूत्रमिति ^९ दक्षिणतो अधिदेवं करोति ^{१०}
 तदेकाग्रपद्माग्रतो ^{११} स्वाशिवपत्य ^{१२} स्फ्यमादाय सप्तदेव

१ Before दृष्टौ T Bo ins विष्ट ।

२ Thus Bo HBT ; न चापः JF.

३ सादयति BT.

४ Thus BTH Bo ; चतुराङ्ग J, चतुराङ्ग F २ cp. page २८, note ४

५ Thus Bo FJ and Ke! acc. m. ; सप्तपात्रपंचा BT and Ke! pr m , सप्तपात्रपंचा H

६ Thus JFH ; पंचम्य BT Bo.

दक्षिणोद्धृत्यपहता असुरा रचाऽसि पिशाचा ये क्षयन्ति
 पृथिवीमनु । अन्यत्रेतो गच्छन्तु यत्रैषां गतं मन इत्येनदक्षि-
 रवोचत्युदीरतामवर उत्परास उग्राधमाः पितरः सोम्याः ।

असं य ईधुरष्टका क्षतज्ञास्ते नो ऽवन्तु पितरो
 १ हवेष्विति १ ॥ ८ ॥

अथोष्णकमादन्ते य आददानाः सुधया नवानि पिशाणि
 कृपाण्यसुराक्षरन्ति । परापुरो निपुरो ये भरन्त्यग्निष्टानन्मा-
 म्पुनोक्तु^१ यज्ञादिति^१ तेनोद्धृतमभितपत्यग्निः पावकः
 सुदिनानि कृण्वन्ति^१ ऽसुराक्षुदतादूरभोकसः । पितृणां ये
 १० वर्षे हविह भागमिच्छन्त इति^१ तदैव ध्यन्तं करोति^१
 तस्मिन्नुष्णक आव्यसोकं प्रयोनयति^१ तद्विष्णोः बर्हि-
 स्तृणाति सद्यदाच्छिन्नं बर्हिहृण्मिदु श्लोमं पितृभ्यस्त्वा भ्रा-
 म्यहम् । अस्मिन्वीदन्तु मे पितरः सोम्याः पितामहाः
 प्रपितामहाश्चानुगैः सहेत्यथ पितृनावाहयत्युदीराणा इह
 ११ वन्तु नः सोम्याः पितरः पितामहाः प्रपितामहाश्चानुगैः
 सह । असुंगमाः सत्ययुजो ऽष्टकास आ नो हवं पितरो
 ऽद्यागमन्तु ॥ एह गच्छन्तु पितरो हविषे अन्तवे । अस्मिन्ब्र-
 बर्हिष्यानिपद्य मा वीरः प्र मा युनक्तिर्यैभ्य एरकोपबर्हिषे
 , निवेदयत आसमः प्र ययनं चेमे तयोः सोम्याम आगताः ।
 १० प्रिया जनाय नो भूना शिवा भवत शंकरा इत्यैभ्यः

पानान्याहरति^१ मधुपानं चौरपानं^२ शकुपानं यद्वा भवत्यन्य-
 द्वाक्षणेभ्यो ददात्यन्यदुपनिगच्छेतदः पितरः पितामहाः
 प्रपितामहाः पानमित्यनेकेनोदकुप्तेन मार्गयति दृष्टीं^३
 तदक्षान्दुर्गुपविशन्ति सत्वारः पितामुचाः^४ पिता पुरस्ताज्ज्येष्ठो
 दक्षिणतोऽनुजः पश्चात्कनिष्ठो^५ उत्तरतो^६ दादशाचाग्निता
 प्रच्छिनन्ति^७ तदिजयते^८ दादश ज्येष्ठोर्दक्षिणयते^९ दादशा-
 नुजोर्दक्षिणयते^{१०} इष ये इतिश्रियन्ते तात्कनीयाऽसमुप-
 समूहान्यय^{११} यदि दौ भवतो द्विरायामः पिताथ पथेको
 जाया द्यतीयाथ यदि नैव भवन्त्युभौ द्विरायामौ जायापतो^{१२}
 एष एव त्रिषु न्याय^{१३} एष एव^{१४} दयोः^{१५} कृतं कृतमितिवे^{१६}
 व्यपगच्छन्ति^{१७} घृता गौरित्युक्कोत्तिहन्त्येभ्यो नर्द्धिरादाय
 गानुपाकरोति पित्रभ्यस्ता पितामहेभ्यस्ता प्रपितामहेभ्यस्ता
 जुष्टामुपाकरोमीति^{१८} दृष्टीमित्येके^{१९} ऽप्येनामद्भिः प्रोचति
 पित्रभ्यस्ता पितामहेभ्यस्ता प्रपितामहेभ्यस्ता जुष्टां प्रोचा-
 मोति^{२०} दृष्टीमित्येके^{२१} तामपैव प्रतीचीनशिरर्षी^{२२} दक्षिणा-
 पदीऽऽ संश्रयन्ति^{२३} तद्ये संश्रयन्त्या बद्धिरभिवेकं प्राणाना-
 प्याययति दृष्टीं^{२४} दृष्टीं^{२५} रपामुत्तिष्ठ च दयमुद्धरति प्रज्ञा-

१ Thus BF and Keś see m, चादारयति Bc HJ, Keś, pr, m.; चादारयति T.

२ Thus B Bc J and Keś, शकुप H, कनीयान् the other MSS

३ Thus TBJ, the other MSS more or less corrupt.

४ एवं only in B Bc H Bk.

५ एवं B Bc HF, एवं TJ

६ Thus all the MSS.

तानि चावदानानि प्रजातौ च मतधू^१ तान्देतिष्वेव शूलेषूप-
निक्ष्यैतस्मिन्नेवाग्नौ^२ अपयन्ति^३ गृह्णतार्या वषाया पञ्च कुवा-
ऊतीर्जुहोति ॥ ८ ॥

याः प्राचीः संभवन्त्याप चत्तरतस्य याः । अङ्घ्रिर्विश्वस्य

१ भुवनस्य धर्चीभिरन्तरन्यं पितुर्दधे स्वधा नमः स्वाहा ॥

अन्तर्दधे पर्वतैरन्तर्मद्या इषिष्या । दिवा दिग्भिरन्ताभि-

हृतिभिरन्तरन्यं पितामहादधे स्वधा नमः स्वाहा ॥ अन्तर्दधे

अतुभिः सर्वैरहोरात्रैः सुमन्त्रिकैः । अर्धमासैश्च मासैश्चान्तरन्यं

प्रपितामहादधे स्वधा नमः स्वाहा ॥ यस्मै माता प्रकुलीभ

१० चरत्यनतुमता । तस्मै रेतः पिता उह्णामाभुरन्योपपद्यताः

स्वधा नमः स्वाहा ॥ यदः कथादङ्गमदहबोकास्वयम्प्रणयद्भात-

वेदाः । तदो ऽहं पुनरान्नेष्याम्यरिष्टाः सर्वैरङ्गैः संभवत पितरः

स्वधा नमः स्वाहेति^४ । वेधा वषां विष्णिष्यौदुमया दयां

जुहोति सोमाय पितृमते ऽङ्घ्रिणे जुष्टमो हविः । वाजि-

११ मिदं जुषस्व नः स्वजा हव्यं देवेभ्यः पितृभ्यः स्वधा नमः

स्वाहा ॥ अङ्घ्रिरस्वन्नमृतये यमं पितृमन्तमाहुवे । वैवस्वते

दमहि नः स्वजा हव्यं देवेभ्यः पितृभ्यः स्वधा नमः स्वाहा ॥

यदग्ने कथनाहन पितृन्यक्ष्मृतावधः । प्र देवेभ्यो वहा^५ हव्यं

पितृभ्यश्च स्वजा हव्यं देवेभ्यः पितृभ्यः स्वधा नमः स्वाहेति^६

१ Thus all the MSS.

२ Thus only TJ, the other MSS corrupt, comp. Bandh
grha. I. 1

३ यद् BF

तृष्णीं दर्वोमभ्याधाय पिण्डानामाहृतैतान्यवदानानि ददाति
 इदमेवापि ऽथ सव्यं मतस्रमच दक्षिणमेतत्ते ततासौ ये च
 त्वामनु याऽस्य त्वमचान्वसेषा^१ ते ततः स्वधाचितिर्यावती
 इषिवी तावती ते माया तावतीं न एतां मायां भृतां
 ददामि इथिष्या मितमसि तताय मा चेष्टा इति^१ द्वितीयं ५
 ददात्येतत्ते पितामहासौ ये च त्वामनु याऽस्य त्वमचान्वसेषा
 ते पितामहः स्वधाचितिर्यावदन्तरिक्षं तावती ते माया
 तावतीं न एतां मायां भृतां ददाम्यन्तरिक्षेण मितमसि
 पितामहाय मा चेष्टा इति^१ तृतीयं ददात्येतत्ते प्रपिता-
 महासौ ये च त्वामनु याऽस्य त्वमचान्वसेषा ते प्रपितामहः १०
 स्वधाचितिर्यावती धौसावती ते माया तावतीं न एतां
 मायां भृतां ददामि दिवा मितमसि प्रपितामहाय मा चेष्टा
 इत्यथ पितरो यथाभागं मन्दधमित्युक्तावैकेनोदकुभेन
 मार्जयति तृष्णीमप्येभ्यो गानुपपरेत्य लोहितमुपप्रवर्तयति
 यानि रक्षाऽस्यसृग्भागानि ये चापि पितरो हरन्तां १५
 विहरन्तां दण्डन्तु इधिरस्य ते ॥ ये नः पतिता गर्भा
 असृग्भाज उपापते । तेभ्यः स्रजा स्वधा नमस्तृणुवन्तु मदन्तु
 च ॥ य आमा ये च^१ पक्वा ये च दुष्टाः पतन्ति नः । तेभ्यः
 स्रजा स्वधा नमस्तृणुवन्तु मदन्तु च ॥ ये कुमारः या स्त्रियो

^१ Here and in the corresponding passages further on the MSS. have *नसेषा instead of *नसेषा ।

^१ om. BT and two MSS of the grhya-sūtra

ये ऽविज्ञाताः पतन्ति नः । तेभ्यः स्वग्ना स्वधा नमस्तृणुवन्तु
 मदन्तु चेत्यागत्याञ्जनं ददात्यथाभ्यञ्जनं ददात्यथ वसाऽपि
 ददात्यथ यद्विनेमस्कारैर्विषयांसमुपतिष्ठते ^१ ऽथ वीरं याचते ^२
 ऽथैनानुत्याण्य प्रवाह्य तिसृभिर्मन आह्वयते मनो वाह्वामह
 १ आ न एतु मनः पुनः पुनर्नः पितरो मन इत्यथैतद्वर्त
 वास एवंविदे प्राह्वणाय दत्त्वान्यदसनीयं ^३ वासः परिधाय
 दक्षिणोपपरेत्याद्विमांजयते ॥ १० ॥

यासु गन्धा रमा वर्णा बलं च निश्चिते ^४ उभे । ता म
 आपः शिवाः सन्तु दुष्कृतं प्रवहन्तु मे ॥ या ऊर्जमभिविद्धन्ति
 १० दिवप्रेषिता महीम् । ता म आपः शिवाः सन्तु दुष्कृतं
 प्रवहन्तु मे ॥ यासां निष्क्रमणे सर्वमिदं जायते जगत् । ता
 म आपः शिवाः सन्तु दुष्कृतं प्रवहन्तु मे ॥ यासामिमे ययो
 लोकास्तेजसा यशसावृताः । ता म आपः शिवाः सन्तु दुष्कृतं
 प्रवहन्तु मे ॥ याः प्राचीयां दक्षिणा याः प्रतोचीयां उदीचीयां
 ११ ऊर्धा रेवतीर्मधुमगौरापः स्ववन्ति शुक्राः । ता म आपः
 शिवाः सन्तु दुष्कृतं प्रवहन्तु म इत्यथैतदसनीयं वासो
 विमुष्ट्यान्यत्परिधाय प्राजापत्यचर्चाग्निहृदि प्रजापते न
 तदेतान्यन्य इत्यथोक्तकमपिसृजत्यभूदतो ^५ हविषो जातवन्दा

१ Thus H Be J, यचनीय the other MSS.

२ Thus Be HTF; निषिद्धि B, निषिद्धि I.

३ Thus HBTJ Be, F reads with Ap. Hs Bhas the mantra
 with no 1.

अवाङ्मुखाणि सुरभीणि क्ष्मा । प्रादाः^१ पितृभ्यः स्वधया ते
 अचम्यजानमग्ने पुनरप्येहि देवानित्यचैतान्यवदानानि ब्राह्मणेभ्यो
 ददाति हृदयमेवापि इयं सव्यं मतस्युमय दक्षिणं यथाग्रहमन्नं
 कुहते^२ । गामेतामश्मशः कृत्वा ब्राह्मणेभ्यो वरं^३ ददाति^४ । स^५
 ये ह के चैतस्यै माश्वं लभन्ते सर्वे ह वा अस्यै ते गोभाजशो
 भवन्त्यामात्ये^६ । जयानभ्यातानावाष्टभृत इति ऊत्वा मात्यशोमा-
 ष्वुहोर्त्येष ह वा उपवमय^७ । उप ह्यग्निन्देवा वसन्ति प्रात-
 र्जंशामो वामं वस्त्रित्येतद् वै देवानां वामं वसु यदाग्नेयो
 ऽष्टाकपाल^८ । उप हैमं वामं वसु गच्छति यस्य ह वा एता-
 मेवंविदाग्नां कल्पयते^९ । सर्वं पाश्चान्नं तरति^{१०} । तरति ब्रह्म-
 हत्यामप पुनर्हंत्युं जयतीति होवाच प्रजापतिस्तानि ह वा
 एतानि कृष्णाणामौत्याचक्षते काशवानौति^{११} । वामात्यशोमा
 इति वातीमोषा^{१२} इति वा^{१३} । स चत्विंश्चाग्निग्लोके पापं

१ प्रादान् Be only

१ om. Be H

२ Thus T only ; F ददाति य हे देकेचेतस्यै ; B Be H . ददात्यदीचदेके-
 चेतस्यै ; J ददातिपेचकेचेतस्यै ; Bb. reads *with* य ।

३ Thus T, B : गोभाजशो भवन्त्यामात्ये ; FH गोभाजशोषय (or वं) ज्यमान्ये ;
 J गोभाजोतस्त्रिदेवाशोषवत्याजशोमान्ये ; Be presents the same reading
 as T, but जमान्ये instead of ज्यमान्ये ।

४ Thus B Be TH, the other MSS कल्पयति ।

५ Uncertain. The above given is the reading of T ; वाजपयोति
 J, काशवानिति F, काशवानौति HB Be, probably Maitr S. II. 1. 4
 काशवं is to be compared.

६ Thus TJF वातिमोषा B Be H

कर्म करोति सर्वस्मात्तस्माच्चिमुंचानृणः स्वर्गं लोकमेतीति
होवाच प्रजापतिः ^१ ॥ ११ ॥ चतुर्थः ॥

- अग्नीनाधास्यमानो भवति स उपकल्पयत ऊषाश्च मिक्-
ताद्याद्युत्करं च वस्त्रौकवपां च सूदं च वराहविहतं च
१ पुष्करपणै च शर्करायेत्यष्टौ पार्थिवा ^१ अथ वानसत्या
असत्यसोदुम्बरस्य पणस्य शमी च विकटतस्याग्निहतस्य
शमीगर्भावरणी ^१ सुभ्रकुलार्यं विविचस्यास्यत्यस्य तिस्रः समिध
आर्द्राः सपलाशाः सप्रारोहाः प्रादेशमाचीरमतिशुष्कायाः
पक्षुरिण्यशस्काः स्त्रीभौवर्णाः स्त्रीवाजतानयं पूर्ववाहः रथचक्रं
१० ब्राह्मैदनिकाग्नीहोत्रवैषधः रोहितं चर्मनहुहं नवानि
पञ्चपाषाणौतपाक्षा ^१ अरणी आहरति यो अस्यत्यः शमीगर्भ
आहरोह त्वे सथा । तं ते हरामि बभ्रुणा यक्षियैः केतुभिः
महेत्याथातो मधवाणामेव मीमांसा ^१ कृत्तिकाश्रद्धिमा-
दधीत ^१ रोहिण्यामग्निमादधीत ^१ पुनर्वसोरग्निमादधीत ^१
११ पूर्वयोः फल्गुणोदत्तरयोः फल्गुणोश्चित्रावामित्याथात अतृमा-
मेव मीमांसा ^१ वसन्ते ब्राह्मणो ऽग्निमादधीत ^१ पौष्णे
राजन्यः ^१ शरदि वैश्यो ^१ वर्षासु रथकार इत्यथो खलु
यदेवैनः ^१ अद्वोपनमेदयादधीत ^१ सैवाश्विर्द्विरिति ^१ तदेतदा-

१ Thus B Be HF, शमी = TJ.

१ इति om JF (H in defect loco)

१ Thus BT Ks यदेवैनः JHF Be, but cp Sayana on T Br. I

तस्यातिवेलं वा अद्वायुक्तस्याय^१ वै प्राञ्छणं भवति यो
 रोहिण्यामग्निमाधत्त^२ षष्ठोत्थेव सर्वावोदावोदतीति^३ सा या
 वैशाखाः पौर्णमास्या उपरिष्टादमावास्या भवति सा सप्तसं-
 वत्सरस्य रोहिण्या संपद्यते तस्यामादधीतेत्य^४पाश्चैतत्पुरस्तादेव
 जुष्टे देवयजने ऽगारं वा विमितं वा कारितं भवति^५ तस्य
 द्वे द्वारौ कुर्वन्ति प्राचीं च दक्षिणां च^६ मध्ये गार्हपत्यस्याय-
 तनं कुर्वन्ति^७ पुरस्ताद्वादशसु विकामेष्वा^८हवनीयस्यापि वा
 चतुर्निमित्ते^९ दक्षिणतो विपुवत्य^{१०}वाहार्यपचनस्यापि वा यथा
 द्वौ भागौ प्राक् स्यातामेकः पथादित्येवं^{११} चेधोद्वायावोध्य^{१२}
 'केयस्य वपते' गृहानि मिलन्तत^{१३} एवं पक्षौ केयवर्जमुभौ^{१४}
 मानुषेणालङ्कारेणालङ्कृतौ भवतौ ऽहतवाससार्वथाभ्यां व्रतो-
 पायनीयं पाचयति^{१५} तस्याग्नितौ भवतः सर्पिर्मित्रस्य
 पयोमित्रस्य^{१६} ॥ १२ ॥

अथाधिष्टवसूयं पाचति सर्वौषधमाज्यस्याली^{१७} सस्रुवा^{१८}
 सुचं बर्हिर्वाभो दीप्याञ्चकलानित्येतत्समादाय संपच्छद्वा^{१९}
 अम्बरीषं वोक्षपनीयं वाभिप्रव्रजन्ति^{२०} तस्मिन्दीप्याञ्चकलाग्नं-
 प्रकीर्य बर्हिषा परिष्ठीर्थाज्यं विस्राप्योत्पूयाञ्जलिभोपक्षी-

१ Thus J (omitting एतद्) and H; T आतस्यवातिवेलंवावायुक्तस्याय;
 B Be F: 'तिवेलं (or एतद्) अद्वायुक्तस्याय ।

२ Thus HJT, आदधीत the other MSS.

३ Thus HJT (the last विकामे); विकामे- FH Be.

४ Thus Be HJ, पाचयति T ('grantha') and T', पाचयति B.

- णाभिधारितः सर्वोषधं जुहोत्यग्रे सर्वोषधाय पुष्टौ प्रजन-
नाय स्वादेत्यथ जयानभ्यानावाइयंत इति ज्ञत्वा मात्य-
होमाजुहोत्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा प्राजापत्या जुहोति
प्रजापते न नदेतान्यन्व इत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वानुत्था
५ जुहोत्यन्वमिहवसामपमस्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः । अतु
सूर्यस्य पुष्ट्या च रश्मीनतु द्यावापृथिवी जाततान स्वादे-
त्येतानद्वाराभ्यते वा गरावे वा यजमानो गृह्णात्याधुपे
वो गृह्णामि तेजसे वो गृह्णामि तपसे वो गृह्णामि^१ वीर्याय
वो गृह्णामि ब्रह्मवर्चसाय वो गृह्णामीत्येनाकादायोपोनिष्ठ-
१० त्यायुर्मांमाविशतु भूतिर्मांमाविशतु ब्रह्मवर्चसं मामाविश-
त्विति^२ तानध्वर्चसे संप्रदायोदापत्यचारभ्ये यजमान एतेनैव
यथेतनेत्योत्तरैषागारं परीत्य^३ पूर्वया दारा प्रपाद्य गार्ध-
पत्यस्थायतने न्युषोपसमादधाति^४ परिसृण्वन्ति^५ दक्षिणत
उपविशतो ब्रह्मा च यजमानस्यापेतद्रोक्षितं चर्मनिदुहं जघने-
१५ नाग्निं प्राचीनयीवमुत्तरहोमोपमृण्वति^६ तस्य वदसः काले
चतुरः पाचान्मोहीन्निर्वपति^७ ब्रह्मणे जुष्टं निर्वपामोति वा
तूष्णीं वाथ निरुपानमिष्टग्रत्याकुत्यै त्वा कामाय त्वा समृधे^८
तेत्यपैतान्मोहीन्कूर्पे सभुष्याद्विरभुक्ष्य चर्मोदूहत्यपेतस्त्रिभवे^९

१ Before वीर्याय B ins श्रीजरी वी गृह्णामि । २ प्रनीत्य B Be

३ T and Ko's, perhaps rightly, मोहीनां is of मोहीनां ।

४ Thus all except T, 'sruṣṭi' has 'सृण्वन्ति', but cf. T Be II. 5. 3. 2

५ अदुवति B

चर्मण्युल्लसत्सुमसौ निधायावहन्त्यैतेनैव पाचेष्ट चतुर उद-
पादानानयति यदि वीडिता म्हालौ भवति ^१ यद्यु वा
अवीडिता पञ्च वा भयसो वा ^२ स समोदकः संपद्यते ^३ ॥१३॥

तं य एव कथं ^४ कुशलः परीक्षेन ^५ अपयित्वाभिघार्यो-
दक्षमुदामयत्यैवमायतिगव ^६ अतिगन्धः प्राङ्मूषसंगच्छन्त ^७
एनमेत अतिजो ^८ ^९ ज्यैतां पाचीं निर्णिज्योपसौर्यं तस्मान्मेन-
ममंप्रसिवोद्धरति ^{१०} सर्पिरासेचनं कृत्वा प्रभूतमाज्यमानीयाथै-
तस्यैवौदनस्योपघातं ^{११} जुहोत्युपतिष्ठते वा प्र वेधमे कवये
मेधाय दधौ वन्दाद ह्यभाय हृष्ये । यतो भयमभयं तस्यो
अस्त्व देवान्यमे हेद्याम्नाहेत्यैताः प्रथमं आर्ययानुत्तरतो ^{१२}
ऽनुदिगमुपवेष्ट्य नाननुपूर्वमाचमय्य ^{१३} तेभ्य एनं भूमिः सृगससु-
च्छिन्दस्त्रिवोषोदति ^{१४} चिः प्राग्य प्रज्जमन्ति ^{१५} राद्वस्ते ब्रह्मौदन
इति ^{१६} तेभ्यः साष्टं वस्तारं ददात्यैव सचरत आसीनो
ब्राह्मणः सामकार्यं प्राप्नोति ^{१७} तस्यै यदस्योपकन्यते ^{१८} तद्ददात्यैव

१ अथन B Be and Kei ; अचिन् T, अच the other MSS.

२ Thus HJ Be ; परीक्षेन B ; परिक्षेन T, परिक्षेन F

३ Thus H Be, Kei ; आपतिवत् B, आपतीवत् No 3 ; आपतिवो
कामे F ; आपतिवत् T.

४ Thus Be F ; एतदतिजो HJ, Tom वत् ।

५ Thus H ; औदन the other MSS

६ अनुपूर्वम् J

७ Thus H Be T F, Kei, प्रज्जमन्ति the other MSS

८ Thus F only, the other MSS औद्वस्ते ।

- यदाज्यमुच्छिष्यते तेन समिधौ ऽभ्यज्यादधाति समिधाम्निं
 दुवस्यत एतैर्बाधयतातिथिम् । आग्निद्वया जुहोतन स्वाहा ॥
 उप त्वाग्ने हविर्गतीर्धृताचीर्यन्तु इयंत । जुषस्व समिधो मम
 स्वाहा ॥ तं त्वा समिद्भिरङ्गिरो हतेन वर्धयामसि । इहष्कोवा
 ५ यविष्ठ्य स्वाहेति ' गायत्रीभिर्गङ्गाणस्य त्रिष्टुम्भौ राजन्यस्य
 जिघर्त्यग्निमा त्वा जिघर्त्यायुदां अग्ने हविषो जुषाण इति
 जगतीभिर्वैश्वस्य वनस्य गोपा अजनिष्ठ जागृविस्त्वामग्ने
 मानुषीरीडते विग्रः सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिज्ञा इति '
 समित्सु वक्षतरैर् ददाति ' ॥ १४ ॥
- १० अथास्मा अरणी प्रयच्छन्नाह वाचंयमो भवियसि
 स॒ष्ट्राधि यत्ते स॒ष्ट्रिष्यमिति ' स आह ब्राह्मणानाग्रयतायं
 गोपायत संभारान्निधत्तेति ' तस्य सुभिद्यसन्त्याधेयं भवति '
 नाग्याधेयस्य सष्टद्विर्हृदाज्जनाग्याधेये नां कुर्वीत ओरुप-
 मिति ' कुर्वीतेवापि' नेव न कुर्वीतापि बह्वीरपि कुर्वीतानु
 १५ चैतस्य भवेत्पुण्या प्रश॒स्तेति कात्यो' ' ऽथास्मा अरणी
 प्रयच्छति ' ते प्रतिगृह्णाति मही विष्पत्नी सद्ने षडतस्या-
 वांसी एतं धरुणे दधीषाम् । अन्तर्वक्षी जन्यं जातवेदमम-
 ध्वराणां जनयथः पुरोगाम् ॥ आरोहतं दक्षतः शक्रौर्मम-
 तैनाग्न आयुषा वचंसा सह । ज्योग्जौवन्त उत्तरामुत्तराः ममां
 १० दर्शमहं पूर्णमासं यज्ञं यथा यजा इत्येवेने उपनिगृह्णात्कृत्विय-

१ Thus JFH Be, कुर्वीतेवापि B, T totally corrupt.

२ cp Draxha I, 16

वती स्यो अग्निरेतसौ गर्भं दधायां ते वामहं ददे । तत्सत्यं
यदीरं विभ्रयो वीरं जनयिष्यथः । ते मत्प्रातः प्रजनियेये
ते मा प्रजाते प्रजनयिष्यथः । प्रजया पशुभिर्गृह्यवर्षमेन
सुवर्गे लोक इत्यथैनमनृतात्सत्यमुपनयति मानुषाद्वैत्यमुप-
नयतीदमहमनृतात्सत्यमुपैमि मानुषाद्वैत्यमुपैमि देवीं वाचं
यच्छामीति ^१ तं वाचंयमः रात्रिं जागरयन्त आसते ।
ग्रस्त्रैस्ताः रात्रिमग्निमिन्धते ग्रस्त्रैरग्निमिन्धात उभौ लोकौ
मनेमहम् । उभयोर्लोकयोर्हन्धाति सृष्टुं तराम्यहमित्युत्तरेण
गार्हपत्यस्यायतनं कस्त्रापमजं बध्नाति तेनैवमाधास्यमानः
मंथ्यापयति प्रजा अग्ने मंथामयागाथ पशुभिः सव । रात्रा- १०
स्यस्मा आधेहि यान्यामनमवितुः सव इति ^१ ॥ १५ ॥
पञ्चमः ^१ ॥

अथाध्वर्युरपररात्र आद्रुत्यारणी निष्टपति जातवेदो
भुवनस्य रेत इह निष्ठ तपसो यज्जनियते । अग्निमद्यत्यादधि
इत्यत्राहः प्रमीगर्भाञ्जनयन्त्यो मयोभूः ॥ अयं ते योनिर्धन्वियो १५
यतो जातो अरोक्षयाः । तं जानया अरोक्षया नो वर्धया
रविमित्येतमग्निः इति ममुष्य दक्षिणतो ज्वलयन् आसते ^१

^१ According to Ilhavarāmin, who divides our second prāṇa in two parts (the second beginning after khagḍa 11), the adhyāya number is प्रथमः, the khagḍa number according to T, which has the same division, is 4 in B 16, but the adhyāya number here also is प्रथमः.

- ऽयैतान्यग्यायतनानि श्रुत्वा त्रिष्टुप्तेन परिच्छेपयत्यथ तृतीयः
 संभाराणामादाय गार्हपत्यस्यायतने निवपति यत्पृथिव्या
 अनामृतः संवभूव त्वे सचा । तदधिरग्नये ऽददात्तस्मिन्ना-
 धीयतामयमिति ' स यचोपासुपाधिगच्छति तज्जपति यद्-
- ५ दक्षश्रमसि कृष्णं तदपीहेत्यपैनानादधाति दिवस्त्वा वीर्षेण
 पृथिव्यै महिषा । अन्तरिक्षस्य पोषेण सर्वपशुमादध इत्यपैना-
 न्संप्रयौति सं वः सृजामि वदयानि सः सृष्टं मनो अस्तु वः ।
 सः सृष्टः प्राणो अस्तु वः ॥ सं या वः प्रियास्ततुवः संप्रिया
 वदयानि वः । आत्मा वो अस्तु संप्रियः संप्रियास्ततुवो
- १० नमेत्यपैनाऽकल्पयति कल्पेतां चावापृथिवी कल्पन्तामाप
 ओषधीः । कल्पन्तामग्नयः पृथग्नयं ज्यैष्ठ्याय समताः ॥ ये
 ऽग्नयः समग्नो ऽन्तरा चावापृथिवी । वायन्तिष्ठादहम् अभि-
 कल्पन्तामा इन्द्रमिव देवा अभिसंविशन्वित्यर्थातिशिष्टानाः
 संभाराणामर्धानादाय दक्षिण्या दारोपनिर्णत्यान्वाहार्यपचन-
- ११ स्थायतने निवपति यदन्तरिक्षस्यानामृतः संवभूव त्वे सचा ।
 तदाधुरग्नये ऽददात्तस्मिन्नाधीयतामयमिति ' स यचोपासु-
 पाधिगच्छति तज्जपति यद्दक्षश्रमसि कृष्णं तदपीहेति ।
 तथादधाति ' तथा संप्रयौति ' तथा कल्पयत्यपैतेनैव ययेत-
 मेत्यातिशिष्टान्संभारानादाय पूर्ववा दारोपनिर्णत्याहवनीय-
- १० स्थायतने निवपति यद्विषो ऽनामृतः संवभूव त्वे सचा ।
 तदादित्यो ऽग्नये ऽददात्तस्मिन्नाधीयतामयमिति ' स यचो-
 यासुपाधिगच्छति तज्जपति यद्दक्षश्रमसि कृष्णं तदपीहेति '

तथादधाति^१ तथा संप्रयौति^१ तथा कक्षपतय^१थ गोभारं
 समादिशति^१ स आह विद्वता अग्नयो मा कश्चनान्तरेण
 संवारीदित्यथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्मावृत्य^१ गार्हपत्यः
 स्थायतम उपरि संभारेषु मुञ्चकुलायं निदधाति^१ तस्मिन्प्रतौ-
 चीनप्रजननामरणिं^१ निधाय दशहोत्रोत्तरारणिमवदधाति^१
 स आह मन्यतेति^१ यजमानः प्रथमो मन्यति^१ यजमान
 षष्ठमो मन्यति^१ जगयति^१ जाते वरं ददामीति वाचं
 विस्मृजते^१ ऽथैनमुपतिष्ठते ऽग्नौजनक्षमृतं मर्यामो ऽस्तेमायं
 तरणिं वीदुजभम् । दश स्वधारो अयुवः समीचीः पुमाश्च
 जातमभिष्वरभन्तामिन्द्रयैत्रमभिप्राणिति प्रजापतेस्त्वा प्राणे-
 नाभिप्राणिमि पूष्णः पोषेण मज्जम् । दीर्घायुत्वाय शत-
 शारदाय शतं शरदं आयुषे वर्षेणे जीवात्ने पुष्पाय ॥ प्राणे
 त्वामृतमादधाम्यन्नादमन्नायाय गोभारं गुह्या इत्यथोक्तात्तर-
 माह रपन्तारं ब्रूहीत्यथैनमादधाति^१ भर्भुवो घर्मः शिरस्त-
 दयमग्निः संप्रियः पशुभिर्भुवम् । हृदिस्तोकाय तमयाय
 यच्छ ॥ भूम्यां त्वाङ्गिरसां व्रतपते व्रतेनादधामीति ध्रुवज्जि-
 रमामादध्यादादित्यानां त्वा देवानां व्रतपते व्रतेनादधामी-
 त्यन्यासां वाङ्मणौनां प्रजानां^१ वरुणस्य त्वा राज्ञो व्रतपते
 व्रतेनादधामीति राज्ञे^१ इन्द्रस्य त्रेन्द्रियेण व्रतपते व्रतेना-
 दधामीति राजन्याय^१ मनोस्ता घामश्वो व्रतपते व्रतेना-

१ After चावृत्य IIFJ inn लपनेन

१ Instead of अरणिं B has अथरारणिं, Bc अथरारणिं, H अरवी

दधामीति वैश्वस्य ' अश्विभूषां त्वा देवानां प्रतपते प्रतेना-
 दधामीति रथकारस्येति ' यथर्षिं यथागोचं ' गायत्रेण
 छन्दसेत्युत्तरतो हिरण्यगस्तमुपास्यति स्वया तनुवा संभवेत्य-
 धैतः राजतं वृषलाय वाज्ञाताय वातिप्रयच्छत्यातिमेवाति-
 १ प्रयच्छतीति ब्राह्मणमप्येनमुपतिष्ठते अहं तदस्मि मदसि
 त्वमेतन्ममामि योनित्वा योनिरस्मि । समैव सन्वह इत्या-
 न्यग्रे पुषः पित्रे लोकलज्जातवेदः ॥ सुगार्हपत्या विदहस-
 रातीरुपसः श्रेयसीःश्रेयसौर्दधत् । अग्ने सपत्न्या अपमाधमानो
 रायस्योपमिपमूर्जमस्मात्तु धेहीति ' ॥ १६ ॥

- १० अथैतमग्निमाददते य एष सति समुप्तो भवति ' तं
 दक्षिणया दारोपनिर्हत्यान्वाहार्यपचनमादधाति भूमुवो वातः
 प्राणस्तदधमग्निः संमिथः पशुभिर्भुवत् । स्वदितं तोकाय
 तनवाय पितुं पच ॥ अमीषां त्वा देवानां प्रतपते प्रतेना-
 दधामीति ' यथर्षिं यथागोचं ' गायत्रेण छन्दसेत्युत्तरतो
 ११ हिरण्यगस्तमुपास्यति स्वया तनुवा संभवेत्यधैतः राजतं
 वृषलाय वाज्ञाताय वातिप्रयच्छत्यातिमेवातिप्रयच्छतीति
 ब्राह्मणमपि वा गार्हपत्यादेवान्वाहार्यपचनमादधाति ' प्रजा-
 पतिरग्निमवृजत सो ऽविमेत्य मा धध्यतीति तस्य धेधा
 महिमानं व्यौहच्छान्त्या अग्रदाहाद्येतेषाम्ब्राह्मणादप्येनमुप-
 १० तिष्ठत इमा उ मामुपतिष्ठन्तु राय आभिः प्रजाभिरिह
 संवसेय । इहो इडा तिष्ठतु विदहस्यो मथे समोर्दोर्दिति
 जातवेद इत्येतेनैव अथैतमेत्याभ्यादधातीषां प्रणयनीयं ' तं

तथादधाति ' तथा संप्रयौति ' तथा कल्पतव्यं गोभारं
 ममादिशति ' स आह विद्वता अग्नयो मा कदनान्तरेण
 संवारीदित्येवाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्मावृत्य^१ गार्हपत्यः
 स्थापतन उपरि संभारेषु मुञ्चतुन्वायं निदधाति ' तस्मिन्प्रती-
 चीनप्रजनमामरणिं^२ निधाय दग्धोन्नतरारणिमदधाति '
 स आह मन्यतेति ' यजमानः प्रथमो मन्यति ' यजमान
 उत्तमो मन्यति ' जनयति ' जाते वरं ददामीति वाचं
 विदुजते ' ऽयैनमुपतिष्ठते ऽजो जनममृतं मर्त्यामो ऽस्मेमायं
 तरणिं वीदुजन्मम् । दग्धं स्नमारो अयुवः समीचीः पुमाश्च
 जातमभिसृजन्तामिद्यैवमभिप्राणिति प्रजापतेस्त्वा प्राणे-
 नाभिप्राणिमि पूषः पोषेण सद्यम् । दीर्घायुत्वाय शत-
 शरदाय शतं शरद्वा आयुषे वर्चसे जीवाले पुण्याय ॥ प्राणे
 त्वाहृतमादधाम्यन्नादमन्नाद्याय गोभारं गुह्या इत्यथोद्गातार-
 माह रयन्तरं ब्रूहीत्यथैनमादधाति ' भर्भुवो धर्मः गिरसा-
 दधमग्निः संप्रियः पाशुभिर्भुवम् । कर्दिस्तोकाय तनयाय
 घञ्च ॥ भृगूणां त्वाङ्गिरसां व्रतपते व्रतेनादधामीति सृष्ट्वङ्गि-
 रसामादध्यादादित्यानां त्वा देवानां व्रतपते व्रतेनादधामी-
 त्यन्यर्षा ब्राह्मणानां प्रजानां^३ वरुणस्य त्वा राज्ञो व्रतपते
 व्रतेनादधामीति राज्ञ^४ इन्द्रस्य लेन्द्रियेण व्रतपते व्रतेना-
 दधामीति राजन्यस्य^५ मनोस्त्वा घामस्यो व्रतपते व्रतेना-

१ After आदृत्य HFJ in अयनेन

२ Instead of अरणि B has अथराचिं. Be अथराचिं, H अरचो

- प्रदक्षिणमावृत्त्येवं प्रतिष्ठापयति यदिदं दिवो यददः पृथिव्याः
 संविदाने रोदसी संवभूवतुः । तयोः पृष्ठे सीदतु जातवेदाः
 ग्रभूः प्रजाभ्यस्तनुवे स्योनः ॥ प्राणं त्वामृत आदधाम्यन्नाद-
 मन्नाद्याय गोप्तारं गुह्या इत्यगोद्वातारमाह वृहदारवन्तीयः
 ५ श्रौतमिति^१ गायेति^२ सर्वाणि संप्रेष्यति^३ । वृहति गीयमान
 आहवनीयमादधाति भूभुवः सुवरकंस्यवुस्तदगौ सूर्यस्तदप-
 मग्निः संप्रियः पशुभिर्भुवत् । यत्ते शुक्रं शुक्रं वर्षः शुक्रा
 तनूः शुक्रं ज्योतिरजसं तेन ते दीदिति तेन त्वादधे
 ऽग्निनाग्ने ऋक्षणा अमीषां त्वा देवानां मतपते मतेनादधा-
 १० नीति^४ ययर्हि ययामोचं^५ गायत्रेण हृन्दयेत्युत्तरतो हिरण्य-
 ग्रस्तमुपास्वति क्षया तनुवा संभवेत्येतेतः राजतं वृषलाय
 वाज्ञाताय वातिप्रयच्छत्यांतिसेवातिप्रयच्छतीति ब्राह्मणमर्थेन-
 सुपतिष्ठत आग्ने आग्ने सर्वमायुष्यानिग्र इत्येतावग्री
 आदधाति सभ्यं चावसणीयं च^६ । रथचक्रं प्रवर्तयति संततं^७
 १५ गार्हपत्यादाहवनीयात् ॥ १७ ॥

सर्वैषधेन आहतीभिरग्रीष्कमयित्वा^८ पञ्चपञ्च नाना-
 वृक्षीयाः समिधो^९ ऽथव्याभिदधाति समिध्यमानः प्रथमो रु-
 धर्म इत्येताभिः पञ्चभिरावुर्दा अग्ने हविषो जुषाण इत्येता-

१ B Be 128. प्राण before गायेति, T श्रौतशौनवामश्रवेन

२ Thus B Bb, the other MSS. चप्रेष्य

३ BH चाय ॥ Thus HB Be J, संवत्स the other MSS.

४ Thus only J, the other MSS आहतिभिः

तथाभ्यादधाति यथा मन्यते ऽर्धादिते सूर्य आहवनीय^१
 आधीयमानः संपत्स्यत इति^१ तस्य तथा संपद्यत^१ उपोषय-
 मनीः कल्पयन्त्यथ एष पूर्ववाट् पन्पूजितः पुरस्तात्तिष्ठत्यथो-
 ज्जातारमाह वामदेव्यं मूहीत्यथैनमुद्यच्छत ओजसे वज्राय
 त्वोद्यच्छे दृपणे शुभापायुषे वचसे । सपत्न्यतरमि दृचत्तः ॥
 यस्ते देवेषु मरिमा सुवर्गो यस्त आत्मा पशुषु प्रविष्टः ।
 पुष्टियां ते मनुष्येषु पद्मये^१ तथा नो अग्ने जुषमाण एहि ॥
 दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षादातापशुभ्यो अद्योषधीभ्यः । यत्र-
 यत्र जातवेदः संवभृथ ततो नो अग्ने जुषमाण एहीती^१य-
 त्यगे हरत्ययेयत्ययेयत्यधोऽधः गिरौ हरतीति ब्राह्मणमाद-
 दान एवैता माषा अभिसंपादयेदित्येतदपरमं पूर्वं मयन्ति^१
 तमनुमन्त्रयते प्राचीमतु प्रदिशं प्रेहि विद्वानग्नेरग्ने पुरो
 अग्निर्भवेह । विधा आशा दीक्षानो विभाहूजं नो धेहि
 द्विपदे चतुष्पद इति^१ विपुवत्युपरमन्ति विक्रमस्त महाऽ
 असि वेदिपन्नानुषेभ्यस्त्रिषु लोकेषु जागृहीत्यथोपातिधन्यन्व-
 ग्रिदपसामयमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः । अनु सूर्यस्य
 पुरवा च रक्षीमनु द्यावापृथिवी आतंतानेत्यथैतेनायेन
 प्राचोत्तरतः पार्श्वतः संभाराणामाकमयति यथाहितम्याग्नेर-
 ज्जारा अभ्यवर्तैरन्नित्यथैनं प्रदक्षिणमावर्त्याहिरभ्युक्ष्योदञ्च-
 मुत्सृजति^१ स एषो ऽध्वर्योर्भवत्यन्यं ब्रह्मणे ददात्यथ १०

- प्रदक्षिणमावृत्त्येषां प्रतिष्ठापयति यदिदं दिवो यददः पृथिव्याः
 संविदाने रोदशी संवभूवतुः । तयोः वृष्टे सीदतु जातवेदाः
 गन्धूः प्रजाभ्यस्तुवे स्योनः ॥ गार्गं ताम्रत आदधाम्यन्नाद-
 मन्त्राद्याय गोभारं सुप्या इत्यथोद्गातारमाह इहदारवन्तीयः
 * श्रौतमिति^१ गायेति^२ ' सर्वाणि संप्रेष्यति^३ ' वृहति गीपमान
 आहवनीपमादधाति भूर्भुवः सुवरर्कश्चतुस्रदशौ सूर्यस्तदय-
 मग्निः संप्रियः पशुभिर्भुवत् । यत्ते शुक्रं शुक्रं वर्चः शुक्रा
 तनूः शुक्रं प्योतिरजसं तेन मे दीदिहि तेन त्वादधे
 ऽग्निनाग्ने मद्वाणा अमीषां त्वा देवानां मतपते प्रतेनादधा-
 १० मीति^४ ' यथर्वि यथागोचं^५ ' गायत्रेण छन्दसेत्युत्तरतो हिरण्य-
 प्रच्छमुपास्यति स्त्रया तनुवा संभवेत्यपैतः राजतं वृषलाय
 वाशलाय वातिप्रयच्छत्यांतिमेवातिप्रयच्छतीति ब्राह्मणमप्येन-
 सुपतिष्ठत आनग्ने प्यानग्ने सर्वमायुर्ध्यानग इत्यथैतावग्नी
 आदधाति सभ्यं चावमणीयं च^६ ' रघवकं प्रवर्तयति संततं"
 ११ गार्गपत्यादाहवनीयान्^७ ॥ १७ ॥

सर्वेषधेन आहतीभिरग्नौष्कमधित्वा^१ पञ्चपञ्च नाना-
 वृचीयाः समिधो^२ ऽभ्यज्याभिदधाति समिध्यमानः प्रथमो तु
 धर्म इत्येताभिः पञ्चभिरायुर्दा अग्ने हविषो जुषाण इत्येता-

१ B Be ins. साम before आवेति, T अहवनीयसामवायेव

२ Thus B Be , the other MSS संवेष्ट

३ BH चाच ३ Thus BB Be J , संततं the other MSS.

४ Thus only J, the other MSS आहमिति

मपोद्धृत्याथ प्रदक्षिणमाहृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्थ्य अधनेन गार्हपत्यं
 तिष्ठःस्तनूभिरुपतिष्ठते ये ते अग्ने शिवे तनुवौ विराट् च
 स्तराट् च ते मा विग्रतां ते मा जिवन्ताम् । ये ते अग्ने शिवे
 तनुवौ सप्ताट्चाभिभूय ते मा विग्रतां ते मा जिवन्ताम् ।
 ये ते अग्ने शिवे तनुवौ विभूय परिभूय ते मा विग्रतां ते
 मा जिवन्ताम् । ये ते अग्ने शिवे तनुवौ प्रभौ च प्रभृतिय
 ते मा विग्रतां ते मा जिवन्ताम् । यास्ते अग्ने शिवास्तनु-
 वस्ताभिस्तादध इति 'सर्वाभिर्गार्हपत्यः' 'सर्वाभिरन्वाहार्य-
 पचनः' 'सर्वाभिराहवनीयमथ घोरास्तनूरगुदिगतिं यास्ते
 अग्ने घोरास्तनुवस्ताभिरमुं गच्छेत्यत्र यं यजमानो देष्टि तं
 मनसा ध्यायत्येषाप' उपस्पृश्य विराजकमैरुपतिष्ठते 'नर्थः'
 प्रजां मे गोपाय । अमृतत्वाय जीवसे । जातां अनिय्यमाणां
 च । अमृतं सद्ये प्रतिष्ठितामिति गार्हपत्यमन्त्रं पितुं मे
 गोपाय । रममन्नमिहायुषे । अदन्वायो ऽजीतसन्तो । अविषन्नः
 पितुं कष्टित्यन्वाहार्यपचनः' 'गः' 'स्र पशून्मे गोपाय । दिपादो
 ये चतुर्व्यदः । अष्टागकाय य इहाम्ने । ये चैकगका आशुगा
 इत्याहवनीयः' 'सप्रथ मभां मे गोपाय । ये च सभ्याः
 सभासदः । तानिन्द्रियावतः कुरु । सर्वमायुरुपाप्तामिति
 मभ्यमहे बुध्निय मन्त्रं मे गोपाय । यमृषयस्तयिविदा विदुः ।
 ऋच. सामानि यजूंषि । सा हि श्रीरमृता सतामित्यव-

- सथीयमथ गार्हपत्यं आज्यं विलाप्योत्पूय क्षुचिं चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वा समिदत्याहवनीये पूर्णाहुतिं जुहोति सप्त ते अग्ने
 समिधः सप्त जिह्वा इति ^१ पूर्णाहुतौ वरं ददात्यैतान्यग्नि-
 होत्रपात्राणि प्रक्षालितान्युत्तरेण गार्हपत्यमुपसादयति कूर्चं
 ५ वा सूनायां वा स्थासीः^२ सन्नुवाः^३ सुषमभिद्योतनः^४ समिध-
 मित्यैतान्मग्निहोत्रं दक्षिणत उदीचीः^५ स्थापयित्वा ब्राह्मणो
 होत्रि ^६ पूर्वो दुह्यादपरौ दुह्यान् संमृशेद्वयोर्दुह्यात्पशुकाम-
 स्तेत्याभिध्रित्योत्तरमानयत्यैतद्मग्निहोत्रमग्नेनाहवनीयं पर्याहृत्य
 पूर्वथा द्वारा प्रपाद्य जघनेन गार्हपत्यमुपसाद्य तस्मिन्मग्नि-
 १० होत्रविधिं चेष्टित्वा समिधमुपयत्य प्राङ् चरति ^७ जघनेनाह-
 वनीयमुपसादयति कूर्चं ^८ ऽत्रैताः^९ समिधं मध्यत आहवनीय-
 स्थाभ्यादधाति तृणी ^{१०} तस्यामादीनायां प्रतिमुखं दिजुहोत्युच-
 मार्श्व^{११} च मार्शुमयमवाप्नोतीति ब्राह्मणं ^{१२} द्विरङ्गुल्या
 प्राग्गोदङ् पर्याहृत्य प्राचीमदण्डया क्षुचा भक्षयति ^{१३} निर्णिज्य
 १५ क्षुचं निष्टयाद्भिः पूरयित्वादगृह्णाति ^{१४} सप्तर्षीनेव ^{१५} प्रीणातीति
 ब्राह्मणः ^{१६} ऊलोपममिन्द्रे ब्रह्मवर्चमस्य समिद्धा ^{१७} अपो
 मिमयत्यवमृशस्यैव रूपमकरिति ^{१८} नाह्वयम् ^{१९} ॥ १८ ॥

१ आयस्वासीः H.

२ Thus DT; ब्राह्मणे B, ब्राह्मणोवा Bo, ब्राह्मणोवा J, ब्राह्मणोवे H.

३ Thus JT and Venk on Karmānta I. 17, ऊर्ध्वेमाहि Bo, ऊर्ध्वेमाहि HB; उन्माहि F

४ Thus B Be HF, सप्तर्षीनेव TJ

५ Thus corrected, समिध्या अपो H Be HF, समिध्या अपो J, समिध्यापी T

६ Thus only B Be, ep Taht B II 1 1, 9 The other MSS. have ऊलोपममिन्द्रे instead of अकरिति ।

अथ परिकर्मिणं मर्हिर्त्वायं मर्हिर्त्वाद्योक्तं^१ वा यजुषा
 करोत्यथ षष्ठ्याः स्त्रीर्त्वापः प्रणीत्याग्नेयमष्टाकपात्रं निर्वप्य-
 न्द्राहोतारं व्याचक्षीत^२ मामिधेनोरनुवक्ष्यन्द्राहोतारं व्याच-
 क्षीत^३ अपचित्वा मादयति^४ तस्याः पञ्चदश मामिधेन्यः पञ्च
 प्रयाजा वार्चप्रावाज्यभागावथ हविषो ऽग्निर्मूर्धा भुव^५ इति^६
 विष्टुभौ मंधाज्ये^७ अन्वाहार्यमावाद्यान्याधेयदक्षिणा ददात्यो
 द्वादशभ्यो ददाति^८ कामं भूषवीर्ददाति^९ संतिष्ठत एषेष्टिः
 सपूर्णपात्रविष्णुकमा^{१०} विष्टुजते व्रतमथ तदानीमेव षष्ठ्याः
 स्त्रीर्त्वापः प्रणीत्यैत्राग्नेमेकादशकपात्रं निर्वपत्यादित्यं चहं^{११} इत
 एव चहंभवति^{१२} ऋते नेदीयन्ति^{१३} वाज्यमानयति^{१४} अपचित्वा-
 मादयति^{१५} तस्याः पञ्चदश मामिधेन्यः पञ्च प्रयाजा वार्चप्रा-
 वाज्यभागावथ हविषोरित्राग्नेौ रोचना दिवः अचहृषमित्यै-
 त्राग्नेयादितिर्न उहव्यतु महीम् पु भातरमित्यादित्यस्य^{१६}
 विष्टुभौ मंधाज्ये^{१७} अन्वाहार्यमावाद्यायेतं चहं श्रुद्धृत्य चत्वार
 आर्षेयाः प्रात्रन्ति^{१८} दिशामेव व्योतिपि जुहोतीति ब्राह्मणम्^{१९}
 संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपात्रविष्णुकमा^{२०} विष्टुजते व्रतम्^{२१} ॥ १६ ॥

अथैतद्वादशाहं व्रतं चरति^{२२} तथैतद्भूतं^{२३} मामृतं वदति^{२४}
 न माऽभमप्राति^{२५} न म्निष्यमुपैति^{२६} नाह्म पश्यन्नेन वासः
 पशून्तयन्त्यहमपवायशुद्रोऽन्विष्टी^{२७} स्वयं पादौ प्रकाशयते^{२८}

१ अन्वाहार्यं Bn H

२ Instead of भुव F. अथमग्निना उहव्यत् ।

३ Thus BJ, नेदीयन्ती Bo TF

- न क्षवणमश्राति^१ न कौश्रीधान्यमन्यत्र तिलेभ्यः^१ माहुच्चारः
 ख्यः समिध आहरमाणो ऽग्नीनामन्ते संविशत्यजसा त्रस्येते
 दादशाक्षमग्नयो भवन्ति^१ नाश्व नाक्षणी ऽनाश्वान्गृहे वस-
 त्मग्निहोचोच्छेषणमतो वा चञ्जमानो भवति^१ भक्तमु^१ पत्न्या^१
 ११ आहरण्य^१ दादशसु व्युष्टासु वृष्ट्याः स्त्रीर्त्वापः प्रणीयाग्रये-
 पवमानाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति^१ अपथित्वामादयति^१
 तस्याः पञ्चदश सामिधेन्यः पञ्च प्रयाजा चार्वाग्नावाज्यभागार्वाच
 हविषो ऽग्न आयूषि पवसे ऽग्ने पवसेति^१ विष्टुभौ संयाज्ये^१
 अन्वाहार्थमासाद्य चिःशन्मानः^१ हिरण्यं ददाति^१ संतिष्ठत
 १० एषेष्टिः सपूर्णपाचविष्णुक्रमा^१ विष्टुजते व्रतमथ तदानीमेव
 वृष्ट्याः स्त्रीर्त्वापः प्रणीयाग्रये पावकाय पुरोडाशमष्टाकपालं
 निर्वपत्यग्रये शुचये^१ अपथित्वामादयति^१ तस्याः पञ्चदश
 सामिधेन्यः पञ्च प्रयाजा चार्वाग्नावाज्यभागार्वाच हविषोरग्ने
 पावक स नः पावकाग्निः शुचिप्रततम चदमे शुचयसावेति^१
 १५ विष्टुभौ संयाज्ये^१ अन्वाहार्थमासाद्य चिःशन्मानचत्वारिःश-
 न्माने हिरण्ये ददाति^१ संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपाचविष्णुक्रमा^१
 विष्टुजते व्रतम्^१ ॥ २० ॥

अयातो ऽन्वारम्भस्यैव भीमाः सान्वारम्भं पौर्णमास्याः
 समानोपवसथं करोत्यथ प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे पुराणी प्रणय-
 १० नाद्राक्षपत्य आज्ञां विस्त्रापोत्पूय शुचि चतुर्दशीतं गृहीत्वा

१ Thus JF, cp Raksuya 20, भक्तमुपवसथं चरति B, पत्न्या चरति T,
 भक्तमुपवसथं चरति(र)ति Be H.

चतुर्हेतारं मनसानुद्रुत्याहवनीये जुहोत्यम्बारब्धे यजमाने
 स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा शरस्वतौ होमौ जुहोति^१
 पूर्णं पञ्चादित्यनुद्रुत्याग्नीषोमाविति जुहोत्यपरं चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वा निवेशनो संगमनो वसूनामित्यनुद्रुत्य यजे देवा
 षडधुर्भागधेयमिति जुहोत्यप इष्ट्याः स्त्रीर्तापः प्रणीयाद्वा-
 वैष्णवमेकादशकपाक्षं निर्वपति शरस्वतौ चरुः शरस्वते
 द्वादशकपाक्षमिति^१ अपचित्वाषादयति^१ तथाः षड्दश
 सामिधेयः पञ्च प्रयाजा वाचंश्चावाज्यभागावपि विषामग्राविष्णू
 चप्राविष्णू प्र षो देवा नो दिवः पोषिवाः५५ शरस्वत क्षमं
 ये ते शरंश्च क्रमंश्च इति^१ विष्टुभौ संवाज्ये^१ अवाहार्ध-
 मासाय मिधुनौ गावौ ददाति^१ संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपाच-
 विष्णुक्षमा^१ विष्टुजते क्रमंश्च पौर्णमासवैष्टुधाभ्यां यजते^१
 संतिष्ठते इत्याधेयः संतिष्ठते इत्याधेयम्^१ ॥ २१ ॥ यसः ॥^१

॥ इति द्वितीयः प्रश्नः ॥

1 The numbering of the khandas differs materially in the different MSS. The one accepted in this edition is found in J and up to kh. 18, also in HF. The numbers of the last two adhyāyas have been added after the Bhāṣya, which however commences, as does also T, a new prāśna after khaṇḍa 11. According to B the whole second prāśna comprises 23, according to J (where the last but one, though marked, is not numbered) 20, according to F and H 19 and according to T 21 (10+11) khaṇḍas. Be numbers 22 khandas, but as one number is omitted, viz., kh. 14, there are in fact only 21 khandas also in this MS.

- अग्नीन्पुनराधास्तमानो भवति । तदाहुः कृतयजुः संभृत-
 संभारो भवति न संभृत्याः संभारा न यजुः कर्तव्यमित्ययो
 खलु संभृत्या एव संभाराः कर्तव्यं यजुः पुनराधेयस्य सम्भृत्या
 इति । स उपकल्पयति पुनर्निष्कृतं रथं पुनरुत्थूतं वासः ।
 पुनरुत्सृष्टमनङ्गाहं दर्भकुलायं तिस्रो दर्भमयीर्विसृर्मिकाः ।
 मञ्जाता आग्न्याधेयिकाः संभाराः । सा पाषाण्याः पौर्णमास्याः
 पुरस्तादमावास्या भवति सा सप्तसंवत्सरस्य पुनर्वसुभ्यां
 संपद्यते तस्यामादधीतेति । तस्या उपवसवे ऽरक्षोरग्नीन्समा-
 रोक्षोदवसाय मयिनाग्नीन्विहत्याग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति
 १० वैश्वानरं दादशकपालमग्निमुदासयिष्यन्निति । सरं प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते । ऽथ तदानीमेवाहिरग्नीन्समुक्ष्य मञ्जौदनं अप-
 यितोपवसत्यथ प्रातराग्न्याधेयिकं कर्म तायत । एतावदेव
 नामा । यदसुप्तं सुप्तकुलायं तदिह दर्भकुलायं । यो ऽमुचेष्टः
 प्रणयनीयः न इह दर्भमयीर्विसृर्मिका । दर्भैर्गार्हपत्यमाद-
 ११ धाति । दर्भैरन्वाहार्यपचनं दर्भैराहवनीयं । दर्भैर्गार्हपत्यमा-
 दधात्याधाने । सर्वरात्रीचक्षोः ऽमुवर्तयति ॥ १ ॥
 भूमिर्भूत्या द्यौर्वरिणेति सतलो गार्हपत्ये तिस्र आह-

१ आदधति om. Bo FJ

१ Thus Bo H; instead of आदधात्याधाने J has आदधतिनाधाने
 and F: आदधाने; Tom. दर्भैर्गार्हपत्यम् and B is defective

१ Thus H, सर्वरात्रीचक्षो Bo, सर्वरात्रीचक्षो F, सर्वरात्रीचक्षो J, सर्व
 रात्रीयाचक्षो T, II defective.

वनीये^१ समानं कर्मा रयस्यकादेतावदेव नाना^२ यदमुत्र
 तृष्णीमग्निशीघ्रो^३ तदिह भग्न ते अग्रे समिधः सप्त जिह्वा इति
 जुहोति^४ योऽमुचाग्नेयोऽष्टाकपालः स इहाग्नेयः पञ्चकपाल-
 सप्त प्रधाकेषु चतस्रो^५ विभक्तौर्दधात्यग्न आयाहि वीतये
 समिधो^६ अग्न आज्यस्य विद्यन्त्वग्निं दूतं तृष्णीमहे तभूनपादस्र
 आज्यस्य मेलग्निनाग्निः समिधत इहो अग्न आज्यस्य विद्यन्त्वग्नि-
 र्वृचापि अहन्वहर्हिरग्न आज्यस्य मेलिति^७ स्वयं संपन्न उत्तमः
 प्रधाजो^८ ऽपात आज्यभागयोरेव मौमा^९ स^{१०} वाचं प्रावाज्य-
 भागौ स्थातामित्येके^{११} वृधन्वन्तावाज्यभागौ स्थातामित्येके^{१२}
 ऽग्निं स्तोमेन बोधय त्वं नः स्तोमेत्येतौ स्थातामित्येके^{१३} ऽग्न
 आहू^{१४} वि पवसे ऽग्रे पवसेत्येतौ स्थातामित्येके^{१५} यत्पत्रमानं^{१६}
 तत्सोमरूपं^{१७} पट्त्सौ^{१८} हविषो ऽग्रे तमद्याधा क्षप्र इत्ययं
 पुनरुजो^{१९} सह रयेत्यभितः सुरोकाग्रमाश्रतौ जुहोत्यग्निं प्रति
 स्विष्टकृतं निराहामिष्टे अथ एभिर्नो अर्कैरिति संयाज्ये^{२०}
 अन्वाहार्यमायाय ॥ २ ॥

पुनराधेयदक्षिणा^१ ददाति पुनर्निष्कृतं रयं पुनरुत्सूतं
 वासः पुनरुत्सूतमनन्नाहं^२ तन्नागूयाकेषु^३ विभक्तौ^४ दधात्यग्न
 यो मर्त्यो हुवो धियं जुजोष धीतिभिः । भयन्तु व म पूर्य

१ BH insert जुहोति ।

२ om. TJ.

३ हविषः समिधो Be BH.

४ Thus BH, «यत्पत्रं the other MSS.

५ Thus BJ Be; चतस्रो T; चतस्रो H; F totally corrupt.

६ हविषो JF.

७ अनुयाज्ये all except T Be.

८ Thus HD, विभक्तौ the other MSS.

- इयं वुरीतावसे । देवं वर्ध्वंसुवने वसुधेयस्य वेत्वमे स्तोमं
मनामहे सिध्नमद्य दिविस्पृशः । देवस्य द्रविणस्तुवो देवो
नराग्रसो वसुवने वसुधेयस्य वेत्विति ^१ स्वयं संपन्न उत्तमो
ऽनूयाजः ^१ संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपाचविष्णुकमा ^१ विष्टुजते
५ व्रतमयं तदानीमेव शृष्ट्याः स्त्रीत्वापः प्रणीयाग्निवाहणेका-
दग्रकपास्तमनुनिर्वपति ^१ अपयित्वासादवति ^१ तन्वाः पञ्चदश
सामिधेयः पञ्च प्रयाजा चार्धप्राचाज्यभागार्धं हविषस्त्वं नो
अग्ने स त्वं नो अग्र इति ^१ चिष्टुभौ संयाज्ये ^१ अन्वाहार्य-
मासाधानद्वाहं ददाति ^१ संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपाचविष्णु-
१० क्रमा ^१ विष्टुजते व्रतं ^१ संतिष्ठते पुनराधेयमिति ^१ इष्टिं-
पुनराधेयमयं ^१ वै भवति यः पराचीनं पुनराधेयादग्निमाद-
धीत स एताद्वोमाञ्जुडयादिति ^१ द्वतीयं आधानं आग्नेयस्य
पञ्चकपास्तस्य पुरस्तात्विष्टुतः सुवाङ्मतीरपजुहोति लोकः
सलोकः सुलोकस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा विद्यन्तु स्वाहा ।
१५ केतः सकेतः सुकेतस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा विद्यन्तु
स्वाहा । विवस्वाः अदितिर्देवजुतिस्ते न आदित्या आज्यं
जुषाणा विद्यन्तु स्वाहेति ^१ संतिष्ठते द्वतीयमाधानमथाप-

१ With & Be JF.

२ अनु om BH.

३ इदि = II Be JF, इदि = H, om. T, Bh. seems to have read
(perhaps rightly) अदि (var. 16 अदि), comp TS I 5 4 4.

४ Thus H Be H, द्वतीयाधान T, द्वतीयमाधान J, द्वतीय आधान F.

५ Thus H Be JF, द्वतीयाधेयम् = T, द्वतीयाधानम् = B.

इतामेनंष्टारणीकस्य च^१ मद्यौदनेनैव^२ प्रतिपद्यते^३ मिदुमन्या-
धेयम्^४ ॥ ३ ॥ प्रथमः ॥

पुरादित्यस्याक्षमयाद्गार्हपत्यमुपमाधायात्वाहार्यपचनमा-
द्यत्य^१ व्यसन्नमाहवनीयमुद्धरति सायमाहुतये^२ पुरादित्य-
स्योदयाद्गार्हपत्यमुपमाधायात्वाहार्यपचनमाद्यत्य^३ व्यसन्नमाह-
वनीयमुद्धरति प्रातराहुतये^४ वाचा स्वा सोचा प्राणेनोद्गात्रा
समुवाधयुणा मनसा बह्वणा ओषेणाग्नीधेतैस्ता पञ्चभिर्देवै-
र्वाग्निमिहद्धरामि भूर्भुवः सुवदद्वियमाण उद्धर पाप्मनो मा
यदविद्वान्यथ विद्वान्यकार । अह्ना यदेनः कृतमस्ति पापं
सर्वेभ्योऽह्नोऽह्नतो मुञ्च तस्मादिति सायं^५ रात्रिषा^६ यदेनः
कृतमस्ति पापं सर्वेभ्योऽह्नोऽह्नतो मुञ्च तस्मादिति प्रातरग्निं
निदधात्यमृताहुतिममृतायां जुहोम्यग्निं पृथिव्याममृतस्य जित्यै ।
तथामन्तो^७ काममितो जयेम प्रजापतिर्व प्रयमो जिगाद्याग्नि-
मग्नौ वैश्वानरे ऽमृतं जुहोमि स्वाहेति सायं^८ सूर्यमग्नौ
वैश्वानरे ऽमृतं जुहोमि स्वाहेति प्रातः^९ सायंप्रातरेवैषा
पश्यन्वासे^{१०} सायंसायमित्येके^{११} ऽथैतान्यग्निहोत्रपात्राणि
प्रदाक्षितान्युक्तेषु गार्हपत्यमुपसादयति कूर्चं वा सूनायां वा
स्त्राक्षीं सस्रुवां सुषममिषोतनं^{१२} समिधमित्यथैतामग्निहोत्रै-

१ Thus B & T, cp Radradatta on Apast. V. 29 12. The other MSS insert प्रत्यक्षं before मद्यौद० and BH om. च ।

२ उद्भूत्य F

३ रात्रिषु T.

४ Thus BH, तेन instead of तया the other MSS.

दक्षिणत उदोचोऽः स्थापयित्वा ब्राह्मणो दोग्धि ' पूर्वो दुह्या-
 ' ज्येष्ठस्य ज्येष्ठिनेयस्य यो वा गतश्रीः स्यादपरौ दुह्यात्कनिष्ठस्य
 कानिष्ठिनेयस्य यो वा बुभूषेच मंष्ट्रेद्द्वयोर्दुह्यात्पशुकामस्ये-
 त्यधिश्रित्योत्तरमानयत्यथैतदग्निहोचमयेणाहवनीयं पर्याहृत्य
 ' पूर्वेया द्वारा प्रपाद्य जघनेन गार्हपत्यमुपमाद्याय^१ परिपि-
 चति ' ॥ ४ ॥

चतं त्वा मयेन परिपिचामीति सायं परिपिचति ' मयं
 त्वर्तेन परिपिचामीति प्रातरैवमेव ऊत्वा परिपिचत्यथ प्रद-
 क्षिणमावृत्य प्रत्यङ्मावृत्य जघनेन गार्हपत्यमुपविशोदोचो ऽह्ना-
 १० राश्विरुक्त्य थन्तागृह्णा तेष्वधिश्रित्याभिद्योतनेनाभिद्योतयत्य-
 ग्निप्ते तेजो मा प्रतिधाचोदिति ' कुबेणापः प्रत्यागयत्यमृतम-
 मीति ' पुनरेवाभिद्योत्या बिः पर्याग्निं करोत्यन्तरितः रक्षो ऽन्त-
 रिता श्ररातय इति ' वत्सं कुर्वधुदगुदाम्य प्रत्युक्षाह्वारानादन्ते
 दक्षिणेन स्मरः समिधं च मयेनाग्निहोचहवनीं देवस्य त्वा मवितुः
 १५ प्रषवे ऽधिलोयांडभ्यां पूषो हस्ताभ्यामादद इति ' गार्हपत्ये
 प्रतितपति प्रत्युष्टः रक्षः प्रत्युष्टा श्ररातय इति चिरं कुर्वे
 स्तुवं निधाय यजमानमामन्त्रयत ओमुश्रेयामीत्यामुप्रयेति^२
 यजमानो ऽनुगानात्यथ चतुरः भुवानुजयति पूर्णान्भानूचो वा
 भूरिहा भुव इहा सुवरिहा भूर्भुवः सुवरिहेति ' स्यान्त्याः स्तुवं
 २० प्रत्यवधायायेने मंष्ट्रेति मंष्ट्रदेवैः मायंयावभिः माययावानो

१ अथ om JF

२ मयपते ओमुश्रेयां T^१ मयपत्यामुश्रेयां J मयोमुश्रेयां B Bc H

मा देवाः स्वस्ति संपारयन्तु पशुभिरिति साय॑ः 'मजूर्देवैः
 प्रातर्यावभिः प्रातर्यावाणो मा देवाः स्वस्ति संपारयन्तु'
 पशुभिरिति प्रातर॑चेताः समिधं॑ रुग्दण्डं॑ उपमंग॑च्छ
 जघनेन गार्हपत्यमुपसादयति कूर्चं॑ नम ईशानाय प्रजाः
 पशवो मे वर्धन्तामहं यजमानो मा रिषमिति॑ दशहोचोदृत्य
 प्राङ् हरति भुभुवः सुवहवन्तरिषमन्विच्छयं पश्या विततो
 देवयानो येनायसृषयः स्वर्गकामास्तेन गच्छामि परमं शोभ
 यथा न शीघ्रे सुकृताः मकाशादिति॑ जघनेनाहवनीयमुप-
 सादयति कूर्चं॑ नम ईशानाय प्रजा मे वर्धन्तामहं यजमानो
 मा रिषमित्य॑चेताः समिधं॑ मघत आहवनीयस्याभ्यादधाति १
 ॥ ५ ॥

रजतां नाग्निज्योतिषं वायुमतीः स्वर्गाः स्वर्गाय श्लोकाय
 राविमर्चिनिभिष्टकामुपदधे ऽमृतं प्राणि दधामि प्रजापतिस्तु
 सादयन्निति॑ तथादेवतं करोति तथा देवतयाङ्गिरस्त्रुवा
 नौदेत्ययं सुददोहमं करोति ता अयं सुददोहसः शोभः ।
 शौणन्ति पृथग्यः । जगन्देवानां विशस्तिष्वारोचने दिव इति
 मायमथ प्रातर्यारिणौ मा सूर्यज्योतिषं वायुमतीः स्वर्गाः
 स्वर्गाय श्लोकायारचिनिभिष्टकामुपदधे ऽमृतमपाने दधामि
 प्रजापतिस्तु सादयन्निति॑ तथादेवतं कृत्वा सुददोहमं
 करोति॑ गच्छामादौशायां प्रतिमुखं॑ जुहोत्यग्निज्योतिर्द्धातिः

१ Thus BT, रुग्दण्ड the other MSS.

२ The यज्जग मघ...मा रिषमिति = found only in BT

३ Be JT too हरि ।

- सूर्यः स्वाहेति साय५^१ सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्वाहेति
 प्रातरिति तु स५सृष्टमसासृष्टमग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्वा-
 हेति साय५^१ सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहेति प्रातरथ^१
 सकृदतिवाक्यं कूर्चं सुचं निधाय दक्षिणावृत्तार्हपत्यं प्रतीक्षत
 ५ उपपेत संगच्छन् मा भागिनां भागधेयं प्रमायि^१ । सप्तर्षीणां
 सुकृतां च लोकस्तवेमं यज्ञं यजमानं च धत्तेत्यतिशय
 पूर्वामाहुतिसुत्तरां भूयः समिधेव^१ जुहोति प्रजापतये स्वाहेति
 मनसा^१ चिरतिवाक्यं कूर्चं सुचं निधायावाचीनमवमृज्य
 प्रतोषा नीषा पाणिनौपधीषु लेपं निमाज्जोवधीभ्यस्तौपधी-
 १० र्जिषेत्येवमेव द्वितीयमवमृज्यौपधीष्वेव निमाज्जं दक्षिणतः
 प्राचीनावीती पितृभ्यस्त्वा पितृभिन्नेति सायमथ प्रातर्द्धमु-
 मृज्य प्राचीनानेन पाणिनौपधीषु 'लेपमुन्माज्जोवधीभ्यस्तौपधी-

१ The textus receptus is read in T, traces of this reading, which I believe to be the original one, are found in the confusion of the agnihotrayajus. Thus Be HFJB read अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्वाहेति साय५ सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहेति प्रातरिति तु (om F) व (om Be) स५सृष्टमसासृष्ट (or स५सृष्ट) सृष्टमग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निः (JB Be H सूर्यः) स्वाहेति साय५ सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः (HJ B Be चाग्निः) स्वाहेति प्रातर॥

१ Thus all except B, which has प्रयामि ।

१ भवषी समिध एव J

१ From संपद on, T differs from the other MSS. It has लेपं निमाज्जं दक्षिणतः प्राचीनावीति पितृभ्यस्त्वा पितृभिन्नेति एवमेव द्वितीयमवमृज्यौपधीष्वेवमेव निमाज्जं दक्षिणतः उपमृज्य etc, as the others, only प्रजा ज्योतिर twice

जिन्वेत्येवमेव द्वितीयमवसृज्यौषधीष्वेव^१ निमार्ष्टि^२ दक्षिणतः
प्राचीनावीती पितृभ्यस्ता पितृञ्जित्याप उपसृज्य द्विरङ्गुल्या
प्राग्राति प्रजा ज्योतिरित्यथोदङ् पर्यावृत्य प्राचीनदण्डया मुचा
भक्षयति ॥ ६ ॥

इदङ् हविः प्रजननं मे चतु दशवीरङ् सर्वगणङ् स्वस्तये ।
आत्ममनि प्रजामनि पशुमन्यमयमनि लोकमनि दृष्टिमनि ॥
अग्निः प्रजां वज्रलां मे करोत्वक्षं पथो रेतो अस्मासु धत्त ।
रायस्योपमिपमूर्जमस्मासु दीधरत्वाहेति सायङ्^३ सूर्यः प्रजां
वज्रलां मे करोत्विति प्रातर्निषिञ्ज्य मुचं निष्टयाद्भिः पूरयि-
त्वोदगुद्दिशति सप्तर्षीग्नीष्णीहि सप्तर्षीञ्चिच^४ सप्तर्षिभ्यः स्वा-
हेति^५ सप्तर्षीमेव ग्रीणातीति ब्राह्मणमथ जघनेन गार्हपत्य-
मपो निनयतीदमहमग्नौ वैश्वानरे ऽवृतं जुहोमि स्वाहेत्य-
चित्यामचिताङ्गतिं जुहोमि स्वाहेत्यन्तर्वेदि निनयति^६ ऊलोप-
ममिद्वे ब्रह्मवर्चमस्य समिद्धा अपो^७ निनयत्यवसृज्यस्यैव रूप-
मकरिति ब्राह्मणम्^८ ॥ ७ ॥ द्वितीयः ॥

अथ सायङ् ऊते ऽग्निहोत्रे पशोपवीत्यथ आचम्य^९ यज-
मानायतने तिष्ठन्नाहवनीयमुपतिष्ठत उपप्रयन्तो अध्वरमिति
पङ्क्तिरनुष्णन्दमङ्^{१०} पङ्क्तिरेवोत्तराभिराग्निपावमानोभिराह-

१ लक्ष्य (rightly P) JF Bo

२ उन्मार्ष्टि Be J

३ सप्तर्षयः everywhere instead of पशवः B Be JF.

४ अथा अपो BBo HJ समिद्धापो T

५ Be JF 100 अथेवाचमनोपे वरीतः ।

- वनौषमेवोपतिष्ठते^१ ऽग्न आयुष्मि पवसे ऽग्ने पवस्वामि पावक
 म नः पावकाग्निः शुचिमततम उदग्ने शुचयन्तवेत्यथाहवनौष-
 मेवोपतिष्ठत आवुदां अग्ने ऽस्यायुर्मे देहि वर्चोदा अग्ने ऽमि
 वर्चो मे देहि तनूपा अग्ने ऽसि तनुवं मे पाद्यग्ने यन्मे तनुवा
 ५ कनं तन्म आष्टुषेत्यथ रात्रिमुपतिष्ठते चिषावसो स्तुति ते
 पारमर्षीयेत्यथाहवनौषे समिधमादधातीन्मानास्त्वा शतः
 हिमा द्युमन्तः समिधीमहि वयस्सन्तो वयस्सन्तं यशस्सन्तो
 यशस्कृतः सुवीरानो यदाभ्यम् । अग्ने अपमदभनं वर्षिष्ठे
 अधि माने स्नाहेत्यथाहवनौषमेवोपतिष्ठते^२ सं त्वमग्ने सूर्यस्य
 १० वर्षसागयाः ऋषीणां स्तुतेन सं श्रियेण धाम्ना ॥ त्वमग्ने
 सूर्यवर्षा अभि सं मामायुषा वर्षमा प्रजया स्तुजेत्यथ वै भवति
 यथा वै पुरुषो ऽयो गौर्जीर्यत्येवमग्निराहितो जीर्यति हव-
 त्तरस्य परस्तादाग्निपावमानोभिःपतिष्ठत इति^३ स^४ संवत्सरस्य
 परस्तादाग्निपावमानोभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठते^५ पुनर्भवमेवैनमजरं
 १५ करोतीति ब्राह्मणमेव गृहाः पशूः सोपतिष्ठते संपश्यामि
 प्रजा अहमिदमजसो मानवीः । सर्वा भवन्तु नो गृहे ॥ अन्त
 स्नाम्नी वो भवीय मह स्य महो वो भवीय मह स्य सहो
 वो भवीयोर्ज स्तोर्ज वो भवीय । रेवती रमभ्यमन्निग्लोने
 ऽग्निगोष्ठे ऽस्मिन् चये ऽस्मिन्वोनाविहिव स्नेतो मायगात वकीर्मे

१ एव (after आहवनीयं) only Be B JH

२ एव on JF Be.

३ स only in Be

भूयास्तेत्याग्निरोच्यै^१ वत्समभिष्टुति संहितामि विश्व-
रूपीरा मूर्जा विगा गौपत्येना रायस्योषेण । सहस्रपोषं वः
पुण्याभं मयि वो रायः अयन्तामित्यथ द्विपदत्रिपदाभिर्गार्ह-
पत्यमुपतिष्ठते^२ उप न्नाग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम् ।
नमो भरन्त एमसि ॥ राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दौदि-
विम् । वर्धमानः स्वे दमे ॥ स नः पितेव सूनवे ओ सुपायनो
भव । सचक्षा नः स्तुतये ॥ अग्ने त्वं नो अन्तम उत जाता
शिषो भव वरूथः ॥ तं त्वा शोचिष्ठ दौदिवः सुन्नाय नूनमी-
महे सखिभ्यः ॥ वसुरग्निर्वसुमवा अश्वा नचि युमत्तमो रथिं
दा इत्यथ गृहायैव^३ पशूयैवोपतिष्ठते ॥ ८ ॥

ऊर्जा . वः पश्यामूर्जा मा पश्यत रायस्योषेण वः पश्यामि
रायस्योषेण मा पश्यतेडा स्त मधुकृतः श्वोना माविशतेरा मदः ।
सहस्रपोषं वः पुण्याभं मयि वो रायः अयन्तामित्यथाहवनीय-
मुपतिष्ठते^४ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो
नः प्रचोदयादित्याहवनीयमेवोपतिष्ठते सोमानः स्वरणं कणु-
हि ब्रह्मणस्पते । कवीवन्तं य औग्निजमित्यथ रात्रिमुपतिष्ठते
कदा एन सरौरमि नेन्द्र मयसि दाशये । उपोषेण मधवन्मूथ
इक्षु ते दानं देवस्य पृथ्यत इत्यथ गार्हपत्यमुपतिष्ठते परि

१ Thus BHJ, • होचै I Be

२ द्विपदा • १.

३ इय om T.

४ अथादित्यमु • BH

त्वाग्ने पुरं वषं विप्रः सहस्र धीमहि । एषदणं दिवेदिवे
 भेत्तारं भङ्गुरावत इत्यथ गार्हपत्यमेवोपतिष्ठते अग्ने गृहपते
 सुगृहपतिरहं त्वया गृहपतिना भूयासः सुगृहपतिर्मया त्वं
 गृहपतिना भूयाः अतः हिमाक्षामाग्निपमाशासे मद्याममुषै
 ५ व्योतिष्ठतीं तामाग्निपमाशासे ऽमुषा अमुषा इति ^१ पावन्तो
 ऽस्य पुत्रा जाता भवन्ति तन्मव ^२ इत्यन्ततो ^३ ऽथ वै भवति यो
 वा अग्निं प्रयङ्गुपतिष्ठते प्रत्येनमोपति यः पराङ् विभङ् प्रजया
 पशुभिरेति कवातिर्यङ्गिवोपतिष्ठतेति ^४ स कवातिर्यङ्गिवोप-
 तिष्ठते नैव प्रत्यङ् न पराङ् ^५ ॥ ६ ॥ तृतीयः ॥

१० पिण्डपितृयज्ञं करिष्यन्नुपकल्पयते यज्ञदाच्छिन्नं वर्हिर्द-
 भांश्च परितरणीयान्ग्रीहीश्च शूर्पं च प्रवालिते चोलूखल-
 मुमले स्यालीश्च शम्भुवाश्च समेवणाभेरकोपवर्हणे आश्रनाभ्यञ्जने
 दद्यात् स्फ्यमुदकुम्भं यज्ञायुधानीत्यथान्वाद्यायंपवनं परितृ-
 णाति ^१ तमुत्तरेणैकैकः सः सादयत्येरकोपवर्हणे आश्रना-

१५ भ्यञ्जने दद्यात् स्फ्यमुदकुम्भं यज्ञायुधानीत्यथ प्राचीनावीतं
 कृत्वा जघनेनान्वाद्यायंपवनमुपविश्य यविवचन्याः स्याद्यां
 ग्रीहीश्चिर्वपति पितृभ्यो यो जुष्टं निर्वपामीति वा द्वणीं
 वीपर्थर्धाः स्यालीं कृतैतस्त्रिचैव चर्मणुलूखलमुमले निधाया-
 वहन्ति मरुदेव दक्षिणामुखो ^२ ऽयैनानविविधायैतस्यामेव ^३

१ Thus Be HFJ, तन्मव T, H omits the passage

२ Uncertain, thus BH, *ओसेनान्विविधा* Be, *ओसेनान्वि ता* F,
 ओवनिदे (or चे) विधा JT, for the reading of BH (अविविध)
 cp. Ap I 7.10 अविविधम् ।

स्नान्यां तिरः पवित्रमप आनीयाधिश्रित्य तिरः पवित्रं
 तण्डुलानावपत्ययाज्यं निर्वपत्यथान्वमधिश्रयत्युभयं पर्यग्नौ कृत्वा
 मेचणः सुवं च समाश्रयेत् चरुः अपयित्वाभिघार्योदश्चमुदा-
 सयत्यथ यज्ञोपवीतं कृत्वास्वाहार्यपचनमुपममाधाय मेचणेनोप-
 धातं तिस्र आहुतीर्जुहोति सोमाय पिष्टपीताय स्वाधा नमः
 स्वाहा यमायाङ्गिरस्वते पिष्टमते स्वाधा नमः स्वाहाग्रये
 कथवाहनाय स्विष्टकृते स्वाधा नमः स्वाहेति दक्षिणार्धपूर्वार्धं
 तूष्णीं मेचणमभ्याधाय प्राचीमावीतं कृत्वा दक्षिणेनास्वाहार्य-
 पचनः स्फेनोद्धृत्वाबोध्य दक्षिणार्धं यद्भिं स्तोत्राङ्गिर्मांजयति
 मांजयन्तां पितरो मांजयन्तां पितामहा भार्ययन्तां प्रपितामहा
 इत्यथ न्रुवेणोपस्तौर्णाभिघारिताः स्तोत्रिण्युज्ज्वलदात्येतत्ते ततामौ
 ये च त्वामन्वेतत्ते पितामहामौ ये च त्वामन्वेतत्ते प्रपितामहामौ
 ये च त्वामन्वित्येव पितरो यथाभागं मन्ध्वमित्युक्त्रोदङ्
 पर्याहृत्योन्नतो व्यावृत्त उपान्ते ' व्यावृत्त ऊचेति प्राङ्मर्याभि-
 पर्याहृत्यैतं चरुमवजिघ्रति ॥ १० ॥

ये समानाः समनमः पितरो यमराज्ये । तेषां लोकः
 स्वाधा नमो यज्ञो देवेषु कल्पताम् ॥ ये मजाताः समनसो जीवा
 जीवेषु मामकाः । तेषां श्रौर्मयि कल्पतामस्मिन् लोके गतः
 ममा इत्यथ तथैवाङ्गिर्मांजयति मांजयन्तां पितरो मांजयन्तां
 पितामहा भार्ययन्तां प्रपितामहा इत्यथान्न ददात्याञ्जतां
 पितर आञ्जतां पितामहा आञ्जतां प्रपितामहा इत्यथान्न
 ददात्यभ्यञ्जतां पितरो ऽभ्यञ्जतां पितामहा अभ्यञ्जतां प्रपिता-

- महा इत्यथ वासाऽसि ददात्येनानि वः पितरो वासाऽस्येतानि
 वः पितामहा वासाऽस्येतानि वः प्रपितामहा वासाऽसीत्युत्तर-
 आयुषि लोम किन्दीतेति ब्राह्मणमथ वद्विर्नमस्कारैर्विपर्या-
 समुपतिष्ठते नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरः शम्पाय
 ५ नमो वः पितरो जीवाय नमो वः पितरः सुधायै नमो वः
 पितरो मन्यवे नमो वः पितरो घोराय पितरो नमो वो य
 एतस्मिन् लोके स्य युष्माऽस्ये ऽनु ये ऽस्मिन् लोके मां ते ऽनु
 य एतस्मिन् लोके स्य यूयं तेषां वसिष्ठा भूषास्त ये ऽस्मिन्
 लोके ऽहं तेषां वसिष्ठो भूयासमित्यथ वीरं याचते^१ वीरं ते
 १० पितरो दत्त वीरं मे पितामहा दत्त वीरं मे प्रपितामहा
 दत्त पित्रमानहं युष्माभिर्भूषास्य सुप्रजसो मया यूयं भूया-
 स्तेत्यथैनादुत्यापथत्युत्तिष्ठत पितरः प्रेत शूरा यमस्य पन्था-
 मनुषाता पुराणम् । धत्तादस्मासु द्रविणं यच्च भद्रं प्र णो
 मूताङ्गागधान्देवतास्त्रित्यथैनाम्बुऽमाधयति^२ यन्तु पितरो यथा-
 १५ लोकं मनसा जवेन परेत पितरः सोम्या गन्धौरैः पथिभिः
 पूर्वैः । अथा पितृमनुविदवाऽ अपीत यमेन ॥ मधमादं
 मदन्तीत्यथ तिसृभिर्मन आह्वयते मनो आह्वयामह आ न
 एतु मनः पुनः पुनर्नः पितरो मन इत्यथैताम्विण्डास्य
 वर्धिषामादनुप्रहरत्यथैतेषाऽ शक्ताणां देवे उदाहरन्त्य यज्ञो-

१ J has the following passage thus वीर मे दत्त पितरः पित्रमानहं भूषास्तेत्यथ वीरं मे प्रपितामहा दत्त पित्रमानहं भूषास्तेत्यथ वीरं मे प्रपितामहा दत्त पित्रमानहं भूषास्तेत्य ।

२ Thus B, आधयति Be, आदयति the other MSS.

पवीतं कृत्वा प्राजापत्ययज्ञं गार्हपत्यमुपतिष्ठते प्राजापते न
 त्वदेतान्यन्य दृष्ट्वैतां दितीयां जपति यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत
 धामिति' मंतिष्ठते पिण्डपितृयज्ञः ' ॥ ११ ॥ चतुर्थः ॥

वर्षासु ग्रामाकानामापयणं करिष्यन्भवति' तस्य प्रज्ञात
 उपवसवो' इयं प्रातर्हते इमिहोचे इष्ट्वाऽऽ स्त्रीनां पः प्रणीय
 भीम्यऽऽ ग्रामाकं चरुं निर्वपति' हविष्कृता वाचं विष्टुष्य
 गार्हपत्यं आज्यं विष्वाणोत्पूय क्षुचि चतुर्गृहीतं गृहीताहव-
 नीये इज्यानीजुहोति प्रतायुधाय प्रतवीर्यायेति पञ्च' अप-
 यित्वाभादयति' तस्याः पञ्चदश सामिधेन्यः पञ्च प्रयाजा
 वार्षप्राजाज्यभागावयं हविष आयायस्त सं त इति' विष्टुभौ
 मयाज्ये' अन्वाहायंमामास वासो ददात्ययं यजमानभागं
 प्रात्रात्यग्निः प्रथमः प्रात्रातु न हि वेद यथा हविः। शिवा
 अग्नभ्यगोपभौः कृणोतु विष्टवर्षेणिरिति' मंतिष्ठत एवेष्टिः
 मपूर्णपात्रविष्णुकमा' विष्टुजते प्रतमं य प्ररदि प्रीहीणमाप-
 यणं करिष्यन्भवति' तस्य प्रज्ञात उपवसवो' इयं प्रातर्हते
 इमिहोचे इष्ट्वाऽऽ स्त्रीनां पः प्रणीयेन्नाग्रं द्वादशकपालं निर्वपति
 वैश्वदेवं चरुं घावाश्चिष्यमेककपालमिति' हविष्कृता वाचं
 विष्टुष्य गार्हपत्यं आज्यं विष्वाणोत्पूय क्षुचि चतुर्गृहीतं
 गृहीताहवनीये इज्यानीजुहोति प्रतायुधाय प्रतवीर्यायेति
 पञ्च' अपयित्वाभादयति' तस्याः पञ्चदश सामिधेन्यः पञ्च
 प्रयाजा वार्षप्राजाज्यभागावयं हविषामिन्द्राग्नौ रोचना दिव
 अथहवमिथैन्द्राग्न्य' विष्टे देवा विष्टे देवा इति वैश्वदेवस्य

- द्यावा नः पृथिवी प्र पूर्वञ्चे पितरेति द्यावापृथिव्यस्य^१ त्रिष्टुभौ
 संयाज्ये^१ अन्वाहार्यमाभाद्य प्रथमजं वसं ददात्येष यजमानभागं
 प्राप्नोति भद्राक्षः अथः समनैष्ट देवास्तथावसेन समशीमहि
 त्वा । स नो मयोभूः पितो आ विश्वस्य शं तोकाय तत्तुवे
 ५ स्योन इति^१ संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपाचविष्णुक्रमा^१ विस्वजते
 प्रतमेष वसन्ते यवानामाययणं करिष्यम्भवति^१ तस्य प्रज्ञात
 उपवसथः^१ समानं कर्म यथा ब्रौह्माययणस्यैतावदेव नानाय
 यजमानभागं प्राप्नोत्येतसु त्वं मधुना संयुतं यवः सरस्वत्या
 अधि मजावचर्कपुः । इन्द्र आसीत्सीरपतिः शतक्रतुः कौनाशा
 १० आसन्नरतः सुदानव इति^१ संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपाचविष्णु-
 क्रमा^१ विस्वजते प्रतम^१ ॥ १२ ॥ यज्वमः ॥

- अग्निभ्यः प्रवक्ष्यन्त्यग्नौपवीत्यप आचम्यापेणाहवनीयं परीत्य^१
 यजमानायतने तिष्ठन्नाहवनीयमुपतिष्ठते अम नाम प्रथमं
 जातवेदः पिता माता च दधतुर्यदये । तत्त्वं विभ्रहि पुनरा
 १५ मदैतोस्तवाहं नाम विभराष्टम इत्येष वाचंयमो ऽभिप्रव्रज
 त्यग्नीनामसकाशे^१ वाचं विस्वजते^१ सो ऽधःसंवेक्ष्यमाऽवाक्य-
 स्त्पुपायी प्रवसति^१ य दादग्नीमतिप्रवसति^१ नोपवसथमुपात्ये-
 त्यायग्रपथे समिधः कुहते^१ ऽग्नीन्पराख्याय वाचं यच्छत्याहव-
 नीयमेवोपतिष्ठते अम नाम तव च जातवेदो वासमी इव
 १० विवसानौ ये चरावः । आयुषे त्वं जीवसे वयं यथायथं विपरि-

(१) JE om these three words

१ Thus BB Bh (Grantha Ms), Keś, *नामसकाशे Bo F

दधावहे पुनस्त इत्यय गार्हपत्यमुपतिष्ठते नमो ऽग्नये ऽप्रतिवि-
द्भाय नमो ऽनाष्टष्टाय नमः सखाजे । अषाढो अग्निर्हृदया
विश्वजित्सहन्तः श्रेष्ठो गन्धर्व इत्येयान्वाहार्यपचनमुपतिष्ठते
त्वत्पितारो अग्ने देवास्त्वामाहुतयस्त्वदिवाचनाः । सं मामाद्युषा-
सं गौपत्येन सुहिते मा धा इत्येयाहवनीयमुपतिष्ठते ॥ १३ ॥

अयमग्निः श्रेष्ठतमो ऽयं भगवत्तमो ऽयः सहस्रघातमः ।
अस्मा अन्तु सुवीर्यमिति^१ स^१ यद्यसौ यज्ञभेषमाचसते न ते
ऽश्वीयीदिति तद्गार्हपत्य आभ्यं विलाप्योत्पूथ सुचि चतुर्गृहीतं
गृहीत्वाहवनीये संतनी^२ जुहोति मनो ज्योतिर्जुषतामाभ्यं
दिच्छिन्नं यज्ञः समिमं दधातु । या इष्टा उषमो निमुच्य
ताः संदधामि हविषा हतेन स्वाहेत्येयामये तन्नुमते पुरो-
डाग्नमष्टाकपालं निर्वपति^३ शरावं दक्षिणां ददाति^४ सा
प्रचिद्वेष्टः संतिष्ठते^५ ऽयातिपन्थाः प्रतिजुहोत्येतेन च सा वै
पूर्वं योचिषा चतायवस्तेजस्कामा यज्ञस्कामा ब्रह्मवर्चस्कामा
उपतिष्ठन्ते^६ तदेतदुत्सर्ज्य व्रतस्त्वैव गरिम्णायातो वैराजनेवोप-
स्थानं^७ नयं प्रजां मे गोपायेति गार्हपत्यमथर्वं^८ पितुं मे
गोपायेत्यन्वाहार्यपचनः^९ शः पशुन्मे गोपायेत्याहवनीयः^{१०}

१ om. BH.

२ यत्तर्हि H; संतनी B, चतनी Be; संतमि J, चतनीच F; संततं
* तमि Ke.

३ Before तदेतदु Be J ins च, F सा ।

४ After गार्हपत्यम् JF ins. उपतिष्ठते ।

मपय मभां जे गोपायेति मभ्यमहे बुध्निय मभ्यं मे गोपाये-
 त्यावमयीयं' सो ऽपरिमितं प्रवमति' पुनरायन्प्रपये ममिधः
 कुरुते' ऽग्नीन्पराख्याय वाचं यच्छतांगत्स्यैतेनैवोपतिष्ठते' ।
 ममानी प्रायश्चित्तिः' ॥ १४ ॥ पष्ठः ॥

१. अथोपवमयीये ऽह्न्यज्ञोपवीत्यप आचम्यायेणाहवनीयं
 परीत्य' यजमानायतन उपविशति तिरः पवित्रमप आचामति
 पथस्त्रतीरोपधयः पथस्त्रदीर्घा पयः । अपां पयसो यत्पयसोत
 गामिन्द्र मरूश्चजेय्याहवनीये ममिधं आदधात्यग्ने व्रतपते
 व्रतं चरिष्यामि तच्छजेयं तग्मे राध्यताः स्त्राहा वायो व्रतपत
 १०. आदित्य व्रतपते व्रतानां व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छजेयं तग्मे
 राध्यताः स्त्राहेत्यप' सो भूते हविर्निहण्यमाणमभिमन्त्रयते
 ऽग्निः होतारमिह तः ऊवे देवान्यन्नियानिह धान्त्वामहे ।
 आयन्तु देवाः सुमनस्यमाना विदन्तु देवा हवियो मे अम्येति'
 तदुदित्वा वाचं यच्छत्या हविष्कृतो' हविष्कृता वाचं विष्टुण्य
 ११. यथा योगेन युनक्ति कस्ता युनक्ति स ता युनक्ति' काले
 कपास्तानि युनक्ति यानि धर्मे कपास्तान्युपविशति वेधनः ।
 पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू युक्तामिति' तेषां यजुष्कृतानां
 यद्विपते तदुत्कर उदम्यतामिधो धर्मो जीरदानुर्यत आत-

१ Thus He BH. T आचम्यदेवोप०. J आचम्याहवनीरदेवोप०. F
 आचम्य आहवनीरमुप०

१ He JF om. three three words

१ JF om JF

सुदगगुनरित्यथ गार्हपत्य आज्यं विस्राप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वा हवनीये संतनीं^१ जुहोतीभ्यो वेदिः परिधयश्च सर्वं
 यज्ञस्यायुरनुसंचरन्ति । ययस्त्रिःशतन्तवो ये वितन्निरे य
 इमं यज्ञः स्वधया ददन्ते तेषां किञ्च प्रत्येतद्दधामि स्वाहे-
 त्यथान्यदपि सृजति धर्मो देवाः अयेतिरित्यथ वै भवति यदि
 नश्येदाग्निं दिक्पालं निर्वपेद्यावाष्टयियमेककपालमिति ।
 सा प्रविद्धेष्टिः संतिष्ठते । इय तपैष गार्हपत्य आज्यं विस्रा-
 प्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा हवनीये संतनीं^१ जुहोतीभ्यो
 वेदिः परिधयश्च सर्वं यज्ञस्यायुरनुसंचरन्ति । ययस्त्रिःशतन्तवो
 ये वितन्निरे य इमं यज्ञः स्वधया ददन्ते तेषां किञ्च ।
 प्रत्येतद्दधामि स्वाहेत्यथान्यदपि सृजति धर्मो देवाः अयेतिरित्यथ
 यथाज्यस्य वा सांजाज्यस्य वा न्यच बर्हिषः पुरोक्षमाग्नया-
 जात्कन्दति तस्य स्वाहा संमरति ॥ १५ ॥

सं ता विधामि यज्ञया यज्ञमायुर्धनं च । इह सन्ति-
 प्रसूतो यजमान इह मा रिचदिति । स्वप्नमनुमन्त्रयते भूपतये ।
 स्वाहा भुवनपतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेत्यथ यावत्परि-
 श्रिष्टेन प्रचरत्यथ यजमानमाव्यमवेक्ष्यत्याज्यमग्निं सत्यमग्निं
 सत्यस्याध्यक्षमग्निं हविरग्निं वैश्वानरं वैश्वदेवमुत्पूतशुभ्रं सत्यौजाः
 सद्यो ऽग्निं महिमाग्निं सहस्रारातीः सहस्रारातीयतः सहस्र

१ संतनीं BFHJ (= in the second time) ; संतनिं Be ; संतनं T ; संतनीयं
 F (the sec. time).

- पृतनाः सहस्र पृतन्यतः सहस्रवीर्यमसि तन्मा जिम्बाज्यस्त्रा-
ज्यमसि सत्यस्य सत्यमसि सत्यायुरसि सत्यशुद्धमसि सत्येन
त्वाभिचारयामि तस्य ते भचीयेत्त्रयाव्यवहाणां^१ गृहीतं-
गृहीतमनुमन्त्रयते पश्चानां त्वा वातानां यन्त्राय धर्वाय
५ गृह्णामि पश्चानां तर्द्वर्णा यन्त्राय धर्वाय गृह्णामि पश्चानां त्वा
दिग्वा यन्त्राय धर्वाय गृह्णामि पश्चानां त्वा पञ्चजनानां यन्त्राय
धर्वाय गृह्णामीति चतुर्भिर्जुह्वमष्टाभिदपभृतं^२ चरोस्त्वा पञ्च-
विलस्य यन्त्राय धर्वाय गृह्णामि ब्रह्मणस्त्वा तेजसे यन्त्राय
धर्वाय गृह्णामि वज्रस्य त्वौजसे यन्त्राय धर्वाय गृह्णामि दिग्मे
१० त्वा यन्त्राय धर्वाय गृह्णामि सुवीर्याय त्वा गृह्णामि सुप्रजा-
स्त्राय त्वा गृह्णामि राघवोपाय त्वा गृह्णामि ब्रह्मवर्चसाय त्वा
गृह्णामीति^३ चतुर्भिर्भुवां^४ भूरस्माकं इविर्देवानामाग्निषो
यजमानस्य देवानां त्वा देवताभ्यो गृह्णामीत्यभिपूर्यमाणामनु-
मन्त्रयते^५ कामाय त्वा गृह्णामीति^६ परिधीन्परिधीयमाना-
११ ननुमन्त्रयते भुवो ऽसि भुवो ऽहः सजातेषु भूयासं धीरयेता
वसुविदिति मध्यमर्षो ऽशुषो ऽहः सजातेषु भूयासमुपयेता
वसुविदिति दक्षिणर्मभिभूरस्यभिभूरहः सजातेषु भूयासमभि-

१ Thus B, 'यवर्च' TF; पश्चर्वा J, पश्चर्वादि H, Mādḥ, पश्चर्वा Be; 'यव' not found in B Be HF.

२ Thus (accusatives) all MSS, except F, which has भूयासं. Mādḥ cites every time with locatives Rightly^३

३ 'पूर्यमाणम्' Be F

भूयेत्ता वसुविदित्युत्तरमपाग्निं योगेन युनक्ति युनक्ति त्वा
 ब्रह्मणा दैव्येन हव्यायामौ वोढवे जातवेद इति । समिधोर-
 भाधीयमानयोर्जपतीन्मानास्ता सुप्रजमः सुवीरा ज्योत्स्नीवेम
 बलिदतो वयं न इत्यपान्तेर्वेदि हवीः हव्यासन्नान्यभिसन्मयते
 यन्ने अग्ने अन्न यज्ञस्य रित्याद्यद्वा स्कन्दादान्यग्नौत विष्णो ।
 तेन इन्मि सपत्नं दुर्मरायुमैनं दधामि निर्वृत्या उपस्य
 इति ॥ १६ ॥

अथ भूभुवः सुवरित्यग्निहोचनेताभिर्यादतीगिरपमादये-
 चञ्चमुखं वा अग्निहोचं ब्रह्मैता व्याहतयो । यज्ञमुख एव ब्रह्म
 कुरुते । संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवोपमादयेद्ब्रह्मणैवोभयतः
 संवत्सरं परिगृह्णातीति ब्राह्मणमय वै भवति दर्शपूर्णमासवा-
 क्षभमान एताभिर्यादतीभिर्हवीः हव्यामादयेचञ्चमुखं वै दुर्ग-
 पूर्णमासौ ब्रह्मैता व्याहतयो । यज्ञमुख एव ब्रह्म कुरुते ।
 संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवोपमादयेद्ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरं
 परिगृह्णातीति ब्राह्मणमय वै भवति चातुर्मास्यान्वाक्षभमान
 एताभिर्यादतीभिर्हवीः हव्यामादयेचञ्चमुखं वै चातुर्मास्यानि
 ब्रह्मैता व्याहतयो । यज्ञमुख एव ब्रह्म कुरुते । संवत्सरे पर्यागत
 एताभिरेवोपमादयेद्ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरं परिगृह्णातीति ब्राह्म-
 णमय वै भवति यद्वै यज्ञस्य साया कियते रात्रं यज्ञस्या-
 ग्रीर्गच्छति यद्वा विप्रं यज्ञस्याग्रीर्गच्छत्यथ ब्राह्मणो ज्ञा-
 ग्रीर्केण यज्ञेन यज्ञते । सामिधेनीरनुवक्ष्यन्तेता व्याहतीः पुर-
 णाहव्याद्ब्रह्मैव प्रतिपदं कुरुते । तथा ब्राह्मणः साग्रीर्केण यज्ञेन

- यजत इति ब्राह्मणमथ वै भवति यं कामयेत यजमानं भ्रातृ-
व्यमस्य यज्ञस्याग्नीर्गच्छेदिति तस्यैता व्यादतीः पुरोनुवाक्यायां
दधाद्वाह्यदेवत्या वै पुरोनुवाक्या ' भ्रातृव्यमेवास्य यज्ञस्याग्नी-
र्गच्छतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यान्कामयेत यजमानानस-
१ मावत्येनान्यज्ञस्याग्नीर्गच्छेदिति तेवामेता व्यादतीः पुरोनु-
वाक्याया अर्धेण एकां दधाद्याज्याये पुरस्तादेकां याज्याया
अर्धेण एकां ' तथैनान्समावती यज्ञस्याग्नीर्गच्छतीति ब्राह्मणमथ
वै भवति यथा वै पर्जन्यः सुवृष्टं वर्षत्येवं यज्ञो यजमानाय
वर्षति ' शल्योदकं परिगृह्णत्याग्निषा यज्ञं यजमानः परि-
१० गृह्णातीति ब्राह्मणं ' व्यादतीभिर्नाह्णस्य प्रतिपद्यते हिहारेण
राजन्यस्य वैश्वस्य सर्वमेवेतत्तथं क्षुर्यादित्येतदपरमिधमभ्या-
धीयमानमनुमन्तवते ॥ १७ ॥

- उष्णो अग्ने यजमानायैधि मिश्रशो अभिदामते । अग्ने
देवेह मन्विह मज्जिजेति ' प्रवरं प्रविशमाणमनुमन्तयते ।
१५ इमर्त्यस्य ते होतर्मूर्ध्वाजिघर्षिं रायस्योवाय सुप्रजास्ताय
सुवीर्यायेति ' सुवेणाधारमाधार्यमाणमनुमन्तयते । मनो ऽनि
प्राजापत्यं मनसा मा भूतेनाविजेति ' सुध्यमाधारमाधार्यमाण-
मनुमन्तयते वाग्यैष्ट्री मपद्वचयणी वाचा मेन्द्रियेणाविजेति '
प्रयाजानामिष्टमिष्टमनुमन्तयते । दमन्तमृदूनां प्रीणामि म मा

१ Thus Be, प्रवीयमाणस्य BJ, Bhac., प्रत्यभाषं F, प्रवीयमाणं T;
प्रवीयमाणं H.

१ Thus all MSS, शोधयनारयः Mādh.

१ इदं twice Be HI, once the other MSS. and Mādh.

प्रीतः प्रीणातु यीशमृत्तनां प्रीणामि स मा प्रीतः प्रीणातु
 वयां सत्तनां प्रीणामि ता मा प्रीताः प्रीणन्तु शरदमृत्तनां
 प्रीणामि मा मा प्रीता प्रीणातु देमन्तमिशिराष्टतनां प्रीणामि
 तौ मा प्रीतौ प्रीणौतामित्याव्यभागाविष्टावनुमन्त्रयते ऽग्नी-
 षोमयोरहं देवयज्यया चक्षुष्माभूयाममित्याग्निमिष्टमनुमन्त्रयते
 ऽग्नेरहं देवयज्ययाश्वादो भूयाममित्युपाशुयाजमिष्टमनुमन्त्रयते
 दम्भिरस्यदम्भो भूयामममुं दमेयमित्याच यं यज्ञमानो देष्टि तं
 मनमा ध्याक्यथाप^१ उपस्पृश्याग्नीषोमाविष्टावनुमन्त्रयते ऽग्नी-
 षोमयोरहं देवयज्यया वृषहा भूयाममित्यौश्राप्ते दष्टावनु-
 मन्त्रयत इन्द्राग्नियोरहं देवयज्ययेन्द्रियाव्यश्वादो भूयाममि-
 त्यौन्द्रमिष्टमनुमन्त्रयत इन्द्रस्याहं देवयज्ययेन्द्रियावो भूयाम-
 मिति^२ महेन्द्रमिष्टमनुमन्त्रयते महेन्द्रस्याहं देवयज्यया जेमानं
 महिमानं गमेयमिति^३ स्त्रिष्टकमिष्टमनुमन्त्रयते ऽग्नेः स्त्रिष्ट-
 कतो ऽहं देवयज्ययायुधान्यजेन प्रतिष्ठां गमेयमिति^४ प्राग्निजे
 ऽवदीयमाने अपत्यग्निमां दुरिष्टात्पातु भविताघशशादिति^५
 यजमानभागे यो मे ऽन्ति दूरे ऽरातीयति तमेतेन जेयमित्यौ-
 डामाह्वयमाणामनुमन्त्रयते सुरूपवर्षवर्ण^६ एहीति^७ प्रतिपद्य
 मघोनीत्यातो^८ इवान्तरेडां प्राश्नमानामनुमन्त्रयते जुष्टिरसि
 जुषस्तु नो जुष्टा नो ऽसि जुष्टिं ते गमेयमित्यान्तर्वेद्यद्वि-

१ चक्षुष उपस्पृश om. TJ

२ Thus Be HT, *वर्णेति J, *वर्णेमिति B, *वर्णे एहीमामिति F.

ग्रंथोरहं देवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमिति ^१ पक्षीषंधा-
जानामिष्टमिष्टमनुमन्त्रयते ^१ ॥ १६ ॥

मोमन्त्राहं देवयज्यया सुरेताः रेतो धिषीय त्वष्टुरहं
देवयज्यया पशूनां रूपं पुषेयमित्येतरावुपसमस्यति देवानां
पक्षीरग्निगृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरहं देवयज्यया मिथुनेन
प्रभूयाममिति ^१ वेदे यज्ञमानं वाचयति वेदो ऽमि विस्तिरमि
विदेयेत्यान्तादनुवाकस्य ^१ भुवामापाय्यमानामनुमन्त्रयत आया-
यतां भुवा हतेन यज्ञं यज्ञं प्रति देवयज्ञः । सूर्याया ऊधो
ऽदित्या उपस्य उरुधारा वृषिषी यज्ञे अस्मिन्नित्ययं यज्ञमान-
भागं प्राप्नोति प्रजापतेर्विभाषाम लोकस्तस्मिन्स्त्वा दधामि ^{१०}
सह यज्ञमानेनेति मं यज्ञपतिराश्वेति वाचैतत्पूर्णपात्रं
वाचति ^१ तमन्तर्वेदि निधाय पूर्णपात्रे यज्ञमानं वाचयति
सदसि सन्ने भूयाः सर्वमसि सर्वं मे भूयाः पूर्णमसि पूर्णं मे
भूया अक्षितमसि मा मे चेष्टा इत्ययं दिशो वुक्षयति प्राच्यां
दिशि देवा अश्विजो मार्जयन्तां दक्षिणायां दिशि मासाः ^{११}
पितरो मार्जयन्तां प्रतौथ्यां दिशि गृहाः पशवो मार्जयन्ता-
मुदीथ्यां दिश्याप ओषधयो वनस्पतयो मार्जयन्तामूर्ध्वायां
दिशि यज्ञः संवत्सरो यज्ञपतिर्मार्जयन्तामित्यथैना निनयति
समुद्रं वः प्रहिणोम्यचिताः स्वां योनिमपिगच्छत । अष्टिद्रः

१ १६ twice Be T, once the other MSS.

१ Thus Be J, Mādḥ, the citation ends with विस्तिरमि in BH,
with विदेय कर्माणि in FT.

प्रजया भूयासं मा परासेचि मत्पय इत्यपोषोत्याय दक्षिणेन
पदा विष्णुकमाक्रमते ॥ २० ॥

- विष्णोः क्रमो इत्यभिमातिहा गायत्रेण ह्रन्दसा एचिवी-
मनु विक्रमे निर्भक्तः अ यं दिश इति चतुर्भिरनुह्रन्दसं^१
१ दतीये चतुर्थमनुवर्तयति^१ न चतुर्थाय प्रकामति^१ माहवनीय-
सुपात्येत्यपाचैव तिष्ठसाहवनीयमुपतिष्ठते इगमा सुवः सुवरगन्त
चंद्रमसे मा क्षिति यत्ते तपस्तस्यै ते माहवीत्यपादित्य-
मुपतिष्ठते सुभूरचि जेष्ठो रम्भोनामायुधां अन्नायुर्मं धेहि
वर्चोधा अचि वर्चो मधि धेवीत्यैभ्यो लोकेभ्यो भातयं
१० निर्भजतीदमहमसुं भातव्यमाभ्यो दिग्भ्यो इत्यै दिवो इत्या-
हन्तरिषादस्यै एचिषा अन्नादन्नाद्याधिर्भजामि निर्भक्तः अ
यं दिश इत्यपाय उपस्पृष्ट^१ सं ज्योतिषाभुवमित्युरः प्रत्या-
त्मानं प्रत्यभिमृजते^१ इय दक्षिणमष्टमभि पर्यावर्तत ऐन्द्री-
माहृतमन्वावर्त इत्यपोदह् पर्यावर्तते समहं प्रजया सं मया
११ प्रजा समहः रायस्योषेण सं मया रायस्योष इत्यपाहवनीये
समिधमादधाति समिद्धो अग्ने मे दौदिहि समेद्धा ते अग्ने
दौद्याहः स्नाहेत्यपाहवनीयमुपतिष्ठते वसुमान्यश्चो वसी-
याभूयासमित्यपाग्निपावमानीभ्यां गार्हपत्यमुपतिष्ठते इय
आयूष्वि पवसे इये पवसेत्यय गार्हपत्यमेवोपतिष्ठते इये
१२ गृहपते सुहृदपतिरहं तया गृहपतिना भूयासः सुगृह-
पतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतः क्षिमाक्षामाग्निव-
मागसे मद्मममुमै ज्योतिषतीं तामाग्निवमागसे इगुमा

अमुष्मा^१ इति^१ यावन्तो ऽस्य पुत्रा जाता भवन्ति तन्नाव
इत्यन्तः^१ ॥ २१ ॥

अथ वै भवति यो वै यज्ञं प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो
वै न भवति^१ कस्मा द्युतञ्जि न त्वा विमुञ्चन्निति^१ काले
कपालानि विमुञ्चति यानि धर्मे कपालान्युपचित्वन्ति वेधसः ।
पूष्णस्तान्यपि त्रत इन्द्रवायू विमुञ्चतामित्यथैतेनैव यथेतनेत्य
यजमानायतन उपविश्य तथैव^१ तिरः पविचमप आचामति
पयस्तूरोपधयः पयस्तद्वीरधां पयः । अपां पयसो यत्पयसेन
मामिन्द्र सः सृष्टेत्थथाहवनीये समिध आदधात्यग्ने त्रतपते
त्रतमचारिषं तदशकं तन्मे ऽराधि स्नाहा वाधो त्रतपत १०
आदित्य त्रतपते मतानां त्रतपते त्रतमचारिषं तदशकं तन्मे
ऽराधि स्नाहेत्यथोपोत्याव^१ यज्ञस्य पुनरात्मनं जपति यज्ञो
बभूव स आबभूव स प्रजन्ने स वावृधे । स देवानामधिपति-
र्बभूव सो अस्माः अधिपतीन्करोतु वयः स्नाम पतयो रयो-
णामित्यथ प्रादुत्क्रम्य जपति गोमाः अग्ने ऽविमाः अग्नी १५
यज्ञो नृवत्सखा सदमिदमृष्यः । इडावाः एषो अक्षुर प्रजा-
शन्दीर्घो रयिः इधुवुधः सभावानित्यथ त्राह्मणाः स्तर्पयित्वा
इति संप्रैश्वरि^१ ॥ २२ ॥ अष्टमः ॥

१ F अनुष्मा once T has this passage thus वन्तरे सप्तममुक्ते ज्योतिस्ततो
तस्मादिदमाशये सुप्ता अनुष्मा इति etc., as above, but at the end : भवन्ति
तवन्त इत्यन्तो ; J is corrupt towards the end of the chapter.

१ Om. TJFB

१ उपोत्याव om JT

ब्रह्मत्वं करिष्यन्त्यज्ञोपवीत्यप आचम्यायेणाहवनीयं परीत्य
 दक्षिणत उदङ्मुखस्त्रिष्टम्बब्रह्ममदनमुपतिष्ठते नमो ब्रह्मणे नमो
 ब्रह्ममदनायेत्यथासनान्तृष्णं निरस्यत्यङ्गे दैधिषव्योदतस्त्रिष्टम्बान्यस्य
 सद्ने मीद यो ऽस्मात्पाकतर इत्युपविशत्युन्मिश्रत उदुदतस्य
 नेषमित्यङ्गेने समीक्षते पातं ना छावाष्टयिवी अद्याह इत्युपविश
 जपति भूर्भुवः सुवः क इदं ब्रह्मा भविष्यति स इदं ब्रह्मा
 भविष्यति प्राणः प्रजापतियुक्तो ऽहं युक्ते ब्रह्मणार्वेकं वाजी सुधुर
 इव वज्रिर्बलीवर्द इव युक्तो हव्यं वक्ष्याम्यहं देवताभ्यो भूः प्रपद्ये
 भुवः प्रपद्ये सुवः प्रपद्ये भूर्भुवः सुवः प्रपद्ये वायुं प्रपद्ये ब्रह्मा
 प्रपद्ये चक्षं प्रपद्ये ऽस्मानमाख्यं प्रपद्ये प्रजापतेर्ब्रह्मकोशं प्रपद्ये
 ऽमातां देवतां वाचं यमस्य ओं प्रपद्य इति ^१ तं यजमानो ब्रह्माणं
 दृणीते भूपते भुवनपते महतो भूतस्य पते ब्रह्माणं त्वा दृणी-
 महे वीतहव्ये पुरोहितं येनायमुत्तमः सुवर्देवा अङ्गिरसो
 दिवमिति ^१ दृतो ब्रह्मा अपत्यहं भूपतिरहं भुवनपतिरहं महतो
 भूतस्य पतिर्देवेन सविषा प्रसूत आर्त्विशं करिष्यामि ब्रह्माणं
 मादृषा वीतहव्ये पुरोहितं येनायमुत्तमः सुवर्देवा अङ्गिरसो
 दिवं देव सवितरेतं त्वा दृणते दृहस्पतिं दैव्यं ब्रह्माणं मदहं मनसे
 प्रप्रवीमि मनो गायत्रिये गायत्री चिष्टुमे चिष्टुजगत्यै जग-
 त्यनुष्टुमे ऽनुष्टुप्पङ्क्त्यै पङ्क्तिः प्रजापतये प्रजापतिर्विश्वेभ्यो देवेभ्यो
 विश्वे देवा दृहस्पतये दृहस्पतिर्ब्रह्मणे ब्रह्मा भूर्भुवः सुवर्देवस्यति-
 र्देवानां ब्रह्माहं मनुष्याणां दृहस्पते यज्ञं गोपायेति ^१ स यथाह
 ब्रह्मभूतः प्रवेद्यामि यजमान वाचं यच्छेति तद्ब्रह्मा प्रवीति ॥ २३ ॥

देव सवितः प्रणय यज्ञं देवता वर्धयैता नाकस्य पृष्ठे
 सुवर्गे लोके यजमानो अस्तु । सप्तर्षीणां सुकृतां यव लोक-
 क्षवेमं यज्ञं यजमानं च धेह्यो प्रणयेति^१ स वाचंयमो भवति
 प्रणीतासु प्रणीयमानास्ता हविष्कृतः^१ सानाये दोह्यमाम आ
 ततो यदाह वज्र दुग्धीन्द्राय देवेभ्यो हव्यमिति महेन्द्रायेति
 वा यदि महेन्द्रयाजी भक्त्याधिवपने वाचं यच्छत्या कपालोप-
 धानार्धवपने वाचं यच्छत्या 'समभिवशनात्क्षमयजुष्याद्विष-
 माण'^१ आ प्रोवणीनामामदनात्सं यवाह ब्रह्मसुत्तरं परिग्राहं
 परिपशीयामीति तद्ब्रह्मा प्रसौति बृहस्पते परिग्रहाण वेदिं
 ब्रह्मणा यज्ञं परिग्रहीषीमम् । सप्तर्षीणां सुकृतां यव
 लोकक्षवेमं यज्ञं यजमानं च धेह्यो परिग्रहाणेत्याज्येषु गृह्य-
 माणेषु वाच यच्छत्या 'भुवासादनात्क्षमिधेनीष्वनूच्यमानास्ता
 प्रवरादंनूक्षायां पुरोनुवाक्यायामा वषट्कारात्प्राग्निवे ज्वदीय-
 मान आ प्रसवात्परिहरन्त्यस्मा एतत्प्राग्निचमयेणाहवनीयं^१
 तदाद्विषमाणं प्रतिपश्यति ॥ २४ ॥

१५

सूर्यस्य त्वा चक्षुषा प्रतिपश्यामीत्यप्येनदुभाभाः हस्ताभ्यां
 प्रतिगृह्णाति देवस्य त्वा सवितुः प्रमवे ऽश्विनोर्वाङ्मभ्यां पूष्णां

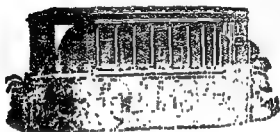
१ भस्माभिवशनात् Bo T

१ Thus Bo H, 'यजुष्यादि' F, the other MSS. more or less corrupt.

१ भुवासादनात् Bo H, भुवादानात् B, यवासादनात् T; JF totally corrupt Bh has in some copies भुवा in others चक्षुः ।

BIBLIOTHECA INDICA:
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS.

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.
New Series, No. 1072.

बौधायन श्रौतसूत्रम् ।

BAUDHĀYANA ŚAUTRA SŪTRAM.

— EDITED BY
DR. W. CALAND OF UTRECHT.
FASCICULUS II

CALCUTTA.

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS.

AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET,

1904.

- हस्ताभ्यां प्रतिगृह्णामीत्येनत्वादयति प्रथिव्यास्ता नामौ
सादयामीत्येनदवेचते सुपर्णस्य त्वा गरुत्मातस्यचुपावेच इत्यथै-
नदङ्गुष्ठेन च महानाम्न्या चोपसंगृह्णातिहाय दत्तः पूर्वं जिह्वाद्ये
निदधात्यग्नेस्वास्तेन^१ प्राशामीति^१ प्राश्याप आचम्य सद्वाङ्गिरव-
५ गिरति ब्राह्मणस्योदरेण दृष्टस्यतेर्ब्रह्मणेत्पाङ्गिर्मांजयित्वा
प्राणान्संभृशते वाङ्म आसन्नसोः प्राणो ऽप्योश्चतुः कर्णयोः
थोत्रं बाहुवोर्वलमूर्खवोरोजो ऽरिष्टा विश्वान्ब्रह्मणि तनूस्तनुवा
ने सह नमस्ते अस्तु मा मा हिःमौरिति^१ मयि प्राणा मयि
प्राणा इति वीदृतं ब्रह्मभागं प्राग्निचक्षुरणे निदधात्ययान्वाहाय
१० याचति^१ तमन्तर्वेद्यामन्नमभिमन्त्रयते ॥ २५ ॥

- ब्रह्मग्रह्णाधि नमस्ते ब्रह्मग्रह्णाणे पाहि मामङ्गताद्य सर्वे
मह्यं ऊतो भवेत्ययान् वावन्नावमवदाय प्राग्निचक्षुरणे निद-
धाति श्रीरस्येहि मामभ्यन्नवानन्नादो भूयाचमित्येनमपेण नृप
उदक्षं नीयमानमनुमन्त्रयते यज्ञो दिवः रोचतु यज्ञो दिवं
१५ गच्छतु यो देवयानः पन्थास्तेन यज्ञो देवाः अयेष्विति^१ स
यवाह ब्रह्मग्रस्यास्यामः समिधमाधायाग्रीदग्नींसहस्रहस्र-
वृद्धीति तद्ब्रह्मा प्रसूति देव सवितरेतन्ने प्राह तत्र च सुव
प्र च यज दृष्टस्यतिर्ब्रह्मा स यज्ञं पाहि स यज्ञपतिं पाहि
स मां पाक्षो प्रतिष्ठेति^१ प्रचरतेति प्रवर्ग्य^१ सो ऽनैवास्त आ
२० समिष्टयजुषो होमाद्भुते समिष्टयजुषुपोत्यायाहवनीयमुपतिष्ठते
ऽयाद्यज्ञः सविषो जातवेदा यदभ्यो अन्ततः पूर्वो अग्नि-

क्षिपद्य । सन्ध्यानिः सुविमुचा नो विमुच्य धेन्नामास द्रविणं-
जातवेदो यच्च भद्रमिति^१ स एतेनैव^२ ब्रह्मा भवति दर्शपूर्ण-
मासयोरिष्टीनां चातुर्मास्यानां पशुबन्धस्य सौचामण्या इति^३ ॥
२६ ॥ नवमः ॥

हवीःस्थ्यासाद्य होतारमामन्त्रयते^४ स यज्ञीपवीत्यप
आचम्य हस्तौ संवृजते कर्मणे वां देवेभ्यः अकेयः अन्नै वाः
सुहृताय वामित्यं दाम्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि गृह्याम्यग्रे
अग्निं यो नो अग्निरित्यथान्तरेण वेद्युत्तरौ प्रपद्यते सत्यं प्रपद्य
अतं प्रपद्यऽहृतं प्रपद्ये प्रजापतेः प्रियां तनुवमनांतां प्रपद्य
इदमहं पञ्चदशेन वज्रेण दिषन्तं भ्रातृव्यमवक्रामामि यो
ऽस्मान्नेष्टि धं च वयं द्विभौ भूर्भुवः सुवर्विण्यो स्थाने तिष्ठा-
मीति^५ दक्षिणेन प्रपदेनोत्तरं वेद्यन्तमवक्राम्य तिष्ठति^६ यदा
जानात्यग्रये ममिध्यमानाद्यानुब्रूहीति तदेदं^७ होचं^८ जपति कं
प्रपद्ये तं प्रपद्ये यत्ते प्रजापते शरणं छन्दस्तत्प्रपद्ये यावन्ते
विष्णो वेद तावन्ते करिष्यामि देवेन सवित्रा प्रसूत आर्त्विज्यं
करिष्यामि नमोऽग्नये उपहृद्वे नमो वायवे उपश्रोत्रे नम
आदित्यापानुख्यावे जुष्टामघं^९ देवेभ्यो वाचमुधासः शुश्रूषेष्वां
मनुयेभ्यः स्रधावतीं पिबेभ्यः प्रतिष्ठां विश्वस्मै भूताय भूर्भुवः

१ एव om Bc JF.

२ आचम्य only B Bc

३ Thus B H, नदेन TBo, नदेनं J, नदेनं F, the last three omitting होचं।

४ Thus J, -च F, the other MSS. omit चयः।

सुवः प्रगाप्त आत्मना प्रजया पशुभिः प्रजापतिं प्रपद्ये ऽभयं मे
 अमुं प्राजापचमनुवक्ष्यामि वाचं प्रपद्ये वागार्तिर्ज्यं करिष्यति^१
 यशसे ता सुखाय लेन्द्रियाय ता भूये ता यज्ञो यज्ञाप गहि
 र्गमं यच्छतामित्येव चिरमिद्विदूत्यागवानमभि विद्वारादृच-
 १ सुपसंधानि^२ । प्र वो वाजा अभिचक्ष इति चिः प्रथमाम-
 न्वाह^३ ' विरुक्तगाः^४ सर्वा अर्धर्शो ऽपानित्यनूक्तासु^५ वामि-
 धेनीषु देवता आवाह्य भूमौ प्रादेगं ह्रतोऽविशतौदमहं
 गायत्रेण हृन्दमा विवृता सोमेन रचन्तरेण मात्वा वयङ्गारेण
 वज्रेण दिपन्नं भ्रातृव्यमववाधे ऽवपाठो दिपयति^६ स आह-
 १० वमीयं प्रेषमाण आसो^७ प्रसीता बोभयं वाग्नरेण वा वीक्षते^८
 नम्रगम्भी द्वास्माज्जायते^९ । यदा जानात्यग्निर्देवो होतैत्ये-
 तन्नपति देव सवितरेतं ता वृक्षते ऽग्निहोत्राय सह पिषा
 वैद्यानरेणेत्ययोपोत्पाय^{१०} दक्षिणेन हस्तेन दक्षिणे ऽश्वे ऽध्वर्यु-

१ JBo 105, मम आर्तिर्ज्यं करिष्यति ।

२ Thus JFT, अभिचक्ष the other MSS.

३ Thus (अवपानिति) only F, 'पानित्य' Bo, the other MSS, more or less corrupt

४ As I am not sure about the original reading of this passage, I give the var lect. of all my MSS, प्रसीता बोभयं वाग्नरेण वा वीक्षते नम्रगम्भी द्वास्माः B; thus also H, but वाग्नरेणवयो and द्वास्मा, प्रसीता बोभयं वाग्नरेणेति वेतिदोषते नम्रगम्भीदस्माः Bo, प्रसीता बोभयान्नरेणेति वेतिवावोषते नम्रगम्भीदस्माः T; प्रसीता बोभयं वाग्नरेण वेति वेति वीक्षतनम्रगम्भीदस्माःमायते J, प्रसीता बोभयं वाग्नरेणेति वेति वेतेननम्रगम्भीदस्माः F

५ अह om. B Bo H

मन्वारभते मयेन दक्षिणे ऽश्म आग्नीधं^१ यनु वै स्वयं प्रत्या-
 आवयेन्नोविदेश एनं दक्षिणस्याः ओष्यामन्वारभेताग्निमन्वार-
 मामहे होत्वूर्ध्वं पुरोहितम् । येनायधुत्तमः स्वर्देवा अङ्गिरसो
 दिवम् ॥ देवा देवेषु पराक्रमध्वं प्रथमा द्वितीयेषु द्वितीया-
 न्तृतीयेषु विरेकादगा अनुसृष्टमध्वमित्यर्थाध्वर्यवे नाम प्रभूते^२
 ऽथ दक्षिणमश्ममभि पर्यावर्तन्त ऐन्द्रीमाहृतमन्वावर्तन्त्यथ
 होत्वपदनमभिप्रजज्जपति^३ ॥ २७ ॥

पण्णोर्वीरः हमस्तान्नु यौय इपिवो चाहय राचिद्याप-
 यौपधय ता मा रचन्नु ता मा योपायन्नु ताभ्यो नम
 इत्ययामनाम्नं निरस्तन्ति शुष्कं वा प्रतिष्किञ्चायं वा दक्षि-
 णायै च सन्धिमनु प्रतीच्यै च निरस्तः परावसुरित्यर्थाप
 उपसृष्ट्योपसृष्ट्योपविप्रतोदमहमर्वाविभोः^४ मदने बीदामोति
 दक्षिणोक्त्यर्थं दक्षिणाहृद्गार्हपत्यं प्रतीचते विश्वकर्मन्तनूपा^५
 अमि तद्वत् मे पाहीत्युभौ समीक्षत आहवनीयं चाग्नाविष्णू
 मा वामवक्रमिषमोजो ऽग्निहं^६ विजिहारा मा मा घंतां^७ ॥
 लोकं मे लोकस्तौ हणुतमित्येष वा लोक इति मनसि-
 षोदङ् संपत्यं तिस्रः^८ अतो^९ जपति विद्ये देवाः प्राक्तन मा

१ Thus BTH, अभिप्रजज्जपति Bo, अभिप्रजजति the other MSS.

२ संक्षीर्यं instead of उपसृष्ट्यं B Bo II

३ Uncertain reading *कर्मन्तनूपा B; *कर्मन्तनूपा H; *कर्मन्तनूपा Bo, *कर्मन्तनूपा TF *कर्मन्तनूपा J, comp Sākh. Śr. I B 11.

४ Thus BTJ, जिह P जिह Bo, जिह H

५ Thus Bo FT, जिह Bo J, अतद्वत्तो H. B om the number.

यथेह होता वृत्तो मनवै यन्निषद्य । प्र मे ब्रूत भागधेयं
 यथा वो येन पथा हव्यमा वो वहानि ॥^१ तदद्य वाचः प्रथमं
 मसीथ येनासुराः अभि देवा असाम । ऊर्जाद एत यज्ञि-
 यामः यद्य जना मम होचं जुषध्वम् ॥ नमो महद्भ्यो नमो
 ५ अर्भकेभ्यो नमो युवभ्यो नम आग्निनेभ्यः । यजाम देवान्यदि
 शक्रवाम मा ज्यायधः शःपमा वृचि देवा इत्यथ सुगादापनेन
 सुधावादाप्य यथादेवतं^२ इविषो यजत्यथ वषट्काराणामनु-
 मन्त्रणो^३ वषट्कार मा मे प्रष्टुतो अहं त्वा^४ वृहता मन उप-
 ऋये मातरिश्चना प्राणाश्च मे वाचः^५ इत्थं देवेभ्यो-ऽभिवृद्धा-
 १० म्योजः सहः सह ओजो वागिति^६ यद्यु^७ वा^८ अभ्यया^९
 वषट्काराः^{१०} स्युरेतावतीवाभुमस्तयत ओजः सह ओजो वागित्यथ
 होतुर्दिरहुसावनक्ति^{११} यत्पूर्वाक्तं^{१२} तदुत्तरोष्ठे प्रोहति वाचस्तथे
 त्वा ऊतं प्राश्नामीषे प्राणायेति^{१३} सदसस्तथे त्वा ऊतं प्राश्ना-

१ After वहानि B Bo HT have one re more, viz. RV X. 53 2. Is the number (तिष्ठ or एतच्च, P. 100, l. 17) an interpolation ?

२ अनुमन्त्रो Be FJ

३ नमोमहद्भ्यो अर्भकेभ्यो BH (but ता H), नमोमहद्भ्यो अर्भकेभ्यो Be ; नमो-
 हद्भ्योतर्भकेभ्यो J, F totally corrupt, comp Ap XXIV 14 12

४ Uncertain reading, comp. Ap. Ic, Ant. BV III. 8, Ath. S V. 10 8 वायाग्नेवाचः H Be and II pt. m ; II sec. m ममीवमो, प्रायाग्ने-
 वाच J ; प्रायाग्नेवाच F ; प्रायाग्नेमीवाचं T

५ Uncertain reading यद्युवा अणया वषट्कारा T, यद्युदाभ्यवाचवट्कारा J ;
 यद्युदात्यग्निवषट्कारा F, यद्युवा अभ्यवषट्कारा B Bo H

६ Thus BJ, पूर्वोक्तं H Be, पूर्वोक्ति (: e पूर्वोक्त ?) F, पूर्वार्धं T

मूर्जे ऽपानायेत्यधरोष्ठे ऽपोक्ष्यं चाप उपसृग्न चतुरयान्तरेडा-
मवदापयते ऽप्रसृतेन पाणिना समस्तेनैडां मुखसंमितामुपहृत्यते^१

॥ २८ ॥

उपहृतः^२ रथन्तरः सह पृथिव्या महाग्निना महावाद्येन
सह वाचोप मा रथन्तरः सह पृथिव्या महाग्निना महावाद्येन
सह वाचा ऋयतामुपहृतं वामदेव्यः सहान्तरिक्षेण सह
वायुना सह प्राणेन सह पशुभिरुप मा वामदेव्यः सहान्त-
रिक्षेण सह वायुना सह प्राणेन सह पशुभिर्ऋयतामुपहृतं
दृष्टसह दिवा महादित्येन सह चक्षुषोप मा दृष्टसह दिवा
महादित्येन सह चक्षुषा ऋयतामुपहृतः स्यात्तु भुवनमुप मा
स्यात्तु भुवनः ऋयतामुपहृतं चरिष्णु भुवनमुप मा चरिष्णु
भुवनं ऋयतामुपहृताः सप्त होवा उप मा सप्त होवा ऋयन्ता-
मुपहृता गावः महाग्निरुप मा गावः महाग्निरा ऋयन्ता-
मुपहृता धेनुः महर्षभोप मा धेनुः महर्षभा ऋयतामुपहृतेडा
दृष्टिरुप मा मिडा दृष्टिर्ऋयतामुपहृतो भव सखोप मा भवः^३

१ Dc: •दापयत एतेन प्रसृतेन पाणिनीडामुपहृत्यते मुखसंमितामुपहृतः; B.
•दापयत एतेन प्रसृतेन पाणिनीडामुपहृत्यते मुखसंमितामुपहृतः, J •दापयतेप्रसृतेन
पाणिना समयेव चामुखसंमितामुपहृत्यते उपहृतः, H. •दापयत एतेन प्रसृतेन पाणि-
नीडामुपहृत्यते मुखसंमितामुपहृतः; II: •दापयते प्रसृतेन पाणिना समयेवानामुप-
संमितामुपहृत्यते । उपहृतः, T •दापयते पृथ्वीपाणिना समस्तेन वा मुखसंमितामुप-
हृत्यते उपहृतः ।

२ Instead of दृष्टिर् JFT have तदुदिर comp Sākh śrs I II. 1:
तदुदिर ।

सखा ऋयतामुपहृताः हो इडोपहृता हे साधि जुषस्य मेड
 इत्युपाः श्रुकोच्चैर्निहतामुपहृतये^१ स यदि सर्वा प्राश्रियन्त्या-
 त्याणौ हतानि प्राश्र्य चमसादेव प्राश्रीयादय यदि दिक्षेदा^२
 निधिक्षेत^३ वा पुरोडाशप्रकलमवच्छिद्यैव प्राश्रीयादिडाधि
 १ श्रोतासि श्रोतकृत्वा नो रायशोषे सुप्रजास्ते धा सुगच्छ ता
 धुन्वाय सुरभ्यास्तलाय^४ प्राश्रामोति^५ प्राश्र्याप आचम्य प्राचीं
 वोदीचीं वोदकराजिं निनयति द्विणीमिति खेवाज्यस्य^६
 वचो^७ । ऽप्यायेतं जपं जपति मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विशिष्टं
 यज्ञः समिमं दधातु । इहस्यतिस्रनुतामिमं नो विश्वे देवा
 १० इह मादयन्तामित्यनुवाजानिदा मयुवाकमुक्ता^८ बर्हिष्यज्जलिं

१ The following passage runs thus in the MSS.: ऊपतामुपहृताः हो उपहृताः । हो इडेडाधिजुषस्य मे उपहृतुपाः॥ Be; ऊपतामुपहृताः हो इडोप-
 हृतीपहृतेवार्तं जुषस्यमेडा इत्युपाः॥ B; ऊपतामुपहृतः होपहृतादिवाधिजुषस-
 मेडाउपाः॥ J; ऊपतामुपहृतः होइडोपहृतादिवाधिजुषस इत्युपाः॥ F;
 ऊपतामुपहृतं होइडोपहृतादिवाधिजुषस मेडा इत्युपाः॥ T; ऊपतामुपहृताः हो
 उपहृताः होइडेडाधिजुषस मे १ मे १ इत्युपाः॥ H

२ Thus T; दिक्षेदा Be J H F; दिक्षेदा B

३ निधिक्षेत B, निधिक्षेत H, दिधोक्षेत T; निधिक्षिजेत Be; निधिक्षिजेत
 J, निधिक्षिजेत F

४ Corrected acc. to Śāṅkh. śra. I. 12 5; H सुरभ्यास्तलाय, the
 other MSS more or less corrupt, some omit the word

५ Thus Be T; वाचस्य B, वाजस्य HF, वाच J, Bh. seems to
 read name of the ऋषि वाच ।

६ Thus T; वचापया F, वाचोवा H B Be; वाचाया B

७ Be om these two words, इहा instead of उक्ता BHF.

सत्वा निष्कृते यज्ञं च म उप च मे प्रजापते यज्ञं यन्ते नूनं
यदु ते इतिरिक्तं कर्म प्रजापतौ^१ यज्ञं तदित्ययं दक्षिणाधे^२
वेद्ये वेदे^३ निधाय^४ यजमानं वाचयति ॥ २६ ॥

येन त्वं देव वेद^५ देवेभ्यो वेदो ऽभवत्तेनास्रभ्यं वेद
एधि । वेदो ऽसि वित्तिरसि विदेयाहं प्रजां पराङ्मुखं लोकम् ।
कर्मांसि कर्णामसि क्रियासमहं पुण्यं कर्म । सनिरसि सनि-
तासि सनेयमहमदो एतवन्तं कुलायिनः रायस्योयः सह-
स्रिणं वेदो ददातु वाजिनमिति^६ पत्नीसंयाजानिहा फली-
करहोमे ऋते वेदे पत्नीं वाचयति वेदो ऽसि वित्तिरसि
विदेयाहमदः । कर्मांसि कर्णामसि क्रियासमहमदः सनिरसि
सनितासि सनेयमहमदो एतवन्तं कुलायिनः रायस्योयः
सहस्रिणं वेदो ददातु वाजिनमिति^७ विस्वस्य वेदमर्धानि
पश्यै प्रपच्छति^८ तानि पश्यन्तरोरु वा न्यस्यति^९ दक्षिणेन

१ Thus BT (only with यदतिरिक्तं instead of यदुवेतिरिक्तं T); त उप-
चत प्रजापते यज्ञं च मे नूनं यदतिरिक्तं कर्मप्रजापतौ Be, त उपचते प्रजापते यज्ञं च मे
नूनं यदतिरिक्तं कर्मप्रजापतौ H; उपचत उपचत प्रजापते यज्ञं च मे नूनं यदतिरिक्तं
कर्मप्रजापते J, त उपचत प्रजापते यज्ञं च मे नूनं यदतिरिक्तं कर्मप्रजापते F.

२ Thus BTJ, दक्षिणाधे F, दक्षिणा H; दक्षिणाधे H (which omits
वेद्ये) ।

३ Thus BTHF, वेदं om. J Be, वेदे ins. after निधाय TB; वेदं ins
after निधाय Be

४ Thus (देववेद) Be H, BJ om. वेद, F om देव ।

५ Conjectural reading चन्तरोरुपान्दस्य J, चन्तरोरुपान्दस्य Be; चन्तरो-
रुपान्दस्य H, चन्तरोरुपान्दस्य B, चन्तरोरुपान्दस्य T, तद्वरोरुपान्दस्य F.

वोरुणोपनिगृहीते^१ ऽथेतराणि प्राङ्गवृत्तं क्षृण्वेति तन्तुं
 तन्वद्वज्रसो भानुमन्विहि ज्योतिष्मतः पथो रच धिया कृतान-
 सुवदणं वधत जोगुवामपो मनुर्भव जनया दैव्यं जनमित्यथ
 धान्यतिग्निथ्यन्ते तानि मर्हिधि मन्थस्तथापृणो ऽसि संपृण
 प्रजया मा पशुभिरापृणेत्यथ यथाप्रपन्नं निष्कान्यापेणाहवनीयं
 परीत्य दक्षिणत उदङ्मुखस्त्रिष्ठलाहवनीयमुपतिष्ठते ऽयाश्चक्षुः
 हविषो जातवेदा अदन्धो अन्ततः पूर्वा अग्निरिदम ।
 सन्धस्निह सुविमुचा नो विमुञ्च धेद्यस्मात्तु द्रविणं जातवेदो
 यच्च भद्रम् ॥ एतेनाग्ने ब्रह्मणा वावृधस्व यक्नो वा यत्ते चक्षमा
 विदा वा । उत प्रपेय्यभि वस्यो अस्मान्धं नः सृज सुमत्या ।
 वाजवत्या ॥ ये ते यतं वदण ये सदस्ते यज्ञियाः पात्रा
 वितता मदान्त । तेभिर्नो अग्निरिन्द्रो हवस्यतिर्विभे^१ मुञ्चन्तु
 मरुतः स्पर्का इत्येतयैव जपा दर्शपूर्णमासयोरिष्टीनां चातुर्मा-
 सानां पशुबन्धस्य सौवामस्या इति^१ ॥ ३० ॥

अथ पशुपुपधीचन्ते^१ यदा जानात्यग्नये मध्यमानापासु-
 गृहीति तदेते ह्यथै प्रपति यदो वयं प्रमिनारम यतानि ॥
 यत्पाकथा मनसा दीनदद्या न पशुस्य मन्वते मर्यासः ।
 अग्निष्टद्धोता क्रतुविद्विजानन्यजिष्ठो देवाः ह्यतुगो यजातीति^१
 मैत्रावरुणदृष्टे ऽध्वर्युर्वजमानं वाचयति त्वा गावो ऽवृणत राज्याय

^१ विवेदेवा II Be H, but comp Kanā sū 97 8, Kāty. sū XXV.

त्वाऽ ष्वन्त मरुतः स्वर्काः । वर्षाश्चक्षु ककुभि शिश्रियाण-
 स्नातो न उद्यो विभजा वसूनीति^१ तमये गृहीत्वा मैषावरुणाय
 प्रयच्छति मित्रावरुणयोस्त्वा प्रगास्तोः प्रशिषा प्रयच्छामीति^१
 तऽ स सूरतः प्रतिगृह्णाति मित्रावरुणयोस्त्वा प्रगास्तोः
 ५ प्रशिषा प्रतिगृह्णामीति दक्षिणोत्तर्येनमूर्ध्वमुन्मार्थवक्रो ऽविधुरो
 भूयासमिति^१ तमादाय संप्रेष्यति होता यच्चदग्निः समिधा
 सुपमिधा समिद्धमितौ^१ भान्तं पयोः^१ ॥ ३१ ॥ दशमः ॥

इति तृतीयः प्रश्नः ॥

पशुना यक्ष्यमाणो भवति^१ च उपकल्पयते पौतुद्रवान्परि-
 धीग्युक्त्यु^२ सुगन्धितेजनः शुक्लामूर्च्छास्तुकां या ऐतस्थान्तरा
 गद्रे दे रश्ने दिगुणां च त्रिगुणां च दे वपात्रपत्नी विशाखां
 चाविशाखां च हृदयशूलं कार्भयमयान्परिधीनौदुम्बरं मैत्रा-
 वरुणदण्डं मुखेन संमितमिभ्रावर्धिरिभ्रं प्रणयनीयं मृत्तमाखा-
 मिडसूत्रं यवान्यवमतीभ्यः सन्नूयन्नुहोमाय वृषदाज्याय दधि
 हिरण्यमित्ययामावासेन वा हविषेद्वा मरुचे वा गार्हपत्य
 आज्यं विलापीतपूय क्षुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा चट्टोत्तरं
 मनसातुद्रुत्याहनीये जुहोत्यन्वारभ्य यजमाने स्वाहेत्यपरं
 चतुर्गृहीतं गृहीत्वा धूपाहुतिं जुहोत्युद विष्णो विक्रमस्त्रोद^३
 यथाय नः रुधि । इतं एतयोने पिब प्रम चक्षपतिं तिर
 स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा च याचत्याज्यस्त्रालीः सन्नुवां
 वर्धिरिहिरण्यमुदपाच^४ । इयन्ति तद्याणः सपरशुमाहैहि^५ यज-
 मानेति पूर्वया द्वारोपनिष्क्रम्य तां दिशं यन्ति यचास्य यूप
 स्पष्टो भवति यच वा वेत्यग्नयते^६ स यः समे भूम्यै स्वाधोने^७
 रुढो बज्रपणो बज्रग्राखो ऽप्रतिशुष्कायः प्रत्यङ्मुपनतस्तमुपतिष्ठते
 ऽत्यन्यानगां नान्यानुपागामर्वाक्का परैरविदं परो ऽवरैस्तं वा
 जुषे वैष्णवं देवयज्याया इत्यथैनमाज्येनानक्ति देवस्त्रा भविता
 मध्वानक्तित्युर्ध्वाय वर्धिरनूच्यत्योषधे चायस्त्रेनमिति^८ रुधि-

१ Thus Keś, सुगुप्त B, सन्नूय Bo H, सुगुप्त T, सन्नूय F.

२ Thus only Bo H, the other MSS om चाह ।

- तिना तिथंश्च प्रहरति स्वधिते मैनः शिषोरिति' यः प्रथमः
 शकलः परापतति तं प्रज्ञातं निदधाति' तमपरिभिन्दन्मममङ्गं
 वृथति' प्राप्तं बोद्धं वा प्रयान्तमनुमन्तयते दिवमपेण मा
 सेषोरनारिचं मथेन मा शिषोः पृथिव्या मंभयेत्पात्रदमे
 १ शिरणं निधाय मंपरिस्त्रीर्याभिजुहोति वनस्पते गतवधगो
 विरोध स्त्राहेति' महस्तवग्ना वि वयः दहेमेत्यात्मानं प्रत्य-
 भित्मते' इत्यथः गाम्वाः प्रसूदयति चं तायः स्वधितिमेति-
 जानः प्रणिनाय महते मौभगायेति' पद्यारणिं तमै वृथेदि-
 त्येव प्राह्णवतामवममौ परिव्यन्नपरमौ प्रादेशावमं वयानस्य
 १० काले परिवासयत्यच्छिन्नो रायः सुवीर इति' यत्परं भवति
 तस्य चतुरङ्गुलं वयानाय प्रच्छेदयति' तं चतुरणिं वाष्टाणि
 वा क्त्वा वा हरत्या वा हारयत्येव निक्षिप्यंतवत्तणानामेव
 स्त्रं कुहते' इत्यथैव पूर्वधरेव पाण्डुपन्थिकौ वेदिर्विमिता
 भवति दगपदा पद्यातिरयो दादिप्रपदा प्राचष्टापदा पुरस्ता-
 ११ तिरयो' तां परिस्त्रीर्यं कम्पयजुहरति' ॥ १ ॥
 इदमेव प्रसिद्धं पौरोडाग्रिकं' चिर्यजुषा त्वणौ चतुर्थं'
 पूर्व परिपाहं परिगृह्णाति' करणं जपत्युद्धृत्युद्धृतादाग्रीध-
 स्तिहरति' यदाग्रीधस्तिहरत्यथ याचति स्फामुदपात्रं यधिः

१ Thus B Be T, परिव्यन्नपरं B, परिव्यन्नपरं F.

२ Thus Be H and the Aptoryāma-Sūtra, क्त्वावाचयत्यावाचारयत्युद्ध
 T, क्त्वावाचयत्यावाचारयत्युद्ध B, क्त्वावाचयत्यावाचारयत्युद्ध F.

ग्रन्थमित्येतस्मादाद्याहैहि यजमानेत्युत्तरेण वेदिं दधोर्वा
 चिपु वा प्रक्रमेपु स्फेनोद्धृत्यावोध्य ग्रन्थया चात्वालं परिमि-
 मोते' विज्ञायनो मे ऽसीति पुरस्तादुदीचीनकुम्भयान्तरत
 स्फेनालिखति' तिज्ञायनो मे ऽसीति दक्षिणतः प्राचीन-
 कुम्भयान्तरत स्फेनालिखत्यवतान्मा नाधितमिति पश्चादुदी-
 चीनकुम्भयान्तरत स्फेनालिखत्यवतान्मा अधितमित्युत्तरतः
 प्राचीनकुम्भयान्तरत स्फेनालिखत्यव चात्वाले बर्हिर्निधाय
 तस्मिन्स्फेन प्रहरति विदेरग्निर्नभो नामाग्ने अङ्गिरो यो ऽस्यां
 इषिय्यामसीत्यादत्त आयुषा नान्वेहीति' इत्योत्तरवेद्यां निव-
 पति यत्ते ऽनाष्टष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वादध इति' द्वितीयं १०
 प्रहरति विदेरग्निर्नभो नामाग्ने अङ्गिरो यो द्वितीयस्यां इषि-
 य्यामसीत्यादत्त आयुषा नान्वेहीति' इत्योत्तरवेद्यां निवपति
 यत्ते ऽनाष्टष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वादध इति' तृतीयं प्रहरति
 विदेरग्निर्नभो नामाग्ने अङ्गिरो यस्मृतीयस्यां इषिय्यामसीत्या-
 दत्त आयुषा नान्वेहीति' इत्योत्तरवेद्यां निवपति यत्ते ऽना- ११
 ष्टष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वादध इति' तृष्णीं चतुर्थं हरति
 षष्ठं बर्हिर्धाषाध्वं स्फेन चात्वालात्पूरीषमुद्धृत्याग्नीप्र-
 माहाग्नीदितस्त्रिर्हरेति' ततस्त्रिराग्नीधो हरति' यदाग्नीप्रस्त्रि-
 र्हरत्यधाध्वं उत्तरवेद्यै पुरीषः सप्रयौति सिद्धीरसि महिषी-
 रसीति' प्रययत्युह प्रयस्त्रोह ते यज्ञपतिः प्रयतामिति' स्फेन १०
 सः हन्ति ध्रुवासीत्येनामद्भिरवोचति देवेभ्यः शुभ्रस्त्रेति'
 देवेभ्यः शुभ्रस्त्रेति शिक्ताभिरनुप्रकिरति' तां प्रादेशमाचीं

- चतुरर्था^१ निष्ठाव शस्यया परिमिमीत^१ उत्तरनाभिमुत्साद्या-
 येनां प्रतिष्ठाद्याभिमादत्ते देवस्य त्वा सवितुः प्रमवे ऽश्विनो-
 र्धाङ्गभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामादद इत्यादायाभिमन्त्रयते ऽभिरमि
 नारिरमीति^१ तथा यूपावटं परिलिखति यथान्तर्वेद्यर्थः
 १५ व्याद्विर्वेद्यर्थं परिलिखितः रक्षः परिलिखिता अरातय
 इदमहः रक्षसो यीवा अपिहन्तामि यो ऽस्मान्नेष्टि यं च
 वयं दिम इदमश्र यीवा अपिहन्तामीत्यप्राप्नोभ्रमाहप्रीदेहीमं
 यूपावटं खनोपरसंमितं प्राक् पुरीषमुदपताच्चतुरङ्गुलेनोपरमति-
 खनतादिति^१ तः स खनति वा खनयति वा^१ यावदेवा-
 १० बाध्वर्युश्चेष्टति तावदेव प्रतिप्रस्थाताभ्यादधातीक्षं प्रणयनीय-
 सुपोषयमनीः कल्पयन्ति^१ चात्ताप्तादातामेन्द्रघोषवतीः प्रोचणी-
 रध्वर्युरादत्ते^१ परिकर्मिणे पक्ष्यष्टहीतमान्यं प्रयच्छति^१ ब्रह्मणि
 संभारा भवन्त्येव सप्रैपमाहाग्नये प्रणीयमानाथानुब्रूह्यप्रीदेक-
 रणयानुसंधेहीति^१ चिरुक्तायामुच्यन्ते^१ होतुर्वंशं यन्युत्तरेण
 १५ वेदिं प्रतिपद्यते^१ धारयन्त्येतमग्निर्मयाध्वर्युरिन्द्रघोषवतीभिः
 प्रोचणीभिस्तारवेदिं प्रोचति^१ ॥ २ ॥

इन्द्रघोषस्ता वसुभिः पुरस्तात्पान्विति पुरस्तात्प्रनोजवास्ता
 पिठभिर्दक्षिणतः पान्विति दक्षिणतः^१ प्रचेतास्ता रुद्रेः पथात्पा-
 न्विति पथादिशकृमां तादित्यैरुत्तरतः पान्वित्युत्तरतो^१ ऽय
 १० यप्रोचणीनामुच्छ्रियते तद्विणत उत्तरवेद्यै निनयति^१ यदेव

१ Thus B T, चतुरर्था the other MSS.

१ Thus B Be T F, कल्पयति H

तत्र क्रूरं तत्तेन श्रमयतीति नाह्मणमथैनाऽ हिरण्यमन्तर्धा-
 चाक्ष्णया पञ्चमृहीतेन व्याधारयति^१ सिंहीरसि वपमसाही
 स्वाहेति दक्षिणे ऽऽसे^१ सिंहीरसि सुपजावनिः स्वाहेत्यु-
 न्तरस्याऽ ओष्याऽ^१ सिंहीरसि रायसोषवनिः स्वाहेति
 दक्षिणस्याऽ ओष्याऽ^१ सिंहीरस्यादित्यवनिः स्वाहेत्युन्तरे ५
 ऽऽसे^१ सिंहीरस्यावह देवान्देवयते यजमानाय स्वाहेति मध्ये^१
 ऽय भूतेभ्यस्वेति सुचसुङ्गुहात्यथ पौतद्रवान्परिधीन्यरिदधाति^१
 विंशायुरसि पृथिवीं दृष्टेति मध्यमं^१ भुवचिदस्यन्तरिचं दृष्ट-
 चेति दक्षिणमच्युतचिदसि दिवं दृष्टेत्युत्तरमथातिथिष्टान्सं-
 भाराज्जिषपति सुष्टुक्तु^१ सुमन्धितेजसः शुक्लामूर्णान्तुकामग्ने- १०
 र्भस्माक्षग्नेः पुरीषमसीत्यथैनाम्सऽस्त्रावेणाभिधारयत्यथ^१ मद-
 क्षिणमावृत्त्येभं प्रतिष्ठापयति यज्ञ प्रतितिष्ठ सुमतौ सुमेवा आ
 त्वा वसूनि पुरुषा विशन्तु । दीर्घमायुर्धजमानाय ह्रण्वसया-
 मृतेन जरितारमङ्धीत्यथैमं विस्त्रस्याहतिषाहं कृत्वाध्वराहति-
 भिरभिगुहोत्यग्निर्यज्ञं नयतु प्रजानग्मैनं यज्ञह्नो विदन् । १५
 देवेभ्यः प्रभूताद्यज्ञं प्रम यज्ञपतिं तिर स्वाहा ॥ वायुयज्ञं नयतु
 प्रजानग्मैनं यज्ञह्नो विदन् । देवेभ्यः प्रभूताद्यज्ञं प्रम यज्ञपतिं
 तिर स्वाहा ॥ सूर्यो यज्ञं नयतु प्रजानग्मैनं यज्ञह्नो विदन् ।
 देवेभ्यः प्रभूताद्यज्ञं प्रम यज्ञपतिं तिर स्वाहा ॥ यज्ञो यज्ञं

१ Thus F, गुणस B Be H, गुणस T (Grantha)

१ •भिजशीत्यथ Be F.

१० मघेतुः प्रजानग्मेनं यज्ञहन्तं विदन् । देवेभ्यः प्रभूताद्यज्ञं प्रप्र-
 ११ धञ्जपतिं तिर स्वाहेत्यथैतां यजमान एव स्वयं जुहोत्यग्निरन्नादो
 १२ 'उधंपतिरस्यस्ये' १३ 'मे' १४ 'उधं ददातु' स्वाहा । १५ वायुः प्राणदाः
 १६ 'प्राणस्ये' १७ 'मे' १८ 'प्राणं ददातु' स्वाहा । १९ आदित्यो भूरिदा
 २० 'भूयिष्ठानां' पशूनामीर्मे २१ 'मे' २२ 'भूयिष्ठान्पशून् ददातु' स्वाहेत्यग्नि-
 २३ बह्युत्तरं परिधोहं परिगृह्य योयुपित्वा तिथंश्च २४ स्फुल्लं सन्ध्या
 २५ संप्रैधर्माहं २६ प्रोचणीरासादयेभावरिषपमादय २७ सुव २८ स्वधिति २९
 ३० सुवच ३१ संमृद्धिं तृष्णीं पृषदाज्यवहणीं पत्नीं ३२ संमृद्धान्येन च
 ३३ दध्ना ३४ सोर्देह्याहतासु प्रोचणीपूदय स्फुल्लं मार्जयित्वेभावरिष-
 ३५ पमादय ३६ प्रदक्षिणमासृत्यं प्रत्यङ्माद्रुत्य सुव ३७ स्वधिति ३८ सुवच
 ३९ संमार्ष्टिं ४० तृष्णीं पृषदाज्यवहणीं ४१ पत्नीं संमृद्धान्येन च दध्ना
 ४२ सोर्देह्याज्यं च प्रोचणीद्योत्पूय प्रसिद्धं माज्यानि ४३ इहोता पृष-
 ४४ दाज्यप्रेक्ष्यामुपसृणीते महीनां पयोऽमीतिः ४५ विशेषां देवानां
 ४६ तनूरिति ४७ द्वितीयं ४८ बर्हिषी ४९ अन्तर्धाय दध्यानयत्युधासमघं
 ५० पृषतीनां गृहं पृषतीनां गृहो ऽमीत्यपोद्धृत्य बर्हिषीः ५१ अथाभि-
 ५२ धारयति ५३ विष्णोर्हृदयममीत्येकमिष ५४ विष्णुस्त्वानुविचक्रम इति
 ५५ द्वितीयम् ॥ ३ ॥ ५६ अथ प्रोचणीभिरुपोत्तिष्ठतीं प्रोचति ५७ वेदिं प्रोचति
 ५८ बर्हिः प्रोचति ५९ बर्हिरासचं प्रक्ष्योपनिनीय पुरस्तात्प्रस्तरं

१ Thus B Be T, सुवच instead of सुव ११; सुव च स्वधितिं च F and Srautapad p 161.

२ सुव च स्वधितिं च F

- गृह्णाति^१ पञ्चविधं बहिं^२ स्तोत्रां^३ प्रस्तरपाणिः प्राङ्निष्ठस्य
 काश्र्यंमथान्यरिधौन्यरिदधात्यू^४र्ध्वं नमिधावादधाति^५ विष्टती
 तिरयौ भादयति^६ विष्टयोः प्रस्तरं^७ प्रस्तरे जुहं^८ बहिंषीतरा^९
 एता अपदक्षिति ममभिष्टुग्र प्रदक्षिणमाश्रय प्रत्यङ्माश्रुत्य
 १ याचति यवमतीः प्रोक्षणीर्बहिर्बिष्टमाश्रयासीः सन्नुवाः
 स्वररगमं मैवावक्ष्यदष्टं यूपशकलः चिरस्थमुदपाचमित्येतत्सं-
 निधाय यूपं प्रक्षालयति यत्ते शिक्तः परावधीत्तदा हस्तेन
 वाप्याः । आपस्ते तद्वनस्पतेऽपनुदन्तु^{१०} शन्वनीरिति^{११} यूप एव
 प्रक्षालितः प्रपञ्चः संपञ्चयपालः प्रागवटादुपमेते^{१२} तमुत्तरेणा-
 २ इवनीयं तिष्ठन्पराश्रं प्रोक्षति इथियै त्वामारिषाय स्वा दिवे
 तैत्यवटे ऽपो ज्वनयति शन्वतां लोकः पिष्टपदन इति^{१३}
 यशान्प्रस्कन्दयति यवो ऽसि यश्याश्वहेशो यवपारातीरिति^{१४}
 बहिर्बिष्टं यतिपञ्चावस्तुणानि पिष्टणाः सदनममीत्यैवद्वि-
 रश्मन्तधाव^{१५} सुवाङ्मयाभिजुहोति पिष्टभ्यः स्वाहेति^{१६} यूप-
 ३ शकलमवाप्यति स्वावेशो ऽप्ययोगेन नेष्टणं वनस्पतिरधि स्वा
 प्नासति तस्य वित्तादित्यथादत्त आश्रयभ्रातृः सन्नुवाः
 स्वररगमं मैवावक्ष्यदष्टमुदपाचमित्येतत्समादायाहेहि यजमा-
 नेत्यवग्यजमानो ऽनुचो पन्थयेण यूपं परीत्य दक्षिणत उदङ्मु-

१ अप ins H Bh (acc m)

२ Thus R, सन्नुवाः in the other MSS

३ Thus (मन्) all. acc Bh

खाद्विष्टान्ति पूर्व एषाध्वर्गुरपरो यजमानोऽपरा पत्न्यय प्रवृद्ध
 यपालं यूपस्थापनमग्निं देवस्था मविता मध्वान्द्वित्यन्तरतय
 नाद्यातय^१ स्वभक्तं कृता यपालं प्रतिमुञ्चति सुपिप्पलाभ्यस्तौ-
 यधीभ्य इत्ययं सुवेणाग्निष्टामयिमभिधायसाह यूपायान्य-
 मानाथानुमूहीत्यान्तमनक्तमन्तमेव यजमानं तेजसान्ति^१ मोप-
 रमनक्ति^१ पन्थुपरमनक्ति^१ सर्वतः परित्यक्त्यपरिवर्गमेवाग्निनेजो
 दधातीति आद्याणमुच्छ्रयन्नाहोच्छ्रीयमाणायानुमूहीत्युच्छ्रयत्यु-
 द्विष्टं क्षमानान्तरिष्ठं पृथ पृथिवीमुपरेण दृष्टहेत्येवं वैष्णवी-
 भ्यामृग्भ्यां कल्पयति ते ते धामानि विष्णोः कर्माणि पश्यतेति
 दाभ्या^१ स यन्नाग्निष्टामयिमाहवनीयेन संपादयति तद्गुवस्य १०
 यपालं परेक्षयति तद्विष्णोः परमं यदृष्टं सदा पश्यन्ति सूरयः ।
 दिवौ च चतुराततमित्यपेनं प्रदक्षिणं पुरीषेण पर्युहति ब्रह्मवनिं
 त्वा चषवनिं सुप्रजावनिं रायस्योपवनिं पर्युहामीति^१ मैवा-
 यवणदण्डेन स्रष्टस्मि ब्रह्म दृष्टं चवं दृष्टं प्रजां दृष्टं
 रायस्योवं दृष्टहेत्यन्यमगतिरिक्तं परित्यक्त्योदपाचमुपनिनीया- १५
 पैतां त्रिगुणां रश्मनां विः संभुज्य मध्यमेन तृणेन नाभिदन्त्रे
 परिस्थयन्नाह परिवीचमाषाथानुमूहीति^१ विः प्रदक्षिणं परि-
 ययति परिवीरमि परि त्वा देवीर्विशो व्यधन्तां परीमः
 रायस्योपो यजमानं मनुष्या इत्युपान्ते व्यतिपज्योन्तं प्रवेष्ट-
 यत्यपिमति स्वविमप्रव्यत्यपोत्तरेणाग्निष्टामयिं मध्यमे तृणे २०
 स्रष्टमवगूह्यन्तरिष्ठं त्वा मानाववगूहामीति^१ स्वन्तं यूप-
 गुत्सृजति^१ ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

स्वात्तं चित्तदेवः इयमापो देवीः स्रदतैनमित्युपरिष्ठात्प्रोच्या-
धस्तादुपोषति^१ सर्वत एवेनं मेधं करोतीति ब्राह्मणमुद्रा-
प्रोचणीधानम् ॥ ५ ॥

अयेन्नासमिधमाददान आहायये समिधमाणायानुमूहोत्य-
भ्यादधातीक्षं^२ परि समिधः शिनिष्टि^३ वेदेनोपवाजयत्यनु-
क्तासु सामिधेनौषु सुवेणाधारमाधारयति^४ संमृष्टे शुग्भ्या-
मुत्तरमयाषः स्याम्यन्मुचाबुदः स्याकस्य जुहा पशुः सममन्त्रि^५
सं ते प्राणो वायुना गच्छतामिति स्रष्टाटे^६ सं यत्रचैरङ्गानीति
ककुदि^७ सं यश्चपतिराग्निपेति दक्षिणस्थाः शोथ्यामय यथा-
यतनः सुषौ सादयिमा प्रवरं प्रवृणोते^८ प्रसिद्धः होतारं^९
वृणोते^{१०} ज्याश्रावयत्यो श्रावयान् औषणिश्चाववणौ प्रशास्तारौ
प्रशास्तादित्यसौ^{११} मानुष इति मैत्राववणस्य नाम गृह्णात्यया-
श्रावयति^{१२} यद्यथात्याश्रावयत्यो^{१३} श्रावयान् औषडग्निं^{१४} देवीनां
विशां पुरस्तापं यजमानो मनुष्याणां तयोरन्मूरि गार्हपत्यं
दीदयच्छतः हिमा दा यू राधाः शीत्संश्रान्तावसंश्रानौ तन्व^{१५}
इति^{१६} वीदति होता^{१७} प्रमवमाकाङ्क्षति^{१८} प्रसृतः सुचावादा-
यात्याकस्याश्राव्याह समिद्धः प्रेथेति^{१९} वषट्कृते जुहोति प्रेथ
प्रेथेति^{२०} चतुर्पाष्टमयोः समानयमानो ऽष्टमे सर्वः समानयते^{२१}
परि स्वाहाकृतीभ्यः स्रस्त्रावः शिनिष्टि^{२२} दश प्रयाजानिदो-

१ Thus all MSS and Keā. except Bo, which has प्रशास्तादि० ।

२ Thus B; the words 'आवयति यद्यथा' om. TF; H Bo om. चति,
bat comp. Bh

- दद्वत्याक्रम्य स्वरं च ग्रामं च याचति^१ तौ जुह्वामङ्गा^२ ताभ्यां
 पशुः समनक्ति हतेनाक्तौ पशुं वायेयामिति^३ प्रयच्छति
 ग्राममवगूहति स्वरमथ यथायतनं सुचौ सादयित्वाह पर्यग्रे
 क्रियमाणायानुगृहीत्यैव आग्नीध्रं साधवनीयादुत्सुकमादा-
 १० यान्तरेण चात्वालौत्करावुत्तरेण ग्रामिषदेशमयेण पशुं जघनेन
 सुच इत्येवं चिः प्रदक्षिणं पर्येत्यानुपरिसरेणमपाव्यानि
 जुहोति प्रजानस्तः प्रतिगृह्णन्ति पूर्वं येषामग्निं पशुपतिः पशुना
 ये^४ बध्यमानमनु बध्यमाना य आरण्याः पशवो विचरूपाः
 प्रमुक्षमाना भुवनस्य रेत इति^५ निधायाग्नीध्रं उत्सुकं यथेतं
 ११ चिः पुनः प्रतिपर्येत्योत्सुकप्रपमाः^६ प्रतिपद्यन्ते^७ अक्वृक्षमिता^८
 पशुना^९ पशुमध्वर्युर्वपाश्रपणीभ्यामन्वारभते^{१०} वपाश्रपणी यज-
 मानो^{११} ऽप्याश्राय संमेथत्युपमेथ्य होतहंवा देवेभ्य इत्यैतं^{१२}
 पशुमन्तरेण चात्वालौत्करावुदधं नीयमानमनुमन्त्रयते नाना
 प्राणो यजमानस्य पशुना रेवतीर्धृशपतिं प्रिचधाविशतेति
 १२ दाभ्या^{१३} स^{१४} यचैतदाग्नीध्रं उत्सुकं निदधाति तदपेण श्रोतरेण
 वा पशवे निहन्यमानाय बर्हिर्हृषाश्रति पृथिव्याः संश्रुः पाहोति^{१५}
 तदेतं पशुं प्रतीचीनंशिरश्चमुदीचीनपादं निप्रस्थं^{१६} हृषणं मायुः
 संश्रपयतेत्युक्तेनेव यथेतमेत्य पृषदाव्यावकाश आमत इहं

१ Thus all (F चनत्ता) ।

२ FH om प्रति ।

३ Thus Be ; अक्वृक्षमिता B, अक्वृक्षमिता the other MSS.

४ Thus T Be, अवेनं the other MSS.

५ om BF.

प्रजा विश्वरूपा रमन्तामस्मिन्त्रे विश्वविदो एताणीः । अग्निं
 कुप्तायमभिसंवमाना असाः अवन्तु पथसा एतेनेति^१ संज्ञप्तं
 प्राङ्मुहोति संज्ञप्ताङ्गतिं यत्पशुर्मायुमहतेत्ययाभ्येति^२ शमितार
 क्षपेतनेति^३ पाशात्पशुं प्रमुच्यमानमनुमन्त्रयते ऽदितिः पाशः^४
 प्रमुमोहोतमित्यविशाखयोपसज्येमां दिशं निरस्त्यरातीयन्त- १५
 मधरं हणोमि यं दिशस्तस्मिन्प्रतिमुच्यामि पाशमित्यथ प्रति-
 प्रस्थाता पत्नीमुदानयत्यदकमण्डलुमुत्याषायेनामादित्यमुदौच-
 यति ममस्त आतानेत्यथैनामन्तरेण चात्वालोत्करामुदङ्मुप-
 निष्कम्य^५ प्राचीमुदानयन्वाचयत्यनवां प्रेक्षि एतस्य कुम्भामनु
 सह प्रजया सह रायसोषेणेत्यागतामध्वर्युरपु वाचयत्यापो १६
 देवोः शुद्धायुवः शुद्धा यूषं देवाः कङ्क शुद्धा वयं परि-
 विष्टाः परिवेष्टारो वे भूयास्मेति^६ मानुपूर्व^७ पशोः प्राणाना-
 प्याययति^८ वाक् आप्यायतामिति वाचं^९ प्राणस्त आप्यायता-
 मिति प्राणं^{१०} चक्षुस्त आप्यायतामिति चक्षुः^{११} श्रोत्रं त आप्या-
 यतामिति श्रोत्रमेतानेव पुनः संवृणति वा ते प्राणाञ्जुग्जगाम १७
 वा चक्षुषां श्रोत्रं यस्ते कूरं यदाक्षितं तत्त आप्यायतां तत्त
 एतेन शुन्धतामिति^{१२} नाभिस्त आप्यायतामिति नाभिं^{१३} पायुस्त
 आप्यायतामिति पायुः^{१४} संप्रष्टञ्च पदः प्रचालयति शुद्धा-

१ Thus TH Bo, अथेति BF

२ T gives the first two pādas of this stanza (TS. III. 1. 4. 1), perhaps rightly.

३ Thus B Kēś, •निष्कम्य Bo TH •निष्कम्य F.

४ •पूर्वं THF Kē

- यस्मिन्नाः शमद्वाः शमोषधीभ्यः शं वृथित्वा इति^१ शमहोभ्या-
मित्यतिग्रिष्टा दक्षिणतोऽनुष्टं निनयति^१ नयन्ति पत्नीमुत्तानं
पशुं पर्यस्यन्ति^१ । तस्य दक्षिणस्य पार्श्वस्य विवृत्तमनु प्राचीनापं
अर्चिर्निदधात्योषधे चाप्यखैनमिति^१ खधितिं तिर्यङ्गं निदधानि
५ खधिते सैनः दक्षिणैरिति^१ क्षिणन्ति बर्हिर्वि त्वं दक्षिण्यै-
तस्यैव बर्हिषोऽष्टिमत्स्यते^१ खविमदुभयतो स्तोदितेनाङ्गिमां
दिग्गं निरस्यति रक्षसां भागोऽसौदमश्च रक्षोऽधमं तमो
नयामि योऽस्मादेष्टि यं च वयं द्विज इदमेनमधमं तमो
नयामीत्यथाप उपसृष्ट्य वरीय चाच्छायेवे तेति वपामुत्ति-
१० दति^१ तथा वपान्नपणो प्रोष्येति इत्येन चावापयिषो प्रोष्या-
यामित्यविशाखयोपदद्याधलात्परिवाप्तयत्यन्विक्तो रायः सुवीर
इत्येनां प्रदक्षिणमावृत्त्याद्भिरभ्युक्ष्य^१ ग्रामिचे प्रतिपत्त्योक्तुक-
प्रथमाः प्रतिपद्यन्ते ॥ ६ ॥

- अश्वगध्वर्युर्वपयाच वपान्नपणो पुनरन्वारभते यजमान^१
१५ ऐत्युर्वन्नरिचमन्विहीत्येत्याहवनीयस्यान्तमेव द्वारेणु वपायै प्रति-
तप्यमानायै बर्हिषोऽपमुपास्यति वायो वीहि स्तोकागामि-
त्येनामन्तरेण यूपं चाहवनीयं चोपातिदत्तं तां दक्षिणत
उदङ्मुखः प्रतिप्रस्थाता अयत्येनाः सुवाङ्मत्याभिजुहोति
तासु ते दधिरे इत्यवाहमित्यथाह स्तोकेभ्योऽशुभ्रूहीति^१
परिहितासु स्तोकीयासु गृतायां वपायां जुह्वपभृतावादाया-

१. *स्यति Bo P

१ Thus all, except Ik. which has *वाहतां*, are we to correct
प्रदक्षिणमावृत्त्यं ?

यन्तं ऽथ संप्रैषमाहारीदुत्तरवर्हिर्हृषमादय प्रतिप्रस्थातः पशौ
 संवदस्तेत्यथैष आग्नीध्रः अचशाखायामिहसूनुमुपगूहति^१ तदु-
 त्तरवर्हिर्भवत्यथ प्रतिप्रस्थाता प्रषदाज्यं विष्ट्य जुहाः
 समानीयान्तरेण चात्मानोत्करावुदङ्मुपनिष्कस्य पृच्छति श्रुतः
 हवीः^२ श्रमितरिति^३ श्रमितैव उत्तरतो हृदयशूलं धारय-
 स्तिष्ठति^४ स श्रुतमिति प्रत्याह^५ तं तथैव द्वितीयमुत्कस्य
 पृच्छति^६ तं तथैवेतरः प्रत्याह^७ तं तथैव तृतीयमुत्कस्य पृच्छति^८
 तं तथैवेतरः प्रत्याह^९ श्रमितुर्हृदयशूलमादाय तेन हृदय-
 मुपदृष्ट्य तः श्रमिचे संप्रदाय प्रषदाज्येन हृदयमभिधारयति
 सं ते मनसा मनः सं प्राणेन प्राणो जुष्टं देवेभ्यो हव्यं हत-^{१०}
 वत्स्नाहेति^१ विद्युः कृत्वा हरतेत्युक्तेनैव यथेतमेत्य एतस्यूप-
 क्षणीते जुह्वपश्चतोरेकाधाने पश्चाच्च वसाहोमं यहीत्यन्त्र-
 वत्याहरन्ति तं पशुमन्तरेण चात्मानोत्करावन्तरेण घूर्णं
 चाहवनीयं वेत्तातिष्ठत्य तः दक्षिणतः पञ्चहोचामादयत्येतेनैव
 घूर्णाहरन्त्येतेनैवहसूनुर्मथ अचशाखायाः हृदयं निधाय^{१५}
 स्त्रधितिना तस्याग्निं स्वयन्नाह ॥ ८ ॥

मनोतायै हविषो ऽवदीयमानस्थानुमूहीति^१ हृदयस्येवाग्रे
 दिरवक्ष्यत्येष जिज्ञासा अथ वक्षसो ऽथ तनियो ऽथ वृक्षयो-
 रथ सव्यस्य दोष्णो ऽथ दक्षिणस्य पार्थस्याथ मयस्याथ दक्षिणायै
 ओणेरधुद्यौ^२ वैधं शुद्धं क्षत्वाग्निमस्तिष्ठत्युक्ते निदधाति^३

स्यविमदुपयङ्भो मधं^१ द्वैधं कृत्वा जुह्वामवदधात्य^२ वृक्षमेदो
 यूपस्रवधाय तेन जुह्वं प्रोर्णाति^३ धूष्णोपसिञ्चत्य^४भिघारयत्य-
 योपभृति स्त्रिष्टुक्ते सर्वयां अङ्गाणां^५ सकृत्सकृत्समवधति^६
 सकृदक्षिणस्य दोष्णः पिशितं प्रच्छिद्यावदधाति सकृत्सव्यायै

- ५ ओणेरणिमहुदस्थाय वृक्षमेदो यूपस्रवधाय तेनोपभृतं
 प्रोर्णाति^१ धूष्णोपसिञ्चति^२ द्विरभिघारयत्य^३य इदं जिह्वां
 वक्षसनिम मतस्त्रौ^४ वनिष्ठुमितीडापाञ्चा^५ समवधाय धूष्णोप-
 सिञ्चत्य^६भिघारयत्य^७य क^८से वा चमसे वा वषाहोमं गृह्णाति^९
 धूष्णोपसिञ्चत्य^{१०}भिघारयत्य^{११}य पद्मोरवदानानि संस्तुयत्यैन्द्रः प्राणो
 १० अङ्गेअङ्गे निदेश्यदैन्द्रो ऽपानो अङ्गेअङ्गे विमोमुवदेव तष्ट-
 भूरि ते स^{१२}समेतु विपुरुषा यत्सलक्ष्माणो भवथ । देवभा
 यन्तमवसे सखायो ऽतु त्वा माता पितरो मदन्वित्य^{१३}य
 दक्षिणेन पार्श्वेन वषाहोमं प्रधीति शुम्भतः शीरस्यग्निस्त्वा
 शीणत्वापः समरिणन्वातस्य त्वा भ्रञ्चै पूष्णो र^{१४}क्षा अपा-
 ११ मोषधीनां^{१५} रोहिण्या इति^{१६} संस्तुष्टस्य पद्मोः प्रतीचीं जाघनीं^{१७}
 हरन्ति^{१८} प्रतिपरिहरन्ति पशुमंय जुह्वपभृतावाददान आहो-
 ऽग्निभ्यां कागस्य हविषो ऽनुब्रूहीत्य^{१९}त्याकम्याआव्याहो^{२०}ग्नि-
 भ्यां कागस्य हविः प्रस्थितं प्रेक्ष्येति^{२१} प्रतिप्रस्थानेय उत्तरतो

१ Thus Be H T Kēś , मधमं BF.

२ अथ ins Be FH

३ Thus Be H F Kēś. (see m), मतस्य BT.

४ BH Be, इति पाञ्चा, F रदिपाञ्चा, T totally corrupt

५ अथ after = सिञ्चति ins. Be F.

वसाहोमं धारयन्निष्ठति । मो ऽर्धर्चे याज्यायै वसाहोमं
 जुहोति एतं एतपावानः पिवत वसां वसापावानः पिवतान्-
 रिचस्य हविरसि स्वाहा तान्तरिचाय स्वाहेति । वषट्कृते
 हविर्जुहोत्येतस्य होममनु प्रतिप्रस्याता वसाहोमोद्रेकेण दिशो
 जुहोति दिशः प्रदिश आदिशो विदिश उदिशः स्वाहा ।
 दिग्भ्यो नमो दिग्भ्यः स्वाहेत्यथ प्रदक्षिणमावृत्य पृथदान्यात्
 सुवेणोपपन्नमाह वनस्ततये ऽनुब्रूहीत्यायाव्याह वनस्ततये
 प्रेथेति । वषट्कृत उत्तरार्धपूर्वार्धं ऽतिहाय पूर्वा आहुतीर्जुहो-
 त्यथ समावपमान आहवाग्नये स्विष्टकृते ऽनुब्रूहीत्यायाव्याहवाग्नये
 स्विष्टकृते प्रेथेति । वषट्कृत उत्तरार्धपूर्वार्धं ऽतिहाय पूर्वा ।
 आहुतीर्जुहोत्यथोदङ्मत्याक्रम्य यथायतनं भुचौ सादयित्वा
 होष इडामुपोद्यच्छन्ते मेदसः । उपहृतायामिडायामग्रीध
 आदधाति षड्वत्तमर्धं त्रिष्टुमथार्धं त्रिष्टुं । मेदस्त्रिष्टुमन्ति ।
 मार्जयन्ते । ऽथाह ब्रह्मणे वचः परिहरेति । तद्ब्रह्मा प्रति-
 मृच्छाति ॥ ८ ॥

समानीयात्याक्रम्याश्राव्याह देवेभ्यः प्रेक्ष्येति^१ वषट्कृते जुहोति
 प्रेक्ष्य प्रेक्ष्येत्येवमेवोपयष्टोपयजति गुदस्य प्रच्छेदः समुद्रं गच्छ
 स्वाहेत्येतैरेकादशभिरग्निं वैश्वानर गच्छ स्वाहेति सर्वमन्ततो
 ऽनुमहरत्यथ बर्हिषि इस्तौ निमार्शद्वास्तौपधीभ्यो मनी मे
 ५ हार्दिं पच्छेत्यथास्य धूममन्वीचते तनूं त्वचं पुचं नश्वारमशी-
 घेत्येकादशानूयाजानिद्वोदङ्कृत्याक्रम्य जुह्वाः स्रक्षमवधाय पुर-
 स्ताम्रत्यङ् तिष्ठजुहोति दिवं ते धूमो गच्छत्वन्तरिक्षमर्षिः
 पृथिवीं भस्मना पृणस्य स्वाहेत्यथ यथायतनः^२ सुचौ वाद-
 यित्वा वाजवतीभ्याः सुचौ ब्रूहति^३ ग्रंथुना प्रक्षरपरिधि
 १० संप्रकीर्य संप्रस्थाप्य सुचौ^४ विसृज्य जाघन्या पत्नीः संयाजय-
 न्धाज्यस्यैव सोमं च तद्वारं च यजत्युत्तमानाये जाघन्यै देवानां
 पत्नीर्यजति^५ नीच्या^६ अग्निं गृहपतिमुत्तमानाये जाघन्यै होच
 इडामवधति^७ नीच्या^८ अग्नीधेः पडवत्तं^९ प्राश्रीतो^{१०} मार्जयेते^{११}
 अथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वापसवैः पर्यावृत्त्याम्वाहार्थंपचने
 १५ प्रायश्चित्तं कृत्वा^{१२} न फलीकरणहोमेन चरत्यथ प्राङ्मेत्य
 ध्रुवामाप्याय्य त्रीणि समिष्टयजूंषिं^{१३} जुहोति यज्ञ यज्ञं गच्छ
 यज्ञपतिं गच्छ स्वां घोनिं गच्छ स्वाहेति^{१४} सुवेणैव द्वितीय-
 मेव ते यज्ञो यज्ञपते सहस्रकृत्वाकः सुवीरः स्वाहेति^{१५} सुवा

१-जुहोति Be H.

२ Thus only Be, the other MSS have नीचाग्निं and नीचाग्नीधे ।

३ जुहोति H Be.

४ T 1118 यजुर्भिक्षानि ।

- वस्तौ प्रध्वंसयते ऽग्धादेको ऽज्जतादेकः समनसादेकस्ते नः
 क्षणन्तु भेषजं सदः सहो वरेण्यमिति^१ तृतीयं जुहोत्यनृणा
 अग्निचनृणाः परस्मिन्सृतीये लोके अनृणाः स्याम । ये देव-
 याना उत पितृयाणाः सर्वान्यथो अनृणा आचीयेम स्याहेति^१
- ५ वस्तौ प्रध्वंसयते ऽग्धादेको ऽज्जतादेकः समनसादेकस्ते नः
 क्षणन्तु भेषजं सदः सहो वरेण्यमित्ययं देवता उपतिष्ठते^१
 ऽयं नो नमसा पुर इत्यग्निं^१ स त्वं नो नमसस्यत इति
 वायुं^१ देव सःस्त्रानेत्यादित्यमयं धूपमुपतिष्ठत आग्रासानः
 सुवीर्यं राधस्योषं स्वधियम् । दृहस्यतिना राधा स्वगाहता
- मद्यं यजमानाय तिष्ठेत्ययं पूर्वाग्निं शकले समारोपयत्ययं ते
 योनिर्धैविय इति^१ तं मध्यमे ऽग्नावपि सृजत्याजुक्कान उदुध्य-
 स्नात् इति दाभ्यामयं मध्यममग्निमुपसमाधाय मध्यमे ऽग्नौ
 पूर्णांजलिं जुहोति सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इति^१
 पूर्णांजलौ वरं ददाति^१ धेनुवरं^१ वानहुवरं^१ वा दद्यादिति
- ५ व स्याद् बौधायनः^१ संतिष्ठते पशुबन्धः संतिष्ठते पशुबन्धः ॥
 ११ ॥ तृतीयः ॥

॥ इति चतुर्थः प्रश्नः ॥

१ अथ om B.

१ Thus BF, धेनु H Be, धेनु T.

१ Thus HTF, वानहुवरं B, वानहुवरं Be, comp VII 4 s f.

वैश्वदेवहविर्भिर्यध्यमाणो भवति काक्षान्यां वा चैत्र्यां वा
 पौर्णमास्यां^१ नक्षत्रप्रयोग इत्येक आङ्गुर्दग्धन अपूर्यमाण-
 पक्षस्य पुण्याहे प्रयुञ्जीतेति^२ स उपकल्पयते वेणीश्च ग्रसलीं
 लोहितायमस्य च चुरं चतुष्टयानि पुरोडाशकपालानि चतस्र-
 शदक्षालीन्तावन्ति नैचलानि इयं पयः पृथदाज्याय च^३ दधि ।
 हविरातस्यनाथ च वेधा बर्हिः संनद्धं तदेकधा पुनः संनद्धं^४
 प्रसूमयं प्रस्तरमित्यपोपवमयीये^५ ऽहन्दिहविषमारभणीयामिष्टिं
 निर्वपति वैश्वानरं द्वादशकपालं धार्जन्तं चरुं^६ मा प्रमिद्वेष्टिः
 संतिष्ठते^७ ऽथासौतदहविंशेभ्यो देवेभ्यो वत्सा अपाकृता भवन्ति^८
 वैश्वदेवं प्रथो दोहयित्वापवसति सांनाय्यस्य बाहता तृष्णीं^९
 बोधं प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे पुराण्यां प्रणयनाद्वाहं पत्य आज्यं
 विनायोत्सूय मुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा पञ्चहोतारं मनवातु-
 द्रुत्याश्वनीये जहोत्यन्वारभ्ये यजमाने स्वाहेत्ययं पृष्ठपाश्च
 लौतापः प्रणीयाग्रेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं^{१०} सावित्रं
 द्वादशकपालश्च चारुद्धतं चरुं धीष्णं चरुं मादृतश्च सप्तकपालं^{११}
 वैश्वदेवौमामिषां द्वावाष्टयित्यनेककपालमिति^{१२} हविष्कृता
 वाचं विस्मृते^{१३} समानं कर्माधिवपनादधुष्य हविषार्धं गार्ह-
 पत्यस्याष्टौ कपालान्युपदधात्यथोत्तरतस्त्रिः पवित्रमप्यथानीय
 सौम्याय चरवे ऽधिश्रयत्यथोत्तरतः सावित्राय द्वादशकपाला-

१ T F om.

२ J recommences with दं प्रसूमयं ।

३ अनि Bc J P H

- न्युपदधात्यथोत्तरतस्तिरः पवित्रमप आनीय सारस्वतपौष्णा-
भ्यामधिश्रयत्यथोत्तरतो मारुताय सप्त कपालान्युपदधात्यथो-
त्तरतस्तिरः पवित्रं पय^१ आनीयामिक्षाया अधिश्रयत्यथोत्तरतो
द्यावापृथिव्यमेककपालमुपदधात्यभौन्वते कपालान्युपेन्वते 'चद-
१. श्यालौः'^२ कृतानि शृणानि समुष्य संयुत्यायाधिपृणत्वाग्नेयमष्टा-
कपालं^३ तिरः पवित्रं^४ शौम्ये^५ चरव्यानावपत्ययाधिपृणक्ति
द्यावित्रं द्वादशकपालं^६ तिरः पवित्रं सारस्वतपौष्णयोश्चरव्या-
नावपत्ययाधिपृणक्ति मारुतं^७ सप्तकपालं^८ तिरः पवित्रं तप्ते
पयसि दधानयति^९ सामिक्षा भवति^{१०} तां य एव कक्ष^{११}
- १० कुशलः परीन्धेन अपयित्वा विवाजिनां कृत्वाप्रतापे निदधा-
त्ययाधिपृणक्ति द्यावापृथिव्यमेककपालमिति^{१२} त्वचं पुरोडाशानां
प्राहयित्वा अपयित्वाभिवास्य प्राङ्मेत्याप्येभ्यो तिमौय क्षामयजु-
र्हरति^{१३} ॥ १ ॥
- ११ इदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^{१४} चिर्यजुषा तृष्णीं चतुर्थे^{१५}
पूर्वे परिषाहं परिगृह्णाति^{१६} करणं जपत्युद्धृक्कुड्मतादाग्रीभस्ति-
र्हरति^{१७} यदाग्रीभस्तिर्हरत्यथोत्तरं परिषाहं परिगृह्ण योयुपित्वा
तिर्यञ्च^{१८} स्फ^{१९} कन्धा संप्रैषमाह प्रोक्षणीरासादयेष्वावर्हिष-
सादय स्वं च सुचक्ष संवृद्धिं तृष्णीं श्वदान्यगर्हणीं पञ्ची^{२०}
२० संनम्रान्ज्येन च^{२१} दध्ना चोदेहीत्याहतासु प्रोक्षणीषूदस्य स्फं

१ Thus Be Kek, पवित्रमप the other MSS

२ Thus J F Kek, शौम्यस्य B Be H शौम्येयश्चरवान् T

३ कक्षम् Be, कक्षित् F.

४ B H om.

मार्जयित्वेषामर्हि रूपमास्य प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्माद्रुत्य सुवं च
 सुचय्य संमार्ष्टि तूष्णीं पृषदाव्यग्रहणीं पत्नीं संनङ्गान्येन च
 दध्ना चोदेत्याख्यं च प्रोचणीस्रोतूप्य प्रसिद्धं पृषदाव्यवन्त्या-
 ष्यानि गृहीत्वा प्रोचणीभिरुपोत्तिष्ठतीं प्रोचति वेदिं
 प्रोचति बर्हिः प्रोचति बर्हिरामन्त्रं प्रोच्छोपनिनीय पुर-
 स्तामसूत्रमयं प्रस्तरं गृह्णाति चिविधं बर्हिं सौत्वा प्रस्तरपाणिः
 प्राङ्मिष्ट्य काशं यंसयान्परिधीन्परिदधातूर्ध्वं समिधावा-
 दधाति विष्टनी तिरयो वादयति विष्टयोः प्रसूत्रमयं
 प्रस्तरं प्रस्तरे जुह्वं बर्हिर्वीतरा एता असदक्षिति सम-
 भिमृग्य प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्माद्रुत्यानुपूर्वम् इवीं व्युदास-
 यत्युपसौर्णाभिधारितापुरोडाग्रानभिधार्य बह्वर्गप्रसिद्धमा
 माहतादय कश्चे वा समसे वामिवा व्युहृत्य वाजिनमानौ-
 धायामिधारयत्यैककपालमुदास्य बह्वानीयाविःशृङ्गं करोत्यै-
 तानि सपरिगृह्णान्तर्वधाषादयति भूर्भुवः सुवरित्येताभि-
 धावतीभिर्हत्करे वा विग्रहे वा वाजिनर्मय निर्मेग्यस्याहता
 निर्मेग्येन चरति प्रहत्याभिहृत्य ॥ २ ॥

अथेष्मात्समिधमाददान आद्याग्रे समिधमानायानुहूतो-
 यथादधातीं परि समिधं गिनष्टि वेदिनोपवाजयत्यनु-
 दास सामिधेनीषु स्तुवेणाधारसाधारयति संमृष्टे क्रुग्म्या-
 नुत्तरमपापस्पर्शयन्नुवापुदङ्गव्याक्रम्य जुह्वा भुवा समव्य १०

१. पूर्व Be II F.

१. चरति Be II, in the following khande II has consequently चं ।

- सादयित्वा सुचौ प्रवरं प्रवृषीते^१ प्रसिद्धं होतारं वृणीते ।
 सौदति होता^१ प्रसवमाकाङ्क्षति^१ प्रसूतः सुवावादायात्या-
 क्रम्याथाव्याह समिधो यजेति^१ वषट्कृते जुहोति यज यजेति
 चतुर्थाष्टमयोः समानयमानो^१ ऽष्टमे सर्वं^१ समानयते^१ नव
 ४ प्रयाजानिहोदङ्कृत्याक्रम्य सप्तस्त्रावेणानुपूर्वं^१ हवींश्चभिघारय-
 त्थ्याग्रये सोमायेत्याज्यभागाभ्यां चरत्यथानुपूर्वं^१ हविर्भि-
 श्रति^१ प्रसिद्धमा माहता^१दियेभ्यो देवेभ्यो ऽनुमूहि विद्या-
 न्देवान्यजेत्यामिचया चरत्पुपाश्चैककपासेन चरति द्यावा-
 प्रथिवीभ्यामनुमूहि द्यावाप्रथिवी यजेत्यथ स्त्रियुक्तता चरत्य-
 १० चैतानि मेवणान्याहवनीये ऽनुप्रहरत्येनानि सप्तस्त्रावेणाभि-
 जुहोत्यथोदङ्कृत्याक्रम्य यथायतनं सुचौ सादयित्वा प्राशिच-
 मवदायेडामवद्यति^१ ॥ ३ ॥

- उपहृतापामिडापामग्नीथ आदधाति षड्वत्^१ मान्त्रणि^१
 मार्जयन्ते^१ ऽथाह ब्रह्मणे प्राशिचं परिहरेति^१ परि प्राशिचं
 ११ हरत्यथो ऽनु वेदेन ब्रह्मभागमथान्वाहावीं याचति^१ तस्मि-
 न्प्रथमजं वासं ददात्युद्वासयत्येतद्ब्रविहृष्टिष्टमासादयन्ति
 वाजिनर्मथ संप्रेषमाह ब्रह्मन्प्रस्थास्थामः समिधमाधायाग्नी-
 दग्नीन्सलसलकंमृद्धीत्यथाध्वयुः प्रथदाज्यं विहृत्य^१ जुहाः
 समानीयात्याक्रम्याथाव्याह देवान्यजेति^१ वषट्कृते जुहोति यज
 १० यजेति नवानूयाजानिहोदङ्कृत्याक्रम्य यथायतनं सुचौ साद-

१ Thus Ket , ० पूर्ये the MSS

१ Thus T Be H F Ket ; निहत्य B.

यित्वा वाजवतीभ्यां सुचौ ब्रूयति^१ जुंयुना प्रप्तरपरिधि
 संप्रकीर्य संप्रस्त्राय सुचौ विमुच्याय क्लृप्तं वा रमसं वानाण्य-
 लिप्तं याचति^२ तमन्तर्वेदि निधाय तस्मिन्वर्हिषि विधिस-
 न्वाजिनमानयन्नाह वाजिभ्योऽनुब्रूहीत्येवाकम्याश्रान्याह
 वाजिनो यमेति^३ वषट्कृते जुहोति वाजिभ्यः स्वाहेत्यनुवषट्कृते ॥
 ज्ञत्वा हरति भक्षः^४ स यावन्त अस्त्रिजक्षोपपहवमिद्वा यजमान
 एव प्रत्यक्षं भवयति यमे रेतः प्रसिच्यते यन्म आयायते
 यद्वा जायते पुनः । यद्वा मे प्रतिनिष्ठति तेन मा वाजिनं
 कुर्वतेन मा रेतस्त्रिणं कुर्वतेन मा त्रिवमाविज तस्य ते
 वाजिपीतस्य वाजिभिः पीतमेति वा मधुसत उपहृतशोप- १०
 हृतो भक्षयामीति^५ निर्धिन्य पाचं प्रयच्छत्यवाध्वर्युः प्रद-
 क्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्थं पत्नीः संयाज्य प्राहेत्य ध्रुवामाष्याय
 पीषि पाशुवन्धिकानि^६ समिष्टयजूषि जुहोति यज्ञ यज्ञं
 गच्छेव ते यज्ञो यज्ञपते देवा गातुविद् इत्यथ पूर्णपाच-
 विष्णुकनैश्चरित्वा विद्वजते प्रतमं च पौर्वमासवैष्टधाभ्यामिद्वा १५
 यजमानायतन उपविश्य चेष्ट्या प्रलक्ष्या लोहितायसस्य च
 सुरेण प्रौर्धक्षि च वर्तयते परि च वपत अतमेव परमेष्ठ्युतं
 नात्येति किं चन । अते ममुद्र आक्षित अते भूमिरियः
 जित्वा ॥ अग्निस्त्रिमेन प्रोषिषा तप आकाशमुषिषा ।
 शिरस्तपसाक्षितं वैश्वानरस्य तेजसा ॥ अतेनास्य निवर्तये २०

मत्स्येन परिवर्तये । तृपसाध्यानुवर्तये श्रिवेनास्योपवर्तये श्रमे-
नास्याभिवर्तये ॥ शीर्षेणानुवृत्तं तत्सत्यं तद्भूतं तच्छ्रेयं तेन
श्रेयं तेन राध्याममिति पुरस्तादेवाये ऽय दक्षिणतो ऽय
पदादपोत्तरतो ऽयोपरिष्ठासंतिष्ठन्ते वैश्वदेवहवींश्चि' संवत्स-
११ रीणां स्रस्तिमाग्रान् इत्याग्रान्ते' ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथातश्चतुर्षु मासेषु वक्ष्यमाणहविर्भिर्यद्यमाणे भवति'
च उपकल्पयते नेषींश्च स्रस्तीं लोहितायस्य च क्षुरं चतु-
ष्टयानि पुरोडाशकपालानि पञ्च चक्ष्मास्तीस्तावन्ति मेघणानि
द्वयं पयः पृथदाज्याय च' दधि चविरातक्ष्माय च' शमी-
पर्वकरीरसक्तून्नेषीकश्च शूर्पं मनानुपतप्तार्गा यवानामवाक्ष्म-
पिष्टानां मतिपूर्व' करक्ष्मापाण्येकातिरिक्तानि भवन्ति'
१० तेषामेव नेषीं च नेषं च क्षुरंति' शृङ्गवायोषो भवत्यशृङ्गा
नेषी' तौ शुक्लाभिरुणाभिः संवत्स्रौ भवतो' दावध्वर्यु'
द्वयानि पञ्चपात्राणि' दधमिध्वावर्हिर्द वेदी' तयोः पाण्ड-
वन्धिकीवोत्तरा दार्शपौर्णमासिकीव दक्षिणा' ते पद्यासमे
पुरस्ताद्विधमे पृथमावादेदी असंभिसे भवतो' ऽवाकृतदह-
१५ ईया वत्सा अपाहता भवन्ति मरुद्भ्यो वक्ष्यायेति' द्वयं पयो
दोहयित्वापवसति सांनाय्यस्य वाहता तूष्णीं वाच प्रातर्जते
ऽग्निहोत्रे पृथ्वाश्च स्त्रीर्नापः प्रक्षीय निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपाल-

१ Thus (च... च) Bo H T (दधि the last), the first च om JF, the last B.

१ Thus (with च) BTH, comp TBr I.6 4 5, with च the other MSS.

मिति पक्ष संवराण्येन्द्राग्रमेकादशकपाशं^१ मासृतीमामिवां
 वारुणीमामिवां कायमेककपालमिति^२ हविष्कृता वाचं
 विसृजते^३ समानं कर्मा पर्यग्निकरणदत्तानि करस्वपावाण्य-
 भिर्येद्विजुनेन्ति मेधीं च मेवं च प्रमीपण्करीरस्रूनैषीकः
 शूर्पमिति^४ त्वं पुरोडाशानां यादयित्वा अपयित्वाभिवाद्य १
 प्राहेत्याप्येभ्यो निनीय स्वावयजुषी हरतो^५ ध्वयुरेवोत्तरस्यां
 वेद्याः हरति प्रतिप्रस्थाता दक्षिणस्यां^६ तयोर्हरतोरध्वयुः पूर्वं
 एति पुनरागतोः प्रतिप्रस्थाता पूर्वं एतोदमेव प्रविष्टं पौरो-
 ऽग्निकं^७ विधंजुषा तृष्णीं चतुर्थं^८ पूर्वां परिधाहौ परि-
 गृहीतो^९ ध्वयुरेव करणं जपतुद्धत^{१०} छद्धताभ्यामाग्नीप्रप्ति- १०
 हरति^{११} यदाग्नीप्रप्तिहरत्यध्वयुरेव चात्वालस्यावृता चात्वालं
 परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिं निवपत्युत्तरभाभिमुत्साथाम्ने-
 रावृता दावणीं प्रणयतो^{१२} ध्वयुरेवोत्तरस्यां वेद्यामग्निं
 निधायाध्वराऊतिभिरभिजुहोति^{१३} प्रतिप्रस्थाता दक्षिणस्यामग्निं
 निधायाभिजुहोति तृष्णीर्मग्निव्युत्तरौ परिधाहौ परिगृह्य ११
 योयुपित्वा तिर्यङ्घौ स्वी क्षव्याध्वयुरेव मंग्रैवमाह प्रोचणी-
 रामादयतमिन्नावर्हिणी उपसादयतः सुवौ च सुव्य मंसृष्टं
 तृष्णीं ष्वपदान्यपहणीं पवीं संनद्याव्याभ्यां च दध्ना चोदेत-
 मिन्नावृतास प्रोचणीषूदस्य स्वी मारजयित्वावर्हिणी उपसाद्य

१ Thus, with च. Be JHE, Bh, Kef.; संवराणि H T.

२ Thus Be J, उदयोदताग्राम T; उदन om. B H, उदयोदताः F.

३ Thus J H, हारणि Be, T om. घी; B om. हार ।

प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यक्षावाद्भुत्य सुवौ च सुचय संमृष्टसूणी^१
 पृषदाज्यपहणी^१ पत्नीः संनद्याज्याभ्यां च दध्ना चोदेत^१
 आज्ये च प्रोक्षणीद्योत्पूय प्रसिद्धं पृषदाज्यवन्तोवाज्यान्ध्वयुंरुत्त-
 रस्यां वेद्यां गृहीते^१ दार्ध्र्यपौर्णमासिकानि प्रतिप्रस्थाता
 १ दक्षिणस्थाम् ॥ ५ ॥

अथ प्रोक्षणीभिरपोत्तिष्ठत^१ इधौ प्रोक्षतो^१ वेदी
 प्रोक्षतो^१ बर्हिषी प्रोक्षतो^१ बर्हिषी आससे प्रोक्षोपनिनीय
 पुरस्तात्प्रसरौ गृहीतः^१ पञ्चविधमेवाध्वर्युत्तरस्यां वेद्यां बर्हि-
 स्तृणाति^१ त्रिविधं प्रतिप्रस्थाता दक्षिणस्थामं च प्रसरपाणी^१
 १० प्राञ्चावभिसृज्य कार्भ्यमयान्यरिधीन्यरिधत्त^१ ऊर्ध्वाः समिध
 आधत्तो^१ विष्टतीस्तिरयोः^१ सादयतो^१ विष्टतीषु प्रसरौ^१
 प्रसरयोर्जुहौ^१ बर्हियोरितरा^१ एता असद्विति धमभिसृज्य
 प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यक्षावाद्भवतो^१ दक्षिणत एवाध्वर्युत्तरतः
 प्रतिप्रस्थातासुपूर्व^१ हवीःशुदासयत^१ आग्नेयप्रभृतौन्येवाध्वर्यु-
 ११ रुदासयति प्रसिद्धमैन्द्राग्राग्राहतीं प्रतिप्रस्थाता कश्चे वा समचे

१ Thus J only; the other MSS mostly -सुहं ।

१ उपोत्तिष्ठत F.

१ Corrected. विष्टतीस्तिरयः T, विष्टत्यस्तिरयः B; विष्टत्यस्तिरयः Be;
 विष्टत्यस्तिरयः H, विष्टत्यास्तिरयः F, विष्टत्यस्तिरयः J

१ Thus H Be F T; इतर H J

१ The following words दक्षिणत . प्रतिप्रस्थाता are found only in
 B, but comp. Śrautaśāstra page 118

१ आनुपूर्व्ये H Be; आनुपूर्व्ये J, अनुपूर्व्ये F, अनुपूर्व्ये B.

नीयात्याकम्यायायाह देवान्यजेति^१ वषट्कृते जुहुतो यज
 यजेति नानूयाजानिहोदक्षावत्याकम्य यथायतनम्^२ मुचः^३
 सादधित्वा वाजवतीभ्याम्^४ मुचो^५ द्यूतः^६ ग्रंथुना प्रस्तरपरिधि
 मंप्रकीर्य मंप्रस्त्राव्य मुचो^७ विमुच्य^८ तथैव कष्टमौ वा चममौ
 वानाज्यनिप्तौ याचतः^९ समानी वाजिनयोद्ययाध्ययुरेव^{१०}
 प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्मावृत्य पत्नीः संयाज्य प्राडेत्य ध्रुवा-
 माप्याय्य चीणि पाशुवन्धिकानि ममिष्टयजूषि जुहोत्येकं
 प्रतिपक्ष्याता दार्शंपौर्णमासिकं दक्षिणे^{११} इय पूर्णपाचविष्णुकर्म-
 यरित्वा न विस्तृजते मतमंथ याचत्याज्यम्यानीम्^{१२} मसुवा^{१३} मुचं
 यर्हिः प्रतिवसनीये वासनी वारुण्यै निष्कासं सुषामित्येतत्स-^{१४}
 मादायाहेहि यजमानेत्यन्वग्यजमानो ऽनूची पथ्यन्तरेण^{१५}
 चात्मास्तोत्करावुद्गुपनिष्क्रम्य यथापस्तघन्ति^{१६} प्रसिद्धो ऽवभृथः^{१७}
 साम चैव नाह देवीराय एष वो गर्भ इति चाथाप्रतीचमायन्ति
 वरुणस्यान्तर्हित्यै^{१८} प्रपचे समिधः कुर्वत एधो ऽखेधिपीमही-
 त्येत्याहवनीये^{१९} ऽथादधाति समिदमि तेजो ऽमि तेजो^{२०}
 ममि धेहीत्यथाहवनीयमुपतिष्ठन्ते ऽपो अन्ववारिषम्^{२१} रसेन
 समस्तृक्षाहि । पयस्ता^{२२} अय आगमं तं मा मस्तृज वर्यधेत्यं च

१ Thus Be H, the dual both times in TFJ; B has the first time the plural, the second time the dual

२ Thus B Be HJ, मुचो TF

३ Thus passage आहेहि . नूची पत्नी found thus only in B Be TH; J. has only आहेहि यजमानेति, F omits the words altogether.

४ Thus HF, *नेताहवनीये HJ

विष्टजते व्रतमेष पौर्णमासवैष्टधाभ्यामिष्टा यजमानायतन
 उपविश्य चेष्टा शल्ल्या लोहितायसस्य च चुरेण शौर्धन्नि च
 वर्तयते परि च वपते यद्धर्मः पर्यवर्तयदन्तान्पृथिव्या दिवः ।
 अग्निरोगान् ओजसा वरुणो धीतिभिः सह । इन्द्रो मरुद्भिः
 ॥ सखिभिः सह ॥ अग्निस्त्रिमेन गोविषा तप चाक्रान्तमुष्णिषा ।
 अग्निस्तपस्याहितं वैश्वानरस्य तेजसा । अतेनास्य निवर्तये सत्येन
 परिवर्तये । तपसास्यानुवर्तये त्रिवेनास्योपवर्तये शग्नेनास्याभि-
 वर्तये ॥ शौर्धन्निदुतं तत्सत्यं तद्भूतं तच्छब्देयं तेन शग्नेयं तेन
 राध्यामिति पुरस्तादेवाये ऽय दक्षिणतो ऽय पश्चादधोत्तरतो
 १० ऽधोपरिष्टात्संतिष्ठन्ते वरुणप्रघासद्वीर्ये ' परिवत्सरीणां
 स्वस्तिमाशास्त इत्यशास्ते ' ॥ ६ ॥ द्वितीयः ॥

अपातयत्तुं मासेषु साकमेधविभिर्न्यक्षमाणो भवति ' स
 उपकल्पयते वेणीं शल्लीं लोहितायसस्य च चुरं चतुष्टयानि
 पुरोडाशकपास्तानि चतस्रश्चक्षुस्त्वानीस्तावन्ति मेघणानि इय-
 ११ दाक्षाय दध्यं पौर्णमासा उपवसये ऽग्नये ऽनीकवते पुरोडा-
 शमष्टाकपास्तं निर्वपति साकं सूर्येणोद्यता ' सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते ' ऽय मध्यंदिने मरुद्भ्यः सांतपनेभ्यश्चरं निर्वपति ' सा
 प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ' ऽयास्वैतदहमरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यो वासा
 अपाकृता भवन्त्येव सायं ऊते ऽग्निहोत्रे सर्वासां दुग्धे गार्हपत्ये
 १० गृहमेधीयं चरं अपयित्वाभिघार्योदञ्जमुदासयत्यैतां पात्रीं
 निर्णिष्योपस्त्रीर्यं तस्मात्मेनमसंग्रच्छिवोद्धरति ' सर्पिरासेचनं कृत्वा
 प्रभृतमाज्यमानीयान्तर्वेद्यामादयत्यपाम्रये सोमायेत्याज्यभागाभ्यां

चरत्यथोपस्तीर्य पूर्वाधार्वाचरोरवद्यथाह मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यो
 अनुग्रहीति^१ पूर्वाधार्वादवदायापरार्धादवद्यत्यभिचारयति^२ प्रत्य-
 नन्त्याकम्याथाध्याह मरुतो गृहमेधिनां यजेति^३ वयद्वृते
 जुहोत्यथ स्विष्टकृता चरतोऽन्तो गृहमेधीयः संतिष्ठते^४
 पूर्णद्वार्याथ^५ चामकाथं परिग्नियति^६ प्रतिवेद्यः स्त्रीकुमारेभ्यः^७
 यक्ष्ण्यागिता भवन्त्याञ्जते^८ ऽभ्यञ्जते^९ ऽनु वत्सान्वासयन्ति^{१०}
 सवात्योरेवैताः रात्रिं वत्सं वज्रन्त्यथाध्वयुरपररात्र आद्रुत्य
 नित्यवत्सायै यथाग्नौ च जुहोत्यैतां दर्वीं निर्णिज्योपस्तीर्य
 तस्यामेतः सर्वं एव चामकायमवदधाति^{११} द्विरभिचारयत्यथ
 पुरोऽनुवाक्यामन्वाह पूर्णं दर्विं परापत सपूर्णं पुनरापत । १०
 वक्षेव विक्रीणावशा इषमूर्जः शतकतो इति^{१२} यजति देहि मे
 ददामि ते नि मे धेहि जि ते दधे । निहारमिच्छि मे हरा
 निहारं निहरामि ते स्नाहेत्यृषभः एहीत्यृषभस्य रवये^{१३} जुह-
 याद्द्वयो द्विकारः^{१४} इत्येतदपरं^{१५} गरुपत्ये जुहोत्यन्वारमे
 यजमाने स्नाहेत्यथ पृथ्वाः स्त्रीत्वापः प्रणीय मरुद्भ्यः स्त्रीभ्यः^{१६}
 पुरोवाग्रः सप्तकपाशं निर्वपति साकः सूर्यशोचता^{१७} सा
 प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^{१८} ऽथ तदानीमेव पृथ्वाः स्त्रीत्वापः प्रणीय

१ ओकेद्वार्याथ Bo.

२ साधा om TF

३ Thus H; रवये F; रवये BT; रवे Bo J; Comp Journ. Germ Or. Soc. LII, p 429.

४ Thus B Bo F, वज्रन्त्योभिविकार H; वज्रन्त्योपाधिकार J; माह्वोपाध-
 चिकार T.

- निर्वपत्याग्नेयमाष्टकपालमिति पञ्च संचराण्यैन्द्राग्नेकादशकपाल-
 मैश्रं चहं वैश्वकर्मणमेककपालमिति ' त्वं पुरोडाशानां याह-
 यित्वा अपयित्वाभिवाप्य प्राडेत्याषेभ्यो निनीय सप्तधजुह्वर-
 तीदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं ' चिर्यंजुषा तृष्णीं चतुर्थं ' पूर्वं
 ५ परिणहं परिगृह्णाति ' करणं जपत्युद्धन्युद्धतादामौधस्तिहंरति '
 यदामौधस्तिहंरत्यय चात्वाकृष्याहृता चात्वात् परिशिखत्युत्तर-
 वेदेराहृतोत्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिमुत्साद्याग्नेराहृताग्निं प्रणय-
 त्यग्निवत्युत्तरं परिणहं परिगृह्णा चोपयित्वा तिर्यक्षः स्वः
 सन्धा संप्रेषमाह प्रोक्षणीरासादयेषामर्चिरुपसादय क्षुवं च
 १० क्षुचक्षु संदृष्टु तृष्णीं पृषदान्यपहणीं पक्षीः संनद्धाज्येन च
 दध्ना चोदेहीत्याहृतासु प्रोक्षणीषूदस्य स्वयं मार्जयित्वेष्वावर्हि-
 रुपसाद्य प्रदक्षिणमाहृत्य प्रत्यङ्माहृत्य क्षुवं च क्षुचक्षु संमार्ष्टि
 तृष्णीं पृषदान्यपहणीं ' पक्षीः संनद्धाज्येन च दध्ना चोदेत्याज्यं
 च प्रोक्षणीस्रोतूपय प्रसिद्धं ' यथा वैश्वदेवहवीः स्वैव संतिष्ठते
 १५ अन्यत्र वाजिनादयः पूर्णपाचविष्णुकमैसरित्वा न विदुजते
 व्रतम् ॥ १० ॥ तृतीयः ॥

महापितृयज्ञं करिष्यमुपकल्पयते ग्रीहीः च यवाः स
 पद्मपालान्यभिशान्याथै दुग्धमर्धपाचं द्वे नवे पाचे दधुशलाकां
 चीन्मर्षसेवांसमूलं चर्हिर्वर्गीयाः समिधमिध्मात्परिअथपं कश्चि-
 १० पूषवर्हणे चाश्रनाभ्यघ्नेने दद्याः स्वमुदक्तुमौ यज्ञायुधानीत्यथ

गार्हपत्यं परिस्तृणाति^१ तमुत्तरेणैकैकः॥ म॥मादयति कशि-
 पूपयहणे आश्रमाभ्यन्तरे दशाः स्वमुदकुम्भौ यज्ञायुधानीत्यथ
 यज्ञोपवीतं ह्योत्तरेण^२ गार्हपत्यमुपविश्य पवित्रवत्याग्निहो-
 त्रवत्या निर्वपति^३ देवस्य स्वा भवितुः प्रमवे ऽग्निर्गोर्वाङ्मां
 पूष्णे हस्ताभ्याः सोमाय पिबमते जुष्टं निर्वपामीति चतुरो
 सुष्टौग्रीहीणां निर्वपत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वा पिबभ्यो वहिपद्मो
 जुष्टं निर्वपामीति चतुरो यवानामेतानमेव प्रतिपदं कृत्वा पिबभ्यो
 ऽग्निव्याप्तेभ्यो जुष्टं निर्वपामीति चतुर एव यवानी^४ तेषां
 ग्रीहिष्वेव हविष्कृतमुदादयत्युपोद्यन्ते यवान्विष्कृता वाचं
 विद्युजते^५ समानं कर्माधिरपनादधुष्य दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्य
 षड्द्वपासानुपदधात्यथैतान्यवातुन्मुखे परिदुद्य गार्हपत्य एक-
 कपाशमधिश्रित्य भर्जयन्ति^६ षष्टरूपा धानाः कृत्वा तेषामर्धां
 धाना भवन्त्येतरांस्सकृदुर्वन्ति^७ कृतानि पिष्टानि समुष्य
 संयुत्याधिष्ठन्ति^८ पुरोडाशः षड्द्वपालमथोत्तरतो भस्ममिश्रा-
 नङ्गाराशिरूद्य तेषु त्रयं पाचमधिश्रित्य तिरः पवित्रमाज्यमा-
 नौय तिरः पवित्रं धाना आतपत्यथैतदभिशान्नायै दुग्धमर्धपात्रं
 घातति^९ तस्मिन्क्षिरः पवित्रः सकृन्मोक्षैर्येत्तुगलाकथोप-
 मन्यति^{१०} दक्षिणोपमन्यत्यमारभ्योपमन्यतीति मरुद्गणमथोत्तरतो
 , भस्ममिश्रानङ्गाराशिरूद्य तेष्वधिश्रयति^{११} त्रयं पुरोडाशम्

१ उपनेन instead of उत्तरेण 'I

२ om Be JF

३ Before अविश्रयति H Be JF have अथ ।

पादयित्वाभिवास्याचैवाण्येभ्यो^१ निनयति^१ दक्षिणत एष सम
 स्पर्द्धिष्ठः क्षतो भवति^१ तदेनां चतुरथां^१ वेदिमास्त्रिषत्येष
 न खनति^१ तस्यै मध्यतो ऽन्वाचार्यपचनमुपसमाधाय क्षाम्यजु-
 र्हरति^१ ॥ ११ ॥

- ५ इदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ चिर्धनुषा तूष्णीं चतुर्थं^१
 पूर्वं परिषाहं परिगृह्णाति^१ करणं जपत्युद्धृत्युद्धृतादाग्नीभस्ति-
 र्हरति^१ यदाग्नीभस्तिर्हरत्यथोत्तरं परिषाहं परिगृह्णाद्योपुपिला
 तिर्धनुषः^१ रक्षः^१ क्षाम्या समैधमाह प्रोक्षणीरासादपेभावर्हिर्हप-
 सादय स्रवं च सुचस्र संमृद्गुगम्येनोदेहीत्याद्यतासु प्रोक्षणीषू-
 १० दस्य स्रवं मार्जयित्वेभावर्हिर्हपसाद्य प्रदक्षिणमाहृत्य मत्तडाद्रुत्य
 स्रवं च सुचस्र संमार्ज्याग्नेनोदेत्याम्यं च प्रोक्षणीद्योत्पूय प्रसिद्धं
 पक्ष्मगृहीतानि वा वङ्गुहीतानि वाच्यानि गृहीत्वा प्रोक्षणी-
 भिरुपोत्तिष्ठतींशं प्रोक्षति^१ वेदिं प्रोक्षति^१ बर्हिः प्रोक्षति^१
 बर्हिरासघ्नं प्रोक्ष्योपनिगीय पुरस्तात्समूलं प्रक्षरं गृह्णाति
 १५ तूष्णीर्मय प्राचीनाधीतं कृत्वा चिरपसलैः परिकृण्वत्येति^१
 संतरामेवाणे^१ ऽय वितरामंय वितरामंय यज्ञोपवीतं कृत्वा
 यथेतं बिः पुनः प्रतिपर्येत्यं^१ प्रक्षरपाण्डिर्हो परिधी परि-
 दधाति मध्यमं चैव दक्षिणं चोर्ध्वं समिधावादधाति^१ विष्टनी
 तिरथी सादयति^१ विष्टत्योः समूक्षं प्रक्षरं न्यस्यति तूष्णीं^१

१ After पादयित्वा Be TJH have नपयित्वा ।

१ Thus T, -ञी the other MSS

१ प्रति om. BF.

प्रस्तरे जुहं^१ वर्हिषीतरे^२ एता अमदक्षिति समभिष्टय
 प्रदक्षिणमावृत्य मयद्वाद्भुत्वानुपूर्वः^३ हवींश्चुदासयत्युपक्षीर्ण-
 मिधारितं पुरोडाशमभिघार्य^४ धानाः करम्भमिति^५ तेषामे-
 कैकमनूचीनान्युदाहरन्ति^६ दक्षिणतः पुरोडाशमाघादयत्युत्तरतो
 धाना^७ उत्तरतः करम्भं^८ दक्षिणत एतत्परिश्रयणं कश्चिपूष-
 वर्हणे आञ्जनाभ्यञ्जने दद्यात् स्पर्शमिति निदधात्युत्तरत उद-
 कुम्भौ^९ दक्षिणत उपविशतो ब्रह्मा च यजमानयोत्तरतो
 ऽध्वर्युस्यामीप्रय^{१०} ॥ १२ ॥

अथेषात्समिधमाददान आवायये देवेभ्यः पित्रेभ्यः समिध-
 मानायानुमूचीत्यभ्यादधातीश्वरः सशब्दा चिर्वा^१ परि समिधः^२
 मिनष्टि^३ वेदेनोपवाजयत्यङ्गुलासु सामिधेनीषु सुवेणाधारमा-
 धारयति^४ संवृष्टे सुगन्धामुत्तरमथासः^५ स्रग्भ्यस्तुषाबुदङ्गत्याक्रम्य^६
 जुह्वा भुवाः समञ्च सादयित्वा सुधी प्रवरं प्रवृणोते^७ ऽप्या-
 आवयत्यो आवयास्तु श्रीवड्विर्देवो होता देवान्पितृन्यवत्सीदे-
 त्येतावाप्रवरः^८ सीदति होता^९ प्रषवमाकाङ्क्षति^{१०} प्रसृतः^{११}
 सुचावादन्यात्प्राक्रम्याऽप्याह समिधो यजेति^{१२} वयहृते जुहोति^{१३}
 यज यजेत्यपवर्हिष्यत्यतुरः प्रयाजानिहोदङ्गत्याक्रम्य सः^{१४} स्वादे-

१ - पूर्वः all

२ After पुरोडाश B Bo HF ins उदाहरन्ति ।

३ Thus Bo HF, वृष उद० J, सुचाबुद० T, सुचा उद० B.

४ BH ins प्रविष्टः शीतारं हवीवे but comp TB I 6.9 1.

पानुपूर्वः^१ इवौश्यभिचारत्यथाग्नये सोमायेत्याज्यभागाभ्यां
चरत्यथोदङ्कृत्याक्रम्य यथायतनं सुचौ सादयित्वा प्राचीना-
वीतानि कुर्वते^२ विपरिक्रामन्त्येतच्छलिजो^३ विपरिहरन्ति
इवौश्युत्तरतः पुरोडाशमाधादयति^४ दक्षिणतः करभर्माग्नयः^५

५. एव धामा भवन्त्युत्तरत उपविशतो मध्या च यजमानश्च दक्षिणतो
ऽध्वर्युश्चाग्नौ प्रस्थाप्यैतत्परिश्रयन्ति^६ तस्योदीचीं द्वारं कुर्वन्ति^७
च यो बलवाः सप्तमाहमेनोदकुम्भेन संततया धारया विर-
पसक्तैः परिपिचन्परीहीति^८ च तथा करोति^९ निधाय कुम्भं
पथेतं चिः पुनः प्रतिपथेत्यथोपसौघं पूर्वार्धात्पुरोडाशस्याव-

१० यज्जाह ॥ १३ ॥

शोमाय पिबमन्ते इत्यु स्रधेति^१ पूर्वार्धात्पुरोडाशस्यावद्यति^२
पूर्वार्धाद्द्वानामा^३ पूर्वार्धात्करभर्माभिचारयति^४ प्रत्यनक्ति^५ दक्षि-
णतो ऽवदाथोदङ्कृतिक्रामत्यो^६ स्रधेत्याग्रावयत्यस्य स्रधेति प्रत्या-
ग्रावयति^७ शोमं पिबमन्तः स्रधा कुर्वन्ति^८ ये स्रधेत्यागूये^९
११ स्रधामह इति वा^{१०} स्रधा नम इति वषट्करोति^{११} वषट्कते

१. पूर्वः all

२. Thus FJ (?); आग्ना HBT, नृवा Bo.

३. Here and in the corresponding passages some of the MSS. have अत्याग्रावति instead of अति- and आ instead of ओ।

४. Thus here and in the four corresponding passages BT; JF Bo have every time ये स्रधामह इत्यागूयेवति instead of ये स्रधेत्यागूये स्रधामह इति वा; H has this passage four times thus - ये स्रधामह इत्यागूयेवति स्रधा नम इति वषट्करोति ये स्रधेत्यागूये स्रधामह इति वा।

जुहोत्यपोपक्षीयं मथाहुनामामवद्यथा पितृभ्यो यर्हिपदो
 ऽनु स्वधेति' मथाहुनामामवद्यति' मथात्करन्मथ' मथा-
 त्पुरोडाग्रस्याभिषारयति' प्रत्यनक्ति' दक्षिणतो ऽवदायोदङ्गति-
 क्रामत्यो स्वधेत्याश्रावयत्यन्तु स्वधेति प्रत्याश्रावयति' पितृभ्य-
 यर्हिपदः स्वधा कुर्विति' ये स्वधेत्यागूर्ध्वं स्वधामह इति वा' ५
 स्वधा नम इति वषट्करोति' वषट्कृते जुहोत्यपोपक्षीयांपरा-
 धात्करन्मथावद्यथा पितृभ्यो ऽग्निस्वात्तेभ्यो ऽनु स्वधेत्यपरा-
 धात्करन्मथावद्यत्यपराधात्पुरोडाग्रस्यापरार्धाहुनामामभिषार-
 यति' प्रत्यनक्ति' दक्षिणतो ऽवदायोदङ्गतिक्रामत्यो स्वधेत्या-
 श्रावयत्यन्तु स्वधेति प्रत्याश्रावयति' पितृभ्यग्निस्वात्ताम्रस्वधा ।
 कुर्विति' ये स्वधेत्यागूर्ध्वं स्वधामह इति वा' स्वधा नम इति
 वषट्करोति' वषट्कृते जुहोत्यपोपक्षीयं दक्षिणाधात्पुरोडाग्रस्या-
 वद्यथाप्रथमे कथवाहनाय स्विष्टकृते ऽनु स्वधेति' दक्षिणा-
 धात्पुरोडाग्रस्यावद्यति' दक्षिणाधाहुनाना' दक्षिणाधात्कर-
 न्मथ' दिरभिषारयति' न प्रत्यनक्ति' दक्षिणतो ऽवदायो- १५
 दङ्गतिक्रामत्यो स्वधेत्याश्रावयत्यन्तु स्वधेति प्रत्याश्रावयत्यग्निं
 कथवाहनः स्विष्टकृतः स्वधा कुर्विति' ये स्वधेत्यागूर्ध्वं स्वधा-
 मह इति वा' स्वधा नम इति वषट्करोति' वषट्कृते दक्षि-
 णार्धपूर्वार्धं ऽतिहाय पूर्वां चाहुतोर्जुहोत्यैतन्नेचणः शलाका-
 मित्यग्रावणुमहरत्यैने चः स्रावेणभिजुहोत्यप दक्षिणतो ऽत्या- १०
 क्राम्य यथायतनः सुवौ सादयित्वा यज्ञोपवीतानि कुर्वते'
 विपरिक्रामन्त्येव चत्विजो' विपरिहरन्ति हवींश्चि' दक्षिणतः

पुरोडाशमासादयत्युत्तरतः करग्रमांशश्च^१ एव धाना भवन्ति^२
दक्षिणत उपविशतो ब्रह्मा च यजमानयोत्तरतो ऽध्वर्युश्चाग्नीध्र-
स्याय प्राश्निचमवदायेडामवधति^३ ॥ १४ ॥

- उपहृतायामिडायामग्नीध्र आदधाति षड्वर्त्तं^४ निषेण^५
१ भक्षयित्वा बर्हिषि संन्यस्यन्त्येष प्राचीनावीतानि^६ कृत्वा पुरोडाशं
धानाः करग्रमिति पाद्याः संप्रयौति^७ तिष्ठपु सक्तिपु^८
पर्णवेधेषु चीन्यिण्डान्ददात्येतत्ते ततासौ ये च त्वामन्विति
दक्षिणस्याः ओष्णमेतत्ते पितामहामौ ये च त्वामन्विति
दक्षिणे ऽश्म^९ एतत्ते प्रपितामहामौ ये च त्वामन्वित्युत्तरे
१० ऽश्म^१ उत्तरस्याः ओष्णां लेपं निमार्क्ष्येषा युष्माकमियमस्माक-
मिमां वयं जीवा जीवन्तो ऽमुसंचरन्तो भूयाद्येत्येष पितरो
यथाभागं मन्दध्वमित्युक्तोदद्यो निर्याम्य^२ यज्ञोपवीतानि
कृत्वा हवनीयमुपतिष्ठन्ते सुमंदृशं त्वा वयं मधवन्मन्दिषीमहि ।
प्र नूनं पूर्णवन्धुर सुतो धासि वयाः सनु । योजा त्विन्द्र ते
११ हरोमित्या तमितोदपतिष्ठन्ते^३ ऽथ गार्हपत्यमुपतिष्ठन्ते ऽवस-

१ Thus only F; तथा Be; चाग्रमा the other MSS.

२ DT ins. उत्तरत उदकुंभे ।

३ Thus (comp. Āpastamba's अवधेय) T Bh Keś, the other MSS also Prayoga I.O जिज्ञेह ।

४ Here and in the following passages the MSS. have sometimes the singular instead of the plural यज्ञोपवीत, प्राचीनावीतम् ।

५ यज्ञोप Be H

६ Be JF ins चयः ।

मीमदन्त द्याव प्रिया अधूषत । असूषत स्वमानवो विप्रा न-
 विष्टया मती । सोजा त्विद्र ते हरोमिया तमितोरुपतिष्ठन्ते'
 ५ ए प्राचीनावीतानि हत्वावाद्यायपचनमभिप्रपद्यन्ते ऽचम्पितरो
 ऽमीमदन्त पितरो ऽतीवृषन्त पितरो ऽमीमृजन्त पितरः ।
 परेत पितरः सोम्या इत्या तमितोरुपतिष्ठन्ते' स यो वल्लवाः- ५
 स्तमादानेनोदकुम्भेन संततया धारया चिरयमनैः परिचिक्षन्
 परीक्षीति' स तथा करोति' निधाय कुम्भं ययेतं चिः पुनः
 प्रतिपर्येत्यहरणशीत्येवं कश्चिपूपवर्हणे आञ्जनाभ्यञ्जने ददात्यं
 वासाः५चि ददात्यं षड्भिर्नमस्कारैर्विपर्याममुपतिष्ठते' ५ यवीरं
 धाधते' ऽपैनानुत्याप्य प्रवाह्य तिसृभिर्मन आह्वयते मनो १०
 न्वाह्वामह आ न एतु मनः पुनः पुनर्नः पितरो मन इत्यपै-
 तान्पिण्डान्सह पर्णसेवैरग्रावमुप्रहरति' यवच्छिन्दन्ति परि-
 अघणमय यज्ञोपवीतानि कुर्वते' ५ यं संप्रैवमाह मद्गमस्या-
 क्षामः समिधमाधायाग्रीदग्नीष्वहस्रस्रसंमृद्धीत्यं जुह्वपभृता-
 वादायात्याकम्यायाव्याह देवौ यजेति' वयङ्कृते जुहोति' १५
 यज' यजेत्यपवर्हिषौ दावनूयाजाविहोदङ्कृत्याकम्य यथायतनः २
 सुषौ मादयित्वा वाजवतीभ्याः सुषौ ब्यूहति' ग्रंथुना प्रक्षर-
 परिधि संप्रकीर्य सप्रस्ताव्य सुषौ विमुच्यापैव समिष्टयजुर्जुहो-

१ Thus B Be HF. Keß ; आहरणशीत्येव T ; J corrupt.

२ Thus Be JF , •वीरं हमाय the other MSS.

३ यजयमेति Be H.

४ om. Be F.

त्यथैतेषां प्रस्त्राणां देवे उदाहरन्त्यं यज्ञोपवीतानि हत्वा
 प्राजापत्ययर्चा गार्हपत्यमुपतिष्ठन्ते प्रजापते न त्वदेतान्यन्य
 इत्यथैतां द्वितीयां जपति यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत धामिति'
 संतिष्ठते महापितृयज्ञः' ॥ १५ ॥ चतुर्थः ॥

१. यावदेवावाध्वर्युं येष्टति तावदेव प्रतिप्रस्त्राता प्रतिपूरुषं
 वैद्यमकानेककपासानेकातिरिकागगार्हपत्ये अपयित्वा नभिधारि-
 तानुदास्य सते वा शरावे वा जरत्कोशविले वा भ्रम्योपास्ते'
 ५. याचति नीललोहिते सूत्रे अन्तमं^१ पर्णमन्तमागारादे-
 कोल्लुकमुदपाचमित्येतत्समादाय गार्हपत्यमुपतिष्ठन्ते यावन्तो

१०. गृह्णा सस्तेभ्यः कमकरं पशूनां शर्मांसि शर्मं यजमानस्य
 शर्म मे यच्छेत्यपोदक्षो निष्क्रम्य तां दिशं यन्ति यत्रोस्य
 नित्यसंपन्नदातुम्यय सप्तो भवति' यद्यु वै न भवत्यनघा वा
 रयेन वा विद्यान्ति' तदेतदेकोल्लुकमुपसमाधाय^१ संपरि-
 क्षीयान्तमे पर्णे सर्वेषां वैद्यमकाणां सहासहस्रमवदाय जुहो-

११. द्विक एव रुद्रो न द्वितीयाय तस्य आरुक्षो रुद्र पशुस्तं जुष-
 ५. क्षैव ते रुद्र भागः सह स्वन्माभिकया तं जुषस्व भेदजं गवे
 ५. याय पुरुषास्य भेदजमथो अग्न्यभ्यं भेदजं सुभेदजं ययाचति
 सुगं मेपाय मेया अवाप्त्य रुद्रमदिमद्यव देवं धामकम् ।
 यया नः भेदयः करद्यथा नो वक्ष्यः करद्यथा नः पशुमतः
 १०. करद्यथा नो शवमाययात्साहेत्यथैतदन्तमं पर्णे यं देष्टि तस्य

१ Here and infra the MSS have sometimes चतुर्थः ।

१ इतत् only FJ, the other MSS om

संपरे पशूनां न्यस्यति^१ ययु वै न द्रष्टव्यवदे^२ न्यस्यत्यप्येतेषां
 चैयम्काणामेकैकं क्षुप्रयच्छति द्वौ यजमानायापेतमग्निं त्रिः
 प्रदक्षिणं परिरथन्ति^३ दक्षिणानूह्युपाग्नानास्यम्बकं^४ यजामहे
 सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम् । उवांस्कमिव बन्धनामृत्योर्मुच्योय मासृ-
 तादिति^५ स्रक्तपरीत्योत्तरतस्तिष्ठत्युत्तिष्ठति^६ भगाय त्वेति
 क्षिप्यन्त^७ एवमेव द्वितीयं परिरथ्येवं तृतीयमप्येषा पतिकामा^८
 विरपमलैः पर्षन्ति ययुर्ह्युपाग्नाना^९ श्वम्बकं यजामहे सुगन्धिं
 पतिवेदनम् । उवांस्कमिव बन्धनादितो मुच्योय मा पतेरिति^{१०}
 स्रक्तपरीत्योत्तरतस्तिष्ठत्युत्तिष्ठति^{११} भगाय त्वेति क्षिप्यन्त^{१२}
 एवमेव द्वितीयं पर्षन्त्येवं तृतीयमप्येनान्यजमानायाञ्जलावाक-
 पति ॥ १६ ॥

प्रजया सा यः सृजामि मासरेण सुरामिवेति^१ तान्यज-
 मानः पत्यञ्जलावावपति प्रजया सा पशुभिः यः सृजामि
 मासरेण सुरामिवेति^२ तान्यजो दुहिते भगवामायै भगेन

^१ Thus Dh.; चाप्यवदे T; चापवदे B; the other MSS. चापवदे,
 comp. X. 46.

^२ Thus only Be, the other MSS. write पर्षन्ति ।

^३ Thus DH; उपग्नाना J Be, उपग्नाना F; उपविधानात् T; उपग्नाना
 Kef.

^४ Thus BH; उत्तिष्ठति (as TBr. I. 6. 10. 5) the other MSS.,
 but comp. Drauidhasātra: चैयम्काणामुभवेदन इति ।

^५ Instead of अप्येषा पतिकामा BF have अप दुहिते भगवामायै ।

^६ Thus BH, उपग्नाना Be JF Kef

- आ मरुद्वजामि आम्भरेण सुरामिवेत्यैनाम्भूत शोध नील-
 शरीरिताभ्याः स्तूत्राभ्यां विद्यथ्य शुष्के वा व्याणौ विद्याखाद्यां
 वा अधात्येष ते रुद्र भागसं जुषस्व तेनावसेम परो भूजवतो
 ऽतीव्रवततधन्वा विनाकचक्रः सन्निवाचोमिया तमितोदप-
 ५ तिष्ठन्ते । ऽपामो व्यतिथिष्य परास्य पाचममयेवमासा आयन्ति
 त्वत्पादाग्रमवाच्येतेनैव व्येतेनेत्यादित्यं चरं पुनरेत्य निर्वप-
 तौथं वा अदितिरस्यानेव प्रमिनिष्ठन्तीति आद्यशः । वा प्रशि-
 ष्टेष्टिः प्वंतिष्ठते । ऽथ विद्वजते अतमं य यौर्णमाद्यैवैष्टधाम्भामिद्वा
 धाजमानाद्यतन अपविद्य जेष्या शक्त्या शौचितायसस्य च
 १० सुरेण शीर्षं च वर्तयते यदि च वपते यद्दमां महौ ह्यिवौ-
 न्दतुभिः पर्यवर्तयद्यो अस्याः ह्यिव्यास्त्वधि निवर्तयत्योर्ध्वीः ।
 अग्निरीयाण ओजसा वरुणो धीतिभिः सह ॥ इन्द्रो मदद्भिः
 अश्विभिः सह ॥ अग्निस्तिग्मेन शोचिषा तप आक्रान्तमुष्यिहा ।
 अिरक्तप्रस्थाहितं वैश्यात्तरस्य तेजसा । अतेमास्य निवर्तये सत्येन
 १५ सन्निवर्तये ॥ तपसाभ्यामुवर्तये अग्निवेनास्योपवर्तये शग्नेनाभ्याभि-
 जतये ॥ और्णस्तुतं मत्स्यं तद्रुतं तच्छ्रेयं तेन शक्यं तेन
 श्वाभ्यामभिति पुरस्तादेवाधे ऽथ दक्षिणतो ऽथ पश्चादथोत्तरतो
 ऽथोपरिष्ठार्धंतिष्ठन्ते आकमेष्टव्यौर्ध्वौदावस्यरीणाः स्वस्ति-
 आगम्य ऋत्याशस्ति ॥ १७ ॥ पञ्चमः ॥
 १० अयातयत्पुं मावेपु श्नासीरीयहविर्मिथ्यमाशो भवति

१ Thus Be HP, Dvadha, Bh., Keś, विनाकचक्रः BT.

१ Some MSS. read here and *infra* श्नासीये० ।

न उपकल्पयते वेणीः प्रलक्षीं लोहितायमस्य च चुरं पञ्चत-
 यानि पुरोडाशकपालानि पञ्च चक्षुषालीस्तावन्ति मेघणानि
 इषदाज्याय दधीत्ययासैताः^१ रात्रिं वायवे वक्ता अपाहता
 भवन्ति^१ प्रातर्वायव्यं पयो दोहयति^१ भानायस्य वाहता तृष्णीं
 वायुं प्रातर्जते ऽग्निश्चेष्टेष्ट्याः स्त्रीत्वापः प्रणीय निर्वपत्याग्ने- ५
 यमष्टाकपालमिति पञ्च संपराश्वेन्द्राग्रं द्वादशकपालं वैश्वदेवं
 चक्षुषिन्द्राय श्रुनासीराय पुरोडाशं द्वादशकपालं वायव्यं पयः
 सौर्यमेककपालमिति^१ त्वचं पुरोडाशानां पाहयित्वा अपयि-
 त्वाभिवाह्य प्राष्ठेत्यायेभ्यो निगीय साम्बयशुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं
 पुरोडाशिकं^१ चिर्यजुषा तृष्णीं चतुर्थं^१ पूर्वं परियाहं १०
 परिगृह्णाति^१ करणं जपत्युद्धृत्युद्धृतादामीभस्तिर्हरति^१ च
 चक्षुत्तरवेदिं करोति यथा महाहवीः^१ सन्तिष्ठते^१
 यद्यु वा उत्तरवेदिं न करोति यथा वैश्वदेवचवीः^१ सन्तिष्ठते^१
 ऽन्यत्र वाजिमादयः पूर्णपात्रविष्णुक्रमेद्यरित्वा विस्मृजते
 व्रतमयः पौर्णमासवेष्टधाभ्यामिहा यजमानायतन उपविश्य वेष्टा १५
 प्रलक्ष्या लोहितायमस्य च चुरेण श्रौर्पञ्चि च वर्तयते परि च
 वपत एकं मासमुदसृजत्यपरमेष्ठी प्रजाभ्यः । तेनाभ्यो मह
 आवहदमृतं मत्याभ्यः ॥ प्रजामनु प्रजायसे तदु ते मत्यामृतम् ।
 येन मासा अर्धमासा षट्पतवः परिवत्सराः ॥ येन ते ते प्रजापते

^१ इति found only in BH, the word is missing in all the MSS
 also see page 141, 15

^२ दोहयिता TE.

ईजानस्य न्यवर्तयन् । तेनाहमस्य ब्रह्मणा निवर्तयामि जीवसे ॥
 अग्निमित्तिग्मेन शोचिषा तप आक्रान्तमुष्णिहा^१ शिरस्तपस्याहितं
 वैश्वानरस्य तेजसा । ऋतेनास्य निवर्तये सत्येन परिवर्तये^१ तपसा-
 स्यादुवर्तये शिवेनाथोपवर्तये ग्रामेनास्याभिवर्तये ॥ श्रौत्यंस्तद्वृतं
 ५ तत्सायं तद्भूतं तच्छक्रेयं तेन शक्रेयं तेन राध्याममिति पुर-
 णादेशाये ऽथ दक्षिणतो ऽथ पश्चादथोत्तरतो ऽथोपरिष्ठात्सं-
 तिष्ठन्ते शुभासीरीयद्वौ^१ सुवत्सरीणाः स्वस्तिमाशास्त इत्या-
 प्राप्ते^१ ॥ १८ ॥ पष्ठः ॥

॥ इति पञ्चमः प्रश्नः ॥

अग्निष्टोमेन यक्ष्यमाणो भवति ।^१ म उपकल्पयतेः कृष्णाजिमां
 च कृष्णविषाणां च वामशः मेखलां च सैषा पृथ्वी वेणीकायां
 भवति चिष्टदेकतःपाशा द्वाविंशतिं च दर्भपुञ्जीलानि नव-
 नीतं चाञ्जनं च सत्त्वलां च शरैषीकामौदुम्बरं च^२ दण्डं चमशं
 च^३ व्रतप्रदानं^४ स्थासी^५ सशिक्षा^६ मनेषणमैतानि चयोद्ग्रा ५
 यजमानस्तावन्त्येव पक्षीमभितो भवन्ति कुम्भं च कुरौरं च
 वामशः योद्धां चापरिमितानि च दर्भपुञ्जीलानि नवनीतं
 चाञ्जनं च सत्त्वला च शरैषीकामृन्मयस्य पात्रः शङ्कुश्च स्थासी
 सशिक्षा मनेषणा^७ जुष्टे देवयजने शाखा कारिता भवति^८
 पुरोहद्विधिं देवयजने याजयेदित्येतेषां यज्योपयते^९ प्राचीन- १०
 वृक्षा दिक्षितौकागा दक्षिणतो वर्यीयसी^{१०} तस्यै चतस्रो द्वारः
 कुर्वन्ति प्राचीं दक्षिणां प्रतोषीमुदीचीं^{११} दक्षिणतो व्रतअप-
 णागारं कुर्वन्ति पथात्पक्षीशासमं^{१२} यदि दूरे तीर्थं भवत्यु-
 त्तरेण शाखां द्वौ कटपरिवारौ कुर्वन्ति पूर्वं यजमानायापरं
 पक्ष्यै^{१३} तयोः प्राचीं द्वारौ कुर्वन्ति^{१४} तदुदकुम्भौ निधाययत्यथा- १५
 मावाद्येन वा हविषेद्वा नचत्रे वारण्योरग्नौश्चमारोह्य शाखामभि-
 प्रैत्युत्तरेण शाखां परीत्य पूर्वपा द्वारा शाखां प्रपाद्य गार्हपत्य-
 स्थायतमे मणित्वाग्नीन्विहत्य मध्यमे वृश्चे राजाभं प्रपद्यन्ति^{१५}
 परिसृजन्ति^{१६} दक्षिणत उपविशतो ब्रह्मा च यजमानस्याय

१ च only P, the other MSS. om the word, except F which has चमशं ।

२ च om HF.

३ Thus TJ. •शाखाय• HBP; •स्थासीन• F.

गार्हपत्यं आश्व्यः विलाप्योत्पूयः स्रुचिः चतुर्ह्यहीतां गृहीत्वा सप्त-
 होतारं मनसात्तुद्रुत्याहवनीये जुहोत्यन्वारम्भे यजमाने स्वाहं-
 त्यपरं चतुर्ह्यहीतां गृहीत्वा यूपाहुतिं जुहोति यद्यव जुहोति'
 पूर्वाह्ण एवेतौ अतदुत्तरयोर्वत्सौ बध्नन्त्याभ्यां अतोपायनीयं
 ५ पाचयति' तस्याश्रितौ भवतः सर्पिर्मिश्रस्य पयोमिश्रस्याया-
 ध्वर्युस्त्रीर्यान्संभारान्याचयथाह्वेहि यजमानेति' पूर्वयाः द्वारोपा-
 निश्रम्य यवापस्तस्यत्याद्याः प्राप्नुवत्य दक्षिणं गोदानमद्विद-
 नति ॥ १ ॥

आमा उन्धन्तु जीवसे दीर्घायुताय वर्षमः इत्यूर्ध्वायं वर्हि-
 १० रन्मुष्णयत्योषधौ नायस्त्रैमिति' स्वधितिं तिर्यक्षं निदधानि
 स्वधितो मैत्रक्षं सिद्धीरिति' प्रवपति. देवशूरेतामि प्रवपा
 इति' स्वस्त्युत्तराश्वयोयेत्युग्रान्तं प्रत्यभिष्टुत' एतयैवावृतांमरं
 गोदानमद्विदनति यजुषा वा तूष्णीं वा' नापिताय्यं चुरं
 प्रयत्नश्चाह नापितोमकेशमशुं मे निरुत्तनखं प्रभूतादिति' तं
 १५ तथा प्राहयैनमद्विरभिविष्टयापो अस्मात्मातरः शुन्धन्तु वर्तेता
 नो उत्तपुवः पुमन्त्विति' संप्रधाप्य रजः प्रसादयति विद्वमस्त-
 वधन्तुरिप्रमित्युदेत्युदाभ्यः शुचिरा पूत एवेति' वसन्त्यामेन
 प्रतिष्ठाद्याप आचामत्यपोऽब्रातौति प्राक्ष्णमंय प्रद्विद्वमस्त-
 वासाः परिधत्ते सोमस्य तनूरसि तत्तुवं मेः पाहीर्ययात्यैतज्ज-
 २० नीतं विदितमुद्वरय उपगते' तस्य पाहिभ्याः संप्रक्षामा

१ Thus J; पाचयति T; नाचयति BP; पाचयति II; नाचयति P.

२ Corrected according to B., K., and the parallel passage II-159. 1. The Mss. have not वर्हेति but वेति (BT) and रति II P; J om.

मुखमेव प्रथममभ्यङ्गे महीनां पथो ऽसि वर्चोधा अमि वर्चो
मयि धेहीत्यनुलोममा पादाभ्यामन्यो ऽस्य पृष्ठमभ्यनक्त्यथै-
तदाङ्घ्रनं पिष्टं दृष्युपगते मल्लान् च शरेणीकां तस्य
प्राङ्मुखस्य प्रत्यङ्मुख उपविश्य सन्नेन पाणिना दक्षिणमक्ष्यनक्ति
सुवस्य कनौनिकासि चक्षुष्या अमि चक्षुर्मे पाहीति चिरमि- ५
धावं' दिक्षुत्तरमेषु पञ्च कृत्व आङ्ग इति आङ्गणं' पञ्च कृत्व
एव दक्षिणं पञ्च कृत्व उत्तरमप्येकमेकविंशत्या दर्भपुञ्जीलैः
पवयति क्षिपतिस्त्रा पुनातु वाक्पतिस्त्रा पुनातु देवस्त्रा
मविता पुनातुष्किट्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिरिति'
यज्ञमानमतिवाचयति तस्य ते षविषपते पवित्रेण यस्मै कं १०
पुने तृष्णकेयमित्यप्यैतः सखे धाणावभिपात्य ज्ञानामानयत्या
वो देवाव ईमहे अत्यधर्माणो अश्वरे यद्वो देवाव आगुरे
यज्ञियावो इवामह इति' पूर्वधा दारा ज्ञानां प्रपादय-
तीन्द्राग्रौ पावाशृषिवो आय ओपधीरित्येवमपेसाहवनीयं
पर्याजीय दक्षिणत उदङ्मुखमुपवेश्याहवनीयमीक्षयति तं ११
दीक्षाणामधिपतिरनौतौह मा वन्तं पाहीत्यात्मानम्' ॥ २ ॥

धावदेवावाध्वर्युसेष्टति तावदेव प्रतिप्रस्थाता पथ्यै दक्षिण-
मुपपचमद्भिस्नन्ति तृष्णी' तृष्णीसर्वाधं वर्धिरनूच्छयति'
तृष्णीः सधितिं तिर्यसं निदधाति' तृष्णीं प्रवपति' तृष्णी-
मुत्तानं प्रत्यभिष्टुगत' एतयैवावतोत्तरमुपपचमद्भिस्नन्ति १०
तृष्णीमेव' नापिताय चुरं प्रयच्छन्नाह नापितोत्तोपपथां मे
निरुत्तनस्थां प्रभूतादिति' तां तथा प्राह्यैनामद्भिरभिषिद्यति

दृष्णी^१ दृष्णीः संप्रधाव्य रजः प्रमावयति दृष्णीमद्भिर्दृदेति^१
 दृष्णी^१ वमनस्थानेन प्रतिष्ठां चाप आचामति^१ दृष्णी^१
 प्रदक्षिणमहतं वामः परिधत्ते^१ दृष्णीमभ्यङ्गे^१ दृष्णीमाङ्गे^१
 इथैवामपरिमितेर्दर्मपुञ्जीलैः पवयति दृष्णीं दृष्णीमेवाथैना-

५. मागीयापरया द्वारा आस्तां प्रपाद्य प्राचीमुदानयन्वाचयति प्रैतु
 ब्रह्मणस्पत्री वेदिं वर्षेन मौदत् । अथाहमतुकामिनी स्त्रे लोके
 विष्ठा इहेत्यथ जघनेन गार्हपत्यमुपमौदति सुप्रजमस्ता वयः
 सुपत्नीरुपवेदिम । अग्रे नपन्नदम्भनमदम्भासो अदाभ्यमित्यथ
 इच्छाः स्त्रीर्वापः प्रलीयाद्यावैष्णवमेकादशकपालं दीक्षणीया-
 १०. मिष्टिं निर्वपति^१ तस्यै दशतयमुत्सौदति न यजमानं व्रतमुप-
 नयति न पत्नीः संनद्यति न यजमानभागं करोति न ब्रह्म-
 भागं न बहिर्धर्दं पुरोडाशं करोति नान्वाहार्यं वाचति^१ न
 फलीकरणहोमेन चरति न समिष्टयजुर्जुहोति न पूर्णपात्रे
 यजमानं वाचयति न विष्णुकृमाङ्कमते^१ इवाध्वयुः प्रदक्षिण-
 १५. माहृत्य प्रत्यङ्माद्रुत्य पत्नीः संयाज्य प्राहेत्य भुवामाथाव्याज्य-
 स्त्राभ्यां प्रत्यवनीथाज्यस्याभ्याः सुवेशोपघातं दीक्षाज्जती-
 र्जुहोति ॥ ३ ॥

आकृत्यै प्रयुजे इत्ये स्वाहा मेधायै मनमे इत्ये स्वाहा
 दीक्षायै तपसे इत्ये स्वाहा सरस्वत्यै पूष्णे इत्ये स्वाहेत्यथ

१ चङ्गिर (Instā) all, instead of the Abl, that was to be expect-
 ed; H omits the word

१ दृष्णीं twice BF

२ Thus HTJF, पाचयति B.

शुचि अहमर्होतं गृहीत्वा शुचा यजमनौ जुहोत्यापो देवो-
 र्होतौविंशशुचो द्यावापृथिवी चर्वन्तरिक्षं तृप्त्यतिनेां हविषा
 वृषात् स्वाहेत्यारं अहमर्होतं गृहीत्वाव्यस्य पूर्णाः सुचमौद्वरणं
 जुहोति त्रिषे देवस्य नेहमर्तो वृणीत सव्यम् ॥ त्रिषे शय
 ह्युधसि शुचं वृणीत पुष्यसे स्वाहेत्यैतत्पूर्णपात्रमन्तर्वेदि
 त्ति यत्प्रयागेणाश्वनीयं पर्याहृत्य यजमानाय अयच्छति कृष्णा-
 ग्निं न कृष्णविपाणं न वामस्य मेखलां चोदुम्बरं दृष्टं
 पञ्चममुष्णीम् ॥ पञ्चमं प्रतिप्रस्थाता पश्यै प्रयच्छति शुक्लं न
 कुरीरं न वामस्य योक्तं न गङ्गं न ॥ १४ ॥ अथमः ॥

अथ यजमानायतने कृष्णाग्निं प्राचीनपीवमुत्तरलोमीम्- ॥
 श्रुणाति 'तस्य शुक्लकृष्णे अमृशति शुक्ले जुहो भवति कृष्णे
 जुहोति च कृष्णमयोः त्रिषे यजमे तामारमे ते मा प्रातमास्य
 व्यशसोदृश इत्यथ दक्षिणं वावाच्याभिषर्पतीसां धियः
 शिखमाणस्य देव क्रतुं दक्षं वरुण सः शिशि ॥ नद्याति शिखा
 कुरिता तरेन सुतर्माणमग्निं मावः रुहेसेत्यधोपक्षं कृत्वा ॥
 प्रदक्षिणं मेखलां पर्यवर्त्तमानाग्निरसूक्ष्मदा ऊर्ध्वं मे यच्छेति'
 पाहि मा मा मा चिः सीरिति निष्टकं यत्त्रिं यद्वाह्ये-
 सधिमकाले प्रतिप्रस्थाता योक्तेण ज्योः संनद्धायागमाणा
 अग्निमसः मां ता नद्यासीति दाभ्यामय यजमानं तामसा
 प्रोर्णाति त्रिषोः श्रमांश्च गर्भं यजमानस्य गर्भं मे यच्छेति' ॥
 वसनस्यातीकाशेषु वाचयति नचवाणां मातीकाशात्पाहीति'
 'प्रतिहृत्य वसनस्यान्ताग्रदक्षिणमुष्णीयेण शिरो वेष्टयति त्रिया

- ते गिरो वेष्टयामि त्रियै यग्रसे ब्रह्मवर्चमायेत्येतस्मिन्काले
 प्रतिप्रस्थाता पश्यै कुम्भकुरौरमभूहति द्रव्णीमंयास्यैषा कृष्ण-
 विषाणा चित्रलिता पद्मवलिता ग्राह्या रज्या परिदृष्टा
 मण्डपरवद्विपचिता^१ तां यजमानाय प्रयच्छतीन्द्रस्य योनिर-
 ५ भीति^१ मा मा हिंसीरिति यजमानः प्रतिगृह्णाति^१ तां
 वसनस्यान्तमायां दद्याथां बद्धा तद्यान्तर्वेदि कोष्टमुहन्ति
 ह्यै ता सुमस्याया इति^१ सुपिप्पलाभ्यस्त्वौघधीभ्य इति
 दक्षिणं गोदानं कण्डूयत^१ एतस्मिन्काले प्रतिप्रस्थाता पश्यै
 महुमावभ्रात्येतेन कण्डूयस्तेत्यस्याम्ना ऊर्ध्वापमौदुम्बरं दण्डं
 १० प्रयच्छति मुखेन संमितः सुपस्या देवो वनस्पतिरित्युध्वो^१ मा
 पाहोदृष इति यजमानः प्रतिगृह्णात्यथैनं यज्ञस्याम्बारसं
 वाचयति स्वाहा यज्ञ मनसा स्वाहा धावाष्टयिवीभ्याः स्वाहो-
 रोरन्तरिचात्स्वाहा यज्ञं वातादारभ इत्यनं मुष्टौ^१ करोति
 वाचं^१ यच्छत्यंवाहादीक्षितार्थं ब्राह्मणो ऽमावित्यंगोचो ऽमुष्य
 १५ सुचो ऽमुष्य पौचो ऽमुष्य नम्रा तमिन्द्रायेन्द्राग्निर्भां वसुभ्यो
 रुद्रेभ्य आदित्येभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्यो ब्राह्मणेभ्यश्च सोमपेभ्यः

१ The reading of these difficult words is not wholly certain ; H reads as above, H मंडपरवद्विपचिता, J मंडपरवद्विपचिता, T मण्डपरवद्विपचिता, F. मण्डपरवद्विपचिता, P मण्डपरवद्विपचिता, comp the Bhāṣya (and Keś) मण्डपरवत् स्वाहलपाश्वत् रुदा, where रुदा is the periphrase of विपचिता ।

१ अतिमायां BJ .

१ Thus (without च) TJF, BH १०२ च after वाच and after मुष्टौ, but comp. TS VI 1 4, 3

दत्तयास्त्रे क॒ष्टे वा चमसे वा निःविद्य व्रतं प्रयच्छति^१
 तद्विष्णतः परिश्रित्य व्रतयति ये देवा मनोजाता मनोयुजः
 सुदचा दक्षयितारस्ते नः पान्तु ते नो ज्वन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः
 स्नाहेति^१ यजुषा यावन्मावं व्रतयित्वा तूष्णीं भूयो व्रतयत्ये-
 तस्मिन्काले प्रतिप्रस्थाता पथ्यै पाषे निःविद्य व्रतं प्रयच्छति^१ ६
 तस्या परिश्रित्य व्रतयति तूष्णीं^१ निषिंज्य पाषे प्रयच्छतो^१
 इय तथैव पुरा नचचाणामन्तर्धानात्समेष्ट वाचंयमयोर्मते
 दोषयतो^१ उपोदित आदित्ये यजमानः कृष्णाजिनमावज्य
 पूर्वथा द्वारोपनिष्कम्यायेण आस्तां तिष्ठन्भुंभुवः सुवर्मतं कृणुत
 व्रतं कृणुतेति चिर्वाचं विष्टव्रते^१ समानो वाचो विसर्गः समाग॒ १०
 संविशन्नयजुः समानं प्रवुह्यजुः समानमपामाचमन॒ समानं
 व्रतनमेयं वनोद्वाराग्रप्रहिणोति^१ अथं मन्यते न मा प्रत्या-
 ख्याम्यतीति तं प्रथममभि प्रहिणोति विषे देवा अभि
 नामावहृषन्पूषा सन्धा सोमो राधसा देवः सविता वसोर्व-
 सुदावेत्याहरन्तं इहा जपति नानाहरन्त॒ राखेयसोमा १५
 भूयो भर मा वृषन्पूषा विराधि माहमायुषेति^१ स यथारूपं
 प्रतिगृह्णाति ॥ ७ ॥

चन्द्रमसीति हिरण्यं वस्त्रमसीति वास^१ उन्मासीति गा॒
 हयो ऽसीत्ययं^१ कागो ऽसीति कागं^१ मेघो ऽसीति मेघमयं यद्वा-
 छणेनानादिष्टं भवति प्राजापत्यमसि मम भोगाय भवेत्येव तन्नति- १०
 गृह्णाति^१ ताः समुदायत्य^१ रजन्ति^१ तामां या नम्यति वा म्रियते

- वा वायवे तेति तामनुदिशति^१ याप्सु वा पात्रे वा वरुणाय
 तेति तां^१ या सं वा ग्रीर्यते गर्तं वा पतति निर्वृत्यै तेति
 तां^१ यामहिर्वा व्याघ्रो वा हन्ति रुद्राय तेति तां^१ तामां
 तिष्ठः. पराच्यो^१ इय चेयं गष्टा यदि विन्देयुः कथं
 ५ आदित्येतदनुदिष्टैव^१ आदित्येतदेकं^१ कमस्या^१ अतः^१ त्रेपाः^१
 प्रतिपहीतारं कमेत^१ दक्षिणाभिरेवैना^१ सह दद्यादित्येकं^१
 वायव्यैवैनया^१ यजेतेत्येतदपरम्^१ ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥

- अथातः प्रयाणस्यैव मीमांसा^१ दीक्षितं वायोगदेमो
 विन्दत्यन्यत्र वा देवयजनाद्दीक्षते सः सृजन्ति प्रते^१ संब्रून्ति
 १० मतदुघयोर्वत्सावाद्धति^१ यदाधेयं भवति गीडे गार्हपत्यं
 प्रउग आहवनीयमपि वारण्योरग्रीन्समारोह्य वृहस्पतिवत्सर्वा
 प्रयाति भद्रादभि श्रेयः प्रेहि वृहस्पतिः पुरस्ता ते अस्त्वित्यथ
 यद्येनं धान्तं प्रतनवेलोपाधिगच्छत्युत्तरतो ऽरणीं निधाय
 दक्षिणतः परिश्रित्य मतयति^१ त्वणीं दणोदकायावस्त्यथ
 १५ यद्यपर्याणां^१ अप उपाधिगच्छति तज्जपति देवीरापो अपां

१ Thus BF (J om this passage), अनुदिष्टैव T, अनुदिष्टैव H.

१ Thus T; कमस्यातवे. BJ, कमस्याः ताः वे. F, कमस्याः वे. H.

१ इव om HTF.

१ Thus JF (but «वायव्यैवैनया» || (but «वैनयने»), B वायव्यैवैनय-
 नयेत्ये.; T: वायव्यैवैनयायनयेत्ये. ।

१ Thus only T and Bh, «दधानि the other MSS

१ Thus all the MSS and Kes, also the citation in the Dvandha-
 sūtra. I did not venture to correct अपरियावा, as only the
 Vivarana reads

प्रब्रूम इति^१ चिरुपाश्याह^२ देवेभ्य एवैनं ग्राह^३ चिरुसैदप-
निष्कस्योभयेभ्य एवैनं देवमनुष्येभ्यः ग्राहेति ग्राह्यणमथैतद्
सहग्रान्ति ॥ ५ ॥

द्वौचितो ऽभि द्वौचितवादं वद मयमेव वद मानृतं मा
स्मयिष्ठा मा कण्डूयया आपाहया यदि स्मयाया अपिगृह्य^४
स्मयामे यदि कण्डूयामै ह्यविषयाया कण्डूयामै यदि वाचं
विद्यजेर्वैष्णवीसूचमनुद्रवतान्मा त्वान्यत्र द्वौचितविमितासूयं
ऽभुदिद्याग्नाभिनिषुक्ताद्यानि^५ देवतानामानि यथाख्यातं
तान्यास्रव्याय यान्यदेवतानामानि यथाख्यातं तान्यास्रव्याय
उपरिष्ठादिचक्षणं धेहि चक्षितवतीं विचक्षणवतीं वाचं वद १०
ह्यजाजिनाम्ना यवच्छेत्या दष्टाञ्चेति^६ स एवमेवैतत्सर्वं
करोत्यथोभममिन्धनवेलायामुत्तरेकाहवनीयं तिष्ठत्यथैवमाहाग्नौ-
ह्योतिप्रतः क्षुद्रत द्वौचित वाचं यच्छ^७ यजि वाचं
यच्छेति^८ संवेद्य वाचंयमधोव्रते दोहयतो^९ ऽयाध्वर्युः^{१०} पूर्वया
द्वारोपनिष्कस्य दोहयित्तेतेनैव यथेतमेत्य गार्हपत्ये ऽग्निहोत्रविधिं ११
चेष्टित्वा तप्तोदशुदाभ्य श्रीतीहनातथ्य वानातथ्य वोत्तरे
ग्राह्यामण्डे शिष्य आमज्जत्यथ प्रतिप्रक्ष्वाता दक्षिण्या द्वारोप-
निष्कस्य दोहयित्तेतेनैव यथेतमेत्य यत्रप्रपणे तप्तोदशुदाभ्य
श्रीतीहनातथ्य वानातथ्य वा दक्षिणे ग्राह्यामण्डे शिष्य

१ Thus HF. *मुद्रयाव. T. *मुद्रयात्. BJ.

२ HT ms. ग्राह पाच यच्छ ।

३ JP ms. यदविचयारह ।

अमज्जत्यधोदितेषु मज्जनेषु यजमानः कृष्णाजिनमावृण्व पूर्वया
दारोपनिष्कम्भायेण ग्रात्वां तिष्ठन्भुञ्जतः सुवर्जतं कृणुत व्रतं
कृणुतेति चिर्वाचं विसृजते^१ । प्रातिथीनामुपस्थासेति^२ च-
यितवतीं विचक्षणवतीं वाचं वदति^३ च यद्यु शमेधमुपाधि-

- १ गच्छति तज्जपत्यबद्धं मनो हरिद्रं चतुः सूर्योऽप्योतिषा
श्रेष्ठो दीवे मा मा हासौरिष्य^४ पश्चेनमभिवर्षेत्सुन्दरीर्षं
धत्तौशो धत्त वत्तं धत्त मा मे दीर्घा मा तपो निर्वर्धयेत्येव
तत्र अयति^५ तस्मैते यजुषौ परिग्रहे वा यज्ञस्थायै भवतो^६
। प्राञ्चै निपतः^७ काञ्चै यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनपीत-

- २ सुत्तरकोमोपसृक्तानि^८ च यदि वज्रतवमुपसृक्तं भवति
कृष्णाजिनादेवानन्तर्हितः संविग्रथ्यैय सवेशवयुर्जपति ॥ ६ ॥

श्रोत्रे मः सु आगृह्य वधः सु मन्दिषीमहि । गोपाय
मः सक्तये प्रमुधे मः पुनर्दद इति^९ इचिस्तः श्रव एतदे
यजमानस्यायतनः स एवायतने श्रवेऽग्निमभाहृत्य श्रवे देवना

- ३ एव यज्ञमभाहृत्य श्रव इति ब्राह्मणमेषैव एवो जपनेन
मार्चपत्याः संविग्रति त्वष्टीमवाध्वर्युर्मेधरात्र आहृत्य प्रवृद्ध-
यजुर्वाचयति तमश्चे व्रतपा अचि देव आ मर्दन्वा । तं
यज्ञेन्वीद्य इत्येवाप आचामति देवी धियं मवामहे
सुमन्वीकामभिष्टये । वर्षोधा यज्ञवाहवः सुपता नो यमदद

१ इव BTH.

२ निपतः BH, निपतः T Ket., निपतः P; निप J, निपतः P २२. ३.
निपतः sec m

३ P ins यद्यपरिच्छोर्वा भवति comp Ket, यद्यपरिच्छोर्वा भवति ।

नपाद्य कर्मिहंविष्य इन्द्रियावाग्यदिनमस्तं वो मावक्रमियम-
 विष्टं तन्तुं पृथिव्या अनु गेयमिति^१ मं वा ग्राहते मं वा
 तरति^१ भेतुमेव हन्वात्येतीति मद्भगवन् यच्च वक्ष्यभवति
 तदवस्यत्यथेमवस्य वर आ पृथिव्या इत्येवादित्यमुद्यन्तमुपतिष्ठत
 आरे मधूहणुहि सर्ववौर इत्यथ यच्च पक्ष्यमाणो भवति १
 तदवस्यत्येदमगम्य देवयजनं पृथिव्या इत्यान्तादनुवाकस्य ॥ ८ ॥

अथातः श्रवणैवोपवस्यः^२ पर्याप्तवते^३ य सपकल्पयते
 चन्द्रं च जगां च कृष्णवसन्त्यावूर्णास्तुने^४ उष्णीषं द्वे वामभौ
 द्वे हस्ताजिने सोमकयणीः सैषावण्य पिङ्गलैकहायनी भवति
 सोमवाहनानवाहौ, सोमवाहनमनः प्रचालितमुद्धृतफलकः १०
 रोहितं चर्मानुहुं दधमिभ्रामर्हिः कार्ययमयाम्परिधीनाश्ववालं
 प्रस्तरमैवतो विष्टतो स्थासीं पङ्कजौमःशुण्डणः शिरण्य-
 मौदुम्नरीः राजासन्दौ तस्ये नाभिदद्याः पादा भवन्तरमि-
 नावापि श्रीर्पाण्यनूच्यानि^५ सा मौञ्जीभी रज्जुभिर्युता
 भवत्येकसराभिर्मंगामर्षीयणीमिव सघाडासन्दौ यदि प्रवर्ग्य- १५
 वाञ्छोमो भवत्यर्थाध्वयैरमरराच आद्रुत्य सःश्राप्ति चिस्तनव्रतं

१ स्व om T.

२ This seems to be also the reading of Bh. and Kcs, presented here and infra VI 14 init by all the MSS, also P, except F, which reads both times, and T which reads once : कृष्णवसन्त्यावूर्णास्तुने ।

३ Thus all, also P Bh. and Kcs, only B has: श्रीर्पाण्यनूच्यानि : comp Bandh X. 12

- दोहयतेति^१ प्रातरुदित आदित्ये विस्वष्टायां वाचपिण शालां
 तिष्ठन्देवयजनमध्यवसति यदि पुरस्तादनध्यवसितं भवत्यथाहैहि
 यजमानेति^१ पूर्व्या दारा शालां प्रपाद्य पृष्ठ्याः स्त्रीर्त्वापः
 प्रणीयादित्यं चहं प्रायणीयामिष्टिं निर्वपति^१ हविष्कृता वाचं
 ५ विस्वज्य गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पूयाहवनीये सुवाङ्गतिं
 जुहोति कविर्धंजस्य वितनोति पन्थां नाकस्य वृष्ठे अधि
 रोचने दिवः । येन हव्यं वहसि धामि सूत इतः प्रचेता
 अमुतः सनीयान्स्नाहेत्यथोपनिष्क्रम्य संमेषमाह सोमविक्रयि-
 ष्मोमः शोधयोपरवाणां काले रोहिते चर्मणानकुहे उपामन्ते
 १० ब्राह्मणी दक्षिणत आस्तां ता गावो दूरं मा गुर्यासु सोमक्रयणी
 च सोमवाहनौ चानवाहौ^१ सोमवाहनमनः प्रक्षालयतोद्धृत-
 फलकमिति^१ यथासंमेषं ते कुर्वन्त्यैतेनैव यजेतमेत्याथैतं चहः
 अपयित्वाभिघाचोदक्षमुदास्य यद्वोचा प्रायणीयमासादयति^१
 समानं कर्मां प्रयाजेभ्यः^१ पञ्च प्रयाजानिष्टोदङ्कृत्याक्रम्य चह-
 १५ स्त्रावेण पञ्चहन्तो भुवामभिघाचं चहमभिचारयत्युपभृतमन्ततो^१
 ५५ चतुर आज्यस्य गृह्णान आह ॥ १० ॥

- पथ्यायै स्वस्त्य इत्युपाःश्चनुब्रूहीत्युचैरत्याक्रभ्याग्राव्याह
 पथ्याः स्वस्तिमित्युपाःश्च यजेत्युचैर्विषद्वृते पूर्वार्धं जुहोत्यथ
 चतुर एवाज्यस्य गृह्णान आह्रास्य इत्युपाःश्चनुब्रूहीत्युचैरत्या-
 १० क्रम्याग्राव्याहाग्रमित्युपाःश्च यजेत्युचैर्विषद्वृते दक्षिणार्धं जुहो-

१ च only read in HB, the Viv. and Kes do not cite the sur-
 prisa to the end.

त्यथ चतुर एवाज्यस्य गृह्णान आह सोमायेत्युपाऽश्वतुब्रूही-
 त्युच्चैरत्याक्रम्यायाव्याह सोममित्युपाऽश्व यजेत्युच्चैर्विषद्वृते
 उपरार्धं जुहोत्यथ चतुर एवाज्यस्य गृह्णान आह सवित्र
 इत्युपाऽश्वतुब्रूहीत्युच्चैरत्याक्रम्यायाव्याह सवितारमित्युपाऽश्व
 यजेत्युच्चैर्विषद्वृत उत्तरार्धं जुहोत्यथोपसौर्यं पूर्वाधांचरो-
 रवचनाहादित्या इत्युपाऽश्वतुब्रूहीत्युच्चैः पूर्वाधादिवदाया-
 परार्धादिवद्यत्यभिघारयति प्रत्यनक्त्याक्रम्यायाव्याहदितिमि-
 त्युपाऽश्व यजेत्युच्चैर्विषद्वृते मध्ये जुहोत्यथ वै भवत्यदितिमिद्धा
 माहतीमृचमन्वाह मरुतो यद्द वो दिव इत्यथोपसौर्योत्तरा-
 धांचरोरवचनाहामये स्विष्टकृते ऽनुब्रूहीत्यथ वै भवत्यष्टावन्तः १०
 स्विष्टकृद्वादमावन्तेडा' द्विरभिघारयति न प्रत्यनक्त्येतन्मेषण-
 मधोऽधः सुवावाग्रीप्रायोत्पयच्छन्नाहातिवास्त्रयतादेव मानु-
 म्हापीरित्यत्याक्रम्यायाव्याहामिः स्विष्टकृतं यजेति' वषद्वृत
 उत्तरार्धपूर्वार्धं ऽनिहाय पूर्वा आहुतीर्जुहोत्यथैतन्मेषणमाहवनीये
 ऽतिवाक्पाद्विरभ्युक्ष्योत्तरतः सादयत्यथोदवृत्त्याकन्य यथायतनः १५
 सुचौ सादयिन्ना प्राग्निचमवदायेडामवद्यत्पुप्लतायामिडाया-
 मग्रीध आदधाति यजवन्तं' प्राश्रन्ति' मार्जयन्ते' ॥ ११ ॥

अथ परिकर्मिणः सःशास्त्रनुच्छिष्टोऽकुर्वन्त एतं चहं
 व्युद्धृत्य प्राग्नीनापैतां चरुस्थानीः सचामकाषामेतन्मेषणमेतं
 वेदमेतद्विहिंस्यतुष्टयमुदयनीयाय निधत्तादिति' शंसन्तः' प्राय- १०

- णीयः संतिष्ठते^१ ऽत्रैतत्पूर्वपाचमन्तर्वेदि निनयत्यैतद्गुवाण्य-
माप्याय्य सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सूत्रेण हिरण्यं निष्टक्यं
बद्धा दर्भनाडां प्रपय्य सुच्यवदधातीयं ते शुक्रं तनूरिदं
वचंस्तया संभव भ्राजं गच्छेत्त्यचेतां दर्भनाडीं सुगदण्ड उप-
५ मंगृह्याहवनीये जुहोत्यन्वारभ्य यजमाने जुग्मि धृता मनमा
जुष्टा विष्णवे तस्यास्ते सत्यसवसः प्रसवे वाचो यन्ममश्रीय
स्त्राहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वाय याचति ग्ण्यमुदपाचं बर्हि-
र्हिरण्यमित्येतत्समादायाहेहि यजमानेत्यचग्नयजमानो ऽनूची पत्नी
स्यास्तीं पद्मरणीमादाय पूर्वया द्वारोपनिष्क्रियमाणेण शालां
१० तिष्ठन्यजमानमान्यमवेक्षयति शुक्रमस्यमृतमसि वैश्वदेवः हवि-
रित्यथैनः हिरण्यमन्तर्धायादित्यमुदोक्षयति सूचंश्च चक्षुरा-
हवमग्नेरह्यः कनीनिकां यदेतग्नेभिरीयसे भ्राजमानो
विपश्चितेत्यपैतां सोमक्रवणीमणेण शालामुदीचीमतिविक्ष-
पन्ति^१ तामनुमन्त्रयते चिदसि मनावीत्यान्तादनुवाककक्षायाह
१५ दक्षिणस्तेर्मस्य^१ सप्तमं पदं ओषयध्वमिति^१ तस्यै पट्पदान्दनु-
निष्क्रामति ॥ १२ ॥

- वस्यसि रुद्राण्यदितिरस्यादित्यासि शुक्रासि चन्द्रासीति^१
सप्तमं पदमभियच्छाति रुद्रस्यतिस्त्वा सुखे रण्वतु रुद्रे
वसुभिराचिकेलित्यथेतस्मिन्यदे हिरण्यं निधाय-संपरिक्षीयांभि-
१० जुहोति पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्नाजिघर्मि देवयजन इडायाः पदे
हृतवति स्त्राहेत्यपोद्धृत्य हिरण्यं स्फ्येन वा लृष्णवियाणया वा

^१ Thus BJH, दक्षिणेर्मस्य T, P corrupt

पदं परिलिखति परिलिखितः रक्षः परिलिखिता अरातय
 इदमहः रक्षसो यौवा अपिहन्तामि यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं
 दिश इदमस्य यौवा अपिहन्तामौत्यैनेतस्मिन्नोपसंयाहं याव-
 न्मृतं पहरस्याः सवपत्यस्मै रायो ऽस्मै राय इति विश्वे राय
 इति यजमानाय प्रथच्छति ^१ तोते राय इति यजमानः पश्या ^५
 अथ पश्वीः सोमकयस्या समीचयति यं देवि देव्योर्वशा
 पाग्रस्तेत्यथ पश्वी यजमानमीचते तथैमती ते मयेय सुरेता
 रेतो दधामा वीरं विदेय तव संदृशीत्यथ यजमानः सोम-
 कयणीमीचते माहः रायस्योपेण विधोपनित्यैनेद्विरप्यमग्निः ^१
 प्रक्षाल्य मध्यमायामङ्गुलीं वध्नीते ^१ एवेनं ^२ पदाग्रचमद्भिदपयन- ^{१०}
 त्युत्सृजति ^३ सोमकयणीं ^४ नयन्ति पश्वीं ^५ नि पद दधति ^६
 ॥ १३ ॥ तृतीयः ॥

अथाचैव निष्ठव्याचति चन्द्रं च क्षार्गां च हृणायन्तच्छा-
 वूणांसुके ^१ उष्णीषं दे वासमी दे हृणाजिने सोमकयणीमित्यथ
 प्रच्छति सोमविक्रयिष्कुहृन्ते सोमाह ^२ इति ^३ शुद्ध इतीतरः ^५

१ Thus (with रुद्र) all, also Kef.

२ Thus all, also, a copy of the Niravaga; Kef: चरेतं ।

३ FH: उपपद्य (or ल)तिनयति सोमः; B: उपपद्यत्युत्सृजति सोमः; T: उपपद्यत्युत्सृजति सोमः; J: उपपद्यति सोमः; P: उपपद्यत्युत्सृजति; Kef has: चरेतं पदार्थं... उपपद्यति । सोमकयणीमुत्सृजति The Somaprayoga I O. 1202 has: परदेसे अपा नितोपतिनयति (thus) सोमकयणीं । Are we to read: अतिनयति instead of उत्सृजति ?

४ FT: वरुण्या उर्वा, the other MSS also P, व्याधू- comp. the note on page 166

५ The plant sign is added in one of the MSS. only (H).

- प्रत्याह^१ सुविचितः^२ राजानं पुरस्ताद्वागाभिरुपतिष्ठत एष ते
 गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते चैष्टुभो भाग इति
 मे सोमाय ब्रूतादेष ते जागतो भाग इति मे सोमाय
 ब्रूताच्छन्दोमानाः^३ साधान्यं गच्छेति मे सोमाय ब्रूतादि-
 ५ त्यथैतद्गोहितं चमानुहुमुत्तरसोमास्तीर्थीयेतद्द्विगुणं^४ वासः
 प्राचीनदशमुत्तरार्धं चर्मण उपसृज्यात्येष हिरण्यवता पाणिना
 राजानमभिमृशत्याहृशुना ते अश्वः पृथतां पश्वा पद्वर्गन्धस्ते
 काममवतु मदाय रथो अच्युतो ऽमात्यो ऽसि शुक्रस्ते यह
 इत्यथैनमतिच्छन्दसर्षा मिमीत^५ एकयैकयोत्सर्गं मिमीते^६
 १० ऽयातयान्निषायातयाचिषैवेनं मिमीते^७ सर्वास्त्रहुष्ठमुपनिगृह्णा-
 त्यभि त्वं देवः सवितारमूष्णीः कविकतुमर्षामि सत्यववसः
 रत्नधामभि प्रियं मतिम् । कध्वां यस्यामतिभां अदिद्युतस्त्वो-
 मनि हिरण्यपाणिरिमिमीत सुकतुः कृपा सुवरिति^८ पञ्चकलो
 यमुषा पञ्चकलमूष्णीं^९ दशकलो मिसानो^{१०} ऽर्धवेलाः^{११} राक्षो
 १५ मिमीते^{१२} ऽयातिग्रिष्टः^{१३} राजानं प्रजाभ्यस्तेत्युपसमूहति^{१४} समु-
 दित्य वसन्त्यान्ताग्रदक्षिणमुष्णीषेणोपनहति प्राणाय लेति^{१५}
 यानाय तेत्यनुष्टम्बत्ययोपरिष्ठादङ्गुल्यावकाशं कृत्वा यजमान-
 मवेचयति प्रजास्त्वमसु प्राणिहि प्रजास्त्वामनु प्राणन्वित्यथैनं
 चर्मणि निदधाति^{१६} तं ततः कौत्स आदत्ते^{१७} ऽद्विरभुक्ष्य

१ Thus HFP (comp. Padārthanirv p. 270, No 56); the other MSS. चरिः ।

२ The clause अथैतद्गोहितं . . आसीत् om. PJTH. Keś. cites them

३ मिसानो JT

चमेद्विषत्यथोपोत्याय पृच्छति सोमविक्रयिन्क्रयस्ते सोमाश्^१
 इति^१ क्रय इतीतरः प्रत्याह^१ मूजवताश्^१ इति^१ मूजवतो
 हीतीतरः प्रत्याहार्थेन गवा पणते गवा ते क्रीणानीति^१ क्रीतः
 सोम इत्याह सोमविक्रयी वयाश्मि आचक्षेत्येषा ते सोमक्रयणी
 चन्द्रं ते क्षागा ते वस्त्रं त इत्यर्थेनश्च हिरण्येन पणते ॥ १४ ॥

सोमं ते क्रीणामूर्जंस्त्रुप्तं पयस्त्रुप्तं वीर्यवन्तमभिमातिपाहश्च^१
 शुक्रं ते शुक्ले क्रीणामि चन्द्र चन्द्रेणामृतममृतेन संयन्ते^१
 गोरित्युक्तास्ते चन्द्राणीति यजमानाय प्रयच्छत्यर्थेन प्रतीपीन-
 यीदयाजया पणते तपसस्तनूरमि प्रजापतेर्वर्णसाक्ष्यास्ते सदस्रपोयं
 मुख्यन्वाद्यरमेण पशुना क्रीणानीत्यस्ते ते चन्द्रुरिति यजमान- १०
 नीवते^१ मयि ते रायः ययन्तामित्यात्मानमर्थेनां प्रदक्षिण-
 मावत्यांक्षिरभ्युक्ष्योदीचीमुत्सृजति^१ वेया कौत्सस्य भवत्ययं^१
 कौत्साद्राजानमादन्ते मिथो न एहि सुमिषधा इति^१ तं
 यजमानद्यौरौ दक्षिण आवाहयतीन्द्रश्वोरुमाविश दक्षिणमुग्रमु-
 ग्रनाश्च सोमः श्वोनमित्यर्थेन प्रत्यपोषुते यजमानो^१ क्षिरभ्युक्ष्य ११
 कौत्साय वा परिकर्मिणे वोष्णीयं प्रयच्छत्ययं यजमानश्च
 श्वस्रपोषांस्तुकपायस्यत्यस्ते ज्योतिरित्यथेतां कृष्णामुपपद्याती-
 दमहश्च सर्पाणां दन्दशृङ्गानां शीवा उपपद्यामीति^१ तथा सोम-
 विक्रयिणं विष्यति सोमविक्रयिणि तम इत्ययं सोमक्रयणान-
 भुदिमति स्नान आजाहारे वस्त्रारे हस्त सुहस्त क्षमानवेते १०

१ Here again only H and Kei have the pluti sign.

१ Some MSS have चन्द्रे the Mantram ॥ चन्द्रेते ।

१ Most of the MSS. have वाह्य instead of वाह्ये ।

धामानि मा त्वा परिपरी विदन्मा त्वा परिपन्थिनो विदन्मा
 त्वा वृका अधायवो मा गन्धर्वो विशावधरादधच्छेनो भृत्वा
 परापत यजमानस्य नो गृहे देवैः स्रष्टुतमिति^१ प्रदक्षिणः
 राजानं परिवहन्त्येतावञ्चसोपशंकामतो ऽध्वर्युश्च यजमानस्य
 यजमानस्य स्वस्त्ययन्यथपि पन्थामगच्छहि स्वस्तिगामनेहर्षे ॥
 येन विद्याः परि दिषो वृणक्ति विन्दते वस्त्रित्यपायेण प्राज्ञां
 तिष्ठन्नोक्षमानः राजानं प्रतिमन्त्रयते नमो मित्रस्य वरुणस्य
 ऋषये महो देवाय तदृतः सपर्यंत दूरेदृष्टे देवजाताय केतवे
 दिवसुचाय सूर्याय ज्ञः सतेत्येतास्मोमवाहममनो ऽयेण प्राज्ञा-
 मुदगौघमुपस्थापयन्ति^१ तदुपस्तभ्योति वरुणस्य स्कन्धनम- १०
 योति^१ वरुणस्य स्कन्धसर्जनमधीति श्रव्वासुदूहृत्युमुक्तो वरुणस्य
 पाश इति घोष्ठमय वै भवति विमुक्तो ऽग्नौ नमश्चान्ववत्य-
 विमुक्तो ऽग्नौ ऽयातिथं गृह्णाति यज्ञस्य भंत्यै पव्यन्वारभत
 इति माहाणमयाहैहि यजमानेति^१ पूर्व्या दारा प्राज्ञां प्रपाद्य
 शृङ्ग्याः स्त्रीत्वापः प्रणीयातिथं निर्वपत्यन्वारभ्यायां पव्यामप ॥ १५
 देवस्य त्वा सवितुः प्रभव इति प्रतिपदं कृत्वा ॥ १६ ॥

अप्येरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा जुष्टं निर्वपामीत्येतामेव
 प्रतिपदं कृत्वा सोमस्यातिथ्यमसि विष्णवे त्वा जुष्टं निर्वपा-
 मीत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वातिपेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा जुष्टं
 निर्वपामीत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वाग्नेये त्वा रायस्योषदग्ने १०
 विष्णवे त्वा जुष्टं निर्वपामीत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वा येनाय त्वा

- सोमभृते विष्णवे त्वा जुष्टं निर्वपामीति^१ पञ्चकृत्वो यजुषा^१
 हविष्कृता वाचं विष्टुष्येतथैवाहृतोत्तरममहाचं विमुञ्चाय्येते
 ब्राह्मणायत्नार आसन्दौमाददते^१ । अथ यजमानो नौशाद्राजान-
 मादत्ते या ते धामानि हविषा यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरसु
 यजमिति^१ पूर्वं एवाचम्या प्रतिपद्यन्ते^१ । अथवाज्ञा यजमानो
 ऽन्वक्कूट्^१ उदपात्रेण^१ पूर्वथा दारु ग्रास्तां प्रपादयति गय-
 स्स्थानः प्रतरणः सुवीरो ऽवीरहा प्रचरा सोम दूषांनित्यथैता-
 मासन्दौमपेणाहवनीयं पथांचत्य दक्षिणतो निदधति^१ । तस्यां
 कृष्णाजिनमामृणात्यदित्याः सदो ऽसीत्यदित्याः सद आसीदिति
 १० कृष्णाजिने राजानमयैनमुपतिष्ठते वदथो ऽसि धृतप्रतो वारुण-
 मधीति^१ समुक्षित्य कृष्णाजिनसाम्नामसम्यथा विषय्य वरुणे
 मप्रष्ट्याति ग्रंथोर्देवानां सध्यादित्यथापरावामन्दौपादावन्तरेण
 ब्राह्मणो ऽभिषिञ्चति शूद्रः प्रचालयति मा देवानामपम-
 न्क्लिम्नहीत्ययैमं वारुणचां परिचरति तत्त्वा ग्रामि ब्रह्मणा
 ११ वन्दमान इत्ययैमं मूग्राक्षि मा राजानं वाहवनीयं चान्त-
 रेण कथ्यन् संचारीश्वैमं सायुधो मा सदण्डो मा सच्छत्रो
 मा सोष्णीषो मा माधस्तापो नुप्रपाटीदित्यथासौ मधुपर्कं
 च गो च प्राङ्मत्तामध्वर्युर्विग्राक्षि^१ ॥ १७ ॥ चतुर्थः ॥

अपद्यन्तेतमातिथ्यं वैष्णवं भवकपाचं^१ तेन सह सन्दन्तीर-

- १० धिअपति^१ शिन्पवदेतदिभानर्हिरातिथ्यास्य भवति^१ कार्भयंमयैः

१ कूट F, कूट H; कूट PBJ, कूट || (Grantha^१)

१ Thus only P, comp Kṣāya (ब्राह्मणा एव निदधति); निदधति the other MSS

परिधिमिराश्ववालेन प्रक्षरेणैश्वरीभ्यां विधतीभ्यां तेन शिख-
 वत्त्वं पुरोडाशस्य आहवित्वा यपयित्वाभिवास्य^१ प्राडेत्याषेभ्यो
 निनीय स्तम्भयजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं चिर्यजुषा
 त्वष्णीं चतुर्थे^२ पूर्वं परिषाचं परिगृह्णाति^३ करणं जपत्यु-
 ज्ज्वल्युद्धतादाग्रीधस्तिर्हरति^४ यदाग्रीधस्तिर्हरत्यथोत्तरं परिषाचं
 परिगृह्णाद्योयुपित्वा तिर्यश्च^५ स्पर्श^६ सन्ध्या संप्रेषमाह
 प्रोक्षणीरासादयेन्नायर्हिहपसादय जुवं च सुचय संमृदुगच्छेन्नो-
 देहीत्योद्धतासु प्रोक्षणीधूदस्य^७ स्पर्शं मार्जयित्वेन्नायर्हिहपसाद्य
 प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्मावृत्य जुवं च सुचय संमाश्यान्येनोदेत्याज्यं^८
 च प्रोक्षणीस्योत्पूय प्रसिद्धं चतुर्गृहीतानि वा पञ्चगृहीतानि ॥१०॥
 वाज्यानि गृहीत्वा प्रोक्षणीभिरुपोत्तिष्ठतींशं प्रोक्षति^९
 वेदिं प्रोक्षति^{१०} बर्हिः प्रोक्षति^{११} बर्हिरामसं प्रोक्ष्योपनिनीय
 पुरस्तादाश्ववाचं प्रक्षरं गृह्णाति^{१२} पञ्चविधं बर्हिं स्त्रीणां प्रक्षर-
 पाणिः प्राडभिसृज्य काशंयमयान्परिधीन्परिदधात्यूर्ध्वं समिधा-
 वादधात्यैश्वरी विधती तिरश्ची सादयति^{१३} विधत्योराश्ववाचं ॥१५॥
 प्रक्षरं^{१४} प्रक्षरे जुह्वं^{१५} बर्हिषीतरे^{१६} एता अक्षदक्षिति समभिसृज्य
 प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्मावृत्याद्यैतं पुरोडाशमुपस्तीर्णाभिप्रारि-
 तमुदास्य ॥ तुर्होपातिव्यमामादयत्यैव संभारान्याचष्टे^{१७} इय
 निर्मग्न्यमावृता निर्मग्न्येन चरति^{१८} प्रक्षत्यामिहृत्यायेन्नाय-
 मिधमाददान आहवित्वे समिधमानायानुद्धीत्यभ्यादधातींशं^{१९} ॥२०॥
 न समिधं परिशिणष्टि^{२०} वेदेनोपवाजयत्यनुकासु सामिधेनौपु

१ यपयित्वा om. HTB, read by PJE

२ उदेद्याः BJ, उदेत्याः the other MSS also P

- सुवेणाधारमाधारयति^१ संमृष्टे सृग्भ्यामुत्तरमपासः^२ सृग्भ्यामु-
 चावुदङ्गत्याकम्य जुह्वा भुवाः समन्य सादयित्वा सुधौ प्रवरं
 प्रवृणोते^१ प्रसिद्धः होतारं वृणोते^१ शीदति होता^१ प्रसवमा-
 काङ्क्षति^१ प्रसूतः सुचावादायात्याकम्यायायाह समिधो यजेति^१
 ५ वषट्कृते जुहोति यज यजेति^१ चतुर्थं यच्छस्रैतदौपशतमान्यः
 सर्वं एव जुह्वाः समानयते^१ पक्ष प्रयानानिदोदङ्गत्याकम्य
 स्रष्टावेण भुवामभिघार्धं सुरोडाशमभिघारयति नोपशतमपासवे
 सोमायेत्याज्यभागाभ्यां चरत्युपाः^२ हविषा चरति विष्णवे
 ऽनुभूहि^१ विष्णुं यजेत्यथ स्निष्टकृता चरन्तोऽन्त आतिथ्यः
 १० घंतिष्ठते^१ ऽतैत्पूर्णपाचमन्तर्वेदि निनयत्यैतद्भुवाव्यमापाय
 कः^२ वा चमघं वा पाचति^१ तमन्तर्वेदि निधाय तस्मिन्ने-
 तत्तानूनं निष्टकृति ॥ १८ ॥

- आपतये त्वा गृह्णामि परिपतये त्वा गृह्णामि तनूनमे त्वा
 गृह्णामि शाकराय त्वा गृह्णामि शक्यस्रोविष्टाय त्वा गृह्णा-
 ११ मीति^१ स चावन्त अलिजस्त एजस्रमवष्टमयनाष्टमस्रनाष्ट्यं
 देवानामोशो ऽभिग्रस्तिपा अनभिग्रस्तेन्यमिति^१ यजमानमति-
 वाचयत्यनु मे दीर्घा दीर्घापतिर्मन्यतामनु तपस्तपस्ततिरजसा
 सत्यमुपगेषः सुविते मा धा इति^१ स चावन्त अलिजस्तेषूप-
 हवमिदा यजमान एव चिरवलिघति प्रजापतौ त्वा मनसि
 १० जुहोमीत्यथैनदद्विरभुवीयोत्तरतः सिधत्यपाशोन्मदन्थापार^१
 इति^१ मदन्ति देवीरमृता अतावध इति^१ ताभिराद्रवेत्यथ

मदन्तीरुपसृष्टोपोत्थाय विस्सृष्ट हिरण्यमवधाय राजानमाया-
ययन्त्यः श्वरः सुते देव सोमायायतामिन्द्रायैकधनं विद आ
तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा तमिन्द्राय प्यायसेति^१ यजमानमतिवाच-
यत्यायायय सखीन्सत्या मेधया स्रस्ति ते देव सोम सुत्याम-
श्रीयेत्येषा उपसृष्ट ययायतनमुपविशन्त्येषाध्वर्युर्वाजवतीभ्याः^२
सुचौ ब्रूयति^३ विष्टुतीभ्यां प्रस्तरः समुत्तुष्याप्रतिशृणुस्तेधा-
नक्ति^४ न प्रस्तरायाः आवयति^५ न बर्हिरनुप्रहरति^६ तं दक्षि-
णार्धे वेद्ये निधाय तस्मिन्दक्षिणोत्तरिणो निष्क्रुवत एष्टा रायः
प्रेवे भगायतं मृतवादिभ्यो नमो दिवे नमः पृथिव्या इति^७
परिधिषु शकलानुपसंस्तृष्ट्वाति प्रस्तरे बर्हिर्यावन्मात्रं स्रन्द्याया^८
विपय्याहवगौधे ऽतिवाच्याङ्गिरभ्युक्ष्योत्तरतः सादयत्येष
यजमानमवान्तरदीचासुपनयत्यग्ने व्रतपते त्वं व्रतानां व्रत-
पतिरसि या भम तनूरेया या त्वयि या तव तनूरियः सा
मयि सह नौ व्रतपते व्रतिनो व्रतानीत्येवमः सः प्राप्ति संतरां
मेखलाः समायच्छस्व संतरां मुष्टौ कुरुस्व तप्तव्रत एधि^९
मदन्तीभिर्माज्यसोत्पूर्व^{१०} व्रतनः सृज या ते अग्ने दद्विधा
तनुस्तया नः पाहि तस्यासौ स्वाहेत्येतेनातो ऽधि व्रतयेति^{११} स
एवमेवैतत्सर्वं करोति ॥ १६ ॥

अथ प्रवर्ग्यं स्थाप्यता प्रवर्ग्येण चरत्यथ स्फ्यमाददान
आहामीमदन्तीरधिअथ हविरधिअयैह्युपपीदेत्येतास्तेव मद-
न्तीषु भूयमीरप आनयत्याव्यमधिअयति^{१२} तद्धविरयेतस्यैव

- बर्हिष स्त्रीर्णस्य पर्यवलोपः सन्वयजुर्हरतौ दमेव प्रभिद्धं
 पौरोडाशिकं । बर्हिषुषा तूष्णीं चतुर्थं । पूर्वं परिगाहं परि-
 मृच्छति । करणं जपत्युद्धन्युद्धतादाग्रीप्रस्तिर्हरति । यदाग्रीप्र-
 स्तिर्हरत्यथोत्तरं परिगाहं परिमृच्छा योयुपित्वा तिर्यश्च ५ स्फाः
 १ सन्वा संप्रैपमाह मदन्तीरासादयेष्वावर्हिरूपमादय नुवं च सुचौ
 च संमृद्धि हविषोदेहीत्याहतासु मदन्तीपूदस्य स्वं मार्जयि-
 त्वेष्वावर्हिरूपमाद्य प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य नुवं च सुचौ च
 संमाष्टिं । हविषोदेति । हविष्य मदन्तीयोत्पूयाष्टौ ह्रत्वा जुह्वां
 मृच्छते । चतुरूपभृत्यान्वस्याच्यां ह्रतीयामुप्रदाय मदन्तीभि-
 १० रूपोत्तिष्ठतौभं प्रोचति । वेदिं प्रोचति । बर्हिः प्रोचति । बर्हि-
 रासन्नं प्रोक्ष्योपनिनीय पुरस्तादायवाक्षं प्रक्षरं गृह्णात्येकविधं
 बर्हिं स्त्रीत्वां प्रक्षरपाणिः प्राङ्भिमुख्य कार्भ्यमयान्परिधी-
 न्परिदधात्यूर्ध्वं समिधावादधात्यैश्वरी विष्टती निरक्षी सादयति ।
 विष्टत्योराश्ववाक्षं प्रक्षरं । प्रक्षरे जुह्वां बर्हिषीतरे । एते अच-
 १५ दतामिति समभिष्ट्य प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य जघनेन
 गाहंपत्यमुपविश्य देवपत्नीर्याचष्टे । ऽयैतेनैव यचेतमेत्यायेष्वास-
 मिधनाददान आहाग्नये समिधमागायानुनूहोत्यभादधातौभः
 अकदा चित्वा । न समिधं परिशिन्नष्टि । वेदेनोपवाजयत्यनुक्तासु
 समिधेनीषु भुवेणाधारमाधारयति । संमृष्टे न सुग्भ्यामुत्तर-
 २० मंथ प्रवरं प्रवृणीते । ऽथाश्रावयत्यो आवयासु औषद् औद
 होतरित्येतावान्प्रवरः । औदति होता । प्रसवमाकाङ्क्षति । प्रसूतः
 सुचावाददान आह ॥ २० ॥

अथ इत्युपाश्वनुमूहीत्युचैरत्याकन्याश्रव्याहामित्यु-
 पाश्व यजेत्युचैर्वपद्भते पूर्वार्धे ध्वमेसा^१ जुहोत्येषाचैव तिष्ठन्नाह
 सोमायेत्युपाश्वनुमूहीत्युचैराश्रव्याह सोममित्युपाश्व यजे-
 त्युचैर्वपद्भते मध्ये जुहोत्येष समानयमान^१ आह विष्णव
 इत्युपाश्वनुमूहीत्युचैराश्रव्याह विष्णुमित्युपाश्व यजेत्युचै-
 र्वपद्भते पश्चात्पूर्वं जुहोत्ययोदङ्ग्याकन्य यथायतनम् सुचौ
 सादयित्वायाहायीन्मदन्त्यापाह इति^१ मदन्ति देवीरमृता
 च्छतावृध इति^१ ताभिराद्रवेत्येष मदन्तीरुपसृम्योपोत्याप
 निष्ठस्य हिरण्यमवधाप राजानमायाययन्त्यश्शरश्शरश्चो देव
 सोमायायतामिन्द्रायैकधनविद आ तुभ्यमिन्द्रः यायतामा^{१०}
 तमिन्द्राय यायस्तेति^१ यजमानमतिवाचयत्यायायय सखीमन्या
 मेधया स्तसि ते देव सोम सुत्यामग्रीयेत्येषाप उपसृम्य यथा-
 यतनमुपविशन्त्येषाभ्यर्च्यवांजवतीभ्याम् सुचौ सुहति^१ विष्टनीभ्यां
 प्रक्षरम् नमुमुष्यामतिगृह्णन्तेधामनि^१ न प्रक्षरायाश्चावयति^१
 न बर्हिस्तुप्रहरति^१ तं दक्षिणार्धे वेद्यै निधाय तस्मिन्दक्षिणो-
 त्तरिणो निङ्गुक्त एष्टा रायः प्रेषे भगायतंमृतवादिभ्यो नमो
 दिवे नमः श्रिय्या इति^१ सव्ये पाणौ प्रक्षरम् समावृत्त्याव्य-
 स्थाह्याः सुवेणोपहृत्य प्रथमासुपसदं जुहोति या ते अग्ने
 इथाश्रया तनूवेर्पिष्ठा गङ्गरेष्ठोयं वसो अपावधीं त्वं वसो
 अपावधीम् स्थाहेति^१ परिधियु ऋकलानुपसंगृह्णाति प्रक्षरे^{१०}

१ Thus HTP, -ध्वमेसाया HJ

१ Thus J only, यथायतनम् HF; समावयताम् H Kef.; समायमान T.

वर्हिर्वावन्मात्रं सस्यया विपथ्याहवनीये ऽतिवाच्याहिर-
 भुक्ष्योत्तरतः सादयत्यथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सुमन्त्रं सुमन्त्र-
 णामाह्वय चिस्तनम्रतं^१ प्रयच्छतेत्याहुयति सुमन्त्रं सुमन्त्रा^१
 चिस्तनम्रतं प्रयच्छत्यथापराह अपराहिकीभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां
 ५ प्रचरति^१ तयोः समानी चर्येतावदेव नाना^१ सथोत्तरिणो
 निष्कुवते^१ ऽथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सुमन्त्रं सुमन्त्राणामाह्वय
 चिस्तनम्रतं दोहयतेत्याहुयति सुमन्त्रं सुमन्त्रा^१ चिस्तनम्रतं
 दोहयति^१ तदर्धरात्रे प्रयच्छति^१ ॥ २१ ॥ पञ्चमः ॥

- अथाध्वर्युरपररात्र आद्रुत्य स्रग्नास्ति दिसानम्रतं
 १० दोहयतेति^१ प्रातर्हदित आदित्ये विष्टयां वाचि मध्यमाभ्यां
 प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरति^१ रमाश्रयामच जुहोत्यथोपनिष्क्रम्य
 संप्रैषमाह सुमन्त्रं सुमन्त्राणामाह्वय दिसानम्रतं प्रयच्छतेत्या-
 हुयति सुमन्त्रं सुमन्त्रा^१ दिसानम्रतं प्रयच्छति^१ स आह-
 वनीयादेवाये षट् प्राचः प्रक्रमान्प्रकामति^१ तच्छकुं निहन्ति^१
 ११ स ग्रासामुखीयः शकुः^१ ग्रासामुखीयाच्छङ्कोः षट्षिग्रामाचः
 प्रक्रमान्प्रकामति^१ तच्छकुं निहन्ति^१ स धूपावटीयः शकुः^१
 ग्रासामुखीयाच्छङ्कोः पञ्चदश दक्षिणा प्रक्रमान्प्रकामति पञ्च-
 दशोदीचस्तच्छङ्कुं निहन्ति^१ ते श्रोणी^१ धूपावटीयाच्छङ्कोर्दक्षिण
 दक्षिणा प्रक्रमान्प्रकामति द्वादशोदीचस्तच्छङ्कुं निहन्ति^१

१ Here and elsewhere F and the Mantramālā write विस्तनम्रतं,
 विस्तनम्रतं etc.; all the other MSS and Keā write one word

१ T ins. अथ ।

तावत्सावर्धेनामच्छाया मानेन प्रमाय समन्तः सन्ध्या परि-
 तनोति^१ शृङ्गामातनोति^१ घूपावटीयाच्छङ्कोरनुसन्धं द्वादश
 प्रत्यक्षि घुद्रपदानि प्रकामति^१ तच्छङ्कुं निहन्ति^१ स मध्यम
 औत्तरवेदिकः शङ्कुर्मध्यमादौत्तरवेदिकाच्छङ्कोः पञ्च दक्षिणा
 घुद्रपदानि प्रकामति पञ्चोदक्षि^१ तच्छङ्कुं निहन्ति^१ ते श्रोणी^१
 घूपावटीयाच्छङ्कोरनुसन्धं दक्षिणा घुद्रपदानि प्रकामति चत्वा-
 र्युदक्षि^१ तच्छङ्कुं निहन्ति^१ तावत्सावर्धेनामच्छाया मानेन प्रमाय
 समन्तः सन्ध्या परितनोति^१ शृङ्गामातनोति^१ मध्यमादौ-
 उत्तरवेदिकाच्छङ्कोरनुसन्धः पट् प्रतीचः प्रकामप्रकामति
 दक्षिणा सप्तमं^१ तत्स्थं निदधाति^१ स उपरवाणां काशो^१ ऽय
 महावेद्या उत्तरादश्वीयाच्छङ्कोर्वेद्यन्तेन द्वादश प्रतीचः प्रक-
 माप्रकामत्युदक्षं चयोदशं^१ तदाग्रीभ उपसौदति^१ स उत्करस्य
 काशो^१ ऽधोपरवाणां कालास्त्रामयजुर्हरति^१ ॥ २२ ॥

इदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ त्रिचञ्जुया तृतीयं चतुर्थं^१ पूर्वं
 परिषाहं परिगृह्णाति^१ करणं जपतीमां नराः क्षणत वेदिमेत्य
 वसुमतीः रुद्रवतीमादित्यवतीं विश्वदेव्यावतीं वर्धेन्द्रिवो नाभा
 धृतिव्या यथायं यजमानो न रिष्येदितुः^१ द्धन्युद्धतादाग्रीभस्ति-
 र्हरति^१ यदाग्रीभस्तिर्हरत्यथायेण ग्राक्षां तिष्ठन्संप्रैषमाह वेदि-
 कारा वेदिं कस्ययत प्र खलानि भिन्दत प्रति मिथान्पूरयत
 किः^१ ग्राक्षि निरस्यत प्राचीमुदौर्ध्वं प्रणवां निस्तिष्ठतेति^१ १-
 यथासंप्रैषं ते कुर्वन्त्यथ महावेद्या उत्तरादश्वीयाच्छङ्कोर्वेद्यन्तेन

धीग्रतीवः प्रक्रमाभ्रकामत्युदञ्चं चतुर्थं^१ तच्चात्वात्स्यादृता
 चात्वात् परिलिखत्युत्तरवेदेरादृतोत्तरवेदिं निवपत्युत्तरमाभि-
 सुत्साद्याचैनां प्रतिष्ठाद्यापराहिकीभ्यां^२ प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर-
 त्यथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाह्वय द्विस्तनव्रतं
 ॥ दोहयतेत्याह्वयति सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यां^३ द्विस्तनव्रतं दोहयति^४
 तदर्धरात्रे प्रयच्छति^५ ॥ २३ ॥ पष्ठः ॥

अथाध्वर्युरपररात्र आद्रुत्य सःशाख्येकस्तनव्रतं दोहयतेति^६
 प्रातरुदित आदित्ये विष्टृष्टाणां वाच्युत्तमाभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां
 प्रचरति^७ हराग्रयामच जुहोत्यथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य
 १० सुब्रह्मण्यामाह्वयाधंस्तनव्रतं प्रयच्छतेत्याह्वयति सुब्रह्मण्यः सुब्रह्म-
 ण्यामधंस्तनव्रतं प्रयच्छत्यथ तदानीमेवापराहिकी^८ प्रवर्ग्योपसङ्गौ
 समस्योपनिष्क्रम्य^९ संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाह्वय प्रति-
 प्रस्थातः प्रवर्ग्यस्यादृता प्रवर्ग्यः सःमादयोद्वासनायेति^{१०} वेधेतत्पदं
 कुर्वन्ति^{११} गार्हपत्ये द्वितीयमुपयमनीयु द्वितीयं नि द्वितीयं
 १५ दधत्यथ प्रवर्ग्यस्यादृता प्रवर्ग्यमुदासयत्यग्नेरादृताग्निं प्रणयत्यग्नि-
 वत्युत्तरं परिग्राहं परिगृह्य धोयुपित्वा तिर्यङ्मः स्फः सन्धा
 संप्रैषमाह प्रोक्षणीरासादयेन्नावर्हिःरुपमादयेत्येतावात्सप्रेषो^{१२} ऽपै-
 वैतद्वर्हिरनुत्पन्दाः स्तूणाति स्रष्टदेवै^{१३} तदेवेन्नावर्हिरग्नीषोमीयाय
 पश्यवे परिगृहीतेत्येक आह्वरं चाख्येते अग्नौ प्रचालिते प्रपन्ने

१ After *आद्य II ins अचराह ।

२ *पराहिके BH K=

३ Thus JF, Bh., Kei. . सुब्रह्मण्योप= the other MSS.

तावत्सर्वपैनामक्षणा मानेन प्रमाय समन्तं स्रज्या परि-
 तनोति' पृष्ठमातनोति' यूपवटीयाच्छदोरनुस्रज्यं द्वादश
 प्रत्यक्षं शुद्रपदानि प्रकामति' तच्छङ्कुं निहन्ति' स मध्यम
 श्रौत्तरवेदिकः शङ्कुर्मध्यमादौत्तरवेदिकाच्छदोः पञ्च दक्षिणा
 शुद्रपदानि प्रकामति पञ्चोदक्षि' तच्छङ्कुं निहन्ति' ते श्रोणी' ५
 यूपवटीयाच्छदोश्चत्वारि दक्षिणा शुद्रपदानि प्रकामति चत्वा-
 र्युदक्षि' तच्छङ्कुं निहन्ति' तावत्सर्वपैनामक्षणा मानेन प्रमाय
 समन्तं स्रज्या परितनोति' पृष्ठमातनोति' मध्यमादौ-
 त्तरवेदिकाच्छदोरनुस्रज्यं षट् प्रतीचः प्रकमाग्रप्रकामति
 दक्षिणा सप्तमं' तच्छङ्कुं निदधाति' स उपरवाणां कालो' ६ य १०
 महावेद्या उत्तरादश्रौतीयाच्छदोर्वेद्यन्तेन द्वादश प्रतीचः प्रक-
 माग्रप्रकामत्युदक्षं चयोदग्रं' तदाग्रीध उपसीदति' स उत्तरस्य
 कालो' उपोपरवाणां कालात्समयजुर्हरति' ॥ २२ ॥

इदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं' विर्यजुषा तृण्यै चतुर्थं पूर्वं
 परिपाहं परिगृह्णाति' करणं जपतीर्मा मराः ह्युत वेदिमेत्य ११
 वसुमतीः रुद्रवतीमादित्यवतीं विश्वदेव्यावतीं वसुन्दिवा नाभा
 श्रुत्या अथायं अजमानो न रियेदिदुःह्युद्धतादाग्रीधस्ति-
 र्हरति' यदाग्रीधस्तिर्हरत्यथेण शाखां तिष्ठन्वाग्नेयमाह वेदि-
 कारा वेदिं कल्पयत प्र खलानि भिन्दत प्रति निष्वाग्नूरयत
 किंशाहणि निरस्यत प्राचीमुदीचीं प्रणवां निस्तिष्ठतेति' १०
 यथासप्रैषं ते कुर्वन्त्यथ महावेद्या उत्तरादश्रौतीयाच्छदोर्वेद्यन्तेन

धीग्रतीचः प्रकमान्प्रकामत्युदसं चतुर्थं^१ तच्चात्वास्त्यावृता
 चात्वाप्तं परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिं निवपत्युत्तरमाभि-
 मुत्साद्यायैनां प्रतिष्ठाद्यापराहिकीभ्यां^२ प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रवर-
 त्यथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सुम्रद्धाण्य सुम्रद्धाण्यामाह्वय द्विस्तनव्रतं
 १० दोहयतेत्याहुयति सुम्रद्धाण्यः सुम्रद्धाण्यां^३ द्विस्तनव्रतं दोहयति^४
 तदर्धरात्रे प्रयच्छति^५ ॥ २३ ॥ पष्ठः ॥

अथाध्वर्युरपररात्र आद्रुत्य सःशाख्येकस्तनव्रतं दोहयतेति^६
 प्रातर्ददित आदित्ये विष्टृष्टायां वाच्युत्तमाभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां
 प्रवरति^७ हराश्यामच जुहोत्यथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सुम्रद्धाण्य
 १० सुम्रद्धाण्यामाह्वयार्धस्तनव्रतं प्रयच्छतेत्याहुयति सुम्रद्धाण्यः सुम्रद्धा-
 ण्यामर्धस्तनव्रतं प्रयच्छत्येष तदानीमेवापराहिकी^८ प्रवर्ग्योपसङ्गौ
 समन्थोपनिष्क्रम्य^९ संप्रैषमाह सुम्रद्धाण्य सुम्रद्धाण्यामाह्वय प्रति-
 प्रस्थातः प्रवर्ग्यस्यावृता प्रवर्ग्यः सःमादयोदाभनायेति^{१०} वेधैतत्पदं
 कुर्वन्ति^{११} गार्हपत्ये द्वितीयमुपधमनीषु द्वितीयं नि द्वितीयं
 १५ दधत्येष प्रवर्ग्यस्यावृता प्रवर्ग्यमुदाभयत्यग्नेरावृताग्निं प्रणयत्यग्नि-
 वत्युत्तरं परिषाहं परिष्टद्वा योषुपिता तिर्यञ्चः स्पर्शः सन्धा
 संप्रैषमाह प्रोचणीराभादयेन्नावर्हिर्दपसादयेत्येतावांसंप्रैषो^{१२} ऽजै-
 वैतद्वर्हिर्नुस्सन्धाः स्मृणाति स्रष्टुदेवै^{१३} तदेवेन्नावर्हिर्ग्रीपोमीयाथ
 पशवे परिशयीतेत्येक आह्वरपाख्येते अनमो प्रचालिते प्रपद्ये

१ Alter •आद्य B ins अपराह ।

२ •पराहिके BH Kcd.

३ Thus JF, Bh., Kcd., समन्थत्यथोप • the other MSS.

योग्यकृते अभितः ग्रास्तां तिष्ठतस्तथोर्दक्षिणं वर्षीथ चत्तरः
 ह्रमीय^१ उद्धृतफल्गुं दक्षिणमनुद्धृतफल्गुमुत्तरं^१ तथोर्यद्वे
 बह्वं तदवस्यत्यैने अन्तर्वेद्यभावावर्तयत्यैनायेण^१ ग्रास्ताभरवि-
 माचमभित स्यात् ॥ स्थापयित्वायेने प्रोक्षति वैष्णवी विष्णवे
 शुन्धेयामित्यैनाहैहि यजमानेति^१ पूर्वया द्वारा ग्रास्तां प्रपाद्य
 गार्हपत्य आज्यं विस्राप्योत्पूय शुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा
 ग्रास्तामुखीये सावित्रं जुहोत्यन्वारभ्य यजमाने युञ्जते मन् उत
 युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः । वि होषा
 दधे वयुनाविदेक इन्द्राहो देवस्य सवितुः परिष्टुतिः स्त्राहेत्य-
 परं चतुर्गृहीतं गृहीत्वाद्य चापत्याज्यमालीः सक्तुवाः १०
 स्फुमुदपाचं बर्हिर्हिरण्यमित्येतत्समादायाहैहि यजमानेत्यन्व-
 ग्यजमानोऽनूची पञ्ची पदवतीथमादाय पूर्वया द्वारोपनिष्क्रम्य
 दक्षिणस्य हविर्धानस्य पद्यादक्षमुपसृप्य दक्षिणस्यां वर्तन्त्याः
 स्फेनोद्धृत्यावोक्ष्य हिरण्यं निधाय मंपरिस्तीर्याभिजुहोतीदं
 विष्णुर्विचक्रते वेधा निदधे पदम् । समूढस्य पाःसुरे स्त्राहे-
 त्यैतेषां पदपाःसुनामर्धान्यव्यञ्जलावावपत्यैनाम्बःस्त्रावेणाभि-
 धारयति^१ सा प्राचीत्तानेन पाणिना दक्षिणमसधुरमुपानत्था
 भो वीरो जायतां कर्मणो यः सर्वेऽनुजीवाम यो बह्वनाम-
 मदगमीत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीतोत्तरस्य हविर्धानस्य पद्यादक्ष-
 मुपसृप्योत्तरस्यां वर्तन्त्याः स्फेनोद्धृत्यावोक्ष्य हिरण्यं निधाय १०

संपरिसूयाभिमुखोतीरावती^१ धेनुमतौ चि भूतः सूर्यवर्गिनी
 मगवे यग्ये । अस्वधाद्रोदसी विष्णुरेते दधार इषिवी-
 मभितो मयूषैः स्नातेत्येतान्पदपाःसूस्वर्वश्च एव पव्यञ्जधा-
 वावपत्येनाम्सः^२ ग्रावेणाभिघारयति^३ वा प्राचोत्तानेनेव पाणि-
 १ मोक्षरमचधुरमुपातजि^४ समान उपाञ्जसो^५ ऽपैतानि गप्ताणि
 प्रतिप्रस्थाच उग्रायच्छति^६ नयन्ति पत्नीः कथन्ति होतारमथेने
 संपरिगृह्यन्तेपमाह ॥ २४ ॥

१ वयै, तद्वत् प्रकृत्यमानाभ्यामनुभूयोति^१ विरक्षाणां
 प्रवृत्तारेषां प्राची प्रेतमध्वरं कल्पयन्ती कर्ध्वं यज्ञं नयन्तं मा
 १० ऊँ न यग्यं य यग्य उग्रायति सुवाग्देव दुषाः आवदेत्येव
 यथा वीणितावज्जमोपशंक्रामतो ऽध्वर्युः प्रतिप्रस्थाता चोत्तरेण
 त्रिविधाने दक्षिण पूर्वमुपातीत्य^२ मध्यमादौत्तरवेदिष्वाच्छ्रद्धो-
 रतुस्य च वीयतीत्य^३ प्रक्रमामप्रक्रमतस्तदेवयोर्नभस्त्रयोऽयुधुके
 रमयतो ऽत्र रमेपां पशंश्रुयिष्या इत्यत्र दिवो वा विष्णुवत
 १५ वा इषिष्या इत्याग्नीर्षदशर्वाध्वर्युर्दक्षिणस्य^४ त्रिविधानस्य दक्षि-
 णतो मेयीं निहन्तवैनाः स्रष्टया सूपनिबद्धासूपनिबध्नाति
 विष्णोर्दुं कं वीर्याणि प्रवीचमित्येवमेव प्रतिप्रस्थातोत्तरस्य

१ Thus BHJ, स्तोत्रेणवि० H. स्तोत्रेणवि० F

२ Thus BH; पूर्वाङ्गु JF; T corrupt

३ Thus B; चामीर्षद्व० BH; चाग्नीर्षद्व० J; चाग्नीर्षद्व० T (Gran-
 121); चाग्नीर्षद्व० also Hir. VII. 17, comp. Garbe in his ed. of
 part, Vol II, p 311

हविर्धानस्योत्तरतो मेयीं निहन्यथैनाः स्यन्दया सुपनिबद्धा-
 सुपनिबद्धाद्येतेनैव मन्त्रेणाथाध्वर्युर्दक्षिणस्य^१ हविर्धानस्य सुवु-
 कात्प्राश्चमरक्षिं मीला लोके^२ न्यस्य गतं खानयत्येष दक्षिणा-
 घुगान्तात्प्राश्चं बाण्डं मीला लोके^३ न्यस्य गतं खानयति^४
 तावुभाषुत्तरेणान्यं गतं खानयत्येवमेव प्रतिप्रस्थातोत्तरत-^५
 स्त्रीगतांखानयत्येवमपरतर्क्षेषु प्राचीनकर्णां सूणा उच्छ्रयन्ति^६
 तासूदक्षौ वःश्रौ मोहन्यथ्यस्यन्ति पुरस्ताद्गराटीं विष्णो ररा-
 टमधीति^७ विष्णोः इष्टमधीति मध्यमं करोति^८ विधाति^९
 विष्णो अग्रे^{१०} स्य इति चे अभितो भवतो^{११} दक्षिणादेत्यर-
 तस्य परिस्रयन्ति^{१२} प्राचीं च प्रतीचीं च दां ससुवा^{१३} य^{१४}
 दक्षिणे दावाहौ कुशहस्तमुपनिगृह्य दभंषं प्रमानेत्यन्व-
 संध्या विष्णोः सूरधीति^{१५} विष्णोर्भुवमधीति यन्त्रं करोति^{१६}
 तं तदानीमेव विस्त्रयाद्वाकुर्वन्तो यन्योन्मत्तकौग्रक्षेर्निक्षिपतेत्येव-
 नेवोत्तरं दावाहमेवमपरे^{१७} दावाह निक्षिपत्येनदभिन्नुप्रति^{१८}
 वैष्णवमधि विष्णवे त्रितयाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्मावृत्य^{१९}

१ अध्वर्यु om. JHF.

२ Thus all.

३ Thus BHF, Keś. (pr. m.); अग्रे T, Prayogamālā; the
 virarga of विष्णो ■ omitted by all the MSS. exc H

४ ध्वरो करोति B.

५ अपरे BTHJP; अपरो F.

६ Thus (•इत्य• or •इत्य•) all, except B, which has निक्षिपतो
 (comp. Keś.: कुपतः) — अथेनद HF; अथेनम BTJP (Bh, Keś.:
 अथेनदविर्धानमधिप्रयति ।)

शालामुखीयाच्छदोरनुसन्धः पट् प्राचः प्रक्रमान्प्रक्रमति
दक्षिणा सप्तमं^१ तदभिं निदधानि^१ स औदुम्बर्यै कालः ।
औदुम्बर्यै कालादधिमादत्ते ॥ २५ ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽग्निर्वाङ्मर्त्या पूष्णो हस्ताभ्या-
५ मादद इत्यादायाभिमन्त्रयते ऽभिरधि नारिरसीति^१ तद्यौ-
दुम्बरां अवटं^२ परिच्छिद्यति परिच्छिद्यितः रचः परिच्छिद्यिता
अरातय इदमहः रचसो यौवा अपिहन्तामि यो ऽस्मान्नेष्टि
यं च यं दिश इदमस्य यौवा अपिहन्तामीत्यौवातारमा-
होवातरेहीममौदुम्बरां अवटं^२ खन प्राक् पुरीषमुदपतादिति^१
• तः स खनति वा खानयति वा^१ सो ऽत एव सदो विमिमौते^१
यया यौषि हृदीऽपि तिर्यक्ष्येवं प्रक्षुणो^१ यया यौषि हृदीऽ-
यत्यक्ष्येवमुदक्षुणो^१ ऽपि वा यया हौ भागामुदक् सन्ध्यायै स्याता-
मेको दक्षिणत इति^१ तस्य त्रिंशेणिगतांभ्यामयति^१ सो ऽत एव
प्राङ् हुत्वा^३ दक्षिणस्य हविर्धानस्य पुरो ऽधमुपरवान् विमिमौते
१५ प्रादेशमुखाग्रादेशान्नस्यादानयोश्चेतारमाहोश्चेतरेहीमानुपरवा-

१ Thus only B; all the other MSS., here and infra, 1 9,
औदुम्बरावटं, the second time also the Mantramālā

२ Comp. note १

३ Uncertain reading विवेची० B; यौषेपि० H; यौषीयेपि० T, यौषि०
JF; विवेपि० P; comp. Padārthanirv p. 310 (No 174). Keśava-
śvāmin glosses तस्य सदस्य जनेष्वौषिः प्रापयति । Read: यौषेपि० ?

४ BH ins. यधयैर्; Keś. has not read the word, as he glosses यौ
अधयैः सदस्यः प्रापयता etc.

गृह्णन् प्रादेशमुखान्प्रादेशान्तस्यादाब्बाहुमात्रानवाचो ऽसंभिन्दसु-
 परिष्ठादधस्तात्संक्ष्यानिति^१ ताम्ब खनति वा खानयति वा^२ येषां
 पुरीषं दक्षिणस्य हविर्धानस्यायेणोपस्तम्भनं निवपति^३ तं चतु-
 रश्रं खरं करोत्यथैनं^४ भिक्ताभिराभ्यागिनं करोत्यथोपरवाणां
 कांसादभिमादधे देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्वाहुभ्यां
 पूष्णो हस्ताभ्यामादद इत्यादायाभिमन्त्रयते ऽभिरमि नारि-
 रवीति^५ तथा पूषावटं परिलिखति ययान्तर्वैद्यं^६ स्याद्वि-
 र्वैद्यं परिलिखितं^७ रचः परिलिखिता अरातय इदमहं^८ रक्षसो
 घीवा अपिहन्तामि यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं दिक् इदमस्य
 घीवा अपिहन्तामीत्यथाम्रीधमाहाम्रीदेहीमं पूषावटं खनोपर- १०
 संमितं प्राक् पुरीषमुदपताचतुरङ्गुलेनोपरमतिखनतादिति^९ तं
 च खनति वा खानयति वा^{१०} यावदेवावाध्वर्युयेष्टि तावदेव
 प्रतिग्रह्यातौदुम्वरी^{११} शूणां यजमानेन ममायाधस्तात्परिगम-
 यत्यच्छिन्नो रायः सुवीर इत्यथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गा-
 दृत्य याचति यवमतीः प्रोक्षणीर्महिर्हमाग्यस्यासी^{१२} मनुवां ११
 मैवावरुणदण्ड^{१३} हिरण्यमुदपात्रमित्येतत्समादायाष्टेहि यज-
 मानेत्यौदुम्वर्येषा शूणा प्रचालिता प्रपञ्चा प्रागवटादुपगते^{१४} तां
 परस्तादर्वाचीं^{१५} प्रोचति ॥ २६ ॥

दिवे नान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वेत्यवटे ऽथो ऽवनयति
 शुन्धतां लोकः पितृषद्वज इति^१ यवाग्रस्तुन्दयति यवो ऽसि १०
 यवयाम्द्वेषो यवयारातौरिति^२ महिर्हसं व्यतिषज्यावस्तृणति

१ Thus only Kēś, T वागपरस्ताद् (Grantha I), the other MSS. उपस्ताद् ।

- पिबणाऽऽ सदनमभीत्यथैनद्विरष्टमन्तर्धाव^१ सुवाङ्मत्याभिजुहोति
 पिबभ्यः स्वाहेत्यथेनामुच्छ्रयत्युद्विष्टः क्षभानान्तरिक्षं षण् षथिवीं
 दृष्ट्वेत्यथेनां प्राचीनकर्णां भिनोति द्युतानस्वा मासतो भिनोतु
 मिषावरुणयोर्ध्रुवेण धर्मणेत्यथेना प्रदक्षिणं पुरीषेण पर्यूहति
 ५ ब्रह्मवर्णिं त्वा चचवनिऽ सुप्रजावनिऽ राघस्योषवर्णिं पर्यूहा-
 नोति^१ मेधावरुणदण्डेन मऽहन्ति ब्रह्म दृष्ट्व चचऽ दृष्ट्व
 प्रजां दृष्ट्व राघस्योषं दृष्ट्वेत्यन्यूनमनतिरिक्तं परित्यस्योदपाच-
 मुपनिमोषायास्यै विगाखे द्विरष्टं निधाय सुवाङ्मत्याभि-
 जुहोति ह्येन द्यावाष्टयिवी आपृणेषाऽ स्वाहेत्यान्तमश्वत्साव-
 १० यत्यान्तमेव धजमानं तेजमानक्रीति ब्राह्मणमथेनामुद्गाहभ्यः
 प्राङ्मत्स्यां तपोष्टन्ति यत्ते विदुरेतस्या चच्छ्रयणमनु प्राचीन-
 कर्णां म्यूना चच्छ्रयन्ति^१ तामूदीचो वऽप्राग्प्रोदन्त्यस्यन्ति
 मध्यमं हृदिरिन्द्रस्य सदो ऽसीति^१ विश्वजनस्य कायेति ये
 अभितो भवतो^१ नवच्छदि तेजस्तामस्य मिथुयादिति^१
 ११ चीणिचीण्येव सर्वाणि भवन्ति^१ दक्षिणान्युत्तराणि करोति^१
 य दक्षिणानि^१ दक्षिणान्येवोत्तराणि करोत्यन्तर्वर्तांश्करोति
 व्यावृत्त्या इति^१ सन्धिषु द्वाणशर्ताग्रत्तम्यति^१ ते ऽन्तर्वर्तां^१
 अथेनत्परिथयन्ति परि त्वा गिर्वणो गिर इमा भवन्तु विश्वतो

१ चयेन = all, also Ke4, except B. which has चदेन, but comp. page 170, 11.

१ Thus DT; करोति the other MSS also P

१ Thus BRJP; दक्षिण TF.

१ दक्षवर्ताम् or चर्ताम् BJTH, तर्तावर्ताम् FP

नखन प्रादेशमुखान्नादेशान्तस्यादान्वाङ्गमात्रमवाचो ऽसंभिन्दु-
 परिष्ठादधस्तात्संज्ञानिति^१ तान्स खनति वा खानयति वा^२ येषां
 पुरीषं ददित्स्य हविर्धानस्यापेक्षोपसम्पन्नं निवपति^३ तं चतु-
 रथं खरं करोत्यथैनं^४ शिकताभिराभ्राक्षिन् करोत्यथोपरवाणां
 काक्षादभिमादत्ते देवस्य त्वा मवितुः प्रसवे ऽग्निर्वाङ्गभ्यां
 पूष्णो हस्ताभ्यामादद इत्यादायाभिमन्त्रयते ऽग्निरसि नारि-
 रवीति^५ तथा यूपावटं परिलिखति यथान्तर्वर्ध^६ स्याद्वहि-
 र्वर्धं परिलिखितं^७ रक्षः परिलिखिता अरातय इदमव^८ रक्षो
 पीवा अपिहन्तामि यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं दिश इदमस्य
 पीवा अपिहन्तामीत्यथामीभ्रमाहामीदेहीमं यूपावटं खनोपर- १०
 संमितं प्रोक् पुरीषमुदपताच्चतुरङ्गलेनोपरमतिखननादिति^९ तं
 च खनति वा खानयति वा^{१०} यावदेवाचाध्वर्युयेष्टति तावदेव
 प्रतिप्रस्थातौदुम्बरी^{११} पूष्णां यजमानेन संसायाधस्तात्परिवाम-
 पत्यच्छिन्नो रायः सुवीर इत्याचाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य मत्तङ्का-
 द्रुत्य याचति यवमनौः प्रोक्षणीर्वर्हिर्हस्तमान्यक्षात्सी^{१२} मन्तुवां ११
 मैवावष्टद^{१३} हिरण्यमुदपाचमित्येतत्समादायाहैहि यज-
 मानेत्यौदुम्बर्यया पूष्णा प्रक्षामिता प्रपन्ना प्रागवटादुपगते^{१४} तां
 परमादवांसी^{१५} प्रोचति ॥ २६ ॥

दिने तान्तरिचाय ता प्रथियै त्वेत्यथे ऽपो ऽवनयति
 शुन्धतां लोकः पितृपदम इति^१ यवाग्रस्कन्दयति यदो ऽमि १०
 यवयाम्नेषो यवयागातौरिति^२ भर्हिर्हस्तं यतिषन्नावन्तुणानि

^१ Thus only Kś I नामपरस्याद् (Grantha I), the other MSS. ५१४६।

- पितृणां सदनमसीत्येनद्विरष्टमन्तर्धाया^१ सुवाङ्मत्याभिजुहोति
 पितृभ्यः स्वाहेत्येनामुच्छ्रयत्युद्विष्टं सभानान्तरिचं षण् षपिवौ
 दृष्टहेत्येनां प्राचीनकर्णां मिनोति द्युतानस्ता माहूतो मिनोतु
 मिवावरुणयोर्भुवेण धर्मणेत्येना प्रदक्षिणं पुरीषेण पर्यूहति
 * मध्वावनिं त्वा चववनिं सुप्रजावनिं रायस्योषवनिं पर्यूहा-
 नोति^१ मैवावरुणदण्डेन मूहन्ति मध्वा दृष्ट चवः दृष्ट
 प्रजां दृष्ट रायस्योष दृष्टहेत्यनूनमनतिरिक्तं परित्यक्तोदपाच-
 मुपनिनोषाचालौ विग्राहे द्विरष्टं निधाय सुवाङ्मत्याभि-
 जुहोति इतेन द्यावापृथिवीं आपृणेषां स्वाहेत्यान्तमश्वस्ताव-
 १० द्यान्तमेव धजमानं तेजसान्मनोति ब्राह्मणमयेनामुक्ताद्विभ्यः
 प्राङ्मस्यां तच्छेदन्ति यत्ते विदुरेतस्या उच्छ्रयणमनु प्राचीन-
 कर्णां स्यूना उच्छ्रयन्ति^१ तामूदीषो वृथाग्रोहन्धस्यन्ति
 मध्यमं हृदिरिन्द्रस्य सदो ऽसीति^१ विश्वजनस्य ह्येति ये
 अभितो भवतो^१ नवच्छदि तेजस्कामस्य मितुपादिति^१
 ११ शीणिशीष्टेव सर्वाणि भवन्ति^१ दक्षिणान्युत्तराणि करोति^१
 य दक्षिणानि^१ दक्षिणान्येवोत्तराणि करोत्यन्तर्वर्तां करोति
 व्याहृत्या इति^१ मन्त्रियु दण्डार्ताग्रत्यस्यति^१ ते ऽन्तर्वर्ता^१
 अथेनत्परित्यजन्ति परित्वा मिर्वणो मिर इमा भवन्तु विश्वतो

१ अथेन = all, also Ke4, except B, which has अथेन, but comp. page 170, 11.

१ Thus BT; करोति the other MSS also B

१ Thus BHJP; इति TF.

१ दक्षवर्ता or -वर्ता BJTH ~~दक्षवर्ता~~ FP

वृद्धाद्युमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टय इति^१ दक्षिणतश्चोत्तर-
 तश्च परिश्रयन्ति^१ प्राचीं च प्रतीचीं च दारौ कुर्वन्त्यथ
 दक्षिणे दार्याही कुशहस्तमुपनिमृष्ट्य दर्भणं प्रवयति दर्भणे
 स्यान्धामिन्द्रस्य सूरमीतीन्द्रस्य भुवमसीति धन्यं करोति^१ तं
 तदामीमेव विष्टस्याशकुर्वन्तो यन्मीन्द्रस्यकौशलेर्निस्तिष्ठतेत्येव-
 मेवोत्तरं दार्याङ्गमेवमपरे^१ दार्याङ्गं निस्तिष्ठत्येनदभिष्टु-
 त्यैन्द्रमसीन्द्राय त्वेयं महावेद्या उत्तरादः सीयाच्छहोर्वेद्यन्ते-
 नाष्टादश प्रतीचः प्रक्रमाग्रक्रामति^१ तदाग्नीभागारं विमि-
 मोते यथान्तर्वेद्यधं स्याद्विर्वेद्यधमप्येनत्समुच्चित्य परि-
 श्रयन्ति^१ तस्य दक्षिणां दारं कुर्वन्त्याग्नीभागारस्य पार्श्वमानी १०
 पञ्चारविरेतेन माजालीयो व्याख्यातस्तस्योदीं दारं कुर्वन्ति^१
 ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

अथात्र तिष्ठन्यास्त्यभिं यवमतीः प्रोचणीर्वर्द्धिर्वक्ष्यमान्य-
 क्षालीः सन्नुवामधिषवणं यमाधिषवणे फलके षट् कङ्कणावाणः
 हिरण्यमुदपाचमिर्गन्तस्यमादायाहेहि यजमानेति^१ पूर्व्या दारा
 हविर्धानं प्रपाद्य दक्षिणस्य हविर्धानस्य मौड एतश्चर्मोत्सादयति^१ ११
 पुरो ऽधमितराणि सः मादयन्त्यथोपरवाणां^१ कास्तादभिमादन्ते
 देवस्य त्वा भवितुः प्रषवे ऽग्निनोवाङ्गभ्यां पूषणो हस्ताभ्यामादद
 इत्यादायामिमन्त्रयते ऽधिरमि नारिरसीति^१ तथोपरवान्परि-
 लिखति पूर्वयोर्दक्षिणमेवाथे परिलिखितः रक्षः परिलिखिता

१ अथरेः agam (as p 186) F only, the other MSS., also P, अथरेः

१ अष्टादशं = BTJP, •दण्य• the other MSS.

- अरातय इदमहं रक्षसो यौवा अपिठन्तामि यो ऽस्मान्देष्टि
यं च वयं द्विज इदमस्य यौवा अपिठन्तामीति सर्वानेवानु-
पूर्व^१ खनति रक्षोदणो वल्लगहनो वैष्णवाग्वनामीति सर्वा-
नेवानुपूर्वमथैभ्यः पाऽसूनुदपतीदमहं तं वल्लगमुदपामि यं नः
१० समानो यमपमानो निचखानेदमेनमधरं करोमि यो नः
समानो यो ऽसमानो ऽरातीयति गायत्रेण कन्दसेत्यववाढो
वल्लग इति यजमानस्याध्वर्युदं पाऽसूनुदपति पूर्वयोर्दक्षिणात्रै-
ष्टुभेन कन्दसेत्यपरयोर्दक्षिणाङ्गागतेन कन्दसेत्यपरयोस्तृतीया-
दातुष्टुभेन कन्दसेति पूर्वयोस्तृतीयादौतापदपाऽसूनुदपति परा-
१० वपत्य^१ यं यजमानो देष्टि तं मनसा ध्यायत्यथाप उपसृष्ट्या-
धेनानवमृशति ऽध्वर्युश्च यजमानश्च पूर्वयोर्दक्षिणेवाध्वर्युरव-
मृशत्युत्तर^१ यजमानो^१ ऽथ यजमानः पृच्छत्यध्वर्यो किमचेति^१
भद्रमिति^१ तन्नौ सहेत्यथाध्वर्युः पृच्छति यजमान किमचेति^१
भद्रमिति^१ तन्नौ सहेति^१ यमेवाध्वर्युः प्रजहाति तं यजमानो
११ ऽवमृशति^१ दक्षिणयोरपरमेवाध्वर्युरवमृशति पूर्वं यजमानो^१
ऽध्वर्युरथ पृच्छत्यथ यजमानो^१ ऽपरयोस्तृतीयादौतापदपाऽसूनुदपति
दक्षिणं यजमानो^१ यजमानो ऽथ पृच्छत्यथाध्वर्युरुत्तरयोः पूर्व-
मेवाध्वर्युरवमृशत्यपरं यजमानो^१ ऽध्वर्युरथ पृच्छत्यथ यजमानो^१
यजमानः प्रथमः पृच्छति यजमान उत्तमो^१ ऽधेनानवमृशति
१० विराडक्षि सपद्महा सप्ताडक्षि भ्रातृव्यहा स्रगडक्षिभिमानिहा

विश्वाराडमि विश्वासां गाक्षाणां हन्तेति^१ भवानेवानुपूर्वमथेना-
 नद्भिः प्रोचति रक्षोहणो वलगहनः प्रोचामि वैष्णवानिति
 भवानेवानुपूर्वमथेष्वपो ऽवनयति रक्षोहणो वलगहनो ऽवनयामि
 वैष्णवानिति सर्वेष्वेवानुपूर्वमथेषु यवान्प्रस्कन्दयति यवो ऽसि
 यवयास्त्रहेपो यवयारातीरिति सर्वेष्वेवानुपूर्वमथेनाग्न्यर्हिषाव-
 स्तृणाति रक्षोहणो वलगहनो ऽवस्तृणामि वैष्णवानिति सर्वा-
 नेवानुपूर्वमथेनाहिरण्यमन्तर्धाय सुवाडत्यागिजुहोति रक्षोहणो
 वलगहनो ऽभिजुहोमि वैष्णवास्त्राहेति भवानेवानुपूर्वमथैते
 फलके दीर्घमोमे संद्वये भवतो ऽभंद्वये एकाहे^२ ते सप्तसृष्टे^३
 उपदधाति रक्षोहणौ वलगहनावुपदधामि वैष्णवौ इत्यथैने १०
 ऋक्भिः परिणिहन्ति द्वाभ्यां पुरस्ताद्वाभ्यां पश्चाद्वाभ्यामभितो
 ऽनवमर्पणार्थायैने प्रदक्षिणं पुरीषेण पर्यूहति रक्षोहणौ
 वलगहनौ पर्यूहामि वैष्णवौ इत्यथैने बर्हिषा परिस्तृणाति
 रक्षोहणौ वलगहनौ परिस्तृणामि वैष्णवौ इत्यथैने अभिस्तृणति
 रक्षोहणौ वलगहनौ वैष्णवौ इत्यथैतच्चर्म फलकयोः प्राचीन- ११
 यीवसुत्तरलोमीपस्तृणाति^४ यज्ञ प्रतितिष्ठेति^५ वा त्वर्णो वा^६
 तिरथर्मफलके पाण्डोदादयति ॥ २८ ॥

इहन्नमि इहद्वावा इहतीमिन्द्राय वाचं वदेति^७ नौड

१ इहहे BTF Keś, Madh Vol I p 459. सप्तसृष्टे HJ, Bhav.
 seems to have read सप्तसृष्टे।

२ Thus PHJF, Keś, Mādih., आस्तृणाति B, अस्तृणाति T

३ Thus HTF, Bh Keś, प्रतिष्ठेति BJP

ERRATA.

P	27	l	5	r	The quotation	
P	xix.	l.	38	r	r	1 s. 0 v
P.	xix.	l	42.	r	not always	
P	44.	l.	3	r	चर्व	1. 8 8 चर्व
P.	129.	l	18	r	चर्विचर्व	
P	130	n	९	r	प्रच	1 8 0 प्रच
P	145	l	10	r	प्रदधिर्च	1 8 0 .प्रदधिर्च
P	168	l	5	r	वचद्वक्त	1. 8 0 वचद्वक्त
P.	176	l	18.	r	चतुर्वी	1 8 0 च तुर्वी
P	187.	l	11	r	प्रचक्षी	1 8. 0 प्रचक्षी
P	190	l	11	r	नक्षोदीर्घी	1 8. 0 नक्षोदीर्घी
P.	204.	n	९	r	TS III.	5 8. b
P	218	n.	९	r	r	1 8 0 y
P.	223.	l.	8	r	द्विचर्वीनि	
P	235	n	९	r.	चचोक्षा	

- एतच्चमोत्सादयति^१ पावसु पावाणमप्यजंयथ दक्षिणस्य दक्षिण-
 स्थायेणोपसाम्ननं वह्निर्मुष्टिसुपनिबध्नाति स्तोत्रेभ्यो^२ इयं याचति
 स्फुटमुदपात्रं चालालात्पुरीषः॥ भिकता इत्येतत्समादायां हैचि
 यजमानेत्याग्नीध्रं द्रुत्वा स्फुटोद्भूत्यावोक्ष्य चालालात्पुरीषः॥
 ॥ भिकता इति निवपति विहरसि प्रवाहणो रौद्रेणानीकेन
 पात्रि माघे पिषडि मा मा मा हिःषीरिति^३ तं परिमण्डलं
 धिष्णिय^४ करोत्येनः॥ भिकताभिराभ्राग्निं करोत्यध्याक्तः-
 मदनं धिष्णियाभिवपति होतुः प्रथमं विहरसि चयवाहन
 इति^५ याचो ऽसि प्रचेता इति दक्षिणतो मैत्रावरुणस्य^६ तृथो
 १० ऽसि विशवेदा इत्युत्तरतो माध्वणाच्छःधिन^७ उग्निगसि कवि-
 रित्युत्तरतः पीतुरहारिरसि बभारिरित्युत्तरतो नेष्टुरवग्युरसि
 दुवस्त्रानित्युत्तरतो ऽक्कावाकसांथ दक्षिणे वेद्यन्ते मार्जालीयं
 धिष्णिय^८ निवपति शुन्धूरसि मार्जालीय इति^९ सर्वेष्वेव
 रौद्रमनुवर्तयत्याग्नीध्रे ऽन्ततो निवपत्युदक्षः॥ स्नात्वा इत्यष्टौ
 १५ न्यवाप्तीदित्यथाष्टावनुदिशति^{१०} सखादसि कृपानुरित्याश्चवनीय-
 सुपतिष्ठते^{११} परिषद्यो ऽसि पवमान इत्यासावं^{१२} प्रतकासि
 नभस्त्रानिति चालालमसंस्पृष्टो ऽसि हयसूद इति पशुअपणमंथ
 सदमो दारि तिष्ठन्नौदुम्वरीसुपतिष्ठत अतधामासि सुवर्जोति-

१ Instead of धिष्णियं (thus PBT Keś) HP have चर्द, J धिष्ण
 चर्द; the word धिष्णिय is found here and infra often written
 धिष्ण्य ।

२ om HJP.

रिति^१ ब्रह्मज्योतिरमि सुवर्धमेति ब्रह्मसदनमथाचैव तिष्ठ-
गार्हपत्यमुपतिष्ठते ऽजो ऽमेकपादित्यहिरमि बुध्निय इति यं
प्रहास्यन्तो भवन्ति^२ ॥ २८ ॥

अथाचैव तिष्ठन्संप्रेषमाह सृणीत बर्हिः प्र मतं यच्छत
समपित्रतास्कयध्वमास्तावं बज्रसः सृणीत मदीहविधाने बज्रले ।
सृणीतोस्तेतपांणो वायव्यानि द्रोणकक्षगे दद्यापविषे समवधाय
पत्नीशाले सःसादयामीदाव्यमधिश्रय प्रतिप्रस्रातः क्षुचः
संसृष्टाव्येनोदेहि पृथदाज्याय दद्याहरेति^३ यथासंप्रेषं ते
क्षुर्वन्त्यय दक्षिणे वेद्यन्ते बर्हिसुंष्टिः सृणाति देववर्हिःक्षुणांसद-
सं त्वा सृणामि स्वास्यं देवेभ्य इति^४ तं बज्रस्तां पुरस्ता- १०
त्प्रत्यक्ष^५ सृष्यन्तो यन्त्वयान्तःशालं पृथदाव्यवन्त्याज्यानि गृहीत्वा
परिकृमिभ्य उग्रदाय ब्रह्मणे राजानमुत्तयच्छति^६ तं ब्रह्मादा-
द्योत्तरत^७ क्षिष्टत्युत्तरतस्त्रिष्टस्रग्निमन्वानयत्युदग्ने^८ तिष्ठान्तु मासु-
देहि विष्टैर्देवैर्धन्निभैः संविदानः । सुवर्गे लोके यज-
मानः हि धेहि मास्ते^९ हास्या आञ्जत्ये यामुपेम इत्यथा- १५
भ्यादधातौषं^{१०} प्रणयनीयमुपोपयमनीः कल्पयन्ति चान्तासा-
त्समन्वारभ्येवपित्रतेषु संप्रच्छक्षेयु गार्हपत्य आव्यं विलाप्योत्पूय

१ Thus TH; प्रत्यक्षः PJF, प्रत्यक्षः B.

२ तिष्ठत्युत्तरतम् om. TJF; according to the Prayoga and the Vira-
rana it is to be read.

३ *मानयन् उद* PH, the Rc seems not to be found in any known
Sambhūta.

४ Corrected, मास्तेहास्या MSS.

५ Thus TP; यथादधा F, यथादधा the other MSS.

- सुपि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा प्राप्तामुपवीचे वैभर्जनानि^१ जुहोति
 न्वः सोम तनूकृद्भ्यो देवोभ्यो ऽन्यकृतेभ्य उह यन्तामि वरुयः
 स्वाहेति^२ सुवेणाग्नं प्रस्कन्दयति जुषाणो अमुराज्यम् वेतु
 स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा समीपमाहाग्नीषोमाभ्यां प्रणीय-
 ५ मानाभ्यामनुगृहीति^३ चिह्नकायामुच्यन्ते^४ होतुर्वशं यन्त्य-
 वै भवति प्राक्षमग्निं प्रहरन्त्युपवीमानयन्त्यन्वनाः^५ चि प्रवर्तय-
 न्तीति^६ यदस्याच गच्छं भवति पूर्वं तेनाग्निमन्ववन्त्यन्वाग्नि-
 मयमाः प्रतिपद्यन्ते ऽन्वपात्रा चाग्नौद्यान्वग्यावणौ^७ वायथानि^८
 पूर्वथा द्वारोपनिष्कामन्त्ययं नो अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं गृधः पुर
 १० एतु प्रभिन्दन् । अयं गृध्रश्चयतु गर्हपाणो ऽयं वाजं जयतु
 वाजमातावित्युत्तरेण सहः परीत्याग्नीध्रागारे ऽग्निं मिधाय
 नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोत्यग्ने नय सुपथा राये अग्नान्विधानि
 देव वयुमानि विद्वान् । पुषोध्यग्नेऽङ्गुङ्गराणेनो भूयिष्ठां ते
 नमउक्तिं विधेम स्वाहेत्यैवेतद्वाधोवायस्य^९ समुपवाद्योपाति-
 १५ यन्ति राज्ञा चाग्नौद्यान्वग्यावणीये सुवाऊति जुहोत्युह विष्णो

१ = धर्जनं BTJ ; but comp. TS. VI 3 2

२ अनुकृपायुः DF.

३ इति om BTJ, = प्रवर्तयन्त्यय यदस्याः T

४ Thus F; the other MSS वायोः ।

५ Thus BJHP; वायोवायस्यत्वं T, वायोवायस्यं F; वायोवायस्यानि Keā.

The remarkable वायोवायस्यम् occurs several times in the Karmānta sūtra. The Pronoun एतत् seems also to point to a neuter, but comp Bh. and Keā एतदिति श्रीधरायणश्रौतसूत्रार्थम् ।

विक्रमस्रोह चयाय नः कृधि । एतं एतयोने पिव प्रप्र यज्ञपतिं
तिर स्वाहेति ^१ ॥ ३० ॥

अथ प्रोक्षणीभिस्पोत्तिष्ठती^१भं प्रोक्षति^१ वेदिं प्रोक्षति^१
वर्हिः प्रोक्षति^१ वर्हिरासत्वं प्रोक्ष्योपनिनीय पुरस्तादाश्ववालं
प्रक्षरं गृह्णाति^१ पञ्चविधं वर्हिं स्त्रीत्वां प्रक्षरपाणिः प्राङ्भिष्टुप्य
कार्भर्यमयान्यरिधीन्परिदधात्यूर्ध्वं समिधावादधात्ये^१षवी विष्टती
तिरक्षी सादयति^१ विष्टत्योराश्ववालं प्रक्षरं^१ प्रक्षरे जुह्वं^१
वर्हिषीतरा^१ एता अमदक्षिति समभिष्टुग्राथाप उपस्पृश ब्रह्मणो
राजानमादाय पूर्वया द्वारा हविर्धानं प्रपादयति सोमो जिगाति
गातुर्विदेवानामेति निष्कृतमृतस्य योनिमासदमित्ये^१ष दक्षिणस्य ॥
हविर्धानस्य नीडे कृष्णाजिनमास्पृशत्यदित्याः सदी ऽषीत्य^१-
दित्याः सद आसीदेति कृष्णाजिने राजानम्यैनं देवताभ्यः
संप्रयच्छत्ये^१ष वो देव सवितः सोमस्तः रक्षध्वं मा वो दभदिति^१
संप्रदायोपतिष्ठत एतत्त्वः सोम देवो देवानुपागा इदमहं
मनुष्यो मनुष्यान्मह प्रजया मह रायस्योषेणेति^१ नमो देवेभ्य ॥
इति प्राञ्चमञ्जलिं करोति^१ स्वधा पित्रभ्य इति दक्षिणा^१
न्यषत्येषोपनिष्क्रामतीदमहं निर्वहणस्य पाशादित्येषाहवनी-
यमुपतिष्ठते सुवरिभिविख्येयं वैश्वानरं ज्योतिरित्ये^१ष यजमा-
नमवान्तरदीक्षां विमर्जयत्येषे व्रतपते त्वं मतानां व्रतपतिरसि
था मम तनूस्तप्यभृदियः सा मयि या तव तनूर्मप्यभृदेया १.
मा नयि यथायथं नौ व्रतपते व्रतिनोर्व्रतानीत्ये^१षेनः सः शास्ति

१ Thus DJ, B; दक्षिणाम्येषोप. H, दक्षिणाम्येषोनायोप. F, दक्षिण-
काम्याययोप. T; दक्षिणाम्येषोप. P.

सृष्टीं मेखला ॥ मुष्टी मारय मैवावहणाय दण्डं प्रयच्छ
यजमान इति त्वावचतां नामग्राहं वे पिदभिः पितामहेः
प्रपितामहेः पुत्रैः पौत्रैः सुप्रह्वयः सुप्रह्वयामाह्वयत्विति^१ न
एवमेवैतत्सर्वं करोत्ययं यूपोद्धतिः ऊत्वा यूपं यजुषा करोति^१
५ यूपोद्धतं यजुषा करोति^१ तदेतद्यूपोद्धतान्तम् ॥ ३१ ॥ अष्टमः ॥

अथ यूपोद्धता यपमुच्छ्रयति^१ सर्वान्तं यूपमुच्छ्रयाम्नीषो-
मीयं पशुमुपाकरोति^१ तस्य प्रभिक्षं यपया चरित्वा यपाय-
पणी अनुप्रहृत्य समुत्क्राम्य चात्वाले मात्रयन्ते^१ इयं यो वीदितः
कुम्भस्तं याचति^१ तमादायान्तरेण चात्वालोत्करावदङ्गुपनिष्क्रम्य

१० यथापस्तयन्ति^१ नाम्नामा वहन्तीरत्येति^१ न स्थावराणां गृह्णाति^१
प्रतीपं तिष्ठन्गृह्णाति^१ छायायै चातपतय मंधी गृह्णाति
हविष्मतीरिमा आपो हविष्मान्देवो अध्वरो हविष्माः आविवा-
सति हविष्माः अमुं सूर्यं इत्यथेना आदाय प्रदक्षिणमावृत्य
मध्ये इष्टे निधायैतेनैव यजेतमेत्योक्तरिणाग्नीषीयं परीत्योक्तरिण

११ सः परीत्य पूर्वया दारा ग्राह्यां प्रपाद्य जघनेन गार्हपत्य-
मौपसदायां वेद्याः षष्ठ्यष्टाः^१ आदयत्यग्नेर्वा उपसगृह्णन्
मदति आदयामि सुनाय सुधिनीः सुवे मा धत्तेत्ययं पशु-
पुरोडाशं निर्वपतीदानीं पशुपुरोडाशः संतिष्ठते^१ पक्षीमया-
जानाः पशुर्हृदयशृङ्गान्त इत्येके^१ ॥ ३२ ॥ नवमः ॥

१ तदेति only T and Math. नयति the other MSS. also P and Kef.

१ Some of the MSS have here and elsewhere षष्ठ्यष्टाः ।

अथ वसतीवरैः परिहरिष्यन्नाह व्यपक्रामत मा वो
 ऽभिपरिहारिषमिति^१ यजमानायतने यजमान उपविशति^१
 जघनेन गार्हपत्यं पथ्यैना आदाय दक्षिण्या द्वारोपनिर्हृत्य
 सव्ये ऽश्वे निधाय दक्षिणेन सदः परीत्य दक्षिणेन मार्जालीयं
 धिष्णियं पर्थाङ्ग्य दक्षिणतो धूपेन सःस्पृष्टाः सादयतीन्द्रा- ५
 द्विधोभागधेयौ स्वेत्यैना आदयोदङ्गाहृत्य दक्षिणे ऽश्वे
 निधायैतेनैव धपेतमेत्य जघनेन गार्हपत्यमौपसदायां वेद्याः
 सःस्पृष्टाः सादयति मिधावरूपयोभागधेयौ स्वेत्यैना आदाय
 पूर्वधा द्वारोपनिर्हृत्य दक्षिण एवाश्वे निधायोत्तरेण सदः
 परीत्योत्तरेणाग्नीध्रीयं धिष्णियं पर्थाङ्गत्योत्तरतो धूपेन १०
 सःस्पृष्टाः सादयति विशेषां देवानां भागधेयौ स्वेत्यैना
 आदाय प्रदक्षिणमाहृत्य सव्ये ऽश्वे निधायैतेनैव धपेतमेत्य
 जघनेनाग्नीध्रीयं धिष्णियः सःस्पृष्टाः सादयति यज्ञे
 जागृतेति^१ ॥ ३३ ॥

अथ पयाःषि विशासि या सषाङ्धुक् तस्यै दधिघमांथ १५
 दधि कुरुत या यजमानस्य तस्या आमिषावै या पथ्यै तस्या
 आग्निरे पयस्य सक्रूय कुरुत ऋतातक्षमादित्यपहाय दधि
 कुरुत पुरोडाग्नीथानि पिष्टानि कुरुत धाना हरिषोजनीः
 कुरुत चतुरो ऽम्भृणास्त्रीनुदचनानयुजो एकधनाःस्थवमाने-

१ Most of the MSS. read 'रिषम' ।

१ Thus PBJ, Bh., Mantramālā, Keś, चरंभान् F, Prayoga I.O.,
 Padārthanier, चरंभान् T

कादशपरमाहृतयो रजनाद्यनयो वषाद्यपणोदंयमिष्टावर्हि-
 रीदुस्मरान्महापरिधौऋक्ल सुवद्वयः सुवद्वयामाहुयमिति'
 यथासंग्रहं ते कुर्वन्त्येतामग्न्युषायातयंत्युत्तरणः । अविधानं
 गौत्रं चाध्वनीयं' अत्रोक्तं पुनश्च' तयोः नमान उदहन'
 १ आग्नीध्र एकः सोदहनं' मात्रांजीव एकः सोदहनमाग्नीध्र
 यताह रात्रिं यजमानः संविशति' अविधाने राजानं गोपा-
 यति' ॥ ३४ ॥ दशमः ॥

॥ इति षष्ठः प्रश्नः ।

पूर्वार्धं खरस्य दक्षिणागिरममुपाश्लक्ष्य वनं निदधाति दक्षिणत
 उपाश्लक्ष्य पाचमुत्तरतो । अन्तर्यामपाचमुपसश्लक्ष्ये^१ असश्लक्ष्ये
 अभिचरतः^१ पश्चाद्दिदेवत्यपाचाष्टनद्यैन्द्रवायवपात्रं मैत्रावरुण-
 पाचमाग्निपाचं^१ पश्चाच्छुक्रामन्विनोः^१ मवाङ्गदक्षिणः शुक्र-
 पाचमुत्तरं मन्विपाचमग्नेण मन्विपाचस्तुपाचे^१ पश्चादापयण-
 स्याली^१ दक्षिणस्यां खरश्रोण्यामादित्यस्यालीः सोपगयामुत्त-
 रस्यां खरश्रोण्यामुक्त्यस्यालीः सोपगयामुत्तरस्य हविर्धान-
 स्याग्नेषोपमात्मनमतुपोत्ते ध्रुवस्यालीर्मन्त्रेण पूतभृदाधवनीयौ
 चमसान्दक्षिणस्य हविर्धानस्य पश्चादक्षं द्रोणकलत्रं दशापविचे
 इति निदधात्यैनान्यभिवृशत्यग्निर्देवता गायत्री कन्द उपाश्लोः^१
 पाचमधीति दशभिर्दशायां ध्वर्युः सं वा विग्रति कर्माणि
 वानुमेचमाण आस्ते^१ ॥ २ ॥

अथ यत्र होतुरभिजानात्यभ्युवा दशत्पशुराग्निरधायू-
 त्विषः । अघोजि वां ह्यपण्डस्य रथो दक्षावमर्त्यो माध्वी मन
 श्रुतं हवमिति तत्रचरण्याः सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा हवनीये^१
 जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने शृणोतग्निः समिधा हवं मे शृणु-
 न्त्वापो धिपण्याद्य देवीः । शृणोत गावाणो विदुषो तु यज्ञः
 शृणोत देवः सविता हवं मे भ्रातृत्वं परं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा
 महिरादाय संप्रैषमाहाप इत्य होतर्मैत्रावरुणस्य चमसाध्वर्यवा-
 द्रवैकधनिम एत नेष्टः पत्नीमुदानयाग्रीहोत्समसेन च मा^१
 यमतीवरीमिष चालाले प्रत्युपलभ्यते^१ यथासंप्रैषं ते

- कुर्वन्त्यानयति नेष्टा पक्षीं पाषेजनं कलशमादाय प्रेक्षुदेहीत्ये-
 तेन निगदेनायैनां पूर्वया द्वारोपनिष्क्रमय्योत्तरेण सदः परी-
 त्योत्तरेणाग्नीध्रीयं धिष्णियं पर्याणीयान्तरेण चात्वालोत्करा-
 युदङ्गुपनिष्क्रम्य यथापस्तघ्नयथापु बर्हिः प्रास्याभिजुहोति
 ४ देवीरापो अयां नपाय ऊर्मिर्हविष्य इन्द्रियावान्मदिभ्यमसं
 देवेभ्यो देवत्रा धत्त शुक्रः शुक्रपेभ्यो येषां भाग स्य स्वाहेति ।
 मैत्रावरुणचमसेनाहुतिमपश्चावयति कार्ष्णिरेस्यपापां मृधमिति ।
 बर्हिषौ अन्तर्धायोन्नयति समुद्रस्य वो ऽधित्या उन्नय इत्य-
 येकधनाग्दृष्टातीन्द्राय वो जुष्टाग्दृष्टामीति वा त्वणीं वाच
 १० पक्षेजनीर्गृह्णाति वसुभ्यो हृद्रेभ्य आदित्येभ्यो विद्येभ्यो देवेभ्यः
 पक्षेजनीर्गृह्णामि यज्ञाय वः पक्षेजनीर्गृह्णामीति । ताः पृथ्वी
 संप्रदायोदायनयन्वारभ्ये यजमान एतेनैव यचेतमेत्य चात्वाले
 होद्वचमसं च मैत्रावरुणचमसं च सप्तस्यर्गं वसतीवरौध्वनियति ।
 पूरयति होद्वचमसमर्गुं मैत्रावरुणचमसे प्रस्कन्दयत्यथ होद्वचमसं
 १५ वसतीवरौर्मैत्रावरुणचमसमिति ययः संनिधाय प्रतिसोमं
 प्रचरण्या सममक्ति सं ज्योतिषा ज्योतिरङ्गाः सः शुक्राः
 शुक्लेण सः हविषा हविः सं यज्ञपतिराग्निषेत्यथेया पत्ये-
 तेनैव यचेतमेत्य जघनेन गार्हपत्यमौषधदायां वेद्याः संस्पृष्टाः
 सादयति त्वणीम् ॥ ३ ॥
 २० अथाध्वर्युर्हेतुस्तुक्ताशमेति । होताध्वर्युं शृच्छत्यध्वर्यो
 ऽविरपाद् इत्युंतेमनश्चमुरुतेमाः पश्येतीतरः प्रत्याह्वय यद्यग्नि-
 योमो जुहोति यमग्रे श्वसु मर्त्यमावो वाजेषु यं जुनाः ।

सं यन्ता शशतीरिषः स्वाहेत्यथ यजुम्य एतेनैव यजुषा
 मध्यमे परिधौ निमार्ष्यथ यद्यतिरात्र एतदेव यजुर्वदम्प्रपद्यते^१
 यज्ञक्रतूनां व्यावृत्त्या इति ब्राह्मणमथैता होहश्चममौया
 दक्षिणस्य हविर्धानस्यान्तरेण्ये उपातिदत्त नीड उत्सादयत्यथो-
 दुहाराधवनीयः सर्वं एव मैवावहणश्चममौयाः पर्यस्यति^१
 द्वितीयं वसतीवरौणामवनयति^१ तृतीयमेकधनानां^१ पुरो ऽहं
 वसतीवरौः सादयति^१ पश्चाद्वसमेकधनानां यान्तरेण हविर्धाने
 उपविश्यादुस्वरं पात्रं चतुःशक्तिं याचति^१ तस्मिन्वर्हिषी
 अनाधाय प्राजापत्यं दधिघृहं गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽसि प्राजा-
 पतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं गृह्णामि दद्याय दक्षदधे^१
 रातं देवेभ्यो ऽग्निजिह्वेभ्यस्त्वतांयुभ्य इन्द्रज्येष्ठेभ्यो वह्णराजभ्यो
 वातापिभ्यः पर्जन्यात्मभ्य इत्यथोदृत्य वर्हिषी अथैनमादायोपो-
 त्तिष्ठति दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा प्रथियै त्वेति^१ पूर्वथा द्वारोप-
 निष्क्रामत्यपेन्द्र दिपतो मगो ऽप जिह्वासतो जह्यप यो नो
 ऽरातीयति तं जहीत्येत्याहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने^१
 प्राणाय त्वापानाय त्वा यानाय त्वा मते त्वावते त्वाह्यस्त्वौप-
 धीभ्यो विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्यो यतः प्रजा अस्त्रिद्रा^१ अजायन्त

^१ Conjecturally. The best MSS. (BJ) and the Mantramālā read अक्खिद्रा which seems to mean: akkhidra, thus P. 'By adding a little stroke we get the reading I have put in the text on account of the usual form the verb चिदति has in the Taittiriya texts (चिदति) Comp TS. III 5, 8, 0.

तस्मै त्वा प्रज्ञापतये विभूदाज्ञे ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं जुहोमि
स्वाहेत्यथास्य संचालनमन्तःपरिधिं निनयति^१ धेनुवरं^२
वामदुदरं वा दद्यादिति ६ आह बौधायनो^३ द्वादश
पष्ठौहीरित्याजौगविर्ध्वममिति कात्यो^४ मणिकुण्डलमिति

१ राथीतरः^५ ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथैता होतृसमवीया दक्षिणस्य हविर्धानस्थानरेण्वे
उपावक्ष्य चर्मणि निदधाति^६ तासु निपाभ्यासु यजमानं
वाचयति निपाभ्यास्य देवश्रुत आयुर्मे तर्पयतेति प्रतिपद्य
गणा मे मा विद्वषक्षित्यातस्तां यजमानाय संप्रदायायैतेषां

१० पाष्णां यः सुजन्तुरिव तमादत्ते देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे
ऽग्निर्गोवांश्चर्मा पूष्णो हस्ताभ्यामादद इत्यादायामिमन्त्रयते
धावास्त्यध्वरहदेवेभ्यो गम्भीरमिममध्वरं कथ्युत्तमेन पविनेन्द्राय
षोमः सुपुतं मधुमन्तं पयस्वन्तं दृष्टिवनिमित्यथैनं प्राक्षं
प्रश्रित्य विस्त्रस्य राजानं धावाणमुपाऽऽसवनमभि मिमीत

१५ इन्द्राय त्वा दृष्टं इन्द्राय त्वा दृष्टतुर इन्द्राय त्वाभिमातिष्ठ
इन्द्राय त्वादित्यवत इन्द्राय त्वा विषदेव्यावत इति^७ पञ्चहलो
यजुषा^८ पञ्चहलस्त्रिषी^९ दशहलो मिमानो ऽर्ध्वेलाः राज्ञो
मिमीते^{१०} ऽथातिशिष्टः राजानमुष्णीषेण विपश्य दक्षिणस्य
हविर्धानस्थानरेण्वे उपावक्ष्य^{११} नौड उत्सादयत्यथ मितः

२० राजानः होतृसमवीयाभिरुपसृजति याचास्य दृष्टतुरो

१ धेनुः H, but comp. IV 11 (page 127, 14)

२ Thus DJTF, उपावक्ष्य H

राधोगूर्ता अमृतस्य पत्नीस्ता देवीर्देवत्रेमं यज्ञं धत्तोपहृताः
 सोमस्य पिबतोपहृतो युष्माकः सोमः पिबत्वित्येनः संप्रयौति
 यत्ते सोम दिवि ज्योतिर्यत्पृथिव्यां यदुरावन्तरिक्षे तेनास्मै
 यजमानायोरु राया ह्यध्वं दावे वोच इति^१ तिरश्चर्मन्फल्लने
 अभिमृशति धिषणे वीडू सती वीडयेयामूर्जं दधायामूर्जं मे
 धत्तं मा वाः हिंसिष्यं मा मा हिंसिष्यमित्यथ दृष्ट्वावाच-
 यत्यवीडुधं वो मनसा सुजाता अतमजाता भग इदः स्याम ।
 हस्त्रेण देवीर्वीरधः संविदागा अनु मन्यन्ताः सवनाय सोम-
 मिति^१ संद्वपस्य राज्ञः प्रतिप्रस्थाता सव्ये पाशौ षडंशूंसचते^१
 ऽथैतेनैव पाणिनोपांशुपाचमादत्ते^१ ऽयोपसृष्टः राजानमष्टौ
 हत्नो ऽपे ऽभिपुणोति^१ सो ऽंशौ स्कन्धे वाचयत्या मास्का-
 न्सह प्रजया सह रायस्योपेकेन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वधीरि-
 त्यपाञ्चलिनोपहन्ति^१ त्वष्णीमेवान्तर्दधाति प्रतिप्रस्थाता^१ प्रथमा-
 भ्यामंशुभ्यामानयत्यध्वर्युर्वाचस्यतये षवस्र वाजिमिति^१ सचत
 एतावदंशू^१ तथोपसृष्टः राजानमेकादशहत्नो द्वितीयमभिपु-
 णोति^१ नाचांशौ स्कन्धे वाचयति^१ तथाञ्चलिनोपहन्ति
 त्वष्णीमेवान्तर्दधाति प्रतिप्रस्थाता^१ मथ्यमाभ्यामंशुभ्यामानय-
 त्यध्वर्युर्दृष्ट्वा दृष्णो अंशुभ्यां गभस्तिपूत इति^१ सचत एता-
 वदंशू^१ तथैवोपसृष्टः राजानं द्वादशहत्नस्तृतीयमभिपुणोति^१
 नैवाचांशौ स्कन्धे वाचयति^१ तथैवाञ्चलिनोपहन्ति त्वष्णी-
 मेवान्तर्दधाति प्रतिप्रस्थानोत्तमाभ्यामंशुभ्यामानयत्यध्वर्युर्द्वौ

१ About the interpunction of this passage I am not sure.

- देवानां पवित्रमसि येषां भागो ऽसि तेभ्यस्तेति^१ सचत
 एतावत्^२ 'अथैनमुपाशुसवनं^३ दग्धापवित्रेण परिमृज्य पूर्वार्धं
 खरस्य दक्षिणाशिरसं निदधात्यथ प्रतिप्रस्थातुर्पहमादत्ते
 स्वाहृतो ऽसीति^४ ' यद्वमपयच्छत्यथैनमवेचते^५ मधुमतीर्न
 ५ इयच्छधीत्यथैनमूर्ध्वमुन्माष्टि^६ विदेभ्यस्तेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थि-
 वेभ्य इत्यथैनमादाधोपोक्षितवति मनस्वाद्धित्यैत्युर्वन्तरिचमन्वि-
 क्षीत्यैत्याहवनीये जुहोत्यन्वारब्धे यजमाने स्वाहा ता सुभयः
 सूर्याय स्वाहेति^७ ' ऊवातुप्राणिति^८ ' वाचयति भूरसि येढो
 रय्कीनां प्राणपाः प्राणं मे पाक्षीत्यथैनमवाचीनमवमृज्य प्रतीचा
 १० प्रतीचा पाणिना मध्यमे परिधौ निमाष्टि^९ दिवेभ्यस्ता मरीचि-
 वेभ्य इत्यथ प्रदक्षिणमावृत्त्याययणस्याह्नां यद्वस्य सः स्वावमव-
 मयत्येव ते योनिरित्यथैतस्मिन्मुपाशुसवाचे ऽशुशं प्रास्यत्यथैनं^{१०}
 दक्षिणत उपाशुसवनेन सः स्पृष्टः सादयति प्राणाय तेति^{११}
 ध्यामाय तैत्युपाशुसवनं प्रत्यभिमुखते^{१२} ॥ ५ ॥
- १५ यावदेवावाध्वर्युं येष्टति तावदेव प्रतिप्रस्थाता राजन्वेवाशु-
 श्मनां दौद्रावपिमुजति यत्ते सोमादाभ्यं वाम जाग्रद्वि तस्मै
 ते सोम सोमाय स्वाहेति यत्ते सोम यत्ते सोमेत्यवाभियो-
 यन्तः सर्वज्ञ एव राजानं पर्युपविशन्ति^{१३} ' यद्यत्प्राप्नुवो ऽध्वर्यु-
 रपविशति^{१४} ' तस्य दक्षिणं याऊमनु यजमानो^{१५} ' दक्षिणतः

१ Thus (अथैनमु.) all MSS.

२ एतावत्पयच्छत्य. TH, the other MSS एतद्वत्प.

३ Thus TF Ker., अथैनमु B. अथैनमु PH.

प्रतिप्रस्थातोऽन्तरत आग्नीध्रो^१ । अन्तरेण प्रतिप्रस्थातारं चाग्नीध्रं
 च यद्यतुषोऽभिपुण्योत्योचेतारमाहाहरोपसृजेत्युपसृजत्युचे-
 ताधवनीयादुदधनेनोपर्यर्च्यं होतृचमसे । अशून्परिग्रावयन्ति
 प्रांगपाशुदग्धराक्तास्त्रा दिग्ग आधावन्त्वस्व निखरेत्येष निगाम^२
 आप्याययन्ति^३ यपोहन्ते^४ । अभिपुण्यन्ति^५ निगाममुपयनयाप्या-
 ययन्ति^६ यपोहन्ते^७ । अभिपुण्यन्ति^८ निगाममुपयनयाप्याययन्ति^९
 यपोहन्ते^{१०} । अभिपुण्यन्ति^{११} । न चतुर्थं निगाममुपयनयन्त्येन
 सुसंभृतः संभरण्याः संभृत्योचेच उत्प्रयच्छति^{१२} तमुचेताधवनीये
 अवनयत्येवमेव द्वितीयः पर्यायः संतिष्ठत^{१३} एवं तृतीयः
 चतुर्थीपमन्ततो दग्नापवित्रेण परिवेश्योचेच उत्प्रयच्छति^{१४}
 तमुचेताधवनीये^{१५} विहात्य प्रपीड्य दक्षिणस्य हविर्धानस्यान्तरे-
 ण्येव उपावहत्य^{१६} समंषि निदधाति^{१७} तस्मिन्संमुखान्ग्राह्यः
 हत्वा चतुर्थैतद्वृज्यं यावमुत्थेभ्यो यपोहत्यपोद्राता वा प्रस्रोता
 वा दक्षिणस्य हविर्धानस्य पश्चादक्षमुपसृज्य प्राप्तं यावसु द्रोण-
 कलग्रमश्नुहति^{१८} तस्मिन्नुदीचीनदशं दग्नापवित्रं वितन्वन्ति^{१९}
 तेन तथा हतेनादित्यस्योदयमाकाङ्क्षन्^{२०} उदित आदित्ये
 अन्तर्यामं गृह्णात्यतिपवमानस्य राज्ञ उपयाममृहीतोऽस्मन्तर्धच्छ
 मधवन्पाहि भोममुख्य रायः समिषो यजस्मान्तस्ते दधामि
 यावापृथिवी अन्नरुवंन्तरिषः सजोषा देवैरवरैः परैर्यान्तर्यामे

१ The passage निगाममु ... अभिपुण्यन्ति, found in PHF, is mis-
 sing in BTJ

२ Thus JP तमहेता TFB

३ Thus BJTP, उपानिहृत्य II, उपानिहृत्य F

- मधुमन्मादयस्तेति^१ स्त्रांस्ततो ऽमौति यद्यमपयच्छत्यैनमवेत्तते^२
 मधुमतीर्भ इत्यक्षधीत्यैनमूर्ध्वमुन्माष्टिं विद्येभ्यस्तेन्द्रियेभ्यो
 दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्य इत्यैनमाटापोपोत्तिष्ठति मनस्ताद्वित्यै-
 त्युर्वन्तरिचमन्निहीत्यैवाहवनीये जुहोत्यन्वारभ्य यजमाने स्वाहा
 १० त्वा सुभवः सूर्याय स्वाहेति^३ ऊत्वाचपानिति^४ वाचयति
 धूरवि श्रेष्ठो रग्नीनामपानया चपानं मे पाहीत्यैनमूर्ध्व-
 सुभृज्य प्राचोत्तानेन^५ पाणिना मध्यमे परिधातुन्माष्टिं देवेभ्यस्त्वा
 मरीचिषेभ्य इत्येव प्रदक्षिणमाहृत्याययणस्याख्यां यद्यन्व
 मःस्त्रावमवयत्येव ते योनिरित्यैनमुत्तरत^६ उपाऽऽमवनेन
 १० मःस्पृष्टः सादयत्यपानाय तेति^७ व्यापाय त्वेत्तुपाऽऽमवनेन
 प्रत्यभिष्टुते^८ ऽचोक्षेनारमाहाप्रमत्तः संततमानयोपाऽऽमवनेन
 गृहीत्यामीत्यैवाहस्त ऐन्द्रवायवपाचं^९ तदेतद्रापावत्परिषीवि
 भवति^{१०} तेन गृह्णात्यतिपवमानस्य राज्ञ आ वायो भूव
 शुचिपा इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि वायवे त्वा जुष्टं
 ११ गृह्णामीत्यैनमपयत्य^{११} पुनरेवोपयच्छतीन्द्रवायू इमे सुता
 इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसीन्द्रवायुभ्यां त्वा जुष्टं गृह्णामीति^{१२}
 परिष्टुज्य मादयत्येव ते योनिः सजोपाभ्यां त्वेत्तुपादन्ते मैवा-
 वरुणपाचं^{१३} तदेतत्पितृकावद्भवति^{१४} तेन गृह्णात्यतिपवमानस्य

१ उपयच्छत्य० BTF Keś, अपय० HJ

२ इव ins. FJ.

३ अचैनमु० TF Keś, अचैनमु० BHJP.

४ अपयत्य II Bh., Keś, अपयत्य B, अपयत्यय F, अपयत्य JT

५ Thus HJ Bh, Keś, चिक्षिकावत् I, पक्षकावत् (२०, पु०) D,

पक्षका... F

राज्ञो ऽयं वां मित्रावरुणेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि मित्रा-
वरुणाभ्यां त्वा जुष्टं गृह्णामीति^१ बर्हिषी अन्तर्धाय पयसा
श्रीणात्यपोद्धृत्य बर्हिषी दशापवित्रेण परिमृज्य मादयत्येष ते
योनिर्चन्तायुभ्यां त्वेत्यथोपातीत्याश्विनपाचः५ शुक्रपाचमादत्ते^१
तदेतद्वैक्वं वा पासाग्रं वा दृष्ट्यां भवति^१ तेन गृह्णात्यतिपव-
मानस्य राज्ञो ऽयं वेनस्योदयदित्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि
गण्डाय त्वा जुष्टं गृह्णामीति^१ परिमृज्य मादयत्येष ते योनि-
र्वीरतां पाहीत्यथादत्ते मन्विपाचं^१ तदेतद्वैकहृतः५ दृष्ट्यां
भवति^१ तेन गृह्णात्यतिपवमानस्य राज्ञस्तं प्रत्येत्यनुद्रुत्योप-
यामगृहीतो ऽसि मर्काय त्वा जुष्टं गृह्णामीति^१ बर्हिषी १०
अन्तर्धाय मरुभिः श्रीणात्यपोद्धृत्य बर्हिषी दशापवित्रेण परि-
मृज्य मादयत्येष ते योनिः प्रजाः पाहीत्यथादत्त आयधण-
स्यासी^१ तथा गृह्णात्यतिपवमानस्य राज्ञो ये देवा दिव्येकादश
त्वेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि विश्वेभ्यस्ता देवेभ्यो जुष्टं
गृह्णामीत्यथैना^१ चिरमिद्विहरोति ॥ ६ ॥

१५

हिं हिं हिं सोमः पवते सोमः पवते सोमः पवते ऽग्ने
ब्रह्मणे पवते ऽसौ चचाय पवते ऽसौ विश्वे पवत इषे पवत
ऊर्जे पवते ऽद्भ्यः पवत श्रापधीभ्यः पवते वनस्पतिभ्यः पवते
द्यावापृथिवीभ्यां पवते सुभ्रताय पवते ब्रह्मवर्चसाय पवते ऽग्ने
सुन्वते यजमानाय पवते महामित्युपाः५ श्रुत्वा ज्यैष्ठ्याय पवत १०

इत्युच्चैर्येनमधिवदत आगयणो ऽसि स्वागयणो जिन्य यज्ञं
 जिन्य यज्ञपतिमभि सवना पाहि विष्णुस्तं पातु विभं त्वं
 पाक्षीन्द्रियेणेति^१ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा
 देवेभ्य इत्युपन्दिमतो ऽन ऊर्ध्वं यष्टान्गृह्णाति^१ चिष्टमन्नयश्च
 ५ गणिनो रुजन्त इति रुग्णवत्सर्षा भ्रातृव्यतो गृहीयादिति
 ब्राह्मणमयादत्त उक्थ्यस्तातो^१ तथा गृह्णात्यतिपवमानस्य राज्ञ
 उपयामगृहीतो ऽभीष्टाय त्वा दृष्टदते वयस्तत उक्थ्यायुवे यस्त
 इन्द्र दृष्टदयस्तसौ त्वा विष्णवे त्वा जुष्टं गृह्णामीति^१ परिमृज्य
 सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वोक्थ्यायुव इत्ययादत्ते भुव-
 १० स्तातोऽ^१ स आह ये पूर्वया दारा प्रापत्यत^१ प्राक्षसो
 निष्कामन्तु ये ऽपरया प्रत्यक्षसो मा वो ऽभिपरिहारिषमिति^१
 जघनेनाभियोद्धन्सोमेदकानभिपरिदृत्योत्तरत उपयच्छति^१
 मूर्धानं दिवो अरतिं इषिथा इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽजघ्रये
 त्वा वैश्वानराय जुष्टं गृह्णामीत्य्येनमधिवदते भुवो ऽसि
 १५ भुवसितिर्भुवाणां भुवतमो ऽच्युतामामच्युतचित्तम इत्य्येनदया-
 चतं^१ प्रतिपर्यादृत्योत्तरस्य हविर्धानस्याघेणोपस्तम्भनमनुपोते
 सादयत्येष ते योनिरग्नये त्वा वैश्वानरायेति^१ भुवेण राजानं
 परिदधात्यथोपर्वर्धं द्रोणकक्षगे परिषु पात्रं प्रास्य द्रष्टानु-

१ Thus emended All MSS also P Bh., Mantramāla, Prayoga
 IO, Padārthanirv. have प्रापत्यत, only T, Keś प्रापत्यतः ।

१ Thus PBTH Bh, उत्पद्य- P Keś

१ अयेन instead of अजगद् T, अयेनयथादत्त P (pr m.), अयेनयथा-
 P (sec m).

मन्त्रयते द्रष्टव्यस्कन्द यस्ते द्रष्टो यो द्रष्टो यस्ते द्रष्टव्योऽप्ये-
 तारमाचारिकं पूतभृतं कुरु पवमानस्य यद्वाग्यधीयामीति^१
 तच्छ्रुत्वोच्चेता पूतभृतो विले पवित्रं वितत्य दौ वा त्रीन्वा राज्ञ
 उदचनानानयत्यथारिके पूतभृति पवमानस्य यद्वाग्यधीयामि-
 यामगृहीतो ऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभिमृशतीन्द्राय^२
 त्वेत्याधवनीय^३ विद्येभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृतमथोन्नेतरित्याह
 प्राञ्च५ राजानं पूतभृततमभि संपवयतादशभिराधवनीयं
 मृदा न्युज्जतादिति^४ स तथा करोत्यथाप उपसृग्न्य बर्हिषी
 आदाथोपनिःसर्पति^५ तं निःसर्पन्तमन्वारमत उद्गातोद्गातारं
 प्रस्तोता^६ प्रस्तोतारं प्रतिहर्ता^७ प्रतिहर्तारं यजमानो^८ यजमानं
 मद्धा^९ प्रतिप्रस्थाता मन्त्रमः सर्पति^{१०} तेषु समन्वारयेत्त्वाहवनीये
 सुवाहुतिं जुहोति^{११} ॥ ७ ॥

अग्निः प्रातःसवने पालस्मान्वैश्वानरो महिना विद्यर्गभ्यः ।
 स नः पात्रको द्रविणं दधात्वायुधन्तः सहभक्षाः श्याम स्वाहे-
 त्येतथाध्वर्युं जुहुतो^१ यथावेदमितरे जुहुत्यथोदक्षो ऽग्निः^२
 पवमानः५ सर्पन्ति^३ प्रह एवाध्वर्युः प्रथमो बर्हिषी धुन्वानः^४
 सर्पति वाग्येगा अथ एतृजुगा देवेभ्यो यशो मयि दधती
 प्राणान्पशुषु प्रजां मयि च यजमाने चेत्यथास्तावे यथायतन-
 मुपविशन्त्यथोद्गात्रे वा प्रस्तोत्रे वा बर्हिषी प्रयच्छत्कृत्स्नामयो-

१ F (not B&P) ms मद्धाव; T ms अथ ।

२ Thus B, the other MSS more or less corrupt मुवाहः HF, धवान P.

- रूपस्तरणमसि मियुनस्य प्रजात्या इति वा त्वष्ठीं वायोपाकरणं
जपति वायुर्हिहताग्निः प्रस्रोता प्रजापतिः साम दृहस्यति-
रुद्राता विद्ये देवा उपगतातारो भरतः प्रतिहतांर इन्द्रो
निधनं ते देवाः प्राणयतः प्राणं मयि दधतोऽस्तुध्वमिति ।
५ स एष चित्ददहिष्यमानो भवति । तस्य पक्ष्म्यां प्रमुतायां
वाचयति श्वेनो ऽसि गायत्र्यश्चन्द्रा अनु त्वारमे स्वस्ति मा
संपारयेत्यत्र दशहोतारं व्याचष्ट । उद्भुते सावि संप्रेषमाहाम्री-
दम्रीविहर यज्ञं सृणाहि पुरोदाशाऽऽसंस्तुत प्रतिप्रस्थातः
पशुरन्तिके ऽस्त्विति । यथासंप्रेषं तौ कुरुतोऽ । इथाप उप-
१० सृग्ग्राहेहि यजमानेति । पूर्वया द्वारा हविर्धातं प्रपाद्य समस्तऽ
राजानमुपतिष्ठते विष्णो त्वं नो अन्तम इत्यंघादत्त आदिम-
पात्रं । तदेतद्हरयि भवति । तस्मिन्गृह्णाति द्रोणकस्तशात्परि-
भुना पात्रेण या वा कश्चेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्यश्विभ्यां त्वा
जुष्टं गृह्णामीति । परिमृज्य सादयत्येष ते योनिर्माध्वीभ्यां
१५ त्वेत्यथाप उपसृग्ग्राहेहि यजमानेत्याहवनीयं द्रुता भुवि
चतुर्दशैतं गृहीत्वा सप्तहोतारं मनसानुद्रुत्याहवनीये जुहो-
त्यन्वारथे यजमाने स्वाहेत्यंघावकाग्रेयरति परिभूरग्निं परि-
भूरिन्द्रमिन्द्रैतेनानुवाकेनाथ प्रचरण्यां नवस्तो गृहीते । इथैष
आग्नीध्र आग्नीध्रीयाद्विष्णियादनुपूर्वं धिक्शियेष्वाहाराविहर-
२० त्वं पुरस्तात्प्रत्यङ्गामीनो विहताम्बिष्णियाभ्याधारयति यथा-

१ कुंभो JF Keā.

२ Thus JDBP, (Ke- अघानयं), आनुपूर्वे the other MSS.

ऽप्राप्ताकतर इत्युपविशत्युच्यते उदुद्धतय गेपमित्येमे समी-
चते पातं गा द्यावाष्ट्रिवी अद्याह इत्यथ दक्षिणार्धं परेक्षत
आगन्त पितरः पितृमानहं युष्माभिर्भूयामः सुप्रजसो मगा यूयं
भूयान्तेत्युत्तरार्धं परेक्षत उदक्क्षः स्यताया इति ॥ १० ॥

अपेमाध्वर्यु आहवनीयप्रभृत्येवमेवाहवनीयमुपतिष्ठते
एवमाग्नीध्रीयमेव होचीयमेवं प्राच्यावाहृत्य जपत एवं
प्रदक्षिणमाहृत्य पूर्वं दारौ मदमः संभृजत एव मदः प्रपद्येते
एवमामनाभ्यां सहिःमदमं द्रव्ये निरक्षतौ दक्षिणमेवाध्वर्युर्दा-
मांजं मिश्रयमाण उपविशत्युत्तरं प्रतिप्रस्थाते वमिमे समीचते
एवं दक्षिणार्धं होत्तरार्धं च परेक्षते उदक्क्षः स्यताया इत्येमे १०
वपद्गतां आहवनीयप्रभृत्येवमेवाहवनीयमुपतिष्ठन्त एवमाग्नी-
ध्रीयं तमुत्तरेण परियन्त्येव होचीयमेवं प्राच्य आहृत्य
जपन्त्येवं प्रदक्षिणमाहृत्य पूर्वं दारौ मदमः संभृजन्त्येव मदः
प्रपद्यन्ते ऽपेण धिष्णिन्यानुत्तरेणाच्छावाकम् धिष्णियं परी-
त्यैवमाचनेभ्यो सहिःमदमं द्रव्यानि निरक्षन्त्येव स्तःस्तमेव १५
धिष्णियमनूपविशन्त्येवमिमे समीचन्त एवं दक्षिणार्धं होत्त-
रार्धं च परेक्षन्त उदक्क्षः स्यताया इत्येमे सर्व उद्गातारो
ब्रह्मा मदस्य इत्यवपद्गतां आहवनीयप्रभृत्येवमेवाहवनीयमुप-
तिष्ठन्त एवमाग्नीध्रीयं तमुत्तरेण परियन्त्येव होचीयमेवं

यथावेदमितरे जुक्त्यायाश्चावयत्यो आवयास्तु श्रीषडग्निर्ह^१
 दैवीनां विश्वां पुरेताय॥ सुन्वन्वजमानो अनुयाणां तयोर-
 स्त्रुरि गार्हपत्यं दीदयच्छत॥ हिमा दा यू राधा॥ सीत्संश्चा-
 नावमंश्चानौ तन्व इति^१ समानं कर्मा वपायै^१ वपया प्रचर्य
 ५ वपाश्रपणी अनुप्रचर्य समुत्क्रम्य चात्वास्ते मार्जयन्ते^१ इय यज-
 मानमुत्करे रपयविधगानुपस्थापयति ॥ ६ ॥

स्वः स्वस्तिर्विधनः स्वस्तिः पर्शुर्वेदिः परशुर्गः स्वस्तिः ।

यज्ञिया यज्ञकृत स्य ते मास्मिन् यज्ञ उपकृत्यध्वमुप मा द्यावा-
 इयिवी ऋषेतामुपास्तावः कलमः सोमो अग्निरप देवा उप
 १० यज्ञ उप मा होषा उपहवे ऋयन्तामित्यय नमो इम्ये मरुते
 मखस्य मा यज्ञो इपादित्याहवगीयमुपतिष्ठते^१ नमो ब्रह्म
 मखस्ये नमस्तुत्या मा पाहीत्याग्नीधं^१ नम इन्द्राय मखस्य
 इन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वंधीरिति सोषीयमय प्राडावृत्य
 जपति वृढे स्यः शिषिरे रुमोषी मा॥ हवस्यात॥ सूर्यो मा
 १५ देवो दिव्याद॥ हवस्यातु वायुरन्तरिक्षादग्निः इयिव्या यमः
 पितृभ्यः सरस्वती मनुष्येभ्य इत्यय प्रदक्षिणमावृत्य पूर्वं दारौ
 सदमः संमृशति देवो दारौ मा मा संताप्तमित्यय सदः
 प्रपद्यते नमः सदमे नमः सदमस्तथे नमः मखीनां पुरोगाणां
 चतुषे नमो दिवे नमः इयिव्या इत्यपापमादक्षिः सदमं
 १० द्रष्टुं निरम्यत्यहे दैधिपव्योदतमिष्ठान्यस्य सदने सोद यो

न्युत्तमन्तेः^१ स यद्यु ह-ययान्युत्तमभिजुहोति मत्त न इत्याग्नीध्रे^२
 ऽन्ततो जुहोति^३ यद्यु वै स्वाहास्वाहेति स्वाहेत्येवागत
 आग्नीध्रीये^४ जुहोत्युदक्शस्वतायां इत्य्योच्चरन् हविर्धानसं
 सुवुक्ते प्रचरणीश्च सादयत्यथ सांकाग्निनेन पथा वृष्ट्या नृणांति
 संततां गार्हपत्यादाहरणीयान्^५ ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥

अथाध्वर्यु रगनाहसो धूपमभ्येतुं दूह्य पूर्वाश्च रगमां
 नाभिदग्ने परिव्ययन्नाह परिवीयमाणायानुमूषीति^१ स्वर्वन्तं
 धूपमुत्सृज्याग्नेयं पशुमुपाकरोति^२ समानं कर्मा प्रवराभिमिहश्च
 होतारं वृणीते^३ ष्यात्यावयत्यो आवयान्त औषड्भिनाध्वर्यु
 आध्वर्यवादित्यहं चाधौ च मानुषाविति^४ प्रतिप्रस्थातुर्नाम १०
 गृह्णात्यथायावयत्यो आवयान्त औषणिषावरुणौ प्रगास्तारौ
 प्रगास्तादित्यधौ मानुष इति^५ नैषावरुणस्य नाम गृह्णात्यथा-
 यावयत्यो आवयान्त औषड्भिरो ब्रह्मा ब्राह्मणादित्यभौ मानुष
 इति^६ ब्राह्मणाञ्चमिहो नाम गृह्णात्यथायावयत्यो आवयान्त
 औषण्मरुतः षोढादित्यधौ मानुष इति^७ षोतुर्नाम गृह्णात्यथा- १५
 यावयत्यो आवयान्त औषड् गावो नैषादित्यभौ मानुष इति^८
 नैष्टुर्नाम गृह्णात्यथायावयत्यो आवयान्त औषड्भिमाग्नीध्रा-
 दित्यधौ मानुष इत्यग्नीधो नाम गृह्णाति^९ तेषां प्रवृतः प्रवृत
 एव प्रवृताङ्गनीर्जुहोति^{१०} जुष्टो वाचो भूवामभृचा सोमश्च
 समर्धेव सूर्यो मा देवो देवेभ्यः पालित्येताभिरध्वर्यु जुहुतो^{११} १०

यथावेदमितरे जुहुत्यथाभावयत्यो भावयान्तु श्रीषडग्निर्ह
 दैवीनां विशां पुरस्तात् ५ सुचन्यजमानो मनुष्याणां तथोर-
 स्तूरि गार्हपत्यं दीदयच्छतं हिमा दा यू राधाऽसीमंश्चा-
 भावमंश्चानौ तच्च इति १ समानं कर्मा वपायै १ वपया प्रचर्ष
 ५ वपाश्रपणी अतुप्रहृत्य समुत्क्रम्य चात्वाले मार्जयन्ते १ ऽथ यज-
 मानस्तुत्करे स्थाविधगतुपस्थापयति ॥ ६ ॥

स्थः स्वस्तिर्विधनः स्वस्तिः पर्युर्वेदिः परशुनः स्वस्तिः ।
 यज्ञिया यज्ञकृतं स्य ते माग्निव्यञ्ज उपह्वयध्वमुप मा द्यावा-
 प्रथिवी जघेतामुपास्तावः कलशः सोमो अग्निरप देवा उप
 १० यज्ञ उप मा होवा उपह्वये जघन्तामित्यथ नमो ऽग्नये मरुते
 गन्धर्वा मा यज्ञो ऽपां दित्याहवनीवमुपतिष्ठते १ नमो रुद्राय
 मरुते नमस्तुत्या मा पाहीत्याग्नीभं १ नम इन्द्राय मरुत
 इन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वधीरिति सोमोयमंय प्राडाहृत्य
 जपति हुते स्थाः अग्निरे रुमोषी माऽहमस्यातः ५ सूर्यो मा
 ११ देवो दिव्यादऽहमस्यातः वायुरन्तरिक्षादग्निः प्रथिव्या यमः
 पिबन्त्यः सरस्वती मनुष्येभ्य इत्यथ प्रदक्षिणमाहृत्य पूर्वं दारौ
 मदमः संमृशति देवो दारौ मा मा संताप्रमित्यथ मदः
 प्रपद्यते नमः मदसे नमः मदसस्तये नमः समीनां पुरोगाणां
 ष्वचुषे नमो दिवे नमः प्रथिव्या इत्यथामनादग्निः मदमं
 १० ग्रणं निरम्यत्यहे दैधिपव्योदतन्निष्ठान्यस्य मदने सोद यो

क्षिरमिधारयति^१ न प्रत्यनक्त्याकृत्यायायाह प्रातः प्रातः-
 मावस्तेन्द्राय पुरोडाशान्प्रक्षिताग्नेयेति^१ वषट्कृते जुहोत्यप
 समावपमान आद्याग्नये ऽनुब्रूहीत्यायायाद्याग्नये प्रेयेति^१ वषट्कृत
 उत्तरार्धपूर्वार्धं इतिहाय पूर्वा आहुतीजुहोत्यपोदद्रुत्याकम्य
 ययायतनः पुनौ वादयित्वा पायामिडाः समवधाय प्रतीषः ॥
 पुरोडाशान्प्रक्षिणोत्यनु चैत्रे संयन्ति पशव इडेति वदन्तो^१
 ऽय प्राजाप्यन्नाह वायव इन्द्रवायुभ्यामनुब्रूहीति^१ तच्छ्रुत्वा
 प्रतिप्रक्ष्यतैश्रवायवस्य प्रतिनिर्गच्छं^१ गृह्णाति द्रोणकलशात्परि-
 भुना पाषेणादित्यस्यान्ना औपग्नये पाष उपयामगृहीतो ऽभि
 वाचमदक्षि वाक्पुपाभ्यां स्वा क्रतुपाभ्यामस्य पशस्य भुवश्चाध्वराभ्यां १०
 गृह्णामीति^१ यदावादायोपनिष्कामत्युपनिष्कामत्यैवाध्वर्युर्पञ्चा-
 दादत्त^१ उत्तरतस्तिष्ठते प्रतिप्रक्ष्याचे प्रतिनिर्गच्छं^१ मयश्चत्यप
 वै भवत्यैश्रवायवमादापाधारमाधारवेदिति^१ न आश्वम्यास्याः
 भुवेषोपहत्यैश्रवायवमादापाधारमाधारयत्यध्वरो यज्ञो ऽय-
 मस्तु देवा औपधीभ्यः पशवे नो जनाय विद्यस्यै भूतायाध्वरो ११
 ऽसि स पिबस्व इतत्रदेव सोम स्वाहेत्यपायावयत्यो आवयाम्नु
 औपद्वायव इन्द्रवायुभ्यां प्रेयेति^१ वषट्कृते ऽध्वर्युः पूर्वो जुहोति^१
 द्वितीयं वषट्कृते तृतीयं जुहोती^१ ऊना वाचयति यो न

१ Here and infra, without y, BJT Dh. (Grantha MS. and Dev. MS.). प्रतिनिर्गच्छ FHP Draidha, Kē, Padārthanirv. (F once without y)

१ •स्य FH, •स्याः BT; •स्य J

योपनिष्क्रामत्युपनिष्क्रान्तस्यैवाध्वर्युर्धवावादत्त^१ । उत्तरतस्तिष्ठते
 प्रतिप्रस्थाचे प्रतिनिर्वाह्यं प्रयच्छत्यथाश्रावयत्यो आश्रावयामु
 योपहृदिभ्यां प्रेष्येति^२ । वषट्कृते सहोभौ जुहुतो^३ । ऊला वाप-
 यति यो नो ऽग्निनावभिदासति आदृत्य अतिपपीते शुभसती
 इदमर्धं तमधरं पादयामि यथेन्द्राहमुत्तमयेतयाभीत्यथ प्रति-
 प्रस्थाताध्वर्योः पाचे यदस्य सऽस्त्रायमवनयत्युभयोरर्धमध्वर्युः
 प्रतिप्रस्थातुः पाचे ऽवनयति^४ । तं प्रतिप्रस्थातादित्यस्यास्यामवन-
 यति विष्टेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति^५ ॥ १२ ॥

स यद्यु हैतैः सऽस्त्रावैरुपर्यर्धां स्त्राली भवत्येतेनैनां पाचेणापि-
 दधाति^१ । यद्यु वै गोपर्यर्धां भवति द्रोणकलशादेनामुपर्यर्धां^२ ।
 हवैतेनैव पाचेणापिदधाति विष्णवुरुकमैष ते सोमस्तः रचस्व
 तं ते दुयडा मावत्यदित्यथाध्वर्युः प्रदक्षिणमायत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य
 होत्रे पाचं प्रदाय प्राडायन्नाहोसोयमानेभ्यो ऽनुब्रूहि होतु-
 र्यममममूक्षयध्वमुभयतःऽश्रुक्रान्कुहध्वमश्वावाकस्य चमसाध्वर्यो
 मा तु त्वमुन्नेष्टाः प्रतिप्रस्थातयतुर्भिर्मां शकलैः प्रोक्षिताप्रोक्षितैः
 प्रत्युपलम्बस्वेति^३ । यथामप्रैषं ते कुर्वन्ति^४ । द्रोणकलशादेव
 प्रथममुन्नयन्त्यपरं पूतभृतो^५ । अथ द्रोणकलशात्तं उभयतःऽश्रुक्रा^६
 होद्वचमममेव प्रथममुन्नयन्ति^७ । यद्योपपादमितरान्धमुन्नीयो-
 त्तरवेद्याः सऽस्त्रादयन्त्यथ^८ प्रतिप्रस्थाता चतुर्णां शकलानां द्वौ

१ Before इनानु० BFHP ins इव । २ Thus BHTP; *यत्यय F.

३ Thus BFHP *यति T ४ Thus BHFP Kes; शादयत्यय JT.

- प्रोचति^१ दावप्रोचितौ भवतः^१ प्रोचिताभ्यामपिधायाप्रोचि-
 ताभ्यामुपयच्छतः^१ शुक्रमेवाध्वर्युरादत्ते^१ मन्थिनं प्रतिप्रस्थाता^१
 यद्वावादायोपनिष्क्रामतो^१ दक्षिणमेवाध्वर्युर्द्वाबाहुं निश्रयमाण
 उपनिष्क्रामत्युत्तरं^१ प्रतिप्रस्थाता^१ तौ अधनेनोत्तरवेदिं पश्यौ
 १. संधत्त आयुः संधत्तं तन्मे जिवत्तं प्राणः संधत्तं तं मे जिवत्त-
 मपानः संधत्तं तं मे जिवत्तं व्यानः संधत्तं तं मे जिवत्तं
 चतुः संधत्तं तन्मे जिवत्तः ओचः संधत्तं तन्मे जिवत्तमिति^१
 यद्भिः संधाभिः संधाय व्युत्क्रामत^१ स्तुतो ऽसि जनधा देवास्त्वा
 शुक्रपाः प्रणयन्तु सुवीराः प्रजाः प्रजनयन्परीहि शुक्रः
 १०. शुक्रप्रोचिषेत्यध्वर्युर्दक्षिणेनोत्तरवेदिं परिक्रामति^१ स्तुतो ऽसि
 जनधा देवास्त्वा मन्थिपाः प्रणयन्तु सुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन्परीहि
 मन्थी मन्थिप्रोचिषेति प्रतिप्रस्थातोत्तरेणोत्तरवेदिं परिक्रा-
 मति^१ तौ पुरस्तात्प्रत्यश्चावुत्तरवेदिमधिद्रवत इन्नेण वयुजो वयः
 मासद्दाम पृतन्यतः । व्रन्तो वृचाश्चप्रति ॥ यसे अग्ने तेजस्तेनाहं
 ११. तेजस्वी भूयासं यसे अग्ने वर्चस्तेनाहं वर्चस्वी भूयासं यसे अग्ने
 हरस्तेनाहः हरस्वी भूयाममित्यथान्तरेण रूपं चाहवनीयं च
 पश्यौ संधत्त आयुः स आयुर्मे धत्तमायुर्यज्ञाय धत्तमायुर्यज्ञप-
 तये धत्तं प्राण स्यः प्राणं मे धत्तं प्राणं यज्ञाय धत्तं प्राणं
 यज्ञपतये धत्तमपान स्तो ऽपानं मे धत्तमपानं यज्ञाय धत्त-
 १०. मपानं यज्ञपतये धत्तं व्यान स्तो व्यानं मे धत्तं व्यानं यज्ञाय
 धत्तं व्यानं यज्ञपतये धत्तं चतु व्यदुर्मे धत्तं चतुर्दंष्ट्राय धत्तं
 चतुर्दंष्ट्रपतये धत्तः ओचः स्यः ओचं मे धत्तः ओचं यज्ञाय

धत्तः श्रोत्रं यज्ञपतये धत्तमिति^१ पङ्क्तिः संधाभिः संधाय
थ्याक्रामतः ॥ १३ ॥

नौ देवौ शुक्रामन्विनौ कन्त्ययतं दैवीर्विश्रः कन्त्ययतं
मानुषीरिषमूर्जमस्मासु धत्तं प्राणान्पशुषु प्रजां मयि च यज-
माने चेत्यथाप्रोचितौ शक्रस्यौ बहिर्वेदि निरस्यतो^१ निरस्तः ५
शण्डः सहासुनेत्यध्वर्युर्थं यजमानो देष्टि तं मनसा ध्यायति^१
निरस्तो मर्कः सहासुनेति प्रतिप्रस्थाता यं यजमानो देष्टि तं
मनसा ध्यायत्यथाप सपसृश्व प्रोचितावभ्याधत्तः^१ शुक्रैषा ते
समिन्तया समिन्तस्य स्वाहेत्यध्वर्युर्मन्विन्नेषा ते समिन्तया
समिन्तस्य स्वाहेति प्रतिप्रस्थातै^१ तस्मिन्काले समसाध्वर्यंवयम- १०
मानुषोद्यच्छन्ते^१ ऽथाध्वर्युः पुरस्तात्प्रत्यङ् तिष्ठन्नब्रावयत्यो
ब्रावयान्तु औपट् प्रातः प्रातःषावस्य शुक्रवतो मन्विवतो मधु-
द्युत इन्द्राय सोमाग्रस्थितान्ग्रेयेति^१ वयङ्कृते सहोभौ जुडतः
स प्रथमः संकृतिर्विंशकमां स प्रथमो मिषो वरुणो अग्निः । स
प्रथमो दहस्यतिदिकितान्तस्मा इन्द्राय सुतमाजुहोमि स्वाहेति^१ १५
वयङ्कृतानुवयङ्कृते दिजुङ्कतस्यैव दिदिदिः सर्वाश्चमसाङ्गुज्यथ
संप्रेषमाह प्रैतु होतुश्चमसः प्र ब्रह्मणः प्रोद्गातुः प्र यजमानस्य
प्र सदस्यस्य होत्रकार्णां समसाध्वर्यवः सक्तसक्तद्रोणकलशादभु-
सौयोपावर्तध्वश्च होतुश्चमसाध्वर्युपरमेहि प्रतिप्रस्थातरुत्तरार्धं
आहवनीयस्य मन्विनः सः स्वावं जुडधीति^१ यथासंप्रेषं ते १०
सुर्वन्त्यथ प्रदक्षिणमावृत्य होत्रचमसे दहस्य सः स्वावमवनयति
ऊतं ता ऊते ऽवनयामूर्जस्वनं देवेभ्यो मधुमन्तं अनुयेभ्य इति

- वा त्वर्षी वाय प्रतिप्रसातोत्तरार्ध आहवनीयस्य मन्थिनः
 म॥स्त्रावं जुहोत्येष ते रुद्र भागो यं निरयाचथास्तं जुह्व
 विदेर्गोपत्य॥ रायस्योप॥ सुवीर्य॥ संवत्सरीणा॥ स्वस्ति॥
 स्वाहेत्यथाप उपसृग्म्य शुक्रपाचं च मन्थिपाचं च धरे यथा-
५. धनत॥ सादयति 'धनयेते' महर्त्विजां चमसा 'अयेते' होमकाणां
 चमसाध्वर्यवः सप्तसुहृद्वीणकस्रग्मादभ्युचीयोपावर्तन्ते ' तेषां
 मैत्रावरुणचमसमादायाश्चाह प्रगाक्षर्यजेति ' वषट्कृतानु-
 वषट्कृते दिजहोति ' मद्भान्यज पोतर्यंज नेष्टर्यंजानीहजेति पञ्च
 होवाः संधाव्य प्रदक्षिणमासृत्य प्रत्यङ्माद्रुत्यायेण होतारमुप-
१०. विभ्रात्यथावग्रीदिति ' स भद्रमकरित्याह होता घो नः सोमः
 राजानं पाथयिष्यतीत्यथ होतादक्ष ऐन्द्रवायवपाचमाप्तमेवा-
 ध्वर्युरन्वारभते ' ऽन्वारभ्ये ऽध्वर्यो होतापहवमिद्धा भक्षयति
 यथा स वेद ' तथान्वारभ्ये होतर्यध्वर्युरपहवमिद्धा भक्षयति
 मयि वसुः पुरोवसुर्वाकृषा वाचं मे पाहीत्यथ होता भक्षय-
१५. त्यथाध्वर्युर्यैनहोचे ऽनुषजति ' तद्धोता यथायतनः सादयत्यथ
 होतादक्षे मैत्रावरुणपाचमाप्तमेवाध्वर्युरन्वारभते ' ऽन्वारभ्ये
 ऽध्वर्यो होतापहवमिद्धा भक्षयति यथा स वेद ' तथान्वारभ्ये
 होतर्यध्वर्युरपहवमिद्धा भक्षयति मयि वसुर्विददसुदसुप्या-
 यसुर्मै पाहीत्यथैनहोचे ऽनुषजति ' तद्धोता यथायतनः
२०. सादयत्यथ होतादक्ष आग्निपाचमाप्तमेवाध्वर्युरन्वारभते '

ऽन्वारथे ऽध्वर्यो होतोपहवमिद्धा भक्षयति यथा स वेद^१
 तथान्वारथे होतर्यध्वर्युरपहवमिद्धा भक्षयति मयि वसुः संय-
 दसुः श्रोत्रपाः श्रोत्रं मे पाहीति^१ सर्वतः परिहारमाश्विनं
 भक्षयतीति ब्राह्मणमयैन्द्रोचे ऽनुपजति^१ तद्धोता यथायतनं
 सादयत्यथाप उपस्पृश्य होच इडासुपोद्यच्छन्ते^१ ॥ १४ ॥ ५

उपह्वयमानायामिडायासुपप्रवृत्तन्ति चमसानुपह्वतायामि-
 डायासमाहितमग्नीध्रे भक्षयत्यैतानि दिदेवत्यपाचाश्चरित्तानि
 करोति^१ पुरोडाशग्रकलमैन्द्रवायवपाचे प्रास्वत्याग्निचां मैत्रा-
 वरुणपाचे^१ धाना आश्विनपाचे^१ ऽप्येगानि संपरिगृह्य पूर्वघा-
 दारोपनिर्हत्यापरघा दारा हविर्धानं प्रपाद्य दक्षिणस्य हवि- १०
 र्धानस्योत्तरस्यां वर्तन्त्याः सादयति^१ तान्या तृतीयसवनात्परि-
 गेरे^१ ऽपाम्रीध आदधाति यज्वत्तं^१ प्राश्नन्ति^१ मार्जयन्त^१
 इडोपह्वताः स्वममाभक्षयन्ति भक्षेहि माविग्नेति दीर्घमचमनुद्गत्य
 वसुमङ्गणस्य सोम देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रच्छन्दस
 इन्द्रपीतस्य मधुमत उपह्वतस्योपह्वतो भक्षयामीति^१ होद्वचमम- १५
 मेवैते चयः समुपह्वय भक्षयन्ति^१ यथाचमसं चमसानिश्च म
 इत्यात्मानं प्रत्यभिष्टुशन्त^१ आप्याययन्ति चमसानाप्यायस्य
 ममेतु न इति^१ सीदन्ति भाराग्रश्वा आप्यायिता दक्षिणस्य
 हविर्धानस्यापालम्बमधोऽध^१ ऐन्द्राग्रायाचैषो ऽष्वावाको ऽप्रेण
 सद आप्ते^१ तस्मै महत्पुरोडाशग्रकलमादधदाश्वावाकः १०

१ Tha. PJJF Bh. Kef., अवाजव० B, अवा० or अवा० T (Grantha)

१ Tha. JHFP, अदधव० B, अदधद० T

- वदस्य यत्ने वाद्यमिति ^१ स यवाच्छावाकस्याभिजानात्युपो
 अस्मान्माह्वान्माह्वाना ऋयध्वमिति तदाह होतरच्छावाको
 वा अयमुपहवमिच्छते तदुपह्वयेति ^२ तद्वचा होतोपह्वयते ^३
 इय प्राह्वयधाहोस्त्रीयमानायातुब्रूह्यच्छावाकस्य समसाध्वर्थ्यु-
 ४ अयस्त्रोभयतःशुकं कुरुष्वेति ^४ स तथा करोत्यथ प्राहेत्या-
 च्छावाकसमसमादायाश्चात्याहाच्छावाक यजेति ^५ वपद्वृतातु-
 वपद्वृते ऊला हरति भवत् ^६ स यद्यन्निषच्छावाक उपहव-
 मिच्छते उपैवैमत् ऋयते ^७ नो खेव संभवयतः ^८ सौदत्यस्य
 नारागश्च आप्यायितो ^९ इयाहाच्छावाक सौद नेष्टः पञ्जीसु-
 १० दानयाग्रीदच्छावाकं ने सधं प्रमृतादिति ^{१०} सौदत्येपो इच्छावाको
 जघनेन खं धिष्णियमानयति नेष्टा पञ्जी पञ्जेजनीरादाय ^{११}
 नेष्टुदेहीत्येतेन निगदेनायैनां पूर्वया द्वारोपनिष्क्रमय्यापरया
 द्वारा सदः प्रपाद्य जघनेन नेष्टुर्धिष्णियमसंखरे सामपचे
 पञ्जेजनीः ^{१२} सादयति वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यो विश्वेभ्यो
 १३ देवेभ्यः पञ्जेजनीः सादयामि यज्ञाय वः पञ्जेजनीः सादया-
 नीत्यपाहाग्रीधः सञ्जो इच्छावाको इच्छावाकश्च सञ्जमुप पञ्जेज-
 नीरसौषदक्षित्येतस्मिन्काल आग्रीध्रे यजमानः पुरोडाशानां
 प्राश्नाति ^{१४} यदशना स्यात्पञ्जी पञ्जीशाले ^{१५} ॥ १५ ॥ चतुर्थः ॥

१ Thus HJF Bb Kc6, •सत्तयति BT.

२ Thus F; पाञ्जेजनी• BT; पाञ्जेजज कुरुष्व instead of पञ्जेजनीर HP, comp VII. 3 (page 203 10).

३ Thus all except J, which has पाञ्जेजनीः।

अथतुपावे आददाते दक्षिणमेवाध्वर्युत्तरं प्रतिप्रस्थाताध्वर्युः
पूर्वो वायवेन द्रोणकस्रग्राद्गृह्यात्युपयामगृहीतो ऽसि मधवे ता
जुष्टं गृह्यामीत्यथ प्रतिप्रस्थाता गृह्यात्युपयामगृहीतो ऽसि
माधवाय ता जुष्टं गृह्यामीति' गृहावादायोपनिष्क्रामतो'
दक्षिणमेवाध्वर्युर्दामाङ्गं निश्रयमाण उपनिष्क्रामत्युत्तरं प्रति-
प्रस्थाता दामाङ्गं निश्रयमाण उपरमत्यथाध्वर्युराश्रावयत्यो
आवधास्तु औषड्दुतना प्रेथेति' वषट्कृते जुहोति' निष्क्रामत्येव
प्रतिप्रस्थाता' प्रपद्यते ऽध्वर्युः' स गृह्यात्युपयामगृहीतो ऽसि
शुक्राय ता जुष्टं गृह्यामीत्यथ प्रतिप्रस्थाताश्रावयत्यो आवधास्तु
औषड्दुतना प्रेथेति' वषट्कृते जुहोति' निष्क्रामत्येवाध्वर्युः'
प्रपद्यते प्रतिप्रस्थाता' स गृह्यात्युपयामगृहीतो ऽसि शुचये ता
जुष्टं गृह्यामीत्यथाध्वर्युराश्रावयत्यो आश्रयास्तु औषड्दुतना
प्रेथेति' वषट्कृते जुहोति' निष्क्रामत्येव प्रतिप्रस्थाता' प्रपद्यते
ऽध्वर्युः' स गृह्यात्युपयामगृहीतो ऽसि नभसाय ता जुष्टं गृह्या-
मीत्यथ प्रतिप्रस्थाताश्रावयत्यो आवधास्तु औषड्दुतना प्रेथेति'
वषट्कृते जुहोति' निष्क्रामत्येवाध्वर्युः' प्रपद्यते प्रतिप्रस्थाता'
स गृह्यात्युपयामगृहीतो ऽसि नभस्याय ता जुष्टं गृह्यामीत्यथा-
ध्वर्युराश्रावयत्यो आश्रयास्तु औषड्दुतना प्रेथेति' वषट्कृते
जुहोति' निष्क्रामत्येव प्रतिप्रस्थाता' प्रपद्यते ऽध्वर्युर्विपर्यस्य
पात्रं' स गृह्यात्युपयामगृहीतो ऽसीषाय ता जुष्टं गृह्यामीत्यथ
प्रतिप्रस्थाताश्रावयत्यो आश्रयास्तु औषड्दुतना प्रेथेति' वषट्कृते
जुहोति' निष्क्रामत्येवाध्वर्युः' प्रपद्यते प्रतिप्रस्थाता विपर्यस्य

- पाच१ स गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽस्यर्जाय त्वा जुष्टं गृह्णामी-
त्यथाध्वर्युरावावयत्यो आवयास्तु औषड्भुभिः प्रेक्षेति१ वषट्कृते
जुहोति१ निष्कामत्येव प्रतिप्रस्थाता१ प्रपद्यते ऽध्वर्युः१ स
गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽसि सहाय त्वा जुष्टं गृह्णामीत्यथ प्रति-
५ प्रस्थाताआवयत्यो आवयास्तु औषड्भुभिः प्रेक्षेति१ वषट्कृते
जुहोति१ निष्कामत्येवाध्वर्युः१ प्रपद्यते प्रतिप्रस्थाता१ स गृह्णा-
त्युपयामगृहीतो ऽसि सहसाय त्वा जुष्टं गृह्णामीत्यथाध्वर्युरा-
८ आवयत्यो आवयास्तु औषड्भुभिः प्रेक्षेति१ वषट्कृते जुहोति१
निष्कामत्येव प्रतिप्रस्थाता१ प्रपद्यते ऽध्वर्युर्विपर्यस्य पाच१ स
३ गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽसि तपाय त्वा जुष्टं गृह्णामीत्यथ प्रति-
प्रस्थाताआवयत्यो आवयास्तु औषड्भुभिः प्रेक्षेति१ वषट्कृते
जुहोति१ निष्कामत्येवाध्वर्युः१ प्रपद्यते प्रतिप्रस्थाता विपर्यस्य
पाचं१ तमाह प्रतिप्रस्थातरूपेतेन पाचेण रमेत्यथाध्वर्युरावावयत्यो
आवयास्तु औषड्भुभिः प्रेक्षेत्यध्वर्युं यजतमित्याह प्रशास्ता१
१५ होतरेतद्यजेत्याहाध्वर्युर्वषट्कृते जुहोति१ सो ऽचैवासीनं प्रति-
प्रस्थातारमनुप्रपद्यते१ प्रतिप्रस्थाताच पूर्वा गृह्णात्युपयामगृहीतो
ऽसि तपसाय त्वा जुष्टं गृह्णामीत्यथाध्वर्युर्मृह्णात्युपयामगृहीतो
ऽसि स२सर्पो ऽस्य२हस्यत्याय त्वा जुष्टं गृह्णामीति१ यहा-
वादापोपनिष्कामतो१ दक्षिणमेवाध्वर्युर्दक्षिणं निश्रयमाण
१० उपनिष्कामत्युत्तरं प्रतिप्रस्थाता११ प्रतिप्रस्थाताच आवयत्यो
आवयास्तु औषड्भुभिः प्रेक्षेति१ मृहपते यजेत्याह प्रशास्ता१

- दिदिनाराग्रस्राननुप्रकम्यन्त्येतत्पात्रं नाराग्रस्रा अन्वायन्त्यनु-
 सवनमच दन्द्राग्रिभ्यां पीतस्येति^१ होता चैवाध्वर्युश्चैतत्पात्रं
 संभचयतो नराग्रस्रपीतेन^२ नाराग्रस्राचराग्रस्रपीतस्य^३
 सोम देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रच्छन्दसः पित्र-
 ५ पीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयामीति^४ होत्रचमस-
 मेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति^५ यथाचमसं चमसान्ध्विष्व म
 इत्यात्मानं प्रत्यभिमुख्यन्त^६ आप्याययन्ति चमसानापायस्य
 समेतु त इति^७ सौदन्ति नाराग्रस्रा आप्यायिता दक्षिणस्य
 हविर्धामस्थापासंममधोऽधो वैश्वदेवायाच प्राङ्तेत्य शुक्रपाचमा-
 १० ददान आहोक्षेतयं देवं वैश्वदेवं यदं गृह्णाम्यथोदस्य^८ राजानं
 पूतभृतमभि संपवयताह्नाभिर्द्रोणकलशं मृदा न्युक्षतादिति^९
 स तथा करोति^{१०} स शुक्रपाचेण वैश्वदेवं कस्तशाद्गृह्णात्योमास-
 चर्षणीष्टत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो
 जुष्टं गृह्णामीति^{११} परिमृज्य सादयत्येष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा
 १५ देवेभ्य इत्यंयाप उपसृज्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ्
 हुत्वा शोषमुपाकरोति^{१२} क्षवते वैश्वदेवाय^{१३} होच एषोक्तमेति
 प्राङ्क्षीतुः कालात्पराडावर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाह्वयते होता^{१४}
 प्रत्याह्वयते ऽध्वर्युः^{१५} श्रसति^{१६} प्रतिगृणति^{१७} प्रसिद्धमुक्थं प्रतिगीर्य
 प्राङ्तेत्योद्यच्छत एतं वैश्वदेवं यदमनूद्यच्छन्ते नाराग्रस्रानंवा-
 २० आवयत्यो आवयामु औषड्क्वशा यत्र सोमस्येति^{१८} वषट्कृतानु-

१ Thus PDH Bh Keś, नारा- the other MSS

२ Thus, नराग्रस्रपीतस्य PB Bh, Keś Mantiramāla.

वषट्कृते दिर्जुहोति^१ तच्चैव द्विर्दिर्नाराग्रसामनुप्रकम्पयत्येतत्पात्रं
 नाराग्रसाम् अन्वायन्यनुमवनमसो विष्टैर्देवैः पीतस्येति^१ होता
 चैवाध्वर्युस्येतत्पात्रम् संभक्ष्यतो नराग्रसपीतेन^१ नाराग्रसाम-
 न्नराग्रसपीतस्य^१ सोम देव ते मतिविदः प्रातःमवनस्य गायत्र-
 ष्वन्दसः पिबपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयामीति^१ ५
 होतृचमसमेवैते अथः समुपहृत्य भक्षयन्ति^१ यथाचमसं
 चमसाहिन्व म इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्ते^१ नाप्याययन्ति चम-
 साम् सर्वभक्षा मार्जयन्ते^१ ऽथाह प्रतिप्रस्थातरिमे चर्तुपात्रे एतस्य
 शुकपात्रं मार्जालीये मार्जयित्वा पात्रेष्वपि सृजेति^१ स तथा
 करोत्यथ प्राङ्मघघ्नाह ॥ १७ ॥ १०

मैत्रावरुणस्य चमसमगृह्यध्वमुक्षेतः सोमं प्रभावयेति^१
 मैत्रावरुणचमसमेव प्रथममुक्षयन्ति^१ अथोपपादमितराग्समुक्षी-
 योत्तरवेद्याम् मृषादवस्यपादन्त उक्थ्यस्यात्या औपमयं
 पात्रं^१ तस्मिन्नेतस्य राज्ञमृतीयवेलां गृह्णाति य उक्थ्यस्यात्यां
 भवत्युपयामगृहीतो ऽमि देवेभ्यस्ता देवायुवमुक्थ्येभ्य उक्थायुवं १५
 यज्ञस्यायुवे मित्रावरुणाभ्यां त्वा जुष्टं गृह्णामीति^१ पुनर्हविर-
 सीत्युक्थ्यस्यालीं प्रत्यभिमृशति^१ परिशृज्य सादयत्येष ते
 योनिर्मित्रावरुणाभ्यां त्वेत्यथाप उपसृज्य बर्हिषी आदाय
 वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^१ भुवते^१ मैत्रावरुणा-

१ The various readings as supra, page 229, 3, HJ om. the bhak-
 sapamantra

१ Here and infra the MSS have sometimes उक्थ्य and उक्थायुवं ।

- यैपोत्तमेति प्राङ्मैत्रावरुणस्य कासात्पराङ्मवर्तते ऽध्वर्युरभेन-
 माहुयते मैत्रावरुणः । प्रत्याहुयते ऽध्वर्युः । गृह्णति । प्रति-
 गृणाति । प्रसिद्धमुक्तं प्रतिगौर्यं प्राङेत्योद्यच्छत एतं यद्-
 मनुद्यच्छन्ते चमसान्थाश्रावयत्यो आवयाम्नु औपद्रुक्थशा यज
 ५. सोमानामिति । वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति । तयैव द्विर्द्विः
 सर्वाऽक्षमसाञ्जुहृत्ययं प्रदक्षिणमारुत्य मैत्रावरुणस्य चतसे यद्दक्ष
 संस्त्रावमवनयति ऊतं त्वा ऊते ऽवनयाम्जुंस्त्रनं देवेभ्यो
 मधुमन्तं मनुद्येभ्य इति वा तूष्णीं वाचैवेतत्पाचमुपनिधाय
 भवैः प्रत्यक्ष आहुवर्णानुचवनभवो मित्रावरुणाभ्यां पीतस्तेति ।
 १०. मैत्रावरुणचमसमेवैते चयः समुपह्वय भवयन्ति । यथाचमसं
 चमसान्निष ॥ इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्ते । नाप्याययन्ति चम-
 सान्सर्वभक्षा मार्जयन्ते । ऽथाह प्रतिप्रस्थातयंहौ ते प्रचरेति ।
 तच्छ्रुत्वा प्रतिप्रस्थाता प्राङायन्नाह ॥ १८ ॥

- प्राङ्मैत्रावरुणस्यमसमनुक्षयध्वमुक्षेतः सोमं प्रभावयेति ।
 १५. प्राङ्मैत्रावरुणस्यमसमेव प्रथममुक्षयन्ति । यथोपपादमित-
 रान्समुक्षीयोनरवेद्याः सःसादयत्वापादन्त उक्थ्यस्याख्या
 औपशयं पाचं । तस्मिन्नेतस्य राशौ ऽध्वेक्षा गृह्णाति ॥
 उक्थ्यस्याख्यां भवत्युपयामगृहीतो ऽबि देवेभ्यस्ता देवायुव-
 मुक्थ्येभ्य उक्थायुवं यज्ञस्यायुष इन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णामीति ।
 २०. पुनर्हविरसीत्युक्थ्यस्यालीं प्रत्यभिमृशति । परिसृज्य सादयत्येष
 ते योनिरिन्द्राय त्वेत्वायप उपसृज्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः
 प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति । खवते । प्राङ्मैत्रावरुणस्यमसमनुक्षयध्वमुक्षेतः

एषोतमेति प्राङ्मोक्षणाच्छ्रमिनः काशात्पराडावर्तते प्रति-
 प्रस्थाताभ्येनमाह्वयते ब्राह्मणाच्छ्रमी^१ प्रत्याह्वयते प्रतिप्रस्थाता^१
 श्रमति^१ प्रतिगृण्णाति^१ प्रमिद्धमुख्यं प्रतिगौर्यं प्राङेत्योद्यच्छत
 एतं यदमनूद्यच्छन्ते चमसानयाथावयत्यो आवयाम्नु औषदुक्षया
 यज सोमानामिति^१ वयद्वृत्तानुवपद्वृते द्विर्नुद्योति^१ तथैव द्विर्विः २
 सर्वाश्चमनाच्छ्रुत्यथ प्रदक्षिणमाद्यत्य ब्राह्मणाच्छ्रमिनश्चमसे
 ग्रहस्य स्रष्टावमवमयति ऊतं त्वा ऊते ऽवमयाम्यूर्जस्वन्तं देवेभ्यो
 मधुमन्तं मनुष्येभ्य इति वा त्वष्णीं वाचैवैतत्पात्रमुपनिधाय
 भक्षैः प्रत्यक्ष आद्रव्यं अनुषवनमस इन्द्रेण पीतस्येति^१ ब्राह्मणा-
 च्छ्रमिनश्चमसेवैते चयः समुपह्वय भक्षयन्ति^१ यथाचमसं १०
 चमसाम्भित्व म इत्यात्मानं प्रत्यभिसृजन्ते^१ नाप्याययन्ति
 चमसाम्भित्वं भक्षामार्जयन्ते^१ ऽथ प्राङायस्नाह ॥ १६ ॥

अच्छावाकस्य चमममनूद्यध्वमुखेतः सर्वश एव राजा-
 नमुक्षय मातिरीरिचः प्रतिप्रस्थानरूपेतेन यदेष रमैहि यज-
 मानेति^१ पूर्वया दारा हविर्धानं प्रपाद्यायेतचर्म फलकयोः १५
 प्राचीनषीवमुत्तरक्षोमोपस्तृणाति यज प्रतिष्ठेति वा त्वष्णीं
 वा^१ तन्निष्पुष्टाग्राव्यः कृत्वा दक्षिणस्य हविर्धानस्यान्तरेणैव
 राजाममुपावहरति इदे त्वा मनसे त्वा सोम राजप्रेक्षवरोहेति
 दाभ्यामप्येनमुद्राह्वयः प्राङ्मोक्षिहस्तच्छेष्टन्ति यत्ते विदुर्यो-
 दुग्याधवनौयमर्थं वसतीवरीणामवनयत्यर्थमेकधनानां^१ पुरो- १०
 ऽयं वसतीवरोः सादयति^१ पथादचमेकधनानांच्छावाकचमस-
 मेव प्रथममुक्षयन्ति^१ यथोपपादमितराभ्यंश्च एव राजानः

- समुन्नीयोत्तरयेवाऽऽ सऽमादयन्त्यथादत्त उक्थ्यास्यान्ना औप-
 शयं पात्रं तस्मिन्नेतः सर्वं एव राजानं गृह्णाति य उक्थ्य-
 स्यान्ना भवत्युपयामगृहीतो ऽसि देवेभ्यस्ता देवायुवमुक्थ्येभ्य
 उक्थायुवं यज्ञस्यायुष इन्द्राग्निभ्यां त्वा जुष्टं गृह्णामीति ' नात्र
 पुनर्हविरसीत्युक्थ्यास्तौ प्रत्यभिष्टुति ' दग्धाभिरैवैनां गृह्णा
 न्युजति ' परिमृज्य मादयत्येष ते योनिरिन्द्राग्निभ्यां त्वेत्थपाप
 उपसृज्य बर्हिषी आदाय वाचंथम प्रत्यङ् द्रुत्वा लोचमुपा-
 करोति ' भुवते ' ऽच्चावाकायैषोत्तमेति प्राङ्मरुच्चावाकस्य
 कालात्पराडावर्तते प्रतिप्रस्थाताभ्येनमाह्वयते ऽच्चावाकः '
 १० प्रत्याह्वयते प्रतिप्रस्थाता ' गृह्णति ' प्रतिगृह्णाति ' प्रसिद्ध-
 मुक्थं प्रतिगीर्य प्राङ्मेत्योचञ्चत एतं गृह्णन्मूधुञ्चन्ते चममान-
 याश्चावयत्यो आवधास्त औपद्रुक्थ्या यज्ञ सोमागामिति '
 वपद्गतामुवपद्गते दिर्जुहोति ' तथैव दिर्दिः सर्वाश्चमसाञ्जुह-
 त्यथ प्रदक्षिणमाहृत्याच्चावाकस्य चमसे गृह्णन् सऽच्चावमव-
 १५ नयति ऊतं त्वा ऊते ऽवमयामूर्जस्वन्तं देवेभ्यो मधुमन्तं
 मनुष्येभ्य इति वा त्वष्टीं वाचैवेतत्पाचमुपनिधाय भचैः प्रत्यञ्च
 आद्रवन्नुमामभच इन्द्राग्निभ्यां पीतमेत्यच्चावाकचमसमेवैते
 चयः समुपह्वय भक्षयन्ति ' यथाचमसं चममाश्विन्व म इत्या-
 त्मानं प्रत्यभिष्टुजन्ते ' नाप्याययन्ति चमसाश्चर्वमवा मार्जयन्ते '
 २० ऽथोक्थ्या इत्याह ' प्रातःस्वनं प्रतिगीर्य प्रगास्तः प्रसृष्टीति '
 सर्पतेत्याह प्रगास्ता ' सतिष्ठते प्रातःस्वनम् ' ॥ २० ॥ पञ्चमः ॥

॥ इति सप्तमः प्रश्नः ॥

प्रमर्पन्ति माथ्यंदिनाय सवनाय देवी दारावित्यत
 एवोर्ध्वेन^१ संप्रसृज्जान्विदित्वाध्वर्युः प्राडायचाहाभिषोतार एत^२
 ऋचत^३ यावस्युतमेहि^४ यजमानेति^५ पूर्व्या दारा हविर्धानं
 प्रपाद्य होद्वचमशे वसतौवरौभ्यो ऽध्वपो निःषिच्य तासु तथैव
 निघाभ्यासु यजमानं वाचयति^६ ताक्ष्यैव यजमानाय संप्रदाय^७
 यावाणमादत्ते ऽन्यसुपाऽऽसवनार्त्तं तथैव प्राप्तं प्रश्रित्य विस्त्रस्य
 राजानं यावाणमभि मिमीत इन्द्राय त्रेन्द्राय त्वेति^८ पञ्चकृत्वो
 यजुषा पञ्चकृत्वस्त्रुणीं^९ दशकृत्वो मिमानः सर्वज्ञ एव राजानं
 मिमीते^{१०} ऽद्विरभ्युक्ष्य यावस्युत उष्णीषं प्रयच्छत्यद्विरेवाभ्युक्ष्या-
 ध्वर्योरावस्यं वाधो हरन्ति^{११} तथा मितः राजानः होद्व-
 चमसीयाभिरुपसृजति^{१२} तथा संप्रयौति^{१३} तथा तिरस्वर्मफलके
 अभिमृशति^{१४} तथा दृष्ट्वावाचयति^{१५} भाषाऽऽशून्सचते^{१६} घोषवन्त
 एवाभियुल्लन्तीहा इहा इहेति^{१७} तदेव सदिनयन्तीहा इह
 इहा इह इहा इहेत्ययं संभरणीये मिक्कीडयन्तीहा इहा
 इहेत्ययैनः सुसंभृतः संभरण्याः संभृत्योक्तेषु उत्पद्यच्छति^{१८}

१ Thus PB TH Mantramālā.

२ Thus PTFH Bh, Mantramālā, Padārthaniv, •सुतरदि B. Kef.

३ Thus BHTP Bh, चरति F.

४ Here and l. 13, 14 BP have the pluti sign also after the last इह (thus इहा इति).

५ Uncertain reading. BT मदेवसदिनयन्ती, H मदेवसदिदिधन्ती, F मदेवसदिदिधन्ती, P मदेवसदिनयन्त इह, Bh. and Kef. give no heli (दित्य मयणि, Bh.)

तमुच्चेताधवनीये ऽवनयत्येवमेव द्वितीयः पर्यायः संतिष्ठत ।
 एवं द्वितीयश्रौतस्य द्वितीये दृष्टदुपयन्ति दृष्टदृष्टदृष्टदित्युच्ची-
 यमेन्ततो दशापविषेण परिवेष्टोमेव सप्तयच्छति । तदुच्चेता-
 धवनीये । विचास्य प्रपीद्य दक्षिणस्य हविर्धानस्थान्तरेणेमे
 १ उपावहत्य । चर्मणि निदधाति । तस्मिंस्तथैव संमुखाग्यागः
 कृत्वा चतुर्थैतदुच्चीयं यावमुखेभ्यो व्यपोहति । तथोद्गाता । वा
 प्रस्रोता वा दक्षिणस्य हविर्धानस्य पश्चादक्षपुष्ट्य प्राञ्चं यावसु
 द्रोणकलशमधूहति । तस्मिंस्तथैवोदीचीमदशं दशापवित्रं
 वितत्य प्रविष्टः शुक्रामन्विनौ घटौ गृह्णात्यर्पतृपाचाभ्यां द्वौ
 २ महत्तवीधौ घटौ गृह्णाति ॥ १ ॥

महत्तन्तं दृष्टमं वासुधानमिन्द्र महत् इह पाहि सोम-
 मिति द्वाभ्यामर्घ्योपरिष्ठादाययणमानीवाधस्तादुपगृह्णाति । तं
 तथैव चिरभिहिङ्ग्य परिमृज्य खादयति । तथोक्त्यं गृह्णा-
 त्युक्त्येन राजानं परिदधाति । तथोपर्यर्धं द्रोणकलशे परिभु
 १ पात्रं प्रास्य द्रष्टाननुमन्त्रयते द्रष्टास्यस्कन्द यस्ते द्रष्टो यो द्रष्टो
 यस्ते द्रष्ट इति । तथोच्चेतारमाहारिकं पूतभृतं कुह पवमानस्य
 यहाग्यहोव्यामीति । तवारिके पूतभृति पवमानस्य यहाग्यहो-
 त्युपयामगृहीतो ऽभीन्द्राय लेति द्रोणकलशमभिष्टुभतीन्द्राय
 लेत्याधवनीयमिन्द्राय लेति पूतभृतं । तथोच्चेतरित्याह प्राश्नः
 २ राजानं पूतभृतमभि संपवयतादशाभिराधवनीयं गृह्णा नृजता-

१ Some MSS - तदुच्चेता ।

२ उपातिहत्य F, उपावहत्य BHP, comp ॥ 208, 12.

३ चथोद्गाता H

दिति^१ स तथा करोति^१ तथाप सप्तम्यश्च बर्हिषी आटायोप-
 निःसर्पति^१ तेषु तथैव समन्वारभेद्याहवनीये सुवाङ्मतिं
 जुहोति^१ विधे देवा मरुत इन्द्रो अस्मानभिनिदितीये भवने
 न जघ्नुः । आयुमन्तः प्रियमेषां वदन्तो वयं देवानां सुमतौ
 स्याम स्नाहेत्येतथाध्वर्युं जुह्वतो^१ यथावेदमितरे जुह्वत्यय^१
 प्रदक्षिणमावृत्य मदो ऽभि पवमानः सर्पन्ति^१ तथा^१ मदमि
 यथायतममुपविशन्ति^१ तथोद्गात्रे वा प्रसोत्रे वा बर्हिषी
 प्रयच्छत्यृक्कामयोऽपस्तरणमभि मिथुनस्य प्रजात्या इति वा
 त्वष्णीं वा^१ तथोपाकरणं अपति वायुर्हिं दत्तंति^१ स एव पक्षदग्ने
 माध्यंदिनः पवमानो भवति^१ तस्याष्टम्यां प्रभुतायां वाचयति १६
 सुपर्णे ऽभि विष्टुक्कन्दा अनु मारभे स्वप्ति का संपारयेत्ययं
 चतुर्होतारं व्याचष्ट^१ चहुते माधि संप्रैषमाह्वामीदग्नीन्विहर
 बर्हिं स्तृणाहि पुरोडाशाः अमंकुह प्रतिप्रश्नातर्दधिघमांय
 दध्याहरेति^१ यथामप्रैयं तौ कुहतस्तथाप^१ उपसृग्नाहेहि
 यजमानेति^१ पूर्यथा द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य तथा ममस्तः १७
 राजानमुपतिष्ठते^१ तथावकाशेश्वरति^१ तथा प्रचरणां नवहत्वी
 गृह्णीते^१ तथैव आग्नीम आग्नीध्रीयाद्विष्टिवादनपूर्व^१ धिष्णि-
 येध्वङ्गारान्विहरति^१ तथा पुरस्तात्प्रत्यह्वामीनो विह्वतान्विष्णि-
 यान्व्याधारयति^१ तथोत्तरस्य हविर्धानस्य ध्रुवके प्रचरणीः

१ असर्पत्यय BJ.

१ Thus RT, सुहवतोवाप the other MSS, J corrupt

१ Thus BJHP, आनपूर्वं F, आनपूर्वं T

मादयति^१ तथा मांकाग्निनेन पथा वृद्ध्याः स्तृणति संततां
गाहंपत्यादाहवनीयात्^१ ॥ २ ॥

- अथान्तरेण हविर्धाने उपविश्य दधिघर्माय दधि याचति^१
तदाक्षतमवेचते ज्योतिरसि वैशानरं वृद्धियै दुग्धमिति^१ बर्हिषी
१ अन्तर्धां कष्टसे वा रुमसे वा गृह्णाति यावती चावावृषिवी
महिता यावच्च सप्त सिन्धवो वितभ्युः । तावन्तमिन्द्र ते घहः
महोर्जा गृह्णान्यमृतमित्यपोद्भूत्य बर्हिषी अथैनः औणाति
वाक् च त्वा मनस्य औणीतां प्राणस्य त्वापानस्य औणीतां
चक्षुष्य त्वा ओषं च औणीतां दक्षस्य त्वा बलं च औणीतामो-
१ नस्य त्वा सहस्र औणीतामायुष्य त्वा जरा च औणीतामात्मा
च त्वा तनूय औणीताः श्रुतो ऽसि श्रुतं हतः श्रुताय त्वा
श्रुतेभ्यस्ता श्रुतं कृषित्ययाह होतर्वदस्य घत्ते वाद्यमित्यधैन-
मादायोपोत्तिष्ठन्नाह आतः हविरित्येत्याकस्याग्राग्याह दधि-
धर्मस्य घजेति^१ वषट्कृते जुहोति धमिन्द्रमाहुर्वक्ष्णं धमाहुर्धं
१ मिचमाहुर्धं मत्तमाहुः । यो देवानां देवतमन्तर्भोजाक्ष्णं त्वा
तेभ्यस्ता स्वाहेत्यनुवपट्कृते ऊत्वा हरति भवः^१ च यावन्तः
प्रवर्ग्यस्यर्लिजस्तेषूपहवमिहा यजमान एव प्रत्यक्षं भक्षयति मयि
त्यदिन्द्रिं महन्मयि दक्षो मयि क्रतुः । मयि धायि सुवीर्यं
त्रिशुग्धर्मां विभातु मे ॥ आकृत्या मनसा भव विराजा
१ ज्योतिषा सह । यज्ञेन पथसा सह ब्रह्मणा तेजसा सह । हव्रेण
यगसा सह मन्त्रेण तपसा सह । तस्य दोहमग्नीमहि तस्य सुय-
मग्नीमहि । तस्य भवमग्नीमहि तस्य त रन्ध्रेण पीतस्य मधुमत

उपहृतस्योपहृतो भवयामीति^१ निर्णिज्य पाचं प्रयच्छति^१
 तथा मवनीयान्पुरोडाशान्याचति^१ तेषां तथैव मभवदघाह
 माध्यंदिनस्य मवनस्येन्द्राय पुरोडाशानामवदौपमानानामनु-
 ब्रूहीति^१ पूर्वाधांदवदायापरार्धांदवद्यभिघारयति^१ प्रत्यनक्ति^१
 तथोपभति विष्टकृते सर्वेषां मरुमरुदुत्तरार्धांदवद्यति^१ १
 द्विरभिघारयति^१ न प्रत्यनक्त्याकस्यायाद्याह माध्यंदिनस्य
 मवनस्येन्द्राय पुरोडाशान्प्रश्रिताग्नेयेति^१ वषट्कृते जुहोति^१
 तथा समावपमान आद्याग्रेऽनुब्रूहीत्याद्याद्याग्रेऽग्रेयेति^१
 वषट्कृत उत्तरार्धेष्वर्धां ऽतिहाय पूर्वां आहुतीं जुहोति^१ तथो-
 दहत्याकस्य यथायतनं मुचौ मादयित्वा तथैव पाश्चात्तिहा १०
 समवधाय प्रनीचः पुरोडाशान्प्रश्रितोत्पनु चैके संयन्ति पयव
 इडेति वदन्तो^१ ऽय प्राडायप्राहोषीयमानेभ्यो ऽनुब्रूहि ॥ ३ ॥

होतुयमममनूषधधमुभयतः शुक्राङ्गुरध्वमच्छावाकस्य
 चममाध्वयों ऽपि ममुषयस्य प्रतिप्रक्ष्वातयत्तुभिर्मां शकसैः
 प्रोक्षिताप्रोक्षितैः प्रत्युपलब्धेति^१ यथासुप्रैवं ते कुर्वन्ति^१ समानं ११
 कर्माश्रावणदाश्रावण एव^१ स्येत्^१ पाध्वयुः^१ पुरस्तात्प्रत्यङ् तिष्ठ-
 चाद्यावयत्यो श्रावयामु शौचमाध्यंदिनस्य मवनस्य निष्केवक्ष्यस्य
 भागस्य शुक्लवतो मन्विवतो मधुयुत इन्द्राय सोमाग्रश्रिताग्ने-
 येति^१ वषट्कृते सहोभौ जुहुतः स प्रथमः संहतिर्विश्वकर्मेति^१

१ Uncertain reading and interpunction, स्वरेत्यथा० BJ ; एवं-
 न्या० T Kes , एवं-न्या० F , स्वरेतिन्या० HP, Bhavasyamin ; एवं वेति
 भिद्यत इत्यर्थं A Prayoga एवंवेति भिद्यत इत्यर्थं (Grantha).

- वषट्कृतानुवषट्कृते दिर्जुङ्गतस्तथैव दिर्दिः सर्वाश्चममाञ्जुहति ।
 तथा संप्रैषमाह प्रैतु होतुश्चममः प्र ब्रह्मण इति । तथा
 प्रदक्षिणमाहृत्य होतृचमसे ग्रहस्य स्रस्तावमवमयति ऊतं त्वा
 ऊते ऽवनयाम्यूर्जस्वन्तं देवेभ्यो मधुमन्तं मनुष्येभ्य इति वा
 ५ तूष्णीं वा । तथा प्रतिप्रस्थातोत्तरार्धं आहवनीयस्य मन्थिनः
 स्रस्तावं जुहोति । तथाप उपसृग्म्य शुक्रपाचं च मन्थिपाचं च
 खरे यथापतनः सादयति । यज्येते महर्त्विजां चममास्तथैते
 होत्रकार्णां चममाध्वर्यवः सकृत्सहस्रोष्णकस्तृणादभुञ्जीयोपावर्तन्ते ।
 तेषां तथैव मैत्रावरुणचमममादायाश्चाथाह प्रगास्तथैवेति ।
 १० वषट्कृतानुवषट्कृते दिर्जुहोति । तन्मन्थज पोतर्यज मेष्टर्यजाच्छावाक
 यजाम्रीद्यजेति । पशुोवाः संयाज्य प्रदक्षिणमाहृत्य प्रत्यङ्माहृत्या-
 पेण होतारमुपविशत्ययाङ्ग्रीदिति । स भद्रमकरित्याह होता
 यो नः भोमः राजानं पाययिष्यतीति । तथाप उपसृग्म्य होत्र
 इहामुपोद्यच्छन्त । सपद्मयमानायामिडायासुपप्रगृह्णन्ति चममा-
 १५ नुपहृतायामिडायामग्रीध आदधाति षड्वत्तं । प्राश्नन्ति ।
 मार्जयन्त । इहोपहृताश्चममाभ्यवयन्ति भवेहि भाविष्येति
 दीर्घमचमनुद्रुत्य रुद्रवद्रणस्य भोम देव ते नतिविदो
 माध्यन्दिनस्य मवमस्य क्षिप्रुष्कन्दस इन्द्रपीतस्य मधुमत उप-
 हृतस्योपहृतो भवयामीति । होतृचमसमेवैते चयः समुपहृथ
 २० भवयन्ति । यथाचमसं चमसान्निभं न इत्यात्मानं प्रत्यभिष्टुगन्त ।

आप्याययन्ति चमसानाप्यायस्व ममेतु त इति ^१ सौदन्ति
 नारायण्मा आप्यायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापालम्बमधो-
 ऽधन्तृतौयाय मरुत्वतौययितस्मिन्कास आग्नीध्रे यजमानः
 पुरोडाशानां प्राश्नाति ^१ यदग्रना स्यात्पक्षी पक्षीशास्ते ^१
 ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथ दक्षिणानि होयन्त्यासत्याग्यस्यासीः मन्त्रवाः सुचं
 वाचस्यैतस्य वसनस्यान्तमायां दशायां हिरण्यग्रस्तः प्रयथितो
 भवत्येतत्समादायाद्द्विचि यजमानेत्युत्तरेणाग्नीध्रीयं परीत्योत्तरेण
 षट् परीत्य पूर्वया द्वारा गार्गां प्रपाद्य समन्तारभ्येष्यपि-
 प्रतेपु संप्रच्छन्नेषु गार्हपत्य आग्न्यं विज्ञाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं ^{१०}
 गृहीत्वा वसनस्यान्तः सुगृह्य उपसंगृह्य सौरोभ्यामृग्भ्यां
 गार्हपत्ये जुहोत्युद् त्वं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृष्टो
 विषाय सूर्यः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा गार्हपत्य एव
 जुहोति चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मिबस्य वरुणस्याग्नेः ।
 आमा सावाहयित्री अन्तरिक्षः सूर्य आत्मा जगतस्तम्युपस्य ^{१५}
 स्वाहेत्यग्नीध्रीं क्रुत्वा सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा वसनस्यैवान्तः
 सुगृह्य उपसंगृह्य नयत्यर्चाग्नीध्रे जुहोत्यग्ने नय सुपथा राये
 अस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् । युथोध्यस्मज्जुह्वराणमेनो
 भ्यधिष्ठां ते नमउक्तिं विधेम स्वाहेत्यथ दिवं गच्छ सुवः पतेति
 हिरण्यः ऊवोद्गृह्णाति ^१ सृज्यन्ते दक्षिणा दक्षिणापथेनान्तरेण ^{१०}

१ Thus all and P, except B, which has •सावाहदः ।

१ सुगृह्य • BJ.

- सदस्य गार्हपत्यं चान्तरेण सदस्याग्रीधं चान्तरेण चात्वानो-
 ५ त्करावेवमुदीच्यः प्रतिपद्यन्ते^१ ताः प्रदक्षिणं कृत्वाभ्येति रूपेण
 वो रूपमभ्येति वयमा वय इत्यर्थेना विभजति तृथो वो
 विसृजेदा विभजतु वर्षष्टे अधि नाक इत्येव सदो ऽभ्येतिेतत्ते^२
 १० अग्रे राध ऐति भोमच्युतं तन्निवस्य पथा नयतंश्च पथा प्रेत
 चन्द्रदक्षिणा यज्ञस्य पथा सुविता नयन्तीरिति^३ ॥ ५ ॥

- अथैव आचैथो ऽपेण सद आक्षे^४ तमभ्येति^५ ब्राह्मणमद्य
 राधासमृद्धिमापेयं विष्टमन्तं पैतृमत्यः सुधातुदक्षिणमित्यर्थेन-
 मुक्तस्य पृच्छति क आचैथ इत्ययमहमित्येतरः प्रत्याह^६ तं
 १० तथैव द्वितीयमुक्तस्य पृच्छति क आचैथ इत्ययमहमित्येतरः
 प्रत्याह^७ तं तथैव तृतीयमुक्तस्य पृच्छति क आचैथ इत्यय-
 महमित्येतरः प्रत्याह^८ तस्य पाणौ हिरण्यमादधाति चन्द्र^९
 महेति यदु चान्यदुपकल्पते^{१०} ऽयाग्रीधं कृत्वा हिरण्यमुख-
 मग्रीधे ददात्येव सद आगत्य ब्रह्मणे ददाति होच उद्गात्रे^{११} ऽय
 १५ हविर्धानं कृत्वाध्वर्यवे ददाति य उ चैनमन्ये ऽभितो भवन्त्येव सद
 आगत्य प्रसूते ददाति प्रशान्ते ब्राह्मणाच्छ्रुतिने ऽष्ठावाकस्य
 सदस्यगार्हपथः पोतुर्नेष्टुर्वावस्तुत उक्तेतुः सुब्रह्मण्यस्य प्रतिहर्तु-
 रन्ततो^{१२} यथासमुदितं प्रसर्पकेभ्यो^{१३} ऽवाहेहि यजमानेत्याग्रीधं

१ Thus FHTP, Keś, अभ्येति BJ

२ Thus TPH, अभ्येति the other MSS

३ चंद्र THE Māntiramāla, चंद्र BP and a Prayoga, चन्द्रमहेति Keś

४ उपकल्पयते the MSS

द्रुत्वा शुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाग्नीध्रे पञ्च वैयकर्मणानि जुहोति
 यज्ञपतिमृपय एनसाङ्गरित्ययातिकामातीमोचेक्षरत्यग्निना १
 देवेन ये देवा यज्ञहन इत्येताभ्यामनुवाकाभ्यामथ यज्ञमानं
 प्राक्षमौचयति वि सुवः पश्य अन्तरिचमित्यथैनः मदस्युप-
 वेद्ययति यतस्त मदस्यैरित्यथ दक्षिणाः समनुदिशत्यस्मद्वाचा ५
 देववा गच्छत मधुमतीः प्रदातारमाविशतानवहायाम्नान्देव-
 चानेन पथेत सुकृतां लोके सीदत तच्चः सः स्रक्तमिति १ ॥ ६ ॥
 .. अथ प्राङ्वायन्नाहेन्द्राय मरुत्वते ऽनुब्रूहीति १ तच्छ्रुत्वा
 प्रतिप्रस्थाता यद्वावादायोपनिष्कामत्युपनिष्कान्तस्त्वैवाध्वर्युर्पद्वा-
 वादत १ उत्तरतस्त्रिष्ठते प्रतिप्रस्थाचे ऽन्यतरं प्रयच्छत्यथाभाव- १०
 यत्यो आवयास्तु औषडिन्द्राय मरुत्वते प्रेथेति १ वषट्कृते
 सहोभौ जुहुतो १ ऽथ प्रतिप्रस्थाताध्वयोः-पाचे यदस्य सः स्रक्तव-
 सवनयति १ तमाह प्रतिप्रस्थातरैतेन पाचेण द्वतीयं मरुत्वतीयं
 पदं गृह्णाणेति १ तेन प्रतिप्रस्थाता द्वतीयं मरुत्वतीयं पदं
 गृह्णाति द्रोणकलगात्परिभुना पाचेण मरुत्वाः इन्द्र वृषभो १५
 रणायेत्यनुद्रुवोपयामगृहीतो ऽग्नीन्द्राय स्वा मरुत्वते जुष्टं
 गृह्णामीति १ परिमृज्य वादयत्येव ते योनिरिन्द्राय स्वा
 मरुत्वत इत्यथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्माद्रुत्य होचेत्तत्पाषः
 संभवयतीन्द्रेण मरुत्वता पीतस्तेत्यथ निगृह्य पाचं पराङ्मावर्तत
 दद्या देः हारिति १ यावदेतस्य यजुषः पर्याप्नोति तावज्जपाथ- १०

- भ्येनमाह्वयते होता^१ प्रत्याह्वयते ऽध्वर्युः^१ शूमति^१ प्रति-
 गृणाति^१ अभिह्वसुक्थं प्रतिगीर्यं प्राहेत्योद्यच्छत एतं तृतीयं
 मरुत्वतीयं यद्मनूद्यच्छन्ते नाराशूमानयाश्रावयत्यो श्रावयास्तु
 औषदुक्थया यज सोमस्येति^१ वषट्कृतानुवपद्गते दिशुहोति^१
 ५ तथैव दिदिर्नाराशूमाननुमकल्पयन्त्येतत्पात्रं नाराशूमा अन्वा-
 यन्तेनुमवनभस इन्द्रेण मरुत्वता पीतस्येति^१ होता चैवाध्वर्युश्चै-
 तत्पात्रं संभक्षयतो नराशूमपीतेन नाराशूमाक्षराशूष-
 पीतस्य सोम देव ते मतिविदो माध्वंदिमस्य भवनस्य विष्टुप्-
 कन्दसः पित्रपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयामीति^१
 १० होतृचममसेवेते चयः समुपहृष भक्षयन्ति^१ यथाचमसं चम-
 सान्निह्य स इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्त^१ आप्यापयन्ति चममा-
 नाथायस्य समेतु त इति^१ सीदन्ति नाराशूमा आप्यायिता
 दक्षिणस्य हविर्धानस्यापालम्बमधोऽधो^१ माहेन्द्राय^१ ॥ ७ ॥

अथ प्राहेत्य शुक्रपावसाददान आहोश्चेतयंदमं माहेन्द्रं पशं

- ११ गृह्णाम्यथोदक्षं राजानं पृतमृतमभि संपवयताद्ग्राभिर्द्रोण-
 कक्षगं मृदा न्युज्जतादिति^१ स तथा करोति^१ स शुक्रपात्रेण
 माहेन्द्रं द्रोणकक्षग्राहृणाति महाः इन्द्रो य ओजमेत्यनुद्रुत्यो-
 पयामगृहीतो ऽभि माहेन्द्राय ता जुष्टं गृह्णामीति^१ परिमृश्य
 चादयत्येष ते योनिर्महेन्द्राय त्विषाप उपनृग्य बहिर्वी आदाय
 १० वाचंपमः प्रत्यङ् द्रुत्वा लोत्रमुपाकरोति^१ सुवते माहेन्द्राय^१

द्रुत्वा मृचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाग्रीधे पञ्च वैश्वकर्मणानि जुहोति
 यज्ञपतिसृपय एनसाङ्गरित्यातिक्रामातीमोचेदरत्यग्निमा^१ .
 देवेन ये देवा यज्ञघ्न इत्येताभ्याममुवाकाभ्यामपि यजमानं
 प्राञ्चमीक्षयति वि सुवः पञ्च यन्तरिक्षमित्यथैनः मदस्युप-
 वेशयति यतस्व मदस्यैरित्यथ दक्षिणाः समनुदिगत्यग्निदाणा^२ .
 देवशा गच्छत मधुमतीः प्रदातारमाविशतानवहायास्मान्देव-
 घानेन पथेत सुहतां लोके मीदत तत्रः सः स्रुतमिति^३ ॥ ६ ॥
 .. अथ प्राङ्वापन्नाष्टेन्द्राय मरुत्वने जुगुप्सुहीति^४ तच्छ्रुत्वा
 प्रतिप्रस्थाता यज्ञावादायोपनिष्कामस्युपनिष्कामस्त्वैवाध्वर्युर्गृहा-
 वादन्त^५ उत्तरतस्तिष्ठते प्रतिप्रस्थाचे अन्यतरं प्रयच्छत्यथाश्राव-^६ .
 यत्यो आवयास्त औषडिन्द्राय मरुत्वने .. शेट्देनस्य^७ मरुत्वस्य
 चष्टुर्ह्वेन्दसः पिबेयौतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षया-
 मीति^८ होदचमसमेवैते चयः समुपहृत्य भक्षयन्ति^९ यथाचमसं
 चमसान्द्विच म इत्यात्मानं प्रत्यभिष्टुगन्ते^{१०} नाप्याययन्ति
 चमसान्सर्वभक्षा मार्जयन्ते^{११} ऽयेन्द्राय त्वेन्द्राय त्वेत्येवं^{१२} ॥ १५
 विभिद्वक्यपयोयेयरति^{१३} तं तथैवोत्तमे ऽतिशिष्ट आहाञ्चा-
 वाकस्य चमसमनूचयध्वमुञ्जेतः सर्वश एव राजानमुचय मातिरी-
 रिचः प्रतिप्रस्थातरूपेतेन यदेण रमैहि यजमानेति^{१४} पूर्वया
 दारा हविर्धानं प्रयाद्यापोदुज्याधवनीयः सर्वश एव वमतो-
 वरौः पर्यस्यति^{१५} सर्वश^{१६} एवैकधनान्पुरोऽचमेव वमतौवरौकलग्नं^{१७} ॥ १०

- भ्येनमाह्वयते होता^१ प्रत्याह्वयते ऽध्वर्युः^२ गृह्णति^३ प्रति-
 गृह्णाति^४ प्रमिद्धमुख्यं प्रतिगीर्यं प्रादेत्योद्यच्छत एतं द्वितीयं
 मरुत्वतीयं सहमनूद्यच्छन्ते नाराग्रह्मानंथाश्रवयत्यो आवयास्तु
 श्रीषडुक्त्यग्रा यज भोमस्येति^५ वषट्कृतानुवषट्कृते द्विजुहोति^६
 ॥ तथैव द्विर्दिनाराराग्रह्माननुप्रकल्पयन्त्येतत्पाचं नाराग्रह्मसा अन्वा-
 घर्षन्तुमवनभस इन्द्रेण मदनता पीतस्येति^७ होता चैवाध्वर्युश्चै-
 तत्पावः संभक्षयतो नाराग्रह्मपीतेन नाराग्रह्माक्षराग्रह्म-
 पीतस्य भोम देव ते मतिविदो माध्यन्दिनस्य भवनस्य विष्णुप-
 ङ्कदसः पिबपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयामीति^८
 १० हौत्वचमममेवेते चयः समुपह्वय भक्षयन्ति^९ यथाचमसं चम-
 मानति -- ह्माग्नानं प्रत्यभिष्टुगन्तं^{१०} आष्यापयन्ति चममा-
 ऽहः प्राप्सो भवति तं माध्यन्दिनीये^{११} अजापः^{१२} ऽहश्च यत्तव
 कं च^{१३} यावाणमादायोन्नेतारमाहाहरोपह्वयेत्युपह्वयत्युन्नेताधव-
 नीयादुदचनेनापरिमितमभिपुत्याधैमः सुमंशुतः संभरस्याः
 १५ संभृत्योन्नेच उत्पद्यच्छति^{१४} तमुन्नेताधवनीये ऽवमग्रत्येवमेव
 द्वितीयः पर्यायः संतिष्ठत^{१५} एवं द्वितीयं^{१६} अजीधमन्ततो
 दद्यापविषेण परिवेष्ट्योद्वेच उत्पद्यच्छति^{१७} तदुन्नेताधवनीये^{१८}
 विद्याप्य प्रपीद्य दक्षिणस्य दविर्धानस्यान्तरेष्टेये उपातिदत्य^{१९}
 मीड उक्तादयति^{२०} परिश्रयन्ति पूर्वा दारमपरा चापादत

१ सजवेत्ये B, सजवेत्ये T, PHF om वा, J corrupt

२ अध्वर्युः JT.

३ लचन BF

४ तमुन्नेता ropia MSS.

५ उपातिदत्य here all, also P.

आदित्यस्यान्या औपशयं पाचं^१ तस्मिन्नेतस्य राज्ञस्तृतीयवेलां
 गृह्णाति य आदित्यस्यान्यां भवति कदा च न स्तरौरभौत्यनु-
 द्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्यादित्येभ्यस्ता जुष्टं गृह्णामीति^२ बर्हिषी
 अन्तर्धाय गृह्णातस्त्वेन औणाति कदा च ॥ प्रयुच्छमीत्यनु-
 द्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्यादित्येभ्यस्ता जुष्टं गृह्णामीत्यपोद्वृत्य^३
 बर्हिषो अर्धवेलाः राज्ञो गृह्णाति यज्ञो देवानां प्रत्येति
 सुत्रमित्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्यादित्येभ्यस्ता जुष्टं गृह्णामी-
 त्यथैनः^४ अविमत उपाऽऽशुमवनेन औणाति विवस्व आदित्यैव ते
 मोमगीथस्तेन मन्दस्व तेन द्रव्य द्रव्यास्त ते वयं तर्पयितारो या
 दिद्या दृष्टिभ्यता ता औणामौत्यैः^५ मुद्रुह्यत्यैव विज्ञानमुपेति १०
 यदि ताजक् प्रस्कन्दत्यमुर्बुधुः^६ पर्जन्यो भवति^७ यदि चिरमव-
 बुधुः^८ न सादयतीति प्राश्नन्मथैनमुपाऽऽशुमवन् दशापवित्रेण
 परिब्रूय तेनाधमात्पाचमुद्रुन्मृमिंकारमविधिहन् ॥ ६ ॥

आ समुद्रादान्नरिचात्प्रजापतिरुदधिं व्यावयातीन्द्रः प्रचौतु
 मरुतो वर्षयन्तून्नभय पृथिवीं मिग्द्वीर्द दिव्यं नभः । उद्रो^९
 दिवस्य नो देहोगागो विवृजा वृत्तिमित्यथैनमुपाऽऽशुमवन्^{१०}
 दशापवित्रेण परिब्रूय यावत्पिबृजति^{११} विवृणन्ति पूर्वा दार-
 मपरा चाथैत^{१२} यद् बर्हिर्हस्तेनापिधायोपोत्तिष्ठत्वाहादित्येभ्यः^{१३}

१ Thus J only; •इत्यनुर्बुधुः F, •इर्बुधुः HP, the other MSS. are still more corrupt.

२ अथैनमु. all except II. which has अथैनमु. ।

३ Thus PII Kd., अथैन the other MSS

४ •थोपोत्तिष्ठन् TP •थोपोत्तिष्ठन् J, •थोपत्तिष्ठन् B, •थोत्तिष्ठन् HF,

- प्रियेभ्यः प्रियधामभ्यः प्रियव्रतेभ्यो महस्वसरस्य पतिभ्य उरोरन्त-
 रिचस्याध्यक्षेभ्यो अनुमूचीत्युक्त्याकम्याश्राव्याहादित्येभ्यः प्रियेभ्यः
 प्रियधामभ्यः प्रियव्रतेभ्यो महस्वसरस्य पतिभ्य उरोरन्तरिच-
 स्याध्यक्षेभ्यः प्रियेति^१ वषट्कृत औषधीः प्रास्यान्नावाहादित्यं जुहोति
 ५ षष्ठदेव^१ न ऊत्वान्शीरुते^१ पर्याहुतस्यैव प्रतिप्रस्थाता पाचमा-
 दत्त^१ एतन्मिन्काले प्रतिवर्ता पूतश्चतो निले पवित्रं वितत्य
 द्वौ वा औन्वा राज्ञ उदपनागानयत्याधयणसेवाध्वर्युरादत्त^१
 आदित्यस्याग्नौ प्रतिप्रस्थाता औपश्याऽऽ संमृष्ट्वाति^१ तार्धा
 तिसृणां चतसृणां वा^१ धाराणं तयोपरिष्टादापयणमानीयाध-
 १० सादुपमृष्ट्वाति^१ तं^१ तथैव चिरमिद्धित्य परिमृज्य सादय-
 त्यपोद्धृत्य पवित्रं बर्हिषी अन्तर्धायाग्निरमवनयत्यन्वारभ्यार्था
 पत्न्यामस्मै देवामो वपुषे चिकित्सतेति चतसृभिरनुष्णन्द-
 समपोद्धृत्य बर्हिषी पूतश्चतो निले द्रष्टाननुमन्वयते^१ द्वौ
 पवमानस्य ध्वौ मृष्ट्वाति^१ तयोन्नेतरित्याह प्राञ्चऽ राजानं
 १५ पूतश्चतसृभिः संपवयताद्वाभिराधवनीयं मृष्ट्वा न्युज्यतादिति^१ न
 तथा करोति^१ तथाप उपस्पृश बर्हिषी आदाद्योपनिःसर्पति^१
 तेषु तथैव समन्वारभ्येवाध्वनीये कुवाज्जतिं जुहोति^१ ॥ १० ॥
 इदं तृतीयऽऽ सवनं कवीनामृतेन ये चमसमैरयन्त । ते
 सौधन्वनाः सुत्रानगानाः स्विष्टिं नो अभि वसोयो नयन्तु
 २० स्वाहेत्येतथाध्वर्युं जुहुतो^१ यथावेदमितरे जुहुति^१ तथा

प्रदक्षिणमावृत्य सदो ऽभि पवमानः सर्पन्ति^१ तथा सदसि
 यथायतनमुपविशन्ति^१ तथोद्गात्रे वा प्रस्तोत्रे वा बर्हिषी
 प्रयच्छत्यृक्छामयोः पक्षरणमसि मिथुनस्य प्रजात्या इति वा
 तृष्णीं वा^१ तथोपाकरणं अपति वायुर्हिद्वर्तेति^१ स एष
 सप्तदश आर्भवः पवमानो भवति^१ तत्र नवम्यां प्रस्तुतायां
 वाचयति यथामि जगतीच्छन्दा अनु स्वारभे स्तुति मा
 संपारयेत्यत्र पञ्चदशोत्तरं व्याचष्ट^१ उद्गुते सावि सप्रैथमाहाग्री-
 ष्वालाकान्विहर बर्हि सृणाहि पुरोडाशाः अलंकुरु प्रति-
 मस्यातः पगौ संवदस्तेति^१ यथामंदैवं तौ कुहतस्तथाप
 उपसृष्ट्याहैहि यजमानेति^१ पूर्वथा द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य तथा
 समस्तः राजानमुपतिष्ठते^१ नाचावकाग्रेचरति^१ तथा प्रचरण्यां
 नवस्तो गृहीते^१ तथैव आग्रीध आग्रीध्रीयाद्विष्ण्वादनपूर्व-
 धिष्णियेषु ग्रासाकान्विहरति^१ तथा पुरस्तात्प्रत्यङ्गासीनो
 विहताश्चासाकाग्याधारयति^१ तथोत्तरस्य हविर्धानस्य पुनरे
 प्रचरणीः सादयति^१ तथा सांकाग्निनेन पथा पृष्ठ्याः सृणाति^१
 संततां गार्हपत्यादाहवनीयान्^१ ॥ ११ ॥

अथ पशूना चरति मनोताम्रमृतिनेडान्तेन^१ तथा भव-
 नीयान्पुरोडाशान्याचति^१ तेषां तथैव ममत्तयाह द्वितीयस्य

१ आनुपूर्वं T, अनुपूर्वं PBJ, अनुपूर्वां F, आनुपूर्वं H.

१ ग्रासाकान् PTJ, ग्रासाकान् BHE, ग्रासाकान् and असाकान् H.

- सवनस्येन्द्राय पुरोडाशानामावदीयमानानामनुब्रूहीति ' पूर्वाधां-
 दनदायापरार्धादवचक्ष्यभिधारयति ' प्रत्यनक्ति ' तथोपगृह्णति
 स्त्रिष्टुक्ते सर्वेषां सहस्रसहस्रदुत्तरार्धादवचक्षति ' द्विरभिधारयति '
 न प्रत्यनक्त्याकम्वायाथाह तृतीयस्य सवनस्येन्द्राय पुरोडा-
 ४ शाश्वप्रस्थिताग्नेयेति ' वषट्कृते जुहोति ' तथा समावपमान
 आहामये ऽनुब्रूहीत्याश्रयाहामये प्रेयेति ' वषट्कृत उत्तरार्ध-
 पूर्वार्धं ऽतिहाय पूर्वा आहुतौर्जुहोत्यपोदङ्कृत्याकम्वा यथायतनं
 जुहोति मादयित्वा तथैव पाश्यामिडां समवधाय प्रतीचः
 पुरोडाशाश्वप्रहिणोत्यनु ह्वेजे संयन्ति पशव इडेति वदन्तो ' ऽय
 १० प्राङ्माद्यन्नाहोन्नीयमानेभ्यो ऽनुब्रूहि होतुश्चममनूचयध्वं तीमां
 आशीर्वतः कुन्ध्वमुन्नेतः सोमं प्रभावयेति ' होद्वचममेव
 प्रथममुन्नयन्ति ' यथोपपादमितरान्संमुखीयोत्तरवेद्यां स-
 मादयन्त्यथ प्राङ्मेत्य होद्वचमममादायाथाथाह तृतीयस्य
 सवनस्यर्भुमतो विभुमतः प्रभुमतो वाजवतः सविहवतो
 १५ इहस्पतिवतो विश्वदेव्यावतस्तोमां आशीर्वत इन्द्राय सोमान्
 प्रस्थिताग्नेयेति ' वषट्कृते जुहोति श्वेनाथ पत्नने स्वाहेत्यानु-
 वषट्कृते इत्यन्तां होवा मधोर्धृतस्य स्वाहेति ' वषट्कृतानु-
 वषट्कृते दिर्जुहोति ' तथैव दिदिः सर्वाश्चमसाञ्जुहोति ' तथा
 संप्रेषमाह प्रेतु होतुश्चमसः प्र वज्रणः प्रोद्गातुः प्र यजमानस्य
 २० प्र सदस्यस्य होचक्षाणां चममाध्वर्यः सहस्रसहस्रदाशीर्वतो ऽभ्यु-
 स्त्रीयोपावर्तन्ध्वमिति ' यन्तेति सहर्लिजां चमसान्त्येति होच-

काणां चमसाध्वर्यवः महत्सुहृदाशीर्वन्तो ऽभ्युन्नौयोपावर्तन्ते^१
 तेषां तथैव मैवावरुणचमसमादायायायाह प्रशास्त्यजेति^२
 वषट्कृते जुहोति विष्टम्नाय धर्मणे स्वाहेति^३ परिधये
 जनप्रचनायेति^४ ग्राह्मणाच्छ्विन^५ ऊर्जे होवाणामिति पोतुः^६
 पयसे होवाणामिति नेष्टुः^७ प्रजापतये मनव इत्यश्वावाकस्य-^८
 तंमृतपाः सुवर्वाङित्यग्नीधयममं चमममेवानुवषट्करोति^९ वस्यन्ताः
 होवा मधोर्धृतस्य स्वाहेति^{१०} यत्त होवाः संयाज्य प्रदक्षिणमावृत्य
 प्रत्यङ्माद्रुत्यायेण होतारमुपविशत्यथाङ्ग्रीदिति^{११} य भद्रम-
 करित्याह होता यो नः सोमः राजानं पाचद्विष्यतीति^{१२}
 तथाप उपस्पृश्य होच इडासुपोष्यन्त^{१३} उपह्वयमानायामिडा-^{१४}
 यासुपप्रगृह्णन्ति चमसानुपहृतायामिडायामग्नीध आदधाति
 पडवन्तं^{१५} प्राप्नन्ति^{१६} मार्गयन्त^{१७} इडोपहृताः चमसान्मचयन्ति
 भक्षेहि नाविशेति दीर्घभचममुद्रुत्यादित्यवद्गन्त्य सोम देव ते
 मतिविदस्रुतौयस्य यवनस्य जगतीश्चन्दस इन्द्रपीतस्य मधुमत
 उपहृतस्योपहृतो भवयामीति^{१८} होहचमममेवेति चयः समुपह्वय^{१९}
 भवयन्ति^{२०} यथाचममं चमसाद्विष्य म इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्त^{२१}
 आप्याययन्ति चमसानायायस्य समेतु त इति^{२२} मीदन्ति
 नाराशःमा आप्यायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्थापालस्यमधोऽध^{२३}

१ BFP add स्वाहा also after •प्रचनाय ।

२ Thus, अग्नीधयः HPT अग्नीधयः or आः BJ

३ Thus TEPH Bb चमसमैवानुवषट्कः J, चमसैवानुवषट्कः B Ke4

४ B again •वाचंयमः ।

उपामनवन्तो वैश्वदेवाय^१ चमसायचमसायैव चौष्टींगुरोडाश-
शकलानुपास्यति^२ नव होष्टचमसे^३ तानत एवानुमन्त्रयते ऽत्र
पितरो यथाभायं मन्दध्वमित्येतस्मिन्काले^४ आग्नीध्रे यजमानः
पुरोडाशानां प्राश्नाति^५ यदग्रना स्यात्पत्नी पत्नीशाले^६

५ ॥ १२ ॥ तृतीयः ॥

अथ प्राङायन्नाह देवाय सवित्रे ऽनुमूहि प्रतिप्रस्था-
तरन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाययणाद्ब्रह्मं गृहीत्वोपास्य मा मीषद
इति^१ तच्छ्रुत्वा प्रतिप्रस्थातान्तर्यामपात्रेण सावित्रमाययणाद्ब्रह्मं
गृह्णाति वाममद्य सवितरित्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि देवाय
१० त्वा सवित्रे जुष्टं गृह्णामीति^२ न सादयतीति ब्राह्मणमसादयित्वै-
वोपनिष्क्रान्त्याव्याह देवाय सवित्रे प्रयेति^३ ययद्गृते जुहोत्यथ
वै भवति सवित्रपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति सोमे सोम-
मभिगृह्णातीति^४ स^५ सवित्रपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति
सोमे सोममभिगृह्णात्युपयामगृहीतो^६ ऽसि सुशर्मानि सुप्रति-
१४ ष्ठानो वृहदुक्ते नमो विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जुष्टं गृह्णामीति^७
परिबृज्य^८ सादयत्येष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्यथाध्वर्युः
प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्माद्रुत्य होत्रा समीक्ष्य पराङ्मावर्तत इडा
देवह्निरिति^९ यावदेतस्य यजुषः पर्याप्नोति तावत्क्षपत्यभ्येन-

१ After मन्दध्वमिति HF ms. उक्ता ।

२ स only in PH, F reads चम् ।

३ The words सोमे सोममभिगृह्णाति om B (are they interpolated ?) ;

४ also has them

माङ्गयते होता^१ प्रत्याङ्गयते ऽध्वर्युः^२ 'ग्रह्णसति'^३ प्रतिगृणात्ययं
 यच होतुरभिजानात्येकया च दशभिश्च स्वभुत इति तत्प्रति-
 प्रप्लाता दिदेवत्यपाचाणि मार्जालीये मार्जयित्वा पाचेष्वपि-
 सृजत्ययं यच होतुरभिजानाति प्र^४ घ्रावा यज्ञैः पृथिवी
 ष्यतादृधेति तदन्यतो-मदं प्रतिगृणात्योषा मोद इव मदा^५
 मोद इवेत्या घ्राहावाटं यच 'होतुरभिजानाति तद्वाधो
 अथ सवितुर्वरेण्यमिति तदुभयतो-मदमेव^६ प्रतिगृणाति
 मदा^७ मोद इव मदा मोद इवेत्या घ्राहावाटं मिदुसुवयं
 प्रतिगीयं प्राडेत्योद्यच्छत एतं वैशदेवं यजमनूद्यच्छन्ते
 नारागश्मानं यायावयत्यो यावयान् शुषुक्वया यज्ञ^८
 सोमस्येति^९ वपद्गतानुवपद्गते दिङ्मुहोति^{१०} तदैव दिदिं-
 नारागश्मानमुपकम्ययज्येतत्पात्रं नारागश्मा अन्यायक्यनुमवन-
 भसो विष्टैर्देवैः पीतस्येति^{११} होता चैवाध्वर्युयेतत्पात्रं मंभच-
 यतो नरागश्मपीतेन नारागश्माक्षरागश्मपीतस्य सोम देव
 ते मतिविद्वन्मृगीयस्य मवनस्य जगतीच्छन्दसः पिष्टपीतस्य^{१२}

१ The reading of the words commencing with य is not wholly certain. B om. from य घ्रावा to अभिजानाति (incl., line 6); instead of घ्राहावाटं (thus JP, l. 6) F has घ्राहावात् ।

२ उभयतो० FP, अन्यजानद० RI, but comp Padarthanirv. page 378 (n°121) and Āp. sra XIII. 13. 8.

३ मदा ... इति om. TJ; B मदामोदैवमोदामोदैवित्वा०; most of the MSS. contract the word इव with the preceding equal; so HPMJ, but comp TS. III 2, 9, 5

मधुमत उपहृतस्योपहृतो भवयामीति^१ होतृचमसमेवेते त्रयः
 ममुपहृत्य भवयन्ति^२ यथाचमसं चममाह्वित्व न इत्यात्मानं
 प्रत्यभिमृशन्ते^३ नाप्याययन्ति चमसान्मूर्ध्वमवा मार्जयन्ते^४
 ॥ १३ ॥

- ५ अथ होतारं विष्टकृति परिचक्ष्यमि मौम्यां^५ न परि-
 पक्ष्यसी^६ इति^७ न यथैनं होता प्रत्याह तच्छ्रुत्वा मन्त्रं
 मौम्यमागच्छत्यथ शुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वात्याक्रम्याग्राध्याह
 हतस्य यजेति^८ वषट्कृते जुहोत्यथोपसौख्यं दिक्षुरोरवद्यति^९
 पूर्वाधार्दवदायापराधार्दवद्यत्यभिधारयति^{१०} न^{११} प्रत्यगत्येया-
 १० क्रम्याग्राध्याह मौम्यं^{१२} यजेति^{१३} वषट्कृते दक्षिणार्धं पूर्वार्धं प्राचीना-
 वीती मौम्यं जुहोत्यथैनं वैष्णव्यर्चा जुवाङ्गत्याभिजुहीति विष्णो
 स्वं नो अन्नम इति^{१४} यद्यु वै होताग्रावैष्णव्यर्चा परिचजति
 संपन्नमिति नाद्रियेत^{१५} तस्मिन्नाज्यमानीयावेक्षते^{१६} पवित्रं वै
 मौम्यं^{१७} आत्मानमेव पवयन्ते^{१८} य आत्मानं न परिप्रत्येदितासुः
 १९ स्यादभिददिं कृत्वावेक्षतेति^{१९} तस्मिन्भूय आज्यमानीयावेक्षते
 यन्मे मनः परगतं यद्वा मे अपरागतम् । राजा सोमेन
 तदयमस्मासु धारयामसीति^{२०} मन एवात्मन्दधार न गतमना

१ Some of the MSS. om the pluti sign, & puts it both times behind the verb जोम्यान् PBF, जोम्यान् HJ.

२ Instead of अवयन्ति B has, अवयन्नाह सोमासुभ्रूरीति ।

३ om. HF.

४ सोमस्य HJ

भवतीति प्राच्याणमग्नौमुद्गाद्यभ्यो हरन्ति^१ तन्निष्पत्तयेष्टिनि
यत्ते विदुर^१य प्राहायमाह प्रतिप्रस्थातृपाश्रुपाचेण पाद्वीव-
तमापयणाद्वहं गृहीतोपास्य मा मोषद इति^१ तच्छ्रुत्वा
प्रतिप्रस्थातोपाश्रुपाचेण पाद्वीवतमापयणाद्वहं गृह्णात्युपया-
मगृहीतो ऽमि दृष्टपतिमुत्तम्य त इन्दो इन्द्रियावतः पद्मीवन्तं^१
यहं गृह्णाम्यग्राह यवीवार् इति^१ यर्हिषी अन्तर्धांय एतेन
श्रीणाद्यहं परमादहमन्मादहं श्योतिषा वि तमो ववार ।
यदन्तरिचं तद् मे पिताभृदहं सूर्यमुभयतो ददशां भूया-
ममुत्तमः समानानामित्यपोहृत्य यर्हिषी त मादयतीति
प्राच्याणममादयितोपनिष्पत्त्यायायाहाग्रीत्पाद्वीवतस्य यजेति^१ १०
वयद्वते जुहोति मजुर्देवेन तद्वा मोमं पिव स्वाहेत्युपाश्र-
यन्नुपपद्वते^१ ऊता हरन्ति भवत्^१ स यद्यग्निश्चाग्नीध्र उपहव-
मिच्छत उपैवैनं इयते^१ नो त्वेव सभक्षयतो^१ ११
ग्रीभेष्टुपस्यमामीद जेष्टः पद्मीमुदानयोद्गाथा संत्याप्याप
उपप्रवर्तयतादूर्णोपप्रवर्तयताक्षप्र हलोर्मुपप्रवर्तयताहोतुद्यम- १२
समन्वयध्वमुहेतः सर्वज्ञ एव राजानमुन्नय मातिरीरिचः
प्रतिप्रस्थातर्होष्टचमसे भुवायावकागं कुरुतादेहि यजमानेति^१
पूर्वया द्वारा श्वविधानं प्रपाद्य यजमानं भुवमुपस्थापयति
भूतमग्नि भूते मा धा मुखमग्नि मुखं भूयाममिति^१ होष्टचम-

१ करोति instead of छन्दे T

१ Thus HJP, अग्नि TB

- समेव प्रथममुच्यन्ति^१ यथोपपादमितरान्सर्वत्र एव राजानः
 समुचीयोत्तरवेद्याः सः^२मादयन्त्यथाप^३ उपसृश्य बर्हिषी
 आदाय वाचंयमः प्रत्याङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^४ सुवते
 यज्ञायज्ञियेनाव मग्नहोतारं व्याचष्टे^५ प्रसूते माम्नि नेष्टा
 ॥ पत्नीमुद्गाचा संख्याय वाचयति विश्वस्य ते विश्वावतो वृष्णि-
 यावतक्षत्राग्ने वामोरसु संदृशि विश्वा रेताः^६सि धिषीयागन्दे-
 वान्यज्ञो जि देवीर्देवेभ्यो यज्ञमग्निपन्नस्मिन्मुच्यति यजमान
 आग्निवः स्वाहाकृताः समुद्रेष्टा गन्धर्वमातिष्ठतासु वातस्य
 पत्नस्त्रिड ईडिता इति^७ स पदेवैनामुद्गातोपमीवति^८ तदेवा^९
 १० पत्न्यूरुणा पदेजमौरुपप्रवर्तयति^{१०} नम्रं हत्वोरुमुपप्रवर्तयति ॥१४॥
 होच एषोत्तमेति प्राङ्होतुः काक्षात्पराडावर्तते ऽध्वर्यु-
 रभ्येनमाह्वयते होता^{११} प्रत्याह्वयते ऽध्वर्युः^{१२} शः^{१३}सति^{१४} प्रति-
 गृणात्यय यच होतुरभिजानाति स्वादुक्किलायं मधुमाः
 उतायमिति तदुभयतो-मोदं प्रतिगृणाति मोदा मोद इव
 १५ मदा मोद इवेत्या^{१५} व्याहावादय यच होतुरभिजानाति
 तन्तुं तन्ववजमो भानुमन्विहीति तत्प्रतिप्रस्थाता ध्रुवं परि-
 गृह्णाति द्यावापृथिवीभ्यां ता परिगृह्णामीत्यथैनं प्रस्थावयति

१ सः found in HT, is omitted in most of the MSS

२ •मौयति HJPP Bh. (one MS) Keś; •मौवति BT Bh. (another MS)

३ Thus HBTJP, सदैवा ॥ (सदा एवा Keś)

४ मोदामोद इवेत्या B, मोदादैवेत्या T माद इव मदा मोदै इवेत्या J, मोदा
 मोदै इव मोदा मोदै इवेत्या F, मोदा मोदैव मदा मोदैवेत्या HP, Bb and Keś.
 यवच्छेदे मोदा मोद इवेति प्रचरे मदा मोद इवेति ।

विशे त्वा देवा वैश्वानराः प्रच्यावयन्त्वित्यथैनमाहरति दिवि
 देवान्द्रष्टृहान्तरिक्षे वयाऽग्निं पृथिव्यां पार्थिवानित्यथैनऽ
 होदचमसे ऽवनयति ध्रुवं ध्रुवेण हविषाव सोमं नयाममि ।
 यथा नः सर्वमिच्छमद्यन्माऽ सुमना अमत् ॥ यथा न इन्द्र
 इन्द्रिणः केवलीः सर्वाः समनमः करत् । यथा नः सर्वा इन्द्रिणो
 ऽस्माकं केवल्लौरसश्चिन्ति ' प्रसिद्धमुक्त्यं प्रतिगीर्यं प्राङेत्योद्यच्छत
 एतऽ होदचमसममूद्यच्छन्ते चमसान्ध्याश्रावयत्यो श्रावयास्तु
 औषदुक्त्या यज सोमानामिति ' वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति '
 तथैव द्विर्द्विः सर्वाऽश्चमसाञ्जुह्वत्येष भक्षेः प्रत्यक्ष आद्रवन्त्यनु-
 सवनमक्षो ऽग्निना वैश्वानरेण मरुद्भिः पीतस्य मधुमत उपहृत-
 स्योपहृतो भक्षयामीति ' होदचमसमेवैते त्रयः समुपह्वय
 भक्षयन्ति ' यथाचमसं चमसान्दित्येव न इत्यात्मानं प्रत्यभि-
 तृशन्ते ' नाथाययन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्जयन्ते ' ऽथेताऽश्च-
 मसानग्निः पूरयित्वोत्तरेणाहवनीयं प्राचो वोदीचो वायात-
 यति ' तेषु चीऽस्तोऽश्च दूर्वाग्रन्वीग्राभ्यत्येकैकं च दर्भपुष्पौल-
 मयोक्त्यं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयमवनं प्रतिगीर्यं प्रग्रास्तः प्रसु-
 चोति ' सर्पतेत्याह प्रग्रास्ता ' सतिष्ठते तृतीयमवनम् ॥ १५ ॥
 चतुर्थः ॥

अथ मंत्रैषमाद्याग्नीदौपयजानङ्गारानाहरोपयष्टरूपमौद
 न्द्राग्रस्यास्यामः समिधमाधायाग्नीदग्नीन्सकृत्सकृत्संमृद्धौत्या- १
 हरन्त्येतानाग्नीषादौपयजानङ्गाराऽस्नानयेण होतारं निवपत्यु-
 पमौदत्युपयष्टा गुदतृतीयेनाथाध्वर्युः पृषदाव्यं विहृत्य जुह्वाऽ

- ममामोयात्याकस्याश्रयाह देवेभ्यः प्रेयेति^१ वयङ्कृते जुहोति
 प्रेय प्रेयेयेत्तादशानुषाजानिदोदङ्कृत्याकस्य यथायतम्^२ शुचौ
 मादयिता वाजवतीभ्या^३ शुचौ ब्रूहति^४ शंयुना प्रभारपरिधि
 मंत्रकोथं मंत्रग्राह्य शुचौ विमुच्योयेतारमाहोयेतपंहते मचरेति^५
 १ तच्छुनोसेता झोणककम आचयणश्रीयो यद्दं गृह्णातुपयाम-
 गृहीतो ऽमि हरिरमि हारियोजनो हयोऽं ग्याता वज्रस्य
 भतां वृत्रेः प्रेता तस्य ते देव सोमेष्टयशुच नुतश्रीमस्य प्रमो-
 वयस्य हरिवन्तं यद्दं गृह्णामोति^६ बहिर्वी अन्तर्धांय
 धानाभिः श्रीणाति हरो अ हयोऽं धाना दत्यपोदृत्य बहिर्वी
 २ अयेगमादापोधोतिष्ठयाहेन्नाय हरिवते धानाधोमःनामनु-
 गृहोति^७ श्रीपंथधिनिधाय विकस्याश्रयाहेन्नाय हरिवते
 धानामांमाप्रम्वितान्प्रेयेति^८ वयङ्कृते जुहोति महमोमा
 इन्नाय स्वाहेत्यनुवपङ्कृते ऊता हरति भवत्^९ न यावन्त
 एतिग्लेभ्य उच्येता धाना यावपति^{१०} न उच्येत्युपहवमिद्वै-
 ३ कैकामन्मन्मे^{११} मनमा मंवाधते ॥ १६ ॥

इष्टपशुधनो देव सोम नुतश्रीमस्य प्रमोवयस्य हरिवत
 इन्पीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भवयामीत्यर्थेना निर्णि-
 श्योत्तरवेद्याः मन्त्रपक्वापूर्यां स्था मा पूरयत प्रजया च
 धनेन चेति^१ निवपक्षे च जमानमिन्मो धानाः मचते^२ इय
 ४ याचति श्वमुदपाचं बहिरित्येतत्समादायाहेहि यजमानेति^३

जघनेन दक्षिणेन हविर्धाने^१ परीत्य दक्षिणेन भार्जाणीयं
 धिष्णियः स्फेनोद्धृत्यावोच्छ्र दक्षिणायं बर्हिं स्त्रीर्वाङ्निर्माजं-
 यति मार्जयन्तां पितरो मार्जयन्तां पितामहा मार्जयन्तां
 प्रपितामहा इत्यथ तिस्रो धाना ददात्येतत्ते ततामौ ये च
 त्वामन्वेतत्ते पितामहामौ ये च त्वामन्वेतत्ते प्रपितामहामौ ये
 च त्वामन्वित्य^२ पितरो यथाभागं मन्दध्वमित्युक्त्वोदङ्-
 पर्याहृत्या च षड्भुतारं व्याचष्टे^३ ऽध्याभिपर्याहृत्य तथैवाङ्नि-
 र्माजंयित्वैतेनैव यथेतमेत्याग्नीध्रीये दे सुवाङ्मती जुहोति यन्म
 आत्मनो मिन्दाभूत्पुनरग्रियचुरदादिति दाभ्यामथाहवनीये
 ग्राकलैश्चरन्ति देवहृतस्यैनसो ऽवयजनमसि स्वाहा मतुष्य- १०
 हृतस्यैनसो ऽवयजनमसि स्वाहा पित्रहृतस्यैनसो ऽवयजनमसि
 स्वाहेत्यथापु सोमाम्यर्युपविग्नावग्रेण भक्षयन्त्यपु धीतस्य सोम
 देव ते नृभिः सुतस्येष्टयजुष सुतसोमस्य ग्रासोऽयस्य यो भक्षो
 अयसनिर्यो गोसनिष्ठास्य ते पित्रभिर्भक्षतस्योपहृतस्योपहृतो
 भक्षयामीत्य^४यैना मिनीयोपीत्यायादित्यमुपतिष्ठन्ते ॥ १७ ॥ १५

अपाम सोमममृता अभृमादर्शं ज्योतिरविदाम देवान् ।
 किमस्मान्गृण्यदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्येति^१ यद्यु वा
 अस्माभित आदित्यो भवत्याहवनीयमेवैतेन यजुषोपतिष्ठन्ते^२
 ऽध्याग्नीध्रं द्रुत्वाग्नीध्रे दधिद्रुषान्भक्षयन्ति दधिकाव्णो अका-

१ हविर्धाने PHBT; हविर्धानं JF.

२ इति om. HFP.

रिषमित्यथ सत्यवैषर्जनं जपन्त्युमा^१ कवी युवाना सत्या ता
 धर्मणस्पती । सत्यस्य धर्मणस्पते वि सत्यानि सृजामह इत्यथा-
 ध्वयुः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य पत्नीः संयाज्य प्राडेत्य ध्रुवा-
 मायाज्य षडृग्मियाणि जुहोति घाता रातिः सवितेदं जुपन्ता-
 ५ मिति^१ चोष्टि यज्ञूचि यज्ञ यज्ञं गच्छेय ते यज्ञो यज्ञपते
 देवा मातुविद् इत्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीतायुर्दां दशमीं
 जुहोत्यायुर्दां अग्रे हविषो जुषाण इत्येतस्मिन्काले चालाले
 यजमानः कृष्णविषाणां प्रास्यतीन्द्रस्य योनिरसि यज्ञस्य त्वा
 योनौ सादयामीति वा त्वष्णीं वाय प्रतिप्रस्थाता पत्नीमुदानयति
 १० सा चालाले शङ्कु प्रास्यति त्वष्णीम्^१ ॥ १८ ॥ यच्चमः ॥

अचैतमवभृथ^२ स^३सादयन्धमेणाग्नीध्रमुच्छ्राव्यां^४ वा चर्मणि
 वा^५ पत्नीप्रासादाद्ददते वारुणमुपपत्नीणांभिचारितमाज्यस्याली^६
 सस्रुवा^७ सुचं बर्हिः प्रतिवसनीये वासनी श्रीदुम्बरी^८ राजा-
 सन्दी^९ सदस श्रीदुम्बरी^{१०} स्यूणा मैनावरुणदण्ड^{११} हविर्धा-
 १५ नाभ्यां पूतभृदाभवनीयौ चमसानधिषवणं चर्माधिषवणे फलके
 षट् कङ्कूपाण्यो वायव्यानि स्यालीर्द्रेणकलत्रं^{१२} दशापवित्रे
 च्छगीपमित्येतस्मिन् कृष्णालिनेन चत्किञ्चित्सोमलिप्तं भवत्यथ
 वै भवति परा स्यालीरम्यन्धुदायव्यानि हरन्तीत्येतत्समादाय

१ जपत्यु = all except PBE and Bh, Kei. - जपति सर्वे ।

२ अचैतदव = JT.

३ Thus (or उच्छ्राव्यां) BP Bh Kei, उच्छ्राव्यां T, उच्छ्रावा JF, उच्छ्रावा H.

४ स्याली HJTF; स्याली BP; स्यालीर Kei.

प्रस्तोतारमाह प्रस्तोतः माम^१ गायेति^१ माग्वा प्रस्तोतान्ववेति^१
 विनिधनमुपैति^१ पुरुषःपुरुषो निधनमुपैतीति ब्राह्मणमथानारेण
 चान्वालोत्कराबुदङ्गुपनिष्कामन्पुरु^२ हि राजा वरुणस्यकार
 स्याद्यं पन्थामचेतना ७ । अपटे पादा प्रतिधातये ऽकृताप-
 वक्ता हृदयाविधयिदिति^१ विपुवति द्वितीयं निधनमुपयन्त्यः^१
 पराध्याय वाचयति गतं ते राजन्मिषजः मध्वसुर्वी गम्भीरा
 सुमतिष्टे अमु । पाथस्य देपो निशंतिं पराधैः कृतं चिदेनः
 प्रमुमु^३भ्यस्मदित्युदकान्ते द्वितीयं निधनमुपयन्त्यपापाममानभि-
 तिष्ठन्मभिष्ठितो वरुणस्य पाप इत्यपाप्सु यर्हिः प्राम्नात्यग्रेर-
 नीकमप आविवेश । अपां नपात्प्रतिरचन्नसुयं दमेदमे समिधं^{१०}
 पक्ष्म इत्यथैमत्सुवाङ्मत्याभिजुहोति प्रति ते जिज्ञा घृतमु-
 क्षरण्येत्स्नाहृत्यं सुषि चतुर्गृहीतं गृहीत्वापवर्हिपयतुरः प्रया-
 जान्यग्रत्यथाग्नये सोमायेत्याव्यभागाभ्यां चरत्यथोपस्तीर्य पूर्वा-
 धात्पुरोडाग्रस्थावद्यन्नाह ॥ १८ ॥

वरुणस्यानुमूहीति^१ पूर्वार्धादवदायापरार्धादवद्यत्यभिधा-
 रयति^१ 'प्रत्यनन्त्याक्रम्यात्राव्याह' वरुणं यजेति^१ वपद्भूते
 जुहोत्यथोपस्तीर्य सर्वग एव वारुणमवदधदाहामीवरुणाभ्यां^१
 स्त्रिएकह्वामनुमूहीति^१ द्विरभिधारयत्यात्राव्याहामीवरुणौ

१ Thus HTP Bh Kes, सामानि BJ Mantramāli

२ F has न ।

३ Instead of अत्याक्रम्य (thus TP) B has अक्रम्य; F om. the words
 अत्याक्रम्य ... द्विरभिधारयति ।

- स्त्रिएकतौ यजेति^१ वषट्कृत उत्तरार्धपूर्वार्धं इतिहाय पूर्वा
 आहुतीर्जुहोत्य^२ च मुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वापरर्हिषौ दावनू-
 याजौ यजत्यथापु मुचं प्रतिष्ठापयति समुद्रे ते चक्षुम-
 स्तन्तरित्य^३ यैनामद्भिः पूरयति सं त्वा विशन्वोयधीहताप
 ५ इत्य^४स्वेवापो जुहोति यज्ञस्य त्वा यज्ञपते इतिभिः । सूक्त-
 वाके नमोवाके विधेम स्वाहेत्य^५ जैनमवश्यम् मंमकिरन्ति यत्किं-
 चित्सोमजिह्वं भवत्यवश्यं निचंकुण निचंरुदरसि निचंकुणाव
 देवैर्देवहस्तमेनो ऽप्याहव मर्त्यैर्मर्त्यैरुतसुरोरा नो देव रिप-
 स्याहीत्य^६ याज्जलिनाप उपहन्ति सुमित्रा न आप ओषधयः
 १० मन्त्रिति^१ तां दिशं निरुचति यस्यामस्य दिशि देव्यो भवति
 दुर्मिंवास्तस्यै भ्रूयासुर्घेऽऽज्ञान्देष्टि यं च ययं दिश इत्य^२ याप
 उपसृष्ट्याचैतदृजीयं प्रगावयन्ति^३ सह छण्णारजिनेन देवीराप
 एष वो गर्भं वः सुप्रीतः सुहृदमकर्म देवेषु नः सुहृतो
 भूतादिति^४ बिन्दूगुपैव स्पृशति^५ न भवत्य^६ यागुपमज्जन्ताव-
 १५ न्योन्यस्य इष्टे धावयतो^१ विसस्य मेखले प्रतिवपनीये वाससी
 परिधायोन्नेतारमाहोन्नेतरुन्तो मयेति^२ तिसृभिर्दत्तौभिर्द-
 दापत्युद्धयं तममस्युद्धु त्वं चिवमित्य^३ यापामन्त्रं प्रतिधौति
 प्रतियुतो वरुणस्य पात्रः प्रत्यस्तो वरुणस्य पात्र इत्य^४ याप्रतीच-
 मायन्ति^५ वरुणस्यान्तर्हित्यै^६ प्रपये समिधः सुर्वत एधो

१ ०यति BBF Kes, ०यति 1P

२ Thus HJFP Bh, आवयिता BT Kes

ऽप्येधिपीमहीत्येत्थाहवनीये^१ ऽभ्यादधाति समिदमि तेजो ऽमि
तेजो मयि धेहीत्येत्थाहवनीयमुपतिष्ठन्ते ऽपो अश्वचारिणः
रमेन समसृज्जहि । ययम्वाः अग्न आगमं तं मा मःसृज
वर्षमेति^१ व्यवच्छिन्दन्ति परित्यजणानि^१ विवर्तयन्ति^१ हविधाने
दक्षिणेन दक्षिणमुत्तरेणोत्तरम्^१ ॥ २० ॥

थावदेवाचाध्वर्युयेष्टि तावदेव प्रतिप्रस्थाता प्रायणीयस्य
निष्काम उदयनीयमभिनिर्वपत्यैव एव वेद एतन्मेषणमेतद्वर्धि-
र्येतां चत्स्यान्तीः मत्तमकाषामुत्तिष्ठ^१ निर्णिज्य तथोदय-
नीयः अपयति^१ तन्निःस्तयेव ययमाणे जघनेन गाहंपत्यमौ-
पमदायां वेद्याः स्तम्बयजुर्हरतीदमेव प्रमिद्धं पौरोडाशिकं^१ १०
चिषंजुषा त्वर्णी^१ चतुर्थं^१ पूर्वं परिषाहं परिगृह्णाति^१ करणं
जपत्युक्तुं^१ दुतादामीभस्तिर्हरति^१ ११ ममानं कर्म यथा प्रायणी-
यस्येतावदेव नाना^१ पथ्याममुच स्तुतिं प्रयमां यजति तामि-
होपोत्तमां यजति^१ नो तु दिग्दृश्यन्ते^१ ऽव पुरस्तात्तिष्ठ-
हतः सुवाङ्मतिमुपगृह्णाति याम्ने विद्याः समिधः सन्त्यग्न १२
इत्युपस्तरणाभिधारणाभ्यामेवैतद्बुवाज्यं विशिष्टयन्ति^१ समि-

एयचुरु दैके जुहति^१ शंखन्त उदयनीयः संतिष्ठते^२ ऽनैतत्पूर्ण-
पाचमन्तर्वेदि निनयत्यथ पृथदाव्यवन्त्याज्यानि गृहीत्वा मैत्रा-
वरुणीं वशासुपाकरोति^३ तस्यै प्रसिद्धं वपथा चरित्वा दक्षिणे
वेद्यन्ते केशग्रश्च वपते^४ नखानि निरुन्तते^५ सर्वसूम्नां^६ पशोः
॥ कुर्वन्त्येय यदि वशां न लभते मैत्रावरुणीमामिवा गार्हपत्ये
अपचित्वा तथाहवनीये प्रचरति^७ मान्यभागप्रतिपत्केडान्ता^८
संतिष्ठते^९ ॥ २१ ॥

^१अथारण्योरग्रीन्समारोह्योदवसाय मयित्वाग्नीन्विहत्याग्नेय-
मष्टाक्षपालमुदवसानौघामिष्टिं निर्वपति^१ अपचित्वासादयति^२
१० तस्याः पञ्चदश सामिधेन्यः^३ पञ्च प्रयाजाः^४ वार्वन्नावाव्य-
भागावथ हविषो ऽग्ने तमद्याधा ह्यग्र इति^५ चिष्टुभौ संयाज्ये^६
अन्वाहार्यमासाद्यागृह्णाहं ददाति^७ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^८
॥ अथारण्योरग्रीन्समारोह्योदवसाय मयित्वाग्नीन्विहत्य^९ पूर्वाणि
देविकाहवीर्यं निर्वपत्यनुमत्यै चरन् राकाद्यै चरन् धावे

१ चर्या TP, वरूया the other MSS, संस्था: H.

२ Thus only J, अनिपत्ते R, प्रचरत्यावभागायां प्रवृत्तीनाम् F; T altogether corrupt, प्रचरत्यावभागाप्रवृत्तीनाम् H.

३ This Kbanda is given according to PBJT; HF differ materi-
ally, these MSS. treat firstly of the devikahavimsa, then of the
udavasāniyā ṛṣi

४ प्रयाजानिह्वा TJP

५ Instead of अथारण्योर... विहत्य P has: अथैतदाग्नीमेव श्रद्धांस्वीर्षाः
प्रयोज ।

पुरोडाशं द्वादशकपालमित्यन्वाहार्यमामाद्य वत्सतरौ^१ ददाति^१
 सा प्रमिद्धेष्टिः संतिष्ठते^१ ऽथ तदानीमेव पृष्ठवाहू स्त्रीर्वापः
 प्रणीयोत्तराणि देविकाश्चवौ^२ऽपि निर्वपति मिनीवान्ये चरुं
 कुक्षे चरुं धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालमित्यन्वाहार्यमामाद्य
 वत्सतरौ^१ ददाति^१ सा प्रमिद्धेष्टिः संतिष्ठते^१ ऽथारण्योरग्रो^३ऽम्ब-
 मारो^४ स्नान्यन्यायतनान्यध्यवसायं मथित्वाग्नीन्विद्यत्य सार्धं-
 प्रातरग्निहोत्रे प्रतिजुहोति^१ संतिष्ठते ऽग्निष्टोमः संतिष्ठते
 ऽग्निष्टोमः^१ ॥ २२ ॥ यष्टः ॥

॥ इत्यष्टमः प्रश्नः ॥

१ Thus TJPBh., *सर HF

२ Thus TBh., *सरी PBJP.

प्रवर्ग्यः संभरिष्यन्नुपकल्पयते स्वादिरीमौदुम्बरीं वेणवीं
वैकङ्कतीं वाग्निं व्याममात्रीं वारद्विमात्रीं वोभयतःक्षूणं मृदं
च भावितां करणीयां कृष्णाजिनं वराहविहृतं वल्मीकवपा-
मृतौकस्तम्बं वाढारस्तम्बं वा ह्यागापयो ऽर्मकपाक्षानि शर्करा

५ अवाञ्जनपिष्टा अजलोमानि कृष्णाजिनलोमानि सूनामधि-
करणीं कतारं कुशलं वेणुकाण्डं मदन्तीरित्यध्यामावास्थेन वा
हविषेद्वा नक्षत्रे वा पूर्वाः शान्तिसुपथन्ति नमो वाच इत्यध्या-
येण शालां धनुर्मात्रे वेद्यै गर्तं खानयति^१ तद्भावितां मृद-
मवलेपयति^१ सर्मा विलेन करोति^१ तदुपसादयति वराह-

१० विहृतं वल्मीकवपामृतौकस्तम्बं वाढारस्तम्बं वा स्थाले ह्यागापय
इत्यथोत्तरतः पार्श्वतः संभाराणां प्राचीनायाणि तृणानि
सःक्षौथं तेषूपरि कृष्णाजिनं प्राचीनयौवमुत्तरलोमोपमृणा-
त्यथोत्तरः शालाखण्डमयेण^१ स्फेनोद्धृत्यावोक्ष्य सिकता
निवपति^१ तं परिमण्डलं खरं करोत्यधैः सिकताभिराभ्रा-

१५ शिनं करोति^१ तं कुशतद्वृक्षकैर्दूर्वाद्यन्त्रिभिरिति संप्रच्छाद्याधैः
परिश्रयन्ति^१ तस्योदीचीं द्वारं कुर्वन्ति^१ तदुपसादयत्यर्मक-
पाक्षानि शर्करा अवाञ्जनपिष्टा अजलोमानि कृष्णाजिन-
लोमानि सूनामधिकरणीं कतारं कुशलं वेणुकाण्डमित्यध
गार्हपत्ये मदन्तीरपो ऽधिश्रवत्यन्तर्वेद्यधिं निदधाति^१

२० परिश्रयन्ति द्वाराणि^१ पद्मीशाले पद्मीं परिश्रयन्ति^१

१ Thus all except B, which has शालाखण्डमयः ।

परिस्फुरन्ति^१ दक्षिणत उपविशतो ब्रह्मा च यजमानश्चात्र पूर्वां
 ग्रान्तिमुपयन्ति वेपामनुपेता भवत्ययं^१ गार्हपत्यं आज्यं
 विष्ठाप्योत्पूय शुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा हवनीये सावित्रं
 जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने ॥ १ ॥

युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य दृहतो^१
 विपश्चितः । वि होवा दधे वयुनाविदेक इग्नहो देवस्य भवितुः
 परिष्टुतिः स्वाहेति^१ जुहोत्यदौक्षितस्य^१ जपति दौक्षितस्या-
 थाभिमादत्ते देवस्य त्वा भवितुः प्रषवे ऽग्निनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
 हन्ताभ्यामादद इत्यादाथाभिसन्वयते ऽभिरमि नारिरस्यध्वर-
 हादेवेभ्य इत्येयेनामादायोपोनिष्ठत्युत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवयन्त-
 स्त्वेमहे । उपप्रयन्तु महतः सुदानव इन्द्र माशुर्भवा मचेति^१
 प्रैति प्रेतु ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्येतु सूनृता । अष्ट्वा वीरं नयं
 पङ्क्तिराधमं देवा यज्ञं नयन्तु न इत्यथ भावितां मृदमुपतिष्ठते
 देवीं द्यावापृथिवीं अनु मे ऽमृतायामित्यभिधा प्रहरत्युध्या-
 समद्य मखस्य शिर इति^१ मखाय त्वेति हरति^१ मखस्य त्वा^१
 ग्रीष्णं इत्युत्तरतः रुष्णाजिने निवपत्यदूह्योपस्थानमेवमेव
 द्वितीयं हरत्येवं तृतीयं तृष्णौ चतुर्थं^१ पर्येतस्यै गिनस्य
 वराहविद्धतमुपतिष्ठत इत्यथ आमौरित्यभिधा प्रहरत्युध्यास-
 मद्य मखस्य शिर इति^१ मखाय त्वेति हरति^१ मखस्य त्वा
 ग्रीष्णं इत्युत्तरतः रुष्णाजिने निवपत्यदूह्योपस्थानमेवमेव^१

^१ Thus I only. the other MSS अर्द्धस्य, PE om. the passage
 यय ... भवति ।

- द्वितीयः हरत्येवं द्वितीयं^१ तूष्णीं चतुर्थं^१ पर्येतस्य श्विनश्चय
 वल्मीकवपामुपतिष्ठते देवीर्वस्त्रीरस्य भृतस्य प्रथमजा कृता-
 वरीरित्यभिधा प्रहरत्यध्यासमद्य मखस्य शिर इति^१ मखाय
 त्वेति हरति^१ मखस्य त्वा ग्रीष्मं इत्युत्तरतः कृष्णाजिने
 ५. निवपत्युदूहोपस्थानमेवमेव द्वितीयः हरत्येवं द्वितीयं^१ तूष्णीं
 चतुर्थं^१ पर्येतस्य श्विनश्चयोतीकस्तमं वादारस्तमं वोपतिष्ठत
 इन्द्रस्यौजो ऽसौत्यभिधा प्रहरत्यध्यासमद्य मखस्य शिर इति^१
 मखाय त्वेति हरति^१ मखस्य त्वा ग्रीष्मं इत्युत्तरतः कृष्णा-
 जिने निवपत्युदूहोपस्थानमेवमेव द्वितीयः हरत्येवं द्वितीयं^१
 १०. तूष्णीं चतुर्थं^१ पर्येतस्य श्विनश्चय कागापय उपतिष्ठते ऽग्निजा
 अग्नि प्रजापते रेत इत्यभिमतवद्धातृध्यासमद्य मखस्य शिर
 इति^१ मखाय त्वेति हरति^१ मखस्य त्वा ग्रीष्मं इत्युत्तरतः
 कृष्णाजिने नृदि प्रथोतयतुदूहोपस्थानमेवमेव द्वितीयं प्रथो-
 तयत्येवं द्वितीयं^१ तूष्णीं चतुर्थं^१ चतुर्थेन सह सर्वं एवै-
 १५. तच्छागापय स्थालेन नृदि परिपिच्यत्येतामतिशेषानपो ऽभ्यव-
 हरत्येव वा प्रकिरन्ति^१ प्रायश्चित्ताय वा परिग्राहयन्ति^१
 ॥ २ ॥

- अथ प्रवर्गमाददते ऽवनास्य सुखान्यमभिप्रश्नमन्तो^१ न
 प्रवर्गं चादित्यं चान्तर्दधति^१ बहवो हरन्तीति विज्ञायते^१
 १०. ऽप्येनमानयन्त्येतु ब्रह्मणस्पतिरा देव्येतु सनुता । अश्वा वीरं

नर्थं पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु न इत्यथैनं खर उपाव-
 हरन्त्यायुर्धेहि प्राणं धेह्यपानं धेहि न्यानं धेहि जचुर्धेहि श्रोत्रं
 धेहि मनो धेहि वाचं धेह्यात्मानं धेहि प्रतिष्ठां धेहि मां धेहि
 मयि धेहीत्यथैनमर्मकपाले. शर्कराभिरवाञ्छनपिष्टाभिरजलोमैः
 कृष्णाजिनलोमैरिति सः सृज्य मदन्तौभिरुपसृजति मधु त्वा ५
 मधुला करोत्विति' पिष्टं करोति मखस्य गिरो ऽसीति'
 यज्ञस्य पदे स्य इत्यङ्गुष्ठाभ्यामुपनिगृह्णात्यप हतीयं मृदो
 ऽपच्छिद्य चीन्यिण्डानकरोति' तेषामेकं कर्षं प्रयच्छति गायत्रो
 ऽसीति' तेनास्य पुष्टं करोति गायत्रेण त्वा हृन्दसा करो-
 मीत्येतिगिष्टाये मृदो ऽधं प्रयच्छति चैष्टुभो ऽसीति' तेनास्य १०
 मध्यं करोति चैष्टुभेन त्वा हृन्दसा करोमीति' सर्वामन्ततो
 मृदं प्रयच्छति जागतो ऽसीति' तेनास्य विश्वं करोति जागतेन
 त्वा हृन्दसा करोमीति' तं प्रादेशमाचं पृथुबुध्नं मध्ये लग्नं
 करोत्यथास्य वेणुकाण्डेन द्विभागमवविध्यति' तदस्य पिबन्
 भवत्यथास्य व्यङ्गुले वा चतुरङ्गुले वा रात्र्यां पर्यन्यति मखस्य १५
 रात्र्यामीत्यथास्य विश्वं गृह्णात्यदितिक्ते विश्वं गृह्णातु पाङ्क्तेन
 हृन्दसेत्यथैनमादित्येनाभितपति सूर्यस्य हरसा आयेत्यथैनं
 खरे निदधाति' निहितमनुमन्त्रयते मखो ऽसीत्येवमेव द्वितीयं
 महावीरं करोत्येवं हतीयं' तृष्णीं पिबन्ने रौहिणकपाले
 चाज्यस्यालौ चाय या मृदन्तिशिश्वते तथा प्रवाते प्रतिक्षेप- २०
 सुपवातपनि' तेषूपवातेषूपकन्ययत एकविंशतिं दृष्ट्वा अश्वस्य
 गृह्णात्पिण्डानभिमायि पचनमित्यथाश्वशकमादौष्य मुख्यं महा-

वीरं धूपयति वृष्णो अथस्य निष्पदसि वरुणस्त्वा धृतमृत
 आधूपयतु मित्रावरुणयोर्भुवेण धर्मणेत्यन्तरतश्च बाह्यतश्च
 सुधूपितं कृत्वा निदधत्येवमेव द्वितीयं महावीरं धूपयत्येवं
 तृतीयं^१ तूष्णीं पितृने रौहिणकपाले चाभ्यस्यालीं चाथोत्तरेण
 ५ गालामुद्विलमिवावटं खानयति^१ तं पचनेनावलीयं तस्मि-
 न्माचो वोदीचो वा महावीरानायातयति^१ पुरस्तात्पितृने^१
 पद्याद्गौहिणकपाले चाभ्यस्यालीं चाथैनान्पचनेनोपरिष्टात्सं-
 प्रच्छाद्य मृदावलिमति^१ चतुरङ्गुलममुदिग्रमादीपनायातिग्नि-
 र्वायोपोयति ॥ ३ ॥

१० अचिंये नेति पुरमाच्यैश्चिंये नेति दक्षिणतो^१ ज्योतिषे
 नेति पद्यात्तपसे नित्युत्तरतस्ते ऽङ्गा वा रात्र्या वा पच्यन्ते^१
 यदि प्रातश्पोषति सायमुपैति^१ यदि सायं प्रातर्लोपु पक्षेप-
 कल्पयते गोपयन्द्वागापयो धृष्टिमश्वमंदावः^१ सतः संदः^१
 खारीः^१ शिकं कृष्णाग्निमित्येतत्समादायाभ्येत्यभीमं^१ महिना
 १५ दिवं मिचो यभूव सप्रथाः । उत अदसा इचिवीम् ॥ मिचस्य
 चर्यणीधृतः अगो देवस्य सानसिम् । युचं चिचवस्तममित्यथ
 धृष्टिमादत्ते सिद्धौ नेति^१ तथा मुण्यान्महावीरादङ्गारानुदपति
 देवस्त्वा सवितोदपतु सुपालिः खड्गुरिः । सुवाङ्मृत शक्तेत्यथै-
 नमुञ्च्यत्युत्तिष्ठ दृष्टन्मवोर्ध्वमिष्ठ भुवस्त्वमित्यथैनमाशये प्रति-

१ Thus all MSS., the word occurs also elsewhere, Dh. Kēd. write संधाय ।

१ अयेति BT Kēd., अयेति IHFP.

छापयत्यपद्यमानः पृथिव्यामाशा दिश आष्टणेत्यथैनमन्वीचते
 सूर्यस्य ता चतुषान्वीच चजवे ता माधवे ता सुचित्यै ता
 भृत्यै त्वेत्यथैनं प्रदक्षिणं पुरीषेण पर्यृक्षतीदमदममुमामुध्याथणं
 विश्वा पशुभिर्जघ्नावर्चसेन पर्यृक्षामीति यथावर्णमथैनं मंदं ग्रेन
 परिगृह्य सते स्वधाय छागापयसाच्छृणन्ति गायत्रेण ता
 कन्दसाच्छृणन्ति वैष्टुभेन ता कन्दसाच्छृणन्ति आगतेन ता
 कन्दसाच्छृणन्ति कृणत्तु ता वाक् कृणत्तु त्वोक् कृणत्तु ता
 हविश्चन्द्रिह वाचं कृण्मूर्जे कृण्मिह हविर्देव पुरश्चर सध्यामं
 त्वेत्यन्तरतश्च वाद्यतश्च स्नाच्छृणं कृत्वा गोपयसाभिविद्यन्दय-
 त्वमेव द्वितीयं महावीरमाच्छृणत्त्वेवं तृतीयं तूष्णीं पिबन्ते १०
 रौहिणकपाले चाण्डस्यालीं चाय यदि विधुर्वा प्रदरो वा
 जाघते ऽग्न्यूर्णानि छागापयसि संप्रकीर्य तैः प्रत्युक्ष्योक्ष्मुकेना-
 भितपति विधुं दद्राणं चदुते चिदभिस्त्रिष इति दाभ्या १
 स ॥ इव रोहति १ यद्यु वै सर्वश एव भिद्यत एतान्येव
 कपालान्यवाञ्जनं पिष्ट्वा येषा मृत्प्रायश्चित्ताय परिश्रेते तथा १४
 स ॥ सव्य कृत्वा पक्षाच्छृण निदधाति १ तेषां यदा श्वस्य
 उपरमत्यथैनाग्लार्या ॥ समवधाय कृष्णाग्निनेनोपरिष्ठात्संप्रच्छा-
 द्योत्तरे गालाखण्डे त्रिक्र आमजति १ यथा पक्षी न पश्यति
 तथा १ त आ कालात्परिश्रेते १ ऽथोत्तरा ॥ गान्तिमुपयन्ति
 १ नो वातः पवतां मातरिष्येति १ ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

श्री राज्ञः क्रय इत्युपकल्पयत श्रीदुम्बरी ॥ सखाडामन्दी- १०
 श्रीदुम्बरी ॥ सूणां गोदोहनीमौदुम्बरं छागायै गङ्गामौदुम्बर ॥

- ग्रपोपयमनमौदुस्वरः सुवमौदुस्वर्यौ सुचावनिष्कीर्णं रौहिण-
हवणी दे शौदुस्वरी एष्टी चीणि धविचाणि काष्ठांजिनान्यौ-
दुस्वरदण्डानि^१ वैणवदण्डानीत्येके^२ षडौदुस्वराऽऽकस्माच्चैकद्वती^३
च^४ समिधं चयोदश वैकद्वताम्परिधीन्वैकद्वतीः सुवं प्रचरणी^५
५. कार्मर्यमयान्परिधीन्सुवर्णरजतौ च इक्षौ दे घर्मदुपे धेनुं च
ह्वागां च दौ कुगमयौ वेदावेकं मौञ्चं वेदमपरिवासितं मौञ्चं
रज्जुदाम भुञ्जप्रनवाचौहिणपिष्टानि खरेभ्यः मिक्ता इत्यथ
प्राचणीयेन चरति^६ प्राचणीयेन चरित्वा पदेन चरति^७ पदेन
चरित्वा राजानं क्रीत्वोद्यातिथ्यं^८ निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्य पूर्वांश्च
१०. शान्तिमुपयन्ति नमो वाच इत्यथवापेण गार्हपत्यं दण्डानि
मःश्लीषं तदेतत्परिचम्यंश्च सर्वं सःमादयन्त्यथ मद्याडामन्दो-
मच स्यूणां गोदोहनीमच क्षामाये शकुमित्यथोत्तरेण गार्ह-
पत्यं स्फेनोदुत्यावोक्ष्य मिक्ता निवपति^९ तं प्रादेशमाचं
परिमण्डलं प्रवृत्तनीयं चरं करोत्यथैनं^{१०} मिक्ताभिराभ्राग्निं
१५. करोत्यथोत्तरेणहवनीयं स्फेनोदुत्यावोक्ष्य मिक्ता निव-
पति^{११} तं प्रादेशमाचं परिमण्डलमुदामनीयं चरं करोत्यथैनं^{१२}
मिक्ताभिराभ्राग्निं करोत्यथोत्तरे शान्तामण्डे स्फेनोदुत्या-
वोक्ष्य मिक्ता निवपति^{१३} तं चतुरथं^{१४} नियन्दनवस्तुमुच्छिष्टमरं
करोत्यथैनं^{१५} मिक्ताभिराभ्राग्निं करोत्यथाध्वयुः प्रचरणीयं

१ om III*

२ मौञ्च- only I

३ Thus HTBh. ; = the other MSS.

महावीरः५ शफाभ्यां परिगृह्य प्रवृत्तनीये मरे सादयत्यैतं
 मौञ्जेन वेदेनापि दधात्यैतामामन्दीमघेणाहवनीयं१ पर्याङ्ग्य
 दक्षिणतो निदधाति१ तस्यां कृष्णाजिनं प्राचीनपीवमुत्तर-
 क्रोमोप१शृणात्यैतानुपशयौ महावीरौ वेदाभ्यां परिगृह्या-
 येणाहवनीयं पर्याङ्ग्य दक्षिणतः मघाशामन्दां कृष्णाजिने
 प्राचीनविजौ सादयत्यैतामभिमघेणाहवनीयं पर्याङ्ग्य दक्षि-
 णतः मघाशामन्दां कृष्णाजिने सादयत्यैतां नृदमतिगिष्टाम-
 घेणाहवनीयं पर्याङ्ग्य दक्षिणतः मघाशामन्दां कृष्णाजिने
 सादयत्यैताः५ स्यूणां गोदोहनीं कागायै शकुमित्यादाय
 जघनेन दक्षिणेन गार्हपत्यं परिक्रम्य दक्षिणया द्वारोपनिर्घृत्य १०
 होतुः संदर्शं स्यूणां निहत्य मौञ्जेन दाया घर्मदुधो वत्सं
 यधन्ति१ तमुत्तरेण कागायै शकुं निहत्य कागां नियध्नुन्ति१
 प्रत्युञ्जति हगल्लम्यैतेमैव ययेतसेत्य निष्क्रमयन्ति१ वृषल्लान्
 ह्वयन्ति पत्नीः५ ह्वयन्ति होतारः५ ह्वयन्ति ब्रह्माणः५ ह्वयन्ति ११
 प्रतिप्रस्थातारः५ ह्वयन्ति प्रहोतारः५ ह्वयन्त्याग्नीध्रं१ परिश्रयन्ति
 द्वाराणि१ पत्नीशाले पत्नीं परिश्रयन्ति१ परस्मृणन्ति१ दक्षिणत
 उपविशतो ब्रह्मा च यजमानयाच पूर्वाः५ शान्तिमुपयन्ति
 येषामनुपेता भवति१ ॥ ५ ॥

१ अयेतान्मघाशामन्दीयम् ।

१ Thus PIFHF, चासृजति JB.

१ *आमयन्ति BF.

१ Thus PIH Keś., भवति TB.

अथाध्वर्युः सपवित्राः प्रोक्षणीराददान आह ब्रह्मन्प्रवर्गेण
प्रचरिष्यामो होतर्धर्ममभिष्टुच्छग्रीद्वौहिणौ पुरोडाशावधिअथ
प्रतिप्रस्थातः प्रवर्ग्यं विहर प्रक्षोतः सामानि गायेति^१ तद्ब्रह्मा
प्रसौति यजुर्युक्तं सामभिराक्तं त्वा विष्टैर्देवैरनुमतं महद्भिः ।

॥ दक्षिणाभिः प्रततं पारयिष्युः सुभो वहन्तु सुमनश्चान्तं
स नो रुचं धेद्वाहणीयमानो भूर्भुवः सुवरोमिन्द्रवतः प्रचरतेत्य-
थाध्वर्युः प्रचरणीयं महावीरं प्रोक्षति यमाय त्वा मखाय त्वा
सूर्यस्य हरसे त्वेत्यभिप्राप्नुवन्परान्परान्संभाराप्रोक्षति^१ तमेव
प्रतिप्रस्थाता प्रवर्ग्यं विहरत्यथाहवनीये कार्थर्यमयान्परिधीन्य-

१० रिदधाति^१ तदपसादयति षडौदुस्मराऽऽकलान्वैककृतौ च
समिधं गार्हपत्ये त्रयोदश वैककृतान्परिधीन्मुवर्णरजतौ च
एकौ सुक्लमलवाचौहिणपिष्टानीत्यप्येय आग्नीध्रो जघनेन गार्ह-
पत्यमुपविश्य धृष्टीर्भां प्रतीचो ऽद्वारासिद्धं तेषु रौहिण-
कपाले उपदधात्यथ दारुणसंयुतानि पिष्टानि संयुज्य रौहिणौ

११ पुरोडाशावधिअथत्यथाज्यं निर्वपत्यथाज्यमधिअथत्युभयं पपद्भि
कृत्वा रौहिणौ पुरोडाशौ अथत्येतन्निष्काले प्रतिप्रस्थाता
मौञ्जेन^१ वेदेन होमार्थानि पात्राणि संभृति महावीरं
भुवं पिबन्ते रौहिणहवनी उपयमनमित्यथ प्रतिप्रस्थाताभ्य-
मुत्पूय रौहिणौ पुरोडाशानुपपन्नीर्णाभिघारितानुदास्य रौहि-

१० णहवनीभ्यां परिष्टक्षान्तर्वेदासादयति^१ दक्षिणं परिधिमन्त्रि-
मन्वेकमुत्तरं परिधिमन्त्रिमन्वितरं^१ प्राक्षौ पृथांश्चिके^१ प्रत्य-

स्वावापराधिके^१ उपाध्वयुः प्रचरणीयं महावीरः प्रफाभ्या
 परिगृह्य मये पाणौ ममावृत्त्याव्यस्ताम्राः मरुदुपहतेनाग्येन
 गार्हपत्ये जनानः संतताः मम प्राणाऽतीर्जुहोति प्राणाय
 स्वाहा व्यानाय स्वाहापानाय स्वाहा चक्षुषे स्वाहा श्रोत्राय
 स्वाहा मनसे स्वाहा वाचे मरुत्व्ये स्वाहेति^१ चतस्र उत्तरा ५
 धयोपपादं दद्यात् स्वाहा क्रतवे स्वाहाजने स्वाहा वलाय
 स्वाहेत्येनमाग्येनानक्ति देवस्या मविता मध्वानक्रियेतस्मिन्काले
 प्रतिप्रस्थाता राजतः इक्ष्मं प्रवृश्नीये खर उपगूहति पृथिवीं
 तपमन्त्रायस्तेत्यथ मुञ्चप्रसवाग्यतिपथ्यादीपयत्यर्चिरसि शोचि-
 रसि ध्योतिरसि तपो ऽसीति^१ तान्प्रवृश्नीये^१ खरे मंमकीयं १०
 तेषु प्रचरणीयं महावीरः मःमादयति ॥ ६ ॥

सःश्रीदस्र महाः असि शोचस्र देववीतमः । वि धूममग्ने
 अह्वं मियेथ दृढ प्रमत्त दर्शतमित्येनमाग्येन पूरयत्यश्नन्ति
 यं प्रययन्तो न विमो वपावन्तं नाग्निना तपन्तः । पितुर्न पुत्र
 उपसि मेष्ठ आ धर्मो अग्निमृतयधसादीदित्यपास्य प्रादेगेन १५
 दिशो व्यास्यापयत्यनाष्ट्र्याः पुरस्तादग्रेराधिपत्य आयुर्मे दा
 इति पुरस्तात्पुत्रवनी दक्षिणत इन्द्रस्याधिपत्ये मर्ता मे दा
 इति दक्षिणतः^१ सुषदा पथाद्देवस्य सवितुराधिपत्ये प्राणं मे
 दा इति पथादाश्रुतिरुत्तरतो मिषावरुणयोराधिपत्ये औचं

१ ताग्र० BT Keś अथेमाग्र० or अथेमाग्र० the other MSS.

१ Thus BTI Bh. and HP (the last two आस्था०); FJ : अथेमाग्र० ;
 Keś. thrice आस्थापयत्य०

- मे दा इत्युत्तरतो^१ विष्टतिरुपरिष्टाद्दृष्टत्वेराधिपत्ये ब्रह्म मे
 दाः सचं मे दास्तेजो मे धा वर्चो मे धा यज्ञो मे धास्तपो
 मे धा मनो मे धा इत्युपरिष्टाद^२धेमागमिमृशति मनोरन्धासि
 भूरिपुत्रा विद्याभ्यो मा नाष्टाभ्यः पाहि सूपसदा मे भूया
 १ मा मा हिःषीरित्य^३ च छष्टीभ्यामुदीचो^४ ऽङ्गारान्निरुहति
 तपो व्यप्रे अन्तराः अभिधान्तपा ऋषमरुदयः परस्य । तपो
 वसो चिकित्तानो अचिन्तान्वि ते तिष्ठन्तामजरा अयास इति^५
 तैरेनं प्रदक्षिणं परिचिनोति चित स परिचितः स्वाहा
 मरुद्भिः परित्ययस्तेत्यथैनं चयोदशभिर्वैकृतैः परिधिभिः
 १० परिचितुतो ऽध्वर्युश्च प्रतिप्रस्थाता च^६ मा असीति प्राश्नाव-
 ध्वर्युः^७ प्रमा असीत्युदक्षौ प्रतिप्रस्थाता^८ तावेवमेव अतिषङ्गं
 प्रतिमा अशि संमा अशि विमा अस्तुन्मा असीत्यथैनं चयोदशं
 परिधिं दक्षिणत ऊर्ध्वायं निमिनोत्यन्तरिचस्थान्तर्धिंरसी-
 त्यथैनं मौवर्षेण हस्तेनापिदधाति दिवं तपसस्त्रायस्तेत्यथैन-
 १५ सुपतिष्ठत आभिर्गीर्भिः शुक्रं ते अन्यदर्शन्यभर्षिं सायकानि
 धन्वेति^९ प्रज्वलिते रुक्ममपकर्षति^{१०} ॥ ७ ॥

अथ धवित्राक्षादक्षे गायत्रमसीत्यन्यतरक्षैषुभमसीत्यन्य-
 तरज्जागतमसीत्यन्यतरक्षैरेनं पश्चात्प्राङ् जात्वाऽधोर्ध्वं धूनोति
 मधु^१ मध्वित्युत्तरतस्तिष्ठते प्रतिप्रस्थात्रे द्वे धवित्रे प्रयच्छति^२

१ इद्विप्रशु = only IPH.

२ अथ twice JT, thrice the other MSS.

तयोरन्यतरदाग्नीध्रायोत्पद्यच्छत्यैर्न चिः प्रदक्षिणं परियन्ति
 प्रणवेप्रणवे धून्वन्तस्त्रिः परीत्योत्तरतस्त्रिष्ठन्यय धविवाष्ठा-
 दत्ते^१ उपरेण परिक्रान्तायोत्तरतस्त्रिष्ठते प्रतिप्रस्थाचे द्वे धविषे
 प्रयच्छति^१ तयोरन्यतरदाग्नीध्रायोत्पद्यच्छत्यैर्न पर्युपविशन्ति^१ ।
 पश्चात्प्राङ्मुखो ऽध्वर्युरुपविशति^१ पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखः प्रतिप्रस्था- १
 तौत्तरतो दक्षिणामुख आग्नीध्रस्त एवमेव प्रणवेप्रणवे धून्वन्त
 आमत उपसमामनु^१ लुक्कान्याप्याधयन्तो महावीरमथ यच्च
 होतुरभिजानाति याभिर्बर्तिकां घमिताममुस्ततमिति तदेन-
 सुपोत्याय रोषयतो ऽध्वर्युश्च यजमानश्च द्वा प्राचीर्द्वम
 भावि दक्षिणेत्येतेतानुवाकेनाथ यच्च होतुरभिजानात्यप्रस्तौ- १०
 मग्निना वाचमस्ते इति तद्भुवित्राणुपोषच्छन्ते^१ ऽथ यच्च
 होतुरभिजानात्यरुचदुपमः वृश्चिरयिथ इति तद्भुचितो घर्म
 इत्युक्त्वा यथेतं चिः पुनः प्रतिपरियन्ति निधाय धविवाष्ठा-
 वकाग्रैरवेचमाणा उपतिष्ठन्ते ऽपश्यं गोपामिति प्रतिपद्याग्रीमहि
 त्वा मा मा हिःसीरित्यातो^१ ऽथ गार्हपत्यमुपतिष्ठते तमग्ने १५
 गृहपतिर्विश्रामसि विश्वासां मानुषीणां शतं पूभिर्ध्र्यविष्ठ
 पाद्वाहसः समेद्धारः शतः हिमास्तन्द्राविणः शार्दिवानभिष्टेव
 रातयः सन्त्यत्यन्तर्हिते प्रतिप्रस्थाता वेदे पदौ वाचयति
 त्वष्टीमती ते सपेथेत्यान्तादनुवाकस्यै^१ तस्मिन्कास्ते प्रतिप्रस्थाता
 दक्षिणः रौहिणं जुहोत्यहर्ज्योतिः केतुना जुषताः सुज्योति- २०
 ज्योतिषां स्थाहेति^१ ॥ ८ ॥ द्वितीयः ।

- अथ रश्मनामादत्ते देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां
 पूष्णो हस्ताभ्यामादद इत्यादायाभिमन्त्रयते ऽदित्यै रांक्षा-
 सीति^१ दोहनं कर्त्तुं पिबन्ने इति^२ प्रतिप्रस्थातापरेण परि-
 क्रम्याचैतां घर्मदुधं त्रिहपाशु देवनामभिराकृत्यतीड एष्टादित
 ५ एहि सरस्वत्येहीति^३ त्रिहसैर्दक्षिणया दारोपनिष्क्रम्य षट्स्यै
 नाम भवति तेनासावेक्षसावेहीत्यथैनाः^४ रश्मयाभिदधा-
 त्वादित्या उष्णीषमसीति^५ वायुरस्यैड इति घर्मदुधो वत्सम-
 भिमृशत्यथैममुपावसृजति पूषा त्वोपावसृजत्वग्निभ्यां प्रदाप-
 येति^६ धयन्तमनुमन्त्रयते^७ यस्ते स्तनः शशयो यो मयोभूदेन
 १० विश्वा पुष्यसि वार्याणि । यो रश्मधा वसुविद्यः सुदक्षः
 सरस्वति तमिह धातवे करिति^८ प्रक्षायामुक्षयत्युक्त घर्मः
 शिःषोक्त घर्म पाहि घर्माय शिःषेति^९ नियुज्य
 संधायोपसीदति दृहस्पतिस्त्रोपसीदतिति^{१०} स्तनान्संमृशति
 दानव स्य पेरवो विष्वग्दृतो लोहितेनेत्यथ यत्र होतुरभि
 १५ जानात्या दशभिर्विवस्वत इति तर्देनां पिबन्ने पिबन्त्यथग्निभ्यां
 पिबन्स सरस्वत्यै पिबन्स पूष्णे पिबन्स दृहस्पतये पिबन्सेन्द्राय
 पिबन्सेन्द्राय^{११} पिबन्सेत्यतिशिष्ट कर्त्तुं दोहयत्येतस्मिन्काष्ठे

१ अथ ins BT.

२ असावेदि twice JT, thrice the other MSS, also P, comp Rudra-
 datta on Āp. XV 9. 4.

३ Thus TF Bb. Kēś (the last glosses घर्मं पिबन्तमनु*, thus also
 the Somaprayoga 10), the other MSS IBHP have स्तनसहिः ।

४ All the MSS, except P, have दग्धाय पिबन्स once only, but comp.
 Taitt. Ār. v 7. 4 a. f. and 5 init and Padarthanu v. p. 287

प्रतिप्रस्थाता पिब्यते छागां पिब्यति तृष्णीर्मय यच होतुर-
 भिजानात्युत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पत इति तत्प्रतिप्रस्थाचे पयमी
 मंप्रदायेतेनैव यचेतमेत्य ग्रफोपयमानादत्ते^१ गायत्रो ऽसीत्यन्य-
 तरधैष्टुभो ऽसीत्यन्यतरन्वागतममीत्युपयमनर्मय यच होतुर-
 भिजानात्युपद्रव पयसा गोधुगोपमिति तत्पयसौ आहि-
 यमाणे अभिमन्त्रयते^२ महोर्जो भागेनोप सेहीन्द्रादिना मधुनः
 चारमस्य यर्म पात वमवो यजता वडित्यंष पुरस्तात्प्रत्यक्षावु-
 पवित्र महावीरे पयमी चवनयतो ऽध्वर्युश्च प्रतिप्रस्थाता
 चाध्वर्युः पूर्वो गोपयो ऽवनयति स्नाहा ता सूर्यस्य रक्षये
 दृष्टिवनये जुहोमि स्नाहृत्यंषाश्लोक्षाणमन्वीक्षते मधुहविरमि ।
 सूर्यस्य तपस्तपेत्येतस्मिन्काले प्रतिप्रस्थाता छागापयो ऽवनयति
 तृष्णीमुभयः समानीयाध्वर्युंस्तृतीयमवनयत्यंष यत्कश्मे पय-
 सतदुपयमने समवनयति प्रत्यूद्याद्गारानंषाध्वर्युः प्रचरणीयं
 महावीरः^३ ग्रफाभ्यां परिगृह्णाति ॥ ८ ॥

द्यावापृथिवीभ्यां ता परिगृह्णामीति^४ वेदेनाधस्तादुप-
 मन्वीपयमनेनोपयच्छत्यनरिचेण लोपयच्छामीत्यथैनमादाथो-
 पोत्तिष्ठति देवानां ता पितृणामनुमतो भर्तुः^५ ग्रहेयमिति^६

१ Thus BT, Keś and Taitt Ār. v. 7. 5, comp also Āp. xv. 9. 10
 ग्रफोपयमानादत्ते HJIP ग्रफोपयमानान्वादत्ते F and Padārthanirv. p. 237

२ Thus HIBP Keś, Padārthanirv.; प्रतिमन्त्रयते TJF.

३ I ins. शैलेन before वेदेन ।

- प्राङ् हरति तेजो ऽसि तेजो ऽनु प्रेक्षाग्निर्मां पृथिव्याः पातु
वायुरन्तरिक्षात्सूर्यो दिवो दिविस्पृक्षा मा हिर्यक्षीरन्तरिक्ष-
स्पृक्षा मा हिर्यक्षीः पृथिविस्पृक्षा मा हिर्यक्षीः सुवरसि सुवर्मे
यच्छ दिवं यच्छ दिवो मा पाद्वीत्यथ वातनामानि व्याचष्टे
५ वसुद्राय त्वा वाताय स्वाहेति पञ्चानवानर्मेवमेव द्वे उत्तरे
पङ्क्तुराणि यथोपपादमग्नये त्वा वसुमते स्वाहा सोमाय
त्वा रुद्रवते स्वाहा वरुणाय त्वादित्यवते स्वाहा बृहस्पतये त्वा
विस्रदेव्यावते स्वाहा सवित्रे तर्भुमते विशुमते प्रभुमते
वाजवते स्वाहा धमाय त्वाङ्गिरस्यते पित्रमते स्वाहेति विद्या
१० आग्ना दक्षिणसदिति दक्षिणत आसीनं ब्रह्माणमौचते विद्या-
न्देवानयाजिहेति पसादासीनः होतारः सव्येनात्याक्रामञ्च-
पति स्वाहाकृतस्य घर्मस्य मधोः पिबतमग्निना स्वाहाग्नये
यज्ञियाय शं यजुर्भिरिति यजमानमतिवाचयत्यग्निना घर्मे
पातः सार्दिवानमहर्दिवाभिरुतिभिरसु वां सावापृथिवी मः-
१५ सातामित्युक्षीराभ्याह घर्मस्य चवेति वषट्कृते जुहोति
स्वाहेन्द्रायैति स्वाहेन्द्रावदित्यनुवषट्कृते ऊत्वा वाचपति घर्म-
मपातमग्निना सार्दिवानमहर्दिवाभिरुतिभिरसु वां सावा-
पृथिवी श्रमः सातां तं प्राचं यथावद् नमो दिवे नमः पृथिव्यै
दिवि धा इमं यज्ञं यज्ञमिमं दिवि धा दिवं गच्छान्तरिक्षं
२० गच्छ पृथिवीं गच्छ पक्ष प्रदिशो गच्छ देवान्घर्मपाङ्गच्छ
पितृन्घर्मपाङ्गच्छेत्येतस्मिन्काले प्रतिप्रस्थाता पिबन्नेनोपधमना-
दुपहृत्य मघरणीयं महावीरं पूरयत्यथैनमन्तःपरिध्यभिपीष-

यतो^१ ऽध्वर्युश्च प्रतिप्रस्थाता च महैवेये पीपिधूर्जे पीपिहि
 ब्रह्मणे पीपिहि चत्राय पीपिध्वजः पीपिध्वोपधीभ्यः पीपिहि
 वनस्पतिभ्यः पीपिहि दानाष्टयिवीभ्यां पीपिहि सुभृताय पीपिहि
 ब्रह्मवर्चसाय पीपिहि हयप्रमानाय पीपिहि मघामित्युपाशृङ्गा
 ज्यैष्ठ्याय पीपिहीत्युच्चैर्यैनमनुदिशमात्मानमभि पीपयति ।
 त्विद्यै त्वा शुक्लाय त्वेन्द्रियाय त्वा भृत्यै त्वेत्यत्र यन्महावीरे
 ययस्तदुपयमने समवनयत्यपोदङ्कृत्याक्रम्यायेतदुपयमनमन्तर्वदि
 प्राचीनविक्षः सादयत्येतन्मिग्नकाले प्रतिप्रस्थाता राजतः
 रुक्ममुद्गासनीये खर उपगूहति^१ तन्मिग्नचरणीयं महावीरः
 सादयति ॥ १० ॥

१०

धर्माणि सुधर्मा मे न्यम्ने ब्रह्माणि धारय चत्राणि धारय
 विग्नं धारय नैस्वा वात स्कन्दयादित्येष यद्यभिचरेदमुष्य त्वा
 प्राणे सादयाम्यमुना मृष्ट निरर्थं गच्छ यो ऽस्मान्नेष्टि यं च वयं
 दिश इत्येषा उपसृष्टा यडौदुम्बराश्चकलान्याचति^१ तेषा-
 मेकैकेनोपयमनादुपहत्य पूर्वार्धं आहवनीयस्य प्रक्षोतयति ।
 पूष्णे ग्रामे स्वाहेत्यैनमन्तराञ्जनं मध्यमे परिधौ मःसृष्टः
 सादयत्येवमेव द्वितीयेनोपयमनादुपहत्य पूर्वार्धं एवाहवनीयस्य
 प्रक्षोतयति यावन्मः स्वाहेति^१ तं तथैवाञ्जनं मध्यमे परिधौ

११

१ Thus (अभि.) all and Bli, अतिपीयः F only.

१ Thus B, संनयैतव ॥ अने I, FJ om तं and have रुक्ममुद्गासनीये
 संनयनातरांजना T, यमयातरांजनं H, comp infra.

- सःस्पृष्टः सादयत्येवमेव द्वितीयेनोपयमनादुपहत्य मध्यत
 आहवनीयस्य प्रथोतयति प्रतिरेभः स्वाहेति^१ तं तथैवाञ्जनं^२
 मध्यमे परिधौ सःस्पृष्टः सादयत्येवमेव चतुर्थेनोपयमनादुप-
 हत्यापरार्धे आहवनीयस्य प्रथोतयति द्वाधाष्टयिवीभ्याः स्वाहे-
 ४ त्यथैनमुर्ध्वाञ्जनं भस्मान्त उपगूहत्येवमेव पञ्चमीनोपयमनादुप-
 हत्य दक्षिणार्धे आहवनीयस्य प्रथोतयति विट्भ्यो घर्मपेभ्यः
 स्वाहेत्यथैनं बहिराञ्जनं दक्षिणे परिधौ सःस्पृष्टः सादय-
 त्यथैतः षष्ठः शकलः सर्वेषु लेपेषु समज्योपयमनादन्तत
 उपहत्योत्तरार्धे आहवनीयस्य प्रथोतयति रुद्राय रुद्रहोत्रे
 १० स्वाहेत्यथैनमुत्तरेण शान्ताया अतीकाशेनामन्वीचमाणो निर-
 खत्यमुना सह निरर्थं गच्छ यो ऽभ्रान्देष्टि यं च वयं दिभ
 इत्यथाप उपसृज्यातिशिष्टाञ्जकखानद्भिः सःस्पृष्टः आहवनीये^३
 ऽतुमहरत्येतस्मिन्काले प्रतिप्रस्थातोत्तरः रौहिणं जुहोत्यह-
 र्व्यातिः केतुना जुपताः सृज्योतिर्ज्यातिषाः स्वाहेत्यथैताः
 १५ समिधं मध्यत आहवनीयस्याभ्यादधाति त्वर्ष्यौ^४ तन्मामादी-
 प्रायां प्रतिमुखं दिर्जुहोति भूः स्वाहेत्यथैतदुपयमनमन्तर्वदि
 प्राचीनविलः सादयित्वा तस्मिन्निहोत्रविधिं चेष्टित्वा^५ स
 यावन्तः प्रवर्गस्य^६ त्विजस्तेषूपहवमिहा यजमान एव प्रत्यचं भव-
 यति ऊतः हविर्मधु हविरिन्द्रतमे ऽग्रौ पिता गो ऽभि मा

१ Thus PJHI, तथैवाञ्जनं TF

२ सःस्पृष्टः all.

३ प्रत्येयः om. PHTJ, the three others read it

मा हि॒भीर॒श्याम ते देव घ॑र्मं मधु॑म॒न्तो वाज॑वतः पितु॑मतो
ऽङ्गिर॑स्ततः स्व॒धावि॑नो ऽग्नौ॒महि॑ त्वा मा मा हि॒भीरि॑त्य॒यैः
तदु॒पय॑म॒नं परि॑क॒र्मी वाग्नी॑ध्रो वो॒च्छिष्ट॑सरे मा॒र्जयि॑त्वान्तर्वेदि
प्राची॑नवि॒स्रः सा॒दयि॑त्वा तस्मिन्मु॒वर्ण॑रज॒तौ च॑ ह॒व्यौ प्रा॑स्य
मद॑न्तोरप आनी॒य हि॒रण्य॑वतीभिर्मा॒र्जय॑न्ते ॥ ११ ॥

हि॒रण्य॑वर्णाः शु॒चयः पा॒वका॑ इति चत॑सृभि॒रैव॑ मद॒
न्तोर॑पो निनी॒याध्य॑स्या॒द्याः शु॒वेषो॑पघा॒तं घ॑र्मप्रा॒थश्चि॑त्तानि
जु॒होति॑ प्रा॒णाय॑ स्वाहा पू॒ष्ये स्वाहे॒त्येता॑भ्यामनु॒वाका॑भ्याम॒र्चय॑त-
दु॒पय॑म॒नमन्त॑र्वेदि प्राची॑नवि॒स्रः सा॒दयि॑त्वा तदे॒ताप॑रि॒यन्त्य॑
ह॒व्यं सम॑व॒शम॑य॒न्नाह॑ घ॒र्मां यो॒त्साद्य॑मानायास्तु॒भूँहीत्य॑थैतदु॒पय॑- १०
म॒नम॑पे॒षाह॑वनी॒यं प॑या॒द्यत् द॑क्षि॒णतः स॒घाता॑स॒न्धां ह॑ष्याजिने
प्राची॑नवि॒स्रः सा॒दय॑ति स्वाहा त्वा सू॒र्यं च॑ र॒ग्निभ्य॑ इत्य॒पो-
न्तरा॑ ग॒न्तिमु॑प॒पन्ति॑ अ॒न्तो वा॑तः प॒वता॑ मा॒तरि॑त्ये॒त्यथा॑-
प॒राह॑ आप॒राक्षि॑केन प्र॒वर्ग्येण॑ प्र॒चर॑ति तस्य यदि॒हितं॑ वि॒हित-
मे॒वास्य॑ तत्स॒मानं॑ क॒र्मा द॑क्षि॒णस्य॑ रौ॒हिण्य॑स्य हो॒माद॑च १५
द॑क्षि॒णं रौ॒हिणं॑ जु॒होति॑ रा॒चिर्ज्योतिः॑ के॒तुना॑ जु॒पता॑
सु॒ज्योति॑र्ज्योति॒पाः स्वाहे॒त्येवमे॒वोत्तरा॑ रौ॒हिणं॑ जु॒होति॑
स॒मानं॑ क॒र्मा समि॑दा॒धाना॑द॒धैता॑ समि॒धं म॑ध्यत आ॒हव॑नी॒य-

१ om T, Kś also reads it

१ Thus Bh, Kś. (pr. m.), समवशमयत्वाह J, समवशमयत्वाह PHT. (Kś sec m), समवशमयत्वाह F, समवशमयत्वाह I, समवशमयत्वाह B, comp. Bandh. pitṛmedhasūtra p. 211 and Sat. Br. vii. 3.21. The word occurs again infra, ix 15, and in the Aśvamedhaprāśna.

स्याद्भादधात्यपीपरो माङ्गो रात्रियै मा पाक्षेपा तेऽग्ने
समित्तया समिधस्यायुर्मं दा वर्षमा माक्षीरिति सायमपी-
परो^१ मा रात्रिया अङ्गो मा पाक्षीति प्रातः^२ प्रातर्मन्त्रेणात
कर्ध्वं पूर्वाङ्घ्रिके^३ ऽभ्यादधाति^४ सायमन्त्रेणापराङ्घ्रिके^५ तस्या-

- १५ मादीप्रायां^६ प्रतिमुखं^७ दिर्जुहोत्यग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्यादेति
सायम्^८ सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्यादेति प्रातः^९ समानं
कर्मा मंत्रेपादयेतदुपयमनमणेणाहवनीयं पर्याङ्घ्र्य दक्षिणतः
सवाजासवां कृष्णाजिने प्रतीचीनविज्रं सादयति स्याद्वा वा
नक्षत्रेभ्य इत्येवोचाराः शान्तिमुपयन्ति ग्रं नो वातः पवतां
१० मातरिभ्येति^१ च एवमेव प्रवर्ग्येण प्रचरति चक्षः पञ्चं वाद-
शाक्षः संवत्सरं^२ चतुरो वा^३ माषाः क्षापयिते ऽग्नौ^४ प्रवर्ग्यं^५
भक्षयित्वा संवत्सरं न माः समग्रीवासं रामामुपेयासं मृगयेन
पिबेन्नास्य राम उच्छिष्टं पिबेन्नेन एव तत्संश्रयतीति, माह्व-
णम्^६ ॥ १२ ॥ तृतीयः ॥

- १५ प्रवर्ग्यमुद्रासयिष्यन्मुपकल्पयते चौष्णालाकानिष्ठाः स्तौषि
यतानुदकुम्भौ दधि मधुमिश्रं पुमुष्टिमवकाभारं विश्रयति-

१ सायम् om. all except B

२ पूर्वोङ्घ्रिके B only.

३ This passage is found thus in T. आर्धमन्त्रेणात कर्ध्वमपराङ्घ्रिके
भ्यादधाति तस्यामादीप्रायां etc. but comp. Radradatta on Āp. x. 12, 7.

४ दिर् om. PTIH Kef.

५ om. TF

६ सायत्यं FIJ; the other MSS. also P and Bh., प्रयन

मौदुम्बरीः समिधो मुञ्चप्रसवाचौद्दिणपिष्टानि खरेभ्यः शिकता
 इत्यत्र पूर्वाऽग्निमुपयन्ति नमो वाच इत्यग्रागेणाश्वनीयं
 द्युषानि मःस्तौर्यं तदेतत्परिघर्म्यऽ सर्वऽ सह सःसादयन्त्यत्र
 ससाशमन्दौमच म्यूणां गोदोहनीमच कागायै शङ्कुमित्यथैतौ
 खरौ नानैव सतयोः समुप्याचैव सह सःसादयन्त्यैतमुच्छिष्ट-
 खरं^१ परिकर्मां चाग्नीभो वा सते समुष्य दक्षिण्या दारोप-
 निर्वृत्य माज्जालीयदेशे निवपत्यथैतेनैव घथेतमेत्य निष्क्रम-
 यन्ति^२ दृषलाङ्गयन्ति पत्नीऽ^३ ऋयन्ति होतारऽ^४ ऋयन्ति
 ब्रह्माणऽ^५ ऋयन्ति प्रतिप्रस्थातारऽ^६ ऋयन्ति प्रक्षीतारऽ^७
 ऋयन्त्याग्नीभं^८ परिश्रयन्ति दाराण्यथैतां पत्नीमुदग्दग्नेन वाच-
 शान्तर्दधति^९ परिसृणन्ति^{१०} दक्षिणत उपविशतो ब्रह्मा च
 यजमानस्याच पूर्वाऽग्निमुपयन्ति येषामनुपेता भवत्यथ^{११}
 गार्हपत्यं आज्यं विस्राप्योत्पुनात्येतस्मिन्काले प्रतिप्रस्थाताश्व-
 नीये प्रासाकमिधमादीप्य मुखदग्ने धारयन्पुरस्तात्प्रत्यङ्मुख-
 स्तिष्ठति^{१२} तमध्वर्युः पद्यात्प्राङ्मुखस्तिष्ठन्सुवाङ्कत्याभिजुहोति घर्मं^{१३}
 या ते दिवि शुभ्रा मायत्रे छन्दसि या ब्राह्मणे या इविधाने
 तां ॥ एतेनावयजे स्वाहेति^{१४} तमध्वैव प्राक्षापरमादीप्य नाभिदग्ने
 धारयन्पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठति^{१५} तमध्वर्युः पद्यात्प्राङ्मुखस्तिष्ठ-
 न्सुवाङ्कत्याभिजुहोति घर्मं या ते उत्तरिचे शुभ्रा वैष्टमे

१ अथैनमु० HIP; अथैनमु० TP, अथैनमु० B.

२ Thus PITHJ, निष्क्रामयति BF.

३ Thus BT Bb Ke3, अदधाति IFHP.

४ Thus PIFHJ, अथत्यथ BT.

- हृन्दमि या राजन्ने याग्रीध्रे तां त एतेनावयजे स्वाहेति^१
 तमचैव प्रास्यापरमादीष्य जानुदग्ने धारयन्पुरस्तात्प्रत्यङ्मुख-
 स्तिष्ठति^१ तमध्वर्युः पथात्प्राङ्मुखस्तिष्ठन्मुवाङ्कत्याभिजुहोति
 घर्म या ते इयिष्याष्ट शुभ्या जागते हृन्दमि या वैग्ने या
 ५ षदमि तां ॥ एतेनावयजे स्वाहेति^१ तमचैव प्रास्य विवृत्य
 द्दाराण्यथ प्रवर्ग्यमादाथ पूर्वथा द्वारोपनिष्कामन्त्यनु नो ऽद्यानु-
 मतिरन्विदुमते त्वमिति द्वाभ्यामथ महावेदिमवक्रस्य प्रक्षो-
 तारमाह प्रक्षोतः साम^१ नायेति^१ साम्ना प्रक्षोतान्ववैति^१
 चिर्निधनमुपैति^१ पुष्टयःपुष्टयो निधनमुपैतीति ब्राह्मणमया-
 १० भिकामन्ति ॥ १३ ॥

- दिवस्त्वा परस्याया अन्तरिक्षस्य तनुवः पाहि इयिष्यास्त्वा
 धर्मणा वयमनुकामाम सुविताय नम्यस इति^१ विपुर्वेति
 द्वितीयं निधनमुपयन्त्याभिक्वामन्ति ब्रह्मणस्त्वा परस्यायाः
 सप्तस्य तनुवः पाहि विषस्त्वा धर्मणा वयमनुकामाम सुवि-
 १५ ताय नम्यस इत्युपरवकाले तृतीयं निधनमुपयन्त्याभि-
 क्रामन्ति प्राणस्य त्वा परस्यायै सप्तुपस्तनुवः पाहि ओषस्य त्वा
 धर्मणा वयमनुकामाम सुविताय नम्यस इत्युपोत्तरेणोत्तर-
 वेदिमुपरमन्ति^१ स यो वसन्ताष्टमाहानेनोदकुम्भेन संततया
 धारया चिः प्रदक्षिणं परिक्षिप्यन्वरीहीति^१ स तथा करोति^१
 १० परिपिच्यमाने यजमानं वाचयति वङ्गुरमि मंघुधायाः

१ Thus TD Kell, Prayoga, Padārthanire, सामानि IFHJP.

१ T in. साम वैरयो।

शिशुर्जनधायाः शं च वक्षि परि च वक्षीति^१ निधाय कुम्भं
 धयेतं चिः पुनः प्रतिपद्यत्यथोत्तरनाभिमभिष्टति^२ चतुः-
 स्रक्तिनाभिर्धृतस्य सदो विद्यायुः गर्भं सप्रथा अप द्वयो अप
 करोऽन्यद्भुतस्य सद्यमेत्यथैतौ घरावुत्तरेणोत्तरनाभिमव-
 किरति^३ । तं^४ धृष्टीभ्यां प्राग्दीर्घं स्वरं करोति^५ तस्मिन्मुक्ताः ५
 हिरण्यं निधाय कृष्णाजिनं प्राचीनयौवमुत्तरलोमोपमृणा-
 त्यथैव^६ रौहिणपिष्टैरनुप्रकीर्य सुञ्जप्रक्षवैरनुविम्राद्य निक्ष-
 ताभिरनुप्रकिरत्यथाध्वर्युः प्रक्षरणीयं महावीरः प्रकाभ्यां
 परिगृह्य दध्ना मधुमिश्रेण पूरयति धर्मैतत्तेऽन्नमेतत्पुरीषं
 तेन वर्धस्य वा च णायस्य वर्धिषीमहि च वयमा च णामिषी- १०
 मदीत्यथैनमगिपूरयति मदीनां पयोऽग्निं विहितं द्रव्या
 ष्योतिर्भां अग्निं वनस्पतीनामोषधीनां रमो वाजिनं त्वा
 वाजिनोऽवनयाम इत्यथैनं पूर्वार्धं खरस्य सादयत्यूर्ध्वं मनः
 सुवर्गमिति^७ ॥ १४ ॥

अथैतावुपश्रयौ महावीरौ वेदाभ्यां परिगृह्य दध्ना मधु- १५
 मिश्रेण पूरयित्वायेण प्रक्षरणीयं महावीरः सःस्पृष्टौ साद-
 यत्यथैतां प्रक्षरणीं दध्ना मधुमिश्रेण पूरयित्वापरिगृह्यमहावीरेषु
 प्रतीचीनविलाः सादयत्यथैतौ हृक्कौ दध्ना मधुमिश्रेण सम-
 ष्याभितः प्रक्षरणीयं महावीरः सःस्पृष्टौ सादयत्यथैते पिप्पले

१ Thus IPHP Keś, Prayoga, Padārthanirv ; चतिकिरति BJT.

२ सं BPI Keś ; नद् J ; न T ; F om.

३ आद्यति instead of अपद्यः IPH.

- दध्ना मधुमिश्रेण पूरयित्वाभितः प्रचरणीयं महावीरं प्रती-
 चीनविले सःस्पृष्टे सादयत्यथैतं मौञ्चं वेदं विस्तस्य दध्ना
 मधुमिश्रेण समज्यापेण महावीरान्प्रतीचीनायः^१ सःस्पृष्टं
 विसृणात्यथैतौ शफौ दध्ना मधुमिश्रेण समज्य जघनेन प्रचर-
 ५ णीयं महावीरं तिरस्त्रीनाथौ व्यतिथकौ सःस्पृष्टौ सादयत्य-
 थैते रौहिणहवनी दध्ना मधुमिश्रेण समज्य शफापाभ्यां
 प्रतीचीनाये सःस्पृष्टे सादयत्यथैता दशौदुम्बरीः समिधो दध्ना
 मधुमिश्रेण समज्य जघनेन रौहिणहवनी प्रतीचीनायाः
 सःस्पृष्टा विसृणात्यथैतं कुशमयं वेदं विस्तस्य दध्ना मधुमिश्रेण
 १० समज्य जघनेन प्रचरणीयं महावीरं प्रतीचीनायः सःस्पृष्टं
 विसृणात्यथैते सूणे दध्ना मधुमिश्रेण समज्य जघनेन शफौ
 प्रतीचीनाये सःस्पृष्टे सादयत्यथैतदुपयमनं दध्ना मधुमिश्रेण
 पूरयित्वापरिष्टात्सूणयोः प्रतीचीनविलः सादयत्यथैतद्रज्जु-
 द्रव्यं^२ विस्तस्य दध्ना मधुमिश्रेण समज्याचैवोपयमने समवग-
 १५ मयत्यथैताङ्काग्र्यमयान्परिधीन्भविषदृष्टानिति विस्तस्य दध्ना
 मधुमिश्रेण समज्योपरिष्टादुपयमनं तिरस्त्रीनायान्व्यतिथक्तान्
 सःस्पृष्टाविसृणात्यथैतामग्निं दध्ना मधुमिश्रेण समज्य जघनेन
 सूणे तिरस्त्रीनायाः सःस्पृष्टाः सादयत्यथैते धृष्टौ दध्ना

१ महावीरान् BTJP Bh. Ke⁴, मोरं IFH, प्राचीनायं PFJT Ke⁴ ;
 प्राचीनायान् B, प्रतीचीनायं WH

१ Thus TBJ Bh. Ke⁴ (pr. m.), रज्जुदाय PHF Ke⁴ (sec. m.)

२ Thus only IL., समवर्जमपयः I, समवर्जमपयः the other MSS.;
 comp. supra p. 232. 10

मधुमित्रेण समज्याध्ययाभ्यां प्रतीचीनाये सःस्पृष्टे सादयत्यैते
 धवित्रे दध्ना मधुमित्रेण समज्य जघनेन धृष्टौ सःस्पृष्टे सादय-
 त्यैता दगौदुम्बरीः समिधो दध्ना मधुमित्रेण समज्य जघनेन
 धवित्रे प्रतीचीनायाः सःस्पृष्टा विस्तृणात्यैतामाज्यस्याक्षीं
 दध्ना मधुमित्रेण पूरयित्वा जघनेनाभिः सःस्पृष्टाः सादय-
 त्यैतद्दुवित्रं दध्ना मधुमित्रेण समज्य तेनाज्यस्याक्षीमपि दधा-
 त्यैते रौहिणकपाले दध्ना मधुमित्रेण समज्य जघनेनाज्य-
 स्याक्षीः सःस्पृष्टे सादयत्यैतः शुवं दध्ना मधुमित्रेण पूरयित्वा
 जघनेनाज्यस्याक्षीमन्तरेण रौहिणकपाले प्रतीचीनयि सः
 सःस्पृष्टः सादयत्यैतं कुशमयं वेदं विस्तस्य दध्ना मधुमित्रेण १०
 समज्य जघनेनाज्यस्याक्षीं प्रतीचीनायः सःस्पृष्टं विस्तृणा-
 त्यैतामासन्दीं विस्तस्य दध्ना मधुमित्रेण समज्याचैत्रोत्तरतः
 सःस्पृष्टाः सादयत्यैतां मृदमतिशिष्टां दध्ना मधुमित्रेण
 समज्यान्तरेण अक्षिनी निवपति ॥ १५ ॥

धर्मैतत्ते ऽज्यमेतत्पुरीषं तेन वर्धस्य चा च यावत्स वर्धयौ- ११
 मदि च वयमा च यासिषीमहीत्यैमः सिकताभिरनुप्रकीर्यं
 मुञ्जप्रलवैरनुविशाद्य रौहिणपिष्टैरनुप्रकीर्यं क्षणाजितेन प्राचीन-
 शीवेणोत्तरलोका प्रोर्णेत्यपि वाभितः प्रचरणीयं महावीरं
 परिचिनोत्यादित्समण्डलवर्द्धयेन्मुपतिष्ठते ऽयं यः पुरुषरूपो
 ऽसि स न आस्ये न तिष्ठसि । नोर्ध्वो न तिर्थम्विधां ते ऽनु १२
 विहितो ऽसि विधां ते ऽनु विहितो ऽसि वस्त्वमसि सो

- ऽहमस्मि यो ऽहमस्मि च त्वं नाकमारोह सह यजमानेन
 साकमित्यथ युमुष्टिमादाय दध्ना मधुभिरेणावोचत्यस्कान्धोः
 इयिषीमस्कानृषभो युवा गाः । स्कन्नेमा विश्वा भुवना स्कन्धो
 यज्ञः प्रजनयतु । अस्कानजनि प्राजनि । आ स्कन्नाज्जायते
 ५ वृषा । स्कन्नाप्रजनिषीमदीत्यथ प्रस्रोतारमाह प्रस्रोतर्षाया-
 हरः । घाम गायेष्टाहोवीयं वेति ^१ च यो वलवाः स्कमाहाने-
 नोदकुम्भेन संततया धारया चिः प्रदक्षिणं परिविद्यन्परीक्षीति ^१
 च तथा करोति ^१ परिविद्यमाने यजमानं गन्धर्वधजूऽपि
 वाचयति रन्तिर्नामासि दिव्यो गन्धर्व इति प्रतिपद्येन्द्रो दक्षं
 • परिजानादहीनमित्यातो ^१ मिधाप कुम्भं यथेतं चिः पुनः
 प्रतिपर्वत्येनमुपतिष्ठत एतत्त्वं देव घर्मं देवो देवानुपागा
 इदमहं मनुष्यो मनुष्यान्सोमपीयानु मेहि सह प्रजया सह
 राघसोषेणेत्यप्याञ्जलिनाप उपहन्ति सुमित्रा न आप श्रीद-
 धयः सन्विति ^१ तां दिशं निरुचति यस्यामस्य दिशि देव्यो
 ५ भवति दुर्मित्रास्तस्यै भूपासुर्वो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं द्विष्ट
 इत्येवाप उपसृज्य ज्योतिष्मत्यादित्यमुपतिष्ठत उदयं तमस-
 स्परीत्येनमवकाभारेण प्रतिष्ठाद्य गोप्तारः समादिशति
 वयोभ्यो महावीरं गोपाय ^१ प्रस्रोतः श्रैतेनाश्वेदीति ^१ प्रस्रोता-
 रमादायेतेनैव ^१ यथेतमेत्य गार्हपत्ये दे सुवाऊती जुष्टोऽयुद

१ Thus PIRF KeS, Padārthanirv., चन्दिहोति BJT.

२ Thus T, some of the MSS om आह, others चय ।

त्यं चिचमित्याहवनीयमुपतिष्ठन्^१ इमम् पु त्वमसम्यक्
 यमिं गायत्रं नवीयात्समग्रे देवेषु प्रवोच इत्यंयाग्रीधदेशं^२
 द्रुत्वा^३ग्रीधदेश उत्तरात् शान्तिमुपयन्ति अं गो वातः पवता
 मातरिमेति^४ ॥ १६ ॥ चतुर्थः ॥

अथातो धर्मप्रायश्चित्तानि व्याख्यास्यामो^५ 'उप यदि प्रवर्ग्यम-
 प्रवृत्तमादित्यो^६ 'अथस्तमियाद्गार्हपत्ये तिस्रः सुवाङ्मतीर्जुङ्गयाद्भु-
 भुवः सुवरित्युपसदा प्रचयं श्वे भूते प्रवर्ग्येण प्रचरेदथ यदि
 प्रचयै प्रवृत्तमादित्यो^७ 'अथस्तमियाद्गार्हपत्ये तिस्रः सुवाङ्मती-
 र्जुङ्गयाद्भुवः सुवरित्यंयापरक्षां दारि सूत्रेण हिरण्यं प्रपद्य
 प्रचरेदथ यदि प्रवृत्तः^८ प्रपतेद्गार्हपत्ये^९ तिस्रः सुवाङ्मतीर्जुङ्गया- १०
 द्भुवः सुवरित्यंयेनमुच्छ्रयत्यूर्ध्वं ऊ पु ण ऊतय ऊर्ध्वं नः पाद्वा-
 दस इति द्वाभ्यामैवेनमाज्येन पूरयत्यञ्जनि यं प्रचयन्तो न विप्रा
 इत्यथ यदि विधुर्वा मदरो वा जायते अक्षपूषांनि जागापयमि
 संप्रकीर्ष तैः प्रत्युद्योन्मुकेनाभितपति विधुं दद्राणं यवृते
 चिदभिश्चिष इति द्वाभ्याः^{११} सः^{१२} हेव रोहति^{१३} यद्यु वै सर्वम् १५
 एव भिद्यत एतान्येव कपालान्यवाञ्जमं पिद्वा येषा मृत्प्राय-
 चित्ताय परिशेते तथा सःसृज्य कृत्वा पक्वाच्छुचि निदधात्य-
 धान्यं प्रचरणीयं महावीरं प्रवृणक्त्यथ यदि प्रमत्ता अतिपरि-

१ = तिष्ठन् PHIT; the other MSS, also Kcs, have the plural.

२ Thus PHJI, चाग्रीध TBP.

३ Thus PJF; ऊत्वा B, नत्वा ITH.

४ Thus all, read 'प्रवृत्त' and प्रवृत्त (?)

५ Thus B, प्रपतेतमावे TBh., प्रपतेतमा I, प्रवर्तेतमा HJ; प्रवर्तत P.

यन्ति गार्हपत्ये तिस्रः सुवाङ्मतीर्जुङ्गयाद्भुवः सुवरित्यथ पुन-
 र्जुनां सप्त रयेति पुनः प्रतिपरियन्त्यथ यद्युद्यतः^१ प्रपतेद्गार्ह-
 पत्ये तिस्रः सुवाङ्मतीर्जुङ्गयाद्भुवः सुवरित्यथैनमभिमृशति
 मा नो धर्मं व्यथितो विव्यथो नो मा नः कतुभिर्होडिते-
 ५ भिरस्मानिति द्वाभ्यामथ यदि धर्मदुष्टं वा महावीरं वा
 वयो ऽभिप्रस्तावयेत्तावृणोदकेन प्रक्षालयेदुप नो मिवावहणा-
 विहावतमित्यथ गार्हपत्ये नव सुवाङ्मतीर्जुङ्गयादिमं ने
 वरुण तत्त्वा घामि त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्ने त्वमग्ने
 अयास्युदयं तमसस्ययुदु त्वं चिचं वयः सुपर्णा इत्यथ यदि
 धर्मदुष्टं न विन्देतान्यां दोहयेदथ यद्यन्यां न विन्देताजां
 दोहयेदथ यद्यजां न विन्देतार्कचीरैः प्रचरेदथ यद्यर्कचीरं न
 विन्देत यवपिष्टानि व्रीहिपिष्टानि श्यामाकपिष्टानि वाङ्मिः
 सः सृज्य तैः प्रचरेदथङ्गिः प्रचरेन्न त्वेव न प्रचरेन्नचीनां पयो
 ऽसौत्युक्तं महावीरे ऽवनयनमस्त्वान्धौः प्रथिवीमिति स्तृजाभु-
 मन्मथमथ यदि विद्युदापतेद्गार्हपत्ये सुवाङ्मतिं^२ जुङ्गयाद्या
 पुरस्ताद्विद्युदापतदित्येतैर्वचारुषं^३ प्राणाय स्वाहा पूष्णे स्वाहे-
 त्युक्तानि धर्मप्राथयित्तानि^४ यत्किंचिद्दुर्मकार्यविपर्यासे चेता^५
 आङ्मतीर्जुङ्गयाभिमन्त्रे धर्मं भूपतये स्वाहा नमस्ते धर्मं भुवन-

Thus T Bh; उद्यतः प्रवेत्तु J, उद्यतः प्रवे I, उदानः प्रवेत्तु II;

तः प्रपत्येन H; अथ यद्यतः यप्रष्टय P.

Thus only T, the other MSS सुवाङ्मतीर्जु.

B ins. वा।

पतये स्वाहा नमस्ते धर्मं भूतानां पतये स्वाहा धर्माय स्वाहा-
 श्विभ्याः स्वाहेन्द्राय स्वाहा एहस्तपये स्वाहा प्रजापतये स्वाहा
 ब्रह्मणे स्वाहेत्येवापाठां आलिखितामुत्तरसेवाणमुपधायाव
 धर्मेष्टकां कुलायिनीं चोपदधात्युदस्य गृभ्राद्वातुरिति धर्मे-
 ष्टकां^१ यास्ते अग्न आर्द्रा योनयो या इति कुलायिनीः^२ ५
 संचितमग्निः^३ धामनिष्पन्नायोष्येनानुगन्तुमुत्तरे^४ ओष्यन्ते
 तिष्ठन्नग्निमभिमृशन्मग्निरसि वैश्वानरे ऽसीत्येतेनानुवाकेनाभा-
 ध्वयवे ऽग्निदक्षिणां^५ ददरानि अतः^६ यद्वसमन्विष्टं वा^७ ॥१७॥
 'प्रवर्ग्येवति गोमे दधिधर्मं भक्षयन्ति भूर्भुवः सुवर्मयि
 त्यदिन्द्रियं महदित्येतेनानुवाकेनाथ घोरास्तनूरनुदिगति^८ यास्ते १०
 अग्ने घोरास्तनुव स्त्रीकुच स्त्रीहीतिय स्त्रीहितियेति^९ घोरा-
 स्तनुवो^{१०} धुनिय ध्वान्तयेति राजसूयिको गण^{११} उपस्य
 धुनियेत्याग्निचित्यो^{१२} ऽथ यदि धर्मदुषं वा महावीरं वा स्त्रीनौ
 ऽपहरेद्गार्हपत्ये जुवाङ्गतिं जुञ्जयादहोरात्रे तोदीरयतामिति^{१३}
 गजिति वाचः क्रूराशीत्यथ यद्येकसृको वाग्येत तमनुमन्वयते १५
 वि^{१४} ना इन्द्र विचरम्साग्रयस्तेत्यथासा उभयतश्चादीप्तमुत्तुर्कं
 चिपेदग्ने^{१५} अग्निना संवदस्व मृत्यो मृत्युना संवदस्तेत्येनमुप-

१ Thus HSP; उप्येना अगस्तमुत्तरे I; उप्येनानुगन्तुमित्युत्तरे B; उप्ये-
 नानुगन्तुमुत्तरे T.

२ ऽग्निदक्षिणा T, दक्षिणा B, ऽग्निदक्षिणा J; ऽग्निदक्षिणा IPII.

३ This chapter is given by TB only.

४ स्त्रीचितिय om. T.

५ निषिधद. B, विषय. T.

- तिष्ठते स्रज्जते अग्ने नमो दिक्षे नमस्विस्ते नम इत्यथ यदि
 गृध्रो वाग्नेत तमनुमन्त्रयते ऽसृङ्मुखो रुधिरेणाव्यक्त इत्यथ
 यथातां वागुदिषात्तामनुमन्त्रयते यदेतद्दृक्को भूत्वेत्यथ यदि
 भयेडकः काकपिञ्जको^१ वाग्नेत तमनुमन्त्रयते यदौघितो यदि
 ५ वा रुक्माभीत्यथ यदि साक्षात्कौ वाग्नेत तामनुमन्त्रयते
 दीर्घमुखि दुर्हणित्वय यद्युलूकोलूकी वाग्नेत तमनुमन्त्रयत^२
 इत्याहुलूक आपतदित्यथ यद्युन्मत्ता वागुदिषात्तामनुमन्त्रयते
 यदेतद्भूतान्मन्वाविश्वेत्यथ यदि घर्मदुधं वा महावीरं वा वयो
 ऽभिप्रपते तमनुमन्त्रयते प्रसार्धं सक्थ्यौ पतशीत्यथ यदि घर्म-
 १० दुधं वा महावीरं वा किमय उपाधिगच्छेयुस्तानद्भिः प्रचाक्षे-
 दक्षिणा त्वा किमे हन्मीत्यथ यदि प्रवृत्तं^३ प्रवर्ग्यं भाद्रथो
 ऽभिप्रपतेत गार्हपत्ये सुवाङ्मतिं जुहुयादाहरावशेत्यथैनमनु-
 ध्याहरित्यन्भवति^४ तमनुव्याहरेद्ब्रह्मणा त्वा प्रपामीत्यथ यं देष्टि
 तस्य दक्षिणं द्वायाङ्गमनुमन्त्रयेदुत्तुह मिमिजावरीति^५ य यो
 १५ ऽन्य^६ एतेभ्यो वाग्नेत तस्मा उभयतः प्रादौ प्रमुत्तुकं विप्रेदुत्तुद
 मिमिजावरीत्यथ यद्युद्भूत्वा वातो वायात्तमनुमन्त्रयते^७
 भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवो भुवो ऽथापि भुवो

१ Thus Bh ; काकपिञ्जको T, कपिञ्जको B

२ तमनु० B, तमामनु० T, probably तामनु० is to be corrected.

३ T om, read यत्तं (?)

४ मय T, मय B.

५ Uncertain. यद्यद्वद्भूत्वा वातो वायात्तमनु० T (grantha'), यद्यद्वद्भूत्वा वातो वायात्तमनु० B, Bh. comments. उद्युद्भूत्वा वातो वायात्तमनु० इत्यर्थः ।

ऽधायि भुवो ऽधायीत्यथ यद्यहृतः^१ शान्तिं^१ प्रपद्येताभि-
र्गर्भिर्मयंदतो न ऊनमित्येतया प्रपद्येत^१ यद्यु वै प्रहृतः^१ एत-
द्यैव^१ ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥

‘अथातो ऽवान्तरदीक्षां ध्यास्यास्याम^१ उदगयन आपूर्ध-
माणपद्ये पुण्ये मत्तये क्षेत्राश्वशु वापयित्वा पूर्ववदुपाहृत्य ग्रामा- ५
न्नाचीं वोदीचीं वा दिग्भुपनिष्कृत्य खिले ऽष्टदिर्दक्षिं
ऽग्निमुपममाधाय संपरिकीर्य मदन्तोरधिष्ठित्य प्रथमेनानु-
षाकेन शान्तिं कृत्वा दर्भैः प्रवर्ग्यदेवताभ्य आसृणामि कल्पय-
त्येषेणाग्निं प्रवर्ग्याय कल्पयामि यमाय कल्पयामि मन्वावीराय
कल्पयामि अघाश्वे कल्पयामीति^१ दक्षिणेणाग्निं ब्रह्मणे कल्प- १०
यामि प्रजापतये कल्पयामीत्युत्तरेणाग्निमृषिभ्यो मन्त्रशृङ्गो
मन्त्रपतिभ्यः कल्पयामि देवेभ्यो घर्मपेभ्यः कल्पयामीत्यथ
दक्षिणतः माचीनापीती विष्टभ्यो घर्मपेभ्यः कल्पयामि यमा-
याज्ञिरसूते पित्रमते कल्पयामीत्याप उपसृग्गोत्तरतो यज्ञो-
पवीती रुद्राय रुद्रहोत्रे कल्पयामीत्याप उपसृग्ग्न सर्वाभ्यः १५

१ Thus T ; यद्यहृतः शाखा B.

१ पठन MSS.

१ The following adhyāya, containing the avāntaradīkṣā, is preserved only in T, E and Tn; the last MS. is a copy of the gr̥hya-sūtra MS. No. 9316 of the Tanjore Collection, in Grantha; E is a copy of the gr̥hyasūtra (Report on a Search for Sanskrit and Tamil MSS 1893-94, No. 2, 66). As the tradition of this adhyāya is rather a bad one, I had to amend several passages, according to Āpastambī, Hiranyakeśin, Bhāradvāja and a Baudhāyanagṛhyaprayoga.

- प्रवर्ग्यदेवताभ्यः कल्पयामीति ^१ प्रदक्षिणमग्निं परिविष्ट्य व्याहृती-
भिर्वैकङ्कतीः समिधो ऽभ्याधाय मदन्तीभिः प्रवर्ग्यदेवतास्तर्पय-
त्येषेणाग्निं प्रवर्ग्यं तर्पयामि धर्मं तर्पयामि महावीरं तर्पयामि
सम्राजं तर्पयामीति ^१ दक्षिणेनाग्निं ब्रह्माणं तर्पयामि प्रजापतिं
१ तर्पयामीत्युत्तरेणाग्निर्यवौन्मन्त्रकृतो मन्त्रपतीःस्तर्पयामि देवा-
ग्धर्मपाःस्तर्पयामीत्येव दक्षिणतः प्राचीनावीती पिङ्गधर्मपाः-
स्तर्पयामि धममङ्गिरस्सन्तं पिङ्गमन्तं तर्पयामीत्येषाप उपसृग्धो-
त्तरतो यज्ञोपवीतो रुद्रः रुद्रहोतारं तर्पयामीत्येषाप उपसृग्ध
सर्वाः प्रवर्ग्यदेवतास्तर्पयामीति ^१ चतस्र औदुम्बरीः समिधो
१० ऽप्रतिशुष्काया वृतान्वक्ता अभ्याधाययन्वाचयति पृथिवी समि-
दित्येतैः प्रतिमन्त्रमथ देवता उपतिष्ठते ऽग्रे व्रतपते शुक्रिद्यं व्रतं
चरिष्यामि तच्छ्वेद्यं तन्मे राध्यतां वायो व्रतपत आदित्य
व्रतपते व्रतानां व्रतपते शुक्रिद्यं व्रतं चरिष्यामि तच्छ्वेद्यं तन्मे
राध्यतामित्यथैतेषामनुवाकानां प्रभृतीर्वाचयति प्रथमोत्तमयो-
११ वांथेनः सःशान्तिं संमील्य वाचं चच्छेत्येषास्याहतेन वासवा
चिः प्रदक्षिणः संमुखः ^१ शिरो वेष्टयति चित्तं स्य परिवर्षितः
स्त्राहा महङ्गिः परिश्रयस्वेति ^१ प्रदक्षिणमग्निं परिविष्ट्य व्याहृती-
भिर्वैकङ्कतीः समिधो ऽभ्याधाय मदन्तीभिः प्रवर्ग्यदेवतास्तर्प-
यित्वोत्तमेनानुवाकेन शान्तिं कृत्वा चास्त्रमित आदित्ये याम-
१० मायन्ति ^१ वाग्यतस्तिष्ठेदेताः रात्रिमुपविशेत्संविशेदांय प्रात-
रुदित आदित्ये यामात्राचीं वोदीचीं वा दिशमुपनिश्रम्य

खिले ऽच्छदिर्दंशं ऽग्निमुपसमाधाय संपरिशीर्यं मदन्तीरधि-
 श्रित्य प्रथमेनानुवाकेन शान्तिं कृत्वा दमैः प्रवर्ग्यदेवताभ्य आम-
 नानि कल्पयित्वा वयः सुपर्णा इति वामो विमुच्या'यास्य पट्-
 तयमभिविदग्ंयत्यग्निमप आदित्यं गां माघ्मणः५ हिरण्यमिति'
 चौनादितो ऽनुदर्शयित्वा यथोपपादमितराणि दर्शयित्वा ५
 प्रदक्षिणमग्निं परिविष्य व्याहृतीभिर्वैकङ्कतीः समिधो ऽभ्याधाय
 मदन्तीभिः प्रवर्ग्यदेवतास्तर्पयित्वात्तमेनानुवाकेन शान्तिं कृत्वा'-
 यास्य व्रतचर्यासुपदिशेयं यानमारोहेन' वृक्षमधिरोहेन' कूप-
 मवरोहेन' कर्त्तुं धारयीत' नोपानधौ धारयीत' नामन्याः१
 शयीत' न क्षिप्या न शूद्रेण' संभाषेत' यदि संभाषेत १०
 माघ्मणि' संभाषेत' न मायं भुञ्जीत' यदि मायं भुञ्जीताव-
 ज्वक्तितं' भुञ्जीत' न स्नायाद्दृष्ट्या' पर्वणि' चोपवसेन्नदक्ष्य
 स्वाद्याद्वाग्यतस्तिष्ठेदेताः५ रात्रिमुपविशेत्संविशेद्वा'नेध्यलोहितम-
 वापपाचदर्शने' ज्योतिषां संदर्शनमनेभ्यं दृष्ट्वा जपत्यवष्टं मनो
 दरिद्रं चक्षुः सूर्यां ज्योतिषाः५ श्रेष्ठो दौचे मा मा क्षमौरि- १५
 त्यय यथेनमभिवर्पत्युन्दतीर्वत्तं धत्तौजो धत्त वत्तं धत्त मा से
 दौचां मा तपो भिवंधिष्टेति जपति' ॥ १८ ॥

१ Thus TE; यानमधिरोहे. Ta.

२ Emended, नक्ष्या T; नक्ष्या E Ta.

३ Ta ins चक्षुः E the second time.

४ Thus E, प्रवृत्तित T, Ta om the whole passage.

५ Thus E, चक्ष्या पर्वणी Ta, चक्ष्या पर्वणि T

६ Thus E, नेध्यलोहितमवापपाच. Ta, नेध्यलोहितमवापपाच. T.

- १ संवत्सरसेतद्व्रतं चरेत्संवत्सरः हि व्रतं नातीत्येतस्मिंस्त्वे-
 वैतत्संवत्सरे ऽधीयीत^१ यद्यु वा एतस्मिंसंवत्सरे नाधीयीत
 यावदध्वनमेतद्व्रतं चरेद्दध्व संवत्सरे पर्यवेते ऽध्यापयते आव-
 यते वा^१ पूर्ववदुपास्त्य यामात्राचीं वोदीचीं वा दिगमुप-
 ४ निष्क्रम्य त्विले ऽच्छदिर्दग्धं ऽग्निमुपसमाधाय संपरिस्तीर्य
 मदन्तीरधिश्रित्य प्रथमेनानुवाकेन शान्तिं कृत्वा दर्भैः प्रवर्ग्य-
 देवताभ्य आसनानि कल्पयित्वा यामत्यप्रायश्चित्ते जुहोति यन्म
 आत्मनो मिन्दाभ्युत्पुनरग्निश्चतुरदादिति दाभ्या^१ १ प्रदक्षिणमग्निं
 परिषिष्य आह्वतीभिर्वैकड्वतीः समिधो ऽभ्याधाय मदन्तीभिः
 १० प्रवर्ग्यदेवताभ्यर्पयित्वा^१ चतस्र औदुम्बरीः समिधो ऽप्रति-
 शुष्काया हुताग्न्या अभ्याधापयन्वाचयति द्यौः समिदित्येतैः
 प्रतिमन्त्रमथ देवता उपतिष्ठत आदित्य व्रतपते शुक्रियं
 व्रतमचारिषं तदग्रकं तन्मे ऽराधि वायो व्रतपते ऽग्निं व्रतपते
 व्रतानी व्रतपते शुक्रियं व्रतमचारिषं तदग्रकं तन्मे ऽराधीति^१
 ११ प्रदक्षिणमग्निं परिषिष्य आह्वतीभिर्वैकड्वतीः समिधो ऽभ्याधाय
 मदन्तीभिः प्रवर्ग्यदेवताभ्यर्पयित्वा उत्तमेनानुवाकेन शान्तिं कृत्वा^१
 तस्यानध्यायानुपटिशेनाधीयीतास्तमित^१ आदित्ये^१ नानुदिते^१

१ The beginning of this khanda has been emended and restitu-
 ted after the collateral passages in the ghyasūtra

१ The passage प्रद० नर्पयित्वा om T

१ Uncertain, तस्याध्यायानुपटिशेनाधीयीतास्तमित T, तस्याध्यायानु० T, अथाध्यायानु०
 तस्याध्या० F

न विप्रोषितो^१ न पर्यावृत्ते^२ नाभच्छायायां^३ न शाम्यस्य
 पशोरन्ते^४ नारणस्य^५ नापामन्ते^६ न हरितयवान्प्रेक्षमाणो^७
 न रम्याणि^८ न गरीराणि^९ न जोहितमुत्पतितं दृष्ट्वा^{१०} न
 माश्रममशित्वा^{११} न ग्राह्यं मुक्त्वा^{१२} न केशगन्धु वापयित्वा^{१३} न
 केशाग्रमार्यं^{१४} न दत्तो धावते^{१५} नाह्ने^{१६} नाभ्यह्ने^{१७} नाद्वी^{१८}
 नाद्वीं न ब्रामणा^{१९} नाद्वी^{२०} इत्यथ स्वाध्यायमधीचीतापरेणामिं
 दर्भेष्वामीनो दर्भान्भारयमाणः पराचीनं^{२१} स्वाध्यायमधीचीत^{२२}
 'यत्र कृषाशान्तिहृतं पश्येत्पुनरेव शान्तिं दत्त्वाधीचीताधीत्य
 चोक्तमेव^{२३} प्रवर्ग्याद्योपनिष्क्रम्य^{२४} नाप्रविश्य याममन्यदधीची-
 तान्यदधीचीत^{२५} ॥ २० ॥ पशुः ॥

१०

॥ इति नवमः प्रश्नः ॥

~~~~~

१ Thus E; विप्रोषिते Ta, विप्रुषिते 1

२ Thus E Ta, नाधे न चापार्या T.

३ Thus E; प्रोक्षमाणे Ta, प्रेक्षते T

४ Thus E T. (comp. Har. प्रविध्य), प्रमाथ्य Ta.

५ Conjecturally, नाद्वमित्य० T; नाद्वीमित्य० Ta नाद्वमित्य० E., probably नाद्वी is to be taken as a locative, see २३, comp. Āpastamb २१. ३१ ६

६ E ins : यदि लोकिरुपनृणाश्चैतन् शान्तिं हन्ताम् ।

७ T Ta om अधीत्य अधीतमेव Ta

८ Thus E; Ta, प्रवर्ग्याद्योपनिष्क्रम्य T

BIBLIOTHECA INDICA:

COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL
NEW SERIES, No. 1163.

बौधायन श्रौतसूत्रम् ।

BAUDHĀYANA ŚRĀUTA SŪTRAM.

EDITED BY

Dr W. CALAND OF UTRECHT

VOL. II, FASCICULUS I

CALCUTTA.

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 37, PARK STREET
1907

NO. 27, PARK STREET, CALCUTTA.

AND OBTAINABLE FROM

THE SOCIETY'S AGENTS, MR. BERNARD QUARITCH,

11, GRAFTON STREET, NEW BOND STREET, LONDON, W., AND MR. OTTO
HARRASOWITZ, BOOKSELLER, LEIPZIG, GERMANY.

Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied—some
of the Particuli being out of stock.

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

*Advaitha Brahma Siddhi, Fasc. 2,4 @ /10/ each	Rs.	1	4
Advaitachintā Kanakabha, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	1	14
*Agol Purāṇa, Fasc. 3-14 @ /10/ each	...	7	8
Aitareya Brāhmana, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol.	...	14	0
III, Fasc. 1-5, Vol. IV, Fasc. 1-5 @ /10/ each	...	2	0
Aitareya Lochanam	...	2	8
"	...	1	0
"	...	3	12
"	...	2	5
"	...	8	2
"	ol	11	8
"	...	3	10
"	...	1	14
"	...	1	14
"	...	3	2
"	...	3	3
"	...	0	10
"	...	2	8
"	...	3	12
"	...	3	12
"	...	1	4
"	...	8	0
"	Vol.	13	2
"	...	7	8
"	I,	33	14
"	...	7	8
"	...	7	8
"	1-4,	10	0
"	...	1	14
"	...	1	4
"	...	4	0
"	...	1	4
"	...	7	8
"	...	4	8
"	...	4	8
"	...	17	5
"	...	5	10
"	...	3	0
*Lalitavistara, Fasc. 2,6 @ /10/ each	...	2	5
Madara Pāṇḍita, Fasc. 1,11 @ /10/ each	...	6	14
Mahābhārata prapancha, Vol. I, Fasc. 1-3; Vol. II, Fasc. 1-12,	...	16	4
Vol. III, Fasc. 1-5 @ /10/ each	...	1	14
"	...	0	0
"	...	3	8
"	...	10	10

THE
BAUDHĀYANA ŚRAUTA SŪTRA

BELONGING TO THE

TAITTIRĪYA SAMHITĀ

EDITED BY

DR. W. CALAND

Extra Professor of Sanskrit at the University of Utrecht

VOLUME II

CALCUTTA

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS

AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 57 MARK STREET

BE
51

1907

PREFACE.

In preparing the text of this second volume of the Baudhāyana-śrautasūtra the editor has had to cope with many more difficulties than he had to do when preparing the text of the first volume. Indeed, a few months ago I was almost despairing of obtaining sufficient material for this volume. The fact is, that the tradition of these parts of the sūtra, describing for the greater part the rituals, partly obsolete, partly less observed than the darsapūrnāmāsa, agnyādheya and agnistoma, is, throughout India, a very bad one. The MSS of Bombay, Benares, Gwalior, Dhar and Ujjain are all together more or less corrupt and seem partly to derive from one archetype, in which not only were lost the right arrangement of the materials and the numbering of the prāśnas, adhyāyas and khandikās, but the text of which was also hopelessly corrupt in many a passage. And no complete copy of Bhavasvāmī's Vivaraṇa, which would have been of paramount use, seems to be extant. Although Professor Hultzsch has taken all possible pains to hunt up more MSS from Southern India and has set to work two pandits to unearth more material, he has, alas, not succeeded. Professor Bhauddikar of Elphinstone College also was kind enough to provide me with more material, but it was of the same kind: on the whole corrupt from beginning to end.

Nearly despairing, I wrote to Dr Thomas, Librarian-in-Chief to the India Office, requesting him to look over, for my sake, once more the Mackenzie Collection of Sanskrit MSS preserved at the India Office. And he was so fortunate as to light upon one MS. (cp *infra* the enumeration of the MSS) containing a wholly independent tradition of the text I stood in need of so much. This MS, too, is far from faultless, but it throws light on many a difficult passage, and, what is the main point, the arrangement of the prāśnas seems to be correct in this MS. Before I knew this Mackenzie MS, I had my doubts about which part of the sūtra constituted the so-called uttarā tatīḥ. In the MS. from Benares, where the prāśnas are all numbered by a *secunda manus* (cp my paper "Ueber das rituelle Sūtra des Baudhāyana," p. 12),

num-

and

rn to

ently

r the

nedi-

ately after the aupānuvakya comes the ekādasī. Now, as the MS of Bhavasvāmī ends with the words *ita bhavacārmikṛte*

following ekādaśinī. This being the case, the statement of B and Be, that the 17th prāṇa should have contained the atirātra, śautrāmaṇi and ekādaśinī must be false. On account of the fact that the Mackenzie MS agrees in this respect with Bhavaavāmin and that in other points this MS., of all those known to me, also seems to have preserved the correct order, I have adopted the arrangement of the materials as given by this MS. In consequence of this arrangement, the one adopted previously has been abandoned. thus the numbering of the prāṇas

(the place to be assigned to be assigned (Be) and Hang it is : place to the prāṇa between the āgastya and the vajapeya, without, however, giving a prāṇa-number to it. As the con-

R
E
minor importance

Another question has also puzzled me greatly. In the uttarāṭṭh, as handed down to us in the Mackenzie MS., two

fact, at the close of this *prāśna*, all the *pratīkas* of the *adhyāyas* and *khandikās*, including those of the chapters on *samāvartana*. How it occurred to the discipulasts of the *śrautasūtra* to insert the *samāvartana* among the subjects treated in the *śrautasūtra*, I am, however, at a loss to explain.

So this Mackenzie MS. was of the greatest help in constituting the text of Vol. ii. The tradition of the *śrautasūtra*, *vājaspeya* and *rājasūtra* chapters is in this MS. inferior to that of the following chapters. To these, however, it is of the greatest value. Entire passages, omitted by all the other MSS., are found here, and in many a passage it is easy to prove that only the reading found in M. (Mackenzie) is right, over against the oftentimes unanimous

unknown expressions occur, I have, therefore, as a rule, adhered to the reading of M. The corruption of the other MSS. is so great, that it is not worth while mentioning all their various readings. So, e.g., in the description of the *vrātyastomas*; here the text of all the MSS., with the exception of M., is one hopeless confusion. It is highly to be regretted, that this Mackenzie MS. is not wholly complete. Some final leaves are wanting; consequently the text of the important last chapters of the second *uttarātathpīṇa* had to be edited as well as possible after the corrupt MSS. This is all the more to be regretted as they contain the legends of *Parūravas* and *Usanas*.

After the above remarks, the reader and student of the second volume of *Bṛadhāyana* will be indulgent to the editor, who thought it better to give a text, however imperfect, rather than postpone its publication *ad calendæ græcæ*, as, after years of

(a) *karmāntasūtra* one leaf want — 10

1. kh. 3 from

kb. 5, then on

mānta, begins

just as unto the end of the *Karmānta*

(b) *sulbasūtra* fol. 12-50 a

10. Bu, the text of the *cayana* as given in an appendix after the above mentioned MS. (Burnell 55), comprising the text up to kh 24, breaking off after the words: *nihanty āṛghyaīmānam upa.*

11. Be 11, cp. Preface to Vol 1, p. x, No. 9 *dvādaśāha* (without *gavām ayana*), *rājasūya*, *vājapeya*.

II 4) contains the *istikalpa*

14. Be, a copy of the *supānuvākya* *prastāva* from Benares (Nāgarī, paper) on 14 foll., well-written but containing on the whole the same tradition as II and Be (115)

15. Be, a copy of the *kathakavūtra* from Benares (see *sūcīpatra*, p. 72, No 10), paper, Nāgarī, 7 leaves.

16. Be (12), a copy of the *atirātra* from Benares (see *sūcīpatra*, p. 72, No 12), paper, Nāgarī, 3 leaves.

17. G, an original MS. of the *supānuvākya* from Gwalior on paper in Nāgarī, procured on loan by Professor Bhandarkar.

18. T, a copy of the *santrāmaṇi* in the collection of Sanskrit MSS preserved at Tübingen (M 1, 317) Nāgarī, paper.

19. MS and MSc, text and commentary of the *ekādaśinīsūtra* contained in the MS. of the *Mahāgnisarvasva*, cp. *supra* No 9

Other sources, which were of more or less help, are the *Vivaraṇa* of *Bhavasvāmin* up to the *supānuvākya*, the *Vivaraṇa* of the *atirātra*, the *apūryāma* and the *santrāmaṇi*, and lastly the *Prayogasāra* of *Keśavaśvāmin* on the contents of which cp. my paper on the *Bandh.-sūtra*, p. 15

My thanks are due, for procuring me the use of some of these MSS, and for taking pains in having copied others for me, to Dr. Thomas, Librarian-in-Chief of the India Office, to Professor Hultzsch, to Professor Bhandarkar at Bombay, to M^r. A Venis at Benares, and to the British Government, which enabled me to collate some of the originals of the above mentioned manuscripts.

W CALAND.

Utrecht, May 1906.

- उखाः संभरिष्यन्नुपकल्पयति इयं च गर्दभं च तयोरेव रश्ने
 मौञ्ज्यौ वा कुशमय्यौ वाभिं च ब्राह्मणसंपन्नां मृदं च भावितां
 करणीयां वल्लीकवपां कृष्णाजिनं च पुष्करपर्णं च धोक्तमुद-
 कुम्भः हिरण्यमर्मकपालानि शर्करा अवाञ्चनपिष्टा अज-
 ५ लोमानि कृष्णाजिनलोमानि वैश्याः सप्तदशः सूनामधि-
 करणीमुखाकृतं कुशलमित्यथामावाभ्येन वा हविषेद्वा नक्षत्रे
 वापेण शालाः शम्यान्वासे गर्तं खामयति । तद्भावितां मृद-
 भवलेपयति । समां विस्तेन करोति । तदुपसादयति कृष्णाजिनं
 च पुष्करपर्णं च धोक्तमुदकुम्भः हिरण्यमित्यथ विपुवति
 १० स्तेनोद्धृत्यावोक्ष्य वल्लीकवपां निदधाति । तां दक्षिणतो वैश्यो
 गोपायन्नास्ते । ऽधोत्तरः शालाखण्डमयेण स्तेनोद्धृत्यावोक्ष्य
 चिकता निवपति । तं परिमण्डलं खरं करोत्यथैनः पिक-
 ताभिराभाशिनं करोति । तं कुशतरुणकैर्दूर्वाग्रान्धभिरिति
 संप्रच्छाद्याथैनं परिश्रयन्ति । तन्नोदीचीं दारं कुर्वन्ति । तदुप-
 १५ सादयत्यर्मकपालानि शर्करा अवाञ्चनपिष्टा अजलोमानि
 कृष्णाजिनलोमानि सूनामधिकरणीमुखाकृतं कुशलमित्यथेता-
 वश्चगर्दभावयेण शालां पन्पूलितौ तिष्ठतो । ऽन्तर्वेधभिं निद-
 धात्युत्तरे वेद्यन्ते रश्ने । परिसृण्वन्ति । दक्षिणत उप-
 विशतो ब्रह्मा च यजमानस्याथ गार्हपत्य आज्यं विला-
 २० योत्पूय सुवि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये सावित्राणि जुहो-
 त्यम्भारम्भे यजमाने । ॥ १ ॥

पुञ्जानः प्रथमं भन इति षड्वचो जलन्तर्हिता देव सवितरि-

तृगेयेमं नो देव सवितरिति यजुरेतदृचा वा यजुषा वावस्य-
 त्याहुतिं नवमीः ऊतोपतिष्ठत च्च स्रोमः समर्धयेत्प्रा-
 भिमादत्ते देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति चतुर्भिः पर्यायैस्ता-
 मयेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणत आभीनाय मक्षणे प्रच्छ-
 त्यप रश्मनामादत्त इमामगृभ्यन्नमामृतयेति । तथाश्वमभि-
 दधाति प्रह्वते वाजिघ्राद्वेत्येवमेव द्वितीयाः रश्मनामादत्ते ।
 तथा गर्दभमभिदधाति युञ्जायाः रासभं युवं योगेयोगे तव-
 स्तरमिति दाभ्यामग्नं पूर्वं नयन्ति । तममुमन्त्रयते प्रह्ववे-
 श्वावकामम्रमसीरित्यन्वञ्चं गर्दभं पूष्णा सयुजा सह पृथिव्याः
 सधस्यादग्निं पुरीथ्यमग्निरस्रदध्वेहीति । प्रदक्षिणी वैश्वं कुर्वते ।
 वैश्वः पृच्छति पुरुषाः किमच्छेयेत्यग्निं पुरीथ्यमग्निरस्रदध्वेम
 इतीतरे प्रत्याह्वरेण वस्मीकवपासुपतिष्ठते ऽग्निं पुरीथ्यम-
 ग्निरस्रद्वरिष्याम इत्यपोपातियन्त्यन्मिदपनामघमप्यदन्वहानि
 प्रथमो जातवेदाः । अनु सूर्यस्य पुरुषा च रश्मीनश्च शावा-
 पृथिवी आततानेत्येतेनाग्नेन प्राचा मृदमाक्रमयत्यागत्य
 वाध्यध्वन आक्रम्य वाजिपृथिवीमिति दाभ्यामग्न्याः पृष्ठं मर्ह-
 ष्यते द्यौस्तैः पृष्ठं पृथिवी सधस्यमात्मान्तरिषः समुद्रस्ते योनिः ।
 विष्वाय चक्षुषा त्वमभितिष्ठ इतन्यत इत्येव यं यजमानो
 देष्टि तमश्वाधस्यदं ध्यायत्येनं प्राश्नुमुक्तमयत्युक्तामोदक-
 मौदिति दाभ्यामग्नैतं पदाश्रयमग्निरुपवृजति ॥ २ ॥

आपो देवीरुपसृज अधुमतीरयच्छाय प्रजाभ्यः । तामाः
 स्नानादुज्जिहतामोदधयः सुपिप्पला इत्यथ मुचि चतुर्दशीतं

- गृहीत्वा दक्षिणे ऽवान्तरशफे हिरण्यं निधाय संपरिसौर्वाभि-
 जुहोति जिघर्मन्नि मनसा हतेनेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वोत्तरे
 ऽवान्तरशफे हिरण्यं निधाय संपरिसौर्वैवाभिजुहोत्या त्वा
 जिघर्मि वचसा हतेनेत्यपोद्धृत्य हिरण्यमभिमादाय पदं परि-
 ५ लिखति परि वाजपतिः कविः परि त्वाग्ने पुरं वयं तमग्ने
 शुभिरिति तिसृभिः^१ खनति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे
 ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमिति द्वाभ्यामपोत्तरतः पार्श्वतः
 संभाराणां प्रचीनायाणि दृणानि सप्तसौर्यं तेषूपरि कृष्णाजिनं
 प्राचीनप्रौढमुत्तरलोमोयसृणात्यथापां प्रथमधीति पुष्करपर्ण-
 १० माहरति^१ तदुपरिष्ठात्कृष्णाजिने निधायार्चयेन् संश्रजति शर्म
 च स्यः संवसायामिति द्वाभ्यामपोद्धृत्य पुष्करपर्णमष्टाभि-
 र्भृदं^२ हरति ॥ ३ ॥

- पुरीषो ऽसि विश्वभरा इति^१ तामां चतस्रो गायत्र्यस्य-
 तत्तस्त्रिष्टुभः^१ च पिण्डं पिण्डं वैवर्चा हरत्यपि वाष्टाभिरेकमेव
 १५ पिण्डं^२ हरत्यैतमवटं^३ विश्वलोपेन पूरयित्वाद्भिरपसृजति सं
 ते वायुर्मातरिषा दधात्वृत्तानाद्यै शदयं वदित्तिष्टम् । देवानां
 यश्चरति प्राणयेन तस्मै च देवि वषडस्तु तुभ्यमित्यथोपरिष्ठा-
 त्पुष्करपर्णं भृदि निधाय समुचित्य कृष्णाजिनश्चान्तान्योक्ते-
 णोपनक्षति सृजातो ज्योतिषा सह शर्म वरूथमासदः
 २० सुवः । वासो अग्ने विश्वरूपं संव्ययस्व विभावसो इत्यथैन-

मादायोपोत्तिष्ठत्युदु^१ तिष्ठ स्वध्वरोर्ध्वं छ पु ष कृतय इति
 दाभ्यामथेनमाहरति स जातो भर्मा अग्नि रोदस्योरग्रे वाह-
 विभृत ओषधीषु । पिचः शिशुः परि नमाः सक्तः प्र मातृभ्यो
 अधि कनिकदद्वा इत्यथैनं गर्दभ आसादयति स्थिरो भव
 वीहङ्ग आशुर्भवं वाज्वन् । पृथुर्भवं सुषदस्त्वमग्नेः पुरीषवाहन
 इत्यथैनमुपतिष्ठते शिवो भव प्रजाभ्यो मातृषीभ्यस्त्वमङ्गिरः ।
 मा दावाष्टयिषी अभिशृशुषो मानारिचं मा वनस्पतीनित्यथं
 पूर्वं नयन्ति^१ तमनुमन्त्रयते प्रैतु वाष्ठी कनिकददित्यन्वयं
 गर्दभं नानदद्वायमः पला । भरक्षप्रिं पुरीष्यं मा पाद्यायुषः
 पुरा ॥ रासभो वा कनिकदत्सुयुक्तो वृषणा रये । स वामप्रिं
 पुरीष्यमाशुर्वृतो वहादितः ॥ वृषाप्रिं वृषणं भरक्षपां गर्भं
 ममुद्रियम् । अथ आणाहि वीतय इत्यथेने समौचत सतः
 सत्यमृतः सत्यमिति^१ प्रदक्षिणी वैश्वं कुर्वते^१ वैश्वः पृच्छति
 'पुष्टपाः किं भरयेत्प्रिं पुरीष्यमङ्गिरस्सद्गराम इतीतरे प्रत्या-
 ज्ञरथेनं खर उपावहरन्वोषधयः^१ प्रतियच्छीताग्निमेतमोषधयः
 प्रतिमोदधमेनमिति दाभ्यामङ्गिरभ्युत्थायगर्दभावुत्सृजन्त्यपो
 रग्नेने अभ्यवहरन्त्यपि वाङ्गिरभ्युत्थ भुञ्चते^१ ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथैनं विस्त्रक्षयति वि पात्रया प्रयुना शोशुचान इत्य-

१ Thus M Tr U, अप om HB M. गेवतिष्ठ. Bc.

१ उपावहरत्य. B Bc

- येनमद्विदपसृजत्यापो^१ हि छा मयोभुव इति तिसृभि-
 रनुच्छन्दसमयेनमर्मकपाक्षैः शर्कराभिरवाञ्जनपिष्टाभिरजलोमैः
 कृष्णाजिनसोमैरिति सप्तसृजति मिचः सप्तसृज्य पृथिवीमय-
 क्षाय त्वा सप्तसृजामीति दाभ्यामयेन स संभरति रुद्राः संभृत्य
 ५ पृथिवीमिति^१ पिष्टं करोति मखस्य शिरो ऽसीति^१ यज्ञस्य
 पदे स इत्यङ्गुठाभ्यामुपनिगृह्णात्ययं तृतीयं, गृहो ऽपश्चिद्य
 बीभिपण्डाङ्करोति^१ तेषामेकमुखाकृते प्रयच्छति सप्तसृष्टां
 वसुभौ रुद्रैरित्यङ्गुमन्त्रयते वसवस्त्वा कृण्वन्तु गायत्रेण कन्दसे-
 त्यतिशिष्टायै गृहो ऽर्धं प्रयच्छति शिनीवासी सुकपर्देत्यङ्गु-
 १० मन्त्रयते रुद्रास्त्वा कृण्वन्तु वैष्टुभेन कन्दसेति^१ शर्वात्मन्तो
 गृहं प्रयच्छत्युक्षां करोतु शप्तेत्यङ्गुमन्त्रयत आदित्यास्त्वा
 कृण्वन्तु जागतेन कन्दसा विद्ये त्वा देवा वैशानराः कृण्वन्वा-
 तुष्टुभेन कन्दसेत्ययं वै भवति प्राच्याभिर्यच्छत्यन्वैर्मन्त्रयते
 मियुनत्वाय^१ श्रुद्धिं करोतीति^१ य एदेव चिह्नरति चिरतु-
 ११ लिप्यति तेन श्रुद्धिं प्रादेशमाचीमूर्ध्नां परिमितां तिरक्षीं
 करोत्ययान्ते अङ्गुले वा चतुरङ्गुले वा राक्षीं पर्यस्त्यदित्यै
 राक्षासीत्ययान्ता अनुदिशमष्टावश्रीश्चक्षति^१ राक्षाधन्विषु
 चाश्विधन्विषु चाष्टौ क्षमाङ्करोति^१ नवाश्विमभिचरतः क्षुर्पा-
 दिति ब्राह्मणमस्तुनां नवमीं करोत्ययान्ते विचं गृह्णात्यदितिस्ते
 १० विलं गृह्णातु पाङ्गेन कन्दसेत्ययानां खरे निदधाति कृत्वाय

^१ Thus M Bo Tr HU (pr m), Bhav , उपानयनस्य • BU (sec m) Ms

सा मदीमुखामित्यान्तादनुवाकस्यैवमेव द्वितीयां करोत्येवं
तृतीयां तृष्णीं पञ्च चर्षभाक्षिस्रस्य^१ मण्डलेष्टकाः^१ ॥ ५ ॥

अथ या मृदतिश्रियते तथा प्रवाते प्रतिलेपमुपवातयति^१
तासूपवातासूपकस्ययत एकविंशतिं वृष्णो अश्वस्य शकृत्पि-
ण्डानभिमग्निं पचनमित्यथाश्वशकृत्मादीषु मुख्यामुखां धूपयति
वसवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण वन्दयेति प्रतिपद्य वसवस्त्वा
धूपयत्वित्यातो ऽकारतश्च बाह्यतश्च^१ सुधूपितां कृत्वा निदधा-
त्येवमेव द्वितीयां धूपयत्येवं तृतीयां तृष्णीं पञ्च चर्षभाक्षि-
स्रस्य मण्डलेष्टकाः^१ अभोत्तरेण ग्रास्त्रासुरविलम्बिवावटं
खानयत्यदितिस्त्वा देवी विद्यदेव्यावती प्रथियाः सधस्ये ऽङ्गि-
रस्तखनत्वदेति^१ तं पचनेनावसीर्यं तस्मिन्मुखासुखां प्रवृषन्ति
देवानां त्वा मदीर्देवीर्विश्वदेव्यावतीः प्रथियाः सधस्ये ऽङ्गि-
रस्तद्धतृष इत्येवमेव द्वितीयां प्रवृणत्येवं तृतीयां तृष्णीं पञ्च
चर्षभाक्षिस्रस्य मण्डलेष्टकाः प्राचीर्वादीचीर्वायातयत्यपैनाः
पचनेनोपरिष्टात्संप्रच्छाद्य वृदावलिपति^१ चतुरङ्गुलंमणुदिश-
मादीपनायातिश्रिनश्वंघोपोयति^१ ॥ ६ ॥

धिवशास्तेति सुरस्ताद् ग्रास्तेति दक्षिणतो वरुचयस्तेति

१ Here and infra some of the MSS. present the fem. 'चर्षभाक्षि' (or 'च चर्षभाक्षि'); again some of the MSS. om. the first च ।

१ Thus (cp Vol I 269, 8) MUH Be, अभिनिपति B Ba Tr Ms Kcd.

१ Before चतुर Be B Ba Tr U (sec m) Ms and Samt.

- पश्चाध्वनयस्त्वेत्युत्तरतो^१ ऽयैनाः परिददाति मित्रैतामुखां पचैषा
 मा भेषेतां ते परिददाम्यभित्या इति^१ ता अक्रा वा रात्र्या
 वा पच्यन्ते^१ यदि प्रातरुपोषति सायमुपैति यदि सायं प्रात-
 र्क्षासु पश्चादुपकल्पयते गोपयन्त्यागापयो दृष्टिमग्नसंदावः
 ५ सतः संदः श्वरीः शिकं ह्य्याजिनमित्येतस्मादायाभ्यै-
 त्यभौमां महिना दिवं मित्रो बभूव सप्रयाः । उत श्रवसा
 पृथिवीम् ॥ मित्रस्य श्वर्षणीधृतः श्रवो देवस्य श्वानसिम् । शुक्लं
 विषश्रवस्तनमित्येष दृष्टिमादाय सुख्याया उखाया अङ्गारानु-
 दपति देवस्त्वा सवितोदपतु सुपाणिः स्रङ्गुरिः । सुवाञ्जस्त
 १० शस्तेत्यैनामुश्नयत्युत्तिष्ठ दृष्टी भवोर्ध्वा तिष्ठ भुवा तमि-
 त्यैनामाश्वे प्रतिष्ठापयत्यपक्षमाना प्रविश्याग्ना दिश आशुणे-
 त्यैनाः संदः श्वेन परिगृह्य सते ऽवधाय ह्यगापयसा-
 ष्कृण्वन्ति ॥ ७ ॥

- वसवस्त्वाः कृन्दन्तु वायवेण कृन्दसेति प्रतिपद्य विश्वे सा
 १५ देवा वैश्वामरा आः कृन्दन्वानुष्टुभेन कृन्दसेत्यातो ऽन्तरतश्च
 वाद्यतश्च^१ स्वाः कृन्वां ह्यगा गोपयसाभिविध्यन्दयत्येवमेव द्विती-
 यामाः कृण्वन्त्येव द्वितीयां तृष्णीं पञ्च श्वर्षभाः स्तिसद्य मण्डले-
 एका^१ अथ यदि विधुर्वा प्रदरो वा वायते ऽश्वसूणानि
 ह्यगापयसि संप्रकीर्य तैः प्रत्युत्स्रोक्षुकेनाभितपति^१ सः देव
 २० रोक्षति^१ यद्यु वै सर्वं एव भिद्यत^१ एतान्येव^१ कपालान्य-

वाञ्छनं पिद्वा यैषा मृत्पायश्चित्तायं परिश्रिते तथा सः सः सः
 छत्ता पक्ताच्छ्रुत्वा निदधाति^१ तासां यदा यमस्य उपर-
 मत्यथैनाः स्वार्याः समवधाय कृष्णाजिनेनोपरिष्ठात्संप्रच्छा-
 द्योत्तरे ग्राह्याखण्डे शिष्य आसजति^१ ता आ काला-
 त्परिमेरे^१ ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥

अथैतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे वायव्येन पशुना यजते^१ तस्य तदुप-
 कृतं भवति यत्पशुना यत्क्षमाणस्य भंगामे हनयोरसस्य च वैश्वस्य
 च गिरमौ^१ दौव्यन्तं यजमानं पचन्ते^१ दृष्टिं च बलं चाहर-
 म्येतत्सर्पगिरो^१ इषाद्यैषा पूर्वधुरेव पाशुबन्धिकी वेदिर्विमिता
 भवति^१ तां परिक्षीर्षं क्षम्पगुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरो- १०
 वाग्निकं चिचंगुपा दृष्टीं चतुर्थं^१ पूर्व परिपाचं परिगृह्णाति^१
 करणं जपत्युद्गृत्युद्गतादाग्नौधमिहंरति^१ यदाग्नौधमिहंरत्यथ
 चात्वालस्याहता चान्नासं परिलिखत्युत्तरवेदेराहतात्तरवेदिं
 निषपत्युत्तरनाभिसुक्ताद्याग्नेराहताग्निं प्रणयत्यग्निवत्युत्तरं परि-
 पाचं परिगृह्णाद्योयुपिता तिर्थश्च^१ न्यषश्च स्नान्वा संमैपगाह ॥
 प्रोक्षणीरासादयेभाषर्हिहंरादय सुवश्च^१ स्रधितिश्च^१ सुचय
 संमृद्धिं दृष्टीं पृषदाज्यपहणौ पयोश्च^१ संनद्याज्येन च दध्ना
 योदेहि प्रतिप्रस्थातः पशुग्रीवाणि विह्वीत्यभ्यर्च्युरेव प्रसिद्धं
 पाशुबन्धिकं कर्म चेष्टत्यथ प्रतिप्रस्थाता याचयेकविंशतिं

१ Some of the MSS ins च after सुवं and after स्रधिति, some only after चर्च. Mom स्रधिति and has सुवं नृपच; cp Vol L 112, 7.

माषाग्न्यर्पणशाखां मृत्पिण्डमुदपाचमुत्कुषीष्ट^१ सप्तधा विद्वेषां
 वल्मीकवपाष्ट्रं संदष्टमिति तत्समादाय यशुग्रीवांश्चभ्येति^१
 दक्षिणत एतत्पुरुषग्निरुपगते ऽधेष्टेतराण्येव प्राचीनावीतं
 कृत्वा सप्तभिर्माषैः पुरुषग्निरुः परिकीर्य चिरपसन्नेः पर्णशाखया
 १ परिकीर्यति ॥ ६ ॥

अहरहर्नयमानो गामयं पुरुषं जगत् । वैवस्वतो न द्रव्यति
 पञ्चभिर्मानवेयंम इत्यपरैः सप्तभिः परिकीर्यैव परिकीर्यति
 वैवस्वते विविच्यन्ते यमे राजनि ते जनाः । ये चेह सत्ये-
 नेच्छन्ते य उ चानृतवादिन इत्यपरैः सप्तभिः परिकीर्यैव
 १० परिकीर्यति ते राजभिश्च विविच्यन्ते ऽथा यन्ति त्वामुप ।
 देवाश्च ये नमस्कन्ति ब्राह्मणाश्चापचित्यतीत्यपादन्ते दक्षि-
 णेन वल्मीकवपाष्ट्रं सव्येन संदष्टमेन पुरुषग्निरुः^१ माषैः प्राणा-
 ग्निधायाग्नये वल्मीकवपां निदधात्वैतत्पुरुषग्निरुः ऽभुक्ष्यो-
 त्कुष्य^१ प्रचाक्ष्य मृदामिलिम्बत्यनभिलिम्बग्राणानधेतराणि चये-

१ Thus (उत्कुषीष्ट or 'वी') Tr Be H Bu U Bhav (MS Burnell),
 Ms and Msc (both the Burnell MS and the MS of Tübingen);
 उत्कुषी' Bhav (Cidambara MS), उत्कुषि' B, II उत्कुषी' or उत्कुषो' ।
 According to the Bhāṣya it is सुसंवेदा इत्येवम्; Msc - उपका इत्येः
 समानदा दीर्घाकारोत्कुषी भवेदिनि नोपासः ।

१ Thus U (pr m) Bhav, भुक्ष्योत्कुष Tr; भुक्ष्य Be U (sec m),
 भुक्ष्य B Ms, भुक्ष only M; Bu is corr and in II this whole
 chapter is missing

पैव निक्षिप्तक्यभ्युत्थयैव^१ प्रचास्य मृदाभिनिम्नमथनमिलिम्पन्तः
प्राणान्धेनान्यद्भिः प्रोचयतो^२ निदधाति^३ तान्या कासा-
त्परिशेरे^४ ॥ १० ॥

अथ पद्मोः सामिधेनीकल्पः^५ । प्र वो वाजा अभिचव इत्ये-
कादय^६ । समस्तान् जतवो वर्धयन्त्विति दय^७ । तामां ज्योति-
मतीमपोद्धृत्य नव धाय्यास्तोत्रे दधात्यथ पृथुपाजवत्यौ धाय्ये
दधात्यथ पुष्टा हि देवहृतमानित्येतां दधाति^८ । ताः परा-
चोरनूच्यमानास्तुर्विग्रतिः संपद्यन्ते^९ ज्योतिमतीं त्वेवोक्तमा-
मन्वाहाय हिरण्यगर्भः धमवर्तताय इत्याचारमाचारपत्यपात
अग्नीषानेव मौमाह्वोर्ध्वं अस्मिन्मिधो भवन्तीति द्वादय^{१०} ।
तासां तानूनपातीमपोद्धृत्य नाराग्रहो वसिष्ठानां^{११} दधात्यपो-

१ Thus only BU (see m.); Ms again अभ्युत्थयैव; thus also Bu with var. २ अभ्युत्थयैव; अभ्युत्थयैव M Tr.; Bhav., अथैव धंशयति लापयिता इवास्मि मृदाभिनिम्नमथनः, as Bhav. has explained उत्थय, supra p. 9, l. 14, by प्रचास्य रीतादि दम्भा perhaps here simply उत्थयैव without अभि is to be read.

२ Thus M only in accordance with Bhav (अद्भिः प्रोचयताः पद्मो प्रोचयेत् सह यथा प्रोचयेत् तथा निदधाति); प्रोचयन्त्विति Ms and Msc. (but the commentary runs - अद्भिः प्रोचयत्यद्विचयतो निदधाति । पद्मप्रोचयेत् यथा प्रोचयानि भवन्ति तथा दक्षिणः पद्मो निदधातीति यावत्); प्रोचयन्त्विति U; प्रोचय दक्षिणतो Bu Tr M Bu; H om. the whole chapter.

३ The last sentence is omitted by M Tr U, but is commented upon by Bhav and Ms

४ वसिष्ठानां some of the MSS

द्रुत्य नाराग्रहो तानूनपातीमन्त्रेषां गोत्राणामथ पीवो ऽन्ना-
 राये ऽनु यमिति वपायै यः प्राणतो य आत्मदा इति पशु-
 पुरोडाग्रस्य प्र वायुमन्त्रा नो नियुङ्गिरिति हविषः^१ इति^२
 तु यदि मिश्रो भवति^३ यद्यु वै सर्ववायव्य^४ एव भवति
 ५ पीवो ऽन्ना- राये ऽनु यमित्येतासां द्वे वपायै द्वे पशुपुरो-
 डाग्रस्य द्वे हविषो^५ ऽय यदि सर्वप्राजापत्य^६ एव भवति
 यः प्राणतो य आत्मदा इत्येतासां द्वे वपायै द्वे पशुपुरो-
 डाग्रस्य^७ द्वे हविषः^८ सर्वसंज्ञां पशोः कुर्वन्त्येतानि पशु-
 ग्रीवांश्चभिपर्ष्यशिक्षतान्युत्तरे ग्राह्याखण्डे शिष्येभ्यः सजत्यथैत-
 १० त्सर्दगिरि सन्त्यथा विषय्य शिक्षपात्रे प्रयद्याति^९ तान्या
 कालात्परिगरे^{१०} ॥ ११ ॥ तृतीयः ॥

अथापरपक्षः प्रतिधीयते^१ स उपकल्पयत इष्टकाद्याग्नि-
 दक्षिणास्य^२ यदि रात्रिभूतं वेद्यमाणो भवति^३ यद्यु वै संव-
 त्सरभूतं दीर्घो ऽध्वाजिरिति नाद्रियेत^४ स उपकल्पयत
 १५ औदुम्बरीमुग्धासन्दी तस्याः प्रादेशमात्राः पादा भवन्त्यरन्नि-
 मात्राणि ग्रीवांश्चनूयामि सा मौञ्जीभौ रज्जुभिर्व्यूता भव-

१ om B Be U Ms

२ Thus M, all the other MSS सर्वो वा०, but cp xvi 11 and 19.

३ Thus again only M, सर्वः प्रा० the other MSS

४ पशु० fails in some of the MSS

५ All the MSS etc B and Ms insert अथ before यदि; but the clause यदि रात्रिभूतं वे- भ० seems to be the protasis of the foregoing स उपक० इष्ट०; Msc अग्निदक्षिणाद्योपकल्पयत इति पूर्वेषामर्थः ।

त्येकसराभिः षष्ठकाभिस्तृष्णां मृदावशिष्टा^१ षडुद्यामं द्वादशो-
 द्यामं वा मौञ्चः प्रिकं मुञ्चकुलायं क्रमुकमाज्यसंयुतं वैक-
 द्दतीं च शमीमयीं च ममिधौ मत्तौदुमरीः ममिधस्तिस्रो
 नानावृष्ट्या एकविंशतिनिर्वाधः इकं^१ प्रश्नाता आग्निष्टो-
 मिकाः संभारा^१ जुष्टे देवयजने शास्त्रा कारिता भवत्ययमं
 तीर्थादानीय परापिता त्रिहविषमग्निदीक्षणीयामिष्टिं निर्वप-
 त्याग्नावैष्यवनेकादशकपालमदित्यै हते चरं वैश्वानरं द्वादश-
 कपालमिति^१ तस्यै तावन्मृत्तुदन्ति यावन्ति दीक्षणीयाया^१
 अयाध्वयुः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्माद्रुत्य पत्नीः संयाज्य प्राडेत्य
 ध्रुवामायाव्याव्यस्याख्यां प्रत्यवनीयाव्यस्याख्याः सुवेणोपघात-
 मग्निदीक्षाऊतौर्जुहोति ॥ १२ ॥

आकूतिमग्निं प्रयुजः स्वाहा मनो मेधामग्निं प्रयुजः
 स्वाहा पितृं विशातमग्निं प्रयुजः स्वाहा वाचो विष्टिमग्निं
 प्रयुजः स्वाहा मजापतये मनवे स्वाहाग्रये वैश्वानराय स्वाहे-
 त्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीताव्यस्य पूर्णाः सुचनौद्वहणं^१
 जुहोति विष्टे देवस्य नेतुर्मतो वृणीत सख्यं विष्टे राय इयु-
 ध्यसि शुक्लं वृणीत सुख्यवे स्वाहेत्यचैतत्पूर्णपापमन्तर्वेदि निनय-
 त्वापेणाहवनीयं पर्याहृत्य यजमानाय प्रयच्छत्यथ मुख्या-

१ Thus MH Bhav., यदाभिष्टिः B Be U Ms Mac.

१ Thus M Tr Be Ba U Ms; the other MSS. सोदुहः; but cp. TE
 . vi 124

- सुखां याचति^१ तस्याऽऽग्रहृत्पिण्डान्पूतिद्वयानीति संप्रकीर्त्या-
 न्यसुवं प्रत्यस्याहवनीयस्थान्तमेघद्वारेषु प्रवृणक्ति मा स भित्त्या
 दृष्ट्वेति दाभ्यामथैनां परिददाति भिचैतामुखां तपैषा मा
 भेद्येतां ते परिददाम्यभित्त्या इत्यथ वै भवति यदि भिद्येत
 ५ तैरेव कपालैः सऽसृजेदिति^१ सा यदि भिद्यत^१ एतान्येव^१
 कपालान्यवाञ्छनं पिष्ट्वा येषा मृन्मायश्चित्ताय परिमेते तथा
 सऽसृज्य कृत्वा पक्वाश्चूच निदधात्यपान्यां प्रवृणक्त्यथ वै भव-
 त्यम्बरीषादक्षकामस्यावदध्यादित्यथ वै भवति यं कामयेत
 यजमानं भ्रातृव्यमसौ जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहत्यावदध्यादित्यथ
 १० वै भवति यो गतश्रीः स्यान्नचिता तस्यावदध्यादित्यथ वै
 भवति यो भृतिकामः स्याद्य उखायै संभवेत्स एव तस्य
 स्यादिति^१ स य एवैव उखायै संतापाज्जायते तस्मिन्कुञ्ज-
 कुलायमवदधाति यो ते अग्न योजस्विनी तनूरोषधीषु प्रविष्टा
 तां त एतेनावयजे स्वाहेत्यथ कुमुकमाज्यसंयुतमवदधाति
 १५ द्रुमः सर्पिरासृतिरित्यथ वैकदतीं च शमीमयीं च समिधा-
 वादधाति परस्या अग्नि संवत्स इति वैकदतीं परमस्याः
 परावत् इति शमीमयीर्मय शीद त्वं मातुरस्या उपस्य
 इति तिसृभिर्जातमुपतिष्ठते^१ ऽथ पञ्चौदुम्बरीः समिध
 आदधाति ॥ १३ ॥

१ भिद्येतैतान्येव U Be Ms, the others (exc II which is corrupt and
 Ba, which is incomplete) भिद्यत एतान्येव; cp supra p 7, 20

यदग्ने यानि कानि च यदन्तुपजिज्ञिका राविः पूराविम-
प्रयावं नाभा पृथिव्या याः सेना अभीलरीरित्येनं पञ्चर्वेन
राचोग्रेनोपतिष्ठते ह्युष्ण पाजः प्रसितिं न पृथ्वीमित्यथ तिस्रो
नानावृक्षाः शमिधो ऽभ्यज्यादधाति दृष्ट्वाभ्यां मलिष्पूमित्या-
श्वर्यो ये जनेषु मलिष्वत्र इति वैकङ्कतीं यो अस्मभ्यमरा- ५
नीयादिति शमौमयीमय सङ्गितं मे मद्योदेवां वाह्य अति-
रमित्युत्तमे औदुम्बरी वाषयन्नेवाभ्यादधात्यथ ह्यणाजिने
यजमानं वाचयति 'मुष्टौ चैव न करोति वाचं च न यच्छ-
त्यथैतामामन्दीं व्यम्नाशिक्रपागां जघनेमाहवनीयं निदधाति'
तस्मामिषद्वाभ्यां परिमृष्टोऽस्यमासादयति ॥ १४ ॥ १०

मातेव पुषं पृथिवी पुरीष्यमग्निः स्वे योनौ विभर्तुं वा ।
तां विष्टैर्देवैर्हन्तुभिः संविदानः मजापतिर्विशकर्मा पुनस्त्रि-
त्यंशोऽन उत्तरनिर्वाधः इक्ष्वां प्रतिमुञ्चते दृशानो इक्ष्वा
ह्यथ शिष्यपात्रं प्रतिमुञ्चते विश्वा रूपानि प्रतिमुञ्चते कवि-
र्नक्रोधासेति द्वाभ्यां 'तृष्वीं ह्यणाजिनमुत्तरमथैनमवेदते १५
सुपर्णा ऽसि गरुत्मान्निवृत्ते शिरो गायत्रं चतु स्तोम आत्मा
सान ते तमूर्वामदेयं हृद्द्रव्यन्तरे पक्षौ यथायजिथः पुच्छं
हन्दाः स्रङ्गानि धिक्पिथाः शफा यजूष्टि नामेत्यथैनमुद्गृह्णाति
सुपर्णा ऽसि गरुत्मान्दिवं गच्छ सुवः पतेति 'पुरस्तादेवास्ते

दौर्घाः शिक्वपाशाः^१ कारिता भवन्ति^१ सोः^२ ऽवः^३ वैवः^३ सतिः^३
क्रमते ऽपि वैनमुपोद्यच्छते ॥ १५ ॥

विष्णोः क्रमो ऽस्यभिमातिहा गायत्रं हृन्द शारोह
द्विथिवीमनुविक्रमस्व निर्भक्तः स यं दिश इति चतुर्भिरनु-
५ ष्कन्दसं^४ तृतीये चतुर्यमनुवर्तयति^४ न चतुर्थाथ प्रकामति^४
माहवनीयमुपात्येत्यथाकन्ददितेतामन्वाहाय दक्षिणमश्चमभि
पयावर्तते ऽग्रे ऽभ्यावर्तिसग्रे अङ्गिरः पुनहर्जा सह रय्येति
चतसृभिर^५पोदङ् पयाष्टय कृष्णाजिनमुक्थ शिक्वपाश-
मुक्थत उदुत्तमं वरुण पाशमस्मादित्येनमाहरत्या त्वाहायं-
१० मये दृष्टुपषामूर्ध्वा अम्यादिति दाभ्यामच यं कामयेत
राजन्वाः राइः स्नादिति तं मनसा ध्यायेद्वाइमेव भवतीति
माङ्गणमथैनं यथादत्तं मनिपर्याप्त्यान्तर्वेद्यायादयति भीद स
मातुरस्या उपस्य इति चतसृभिः सह^६साभिर^६च सुष्टी च
करोति वाचं च यच्छत्यथासौ व्रतं प्रदाच्छन्नपतीयाः समि-
१५ धमभ्यादधाति वा जपति वाचपते ऽन्नस्य गो देहीत्यथोख्य-
मुपसमिङ्हे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्निति^७ स याव-
त्तावो ऽसौ व्रतं प्रदास्यन्नावत्येवमेवाक्षपतीयाः समिधमभ्या-
दधाति वा जपति वैवमुख्यमुपसमिङ्हे^८ ऽप प्रातरदित

१ Thus M Tr Be BHU (see m). *पादा Ms. U (pr m.) Bhav

१ Thus M (only सती) Be BHU Be Ms Dhav (one MS) ; सोऽव-
वसति Tr Dhav (another MS) Kes., according to Mss. the words
are: सो ऽव वा वव सति (ac सत्ये) ।

आदित्ये विष्टृष्टायां वाचि वात्सप्रेणोपतिष्ठते दिवस्परि
प्रथमं जज्ञे अग्निरित्येतेनैकादशर्चनं^१ स एवमेव पूर्वधुः
प्रकामत्युत्तरेद्युरपतिष्ठते । ऽथास्योपवसचीये ऽहस्यासप्रः संप-
द्यते^१ ॥ १६ ॥ चतुर्थः ॥

अथातः प्रधाण्यैव मीमांसा^१ दीक्षितं वायोगच्चेमो^१
विन्दत्यन्यथा वा देवयजनादीक्षते सः सृजन्ति व्रते^१ मंथमृज्जि
व्रतदुषयोर्वसावाद्दधति यदाधेयं भवति नीडे गार्हपत्यं प्रउग
आहवनीयमित्यथोख्यमुद्यच्छत^१ उदु त्वा विधे देवा इत्यथैन-
मनसः प्रउग आसादयति औद त्वं मातुरस्या उपस्य इति
चतसृभिः सहस्राभिरप्येतानामग्दीपादात्फल्गुकेषु यथासुप्तु^{१०}
विनिबभ्रन्ति^१ मथमे वज्रे शिक्वापाशं प्रपद्यन्त्यपि वारण्यो-
रग्नीन्वमारोह्य प्रयाति भद्रादग्नि श्रेयः प्रेक्षि प्रेदमे ज्योतिष्मा-
न्यादीति इन्धनार्णय यद्यच उत्सर्जत्यकन्ददित्येतामन्वाहायाव-
सिते इतानुषिकाः समिधमभ्यादधाति समिधाग्निं दुवस्यत
इतैर्वाधयतातिथिम् । आसिन्ध्या जुहोतन स्वाहेति गायत्र्या^{११}
ब्राह्मणस्य प्रयायामग्निर्भरतस्य इष्टस्य इति चिष्टुभा राजन्यस्य^१
स यावत्कनः प्रयास्यन्धवत्येवमेवैतत्कर्त्तव्यं करोति^१ ॥ १७ ॥

अथातो भक्षन एवातिवृद्धस्य मीमांसा^१ भक्ष्यं वेदति-
वर्धते स उपकल्पयते सतमयोद्वीः संदश्रमनित्येतामन्वादाय

१ After आहवनीयम् M Tr H Ba om इति; Msc : दक्षिणतो दक्षिणाग्निं
यापयन्तीति इतिशब्दः सूत्रपत्रि; in the collateral passage (Vol I,
p 165, 11) however, no इति is found

- यथापकृत्यन्ति शोख्या ^१ अथैतमग्निं संदग्धेन परिगृह्य भते
 स्वधायायोदर्याषु भस्म प्रवेष्टयत्यापो देवीः प्रतिगृह्येत भस्मै-
 नदक्षमे सधिष्टव गर्मा अश्लोषधीनामिति तिसृभिरनुच्छन्द-
 समर्थेन ज्योतिशतीर्था प्रत्यवदधाति प्रसद्य भक्षना योभिं
 पुनरासद्य सदनमपश्येति दाभ्यामथ पुनरुर्जा सह रप्येति
 दाभ्यां पुनरुदैत्योष्यनुपसमिद्धे ^२ पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः
 समिन्धतामित्यथैनं यथादत्तं प्रतिपर्याहृत्य यजमानायतने
 तिष्ठन्नुपतिष्ठते बोधा स बोधीत्यान्तादनुवाकस्य ^३ स पाव-
 त्वालो भस्मातिवर्धत एवमेवैतत्सर्वं करोत्यथातः काशायैवोपगते
 संभारेभ्यः ^४ ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥

- अथातः क्रयस्त्रीवोपवसद्यः पर्याग्नवते ^५ स उपकृत्ययते
 पञ्चशतमिष्टका अपरिमिता अपस्या मैत्रेयीः छण्णाक्षिसुप-
 पक्का भस्म पुरीषमूषान्सिकता इत्यथोपवसयीये इह देवयजन-
 मथवच्छत्येदमगन्नापेतेति दाभ्यामथ भस्मैदिं विनिमीत
 एतानेव ज्ञापयः प्रक्रमाम्प्रक्रम्योष्ण्या मानेन प्रमाद्य समन्तः
 स्यन्दया परितनोति ^६ पृष्ठमातनोत्यपैतमग्निं प्रत्यक्षं पूषा-
 वटीयाच्छ्रद्धोर्विमिमीते पुरुषमाप्तेषु वेणुना ^७ समपचपुच्छम-
 रजिना ^८ पक्षौ द्राघीपाक्षौ भवतः ^९ पक्षिर्धं वा सप्तविधं वा
 द्वादशविधं वा यावदिधं वा चैव्यमाणो भवत्यथैनमक्षण्या

१ उदेति only MH, cp TS v 225, उदेति all the other MSS

२ वेणुमावस्य and अरजिना वा M

मानेन प्रमाद्य समन्ताः स्वन्द्या परितनोत्यनुस्वन्द' लेखां
 लिखत्यपोद्भूत्य स्वन्दां कर्पूः खानयन्मु'च्छ्रयन्त्यपस्या' दक्षिण-
 नद्य पद्याच्च वर्षायिषीः कुर्वन्त्येतावदेवैतद्वहः कर्म क्रियते ।
 वयन्त्येताः रात्रिमपाध्वरुपररात्र आद्रुत्य सः प्राप्तिं चित्तान-
 प्रतं दोषयतेत्येतेमग्निः सते समुप्य दक्षिणतो ज्वलयन्त
 आसते' इत्येतदन्वयाधतनः प्रकृतिष्वेव परितोषयति' तस्मिन्-
 क्षतस्तः प्राचीरिष्टका आघातयति दे पुरस्तात्समीची दे
 पश्चात्समीची' अथैनं प्रदक्षिणं चयोद्गमभिरिष्टकाभिः परि-
 चिनोत्यन्विष्टकं लेखां लिखत्यपोद्भूत्येष्टकाः कर्पूः खानयन्मु'-
 च्छ्रयन्त्यपस्या' दक्षिणतश्च पद्याच्च वर्षायिषीः कुर्वन्ति' ॥ १८ ॥ १०

अथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं' गृहीते मपि गृह्णाम्ये अग्निं यो
 गो अग्निरिति' स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति' येतमन्वमभिन्वयान्तःप्रकर्तमिमासुपदधाति प्रजा-
 पतिस्त्वा सादयतु तथा देवतयाग्निरस्वद्भुवा सीदेत्येव संभारा-
 निवपत्यग्नेर्भस्मासीति भस्माग्नेः पुरीषमसीति पुरीषः संज्ञा- १५
 मसि कामधरणमित्यूषाव्यायि ते कामधरणं भूयादिति
 चिकता' अथैनान्वंशयौति सं या वः प्रियास्तनुवः सं प्रिया
 हृदयानि वः । आत्मा यो अस्तु संप्रियः संप्रियास्तनुवो ममे-
 त्वाथैनान्वकल्पयति कल्पेतां यावाष्टपिवी कल्पन्तामाप ओषधीः ।
 कल्पन्तामग्नयः प्रपन्नम ज्यैष्ठ्याय सव्रता इत्यथोर्ध्वं चित उप- १०

दधाति चित्तं स्य परिचितं ऊर्ध्वचित्तः अयधं तथा देवत-
याङ्गिरस्त्रुवाः सीदतेत्यथानुब्रूहत्याप्यायस्तेति गायत्र्या नोद्गा-
णस्य सं ते पयाः सीति चिष्टुभा राजन्यस्य^१ यथासुष्ठु यथाशर्कर-
मतुब्रूहति^१ तस्मिन् सतस्रः प्राचीर्याजुषीरुपदधाति ॥ २० ॥

५. अयः सो अग्निरग्ने दिवो अर्धमश्वा जिगाक्षग्ने यजे
दिवि वरुः इधियां पुरीषासो अग्नय इति^१ द्वे पुरस्तात्स-
मीची इडामग्र इति दक्षिणामयं ते योनिर्धृतिय इत्युत्तरा^१
द्वे पश्चात्समीची चिदसीति दक्षिणां परिचिदसीत्युत्तरामध्वेन
प्रदक्षिणं चयोद्गभिर्लोकं पृष्ठाभिः परिचिनोति लोकं इष्य
१०. किद्रं पृष्ठायो सीद शिवा त्वम् । इन्द्राग्री त्वा ब्रह्मस्तिरसि-
न्योनावसीधदक्षिति^१ तथादेवतं करोति तथा देवतयाङ्गि-
रस्त्रुवाः सीदेत्यथ सूददोहसं करोति ता अस्य सूददोहसः
सोमः श्रीणति पृथयः । जन्मदेवानां विप्रस्त्रिष्या रोचने
दिव इत्यथानुब्रूहत्या ह्यणमथमभिभूय तनुपुरीषमुपदधाति
१५. प्रष्टो दिवीति^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहमं करोतीति त्वा
इयं प्रथमा चितिर्निष्ठायत^१ एवमेव द्वितीया निष्ठायत एवं
तृतीयैवं चतुर्थ्यं पञ्चमी^१ तान्यदि^१ चेयत आदित्यो ऽभ्युदि-
याद्वाप्यमो ऽध्वर्यु यजमानो ऽप्यारभत^१ उख्यमेवाध्वर्युरादत्ते
प्रतिषमेधनीयं प्रतिप्रस्थाता^१ तौ पुरस्तात्प्रत्यक्षौ समितमिति
२०. चतसृभिः संनिवपतो^१ ऽथ शिक्वादुक्षां निरूहति ॥ २१ ॥

१ Thus (त्वम्) M Tr II Bhav. (तानध्वर्युः कदाचनमानान् according to Bhav.), ता एदि B Bo Bu U M^१ (ता एच चिद्वीः according to M^१)

सातेव सुवं वृषिवी सुरीयमग्निः खे योनावभाइषा ।
तां विद्येद्वैश्वंतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विशकर्मा विमुञ्च-
त्विति ^१ तां नावेचेतेत्याहुः शुभत्येव हि भवतीति ^२ तथा-
मन्यवावेचमाणो ^३ दधिद्रष्टाग्रास्यत्वमुं ^४ ते शुचि दधामीति
वा तृष्णीं वाचैनाऽऽ भिकताभिः पूरयित्वा दधोपरिष्ठासंप्र-
च्छाद्योत्तरे ग्रास्तासुष्ठे निदधत्येवमेव द्वितीयां पूरयत्येवं
तृतीयां ^५ ता आ कास्तात्परिग्रे ^६ इय वैशानर्यां शिष्यमादत्ते
यदस्य पारे रजसः शुभं ज्योतिरजायत । तस्य पर्यदति दिष
इत्यथ वाचति नैर्धन्तीः क्षणाक्षिसुधपक्षा आसद्दौः ^७
इत्यस्य प्रबन्धमनुदपाचमित्येतत्समादाय दक्षिणया दारोप- ^{१०}
निष्कस्य तां दिशं यस्मि यवाश्च स्रक्तमिरिषऽ स्रष्टं भवति
प्रवरो वा ^८ तदेतत्पराचीनपाशऽ शिष्यं न्येष्यत्यग्ने ^९ वैशानर
स्नाहेति ^{११} शिष्यपाशमनु पराचीर्नैर्धन्तीरुपदधाति यमः सु ते
निर्धन्ति विश्वरूपे यत्ते देवी निर्धन्तिरायवन्ध यच्छाले यथाः
मूर आसञ्जुषीमीत्युपास्नाद्यायद्दौऽ इत्यस्य प्रबन्धमनुदोप- ^{१५}
तिष्ठते इत्युच्यतेमयजमानमिच्छ देवीमर्हं मिर्धन्ति वग्दमान
इति द्वाभ्यामंवापी व्यतिविध्य परास्य पाचमनवेचमाणा

१ अन्वेकावेच० Bhav., अन्वर्नवेच० Tr.

२ अवाण U (sec. 22.) Ms, Draidha and probably also M; इव
Bo II Tr U (pr. 22). Bhav., Ket.

३ M loc., perhaps rightly. निष्य ।

४ Thus Tr Du U (sec. 22.) Ms Bhav.; निरक्षति MATA 22-23
(pr. 22.)

आयन्ति^१ इत्युपादाग्नचाख्येतेनैव यथेतमेत्य गार्हपत्यमुपतिष्ठन्ते
निवेशनः संगमनो वसूनामित्याहवनीयसु द्वैक उपतिष्ठन्ते
ऽयमितो ऽधि गार्हपत्यो भविष्यतीति^१ ॥ २२ ॥ यष्टः ॥

- अथ प्रायणीयेन चरति^१ प्रायणीयेन चरित्वा पदेन
१ चरति^१ पदेन चरित्वा राजानं कौलोद्धातिथ्यं निर्वपत्याति-
थ्येन प्रचये प्रथमाभां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्यथोपनिष्क्रम्य^१ संप्रैष-
माह सुमह्यं सुमह्यं माह चिच्छनत्रतं प्रयच्छतेत्याहयति
सुमह्यः सुमह्या^१ चिच्छनत्रतं प्रयच्छति^१ स पुच्छादिवापे
चतुरः प्रतीचः प्रक्रमान्प्रक्रमति दक्षिणं पञ्चमं^१ तत्पदं
१० निदधाति^१ स उपरवाणां काक्षो^१ ऽथ महावेद्य उभरा-
दक्षीयाच्छहोर्वैद्यकोन द्वादश प्रतीचः प्रक्रमान्प्रक्रमत्युदक्षं
अधोदमं^१ तदाग्नीध्र उपसोदति^१ स उत्करस्य काक्षो^१ ऽथो-
परवाणां काक्षान्स्त्वमग्न्युर्ध्वरती^१ दमेन प्रसिद्धं पौरौडाग्निकं
चिर्यजुषा तृष्णीं चतुर्थं^१ पूर्वं परिधातुं परिगृह्णाति^१ करणं
११ अपत्यु^१ ह्यनु^१ ह्यतादाग्नीध्रस्तिर्हरति^१ यदाग्नीध्रस्तिर्हरत्यथापेण
ग्राह्यां निष्ठसंप्रैषमाह वेदिकारा वेदिं कल्पयतेति^१ यथा-
संप्रैषं ते सुर्वन्यथ काष्ठांजिनीरुपानह उपमुञ्चन्ते चित्ते लेत्य-
ध्वर्युराचिते लेति प्रतिप्रस्थाता मनयिते लेति गच्छा तपयिते
लेति यजमानश्चित्ते त्वा चित्ते लेत्येव वा- सर्वं^१ ऽपि वा
१० तृष्णीमेवाय याचति धनुर्माणवचतुरो ऽस्मन् ऐन्द्रोमिष्टकां
विभक्तिमुदपात्रं दर्भस्रावं दूर्वाभाव्यस्त्रालौः ससुवामित्येत-

समादायोत्तरे श्रोत्र्यन्ते सप्सादयन्त्यय^१ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं^२
 गृहीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो नो अग्निरिति^३ स्वयंचितिं
 जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि धामेति^४ श्वेतमश्वमभि-
 गृह्णान्तःशर्करमिमानुपदधाति प्रजापतिस्त्वा सादयतु तथा
 देवतयाग्निरस्वद्भुवा सीदेत्ययादन्ते धनुर्बाणवच्चतुरोऽस्मान्
 इत्येतस्मादाय जपनेन दक्षिणेनाग्निं परीत्यायेण पूषा-
 वटौषः५ अहुं निहन्मरुदधिव्यं कृतायत्यान्तःशर्करमिपुं
 निहन्ति ॥ २३ ॥

इन्द्रस्य वज्रो ऽग्निं वार्ष्णेयसूपा नः प्रतिस्रज इत्याहुद्या-
 स्मानुपदधाति यो नः सुरस्तादघायुरभिदासत्येतः५ सो ऽस्मान्-^६
 गृह्णत्वित्यय दक्षिणस्य पक्षस्य दक्षिणे पक्षोपश्रव^७ आयत्यान्तः-
 शर्करमिपुं निहन्त्याहुद्यास्मानुपदधाति^८ यो नो दक्षिणत
 इत्यय पुच्छस्त्रापरे पुच्छोपश्रव^९ आयत्यान्तःशर्करमिपुं निह-
 न्त्याहुद्यास्मानुपदधाति यो नः पश्चादित्यपोत्तरस्य पक्षो-
 त्तरे पक्षोपश्रव^{१०} आयत्यान्तःशर्करमिपुं निहन्त्याहुद्यास्मानुप-

१ Thus (plural) Tr U De B Ms (sc. परिवर्तित according to Mao) ;
 •सादयत्यय III.

२ Thus M Tr De Ms ; आत्मा. H ; आत्मनः B.

३ Instead of उपश्रव (cf. Śaṅkha-sūtra 6, where, however, the var.
 r. उपश्रव and उपश्रव, cp Lāty. I. 5, 7, Drāhy. II. I. 10, are found)
 the MSS have mostly उपश्रव or उपश्रव ।

४ Here Bu breaks off; here and infra M Tr U (pr. m.) every
 time निहन्त्याहुद्याः ।

- दधाति यो न उत्तरत इति ^१ दिक्षूपदधातीति ब्राह्मणं^१
 तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः^२ करोत्यथैतामैन्द्रीमिष्टकामाक्रमणं
 प्रत्युपदधाति स ई पाहि य ऋजीषी तद्वचो यः शिप्रवा-
 ण्वृषभो यो मतीनाम् । यो गोचभिद्वजभृद्यो हरिष्ठाः स
 ५ इन्द्र चित्राङ्ग अभिदन्वि वाजामिति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसं करोत्यथ^३ दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्र आयाहि
 वीतय इति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथाधिद्रुत्य^४
 स्वयमावृषीधङ्गः प्रकुमुद्वृक्षोदपाचमुपनिनीय दभंस्तम्बमुप-
 दधाति वाक्त्रा समुद्र उपदधानिति वा द्रुष्णीं वायैनङ्ग सुवा-
 १० ऊतिभिरभिजुहोति स्रजूरब्धो ऽथावभिरिति पञ्चभिरप दूर्वा-
 मुपदधात्याचने ते परायणे दूर्वा रोहन्तु सुध्मिणीः । उत्तो
 वा तप जायानै ह्रदो वा पुण्डरीकवानिति ^१ तथादेवतं
 कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथास्यैतत्पुरस्तादेवौदुम्बरं युगलाङ्गलं
 कारितं भवति ॥ २४ ॥
- १५ 'यद्वं वा द्वादशगवं वा' तस्य वरवाः संवृप्ति सं वरवा
 दधातन निष्कृताहावमवटमिति द्वाभ्यां^१ युनक्ति वीरा

१ •दोहसं M Tr H.

२ Thus B Bhav. Ms., the passage अथ दक्षिणतो...करोति (1 7) is inserted by M Tr BHU infra l. 13 after •दोहसौ करोति ; but cp. the order, in which supra p 21, 20 the substances are enumerated.

३ cp Ath. V. vi, 106 1

४ cp Pitrmedhasūtra p 22, 5 sqq

युञ्जन्ति कवयो युगा युनक्त सीरेति द्वाभ्यां^१ छपति छात्रं
 पवीरवः शुनं नः फाला इति द्वाभ्याः^२ गीतां प्रत्यवेक्षते
 कामं कामदुष्टे धुल्य एतेन सीतेति द्वाभ्याः^३ स पुच्छादेवापे
 तिस्रः प्राचीः सीताः छपत्युत्तरायै ओषेर्दक्षिणमष्टमभि
 तिस्रो^४ दक्षिणायै ओषेर्दक्षिणमष्टमभि^५ तिस्रो^६ दक्षिणा-
 त्पचादुत्तरं पञ्चमभि तिस्रो^७ ज्येष्ठान्विसुच्य प्रदक्षिणमावर्त्या-
 क्षिरभुक्ष्योदीच उमृजति^८ त एते ऽध्वर्याभवंति यदि
 दक्षिणावता यजते^९ यद्यु वै सत्तियो^{१०} ऽग्निर्यथागवं व्युदचन्ति^{११}
 यत्रैवानवाहस्तद्युगलाङ्गसमंयास्यैतत्पुरस्तादेवौदुम्बरे द्रोणे धर्वा-
 यधं दध्नाज्येग समुदायुतं भवति^{१२} स पुच्छादेवापे तिस्रः १०
 प्राचीः सीता वपति धा जाता ओषधय इति तिसृभिरनु-
 च्छन्दसमुत्तरायै ओषेर्दक्षिणमष्टमभि तिसृभिर्दक्षिणायै
 ओषेर्दक्षिणमष्टमभि^{१३} तिसृभिर्दक्षिणात्पचादुत्तरं पञ्चमभि
 पञ्चभिस्तुर्दशभिर्वपतीति ब्राह्मणमथ दिग्भ्यो सोष्टान्वम-
 ष्यति^{१४} सो ऽत एव प्राङ् द्रुत्वा बहिःशर्कराक्षोष्टमादत्ते^{१५} ११
 तमन्तःशर्करं न्यस्यति ॥ २५ ॥

१ Thus MT Ms; ओषेरोत्तरं all the other MSS.

२ Thus M Tr UHB Be Kef. (the MS. of the India Office has twice उमृजति, both times corrected into singular); उमृजति Misc; cp. TS. v. 2 5.3.

३ Thus (or ध्विरी) all exc. MB Kef., which have सत्तियो ।

४ Thus B; आदक्षन्ति Ms; व्युदचन्ति M Tr Be U (pr. m); व्युदचति U (acc m).

५ Thus M (pr m) and Ms; the other MSS ओषेरोत्तरं ।

६ Thus Ms only, all the other MSS पचादोत्तरं ।

- मा नो हिंसीञ्चनिता यः श्रियथा इत्येष दक्षिणं पंच-
 मनुद्रुत्य बहिःशर्कराक्षीष्टमादत्ते ^१ तमन्तःशर्करं न्यस्यत्यभ्या-
 वतंश्च श्रियिवीत्येष पुच्छमनुद्रुत्य बहिःशर्कराक्षीष्टमादत्ते ^१
 तमन्तःशर्करं न्यस्यत्यग्रे यत्ते शुकं यत्तद्वन्मिथ्यपोत्तरं यत्तमनु-
 २ द्रुत्य बहिःशर्कराक्षौ क्षीष्टावादत्त इयमूर्जमहमित आदद
 इति ^१ तयोरन्यतरमन्तःशर्करं न्यस्यत्या नो गोषु विग्रत्वीयभी-
 खिति ^१ तां दिशमितरं निरक्षति यन्नामस्य दिशि देव्यो
 भवति जहामि चेदिमनिराममौवासित्वाददान एवैतां दिश-
 मभि संपादयेदित्येतदेकं ^१ यजुषां यजुर्विपरिहरेदित्येतदपर-
 १० मं य महावेद्या उत्तरादक्षीयाच्छ्रद्धांवेद्यन्तेन चौग्रतोषः प्रक-
 माग्रक्रामत्युदसं चतुर्थं ^१ तत्तात्वाज्ञातृता चात्वाहं परिहृष्य-
 त्युत्तरवेदेराहृतोत्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिसुत्याद्य मिक्ता
 निवपत्यग्रे तत्र अत्रो वय इति पङ्क्तिरनुच्छन्दसमर्पोर्ध्वं चित
 उपदधाति चित स परिचित ऊर्ध्वं चितः श्रयध्वं तथा देव-
 १५ तपाङ्गिरस्त्रुवाः बीदतेत्यधानुच्छ्रुत्याप्यायस्तेति गाध्या
 माह्वयश्च सं ते पयान्नीति त्रिष्टुभा राजन्यश्च ^१ ययानुष्टु
 यथाशर्करमनुष्णूयति ^१ ॥ २६ ॥ सप्तमः ॥

अथैतो महाचितिः सप्तमादयन्त्यग्रे प्रास्तामुच्छ्राव्यां वा

१ MB Be Tr U Ma 100 वा १ II om. this word as also the
 DrauidhasBira.

१ संपादयत्यः II Tr Bhav

चर्मणि वा द्वाविंशतिः^१ च^२ दर्भपुच्छीलानि पथःप्रोचं चाव्य-
 प्रोचं चायं चौत्तरवेदिकाश्च संभारान्भार्हस्पत्यचयोदशाष्टः
 सुश्रेष्ठकास्तावत एव हिरण्यग्रस्कांश्चतः^३ चोदकम्भं च मुष्करपर्णं
 च रुक्मं च हिरण्यं च पुरयं सुचौ च सर्पग्निरय सर्वं च
 स्वयमावृणानिकोतं दश च स्कन्धा अत्रकाय वा च चान्या १
 उपधाश्चम्भवति ता दधि च मधुमिश्रं कूर्मं चौदुम्बरं चोत्तु-
 खलमुषलः सर्वोपधं चोखाय पशुग्रीवाणि चेति^४ द्वाविं-
 शतिः^५ दर्भपुच्छीलानि पथःप्रोचे इवधाय तैः प्रोक्षत्यग्रीवो
 ऽग्निभ्यो जुष्टाग्नौचामीति वा तृष्णीं वाग्निनाग्निः समिधत
 इत्यान्यप्रोक्षेणाथ संप्रेषमाहाग्निभ्यः प्रणीचमानेभ्यो ऽनुब्रूहीति^६ १०
 यदि होता न कामयते यजमान एव पुरीष्यासो अग्रय
 इत्येतामेकां चिरन्वाहायाग्निप्रयमाः^७ प्रतिपद्यन्ते^८ इत्येतेनाग्नेन
 प्राचाधिप्रवति ॥ २७ ॥

अभ्यग्रादिभ्याः इतना अरातीरित्यप दक्षिणमश्वमभव-
 क्रामन्तमनुमन्त्रयते यदकवदः प्रथमं जायमान इत्युत्तरे ११

१ om. HM; च only found in U (sec. m) and Ms.

२ Thus TB Be U (sec. m); भार्हस्पत्यं चचयोः HU (pr. m.);
 भार्हस्पत्यं चचोः M.

३ Thus (•अस्काः) M Tr. Be U Ms; •अस्काः Be.; अस्काः HU
 (pr. m).

४ Most of the MSS ins. च ।

५ अथावृणानि MH.

श्रोष्ठन्ते सःसादयन्त्यै^१ दाभ्यामात्मन्यग्निं^१ गृहीते मंयि
 गृह्णाम्ये अग्निं यो नो अग्निरिति^१ स्वरंचित्तिं जपति यास्ते
 अग्ने समिधो यानि धामेति^१ येतमयमभिमृश्याधिद्रव्यपा-
 मिदं न्ययनं नमस्त इति दाभ्यामप पुच्छसन्धौ चात्ममन्धौ च
 ५ घतं निदधात्यपोदकुम्भं^१ पर्यस्त्यादन्ते दक्षिणेन कुम्भः सन्धेन
 कुम्भौः सतात्पूरयित्वा हिरण्यगस्तौ प्रत्यस्य या एता
 दक्षिणादः सात्स्वयमादृशामभ्याद्रवन्ति तासु विपुवत्यनुमीत-
 मुपदधाति ॥ २८ ॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका चाथाः राजा वरुणो याति
 १० मथ इति दाभ्यामेवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य या एता उत्तरायै
 श्रोणेः स्त्रयमादृशामभ्याद्रवन्ति तासु विपुवत्यनुमीतमुपदधाति
 द्वितीयथा च चतुर्णां चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य या एता
 दक्षिणायै श्रोणेः स्त्रयमादृशामभ्याद्रवन्ति तासु विपुवत्यनु-
 मीतमुपदधाति पञ्चम्या च षष्ठ्या चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य
 १५ या एता उत्तरादः सात्स्वयमादृशामभ्याद्रवन्ति तासु विपुव-
 त्यनुमीतमुपदधाति सप्तम्या चाष्टम्या चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य
 या एता दक्षिणात्पचात्स्वयमादृशामभ्याद्रवन्ति तासु विपुव-
 त्यनुमीतमुपदधाति नवम्या च दशम्या चैवमेव पूरयित्वैवं
 प्रत्यस्य या एता उत्तरात्पचात्स्वयमादृशामभ्याद्रवन्ति तासु

१ •सादयन्त्यै• Tr Bo BU Ms., •सादयन्त्यै• MH.

१ Thus M Tr Bo U Ms., •अग्निं• BH

१ विषय instead of निदधानि M Fr IU, omitting the following चय ।

विपुवत्यनुशीतमुपदधात्येकादश्या च दादश्या च ' तार्घ्यां बार्ह-
 स्पत्यं मथ्य' उपदधाति दिवि अथस्नान्तरिक्षे यतस्तु पृथिव्या
 संभव ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय त्वेत्यनुशीतमुपदधातीति
 ब्राह्मणं ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोति ' ॥ २६ ॥

अथोत्तरवेदेराहोत्तरवेदिमल्लङ्करोत्यपोत्तरवेद्यामपां पृष्ठ- १
 मशीति पुष्करपणमुपदधाति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोत्यपोत्तरवेद्यामेवोत्तरनिबन्धः इहामुपदधाति ब्रह्म जज्ञा-
 नमित्यथैनमत्तृण्या पञ्चगृहीतेन व्याधारयति कृणुष्व पाजः
 प्रसितिं न पृथ्वीमित्यथ दक्षिणतः प्राचः पश्चिमं पुष्य-
 मुपदधाति हिरण्यगर्भः समवर्तताम इत्यथैनमभिमृशति द्रष्टु- १०
 यस्कन्देति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसौ करोत्यपोत्तरतः
 प्रक्रमवेलायाः शुशामुपदधात्याज्यस्य पूर्णां कार्पयंमयीं दध्नः
 पूर्णामौदुम्बरीं दक्षिणां कार्पयंमयीमुत्तरामौदुम्बरीमियम-
 शीति कार्पयंमयीमभावनीत्यौदुम्बरीं मनयेव ' तथादेवतं
 कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथ दक्षिणे प्रसन्नाटे सर्पग्निरुप- १५
 दधाति नमो अस्तु सर्पेभ्य इति तिसृभिरमुष्मन्द्दसमपि वा
 यतउच्चारं जनपदस्य जन्मं भयं मन्यते ' तथादेवतं कृत्वा
 सूददोहमं करोति ' ॥ ३० ॥ अष्टमः ॥

अथ खयमावृषा यजुषा करोति भुवांसि धरणाकृता
 विश्वकर्मणा सृजता । मां तां ममुरं उदधीन्मा सुपर्णा ज्वय- २०

- माना श्रुचिवीं दृष्ट्वेत्येनामश्वमवघ्राणाविदुषा ब्राह्मणेन
 महाधिद्रुत्योपदधाति ययैतस्य पुरुषस्य प्राणैः प्राणाः संनिधी-
 येरन्नापिधीयेरन्ध्रः प्रजापतिस्त्वा सादयत्वित्यनुद्रुत्याग्निस्ता-
 भिपातु मद्या स्त्रस्त्या कर्दिपा श्रंतमेन तथा देवतयाङ्गिरस-
 ५ हुवा सीदेत्यनुप्राण्यात्प्रथमाः स्वयमावृषासुपधायेत्यनुप्राणित्य-
 धैय ब्राह्मणो वरं ददात्येष सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा स्वय-
 मावृषावकाशे जुहोति चित्तिं जुहोमि मनसा हृतेनेत्यहुषा-
 भ्यामन्वारभ्यान्वारोहं वाचयति श्रुचिवीमाकमिषं प्राणो मा मा
 वासीदित्यपरे विले हिरण्येष्टकासुपदधाति तेजो ऽमि तेजो
 १० से यच्छ श्रुचिवीं यच्छ श्रुचिषी मा पाहोति ' तां जघनेन
 प्रकमवेलायां मण्डलेष्टकासुपदधाति श्रुचिषुदपुरमघेन विष्टेति '
 दक्षिणतो रेतःसिचसुपदधाति श्रुचिवी रेतःक्षिप्वा से रेतो
 दधातु या से रेतः प्रजनयमिति ' तथादेवतं हत्वा सुद-
 दोहसः करोति ' ॥ ३१ ॥
- ११ अथैता दश स्कन्धाः प्राचीरायातयति द्वे अतये द्वे
 द्विपशुषी विराजं च विदध्योतिषं च मयुजं चापाढां च द्वे
 संयान्याहृतये उपदधाति मधुस्य माधवद्येत्येकामगुपदधात्यग्ने-
 र्यानिरसोत्येष द्विपशुषी उपदधाति काष्ठात्कापठात्प्ररोहन्ती
 या अतेन प्रतनोषीति दाभ्यां दूर्वेष्टकामं च हिरण्यमर्घ्यं सुप-
 १० दधाति यास्ते अग्ने सूर्यं इषो या वो देवाः सूर्यं इष इति '
 विराजं च विद्यजोतिषं च विराट् ष्योतिरधारयद्दृश्यतिस्त्वा
 सादयत्वित्युत्तरामं च मयुजसुपदधातीन्द्राग्निभ्यां मा मयुजा

मारथ्यमनु ते दिशामीति शुचमनूयजति । अलाटे हिरण्ये-
 ष्टकामुपदधाति वक्ष्यो दिगां पतिरित्युत्तरतो दक्षिण-
 मुख उपविश्यान्तरात्मन्विक्ष्य शिर उपदधाति यो अग्नि-
 रमेक्षपयो ऽधि जात इत्यनुद्रुत्याजा ह्यग्नेरजनिष्ट गर्भादिति ।
 मरममारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूयजति । अलाटे
 हिरण्येष्टकामुपदधात्यग्निर्दिगां पतिरित्यन्तेषु तथा युद्ध-
 औपदध्यादिति ब्राह्मणं । तथादेवं कृत्वा सूददोहसः
 करोति ॥ ३४ ॥ नवमः ॥

अथापष्टा उपदधार्थ्यो लेमग्नादयामीति पक्ष पुर-
 स्ताप्रतीचीरुपदधाति पक्ष दक्षिणतः पक्ष पश्चात्प्राचीः पक्षो- १०
 त्तरतश्चन्द्रश्यास्तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यप प्राणधत्त
 उपदधात्ययं पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनी वसन्तः प्राणायनी
 गायत्री वासनी गायत्री गायनं गायत्रादुपाऽऽश्रुपाऽऽश्रो-
 त्विहृत्तिहृतो रपंतरऽ रयंतरादक्षिष्ठ अग्निः प्रजापतिगृही-
 तथा तथा प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्य इति । दश प्राचीरायातयति १५
 स्वयमावृणाया अयं दक्षिणा विषकमेति । दश दक्षिणा
 प्रायातयति स्वयमावृणाया अयं पश्चादिश्वथवा इति । दश
 प्रतीचीरायातयति स्वयमावृणाया इदमुत्तरात्सुररिति । दशो-
 दीचीरायातयति स्वयमावृणाया इयमुपरि भतिरिति । दश-
 निरुपरिष्टाग्नदक्षिणं परिचिनोत्यन्त्योपदधातीति ब्राह्मणं । १०
 तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यप संवत् उपदधात्यायुषः
 प्राणऽ संतन्विति दादश तिस्रस्त्रिंशो दिक्षु न मध्ये । तथा-

- देवतं कृत्वा सूददोहः करोत्यथापानभृतं उपदधाति प्राची
दिशा वषन्तं अष्टनामग्निदेवता ब्रह्म इविषं चिष्टम्तोमः स च
पञ्चदशवर्तनिस्यविर्वयः कृतमथानां पुरोवातो वातः शानग
अपिरिति ^१ वाचयति पितरः पितामहा इति ^१ दक्षिणेन
५ प्राणभृतो दश प्रतीचीरायातयति स्वयमावृणामभि दक्षिणा
दिशामिति ^१ अघनेन प्राणभृतो दशोदीचीरायातयति स्वय-
मावृणामभि प्रतीची दिशामित्युत्तरेण प्राणभृतो दश प्राची-
रायातयति ^१ स्वयमावृणामभ्युदीची दिशामित्यधेन प्राणभृतो
दश दक्षिणा आयातयति स्वयमावृणामभ्युर्ध्वा दिशामिति ^१
१० वाद्येन प्राणभृतो दशभिरुपरिष्टादपमकैः परिविशोति ^१ विष्णु-
चीरपदधातीति मावृणमपानभृद्विधितिरायते ^१ तथादेवतं
कृत्वा सूददोहः करोत्यथाग्निः सर्वतोमुखं चिरुते ^१ ॥ ३५ ॥

- गायत्रीं पुरस्तादुपदधाति विष्टुभं दक्षिणतो जगतीं
पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः पङ्क्तिं मध्ये ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहः
१५ करोत्यग्रेरङ्गान्युपदधाति प्राच्या त्वा दिशा सादयामि
गायत्रेण इन्द्रसामिना देवतयाग्रेः ग्रीष्मग्निः अग्रे उपदधामि
दक्षिणया त्वा दिशा सादयामि प्रतीच्या त्वा दिशा सादया-
म्युदीच्या त्वा दिशा सादयाम्यूर्ध्वया त्वा दिशा सादयामि
पाङ्क्तेन इन्द्रवेति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहः करोत्युत्त-

१ Thus T: HBU Ms; प्रतीचीर* M Bo

१ Thus Tr Be BU Ms, चिष्टीति MH

१ मथ इति M.

युजा युनज्जीत्युपापाढां श्यालिखितामुत्तररुक्मासुपदधात्य-
पाढासि सहमानेत्यथ संयान्यानुपदधात्यग्रेष्वन्यसि देवानामग्रे-
यान्यसीति ^१ तयादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोति ^१ ॥ ३२ ॥

अथोत्तरेण श्यालिखितामुपविश याचति दधि च मधु-
मियं कूर्मं च ^१ तं दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति मधु घाता चना-
यत इति तिष्ठभिरनुष्णदमनपेनमवकाभारेण परिवेष्य
पुरस्तात्प्रत्यक्षमुपदधाति मही द्यौः पृथिवी च नद्यतस्त आशाः
प्रसरन्वप्य इति द्वाभ्यामपेनश्च शकुभिः परिषिद्न्यभितौ
ऽनवषपंशाय ^१ तयादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्युपाचैव तिष्ठ-
न्याचत्यौदुम्बरं चोत्तुल्लसमुषच्छ सर्वपथं च ^१ तदेतन्मादिश-
माचत्तुल्लसं भवत्यरन्मिमाचं सुषसं ^१ तथाम्बुर्वैपथमवहन्तूर्जा
भागो ऽस्यूर्ध्वः पवित्रमूर्ध्वमग्राद्यायेत्यपेनदुत्तरतः ^१ प्रक्रमवेला-
यामुपदधाति तदिष्टोः परमं पदमिति ^१ लोकांशुषासुत्तरतो
सुषसं करोति ^१ तयादेवतं कृत्वा सूददोहसी करोत्यथ
मुष्णामुष्णं याचति ^१ तस्यामन्तरवम्भाविणो दे मुवाकृती ^१
जुहोत्यग्रे पुष्ठा हि ये तथेति दक्षिणे विन्ने जुहोति पुष्ठा
हि देवदत्तमानिद्युत्तरे ^१ ऽजैनामुत्तरतः प्रक्रमवेलायामुप-
दधाति भुवाभि पृथिवि सहस्र इतन्यत इति ^१ लोकांशुषे
उत्तरत इतिरे करोति ^१ तयादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-
त्यपेनत्पुरुषशिरो याचति ^१ तस्य प्राणेषु हिरण्यशक्ताग्रत्यस्यति १-

^१ Thus U (see. m) and Ms (एतत् सर्वोपथेन पूर्वमुत्तुल्लसं Ms.);
अपेनयः all the other MSS and U (pr m)

- द्रुपस्यस्तुदेत्याश्वे ऽभृदिदं विद्यस्य भुवनस्य वाजिनमिति दक्षिणं नासिकायामग्रेवैश्वानरस्य चेत्युत्तरस्यामग्निर्ह्यतिषा ष्योतिष्मानिति दक्षिणे ऽक्षिण इष्यो वर्चसा वर्चस्वानित्युत्तर ष्ववे वेति दक्षिणे कर्णे इषे वेत्युत्तरे । उप सुचि चतुर्गृहीतं
- १ गृहीत्वा दक्षिणे ऽक्षिण जुहोति चिचं देवानामुदगादनौक-
मित्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीतोत्तरे ऽक्षिण जुहोति चिचं देवा-
नामिति । समान्या जुहोतीति ब्राह्मणमर्थेनद्वया मधुमित्रेण
पूरयति समित्सवन्ति सरितो न धेना इत्यान्तादनुवाकस्या-
र्थेनप्राचीनमुत्तानमुखायामुपदधाति ॥ ३३ ॥
- १० आदित्यं गर्भं पचसा समञ्चधित्यनुदुत्येभं मा हिःसौर्दि-
पादं पशूनामिति । मयुमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्य-
जति । जलाटे हिरण्येष्टकामुपदधाति विषयर्गं दिशं पतिरि-
त्यथ पुरस्तात्प्रत्यक्षुष उपविशान्तरात्मवचस्य शिर उपदधाति
वातस्य भ्राजं वरुणस्य नाभिमित्यनुदुत्येभं मा हिःसौरेकग्रफं
- ११ पशूनामिति । गौरमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्यजति ।
जलाटे हिरण्येष्टकामुपदधाति प्रजापतिर्दिशं पतिरित्यथ
पथाप्राक्षुष उपविशान्तरात्मवृषभस्य शिर उपदधात्यज-
मिन्दुमरुपं शुरणुमित्यनुदुत्येभः षशुर्ग्रं शतधारमुत्वमिति ।
गवयमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्यजति । जलाटे
- १२ हिरण्येष्टकामुपदधाति रुद्रो दिशं पतिरित्यथ दक्षिणत
उदक्षुष उपविशान्तरात्मवृष्णेः शिर उपदधाति वरुचिं
तष्टुर्वरुणस्य नाभिमित्यनुदुत्येभामूर्ध्वं वरुणस्य माथानित्युद्व-

रतः प्राजापत्यामुपदधाति संवत्सरस्य प्रतिमामिति ^१ तर्त्ता जघ-
 नेन प्रक्रमवेत्तायो प्राश्नस्यभमुपदधाति त्वामग्ने हृषभं चैकि-
 तानमिति ^१ तथादेवतं कृत्वा सुददोहमौ करोत्येष लोकंष्टृणा
 उपदधाति लोकं षष्ठं किद्रं षष्ठाय सौद श्रिवा तम् ।
 इन्द्राग्नौ त्वा हृहस्पतिरस्मिन्योनावमौपदधिति ^१ तथादेवतं ^१
 करोति तथा देवतयाद्विरस्त्रद्भुवा सौदेव्यं सुददोहमं करोति
 ता अस्य सुददोहमः सोमश्च शीणन्ति इत्यथः । जम्भन्देवानां
 विश्वमिच्छा रोचने दिव इति ^१ प्राच्याश्च लोकंष्टृणया प्रसौ-
 त्याग्निं प्राचीभिः संप्रच्छादयन्ति ^१ संप्रच्छद्यं पन्थाग्रमाश्रया
 परिकर्षति लोकं षष्ठं किद्रं षष्ठेत्येष चितिकृष्याभिमृशति ^{१०}
 चिन्तिमचिन्तिं चिन्वदि विदानित्योग्रेया गायत्रीतां चिति-
 मभिमृश्या दाभ्यामवद्रवति वाङ्मा आभन्माणदा इत्येषाप-
 राक्षिकीर्वा ^१ प्रवर्ग्यापसद्वा प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्षियते ^१
 वसन्त्येताः राक्षिम् ^१ ॥ ३६ ॥ दशमः ॥

अथ द्वितीये ऽग्न्यादिन आदित्ये प्रवर्ग्यापसद्वा प्रचरत्येष ^{१५}
 काष्ठांजिनी ^१ उपानहानुपमुच्छेते ^१ अध्वर्युश्च यजमानस्याप
 दाभ्यामात्मन्यग्निं गृह्णीते नचि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो नो
 अग्निरिति ^१ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि

^१ Thus M Tr. Ms, the other MSS. abbreviate the following passage.

अथमापराह (or अ) आभरादि B; U Ms.

M Tr U Ms; *जिनीनुपः B; *जिजिरपा H; Do defect.

- धामेति ^१ कृष्णमश्वमभिष्टम्भ तनुपुरीषमुपदधाति शृष्टो
 दिवौति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथापराधिकीभ्यां
 प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ^१ वसन्त्येताः
 रात्रिमेष तृतीये ऽङ्गुदितं आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरति ^१ .
- १ सर्वे एव कार्पाजिनोरूपामह उपमुञ्चन्ते ^१ ऽय याचयाव्य-
 स्त्रालीः ससुवां विभक्तिमुदपाचं पञ्च च स्कन्धा अवकाश या
 च चान्या उपधास्यन्भवति ता ^१ एतत्समादायोत्तरे ओष्यन्त
 मः प्रादयन्त्येव दाभ्यामात्मन्यग्निं यज्जीते मयि यज्जाम्यगे अग्निं
 यो नो अग्निरिति ^१ स्तयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो
- १० यानि धामेति ^१ येतमश्वमभिष्टम्भ्याधिद्रव्यपामिदं न्ययनं
 नमस्त इति दाभ्यामयाधिद्रव्य प्रथमे संचिताङ्गनौ जुहोत्यग्र
 वद्धे तत्त्वा धामीति ^१ दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्निं दूतं
 शृणोमह इति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोति ^१ ॥ ३७ ॥
- अपैताः पञ्च स्कन्धाः प्राचीरायातयति दे चतस्रे दे
- ११ सयुजावेकाः संयानीमृतव्ये उपदधाति शक्य श्रुचिद्वैत्यव-
 कामनूपदधात्यग्नेर्यानिरसीत्येष सयुजानुपदधात्याभाराभ्यां ता
 सयुजा युजा युनज्मि तेजसा ता सयुजा युजा युनज्मीत्येष
 संयानीमुपदधाति वायोऽर्यान्यमीति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथाधिनीरुपदधाति ध्रुवचितिर्ध्रुवयोनिरिति
- १० पञ्चैकैकां दिव्यैकां मध्ये ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-

त्येतस्या उपदधाति सञ्चूर्णतुभिः सञ्चूर्विधाभिरिति पदैकैकां
 दिखेकां मध्ये । समानप्रभृतयो भवन्ति समानोदकां इति
 ब्राह्मणं । तथादेवतं कृत्वा सूददोहमः करोत्यथ प्राणभृत उप-
 दधाति प्राणं मे पाद्यपानं मे पादोति पदैकैकां दिखेकां
 मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहमः करोत्यथ एष्टिमनोहप- १
 दधात्यपस्विभ्योपधौर्जिभ्येति पदैकैकां दिखेकां मध्ये । इन्द्र-
 परिहारश्च षादयतीति ब्राह्मणं । तथादेवतं कृत्वा सूददोहमः
 करोत्यथ मूर्धन्वतोऽपदधाति निष्टम्भो वय इति चतस्रः पुर-
 चाङ्गस्यपातिगौरुयादेवतं कृत्वा सूददोहमः करोत्यथ वयम्ना
 उपदधाति । अविर्वेय इति पञ्च दक्षिणायाश्च ओष्ठागुप- २
 दधाति षष्ठवादय इति पञ्चोत्तरस्थां । वसतो वय इति
 दक्षिणे ऽऽम उपदधाति । दृष्टिर्वय इत्युत्तरे । व्याधो वय इति
 दक्षिणे पञ्च उपदधाति । मिष्टो वय इत्युत्तरे । पुरुषो वय
 इति मध्ये । पुरुषेय चित्तिरायते । तथादेवतं कृत्वा सूद- ३
 दोहमः करोत्यथामिष्टं सर्वतोमुखं चित्तुते ऽग्नेरङ्गानि माणा- ४
 पत्यामृतमभं लोकं दृष्ट्वा । उदीच्या च लोकं दृष्ट्वा प्रसौत्याग्नि-
 मुदीचीभिः संप्रच्छादयन्ति । संप्रच्छादं पलायशाखया परि-
 कर्षति लोकं दृष्ट्वा किद्रं दृष्ट्वेत्यथ चित्तिष्कृत्यामिष्टयति चित्ति-

(Thus (-पातिनोऽप) MBH Bhar. (no MS), पातिनोऽप De;
 •पादिनोऽप Tr H Bhar (another MS), Kea. (twice), Ma. (but Msc. -
 चंपतनयश्च मन्त्रा मन्त्रा आधेया, and यथा अरेयुर्दृष्टपातिन्य इति गोपब.) ।

मचित्तिं चिन्वदि विद्वानित्याग्नेय्या चिष्टुभैतां चितिमभि-
मृग्य दाभ्यामवद्रवति वाक्त्रा शसम्प्राणदा इत्यथापराहिकीभ्यां
प्रवर्ग्योपमङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ' वसन्धेताः
राचिन् ' ॥ ३८ ॥ एकादशः ॥

- ५ अथ चतुर्थे ऽज्युदित आदित्ये प्रवर्ग्योपमङ्गां प्रचरति '
समानं पुरीषस्योपधानमथ पशुमे ऽज्युदित आदित्ये प्रवर्ग्योप-
मङ्गां प्रचरति ' सर्वे एव काष्ठाभिनीरुपानह उपसुहन्ते '
५ अथ याजत्याज्यस्यालीः सन्नुवां विभक्तिमुदपाच्य सर्वं च स्वय-
मावृणानिकोतं दद्य च स्तब्ध्या अवकाय या उ चान्या उप-
१० धास्यन्नवति ता ' एतत्समादायोत्तरे ओष्णन्ते सः समादधन्त्यथ
दाभ्यामात्मन्वाग्निं गृहीते मयि गृह्णाम्यपे अग्निं यो नो
अग्निरिति ' स्वयंचितिं जपति याम्ने अग्ने समिधो यानि
धामेति ' श्वेतमधमभिमृग्याधिद्रवत्पामिदं न्ययनं नमस्त
इति दाभ्यामथाधिद्रुत्य द्वितीये संचिताऽतौ जुहोत्यग्ने दुध
१० तत्ता यामौति ' दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्निनाग्निः समि-
ध्यत इति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ स्वयमावृ-
णामधमत्रायाविदुषा ब्राह्मणेन सहाधिद्रुत्योपदधाति भुव
इन्द्राग्नौ अथवमानामित्यनुद्रुत्य वायुस्त्रामिपातु मद्वा स्वप्या
कृदिषा शंतमेन तथा देवतयाद्विरस्वद्भुवा वीदेति ' अन्या-
१० द्वितीयामुपधायेति ' प्राण्यापानिति ' स व्यानो ' अथैव ब्राह्मणो
वरं ददात्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा स्वयमावृणावकागे
जुहोति चित्तिं जुहोमि मनुष्याः । इत्यहं दाभ्यामन्वरमा-

पारोक्षं वाचयत्यन्तरिक्षमाकमिषं प्रजा मा मा द्वाष्टीदित्यपरे
 विले हिरण्योष्टकामुपदधाति ज्योतिरसि ज्योतिर्मं यच्चान्त-
 रिचं यच्चान्तरिक्षात्मा पाष्टीति ' तां जघनेन प्रकमवेकार्या
 मण्डलोष्टकामुपदधात्यधिरन्तरिक्षं ब्रह्मणा विष्टेति ' दक्षि-
 णतो रेतःमिषमुपदधात्यन्तरिक्षः रेतःसिक्तश्चे रेतो दधातु
 तन्मे रेतः प्रजगयमिति मनसैव ' तथादेवतं हत्वा सूददोहमः
 करोति ' ॥ ३६ ॥

अथैता दम् स्तुभ्याः प्राचीराघातयति चतस्र षटप्याः ।
 सवाजं च विद्यज्योतिषं च द्वे सयुजौ द्वे संयान्याहृतव्या उप-
 दधाति नभस्य जमस्त्योष्टकामुपदधात्यग्रेष्वेनिरश्नीतौ च- १०
 योर्जक्षेत्यक्कामुपदधात्यग्रेष्वेनिरश्नीति सवाजं च विद्य-
 ज्योतिषं च सप्ताद् ज्योतिरधारवद्विषकर्म ता वादयत्वित्यु-
 न्नरामेव सयुजावुपदधाति वषंसा ता सयुजा युजा युन-
 ण्युक्त्येभिस्त्वा सयुजा युजा युनग्नीत्येव संयान्यावुपदधाति
 देवासां वाधोयान्यश्चान्तरिक्षं धान्मीति ' तथादेवतं हत्वा ११
 सूददोहमः करोत्येष दिग्मा उपदधाति राक्षसि प्राची
 दिगिति पक्षैकैकां दिग्मेकां मध्ये ' तथादेवतं हत्वा सूददोहमः
 करोत्येष प्राणस्य उपदधात्यायुर्मं पाहि प्राणं मे पाष्टीति
 दम् पुरस्तात्प्राचीर्लोमां ज्योतिष्मनोमुत्तमामुपदधाति ' तथा-
 देवतं हत्वा सूददोहमः करोत्येष दह्मोष्टपदधाति मा १२
 कन्द इति दादम् दक्षिणतः श्विषी कन्द इति दादम्
 पयादग्निर्देवतेति दादगोत्तरतस्तयादेवतं हत्वा सूददोहमः

- करोत्यथ वालखिल्या उपदधाति ^१ मूर्धांश्च राडिति सप्त
 पुरस्तात्प्रतीचौरुपदधाति यन्त्रौ राडिति सप्त पश्चात्प्राचीं वैल-
 खिल्याभिधितिरायते ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-
 त्यथाम्निः सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्रेरङ्गानि प्राजापत्यामृषमं
 ॥ लोकांपृणाः ^१ प्राच्या च लोकांपृणया प्रसौत्यधिं प्राचीभिः संप्रच्छा-
 दयन्ति ^१ संप्रच्छसं पलाशशाखया परिकर्षति लोकं पृण छिद्रं
 पृणेत्यथ चितिकृष्याभिमृशति चित्तिमचित्तिं चिनवद्दि विदा-
 नित्याग्नेया जगत्येतां चित्तिमभिमृश्या दाभ्यामवद्रवति वाक्
 आसम्प्राणदा इत्यथापरगङ्गिकोभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्येतावदेवै-
 १० तदहः कर्म क्रियते ^१ वमन्त्येताः राचिम् ^१ ॥ ४० ॥ द्वादशः ॥

- अथ षष्ठे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरति ^१ समानं
 पुरीषस्योपधानमथ सप्तमे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां
 प्रचरति ^१ सर्व एव कार्ष्णाजिनीरूपानह उपसृजन्ते ^१ इय याच-
 त्याज्यश्वास्तौः सस्रुवा विभक्तिमुदपाचं पञ्च च स्कन्ध्या अव-
 १५ काद्य या उ चान्या उपधास्यन्भवति ता ^१ एतत्समादायोत्तरे
 स्योष्णन्ते सः समादयन्त्यथ दाभ्यामात्मान्यग्निं गृहीते मयि
 गृह्णाम्यग्ने अग्निं यो नो अग्निरिति ^१ स्वयंचितिं अपति यास्ते
 अग्ने समिधो याणि धामेति ^१ श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपा-
 मिदं न्ययनं नमस्त इति दाभ्यामथाधिद्रुत्य दृतीये संचिता-
 १० ऊती जुहोत्यग्ने गद्या तत्ता यामीति ^१ दक्षिणतो विभक्ति-
 मुपदधात्यग्निहंवाणि जह्ननदिति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोत्यथैताः पञ्च ^१ ~~अथान्ता मन्त्रीयमात्रमिति ते कर्मणे ते~~

मयुजावेकां मयानोमृतये उपदधाति सहस्र सहस्रयेत्येव-
 कामनूपदधात्यग्रेयानिरसौत्यथ मयुजावुपदधाति सोमेभिस्ता
 मयुजा युजा युनज्जि कन्दोभिस्ता मयुजा युजा युनज्जौत्यथ
 मयानोमुपदधाति देवानामन्तरिक्षयान्यमीति ' तथादेवं हत्वा
 सूददोहमः करोति ' ॥ ४१ ॥

अथाह्णयासोमीया उपदधात्यागुस्तिष्ठदिति पुरस्तादुप-
 दधाति योम सप्तदश इति दक्षिणतो धरुण एकविंश इति
 पश्चाद्भान्तः पञ्चदश इत्युत्तरतः ' प्रतूर्तिरष्टादश इति पुरस्ता-
 दुपदधात्यभिवर्तः सविंश इति दक्षिणतो वर्चो द्वाविंश
 इति पश्चात्तपो नवदश इत्युत्तरतो ' योनियतुर्विंश इति १०
 पुरस्तादुपदधाति गर्भाः पञ्चविंश इति दक्षिणत ओजस्ति-
 स्त्वं इति पश्चात्संभरणस्त्वयोविंश इत्युत्तरतः ' कतुरेकविंश
 इति पुरस्तादुपदधाति मध्वस्य विष्टपं चतुस्त्रिंश इति दक्षि-
 णतः प्रतिष्ठा चतुस्त्रिंश इति पश्चात्माकः षट्त्रिंश इत्युत्त-
 रतो ' ज्येष्ठांगो ऽसीति पुरस्तादुपदधाति नृचक्ष्वां भागो ११
 ऽसीति दक्षिणतो मिश्रस्य भागो ऽसीति पश्चादिन्द्रस्य भागो
 ऽसीत्युत्तरतो ' वसूनां भागो ऽसीति पुरस्तादुपदधात्या-
 दित्यानां भागो ऽसीति दक्षिणतो ऽदित्यै भागो ऽसीति
 पश्चादेवस्य सवितुर्भागो ऽसीत्युत्तरतो ' धर्चयतुष्टोम इति
 पुरस्तादुपदधाति यवानां भागो ऽसीति दक्षिणत अश्विणां १०
 भागो ऽसीति पश्चादिवर्ता ऽष्टाचत्वारिंश इत्युत्तरतो ' १
 अन्ययानूचयान्यथोपदधातीति ब्राह्मणं ' तथादेवं हत्वा सूददो-

हमः करोत्य^१ च शुष्टीरपदधात्येकयामुवत प्रजा अधीय-
 म्नेति सप्तदश^१ चतस्रो दक्षिणे ऽष्टम उपदधात्यथ तिस्रो
 ऽथ तिस्रो ऽथ तिस्रो ऽथ चतस्रो^१ दक्षिणादष्टा-
 दक्षिणाष्ट ओष्णिमभ्यायातयति^१ तथादेवतं कृत्वा सुददोहमः
 करोत्य^१ च शुष्टीरपदधातीयमेव सा या प्रथमा कौच्छदिति
 पञ्चदश^१ तिस्रस्तिस्रो दिक्षु तिस्रो मध्ये^१ शुष्टीभिश्चिति-
 रायते^१ तथादेवतं कृत्वा सुददोहमः करोति^१ ॥ ४२ ॥

अथाग्निः सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्यामृधमं
 लोकं^१ उदौष्यान् लोकं^१ पृणया प्रसौत्यग्निमुदौषीभिः
 १० संप्रच्छादयति^१ संप्रच्छन्नं पलाशशाखया परिकर्षति लोकं
 पृणं छिद्रं^१ इषेत्य^१ च चितिकृष्ट्याभिमृशति चिन्तिमचिन्तिं
 चिनवदि विदानित्याग्नेय्यानुष्टुभैतां चितिमभिमृश्या दाभ्या-
 मवद्रवति वाङ्म आसग्नाणदा इत्यथापराश्विकीभ्यां प्रव-
 र्ग्यापमङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म कियते^१ वसन्त्येताः
 ११ रात्रिम्^१ ॥ ४३ ॥ त्रयोदशः ॥

अथाष्टमे ऽग्नौदित आदित्ये प्रवर्ग्यापमङ्गां प्रचरति^१
 समानं पुरीषस्योपधानमथ नवमे ऽग्नौदित आदित्ये प्रवर्ग्या-
 पमङ्गां प्रचरति^१ सर्व एव कार्णाजिनीरुपानह उपमुच्यन्ते^१
 ऽथ पाचत्याज्यस्याज्जीष्टं समुवा विमज्जिमुदपात्रं सर्वं च
 १० स्वयमावृष्टानिकीतं सप्त च स्कन्धा अवकाथ या उ चान्या

१ ओष्णिमः some of the MSS

१ शुष्टिभिः II Ms

उपधास्यन्नवति ता ' एतत्समादायोत्तरे ओषन्ते सः सादय-
 न्धेय द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि गृह्याम्ये अग्निं यो नो
 अग्निरिति ' स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति ' श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपामिदं न्ययमं ममम्
 इति द्वाभ्यामपाधिद्रुत्य चतुर्थं संचिताङ्गती जुहोत्यग्ने ५
 किंश्रिण तन्ना यामीति ' दक्षिणतो विभक्तिसुपदधात्यग्ने
 स्त्रोमं मगामह इति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहमं करोत्यधैताः
 मग्न स्तुग्धाः प्राचीराप्यतयति दे स्रतये स्वरजं च विश्व-
 ज्योतिषं वैकाश सयुजं दे संयान्धारुतये उपदधाति तपश्च
 तपस्येत्येवकामनूपदधात्यग्नेष्वानिरसीति स्वरजं च विश्व- १०
 ज्योतिषं च स्वरजं ज्योतिरधारयत्यजापतिस्त्वा सादयत्यु-
 त्तराभं च सयुजमुपदधाति रय्यै षोडश सजातानां मध्यमस्ये-
 चाय मथा ता सयुजा पुजा युनज्जोत्यं संयान्धारुपदधा-
 त्यन्तरिक्षमन्तरिक्षाय लेति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहमः
 करोति ' ॥ ४४ ॥

१५

अपासपना उपदधात्यग्ने जातान्मृदा नः सपद्मानिति
 पुरस्तादुपदधाति स्रवसा जातानिति पथाचतुर्थत्वारिंश
 स्त्रोम इति दक्षिणतः षोडश स्त्रोम इत्युत्तरतस्तांसां पुरीष-
 र्शो मध्य उपदधाति दृषित्याः पुरीषमस्यशो नामेति ' तथा-
 देवतं कृत्वा सूददोहमः करोत्यथ विराज उपदधात्येवम्बन्दो १०
 वरिवम्बन्द इति चत्वारिंशतं दशदश दिक्षु न मध्ये ' इष्टा-
 षोपदधातीति ब्राह्मणं ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहमः करो-

- त्यथ सोमभागा उपदधाति रश्मिरसि चयाय वा चयं
 जिन्वेत्येकत्रिंशत् मग्नमग्नं दिक्षु तिष्ठो मध्ये ' तथादेवतं कृत्वा
 सूददोहमः करोत्यथ नाकसद उपदधाति राश्यसि प्राची
 दिग्वमवस्ते देवा अधिपतय इति पञ्चैकैकां दिक्षेकां मध्ये '
- ४ तथादेवतं कृत्वा सूददोहमः करोत्यथ पञ्चषोडा उपरिष्ठा-
 न्नाकसदामुपदधात्यथ पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिरिति पञ्चैकैकां
 दिक्षेकां मध्ये ' तामां पद्याग्राचीमुत्तमामुपदधात्यथ यं यज-
 मानो वेष्टि तं मनसा ध्यायति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहमः
 करोत्यथ इन्द्राऽऽमुपदधात्यग्निर्मूर्धा दिव इत्येतस्यानुवाकस्य
- १० तिस्रस्त्रिंशो यथाज्ञातं ' गायत्रीः पुरस्तादुपदधाति त्रिष्टुभो
 दक्षिणतो जगतीः पश्चादनुष्टुभ उत्तरतो रुक्तीर्मध्य '
 उष्णिहः पुरस्तादुपदधाति पङ्क्तीर्दक्षिणतो ऽधरपङ्क्तौः पश्चा-
 दतिष्णन्दममुत्तरतो द्विपदा मध्ये ' ऽपि वातिष्णन्दमं मध्ये
 द्विपदा उत्तरतस्तथादेवतं कृत्वा सूददोहमः करोत्यथ दक्षिणे
- ११ ऽधमे कृत्तिका उपदधात्यम्बा नामासि दुस्ता नामागौति मग्न
 शुक्लकृताक्षवादेवतं कृत्वा सूददोहमः करोत्यथ वृष्टिमनीष-
 दधाति पुरोवातमनिरस्रभ्यमनिरमौति पञ्चैकैकां दिक्षेकां
 मध्ये ' ऽनुपरिहारः सादयतीति प्राक्ष्यं ' तथादेवतं कृत्वा
 सूददोहमः करोत्यथादित्येष्टका उपदधाति मन्त्रिणाय वा
- १० सर्णीकाय नेत्यष्टौ देवे दिक्षु न मध्ये ' तथादेवतं कृत्वा
 सूददोहमः करोत्यथ एतेष्टका उपदधात्यृषे वा ऋषे नेति
 पञ्चैकैकां दिक्षेकां मध्ये ' ऽनुपरिहारः सादयतीति प्राक्ष्यं '

तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ यग्नोदा उपदधाति
यग्नोदां ता यग्नसि सादयामीति पञ्चैकैकां दिक्षेकां मध्ये ।
तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ भूयस्कृत उपदधाति
भूयस्कृतदधि वरिवस्कृतसीति पञ्चैकैकां दिक्षेकां मध्ये । तथा-
देवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथापुषद उपदधात्यपुषदसि ५
अनेनसदसीति पञ्चैकैकां दिक्षेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
दोहसः करोत्यथ द्विविणोदा उपदधाति पृथिव्यास्त्वा द्विविणे
सादयामीति पञ्चैकैकां दिक्षेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
दोहसः करोत्यथापुष्या उपदधाति प्राणं मे पाह्यपानं मे
प्राप्तीति सप्तैकैकां दिक्षु तिष्ठो मध्ये । तथादेवतं कृत्वा १०
सूददोहसः करोत्यथतुं नामानुपदधाति यावा अयावा इति
सप्तैकैकां दिक्षु तिष्ठो मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
करोति ॥ ४५ ॥ चतुर्दशः ॥

अथेन्द्रतनूरुपदधात्यग्निना विधायाडिति द्वाविंशतिं पञ्च-
पञ्च दिक्षु द्वे मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ १५
यज्ञतनूरुपदधाति प्रजापतिर्मनसान्धो ऽञ्जेत इति त्रयस्त्रिंश-
तमष्टावष्टौ दिक्षेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-
त्यथ ज्योतिष्मतीरुपदधाति ज्योतिष्मतीं ता सादयामीति
द्वादश तिष्ठस्त्रिंशो दिक्षु न मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
दोहसः करोत्यथ सूतेष्टका उपदधाति पृथिव्यै स्वाहान्तरि- १०
ष्टाप स्वाहेति द्वादश तिष्ठस्त्रिंशो दिक्षु न मध्ये । तथादेवतं
कृत्वा सूददोहसः करोत्यथान्यामीरुपदधाति शतायुधाय शत-

- वीर्यायेति पञ्चैकैका दिक्षेकां मध्ये ^१ तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथ राश्रुत उपदधात्यग्रे यज्ञस्त्रिन्दशसेमम-
 र्पयेति चतस्र एकैकां दिक्षु न मध्ये ^१ तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथ दक्षिणे ऽश्वे पौर्णमासीमुपदधाति पूर्णां
 ५ पश्चादिति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ दक्षिण
 एवाश्वे नक्षत्रेष्टका उपदधाति कृत्तिका नक्षत्रमग्निर्देवतेत्यपैना
 रोचयत्यग्रे इच स्य प्रजापतेर्धातुः सोमस्यर्चं त्वा इचे त्वा धुते
 त्वा भासे त्वा व्योतिषे त्वेत्थ्येतं नक्षत्रपथः रोहिणीप्रभृत्या
 विशाखाभ्यामायातयति ^१ दक्षिणादश्वदक्षिणाः ओष्णिमभ्या-
 १० यातयत्यथ ^१ पुच्छसन्धी चात्मासन्धी चामावाभ्यामुपदधाति यत्ने
 दिवा चदधुभागधेयमित्यपैतं नक्षत्रपथममूराधाप्रभृत्यापमर-
 णीभ्य आयातयत्युत्तरार्धे ओणेहत्तरमश्वमभ्यायातयत्युत्तर ^१
 एवाश्वे पौर्णमासीमुपदधाति पूर्णां पश्चादित्यथ ^१ ऋष्या उप-
 दधातीति प्राच्याणं ^१ नक्षत्रेष्टकाभिहितिराच्यते ^१ तथादेवतं
 १५ कृत्वा सूददोहसः करोत्यथावद्रुत्य कृष्णमश्वमभिमृश्व तदु-
 मुरौयमुपदधाति षष्ठो दिवोति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोत्यथ ^१ षष्ठौ चितिं चिनुते संयस्य प्रचेतायेति पञ्चैकैकां
 दिक्षेकां मध्ये ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथाग्निः

१ Thus M Tr U; *याआआआ आयात* Be B, *याआआआआआआआ* H.

२ ओरोम* some of the MSS

३ Thus corrected; all MSS ओरोरोरम* ।

४ अथ १५ of अथ BH

धर्वतोमुखं चिनुते शीरङ्गानि प्रात्रापत्यामृपभं लोकांशुणाः ।
 प्राच्याच लोकांशुण्या प्रसौत्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छाटयन्त्यपो-
 दीचीभिः । प्राचीभिस्तेन निमिषन्ति । चारद्वं चेशमाणो
 भवति तावद्वं चिनुते । श्यानगिष्टं चितिकृष्टा भवति ।
 तदेताद्यतसः स्वयमाद्यता चाचति । ता दित्पदधाति प्राणाय १
 ता चक्षुषे ता तथा देवतयाङ्गिरस्त्रुवा सीद यानाय ता
 चक्षुषे ता तथा देवतयाङ्गिरस्त्रुवा सीदायानाय ता चक्षुषे
 सा तथा देवतयाङ्गिरस्त्रुवा सीद वाचे ता चक्षुषे ता तथा
 देवतयाङ्गिरस्त्रुवा सीदेत्यथ स्वयमाद्यतामपमवघायाविदुषा
 प्राङ्मणेन षष्ठाधिद्रुत्योपदधाति सुवराथोस्ता चदने सादधा- १०
 भीत्यनुद्रुत्य सूर्यस्तामिषातु मद्या स्वस्या कर्दिषा शंतमेन तथा
 देवतयाङ्गिरस्त्रुवा सीदेत्यपान्यात्तृतीयामुपधायेत्यपानित्य-
 थैय प्राङ्मणो वरं ददात्यथ कुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा स्वयमा-
 द्यथावकाशे जुहोति चित्तिं जुहोमि अगसा हतेनेत्यहुवाभ्या-
 मन्वारभ्यान्वारोहं वाचयति दिवमाक्रमिषः सुवरगम्येत्यरे ११
 विष्टे चिरयेष्टकामुपदधाति सुवरमि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ
 दिवो मा पाहोति । ता जघनेन प्रक्रमवेसाया मण्डलेष्टका-
 मुपदधाति शौरपराजितामृतेन विष्टेति । दक्षिणतो रेतः-
 धिचमुपदधाति द्यौ रेतःषिक् सा जे रेतो दधातु वा ने

१ H Bo Ms ins. चिति ।

१ The following words, unto सीदेत्यथ, १ ७, are found thus in U only, all the other MSS. abbreviate

रेतः प्रजनयन्निति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोदसः करोत्यथोत्त-
 रतः प्रक्रमयेन्नायां विकर्णंमुपदधाति प्रोथदस्यो न यवमे
 अविव्यञ्चति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोदसं करोत्यथ लोकं पृष्ठा
 उपदधाति लोकं पृष्ठा छिद्रं पृष्ठेत्थं ^१ चित्तिऋष्याभिमृशति
 ५ चित्तिमचित्तिं चिनचदि विद्वानित्याग्नेया पङ्क्तिगतां चित्ति-
 मभिमृश्य दाभ्यामवद्रवति वाक्च आमग्नाणदा इत्यथापराङ्घि-
 कीभ्यां प्रवर्ग्यापसङ्गा प्रचरत्येतावदेवैतदसः कर्म क्रियते ^१ वस-
 श्येताः राक्षीम् ^१ ॥ ४६ ॥ पञ्चदशः ॥

अथैतस्मिन्नेव नवमे ऽङ्गि दशमायाञ्च उपकल्पयते सहस्रः

- १० चिरण्यग्ल्कानूर्ध्वं चिभ्यो ऽपरिमितानित्येक आङ्गुली यदि
 सहस्रं भवन्ति देहे गते पञ्चनाडीभ्योते ^१ भवतो ^१ ऽथ दशमे
 ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसङ्गा प्रचरति ^१ समानं पुरीष-
 श्लोपधानमप चाद्यामप आनीव चिरण्यग्ल्कान्मपकीयं दाभ्या-
 दाभ्याः श्रताभ्यां प्रोचति सहस्रस्य प्रमा असीति यत्राज्
 ११ स्वयमादृषायै भवति सहस्रस्य प्रतिमा असीति यद्विषा
 स्वयमादृषायै भवति सहस्रस्य विमा असीति यत्रात्यज् स्वय-
 मादृषायै भवति सहस्रस्योम्मा असीति यदुदक् स्वयमादृषायै
 भवत्यथ मध्यं दाभ्याः श्रताभ्यां प्रोचति साहस्रो ऽधि सहस्राय
 त्वेत्थोत्तरे श्रोष्यन्ते तिष्ठसिष्टका धेनूः कुण्ठ इमा मे अय

१ यत्र MTr, यत्र the other MSS.

१ यत्र all, •नाडीभ्योते Tr UH M., •नाडीभ्योते BeM., •नाडीभ्योते B, Bhav. पञ्चनाडीषु पक्षिपक्षपक्षविषु निश्चिते[१] भवतः ।

रष्टका धेनुवः सन्वित्यान्तादनुवाकस्याथापराष्टिकीभ्यां प्रवर्ग्या-
पमद्वां प्रचरत्येतावदेवैतदष्टः कर्म क्रियते ^१ वषत्येताः राशि-
मपैतस्मिन्नेव दशमे ऽश्लोकादग्रायाः उपकल्पयते ऽर्कपर्ण-
मगवीरं गावीधुकं चरं तिसृधन्वमग्रागमुदकुशं मण्डूक-
मवकां वेतमग्रायां दध्मसाममाश्वस्राक्षीः मश्रुवां दीर्घवृशं ५
द्वादशमित्यपेकादशे ऽश्रुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापमद्वां प्रच-
रति ^१ स दीर्घवृशे श्रुवं प्रययोजने मंचिताऽतो शुद्धोत्थमे
वत्य तत्ता यामोति ^१ ॥ ४७ ॥

यावदेवावाभ्यर्प्येष्टेति तावदेष प्रतिप्रस्थातोक्तस्य पक्षस्य
परमवेष्टकया प्रत्युत्पुरीषयोपरमत्यर्थैतस्यार्कपर्णस्य पुटमन्तर- १०
वष्टाविणं हत्वोदङ् तिष्ठन्मुपदग्ने धारयन्नाहाहरामयेति ^१ स
यत्र धारेष्टकां प्राप्नोति तन्प्रतिपद्यते नमस्ते इद्म मन्यव
इत्यात्ममेतमनुवाकं निगद्य द्वितीयं तृतीयं ^१ चतुर्थस्य यत्राभि-
जानाति नमः चतुर्थ इति तत्स्वाहाकरोति ^१ सो ऽत एव
प्राङ्गावृत्य नाभिदग्ने धारयन्संप्रदीक्ष्य इति प्रतिपद्यातिशिष्ट- ११
मनुवाकस्य ^१ निगद्य पञ्चमः षष्ठः ^१ सप्तमस्य यत्राभिजानाति
नमो वर्याय चेति तत्स्वाहाकरोति ^१ सो ऽत एव दक्षिणा-
वृत्य जानुदग्ने धारयन्वर्याय चेति प्रतिपद्यातिशिष्टमनुवाकस्य ^१
निगद्याष्टमं नवमं दशममेकादशस्य यत्राभिजानाति ॥ एता-
वन्तश्च भूयाःषष्टेति तत्स्वाहाकरोति ^१ सो ऽत एव प्रत्यह- १०

- दृत्य गुल्फदग्ने धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यामित्येतद्यजमानं
वाचयति ^१ नाभिदग्ने धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये अन्तरिक्ष इत्येत-
द्यजमानं वाचयति ^१ यौवदग्ने धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये दिवौ-
त्येतद्यजमानं वाचयत्यथैतदर्कपर्णं यं देष्टुं तस्य संचरे पशूनां
५ न्यस्यति ^१ यद्यु वै न देस्यान्वष्टे न्यस्यत्यथैतं गावोभुक्तं चरं
चरमायामिष्टकायां निदधाति यो रुद्रो अग्नौ यो अग्नौ य
ओषधीषु यो रुद्रो विद्या भुवनाविवेश तस्मै रुद्राय नमो
अस्त्वित्यथैतन्निस्तृधन्वं याचति ^१ तेनोत्तरे ओष्यन्ते तिष्ठन्नुप-
तिष्ठते ^१ अपि वानुपरिक्रामं यत्ते रुद्र पुरो धनुस्तदातो अनु-
१० वातु ते तस्मै ते रुद्र स्वत्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्र दक्षिण
धनुर्यत्ते रुद्र पश्चाद्धनुर्यत्ते रुद्रोत्तराद्धनुर्यत्ते रुद्रोपरि धनु-
रित्यथैतदयाचितं ब्राह्मणाय ददात्यथास्यैव उदकुम्भ उत्तरे
ओष्यन्ते अम्ना सःस्पृष्टः ^१ गेते ^१ स यो वसवाःस्तमाशाने-
नोदकुम्भेन संततया धारया सिः प्रदक्षिणं परिषिञ्चन्परौ-
१५ क्षीति ^१ स तथा करोति ^१ परिषिञ्च्यमाने यजमानं वाचय-
त्यग्नमूर्जं पर्वति शिश्रियाणां वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुभ्रे । अह्न
ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्यो अधि संभृतां तां न इषमूर्जे धत्त
मरुतः सहराणा इत्यथैतं कुम्भमग्नानां सःस्पृष्टं बादयत्य-
ग्नमूर्जे बुदसुं ते शुभ्रच्छतु यं दिश इति ^१ निधाय कुम्भं

१ Thus M Tr BU (see m.) Ms Kś , जीवा• Bo U (pr. m)

१ Thus Bhav (one Ms) and Ms , ग्नाभं सःस्पृष्टं M , संवत् Ti Bo

BU Bhav (another Ms) संवत् II

यथेतं विः पुनः प्रतिपर्यवर्तयितुमेष्वेव दीर्घवृत्ते प्रवृत्ताति
मण्डूकमवकां वेतसशाखां दर्भक्षममिति^१ तेन यत्माक्
स्त्वयमावृषायै भवति तद्विकर्षति समुद्रस्य स्वावकया हिमस्य
त्वा जरायुणेति ॥ ४८ ॥

दाभ्यां पुरस्तादाभ्यां दक्षिणतो दाभ्यां पश्चादाभ्यामुत्तरतो^१ ५
ऽष्टाभिर्विकर्षन्तीति आह्वणमयैताद्यैव काष्ठांजिनीरुपानह एतं^२
४ दीर्घवृत्तं संक्षिप्तं चात्माते संप्रकिरन्त्यथ शान्तो ऽग्नि-
रित्वाज्यस्यात्मीः सञ्जुवासादायाधिद्रुत्याज्यस्याद्याः^३ सुवेणोप-
पातः संपाञ्जनीर्जुहोति^४ समीची नामासि प्राची दिगिति
पश्चादाभीनः पूर्वं विले जुहोत्योजसिनी नामासि दक्षिणा^५
दिमित्युत्तरत आभीनो दक्षिणे विले जुहोति^६ प्राची
नामासि प्रतीची दिगिति पुरस्तादाभीनो ऽपरे विले जुहो-
त्यदक्षावा नामास्युदीची दिगिति दक्षिणत आभीन उत्तरे
विले जुहोत्यधैतेनैव यथेतमेत्य यत्रैव प्रथममहोषीत्तद्वे जुहो-
त्यधिपक्षी नामासि वशिनी नामासौत्यवावद्रुत्याग्निः^७ सास- १५
भिरुपस्थापयति^८ गायत्रेण पुरस्तादुपतिष्ठते ऽग्नेर्ददेन
दक्षिणमुपपद्यते रयन्तरेण दक्षिणं पक्षं वारवन्तोयेन दक्षिणाः
श्रोणिस्तुत्यायज्ञायजिर्वेन^९ पुच्छः श्येतेनोत्तराः श्रोणिं

१ Thus Tr BU Ms, सर्व Be, एतत् MH

२ Thus U (acc ni) only, "आह्वाना" all the other MSS, also Ms ;
but Ms "आह्वाना" is a mistake.

३ यज्ञीवेन Tr H Ms

- वृद्धतोत्तरं पक्षं प्रजापतेर्हृदयेनोत्तरमुपपक्षं वामदेक्षेन मध्यम-
 याह होतरग्रेहृदयेनाग्निमनुग्रह्येति ^१ यदि होता न कामयते
 यजमान एव जघनेन पुच्छं दृणानि स्रष्टुं तेषूपविश्याग्ने-
 हृदयेनाग्निमनुग्रह्यति पिता मातरिशाच्छिद्रा पदा धा
 ५ अश्चिद्रा उग्रिजः पदानुतनुः सोमो विश्वविजेता नेषद्वृहस्पति-
 हृदयामदानि ग्रहसिषदोमिति स्रष्टुं चिर्वीर्येन स्रुतग्रस्तयो-
 र्दाहं वाचयतीष्टो यज्ञो मृगभिराग्नीर्दा वसुभिस्तस्य त
 दृष्टस्य वीतस्य इषिणेह भवीयेत्यथापराङ्मिकीभ्यां प्रवर्ग्योप-
 सद्भ्यां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ^१ वसन्त्येताः
 १० रात्रिम् ^१ ॥ ४६ ॥ षोडशः ॥

- अथैतस्मिन्नेवैकादशे ऽङ्गि द्वादशायाः उपकल्पयत औदु-
 म्बरः सुवमौदुम्बरं द्रोणमौदुम्बरं प्रचेकमौदुम्बरीं वितष्टि ^१
 तस्यां पञ्चद्वितीतमाज्यं भवति दध्नः पूर्णमौदुम्बरीं तिस्र
 औदुम्बरीः समिधस्तिस्रो नानावृक्षा नानावृक्ष्यमिधं दधि
 १५ मधुमिश्रं पुमुष्टिमवकाभारं इन्निमग्मानमाज्यश्रोत्रं द्वितीयः
 होतारमप्रतिरयस्यानुवक्तारं विन्नीनोत्पूतस्याज्यस्य द्वौ वा
 चीन्वा कुभाभ्नाह्नौदनिकाग्नीहोत्यवर्षधः ^१ रोहितं चर्मानुहुं
 क्षण्यायै श्वेतवत्सायै पथो रथं चपालहोमौघः शाकलान्परिधी-
 नित्यथ द्वादशे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसद्भ्यां प्रचरत्यथोप-
 २० निष्क्रम्य संप्रैषमाह सुवृक्षस्य सुवृक्षस्यामाह्वयार्धस्तनव्रतं प्रच-

१ Thus Tr U Be B Ms, वितर्षो MH

१ Thus MU Tr Ms, अह्नौदनि- B Be H

ऋतेत्याहुयति सुमह्यः सुमह्यमधेस्तनव्रतं प्रथम्यथादत्ते
 पश्व्यहीतमाज्यं दधि मधुमिश्रं पुमुष्टिमवकाभारमित्येत-
 त्प्रमादायाधिक्षुत्याच्छ्रया पश्व्यहीतेन स्वयमावृणां^१ आधार-
 यति नृपदे षड्गुपदे वज्रनभदे बह्वर्चिषदे वट् सुवर्चिदे
 वहित्येतैव सुचोपघातं दध्ना मधुमिश्रेण गन्धर्वाहुती- ५
 कुहोति^१ हेतयो नाम स्य तेषां वः पुरो गृहा इति पश्चा-
 दासीनः पूर्वे बिले कुहोति^१ निक्षिप्त्वा नाम स्य तेषां वो
 दक्षिणा गृहा इत्युत्तरत आसीनो दक्षिणे बिले कुहोति^१
 दक्षिणो नाम स्य तेषां वः पश्चाद्गृहा इति पुरस्तादासीनां
 उपरे बिले कुहोत्यवस्थावानो नाम स्य तेषां व उत्तराद्गृहा १०
 इति दक्षिणत आसीन उत्तरे बिले कुहोत्यवैतेनैव यथेत-
 नेत्य यथैव प्रथममहोषीनद्वे कुहोत्यधिपतयो नाम स्य प्रथा
 नाम न्येत्याह प्रतिप्रस्थातरिममग्निं कूर्मैश्चन्तं कुर्विति^१ तः
 ॥ कूर्मैश्चन्तं करोति^१ नाप्रोक्षितमधितिष्ठत्यथ पुमुष्टिमादाय
 दध्ना मधुमिश्रेणवोचति ये देवा देवानां ये देवा देवेभ्यधि १५
 देवतमायन्ति ॥ ५० ॥

दध्ना पुरस्तात्ताभ्यां दक्षिणतस्ताभ्यां पश्चात्ताभ्यामुत्तरतो^१
 उपरिचारमवोचतीति^१ माह्वमयेनमवकाभारेण प्रतिप्राप
 गोभारः प्रमादिष्यावद्रुत्यापराधिकीभ्यां प्रवर्गापपद्मां प्रचर-
 त्यथोपनिष्कस्य संप्रैवमाह सुमह्यः सुमह्यमधेस्तनव्रतं प्रथम्यथादत्ते- १०

१ Thus M Tr UH; *हवा the other MSS.

१ उपरिचारः M, but cp. TS v. 453

- नरमाहताज्जिर्वप^१ प्रतिप्रस्थानः प्रवर्ग्यं स्यादृता प्रवर्ग्यं मूषा-
 दयोदामनायेति ' वेधैतत्पदं कुर्वन्ति ' गार्हपत्ये द्वितीयमुपय-
 मनीषु द्वितीयं नि द्वितीयं दधत्यथ प्रवर्ग्यं स्यादृता प्रवर्ग्यमुदा-
 स्याधिययति वैश्वानरं द्वादशकपालं माहताऽथ सप्तकपालानप
 ५ गार्हपत्यं आभ्यं विस्राज्योत्पूय ऋचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा हव-
 नीये ऽनीकवन्तं जुहोत्यग्निस्तिग्मेन ओचिपेत्यनुद्रुत्य सैनाजीकेन
 सुविदाचो ऋग्ने इति जुहोत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा हवनीय
 एव वैश्वकर्मणानि जुहोति ' य इमा विद्या भुवनानि जुहृदि-
 त्यनुद्रुत्य विश्वकर्मा ह्यगमिष्ट देव इति जुहोत्यपरं चतुर्गृहीतं
 १० गृहीत्वा चक्षुषः पितेत्यनुद्रुत्य विश्वकर्मन्द्विषा वर्धनेनेति
 जुहोति ' नामैव सूक्ताभ्यां जुहोति नामैव सूक्तयोर्वीर्यं दधा-
 तीति ब्राह्मणमथ तिस्र औदुम्बरीः समिध आदधात्युदेन-
 सुत्तरां नयेद्रेमं पतरां रुधि यस्तु कुर्मो हविर्गृह इत्यथाभ्या-
 दधातीक्षं प्रणयनीयमुपोपयमनीः कल्पयन्ति चालाका-
 १५ द्यं संप्रैषमाहाग्रये प्रणीयमानायानुब्रूह्यग्नीदेकस्त्वयानुसंधेहि
 द्वितीयो होताप्रतिरथमनुब्रवीत्विति ' प्रतिपद्यत एष द्वितीयो
 होताप्रतिरथमाशुः शिशान इति ' दशर्चं भवतीति ब्राह्मण-
 मथैतेनैव सहाग्निनाददते श्शिमग्मानमाज्यप्रोचं दध्नः पूर्णा-
 मौदुम्बरीं तिस्रो नानावृक्षा नानावृक्षमिधाय शक्रक्षान्परि-
 २० धीनित्यथैनमुद्यच्छत उदु ला विश्वे देवा इति ' यद्विर्हरतीति

वाङ्मनः^१ नासां द्वे परिमृद्ध्यतौ भवतो^१ ऽय विषुवत्याग्रीधस्य
 काले पृश्निमशानं निदधाति विमान एष दिव उचा
 ममुद्र इति द्वाभ्यामथ चतसृभिरा पुच्छादेतौष्ट्रं विशा
 ष्ववीष्टधन्विति^१ धारयन्त्येतमग्निमथैतः संचितमाज्यप्रोतेण
 प्रोचति ॥ ५१ ॥

यमवस्था रुद्रैः पुरस्तात्पान्विति पुरस्तात्पितरस्ता यम-
 राजानः पिबभिर्दक्षिणतः पान्विति दक्षिणत आदिद्यास्ता
 विषैर्द्वैः यथात्पान्विति पश्चद्युतानस्ता नास्तौ महद्भिदक्ष-
 रतः पान्वित्युत्तरतो देवास्तेन्द्रव्येष्टा वरुणराजानो ऽधस्ता-
 त्पोपरिष्टाच्च पान्वित्युपरिष्टादपैतेषैव सहाग्निनाधिद्रवति १०
 प्राचौमनु मदिशं प्रेहि विद्वान्ममध्वमग्निना नाक्तमुष्यं पृथिथा
 अहमुदन्तरिक्षमावृष्टं सूर्य्यन्तो गापेक्षन्ते ऽग्ने प्रेहि प्रथमो
 देवयतामिति पञ्चभिर्धारयन्त्येतमग्निमथ दध्नः पूर्णमौदुम्बरीः
 क्षयमावृषाथो जुहोति^१ भक्तोषामेति पुरोऽस्तुवाक्त्वामनूच्याग्ने
 स्रष्टाचेति जुहोत्यथ प्रदक्षिणमाष्टयेभ्यं प्रतिष्ठापयति स्रपर्णो ११
 ऽग्निं गच्छमानिति^१ तिष्ठभिः मादयतीति वाङ्मनसं
 विमृष्टाऊतिपाहं कृत्वाध्वराऊतिभिरभिजुहोत्यग्निर्ध्वजं नयतु
 प्रजानम्यैनं यज्ञह्नो विदन्देवेभ्यः प्रमूतायज्ञं प्रप्र यज्ञपतिं
 तिर स्वाहा वायुर्ध्वजं नयतु प्रजानम्यस्यै यज्ञं नयतु प्रजा-
 नम्यज्ञो यज्ञं नयतु प्रजानम्यैनं यज्ञह्नो विदन्देवेभ्यः प्रमूता- १०
 यज्ञं प्रप्र यज्ञपतिं तिर स्वाहेत्यथवावद्रुव्याग्निम्युत्तरं परिषाहं
 परिमृद्ध्य धीयुषिता तिर्ष्वः रक्षः सन्वा संप्रेषमाह

- प्रोक्षणीरासादयेन्नावर्हिहपसादयेत्^१पाधिद्रुत्य शाकलागपरि-
 धौगपरिधाय नानावृक्ष्यमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभाधाय
 तिस्रो नानावृक्ष्याः समिध आदधाति प्रेद्धो अग्ने दीदिहि
 पुरो न इत्यौदुम्बरीं विधेम ते परमे अन्वक्ष्य इति वीकङ्कतीं
 ५ ताः सवितुर्वरेण्यस्य चिषामिति शमीमयीमं च द्वे सुवाङ्कती
 जुहोति चित्तिं जुहोम्यग्ने तमद्येत्यं च सुचि चतुर्गंधीतं गृही-
 त्वाज्यस्य पूर्णाः सुचं जुहोति सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिज्ञा
 इत्यं च जुह्वन्मवा दिशो ध्यायेद्दिग्भ्य एवैममवरुद्धे^२ दध्ना
 पुरस्ताज्जुहोत्याज्येनोपरिष्टात्तेजयैवास्मा इन्द्रियं च समीची
 १० दधातीति ब्राह्मणमवाचैव तिष्ठन्याचति वैशानरं दादप्रकपालं
 माहताः सप्तकपालानंथोपक्षीर्य मवंश एव वैशानरमवदध-
 दाक्षग्रये वैशानरायानुमूहीति^३ द्विरभिचारवत्यत्याक्रम्याश्वा-
 व्याशमिं वैशानरं यजेति^४ वपङ्कते मध्ये जुहोत्यैगः
 सुवाङ्कतिभिरभिजुहोति सुवर्नं घर्मः स्नाहेति पक्षभिरं
 १५ मावतैः प्रचरति^५ ॥ ५२ ॥

पयंपक्षारं दर्विंशोमाकारमीदृक्^६ चान्यादृक् सत्यनुद्रुत्य
 शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्चेति जुहोति^७ शुक्रज्योतिश्च चित्र-
 ज्योतिश्चेत्यनुद्रुत्य षटजिघ्र मत्यजिघ्रेति जुहोत्यंतजिघ्र मत्य-
 जिघ्रेत्यनुद्रुत्यतश्च सत्ययेति जुहोत्यंतश्च मत्ययेत्यनुद्रुत्य यो

१ Thon U Ma, cp TS v 7 5 b, सुवर्णे the other MS

२ मै. प्रचरति Tr U B Ma नैचरति MH Be Bhav.

३ दाविंशो V

- रुणाद्यै श्वेतवत्सायै पयो जुहोत्यैव षड्भाद्रमृतो जुहोत्युताषा-
 जुतधामेति ^१ सुवनस्य पत इति रयमुखे पञ्चाङ्गतीर्जुहोत्यैव
 तिस्रो रवो जुहोति यास्ते अग्ने सूर्यं रवी या वो देवाः सूर्यं
 रवो रव नो धेहि माद्वानेष्वित्यैव पात्र्यामाज्यमानौषाञ्जलि-
 ५ नोपघातं वातनामानि जुहोति वसुद्रो ऽसि नभस्वानार्द्रदानुः
 शंभूर्मधोभूरभि मा वाहि स्वाहा मादतो ऽसि महतां
 गणः शंभूर्मधोभूरभि मा वाहि स्वाहावचुरभि दुवस्वाञ्ज-
 भूर्मधोभूरभि मा वाहि स्वाहेति ^२ वातसु द्वेके जुहोतो
 मन्यन्ते ^३ । वैताञ्जाकलान्परिधीनग्रावतुप्रहरति ^४ तदेत-
 १० ष्ठाकलान्तम् ^५ ॥ ५४ ॥ सप्तदशः ॥

- अथ सदोहविधानि संमिनोति ^१ सदोहविधानि संमित्या-
 ध्वरधिष्ण्यास्त्रिवपति ^२ तेषूपर्धग्निधिष्ण्यानुपदधाति ममाग्ने
 वर्षो विहवेस्त्रिस्त्रित्याग्नीध्रीय एकां च याजुषीं सप्त च
 लोकंष्टणा ^३ अथ होतुर्धिष्ण्या एकां चैव याजुषीमेकादश च
 १५ लोकंष्टणा ^४ अथेतरेस्त्रैकैकां चैव याजुषीं सप्तसप्त च लोकंष्टणा ^५
 अथ माजालीय एकां च याजुषीं पञ्च च लोकंष्टणा ^६ अथा-
 ग्रीषोमौ प्रथयत्यग्नीषोमौ प्रणीय यूपस्थादृता यूपमुच्छ्रयति ^७
 स्वर्धन्तं यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरोति ^८ तस्य प्रसिद्धे
 वपया चरित्वा वपाश्रपणौ अनुप्रहत्य ^९ वसतीवरीर्गृह्णात्यैव ^{१०}

१ Thus M Tr U H Bhav. Keā, अन्ये Be, अन्ये D

२ B ins च, Be च लोकंष्टणा।

३ Here Tr ins सगुल्फस्य चान्नास्ते मार्जयन्ते च

४ अथो परिश्रु U Be M.

पशुपुरोडाशं निर्वपति^१ तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवाः हवीः-
 यग्रये गृहपतये इत्येतानि^१ तानि नानावपन्नि^१, नाना
 अपथन्ति^१ नानाधान्यानि भवन्ति^१ प्रेषवात्पशुपुरोडाशो
 ऽनुब्रूहि यजेतीतरेषाः हविषाः^१ स यच वारुणस्यावघनाह
 वरुणाय धर्मपतये ऽनुब्रूहीति तदुपमृति स्त्रिष्टुते सर्वेषाः ५
 सकृत्सकृदुत्तराधादवधति^१ द्विरभिघारयति^१ स प्रत्यनक्त-
 त्याकम्याआद्याह वरुणं धर्मपतिं यजेति^१ वषट्कृते जुहोत्यथ वै
 भवतीष्टो वरुणो भवत्यनिष्टः स्त्रिष्टुहृदयास्य ब्रह्मा हस्तं गृह्णा-
 तीति^१ स^१ यजेष्टो वरुणो भवत्यनिष्टः स्त्रिष्टुहृदयास्य ब्रह्मा
 हस्तं गृह्णाति^१ ॥ ५५ ॥ १०

सविता सा प्रसवानाः सुवतामग्निगृहपतीनाः सोमो
 वनस्पतीताः रुद्रः पशूनां बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रो व्योष्ठानां मित्रः
 सत्यानां वरुणो धर्मपतीनामित्येतदेव सर्वं भवति ये देवा
 देवसुव स त इममासुय्यायणमनमिषाय सुवध्वं महते
 चजाय महत आधिपत्याय महते जानराव्यायेत्यथैनं यज- १५
 मानायतने तिष्ठन्तं प्राह्वेय वो ऽमौ^१ राजेति येषाः अष्टौ
 भवति^१ सोमो ऽस्माकं ब्राह्मणानो राजेतीतरे प्रत्याह्वरथ
 भृभुवः सुवरिति वाचं विवृजते^१ दाभ्यां सुखं विवृष्टे प्रति

१ Thus MU Be; नानावपन्ति H; नानावपति B; नानावपन्ति Ma,
 तानि नाना इत्यक् चविपन्ति (sic) Mac.

१ This clause is omitted in most of the MSS.

१ भरता (as TS १. ६. १० d) Tr only, १, २ of Mj.

त्यन्नाम राज्यमधायि सर्वे प्राप्ता वदणस्याभूवचिति ' गायचा-
 विष्णुकमाङ्कमते^१ विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः क्रान्तमसि
 विष्णोर्विक्रान्तमसीत्ययं स्तिष्ठकृता चरति ' न रौद्रस्येडाम-
 वद्यत्यपामेनमभ्यवहरन्ति गग्निष्ठमिडान्ताः^२ पुरोडाशाः संति-
 ५ छन्ते^३ पद्मीसंघाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके^४ ऽयं वसतीवरौः
 परिहृत्य पथाग्निं विशिष्योपवसन्ति^५ ॥ ५६ ॥ अष्टादशः ॥

अथातो महाराच एव बुध्यन्ते^६ समानं कर्मां कुषाग्
 सादनात्सादयित्वा क्षुषो ऽग्निं योगेन पुनश्चाग्निं पुनश्चामी^७ ते
 पथौ चिदसि समुद्रयोमिरिति तिसृभिरयं राजानमुपावद्वत्
 १० प्रातरनुवाकमुपाकरोति^८ परिचिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽर्ष्यैत्य-
 द्विरदैति^९ ' यः क्रतुस्तमुपैति^{१०} प्रसिद्धो ऽभिषवः^{११} प्रसिद्धं
 यद्वा गृह्यन्ते^{१२} ' समानं कर्मांश्चिनाद्गृह्यादाग्निं यद्वा गृहीत्वैका-
 दश रश्मिना आदाय धूपमभ्येति^{१३} सर्वान् धूपसुत्सृज्यैकादशि-
 नाम्पशूतुपाकरोत्याग्नेयं क्षणायीव^{१४} चारस्वतीं मेयीं बभ्रु^{१५} सौम्यं
 १५ पौष्ण^{१६} ग्राम^{१७} श्रितिष्टं^{१८} बार्हस्पत्य^{१९} श्रित्यं वैश्वदेवमैन्द्रमरुणं
 आदत्तं कल्माषमैन्द्राग्र^{२०} अग्निमधोराम^{२१} चाविचं वारुणं पेल-
 मिति^{२२} तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय^{२३}

१ Thus Ma Tr BH, गायत्र्यान्वि० Be

२ Thus Ū (see m) Ms, गग्निष्ठ० Tr HU (pr. m.) अंदिष्ठ० Be B,

गग्निष्ठेरे श्रुदे M, which seems to be a periphrase of अथा गग्निष्ठम्

Bhav रौद्रं चरयेयमशु निनयति गग्निष्ठेरे श्रुदे ।

३ Thus only M, all the other MSS. उदेति ।

तद्वज्रधा संतिष्ठते^१ प्रमर्पन्ति माध्यंदिनाय मवनाय^१ स^१. यच क
 च मध्यंदिनो^१ भवति तदेतद्विरुद्धपाचं मधोः पूरयित्वा शौर्या
 चिच्चवत्यावेच्छ्यान्मवघ्राण वक्ष्मणे ददाति^१ प्रसिद्धो ऽभिषवः^१
 प्रसिद्धं यद्वा गृह्यन्ते^१ समानं कनां दाक्षिण्येभ्यो^१ दाक्षिणानि
 कृत्वा चिभिर्मेरुत्वतोयैश्चरति^१ शौदन्ति नाराश्रया आया- ५
 यिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापालत्वमधोऽधो साहेन्द्रायाय
 पुरस्तादभिषेकस्य षट् पाद्यानि जुहोत्यग्नये स्वाहा सोमाय
 स्वाहेत्यथ यजमानायतने छप्पाजिनं प्राचीनघौवमुत्तरलोमोप-
 नृणाति^१ तद्यजमानं प्राक्षमुपवेय्य सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां
 पर्युपास्य सर्वोपधेन पुरस्तात्प्रत्यक्षमभिषिञ्चति^१ प्रौर्धतो ऽभि- १०
 पिञ्चत्या सुखादन्ववस्त्रावपति ॥ ५७ ॥

देवस्य त्वा भवितुः प्रसवे ऽभिनोर्वाङ्मयां पूषणो हस्ताभ्यां
 भरस्त्रयै वाचो यन्तुयन्त्रेणाग्नेस्त्वा सासाज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य
 त्वा सासाज्येनाभिषिञ्चामि बृहस्पतेस्त्वा सासाज्येनाभिषिञ्चा-
 नीति^१ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्त्यभ्यपेक्ष्यमसावासुय्याघणो ऽमुष्य १५
 पुत्रो ऽमुष्य पौत्रो ऽमुष्य नप्ताग्निमवेनेत्यथ भूर्भुवः सुवरिति वाचं

१ om Ho II.

१ माध्यंदिनो Tr H.

१ Some of the MSS. (MU Tr) give the formula इन्द्रस्य त्वा etc. before इन्द्रस्य त्वा etc.; B Ho give a text exactly as found TS i. 710 h, II abbreviates thus: 'देवता सासाज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य त्वा' इति

विष्टजते^१ दाभ्यां सुखं विष्टे^१ गायत्राविष्णुकमाङ्कमते^१ ।
 ५८ ॥ ५९ ॥

- इन्द्राय स्वाहा घोषाय स्वाहेति^१ दादश भूतानामवेष्टी-
 र्जुहोति पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहेत्यजुषा माध्यन्दिनश्च
 १ सवनश्च संतिष्ठते^१ प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाथ^१ प्रमिदुमादित्य-
 यदेण चरित्वाययणं गृह्णाति^१ समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन
 चरित्वा स्वे धामगपशुभिद्यरति^१ तेषां नाना मनोता नाना
 देवता नाना प्रत्यभिमर्शना नाना वसाहोमाः समानो वस-
 स्सतिः समानः स्त्रियुक्तप्रेषवाग्ममानीदा समान्यो दिशो^१
 १० नाना दिश इत्येके^१ समानं कर्मा यज्ञायज्ञियस्य^१ सोषा-
 यज्ञायज्ञियस्य^१ सोष एकयाप्रसृतं भवत्यवाग्निमभिष्टति
 नमस्ते अस्तु मा मा हिःसीरुदो दत्तोदधिं भिक्षेति दाभ्याश्च^१
 समानं कर्मा पक्षीसंघाजेभ्यः^१ पक्षीः संदाञ्च प्रावेत्य भुवा-
 माप्याप्याध्वरिकाणि समिष्टदृष्टिं कुता दद्याद्विकान्दुप-
 ११ जुहोति यदाकृताकमदुसंति^१ इन्द्रं कर्मावधुदाददे-
 तस्मिन्नवष्टये द्वितीयः सन्नाहोति जुहोति संमुद्राय ददुनाद
 मिन्धूना पतये न्न इति^१ न्निन्दे न्नश्च^१ इत्यमोदेदेष्ट

मैत्रावरुणौ वज्रमुपाकरोति ' तस्यै मैत्रावरुणामित्राध्यव-
 दानीया भवति ' सर्वशृङ्गां पशोः कुर्वन्धय गार्हपत्य आर्घ्यं
 विलाप्योत्पूय सुषि चतुर्थ्यैतं गृहीत्वाण्यस्य पूर्णां सुचमये-
 विमोक्तं जुहोतीमः खनमूर्जस्वन्तं घयापामित्यप्येनमुपतिष्ठते
 चे ऽग्नयः पुरीष्या इत्यप्येनमाप्तिभिरुपतिष्ठत आर्षं त्वाग्ने मन- १
 चेति नवभिरनुष्कन्दममपोदवमानौयया यजते ' ऽय देविका-
 चविभिर्यजते ' ऽय वैधातवीयया यजते ' ऽय मौषामण्या
 यजते ' मन्वत्सरं न कंचन प्रत्यशरोहति ' न ग्रीयमाश्वं
 खादति न वयसां माश्वं ' नाग्निं पित्वा रामासुपेयान्नाग्नि-
 पिदधति धावेद्यदि धावेदुपावर्ततां प्राचमेवाभ्युपावर्तत इति १०
 ब्राह्मणम् ' ॥ ५६ ॥ एकोनविंशः ॥

॥ इति दशमः प्रश्नः ॥

दशान्तःशालमहौषीर्दधातः आग्नीषः एव होष्यति^१ यूप-
 मुञ्चयिष्यन्साविचं जुहोति^१ यदाध्वर्युश्च^२ यजमानस्य पुरोडा-
 त्त्यस्यावच्छन्तावभिषर्पतो^३ ऽथ प्रतिप्रस्थाता पश्चात्प्राङ् वामो-
 भिवर्षेष्ट्यक्षभिषर्पत्यदौचीनदगैर्वा विप्रश्नाति धनुर्वेष्टीर्वा^४ प्रवे-
 ५ ष्ठयत्येतन्निष्काले^५ प्रतिप्रस्थाता गोधूमकलापीमुभयतः समा-
 क्षतोष्णोपेण विप्रश्नाति^१ तस्यां तच्चेष्टन्ति यक्षयाजे^१ स्वर्गन्तं
 यूपमुञ्चयिष्यन्साविचं पशुमुपाकरिष्यन्साविचं जुहोति^१ तस्य
 प्रसिद्धं वपया चरित्वा वसतीवरीर्धहीयन्साविचं जुहोति^१
 पशुपुरोडाशं निर्वक्ष्यन्साविचं जुहोत्यनुसवनं मौषि^१ तानि
 १० सप्तदशोपि^१ वा^१ सवनेसवन एव जुञ्जयादित्येतदपरमेयं पशु-
 पुरोडाशं निर्वपति^१ तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवा^१ हवी^१ ऋषये
 गृहपतय इत्येतानि^१ तेषामुक्तं चरणं यथाग्नेर्विधायामिहान्ताः

१ After अहौषीच् B Be U om इति; Keś cites the clause without इति; it could, however, be right, cp Vol I p. 193, 15

२ आग्नीषोय Tr.

३ यथा B Be B; the passage referred to is Vol I, p. 113, 5 sqq.

४ Thus Be (see m) Bhav., प्रत्यक्षावाच्छन्तावभिः Tr; अजंतावर्षिचः Bo (pr. m.) B; अजंतावर्षिचः UH, अजंतावर्षिचः Be11; अजंतावर्षिचः M, अजंतावर्षिचः F; read perhaps अजंतावर्षिचः अजंतावर्षिचः ।

५ धनुर्वेष्टीर्वा प्रवे Tr Be B; धनुर्वेष्टिर्वा प्रवे Bo 11 HF; धनुर्वेष्टिर्वा प्रवे U; धनुर्वेष्ट इव प्रतिवे M. The Dyaṅdhasūtra citing this passage reads धनुर्वेष्टीर्वा प्रवे; I am not certain about the correct reading and the meaning of these words, Bhar comments धनुर्वेष्टिर्वा इति वा ।

१ अदि वा om B Be

दौक्षते^१ तस्य चयोदश दौचाक्षिम् उपसदः सप्तदशी^२ प्रसृतो^३
ऽपि वा सप्तदश दौचाक्षिम् उपसद एकविंशत्यां प्रसृतो^४ ऽपि
वा तिस्र एव दौचाक्षिम् उपसदः सप्तत्यां प्रसृतः^५ ॥ १ ॥

अथ वै भवन्ति सावित्रं जुहोति कर्मणः कर्मणः पुरस्ता-
दिति^१ दौक्षणीया^२ निर्वस्यन्सावित्रं^३ जुहोति देव भवितः^४
प्रसव यज्ञ प्रसव यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः केतपूः केतं
नः पुनातु वाचसन्तिर्वाचमद्य खदाति नः स्वाहेति^५ दौचा-
क्षतीर्ह्यन्सावित्रं जुहोति^६ प्रापणीया^७ निर्वस्यन्सावित्रं^८
जुहोत्यन्तर्हिरण्या^९ होयन्सावित्रं जुहोति^{१०} पदेन चरति^{११}
पदेन चरित्वा राजानं कौलोद्यातिष्यं निर्वस्यन्सावित्रं जुहोति^{१२}
प्रपमाभ्यां प्रवर्गीयमद्वा^{१३} प्रचरियन्सावित्रं जुहोत्येतस्त्रिंशत्काले
प्रतिप्रमृता दक्षिणे शाक्ताखण्डे ऽष्टं गानयित्वा वाजपेथ-
चुरा^{१४} संधापयति^{१५} महानेचै पूर्व परिष्ठाहं परिष्ठाहोयन्सावित्रं
जुहोत्याहवनीयं प्रणेष्यन्सावित्रं जुहोति^{१६} रथवाहने सदोहवि-
धानि समेष्यन्सावित्रं जुहोत्यग्नीधोमौ प्रणेष्यन्सावित्रं जुहोतीति^{१७}

१ Thus M Tr U Be II Be (ec. m.), सप्तदशी (as Ap VIII 16) B Be (pr. m.), सप्तदश F.

२ Thus M Be (ec. m.) Be II F, दौषाक्षि Tr BH Be (pr. m.), दौषाक्षी U

३ Thus Be UF, प्रापणीयाश्च Ti BH Be, प्रापणीय M,

४ Thus U F II F Be II Bhar, हिरण्य M Be

दशान्तःशालमहोषीर्देवानां^१ आग्नीध्रं^२ एव होष्यति^३ यूप-
 सुच्छयिष्यन्साविचं जुहोति^४ यदाध्वर्युश्च^५ यजमानस्य पुरस्ता-
 त्प्रत्यक्षावभ्रन्तावभिर्भर्पतो^६ इव प्रतिप्रस्थाता यस्यान्नाद् वामो-
 भिर्वैष्टयश्चभिर्भर्पत्यदीचीनदग्नेर्वा विप्रद्याति धनुर्वैष्टीर्वा^७ प्रवे-
 १. ष्यत्येतन्निष्काले^८ प्रतिप्रस्थाता गोधूमकम्पापीमुभयतः समं
 क्षत्वोष्णोपेण विप्रद्याति^९ तस्यां तच्चेष्टन्ति यक्षपाले^{१०} सर्वान्
 यूपसुच्छयिष्यन्साविचं पशुमुपाकरिष्यन्साविचं जुहोति^{११} तस्य
 प्रसिद्धं वपथा चरित्वा वसतीवरीर्षदीष्यन्साविचं जुहोति^{१२}
 पशुपुरोडाशं निर्वक्ष्यन्साविचं जुहोत्यनुमवनं षोडि^{१३} तानि
 १०. सप्तदशाभि^{१४} वा^{१५} सवनेसवन एव जुञ्जयादित्येतदपरमय पशु-
 पुरोडाशं निर्वपति^{१६} तमनुवर्तन्ते इष्टौ देवसुवाः इवीः^{१७} यमे
 मृहपतय इत्येतानि^{१८} तेषामुक्तं चरणं यथाग्नेर्विधायामिडाग्नाः

१ After अहोषीद् B De U inn इति; Kś cites the clause without इति; it could, however, be right, cp. Vol. I. p 193, 15

२ आग्नीध्रीय Tr.

३ यथा० Bo B; the passage referred to is Vol I, p 113, 5 sqq.

४ Thus Bo (acc. m) Bhav; प्रत्यक्षावभ्रन्तावभि० Tr; अर्जन्तावभि० Bo (pr. m) B; अजसावभ्रर्पतो UH, अर्जसावभ्रर्पतो Bo II, अजधी-
 ववस M, अजसववस० F; read perhaps अजसावभ्रर्पतो

५ धनुर्वैष्टीर्वा प्रवे० Tr Bo B, धनुर्वैष्टिवा प्रवे० Bo II HF; धनुर्वैष्टिवा प्रवे० U; धनुर्वैष्ट इव प्रतिवे० M. The Drauidhasūtra citing this passage reads धनुर्वैष्टीर्वा प्रवे०; I am not certain about the correct reading and the meaning of these words. Bhar. comments धनुर्वैष्टिवा प्रवेति वा ।

६ अपि वा om. B De

पुरोडाशाः संतिष्ठन्ते^१ पद्मीमंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके^२
 ऽवैतान्दुन्दुभीनभुदिशमासञ्चयति मध्य दक्षिणायाः श्रीर्था
 पक्षोत्तरक्षां चतुरो दक्षिणे ऽऽसे चीनुत्तरे ऽऽसे^३ तथा हार्मै
 दिग्भ्यो वाचमवदन्त इति च छाष्ट बौधायनो^४ ऽपे-
 णामौभं गुह्यकृता आसक्तः सूरित्वाञ्जीगविरभितः सद् इति
 काथो^५ ऽय वषतीवरौः परिहृत्य पयाश्रुति विशिष्योप-
 वसन्ति^६ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

अथातो महाराज एव बुध्यन्ते^७ प्रातराध्यानि गृहीत्वा
 राजानमुपावक्ष्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^८ परिहिते प्रात-
 रनुवाके ऽपो ऽश्चेत्यपो हाध्वर्युरभिद्रवत्येतस्मिन्काष्ठे^९ प्रति- १०
 प्रस्थाता वाजमेघसुराः संपवस्य^{१०} मगस्तामादाय दक्षिणा
 दारोपनिर्दत्त दक्षिणेन सद्ः परीत्य दक्षिणेन मार्जालीयं
 धिष्ण्यं पर्याश्रयापरया दारा हविर्धानं प्रपाद्य दक्षिणस्य
 हविर्धानस्य पयादक्षमुपमादयत्यवाध्वर्युरभिद्रवदैति^{११} सवांग्ग्राह-
 नुपेति^{१२} अभिद्रो ऽभिववः^{१३} अभिद्रं यहा गृह्यन्ते^{१४} समानं १५
 कर्मापयणाद्गृहादापयणं^{१५} गृहीत्वा पक्षेन्द्रानतिपाद्यागृहात्युप-
 यामगृहीतो ऽमि नृषदं त्वा द्रुषदमिद्येताभिः पञ्चभिर्येना-

१ & before अघ्वर्यु = only in Tr Be II ; वाध्वर्यु = Mand अधिद्रवति Be II Tr, अभिद्रवति II

२ Thus Tr U Bo Be II (pr. m) ; संपवस्य F, संपवसति M ; संप-
 वसति Be II (s-c m), संपवसत्य II

३ Thus M, उदेति all the other MSS.

४ Some of the MSS insert यहे ।

- न्दक्षिणार्धपूर्वार्धं सरस्य शुभ्रवृताम्नादयति ^१ यावदेवावाध्वर्यु-
 सेष्टति तावदेव प्रतिप्रस्थाता सत उदीचीनदग्नेन वालेन सुरां
 पुनाति पुनातु ते परिमृतं सोमं सूर्यस्य दुहिता ।
 वारेण प्रश्रुता तनेति ^१ वायव्यमेवाध्वर्युरादत्त उपधामं प्रति-
 ४ प्रस्थाताध्वर्युः पूर्वां वायव्येन द्रोणकक्षग्रातोमपहागृह्णात्यथा
 विष्ठा जनयश्चर्वराणीत्यनुद्रुत्योपधाममृहीतो ऽभि प्रजापतये
 त्वा जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिमृज्य मादयत्येष ते धोनिः प्रजा-
 ५ पतये त्वेत्यप प्रतिप्रस्थातोपधामेन सतात्सुरापहागृह्णाति
 कुविदङ्गं यवमन्ना इत्यनुद्रुत्योपधाममृहीतो ऽभि प्रजापतये
 १० त्वेति गृह्णाति ^१ प्रजापतये त्वेति मादयति ^१ नैव ^१ जुष्टं करोति
 न ^१ धोनिं ^१ तावेवमेव यतिपङ्कं पहागृहीतः सप्तदग्नेतरः
 सप्तदग्नेतरः ^१ पुरो ऽवमेवाध्वर्युः सोमपहान्द्विषेणि ^१ वा
 विषेणि ^१ वोदीच आघातयति ^१ पद्यादधं प्रतिप्रस्थाता सुरा-
 पहान्द्विषेणि ^१ वा विषेणि ^१ वोदीच आघातयत्यथ षोडशिनं
 १५ गृह्णात्यातिष्ठ वृत्रहवधमित्यनुद्रुत्योपधाममृहीतो ऽभीन्द्राय त्वा
 षोडशिने जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिमृज्य मादयत्येष ते धोनि-
 रिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्यथोक्थ्यं गृह्णाति ^१ समानं कर्मा-

१...१ Thus according to B B- Tr, MFI only- प्रजापतये त्वेति
 मादयति नैव ; Bc 11 U प्रजापतये त्वा गृह्णामीति पूर्वं परिमृज्य प्रजापतये
 त्वेति मादयति नैव ।

१ नैव Bc 11 U.

१ द्वा. and Tr. HU

स्विनाद्वादादिभिर्न घट्टे गृहीत्वा यद्वज्रमा आदाय धूपमभ्येति^१
 सर्वान्तं धूपमुत्सृज्यायेताम्पशूपाकरोत्याग्नेयमैश्राप्रमैश्रं मादतीं
 गोवशाष्टं मत्तदश प्राजापत्याश्यामानेकछपाभारस्वतीमन्ततो^१
 ऽथ निमंश्याप्याहता निमंश्येन चरति^१ प्रहत्याभिज्जत्यायेता-
 श्वानादेवत्याम्पशूपागृह्यन्दिगुणाभिरभिधाय पृथक् विगुणासु
 नियुक्त्यायेताम्पमानदेवत्याम्पशूपागृह्यन्दिगुणाभिरभिधायेकस्यां
 धूपायां नियुक्त्यापि वा पशौ यशुं प्रयनति^१ नारस्वती-
 मन्ततो नियुक्त्यायेताम्पशूपा निपायोषोध्योदूषा मोक्षणी-
 धानम् ॥ ३ ॥

अयेष्वात्समिधमाददान आहवाये नमिष्यमानायानुमूही- १०
 त्वाभादधातोषं^१ परि नमिधष्टं शिगष्टि^१ वेदेभोपवाजप-
 त्वानूक्तासु मामिधेनीषु शुभेणाधारमाधारयति^१ संमृष्टे
 शुग्भ्यामुत्तरमेवामष्टम्यांयग्धुषामुदङ्कृत्याक्रम्य जुष्टा पशून्ममव्य
 मादयित्वा शुचौ प्रवरं प्रहणीते^१ प्रविद्धमृत्विजो हृणीते^१
 मीदति होता^१ प्रभवमाकाङ्क्षति^१ प्रसृतः शुचावादायात्या- ११
 क्रम्याभ्रायाह समिद्धः प्रेथेति^१ वयद्वृते जुहोति प्रेथ प्रेथेति
 चतुर्थाष्टमयोः समानयमानो ऽष्टमे सर्वष्टं समानयते^१ परि
 स्वाहाकृतीभ्यः मष्टस्वावष्टं शिगष्टि^१ दश प्रयाजानिद्वोदङ्कृत्या-

१ Om. M Tr Bo U.

१ Thus M Tr B Do Kcd, चरति Bo UFIH

१ Thus Bo U F, प्रहयति Tr, प्रविजति U; प्रयजति H; प्रयजति M. विपुनति Be.

- क्रम्य स्वरशामैः पशून्मनक्ति ^१ न^१ एते^१ नानादेवत्याः पशवो
 नानास्वरवो नानाशाखा अवेते समानदेवत्याः पशवः समान-
 स्वरवो नानाशाखाः^२ । समानं कर्मा पर्यग्निकरणद्वय पर्यग्न-
 कृतेः पशुभिरुदक्षः प्रतिपद्यन्ते^३ तेषां नारस्त्युत्तरार्थां भव-
 १ त्याग्नेय उपचारत^४ । आग्नेयमेवाध्वर्युर्वपायपणीभ्यामन्वारभते^५ ।
 वृयगितराग्नपरिकर्मिण उदक्षो मयन्मनुपूर्वमत्यतिघञ्जन्त^६ ।
 आग्नेयाद्यैवाध्वर्युः पशवे मिहन्वमानाय बर्हिदपात्यति वृय-
 गितरेभ्यन्त इतराग्न्याचो वोदीचो वा निघ्नम्यलण्वतो मायू-
 न्यञ्जपयतेत्युक्तेनैव चयेतमेत्य वृधदात्यावकाश आसत इह
 १० प्रजा^७ विश्वरूपा रमन्तामस्मिन्यज्ञे विश्वविदो हताचीः । अग्निं
 कुलायमभिसंवसाना अस्मां श्वन्तु पयसा हतेनेति^८ संज्ञप्ता-
 ग्नाङ्गुहोति संज्ञप्ताङ्गतिं यत्पशवो मायूनक्षयतेत्ययाम्येति^९
 शमितार उपेतनेति^{१०} पाग्नेभ्यः पशुग्रमुच्यमानाननुमन्त्रयते
 ऽदितिः पाशाग्रमुमोक्षेतामिति^{११} वृयगविशाखाभिदपमज्जेमां
 ११ दिशं निरस्त्यरातोयन्तमधरं लणोमि चं दिक्षमग्निग्रति-
 मुक्षामि पागानिति^{१२} ॥ ४ ॥

१ Thus M Tr Bo II HF, चरेवे B Be U (acc. m)

२ समानाशाखाः M

३ उपपद्यन्ते M Tr U

४ Thus II Be II UHF, अनुपूर्वमन् B B Tr

५ Thus (cp Vol 1, p 118, 1) Be II F; पशवो M Tr Be UH
 Kcd.; Āp. (vii 17. 1) has also पशवो but the fem. हताचीः (हताच
 Tr F) points to प्रजा, cp also Maitr S iv 2 10

६ Thus all exc II (: चयेति)

स्थिताद्वादांश्चिन्तं यद्वं^१ गृहीत्वा यद्व्युत्पन्ना आदाय धूपमभ्येति^२
 सर्वान् धूपमुत्पन्नायैताम्पशूनुपाकरोत्याग्नेयमैन्द्राग्रमैश्रं मासतीं
 गोवशां मत्तदग्रं प्राजापत्याग्न्यामानेकरूपान्मारस्वतीमन्नातो^३
 इयं निमग्न्यप्ताहता निमग्न्येन चरति^४ प्रहत्याभिष्टत्यायैता-
 म्नामादेवत्याम्पशूनुपचिद्विगुणाभिरभिधाय पृथक् विगुणासु^५
 नियुज्यायैताम्पशूनुपचिद्विगुणाभिरभिधायैकस्यां
 धूपायां नियुज्यापि वा पशौ यद्वं प्रवर्जति^६ मारस्वती-
 मन्नातो नियुज्यायैनाम्पोऽस्य निपाव्योपोऽस्योदूष्य प्रोचणी-
 धानम् ॥ ३ ॥

अथेष्मात्समिधमाददान आह्वयये समिधमानाथानुमूही-^{१०}
 त्यभ्यादधानौघं^१ परि समिधं मिनष्टि^२ वेदेनोपवाजय-
 त्यनुमासु समिधेनीषु कुत्रेणाधारमाचारयति^३ मंष्ट्रे
 सुगन्धानुत्तरमधाम्पशूनुपचिद्विगुणाभिरभिधायैकस्यां
 धूपायां नियुज्यापि वा पशौ यद्वं प्रवर्जति^४ मारस्वती-
 मन्नातो नियुज्यायैनाम्पोऽस्य निपाव्योपोऽस्योदूष्य प्रोचणी-
 धानम् ॥ ३ ॥

१ Om. M Tr Be U.

२ Thus M Tr B Be Kcs, चयेति Boll UPH

३ Thus Boll F, प्रवर्जति Tr, प्रतिवर्जति U, प्रवर्जति II; प्रवेजयति M, नियुज्या Be.

- क्रम्य स्वरुशासैः पशून्समनक्ति^१ त^२ एते^३ नानादेवत्याः पशवो
 नानास्वरवो नानाशासा अथैते समानदेवत्याः पशवः समान-
 स्वरवो नानाशासाः^४ ' समानं कर्मा पथंश्चिकरणादथ पर्यग्नि-
 क्षतैः पशुभिर्दक्षः प्रतिपद्यन्ते^५ तेषां सारस्वत्युत्तरार्था भव-
 ५ त्याग्नेय उपचारत^६ ' आग्नेयमेवाध्वर्युर्वपात्रपणीभ्यामन्वारभते^७
 पृथगितरात्परिकर्मिणो उदक्षो मघन्यनुपूर्वमव्यतिषजन्त^८ '।
 आग्नेयाधैवाध्वर्युः पशवे निहन्यमानाश्च बर्हिर्वाप्यति पृथ-
 गितरेभ्यस्त^९ इतराग्राचो बोदीचो वा निग्नन्त्यक्षणतो मायू-
 न्संक्षपयतेत्युक्तेनैव चयेतमेव पृथदाव्यावकाश आसत इह
 १० प्रजा^{१०} विद्युत्पा रमन्तामग्नित्यग्ने विद्यविदो इताचीः । अग्निं
 कुलायमभिसंवधाना अस्मां त्वन्तु पयसा इतेनेति^१ संक्षप्ता-
 ग्राह्णुंक्षोति संक्षप्ताह्णति अपशवो मायूनक्षवतेत्यपाभ्येति^२
 अमितार उपेतनेति^३ पात्रेभ्यः पशून्प्रमुच्यमानानस्तुमन्वयते
 ऽदितिः पात्राग्नमुमोक्षेतामिति^४ पृथगविशासाभिर्दपश्वेमां
 १५ दिग्ं निरस्त्यरातीयन्तमधरं क्षणोमि थं दिशस्तस्मिन्प्रति-
 मुक्षामि पात्रानिति^५ ॥ ४ ॥

१ Thus M Tr Be 11 HF, अथैवे B Be U (sec m)

२ समानाशासा. M

३ उपचरत M Tr U

४ Thus M Be 11 UHF, अनुपूर्वम. Be B Tr

५ Thus (cp. Vol I, p 118, 1) B. 11 F, पशवो M Tr De UH Kcā, Āp (vii 17 1) has also पशवो but the fem. इताचीः (इताच्य Tr F) points to प्रजा, cp also Maitr S iv 2 10

६ Thus all exc B (: अग्नेति).

अथ प्रतिप्रस्थाता पञ्चीमुदानयत्युदकमण्डलमुत्थाप्य^१
 शानुपूर्व^१ पशूनां प्राणानायाययत्यश्वगध्वर्युर्वेषा उत्तिष्ठदन्नेत्या-
 श्रेयस्यैवाध्वर्युर्वेषा^१ प्रथमया प्रतिपद्यते ऽनूचौरितरा आहर-
 न्याग्नेयस्यैव वपायै प्रतिनयमानायै चर्हिपो ऽपमुपास्त्युपेतरा
 यच्छक्यं^१ग्नेयस्यैव वपाः सुवाङ्म्यामिजुहोत्युपेतरा यच्छक्यं^१य ५
 स्वाहास्तितिप्रैषेण चरित्वा यश्चावेण दृषदाज्यमभिघार्याग्नेयस्यैव
 वपामभिघारयत्युपेतरा यच्छक्यं^१य पुरस्तात्स्वाहास्तितिः सुवा-
 ङ्मितिः ऊत्तापैतेषां नामादेवत्यानां पशूनामनुमूहि प्रेष्येति
 वपाभिघारयत्यैतेपाः^१ समानदेवत्यानां पशूनां मुख्यस्य वपाः
 एमवकुम्भमाह प्रजापतय इत्युपाः^१शु कानानां वपानां मेदसो^१ १०
 इवदीयमानस्यानुमूहोत्यैवावतीः^१ सुकृमवत्यैतेराः^१ याद्या
 वेदसूतेन वोपोद्यच्छक्तो^१ दिरभिघारयत्यैताकम्यायाव्याह प्रजा-

१ Thus Tr B Be F. शानुपूर्वं U Be H, अनायासपूर्वं M.

१ Thus (उत्तिष्ठदन्नेति) Tr; उत्तिष्ठदन्नेति M Be; उत्तिष्ठदन्नेति D, उत्तिष्ठ-
 दन्ति or उहरन्ति the other MSS., Bhav उदरमज्जति ।

१ चरित्वायै Tr Be B.

१ मेदसोवदीयमानस्य Tr Be (pr m) BF, •वदीयमानावाच• Be H U; H is partly corr but reads चवदीयमानस्य; M pr m. gen sing., sec. m. (not wholly certain) gen. plur. of the part, मेदसोवदीयमानानाम् Be H U Kes, वपानां मेदसामवदीयमानानाम् Be (sec. m.).

१ यावतीः (se. वपाः ?) M Be H U; यावत् Be B; यावन्ति Tr.

१ Thus only Tr, cp xv 31 सुकृम्यामवति U H, सुकृम्यामवति F; सुकृम्यामवति B, सुकृम्यामवति M; सुकृम्यामवति Be H Be

पतय इत्युपाश्रु कानानां वपा^१ मेदः प्रस्थितं प्रेथेत्युच्चैर्विधद्रुते
 वपा^१ जुहोत्युपाश्रु मारस्वत्यै वपया चरत्यथोपरिष्ठात्साहा-
 कृतिः सुवाकृतिः कृत्वा वपाश्रपणोरनुप्रक्षत्य समुत्क्रम्य
 चात्माळे मार्जयन्ते^१ इय यशून्विशास्ति^१ शमितरित्याह यन्मा-
 १ इत्या अतवदानीयं तदभ्यर्धाक्षूपयतादित्यथ^१ साविषः कृत्वा
 प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय^१ तद्गुधा संतिष्ठते^१ ॥ ५ ॥ द्वितीयः ॥

अथ साविषः कृत्वा प्रसर्पन्ति मार्यंदिनाय सवनाय देवौ
 द्वारावित्यत एवोर्ध्वेन^१ संप्रसृप्तान्विदित्वाध्वयुः प्राङ्मयसाह
 चात्माळे रथचक्रं निमित्तुत रथवाहने रथसाधनाश्वान्यभूपकयत
 १ यद्वास्तववि^१ तद्दक्षिणत उपस्थापयाभिषोतारं^१ एत कयत
 पावस्तुतमेहि यजमानेति^१ प्रविद्धो इभिवः^१ प्रविद्धं यद्वा
 गृह्णन्ते^१ समानं कर्माययणाद्गृहादीययशं गृहीत्वा घोडग्नि-

१ वपा Be 11 HF, वपाणां M Tr Be B.

१ वपा om all exc. Be B

१ प्रचरत्य० B Be H

१ विमार्जयन्ति Be U (sec. m.), विमार्जयति B, विमार्जति the other MSS.
 (also U pr m)

१ Thus Be 11 (sec m.), तदभ्यर्धाक्षू० M, तदभ्यर्धाक्षू० Ti, तदभ्यर्धाक्षू०
 Be 11 (pr m), तदभ्यर्धाक्षू० H, the other MSS. corr., Bhav.
 seems to have read तदभ्यर्धाक्षू०, the meaning is तदभ्यर्धाक्षू०

१ Thus U Be 11 H; यद्वास्तववि F, वेदराक्षो B, यद्वास्तो Be, यद्वास्त
 (broken off) भिमोदविष० M, यद्वास्तो Tr, after अवि H 108. वेदे, Do
 H भाजांलीये, Ti - भाजांलीये, these MSS om. तद्गु ।

० Thus Be 11 UHF, यद्वास्तवतामि० M Tr B Be.

मभिगृह्णातीन्द्रमिन्द्ररी वहत इत्यनुश्रुत्योपयामगृहीतो ऽमी-
 श्राय ता षोडशिनं सुष्टं गृह्णामीति ^१ परिश्रज्य मादयत्येष
 दे योगिरिन्द्राच्च ता षोडशिन इत्यथोक्त्या गृह्णाति ^२ यमानं
 कर्मा दाक्षिणेभ्यो ^३ दाक्षिणानि होयन्त्याचत्याव्यस्थानौऽ
 मनुवाऽऽ सुष्टं वाचक्षैतस्य वसमस्यान्तमायां दशायां निष्क-
 रण्युः प्रपचिता ^४ भवत्येतत्समादायाहेहि ^५ यजमानेत्युत्तरे-
 णाग्नीध्रियं परीत्योत्तरे ^६ मदः परीत्याग्रेण शालां तिष्ठते ^७
 प्रतिप्रस्थाच एतानि प्रस्तावि प्रयच्छत्यथाहेहि यजमानेति ^८
 एव एव दक्षिणे ओष्णाने रथवाहन आहितो भवति ^९ तमुपा-
 वहरतीन्द्रस्य ^{१०} वज्रो ऽसि वार्ध्नस्तयार्चं हव्यं वध्यादित्यथैवं ^{११}
 धूर्त्यदौतमन्तर्वेषभ्यवर्तयन्ति ^{१२} वाग्रस्य तु प्रसवे मातरं मही-
 मदिति नाम वचसा करामहे । यन्मनिदं विष्टं सुवनमावि-
 वेद्य तस्यां नो देवः सविता धर्मं साविपदित्यवास्त्वयाग्न्यु-
 ल्लसत्यस्मन्नरमृतमश्नु ^{१३} भेषजमपासुत प्रशसिष्यदा भवथ
 वाजिन इत्येव दक्षिणं योग्यं युनक्ति वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा ^{१४}

१ Thus Be ll UF, Bhar., Keā; *विक्ते the other MSS.

२ भवतीति Be M Tr

३ पर्याहृत्य i s a. परीत्य Be B.

४ तिष्ठन् M; तिष्ठति F, तिष्ठते the other MSS

५ Thus Tr Be ll Be BU (sec. m.); pluralis vocis the other MSS.; चवतारयति Bhar., Keā

६ Thus M Tr U (pr m.); अग्रावर्तयति Be BTU (sec m.).
 अवर्तयति H, प्रवेष्टयति Keā, cf. infra xii 7 (p. 95, l 10).

७ The first अश्रु om. MH

गन्धवाः सप्तविंशतिः । ते अये अश्वमयुञ्जन्ते अग्निञ्चवमा-
 दधुरित्ययास्य षष्ठं मर्ह्यते इषां नपादाग्रहेमन्य ऊर्भिः
 ककुद्याग्रतूर्तिर्वाजमातमस्तेनायं वाजः सेदित्येवमेवोत्तरं योग्यं
 युनक्ति^१ तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टिमुपनियुनक्ति^१ तयोरेवमेव
 ४ षष्ठे^१ मर्ह्यते^१ एतस्य योगमभु सर्वमाश्विवद्युज्यते^१ अधि-
 कक्ष्यान्वस्तिनः कुर्वन्ति^१ प्रवेष्टयन्ति वामोभारान्वमनानां
 दशासु निष्करज्जूः प्रययन्ति^१ पूनगो दक्षिणा आयातयत्यप
 सौरोभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोति^१ नयत्यर्षाग्नौध्रे जुहोति^१
 सृज्यन्ते^१ दक्षिणा दक्षिणापयेन^१ स यत्किंचिद्ददाति^१
 १० हिरण्यमुखमेव ददात्यप वामाऽस्य^१ युक्तानि गोश्चयः
 हस्तिपुष्टमन्ततो^१ इदन्ता एवैते रथा अतिवर्तन्ते^१ नैते
 इत्यस्य मन्त आजिं धावन्ति^१ मनमैव स्वरयमध्वर्यवे ददाति
 मनसा ममभुंदिग्य^१ दक्षिणात्त्रिभिर्मन्ततीवैश्वरति^१ मीदन्ति
 नारागः सा आयायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापालव्यमधो-
 ११ इधो^१ माहेन्द्राय^१ ॥ ६ ॥

१ षष्ठे M Tr Be U, षष्ठं BFH

१ Thus M Tr Be 11 HF, जुहोत्युत्पन्ने Be B, जुहोति यस्मिन् U

१ यत्किंचिद् Ti

१ Thus Tr HF, Be B अनाग्रि is of अश्व, M (injured) अनाग

...मि ददाति अथ युक्ता अतो ।

१ Before षष्ठं Tr F ins दासः, H दासी; Bhav अस्तिपुष्टम्, cf

infra xii 7

१ ममभुदिग्य UH Be 11, हनुदिग्य M Tr Be B, हनुदिग् F

१ Thus, with पा, all, also K. but B ~ m अश्वान् ११.१ ।

अथ याचति नैवारः सप्तदशगरावः^१ स एष वीरे ऋतो
 भवति^२ तेन चरति^३ दृष्टस्यतये अनुवृद्धि दृष्टस्यति यजेति^४
 तमनिष्टस्त्रिष्टतमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्येषास्त्रिपुरस्ता-
 देवौदुमरे द्रोणे सर्वविधं दध्नाज्येन समुदायुतं भवति^५ तस्मै-
 दुम्नरेण सुवेणोपपातः समावहोमाध्रुहोति वाजस्येनं प्रसवः^६
 सुपुत्रे अथ इत्यभिषेकाय प्ररेकं परिशिन्वाचैतमपिधाय प्रज्ञातं
 निदधात्येष पुरस्तादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोत्यग्रे स्वाहा
 सोमाय स्वाहेत्यथ घञमानायतने दृष्ट्वाजिनं माचोनपौव-
 सुत्तरलोमोपकृणाति^७ तद्यजमानं प्राक्षमुपवेष्ट्य सुवर्णरज-
 ताभ्याः इक्ष्वाभ्यां पर्पुषास्य सर्वविधेन पुरस्तात्प्रत्यक्षमभिषि-^८
 चति^९ शीर्षतोऽभिषिच्यथा सुखादन्वधस्त्रायति देवस्य
 ता चवितुः प्रसवेऽग्निर्वाङ्मनो पूष्णो हस्ताभ्याः मरुस्तथै
 पाचो यन्मूर्धन्तेष्वाग्नेस्त्वा सासाज्येनाभिषिचामीन्द्रस्य तां
 सासाज्येनाभिषिचामि^{१०} दृष्टस्यतेस्त्वा सासाज्येनाभिषिचा-
 मोति^{११} समुग्रष्टे समुत्क्रोशन्त्यभ्यवेक्ष्यमसावामुष्यायणोऽमुष्य^{१२}
 पुचोऽमुष्य पौचोऽमुष्य नप्ता वाजपेयेनेत्यथ भूर्भुवः सुव-
 रिति वाचं विमृजते^{१३} दाभ्यो मुखं विमृष्टे^{१४} गायत्र्याविष्णु-
 क्रमाग्नमते^{१५} ऽथोपरिष्टादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोती-

१ प्रचरति Be B

२ Tr Be B U (acc. m.) om., M places दृष्टस्यतेस्त etc before दृष्टस्यति ।

३ Thus Tr U Be II II F, माचयावि • M Be B

- न्नाय स्वाहा घोषाय स्वाहेति ^१ दादग्र भुगामामवेष्टीर्जुहोति
 इदियै स्वाहान्तरिषाय स्वाहेत्यथैतस्य बाह्वन्त्यस्य स्त्रिएष्टता
 चरत्यथैनमादायान्तरेण चालाशोत्कराबुदङ्गुपनिकामत्युत्तरतः
 एते^२ रथा युक्तास्तिष्ठन्ति^३ । तदेतान्यज्युर्जुहोति इयामरप्रापयति
 १ वाजिनो वाजजितो वाजः सविद्यन्तो वाजं खेद्यन्तो दृष्टस्यते-
 भांगमवजिप्रतेत्यथैनमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथ रथमभिप्रैति
 विष्णोः क्रमो ऽमि विष्णोः क्रान्तमभि विष्णोर्विक्रान्तमधीत्यथ
 रथस्य पथमी मंशुगत्यहौ व्यह्वावभितो रथं याविति^४ । रथ-
 मातिष्ठति देवस्याहः सवितुः प्रथवे दृष्टस्यतिना वाजजिता
 १० वाजं जेयमित्येतस्मिन्काले चान्ताले रथचक्रं निमित्तं ब्रह्मा-
 रोहति ^५ तमत^६ एवानुमन्ययते देवस्याहः सवितुः प्रथवे
 दृष्टस्यतिना वाजजिता वरिष्ठं जाकः दृष्टेयमित्यथ यजमान-
 मनाध्यायोजितोर्वाचयत्यग्निरेकाक्षरेण वाचमुदजघदिति सप्त-
 दशायागा अवाजनी^७ प्रथमस्तथाजनि वाजिनि वाजिबु
 ११ वाजिनोवचमामममत्तु वाजयेति ^८ तया यथायुक्तमपामिष-

१. वाहङ्गुः MU Be H Do Do (pr. m.). वाहङ्गुः Tr Be (acc. m.)
 Bhar., Kol

२. वहेते Tr Be H U

३. दुष्ट-म cm Be H.

४. Tr Be B Brn. चयः ।

५. चयस्य i.e. चय M.

६. That Be H U F, Kol, Bhar. (rec. copy); अवाजनि Tr, अवाकने
 M., अवाजिनि Be, अवाजिनि H अवाजिनी H

त्यर्वाभीति दक्षिणः सन्निरसीति मध्यमं वाज्यमीत्युत्तरमथै-
 तानाजिसृतो^१ स्वस्थापयति^२ वाजिनो वाजं धावत मंढतां
 प्रपवे जयत वि योजना मिमीध्वमध्वन स्वस्थौत काष्ठां गच्छते-
 तै^३। दुस्वर्येषा मूषा सप्तदशसु ग्रन्थामव्याधेषु निमिता^४ तां काष्ठे-
 त्याचघते^५ तामाजिसृतो ज्ञीत्य^६ मा^७ गच्छत^८ मां^९ एनाम-
 प्राण्य^{१०} निवृत्ततातः पचममेनां^{११} कृत्वा सव्यानवमृष्ट दक्षिणैरनु-
 परिवर्तयाध्वै^{१२} मो^{१३} अप्रसृताः^{१४} सर्पतेति^{१५} ॥ ७ ॥ तृतीयः ॥

अथाहाभिसर्पं यजमान माहेन्द्रं यदं यहीयामीत्यन्वारब्धे
 यजमाने माहेन्द्रं यदं गृह्णाति सदाः इन्द्रो य योजयेत्यनु-
 द्रुत्योपयामगृहीतो ऽमि महेन्द्राय वा जुष्टं गृह्णामीति^{१६} ।
 परिमृज्य मादयत्येष ते योनिर्महेन्द्राय तेति^{१७} तदेतान्पञ्चै-
 न्द्रानतिपाद्यान्मह सः मादयत्येषां^{१८} उपस्पृश्य वह्निषी
 आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा शोचसुपाकरोति^{१९} सुवते

१ *नहेनाम* Be B Kes , *नहेवान* the other MSS

२ Thus M Tr Do B FH Kes , विस्थाप* Be II U and Gorum on
 Taitt. S Vol I, p. 1024.

३ These three words only in Be B and Bhav , the other MSS
 and Kes omit them

४ Thus Tr Do B Kes , येनाम* the other MSS

५ Thus Be B , निवृत्ततातः* Tr , निवृत्ततातः* M Do II U ; निवृत्ततातः*
 II , निवृत्ततातः* F

६ Thus Be B , *याध्वैर्ना* FH ; *यध्वैर्नासाध्वैर्ना* Tr. ; *यध्वैर्नासाध्वैर्ना*
 चर्चति M , *याध्वैर्ना* प्रदत्ताः सर्पतेति Kes

७ *थादयत्य* M Kes

- माहेन्द्राय^१ प्रसुते साधि संप्रैषमाह ब्रह्मन्वाजिनाः साम
गायानिस्तुत आजिं धावत दुन्दुभीन्समाघ्नताभिधोतारो^२ ऽभि-
पुणुताग्रीदागिरं विनयोलूखलमुदादय प्रतिप्रस्थातवोरुणमेक-
कपालं निर्वप सौम्यस्य विद्धीति^३ यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति^४
१ गायति ब्रह्मा वाजिनाः साम^५ तं य एव कथं परिकर्मा-
वेष्टयति^६ धावन्वाजिस्तुत^७ आप्नन्ति दुन्दुभीन्संप्रवदन्ति
वाचः^८ संप्रोदिता^९ वाचो ऽनुमन्त्रयत इन्द्राय वाचं वदतेऽन्त्रं
वाजं जापयतेऽत्रो वाजमजयिदित्यथ रथान्धावतो ऽनुमन्त्रयते
वाजेवाजे ऽवत वाजिनो न इति चतसृभिरनुच्छन्दसः^{१०}
१० ग्राम्यन्ति घोषाः ग्रन्थाय^{११} होष एषोत्तमेति प्राङ्गोर्होतुः
कास्त्रात्पराडावर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाङ्गयते होता^{१२} प्रत्याङ्गयते
ऽध्वर्युः^{१३} ग्रासति^{१४} प्रतिगृह्णाति^{१५} प्रमिद्धमुक्थं प्रतिगीर्थं
प्राडेत्योद्यच्छत एतं माहेन्द्रं ग्रहमनूद्यच्छत इतरानुपोद्यच्छन्ते
नाराग्रस्मानपात्रावयत्यो आवयामु औपदुक्थशा^{१६} यज सोम-

१ माहे० M Tr U Be B Be 11, महे० HF

२ Thus (समाघ्नन, cp Pitrmedhasūtra, p 37. 14) Tr U Be B Be 11; समाघ्नन MHF

३ Thus M Tr U Be B, कथन Be 11 H, कथन F.

४ संप्रवदिता, संप्रदिता, संप्रवर्दिता or संप्रवर्दनी the MSS.; this last reading, presented by M, could also be defended, if we take the part as an acc pl. masc, but cp Bhav ना चमन्त्रयते and infra xii 13, where the correct reading is given by M

५ Be B 119 इति after होषः ।

स्येति^१ वषट्कृते जुहोति^१ तदेतान्पञ्चैन्द्रानतिशान्दान्^१
 जुहति^१ वषट्कृतानुवषट्कृते दिजुहोति^१ तथैव दिदिनां रा-
 शः प्रमाननुप्रकम्पयन्ति^१ दिङ्गतो माहेन्द्रः परिशेत^१ आयन्ति
 रथा^१ आगताम्रयान्दृष्ट्वा याचत्याज्यस्यान्वीः ससुवाः^१ स
 घट्फौ रथमेवमाचसत आग्नीध्रः^१ एतां जुहोत्युत आस्य द्रवत-
 स्तुरण्यत इत्युभयेनैव रथविमोचनीयं जुहोत्या मा वाजस्य
 प्रसवो जगम्यादिति^१ ॥ ८ ॥

अथ याचति नैवारः सप्तदशशरावः सप्तदश सुवर्णानि^१
 कृष्णलानि हिरण्यपाचं मधोः पूर्णमित्येतत्समादायान्तरेण
 चालासोत्करावुदङ्गुपनिष्क्रामत्युत्तरतः^१ एते रथा युक्ता- १०
 स्तिष्ठन्ति^१ तदेतान्यजुर्भुजोऽश्वानवप्रापयति वाजिनो वाज-
 जितो वाजः ससुवाः सो वाजं जिगिवाः सो बृहस्पतेर्भागे
 मिष्टङ्गमित्येनमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथ रथान्विमुच्य-
 मानाननुमन्त्रयत इयं वः सा सत्या संधामूद्यमिन्त्रेण समधङ्ग-
 मिति^१ दुन्दुभीनवस्यतोऽनुमन्त्रयतेऽजीजिपत वनस्पतय १५
 इन्द्रं वाजं विमुच्यध्वमिति^१ तदेतं यजुर्भुजः रथं विमुच्यति
 यथादत्तमितरान्यावर्तयन्त्युपसंगच्छन्त एनमेत आजिह्वतस्तैभ्य
 एकैकं कृष्णलं व्युत्प्रयच्छति^१ तानि सार्धः समादाय हिरण्य-
 पाचं मधोः पूर्णमित्येकधा ब्रह्मण उपहरति^१ ॥ ९ ॥

१ तदेतान् om. Be B, तदेतद् M.

१ आग्नीध्रीय Be B

१ सोरथानि U.

१ •क्रामन्त्यु Tr HF, •क्रामन्त्यु MU Be B De IL

तद्ब्रह्मा प्रतिगृह्योपावरोह्यथाहाजिसृतो दक्षिणापथेनो-
पेत्य दक्षिणाः ओषिमभिनिश्रयध्वं माहता अपेणाहव-
नीयं परीत्य दक्षिणमसुपसःश्रयध्वमिति^१ तदेनावि-
मितामभिविघ्नन्यथाहेहि^२ यजमानेति^३ पूर्वथा दारा हवि-
५ धानं प्रपाद्य यजमानः सोमघृहानुपस्थापयति ॥ १० ॥

संपृच स्र सं मा भद्रेण दृक्तेति^४ विपृच स्र वि मा
पाभना दृक्तेति सुराग्रहानधैताः सुराः सप्ररेकामादायै-
ताः सुराग्रहानाजिसृज्य उपहरन्ति^५ तां ते पियन्तो रम-
माणा महीयमाना आसते^६ इव यन्मासत्या अनवदानीयं
१० तदुभयान्तरेण^७ पर्षशाखासु व्यस्यति^८ तत्समुत्कुग्रं^९ विमायी-
कुर्वते^{१०} इव याचत्याज्यस्याक्षौः ससुवां तार्यं दर्भमयमित्येत-
त्समादायाहेहि यजमानेत्यवयजमानोऽनूची पर्व्याहवनीये
जुहोत्यन्वारब्धे यजमाने वाजय प्रमथयेति द्वादश सुवाङ्मती-
रय यजमानं तार्यं परिधापयति चक्षसोऽवमसीति^{११} चक्ष

१ *भिनिश्र* Bo (sec. m.) only

२ Thus M Tr H¹ Kc⁴, उपपद्य* Bell U, अभिनिश्रय* B Be

३ तदेनान् is b. तदेनाम् M Tr U Bell H F, अदेनाम् Bo B; अभि-
विघ्नन्य* Bo (sec. m.) Tr Bhav, अभिनिघ्नन्य* MU Bell F, निघ्नन्य*
H, अभिविघ्नन्य* H Be (pr. m.)

४ तदुभयोरन्तरेण M

५ Thus Bo B, समुत्कुग्रं MU Bell H, समुत्कुग्रं F, समुत्कुग्रोचैः क्रोगक
Kc⁴

६ cp Ap xviii 7 8, विमाय कुर्वते (as TBr. I 3 6 1) M.

योनिरमीति दर्भमयं पद्मीमधैताः श्रिति^१ यजमानायतना-
 त्प्राचीं वोदीचीं वा यूपमभ्यायातयत्यथ आयामामन्त्रयते
 जाय एहि सुवो रोहावेति^२ रोहाय हि सुवरितीतरा
 प्रत्याहाहं नाबुभयोः सुवो रोह्यामीति यजमानस्त्वं नाबुभयोः
 सुवो रोहेति पद्मी^३ तां दग्धभिः कृत्स्नै^४ रोहत्यायुर्यङ्गेन^५ *
 कल्पतामित्यान्तं गत्वा बाह्व उद्गच्छति सुवर्देवाः अगन्माहता
 अभून्म प्रजापतेः प्रजा अभूमेत्येवं लोकं प्रत्यवेक्षते ममहं
 प्रजया मं मया प्रजा ममहः रायस्योषेण मं मया रायस्योष
 इत्येवैनामुपावरोहति^६ म यावति मन्यत एतावति मोदा-
 स्यन्तीति^७ तदेनमामपुटैर्गन्ति^८ ॥ ११ ॥ १०

अधाय वेति पुरस्ताद्ध्वर्युरवाधाय वेति दक्षिणतो गच्छा
 वाजाय वेति पश्चाद्भोता वाजजित्याये त्व्युद्रातोत्तरतो^९ यद्यु
 वा एते न कामयन्ते ऽध्वर्युरेव पुरस्ताद्गन्ति दक्षिणतः प्रति-

१ Thus M Tr Be B, चीति I' Boll H P, चीति Bhas. (one copy),
 श्रिति (the other copies), Kes has three चीति corrected from
 original श्रिति or चीति ।

२ Thus (as TBr 1 3 7 4) M Tr URF Drauidhasitra and
 Bhav on this passage of the Drauidha, कृत्स्नैररोह० Be H, thus
 also Bhav. on the passage of the Vājap

३ Thus, conjecturally, corrected, मोदास्यन्तीति M Tr, मोदास्यन्तीति
 URF, मोदास्यन्तीति Be B

४ ऊपपुटे० FH Be (pc m.), although at the beginning of this
 prasna the ऊपपुटे have been mentioned, कामपुटे is here the correct
 reading, cp Bhas a b 1

प्रस्थाता पथादाग्रीध चक्षेतोत्तरतस्तेषां^१ तथा विभागो यथा
 दुन्दुभीनामवाच्यै^२ प्रत्यवरोहणत^३ आपन्दी^४ निदधाति^५ तस्मा
 वस्ताजिममामृणाति वस्ताजिने प्रतमानः^६ हिरण्यमंष दक्षिणं
 पादः^७ हिरण्य^८ उपावरोहतामृतमसीति^९ सुष्टिरसि प्रजनन-
 १ मसीति सद्यं वस्ताजिने^१ ऽयमसेतवासम्या सद आवहन्त्य^२
 वा^३ प्रजत्यन्वायनयेनमेते^४ समसा^५ चैतस्य वार्हस्पत्यस्येहामुप-
 क्रयत^६ रडोपक्रमं माहेन्द्रः^७ हीता चैवाध्वर्युश्च संभवयतो
 नराग्रश्चपीतेन नाराग्रश्चान्वैतेषामतिघाक्षाणां सुखे पात्रे
 सश्चावाप्तमवनीय यजमान एव प्रत्यक्षं भक्षयत्यपि वैना-
 १० म्पूर्वश एव समसेषु क्षवनीय भक्षयेयुरित्येतदपरः^१ होत्र-
 समसेवेते चयः समुपहृत्य भक्षयन्ति^२ यथाचमसं समसान्विष्य
 न इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्ते^३ नाप्याययन्ति समसांस्पूर्वभक्ष्य

१ Thus M Tr; उत्तरत उक्तेवा all the other MSS

२ Thus Tr Be B Be 11 (sec. m.), वस्ताजै UFH Be 11 (pr. m.),
 चय om M

३ Thus corrected on account of the collateral passage xvi. 17
 a. f. and the Vivarana. प्रत्यवरोह(ण)तः एवं प्रत्यवरोहति वयः; MSS.
 प्रत्यवरोहत ।

४ हिरण्यमुपा^१ M U Be 11 H F, हिरण्यउपा^२ Be; हिरण्यउपा^३ B,
 हिरण्य om. Tr.

५ Thus Be 11; *वर्धन्वावाजसम्य* U; *वर्धन्वावाजसम्य* M, *वर्धन्वा*
 Tr Be 11 H F, but cp. Bhav. तस्यैवाध्वर्युश्चयः सदः आपवर्णि सयनेन वा
 गच्छति ।

माजंयम्^१ । उपेन्द्राय मेन्द्राय नेत्येवं विभिरुक्थ्यपयायैयरति^१
मंतिष्ठते मायंदिनः सवनम्^१ ॥ १२ ॥ चतुर्थः ॥

अथ सावित्रः कृत्वा प्रमर्षन्ति तृतीयमवनाय^१ प्रमिदु-
मादित्यपक्षे चरित्वापयणं गृह्णात्यथ षोडशिनमभिमृष्टा-
त्यमावि सोम इन्द्र त इत्यनुद्गत्योपयामगृहीतो उपेन्द्राय^१
त्वा षोडशिने जुष्टं गृह्णामीति^१ परिगृह्य मादित्येते ते
योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्युक्थ्यं गृह्णाति^१ समानं
कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धामग्न्यभिदरति^१
तेषां गृह्णा गृह्णीता नाना देवता नाना प्रत्यभिमर्शना नाना
वमाहोमाः समानो वनश्चरतिः समानः स्त्रिएहमैववाग्ममानीडा^{१०}
समान्यो दिग्गो^१ नाना दिग्ग इत्येके^१ समानं कर्मा भुववत्य-
यमनेभ्यो^१ भुववद्वियमसेयरित्वा विभिरुक्थ्यपयायैयरतीन्द्रा-
वरुणाभ्यामिन्द्राएहण्यतिभ्यामिन्द्राविष्णुभ्यामित्यथ^१ षोडशिना
परत्यथ प्राह्णायद्याह होतुयममममूषयध्वमुद्येतः सर्वं एव
राजानमुन्नय मातिरीरिच इति^१ होदवममसेव प्रथममुन्नयन्ति^{११}
यद्योपपादमितराग्मर्वं एव राजानः समुन्नीयोत्तरवेद्याह
महमादयन्ति^१ तदेताग्नाजापत्याग्मह ममादयन्त्येष उप-
पृग्ग भर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा सोममुपा-

१ Thus M Tr, चरति UB Be II Be II F

१ Thus M Tr BHF; चरति Be II U

१ •चरतीन्द्रा• M Tr, the other MSS read plural.

करोति ' सुवते ' तदेतद्बृहत्सामैकविंशं वैष्णवीषु शिपिविष्ट-
 वतीषु कुर्वन्ति ' होत्र एपोत्तमेति प्राङ्ङर्होतुः कालात्पराङ्गा-
 वतंते ऽध्वर्युरभ्येनमाकलयते होता ' प्रत्याकलयते ऽध्वर्युः '
 शशसति ' प्रतिगृह्णाति ' प्रसिद्धमुख्यं प्रतिगीर्यं प्राङ्ङेत्योद्यच्छत
 १ एतद् होत्रचमसममूद्यच्छन्त इतरानुपोद्यच्छन्ते चमसामथा-
 श्रावयथ्यो श्रावयास्तु श्रौषडुक्त्या यज सोमानामिति '
 वयङ्ङुते जुहोति ' तदेताग्नाजापत्याश्च जुहति ' वयङ्ङुतासु-
 वयङ्ङुते द्विर्जुहोति ' तथैव द्विर्द्विः सर्वाश्चमसाञ्जुहत्यं भक्षैः
 प्रत्यश्च आद्रवण्यनुसवनभक्षः प्रजापतिना पीतयेत्यपैतेषां
 २ प्राजापत्यानां मुख्ये पात्रे स्रष्टावाग्न्यमवनीयं यजमान एव
 प्रत्यक्षं भक्षयत्यपि वैनाग्न्यवंग्र एव चमसेषु यवनीय भक्षयेषु-
 रित्येतदपरमं च यन्माहत्या अगवदानीयं तदुत्तिग्भ्य उप-
 हरति ' तदेतत्समावच्छेदं विभज्य प्राश्नन्ति ' होत्रचमसमेवैते
 चयः समुपह्वय भक्षयन्ति ' यथाचमसं चमसान्ध्वं च इत्या-
 ३ त्मानं प्रत्यभिष्टुगन्ते ' नाप्याययन्ति चमसान्ध्वंभक्ष माज-
 यन्ते ' इय संप्रेषमाहायीदौययजानद्वारानाहरोपयष्टरूपसीद
 प्रह्वगमस्याद्यामः समिधमाधायाग्रीदयीश्चलत्सहसंगृहीत्याहर-

१ Thus M Tr U Bo 11, चक्षैर्वा Be BPH.

२ Thus M Tr, संश्रावयवनीय Bo 11 UH Kcs ; संश्रावयवनीय F ;

संश्रावयवनीय B Be, ep. supra p 81, 2.

३ अहरति Be BH Bhav., अरति M Tr F.

४ Thus MUHF ; मन्त्रेषामा Tr Be B, तदेवेषामा Bo (sec. m.).

न्येतानाग्नीधादौषध्यामद्वाराश्रमणेन^१ शीतारं निवपत्युप-
 मोदत्युपयष्टा सुदृष्टीये^२ चैतानि सुदृष्टीयान्येकादशधा हनो-
 पयष्टोपयजति^३ ब्रह्मणमत ऊर्ध्वं^४ संतिष्ठते वाजपेयो^५
 वाजपेयेनेहा प्रत्यवरोहणीयेनाग्निष्टोमेन^६ यजेत^७ संतिष्ठते
 वाजपेयः संतिष्ठते वाजपेयः^८ ॥ १३ ॥ पञ्चमः ॥

॥ इत्येकादशः प्रश्नः ॥

१ Thus (•••••) all exc. B, which has the sing. and M, which omits this passage altogether

२ चतुर्विधेन ins. Tr

- राजसूयेन^१ यक्ष्यमाणो भवति^१ स पुरस्तात्फाल्गुन्यै वा
 रैथै वा पौर्णमास्या आभावाच्चेन^१ हविषेद्वा दीक्षते^१ तस्य
 तिस्रो दीक्षास्तिस्र उपभदः सप्तम्यां प्रसृतः^१ संतिष्ठत एष
 प्रायणीथो ऽग्निष्टोमयतुष्टोमः सहस्रदक्षिण उदवसानोयान्तो^१
 ५ ऽथाष्टमे ऽज्ञानुमतं निर्वपति^१ हविष्कृता वाचं विवृजते^१
 समानं कर्माधिवपनादक्षुष्य दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्याष्टौ कपास्ता-
 नुपदधात्येकं प्रतिप्रस्थातोत्तरमो नैर्धन्ताय^१ हविःपेथै प्रयच्छ-
 स्नाह प्राचय्य प्रतीचय्य व्यवघ्रातयन्ती पिण्ड्वीति^१ स ये
 प्राक्षः शम्याया अवघ्रीयन्ते तान्ध्वर्युः समुष्य संयुत्यानुमतः
 १० अपघर्त्यथ ये प्रत्यक्षः शम्याया अवघ्रीयन्ते तान्प्रतिप्रस्थाता
 समुष्य संयुत्य नैर्धन्तः अपघर्त्याददत^१ एतं^१ नैर्धन्तमुपसौर्णा-
 मिधारितं^१ क्षणं वायः क्षणत्पमन्तमागारादेकोऽमुकमुद-
 पाचमित्येतत्समादाय गार्हपत्ये जुवाञ्जतिं जुहोति वीहि
 स्वाहाञ्जतिं जुधाण इत्यथ दक्षिण्या दारोपनिष्क्रम्य तां दिग्ं
 १५ धन्ति यवासा खलतमिरिणः^१ खलं भवति प्रदरो वा^१

१ ... १ Thus MT Bc 11 (the last two om however ४); the other MSS.: राजा राजसूयेन यजेत यक्ष्यन्त्यै वा रैथै वा पुरस्तादाभावाच्चेन । The Vivaraṇa begins also राजा राजसूयेन यजेवेति, but infra it cites the words यक्ष्यमाणो भवति and cp. comm. on T.S. i. 1.8 and on Tāpār. xviii 81.

१ विवृजति M; the other MSS. still more corrupted.

१ Thus M, अपविनाददत T Bc 11, Bc BU om आददतः ।

१ Thus M, एतन्ने० all the other MSS

तदेतदेकोऽस्तु कस्यप्यमाधाय संपरिस्त्रीयां हुष्टाभ्यां^१ परिगृह्य
 नैर्घृतं जुहोत्येष ते निर्वृते भागो मृते हविस्तस्यैव मुद्गेम-
 मश्चसः स्वाहेत्येष हृष्यं वासः कृष्णत्वं ददात्ययापो यति-
 यित्य परास्य पाचमनवेचमाणा आयन्ति हस्तपादाग्रधाक्षौ-
 तेनैव यजेतमेत्य गार्हपत्ये युवाहुतिं जुहोति स्वाहा^२
 ममो य इदं चकारेत्यनुमतेन^३ चक्ष्मां करोति^४ धेनुं
 ददाति^५ ॥ १ ॥

अथ नवमे ऽज्यादित्यं चरं निर्वपति^६ चरं ददात्येष
 दशमे ऽज्याग्रावैष्णवमेकादशकपाक्षं^७ वामनं वह्निं ददात्येषे-
 कादशे ऽज्याग्रीषोमीयमेकादशकपाक्षः^८ हिरण्यं ददात्येष^९
 द्वादशे ऽज्यान्द्रमेकादशकपाक्षमृषमं वह्निं ददात्येष त्रयो-
 दशे ऽज्याग्रेयमष्टकपाक्षमैन्द्रं दधृषमं वह्निं ददात्येषोपाती-
 त्याग्रपण्वहीश्वरि चतुर्दशे ऽग्निं चरस्तथै चरं^{१०} वसतरं
 ददात्येष पञ्चदशे ऽग्निं चरस्तथै चरं^{११} वसतरं ददाति^{१२} यद्यु
 वै चतुर्दशानेवोपवसथः संपद्यत एवमेवैतदहरेताभ्यामितिष्ठिभ्यां^{१३}
 नानावर्चिभ्यां^{१४} यजेतां चाक्षैतदहर्विश्वेभ्यो देवेभ्यो यत्ता अपा-
 क्षता भवन्ति^{१५} वैश्वदेवं पयो दोहयित्वोपवमति संनायस्य

१ ऋषीणां i. s. o. अहुष्टाभ्यां B Bo U.

२ *चकारेत्यनुमतेः Bo BU

३ धेनुर्दक्षिणा Bo BU.

४ चक्ष्मे. i. s. o. चक्ष्मे. M Bo BU.

५ Thus M; *वर्चिभ्यां Bo BU, *वीचिभ्यां Bo II T

वायता तूष्णीं वाच श्यो भूते वैश्वदेवहविर्भिरिद्धा पौर्णमास-
 वैश्वधाभ्यामिद्धा प्रसिद्धं निवर्तयते^१ । इय श्यो भूत इन्द्राय
 सुवाग्ने पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपत्यभिहितो रथ उभा-
 काऽस्यकवचो^२ गर्भिणीभिर्वा वडवाभिर्युक्तः साष्टैर्वाग्नैरावेद्यो
 ५ निष्कस्तद्ददात्यथ श्यो भूत इन्द्रायाऽक्षोमुचे पुरोडाशमेका-
 दशकपालं निर्वपत्यभिहितो रथो^३ । काऽस्यकवचो^४ । गर्भा-
 भिर्वा वडवाभिर्युक्तो निरष्टैर्वाग्नेः^५ सच्छको^६ निष्कस्त-
 द्ददाति^७ ॥ २ ॥

एते संतनी इत्याचक्षते^१ । इय श्यो भूते संतनीभ्यामेव
 १० प्रतिपद्यते^२ । स एवमेव संतनीभ्यामहरहर्विपर्यासं^३ यजमान-
 यत्पुरो मास^४ इति^५ काममिक्षा कामं पशुवन्धेन कामं

१ Thus hesitatingly emended उभे कस्यकवचो M, दभैकस्यकवचो T Be 11, उभोकास्यकवचो Be BU. Bhav उभे कास्यकवचो मिरसाचद, but this may be a periphrase of our compositum. So much, at any rate, is certain, that an adj. is required with the sense उभयतः कास्य-
 कवच (cp Kāty xvii 10 30-31, Lāty ix. 4 14)

२ Again emended, रथो न उर्कस्यो उकवचो उव० M; could उ in Nandināgari represent the avagraha? Then the reading of M would be; रथो [न] उर्कस्यो उकवचो उव०; रथ कास्यकवचो Be BU, दभै-
 कस्यकवचो Be 11 T (omitting रथो)

३ वाग्ने सच्छको M, वाग्नेहचक्षका T Be 11, वाग्नेहचक्षर० Be, वाग्नेहचक्षद० B, the last two om निष्कश्च ।

४ Here and infra M, मास इति B Be U, मासानेति Be 11 T
 T om the word every time

५ Thus here and infra M, मास इति B Be U, मासानेति Be 11 T

यवाययणेनाथ चतुर्थं मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येद्येद्वा^१ बह्वणप्रघा-
 सहविभिंरिद्धा पौर्णमासवैष्टुधाभ्यामिद्धा प्रसिद्धं निवर्तयते^१
 इय शो भूते संतनीभ्यामेव प्रतिपद्यते^१ स एवमेव संतनीभ्या-
 महरद्विपर्यासं यजमानो ऽपराऽचतुरो मास एति काम-
 मिच्छा कामं पशुबन्धेन कामऽश्यामाकाययणेनाथ चतुर्थं^२
 मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येद्येद्वा साकमेधहविभिंरिद्धा पौर्णमास-
 वैष्टुधाभ्यामिद्धा प्रसिद्धं निवर्तयते^१ इय शो भूते संतनीभ्या-
 मेव प्रतिपद्यते^१ स एवमेव संतनीभ्यामहरद्विपर्यासं यजमानो
 ऽपराऽचतुरो मास एति काममिच्छा कामं पशुबन्धेन कामं
 प्रोक्षाययणेनाथ चतुर्थं मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येद्येद्वा शुनामौ-^{१०}
 रीयहविभिंरिद्धा पौर्णमासवैष्टुधाभ्यामिद्धा प्रसिद्धं निवर्तयते^१
 इय शो भूते संतनीभ्यामेव प्रतिपद्यते^१ स एवमेव संतनीभ्या-
 महरद्विपर्यासं यजमानः सप्ताहान्येति काममिच्छा कामं
 पशुबन्धेनाथाष्टमे ऽङ्गीक्षतुरीयमाद्येयमष्टाकपासं निर्वपति
 रौद्रं गाव्रीधुकं सहमैर्द्रं दधि वाहणं यजमनं सहमन्वाहार्य-^{११}
 मासाद्य वह्निर्नो धेनुं ददाति^१ ॥ ३ ॥

अथ तदानीमेव पक्षेष्ठीयेन प्रतिपद्यते^१ पक्षधाङ्गारा-
 यिरुद्धा पक्षेष्थानभ्यादधाति पर्णमयं पुरस्तात्त्रैययोधं दक्षिणत
 आश्रयत्यं पश्चादौदुम्बरमुत्तरतः प्राचं मध्ये^१ इथैमानाज्जोन
 व्याधारयति ये देवाः पुरःमदो ऽग्निनेवा रघोहृणक्ते नः पान्तु^{१०}

- ते नो ऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ये देवा दक्षिणसदो ये देवाः पश्चात्सदो ये देवा उत्तरमदो ये देवा उपरिषद् इत्यथोपवेष्टेणाङ्गारान्समूहति^१ समूहः रचः संदग्धः रच इदमहः रचो ऽभिसंदहामीत्यपैनान्सुवाङ्गतिभिरभिजुहोत्यग्रये^२
- ५ रचोऽग्निं स्वाहेति पञ्चभिर^३ प्रष्टिवाहिनः रयं ददात्यथ याचति पर्णमयः सुवमपामार्गसकृन्प्रतिवसनीयं वामो ऽन्त-
मागारादेकोऽङ्गुलमुदपाचमित्येतत्समादायोदक्षो निष्कस्य तां दिशं यन्ति यचास्य स्वस्तमिरिणः स्पृष्टं भवति प्रदरो वा^४ तदेतदेकोऽङ्गुलमुपसमाधाय संपरिस्त्रीर्य पर्णमयेन जुष्टेणापा-
- १० मार्गसकृच्चोति दिवस्य सा सवितुः प्रमवे ऽसिभोर्वाङ्गभ्यां पूष्यो हस्ताभ्यां रचसो वधं जुहोमि स्वाहेति^५ इतः रच इति सुवममुप्रहरत्यवधिप्र^६ रच इत्युपतिष्ठते^७ ऽथ^८ यदस्ते तद्ददात्यथापो यतिपिथ्य परास्य पाचमनवेचमाणा आयन्ति हस्तपादान्प्रचाल्येतेन ययेतमेत्येन्द्रतुरीयेण सः स्यां करोत्यथ
- ११ नवमे ऽग्निं पूर्वाणि देविकाहवीःपि निर्वपत्यनुमत्यै पदः राकायै चरं धावे पुरोडाशं द्वादशकपालमित्यन्वाहार्य-

१ निरुहति Be T

२ सुवाङ्गमोमि० M Be U, सुवाङ्गमो० BT Be 11

३ पंचभिर om Be BU

४ इति om Be BU

५ •मुप्रहृत्याव० Be BU

६ अचोनिष्ठमे MT Be 11, but cp Ap xxi 9 18

७ om B Be U

माषाद्य^१ वसतरौ^२ ददात्य^३ दशमे ऽज्युत्तराणि देविका-
 हवींश्चि^४ निर्वपति सिमीवाज्यै चरुं कुङ्कै चरुं धाव एव^५
 पुरोडाशं दादशकपालमित्य^६न्वाहार्यमामाद्य^७ वसतर^८ ददा-
 त्य^९थैकादशे ऽङ्गि चिपंयुक्तैः प्रतिपद्यत आग्नावैष्णवं निर्वप-
 त्यैन्द्रावैष्णवमेकादशकपालं वैष्णवं चिकपालं^{१०} वामनमूयभं^{११}
 वह्निं ददात्य^{१२} दादशे ऽज्यग्रीयोमीयमेकादशकपालं निर्वप-
 तीन्द्रासोमीयमेकादशकपालं सौम्यं चरुं^{१३} यभुं ददात्य^{१४}
 अयोदशे ऽङ्गि सोमापौष्णं चरुं निर्वपत्यैन्द्रापौष्णं चरुं पौष्णं
 चरुं^{१५} श्यामं ददात्य^{१६} सतर्दशे ऽङ्गि वैशानरं दादशकपालं
 निर्वपति^{१७} हिरण्यं ददात्य^{१८} पञ्चदशे ऽङ्गि वारुणं यवमयं^{१९}
 चरुमशं ददाति^{२०} ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथैनमामावाशेन हविषेजानः रविनः पर्यवस्यन्ति^१
 दक्षिणतो वोदक्षो पथादा प्राक्षर्त्तेषामवसितानां नद्यैव दक्षि-
 णार्थो वापरार्थो वा भवति^२ च^३ यत्किंच यज्ञपरिभोजनं^४
 ब्रह्मण एव^५ तद्गृहे^६ भवत्यथारण्योरग्रीवमारोक्ष ब्रह्मणे^७

१ इति om T Be 11 U

२ नर Be 11 T.

३ om B Be U, the word should be supplied, also Vol. 1, p. 264, 4

४ इति om^५ all the MSS

५ नरी Be 11 T

६ पर्यवस्यन्ति B Be U

७ om. Be 11 T

८ भाजये B Be U

९ Thus M Be 11 T, एवेन० ■ Be

- गृहानध्यवसाय मधित्वाग्नीन्विहृत्य बार्हस्पत्यं चरुं निर्वपति
 ब्रह्मणो गृहे^१ श्रितिशृङ्गं ददात्यथारण्योरग्नौऽनुमन्तरोद्ध^२
 स्नान्यग्न्यायतनान्यभिप्रव्रजति^३ तं यन्तमनुमन्तयते इयं नो
 राजा वृषहा राजा भूत्वा वृषं वध्यादित्यथ स्नान्यग्न्यायतना-
 ५ न्यवसाय मधित्वाग्नीन्विहृत्येन्द्राय शुचाम्णे पुरोडाशमेका-
 दशकपालं प्रतिनिर्वपत्यथसैतदहः^४ श्वेतायै श्वेतवत्सायै पयो
 दोहयित्वा समातस्य निदधात्यथ श्वो भूते ऽरण्योरग्नौऽनुमा-
 रोद्ध राजन्यस्य गृहानध्यवसाय मधित्वाग्नीन्विहृत्येन्द्रमेकादश-
 कपालं राजन्यस्य गृहे^५ अयमं ददाति^६ तथारण्योरग्नौ-
 १० ऽनुमरोद्ध स्नान्येवाग्न्यायतनान्यभिप्रव्रजति^७ तं तथैव^८ यन्त-
 मनुमन्तयते^९ यस्ययस्य गृहे यजते सधो ऽनुमन्तयते इयं नो
 राजा वृषहा राजा भूत्वा वृषं वध्यादित्यथ स्नान्येवाग्न्याय-
 तनान्यवसाय मधित्वाग्नीन्विहृत्येन्द्रायाऽहोमुचे पुरोडाश-
 मेकादशकपालं प्रतिनिर्वपति^{१०} प्रज्ञातमेवासैतदहः श्वेतायै
 १५ श्वेतवत्सायै पयो दोहयित्वा समातस्येव^{११} निदधात्यथ दतीये
 ऽज्यादित्यं चरुं गह्विर्यै गृहे^{१२} धेनुं ददात्यथ चतुर्थे ऽङ्गि भगाय
 चरुं वावातायै गृहे^{१३} विचित्तगर्भां पष्ठौर्हीं ददात्यथ पञ्चमे ऽङ्गि

१ *रोष here and infra sometimes B Be U.

२ *व्रजति MT Be Be 11, *वृषि B

३ प्रति om. MT Be 11 but cp Ap xxi 10 23

४ एव after स्नानि om MT Be 11, *व्रजति T Be 11 B, *व्रजति M Be

५ Thus MUB Be; एव om Be 11 T

६ चरुं om Be BU

नैर्घृतं च हं परिहृत्यै गृहे कृष्णानां व्रीचीणां नखनिर्मिधं^१
 कृष्णां कूटां ददात्यथ यष्टे ऽज्ञाग्नेयमष्टाकपालः॥ मेनान्यो
 गृहे^२ हिरण्यं ददात्यथ सप्तमे ऽङ्गि वावणं दशकपालः॥
 सूतस्य गृहे^३ महानिरहं ददात्यथाष्टमे ऽङ्गि मावतः॥ सप्त-
 कपालं यामन्यो गृहे^४ इन्निं ददात्यथ नवमे ऽङ्गि घाविचं
 द्वादशकपालं चतुर्गृहे^५ उपध्वखं ददात्यथ दशमे ऽज्ञाश्विनं
 द्विकपालः संयहोतुर्गृहे^६ सवात्यौ ददात्यथैकादमे ऽङ्गि पौष्णं
 च हं भागदुषस्य गृहे^७ श्यामं ददात्यथ द्वादमे ऽङ्गि रौद्रं
 गावीधुकं चरुमठावापस्य गृहे^८ शयन्तमुदारं ददाति^९ प्रसिद्ध-
 नेवासैतदहः^{१०} शेतायै श्वेतवत्सायै पथो दोहयिता^{११} समातथैव^{१२}
 निदधात्यथ चयोदमे ऽङ्गि भैषावाहं स्वत्यं भवति^{१३} ॥ ५ ॥

अथ वै भवति शेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे स्वयंमूर्ते स्वयं-
 मयित आग्न्य आग्न्ये पात्रे चतुःस्रक्तौ स्वयमवपन्नायै ग्रास्यायै
 कर्णाः॥ द्वाकर्णाः॥ नष्टुन्माषिचिनुयादित्यथ वै भवति स्वयं-
 क्षता वेदिर्भवति स्वयंदिनं वर्धिः स्वयंक्षत इध इति^{१४} राजै-
 वायः^{१५} स्वयं कर्मभिः पूजितो भवति^{१६} स^{१७} स्वयमेव वेदिं
 करोति स्वयमिध्मावर्धिः संनद्याति स्वयमाग्न्यं याचं चतुःस्रक्तिं^{१८}

१ Thus B Be U, प्रसिद्धनेवाह्येन द्वादशाहं M; अथ प्रसिद्धनेवाह्येद्वादशाहं T Be 11.

२ दोहयितादोहयिता M.

३ समातथयमातथैव M; जानर्धमासादथैव Be 11 T.

४ corrected; राजैवापस्य M Be BU; राजैवेधं Be 11 T.

५ om. T Be 11

६ चङ्गि T Be 11, but cp. Ap. xviii. 11. 2.

करोति^१ स्वयमवपचायै शाखायै कर्णाऽश्वाकर्णाऽश्च तण्डुला-
 न्विचिनोत्य^२ वै भवति ये कर्णाः स पयसि बार्हस्पत्यो ये
 ऽकर्णाः स आग्ने नैव इत्यथोत्तरतो भस्ममिश्रानद्वाराग्निरुद्ध
 तेषु नवं पाचमधिञ्जित्य तिरः पवित्रमाज्यमानीय^३ तिरः^४
 ५ पवित्रमकर्णामोष्य^५ तेन^६ बार्हस्पत्यमपिदधाति^७ तं तथापि-
 दितमन्तर्वेषासादयति^८ समानं कर्मा प्रयाजेभ्यः^९ पञ्च
 प्रयाजानिद्वोदङ्गुत्याक्रम्य सऽश्वावेष्ट बार्हस्पत्यमभिघार्य नैव-
 मभिघारयति^{१०} बार्हस्पत्येन पूर्वेण प्रचरत्यथ नैवेण^{११} बार्ह-
 स्पत्यस्य पूर्वेण स्त्रिष्टुते ऽवद्यत्यथ नैवस्य^{१२} बार्हस्पत्यस्य पूर्व-
 १० स्वेष्टामवद्यत्यथ नैवस्यान्वाहार्यमासाद्येतामेव येताऽऽ येतवत्सा
 ददाति^{१३} संतिष्ठते नैवाबार्हस्पत्यऽहविः^{१४} ॥ ६ ॥ द्वितीयः ॥
 अथैतस्मिन्नेव पूर्वपक्ष उक्त्यायाभिवेदनीयाय दीक्षते^{१५}
 तस्यापरिमिता दीक्षाः यदुपसदः^{१६} स तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते ऽमावास्यायै मे यज्ञिये^{१७} ऽहमुत्या संपस्यत इति^{१८}

१ याचति B Be U

२ Thus M; Be BT om वाज्यमानीय तिरः पवित्रं and Be BU have कर्णान् iso चकर्णान्।

३ अभिद० Be 11 T.

४ तेनमपिदित० T Be 11

५ Thus MB Be; यज्ञीये U, यजनीये T Be 11; this latter might be the right reading, but as the expression यज्ञिये यज occurs several times infra, xvii 55-61, without any various reading, I did not venture to write यजनीये in the text.

तस्य तथा संपद्यते ' इय प्रायणीयेन चरति ' प्रायणीयेन
 चरित्वा पदेन चरति ' पदेन चरित्वा रोहिते ' चर्मणि
 राजानं क्रीलोष्णातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्षायान्वहमुपसद्भि-
 श्वरत्याहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं प्रणीय रथवाहने सदो-
 हविधानि संमिभोति ' रथवाहने सदोहविधानि संमित्याग्री- ५
 योमौ प्रणयत्याग्रीयोमौ प्रणीय यूपस्याहता यूपमुच्छ्रयति '
 स्वर्नं यूपमुत्सृज्याग्रीयोमौयं पशुमुपाकरोति ' तस्य प्रसिद्धं
 वपया चरित्वा वसतीवरीर्गृह्णात्येव पशुपुरोडाशं निर्वरति '
 तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवमुवाह्र हवींश्च्यवने गृहपतय इत्येतानि '
 तेषामुक्तं चरणं यथाग्नेर्विधायामिहान्ताः पुरोडाशाः संति- १०
 षन्ते ' पश्रीमंयाजान्तः पशुं हृदयशूक्ष्मात् इत्येके ' ऽचेतान्दुन्दु-
 भोगन्तुदिग्माश्च यथैव वसतीवरीः परिहृत्य यथाऽग्नि
 विप्रियोपवमन्धेषातो महाराच एव बुध्यन्ते ' प्रातराव्यानि
 गृहीत्वा राजानमुपावहत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति ' परि-
 हृते प्रातरनुवाके ऽपो ऽष्टेत्याहिरुदेत्युक्त्य^१ कतुमुपैति ' १५
 प्रसिद्धो ऽभिषवः ' प्रसिद्धं यथा गृह्यन्ते ' समानं कर्मांश्चिना-
 द्वादांश्चिन्तं यथा^२ गृहीत्वा द्वे रश्मिने आदाय यूपमायेति '
 स्वर्नं यूपमुत्सृज्याग्नेयं पशुमुपाकरोति ' तस्यैन्द्राय उपा-
 चमयो भवति ' तयोः प्रसिद्धं यथाग्ना चरित्वा प्रसपेन्ति

१ Missing in M Be T, but cp. the Dvaiddhasūtra.

२ 'वदेत्यु' Be U, 'वदेत्यु' the other MSS

३ om M Be

- प्रातःसधनाय^१ तद्वज्रधा संतिष्ठते^२ प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सव-
 नाय^३ प्रसिद्धो ऽभिषवः^४ प्रसिद्धं यहा गृह्णन्ते^५ समानं कर्मा
 दक्षिणेभ्यो^६ दक्षिणानि होयन्त्याचत्याच्यस्यास्तीः मनुवाः
 शुचं यामस्तस्यैतस्य वसदस्यान्तमार्था दशायां निष्करञ्जुः प्रय-
 ५ पिता^७ भवत्येतत्समादायाहैहि^८ यजमानेत्तुत्तरेणाग्नीभीयं
 परीत्योत्तरेण सदः परीत्यापेण ग्रास्तां तिष्ठते प्रतिप्रस्थाप
 एतानि गृह्णाणि प्रयच्छत्यथाहैहि यजमानेति^९ रय एष
 दक्षिणे ओण्यन्ते रयवाहन आहितो भवति^{१०} तमुपावहर-
 तीन्द्रस्य^{११} वज्रो ऽमि वार्ष्णेस्त्वयायं वृचं वधादित्यथैनं धूर्म-
 १० हीतमन्तर्वेद्यभवतंतंयन्ति^{१२} तूष्णीमंयास्त्वयान्यन्पूजयति तूष्णी-
 मंय दक्षिणं योग्यं युनक्ति^{१३} मिधावरणयोस्त्वा प्रशास्तोः
 प्रशिषा युनक्ति यज्ञस्य योगेनेत्यथास्य पृष्ठं मर्ह्यते तूष्णी-
 मेवमेवोत्तरं योग्यं युनक्ति^{१४} तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टुमुपनि-
 युनक्ति^{१५} तयोरेवमेव पृष्ठे^{१६} मर्ह्यते^{१७} एतस्य योगमनु
 १५ सर्वमापिबधुज्यते^{१८} ऽधिकक्ष्यान्वमिनः कुर्वन्ति^{१९} प्रवेष्टयन्ति
 वासोभारान्वमनानां दशासु निष्करञ्जुः प्रयच्छन्ति^{२०} पूगशो
 दक्षिणा आयातयत्यथ सौरौभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोति^{२१}

१. •पितो MSS

२. भवतीत्येत. M

३. •हरती. Be BU, •हरति. MT Be 11

४. ४ Thus M only, •भवत्येवति T Be 11 U Be, •भावतंतंयति B

५. Here Be BU and तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टुमुपनियुनक्ति ।

६. Thus MB Be U, उष्टुमुपनियुनक्ति T Be 11

नयवत्यर्चाग्रीष्मे जुहोति^१ सृज्यन्ते^२ दक्षिणा दक्षिणापथेन^३
 स यत्किंचिद्ददाति^४ हिरण्यमुखमेव ददात्यथ वासाः स्यथ^५
 युक्तानि^६ गोश्रयः हस्तिपुरुषमन्ततो^७ । उदक्ता एवैते रथा
 अतिवर्तन्ते^८ । मैतेऽव्यस्य सन्तं आभिं धावन्ति^९ मनसैव
 स्वरयमध्ययं ददाति^{१०} मनसा चतुष्पात्त्वेर्षं ब्रह्मण आदि-
 गति^{११} । मनसा समनुदिश^{१२} दक्षिणास्त्रिभिर्महत्तवीपैश्चरति^{१३} ।
 भीदन्ति नाराग्रश्वा आप्यायिता दक्षिणस्य हविर्धानमप्या-
 न्नन्वमधोऽधो^{१४} माहेन्द्राय^{१५} ॥ ७ ॥

अथ याचति वैतस^{१६} द्रोणकलशः षोडश^{१७} वायव्या-
 र्थ्याश्चैतत्पुरस्तादेव^{१८} षोडशतयं आपो दिग्भ्यः संभृता^{१९} ॥ ८ ॥

१ इदमन्ते T Bo 11

२ यत्किंचिद् M

३ Thus M, सप्त is. of सप्त T Bo 11, B Do again (cp. sapta, p. 73, 10) अनादि is o सप्त;

४ Thus MUB Do, हस्तिपुरुषमन्ततो T Bo 11.

५ Thus M only, अतिवर्तन्ते Bo BU, अतिवर्तते Bo 11 T.

६ चतुष्पात्त्वेर्षं all MSS. exc. M which has चतुष्पात्त्वेर्षं; one copy of Bhar. has the word with d, another with o, cp. Atk. Br. viii 20, 2.

७ Thus MB, समनुदिश Bo U, अनुदिश Bo 11 T.

८ चरति M; चरति the other MSS

९ = स्यात्तल्लयं Bo (sec. m.)

१० स ins. MT Bo 11.

११ वीर्यं M.

१२ यथा १०० सप्त Bo BU

१३ Thus M Bo, संभृता BU; समाहृता Bo 11 T.

नयवत्यर्चाग्रीधे जुहोति^१ सृज्यन्ते^२ दक्षिणा दक्षिणापथेन^३
 स पत्किंदिहदाति^४ हिरण्यमुपमेव ददात्यथ वामाह्ण्य^५
 युक्तानि^६ गोश्वश्व हस्तिपुरुषमस्ततो^७ । इदमा एवैते रथा
 चतिवर्तन्ते^८ । नैते इत्यस्य सन्त आभिं धावन्ति^९ मनसैव
 स्वरथमध्वर्यवे ददाति^{१०} मनसा चतुष्पात्त्वे^{११} तद्वर्ण आदि-
 गति^{१२} । मनसा समनुदिश^{१३} दक्षिणास्तिभिर्मन्त्रतौघैश्चरति^{१४} ।
 मीदन्ति नाराश्रमा आप्यायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापा-
 लममधोऽधो^{१५} माहेन्द्राय^{१६} ॥ ७ ॥

अथ याचति वैतसं^{१७} द्रोणकनश्व^{१८} योऽग्र^{१९} वायव्या-
 न्यवाद्यैतत्पुरस्तादेव^{२०} योऽग्रतयं आपो दिग्भ्यः संभृता^{२१} ॥ ८ ॥

१ इहश्रुते T Bo 11

२ पत्किंदिह M.

३ Thus M, उत १८. १८ अथ T Bo 11, 11 Bo again (cp. supra, p. 73, 10) अथवि १८० अथ ।

४ Thus MUB Bo; हस्तिदासपुरव T Bo 11.

५ Thus M only, अभिभिर्नैते Bo BU; चतिवर्तते Bo 11 T.

६ चतुष्पात्त्वे^{११} all MSS. exc. M which has चतुष्पात्त्वे^{११}; one copy of Bhar., has the word with s, another with a, cp. Ait Br. viii. 20. 2.

७ Thus MB, समनुदिश Bo U, अनुदिश Bo 11 T.

८ चरति M, चरति the other MSS

९ *आवाहय* Bo (sec. m.).

१० अ १०१. MT Bo 11.

११ योदस्य M.

१२ रताः १८० रथ Bo BU

१३ Thus M Bo, संभृता BU; यमाह्वना Bo 11 T.

INDEX.

Agnicayanam	... Praśna X		
Vājapeyah	"	XI	
Rājasūyah	"	XII	
Iṣṭikālpah	"	XIII	
Āpānuvākyaṃ ..	"	XIV	
Āśvamedhah	"	XV	
Drādaśāhah	"	XVI	1-12 (adhy. 1.3)
Gavām ayanam	"	"	13-23 (" 4.6).
Ahīnāh	"	"	24-fin.
dvirātrah, trirātrah	"	"	24-27 (" 7).
catvārātrah	"	"	28
pañcarātīśh, sahasratam aya-	"	"	29
nam	"	"	30
manyayanam	"	"	31
saptarātrah-dvārātrah	"	"	32
ekādaśarātrah-trayodaśara-	"	"	33
trah	"	"	34
caturdaśarātīśh-viṃśatirātrah	"	"	35
caturviṃśatirātrah-catvātri-	"	"	36
śadrātrah	"	"	37
ṣaṭtrimśadrātrah-sahasrarā-	"	"	38
trah ...	"	"	39
Uttarā tatīh	Praśnas XVII and XVIII		
atirātrah	Praśna XVII	1-10 (adhy. 1)	
ekādaśini	"	11-16 (" 2.3).	
pañcāścītiśh	"	17 (" 4).	
sarpasāstram	"	18 (" 5).	
visvāṣṭjāp sastram	"	19 (" 6).	
kuṇḍapāyinaśm ayanam	"	20, 21 (" 7).	
utsarginaśm ayanam	"	22 (" 8).	
tapaschitāsm ayanam	"	23	
aharahaścayanam	"	24	
upariṣṭānmāśam	"	25	
puraścānmāśam	"	26	
brahmagō 'yanam	"	27	
kāmyāś citayāh	"	28-30 (" 10).	
sastrāmaṣi	"	31-38 (" 11).	
samāvarṭanam	"	39-44 (" 12, 13).	
naṣṭvayanāni	"	45-46 (" 14).	
kāmyā darapūrnāmāśāh	"	47-54 (" 15).	
cātmāmāśyāśh somāśh ..	"	55-58 (" 16).	
jyotirayanam	"	59-60 (" 17).	
mahāyājūah	"	61-62 (" 18).	
Ekāhah	XVIII		
brhaspatīśvarah	"	1-2	

somasavah	Prañna XVII,	5	} (adhy. 2)
prthivasavah	"	6	
gosavah	"	7	
odanasavah	"	8-10	(" 3).
pañcāśāradyah	"	11	} (" 4).
agnistot	"	12-13	
indrastut	"	14	
aptoryāmah	"	15	} (" 5).
mṛtyusavah	"	16-19	
śadyaskri, annkṛi, parikṛi,			
atikṛi	"	20-23	(" 6)
vratyastomāḥ	"	24-26	} (" 7).
bhāllavistomāḥ	"	27	
upahatyah	"	28	
tīrtastomāḥ	}	29-30	} (" 8).
vighnanah			
nābhīd, valabhid	"	31	
śtapayah, diśam vinasomāḥ,			
chaudāśm ekatrikah, sto-			
mānām ekatrikah, indrā-			
gnyo stomah	"	32-33	(" 9).
mesah, isah, indravajrah	"	36	} (" 10).
darśah, darśāśah, apacītiḥ,	"	37-39	
trītiḥ	"		
śabliḥ, vaniśṭhāsavah, kā-			
nāmbhayaśūḥ	"	40-41	} (" 11).
manuśajūḥ, vāca stomah	"	42	
yaṁastomah	"	43	
śadopakāśa			
parśūravasah, prājāpatyaḥ,			
nāidhravasya kaśyapasya	"	44	(" 12)
pūṇastomah	"	45-47	(" 13)
pranodah, viśādhah, piatino-			
dah, agner ativyādhah, in-			
dravajrah (onaskarnayaś-			
ūḥ, rāśmaravaḥ, śūjanā-			
bhyaśjanan, viśucinaśālah,			
sarvatomukhab, sahaśrasālah	"	48-49	(" 14).
yaman stomah, aśnyādityaś-			
stomah (?)	"	50	(" 15).
parśū, diśam stomah, rājanam			
st. rājanam st. devatanāp			
st darśapūṣnamāmayor aya-			
nam	"	51-54	(" 16).
Kāthakam	XIX		
sāvitrāḥ	"	1-5	(adhy. 1-3).
uāciketah	"	6	(" 4)
brahmacit	"	7	(" 5)
śamastah	"	8	(" 6)
vaiśvaśyah	"	9	(" 7).
ārūpaketakah	"	10	(" 8)

दक्षिणस्य^१ हविर्धानस्य ग्राथ्यो ऽद्यात्ततोऽथ उपक्षभनाग्नि-
 हिताः शेरते^१ नासां वहन्त्यः पूर्वाग्घां भवन्ति सारस्यथो
 ऽपराग्घांः^१ स वहन्तीरभिजुहोत्यर्थेत स्थापो देवौर्मधुमतीर-
 गृहसूर्जस्वती राजसूयाय चितानाः । यामिर्मिवावहणावभ्य-
 * विध्वन्याभिरिन्द्रमनयश्चत्यरातीः ॥ राइदा स्य राइं दत्त
 स्थाहेति^१ गृह्णाति पर्णमयेन राइदास्य राइममुष्मा आमुष्मा-
 यणायामुष्म पुषायामुष्म पौषाय दक्षेत्यपां पतिरमौत्यपां प-
 तोयाः पुंनान्नो^१ वोत्सस्व^१ समुद्रिया वा^१ वृषान्यूर्मिरित्यौर्मा^१
 वृषवेनो ऽमौति पत्न्या^१ मज्जचित स्वेति कृष्या^१ महतामोज
 १० स्वेति निवेष्ट्याः^१ सूर्यवर्चस स्वेत्यतिदृष्ट्याः^१ सूर्यत्वचस स्वेत्यात-
 पति वर्या^१ मान्दा स्वेति द्वादुन्यो^१ वाया स्वेति वृद्धाः^१
 ग्रहरो स्वेति गोहृष्ट्या^१ विश्वभृत स्वेति पयो^१ जनभृत स्वेति
 दध्यग्नेस्तेजसा स्वेत्याज्यमपामोधधीनाः रस स्वेति मध्वंघ

१ Thus Bc B¹ Bhav , उत्तरस्य MT Bc 11.

१ Thus M Bhav , पुष्पावोषासस्य Bc U , पुष्पाया वाचस्य B ; पुष्पा-
 मेजास्य Bc 11 T.

१ Thus M Bc 11 T and the best MSS of the Karmānta-
 sūtra ; परिनिष्ठा B Bc and Bhav , निवेष्ट the Vājasaneyana.

१ Thus only M and Bhav , सूर्यवर्चसस्वेतिदृष्ट्या Bc 11 T ; *स्वेति-
 रिष्ट्या Bc ; in BU the passage is missing, the Karmānta MSS
 read अभिदृष्ट्या ।

१ Thus M Bc , the other MSS. defective

१ Thus M Bc Bhav , वर्या Bc 11 T , but cp TS VII. 4 13

सारस्वतीरभिजुहोत्यपो^१ देवीर्मधुमतीरगृह्णधूर्जस्वती राज-
सूपाय चितानाः । आभिर्मिवावहणावभ्यपि सन्याभिरिन्द्रमने-
यक्षत्यरातीः ॥ राष्ट्रदा स राष्ट्रं दत्त स्यादेति^२ गृह्णाति पर्ण-
मयेन राष्ट्रदा स राष्ट्रममुष्मा आमुष्वाधणायामुष्म पुष्पायामुष्म
पौषाय दत्तेत्यथैना वैतसे द्रोणकक्षग्रे भ्रमवनयति देवीरापः
सं गधुमतीर्मधुमतीभिः स्रज्यध्वं मदि वर्षः चविषाय धन्वाना
इत्यथैना अन्तरेण होतुस्य धिषिधं ब्राह्मणाच्छ्रुचिनस्य
सादयत्यनाष्टष्टाः सीदतोर्जस्वतीर्मदि वर्षः चविषाय दधती-
रित्यथ ये ऽर्थाः^३ प्ररेका अध्वर्योस्तानावसथः हरनयथ ये^४
ऽनर्थाः^५ अदस्तानभ्यवरनयन्भिज्जतागाः सारस्वतीनां वसती-
परौर्दंशपेयाय परिग्राहयन्ति^६ ॥ ८ ॥ तृतीयः ॥

अथात्रैव तिष्ठन्त्याचति दर्भनाडीः^७ अतमानः^८ हिरण्यं
चत्वारि नानाष्टष्ट्याणि पात्राणि^९ तार्क्ष्यं सोष्णीधं वैकशतं च
दर्भपुञ्जीलानि दण्डुदुम्बरः^{१०} ग्रप्याणि धनुषेषू^{११}येति^{१२} स
दर्भनाद्याः^{१३} अतमानः^{१४} हिरण्यं प्रपद्यात्यनिभृष्टमसि वाधो
धन्मुक्तपीजा इत्यथैनवैतसे^{१५} द्रोणकक्षग्रे ऽवदधाति सीमस्य

१ Thus M Be U ; the other MSS. more or less corrupte

२ तीर्थः M Be II T.

३ श्वेततीर्थः M Be II T

४ च ius T Be II.

५ यानि ms Be BU.

६ रति om. Be BU

७ Thus M only, अचैतदे० Be BU ; अपेतदे० Be II T.

- दात्रमधीति^१ हिरण्येनोत्पुनाति शुका वः शुक्रेणोत्पुनामि
 चन्द्राद्यन्द्रेणामृता अमृतेन स्वाहा राजसूयाय चिताना इति^१
 गृह्णाति पर्णमयेन सधमादो घुञ्चिनीर्हर्ज एत अनिमृष्टा
 अपन्युवो वसानाः । पश्यासु चक्रे वरुणः सधस्यमपाः मिश्र-
 ५ मादितमास्यन्तरिति^१ पुरस्तादाधीनाय ब्रह्मणे प्रयच्छत्येतयैव
 गृहीत्वा दक्षिणत आसीनायौदुम्बरेण राजन्याय प्रयच्छत्येत-
 यैव गृहीत्वा पश्चादाधीनायायत्येन वैश्याय प्रयच्छत्येतयैव
 गृहीत्वोत्तरत आसीनाय नैययोधेन जन्याय प्रयच्छत्येतै^१
 प्ररेकमाग्रीध्र^१ इनापिधाय^१ प्रज्ञातं निदधात्यय यजमानं
 १० तार्यं परिधाययति चषस्योस्वमधीति^१ चषस्य घोनिरसी-
 त्यासजते^१ तार्यमभीव नाभिमुष्णीयं पर्यस्यत्यैमनेकशतेन
 दभंमुञ्जीलैः पवयति नित्येन पयनेनायैममुन्मृज्ज्जायति^१
 दधुदुम्बरः शय्याणीत्यैमनाविद्धिः प्राश्नमानयत्याविन्नो
 अग्निर्गृहपतिरिति सप्तभिरनुच्छन्दसमयैमं यजमानायतने
 १५ तिष्ठन्तं प्राह्वेय वो भरता राजेति येषां श्रेष्ठो भवति^१
 सीमो ऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेतीतरे प्रत्याऊरवायै धनुः

१ Thus M only (reading however उज्ज् १.२.० एत); Be U om.
 चाग्रीध्रं . Be II T are wholly corrupted

१ Thus M Be II U, आसजते Be II T, Bhav. reads सजते or
 आसजते ।

१ Uncertain reading •सुन्मृज्ज्जायति M U Be B, T Be II
 totally corrupted: •सुदुम्बरमायति ।

१ Thus T Be II, राज्ञा M U Be B.

प्रयच्छतौन्द्रस्य वज्रो ऽमि वार्त्तप्लस्तथायं वृद्धं वध्यादिति श्रु-
 बाधना स्तेनौषूक्कून्मे^१ बाधध्वमितीतरः^२ प्रतिगृह्णाति पात
 मा प्रत्यश्चं पात मा तिर्थश्चमन्वधं मा पात दिग्भ्यो मा पात
 विशाभ्यो मा नाश्रभ्यः पातेत्यथ हिरण्यवर्णावुषमाः विरोक
 इति विष्टुभा^३ बाह्व उद्गृह्णात्यथैनः^४ सः प्राक्षि मनसैव दिशो ५
 ऽनुप्रक्रान मनसोर्ध्वासनूष्णिहोर्व्येत्यथैनं^५ वाचयति ॥ ८ ॥

अभिधमातिष्ठोद्यामातिष्ठ विराजमातिष्ठोद्दीचीमातिष्ठो-
 ध्वांमातिष्ठेत्यथाश्वैव^६ तिष्ठन्याचति माहृतं चैकविंशतिकपालं
 वैश्वदेवीं चामिचा^७ तस्य यो ऽरथो ऽनुवाक्यो गणसेन
 मथमानि कपालान्युपहितानि भवन्ति राजसूयगणाभ्यामित- १०
 राणि^८ ताभ्यां चरति^९ मरुतो ऽनुवृष्टि मरुतो यजेति
 विश्वेभ्यो देवेभ्यो ऽनुवृष्टि विश्वान्देवान्यजेत्यमिष्टस्त्रिष्टुक्ते^{१०}
 एवैते हविषो^{११} अपिधाय^{१२} प्रजाते मिदधात्यथ चाचति श्राद्धं-

१ Before M T Bo 11 ins : इवास्त बाधत इति प्राक्षरं, cp TBr. I. 7. 6. 8.

२ Thus M Bo 11 T; बाधध्वमि. Bo BU.

३ Bo BU विट् or वि, but cp. T Br. I. a.

४ Emended; •चामिचुष्णिहो. M; •ध्वांमनूष्णिहो. T Bo 11; •ध्वांमिहोर्व्येत. Bo BU; cp TBr. I. 7.7.2 and Hlr. XIII. 15. मनसो-
 ध्वासनूष्णिहोते ।

५ चच om. Bo BU.

६ All the MSS. exe. M om. च ।

७ चरति M T Bo 11

८ Before चमिचमि. M T Bo 11 ins. चामिचया चरति ।

९ Thus M Bo BU, चरति मरुतोपिधाय T Bo 11.

- सचमं सुवर्णरजतौ च^१ इक्षौ वाराक्षौ उपानक्षौ क्षीरं च
लोहितायसं च^१ दक्षिणतः क्षीरं आसौ^१ ऽथ पुरस्तादभिषे-
कस्य पदं पायानि जुहोत्यग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहेत्यथ
यजमानायतने शार्दूलचमं प्राचीनघीवमुत्तरलोमीपल्लुणाति
५ सोमस्य निषिरसि तवेव मे निषिर्भयादिति^१ तद्यजमानं
प्राक्षमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां इक्ष्वाभ्यां पर्युपास्यत्तन्मतमसि
मृत्योर्मां पाक्षीत्यधस्ताद्रजतमुपास्यति दिद्योक्षा पाक्षीत्युपरि-
ष्टात्सुवर्णं^१ अतादृशमपावेष्टा इन्द्रशूका इति दक्षिणत
आचीनं क्षीरं^१ क्षीरेण निष्यति^१ अग्नये पादेन लोहिता-
१० यसं निरस्यति निरसं नमुचेः शिर इत्यंशस्ता अभिषेकान्सं-
प्रदहन्ति^१ तान्सो ऽवेचते ॥ १० ॥

- सोमो राजा वह्णो देवा धर्मरुवस्य ये । ते ते वाचं
सुवन्तां ते ते प्राणं सुवन्तां ते ते चक्षुः सुवन्तां ते ते
श्रोत्रं सुवन्तामित्यथ ब्रह्मणः^१ पाचमादाय^१ तेनाभिषिद्यत्यध-
१५ पुंरेव^१ यजुर्जपत्यभिषिद्यन्तीतरे सोमस्य त्वा सुचेनाभिषिद्या-
म्यग्नेनेजसा सूर्यस्य वर्धयेन्द्रस्येन्द्रियेण मिचावहणयोर्वीर्येण
महतामोजसा चचाणां चचपतिरस्यति दिवस्तादृशमावित्यपोर्ध्वा

१ om. MB.

१ Thus M; संप्रतिदहन्ति T Be 11; चरति la. of संप्रतिदहति Be BU;

Dhav periphrases- वसोपचमने ।

१ Thus M Be U; ब्रह्मण B, ब्राह्मण Be 11 T.

१ तेनाभिषिद्यत्यध T Be 11.

धाराः समुन्मृष्टे समावृत्तधरागुदीर्घीरहिं बुध्नियमनुसंपर-
नीस्ताः पर्वतस्य वृषमस्य वृष्टे नावश्यरन्ति स्वसिच दयाना
इत्यत्रैतेषामभिषेकाणां सुख्ये पात्रे सप्तस्त्रावान्समवनीय^१
प्रतिहितस्य गृहानेत्यथान्वारभ्योः प्रतिहिते च महिष्यां च
जुहोति प्रजापते न त्वदेतान्यन्य इत्यवाप्ता एष प्रतिहितो
वरं ददात्यय प्रतिहिताय पात्रं प्रयच्छन्नाहेदं ते पात्रं दाया-
द्यमस्यदा^२ त्वाभिषिद्यामीदं ते ऽसदित्यपैतेनैव यथेतनेत्या-
ग्नीध्रे^३ प्रदेकं जुहोति इदं यत्ते क्रयी परं नाम तस्मै ऊतमसि
यत्तेष्टमसि स्वाहेत्यवाप्तौ धनुः प्रयच्छति यदि पुरस्तादप्रत्तं
भवति^४ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्त्यभ्येच्ययममावामुष्यायणो ऽमुष्य^५
पुत्रो ऽमुष्य पौत्रो ऽमुष्य गप्ता राजसूयेनेत्यय भूर्भुवः सुवरिति
वाचं विसृजते^६ दाभ्यां मुखं विमृष्टे^७ गायत्र्यान्विष्युक्रमाक्र-
मते^८ ऽषोपरिष्ठादभिषेकस्य षट् पात्राणि जुहोतीन्द्राय
स्त्राश घोषाय स्वाहेति^९ दादश भूतानामवेष्टीर्जुहोति
प्रथिव्यै स्वाहान्नरित्राय स्वाहेत्यत्रैतयोर्हविषोः स्विष्टकृता^{१०}
चरत्ययेने अपिधाय प्रजाते निदधाति^{११} ॥ ११ ॥

अथ वाराही उपानहापुपमुञ्चते पशूनां मन्युरवीति

१ •भावमवनीय M.

२ Thus M, which omits only यदा, but ep. infra XII. 13 p. f. ;
दायादस्यदा Be U, the other three MSS. are wholly corrupted ;
my copies of Bhav read यदु १ s.o. असदु ।

३ आग्नीध्रे om. Be BU

४ Thus Be 11 T, नावस्यासि MU Be B

- दक्षिणे पादे तवेव मे मन्युर्भूयादिति सचे^१ । अथेभामभिष्ट-
 शति नमो माचे पृथिव्या इति^२ तस्या दक्षिणं पादमुपावह-
 रति^३ माहं मातरं पृथिवीं दक्षिणमिति मा मां माता
 पृथिवी दक्षिणीदिति सत्यमथान्तरेण चान्तालोत्करावुदङ्मुप-
 ५ निष्क्रामति^४ विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः क्रान्तमधि विष्णो-
 विंक्रान्तमसीत्युत्तरत एते रथा युक्तास्तिष्ठन्ति^५ तान्दृष्ट्वैव
 प्रतिहितो ऽवमिष्ठत्यथ प्रतिहितस्य धनुरादायाधिजं कृत्वा
 रथमातिष्ठति भरतां प्रसवे जेपमित्याप्तं मन इति कुवरम-
 भिमिश्रयते^६ । तं तदानीमेव प्रतिहितो ऽवातिष्ठति प्रसवा-
 १० धिमे पुरुङ्गत शन्नूति^७ चिष्टुभाप्पारभत इति प्राक्ष्णमय^८
 प्रतिहिताय^९ धनुः प्रयच्छन्नाह राजन्य एष षट्षिष्ट्यस्तु
 शम्याप्रथ्याधेषु निर्जयेन^{१०} सहस्रेणावधितस्तस्मा^{११} इधुमस्ततादपै-
 म^{१२} राधुताजिनैः^{१३} दक्षिणापथेनात्याकुहतादिति^{१४} राजन्य

१ Thus MT Be 11; उपवहति Be BU.

२ *च्छ्रामति Be 11 T Be BU, *च्छ्रामति M, Dhav. reads the plural, cf. p. 75, 3.

३ Thus corrected (cp. p. 79, 2; 105, 16); *धितिपदे M Be U;
 *धितिपदे B, *धितापदे Be 11 T.

४ Thus M only, प्राक्ष्णमयप्रतिहिताय Be 11 T, प्राक्ष्णमयप्रतिहिताय Be BU.

५ Thus MU Be B, निर्जयेन Be 11 T.

६ Thus Be BU, *वधितस्तस्मा M, *वधीनमया Be 11 T

७ Thus corrected, *मस्ततादपैः Be 11 T, *मस्ततादपैः M;
 *मस्ततादपैः Be BU

८ Thus corrected; *धुताजिनैः Be BU, *धुताजिनैः T Be 11,
 *धुताजिनैः M.

एव स्रग्मिष्टो^१ भवति राजपुत्रस्य द्युमसिष्यति^२ स त्वाप-
रास्यति^३ तस्मात्तत्तरवर्गेण^४ संमृष्टेषु^५ प्रयच्छतादिति^६ स
तथा करोति^७ ॥ १२ ॥ चतुर्थः ॥

अथाहाभिषर्प यजमान माहेन्द्रं यत्तं यहीथामीत्यारभ्ये
यजमाने माहेन्द्रं यत्तं गृह्णाति महाशू दन्द्रो य ओजमेत्यनु-
द्रुत्योपयामस्रहीतो ऽसि महेन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णामीति^१ परि-
मृष्य वादयत्येष ते योनिर्महेन्द्राय मेत्यपैताग्नपीन्याचति
राजतमौदुम्बरश्च शीवर्णमिति^२ त एते^३ मामास्रपेष्वोता
भवन्ति^४ तानुत्तरस्य हविर्धानस्य मध्यमे वक्ष्ये प्रदध्याप
उपसृग्न नविषो वादाय वाचंयगः प्रत्यक् द्रुत्वा सोऽनुपा-
करोति^५ कृषते माहेन्द्राय^६ प्रमृते वाचि स्रैयमाहाभिष्टत

१ Thus corrected; संमृष्टो M; सिद्धी T Be 11, संमिष्टो Be BU.

२ Thus corrected, द्युमसिष्यति Be BU; द्युमसिष्यति M; द्यु-
मस्यति T Be 11.

३ Thus corrected; *परास्यति MSS.

४ Thus M Be BU; *वर्गेण T Be 11.

५ Thus M; अनृष्टं T Be 11, अनृष्टं Be BU. I subjoin the
variations of this difficult passage as found in my two copies:
राजस्यः अविषः यत्तं यदुर्मिष्टस्य मयाचैवैव जीतवीन (read *वेन) मीषहवेणा-
वित्तः स्थितः मयै राजस्याय द्युमस्यमादिश्यामिष दमपराहृतां (sic) मोपरि
प्रहार्येत् (sic) यत्तं विष्टतो जितः सं दधिवापयेत् दधिवापयमानेन मयेति
अविषः दूरेनेन मिष्टो (read संमिष्टो) भवति राजपुत्रस्यैवमस्यति स त्वा मोपरि
विष्टति मयै उचरायहेह तमपचितं (read *यवि-?) संमृष्य दधादिति मयेन
संमृष्य प्रयच्छति।

६ om. MT Be 11

आजिं धावत दुन्दुभीन्समागताभिषोतारो^१ ऽभिषुणुताग्नीदा-
 शिरं विनयोलूखलमुदादय प्रतिप्रस्थातवांसमेककपाक्षं निर्वप
 धौम्यस्य विद्मोति^२ यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति^३ धावन्त्याजिहृत^४
 आप्नन्ति दुन्दुभीन्संप्रवदन्ति वाचः^५ संप्रोदिता^६ वाचो ऽनुम-
 ५ न्वयते^७ ग्राम्यन्ति घोषाः प्रस्ताप^८ होच एषोत्तमेति प्राङ्-
 र्होतुः काशात्पराङ्गवर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाह्वयते होता^९ प्रत्या-
 ह्वयते ऽध्वर्युः^{१०} प्रश्नसि^{११} प्रतिगृणाति^{१२} प्रविद्धमुच्यं प्रति-
 गौर्यं प्राढेत्योद्यच्छत एतं माहेन्द्रं पदमंगूद्यच्छन्त इतरानुपो-
 द्यच्छन्ते माराश्रमन्मन्त्रावचयत्यो आववास्त औपहुव्यमा
 १० यज मोमस्येति^{१३} वषट्कृतानुवषट्कृते दिर्जुहोति^{१४} तथैव द्विर्दि-
 माराश्रमन्मन्त्रप्रकल्पयन्ति^{१५} द्विर्जतो माहेन्द्रः परिमेत^{१६}
 आयन्ति रथा^{१७} आगतावथान्दृष्ट्वा अपति^{१८} समहमिन्द्रियेण
 वीर्येण सं मयेन्द्रियं वीर्यमित्यथान्तरेण चात्वालोत्कराजुदङ्कुप-
 निष्क्रामत्युत्तरत^{१९} एते रथा युक्तासिष्ठन्ति^{२०} तान्दृष्ट्वैव प्रति-
 १५ ह्वितो ऽवतिष्ठत्यथ प्रतिहितश्च धनुरादायाधिभ्य^{२१} कृत्वा रथ-
 मातिष्ठति महता प्रसवे क्षेपमित्याप्तं मय इति क्रूररनभिगिञ्च-

१ 'समागताभि' MB.

२ Thus only M, संप्रवदिता T Be 11; in the other MSS. this whole passage is missing.

३ Thus MU Be B, वर्जन्ति Be 11 T.

४ 'प्राङ्मन्त्र' Be BU; 'प्राङ्मन्त्र' M Be 11 T.

५ 'मादायाध' M only.

यते^१ ' तं तदानीमेव प्रतिष्ठितो ऽन्वातिष्ठति प्रमसाहिषे
 पुरुहूत शबूमिति^२ चिष्टुभाश्वारभत इति प्राक्ष्यणमय प्रति-
 क्षिताय धनुः प्रयच्छन्वादेदं ते धनुर्दायाद्यमसद्यदा^३ तामि-
 पिद्यामीदं ते ऽसदित्यप्येतेनैव ययेतमेत्यान्मरेण चात्वालोत्क-
 रावुपातीत्य पूर्वया द्वारा इविधानं प्रपाद्य प्राक्ष्य रथमावर्त्य^४ *
 तिष्ठति^५ ॥ १३ ॥

तदेताम्रणीन्यासति राजतमौदुम्बरं सौवर्णमिति^१ सद्ये
 हस्ते राजतं प्रतिमुञ्चत इयदस्यायुरस्यायुर्मं धेहीति दक्षिण
 औदुम्बरमूर्गं मूर्गं मे धेहीति दक्षिण एव सौवर्णं धुङ्गसि वचो^२
 ऽसि वचो मयि धेहीत्यंवास्त्रा आमिसामुपोद्यच्छते^३ ' तस्यां १०
 दक्षिणं हस्तमुपावहरति मित्रो ऽसीति वरुणो ऽसीति
 सद्यमयेनामभिष्टमति^४ समहं विष्टेर्देवैरित्यपेनामपिधाय
 प्रज्ञातां^५ निदधाति^६ तदेताम्रणीनेकस्त्रिंशच्च आवयति^७
 मध्यत औदुम्बरं करोति^८ तान्घीवासु प्रतिपश्येतेनैव ययेत-

१ Thus M and cp. supra p. 79, 2; infra 103, 9; *मभिनिध* Be BU; *मपिध* Be 11, *मपिध* T.

२ All the MSS. are more or less corrupted exc. M, which has however *समसदा*; cp. supra p. 102, 7.

३ *इत्य all.

४ Plural M Be BU; singular Be 11 T.

५ सद्यमयेनामभि* Be 11 T.

६ प्रज्ञातां ह्रिद* Be; प्रज्ञातं the other MSS., exc. M the reading of which is uncertain (प्रज्ञातं or प्रज्ञातां) ;

७ Thus M, आवयति Be 11 T; आनयति Be BU.

- मेत्याघेणाग्नीध्रं^१ प्राञ्च^२ रयमावर्त्यावतिष्ठत्य^३आग्नीध्रे^४ रयविमो-
 चनीया^५ जुहोत्य^६अग्ने^७ गृहपतये स्वाहेति चतस्रः सुवाङ्मतीर-
 यास्मैतत्पुरस्तादेवाघेणाग्नीध्रं^८ रयवाहनं प्रागौषं योग्यद्वतमुप-
 स्थितं भवति^९ तस्मिन्सह संप्रहोवा रयवाहने रयमादधाति^{१०}
 १. सुवगादिवैनं लोकादन्तर्दधाति^{११} दृशः शुचिपदित्यादधाति^{१२}
 ब्रह्मणैवैतमुपावहरति^{१३} ब्रह्मणादधात्य^{१४}तिष्ठन्द्वादधातीति प्रा-
 ञ्चणमयास्मैतत्पुरस्तादेव जघनेनाग्नीध्रं चतुरपस्वाव^{१५} वाष्टाप-
 स्वाव^{१६} वा विमितं कारितं भवति^{१७} तस्य मध्यत औदुम्बरौ-
 नाचन्दी^{१८} निमिनीति चपस्य नाभिरसीति^{१९} तस्यामुत्तरमष्ट-
 १०. नमधीवासमाकृणाति^{२०} चवष्ट धोनिरसीत्य^{२१}येनामासीद^{२२}यासी-
 दन्तमनुमन्त्रयते लोनामासीद सुपदामासीद मा स्वा हि-
 षीदिति^{२३} मा मा हिषीदिति^{२४}तरः प्रत्याहामस्रमभिमन्त्र-
 यते^{२५} निषसाद् धृतप्रतो वरुणः पश्यास्वा ससान्याय सुक्रतु-

१ Here and infra Be 11 T every time आग्नीध्रीयं and •ग्नीध्रे ।

२ रयमावर्त्यः MSS.

३ Thus (ep. TBr. I 7. 9. 5) M Be U, •विमोचनीयाङ्गुः Be 11 T, B corrupted.

४ •दधातीति प्राञ्चणमस्यैतमुपाः M, the Brāhmaṇa (TBr I. 7 9. 6) is quoted in abbreviated form by all the MSS exe M

५ Thus M, ep. infra XV. 2 and Ap XVIII. 18. 5; •वपसाव U Be; all the other MSS. and Bhav both times •वसावः ।

६ Thus M; उत्तरमष्टमं अधिवासः Be, उत्तरमष्टम अधिवासः BU; उत्तरमष्टमधीवासः Be 11 T, Bhav. उत्तरमष्टमदुपरिदोनाधिवासः ।

७ Thus M Be 11, अङ्गु 1. 5. 0. अधिः M Be U

रित्येनमृनिजः पशुपविशन्ति^१ पुरस्तादध्वरुं पविशति
दक्षिणतो ब्रह्मा पश्चाद्भूतोद्गातोत्तरतस्ततः^२ प्राचो वोदश्चो वा
रक्षिनः^३ सो ऽध्वर्युमभिवदति^४ ॥ १४ ॥

‘ब्रह्मरिति’ त्वः राजम्ब्रह्माभीत्याहध्वर्युः सवितामि
सत्यमव इति^१ ब्रह्मरिति ब्रह्मार्णं^२ त्वः राजम्ब्रह्माभीत्याह
ब्रह्मेन्द्रो ऽमि सत्योजा इति^३ ब्रह्मरिति होतारं^४ त्वः
राजम्ब्रह्माभीत्याह होता मिषो ऽमि सुमेव इति^५ ब्रह्मरमि-
त्युद्गातारं^६ त्वः राजम्ब्रह्माभीत्याहोद्गाता वरुणो ऽमि सत्य-
धर्मेति^७ सुप्तोकाश्च इति चत्वारं^८ त्वः राजसुप्तोको ऽभी-
त्याह चत्ता^९ सुमङ्गलाश्च इति संप्रहोतारं^{१०} त्वः राजसु- १०
मङ्गलो ऽभीत्याह संप्रहोता^{११} सत्यराजारिति भागदुधं^{१२}
त्वः राजस्यराजाभीत्याह भागदुधं^{१३} सप्त पुण्यनाक्षो
ऽभ्युदायाक्षौ^{१४} स्वं प्रयच्छतीन्द्रस्य वज्रो ऽमि वार्ष्णेजेन ने
रथ्येति^{१५} तेन^{१६} ते^{१७} रथ्याममितीतरः^{१८} प्रतिगृह्णाति^{१९} त्वः संप्रय-
च्छति सूताय सूतयामणिने सजाताय सजातयामणिने १५
संप्रहोते ऽवावापगोयच्छाभ्यामन्तस्तर्त्तनं^{२०} तौ^{२१} मध्यतो ऽधिदेव-

१ ततः om. Be 11 T.

२ Thus M only ; all the other MSS. ध्वर्युमभिवदति ।

३ Here and in the following lines sometimes T Be 11, sometimes Be BU are defective ; M only is in good order.

४ Thus M only , अय (is v. अय) T Be 11, अय्याय B Be U.

५ तेननेरथ्या० M, तेननेरथ्या० Be 11 T, तेननेरथ्या० Be BU.

६ तेननेरथ्या० Be BU ; तथनी M ; T Be 11 def.

ममुद्ध्य^१ तिस्रः पञ्चाग्रतः सौवर्णनवाश्विवपतो^२ । ऽथासौ
 पञ्चाक्षानपच्छिद्य प्रयच्छति दिशो ऽभ्यय^३ राजाभूदिति^४
 ता^५स्तदानीमेवात्तेष्वपिष्टजत्य^६पैतमोदनमुद्भवते^७ नाना^८ग्निनौ
 ब्रह्मा ॥ यजमानस्य समाना^९ग्निनौ सूतपामणिनौ समाना^{१०}-
 ग्निनौ चत्तसंपद्हीतारौ^{११} । स यो तु मताद्य इव स
 राज्ञ आसन^{१२} उपविश्य^{१३} चतुःशतमक्षानपच्छिद्याहोर्द्विज^{१४}
 राज्ञ इति^{१५} तानेव^{१६} मनाक्कमन्तानिव^{१७} कृत्वाह कृतं प्राक्ष्यप-
 स्तेत्य^{१८}पैतमोदनमुद्भवते^{१९} समाना^{२०}ग्निनौ ब्रह्मा च यजमानस्य
 नाना^{२१}ग्निनौ सूतपामणिनौ नाना^{२२}ग्निनौ चत्तसंपद्हीतारौ^{२३} ।
 १० स यः पराजयते तस्येनं कुले चत्ता पाचयति^{२४} । यावदेव
 श्रोदनः पच्यते तावदेव होता ग्रीनःश्रेषमाख्यापयते हिरण्यवे
 कशिपावासीनस्तंश्चा अर्धयुः प्रतिगृह्णाति हिरण्यये कूर्ध्वं
 आसीनः^{२५} ॥ १५ ॥

श्रो^{२६} होतस्तथा होतः सत्य^{२७} होतररात्म्यं होतरिति^{२८} ।
 १६ यद्यु वै होता नाध्येत्यन्य^{२९} उ^{३०} होवाग्न^{३१}श्री गृह्णति^{३२} । तस्मा

१ चधीता in o. चवत्य M.

२ आसनमुपविश्य M.

३ तानेवमन्त्रमन्त्रमन्त्र M.

४ As the MSS with the exception of M are hopelessly spoiled, the text of the last 13 lines has been reconstructed as best possible. Only the various reading of M is given, as the var of the other MSS. is nearly worthless

५ MSS exc. M ins च, cp. XVI. 8

६ नाध्येत्यन्यो T Be 11; चधीत्यन्य (चधु) Be BU, तदाध्येत्यन्य M.

उ प्रतिप्रस्थाता प्रतिगृणानि ^१ परःशतं भवतीति ब्राह्मणं ^२
 यदैव ओदनः यको भवत्ययैगमेकधोद्धृत्य मध्वं उपहरति ^३
 तस्मा एताश्चैव मणीन्ददाति ^४ शतं विषयं चतुर्व्यात्वेभमयं
 होत्रे ददाति शतं विषयं हिरण्यं कश्चिर्ग्रन्थोद्गात्रे ददाति
 शतं विषयं पाश्वर्यं ^५ ददाति शतं विषयं स्वरं तिस्रः ^६
 पञ्चाशतः शौचार्णवाग्निहिरण्यं कूर्चं मित्यैभ्य एतन्निर्जयं ^७
 सवस्वं चतुर्धा कृत्वा ददात्यैवमेतयामन्वा सद आवदन्वा ^८
 वा ^९ प्रगर्थापायन्येनमेते ^{१०} चमसा ^{११} अथैतयोर्हविषोरिडासुपह-
 यत ^{१२} इडोपहतं माहेन्द्रं होता चैवाभ्वर्ष्यं ^{१३} संमलयतो ^{१४}
 नराग्रस्यपीतेन नाराग्रस्यान् ^{१५} होत्रचममेवेते चयः प्रमुप- १०
 ह्वय भक्षयन्ति ^{१६} यथाचमसं चमसान्विष्य न इत्यात्मानं
 प्रत्यभिमृशन्ते ^{१७} मायाययन्ति चमसां सर्वभवा मार्जयन्ते ^{१८}
 ऽथेन्द्राय तेन्द्राय तेत्येवं ^{१९} चिभिरुक्थ्यपर्याधेयुरति ^{२०} संतिष्ठते
 माध्यन्दिनं मन्त्रं ^{२१} प्रमर्षन्ति तृतीयसवनाय ^{२२} प्रसिद्धमादित्य-

१ एवंन् before मणीन् ins. Bo B, एवंमणीन् U.

२ चतुर्व्यात्वेवं all (also Ap XVIII. 19. 7), but cp. supra p. 93, 5.

३ Thus M, अथ om. Bo BU; विविधमर्थाभ्यर्षये T Bo 11.

४ एवंनिर्जयं all.

५ आवदन्त्यानामन्त्रं Bo BUT Bo 11, आवदन्त्यामन्त्रं M, but cp. supra p 81, 5

६ इत्यात्मा ins T Bo 11.

७ Thus MT Bo 11, तेत्येव Bo; तेत्येव एवं BU

८ अहरति M Bo BU, अहरति T Bo 11.

ग्रहेण चरित्वाययणं गृह्यात्थोक्त्यं गृह्णाति ^१ समानं कर्मा
 पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धामन्यशुभ्यां चरति ^२
 तयोर्नाना मनोते ^३ नाना देवते ^४ नाना प्रत्यभिमर्शनौ ^५ नाना
 वसाहोमौ समानो वनस्पतिः समानः स्त्रिष्टुष्ट्रैषवांससानीडा
 ५ समान्यो दिशो ^६ नाना दिग् इत्येके ^७ समानं कर्मावभृपाद-
 यैतस्मिन्भवभृथ उपाददते चार्मपक्ष्यावुपानहौ ^८ ^९ प्रमृष्य
 वाराहौ चार्मपक्षीभ्यामुदेति ^{१०} ^{११} सो ऽपामन्ते जुहोत्यपां नग्ने
 स्वाहेति ^{१२} विपुवति दर्भस्तमे जुहोत्यूर्जो नग्ने स्वाहेति ^{१३}
 पुनरेत्य ^{१४} गार्धपत्ये जुहोत्यग्नये गृहपतये स्वाहेति ^{१५} प्रसिद्धो
 १० ऽवभृथ ^{१६} उदयनीयेष्टेष्टा मैत्रावरुणौ वशामुपाकरोति ^{१७} तस्यै
 प्रसिद्धं वपथा चरित्वा नैव श्मश्रूणि वपते न केशान्तिष्ठत
 एष उक्त्यो ऽभिपेक्षनीयस्तुस्त्रिष्टुष्ट्रपवमानः ^{१८} सहस्रदक्षिण
 उदवसानोपाणाः ^{१९} ॥ १६ ॥ पञ्चमः ॥

अथाक्षेपा पुरमादेव जुष्टे देवयजने भग्नसु श्रम्याप्रम्याधिपु
 ११ श्राला कारिता भवति ^{२०} सो ऽचैवाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति ^{२१}

१ मनोते M Bo 11 T; मनोता Bo BU.

२ Thus M; देवता Bo BU, T Bo 11 om. this passage.

३ •मर्शनौ M; •मर्शने T Bo 11, •मर्शे B, •मर्शना Bo.

४ Thus M, चर्मपक्ष्या उपानहौ T Bo 11, चादिष्या उपानहौ BU;

चादिष्या उ० Bo, cp. infra XVIII 19 init.

५ Thus T Bo 11, चार्मपक्षिभ्या० M, चर्मपक्षीभ्या० B, चर्मपक्षिभ्या० Bo U.

६ Thus M, श्रानरेत्य Bo BU, Bo 11 T defective.

७ •शुक्तिंमयः U Bhav

हिरण्यं ददाति ' शम्यान्यास उदवसाय वसति ' सारस्वतं
 चरुं ' वसतरौ ददाति ' द्वितीये शम्यान्यास उदवसाय
 वसति ' सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तं ददाति ' तृतीये
 शम्यान्यास उदवसाय वसति ' पौष्णं चरुः ' ग्रामं ददाति '
 चतुर्थे शम्यान्यास उदवसाय वसति ' सार्धस्यत्यं चरुः ' ५
 श्रितिशुभं ददाति ' पञ्चमे शम्यान्यास उदवसाय वसत्यैन्द्र-
 नेकादशकपालमुपध्वस्तं ददाति ' षष्ठे शम्यान्यास उदवसाय
 वसति ' बारुणं दशकपालं ' महागिर्यं ददात्यय सप्तमे
 ऽहन्धालामथवसत्येनदेवाहर्दीक्षते ' ६ य वै भवति मघो
 दीक्षयन्ति सद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिस्रजां प्रयच्छतीत्यथैनं १०
 तीर्थादानीय पवयित्वा पुण्डरिस्रजिनमुदानीय दीक्षणीया-
 मिष्टिं निर्वपति ' तस्याः स्रग्मितायां सुष्टौ चैव न करोति
 वाचं च न यच्छति ' निदधत्यस्मा एतद्विद्वच्छिष्टं व्रतभा-
 जनमय प्रायणीयामिष्टिं निर्वपति ' हविष्कृता वाचं विष्टु-
 जते ' ऽवाप्ता एतद्विद्वच्छिष्टं प्रयच्छन्ति ' व्रतभाजनमय प्राय- ११
 णीयेन चरति ' प्रायणीयेन चरित्वा पदेन चरति ' पदेन
 चरित्वा दशभिः साष्टैर्वसतरे राजानं क्रीनोश्चातिथ्यं
 निर्वपत्यातिथेन प्रचर्य पुरस्तादुपसदाः सौम्यं चरुं ' यभुः
 ददात्यय मध्यमे उपसदावन्तरेण त्वाष्टमष्टकपालः ' शुष्कं
 ददात्ययोपरिष्टादुपसदां वैष्णवं चिकपालं ' वामनं ददात्य- १०

१ दीक्षते Bc BU, दीक्षते M, दीक्षते T Bc II.

१ यच्छति M Bc II T, यच्छति Bc BU

धाहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं प्रणीय सदोहविधानि संमिनोति ।
 सदोहविधानि संमित्याग्नीषोमौ प्रणयत्याग्नीषोमौ प्रणीय
 यूपस्यावृता यूपमुच्छ्रयति । स्वर्गं यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं
 पशुमुपाकरोति । तस्य प्रसिद्धं वपया चरित्वा मारुक्षतीर्वम-
 ५ तौवरीर्यंहात्येष पशुपुरोडाशं निर्वपतीडान्तः पशुपुरोडाशः
 संतिष्ठते । पञ्जीमंयाजान्तः पशुहृदयशूलान्त इत्येके । इय
 वसतौवरीः परिहृत्य पथाश्वि विशिष्योपवसन्वपातो महाराज
 एव बुध्यन्ते । प्रातराश्वानि गृहीत्वा राजानमुपावहत्य प्रात-
 रनुवाकमुपाकरोति । परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽष्कैत्यङ्घ्रि-
 १० रुदैति । ॥ १७ ॥

अग्निष्टोमं कतुमुपैति । प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं घृहा
 गृह्यन्ते । समानं कर्माग्निनाह्वादाग्निं घृहं गृहीत्वा दे
 रग्ने आदाय यूपमभ्येति । स्वर्गं यूपमुत्सृज्याग्नेयं पशुमुपा-
 करोति । तस्य प्राजापत्यस्त्रपर उपासम्भो भवति । तथोः
 ५ प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय । पूर्वस्थां
 हारि । सूतपामण्यानुपतिष्ठतो ऽपरस्थां चत्तनंप्रहीतारौ ।
 प्रसर्पतः पृच्छतः का ते माता का ते मातामहीति । स य

१ रुदैति MT Be 11, रुदैति Be BU.

२ om. MT Be 11

३ अयेति M Be BU, अयेति T Be 11.

४ दिशि M

५ अनुपतिष्ठतो B Be U, अनुपविष्ठतो M, अनुपविष्ठ T Be 11.

६ om. Be BU

आ दशम्यै^१ मंसादयत्यति तः सृजन्त्यथ यो ■ संपादयति
 दीर्घवश्रेण तमुपावदन्ति^२ । अथ आह वैश्या मे माता
 सावित्रीति^३ याति तः सृजन्ति विप्रो विवाहान् गोपार
 इति वदन्तो^४ । दशम्यश्च समसमभिसंज्ञानम्^५ । अश्रुधा
 प्रातःसवनः सन्तिष्ठते^६ । प्रसर्पन्ति माथ्यंदिनाय पवनाय^७ ।
 प्रविद्धो अभिषक्तः^८ । प्रसिद्धं यदा गृह्यते^९ । समानं कर्मा
 दाक्षिणेभ्यो^{१०} । दाक्षिणानि कृत्वा प्राक्काशावध्वर्यवे ददाति
 अजमुक्तावे रुक्मः होवे इयं प्रश्नोदप्रतिहर्षभ्यां दादश पशू-
 दीर्घघ्नये वशां मैशानवृणाथयमं ब्राह्मणाच्छ्रमिने वासमी
 नेष्टापोदभ्याः स्मरि यत्नाचितमच्छावाकायानद्वादशमग्नौधे^{११} ।
 भार्गवो होता भवति^{१२} । आयन्तीयं ब्रह्मसामं भवति वारव-
 न्तीयमग्निष्टोमसामश्रुधा माथ्यंदिनः सवनः सन्तिष्ठते^{१३} ।
 प्रसर्पन्ति हतौघसवनाय^{१४} । प्रविद्धमादित्यपक्षे चरित्वापयणं
 गृह्णाति^{१५} । समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे
 धामवपयभ्यां चरति^{१६} । तयोर्गाना मनोते^{१७} । नाना देवते^{१८} ।
 नाना प्रत्यभिमर्गनौ^{१९} । नाना वसाहोमौ समानो वनस्पतिः
 समानः स्विष्टकृत्प्रेषवात्समानोडा समान्यो दिशो^{२०} । नाना

१ Thus Bc BU, दशम्ये M, T Bc 11 om this passage altogether.

२ Thus M Bc U, तमुपावदन्ति B; नवनुदन्ति T Bc 11.

३ Thus MT, सावित्रीति Bc 11; सावित्रीति Bc BU.

४ मनोते MT Bc 11; मनोता Bc BU.

५ देवते M, देवता Bc BU, om. T Bc 11.

६ Thus T Bc 11, अभिमर्गौ M, अभिमर्गता Bc BU.

दिग् इत्येके ^१ समानं कर्मावस्थयात्प्रमिद्धो ऽवस्थ ^१ उदय-
नीययेष्टेष्टा मैत्रावरुणौ वशामुपाकरोति ^१ तस्यै, प्रमिद्धं वपया
चरित्वा दक्षिणे वेद्यन्ते ग्मयूष्येव वपते न केशान्संतिष्ठत
एषो ऽग्निष्टोमः सप्तदशो दशपेयः सहस्रदक्षिण सदवसानौ-
५ धान्तः ^१ ॥ १८ ॥ पष्ठः ॥

अथ पञ्चहविषा दिशामवेष्टा यजत ^१ आग्नेयमष्टा-
कपालं निर्वपत्यैत्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं चरं मैत्रावरुणौमा-
मित्रां भार्गवस्य चरमित्यथ वै भवति. हविषोहविष इष्टा
भार्गवस्यमभिघारयतीति ^१ स हविषोहविष इष्टा, भार्गव-
१० त्यमभिघारयत्यन्वाहार्यमासाद्येता ^१ आदिष्टदक्षिणा ददात्यथ
दिपशूना पशुवन्धेन यजत ^१ आदित्यां मल्हां गभिणीमास-
भते मादतीं पृथिं पठौही ^१ गभिण्यादित्या भवत्यगर्भा
मादत्यादित्यया पूर्वया प्रचरति मादत्योत्तरयोश्चैरादित्याया
आश्रावयत्युपाश्रु मादत्यै ^१ संतिष्ठते यथा दिपशूः पशुवन्ध-
१५ स्तथाय सात्यदूतानाश्च ^१ हविर्भिर्यजते ^१ ऽग्निभ्यां पूष्ये पुरो-
डाश द्वादशकपालं निर्वपति सरस्वते सत्यवाचे चक्षुः सविषे
सत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालमन्वाहार्यमासाद्य तिष्ठ-
धन्वश्च शुष्कदृतिं ददाति ^१ तं प्रतिराजभ्यः प्रहिणोति ^१ स

१ यजत Be BU.

१ Thus M only; *मासायता Be BU, *मासादेता T Be 11.

१ Thus M only; अवतिवर्ग Be BU, T Be 11 om. these words.

१ Thus M, the other MSS are partly corrupted, partly incomplete

यः प्रतिगृह्णाति मित्रो न इति तं वेदाय यो न प्रतिगृ-
ह्णात्यमित्रो न इति तं वेदाय पूर्वैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजत ।
आग्नेयमष्टाकपाशं निर्वपति मीमं चरुं माविषं द्वादशकपाशं
वाहंस्पत्यं चरुं त्वादमष्टाकपाशं वैश्वानरं द्वादशकपाशमन्वा-
हार्यमामाघ दक्षिणं रथवाहनवाहं द्वादशं पौर्णमासवेमु-
धाभ्यामिद्वोत्तरैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजते । मारुस्त्रतं चरुं
निर्वपति पौष्णं चरुं मैत्रं चरुं वाहणं चरुं वैषपत्यं चरुमा-
दित्यं चरुमन्वाहार्यमामाघोत्तरं रथवाहनवाहं ददाति ।

॥ १६ ॥

अत्रैतद्वादशाहं मतं चरत्याहो^१ । न दतो धावते ।^२
अहो^३ । न प्रमन्दयते^४ युध्यते युद्धं चागते^५ । मित्रोषोष्णे-
षण्वतो वा^६ यजमानो भवति । भक्तसु^७ पत्न्या आचरन्त्यया-
लैतत्पुरस्तादेव जुष्टे देवयज्ञेने तिस्रः शास्ताः कारिता
भवन्ति । स दक्षिणार्थाः^८ शास्त्रामथ्यवमास मयित्वाप्रौन्वि-

१ Thus Be BU; रथवाहनं MT Be 11, but cp. Ap. XVIII 22. 6, 8.

२ Thus again, Be BU; रथवाहं M; T Be 11 om.

३ These and the following words thus in M, चरत्याहो नदवेधा-
यनेग्रज्जनप्रमदयते Be BU; चरमिनायनेनदलोधावनेग्रज्जनप्रमदयते Be 11 T;
Dhāv reads प्रमन्दयते explaining this word, as M seems, by न
चद्वारं गते न केमान्दिलिखते ।

४ वा Be 11 T. च Be BU; M om.

५ M om अ, but cp. vol. I 67. 4.

६ दक्षिणा T Be 11.

- इत्य प्रतीचीनस्तोमाय केशवपनीयायातिरात्राय . दीक्षते ^१
 तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः ^१ च तथा राजानं
 क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यजनीये ^१ ऽहन्सुत्या
 संपश्यत इति ^१ तस्य तथा संपद्यते ^१ प्रसिद्धेन कर्मणोपवस-
 ५ थादेत्य^१ य^१ वसतीवरीः परिहृत्य पथाऽसि विशिष्योपवसन्त्य-
 यातो महाराज एव बुध्यन्ते ^१ प्रातराश्वानि गृहीत्वा राजा-
 नमुपावह्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति ^१ परिहिते प्रातरनुवाके
 ऽपो ऽष्टैत्य^१ द्विद्वैत्य^१ तिराचं^१ क्रतुमुपैति ^१ प्रसिद्धो ऽभिषवः ^१
 प्रसिद्धं यद्वा गृह्यन्ते ^१ समानं कर्मावभृथात्प्रसिद्धो ऽवभृथ ^१
 १० उदयनीययेष्टेष्टा मैत्रावरुणौ वज्रामुपाकरोति ^१ तस्यै प्रसिद्धं
 वपया चरित्वा दक्षिणे वेद्यन्ते धानि कानि च सोमानि^१
 वापयते ^१ संतिष्ठत एष प्रतीचीनस्तोमः केशवपनीयो ऽतिरात्रः
 सहस्रदक्षिण उदवसानीयान्तो ^१ ऽथ मध्यमाऽऽश्लामध्यव-
 साय मथित्वाग्नौविहृत्य व्युष्टये दिरात्राय दीक्षते ^१ तस्या-
 १५ परिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः ^१ च तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते दिरात्रस्य मे^१ मतो^१ ऽमावास्याया^१ उपवसधीये^१

१ Thus U Be (sec. m.), यज्ञीये Be (pr m.) B; यज्ञीये M; Bo
 11 T om the passage.

२ •चोपवस• M Be.

३ Thus M Be 11 T; •द्विद्वैत्यातिराचं Be BU.

४ तानि ins M.

५ Thus T Be 11 (only •वास्याये), मे before यती om. M, but
 this MS : मावास्याये च उप•, Be BU give मे before यती and वा before
 उप•, reading •वास्याये ।

१ अथात इष्टीर्याख्यास्यामस्तामाः सक्तप्रदिष्टमेव दार्शपौ-
 र्णमामिकं तन्त्रं^१ दार्शपौर्णमासिकः^२ सः स्कारः^३ सर्वाः
 प्रथमाः सर्वा मध्यमाः सर्वा उत्तमा^४ यथाक्तास्तं पर्वतिथ्या
 निर्वपेद्या आदिष्टस्याना^५ च यथा अनादिष्टस्याना यानि
 ५ पूर्वपक्षे पुण्याहान्येतन्नीर्यानि^६ भवन्ति या अनार्तदृष्टो^७
 ऽथ या आर्तदृष्ट्य उपाधिगमकालास्ता भवन्ति^८ यदैतदभ्युद्भू-
 ताभ्युदिताभिनिस्तुक्ताविजातेति^९ द्युदितमग्न्यावाधानं^{१०} नित्यं
 प्रतोपायनं^{११} यावत्सिद्धिं याजमानमनुसृष्टहरेदन्यथावापदेव-
 ताभ्यस्तासां याः शोपनामास्ता उपाः^{१२} यथेतरा उचैरादेशादेव^{१३}
 १० सप्तदश धानिधेन्यो जानीयाद्यैतन्मानवो चरौ धायो ह्यर्षा-
 दुष्णिहककुभौ^{१४} धायो त्रिष्टुभौ^{१५} संयाज्ये^{१६} वार्चप्रावाण्यभागौ
 पूर्वपक्षे^{१७} वृधन्वन्तावपरपक्ष इत्यौपमन्यवो^{१८} यानि इवौ^{१९}पि
 कामेन वा दक्षिण्या वा व्यपेतानि^{२०} श्युर्नानावर्हीष्ट्येव

१ The text of this first adhyāya is given principally according to M, in comparison with the *vivarana*. All the other MSS. except D, contain a highly corrupted tradition. I do not give all their various readings, which are nearly ever so much corruptions.

१ Thus M and Bhav., *मासिकः सः स्कारः all the other MSS.

२ अतमा M.

३ *नोर्षानि M.

४ कुर्षाद् om. M

५ Thus only D; M om., त्रिष्टुभौ धायो UB, त्रिष्टुभौ धायो Be; त्रिष्टुभ

एषादेव Be 8.

६ व्यपेतानि M.

तानि जानीयाद्दिशादेव दक्षिणायपेतः^१ ममानवर्हिभंवति
 यथा दिशामवेष्टिर्नष्टीरुपाश्चयाजोः^२ ऽनुममेति^३ घदेवत्यः
 हविस्तदेवत्ये यान्यापुरोऽनुवाक्ये^४ पुरस्तात्स्विष्टकृत उपहोमा
 पाषाणमुक्ता उपहोमा^५ वासोदक्षिणः काम्या इष्टयो या
 अनादिष्टदक्षिण^६ गोदक्षिणः पशुबन्धो^७ नित्यो ऽन्वाहार्य^८ ५
 इति^९ न्वा^{१०} इमा^{११} इष्टयो^{१२} व्याख्याताः^{१३} ॥ १ ॥ प्रथमः ॥

अथ वै भवत्यैन्द्राग्रमेकादशकपाशं निर्वपेन्नजाकाम इति^१
 तस्या एते भवत उभा वामिन्द्राग्री अथव^२ हीत्यैन्द्राग्रमेका-
 दशकपाशं निर्वपेत्सर्धमानः क्षेत्रे वा यज्ञानेषु वेति^३ तस्या
 एते भवत इन्द्राग्री रोचना दिवः अथहुचमित्यैन्द्राग्रमेकादश- १०
 कपाशं निर्वपेत्संयाममुपगवाश्वजिति^४ तस्या एते भवत
 इन्द्राग्री नवतिं पुरः ऋचिं नु स्तोममित्यैन्द्राग्रमेकादशकपाशं
 निर्वपेत्संयामं जितेति^५ तस्या एते भवत उभा वामिन्द्राग्री
 अथव^६ हीत्यैन्द्राग्रमेकादशकपाशं निर्वपेत्जनतामेत्यजिति^७
 तस्या एते भवत इन्द्राग्री रोचना दिवः अथहुचमिति^८ १५
 पौष्णं ऋममुनिर्वपेदिति^९ तस्या एते भवतो वयसु त्वा
 पथस्यते पथस्य इति^{१०} क्षेत्रपत्यं ऋं निर्वपेत्जनतामागत्येति^{११}
 स्या एते भवतः क्षेत्रस्य पतिना वयं क्षेत्रस्य पत इत्यैन्द्राग्र-

१ •यवेत M

२ दिशामवेष्टिर्न M.

३ रतीन्विषा इहोर्वाख्याता M, all the other MSS. have also इहिर
 ४ इहोर्वा

मेकादशकपालमुपरिष्ठाच्चिवंषेदिति ^१ तस्या एते भवतो ये
संपातं जिग्युषः ^१ ॥ २ ॥

- अग्नये पथिष्ठते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यो दर्शपूर्ण-
मासयाजौ सच्चमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपादयेदित्येत-
५ येषां घट्यमाण उपकल्पयते पथो ऽन्तिकाद्वर्हिंरनञ्चाहं ^१
तस्या एते भवतो ऽग्ने नथा देवानामित्यन्वाहार्यमासाद्यानञ्चाहं
ददात्यग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निः
मघ्नवत्यमिव चरेदिति ^१ तस्या एते भवतस्त्वमग्ने व्रतपा अमि
यदो वधं प्रमिनाम व्रतानीत्यग्नये रक्षोघ्ने पुरोडाशमष्टाकपालं
१० निर्वपेद्य रक्षाऽधि सचेरचित्येष वै भवति निशितायां
निर्वपेत्परिस्थिते याजयेदिति ^१ स निशायां महारात्र उत्था-
याग्नये रक्षोघ्ने पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति ^१ परिस्थिते
याजयति ^१ कृणुष्व याजः प्रभितिं न इष्योमित्येतस्यानुवाकस्य
पद्मदश सामिधेनीः पराचीरन्वाह ^१ तस्या एते भवतो
१५ रक्षोघ्नं वि ज्योतिषेत्येष पुरस्तात्स्त्रिष्टयतः कुवाडतिमुपगु-
होत्युत स्नानासो दिवि पन्थग्रेरिति ^१ ॥ ३ ॥

- अग्नये रुद्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिचरधिति ^१
तस्या एते भवतस्त्वमग्न रुद्र आ वो राजानमित्यग्नये चरभि-
मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्य गावो वा पुरुषा वा
२० प्रमीयेरन्यो वा विभीषादिति ^१ तस्या एते भवतो ऽग्निर्होता
साध्वीमकरित्यग्नये सामवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्सपामे
संयत्त इति ^१ तस्या एते भवतो ऽकन्ददशिक्ष्वे वसुनीत्येष वै

भवत्यभि वा एष एतादृच्यति येषां पूर्वापरा अन्वयः प्रमो-
यन्ते । पुरुषादतिष्ठंश्च प्रियतमाग्रये चामवते पुरोडाशमष्टाक-
पात्रं निर्वपेदिति । तस्या एते भवतो । ऽय वै भवत्यभि वा
एष एतस्य गृह्णादृच्यति यस्य गृह्णान्दहत्यग्रये चामवते पुरो-
डाशमष्टाकपात्रं निर्वपेदिति । तस्या एते भवतः । ॥ ४ ॥
द्वितीयः ॥

अथ वै भवत्यग्रये कामाय पुरोडाशमष्टाकपात्रं निर्वपेयं
कामो मोपनमेदिति । तस्या एते भवतस्तुभ्यं ता अग्निरस्ता-
माग्नाम तं काममग्न इत्यग्रये यविषाय पुरोडाशमष्टाकपात्रं
निर्वपेत्सर्धमानः क्षेत्रे वा सजातेषु वेति । तस्या एते १०
भवतः श्रेष्ठं यविष्ठ भारत स क्षितान इत्यग्रये यविषाय
पुरोडाशमष्टाकपात्रं निर्वपेद्भिषधमात्र इति । तस्या एते
भवतो । ऽग्नय आयुशते पुरोडाशमष्टाकपात्रं निर्वपेयः
कामयेत सर्वमायुरिषामिति । तस्या एते भवत आयुष्ट
आयुर्दां अग्न इत्यग्रये जातवेदसे पुरोडाशमष्टाकपात्रं निर्वपे- १५
द्भूतिकाम इति । तस्या एते भवतस्तस्मै ते दिवस्सरोत्यग्रये
हव्यते पुरोडाशमष्टाकपात्रं निर्वपेद्भुक्काम इति । तस्या एते
भवतः शुचिः पावक इमानो हव्य इत्यग्रये तेजस्वते पुरो-
डाशमष्टाकपात्रं निर्वपेत्तेजस्काम इति । तस्या एते भवत
आ यदिषे नृपतिः स तेजीवसेत्यग्रये साहव्याथ पुरोडाश- २०
मष्टाकपात्रं निर्वपेत्सीरुमात्र इति । तस्या एते भवतो ऽग्रे
सहजमाभर तमग्रे इतनाषदः रविमिति । ॥ ५ ॥

- अग्नये ऽववते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेता-
 च्चवान्स्थामिति ^१ तस्या एते भवत उचाश्चाय वशाश्चाय वदा
 हि सूतो इत्यग्नये ऽवादाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः
 कामयेताच्चादः स्थामिति ^१ तस्या एते भवतो ^१ अग्नये ऽवपतये
 ५ पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेताचपतिः स्थामिति ^१
 तस्या एते भवतो ^१ अग्नये पवमानाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्व-
 पेद्यग्नये पावकायाग्नये शुचये ज्योगामयावीत्येतयेष्टा दक्ष्य-
 माण उपकल्पवते हिरण्यं ^१ तस्या एता भवन्त्यग्न आदूष्धि
 पवसे ऽग्ने पवस्त्राग्ने पावक स नः पावकाग्निः शुधिप्रततम
 १० उदग्ने शुचयस्तवेत्यन्वाहार्यमासाद्य हिरण्यं ददात्येतामेव
 निर्वपेद्युष्काम इति ^१ तस्या एता भवन्ति ^१ ॥ ६ ॥

- अग्नये सुचवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिन्द्राय सुविणे
 पुरोडाशमेकादशकपालं प्रजाकाम इति ^१ तस्या एता भवन्ति
 यस्त्वा ददा कौरिणा मन्यमानो यस्मै त्वं सुकृते जातवेदस्त्वे
 १५ सुपुत्र श्वम उव्यउव्ये सोम इन्द्रं ममादेत्यग्नये रसवते ऽज-
 क्षीरे चर्धं निर्वपेद्यः कामयेत रश्चवान्स्थामिति ^१ तस्या एते
 भवतो ऽग्ने रसेनापो अश्वचारिषमित्यग्नये वसुमते पुरोडाश-
 मष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेत वसुमान्स्थामिति ^१ तस्या
 एते भवतो वसुर्वसुपतिस्त्वामग्ने वसुपतिं वसूनामित्यग्नये वाज-
 १० सृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यं पाजे संघत्त इति ^१ तस्या
 एते भवतस्त्वामग्ने वाजसातममयं नो अग्निरित्यग्नये ऽग्नवते
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्यावावग्निमशुद्धरेयुरिति ^१ तस्या

एते भवतो ऽग्निनाग्निः समिप्यते त्वष्ट्र इत्ये अग्निनेत्यग्रये
 ज्योतिष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धतो ऽज्जते
 ऽग्निश्चोद उदायेदपर आदीष्यामूद्धृत्य इत्याहुर्मुत्तथा न
 कार्ये ^१ यद्वागधेयमग्निं पूर्वं उद्विष्यते किमपरो ऽभ्युद्विषेतेति ^१
 तान्येवावक्ष्याणामि संनिधाय मन्येदिति ^१ स तान्येवावक्ष्याणामि ५
 संनिधाय मन्यतीतिः प्रथमं अग्ने अग्निः स्वाद्योनेरधि जात-
 चेदाः । स गायत्रिया चिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हव्यं वक्षतु
 प्रजानमिति ^१ छन्दोभिरेवेन स्व्राद्योनेः प्रजनयतीति ब्राह्मण-
 मप्रथमे ज्योतिष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिति ^१ तस्या
 एते भवत उदग्ने शुश्रूषस्व वि ज्योतिषेति ^१ ॥ ७ ॥ १०
 तृतीयः ॥

अथ वै भवति वैशानरं द्वादशकपालं निर्वपेदाहणं चरुं
 दधिकाण्ये चरुमभिग्रम्यमाण इत्येतयेष्टा यक्ष्यमाण उपकल्प-
 यते चिरस्थं ^१ तस्या एता भवन्ति वैशानरो न ऊत्या त्वमग्ने
 श्रोत्रिया श्रोश्रुचामो ज्व ते हेड उदुत्तमं दधिकाण्यो अक्ता- ११
 रिधमा दधिका इत्यन्वाहार्यमासाद्य चिरस्थं ददात्येतामेव
 निर्वपेत्प्रजाकाम इति ^१ तस्या एते भवन्ति ^१ वैशानरं
 द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे जात इति ^१ तस्या एते भवतो
 वैशानरस्य दक्षपनाभ्यो बृहज्जातो यदग्र इति ^१ वैशानरं
 द्वादशकपालं निर्वपेदमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपाद्येति ^१ १०
 तस्या एते भवतो वैशानरो न ऊत्या षष्ठो दिगैत्याग्नेयमष्टा-
 कपालं निर्वपेद्वैशानरं द्वादशकपालमग्निमुदासयिष्यति ^१

तस्या एता भवन्त्यग्निर्मूर्धा भुवो वैश्वानरो न ऊत्या त्वमग्ने
शोचिषा शोशुचान इति । वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेन्मा-
रुतः सप्तकपालं ग्रामकाम इत्यथ वै भवत्याहवनीये वैश्वा-
नरमधिश्रयति गार्हपत्ये मारुतमनूच्यमान आसादयतीति ।

५ काले प्रत्यक्षं वैश्वानरमासादयत्यनूच्यमानासु सामिधेनीषु
मारुत । तस्य एता भवन्ति वैश्वानरो न ऊत्या षष्ठो दिवि
मारुतो यद्वा वो दिवो या वः शर्मति । ॥ ८ ॥

आदित्यं यत् निर्वपेत्संगममुपप्रयास्यन्निति । तस्या एते
भवतो ऽदितिर्न उदयत्यु महीम् पु मातरमिति । वैश्वानरं

१० द्वादशकपालं निर्वपेदायतनं गत्वेति । तस्या एते भवतो वैश्वा-
नरो न ऊत्यास्त्राकमग्ने मधवस्तु धारयेति । वैश्वानरं द्वादश-
कपालं निर्वपेदिद्विषाणयोरक्षं अग्धेति । तस्या एते भवतो
वैश्वानरो न ऊत्यर्तावानमिति । वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्व-
पेत्सममानयोः पूर्वी ऽभिद्रुक्षेति । तस्या एते एव भवतो ।

१५ वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदविं प्रतिगृह्णेति । तस्या एते
भवतो वैश्वानरो न ऊत्या त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान इति ।
वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदुभयादप्रतिगृह्णात्रं वा सुवर्ध-
येति । तस्या एते एव भवतो । वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्व-
पेत्तन्निमेय्यन्निति । तस्या एते भवतो वैश्वानरो न ऊत्या

२० वैश्वानरस्य सुमतौ स्थामेति । ॥ ९ ॥

अथ वै भवति यो वै संवत्सरं प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रति-
ष्ठानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपेदिति ।

न एतमेव वैधानरं पुनरागत्य निर्वपति । यमेव प्रयुक्ते
 तं भागधेन विमुञ्चति प्रतिष्ठित्या इति आह्वयमय वे
 भवति यथा रज्ज्वोत्तमां गामाजिति भाट्याय प्रहिणुया-
 दिति । य यथा रज्ज्वोत्तमां गामाजिति तां भाट्याय
 प्रहित्य भाट्याय गोष्ठे न्यस्यति । निर्वपतिमेवापि प्रहिणो- ९
 तोति आह्वयं । तस्या एते भवतः । ॥ १० ॥ चतुर्थः ॥

अथ वै भवत्येष्टं चरं निर्वपेत्पशुकाम इति । तस्या एते
 भवत इष्टं वो विषमस्पर्शोष्टं नर इतीन्द्रायेन्द्रियावते
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्पशुकाम इति । तस्या एते
 भवत इन्द्रियाणि यतस्ततो ऽनु ते दायीतीन्द्राय धर्मवते १०
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्षकाम इति । तस्या
 एते भवत आ यस्मिन्सप्त वासवा आमासु पक्षमैरय इतीन्द्रा-
 याकार्कवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदशकाम इति ।
 तस्या एते भवत इन्द्रमिन्द्राधिनी इष्टद्वयन्ति त्वा गायत्रिण
 इतीन्द्राय धर्मवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रायेन्द्रि- ११
 यावत इन्द्रायाकार्कवते भृतिकाम इति । तस्य एता भवन्त्या
 यस्मिन्सप्त वासवा आमासु पक्षमैरय इन्द्रियाणि यतस्ततो
 ऽनु ते दायीन्द्रमिन्द्राधिनी इष्टद्वयन्ति त्वा गायत्रिण इति ।
 ॥ ११ ॥

इन्द्रावाऽहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत् १०
 पाषगा गृहीतः स्यादिति । तस्या एते भवतो ऽहोमुचे
 विवेप यमेतीन्द्राय वैष्टयाय पुरोडाशमेकादशकपालं निर्व-

पेद्यं मृधो ऽभि प्रवेपेरचाद्वाणि वाभि समियुरिति ^१ तस्या
 एते भवतो वि न इन्द्र मृधो जहि मृगो न भीम इती-
 न्द्राय वाचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्वहो वा परियत्तो
 वेति ^१ तस्या एते भवतस्वातारमिन्द्रं भा ते अथाऽ सहसा-
 ५ वधितो^१न्द्रायकांसमेधवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यं
 मन्वायज्ञो नोपनमेदिति ^१ तस्या एते भवतो ऽनवस्ते रथं
 वृणो यस्त इति ^१ ॥ १२ ॥

इन्द्रायान्वजवे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्वामकाम
 इति ^१ तस्या एते भवतो ऽन्वह मासा अहु ते दायीतीन्द्रायै
 १० चहं निर्वपेद्यस्य सेनामऽग्निरेव स्यादित्यथ वै भवति वरुवजा-
 नपीभे संनष्टेत्तांसहभेनाभ्यादध्यादिति ^१ तांसहैवेभेनाभ्याद-
 धाति ^१ तस्या एते भवत इन्द्रायीमासु नारियु नाहमि-
 न्द्राणि रारणेत्तौन्द्राय मन्युमते मनस्वते पुरोडाशमेकादश-
 कपालं निर्वपेत्संधामे संयस्त इति ^१ तथा एते भवतो धो
 १५ जात एवा ते मह इन्द्रो ऽत्युष इत्येतामेव निर्वपेद्यो हतमना
 इव स्यादिति ^१ तस्या एते भवत एतामेव निर्वपेद्यः स्वयंपाप
 इव स्यादिति ^१ तस्या एते एव भवतः ^१ ॥ १३ ॥

इन्द्राय दाचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः कामयेत
 दानकामा मे प्रजाः स्युरिति ^१ तस्या एते भवतो मा नो
 १० मर्धीरा द्व भरेतीन्द्राय प्रदाचे पुरोडाशमेकादशकपालं
 निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सज प्रदीयेतेति ^१ तस्या एते भवतः
 प्रदातारऽ हवामहे प्रदाता बज्रौतीन्द्राय सुनाम्णे पुरोडाश-

मेकादशकपालं निर्वपेदपहृद्धो वापरुध्यमानो वेति । तस्या
 एते भवत इन्द्रः सुवामा तस्य वयः सुमतौ यशियन्तेति ।
 यो ऽप्यत्र शिष्ये मन्सदृङ् ममानैः प्यात्तस्मा एतमैन्द्रमेकादश-
 कपालं निर्वपेदित्ययं वै भवति रेवती पुरोऽनुवाक्या भवति
 शान्त्या अग्रदाहाय शकरी चाप्येति । तस्या एते भवतो रेव- ५
 तीर्नः प्रो यक्षौ पुरोरयमिति ॥ १४ ॥ पञ्चमः ॥

अथ वै भवत्याग्रावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेदभिचरन्त-
 रस्तथाग्न्यभागा स्याद्वाहंस्यत्यश्चरित्ययं वै भवति प्रति वै
 परसादभिचरन्तमभिचरन्ति । देवे पुरोऽनुवाक्ये क्षुपांदति-
 प्रयुक्ता इति । स दिदिः पुरोऽनुवाक्यामन्याह । चिन्तिहंवि- १०
 धामवद्यति । तस्या एता भवन्त्याग्राविष्णू अग्राविष्णू प्र णो
 देव्या नो दिवो दृहस्पत एव पिच इत्येतयैव यजेताभिचर्य-
 माण इति । तस्या एता एव भवन्त्याग्रावैष्णवमेकादशकपालं
 निर्वपेद्यं यज्ञो नोपनमेदिति । तस्या एते भवतो आ-
 विष्णू अग्राविष्णू इत्याग्रावैष्णवं धृते चरुं निर्वपेच्चक्षुक्ताम १५
 इति । तस्या एते एव भवतः ॥ १५ ॥

अथ वै भवतीन्द्रियं वै वीर्यं दृक्ते भाव्यो यजमानो ऽयज-
 मानन्म्राध्वरकन्या प्रतिनिर्वपेद्भाव्ये यजमाने । नास्तेन्द्रियं
 वीर्यं दृक्ते । पुरा वाचः प्रवदितोर्निर्वपेदिति । स पुरा वाचः
 प्रवदितोर्महाराच सत्यायाग्रावैष्णवमष्टाकपालं निर्वपेत्प्रातः- १०
 सवनस्थाकाले । भरस्तथाग्न्यभागा स्याद्वाहंस्यत्यश्चरिति । तस्या
 एता भवन्त्याग्राविष्णू अग्राविष्णू प्र णो देव्या नो दिवो दृह-

स्यत एवा पिव इत्याग्रावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेन्मार्धं दिनस्य
 सवनस्थाकाले ^१ सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वाहंस्यत्यश्चरिति ^१ तस्या
 एता एव भवन्त्याग्रावैष्णवं द्वादशकपालं निर्वपेत्तृतीयसवनस्था-
 काले ^१ सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वाहंस्यत्यश्चरिति ^१ तस्या एता एव
 ५ भवन्ति ^१ मैत्रावरुणमेककपालं निर्वपेदशायै काल इति ^१ तस्या
 एते भवत आ नो मित्रावरुणा प्र वाहवेति ^१ ॥ १६ ॥

यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतः सोमारौद्रं चरं
 तित्यापूर्णमासे निर्वपेदिति ^१ य यो ^१ ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्स
 नैष्या पीर्णमास्याः सोमारौद्रं चरं निर्वपति ^१ परिश्रिते
 १० याजयत्यथ ^१ वै भवति येताये येतवत्सायै दुग्धं मथितभान्यं
 भवत्याज्यं प्रोक्षणाण्येन मार्जयन्ते ^१ यावदेव ब्रह्मवर्चसं तत्सर्वं
 करोत्यति ब्रह्मवर्चसं क्रियत इत्याऊरीशरो दुग्धमा भवितो-
 रिति ^१ मामवी ऋषौ धाम्ये क्षुर्यादिति ^१ मधू देववतो रथ
 इत्येतासां दे धाम्यालोके ^१ दधाति ^१ तस्या एते भवतः सोमादद्रा
 १५ विष्टुतं विषूचीः सोमादद्रा युवमेतानीति ^१ ॥ १७ ॥

यदि विभीषादुक्षमा भविष्यामीति सोमापौष्णं चरं
 निर्वपेदिति ^१ तस्या एते भवतः सोमपूषणेमौ देवाविति ^१
 सोमारौद्रं चरं निर्वपेत्प्रजाकाम इति ^१ तस्या एते भवतः
 सोमादद्रा विष्टुतं विषूचीः सोमादद्रा युवमेतानीति ^१

१ Thus M Be 8, यदि UD Be, B defect

१ Thus M Be 8 UD, यज्ञत्यय Be fl

१ Thus MU Be, धाम्ये Be 8 B धाम्ये लोके D

सोमारौद्रं चरुं निर्वपेदमिचरञ्चिति^१ तस्मा एते एव भवतः^१
 सोमारौद्रं चरुं निर्वपेज्ज्योगामयावीर्येतयेद्या यक्ष्यमाण
 उपकल्पयते होतानद्वाहं^१ तस्मा एते एव भवतो^१ स्वाहार्य-
 मासाद्य होतानद्वाहं ददाति^१ सोमारौद्रं चरुं निर्वपेद्यः काम-
 येत स्त्रे ऽस्मा आयतने भ्रातृष्यं जनयेयमिति^१ सो ऽपरस्तेष- १
 मयांदायामथवसाय मयित्वाग्नीविद्यत्य सोमारौद्रं चरुं निर्व-
 पत्यथ वै भवति वेदिं परिगृह्णार्धमुद्रन्यादर्थं नार्धं परिप
 लुणीयादर्थं नार्धमिभ्रस्याभ्यादध्यादर्थं न^१ स्त्र एवास्मा आयतने
 भ्रातृष्यं जनयतीति ब्राह्मणं^१ तस्मा एते भवतः^१ ॥ १८ ॥ यष्टः ॥

अथ वै भक्त्यैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेन्मासतः सप्तकपालं १०
 पानकाम इत्यथ वै भवत्याहवनीय ऐन्द्रमधिययति गार्हपत्ये
 मासतमनूष्यमाण आसादयतीति^१ काले प्रत्यक्षमैन्द्रमासादय-
 त्यनूष्यमानासु सामिधेनीषु मासतं^१ तस्मा एता भवन्तीन्द्रं
 वो विश्वतस्सरीन्द्रं नरो भरतो यद्वा वो दिवो या वः शर्म-
 त्येतानेव निर्वपेद्यः कामयेत स्याद्य च विभ्रे च समदं १५
 दधामित्यैन्द्रस्यावद्यन्मूयादिन्द्रायानुब्रूहीतीन्द्रं वो विश्वतस्सरी-
 त्यन्वाहात्याक्रम्याग्राव्याह भरतो यजेति^१ या वः शर्मन्ति यजति^१
 मासतस्यावद्यन्मूयान्मरुद्भ्यो ऽनुब्रूहीति^१ भरतो यद्वा वो दिव
 इत्यन्वाहात्याक्रम्याग्राव्याहेन्द्रं यजेतीन्द्रं नर इति यजति^१ स्त्र
 एवैभ्यो भागधेये समदं दधाति विद्वद्वाणास्तिष्ठन्तीति ब्राह्मण- १०

१ Thus MDB, सोमारमगद्वाहं Be U, Be 8 om, perhaps rightly, सोता।

मेतामेव निर्वपेद्यः क्लामयेत कक्षेरचिति ' यथादेवतंभवदाय
यथादेवतं यजेद्वाग्धेयेनैवेनान्यथायथं कक्षयति ' कक्षयन्त
एवेति ब्राह्मणं ' तस्या एता भवन्ति वाः पूर्वस्थाः ' ॥ १६ ॥

- ऐन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं ग्रामकाम
५ इत्येतद्येषा यक्ष्यमाण उपकल्पवत उपाधायपूर्वथं वासो ' इय
वै भवत्यैन्द्रस्यावदाय वैश्वदेवस्यावद्येद्वैन्द्रस्योपरिष्ठादिति ' स
ऐन्द्रस्यावदाय द्विवैश्वदेवस्यावद्यत्यैन्द्रस्योपरिष्ठादिद्विषेणैवास्मा
उभयतः सजाताम्परिगृह्णातीति ब्राह्मणं ' तस्या एते भवतो
भरेखिन्द्रं ममभु न इत्यन्वाहार्यमासाद्योपाधायपूर्वथं वासो
१० ददाति ' इन्द्रियै दुग्धे प्रियङ्गवं चरुं निर्वपेत्सहस्रो ग्रामकाम
इत्ययं वै भवति प्रियवती याव्यानुवाक्ये भवत इति ' तस्या
एते भवतः प्रिया वो नाम ऊवे तुराणाः श्रियसे कं भातु-
भिरिति ' यः समानैर्मिथो विप्रियः स्यात्तमेतया संज्ञान्या
याजयेदिति ' सः यैः संजिज्ञासीत ' तेपूपसमेतैश्चप्रवे ' वसुमते
१५ पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति सोमाय रुद्रवते चरुमिन्द्राय
मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं वहणाद्यादित्यवते चरुमिति '
तस्या एते भवतो ऽग्निः प्रथमो वसुभिर्ना अथात्वं नो देवो
वसुभिरिति ' ॥ २० ॥

आदित्येभ्यो भुवःसहस्रयुग्मं निर्वपेद्वैश्वदेवकाम इति ' तस्या एते

१ Thus M only; all the other MSS. are badly corrupted
तस्यैवसजिज्ञासीततेपूपसमेतैश्च० U, तस्यैवसजिज्ञासीतेपूपसमेतैश्च० B, तस्यैवसंज्ञानिग
तेपूपसमेतैश्च० Be 8, तस्यैव संजिज्ञासीततेपूपसमेतैश्च० Be, तस्यैव संज्ञानेप्रसमेतैश्च० D

भवतो यज्ञो देवानां शशिरप इत्यादित्येभ्यो धारयदह्ययम्
 निर्वपेदपरद्वो वापरुधमानो वेत्यथादिते अनुमन्स्त्रियपरुध-
 मानोऽपरोदुः^१ पदपाशसूमादत्ते^२ । ऐनागादायाश्चरत्पुपेते^३
 महतः पुदानन एना विस्पतिनाभ्यमुह राजानमिभ्यैनान्यज-
 मानस्यान्नावावपति यत्याभीरितो^४ न मन इत्युपनिगृहीते^५ ।
 ऽऐनागपदपाशसूमपंचरे परावपत्य^६ च यं यजमानो द्वेष्ट तं
 मनसा ध्यायति^७ तस्या एते भवतो धारयन्त आदितापनिस्त्रो
 भूमीधारयन्ति^८ यः परकाह्वाभ्यवादी व्यात्तस्य गृहवाह्रीची-
 नाहरेण्युक्ताश्च सस्याश्च विविनुषादित्येष वै भवति ये
 श्मकाः सुस्तमादित्यं च^९ निर्वपेदिति^{१०} तस्या एते भवतस्याचु ।
 चषिषाज दक्षिणेयादित्या वै देवतया विष्टिमनेवावगच्छतीति
 माह्वणमथ वै भवत्यवगताश्च विष्टनवगतश्च राहमित्याहुर्ध्वं
 कृष्याः सुस्तं वाह्यं च^{११} निर्वपेदिति^{१२} तस्या एते भवत इमं
 मे वरुण तत्त्वा यामीति^{१३} वाह्यं वै राहमुमे एव विष्टं च
 राहं वावगच्छतीति माह्वणम्^{१४} ॥ २१ ॥

१५

अथ वै भवति यदि नावगच्छेदिममहमादित्येभ्यो^{१५} भागं
 निर्वपाम्यामुमादमुष्यै विष्टोऽवगन्तोरिति निर्वपेदिति^{१६}

Thus M and Bhav. : पदपद० Be RDU, •पर० पर० Be B.

१ Thus M; ऐनागादायचरत्पु० Be B, D om आदाय; ऐनागादायचरत्पु०
 Be BU

२ Thus M, in om. in all the other MSS.

३ Corrected (cp TS. II. 3. 1. 4), all the MSS have इदम्

1 n o इदम् only U इदमवपना० ।

- निरूप्योपरमर्त्यथावगच्छते सः सादयति^१ तस्या एते भवन्तो
 यज्ञो देवानामादित्यानामवसा नूतनेनेत्यादित्या एवेनं भाग-
 धेयं प्रेषन्तो विशमवगमयन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति
 यदि नावगच्छेदास्त्यान्मयूखान्सप्त मध्यमेयायासुपहन्त्यादिति^१
 १ प्रागीधमनो^१ स्वस्यापयित्वास्त्यान्मयूखान्सप्त^१ मध्यमेयायासुप-
 हन्ति^१ मध्यमसुपहृत्य^१ चीग्रतीचस्तीग्रामाच आयातयतीद-
 महमादित्याम्बध्मास्यासुभादसुयै विशोऽवगन्तोरित्यादित्या
 एवेनं बह्वीरा विशमवगमयन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति
 यदि नावगच्छेदेतमेवादित्यं चरं निर्वपेदि^१मेऽपि मयूखान्स-
 १ नक्षेत्रांस्त्रेधेनाभ्यादध्यादिति^१ तान्सहैवेधेनाभ्यादध्यात्तपरः-
 म्यमेवावगच्छतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्यास्त्या भवन्ति^१
 मरुता वा एतदोजो यदस्य^१ ओजसैव विशमवगच्छति^१
 सप्त भवन्ति^१ सप्तगणा वै मरुतो^१ गणश्च एव विशमवगच्छ-
 तीति ब्राह्मणं^१ तस्या एते एव भवतः^१ ॥ २२ ॥ सप्तमः ॥
 ११ अथ वै भवति यो मृत्वीर्विभीयान्तस्मा एतां प्रजापत्याः
 शतकृष्णलां निर्वपेदित्येतयेष्वा यक्ष्यमाण उपकल्पयते शतः
 सुवर्णानि कृष्णलानि नवं पात्रं प्रभूतमाज्यमित्यथ देवस्य त्वा
 सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं कृत्वा प्रजापतये जुष्टं निर्वपामीति
 चतुरो मुष्टीन्कृष्णलानां^१ निर्वपति^१ चविष्कृता वाच विष्टुष्य

१ This passage is found in M only

१ Thus Be 8, मध्यत उपहृत्य Be BD, मध्यम उप० M, मध्य उप० U,
 मध्यमुपहृत्य Bbav

१ Thus M, कृष्णलान् or कृष्णलां the other MSS

गार्हपत्ये नवं पाचमधिशिष्य तिरः पवित्रमाज्यमानौय तिरः
 पवित्रं क्षणलान्यावपत्यथाज्यं निर्वपत्यथाज्यमधिशिष्योभयं^१
 पर्यग्निं कृतान्तर्वेद्याषादयत्यथ वै भवति चत्वारिचत्वारि
 क्षणलान्यवधति चतुरवन्तस्त्राष्ट्या इत्यथौ देवताया अवधति
 चत्वारि खिएकस्ते ऽष्टाविडापै^२ चत्वार्यवान्तरेडाया एकं प्राशि- १
 चाद्यैकं यजमानायोज्यसेव जुहुतो जुहुत्याज्यं प्राश्रन्तः^३ प्राश्र-
 न्द्यैनात्येकधोदृत्य^४ ब्रह्मण उपहरति^५ तस्या एते भवतो
 हिरण्यगर्भः प्रजापत इति^६ ॥ २३ ॥

यो ब्रह्मवर्चस्कामः क्षात्तस्मा एतः सौर्यं चहं निर्वपेदि-
 त्येतयेष्टा यक्ष्यमाण उपकल्पयते पञ्च सुवर्णानि क्षणलानि १
 सुवर्णरजतौ च रुक्मावचैतं चहः अपयित्वाभिघार्योदक्षमुद्रास्य
 सुवर्णरजताभ्याः रुक्माभ्यां परिगृह्णान्तर्वेद्याषादयति^१ समानं
 कर्मा प्रयाजेभ्यो^२ ऽथ वै भवति प्रयाजेप्रयाजे क्षणजं जुहो-
 तौति^३ स प्रयाजेप्रयाज एव क्षणलमन्ववधाय जुहोति^४
 तस्या एते भवत उदु त्वं पिबमित्यन्वाहार्यमाषाद्य सुवर्ण- १२
 रजतौ रुक्मौ ददात्याग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्सावित्रं द्वादश-
 कपालं भूत्यै चहं यः कामयेत हिरण्यं विन्देय हिरण्यं मोषण-
 मेदित्येतयेष्टा यक्ष्यमाण उपकल्पयते हिरण्यं^५ तस्या एता

१ • मधिशिष्यभयं M

२ चहो is found in M only.

३ Thus M, प्राश्रन्तरेव प्राश्रन्तः B; the other MSS (1, 5, 6, प्राश्रन्ति) प्राश्रन्ते Be, प्राश्रन्ते U, प्राश्रन्ते B, प्राश्रन्ति Be 8. — उदृत्य M Be 8, उपदृत्य the other MSS, but cp. supra XII 16 (p 68, 18).

भवन्ति य मन्त्रवक्षि काव्या हिरण्यपाणिमृतये वाममद्य
 सवितर्बजित्या पर्वतानाः सोमासस्ता विषारिणीत्यन्वाहार्य-
 मासाद्य हिरण्यं ददात्येतामेव निर्वपेद्विरण्यं विन्नेति ^१ तस्या
 एता एव भवन्त्येतामेव निर्वपेद्यद्य हिरण्यं नष्टेदिति ^१ तस्या
 ५ एता एव भवन्ति ^१ ॥ २४ ॥

यः सोमवामी स्यात्तस्मा एतः सोमेन्द्रः श्यामाकं चतु-
 निर्वपेदिति ^१ तस्या एते भवतः अदूदरेणापान्तमनुरिति ^१
 सोमवामी वा अन्यो भवत्यन्यः सोमातिपवितो भवति ^१ यः
 सोमातिपवितः स्यात्तस्मा एतः सोमेन्द्रः श्यामाकं चतु-
 १० निर्वपेदिति ^१ तस्या एते भवतः प्र सुवानः सवाधस्त इत्यग्रे
 दाचे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्विन्नाय प्रदाचे पुरोडाशमेका-
 दशकपालं पशुकाम इत्येतयेष्टा यक्ष्यमाण उपकल्पयते दधि
 मधु दधमपो यवानित्येष देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति
 प्रतिपदं कृत्वाग्नये दाचे जुष्टं निर्वपामीति चतुरो सुष्टींश्रीचीणां
 १५ निर्वपत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वाग्नये प्रदाचे जुष्टं निर्वपामीति
 चतुर एव श्रीचीणामेतामेव प्रतिपदं कृत्वा प्रजापतये जुष्टं
 निर्वपामीति चतुरो यवानां ^१ तेषां श्रीचिमेव इविष्कृतमुदा-
 दयत्युपोद्यच्छन्ते यवान्वविष्कृता वाचं विष्टुजते ^१ समानं

१ The passage marked between १...१ is not found in M Do
 DU. In the words as handed down by Do B. I inserted अन्यो
 (I B, first time) and तथा (I B) and changed अन्यं (I B, second time)
 into अन्यः । D सोमवामी सोमो भवत्यन्यं विदुः सोमातिपवितः (s;c)

कर्माधिवपनादधुष्य दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्याष्टौ कपालान्यु-
पदधात्येकादशोत्तरतो^१ ऽथैतान्यवानुसूखले परिचुस्य गार्हपत्य
एककपालमधिश्रित्य धाना भर्जन्ति^२ यदैते^३ हविषी
अधिप्रणक्ति तदैता धानास्तुष्टयेनोपसृजति^४ दध्ना मधुना^५
हतेनाद्भिरिति^६ तस्या एता भवन्त्यग्ने दा दाशुषे रयिं दा
नो अग्ने अतिनः प्रदातारः^७ इवामहे प्रदाता वज्री घृतं न
पूतमुमे सुखम्^८ सर्पिष इति^९ ॥ २५ ॥

यो यज्ञविभ्रष्टः श्वात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदाग्नेयमष्टा-
कपालमैन्द्रमेकादशकपालः^१ सौम्यं चरमित्यथ वै भवत्याग्नेयस्य
च सौम्यस्य चैन्द्रे समाग्नेयवेदिति^२ च आग्नेयस्य च सौम्यस्य^३
चैन्द्रे समाग्नेयवति^४ तेजथैवास्मिन्नक्षयवर्षमं^५ च^६ समीची^७
दधातीति ब्राह्मणं^८ तस्या एता भवन्ति च प्रक्षवन्ति काव्येन्द्रं
यो विदतस्सरीश्रं नरस्त्वं नः सोम या ते धामानीत्यग्नीषोमी-
यमेकादशकपालं निर्वपेचं कामो गोपनमेदिति^९ तस्या एते
भवतो ऽग्नीषोमा सवेदना युवमेतानीत्यग्नीषोमीयमष्टाकपालं^{१०}
निर्वपेद्वक्षयवर्षमकाम इति^{११} यो ब्रह्मवर्षमकामः श्वात्सो ऽग्नी-
षोमीयमष्टाकपालः^{१२} श्वात्माकानां निर्वपति^{१३} तस्या एते

१ Thus M (the same reading xvii. 31), भर्जयेति the other MSS.

२ Only found in M Be 8, BDU om, Ma has a lacuna of three aksharas

३ Thus M and Bhav., the other MSS have the plural.

४ मधुना M.

५ Thus corrected acc to TS II 3 : 2, तेजथैवास्मा रन्ध्रिषं
च समीची MUDB Be, तेजथैवास्मा रन्ध्रिषं च ब्रह्मवर्षमं च समीची Bo 8

- भयतो ऽग्नीषोमाविमः सु मे ऽग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्येति ।
 सोमाद्य वाजिने श्यामाकं च हं निर्वपेद्यः क्लैव्यादिभीयादिति ।
 तस्या एते भवत आषाढस्य सं त इति । माघाणस्याथमेकादश-
 कपालं निर्वपेद्द्वामकाम इत्यथ वै भवति गणवती पाण्यानु-
 ५ वाक्ये भवत इति । तस्या एते भवतो गणानां त्वा गणपतिः
 इवामहे स इत्यनेनेत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत ब्रह्मन्विषं
 नाशयेयमिति । माहती पाण्यानुवाक्ये क्षुपादिति । तस्या
 एते भवतो महतो यद्व वो दिवो या वः शर्मेति । ॥ २६ ॥
 अर्थंस्ते च हं निर्वपेत्सुवर्गकाम इति । तस्या एते भवतो
 १० ऽर्थमायाति ये ते ऽर्थमश्रित्यर्थंस्ते च हं निर्वपेद्यः कामयेत
 दानकामा मे प्रजाः पुरिति । तस्या एते भवतो । ऽर्थंस्ते
 च हं निर्वपेद्यः कामयेत खनि जगतामिधामिति । तस्या एते
 एव भवतो । यो राजन्य आनुजावरः स्वात्तमा एतमैन्द्रमानु-
 पूकतेकादशकपालं निर्वपेदित्यथ वै भवति बुधवती अपवती
 १५ पाण्यानुवाक्ये भवत इति । तस्या एते भवतो बुध्रादपमन्नि-
 रोभिर्गणानो बुध्रादपेण विमिमाय मागैरिति । यो माघाण
 आनुजावरः स्वात्तमा एतं वार्धस्यत्यमानुपूकं च हं निर्वपेदि-
 त्यथ वै भवति बुधवती अपवती पाण्यानुवाक्ये भवत इति ।
 तस्या एते भवतो महाश्वो अश्वभायदुध्राद्यो अपमभ्योऽंज-
 २० चेति । ॥ २७ ॥ अष्टमः ॥

अथ वै भवति यः पापयज्ञमृहीतः स्वात्तमा एतमादित्य
 चक्षममावाक्यायां निर्वपेदिति । तस्या एते भवतो नवोनवो

भवति जायमानो यमादित्या अश्वमाप्याययन्तीति ' यं
 कामयेताच्चादः स्यादिति तस्मा एतं विधातुं निर्वपेदिन्द्राय
 राज्ञे पुरोडाशमेकादशकपालमिन्द्रायाधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञ
 इत्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं हस्तेन्द्राय राज्ञे
 जुष्टं निर्वपामीति चतुरो सुष्टीश्वीहीष्णां निर्वपत्येतामेव
 प्रतिपदं हस्तेन्द्रायाधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञ इति चतुरस्रचतुरो
 सुष्टीमेकैकस्यै देवतायै ' हविष्कृता वाचं विसृजते ' समानं
 कर्माधिवपमादधुष्य गार्हपत्य एकादशोक्तानानि कपालान्युप-
 दधात्यथ वै भवत्युक्तानेषु कपालेष्वधिश्रयत्ययातयामलाय ' ५
 ययः पुरोडाशा भवन्ति ' यय इमे शोका ' एषां लोकाना- १
 माप्स्य ' उत्तररत्नरतो ज्ञायाश्भवतीति ' स उत्तरमत्तरमेव
 ज्ञायाश्च करोति ' सर्वेषामभिगमयययतीति ' सो ऽवद्य-
 ज्ञाहेन्द्राय राज्ञे ऽनुमूहीति ' प्राच्या दिशि त्वमिन्द्राधि-
 राजेत्यनुमूषेन्द्रो जयाति न पराजयाता इति यजति ' सो
 ऽवद्यज्ञाहेन्द्रायाधिराजायानुमूहीतोन्द्रो जयाति न पराजयाता १
 इत्यनुमूषास्येदेव प्ररिरिचे महिष्वमिति यजति ' सो ऽवद्यज्ञा-
 हेन्द्राय स्वराज्ञे ऽनुमूहीत्यस्येदेव प्ररिरिचे महिष्वमित्यनुमूष्य
 प्राच्या दिशि त्वमिन्द्राधि राजेति यजति ' व्यत्यासमन्वाहा-
 निर्दाशयेति ब्राह्मणम् ' ॥ २८ ॥

य इन्द्रियकामो वीर्यकामः स्यात्तमेतया सर्वशृष्टया याजये- १
 दित्येतयेष्टा यक्ष्यमाण उपकल्पयते ऽयष्टपमं वृष्णिं यक्षमित्यथ
 देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं हस्तेन्द्राय रायंतराय

- जुष्टं निर्वधामीति चतुरो मुष्टीन्ग्रीहीणां निर्वपत्येतामेव
 प्रतिपदं हस्तेन्द्राय बार्हतायेन्द्राय वैरूपायेन्द्राय वैराजायेन्द्राय
 शाकरायेन्द्राय रैवतायेति चतुरस्रचतुरो मुष्टीनेकैकस्यै देवतायै ।
 हविष्कृता वाचं विसृजते । समानं कर्माधिवपनादध्युय गार्ह-
 ५ पत्ये द्वादशोक्तानानि कपालान्पदधात्येष वै भवत्युक्तानेषु
 कपालेष्वधिवपत्ययातयामत्वाय । द्वादशकपालः पुरोडशो
 भवति वैश्वदेवत्वाय । समन्तं पर्यवद्यतीति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय
 रायंतरायातुब्रूहीत्यभि त्वा शूर नोनुम इत्यनूच्य त्वामिद्धि
 हवामह इति यजति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय बार्हतायातुब्रूहीति ।
 १० त्वामिद्धि हवामह इत्यनूच्य यद्याव इन्द्र त इति यजति । सो
 ऽवद्यन्नाहेन्द्राय वैरूपायातुब्रूहीति । यद्याव इन्द्र त इत्यनूच्य
 पिवा सोममिन्द्र मन्दतु सेति यजति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय
 वैराजायातुब्रूहीति । पिवा सोममिन्द्र मन्दतु सेत्यनूच्य कदा
 चन क्षरीरमीति यजति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय शाकरायातुब्रू-
 १५ हीति । कदा चन क्षरीरमीत्यनूच्य रैवतीर्नः सधमाद इति
 यजति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय रैवतायातुब्रूहीति । रैवतीर्नः
 सधमाद इत्यनूच्याभि त्वा शूर नोनुम इति यजति । यथा-
 समन्वाहानिर्दाहयेति ब्राह्मणम् । ॥ २६ ॥

अन्वाहार्यमासाद्याश्वमृषभं दृष्टिं वसामिति ददात्येतथैव
 २० यजेताभिग्रस्यमान इति । यैव^१ पूर्वा^२ सेयं^३ यद्यनुष्कामः

१ Thus M, यैव पूर्वा सेति Be, यैव पूर्वसे Be 8, यैव पूर्वासेति U,
 तस्या एते भवन्ति या पूर्वस्या BD.

स्थात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदग्रे भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टा-
 कपालः सौर्यं चरुमग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालमिति ।
 तस्या एते भवन्त्युदग्ने शुचयस्तत्र वि ज्योतिषोदु त्वं चित्रमुदग्ने
 शुचयस्तत्र वि ज्योतिषेत्युपहृतायामिडायामनाहितमग्नौधे
 भवत्यथ यजमानाय चौत्पिण्डान्प्रवच्छत्युदु त्वं जातवेदसः सप्त
 त्वा हरितो रणे विधं देवानासुदगादनीकमिति पिण्डान्प्रव-
 च्छति । चतुर्देवास्तौ प्रवच्छति । यदेव तस्य तदिति माघ्न्यं ।
 वैश्वदेवोऽसंघर्षणौ निर्वपेद्द्वामकाम इति । वैश्वदेवं चरुः
 संघर्षन्त इव अपघर्ष्यथ भुवो ऽधि भुवो ऽहः सजातेषु भूया-
 ममिति परिधीन्परिदधाति । तस्या एते भवतो विधे देवा ।
 विधे देवा इत्यथ पुरस्तात्स्थित्यतः शुवाङ्गतीक्ष्णजुहोत्यामन-
 मस्त्रामनस्त्रा देवा इति निष्ठाः ॥ २० ॥ नवमः ॥

अथ वै भवत्यग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमः रघो ।
 वरुण एनं वरुणपाशेन गृह्णाति मरुस्वतीं वागग्नाविष्णू आत्मा
 यस्य ज्योगामयति । यो ज्योगामयावौ स्याद्यो वा कामयैत ।
 सर्वमायुरियामिति तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदित्येतयेष्ट्या यस्त्य-
 भाण उपकल्पयते खादिरं नवं पाचं नवगौतमाज्यं पावतीः
 समा एथन्मन्येत तावन्मानं च प्रवर्तमंथ देवस्य त्वा सवितुः
 प्रमव इति प्रतिपदं कृत्वाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं
 वारुणं दशकपालः भारस्वतं चरुमाग्रावैष्णवेमेकादशकपाल-

मिति^१ । समानं कर्माज्यावेक्षणम्^२ आज्यावेक्षणे^३ अनुवर्तयति
 यन्नवमैतन्नवनीतमभवदिति^४ । समानं कर्मा सुचाष्ट सादना-
 त्मादयित्वा सुचो ऽयैतं प्रवर्तं स्वादिरे नवे पात्र उपस्रीणां-
 भिधारितः^५ स च हविर्भिर्नन्तर्वशासादयति^६ । समानं^७ कर्मां^८
 ५ प्रयाजेभ्यः^९ । प्रयाजैश्चरित्वा^{१०} हविर्भिश्चरति^{११} । तस्मा एता
 भवन्त्यायुष्ट आयुदां अग्न आण्यायस्व सं ते ऽव ते देव उदु-
 त्तमं प्र णो देव्या नो दिवो अग्नाविष्णू अग्नाविष्णू इत्यप
 पुरस्तात्स्विष्टकृतः जुगाङ्गतीदपजुहोति ॥ ३१ ॥

अग्निनोः प्राणो ऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणो ऽसि
 १० स्वाहेन्द्रस्य प्राणो ऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणो ऽसि स्वाहा
 मिवावदण्योः प्राणो ऽसि तस्य ते दत्तां यस्य प्राणो ऽसि
 स्वाहा विशेषां देवानां प्राणो ऽसि तस्य ते ददातु येषां
 प्राणो ऽसि स्वाहेति^१ ऊताऊतैव सः^२ स्वावैः^३ प्रवर्तमभिधार-
 यति राउसि विराउसि सवाउसि स्वराउसीत्यपैतं प्रवर्तमये-
 १५ णाहवनीयं पर्यादित्य दक्षिणतो निदधात्ययं यजमानमाज्य-
 मवेक्षयति इतस्य धाराममृतस्य पन्थामिन्द्रेण दत्तां प्रयतां
 मरुद्भिः । तत्त्वा विष्णुः पर्यपश्यत्तत्स्वेडा गवैरथदित्ययं ब्रह्मणो
 हस्तमम्पारभ्यलिङ्गः^४ पर्याङ्कः पावमानेन त्वा क्षोमेन गाधवस्य

१ Here BD ms अविष्कृता वाचं निष्टकवे ।

२ Thus M Bhav , स आज्यामवेक्षमाचो the other MSS.

३ om M Be

४ सवावेष्ट Be 8.

५ अलिङ्गः only in M Be 8 D

वर्तन्त्योपाहोर्वीर्वेष देवस्ता भवितोऽमृतं जीवातवे जीवन-
 स्थायै दृष्टद्वयंतरणोस्ता सोमेन त्रिष्टुभो वर्तन्त्या शुक्ल
 वीर्येण देवस्ता भवितोऽमृतं जीवातवे जीवनस्थाया अग्नेस्ता
 माचया मरत्यै वर्तन्त्यामयण्य वीर्येण देवस्ता भवितोऽमृतं
 जीवातवे जीवनस्थाया इत्यथ हिरण्यादृतं निष्पियति ^१ ५
 निष्पिवन्तमनुयन्तयत इममग्र आयुषे वर्षमे कृधि प्रियः
 देतो वरुण सोम राजन् । मातेवाक्ता अदिते शर्म यश्च विभे
 देवा जरदृष्टिर्धैवाभदित्येते^२ प्रवर्तमङ्गिः प्रशास्य दक्षिणे कर्ण
 आभङ्गीत^३ आयुष्टे^४ विष्पतो दधदित्येतेमनुपरिवर्तयत^५
 आयुरधि विद्यायुरधि सर्वायुरधि सर्वमायुरधीत्येथास्त^६ मद्धा १०
 यस्तं ऋचायग्निरामुष्मानित्यान्तादनुवाक्य ^१ ॥ १२ ॥

यामतो ऽग्नमतिम्यजीवात्तावतो वाहणास्तुष्कपास्ताधि-
 वंपेदेकानिर्दिष्टानिति ^१ तथा एते भवत इमं मे वरुण तत्त्वा
 यामोति ^२ यत्परं प्रतिपादो स्थासौर्यमेककपालमनुनिर्वपे-
 दिति ^३ तथा एते भवत वदु त्वं विचमित्येवापो^४ स्वभृथम- १५
 वैत्ये^५ वै^६ भवत्यपोमधीये^७ यत् पुनरेत्य निर्वपेदिति ^८

१ Thus M, 'सर्व' all the other MSS.

२ Thus corrected, cp. infra XVII. 41 and XVIII. 9; आभङ्गी-
 ताय० M; आभङ्गीत० the other MSS.

३ All exc M ins सर्वम् after इमं ।

४ After सर्वमायुरधि M has some words more सर्वं न आयुर्भूयात्तु-
 नायुर्भूय, cp. Ap. XIX. 24. 10.

५ Thus MUD Be. the last three omitting the words अथ वि
 भवति । विचमित्येवापो० Be G, विचमित्यपो० D.

- तस्या एते भवतो ऽर्पा नपात्समन्या यन्तीति ^१ यः पापना^१
 गृहीतः स्यात्तस्मा एतामैन्द्रावरुणीं पयस्यां निवपेदित्येतयेष्ट्या
 यक्ष्यमाण उपकल्पयते दधि पय आभिचाया इत्ययं देवस्य
 त्या सवितुः प्रभव इति प्रतिपदं छलेन्द्रावरुणाभ्यां जुष्टं निर्व-
 ५ पामीति चतुरो सुष्टीन्मीहीणां निर्वपति ^२ इविष्कृता वाचं
 विद्वजते ^३ समानं कर्माधिवपनादधुष्य दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्यै-
 कादश कपलान्युपदधाति ^४ यदैतं पुरोडाशमधिष्ठणञ्चि तदै-
 तामामिषां गार्हपत्ये अपयत्यैतं पुरोडाशमुपस्तीर्णाभिघा-
 रितमुदास्यामिचया संप्रच्छाद्यान्तर्वेद्यावादयति^५ ॥ २३ ॥
- १० अथ वै भवति पयस्यायां पुरोडाशमवदध्यात्ताम्रवन्तमेवैनं
 करोत्यपो आयतनवन्तमेव ^६ चतुर्धा व्यूहति ^७ दिक्षेव प्रति-
 तिष्ठति ^८ पुनः समूहतीति ^९ स आमिषां पुरोडाशाच्चतुर्धा^{१०}
 हत्वा व्यूहति या वामिन्द्रावरुणा यतस्या तनूक्तयेनमश्हसो
 सुद्धतं या वामिन्द्रावरुणा सहस्रा रक्षस्या तेजस्या तनूक्तये-
 १५ नमश्हसो सुद्धतमिति ^{११} पुनः समूहति समूह्यावधतीति ^{१२} तस्या
 एते भवत इन्द्रावरुणयोरहमिन्द्रावरुणा युवमध्वराय न इत्ययं
 पुरस्तात्विष्टकृतः क्षुवाञ्जतीरुपजुहोति यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ
 शामस्तं वामेतेनावयज इत्यष्टौ ^{१३} ॥ २४ ॥ दशमः ॥

अथ वै भवति यो आहव्यवान्स्यात् स्वर्धमान एतयेष्ट्या

१ Thus M, पापवच्छ- the other MSS

२ Thus M, संवाच- all the other MSS

३ Thus M and Bhav, पुरोडाशं चतुर्धा all the other MSS

यजेताग्नये प्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्ग्नये विधाधवते
 ऽग्नये प्रतीकवत इति ^१ तस्या एता भवन्ति प्रप्रायमग्निः प्र ते
 यस्मि प्र त इधमिं मग्म भुवो वि पाजसा वि ज्योतिषा म
 त्वमग्ने प्रतीकेन तः सुप्रतीकः सुदृग्ः स्वस्वमिति ^१ यो
 भ्रातृव्यवनस्यास्य स्पर्धमान एतद्येस्या यजेतेन्द्रायाः होमुचे १.
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्राय वैष्टुधायेन्द्रायेन्द्रियावत
 इत्यथ वै भवति ययस्त्रिंशत्कपालं पुरोडाशं निर्वपतीति ^१
 य एवेते यय एकादशकपाशास्तः ^१ एवेतः ^१ चक्ता ^१ भवन्ति ^१ तस्याः
 एता भवन्त्यहोमुचे विवेष यन्मा वि न इन्द्रेन्द्र चवमिन्द्रियाणि
 शतक्रतो ऽनु ते दायीति ^१ यो भ्रातृव्यवान्स्यास्य स्पर्धमान १.
 एतद्येस्या यजेताग्नये संवर्गाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत् ^१
 ऽद्वतमाययजेतेन यजुषामिष्टमेदिति ^१ तः ऽद्वतमाययजेतेन
 यजुषामिष्टमथोजो ऽसि सही ऽसि बलमसि भाजो ऽसि
 देवानां धाम नामासि विश्वमसि विश्वायुः सर्वमसि सर्वायु-
 रभिधूरश्मनेन इविषामुं भ्रातृव्यमभिभूयाममिति ^१ युष्ठा हि १५
 देवहृतसानित्येतस्यानुवाकस्य सप्तदश यामिधेनोः पराचीर-
 ण्वाह ^१ तस्या एते भवतः यखायः सं वः सम्यच्चः सः प्रमिधुवसे
 सपत्रिति ^१ ॥ ३५ ॥

यः प्रजाकामः स्वात्तस्या एतं प्रजापत्यं गार्मुतं धरुं निर्व-
 पेदिति ^१ तस्या एते भवतः प्रजापते स वेदेति ^१ यः यशुकामः १०

स्थात्तस्मा एतः सोमापौष्यं गर्भुतं चरुं निर्वपेदिति ^१ तस्या
 एते भवतः सोमापूषणेमौ देवाविति ^१ चिचया यजेत पशुकाम
 इति ^१ अदिवयेत्युपवमत्य^१ प्रातरायेयमष्टाकपासं निर्वपति
 सौम्यं चरुं त्वाष्टमष्टाकपासः सरस्वत्यै चरुः सरस्वते चरुः
 ५. शिनीवाद्यै चरुमैन्द्रमेकादशकपासमिति ^१ तस्या एते भवन्त्य-
 ग्निना राधिमश्रवद्भोमाः अग्न्यायस्य स त इह त्वष्टार-
 मधियं तन्नक्षुरीपं प्र णो देव्या नो दिवः धीपिवाः सरस्वतो
 ये ते सरस्व ऊर्मयः शिनीवालि या सुपाणिरिन्द्रं वो विश्व-
 तक्षरीन्द्रं नर इत्येष पुरस्तात्स्त्रिष्टुतः सुवाज्जतीरपजुहोत्यग्ने
 १० गोभिर्न आगहोति पञ्चर्षां दे यजुषी ^१ ॥ ३६ ॥ एकादशः ॥

कारीयां यक्ष्यमाणो भवति ^१ स उपकल्पयते कृष्णं वासः
 कृष्णतृषं कृष्णमथं कृष्णः संदानं कृष्णाजिनं कृष्णमधु^१ करी-
 रसकूकृष्णां कुम्भीमामपका^१ कृष्णमनस्त्रिगधं कृष्णमविं कृष्णं
 वर्षाङ्गस्तम्बं^१ वैतसभिष्ठावर्धिरित्येष यजमानायतने कृष्णं वासः
 १५ कृष्णतृषं निदधात्येषाघेष्टाहवनीयं कृष्णमथं कृष्णेन संदानेन

१ अदिवयेत्यु० Be 8 Be, अदिवेत्यु० BDU, अदिवयेत्यु० M.

१ कृष्णमधु DU

१ Thus corrected acc to a Prayoga, कुम्भीमामपका D, instead of आमपका Be 8 (pr m) आमवाकार्य, (sec. m) आमवाचकारीया, आमवाचकारीया U; आमवाचकारी B; आमवाचकारीय Be, आममानं—कारीया M

१ वर्षाङ्ग० M here and later on consequently, thus also some of the other MSS

मंदित्यान्तर्वेदि^१ कृष्णाजिने कृष्णमधु करीरसक्तून्निवपत्युत्करे
कुम्भीं निमिमोत्यथोत्करं प्रागौघमन स्थापयित्वा तस्यापे-
षोपस्तम्भनं कृष्णामर्विं नियध्यात्युत्तरेणाहवनीयं कृष्णं वर्षाङ्ग-
स्तम्भं वैतसमिधावर्हिरिति निदधात्यथ यजमानः कृष्णं वासः
कृष्णत्वं परिधत्ते ॥ ३७ ॥

माहृतमधि मरुतामोजो इषां धारां भिङ्हीति^१ रमयत
मरुतः श्वेनमायिनमिति यथाहातं प्रतिमीवति^१ पुरोवातमेव
जनयति वर्षस्यावच्छाया इति ब्राह्मणमपैतमथः संदानात्प्रशु-
च्योत्तरवर्ग्येणाभिविचिपत्यभिकन्द^१ स्तनय गर्भमाधा इति^१
स यदि विधूनुते^१ यदि मेहति यदि ग्रहत्करोति वर्षिथ्य- १०
तीत्येव वेदाय वातनामानि जुहोति पुरोवातो वर्षश्चिन्वरा-
दृत्वाहेत्यष्टावधान्तर्वेदि कृष्णाजिने मधुषा करीरसक्तून्संधीति
मान्दा वाशाः शुग्धूरजिराः । व्योतिषतीक्ष्णसखरीरन्दतीः
सुजेनाः । मिथभृतः सखभृतः सुरादा इह भावतेति^१ तिस्रः
पिण्डीः कृत्वा समुचित्य कृष्णाजिनस्थान्ताम्बंदानेनोपनक्षति ११
नण्यो अथस्य संदानमधि दृष्टौ नोपनक्षामोत्यथैना अजस्रः
। मायां गधायामावध्नाति ॥ ३८ ॥

देवा वमया अग्ने सोम सूर्येत्यहोरात्रे उपरमति^१ द्विती-

१ Thus M only; संनक्षत्रान्तर्वेदि all the other MSS.

१ नमर्षेण M, नमर्षेण the other MSS.; cp. supra p 104. 2.—

विचिपत्य M

१ विधूनुते BD

- यस्यामावध्नाति देवाः अर्धमा मित्रावरुणार्धमभित्यहोरात्रे
 एवोपरमति^१ द्वतीयस्यामावध्नाति देवाः सपौतयो ऽपं
 नपादाग्नेमभित्यहोरात्रे एवोपरमत्यं वै भवति यदि
 वर्षन्तावत्येव होतव्यमिति^१ यदि चेव वर्षति यदि नोभयेनैव
 ५ पिण्डीर्जुहोति शुचोपस्त्रीर्णामिधारिता दिवा चित्तमः
 ह्यलक्या यं नर उदीरयया मरुतः समुद्रत इत्यंयासां धूम-
 मन्वीचते ऽसितवर्णा हरयः सुपर्णा इति^१ यदि न वर्षंक्षो
 भूते हविर्निर्वपेद्ग्नये धामञ्चदे पुरोडाशमष्टाकपाक्षं निर्वपे-
 न्माहतः सप्तकपाक्षः क्षौर्यमेककपाक्षमिति^१ तस्या एता
 १० भवन्ति त्वं त्या चिदच्युताग्ने भूरीणि तव जातवेदो दिवो
 नो वृष्टिं मरुतो ररीधं पिबन्त्यपो मरुतः सुदानव उदु त्वं
 चिपमित्यं पुरस्तात्सिष्टहतः सुवाङ्मतीरपजुहोत्यौर्वभृगुवक्षु-
 चिमप्रवानवदाङ्गव इति तिस्रो^१ ऽपैतां कुन्मीमद्भिः पूरयति
 सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं शृणोति^१ सा यदि दीर्यते
 १५ यदि भिद्यते वर्षिष्यतीत्येव वेदायाविमभिजुहोत्यजा^१ अग्नि
 प्रथमजा बलमग्नि समुद्रिषमिति^१ सा यदि विधूनुते यदि
 नेहति यदि ग्रहत्करोति वर्षिष्यतीत्येव वेदाय वर्षांश्चक्षानम-
 भिजुहोति ॥ ३६ ॥

१ Thus M Be B Be, वेदाय नेषा उपरि जुहोत्य• BUD; then follows in ■ the beginning of kh 40, the passage अयाविमभि-
 जुहोत्य•...वर्षिष्यतीत्येव was given in this MS already after the horse
 oricle.

उज्जम्भय पृथिवीं भिङ्क्षीदं दिव्यं नमः । उद्धो दिव्यमा
 मो देहीशानो विसृजा द्रुतिमित्यथैनमाहवनीये ऽनुप्रहरति
 हिरण्यकेशो रजसो विसार इत्यथान्य धूममन्वीरुत आ ते
 सुपणां अभिनन्त एवैरित्यथान्नर्वेदि तिष्ठन्कृष्णाजिनमवधूनीति
 ये देवा दिविभागा इत्यान्तादनुवाकस्य^१ संतिष्ठते कारीर्य- ५
 यातो ऽञ्चःसवकारो^२र्थाग्रेयमष्टाकपाशं निर्वपति अपयित्वा-
 सादपति^३ तस्याः पञ्चदश सामिधेन्यः पञ्च प्रयाजा वार्षप्रावा-
 ज्यभागावयं हविषो ऽग्निर्मूधां भुव इति^४ चिष्टुभौ वंधाज्ये^५
 याभिश्चैव पिण्डीरावध्नाति याभिर्य जुहोति याभ्यां च धूम-
 मन्वीरुते ताः सप्तस्थिन्ति^६ संतिष्ठते ऽञ्चःसवकारौ^७ १०
 ॥ ४० ॥ द्वादशः ॥

अथ वै भवति वेधातवीयेन यजेताभिचरन्वाभिचर्यमाणो
 वा सहस्रेण वा यक्ष्यमाणः^१ सहस्रेण वेजानो यो वा यक्ष्य
 इत्युक्त्वा न यजत इत्येतयेत्या यक्ष्यमाण उपकल्पयते सहस्र
 हिरण्यं तार्क्ष्यं धेनुमित्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति १५
 प्रतिपदं हत्वेन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीग्री-
 वीणां निर्वपतेतामेव प्रतिपदं हत्वेन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं निर्वपा-
 मीति चतुरो यवानामेतामेव प्रतिपदं हत्वेन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं
 निर्वपामीति चतुर एव ग्रीहीणां^२ तेषां ग्रीहिष्वेव हवि-

१ Thus M; वं om all the other MSS.

२ The following thus only in M, the other MSS. are partly corrupted partly incomplete

धृतमुदादयत्युपोयच्छन्ते यवान्हविष्कृता वाचं विसृजते^१ समानं
 कर्माधिवपनादधुष्य गार्हपत्ये दादग कपालान्नुषदधात्यय वै
 भवति दादगकपालः पुरोडाशो भवति^१ ते त्रयश्चतुष्कपाला-
 त्विष्यन्द्ब्रूताय^१ त्रयः पुरोडाशा भवन्ति^१ त्रय इमे लोका^१
 ५ एषां लोकानामाष्टा^१ उत्तरउत्तरो ज्ञायाग्भवतीति^१ स
 उत्तरमुत्तरमेव ज्ञायाऽसं करोति यदमयं^१ मध्ये^१ इय
 वै भवति ॥ ४१ ॥

सर्वाणि छन्दाऽस्येतस्यामिष्यामगूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टुभो वा
 एतद्वीर्यं यत्ककुदुष्णिहा जगत्यै^१ यदुष्णिहककुभावन्वाह
 १० तेनैव सर्वाणि छन्दाऽस्यवहन्द् इति^१ प्र सो अग्ने तथोति-
 भिरित्येतासां दे धाय्यालोके दधात्ययाम्ने चो ते वांजिना
 चो यधस्येति त्रिवत्या परिदधाति सरूपत्वायेति ब्राह्मणः^१
 सर्वेषामभिगमयन्नवचतीति^१ तस्या एते भवतः सं वां कर्म-
 णोभा जिग्यपुरित्यन्वाहार्यमासाद्य सहस्रः^१ हिरण्यं तार्यं
 १५ धेनुमिति ददाति^१ सं कामयेत राजन्यमनपोऽथो जायेत
 वृषाग्नः^१ यरेदिति तस्या एतमैन्द्रागार्हस्यत्वं चरुं निर्वपेदित्ये-
 तथेष्टा यद्यमाण उपकल्पयते हिरण्यत्वं दाम^१ तस्या एते
 भवतो ऽस्मे इन्द्रावृहस्यती वृहस्यतिर्नः परिपातु पद्यादित्य-
 न्वाहार्यमासाद्य हिरण्यत्वं दाम ददाति^१ ॥ ४२ ॥

वैश्वानरं दादशकपालं निर्वपेदनिद्वाययणेन नवाघ्नं जग्ध्वा
 यो वान्यस्याग्निषु यजेत यस्य वान्यो ऽग्निषु यजेत । सो ऽरण्यो-
 रग्नौऽभमारोह्योदवसाय मथित्वाग्नीन्विक्षत्य वैश्वानरं दादश-
 कपालं निर्वपति । तस्या एते भवतो वैश्वानरो न ऊत्या
 षष्ठो दिवीत्यग्नये तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदि-
 ष्विष्टाग्निहोत्रो यो वा कामयेत प्रजायै मे तन्तुर्न विष्वि-
 क्षेतेति । सो ऽरण्योरग्नौऽभमारोह्योदवसाय मथित्वाग्नीन्वि-
 क्षत्याग्नये तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिति । तस्या
 एते भवतस्त्वं नक्षन्तुस्तु सेतुग्रे त्वं पन्था भवसि देवधानः ।
 तयाग्रे षष्ठं वयमारुहेम अथा देवैः सधमादं मदेम ॥ स्वयं १०
 ह्यज्ञानः सुगमप्रवायं तिष्ठन्मृद्वो वृषभः शीघ्रश्चानः । प्रज्ञः
 सधस्त्वमतुपश्यमान आ तन्तुमग्निर्दिव्यं ततानेति । स्त्रिष्टवत्यौ
 संयाज्ये हव्यवाहमभिमातिषाहः रघोह्वं प्रतनासु जिष्णुम् ।
 ज्योतिष्मन्तं दौघन्तं पुरन्धिमग्निः स्त्रिष्टतमाहुवेम ॥
 स्त्रिष्टमग्रे अभिततृणाहि विद्या देव प्रतना अभिष्य । ११
 उरुं नः पन्थां प्रदिशन्विभाहि ज्योतिष्मद्वेक्षजरां न आयुरित्य-
 ग्नये प्रतभते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निरशु-
 कुर्यादिति । तस्या एते भवतस्त्वमग्रे प्रतस्यच्छुचिर्देवाः आसा-
 दया इह । अग्रे हव्याय वोढवे ॥ प्रता नु बिभ्रद्भ्रतपा
 अदाभ्यो यजानो देवाः अजरः सुवीरः । दधद्भ्रतानि सुवि- १०

दंलो अग्ने गोपाय नो जीवसे आतवेद् इत्येष यस्याग्रयो
 वृथाग्निभिः सृष्टृज्येरग्नियो वान्यस्य वाग्निभिः सो ऽरण्योर-
 ग्नीन्ममारोहोदवधाय^१ मयित्वाग्नीन्विद्धत्याग्नये विविचये पुरो-
 ज्ञाग्रमष्टाकपाशं निर्वपत्यग्रये^२ प्रतपतय इति^३ तस्या एता
 ५ भवन्ति वि ते विश्वम्वातजूतासो अग्ने त्वामग्ने मानुषीरीडते
 विशस्त्वमग्ने प्रतपा अग्निं यद्गो वधं प्रमिनाम प्रतामीति^४ ।
 संतिष्ठन्त इष्टयः संतिष्ठन्त इष्टयः^५ ॥ ४३ ॥ अयोदशः ॥

॥ इति अयोदशः प्रश्नः ॥

अथ वै भवति प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति । स
तपो ऽतथत । स सर्पान्सृजत । सो ऽकामयत प्रजाः सृजे-
येति । स द्वितीयमतथत । स वयाःसृजत । सो ऽका-
मयत प्रजाः सृजेयेति । स तृतीयमतथत । स एतं दीक्षि-
तवाद्मपग्न्यत्तमवदत्ततो वै स प्रजा असृजतेति । तत्पृच्छन्ति ।
कतमत्तत्तपो यत्तपस्तन्ना दीक्षितवादं वदतीत्यप वै भवत्य-
ङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तो ऽपु दीक्षातपसी प्रावेशयन्तसु
स्ताति । साक्षादेव दीक्षातपसी अवदद्द इत्येतदिति
ब्रूयादित्यप वै भवति यदै दीक्षितो ऽमेधं पश्यत्यपाप्माद्दीक्षा
प्नामति । नीलमस्य हरो येतीति । सो ऽमेधं दृष्ट्वा जपत्य- १०
वह्मं मनो दरिद्रं चक्षुः सूयो ज्योतिषाः श्रेष्ठो दीक्षे मा
मा हासीरित्याह । नाम्नाद्दीक्षापप्नामति । नास्य नीलं न
हरो येतीति प्राच्याणमथ वै भवति यदै दीक्षितमभिवर्षति
दिश्या आपो ऽग्नान्ता ओजो वक्षं दीक्षां तपो ऽस्य निर्घन्ती-
तीति । सो ऽभिरुच्यमाणो जपत्युन्वतीवक्षं धत्तौजो धत्त ११
वक्षं धत्त मा मे दीक्षां मा तपो निर्वन्धिष्टेत्याह । तदेव
सर्वमात्मन्धके । नास्यौजो वक्षं न दीक्षां न तपो निर्घन्तीति
प्राच्याणमथ वै भवत्यग्निर्वै दीक्षितस्य देवता । सो ऽस्मादेतर्हि
तिर इव यर्हि यातीति । सो ऽस्मात्त्वमाहृदस्तिर इव १२

१ इति MG (pr m.) U, षति Be BG (sec. m); the plural is correct, the subject being, according to Dhav, षत्परादिन ।

२ यर्हि ms M.

भवति ' यो ऽरक्षोरग्रीभ्यमारोह्य दृहस्यति यत्थर्चा प्रयाति ' भद्रादभि श्रेयः प्रेहि दृहस्यतिः पुरस्ता ते अस्त्वित्याह ' ब्रह्म वै देवानां दृहस्यति स्तमेवान्वारभते ' स एनः संपारय-
तीति ब्राह्मणं ' प्रज्ञातमपाः संधानस्योक्तमध्यवसानस्याय वै
५ भवति यो वै सोमः राजानः सासाज्यं लोकं गमयित्वा
क्रीणाति गच्छति स्वानाः सासाज्यं ' कन्दाः सि खलु वै
सोमस्य राज्ञः सासाज्यो लोकः ' पुरस्तात्सोमस्य क्रयादे-
वमभिमन्त्रयेतेति ' स पुरस्तात्सोमस्य क्रयादेवमभिमन्त्र-
यते ॥ १ ॥

- १० एष ते गायत्री भाग इति मे सोमाय ब्रूतादिष ते वैष्टुभो
भाग इति मे सोमाय ब्रूतादिष ते जागतो भाग इति मे
सोमाय ब्रूताच्छन्दोमानाः सासाज्यं गच्छेति मे सोमाय ब्रूता-
दिति ' सासाज्यमेवैनं लोकं गमयित्वा क्रीणाति ' गच्छति
स्वानाः सासाज्यमिति ब्राह्मणमय वै भवति यो वै तानूनग्रस्य
११ प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति ' ब्रह्मवादिनो वदन्ति न प्राप्नुवन्ति
न जुह्वत्यथ क तानूनग्रं प्रतितिष्ठतीति ' प्रजापतौ मनसौति
ब्रूयाच्चिरवजिघ्रेदिति ' स चिरवजिघ्रति प्रजापतौ त्वा मनसि
जुहोमीत्येषा वै तानूनग्रस्य प्रतिष्ठा ' य एवं वेद प्रत्येव
तिष्ठतीति ब्राह्मणमय वै भवति यो वा अप्वर्योः प्रतिष्ठां वेद
१० प्रत्येव तिष्ठति ' यतो मन्येतानभिकस्य होयामीति तत्तिष्ठ-

आयावयेदिति^१ स यतो मन्यतानभिकस्य होध्यामीति तत्तिष्ठ-
 आयावयध्वेषा वा अध्वर्योः प्रतिष्ठा^१ य एवं वेद प्रत्येव
 तिष्ठतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यदभिकस्य जुहुयात्प्रतिष्ठाया
 इयात्तस्मात्समानच तिष्ठता होतव्यं प्रतिष्ठित्या इति^१ तदेत-
 दस्य च हविर्यज्ञेभ्यो^१ अभिकामं जुहोतीति हविर्यज्ञेषु भवत्यप^५
 वै भवति यो वा अध्वर्योः स्वं वेद स्वदानेव भवति^१ स्रुत्वा
 अथ स्वं वापयजस्य स्वं चमसो ऽथ स्वं^१ यद्वायव्यं वा चमसं
 वापयारभ्याश्रावयेत्स्वादित्यादिति^१ स वापयं चैव चमसं
 वापयारभ्याश्रावयति^१ स्वादेव जैतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवति यो वै सोममप्रतिष्ठाय शोचमुपाकरोत्यप्रतिष्ठितः^{१०}
 सोमो भवत्यप्रतिष्ठित सोमो^१ अप्रतिष्ठितान्युक्त्यान्यप्रतिष्ठितो
 यजमानो अप्रतिष्ठितो ऽध्वर्युर्वीर्यं वै सोमस्य प्रतिष्ठा चमसो
 ऽथ प्रतिष्ठा सोम सोमस्य सोम उक्त्यानां^१ यत्वं वा गृहीत्वा
 चमसं वोक्षीय शोचमुपाकुर्पादित्युच्चयनः होव^१ चमसस्य
 पक्षपः^१ स यत्वं वैव गृहीत्वा चमसं वोक्षीय शोचमुपा-^{१५}
 करोति^१ प्रत्येव सोमः स्थापयति प्रति सोमं प्रत्युक्त्यानि^१
 प्रति यजमानस्तिष्ठति प्रत्यध्वर्युरिति ब्राह्मणम्^१ ॥ २ ॥

अथ वै भवति यत्वं वा एतत्संभरन्ति यत्सोमकयण्यौ
 पदं^१ यज्ञमुखः हविर्धानि^१ यर्हि हविर्धानि प्राची प्रवर्तये-
 दुक्तर्हि तेनाचमुपाश्रादिति^१ स यर्हि हविर्धानि प्राची^{१०}

(MGB ms B; Bhar cites the passage without the negative particle

- प्रवर्तयति^१ तर्हि^२ तेन पदद्वतीयेन पथ्यसधुरमुपानक्ति^३
यज्ञमुख एव यज्ञमनुमंतगोतीति ब्राह्मणमंथ वै भवति ब्राह्म-
मग्निं प्रहरन्त्यपक्षीमानयन्त्यचनारूषि प्रवर्तयन्त्यथ वा अष्टैष
५ धिष्णियो हीयते सो ऽनुधावति स ईश्वरो रुद्रो भूत्वा प्रजां
पशुन्यजमानस्य अमयितोर्ध्वं पशुमाप्रीतमुदक्षं नयन्ति तर्हि^४
तस्य पशुअपणः हरेदिति^५ स धर्हि पशुमाप्रीतमुदक्षं नयन्ति
तर्हि तस्य पशुअपणः हरति^६ तेनैवैमं भागिनं करोतीति
ब्राह्मणमंथ वै भवति यजमानो वा आहवनीयो^७ यजमानं वा
१० एतद्विकर्षन्ते यदाहवनीयाप्यशुअपणः हरन्ति^८ स वैव
द्याभिर्मग्न्यं वा कुर्यादिति^९ स यद्यहैमं करिष्यग्भवति
मैममन्वानयते^{१०} ऽजस एवाप्येव दीप्यमानः भेते^{११} यद्यु वा
एनमन्वानयते तस्य पशुवेलायामुत्पृक्तमादायारणौ उपसंगृह्य
पूर्वः पशोः प्रतिपद्यते^{१२} निर्मग्न्येनाव^{१३} पशुः अपयन्ति^{१४}
१५ वपया^{१५} तत्सहोत्पृक्तमाहरन्ति यजमानस्य यात्मानायेति
ब्राह्मणमंथ वै भवति यदि पशोरवदानं नष्टेदाव्यस्य प्रत्या-
स्यायमवधेदिति^{१६} स यावन्ति पशोरवदानानि नश्यन्ति
तावत्कृत्य आज्यस्य प्रत्यास्यायमवधति^{१७} सैव ततः प्रायश्चित्ति-
रिति ब्राह्मणमंथ वै भवति ये पशुं विमथ्योरन्यथाक्कामयेता-

१ Thus M, प्रवर्तयेदुसर्हि the other MSS

२ यद्युनेन B De, cp infra p 163, 5

३ Thus M only, विमथ्येनाव the other MSS.

४ Thus MBG (sec. m), यथा De G (pr m)

तिंमार्च्छेयुरिति कुविदङ्गेति नमोऽस्त्यव्यर्च्यार्च्यौभे जुहुया-
दिति^१ य कुविदङ्गेति नमोऽस्त्यव्यर्च्यार्च्यौभे जुहोति^१ नमो-
ऽस्त्यव्यर्च्यार्च्यौभे^१ ताजगार्तिमार्च्छन्तीति ब्राह्मणं^१ यद्यु वा
एकचरं विमृष्टोते गामिच एतां जुहोति^१ प्रज्ञातमुपाकरण-
सौक्रमपाय्यानां^१ चरणं^१ ब्राह्मणमुत्तरम्^१ ॥ ३ ॥ प्रथमः ॥

अथ वै भवति यो वा यथादेवतं यज्ञमुपचरत्या
देवताभ्यो दृश्यते पापीयाम्भवति^१ यो यथादेवतं न
देवताभ्य आदृश्यते वशीयाम्भवत्यग्नेय्यर्च्यार्च्यौभमभिमन्त्रयेद्वैष्णव्या
हविर्धानमाग्नेय्या सुचो वायव्या वायव्यान्वेन्द्रिया यद इति^१
न आग्नेय्यर्च्यार्च्यौभमभिमन्त्रयति वैष्णव्या हविर्धानमाग्नेय्या सुचो^{१०}
वायव्या वायव्यान्वेन्द्रिया यदो^१ यथादेवतमेव यज्ञमुप-
चरति^१ न देवताभ्य आदृश्यते वशीयाम्भवतीति ब्राह्मणमुक्त-
मौदुम्बराणां महापरिधीनां^१ परिधानमुक्तं^१ सुवा^१ सादन-
मुक्तं^१ पाचाणामभिमन्त्रनमं^१ वै भवतीत्येवं वा अश्वयुयंजना-
भर्त्सेष्टाः खलु वै पूर्वो ऽष्टुः चीयत^१ आसन्त्याया मन्त्रात्पाहि^{१५}
कस्यासिदभिग्रह्या इति पुरा प्रातरनुवाकाश्चुड्यादिति^१
पुरा प्रातरनुवाकाश्चहाराश्च उत्वावाग्रीध आसन्त्यां जुहोत्या-
सन्त्यान्मा मन्त्रात्पाहि कस्यासिदभिग्रह्याः^१ स्वाहेत्यात्मन एव

१ BG 108. प्रज्ञात एतां जुहोति ।

१ Thus M; यथाकरणीयस्य the other MSS.

१ From here unto निर्देन्तो. (p 158, 12) is left out in B.

१ अभिमन्त्रा M Bc U and Padapāṭha at TS. III. 1. 7. 1; अभि-
मन्त्रा G

- तदध्वर्युः पुरस्तात्क्षमं नक्षते ज्ञात्या इति^१ ब्राह्मणमथ वै
भवति यो वै कन्दोभिरभिमवति स सप्तसुप्ततोरभिमवतीति^१
स सप्तसुप्ततोर्महाराच उत्थायामौध्रे तिष्ठो ऽभिभृतीर्जुहोति
संवेषाय लोपवेषाय वा गायत्रिया अभिभृत्यै स्वाहा संवेषाय
५ लोपवेषाय वा चिष्टुभो ऽभिभृत्यै स्वाहा संवेषाय लोपवेषाय
वा जगत्या अभिभृत्यै स्वाहेत्यथ दे प्राणाज्जती जुहोति
प्राणापानौ मृत्योर्मा पानं प्राणापानौ मा मा क्षमिष्टमित्यथ
वै भवति देवतासु वा एते प्राणापानयोर्व्यायच्छन्ते^१ पेपाऽ
सोमः समृच्छते^१ संवेषाय लोपवेषाय त्वेत्याह^१ कन्दाश्मि
१० वै संवेष उपवेषश्च कन्दोभिरेवास्म कन्दाश्मि दृक् इति
ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य भूयाऽसौ यज्ञकतव इत्याहुः
स देवता दृक् इति^१ यद्यग्निर्योमः सोमः^१ परस्तात्स्यादुक्थं
क्षुर्वीतित्युक्थं कतुसुपैति^१ यद्युक्थः स्वादतिराचं क्षुर्वीते-
त्यतिराचं कतुसुपैति^१ यज्ञकतुभिरेवास्म देवता दृक् वक्षी-
१५ यान्भवतीति ब्राह्मणमिति^१ न्वा^१ अध्वर्युतो^१ इय कन्दोगतः^१
प्रेतिवन्ति^१ वैतिवन्ति^१ चाव्यानि^१ भवन्त्यभिजित्यै^१ मह-
त्सतीः प्रतिपदो विजित्या^१ समे दृक्द्रव्यंतरे भवत^१

१ इतोवा चध० BGU, इतोवध० M.

१ Thus only Bhavastāmin, प्रेतिर्वन्ति च इतिर्वन्ति वा० M; प्रेतिर्वन्ति
प्रतिर्वन्ति चाव्य० G; प्रेतिर्वन्ति चरविरोति चाव्य० U; प्रेतिप्रतिर्वन्ति
Be, cp also TS. III 1 7 2 with the Comm. Vol. III, p 41 and
T Br I. 4. 6 1

इति^१ श्वै^२ कन्दोगती^३ इव होतः^४ वजनीयः^५ अयं विद्वयः
 अश्वमगस्यस्य कयाऽभौयः^६ अश्वमिति^७ वा^८ एकयाजिनो^९
 अथ मयिणां महाराज सत्यानं देव ममानं पश्याभिभूतीर्दं
 प्राणऽती^{१०} ते यथाकस्मै यथादिष्टान्देवाहान्पुपयन्तु^{११}
 निपाभ्यासु वाचनमेष वै भवत्योपधयो वै सोमस्य विप्रो^{१२} विप्रः १
 तनु वै राज्ञः प्रदातोरीश्वरा^{१३} ऐन्द्रः सोम इति^{१४} सो ऽभि-
 पोष्यघोषधीभ्यो ऽधि राजानं निपाचते^{१५} ऽवीर्यं वो मगसा
 सजाता अतप्रजाता भाग इदः स्यात् । इन्द्रेण देवोर्वीर्यधः
 संतिदामा अतुमन्वन्ताः मगसाय सोममित्याहीषधीभ्य एवैवः
 स्वायै विप्रः स्वायै देवतायै निपाच्यामिपुणोतीति ब्राह्मणमय १
 वै भवति यो वै सोमस्याभिपूयमाणस्य प्रथमो ऽऽश्वः स्कन्दति
 स ईश्वर इन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्जमानस्य निर्वन्तोऽमभि-
 मन्त्रयेतेति^{१६} स यः सोमस्याभिपूयमाणस्य प्रथमो ऽऽश्वः
 स्कन्दति तमभिमन्त्रयेता मास्त्वामवह प्रजया वह रायस्यो-
 पेशेन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वधीरित्याग्निषमेवेतामाशास्त इन्द्रि- १२
 यस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनामनिर्घातायेति ब्राह्मणमवैधा
 द्रसाहमन्त्रणीया^{१७} तामितराभिः वह वच्छामो^{१८} अथ वै
 भवति ॥ ४ ॥

१ Corrected. इति बंदोः M; इत्यु बंदोः Be UG

२ श्वैवत M.

३ इतिमिदया M, एतोन्वा उच्यता Be UG.

४ Thus M, यथादिष्टानि अश्वमयः GU, यथादिष्टानि अश्वमयः Be

५ Thus MDG, मगसा इत्यानुर्वचसीया Be मगसा इत्यानुर्वचसीया U.

- यो वै देवान्देवयज्ञसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययज्ञसेन देव-
यज्ञस्येव देवेषु भवति मनुष्ययज्ञसी मनुष्येषु^१ याग्राचीन-
माययणाद्गृह्णागृह्णीयात्तानुपाशु गृह्णीयाधानूध्वांस्तानुपब्धि-
मत इति^२ स याग्राचीनमाययणाद्गृह्णागृह्णाति तानुपाशु
■ गृह्णाति^३ यानूध्वांस्तानुपब्धिमतो^४ देवानेव तद्देवयज्ञसेना-
र्पयति मनुष्यान्मनुष्ययज्ञसेन^५ देवयज्ञस्येव देवेषु भवति
मनुष्ययज्ञसी मनुष्येष्विति ब्राह्मणं^६ ते यच्च बह्विष्यवमानः
स्रस्यन्तो भवन्ति तेषु समन्वारभ्येष्वाहवनीये सुवाङ्मतिं जुहोत्यग्निः
प्रातःसवने पालस्मान्मैश्वानरो महिना विद्यग्रभूः । स नः पावको
१० इविषं दधात्वायुधन्तः सहभवाः स्नाम स्नाहेति^७ सार्धंदिने
पवमाने तथैव समन्वारभ्येष्वाहवनीये सुवाङ्मतिं जुहोति विद्ये
देवा मरुतो इन्द्रो अस्मानस्मिद्धिनीये सवने न जशुः ।
आयुधन्तः प्रियमेषां वदन्तो वयं देवानाः सुमतौ स्नाम
स्नाहेत्याभवे पवमाने तथैव समन्वारभ्येष्वाहवनीये सुवाङ्मतिं
१५ जुहोतीदं द्वितीयः सवर्गं कवीनाम्हवेन ये समवमैरयन्त ।
ते सौधस्थनाः सुवरानग्रानाः स्तिष्ठिं नो अभि वसीद्यो नयन्तु
स्नाहेत्यथ वै भवत्यायतनवतीर्वा अन्या आङ्गतयो ह्ययन्ते स्ना-
यतना अन्या^८ या आघारवतीस्ता आयतनवतीर्वाः सौम्यास्ता
अनायतना^९ ऐन्द्रवायवमादायाधारमाधारयेदिति^{१०} स ऐन्द्र-
२० वायवमादायाधारमाधारयत्यध्वरो यज्ञो ऽयमसु देवा आघ-
धीभ्यः पशवे नो जनाय । विद्यस्मै भृतायाध्वरो ऽग्नि स पिप्पल
एतवद्देव सोम स्नाहेति^{११} सौम्या एव तदाङ्गतीरायतनवतीः

करोत्यायतनवाच्यवति य एवं वेदाथो धावापृथिवी एव हतेन
 व्युनक्ति^१ ते व्युक्ते उपजीवनीये भवत^२ उपजीवनीयो भवति
 य एवं वेदेति ब्राह्मणमथ प्रतिप्रस्थातोत्तरार्धं आश्वनीवत्
 मन्थिनः सः स्वावं जुहोत्येय ते रुद्र भागो यं निरयाचयास्तं
 जुषस्तं विदेर्गोपत्यः रायस्योषः सुवीर्यः संवत्सरौषाः ५
 स्वादेत्यथ वै भवति मनुः पुत्रेभ्यो दायं यमजास्तं जामागेदिष्टं
 ब्रह्मचर्यं वसन्तं निरभजस्तं आगच्छतोऽप्रवीत्कथा मा
 निरभागिति^३ न ता निरभाचमित्यप्रवीदन्निरच इमे सप्त-
 मासते^४ ते सुवर्गं लोकं न प्रजानन्ति^५ तेभ्य इदं ब्राह्मणं ब्रूहि^६
 ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एवां पञ्चदशाः सो दास्यन्तीति^७ १०
 तदेभ्योऽप्रवीदिति^८ तत्पृच्छन्ति^९ किमेभ्यस्तदुवाचेत्यपायानि
 सन्तानोर्द्विषासुमन्त्रणीया अष्ठावाकीया^{१०} सोषीयाः^{११} प्रस्त्रीयाः
 सत्यं वदत अद्वा गो मा विगादित्येतदेभ्यस्तदुवाचेति^{१२} तं
 पञ्चभिश्चरन्तं पञ्चवास्तौ रुद्र आगच्छदित्युक्तस्यैव कर्मणो
 ऽनुवादो^{१३} इयं दे प्रहताङ्गती जुहोति^{१४} जुष्टो वाचो भूयाम- १५
 नृषा सोमः समर्धयेत्युपरिष्ठाजृतीया^{१५} तामु^{१६} तथैव वद्वामो^{१७}
 इयं द्रष्टाननुमन्त्रवते द्रष्टयस्कन्ध यस्यो द्रष्टो यो द्रष्टो यस्तं
 द्रष्ट इत्यथ वै भवत्याध्वयुवां अग्निजां प्रथमो युज्यते तेन

१ Thus MU ; all the other MSS. read the singular.

२ Thus M only, all the other MSS. 'वाकीयास्तानीया' ।

३ Thus M, विगादः s. of विगादः all the other MSS.

४ Thus M, वनीयाय the other MSS

स्तोमो योज्य इति ^१ ते यत्र बहिष्यवमानः सर्पन्ति तत्राह
 एवाध्वर्युः प्रथमो बर्हिषी धुवानः^२ सर्पति ^३ वागधेगः अथ
 एतृजुगा देवेभ्यो यज्ञो मयि दधती प्राणान्यश्वेषु प्रजां मयि
 च यजमाने चेत्याह ^४ वाचमेव तद्यज्ञमुखे युगकीर्ति ब्रह्मण-
 ५ मय वै भवति वास्तु वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्ब्रह्मण्यधीत्वा
 बहिष्यवमानः सर्पन्ति ^५ पराक्षो हि यन्ति ^६ पराशीभि
 स्तुवते ^७ वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योपतिष्ठत इति ^८ स वैष्णव्यर्चा पुनरे-
 त्योपतिष्ठते ^९ यज्ञो वै विष्णुर्धेज्जमेवाकर्विष्णो त्वं नो हन्तमः
 शर्म यच्छ सहस्रम् । प्र ते धारा मधुसुत उत्सं दुहते
 १० अक्षितमित्याह ^{१०} यदेवासा ग्रयानस्योपश्रयति तदेवासातेना-
 ष्याययतीति ब्राह्मणम् ^{११} ॥ ५ ॥ द्वितीयः ॥

अथ वै भवति यो वै पवमानानामन्वारोहास्विदान्यजते
 ऽनु पवमानानारोहति ^१ न पवमानेभ्यो ऽवच्छिद्यत इति ^२
 बहिष्यवमाने पशुभ्यां प्रस्तुतायां वाचयति श्वेनो ऽसि
 १३ गाधवच्छन्दा अतु नारभे स्वस्ति मा संपारयेति ^३ माथ्यंदिने
 पवमाने ऽष्टभ्यां प्रस्तुतायां वाचयति सुपर्णो ऽसि विष्टुष्वन्दा
 अतु नारभे स्वस्ति मा संपारयेत्याभवे पवमाने नवभ्यां
 प्रस्तुतायां वाचयति सघासि जगतीच्छन्दा अतु नारभे स्वस्ति
 मा संपारयेत्याह ^४ ते वै पवमानानामन्वारोहास्वीन्य एवं विदा-
 १० न्यजते ऽनु पवमानानारोहति ^५ न पवमानेभ्यो ऽवच्छिद्यत

- जगार । देवस्य पश्य काचं महित्वाद्या ममार स ह्यः समान
 खाहेत्यथ होदचमसे वसतीवरीभ्यो ऽथपो निःषिच्य तस्य
 स्वाधः संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य
 द्रविणमागम्यादिति ^१ स्तवमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवन-
 ५ पतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति ^१ स यद्यहं दीर्घो
 भवति प्रतिसिन्धत्येनं ^१ यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषी
 अन्तर्धाय स्वाधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आपयणादमुं प्रस्त-
 न्दयत्याधवनीये दीर्घे वा प्रवृत्ते वा तथैव पाद्यां चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वाधवनीये जुहोत्यन्वारभ्य यजमाने द्वौ समुद्रौ
 १० विततावजूयौ पर्यावर्तते जडरेव पादाः । तयोः पश्यन्तो
 अतिथन्यन्यमपश्यन्तः सेतुनातिथन्यन्यः खाहेत्यथ होदच-
 मसे वसतीवरीभ्यो ऽथपो निःषिच्य तस्य तथैव स्वाधः
 संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविण-
 मागम्यादिति ^१ स्तवमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवन-
 १५ पतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति ^१ स यद्यहं दीर्घो
 भवति प्रतिसिन्धत्येनं ^१ यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषी
 अन्तर्धाय स्वाधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आपयणादेनामुं
 प्रस्तन्दयति ^१ पूतयति दीर्घे वा प्रवृत्ते वा तथैव पाद्यां
 चतुर्गृहीतं गृहीत्वाधवनीये जुहोत्यन्वारभ्य यजमाने द्वे द्रधमौ

१ Thus here and infra (163 15, 164 6) M , also Be at these last mentioned passages , यदि the other MSS and Be, here, but infra यद्यु ।

१ Thus here and infra M, the other MSS. every time the plural.

मततो वसु एकः केशी विश्वा भुवनानि विद्वान् । तिरोधा-
 येत्यसितं वसानः शुक्रमादत्ते अनुहाय आर्यै स्वाहेत्यथ
 होद्वचमसे वसतोवरीभ्यो ऽध्वपो निःषिच्य तस्य तथैव स्वधाऽ
 संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविणमा-
 गन्वादिति ^१ स्तुघमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवनपतये ^२
 स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति ^३ स यद्यह दीर्घो भवति
 प्रतिक्षिप्यत्येनं ^४ यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषी अन्तर्धांय
 स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आपयणादेवाप्तुं ^५ प्रस्कन्दयत्या-
 ययणे दीर्घं वा प्रवृत्ते वा तस्य पुरोरुषा ऊलोच्छ्रित्येनं
 बर्हिषी अन्तर्धांय स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी द्रोणकस्त- ^६
 शादेवाप्तुं ^७ प्रस्कन्दयत्यान्यस्मिन्पदे दीर्घं वा प्रवृत्ते वा
 तस्यैव पुरोरुषा ऊलोच्छ्रित्येनं बर्हिषी अन्तर्धांय स्वधा-
 मानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आपयणादेवाप्तुं प्रस्कन्दयति ॥ ७ ॥

अथ वै भवति देवा वै यद्यग्ने ऽकुर्वन्त तदसुरा अकुर्वन्त ^१
 ते देवा एतं महायज्ञमपश्यन्तमतत्पतामिहोषं प्रतमकुर्वन्त ^२
 तस्माद्विव्रतः स्याद्विद्यंयिहोषं जुह्वति ^३ पौर्णमासं यज्ञमग्नौपो-
 मौषं पशुमकुर्वन्त ^४ दार्घ्यं यज्ञमाग्नेयं पशुमकुर्वन्त ^५ वैश्वदेवं
 प्रातःसवनमकुर्वन्त ^६ वरुणप्रघासान्मास्यंदिनऽ सवनऽ साकमे-
 धान्पितृयज्ञं अश्वकाऽऽसृतीयसवनमकुर्वन्तेति ^७ तत्पृच्छन्ति
 कतमः स महायज्ञ इत्यथमेव चातुर्मास्यः सोम उक्तो भवत्यथो ^८

१ This passage is left out by all the MSS. exc. M.

२ • इति all the MSS. exc. M

- खलु य एव कस्य सौम्यो ऽध्वरः स महायज्ञस्तमेधामसुरा
यज्ञमन्ववाजिगाहसन्तं मान्ववायन्ते ऽब्रुवन्ध्वर्तव्या वा इमे
देवा अभूवन्निति 'तदध्वरस्याध्वरत्वं' ततो देवा अभवन्प-
रासुरा 'य एवं विद्वानसोमेन यजते भवत्यात्मना पराम्य
५ भ्राह्म्यो भवतीति ब्राह्मणमय समस्तः राजानमुपतिष्ठते
परिभूरग्निं परिभूरिन्द्रं परिभूर्विश्वान्देवान्परिभूर्मां स
मह्यवर्चसेन स नः पवस्व अं गवे अं जनाय अमर्वते अ
राजन्नोयधौभ्यो ऽश्विष्य ते रयिपते सुवीर्यस्य राघस्योषस्य
ददितारः स्याम । तस्य मे रास्व तस्य ते भवीय तस्य त
१० इदमुन्मृज इति 'चत्वारो ब्राह्मणसंपन्नाः कामाक्षेर्षा यं
कामं' कामयते' तमादिग्योन्मृष्टे 'ऽधावकाग्रैश्चरति'
प्राणाय मे वर्षोदा वर्षसे पवस्वेत्युपाऽऽशुपाचमवेक्षते 'ऽपाना-
द्येत्यन्तर्यामपाचं' 'स्थानायेत्युपाऽऽशुषवनं' वाच इत्यैन्द्रवा-
चवं 'दक्षकतुभ्यामिति मैत्रावरुणः' ओषाघेत्याश्विनं'
१५ चक्षुर्भ्यामिति ब्रुकामन्विनावात्मान इत्याद्ययणमङ्गेभ्य इत्युक्थ्य-
मायुष इति ध्रुवं 'प्रतिष्ठाया इत्युत्पाचे माध्यन्दिने सवने'
न प्रातःसवने' वीर्यायेत्यतिपाद्यं वा षोडशिनं वावेक्षते'
विष्णोर्जठरमसीति द्रोणकलशमवेक्षत 'इन्द्रस्य जठरमसीत्या-
धवनीयं' विश्वेषां देवानां जठरमसीति पूतमृतमथ समस्तमेव
२० राजानमुपतिष्ठते को ऽसि को नाम कस्मै त्वा काय त्वा यं

१ Thus M; ययं काय कामयते Bo, य काम कामयेत UG, यं कामयेत B

२ चतुर्षामं १५० चतुर्षामपाचं M

त्वा सोमेनातीक्ष्यं यं त्वा सोमेनामीमदः सुप्रजाः प्रजया
 भूयामः सुवीरो वीरैः सुवर्चा वर्चसा सुपोषैः पोषैर्विष्टेभ्यो
 मे रूपेभ्यो वर्चोदा वर्चसे पवस्व तस्य मे रास्व तस्य त्रै भवीय
 तस्य त इदमुन्मृज इति^१ चत्वारो ब्राह्मणसंपन्नाः कामाक्षेपां
 यं^२ कामं^३ कानयते^४ तमादिभ्योऽमृष्ट आयुस्समृजे भूतिमुन्मृजे^५
 ब्रह्मवर्चसमुन्मृजे ऽमुख्य प्राणमुन्मृज इदमुन्मृज इति^६ यमेव
 तर्पयति स एनं दत्तः प्राणापानाभ्यां वाचो दक्षकतुभ्यां
 चक्षुभ्यां^७ ओजाभ्यामात्मनो ऽग्निं चायुषो ऽन्तरेति^८ ताजक
 प्रधन्वतीति ब्राह्मणमुक्त्वा^९ स्वविधनानामुपस्थानमुक्त्वा^{१०} संप्रवर्षण-
 स्त्रोक्तो भवानुवाकः^{११} ॥ ८ ॥ तृतीयः ॥

उक्तं शृषदाव्यव्याविकृतस्य यद्वर्णमुक्तो दधियर्मे^१ ऽय
 वै भवति यत्कृष्णग्रन्थः शृषदाव्यमवन्तरेच्छूद्रा यस्य प्रमायुकाः
 सूर्यश्चावन्तरेच्छतुष्यादो ऽस्य पश्यः प्रमायुकाः सूर्यस्त्वन्देद्यज-
 मानः प्रमायुकः स्यादित्येष वै भवति पश्यो वै शृषदाव्यं^२
 पश्यो वा एतस्य स्तन्दन्ति यस्य शृषदाव्यः स्तन्दति^३ यत्पृष- १५
 दान्यं पुनर्गृह्णाति पश्येवास्मै पुनर्गृह्णातीति ब्राह्मणमेष वै भवति
 प्राणो वै शृषदाव्यं^४ प्राणो वा एतस्य स्तन्दन्ति यस्य शृषदाव्यः
 स्तन्दन्ति^५ यत्पृषदाव्यं पुनर्गृह्णाति प्राणमेवास्मै पुनर्गृह्णाति^६

१ Thus M again, ये कार्ये जायते UBG, ययं च० जायते De.

२ om. U Be.

३ इति 109 BG

- हिरण्यमवधाय^१ गृह्णातीति^१ स्कन्धे पृषदाव्ये कः^२ वा चमसं
 वा याचति^३ तमन्तर्वेदि निधाय तस्य स्त्रधाः संभरति
 भूतिर्दध्ना एतेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविणमागम्या-
 दिति^४ स्कन्धमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवनपतये स्वाहा
 ५ भूतानां पतये स्वाहेत्यथैतस्याः^५ सुच्यवद्धाति शतमानः
 हिरण्यं^६ नित्ये यद्वेषे वैष्णवीमृचमनुवर्तयति विष्णो त्वं नो
 अन्तम इत्यपोद्धृत्य हिरण्यमश्वमवप्राप्य सादयत्यथातो ज्ञेय-
 भूतस्यैव श्वावप्रातस्य ध्वाङ्गावमृष्टस्य कीटावपन्नस्येति यदु^७
 चान्यदमेध^८ मन्यते^९ सर्वं एवेताः सुधमसु प्रवेष्ट्याथान्यस्याः
 १० सुच्यवद्धाति शतमानः हिरण्यं^६ नित्ये यद्वेषे वैष्णवीमृच-
 मनुवर्तयति विष्णो त्वं नो अन्तम इत्यपोद्धृत्य हिरण्यमश्व-
 मवप्राप्यैव सादयत्यथ वै भवति वि वा एतस्य यज्ञश्चिद्यते
 यस्य पृषदाव्यः स्कन्दति^{१०} वैष्णव्यर्चा पुनर्यंहातीति^{११} स
 वैष्णव्यर्चा पुनर्यंहाति^{१२} यज्ञो वै विष्णुर्धेजेनैव यज्ञः संतनो-
 १५ तीति ब्राह्मणं^{१३} ते यवान्तःप्राणं प्रचरिष्यन्तो भवन्ति तदाह
 ब्रह्मप्रचरिष्यामो होतृधर्ममभिष्टुहीति^{१४} तद्ब्रह्मा प्रसीति देव
 सवितरेतस्ते प्राह तन्न च सुव प्र च यज हृत्सतिर्मह्ना स
 यज्ञं पाहि स यज्ञपतिं पाहि स मां पाह्यो प्रचरतेति

१ गृह्णाति हिरण्यमवधाय om U

२ •येन M

३ यम आन्यद= M

प्रतिष्ठेतीह^१ हविर्यज्ञेषु भवति^१ यचाह ब्रह्मन्तोष्यामः प्रशा-
 स्तरिति तद्ब्रह्मा प्रसीति देव सवितरेतत्ते प्राहं तस्य ॥ सुव
 प्र च यज दृष्ट्यतिमंघ्रायुभत्या ऋचो मा गात तनूपांतामः
 सत्या य आशिषः सन्तु सत्या आकूतय ऋतं च सत्यं च वदत
 स्तुत देवस्य सवितुः प्रसवे भूरिन्द्रवन्त स्तुतेति प्रातःसवने^१
 भुव इन्द्रवन्त स्तुतेति मार्यंदिने^१ सुवरिन्द्रवन्त स्तुतेति
 द्यतीयसवने^१ स्तुते स्तुतस्य दोहं वाचयति स्तुतस्य स्तुतमस्यूर्जं
 मद्वाः स्तुतं दुहामा मा स्तुतस्य स्तुतं गम्यादिति^१ अस्ते प्रस्तस्य
 दोहं वाचयति प्रस्तस्य प्रस्तमस्यूर्जं मद्वाः प्रस्तं दुहामा मा
 प्रस्तस्य प्रस्तं गम्यादिति^१ तथोहभयोरभ्यासं^१ वाचयतीन्द्रिया- १०
 वन्तो वनामहे धुषीमहि प्रजामिषः सा मे सत्याग्रीर्देवेषु
 भूयाद्ब्रह्मवर्षं मागम्यादित्येष यज्ञस्य पुनरास्तमां जपति यज्ञो
 यभूव स आ यभूव स प्रजग्ने स वाष्टधे । स देवानामधि-
 पतिर्यभूव सो अस्माः अधिपतीं करोतु वयः स्याम पतयो
 रयोणामित्येष वै भवति यज्ञो वा वै यज्ञपतिं दुहे यज्ञपतिवां ११
 यज्ञं दुहे^१ स य स्तुतप्रस्तयोर्दोहमविद्वान्जते तं यज्ञो दुहे^१
 स इहा पापीयाम्भवति^१ य एनयोर्दोहं विद्वान्जते स यज्ञं
 दुहे^१ स इहा वधीयाम्भवति^१ स्तुतस्य स्तुतमस्यूर्जं मद्वाः स्तुतं
 दुहामा मा स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छस्तस्य प्रस्तमस्यूर्जं मद्वाः
 प्रस्तं दुहामा मा प्रस्तस्य प्रस्तं गम्यादित्यारैव वै स्तुतप्रस्त- १२

१ Dom इह, Bhav comments upon it

१ Thus M, *प्रातः BG, *प्रातः Be U

योदोहस्तं य एवं विद्वान्यजते दुह एव यजमिहा वशीया-
न्भवतीति प्राङ्मुखः होत्रकाणां संतर्पणमुक्तानि^१ वैश्वकर्म-
णान्मुक्तमाश्रितोऽवनयनमुक्ता भुवस्य चर्या^२ च वै भवति ॥ ६ ॥

- यदै होताध्वर्युमभ्याहृत्यते वज्रमेनमभि प्रवर्तयत्युक्त्यग्रा
इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगीर्येति^३ स उक्त्यमुक्त्यं वैव प्रतिगी-
र्योक्त्यग्रा इत्याह सवनं सवनं^४ होत्र्यं वाचीत्याह मार्यादिनः
सवनं प्रतिगीर्योक्त्यं वाचीत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्यं^५
सप्तैतान्यचराणि^६ सप्तपदा शकरी^७ शकरो वज्रो^८ वज्रेणैव
तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्त इति प्राङ्मुखमथ वै भवति प्रह्म-
१० वादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो यथासवनं प्रतिगरे
हन्दासि संपादयेत्तेजः प्रातःसवन आत्मन्धधीतेन्द्रियं
मार्यादिने सवने पशूस्सृतीयसवन इत्युक्त्यग्रा इत्याह प्रातः-
सवनं प्रतिगीर्योक्त्यं वाचीत्याह मार्यादिनः सवनं प्रतिगीर्योक्त्यं
वाचीत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्यं^९ सप्तैतान्यचराणि^{१०}
११ सप्तपदा शकरी^{११} शकराः पशवो^{१२} जागतं तृतीयसवनं^{१३}
तृतीयसवन एव प्रतिगरे हन्दासि संपादयत्यथो पशवो वै
जगती^{१४} पशवस्सृतीयसवनं^{१५} पशून्नेव तृतीयसवन आत्मन्धत्त इति

१ Thus M Bo G (pr. m), सर्वत्र the other MSS.

२ Thus, without any various reading all the Divyadha MSS.
प्रातःसवनं सवनं होत्र्यं M pr m, but प्रातः is expunged and the
second सवनं is changed into प्रतिगरे. प्रतिगवनं होत्र्य B Bo.
प्रातःसवनं हो. UG

ब्राह्मणमथ वै भवति यदै होताध्वर्युमग्राहयत आव्यमसि-
 न्दधाति^१ तद्यन्नापहनीत पुरास्य संवसराद्भृष्ट आवेवीरञ्जोऽस्य
 मोद इवेति प्रत्याह्वयत इति^२ सो ऽग्राह्यतः श्रोऽस्य मोद
 इवेति प्रत्याह्वयते^३ तेनैव तदपहत इति ब्राह्मणमथ वै भवति
 यथा वा अथर्ता प्रतीचत एवमध्वर्युः प्रतिगरं प्रतीचते^४
 यदभिप्रतिगृणीयाद्यथायतया सृष्टच्छते तादृगेव तर्चादर्धर्चाभ्युपेत
 यथा धावज्ञो ह्यीयते तादृगेव तर्चदाऊर्नाग्राप्रतिगरी स्यादा-
 ग्राप्रतिगरी ह वा अभि^५ वा प्रतिगृणात्यर्धर्चादा जुप्यते^६
 प्रणौतीत्येव^७ प्रणौषादपानितीत्येवापान्याच^८ एवं विद्वान्प्रति-
 गृणात्यज्ञाद् एव भवत्यास्य प्रजायां वाजी जायत इति^९
 ब्राह्मणमथ वै भवतीथं वै होतासावध्वर्युर्यदासीनः श्रुसत्यस्या
 एव तद्धोता नेत्यास्य इव ह्यीयमथो इमानेव तेन यजमानो
 दुहे^{१०} यत्तिष्ठन्प्रतिगृणात्यमुष्या एव तदध्वर्युर्नैति^{११} तिष्ठतीव
 ह्यसार्धथो^{१२} अमुमेव^{१३} तेन यजमानो दुहे^{१४} यदासीनः श्रुमति
 तस्मादितःप्रदानं देवा उपजीवन्ति^{१५} यत्तिष्ठन्प्रतिगृणाति^{१६}
 तस्मादमुतःप्रदानं मनुष्या उपजीवन्ति^{१७} यग्राह्यसीनः श्रुसति

१ अपि all, but cp. TS III. 2. 9. 5

२ Thus M only, प्रहोतामेव the other MSS

३ इव after अपानितीति only found in M. The sense of these words is "only if he perceives that the hotar makes the prayava, he should make the prayava; only if he perceives that the hotar draws breath, he should draw breath," cp. Sat. Br. IV. 3. 2. 6.

४ *श्रीगुरुभ्यः M.

प्रत्यङ् तिष्ठप्रतिगृह्णाति तस्मात्प्राचीनः रेतो धीयते प्रतीचीः
 प्रजा जायन्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति यदै होताध्वर्युम-
 भ्याङ्गयते वज्रमेनमभि प्रवर्तयति ^१ पराङ्गवर्तत इति ^१ सो
 ऽभ्याङ्गतः पराङ्गवर्तते ^१ वज्रमेव तन्निकरोतीति ब्राह्मणमुनं
 ५ प्रतिनिर्घाद्याणां ग्रहणमुक्तः ^१ सः स्यावस्थापिधानमुक्तमुपा-
 यन्तर्यामयोरतुमन्त्रणमुक्ता द्विदेवत्यानां चर्चा ^१ ॥ १० ॥
 चतुर्थः ॥

अथातो ऽतिघाद्याणामेव ग्रहणः ^१ स यद्येको यदि वा
 बहव आग्रयणमेवैनागृहीत्वा गृह्णाति ^१ माहेन्द्रस्यैव होममनु-
 १० ह्रयन्ते ^१ स आग्नेयं गृह्णात्यग्न आयूःषि पवस इत्यनुद्रुत्योप-
 यामगृहीतो ऽष्टमये त्वा तेजस्वते जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिमृज्य
 सादयत्येष ते योनिरग्नये त्वा तेजस्वत इत्ययैनाः होयस्ववेचते
 ऽग्ने तेजस्विन्तेजस्वी त्वं देवेषु भूयास्तेजस्वन्तं मामायुधन्तं
 वर्षस्वन्तं मनुष्येषु कुर्विति ^१ जुहोति दीक्षायै च त्वा तपस्य
 १५ तेजसे जुहोमीति ^१ ऊत्वा वाचयति तेजोविद्वि तेजो ना मा
 हासीन्माहं तेजो हासिषं मा मां तेजो हासीदिति ^१ भक्षयति
 मयि मेधां मयि प्रजां मय्यग्नितेजो दधात्वित्येन्द्रं गृह्णात्यु-
 त्तिष्ठन्नोजसा सहेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसौन्नाय त्वीजस्वते
 जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय

१ These two words are left out in all the MSS exc M

१ चर्चा Be

१ Thus (and cp. Āp. XIII. ८ 7) MU, ह्रयन्ते Be, ह्रयन्ते BG.

.लौजस्वत इत्येनः होय्यप्रवेक्षत इन्द्रौजस्विघ्नोऽस्त्री त्वं देवेषु
 भूया ओजस्वन्तं मामायुधन्तं वर्षस्वन्तं मनुष्येषु सुर्विति^१
 जुहोति ब्रह्मण्य मा चक्षस्व बौजये जुहोमीति^१ इत्मा
 वाचयत्योऽविदस्योऽगो मा मा दामोऽग्नाहमोऽगो दामिषं मा
 मामोऽगो दामोदिति^१ भवयति मयि मेधां मयि प्रजां^५
 मयीन्द्र इन्द्रियं दधानित्येष सौधंषा^१ सौधं गृह्णाति तरणि-
 विंशदशत इत्यनुद्गतोपयामगृहीतो ऽवि सूर्याय स्वा भ्राजस्वते
 जुष्टं गृह्णामीति^१ परिमृष्य घादयत्येष ते योनिः सूर्याय स्वा
 भ्राजस्वत इत्येनः होय्यप्रवेक्षते सूर्यं भ्राजस्विभ्राजस्त्री
 त्वं देवेषु भूया भ्राजस्वन्तं मामायुधन्तं वर्षस्वन्तं मनुष्येषु^{१०}
 सुर्विति^१ जुहोति वायोस मार्या च भ्राजये जुहोमीति^१
 इत्मा वाचयति सुवविंदसि सुवर्मा मा दामोऽग्नाहः सुवर्हामिषं
 मा माः सुवर्हामीदिति^१ भवयति मयि मेधां मयि प्रजां
 मयि सूर्यो भ्राजो दधानिति^१ ते वा एते पृथग्य पृथ-
 खोत्तरेष्वहःसु गृह्णन्त एकविंशे चिणवे चयस्त्रिंशे^{११}
 विंशजिति सर्वंशे गृहीतया यज्ञस्य सुवीर्यत्वायाद्यग्निष्टोमे
 गृहीतया यज्ञस्य सततुत्वायेति ब्राह्मणमन्त्रोपाकरणं^१ जपति
 वायुर्हिकतेत्यानिर्व्यं वा^१ करिष्यद्भस्वं वा प्रतिगरिष्यदेतद्य-

१ Found in M only.

१ The brāhmaṇa cited here is found T.S. VI. 6. 8. 2.

१ om M Be

जुर्जपतीडा देवहरिति ^१ मिथो हैवात्तिन्वस्य भवति ^१
 प्रश्नः संवाख्यास्तुजेतचजुर्जपन्सर्मा प्रपद्यते ^१ ऽभि हैव ^१ तं ^१
 प्रश्नं जयति ^१ ॥ ११ ॥

- अथातो ऽऽश्वदाभ्योरेव ग्रहणम^१ऽश्वदाभ्यौ यक्षीम्यक्षुपक-
 ५. व्यपते हे औदुम्बरे गवे पाचे तयोस्तुःक्षत्तः^१ऽशुपाचं भवति
 क्षत्तमदाभ्यपाचं ते सुवर्णरजताभ्याः^१ इक्ष्माभ्यां पर्यक्षे भवतः
 शतमानं च हिरण्यमथोपगृह्य राशस्त्रीन^१ऽग्नमृहति
 वसवस्त्वा प्रष्टहन्तु गायत्रेण इन्द्रसाम्नेः मिथं पाथ उपेहि
 वदास्त्वा प्रष्टहन्तु वैष्टुमेन छन्दसेन्द्रस्य मिथं पाथ उपेक्षादि-
 १०. त्यास्त्वा प्रष्टहन्तु जागतेन इन्द्रस्य विशेषां देवानां मिथं
 पाथ उपेक्षीत्यथ होवचमधे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिष्य
 द्वादशभिराधावैराधूनीति मान्दास ते शुक शुकमाधूनी-
 मीति प्रतिपद्य शुकस्य ते शुक शुकमाधूनीमीत्यातो ^१
 ऽथैतस्मिन्मदाभ्यपाचे ऽऽशुतुपसंगृह्य गृह्णाति शुकं ते शुक्येण
 ११. गृह्णान्यहो रूपेण सूर्यस्य रश्मिभिः । आग्निमुपा अग्न्यवु-
 दिवो धारा असस्यतेत्यथैनमादाधोपोत्तिष्ठति ककुद्^१ रूपं
 वृषभस्य रोचते वृहदित्यैति सोमः सोमस्य पुरोगाः शुकः
 शुकस्य पुरोगा इत्येत्याहवनीये जुहोत्यम्बारभ्ये यजमाने-
 यत्ते सोमादाभ्यं नाम जाग्रवि तस्मै ते सोम सोमाय
 १०. स्नाहेत्यथ प्रदक्षिणमावृत्य राजन्वेवा^१ऽग्नपिष्टजत्युग्निं त्वं

देव सोम गायत्रेण छन्दसाग्नेः प्रियं पाथो अपीहि वशी
 त्वं देव सोम चैष्टुमेन छन्दसेन्द्रस्य प्रियं पाथो अपीक्ष्मास्यष्टा
 त्वं देव सोम जागतेन छन्दसा विद्येषां देवानां प्रियं पाथो
 अपीवीथ्यथाह प्रतिप्रस्थातृदृक्क्षेम वा^१ मोदचमसेन^२
 वा जघनेनाश्वनीयं प्रत्युपसम्भवेति^३ ॥ १२ ॥ य तथा करोत्यथैत- ५
 द्विरण्यमग्निः प्रचाक्ष मथ्यमायामहुलौ वप्रीते नावि-
 कार्या वा प्रपद्यात्थं स्रष्टुमिधुतस्य राशौ ऽऽशं गृह्णाति
 वामदेव्यमिति साम मनसा गायमानो ऽनवानं प्रजापतये^४
 वेति^५ गृह्णाति^६ प्रजापतये वेति जुषोत्यथ हिरण्यमभिव्यनित्या^७
 नः प्राण एतु परावत आन्तरिक्षादिवत्सरि । आयुः पृथिव्या १०
 अथ्यगृतमसि प्राणाय वेत्यथान्तर्वेद्यग्निर्भाज्यत इन्द्राग्नी मे
 वर्चः क्षुतां वर्चः सोमो दृढस्यतिः । वर्चो मे विद्ये देवा वर्चो
 मे धत्तमश्विना ॥ दधन्वे वा यदीमनु वोषद्ब्रह्मणि वेह तत् ।
 परि पिबामि काप्या नेमिशक्रमिवाभवदित्वध्वेयैरेतद्विरण्यं
 भवति^८ । आह्वणमुत्तरम् ॥ १२ ॥ पञ्चमः ॥ १५

अयातः इन्नीनानेव ग्रहणः^१ संवत्सरा राजानं दशधा
 ब्रूह्माभिष्टुति वायुरसि प्राणो नानेति दशभिर्दश^२ ते वा

१ Thus M, 'मोदचम' all the other MSS, omitting वा ।

२ om. Be

३ Thus MUG, 'अग्निम' B Be, cp TS III. 3. 4 3.

४ All the MSS exc. M ind एति ।

- एते संवत्सरस्याचीयेष्वहः^१ गृह्यन्ते^१ यच्च कश्चैवैनामृच्छी-
यादित्येतदपरमं वातः^१ परः साधामेव ग्रहणं^१ ते वा एते
परः सामानः सुरक्षाद्वैपुवतात्तगृहमन्वहमिति पराख्यो गृह्यन्ते^१
५ यच्च वैपुवते^१ ऽग्निं पराश्रयावर्षाद्यच्च गृह्यन्ते^१ ऽपोर्ध्वं
५ वैपुवतात्तगृहमन्वहमावृत्तानेष गृह्णाति^१ प्रजापतिर्देवासुरान-
वृजतेति ब्राह्मणमेवाप^१ वै भवत्यावृत्त्यते वा एतद्यजमानो
ऽग्निर्भायदेनयोः शृतं कृत्याथान्यथावमृषमवैत्यायुर्दां अग्ने हविषो
जुषाण इत्यवमृषमवैत्यञ्जुज्यादिति^१ यो ऽवमृषमवैत्यञ्जायुर्दां
दग्नीं जुहोत्यायुर्दां अग्ने हविषो जुषाणो वतप्रतीको
१० वतयोनिरेधि । एतं पीत्वा मधु चाह गन्धं पितेव पुत्रमभि-
रक्षतादिमं^१ स्नाहेत्याहुतैर्वैनौ श्रमयति मार्तिमा^१ र्क्षति यजमान
इति ब्राह्मणमुक्तं चर्हिषः पर्युपोषणमुक्तं^१ सक्तुहोमस्तथा वै
भवति यदि मिथमिव चरेदञ्जलिना सक्तुप्रदाये जुज्या-
दिति^१ स्नातकः सुपूषमाणो ऽरक्षे प्रदायं^१ दहनामुपाधि-
१५ गम्याञ्जलिनोपक्षीर्णाभिचारितामसक्तुप्रदाये जुहोति विश्वलोप

१ Thus M, *स्याचीयेष्व* all the other MSS, probably we have here a heterochtic loc. from आचीयन् (आच्यन् of the other ritual texts), cp. infra XVI 16 int

१ एव before एनाम् om. M

१ वैपुवतोये M and Bhav

५ ब्राह्मणमेवाप M.

५ पर्युपोषणं M, अपीषणं all the other MSS

१ Thus M, दवदमपुषा UBG, इवदमपुषा De

विशदावस्य तावच्चुक्षोमि स्वाहेति^१ इक्षौ प्रध्वंसयते
 इग्नादेकोऽङ्गतादेकः समघनादेकः । ते नः क्षणन्तु भेषज-
 सहः सहो वरेण्यमित्येनं त्रिभिर्दर्भपुञ्जीलैः पवयति पवमानः
 सुवर्जं हव्येतेनाष्टर्षेण^२ इक्षौ हव इक्षुभिः पूतो मेष्ठो भवत्यथ
 वै भवत्यङ्गां विधान्यामेकाष्टकायामपूपं चतुःशरावं पक्वा^३
 प्रातरेतेन कक्षमुपीवेदिति^४ समा^५ विजिज्ञाषमानो महाराष
 चत्वायाङ्गां विधान्यामेकाष्टकायामपूपं चतुःशरावं पक्वा
 प्रातरेदित आदित्ये विप्रुषित^६ आददत एतमपूपमुपस्तीर्णा-
 भिधारितं पर्षधेवाभ्यां परिगृह्य^७ तत्सह पूतिद्वयानि^८
 भवन्त्यन्तमागारादेकोल्लुकमुदपाचमित्येतत्समादाय तां दिशं^९
 यगति यपास्य कक्षं लक्ष्मीं भवति^{१०} तदेतदेकोल्लुकमुपसमाधा-
 यापूपमादौपयति पर्षधेवाभ्यां परिगृह्य^{११} तत्सह पूतिद्वयानि^{१२}
 भवन्ति^{१३} तेन कक्षमुपीपत्येनमुद्गृह्णात्येव^{१४} विज्ञानमुपैति^{१५}
 यदि दहति पुच्छसमं भवति यदि न दहति पापसममेतेन ह
 स्ता वा अपयः पुरा विज्ञानेन दीर्घवस्त्रमुपयन्तीति ब्राह्मण-^{१६}
 संवेतमपूपं प्राश्नात्^{१७} उपसृज्य गृह्णानेत्युपभो गोषु जीर्यति

१. उपीवेदिति MU.

२. Thus only M. , अङ्गां all the other MSS

३. Thus M. , विप्रुषित BG , विप्रुषित Be U. , Dhar comment. ,
 परिदिते इग्नादे ।

४-७. This passage is left out in all etc. M

८. उपीपत्य M.

९. यथाप M. , perhaps rightly

तेन यक्ष्यमाणो भवति^१ तस्य तदुपकृतं भवति यत्पशुना
यक्ष्यमाणश्चाय^२ यद्युत्सृज्यन्भवति^३ तस्य निहत्य^४ दक्षिणं कर्ण-
माजपति शिवस्त्वष्टः पिशङ्गरूप इति द्वाभ्यामथैनं गोश्वपि-
हृजते ॥ १३ ॥

- १ एतं पुवानं परि वो ददामीत्यपियन्तमनुमन्त्रयते तां
गावो ऽष्टणत राज्याय स्वाऽ हवन्त महतः स्वर्काः । वषंश्चक्ष
ककुभि शिन्धियाणस्ततो न उषो विभज वसूनीत्येतरे त्वाष्ट्रं
वैश्वं वा प्राजापत्यं वा पशुमात्मनः^१ एता हि माण्डव्य
देवतास्तस्योपाकर्णीययोरनुवर्तयति नमो महिस्व उत अक्षुषे
१० त इत्येषाश्च वर्षा जुहोति देवानामेष उपनाह आनीदित्य-
थास्व इविर्जुहोति पिता वस्त्रानां पतिरग्निपानामिति^२
समानमुत्तरं पशुकर्म^३ वश्या यक्ष्यमाण आह गर्भनीचध्व-
मिति^४ ते चेद्गर्भं पश्यन्ति संप्रच्छाद्य वशां वपयाद्भवन्वप्यास्वै
वषां जुहोति सूर्या देवो दिविषद्भ्यो धाता चचाप वायुः
१५ प्रजाभ्यः । इहस्तस्मिन् प्रजापतये ज्योतिषतीं जुहोतु
स्वाहेति^५ वश्यामनुमन्त्रयते वस्यासो हरितो गर्भो ऽथो
थोनिर्हिरण्ययो । अङ्गान्यहुता यस्मै तां देवैः समजीगमनि-
त्यथ याचत्यष्टाप्रुडिरण्यं कोशं चान्तरकोशं च वासद्योष्णीषं

१ •मायस्याथैनमुत्सृज्य• M

२ Thus MGB, नित्य U, नित्य Bo

३ पशुम• M, पश्यन्• all the other MSS

चायेतद्विरष्टमङ्गिः^१ प्रचाक्ष्य वामसोपनद्योष्णीषेण विप्रथ्य
 दद्वे कोशे ऽवधाय मश्ति कोशे ऽवदधाति^२ स आह प्रत्यक्षं
 गर्भमन्तरेण सक्थिनी प्रतिनिवर्तयतेति^३ तं निवर्त्यमानमनु-
 मन्त्रयत आ वर्तन वर्तय मि निवर्तन वर्तयेन्द्र नर्दयुद ।
 भूम्याद्यतलः प्रदिशस्ताभिरावर्तया पुनरित्युक्त्वाङ्गमं विस्तृत्य-
 मानमनुमन्त्रयते वि ते भिनक्षि तक्करीं वि योनिं वि
 गवीन्यौ । वि मातरं च पुत्रं च वि गर्भं च जरायु च ।
 वहिस्ते अस्तु वासितीत्यथैतं^४ गर्भं मन्दश्रेण परिगृह्णाद्वि-
 रभ्युक्ष्य ग्रामिणे प्रतितपति^५ तस्याभ्यर्धादर्षाहोमं प्रस्रोतय-
 त्यथैतं गर्भमन्तरेण चात्वासोत्करावन्तरेण धूपं वाहवनीयं^६
 चोपातिष्यत्य^७ तं दक्षिणतः प्राञ्चमायातयन्पञ्चशोचा^८ सादय-
 त्यथ^९ वशाये हविषा चरत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतो गर्भस्यावद्य-
 आह विष्णवे शिपिविष्टायातुमूहीत्यथ वै भवति पुरस्तान्नाभ्यो
 अन्यदवधेदुपरिष्टादन्यदिति^{१०} स पुरस्तान्नाभ्या अन्यदवद्यत्युप-
 रिष्टादन्यद्विरभिघारयत्याभ्याभ्याह विष्णुः शिपिविष्टं धजेति^{११}
 वषट्कृते शुद्धोत्पुद्गदक्षो विश्वरूप इन्द्रः पवमानो धीर आमञ्च
 गर्भम् । एकपदी द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी पञ्चपदी षट्पदी

१ Thus M, चायेन० all the other MSS

२ Thus M, •येन the other MSS

३ Thus M, तस्याभ्यर्धं BG; तस्याभ्यर्धवशा० Be U

४ Thus M, चोपातीत्य the other MSS

५ प्राञ्चमायातयत्यथ (see m. •मायातयत्यथ), omitting the partic. and
 पञ्चशोचा M

सप्तपक्ष्यापदौ भुवनानु प्रथताः स्वाहेत्यथ स्विष्टकृता चरत्यथैतं
गर्भं यथाहृतं प्रतिपर्याहृत्योत्तरार्धं^१ आहवनीयस्य प्रत्यङ्म-
मायात्य भस्मनाभिसमूहति मही द्यौः पृथिवी च न इमं
यज्ञं भिमिच्छतां पिष्टतां नो मरीमभिरित्यध्वर्योरेतत्कोशमिश्रं

५ भवति^१ ब्राह्मणमुत्तरम् ॥ १४ ॥ यष्टः ॥

अजवश्या यक्ष्यमाणो भवति^१ स यान्यहान्यमेघसंपन्नानि
मन्यते तैव्याग्नेयमष्टाकपाशं निर्वपति^१ या^१ एता^१ ब्राह्मणा-
भिविहिता देवतास्तामामेनामेकस्यै देवताया आक्षभते^१
१ तस्या १ उपाकरणीययोरनुवर्तयत्या वायो भूष ऋषिपा इति^१

१० नियोजने ऽनुवर्तयत्याकूत्यै ता कामाय ता^१ समृधे^१ त्वेति^१
पर्यग्नौ क्रियमाणे पक्ष^१ किक्लिटाकारं जुष्टोति किक्लिटा ते
मनः प्रजापतये स्वाहा किक्लिटा ते प्राणं वायवे स्वाहा
किक्लिटा ते चक्षुः सूर्याय स्वाहा किक्लिटा ते श्रोत्रं धावा-
पृथिवीभ्याः स्वाहा किक्लिटा ते वाचः सरस्वत्यै स्वाहेत्यथैना-

१५ मन्तरेण चावालोत्करावुदीचीं जीयमानामनुमन्त्रयते त्वं
तुरीया वज्रिनी वशासि सकृद्यत्ना मनसा गर्भं आगमयत् ।
वशा त्वं वज्रिनी गच्छ देवान्सत्याः शन्तु यजमानस्य कामा
इत्युपासने ऽनुवर्तयत्यजासि रयिष्ठा पृथिव्याः सीदोर्ध्वान्त-

१ प्रतिपरिहृत्य • M

१ Thus M, वायो इत्य GU, ताया इत्य Bo, माधोत्रा H

१ तस्योपा • M.

१ om. M

रिचमुपतिष्ठस्व दिवि ते इहहा इत्यथासौ वर्षा जुहोति तन्तुं
 तन्वजजघो भानुमन्विहीत्यथासौ हविर्जुहोति मनघो हविरसि
 प्रजापतेर्तर्णे इत्यथास्या अयदानानां^१ प्राश्नाति गावाणां ते
 गावभाजो भूयाम्नेत्यय वै भवति तस्यै वा एतस्या एकमेवा-
 देवयजनं यदालम्बायामभ्रो भवति^२ यदालम्बायामभ्रः स्यादपु^३
 वा प्रवेशयेत्सर्वं वा प्राश्नीयादित्युत्सजमेतस्या अपु प्रवेशनमेते-
 नैवास्यै मन्त्रेणावदानानां प्राश्नापेतरदग्नावभुप्रहरेदिति बौधा-
 यनो^४ । अनुमिधायमेनामद्यादित्याश्नीगविरित्यय^५ वै भवति
 मा वा एषा अयाणमेवावहद्वा संवत्सरसदः सहस्रयाजिनो
 गृहमेधिगस्त एवैतया यजेरन्तेयामेवैवाप्तेति^६ तेषामु द्वै-
 नयैका^७ यजते^८ ॥ १५ ॥

अथातो जयानामेव होमो^९ जयान्होयनुपकल्पयते बाधकाः
 भुवं च भुवं ॥ बाधकां परिधीष्करमयं बर्हिर्वैभीदकमिध-
 मित्यय^{१०} दृषाग्निमुपसमाधाय गरमयं बर्हिं स्त्रीत्वां बाधका-
 ऽपरिधीऽपरिधाय वैभीदकमिधमभ्यज्य^{११} स्वाहाकारेणाभाधाय^{१२}
 बाधकेन भुवेशोपघातं जुहोति चित्तं च स्वाहा चित्तिश्च
 स्वाहेति अयोदश भुवाहृतीरपि वा बाधकेन भुवेशेन बाधकाः

१ अयदानानि M but cp. infra l. 7.

२ Thus MU, बौधायनो Be BG.

३ अययेद् 180 अयाद् M.

४ Thus MBG, तेषामुद्वैतनयैको Be U.

५ Thus M; *वैभीतक* the other MSS

- सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सर्वान्मन्त्रान्समनुद्रुत्य जुहोति चित्तं
 च चित्तिश्चाकूतं चाकूतिश्च विज्ञातं च विज्ञानं च मनश्च शक्त्वा-
 रीय दर्शय पूर्णमासश्च बृहच्च रथंतरं च प्रजापतिर्जयानिन्द्राय
 वृष्णे प्रायच्छदुयः श्रुतनाज्येषु तस्मै विग्रः समनमक्त सर्वाः स
 ५ उपः स हि इत्यो यभूव स्वाहेत्यप वै भवति देवासुराः
 संयत्ता आसन्त्स इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एताञ्जयाग्रा-
 यच्छत्तानजुहोततो वै देवा असुरगानजयन्त्यदजयन्तज्यामां
 जयत् ५ 'सर्धमानेनैते होतव्या' जयत्येव तां श्रुतनामिति
 ब्राह्मणमप्य वै भवति येन कर्मणैर्त्सितच होतव्या इति १ स
 १० यत्कर्मैर्त्सिदिद् १ मे समृध्येतेति तस्मिन्नभ्यातानाञ्जुडयादित्य-
 भ्यातानाज्येषुपकल्पयते पर्णमयः ५ सुवं च सुचं च पर्णमया-
 ग्परिधीगुग्गमयं बर्हिः पर्णमयमिधमित्यप्य वृथाग्निसुपसमा-
 धाय गुग्गमयं बर्हिं स्त्रीत्वा पर्णमयाग्परिधीग्परिधाय पर्ण-
 मयमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभाधाय पर्णमयेन सुवेणोपघातं
 १५ जुहोत्यग्निर्भूतानामधिपतिः स भावत्विति सप्तदश सुवाडती-
 र्जित्वा वाचयति पितरः पितामहा इत्यपि वा पर्णमयेन सुवेण
 पर्णमयाः ५ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सर्वान्मन्त्रान्समनुद्रुत्य
 ङ्त्वान्ततो वाचयति पितरः पितामहा इत्यप्य समस्तानामेव
 होमो १ ऽभ्यातानानेवाद्ये जुडयादय जयागय राश्रुततो १
 १० ब्राह्मणमुत्तरम् १ ॥ १६ ॥ सप्तमः ॥

अथ वै भवति राष्ट्रकामाय होतव्या इति ^१ राष्ट्रकामाय
 होय्यक्षुपकन्ययते ग्रम्यापरिधीनित्यर्थः ^२ वृषाग्निमुपममाधाय ग्र-
 म्यापरिधीन्परिधाय निशायाः ग्रम्यापरिधी द्विः स्वाहाकारः
 राष्ट्रभृतो जुहोत्यृतापाकृतधामेति ^३ राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो ^४ राष्ट्रे-
 णैवास्मै राष्ट्रमवरुद्धे ^५ राष्ट्रमेव भवतीति ब्राह्मणमर्थं वै भव- ९
 त्यात्मने होतव्या इत्यात्मने होय्यवृषाग्निमुपममाधाय निशायाः
 ग्रम्यापरिधी द्विः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोति ^६ राष्ट्रं वै
 राष्ट्रभृतो ^७ राष्ट्रं प्रजा ^८ राष्ट्रं पशवो ^९ राष्ट्रं यच्छ्रेष्ठो भवति
 राष्ट्रेणैव राष्ट्रमवरुद्धे ^{१०} वसिष्ठः समानानां भवतीति ब्राह्मण-
 मर्थं वै भवति ग्रामकामाय होतव्या इति ^{११} ग्रामकामाय १०
 होय्यधिदेवने वृषाग्निमुपममाधाय निशायाः ग्रम्यापरिधी
 द्विः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोति ^{१२} राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो
 राष्ट्रं सजाता ^{१३} राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रं सजातानवरुद्धे ^{१४} ग्राम्येव
 भवतीति ब्राह्मणमर्थं वै भवत्यधिदेवने जुहोत्यधिदेवन एवास्मै
 सजातानवरुद्धे ^{१५} ■ एनमवरुद्धा उपतिष्ठन्त इति ब्राह्मणमर्थं १६
 वै भवति रथमुख ओजस्कामस्य होतव्या इत्योजस्कामस्य
 होय्यक्षुपर्ध्वग्री रथमुखं प्रयच्छ ^{१७} निशायाः ग्रम्यापरिधी द्विः
 स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोत्योजो वै राष्ट्रभृत ^{१८} ओजो रथ
 ओजसैवास्मा ओजो ऽवरुद्ध ^{१९} ओजस्येव भवतीति ब्राह्मणमर्थं

१ Thus MGB, ग्रम्यापरि० U Be.

२ *कामाय MSS exc M.

३ परिशुद्ध MSS exc M. ~५

वै भवति यो राश्ट्रादपभृतः स्वात्तसौ होतव्या^१ यावन्तो ऽस्य
 रथाः सुस्ताम्न्याद्युद्धमिति^२ राश्ट्रमेवासौ युनक्तीति ब्राह्मण-
 मय वै भवत्याहुतयो वा एतस्याहुता यस्य राश्ट्रं न कल्पते^३
 खरयस्य दक्षिणं चक्रं प्रवृद्धा नाडीमभिजुहुयादिति^४ स^५ खरय-
 ५ सैव दक्षिणं चक्रं प्रवृद्धोपर्यग्नौ रयनाडीं प्रवृद्धा^६ निग्रायाः
 ग्रन्थापरिधौ द्विः स्वाहाकारः^७ राश्ट्रभृतो जुहोत्याहुतीरेवास्य
 कल्पयति^८ ता अस्य कल्पमाना राश्ट्रमतुकल्पत इति
 ब्राह्मणम्^९ ॥ १७ ॥

अथ वै भवति संग्रामे संयत्ते होतव्या इति^१ संग्रामे
 १० संयत्ते होयस्युपकल्पयते मान्भुकमिभ्रमित्ययं प्रत्यमिभ्रमिभ्रमुप-
 समाधाय मान्भुकमिभ्रमभ्यस्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय निग्रायाः
 ग्रन्थापरिधौ द्विः स्वाहाकारः^२ राश्ट्रभृतो जुहोत्याहुता एव
 प्रतिवेष्टमाना अग्निनाणामस्य सेनां प्रतिवेष्टयन्तीति ब्राह्मण-
 मय वै भवति ॥ उन्नाद्येत्तसौ होतव्या इत्युन्नात्ताय होयस्युप-
 १५ कल्पयते नैययोधमौदुम्बरमायत्यं स्वाधमिभ्रमित्ययं वृषाग्नि-
 सुपममाधायैतमिभ्रमभ्यस्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय निग्रायाः
 ग्रन्थापरिधौ द्विः स्वाहाकारः^३ राश्ट्रभृतो जुहोत्येते वै गन्ध-
 र्वाक्षरशः^४ गृह्णाः^५ स एवेनानायतने श्रमयतीति ब्राह्मणमय वै
 भवत्याभिचरता प्रतिलोमः^६ होतव्या इत्यभिचरन्तीत्यस्वहत^७

१ only given by M.

२ प्रवृद्धा M Be, प्रवृद्ध the other MSS

३ . . . १ (p 181, 2) left out in M

४ probably read इति नौधमिचरन्तीति० ।

हरिणे प्रदरे वाशुतोऽर्वांशो वृथाग्रिमुपसमाधाय निशायाऽ
 ग्रन्थापरिधौ द्विः स्वाहाकारः^१ राट्भृतो^२ जुहोति^३ यदाचः
 क्रूरं तेन वषट्करोति^४ वाच एवेनं क्रूरेण प्रवृत्ति^५ ताजगार्ति-
 माच्छन्तीति ब्राह्मणमर्थं वै भवति यच्च कामयेताद्याधमाददी-
 येति तस्य सभायासुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत इति दृष्टानि
 मंडलौयादिति^६ स यच्च कामयेताद्याधमाददीयेति तस्य
 सभायासुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत इति दृष्टानि मंडलौयाद्यै-
 नान्यादाय हरती^७ दमदमसुय्यामुय्यायणप्रासाद्य^८ हरामीत्याहा-
 चाद्यमेवाद्य हरति^९ पद्भिर्हरतीति ब्राह्मणमर्थेनाणि स्वर्गा
 वा सभायाऽ स्त्रेषु वामाग्येभ्यस्त्रिजति^{१०} प्रजापतिमेवाप्राधाद्य-
 मादायतंशो ऽग्रा अनुप्रयच्छन्तीति ब्राह्मणमर्थं वै भवति यो
 ज्येष्ठबन्धुरपभृतः स्यात्तः^{११} सखे ऽवधाय ब्रह्मोदनं चतुःशरावं
 पक्षा तस्मै होतव्या इति^{१२} स यो ज्येष्ठबन्धुरपभृतः स्यात्तः^{१३} सखे
 ऽवधाय ब्रह्मोदनं चतुःशरावं पक्षा निशायाऽ ग्रन्थापरिधौ
 द्विः स्वाहाकारः^{१४} राट्भृतो जुहोति^{१५} वरं वै राट्भृतो^{१६} वरं
 सखे^{१७} वरंणैवेनं वरं समानानां गमयतीति ब्राह्मणमर्थं वै
 भवति चतुःशरावो भवति^{१८} दिखेव प्रतितिष्ठति^{१९} क्षीरे
 भवति^{२०} रुचमेवास्मिन्दधात्युद्धरति गृहत्वाय^{२१} सर्पिष्याम्भवति
 मेधत्वाय^{२२} चत्वार आर्षेयाः प्राश्नन्ति^{२३} दिग्रामेव ज्योतिषि
 जुहोतीति ब्राह्मणम्^{२४} ॥ १८ ॥

१ •कारेण the MSS

१ (p 183, 17) १...१ left out in M.

- अथ वै भवति देविका निर्वपेत्प्रजाकाम इति^१ प्रथमं
धातारं प्रजाकामस्य करोति^१ प्रथमं पशुकामस्य^१ मध्यतो
षामकामस्य^१ मध्यतो ज्योगामयाविनः^१ प्रथमं यक्ष्यमाणस्थी-
न्ममीजानस्य^१ प्रथमं मेधाकामस्य^१ मध्यतो हक्कामस्य^१ ता
५ वा एताः चीरे शृता भवन्ति^१ ता यत्सह सर्वा निर्वपेद्दीश्वरा
एनं प्रदहो^१ हे प्रथमे निरूप्य धातुसृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे
निर्वपेत्तथैनं न प्रदहन्तथो यस्मै कामाय निरूप्यते तमेवाभि-
पाप्नोतीति ब्राह्मणमंथ वै भवति यत्सायंप्रातरग्निहोचं जुहो-
त्याहुतीष्टका एव ता उपधत्ते यजमानो^१ श्वोराचाणि वा
१० एतस्तेष्टका ■ चाहिताग्निर्यत्सायंप्रातर्जुहोत्यश्वोराचाण्येवास्तेष्टकाः
हलोपधत्ते^१ दश समानञ्ज जुहोति^१ दशाक्षरा विराद्धिराज-
नेवास्तेष्टका हलोपधत्ते^१ श्वो विराज्येव यज्ञमाप्नोति^१ चित्वा-
क्षित्यो ऽस्य भवति^१ तस्माद्यच्च दशोपित्वा प्रयाति तद्यज्ञ-
वास्त्ववास्त्वैव तद्यत्ततो स्वाचीनमिति^१ स यच्च दशोपित्वा
१५ प्रयास्यन्नवति तदग्निष्ठे ऽग्नौ समवग्रमयन्ते^१ यदस्य^१ समवग्र-
मयितव्यं^१ भक्त्यवास्त्वैव तद्यत्ततो स्वाचीनः^१ बद्रः खलु वै
वाप्तोप्यतिर्यदङ्गत्वा वाप्तोप्यतीयं प्रयायाद्बुद्ध एनं भूत्वाग्नि-
रनूत्याय हन्यादाप्तोप्यतीयं जुहोति^१ भागधेयेनैवैनं ग्रमयति^१
भार्तिमार्ष्टति यजमान इति ब्राह्मणमंथ वै भवति यद्युक्ते
२० जुहुयाद्यथा प्रयाते वास्त्वावाहुतिं जुहोति तादृगेव तद्यद्युक्ते

जुहुयाद्यथा चेम आहुतिं जुहोति तादृगेव तदेकतमस्य
 वास्तोष्पतीयः आदक्षिणो पुक्तो भवति मथोऽपुक्तो^१ ऽप
 वास्तोष्पतीयं जुहोतीति^१ च यत्र दक्षिणो पुक्तो भवति मथो
 ऽपुक्तताप्रत्याप्तेर्चा^१ पर्यगम्याः शुचि चतुर्थीतं गृहीत्वाहव-
 नीये वास्तोष्पतीयं जुहोति^१ वास्तोष्पते प्रतिजानीछाग्रानि-
 त्यमुद्रुत्य वास्तोष्पते शम्भवा मशमदा त इति जुहोत्यथैताः
 शुषमुपनिधाय मथं पुक्ता प्रपाद्युभयमेवाकर्षणपरिवर्तनेवैतः
 शमयतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यदेकया जुहुयाद्विंशोमं
 कुर्यात्पुंरोनुवाचामनूय चाज्यया जुहोति मदेवमायेति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यद्वुत आदध्याद्रुद्रं गृह्णान्वारोहयेचंद- १०
 रक्षाणान्यमंप्रक्षाय प्रयायाद्यथा यज्ञवेगमं वादहनं वा तादृगेव
 तदेवं ते योनिर्धमिय इत्यरण्योः समारोहयत्येष वा अग्ने-
 र्द्योनिः^१ स एवेनं योमी समारोहयत्येषो रक्ताऊर्ध्वदरण्योः
 समारोहो नग्नेदुदध्याग्निः सोदित्पुनराधेयः आदिति^१ या ते
 अग्ने यज्ञिया तनूस्त्वेष्वारोहेत्यात्मनश्मारोहयत इति^१ म ११
 आत्मनश्मारोहयते या ते अग्ने यज्ञिया तनूस्त्वेष्वारोहात्मा-
 त्मानमश्वा वसूनि हवउजग्ने नर्वां सुहृणि । यज्ञो भूत्वा
 यज्ञमासीद खं योनिं जातवेदो भुव आशायमानः पृथय
 एहीत्यथेनमुपावरोहयत उपावरोह जातवेदः पुनस्तं द्विषेथो
 ह्यं वध नः प्रजान् । आयुः प्रजाः रयिमप्यासु धेद्यजतो १०

१ Thus MOUR Bhar.; अपादेर्चा Be. This word occurs also in
 the Baudh pārmedhasāstra (p 13, 1)

दौदिहि नो दुरोण इति ^१ यजमानो वा अग्रेयोनिः ^१ स्वायामेवैनं
योन्याः समारोहयत इति ब्राह्मणम् ^१ ॥ १६ ॥ अष्टमः ॥

- सक्तो ऽन्वारम्भो ^१ ऽथ वै भवत्युषसो वा इन्द्रं प्रत्यक्षं नाप-
श्यन्तं वसिष्ठः प्रत्यक्षमपश्यत्सो ऽममौद्वाह्यं ते वक्ष्यामि यथा
५ तत्पुरोहिताः प्रजाः प्रजनिष्यन्ते ऽथ मेतरेभ्य ष्विभ्यो मा
प्रवोच इति ^१ तस्मा एतान्सोमभागानवधीर्त्ततो वसिष्ठपुरोहिताः
प्रजाः प्राजायन्तेति ^१ तस्मादाहुर्वासिष्ठं ब्रह्मत्वमिति ^१ स यचाष्ट
ब्रह्मन्सोऽयामः प्राजास्तारिति तद्ब्रह्मा ^१ प्रसूति देव षवितरित्येतां
प्रतिपदं कृत्वा रन्धिरसि जयाय त्वा चयं जिन्वेत्येतास्तुवाक-
१० स्तैकैकमुपादाय प्रसूति ^१ स एवमेव प्रसुवन्नादग्भिरग्निष्टोमं
प्रसूति चयोदग्भिरत्यग्निष्टोमं पञ्चदग्भिरद्व्यष्ट्यः षोडशभिः
षोडशिनः सप्तदग्भिर्वाजपेयमेकाक्षचिः शतातिराष्टः सवै-
रतोर्यामः ^१ स यच रायंतराय सन्धये प्रमर्षन्ति तदाह वसुको
ऽसि वेपथिरसि वक्षष्टिरसूति ^१ स एवमेव प्रसूत्यातोर्यामा-
१५ दधातोः ^१ ऽतिकमाणामेवाभिचरग्भाद्व्यवाग्स्यर्धमानो ऽभिचर-
णीयग्निन्धान्यायात्य संवत्सरमेतैः क्रमैः क्रमेताग्निना देवेन श्रुता
जयामि गायत्रेण छन्दसा चिष्टता सोमेन रथंतरेण साक्षा
वषट्कारेण वज्रेण पूर्वज्ञान्भाद्व्यानधरान्मादयाम्यत्रैनाग्वाधे
प्रत्येनामुदे ऽस्मिन्वये ऽस्मिन्भूमिजोमे वो ऽग्रान्नेष्टि यं च यथं
२० दिभ्यो विष्णोः क्रमेणात्येनाग्नामीन्द्रेण देवेन श्रुता जयामि

१ तद् १५ left out in all MSS exc M.

१ प्रसूत्यतोर्या० M

जुहुयाद्यया चेम आहुतिं जुहोति तादृगेव तदङ्गतमस्य
 वासोप्यतीयः स्यादक्षिणो युक्तो भवति सव्यो ऽयुक्तो^१ ऽथ
 वासोप्यतीयं जुहोतीति^१ स यत्र दक्षिणो युक्तो भवति सव्यो
 ऽयुक्तस्तत्प्रत्याच्छेदां^१ पर्णमप्याः सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा हव-
 नीये वासोप्यतीयं जुहोति^१ वासोप्यते प्रतिजानीह्यस्य नि- ५
 त्यनुद्भूत्य वासोप्यते श्रग्मया सः सदा त इति जुहोत्यवेताः
 सुवसुपनिधाय सव्यं युक्ता प्रयात्युभयमेवाकरं परिवर्गमेवैतः
 श्रमयतीति ब्राह्मणमंथ वै भवति यदेकया जुहुयाद्विंशोमं
 सुपात्पुंरोहवत्प्रवामनूच्य घाम्यया जुहोति सदेवलायेति
 ब्राह्मणमंथ वै भवति यद्भुत आदथाद्भुदं गृह्णामग्यारोहयेत्- १०
 वक्ष्याम्यमं प्रक्षाय प्रयाद्याद्या यक्षवेग्रसं वादहनं वा तादृगेव
 तदयं ते योनिर्हन्विय इत्यरण्योः समारोहयत्येष या अग्ने-
 र्योनिः^१ स एवैतं योनी समारोहयत्यथो खल्वाङ्ग्यंदरण्योः
 समाकृढो नग्नेदुदस्याग्निः सीदित्पुनराधेयः स्यादिति^१ या ते
 अग्ने यज्ञिया तनूस्तयेद्धारोहेत्यात्मन समारोहयत इति^१ स १५
 आत्मन समारोहयते या ते अग्ने यज्ञिया तनूस्तयेद्धारोहात्मा-
 त्मानमच्छा वसूनि ह्यष्टवसो नयां पुरुषि । यज्ञो भूत्वा
 यज्ञमासीद् स्रं योनिं जातवेदो भुव आश्रायमानः यस्य
 एहीत्येनमुपावरोहयत उपावरोह जातवेदः पुनस्त्वं देयेभ्यो
 यज्यं वह नः प्रजानन् । आयुः प्रजाः रयिमस्यासु धेह्यजसो १०

१ Thus MGUB Bhav ; प्रयादेश्वा Be. This word occurs also in
 the Baudh pārmedhasūtra (p 13, 1)

दीदिहि नो दुरीण इति ^१ यजमानो वा अग्रेयोनिः ^१ स्त्रायामेवैनं
यो न्याः समारोहयत इति ब्राह्मणम् ^१ ॥ १६ ॥ अष्टमः ॥

- उक्तो ऽन्वारम्भो ^१ ऽय वै भवत्युपयो वा इन्द्रं प्रत्यक्षं नाप-
श्यन्तं वसिष्ठः प्रत्यक्षमपश्यत्सो ऽप्रवीक्षाच्छाणं ते वक्ष्यामि यथा
५ तत्पुरोहिताः प्रजाः प्रजनिष्यन्ते ऽय सेतरेभ्य ष्विभ्यो सा
प्रवोच इति ^१ तस्मा एतान्स्त्रोमभागात्प्रवीक्षन्तो वसिष्ठपुरोहिताः
प्रजाः प्राजायन्तेति ^१ तस्मादाहुर्वासिष्ठं ब्रह्मत्वमिति ^१ स यथाह
ब्रह्मन्स्त्रोव्यामः प्रगाहिरिति तद्ब्रह्मा ^१ प्रमौति देव सवितरित्येतां
प्रतिपदं हत्वा रश्मिरसि चयाय त्वा अयं जिनेत्येतन्नाहुवाक-
१० सैकैकमुपादाय प्रमौति ^१ स एवमेव पञ्चवन्दादग्भिरग्निष्टोमं
प्रमौति अयोदग्भिरत्यग्निष्टोमं पञ्चदग्भिरुक्थ्यः षोडशभिः
षोडशिनः सप्तदग्भिरवाजपेयमेकाक्षचिः श्रुतातिराजः सवै-
रतोयामः ^१ स यत्र रायंतराय सन्धये प्रमर्षन्ति तदाह वसुको
ऽसि वेपथिरसि वस्यष्टिरसीति ^१ स एवमेव प्रमौत्याप्तोयामा-
११ दयातोः ^१ इतिक्रमाणमेवाभिचरन्नाहव्याम्सधमानो ऽभिचर-
णीयग्निस्त्रान्यायात्य संवत्सरमेतैः क्रमैः क्रमेताग्निना देवेन वृत्तना
जयामि गायत्रेण छन्दसा चिहृता स्त्रोमेन रयंतरेण साप्ता
वपङ्कारेण वज्रेण पूर्वजान्भ्रातृव्यान्धरान्पादयाम्यवैनाम्बाधे
प्रत्येनामुदे ऽस्मिन्धवे ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽग्रादेष्टि यं च वधं
१० दिभ्यो विष्णोः क्रमेणात्येनाम्कामामीन्त्रेण देवेन वृत्तना जयामि

१ तद् १० left out in all MSS. ex. M

१ प्रमौत्योर्वा० M

चैष्टुभेन रुन्दसा पक्षदग्नेन सोमेन दृष्टता सास्त्रा वषट्कारेण वज्रेण
 सहजाभ्राह्मव्यानधरान्पादयाम्यवैनान्बाधे प्रत्येनाक्षुदे ऽस्मिन्त्ये
 ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं दिशो विष्णोः
 क्रमेणात्येनाग्नकामामि^१ विश्वेभिर्देवेभिः पृतना जयामि जागतेन
 रुन्दसा सप्तदग्नेन सोमेन वामदेव्येन सास्त्रा वषट्कारेण वज्रेणा- १
 परजाभ्राह्मव्यानधरान्पादयाम्यवैनान्बाधे प्रत्येनाक्षुदे ऽस्मिन्त्ये
 ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं दिशो विष्णोः
 क्रमेणात्येनाग्नकामामीत्यपि वाभिचरणीयास्त्रिष्टुभुवर्ततापि
 वापोद्भूत्येतराग्नकमान्बन्धुत्वरमेतैः क्रमैः क्रमेर्ताक्तः शुक्रामन्विमो-
 रधिद्रवणमथातो ऽनोमोषाणामेव^२ वैश्वकर्मेणानि जुत्वा गार्ह- १०
 पत्य आज्यं विलाप्योत्पूय शुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा गार्हपत्ये
 जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने ॥ २० ॥

ये देवा यज्ञह्नो प्रचिष्यामध्यासते । अग्निमां तेभ्यो रक्षतु
 गच्छेम सुकतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा गार्हपत्य
 एव जुहोति ये देवा यज्ञसुषः प्रचिष्यामध्यासते । अग्निमां १५
 तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकतो वयः स्वाहेत्ययाग्रीधमभिप्रैत्याग्नम्
 मिषावरुणा वरेणा राचीर्णा भागो युवयोर्धो अस्ति । नाकं
 गृह्णानाः सुकतस्य लोके तृतीये शुद्धे अधि रोचने दिव
 दत्ययाग्रीधं जुत्वा शुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वायाग्रीधे जुहोत्यन्वारभ्ये

१, १ The two passages marked at the beginning and the close by
 १ and १ are left out by all the MSS. exc. M.

२ नोमो. MBG (see m.), नोमो. Be UG (pr. m.)

- यजमाने ये देवा यज्ञह्नोऽन्तरिक्षेऽध्यासते । वायुर्मा
 तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वाग्नीध्र एव जुहोति ये देवा यज्ञमुषोऽन्तरिक्षेऽध्यासते ।
 वायुर्मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्याहव-
 ५ नीयमभिप्रैति यास्ते रात्रौः सवितर्देवयानीरन्तरा छावा-
 प्रधिष्वी वियन्ति । गृह्यैश्च सर्वैः प्रजया न्वधे सुषो रक्षाणास्तृता
 रजाः सीत्याहवनीयं द्रुत्वा रुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये
 जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने ये देवा यज्ञह्नो दिव्यध्यासते । सूर्यो
 मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं
 १० गृहीत्वाहवनीय एव जुहोति ये देवा यज्ञमुषो दिव्यध्यासते ।
 सूर्यो मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्याहवनीय-
 सुपनिष्ठते धेनेन्द्राय समभरः पयाः सुत्तमेन हविषा जातवेदः ।
 तेनाग्ने त्वमुत वर्धयेमः सजातानः श्रेष्ठ आधेक्षेनमिति ।
 यज्ञह्नो वै देवा यज्ञमुषः सन्ति । त एषु लोकेष्व्यसत आददाना
 १५ विमघ्नाना यो ददाति यो यजते तस्य । ये देवा यज्ञह्नः
 प्रधिष्यामध्यासते ये अन्तरिक्षे ये दिवीत्याह्वेमानेव लोकाः-
 सीत्वा सगृहः सपशुः सुवर्म लोकमेतीति ब्राह्मणमपि वा
 तिस्र एव गार्हपत्ये जुहोति तिस्र आग्नीध्रे तिस्र आहवनीये ।
 ऽपि वा गार्हपत्याज्वपधनुर्देवाहवनीयादुक्तोदवमानीयेष्टि-
 २० रंतेतां लनीयां प्रवृत्ताकृतिं जुहोति सूर्यो मा देवो
 देवेभ्यः पातु वायुरन्तरिक्षाद्यजमानो ऽग्निर्मा पातु चक्षुषः

स्वाहेत्याभिषरश्चभुवे सभुवत्यायै कार्शयमयेन पाषेण पयो
 जुहोति सद्यः शूय सवितर्विद्यस्येण एतेभिः सोम नामभि-
 विधेम ते तेभिः सोम नामभिर्विधेम ते स्वाहेति^१ साचादप्य
 ददयं भित्ताम्नाणि परिकामयानै^२ मृणुते देवो तं भ्रातृव्य-
 मयं वेगास्तृजिगाः सार्धां स्यात्तमाह मास्य चमममनुप्रसृप-
 तादभिमर्शनं^३ करिष्यामीति^४ तस्यैतेनैव मन्त्रेण चमसं जुहु-
 यात्तमूर्ध्वोऽवाङ्वा^५ राजातिपवत^६ उज्जं पात्रीवतस्य^७ अयज-
 सुक्तमादित्ययदस्योद्धननमुक्ता^८ प्रायणीयस्य सुवाङ्गतिर्द्विदय-
 नीयस्योक्तं पूषस्योपस्थानम्^९ ॥ २१ ॥ नवमः ॥

उक्तानि पयोयजूष्यैवमेवेताः सुषो यथैतद्वाङ्मयमुक्तो १०
 दधिपयो^१ इय वै भवत्याज्ययदं गृहीयात्तेजस्कामस्येति^२
 बहिषो अन्तर्धायाज्ययदं गृह्णाति^३ सोमयदं गृहीयाद्वाङ्मयस्य-
 कामस्येत्वं^४ श्रुतुपसंगृह्णा सोमयदं गृह्णात्यथैतं महामतीये ऽग्नि
 प्राजापत्यमतिपाद्यं गृह्णाति ने कतुमपिष्टश्चन्ति विय इत्यनु-

१ Thus M; *कामयानैव Be, *जाययानोद B, *कामयानैव U; *काम-
 यानैव G (pr m), *जाययानैव G (sec m.) परिकामयानैर्निष्क्रामति (var.
 निष्क्रामयति) Bhav

२ Thus M Bhar.; एवं The other MSS

३ Thus M; *मुप्रसृपताद० BUG; *मुप्रसृपताद० Be.

४ Thus M; १६०. जाङ्वा राजानि० Be U वारादाहति०; G. वारा-
 दाहति, B वारीदाहति० ।

५ Thus (अयज०) M Be (cp viii. 14 योयाति), अयज० BU; अयज० G.

६ Corrected (उद्धन०) according to viii 9 s f (उद्धन्ति); उद्धादनन०
 MUGB, Be wholly con

- द्रुत्योपयाममृहीतो ऽमि प्रजापतये त्वा जुष्टं मृहामीति ^१ परि-
मृज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजापतये त्वेत्यथातः प्राणपद्याणा-
मेव स्रवणः ^२ संवत्स्रः राजानं पुञ्जीकृत्वा ^३ नवाःशूराश्च
आयातयत्ययं पुरो भुवस्तास्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो
१ गायत्री सामन्तो गायत्रियै गायत्रं गायत्रादुपाःशूराःशूरा-
मिष्टमिष्टतो रथंतरः रथंतरादसिष्ठ ऋषिः प्रजापतिमृहीतया
त्वया प्राणं मृहामि प्रजाभ्य इत्ययं दक्षिणा विश्वकर्मेति नव
दक्षिणायातयत्ययं ^४ पद्यादियत्रा इति नव प्रतीच आयात-
यतीदमुत्तरास्तुवरिति नवोदीच आयातयतीदमुपरि मति-
१० रिति नवोपरिष्टात्तदक्षिणं पर्यायातयति ^५ तानपानमृद्धिः
प्रत्यूहति प्राची दिगां वसन्त ऋतुनामग्निर्देवता ब्रह्मा द्रविणं
विष्टस्तोमः स उ पद्यदश्वर्तनित्ययिर्ययः हतमथानां पुरो-
धातो धातः सानग ऋषिरिति ^६ वाचयति पितरः पितामहाः परे
ऽवर इति ये पुरस्ताद्भवन्ति ^७ दक्षिणा दिगामिति ये दक्षिणतो
११ भवन्ति ^८ प्रतीची दिगामिति ये पद्याद्भवन्तुदीची दिगामिति
य उत्तरगो भवन्तुर्ध्वा दिगामिति य उपरिष्टात्तदक्षिणं
पर्यायातिता ^९ भवन्ति ^{१०} ते वा एते प्रायणीषोदयनीययोरेव

१ Thus (उञ्जी०) M, पुञ्ज BG, पुञ्ज Bo U

२ Thus M, दक्षिणायातयत्य० Be GU, B defect

३ Conjecturally, पद्याऽग्निना BG पर्यायातिना M पर्यातिग्निना U

४ दक्षिणातिना Be

नियुक्ता दशमे ऽहःसु^१ रात्रिष्वेष्ट्यग्निष्टोम^१ आगयाविन
उपसृतो वा गृहीयाद्गदो ह्येव भवति^१ ॥ २२ ॥ दशमः ॥

अथ वै भवत्युभये वा एते प्रजापतेरध्वसृज्यन्तेति ब्राह्मण-
मेव^१ युवः सुराममश्विनेति मौचामश्वामेव^१ भवत्यथ वै
भवतीयं वा अग्निहोषीयं वा एतस्य निषीदति यस्याग्निहोषी
निषीदति^१ तामुत्यापयेदिति^१ स यस्याग्निहोषी निषीदति
तामुत्यापयत्युदस्याद्देवदिति विंशहृष्यायुर्यं प्रपतावधान् । इन्द्राय
ह्यखती भागं मित्राय वरुणाय चेत्यथ वै भवत्यवर्ति वा एवै-
तस्य पाप्मानं प्रतिश्याय निषीदति यस्याग्निहोष्युपसृष्टा निषी-
दति^१ तां दुग्धा ब्राह्मणाय दद्याद्यस्यां माद्यादिति^१ स
यस्याग्निहोष्युपसृष्टा निषीदति तामेतदेव दुग्धा ब्राह्मणाय
ददाति^१ न चास्यात् ऊर्ध्वमन्नमत्यथ वै भवति शुचिवी वा
एतस्य पयः प्रविशति यस्याग्निहोषं दुह्यमानः स्कन्दति^१
तदभिमन्त्रयेतेति^१ स यस्याग्निहोषं दुह्यमानः स्कन्दति^१
तदभिमन्त्रयते^१ यदस्य दुग्धं शुचिवीमन्नं यदोषधीरयसर-
द्यदापः । पयो गृहेषु पयो अग्निचासु पयो वस्तेषु पयो अस्तु
तन्मयीत्याह^१ पय एवात्मगृहेषु पशुषु धत्ते^१ ऽप उपसृज-
त्यङ्घ्रिरेवैनदाप्रोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वै यज्ञस्यातै-
नानार्तः सः सृजत्युमे वै ते तर्ह्यार्च्यन्ते^१ आर्च्यन्ति खलु वा

१ Thus M, B and G (sec. m) om. अथि; तदुरात्रिष्वेष्ट्योम U,
तदतिरात्रे मन्त्रे ब्रह्मणो, तदुरात्रिष्वेष्ट्योम G (pr m).

- एतदग्निहोचं यदुद्धमानः स्कन्दति यदभिदुष्टादिति^१ । स
 यस्याग्निहोचं दुद्धमानः स्कन्दति नैनदभिदोग्नि^१ तदेव धादृ-
 क्कोदृक् च होतव्यमथान्यां दुग्ध्वा पुनर्होतव्यमनार्तेनैवार्तिं यज्ञस्य
 निष्करोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यद्युद्धृतस्य स्कन्देद्यत्ततो
 ४५ ज्ञत्वा पुनरेयाद्यज्ञं विच्छिन्द्याद्यं स्कन्देत्तन्निषद्य पुनर्गृहीया-
 दिति^१ स^१ यच्चैव स्कन्दति तदेव स्यात्सीं निधायानिग्रिष्ट-
 मानीय पुनरभ्युक्षीय तदेव धादृक्कोदृक् च होतव्यमथान्यां
 दुग्ध्वा पुनर्होतव्यमनार्तेनैवार्तिं यज्ञस्य निष्करोतीति ब्राह्मणमथ
 वै भवति नि वा एतस्य यज्ञस्किञ्चित् यस्याग्निहोचे ऽधिश्रिते
 १० शान्तरा धावति^१ रुद्रः खलु वा एष यदग्निर्यद्गामव्यावर्तये-
 द्बुद्धाय यज्ञनपिदद्यादपशुर्वजमानः स्यात्सदपो ऽश्वतिपिद्वेद-
 नाद्यमग्नेरापो ऽनाद्यमाभ्यामपिदध्याद्गार्हपत्याद्भस्मादायेदं विष्णु-
 विंशक्रम इति वैष्णव्यर्चाहवनीयाद् ध्वंसयसुद्वेदिति^१ स
 वैष्णव्यर्चाहवनीयाद् ध्वंसयसुद्वेदिति^१ यज्ञो वै विष्णुर्वज्रैव
 १५ यज्ञः संतनोतीति ब्राह्मणमथ भस्मना शुनः पदमपिवपति
 शान्त्या इति ब्राह्मणम् ॥ २३ ॥

- अथ वै भवति नि वा एतस्याहवनीयो गार्हपत्यं कामयते
 नि गार्हपत्य आहवनीयं यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिषो-
 चति^१ दर्भेण हिरण्यं प्रवथ्य पुरस्ताद्वरेदथाग्निमथाग्निहोच-
 १० मिति^१ स यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिषोचति दर्भेण

१ Thus M, तदभिदु. B Bo G, न तदभिदु. U.

१ om Bo U.

हिरण्यं प्रवध्य परिकर्मी पूर्वं प्रतिपद्यते ऽन्वग्राह्येण आर्पेय
 दध्नेनाम्बगात्मनाग्निहोत्रेणाप्येतद्विरण्यमाहवनीयस्यायतने साद-
 यित्वापोद्धृत्य हिरण्यं प्रदक्षिणमावृत्त्येवं प्रतिष्ठापयत्यथ वै
 भवत्यग्निहोत्रमुपसाद्या तमितोरासीत । अतमेव हतमनुधियते ।
 ऽन्नं वा एष आत्मनो गच्छति यस्याम्यत्यन्तमेव यज्ञस्य गच्छति १
 यस्याग्निमनुद्धृत्य सूर्यो ऽभिनिक्षीपति । पुनः समन्य जुहो-
 त्यन्तेनैवान्नं यज्ञस्य निष्करोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति वरुणो
 वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति यस्याग्निमनुद्धृत्य सूर्यो ऽभिनिक्षीपति ।
 वारुणं चरुं निर्वपेत्तेनैव यज्ञं निष्क्रीयीत इति ब्राह्मणमथ वै
 भवति नि वा एतस्याहवनीयो गार्हपत्यं कामयते नि गार्ह- २
 पत्य आहवनीयं यस्याग्निमनुद्धृत्य सूर्यो ऽभ्युदेति । चतुर्गृही-
 तमाज्यं पुरस्ताद्भूरेदयाग्निमयाग्निहोत्रमिति । स यस्याग्निमनु-
 द्धृत्य सूर्यो ऽभ्युदेति चतुर्गृहीतेग्राव्येन परिकर्मी पूर्वं प्रति-
 पद्यते ऽन्वग्राह्येण आर्पेय दध्नेनाम्बगात्मनाग्निहोत्रेणाप्येतदाज्य-
 माहवनीयस्यायतने सादयित्वापोद्धृत्याज्यमप्येवं प्रतिष्ठापयत्यथ १३
 वै भवति परासी वा एतस्य युष्कन्ती युष्कति यस्याग्निमनु-
 द्धृत्य सूर्यो ऽभ्युदेत्युषाः केतुना जुषतां यज्ञं देवेभिरन्वितम् ।
 देवेभ्यो मधुमत्तमं स्वाहेति प्रत्यद्विपद्याव्येन जुहुयात्प्रतीची-
 मेवाक्षौ विवाधयतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्यग्निहोत्रमुपसाद्या
 तमितोरासीत । अतमेव हतमनुधियते । ऽन्नं वा एष आत्मनो १४
 गच्छति यस्याम्यत्यन्तमेव यज्ञस्य गच्छति यस्याग्निमनुद्धृत्य सूर्यो
 ऽभ्युदेति । पुनः समन्य जुहोत्यन्तेनैवान्नं यज्ञस्य निष्करोतीति

- ब्राह्मणमथ वै भवति मित्रो वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति यस्याग्नि-
 मनुद्धृतं सूर्यो ऽभ्युदेति^१ मैत्रं चरं निर्वपेत्तेनैव यज्ञं निष्क्रीणीत
 इति ब्राह्मणमथ वै भवति यस्याहवनीये ऽनुदाते गार्हपत्य
 उदायेयदाहवनीयमनुदाय गार्हपत्यं मन्येदिति^२ न्याहुः^३ यमस्यै
 १ जमयेद्यदे यज्ञस्य वास्तव्यं क्रियते तदनु वज्रो ऽवचरति^४ यत्पूर्व-
 मन्ववस्येदास्तथमग्निमुपासीत^५ वज्रो ऽस्य पशुघातुकः स्वादा-
 हवनीयमुदाय गार्हपत्यं मन्येदिति^६ स आहवनीयमुदाय
 गार्हपत्यं मन्यतीतिः प्रथमं जज्ञे अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः ।
 स मायनिद्या चिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हव्यं वक्षतु प्रजामन्निति^७
 १० हन्तोभिरेवैजं स्वाद्योनेः प्रजमयतीति ब्राह्मणमथ वै भवति
 गार्हपत्यं मन्यति^८ गार्हपत्यं वा अन्वाहिताग्नेः पशव उपतिष्ठन्ते^९
 स यदुदायति तदनु पशवो ऽपकामनीत्येनमुपतिष्ठत इषे
 रय्यै रमस्य महसे शुक्वाचोर्जे पत्यावेत्येनमुपसमिद्धे चारस्वतौ
 त्वोत्सौ समिन्धाताः ससावधि विराडधीति^{१०} ॥ २४ ॥
- १५ अथ वै भवति वज्रो वै चक्रं^{११} वज्रो वा एतस्य यज्ञं
 विच्छिनन्ति यस्यागो वा रथो वाभ्यरात्री चात्याहवनीयमुदाय,
 गार्हपत्यादुद्धरेदिति^{१२} स आहवनीयमुदाय गार्हपत्यादिभ्य-
 मुद्धरति यद्ग्रे पूर्वं प्रष्टतं पदं हि ते सूर्यस्य रश्मीनन्वाततान ।
 तत्र रयिष्ठामनुसंभरैतं सं नः सृज सुमत्या वाजवत्येति^{१३} पूर्व-
 १० पैवास्य यज्ञेन यज्ञमनुसंतनोतीति ब्राह्मणमथैनमुपनिष्ठते त्वमग्ने
 सप्रया अग्नि जुष्टो होता वरेण्यः । तया यज्ञं वितन्वत इत्यग्निः
 सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञं संतनोतीति ब्राह्मणमथाग्रये

पथिष्ठते पुरोडागमष्टाकपालं निर्वपत्यन्वाहार्यमासाद्यानद्वाहं
 ददाति' सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते' इय वै भवति यस्य प्रातः-
 सवने सोमो ऽतिरिच्यते माध्यंदिनः सवनं कामयमानो
 ऽभ्यतिरिच्यत इति' स' प्रातःसवने सोमे ऽतिरिक्ते प्राढायन्नाह
 होतुयमसमगून्त्रयध्वमुजेतः सर्वं एव राजानमुन्त्रय मातिरीरिच
 इति' होद्वचमसमेव प्रथममुन्त्रयन्ति यथोपपादमितरान्सर्वं
 एव राजानः समुन्नीयोत्तरवेद्याः सःसादयन्त्येषा उपसृज्य
 वह्निषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति'
 सुवते' तदेतद्वायवः साम पश्चदशं गौर्धयति..सूक्तामिति
 धयदतीषु कुर्वन्ति' होच एषोत्तमेनिकामयते नि गार्ह- १०
 ऊर्ध्वमेय वै भवति यस्य माध्यंदिने स' ऽभ्युदेति' चतुर्गृही-
 त्वादित्यं तृतीयसवनं कामयमानो ऽभ्यतिरिच्य यस्याग्निमनु-
 माध्यंदिने सवने सोमे ऽतिरिक्ते प्राढायन्नाह इ' पूर्वः प्रति-
 जयध्वमुजेतः सर्वं एव राजानमुन्त्रय मातिरी-
 होद्वचमसमेव प्रथममुन्त्रयन्ति यथोपपादमितरान्सर्वं
 राजानः समुन्नीयोत्तरवेद्याः सःसादयन्त्येषा उपसृज्य
 वह्निषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति'
 सुवते' तदेतद्गौरीवीतः साम इति

संय वै भवति यस्य दृतीयसवने सोमो ऽतिरिच्येतोक्थ्यं
 कुर्वीत' यथोक्थ्ये ऽतिरिच्येतातिराचं कुर्वीत' यथातिराचं
 ऽतिरिच्यते तं वै दुष्प्रज्ञानमित्यतिराचं ऽतिरिक्ते प्राङ्गघघ्नाह
 होतुसममममूचयध्वमुचेतः सर्वत्र एव राजानमुचय मातिरौ-
 १ रिच इति' होदचमघमेव प्रथममुचयन्ति यथोपपादमितरा-
 चं सर्वत्र एव राजानः समुद्योयोत्तरवेद्याः स्रष्टादयन्तपाप
 उपस्पृग्य बहिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यह् द्रुत्वा सोचमुपा-
 करोति' सुवते' तदेतद्द्रुत्सामैकविंशं वैष्णवीषु त्रिपि-
 विष्टवतीषु कुर्वन्ति' होष एषोत्तमेति प्राङ्गः' नमानमत

२० ऊर्ध्वम्' ॥ २५ ॥

इति तु छन्दोगवस्तुष्वेव कामयमानेषु' ते चेद्य कामपेर-
 ग्रातःसवने ऽतिरिक्ते याः स्यात्सोमस्तः राज्ञे ऽतिप्रिष्टाय
 मन्यते तस्या उपरिष्टादाययणमानीयाधस्तादुपगृह्णाति' चिर-
 भिविद्यन्दपति' सो ऽभिविद्यन्दमानः सर्वं आचयणः संपद्यते'

११ तं चिरभिहिंस्त्य परिमृज्य वादयति' माध्यन्दिने सवने ऽति-
 रिक्ते तपैव याः स्यात्सोमस्तः राज्ञे ऽतिप्रिष्टाय मन्यते तस्या
 उपरिष्टादाययणमानीयाधस्तादुपगृह्णाति' चिरभिविद्यन्दपति'
 सो ऽभिविद्यन्दमानः सर्वं आचयणः संपद्यते' तं तपैव चिर-
 भिहिंस्त्य परिमृज्य वादयति' दृतीयसवने ऽतिरिक्ते चारि-
 १० योजममेवावाभिविद्यन्दयति' न हि पुनर्ध्वं विद्यते' ऽपातो

भुवश्चैव^१ परिहोणस्य^२ मीमांशस्यैन्द्राग्निभ्यामेनमृग्भ्यां परिगृह्य
 जुहुयादिन्द्राग्नौ^३ वै देवानां पुनःपुनरभ्युपाकारं^४ यजाम
 इत्येतदेकमाग्निमीभ्यामेनमृग्भ्यां, परिगृह्य जुहुयादग्निनौ वै^५
 देवानां भिषजौ ताभ्यामेवासौ भेषजं करोतीत्येतदेकं^६
 वैष्णवीभ्यामेनमृग्भ्यां परिगृह्य जुहुयाद्यद्वै यज्ञम्यातिरिच्यते^७
 विष्णुं तच्छिपिविष्टमभ्यतिरिच्यत इत्येतदेकमवभृथेनैमं
 चक्षुभ्यवहरेद्यं मेऽन्यानि सोमलिप्तानि पाषाण्येवं म एव
 भवित्यतीत्येतदेकं^८ बर्हिपैमं महाभ्युपोपेदेष्ट वा अग्निर्वैश्या-
 नरो यत्प्रदायो^९ । अथ एव वैश्यामराय गृह्यते^{१०} भुव एवमग्नौ
 वैश्यामरे ऊतो भवित्यतीत्येतदपरमं पुनर्दीयते^{११} यज्ञो ह^{१२}
 वै यज्ञस्य प्रायश्चित्तिरिति^{१३} त्वेकाहयाजिनो^{१४} । अथ सन्निष्ठां^{१५}
 मार्जांक्षीये^{१६} परियन्दं^{१७} नियन्दनवन्तं^{१८} कृत्वा तदेमं निमयन्ति^{१९}
 यो भूते हि ते सोयन्तो^{२०} भवन्ति^{२१} ॥ २६ ॥ एकादशः ॥

उक्तः सः सवो^{२२} । अथ वै भवत्यार्तिं वा एते नियन्ति येषां
 द्वौचितानां प्रमीयते^{२३} तं यदववर्ज्युः क्रूरकृतानि वैषां लोकः^{२४}

१ भुवस्य परिहोणस्येन M.

२ इन्द्रो is o. इन्द्राग्नौ all etc. M

३ Thus MGU; •अभ्युपाकारं Be; II om. अपि।

४ च Be.

५ Thus M Be; द्वैव the other MSS.

६ •रितौ again most of the MSS.

७ Thus MB Bhav, मार्जांक्षीयोपरिविष्टमभ्यतिरिच्यतं Be UG (pr. m.);
 मार्जांक्षीये परिविष्टमभ्यतिरिच्यतं II (sec. m.).

८ Thus MU; भोषन्तो Be BQ.

- स्यादाहर दहेति ब्रूयादिति ^१ दोषितं चेदुपतपदिन्देदाग्नी-
 धीयशयनो^२ ह^३ भवति ^४ तदस्मै मवानाहरन्ति यावदक्षं भवाय
 मन्यते ^५ च यद्यहानदो^६ भवति पुनरैति ^७ यद्यु वै मैति
 सर्वभ्यो ऽग्निभ्यो ऽङ्गाराभिर्वत्यांरक्षोरग्नौऽममारोहान्तरेण
 ५ चात्वालोत्करावुदङ्गुपनिर्गत्य तेनैवं दहेयुस्तं चिराचेण श्रौतीकत्वा
 संचित्युत्ते तथाकृतेन^८ षड्विंशत्यां^९ काङ्क्षेयुरथ षष्ठ्यित्ते
 षडहे ऽस्यिकुम्भं^{१०} याचति ^{११} तस्मिन्संचितमवधाय तं दक्षिणतो
 वेद्यै निधाय सर्पराश्या चर्या सुयुरिचं^{१२} वै सर्पतो रात्र्या
 एवैनं परिददति ^{१३} व्युद्धं तदित्याहुर्गन्धतमननुग्रहमिति ^{१४}
 १० होता मधमः प्राचीनावीती भाजांस्तोयं परीयाद्यामीरतुमुव-
 न्सर्पराश्रीनां^{१५} कौतंवेदिति ^{१६} तेषां तथा परीतानामध्वर्युर्जघन्यः
 पर्येत्यथ यज्ञोपवीतं कृत्वा यचेतं चिः पुनः प्रतिपरिचयन्ति ^{१७} तेषां
 तथा परीतानामध्वर्युः पूर्वः पर्येत्यथैनमादायन्तरेण चात्वा-
 लोत्करावग्राह्यं चास्यिकुम्भं च निधायाद्भिरवोचत्यप^{१८} नः
 ११ श्रोतृचदधमिति ^{१९} तस्मिन्मैवावहणपाग्यहान्मृचन्धयातिमिष्टं
 सद्यस्यामते^{२०} तस्यावमृधवेलायामस्यिकुम्भं निधायाद्भिरवोचतेतद-

१ Thus M; •श्रीमीयेन• the other MSS

२ om M.

३ Thus M; यद्यहान• Bo, यद्युहान• the other MSS

४ हदेनापठ• M Bo.

५ द्य left out by all exc. M.

६ The passage from दधं वै unto चावोरतुमुवन् left out by all exc. M.

वभृथ^१ उ^२ वैवेथ^३ भवत्पि^४ वा^५ धी^६ इम्य स्त्रो^७ नेदिष्टी स्थान्तस्य
स्थाने तं दीव्यसंक्षरे इत्येति याजयन्त्यय^८ वै भवति ॥ २७ ॥

असुर्य वा एतस्मादर्थं कृत्वा पञ्चवो वीर्यमपकामन्ति यस्य
यूपो विरोचति^१ त्वाष्टं वज्रद्वयमाद्यमेतेति^२ सत्तिषां चैतूपो
विरोहेत्संमच्छिद्याद्य^३ ययालः सवनीयस्य त्वाष्टमुपासन्मं कुपुं- ५
रपि वा त्वाष्टं ब्रह्मौदनः अपचितैताः प्राखाः प्रहयेयुः प्र वा
तक्ष्णपुरपि वा त्वाष्टोः शुवाङ्गतीर्ज्वैताः प्राखाः प्रहयेयुः प्र वा
तक्ष्णपुरपि वा त्वाष्टे^४ त्वष्ट इत्येवं मूषादित्यय वै भवत्यार्ति-
मेते नियन्ति येषां दीक्षितानामग्निषदायति^५ यदाश्वनीय
उदायेद्यत्तं मन्येदिच्छिद्याद्वाद्यमथै जमयेद्यदाश्वनीय उदा- १०
येदाग्नौभादुद्धरेद्यग्नीभ उदायेद्वाष्टपत्यादुद्धरेद्यद्वाष्टपत्य उदा-
येदत एव पुनर्मन्येद्येव वाव स निलयते^६ यच्च खलु वै निक्षीन-
मुत्तमं पश्यन्ति तदेममिच्छन्ति^७ यस्माद्दारोरुदायत्तस्यारणी
कुर्पात्कुमुकमपिकुर्पादिति^८ स यस्माद्दारोरुदायति तस्यारणी
कृत्वा कुमुकभक्तमन्त्रवधाय^९ तान्येवावचाणानि संनिधाय मन्ये- १५
दिति^{१०} स तान्येवावचाणानि संनिधाय मन्यतीतः प्रथमं जज्ञे

१ Thus M; उवैवैव भवत्पिवाथो G, उवैव भवति धी U; उवैवैव भव-
त्पिवा धी B, उवैवभृथप्यो Be.

२ All MSS. ins. आ exc. M.

३ यामपत्य Be U

४ Thus MBG, "वेमंमच्छि" Be

५ Thus M, त्वाष्टं त्वाष्टेव B; त्वाष्टत्वाष्टेव GU; त्वाष्टेव Be.

६ Thus MU Be, त्वष्टकं BG, त्वष्टवधाय MUG Be; त्वष्टवधाय B.

अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः । स गायत्रिया चिष्टुभा जगत्या
देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानघिति ^१ छन्दोभिरेवैनः स्वाद्योनेः
प्रजनयतीति ब्राह्मणम् ^१ ॥ २८ ॥

- अथ यथाहवनीयगार्हपत्याबुदायेयातां गार्हपत्यं मयित्वा-
५ ग्रीभीयादाहवनीयमुद्धरेद्यग्रीभीयगार्हपत्याबुदायेयातां गार्ह-
पत्यं मयित्वाग्रीभीयमुद्धरेद्य यथाग्रीभीयाहवनीयाबुदायेयातां
गार्हपत्यादाग्रीभीयमुद्धृत्य तत आहवनीयमुद्धरेद्य यदि सर्वे
एवोदायेयुर्गार्हपत्यं मयित्वाग्रीभीयमुद्धृत्य तत आहवनीय-
मुद्धरेदित्यथ वै भवति गार्हपत्यं मन्यति ^१ गार्हपत्यो वा अग्ने-
१० र्धामिः ^१ स्वादेवैनं योनेर्जनयति ^१ गार्हो भ्रातृव्यं जनयतीति
ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य सोम उपदस्येत्सुवर्णः हिरण्यं देधा
विच्छिद्यर्जीवे न्यदाधूतुयाञ्जुक्तयादन्यदिति ^१ स यस्य सोम
उपदस्यति तत्सुवर्णः हिरण्यं देधा विच्छिद्यर्जीवे न्यदाधूनीति
मुख्ये समवे न्यदवधाथ जुहोति ^१ सोममेवाभिपुणोति सोमं
१५ जुहोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति सोमस्य वा अभिपूयमाणस्य
प्रिया तनूददकामन्तत्सुवर्णः हिरण्यमभवद्यत्सुवर्णः हिरण्यं
सुर्वन्ति प्रिययैवेनं तनुवा समर्धयन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति
यस्याकीतः सोममपहरेयुः क्रीणीयादेव ^१ मैव ततः प्राय-
यित्तिरिति ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य कीतमपहरेयुरादा-
२० राश्य फाशुमानि चाभिपुणुयादित्यादाराः सुद्रष्टानि ^१

फाद्युनामि हेमवतानि ^१ तेषामस्तामे येतकानां प्रतिनिधि-
 विंशायते दत्तीयस्यामितो दिवि सोम आमोत्तं गायत्र्याह-
 तं^२ पणंमच्छिद्यत ^३ तत्पर्णो ऽभवत्तत्पर्णस्य पर्णत्वमिति ^४
 तस्मात्पर्णस्य ऋणमेवाभिपयः^५ कार्यं इति ^६ ऋतेन प्रातःमवने
 श्रीणीयादिति ^७ ऋतमेतद्भवति ^८ दध्ना मघंदिन इति ^९ दध्ने- ५
 तद्भवति ^{१०} भीतमिधेण दत्तीयमवम इति ^{११} विमयितः मपि-
 स्रकमुद्भूतं^{१२} प्राङ्मवमोतभावादित्येतदाचक्षते ^{१३} ऽग्निष्टोमः सोमः
 स्याद्रथंतरमामा ^{१४} य एवर्लिंजो यताः स्युस्त एमं याजयेपुरिति ^{१५}
 त एवमं याजयन्तेकां गां दक्षिणां दद्यादित्येकां गामप
 दक्षिणां ददाति ^{१६} यदिष्ट दाम्नाभवति तदसुच ददाति ^{१७} हुमः १०
 सोमं श्रीणीयाद्यग्नेनेव तद्यज्ञमिच्छति ^{१८} सैव ततः प्रायश्चित्ति-
 रिति ब्राह्मणमेष वै भवति सर्वाभ्यो वा एष देवताभ्यः सर्वेभ्यः^{१९}
 कामेभ्यः^{२०} सर्वेभ्यः सोमेभ्यः सर्वेभ्यः ऋन्दोभ्यः सर्वेभ्यः पृष्ठेभ्य
 आत्मानमागुरते यः सत्तायागुरत ^{२१} यतावाग्वक्षु वै पुरुषो
 यावदस्य वित्तः सर्ववेदसेन यजेतेत्यतिरात्रं निश्चयितमुपयन्य- १५
 याच^{२२} सर्ववेदसं ददाति ^{२३} सर्वपृष्ठो ऽस्य सोमः स्यात्सर्वेभ्य एव

१ Thus M; •मृद्विद्वेषाभिः BG; •मृद्विद्वेषाभिः U; •मृद्वि-
 न्नेषाभिः Be

२ Thus all, are we to read सर्पिंस्रकः ? सर्पिंस्रकमश्राद्मवमो. Be U;
 सर्पिंस्रकमुद्भूतकपाङ्गुनी. M, but the व seems to be cancelled.

३ om M

४ यद्य om M

देवताभ्यः सर्वेभ्यः कामेभ्यः सर्वेभ्यः स्तोमेभ्यः सर्वेभ्यः श्छन्दीभ्यः
सर्वेभ्यः श्रेष्ठेभ्य आत्मानं निष्क्रीणीत इति ब्राह्मणम् ^१ ॥ २६ ॥

पवमानः सुवर्जन इति सौधामण्यामेव भवति ^१ ब्राह्मण-
मुत्तरमेव वै भवति तस्माद्वैश्वदेवेन यजमानः संवत्सरीणाः

५ खस्तिमाग्रास्त इत्याग्रासीत ^१ तस्माद्वैश्वदेवेन यजमानः परि-
वत्सरीणाः खस्तिमाग्रास्त इत्याग्रासीत ^१ तस्मात्सामेधैर्यज-

मान इदावत्सरीणाः खस्तिमाग्रास्त इत्याग्रासीत ^१ तस्मा-
च्छुनामीरीयेण यजमानोऽनुवत्सरीणाः खस्तिमाग्रास्त इत्या-

ग्रासीतेत्यर्थं वै भवत्यग्नेः कृत्तिकाः शुक्लं परस्ताज्ज्योतिरव-

१० स्तादिति नक्षत्रेष्टकाभिर्विकल्पन्त इति ब्रुवते ^१ इयं वै भवति
घातुष्यं नक्षत्रं तद्वद्वर्त्तितोपशुषमिति ^१ प्रातः कुर्वति ^१ मंगले

कुर्वति ^१ मध्यंदिने कुर्वति पराक्वे कुर्वति ^१ सायं कुर्वति ^१
धावति तत्र सूर्या गच्छेद्यत्र जघन्यं पश्येत्तावति कुर्वति ^१

यत्कारी स्यात्पुण्याह एव कुरुत इति ^१ ब्राह्मणमुत्तरे ब्राह्मण-

१५ मुत्तरे ^१ ॥ ३० ॥ द्वादशः ॥

॥ इति चतुर्दशः प्रश्नः ॥

: 'अथमेधेन पश्यामाणो भवति राजा विजितो सार्वभौमः'
 स एतद्देवयजनं जोषयत आश्विनं प्रागाश्विनं दक्षिणाश्विनं
 प्रत्यागाश्विनमुदक्^१ 'मिन्दन्ति वृषाग्रं मृत्तानि मिन्दन्ति प्रति
 निषागपूरयन्ति किष्काक्षणि निरक्षन्ति^१ नदीनां तीर्थानि
 सर्वतःप्रस्रवणानि पश्वलानि कुर्वन्त्यथेतौ हृदौ मध्यतो देव-
 यजनस्य जोषयते स्रष्टाविषावतुपदाशिनौ पुण्यनामानौ
 यथेवं विन्दन्ति^१ यद्यु वा एवं न विन्दन्ति खालैनावभिवाद्या-
 भिर्वाभिवाद्याभिर्वाङ्गिः पूरयन्ति^१ यथा त्वेव स्रष्टाविषावतु-
 पदाशिनौ पुण्यनामानौ भवतस्तथा^१ तावदरेण मध्यतो देव-
 यजनं जोषयते दिक्तावक्ष्याग्नेर्विधायां^१ तच्छास्तां कुर्वन्ति १०
 प्राचीनवक्ष्यां दिक्ष्णोक्ताग्नां दक्षिणतो वर्षीयसौ^१ तस्यै दक्षि-
 णतो ज्येष्ठास्तां कुर्वन्ति^१ तदयत्यागाः^१ श्रोषाणामवाचीना-
 याणामयग्रजो^१ कुर्वन्त्यथेतौ संभारा उपकृता भवन्त्यथो
 रूपीयो यो^१ उक्तं स्रष्टागाः सप्तमस्तस्यान्ये उपरिमिता

१ As all the MSS., with the exception of M, are mostly very corrupted, the text is given according to M; when the reading of M differs from the reading taken up in the text, this is mentioned; but otherwise the various readings of the other MSS. are, as a rule, not given

१ तदयत्यागा M, but cp. Ap. XX. 7. 7.

१ श्रोषाणाम. M, शिरोमुखाग्र. B Be (pr. m.); शिमव्याग्र. Be (sec m.), शिरोमहमाग्र. U.

१ Thus corrected, cp. infra XV. 8 a. f, यो om. M; यद्य the other MSS

निरमणा निरष्टाः क्षण्यथा चतुरंशो द्वौ दासावनुजायै च
 पुत्रो ऽन्वाधेयार्थं च जरत्पूर्वा वैवीकस्याभूयः वैभ्रकं च मुसलं
 पौष्ट्यलेयश्च^१ चत्वारि शतानि गोभृषाश्च शतं तस्यानाश्च राज-
 पुषाणाश्च शतमराजामुषाणाश्च^२ शतश्च सूतयामणीनाश्च शतं
 ११ चक्षुसंघोषीदृषां चत्वारो महाक्षश्च निजक्षानन्वितरे^३ तांकाक्षे
 ऽपदातीक्षमावहन्ति ॥ १ ॥

आ शुभ्रह्मस्थायाश्चतुष्टयैरापो दिग्भ्यः संभृताश्चतुरः^४ वाह-
 खात्रिष्कान्मुवर्णरजतौ च हव्यौ द्वे अन्ये हिरण्ये द्वौ वीणा-
 गाधिनीं ब्राह्मणं च राजन्यं च द्वे रश्मने मौञ्जीं च कुशमयीं
 १० सोमे चयोद्गारव्यावेतेनोपकृतेन चिचामायतीमुपरमत्य^५
 विचयेत्यरण्योरग्रीन्समारोह्य शाक्षामभिमेति चे ते पन्यानः
 सवितः पूर्यांशो ऽरेणको वितता अन्तरिक्षे । तेभिर्नो^६ अथ
 पथिभिः सुमेभौ रक्षा च नो अधि च देव ब्रूहीत्युत्तरेण शाक्षां
 परीत्य पूर्वया द्वारा शाक्षां प्रपाद्य गार्हपत्यस्यायतने मथि-
 १५ त्वाग्नीविद्यत्य गार्हपत्यमुपतिष्ठते नमो ऽग्नये पृथिविचिते
 लोकस्पृते लोकमसौ यजमानाय देहीति^७ नमो वायवे

१ All MSS. the accus.

२ चत्वारं left out in all the MSS.

३ We would expect here and in the following words also the nomin.

४ Thus M, अथ is a, अथ all the other MSS, cp. supra p. 145, 3, and infra XVIII 8, 16.

ऽन्तरिक्षचिते लोकस्पृते लोकमघौ यजमानाय देहीत्यन्वाहाय-
 पधनं^१ नमः सूर्याय दिविचिते लोकस्पृते लोकमघौ यज-
 मानाय देहीत्याश्वनीयमयान्येतत्पुरस्तादेव जघनेनाश्वशास्त्रा-
 सेकापराधं विमितं कारितं भवति^१ तदृथाग्निमुपधमाधाय
 मृत्यये स्वाहा मृत्यवे स्वाहेति नवतिमाहुतींशुंशेति प्रयासाय ५
 स्वाहेत्येकादश^१ शतायुर्वै पुरुषः शतवीर्यं आत्मैकशतौ धावा-
 नेव पुरुषस्तस्मान्मृत्युमवयजत इति ब्राह्मणमयं केनचन्यु धाप-
 यित्वा लोमानि सृष्ट्वत्य नखानि निहत्य दत्तो धाव्य स्वाता-
 वहते वासवी परिदधाति^१ उभौ मानुषेणालङ्कारेणालङ्कृतौ
 भवतो ऽहतवामशार्धधाभ्यां शतोपायनीयं पाचयति^१ तस्या- १०
 शितौ भवतः सर्पिर्मिश्रस्य पयोमिश्रस्यायापराद्धे मुखयोर्हिरण्ये
 अन्वस्येते ॥ २ ॥

सुवर्णं यजमानो रजतं पद्मी रजतानि वा यदि बह्वौ
 भयन्त्यथास्य वाचंयमस्य वाचमग्निहोषं जुहोत्युपसंगच्छन्त एन-
 मेते राजगृहाः सूतयामण्यः^१ सप्तसंपत्तीतारः कारविश्रा^१ १५
 इति^१ तेभ्यः पटौही वेहतं ददाति^१ तां ते यजमाना रम-
 यन्तो जागरयन्त आसते^१ ऽयं प्रातराचाममाचामन्तौ हिरण्ये
 प्रोथतस्ते पौष्ट्यलेय आदत्ते^१ ऽथादित्यमुचन्तमुपतिष्ठन्ते द्रष्टे
 नम उपद्रष्टे नमो ऽनुद्रष्टे नमः ख्याचे नम उपख्याचे नमो .
 ऽनुख्याचे नमः शृण्वते नम उपशृण्वते नमो ऽनुशृण्वते नमः १०

१ Thus B, वाचयस्य the other MSS.

१ cp XVIII. 18

सते नमो ऽसते नमो जाताय नमो जनिष्यमाणाय नमो
 भूताय नमो भविष्यते नम इत्यथ वैश्वदेवीः संपहणीं
 निर्वपति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^२ यावदेवानाध्वर्युं येष्टति
 तावदेव प्रतिप्रस्थाता चतुष्टयोऽध्वषु ब्रह्मोदनः अपचित्वाभि-
 ५ चार्धोदक्षमुदासयत्यथैतां पार्चीं निर्णिष्योपस्तीर्य तस्मान्नैतः
 रजतः इक्ष्मं प्रक्षालितमवदधाति ^३ तस्मान्नैतमसं प्रक्षिणोद्धरति
 सर्पिरासेचनं कृत्वा प्रभूतमाव्यमानोर्ध्वापोपरिष्ठात्सुवर्णः इक्ष्मं
 प्रक्षालितमवदधत्यथैतान्नाहत^४ चत्विज^५ उत्तरतो ऽनुदिग्रमुप-
 वेष्ट्य ताननुपूर्वमाचमय्य तेभ्य एनं भूमिः सृष्टुमनुष्किन्दधि-
 १० योपोचति ^६ ॥ ३ ॥

अथ आह ब्राह्मणाश्च राजानयानेन मायेन मेध्येन स्वस्ति
 समापयताः ब्रह्मयताया इति ^१ 'तं तयेतीतरे प्रत्याङ्करनेन
 त्वामयेन मेध्येन स्वस्ति समापयिष्यामो ब्रह्मयताया इत्यथ

१ मन्त्रिजः M, but cp. supra p. 205 5

२ Thus M, चनोपपत्ता the other MSS I am in doubt whether we ought to read समापयताया ब्रह्मयताया (समापयताय conj.); in this case the avagraha should be read before ब्रह्मयताया (line 18); but the following अथ ब्रह्मयताया मेध्ये संजानते seems to plead against this reading

३ Thus M; न (or इ) चताया all the other MSS.; by this omission of च it is clear that all the MSS., with the exception of M, derive from one common source

४ This passage left out in all the MSS exc M.

मह्यज्यतामसौ संजानते^१ ऽयैनाम्सः प्राप्तिं सहासहामाभ्यामायव-
 म्भान्तो धारयाध्वा इत्यपेतस्मिन्सर्पिरासेषने रजते संतर्प्य
 परिकर्मिणे प्रयच्छति^२ द्दिरपरं माय्य मज्जमन्ति राद्वहेते
 मह्यौदन इति^३ तेभ्यस्तुरः साहस्रान्निष्क्रान्ददाति सुवर्णै-
 रजतौ च रक्तावधं चैव चक्ष्माभिवेत्तारस्ते ऽध्ययुमभिपिच्छन्ति^४ ५
 च आह माह्वणाद्य राजानस्याध्वर्युरेतौ द्वौ संवत्सरौ राजा
 भविष्यति तस्य शुश्रूषध्वं यो दास्य^५ न शुश्रूषिष्यते सर्वस्वं तं^६
 व्यास्यन्तीत्यध्वर्युरेतौ द्वौ संवत्सरौ राजा भवति^७ यजमान
 इतीतरमाचक्षते^८ च आह मह्यज्यं वेधं भनयामि देवेभ्यः
 मजापतये तेन राध्यात्ममिति^९ ब्रधानेतीतरः प्रत्याह देवेभ्यः १०
 मजापतये तेन राधुहीति^{१०} ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथ रजनामादत्ते देवस्य ला भवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाह्वभ्यां
 पूष्णो हस्ताभ्यामादद इत्यादायाभिमन्त्रयत इत्तममग्भ्यश्च-
 श्रुनास्तस्येति^१ तयाश्वमभिदधात्यभिधा अशि शुवनमसि
 यन्तासि धर्तासि सो ऽग्निं वैशानरः सप्रघसं गच्छ स्वाहाहृतः १२
 प्रथिष्यां यन्ता राज् यन्तासि यमनो धर्तासि धरष इत्येवमेव
 द्वितीयाः रजनामादत्ते^२ तथैवमेवाश्वमभिदधाति^३ ते अश्व-
 श्चानुष्टममुष्टमन्त्रेतिस्त्रिंशत्कांसे ऽनुजायै च पुत्री ऽन्वाधेयायै च
 श्वन्वाभ्याः श्वानमभिधत्ते^४ ऽथैव पौष्ट्यत्तेयो जरत्पूर्वधा

१ This passage (cp 207. 12) left out in all the MSS. exc. M.

२ n om M

३ नत् Be, n M, UB om. this passage

- मयं जानु वेष्टयित्वा सैध्वकेण मुंघलेन श्याममनूपतिष्ठते ' इथा-
 ध्वर्युः पुरस्तात्प्रतिपद्यते सह श्रुतेन तस्यानां राजपुत्राणां '
 ब्रह्मा दक्षिणतः सह श्रुतेनाराध्यामुघाणां ' होता पश्चात्पृष्ठ
 श्रुतेन सूतयामणीनामुद्धानोत्तरतः सह श्रुतेन चत्तसंघहीद्वर्णा '
 ४ मध्ये इयः श्या चाप दक्षिणं हृदमभिप्रयान्ति ' द्यौस्ते पृष्ठं
 क्रमैरात्मकमीडाध्याक्रान्ताजीति विभिरनुवाकैरा क्रोडादशमभि-
 धावयन्ति ' तमध्वर्युः पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्प्रोक्षत्यनेनाग्नेन
 मेध्येनेद्वापः राजा पृष्ठं वध्यादिति ' तस्यानु प्रोक्षणं श्रुतं तस्या
 राजपुत्राः प्रोक्षन्ति ' ब्रह्मा दक्षिणतः पृष्ठं प्रोक्षतिष्ठन्प्रोक्षत्यने-
 १० नाग्नेन मेध्येनेद्वापः राजाप्रतिष्ठत्योऽस्त्विति ' तस्यानु प्रोक्षणं
 श्रुतमराजान उघाः प्रोक्षन्ति ' होता पश्चात्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्प्रोक्ष-
 त्यनेनाग्नेन मेध्येनेद्वापः राजास्यै विप्रो वज्रस्यै वज्रस्यायै पञ्च-
 जाविकायै वज्रक्रीदित्वायै वज्रमापतिचायै वज्रहिरण्यायै
 वज्रहस्त्रिकायै वज्रदामपुरुषायै रयिमत्यै पुष्टिमत्यै वज्रराय-
 १५ सोषायै वज्रसर्वधनायै राजास्त्विति ' तस्यानु प्रोक्षणं श्रुतं
 सूतयामण्यः प्रोक्षन्मुद्धानोत्तरतो दक्षिणामुखस्तिष्ठन्प्रोक्षत्यने-
 नाग्नेन मेध्येनेद्वापः राजा सर्वमायुरेत्यिति ' तस्यानु प्रोक्षणं
 श्रुतं चत्तसंघहीतारः प्रोक्षन्ति ' दिग्भ्यो इयः समुचन्तीति
 ब्राह्मणमंशास्यै पौष्ट्यलेयः सः शिष्टो भवति यदा त्र्योपसी-

वायस्य शुनः प्रहराणीत्युपमीवत एव पौष्ट्यलेयः सैप्रकेण
मुषलेन शुनः प्रहन्ति^१ तमत एवानुमन्त्रयते ॥ ५ ॥

यो अर्बन्तं जिघांसति तमभ्यमीति वरुण इति^१
तमभ्यस्थाधत्सदमुपास्य दक्षिणापञ्चावयति परी मर्तः परः
श्रेयसास्य ब्रह्मा हस्तं गृह्णाति ब्रह्मणो वा यजमानो ऽहं च^५
त्वं च वृत्रहस्त्यभूव सनिभ्य आ । अरातीवा चिदद्रिषो ऽनु
गौ शूर मश्वते भद्रा इन्द्रस्य रातय इत्यथैतमैषौकमभ्यूहं
मौञ्जीभ्यां रज्जुभ्यामन्तयोरभिदधाति^१ तत्सह वेतघशाखो-
पसंपद्धा भवति^१ तदेतेन शतं तस्या राजपुत्रा विविष्यन्ते^१
तेषामनु विवेकमितरे^१ हे अन्यतरमन्तः शते गृह्णीतो हे^{१०}
अन्यतरमन्तः शते^१ अथेनाम्शः शास्यनेनैषीकेणाभ्यूहेनाभ्यु-
हूहन्त^१ इव पुरस्तात्प्रत्यक्षमूर्मिणाश्रमभिधावयाता^१ इत्यभि-
धाव्यमाने^१ ऽध्वर्युर्धंजमानं वाचयत्यभि कत्वेन्द्र भूरध ज्यक्ष त्रि
विश्वहृदिमानः रजाःषि । खेना हि वृषः शवसा जघन्य
न शनुरन्तं विविदद्युधा त इत्यथैनः शवेष्ट दक्षिणापञ्चावय-^{१५}
त्यथैतमयं प्रदक्षिणमावत्यं शाखामानयति यदातो अपो
अगमदिन्द्रस्य तनुवं प्रियाम् । एतः स्तोतरेतेन पथा पुनर-

१ •भ्यूहंत MSS exc M

१ •भिधावयाता M, •धावयता the other MSS, if •भिधावयाता is the correct reading we have here a form of the same kind = धमाव-
याता (supra p 207, 12)

१ •भाष्यमाने again M

- श्रमावर्तयामि न इति ^१ तमध्वर्युः पूर्वाभि स्तोकीयाभिरन्वैत्य-
 ग्रये स्वाहा भोमाय स्वाहेत्येतेनानुवाकेन पुनःपुनरनुपाकारं
 यावदस्य स्तोका उपरमन्त्येतमग्रमयेण शालां प्राञ्चः स्याप-
 यित्वा प्रपद्यायस्य सावित्राणि जुहोत्यग्रये स्वाहा वायवे
 ५ स्वाहेति सप्तमं साविचमष्टाकपाशं प्रातर्निर्वपत्यासाद्य पुरस्ता-
 द्वागाञ्जुहोत्यग्रये^१ स्वाहा स्वाहेन्द्राग्निभ्यामिति पञ्च^१ पुरस्ता-
 त्स्थिष्टकृतस्तयोऽग्नौतिमयधरितान्युपजुहोतीकाराय स्वाहेह-
 ताय स्वाहेत्यनुदिते द्योदगं प्रद्रावाञ्जुहोत्यायनाय^१ स्वाहा
 प्रायणाय स्वाहेति ^१ ना प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^१ ऽथैतमश्वं
 १० प्रदक्षिणमाश्वं पूर्वया द्वारा शालां प्रपाद्यान्तर्वेदि प्राञ्चः
 स्थापयित्वाह ॥ ६ ॥

- यदा इदमाहुः पदेपदे ह वा श्वस्य मेधस्याध्वर्युर्जुहो-
 तीहैव वयं तद्भोयामो यथा नः पदेपदे कृतं भविष्यतीति ^१
 तस्य पशु धृतीर्जुहोत्यक्षण्या वा पर्वारिणीर्वेह धृतिः स्वाहेह
 १५ विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमतिः स्वाहेत्यथैनं प्राञ्चमु-
 त्कामय्य प्रोचति प्रजापतये नेति पुरस्तादिन्द्राग्निभ्यां नेति
 दक्षिणतो वायवे नेति पश्चादिशेभ्यस्ता देवेभ्य इत्युत्तरतो
 देवेभ्यस्तेत्यधस्तात्पूर्वेभ्यस्ता देवेभ्य इत्युपरिष्टादथैनमतिप्रोक्षेण
 प्रोचति एयै ता चेमाय ता रयै ता पोयाय ता इदियै
 २० तान्तरिक्षाय ता दिवे ता मते त्वामते त्वाम्नाम्यधीभ्यस्ता

विशेष्यत्वा भूतेभ्य इत्येवाह^१ कृषाणि जुहोत्यश्वेताय स्वाहा-
 श्विमक्याय स्वाहा रुष्णाय स्वाहा श्वेताय स्वाहेत्येताभ्यामनुवा-
 काभ्यामयासोपोत्याद्याश्चनामगिर्दक्षिणं कर्णमाजपति विभृतांवा
 प्रभूः पिवाशो ऽमि द्यो ऽभ्यत्यो ऽमि नरो ऽभ्यर्चामि मन्त्रि-
 रमि वाग्यमि दृषामि नृमणा यमि ययुर्नामामीत्येनमुपति-
 षत आदित्यानां पत्न्यान्विहीत्येन^२ रजनाभ्यामुत्सृजति भूरसि
 भुवे वा भयाय वा भविष्यते वा विशेष्यत्वा भूतेभ्य इत्येनं
 देवताभ्यः परिददाति देवा आग्रापाप्ता एतं देवेभ्यो ऽयं
 मेधाय प्रोक्षितं गोपायतेह्यवाह्रा एतानपरिमितास्त्रिरमणा-
 चिरष्टानुपावहजन्तैर्ममेतानि चत्वारि शतानि गोमृणाम-
 नुपुञ्जते प्राप्तकवचा विततवहृषा यथा युद्धाय तथा^३ ।
 तेभ्यः पक्षाग्रनं प्रमौति^४ ॥ ७ ॥

स आह ब्राह्मणाश्च राजानश्च यस्मैमे पक्षाग्रनमुपावहदि-
 व्यन्ते मयामसूता मोपवादिष्टेति^५ । स आह ब्राह्मणाश्च
 राजानश्च ऋद्धिर्देवजनादाहनं युद्धध्वं यस्यायं वदवाभिः^६
 धृष्टव्यते सर्वसं तं व्यासन्तीति^७ । ते ऋद्धिर्देवजनादाहनं
 युद्धवन्ते^८ । ऽयैशेव शण्डैश्चरन्त्ययतरैश्च^९ । न वदवाभिनां-

१ The passage continues up to येताय स्वाहेत्येताभ्यामनुवाकाभ्याम् left out in all etc M

२ Thus M, which, however, omits तथा ; all the other MSS are wholly corrupted

३ Thus M, यद्वचनि Be, यद्वचनि U यद्वचं B

- श्वतरोभिर्^१चैतौ^२ वीणागायिनावतिप्रष्टहीतो^३ ।^४ इयं
 ब्राह्मणो वीणागाथी गायतीत्यददा इत्ययजया इत्यपचया
 इत्येवं मिश्रास्तिस्रो गाथाः 'कामचारो इत्यस्य' खानाच्चैवेन
 गोपायन्ति वाहनाद्याय यचयमुपतपदिन्दत्याग्नेयो ऽष्टाकपालः
 १ सौम्यश्चरुः सावित्रो ऽष्टाकपालः पौष्णश्चरु रौद्रश्चरुः इत्येष
 यदि नावगच्छत्यग्नेये वैश्वानराय द्वादशकपालो नृगाखर
 इत्येष यदि वडवाभिः चरुसृज्यते अग्नेये ऽष्टोसुचे ऽष्टाक-
 पालः सौर्यं पयो वायव्य आन्यभाचो 'यद्यभिवाति रौद्रो'
 यदि स्नावः पौष्णो 'यद्यसु वाहणो' यदि काणः^५ सौर्यं ।
 १० एतासामार्तीनां यां कां च^६ न्येति^७ सलत्वेव^८ प्रायश्चित्तिर्य
 यो ऽष्ट^९ सदद्यानाः सत्तमस्तुमुज्जययातो रश्मनाभ्यामेव
 प्रतिपद्यते 'समानं कर्मा परिदानात्' ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥
 छतृज्यायं वैश्वदेवाभ्यशूनालभन्ते^१ तेषां पशुपुरोडाशान-
 तुवर्तन्ते वैश्वदेवहवींश्च^२ वैश्वदेवहवींश्च^३ वैवेषां पशुपुरो-
 १५ डाशा भवन्ति^४ तानमुवर्तते मध्यमा सावित्री^५ प्रसिद्धाः^६

१ चैतौ M

२ Thus M; U om. च, Be B. *वाविनिष्टहीतो; the expression occurs also in the grhyasūtra I 15

३ काणः M, कारक the other MSS, but cp Āp xx 7 18

४ काचित्स्मिन् M

५ Uncertain, सलत्वेव M Be, सलत्वेव B, सलदेव U

६ अथ M

७ Thus M, सावित्राः BU, सावित्रा Be

* Instead of प्रसिद्ध or प्रसिद्धाः as the other MSS have it here and infra, M consequently प्रसिद्ध, but cp the expression प्रसिद्धेति संनिवृत्ते ।

पशवः संतिष्ठन्ते । १ ॥ ५ ॥ अपराधे सविष आसविषे पुरोडाशं
 द्वादशकपालं निर्वपति । सा प्रमिद्वेष्टिः संतिष्ठते । २ ॥
 पौर्णमासवैष्ट्याभ्यामिष्टा प्रमिद्वं निर्वर्तयते । ३ ॥ ऐतौ वीणागा-
 यिनावतिप्रगृहीतो । ४ ॥ एष राजन्यो वीणागायी गायती-
 त्यजिना इत्युध्या इत्यमुः । ५ ॥ मयाममहमिद्वं मिश्रादिगो १
 गायाः । ६ ॥ प्रातरग्निहोत्रे जुते ब्राह्मणो वीणागायी गायति
 मायमग्निहोत्रे जुते राजन्यस्तावेवमेव संवत्सरं गायतो । ७ ॥
 सावित्रमष्टाकपालं प्रातर्निर्वपत्यामास्य पुरस्ताद्वागाज्जुहोति । ८ ॥
 दिते । ९ ॥ धृतीय जुहोति मद्रावाऽथ जुहोति । १० ॥ सा प्रमिद्वेष्टिः
 संतिष्ठते । ११ ॥ एष मध्यंदिने सविषे प्रसविषे पुरोडाशमेकादश- १२
 कपालं निर्वपति । सा प्रमिद्वेष्टिः संतिष्ठते । १३ ॥ अपराधे
 सविष आसविषे द्वादशकपालं निर्वपति । सा प्रमिद्वेष्टिः
 संतिष्ठते । १४ ॥ एष ओ भूते सावित्रीभिरेव प्रतिपद्यते । १५ ॥
 एवमेव सावित्रीभिरहरहर्द्यजमानस्तुरो माम एति काम-
 मिष्ट्या कामं पशवन्धेन कामं यदाययजेनाथ चतुर्षु मासेषु १६
 पर्यवतेषु सावित्र्येष्ट्या वरुणप्रधासाप्यशूनालभन्ते । १७ ॥ ८ ॥

तेषां पशुपुरोडाशाननुवर्तन्ते वरुणप्रधामहवीऽधि । वरुण-
 प्रधासहवीऽधि वैवैषां पशुपुरोडाशा भवन्ति । ताननुवर्तते
 मथमा सावित्री । प्रसिद्धाः पशवः संतिष्ठन्ते । १८ ॥ अपराधे

१ • तादृशमाली • M as above, p. 211, 6.

२ Thus M, प्रसविष the other MSS, the value of the word is •
 चतुर्षु मासेषु ।

- सविच आसविचे पुरोडाशं द्वादशकपाक्षं निर्वपति ^१ सा
 प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^१ ऽथ पौर्णमासवैष्टधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं
 निर्वर्तयते ^१ ऽथ श्रो भूते सावित्रीभिरेव प्रतिपद्यते ^१ स
 एवमेव सावित्रीभिरहरद्वयजमानो ऽपराह्यतुरो माम एति
 ५ काममिष्टा कामं पशुबन्धेन कामः श्रामाकापयणेनाथ
 चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु पौर्णमास्या उपवसथ आनीकवतं
 पशुमासभते ^१ तस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तते आनीकवतः
 हविरानीकवतो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति ^१ तमनुवर्तते
 प्रथमा सावित्री ^१ प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते ^१ ऽथ मध्यंदिने
 १० सांतपनं पशुमासभते ^१ तस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तते सांतपनः
 हविः ^१ सांतपनो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति ^१ तमनुवर्तते
 मध्यमा सावित्री ^१ प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते ^१ ऽथापराह्णे सविच
 आसविचे पुरोडाशं द्वादशकपाक्षं निर्वपति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते ^१ ऽथ सायं ऋहमेधीयेन चरत्यथापररात्रे पूर्णदर्शेण ^१
 १५ चरत्यथ प्रातः कौडिनं पशुमासभते ^१ तस्य पशुपुरोडाशमनु-
 वर्तते कौडिनः हविः ^१ कौडिनो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति ^१
 तमनुवर्तते प्रथमा सावित्री ^१ प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते ^१ ऽथ
 मध्यंदिने साकमेधान्पशुमासभन्ते ^१ ॥ १० ॥

^१ पूर्णदर्शेण all, but cp. vol. I, p. 142. 5, Ap has also पूर्णदर्शे, but the Sat. Br. पूर्णदर्शे, the word occurs again xvii. 57 and in the Dvaiddha, Bhav. in his comm. on the latter has *दर्शे.

तेषां पशुपुरोडाशाननुवर्तन्ते महाहवींश्च १ महाह-
 वींश्च वैवैषां पशुपुरोडाशो भवन्ति १ ताननुवर्तते मध्यमा
 सावित्री १ प्रसिद्धाः पशवः संतिष्ठन्ते १ अथापराष्ट्रे पित्र्यज्ञेन
 चरति १ पित्र्यज्ञेन चरित्वा चैयम्कैश्वरति १ चैयम्कैश्वरि-
 त्वादित्यं पशुमाहभते १ तस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तत आदित्यश्च १
 हविरोदित्यो वैवाश्व पशुपुरोडाशो भवति १ तमनुवर्तत
 उत्तमा सावित्री १ प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते १ अथ पौर्णमास-
 वैष्टधाभ्यामिष्ट्वा प्रसिद्धं निर्वर्तयते १ अथ श्वो भूते सावित्रीभिरेव
 प्रतिपद्यते १ स एवमेव सावित्रीभिरहरहर्द्यजमानो ऽर्धचतुर्थांशमाह
 एति काममिष्ट्वा कामं पशुबन्धेन कामं व्रीक्षाद्ययत्नेनाथा- १
 मावास्याया उपवसयीये ऽहम्साविश्वेष्टेष्टाग्निकामि सावित्राणि
 कुलोवाः संभृत्य पशुग्रीवाणि च वायव्यं पशुमाहभते १
 तस्य प्राजापत्यज्ञूपर उपाह्वय्यो भवति १ तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां
 चरित्वा पशुपुरोडाशौ निर्वपति १ ताननुवर्तते मध्यमा
 सावित्री १ प्रसिद्धौ पशू संतिष्ठते १ अथापराष्ट्रे सवित्र आसवित्रे १
 पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति १ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते १
 अथ श्वो भूते सावित्रीभिरेव प्रतिपद्यते १ स एवमेव सावित्री-
 भिरहरहर्द्यजमान एतमर्धमासमेति काममिष्ट्वा कामं पशु-
 बन्धेनाथ चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु सावित्रेष्टेष्टा ॥ ११ ॥

शुनासीरीयान्पशुनाहभन्ते १ तेषां पशुपुरोडाशाननुवर्तन्ते १
 शुनासीरीयहवींश्च १ शुनासीरीयहवींश्च वैवैषां पशु-

पुरोडाशा भवन्ति ' ताननुवर्तते मध्यमा सावित्री ' प्रसिद्धाः
 पशवः संतिष्ठन्ते ' इथापराह्णे सविच आसविचे पुरोडाशं
 द्वादशकपालं निर्वपति ' सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ' इय यौर्ध-
 ५ मासवैन्दुधाभ्यामिद्धा यजमानायतन उपविश्य वेष्ट्या प्रक्षत्वा
 सोहितायसस्य च चुरेण ग्रीर्धभि च वर्तयते परि च
 वपते पुरस्तादेवाये इय दक्षिणतो इय पश्चादयोत्तरतो इयो-
 परिष्टात्संतिष्ठन्ते चातुर्मासाः पशवः संतिष्ठन्ते सावित्र्यः '
 ॥ १२ ॥ तृतीयः ॥

- १० चयाश्रयाध्यायामयं निषध्न्यैजं तीर्थादानीय पवशिला
 चिह्नविषमग्निदौचणीयामिष्टं निर्वपति ' तस्यै तावन्त्युत्सो-
 दन्ति यावन्ति दौचणीयाया ' चयाध्वर्युः प्रदक्षिणमाद्यत्य
 प्रत्यङ्माद्रुत्य पत्नीः संयाज्य प्राठेत्य भुवामाध्याय्य चीणि
 पूर्वाणि वैश्वदेवानि जुहोति स्वाहाधिमाधीताय स्वाहेत्येय
 १५ सप्त प्राणाङ्गतीर्जुहोति प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहेत्येकविं-
 शिनीं दौचां जुहोति इथियै स्वाहान्नरिचाय स्वाहेति '
 पञ्चाध्वरदौचाङ्गतीर्जुहोति ' षडग्निदौचा एकामृतदौचां भुवो
 देवानां कर्मणेति ' सप्ताहान्येतयेष्ट्या यजत इति ' च चीणि-
 चीण्येव पूर्वाणि वैश्वदेवानि जुहोत्युत्तरामुत्तरामृतदौचां '
 १० द्वे अन्ततः ऋतुदौचे जुहोति महीम् पु सचामाणमित्येतदे-

१ Thus M, •दौचाङ्गतीर्जुहोति the other MSS.

२ Thus M, द्वेअन्ततः Dr, द्वेअन्ततः U. वेदमृतः ॥

वाहर्दीचते^१ ' संवत्सरमुख्ये^२ विभर्ति^३ ' दादशोपसदो^४ ' ऽचैन-
मेता यथाह्मातं विशः पर्यवस्यन्ति^५ ' नेदीय एनमेते^६ कर्मकृत
उपसंगच्छन्ते तत्राण्य रयकृतय^७ मयकृतय^८ कुलाद्याश्च दयाः
कर्मांरा गच्छतः सप्तमे^९ ' ऽयेताः सप्तः सप्तः ॥ १३ ॥

एकग्रतं वैजानि दावांचितानि द्विन्दतं^{१०} तानि प्रवक्ष्यामि ५
ह्मावायं^{११} चितुतैकविंशतिं^{१२} यूपान्द्विन्दतैकविंशत्यरनीन्^{१३}
राज्जुदात्रमग्निं धौतुद्रवाबुपस्यावानौ षड् वैजान् षट् खादि-
रान् षट् पासाग्रान्याद्याग्रमुपग्रयं पासाग्रं पाद्वीवतं पासाग्रं
विशस्यूपमेकतयानि दाहमयाणि पाचाणि कुहत षट्चिंश-
ग्रतः^{१४} सुत्रान्दीर्घदण्डान् षट्चिंशतमनुवेधान्दीर्घदण्डाश्च- १०
त्वारि^{१५} वाष्टौ वेन्नाणसानि चतुश्चाणि दृहश्चकाणि यथा
समानि यूपैः क्षुरपरिमितान्यारोहणमहानसानि कुहतैकं
वैतमे कटं कुहताश्चस्योपस्तरणावेत्ययेतामयकृतः सप्तः ॥

१ •वृषां M.

२ एवमेते M

३ •ह्मावायमयकृतः M, •ह्मावायकृतः Be, the other MSS. are defective; cp. infra 219, 1

४ Thus M (we expect विभर्ति), द्विन्दति the other MSS.

५ Uncertain, ह्मावायया M, ह्मावाययं BU, ह्मावाययं Be (pr. m.), ह्मावाय Be (sec. m. ?), cp. infra xv. 19 (223, 19)

६ Thus M, •त्यएति the other MSS.

७ Thus (only •वेत्तां) M, षट्चिंशतं रवीं दीर्घदण्डायः UDe; D om. these words. What is meant by चतुर्वेत्ता I do not see. Read perhaps •अतः रवीर्दीर्घदण्डायः ; cp. p. 224 8.

स्वरयं कुरुतापरिमितायथान्कुरुतेत्यथैतान्मयस्कृतः सः प्रास्य-
परिमितं चर्मणं कुरुतेत्यथैतान्कुलाशान्प्रशास्ति यथैकविं-
शतिविधायाग्रय एवमिष्टकाः कुरुत तिस्रो महतीः कुम्भीः
कुरुत यथायं त्वपरं गोमृगमित्येतांसाङ्गाङ्कूपयेदुरपरिमिता
५ स्नाचीः कुरुतेति ^१ ॥ १४ ॥

- अथैतान्कालायसकृतः सः प्रास्ति सायकं कुरुत चिन्तिमं-
कल्पोदकं^१ कृष्णं कृष्णत्सरः सुवर्णः सुवर्णत्सरं चतुरः कालाय-
साङ्गोद्वायसत्सरः चतुरो लोद्वायसाङ्कालायसत्सरः षट्चिंश-
शतः सुवर्णचिजतत्सरः षट्चिंशतः रजतान्मुवर्णत्सरः-
१० स्त्रीणि च शतानि चयस्त्रिंशतं च सौवर्णानां सूचीनां
त्रीणि च शतानि चयस्त्रिंशतं च राजतानां त्रीणि च
शतानि चयस्त्रिंशतं च सौसानामेकं कालापयस्य कमण्डलुं
कुरुतायतेजन्ये अपणयेत्यथैतान्मुवर्णकृतः सः प्रास्ति परः शतः
शतपलास्त्रिंशान्कुरुत सुवर्णरजते महिषोः पात्रे कुरुतेकत-
१५ यानि सौवर्णानि पात्राणि कुरुत यावत्तः पञ्चपञ्चावतः^१
सौवर्णानुपग्रथान्कुरुत रजतपन्थीनाजतान्वा सुवर्णपन्थीन्यावत्तः
पञ्चपञ्चावन्ति^२ सौवर्णानि कुम्भकुरीराणि कुरुत रजतशूनि
राजतानि वा सुवर्णशूनि यावत्तः पञ्चपञ्चावतः^३ सौवर्णान्क-

१ I have simply accepted the reading of M, if it is correct, I do not see; सविममृषोदकं Bo B, सविममृषादकं U.

१ पञ्च MSS., but ep. Ap xx. 157 and infra

२ पञ्च० MBU, पञ्च० Be.

३ पञ्च० all

मण्डलान्कुरुत रजतरास्त्राणाजताम्बा सुवर्णैराद्यानेकः सौवर्णै-
विधदमं कुरुत चीणि सौवर्णानि धवित्राणि कुरुत रजतद-
ण्डानि राजतानि वा सुवर्णदण्डानि सहस्रः सौवर्णाङ्का-
द्याङ्कुरुत सहस्रः राजताम्बहस्रः आसुद्रान्दिरण्यं कश्चिपु-
द्विरण्यं^१ षड्वींशः^२ द्विरण्यधः^३ संदानमिति^४ ॥ १५ ॥

अथैताम्रखलतः^५ सःशाख्यपरिमितान्यष्टमानि कुरुतेत्य-
थाष्टैताम्रन्यानुपकृताणि भवन्ति अतं छतचर्माणि अतं मधु-
चर्माणि अतं तण्डुलचर्माणि अतं द्रुकचर्माणि अतं क्षाजा-
चर्माणि अतं करम्बचर्माणि अतं धानाचर्माणि अतः सक्तुचर्माणि
अतं मसूष्यचर्माणि अतं प्रियङ्गुतण्डुलचर्माणीत्यथाष्टैत एक- १०
विंशतिः प्रतिप्रक्षालारः सःश्रिष्टा भवन्त्यात्मना द्वाविंशक्षे^६
जम्पदेभ्यः पशून्मचन्ति^७ तथारूपान्यथारूपाश्चे विदुर्धामेषु
प्राथ्याचचन्यरण्य आरण्याग्निरिषु गैरेयाचदीपु नादियान्य-
क्षरेषु वयाश्चि कुम्भीषु परीक्षपानिति^८ ॥ १६ ॥ चतुर्थः ॥

प्रविहः^९ संनिवापो^{१०} ऽय प्रायणीयेन चरति^{११} प्रायणी- १५
येन चरित्वा पदेन चरति^{१२} पदेन चरित्वायेन चर्मन्महस्रेण

१. ७' M.

१ Thus M; द्विरण्यं विंशद्विरण्यं संदानानीति BU Be (pr. m.);
द्विरण्यपुनरप्यं षड्विंश द्विरण्यं संदानानीति Bo (sec. m.).

२ Thus M, *नामसंज्ञतः the other MSS.

३ *विंशतिश्चे M

४ Thus M; चमचति the other MSS.

५ प्रविह M

- राजानं क्रीत्वोद्यातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्याथान्वहं. प्रवर्ग्यो-
पसद्गां प्रचरति 'दादशाह एवैष' एकविंशतिविधो ऽग्नि-
निष्ठोयते 'तस्यैकविंशतिच्छदिः सदो भवत्यपाहवनीयं
प्रणयत्याहवनीयं प्रणीय सदोहविधाने संमिनोति ' सदोह-
५ विधाने संमित्याग्नीषोमौ प्रणयत्यग्नीषोमौ प्रणीय यूपस्यावृता
यूपमुच्छ्रयति 'स्वर्वन्तः राज्ञुदात्ममग्निष्ठमुत्कृज्याग्नीषोमीयं
पशुमुपाकरोति 'तस्य प्रसिद्धं वपया चरित्वा वसतीवरी-
गृह्णात्यय पशुपुरोडाशं निर्वपति 'तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवाह
हवीः१ध्यग्ये' गृहपतय' इत्येतान्यग्ये' गायत्रायेत्येषा च
१० दग्धविरिष्टिस्तथा एता वाग्यापुरोनुवाक्या भवन्ति समिहि-
ग्रामाग्रया नः सुवर्षिदिनोऽहम्नाः पशुपुरोडाशाः संतिष्ठन्ते '
पक्षीसंधाजान्तः पशुर्धेदपशूक्षान्त इत्येके ' इय वसतीवरीः
परिहृत्य पयाऽधि विगिध्योपवसत्यथातो मक्षाराच एव
मुध्यन्ते 'समामं कर्मा परिधीनां' परिधानात्परिधिष्वनुवर्तयति
१५ कस्या युनक्ति स ता युनक्ति यस्म्यधने षड् दक्षिणार्थं
पक्षोत्तरार्थं ' इय राजानमुपावहत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति '
परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽध्वैत्यद्विहदैत्यग्निष्टोमं क्रतुमुपैति '
प्रसिद्धो ऽभिषवः ' प्रसिद्धं यथा गृह्यन्ते ' समामं कर्मा
पवमानात्पवमानः सत्यन्दाचति बहिंस्य शतपत्तं चायाहोद्गात-

वैर्हिंय ते शतपक्षं चाथो म उद्वापयित्ति^१ ते ऽथवा बालधिः
 ममन्वारभन्ते ऽग्निस्ते वाजिन्युङ्गु नारमे स्वस्ति मा संपारय
 वायुस्ते वाजिन्युङ्गु नारमे स्वस्ति मा संपारयादित्यस्ते वाजि-
 न्युङ्गु नारमे स्वस्ति मा संपारयेत्यथोदक्षो ऽग्निः पवमानः
 मर्पन्त्युत्तरत एष वडवामज उच्छ्राय्या परिश्रितो भवति^१ ॥ १
 विष्टुष्यत्यथो वडवाः कन्दत्यथो वडवाः कन्दति^१ सो
 ऽथोदक्षोद्वीपयोपुण्या वाचः संप्रवदन्ति^१ ॥ १० ॥

उद्गावीदा अयमथो मेध चापुसद्गावीसुभृतमुद्गावी-
 ऋक्षवर्षमुद्गावीदिदमुद्गावीदिदमुद्गावीदिति पुण्या वाचः
 संप्रवदन्त्युत्सृजन्ति वडवा^१ अथवासायामथं निपद्यन्त्यवासा १-
 चासुक्तुषिकमन्त्रमुपकिरन्त्यवाहोद्गातर्धनुशतं^१ च ते शतपक्षं च
 त्वं म उद्वायेति^१ तथ चतसृषु बहिष्यवमानो^१ ऽष्टास्रष्टा-
 स्त्राण्यानि^१ द्वादशो माघादिनः पवमानः^१ षोडशानि
 प्रथानि^१ सविंश^१ आर्भकः^१ पवमानश्चतुर्विंशमग्निष्टोमसाम^१
 तं चतुष्टोम इत्याचवते^१ समानं कर्मांश्चिनाद्वादशानि^१ यत् १५
 गृहीतैकादश रथना आदाय शूपमभ्येति^१ सर्वन्तः^१ राप्नुहा-

१ मि all.

१ Thus (चासुक्तुषिकमन्त्रमु) M ; चासुक्तुषिकमन्त्रमु the other MSS.

१ Thus corrected, cp infra xviii 34 and Sat Br. xiii 5. 1. 1.

•पवमानोऽष्टा न्याण्यानि, with सा above the lacuna, M, •पवमानोऽष्टा न्याण्यानि BU, •पवमानोऽष्टा न्याण्यानि Be

१ Thus M, सविंशतिपार्श्वः BU ; विंशतिपार्श्वः Be, cp infra 1 c.

- समग्रिष्ठसुतृष्यैकादशिनान्यश्रुतपाकरोति^१ । तेषां प्रसिद्धं
 वपाभिरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय^१ । तदृजुधा संतिष्ठते^१
 प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय^१ प्रसिद्धो ऽभिषवः^१ । प्रसिद्धं
 यद्वा गृह्यन्ते^१ समानं कर्मा दाक्षिणेभ्यो^१ दाक्षिणानि ऊत्वाष्टौ
 ५. संवगांऊतीर्जुहोत्यर्वाङ् यज्ञः संकामत्विति^१ दत्तीयं दक्षिणानां
 ददाति^१ वैश्वकर्मेणानि ऊत्वा नव पर्याप्तीर्जुहोति भूतं भयं
 भविष्यदिति^१ नाचाम्यभिषेको^१ ऽहीनसंततिं करोत्यृजुधा
 माध्यंदिनं सवनं संतिष्ठते^१ प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^१
 प्रसिद्धमादित्यपक्षेण चरित्वाग्रयणं गृह्णाति^१ समानं कर्मा
 १०. पवमानात्पवमानेन चरित्वा ह्ये धामग्न्यग्निभिरति^१ । तेषां
 नाना मनोता नाना देवता नाना प्रत्यभिमर्गना नाना वमा-
 होमाः समानो वनत्यतिः समानः स्विष्टकृत्प्रेषवाग्समानीडा
 समान्यो दिशो^१ नाना दिश इत्येके^१ समानं कर्मा पञ्चीसंया-
 जेभ्य^१ उपकाश एवेधो ऽग्निष्टोमश्चतुष्टोमः संतिष्ठते पञ्ची-
 १५. संयाजान्तः^१ ॥ १८ ॥ यञ्चमः ॥

अथाद्यैतानि श्रतमौषाणि समांष्ट्युपस्तीर्णानि भवन्त्युत्तराः
 श्रोणिमुत्तरेष पचमः संहितान्येतेषां दत्तचर्मणा विश्रमति वा
 चतुर्विंश्रमतिं वापोहृत्यापेतरेरस्थानि संप्रयुक्तान्येतेषां दार्वा-
 चितानां विश्रमतिं वा चतुर्विंश्रमतिं वा मध्ये ऽग्रेरचायं^१

चित्वायेतराणि^१ संहिससंख्यैव संप्रकिरन्ति^२ तदेतां चतुरश्रां
 देवपुरमधात्ममायातयत्यपि वा यच्चपुच्छानभिनिरुहति^३
 यथा भमावती यथायैः स्यादयैना^४ चसुच्छित्य^५ परिश्रयन्ति^६
 तस्योदीचीं दारं कुर्वन्ति^७ तदेतानीन्द्राणमानुषवर्तयन्ति
 चत्वार्यनुदिशमवान्तरदिशास्त्रितराणि यद्यष्टौ भवन्ति^८ तेषां
 चत्वारश्चत्वार एकैकमधिरोहन्ति दशान्ये राधिकर्मिणो^९
 ऽयैभ्य स्यात्सौभिरान्यान्यभिहरन्त्यष्टमैरन्यान्यथाध्वर्युरादत्ते^{१०} सुवं
 च दीर्घदण्डं दर्वि^{११} च दीर्घदण्डामाददत एकविंशतिं^{१२} प्रति-
 प्रस्थातारो दशान्ये राधिकर्मिणो^{१३} ऽथाध्वर्युः सुवेणान्यस्योप-
 हत्य भीषि पूर्वाणि वैश्वदेवानि जुहोति^{१४} स्वाहाधिमाधी- १०
 ताय स्वाहेति भुवैरेवाज्यानां जुशति दत्तते स्वाहेति दर्वैर-
 ज्ञानामदन्तकाय स्वाहेति^{१५} त एवमेवैतमनुवाकं^{१६} यदेत-
 स्यात्तुवाकस्य पारं यन्त्ययैतेनामुवाकेन व्यशदधाति^{१७} ॥ १६ ॥

पूर्वां स्तोकीया अथैतमनुवाकं दिशा^१ अथैतमनुवाक-
 मुत्तरां स्तोकीया अथैतमनुवाकमेकविंशतिर्नौ दीक्षामथैतम- १५
 नुवाकमृतुदौघा अथैतमनुवाकमश्वस्य भाविचाण्यथैतमनुवाकं^{१८}

१ चित्वा० M.

२ Thus M; *पुच्छानामभिनिरुहति Be, *पुच्छानामभिनिरुहन्ति U; *पुच्छ-
 नामभिनिरुहन्ति B.

३ *यैनांशुगु० Be

४ *होमैरनान्य० M, but cp supra p. 220, 3.

५ Thus MBU, दर्वि Be

६ Thus M *जतिः Be, *जति BU

त एवमेवैताननुवाकानेतेनैवानुवाकेन ^१ यदैतेषामनुवाकानां
 पारं यन्मथैताननुवाकानुपसंक्रामन्ति वैश्वदेवानि चाश्वाङ्गानि
 च दावशरूपाणामोषधीनां च वनस्पतीनां च दावपाः संधा-
 नानां चाभिधानानां च संश्रवस्यैक ^१ उक्तः खारीहोमस्त एव-
 ४ मेवैताननुवाकानेतेनैवानुवाकेन ^१ यदैतेषामनुवाकानां पारं
 यन्मथैताननुवाकानभिनिवर्तन्ते ॥ २० ॥

एकस्मै स्वाहा दाम्याः स्वाहेति ^१ त एवमेवैताननुवाका-
 नेतेनैवानुवाकेन पुनःपुनरभ्युपाकारं जुह्वत्यथ वसतीवरीणां
 परिहरणकाले ऽधिद्रवन्ति ^१ परिहृतास्तु वसतीवरीध्वाङ्ग-
 १० तायाः सुमह्यस्यायां पुनरेवाधिद्रवन्ति ^१ त एवमेवैताननु-
 वाकानेतेनैवानुवाकेन पुनःपुनरभ्युपाकारं जुह्वतः समानुवन्ति ^१
 तानि वा एतान्यथैव सर्वायुषाणीत्याचक्षते ^१ ॥ २१ ॥

समाप्तय इति द्वैक आहरेतेर्हि सर्वाः रात्रिं जुह्वत्यथ
 प्रातरनुवाकमुपाकरिष्यन्ताववद्रवतो ऽध्वर्युश्च प्रतिप्रस्थाता च
 १५ दावन्यावधिद्रवतो रात्रिकर्मिणावथ ^१ राजानमुपावह्य प्रात-
 रनुवाकमुपाकरोति ^१ परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽश्नैत्यङ्गि-
 रुदैत्युक्थ्यं ^१ क्रतुमुपैति ^१ समानं कर्मोपाः श्रोत्रपाः शूः होव्य-
 भिन्द्राणसमधिद्रुत्य अतस्रः सुवाङ्मतीजुंक्षोत्युषसे स्वाहा व्युष्टौ
 स्वाहोदेय्यते स्वाहोच्यते स्वाहेति ^१ प्रसिद्धो ऽभिवधः ^१ समानं

१ *कर्मिणामथ M

१ उदेति M, उदेति the other MSS

कर्मान्तर्यामादन्तर्यामः होयश्चिद्राणममधिद्रुत्य चतस्रः सुवा-
 ऊतीर्मुहोत्पुदिताय स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा
 सर्वस्यै स्याद्वैत्यैतदुदित आदित्य उपरमन्ति रात्रिकर्मिणो ।
 अत्रश्चिन्दन्ति परित्ययणानि । निवर्तयन्तीन्प्राणसानि । ममिद्वः
 सुवर्णंरूपेयंहा गृह्यन्ते । समानं कर्माद्ययणाद्गृहादापयणं ।
 गृहीत्वा सुवर्णरजताभ्यां द्वौ महिमानौ यद्वौ गृह्णाति यः
 प्राणतो य आत्मदा इत्यथोक्थ्यं गृह्णाति । समानं कर्मा-
 द्धिनाद्गृहादायिनं ग्रहं गृहीत्वा चतुर्विंशतिः रश्मना आदाय
 दूपानभ्यायन्ति चतस्रस्तस्र इतरे परिकर्मिणः । सर्वान्
 राज्ञुदासमग्निष्ठमुत्सृज्य तस्माद्विष्णुमेव पूर्वं पौतुद्रवमुपस्था- १०
 वानमुच्छ्रयति ॥ २२ ॥

अपोत्तरं । बीन्दविणतो वैष्वाःस्त्रीनुत्तरतस्त्रीन्दविणतः
 खादिराःस्त्रीनुत्तरतस्त्रीन्दविणतः पालाशाःस्त्रीनुत्तरतो ।
 ज्वेतं पालाशमुपायं दविणतो न्यस्यति द्रवणीः । सर्वान्ना-
 नूपानुत्सृज्यावाभ्यर्च्युरग्निष्ठ उपाकरोत्यथ द्रवरं गौतुगमि- ११
 त्येताःस्त्रीन्प्राजापत्याग्नेयं पर्वज्ञानुपाकरोत्याग्नेन्द्रे कृष्णसत्ता-
 ममैन्द्रापौषं पौष्णमाग्नेवौ कृष्णपौवौ ताद्वौ लोमशमक्यौ
 श्रितिष्ठौ वाईत्यथौ धावे प्रषोदरः सौर्यं बलवं पेलमित्य-
 थाभ्यर्च्युरग्निष्ठ एवोपाकरोत्यग्नेऽनीकवते रोहिताञ्चिरनद्वा-

१ *न्यायेन्द्र M (sec. m) ; *न्यायेयं M (pr. m) and all the other MSS, but cp infra xv. 26 med (229, 16).

नित्येकादशायाध्वर्युरग्निष्ठ एवोपाकरोति सोमाय खराज्ञे ऽनो-
वाह्यावनद्वाहाविति द्वादिनो^१ । ऽयाध्वर्युरग्निष्ठ एवोपाकरो-
तीन्द्राय राज्ञे सूकर इत्येकादशारणान्सैषाग्निष्ठे पशुषष्टिर्भव-
त्यथ रोहितो धूमरोहित इति दशाष्टादग्निनो ऽनुवाकास्तेषां

- ५ पूर्वा एव भवतो दक्षिणेषु द्यूपेषूपस्थापयन्त्युत्तरा भवत उत्तरे-
स्वाग्नेन्द्रा दक्षिणेषां सुख्या भवन्त्येन्द्रासूरा उत्तरेषामथ मयुः
प्राजापत्य इति दश दग्निनो ऽनुवाकास्तेषां पूर्वा एव पञ्चतो
दक्षिणेषु द्यूपेषूपस्थापयन्त्युत्तराः पञ्चत उत्तरेषु^१ सोमापौष्णा
दक्षिणेषां सुख्या भवन्त्येन्द्रापौष्णा उत्तरेषामथैतस्मिन्नुपस्थे
१० ममसैव यं देष्टि तमुपाकरोति^१ यद्यु वै न देष्ट्याहुसे पशु-
रित्यनुदिशत्येतस्मिन्काल आहवनीये सुवाङ्मतिं कुशोत्पुपा-
हताय स्वाहेति^१ ॥ २३ ॥ पष्ठः ॥

- अथैतमथमथेष धूपाग्न्यखरये युनक्ति युञ्जन्ति ब्रध्नमरुधं
वरन्तं परि तस्युष इत्यथास्य वृष्टं मर्मज्यते रोचन्ते रोचना
१५ दिवीत्यैवमेवोत्तर योग्यं युनक्ति^१ तस्यैवमेवोत्तरतः^१ प्रष्टिसुप-
नियुनक्ति^१ तथोः वृष्टं मर्मज्यते युञ्जन्त्यस्य काम्या वरी

१ चतुर्विंशति पद्यम् is so द्वादिन. M But TS v 6 21 are enumer-
ated only 22 pasas The reading of M, however, would agree
with the statement made infra (1 3), that there are 60 pasas
(3+11+11+24 (22 acc to the Samhitā')+11). Should the
text of TS 1 c be incomplete?

१ *वोत्तर M but cp supra xi 6 (p. 73, 3), this passage is left out
in all the other MSS

विपचमा रथे । शोणा धृष्ण नृवाचसेत्यथ केतुं कृष्यप्रकेतव
 इति ध्वजं प्रतिमुञ्चत्यथ यजमानं वर्ममनघनीयाभिः संनक्षति
 क्षीमूतस्येव भवति प्रतीकमिति चतुर्दशभिर्यथाहूपमथ रथ-
 मुपतिष्ठते वनस्पते वीक्षज्ञो हि भूया इति तिष्ठभिरनु-
 च्छन्दममथ दुन्दुभिमुपश्यामयत्युपश्यामय पृथिवीमुत द्यामिति ५
 तिष्ठभिरनुच्छन्दममथ दक्षिणः हृदमभिप्रयाति क्षीप्ते पृष्ठं
 क्रमैरत्यक्रमीदाव्याकावाजीति चिभिरनुवाकेरां क्रोडेभ्यो ऽद्या-
 नभिधावयत्यथैतः १ रथं प्रदक्षिणमावत्यं शास्त्रामागयति
 यदातो अपो अगमदिन्द्रस्य तनुवं प्रियाम् । एतः श्रोतरेतेन
 पथा पुनरद्यमावर्तयामि न इति १ तानध्वर्युहत्तराभि क्षोकौ- १०
 याभिरन्वेत्यप्रये स्वाहा सोमाय स्वाहेत्येतेनानुवाकेन पुनःपुन-
 रभ्युपाकारं यावदेयाः ५ क्षोका उपरमन्त्यैतमद्यमपेण धूपान्
 स्वरयात्रमुच्य सौवर्णेन संदानेन संदित्याध्वर्योरावस्यं द्वियोगं
 वर्तयन्त्यथ महिषी वावाता परिवृक्षीत्येता अक्षौ १गन्धाग्णा-
 भ्रणौः ५यादायाभ्यामन्यथं १ तस्य यत्पाक् क्रोडान्नमहिष्यभ्यनक्ति १५
 वसवस्त्वाञ्जन्तु गायत्रेण हृन्दसेति पौतुद्रवेष प्रतिक्षितानां
 जायाभिः सहाय यत्प्रतीचीनं क्रोडादा नामेक्षदावाताभ्यनक्ति
 रुद्रास्त्वाञ्जन्तु त्रैष्टुभेन हृन्दसेति ॥ २४ ॥

गौक्षुलवेनारात्रां जायाभिः सहाय यत्प्रतीचीनं नामेरा

१. *भिधावयत्य* M. (as supra. xv. 5 and 6, p. 209 7, 910. 12); *भि-
 तापत्य* the other MSS

२. Thus M, *भिधावयत्यनघनी* Be, *यथावयामघनी* BU

- पुष्पात्तात्परिवृत्त्यभ्यनक्त्यादित्यास्ताञ्चन्तु जागतेन हृन्दयेति
 मौमोन^१ सूतपामणीनां च चत्तमंघहीदृणां च जायाभिः सह^२
 तस्य ये प्राचीनं वह्नमः केग्रास्तेषु महिषी सहस्र^३ मौवर्णा-
 ङ्काचानावयति भूरिति प्रतिष्ठितानां जायाभिः सह^४ ये
 ५ प्रतीचीनं वह्नमः केग्रास्तेषु वावाता सहस्र^५ राजताङ्काचानाव-
 यति भुव इत्यराज्ञां जायाभिः सह^६ दैवा परिवृत्ती वातेषु
 सहस्र^७ सामुद्राङ्काचानावयति सुवरिति सूतपामणीनां च
 चत्तमंघहीदृणां च जायाभिः सह^८ यथेतं पन्नयो^९ यन्तय
 महिषी वावाता परिवृत्ती माशानमी^{१०} दामोद्रेता^{११} यस्मै
 १० मधुमित्राग्नाजानुपकिरन्ति ॥ २५ ॥

- लाजीश्ङ्काचीश्न्यगो^१ ममां^२ यथायै गय्याया एतद्देवा
 अन्नमतेतदन्नमद्भिः प्रजापत इति^३ यस्मै ह्यन्नमन्ति तस्यै
 हार्धुका प्रजा^४ भवतीति^५ विज्ञायते^६ ऽथैतमश्व^७ संदामात्र-
 सुच्य निर्मग्न्यस्यावृता निर्मग्न्येन प्रचरति प्रचत्याभिजुत्याया-
 १५ ध्वर्युरग्निष्ठे नियुनक्त्यं त्वपरं गोमृगमित्य^८ पाश^९ परंश्वाग्नि-
 युनक्त्याग्नेन्द्रं कृष्णसन्नाममैन्द्रापीणं पौष्णमित्तेता^{१०} स्त्री^{११} ललाट^{१२}

१ Thus M, मौमे the other MSS., cp. Ap xx. 15 12 (मोमकतेन) ।

२ Thus all (not पन्नयो) ।

३ Thus M, महानघी BU, महानघि Bo

४ Thus M, दोही = the other MSS

५ Plati sign not in MSS

६ M om प्रजा and reads भवतीति ।

आग्नेयौ हव्ययौ वीवासु^१ त्वाष्टौ सोमशमवयौ मक्थ्योः^१
 श्रितिश्रुतौ वारुण्यौ वृष्टे^१ धाचे वृषोदरमुदरे^१ शौर्यं वलघं
 पेतं पुच्छं रत्यपाध्वर्युरग्निष्ठ एव नियुनक्त्ययेऽनीकवते
 रोक्षिताधिरमहानित्यपाध्वर्युरग्निष्ठ एव नियुनक्ति सोमाय
 स्रराज्ञेऽमोवादावनद्वाहावित्यपाध्वर्युरग्निष्ठ एव नियुनक्तौ-
 ष्ठाय राज्ञे सूकर इति^१ सर्वानेवारण्याच्चियोजनेनैवास्तुवर्तयते^१
 पाश्व्यं वाग्याणां पशूनामुत्सृज्यन्वावत्यारण्याश्व्याय दक्षिणा-
 ग्प्रतिप्रस्थातारो नियुञ्जन्त्यपोत्तरानथैतमथं नित्येन प्रोक्षेण
 प्रोक्ष्यातिप्रोक्षेण प्रोचति अग्निं बीजमिति^१ नित्येनैवेतराम्पशू-
 नंय दक्षिणाग्प्रतिप्रस्थातारः प्रोचन्त्यपोत्तरानथैतमथमन्त्रेण^१
 धूपाम्प्रोचणोरवघ्रापयति ॥ २६ ॥

अग्निः पशुराशौत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः
 स ते लोकस्तं जेय्यस्यथावजिघ्रसि । वायुः पशुराशौदादित्यः पशू-
 राशौदिति^१ यदि नावजिघ्रसि पुनरेवावघ्रापयत्यग्निः पशू-
 राशौत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः^१ स ते लोक-
 स्तस्मान्त्वान्तरेष्यामि यदि नावजिघ्रसि । वायुः पशुराशौदा-
 दित्यः पशुराशौदिति^१ यदि नावजिघ्रसि पुनरेवावघ्रापय-
 त्यग्निः पशुराशौत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः^१
 स ते लोकस्तं जेय्यसि यन्नजिघ्रसि । वायुः पशुराशौदादित्यः

१ Thus M, *श्रुतयति the other MSS

१ ... १ This passage is found in M only

पग्नुरसीदितौ श्वरो ऽवघातोरित्येतस्मिन्काक्ष^१ आहवनीये सुवा-
ऊतिं जुहोत्याक्षध्याय स्वाहेति^१ ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

अथेधात्समिधेमाद्दान आह्वयवे समिधमानायातुब्रूही-
त्यभ्यादधातींशं^१ परि समिधः शिनष्टि^१ वेदेनोपवाजयत्यनु-

५. तासु सामिधेनीषु सुवेणाधारमाधारयति^१ संमृष्टे सुग्म्या-
सुत्तरमयामः स्वर्ग्यसुचायुदङ्गत्याक्रम्य जुह्वार्यं^१ त्वपरं गोमृग-
मित्येतान्सममन्त्रय पर्यङ्गानयेतरानथ दक्षिणार्धोत्तरानथ
यथायतनः सुचौ सादयित्वा प्रवरं प्रष्टणीते^१ प्रसिद्धमृत्विजो
ष्टणीते^१ सीदति होता^१ प्रसवमाकाङ्क्षति^१ प्रसूतः सुचावा-

१०. दायात्याक्रम्या आह्वय समिधः प्रेथेति^१ समिद्धो अङ्गदरं
मतीनामित्येता अश्वस्याप्रियो भवन्ति^१ वषट्कृते जुहोति प्रेथ
प्रेथेति चतुर्थाष्टमयोः समानयमानो ऽष्टमे सर्वः समानयते^१
परि स्वाहाऊतीभ्यः सः स्वावः शिनष्टि^१ दश प्रयाजानिद्धो-
दङ्गत्याक्रम्य सुवर्णं च सायकं च याचति^१ तौ जुह्वामङ्गा ताभ्या-

१५. मयं त्वपरं गोमृगमित्येतान्सममन्त्रि^१ काक्षाथसैः पर्यङ्गाङ्को-
दायमैरितरान्सुवर्णेर्दक्षिणाञ्जतैरुत्तरानथ यथायतनः सुचौ
सादयित्वा पर्यग्नये क्रियमाणायातुब्रूहीति^१ नित्ये पर्यग्नि-
कारणे ऽभुवर्तयति मेघस्त्वा पथतैरवतु सोहितपीवङ्गागैः
शस्मलिरिति^१ पर्यङ्गिकृतानामेतेषां पशूनामुत्सृजन्त्यवौ^१ दे धेनू

१ Thus (यज्ञानी=) M. only, यज्ञाणे or यज्ञाणे the other MSS.

१ जुह्व. om M

१ Thus M •द्वजत्वपि the other MSS

भौमी दिग्भ्यो वडने द्वे धेनू भौमी वैराज्ञी पुदपी द्वे धेनू
 भौमी इन्द्राय राज्ञे सूकर इति श्वनिवाचारख्यानं^१ पथंभि-
 र्गतैः पशुभिर्दक्षः प्रतिपद्यन्ते^२ तेषामैन्द्रासूरा उत्तरार्था
 भवन्त्येव उपचारतो^३ । इयमेवाध्वर्युर्वेषात्रपणीभ्यामप्यारभते^४
 पृथगितरान्परिकर्मिण उदश्यो नयन्त्यनुपूर्वमन्यतिपजन्तो^५ । इय
 याचति बहिंस्य शतपक्षं च छत्तिं चाधीवासं च कश्चिपु तार्थं^६
 चेत्युत्तरत एतद्वज्रं^७ वज्रंस्तौर्णं भवति^८ तदस्याय निहन्त्य-
 मानायोपास्यति बहिंस्य शतपक्षं च छत्तिं चाधीवासं च
 कश्चिपु चेत्येतत्पञ्चतथं^९ तार्थेण संजयमानं यासेन साम्ना
 प्रसोताभूपतिष्ठते^{१०} । पृथगितरेभ्यस्तत इतराग्राचो वोदीषो वा
 निग्नन्यद्वेषतो मायून्संजयतेत्युक्तेनैव यजेतमेत्या पृथदाज्या-
 वकाश आसते^{११} । इयैतौ ब्रह्मोद्यं वदतो होता च ब्रह्मा चान्त-
 रेण धूपं चाहवनीयं च^{१२} दक्षिणतो ब्रह्मा भवत्युत्तरतो होता^{१३}
 होता ब्रह्माणं पृच्छति ॥ २८ ॥

किं^{१४} सिदासीत्पूर्वचिन्तिः किं^{१५} सिदासीदृष्टदयः । किं^{१६} १५
 सिदामीत्पिगंगिला किं^{१७} सिदासीत्पिप्पिलेति^{१८} तमितरः
 प्रत्याह शौरासीत्पूर्वचिन्तिरथ आसीदृष्टदयः । राशिरासी-
 त्पिगंगिलाविरामीत्पिप्पिलेति^{१९} तमितरः पृच्छति कः
 सिदेकाकी चरति क उ सिज्जायते पुनः । किं^{२०} सिद्धि-
 मस्य भेषजं किं^{२१} सिदावपनं महदिति^{२२} तमितरः प्रत्याह २०

सूर्य एकाकी चरति कद्रमा जायते पुनः । अग्निर्हिमस्य भेषजं
भूमिरावपनं महदिति ^१ तमितरः पृच्छति पृच्छामि; त्वा पर-
मन्तं पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य नाभिम् । पृच्छामि त्वा
वृष्णो अथस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योमेति ^१ तमितरः

५. प्रत्याह वेदिमाहुः परमन्तं पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य नाभिम् ।
सोममाहुर्वृष्णो अथस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं व्योमेति ^१
संज्ञप्ताग्राहुर्जुहोति संज्ञप्ताहुतिं यत्पशवो मायूनक्षपतेत्यथ सप्त
प्राणाहुतीर्जुहोति प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहेति ^१ षट्-
चिःशतमथसोमीयाञ्जुहोति ^१ यदक्रन्दः प्रथमं जायमानो मा
१०. नो मित्रो वरुणो अथमा ये वाजिनं परिपश्यन्ति यक्षमुत
स्नास्य द्रवतस्तुरष्टत इत्यथाभ्यायन्ति अमितार उपेतनेति ^१
पाशेभ्यः पशून्प्रमुच्यमानाननुमन्तयते इदितिः पाशाप्रमुक्तो-
क्तेरिति ^१ पृथग्विशाखाभिरुपसज्ज्येमां दिशं निरस्त्यराती-
यन्तमधरं लणोमि यं दिशस्तन्निग्रतिमुच्चांमि पाशानित्य-
१५. येताः पक्षयः शीवर्णेदकमण्डलुमिददायन्ति ^१ ता अथ-
स्यानुष्टं प्राणानाप्याययन्त्यो यन्त्यसुपूर्वमितरेषां पशूनाम-
येषा महिषी प्रास्य केशान्वासः परिधाथ शीवर्णेन विधवनेन
विधुवाना चिरपसलैरथ पर्यत्यवन्ती स्थावन्तीस्त्वावन्तु प्रियं
त्वा प्रियाणां वर्धिष्ठमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिः इवा-

१. सोमीयाञ्जुहोति M (cp. Ap xx. 21 11), सोमीयञ्जु (cp. T Br III. 9 12 1.) the other MSS

१. Thus M, सोमार्थव्यवपूर्वे the other MSS

महे दधो ममेति ^१ चिः परीत्योत्तरतस्तिष्ठति प्रतिचितानां
 जायाभिः सहैवं वावाताराशां जायाभिः सहैवं परिदृष्टौ
 सूतपामणीनां च घृतसंघदीदृणां च जायाभिः सह ^१ यथेतं
 पद्मयो धर्म्यैतमश्वः सर्वैरस्रद्वारैरस्रदृत्य परिश्रयन्ति ^१
 तस्योदीचीं द्वारं कुर्वन्त्यैतां महियौः सर्वैरस्रद्वारैरस्रदृत्य ^१
 तां निष्क्रुवानां ^१ गर्हमाणामध्वर्युं ददानयत्यग्ने अन्वाह्यमिके न
 मा नयति कथन । असत्ययक इति ^१ आश्वमुत्तरत उपशंविश
 शिरस्तो वास उपधत्ते ^१ तावध्वर्युस्तार्येण ^१ संप्रोणीति शुभगे
 कान्योस्तवासिभिः सुवर्गं स्तोत्रे संप्रोणां चामित्यथैषा महियुपस्ये
 श्रेष्ठमाधत्त आहमजाभिः गर्भधमा तमजासि गर्भधम् । तौ सह ^{१०}
 चतुरः पदः संप्रसारयावहा इति ^१ तामध्वर्युरनुमन्त्रयते दृषा
 वाः रेतोधा रेतो दधात्विति प्रतिपद्य आसां कृष्ये स्रक्षणि
 सदिंष्टदिं परावधीदित्यातो ^१ ऽथैषा पत्नी गर्हते ॥ २८ ॥

अग्ने अन्वाह्यमिके न मा धमति कथन । असत्ययक
 इति ^१ तां यजमानो ऽभिसेपत्यूर्ध्वामेनामुच्छ्रयतादिति ^१ सा ^{१५}
 तथैव गर्हते ^१ तां वावाताभिसेपति चद्वरिणी यवमन्तीति ^१
 सा तथैव गर्हते ^१ तां परिदृष्ट्यभिसेपतीयं यका शकुन्तिकेति ^१
 सा तथैव गर्हते ^१ ताः सर्वे गणा अभिसेपन्ते ^१ माता च ते

१ Thus M, - संक्रुता निष्क्रुवानां the other MSS.

१ Thus M; उपधत्त एता अध्वर्युः Be; उपनैवा अध्वर्युः E; उपेता अध्वर्युः U

१ Thus, ātmanepadam, all

- पिता च त इति ^१ नाच गर्हते ^१ मद्भर्तमश्वमुपसंविश्योपोत्याय
 वासः परिधायाद्विर्मार्जयत आपो हि हा मयोभुव इति
 तिसृभिरनुच्छन्दसं दधिकान्णो अकारिषमिति चतुर्थीः ^२
 सर्व एव सुरभिमतौष्ठं अपन्ति ये यज्ञे ऽपूतं ^३ वदन्ति ^४ नयन्ति
 ५ पद्मौ ^५ यत्रच्छिन्दन्ति परिययणमंशस्त्राक्षद्वरणमध्वर्योरावस्यः
 हरन्त्यथैतस्मिच्छस्त्राक्षिगर्भं आशुपिष्टानि संयुत्य तैरनुलोममशं
 प्रतिगन्त्यथ ^६ महिषी वावाता परिवृक्षीत्येता अस्मै गणा-
 न्मूचीयादाद्याभायन्यथं ^७ तस्य यत्पाक्षु क्रोडात्तस्मिन्महिषी
 शैवर्णाभिः सूचीभिरसिपचाङ्कन्ययन्त्येति गायत्री विष्टुब्
 १० द्विपदा या चतुष्यदेति द्वाभ्यां प्रतिहितानां जायाभिः
 महाय यत्प्रतीचीनं क्रोडादा नाभेस्तस्मिन्वावाता राजताभि-
 हतराभ्यां द्वाभ्यामरात्रां जायाभिः सहाय यत्प्रतीचीनं नाभेरा
 पुच्छात्तस्मिन्परिवृक्षी शीसाभिहतराभ्यां द्वाभ्याः सूतपाम-
 णीनां च चत्तसंप्रहोदृणां च जायाभिः सह ^८ यद्येतं पद्मयो
 १५ यन्त्यध्वर्योरावस्यः सूचीर्हरन्त्यथ सुवर्णं च सायकं च
 याचति ^९ ताभ्यामश्वस्य क्रोडमापिनष्टीत्यमशं ^{१०} विश्रावतेति ^{११}
 कक्षा ष्यति कक्षा विश्रास्तीत्येतत्पदं यजमानं वाचयति ^{१२}
 यदैतस्य सूक्तस्य पारमेत्यथाध्वर्युरश्वस्य क्रोडात्पित्रितमुत्पिनष्टी-

१ The avagraha added by me

२ *लिपत्यय MB, *लिपत्यय Be U

३ Thus M, क्रोडमापिनष्टीत्यमशपिरवाचयेति Be, क्रोडमापिनष्टीत्यमश

(च) त्वं पिष्टानवेति BU.

त्यमस्ये विगमतेत्याहमिति^१ नाशस्य वपा भवति^२ चन्द्रमिव
मेदः परिरुक्तः^३ साशस्य वपा^४ वपा^५ तूपरस्यैवं गोमृगस्य^६
कान्नायमैः पथ्यज्ञाणां लोहितायमैरितरेषां सुवर्णैर्दक्षिणेषां
रजतैरुत्तरेषाम्^७ ॥ ३० ॥

अश्वस्यैवाध्वर्युर्वपया प्रथमया प्रतिपद्यते^१ जूषीरितरा^२
आहरन्त्यस्यैव वपायै प्रतितप्यमानायै बर्हिषो ऽपमुपाश्व-
त्युपेतरा यच्छन्त्युत्तरतो ऽस्य तूपरस्य गोमृगस्येति वपाः
अपयन्ति दक्षिणत इतरेषां पशूनामस्यैव वपाः सुवाङ्मत्या-
भिजुहोत्युपेतरा यच्छन्त्ये^३ स्नाहाकृतिप्रैषेण चरित्वा सः स्ना-
वेष पृषदाव्यमभिघार्याश्चैव वपामभिघारयत्युपेतरा यच्छ-^४
न्त्ये^५ पुरस्तात्स्नाहाकृतिः^६ सुवाङ्मतिः^७ कृत्वा सुवर्णेन मदि-
मानं जुहोति तस्य ते सौमं हिमेत्यथोपस्त्रीर्चं द्विः सुवेषाश्च-
स्यैव^८ वपाः समवस्तुम्यवाह प्रजापतय इत्युपाः^९ इषस्य
हागस्योक्तस्य वपानां मेदसो ऽवदीयमानस्यानुमूहोत्युच्चैर्यावतीः^{१०}
स्तुक्तंभवत्युपेतराः पाश्या वेडसूनेन बोधोद्यच्छन्ते^{११} दिरभि-^{१२}

१ Thus (without, however, the plati sign) M ; *तद्वदपिनहि इत्य-
मर्थं विगमते इत्यामिति Be, and thus also BU (but ये is a. २४७) ।

२ *ननं MSS exc M

३ वपा M

४ * left out in all the MSS exc. M.

५ यव om M

६ * अवदीयमानस्यानुमूहोत्युच्चैर्यावतीः M, cp. supra xi 5 (p 70, 11).— पाश्वतो M, पाश्वति
the other MSS cf supra 1 c.

- घारयत्युत्थाकम्याश्राव्याह प्रजापतय इत्युपाङ्गस्य चयस्य काम-
 स्योक्तस्य वपा^१भेदः प्रस्थितं प्रेथेत्युच्चैर्वैषद्वृते वपा^२ जुहोत्यथो-
 परिष्टाद्रजतेन महिमानं जुहोति तस्य ते इष्टिवी महिमे-
 त्यथ पर्यङ्गाणां वपाभिस्वरत्यचेतरेषामथ दक्षिणेषां प्रति-
 ५ प्रस्थातारो वपाभिस्वरन्वचोत्तरेषां^३ चाङ्गस्य चास्याणां पशुना-
 मुदसाजीदारण्याङ्गस्य जुवाङ्गत्यस्तेषां वपाभ्यः प्रतिजुहोत्युपाङ्ग-
 स्येतेषां पशुजातानां वपाभिस्वरन्ति प्राजापत्यानाङ्गं सावि-
 चाणाङ्गं सारस्वतानां पौष्णानां यामानां पिष्टदेवतानां द्यावा-
 इष्टियानां वायव्यानाङ्गं सौर्याणां वैश्वकर्मणामानित्यथोप-
 १० रिष्टात्स्वाहाकृतिः जुवाङ्गतिः ऊत्ता वपाभ्यपणीरन्तुप्रहृत्य
 समुत्क्राम्य चालात्ते भार्जयन्ते^४ इय पशुन्विश्रान्ति^५ शमितरि-
 त्याह माश्वस्य सोमाविहतीमाश्वसास्त्रि^६ सङ्गारारौर्ययाङ्गमेनं^७
 विहृत्य ग्रामिणे कुम्भ्याङ्गं समवग्रमयतादेवं त्वपरमेवं गोमृग-
 मथ दक्षिणमथग्रकं गोमृगकण्डमिति ग्रामिणे निष्पद्यतादय-
 १५ स्रयेन कमण्डलुनाश्वतेजनीः अपयतादित्यथ सावित्रः ऊत्ता
 प्रधर्पन्ति प्रातःसवनाथ^८ तद्वज्रुधा संतिष्ठते^९ ॥ ३१ ॥
 अष्टमः ॥

१ वपा M, वपा B Be U

२ वपा MB, वपा Be

३ Thus M, संवत्सि Be B, समवत्सि U.

४ Thus M, सोमाविहतीमाश्वसास्त्रि संवत्सया B, सोमाविहतीमाश्वसास्त्रि
 संवत्सया U, सोमाविहती etc (as U) Be

अथ सावित्रः ऊत्वा प्रसर्पन्ति माध्यादिनाथ सवनाथ^१
 प्रसिद्धो ऽभिषवः^२ प्रसिद्धं ब्रह्मः गृह्णते^३ समानं कर्मा
 दाक्षिणेभ्यो^४ दाक्षिणानि ऊत्वाष्टौ संवगांऊतौर्जुहोत्यर्वाङ्
 यज्ञः संकामत्विति^५ कामं दक्षिणानां^६ ददाति^७ वैश्वकर्मणानि
 ऊत्वा नव पर्याग्नीर्जुहोति भूतं भव्यं भविष्यदिति^८ प्रसिद्धो
 ऽग्न्यभिषेको^९ ऽहीनसंततिं करोत्युज्जुधा माध्यादिनाथ सवनः
 संतिष्ठते^{१०} अथ सावित्रः ऊत्वा प्रसर्पन्ति दत्तौयसवनाथ^{११}
 प्रसिद्धमादित्यपक्षेण चरित्वाप्यपथं गृह्णात्युपोकथ्यं गृह्णाति^{१२}
 समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वायैताम्यशून्याचत्ययं
 द्वपरं गोमृगमित्यथ पर्यङ्गानपेतरामथ दक्षिणानपेत्तरानुत्त-^{१३}
 रतो ऽथैव द्वपरस्य गोमृगस्येति हविष्यसादवन्ति दक्षिणत
 इतरेषां पशूनामथ वैतसे कटे ऽथैव^{१४} इदं निधाय सुवर्णेन
 च सायकेन च तस्माद्ये ऽवघ्नन्नाह ॥ ३२ ॥

मनोनाथै हविषो ऽवदीयमानस्थानुभूहीत्येकादशावदाना-
 न्यवघ्न्येवं द्वपरस्यैव गोमृगस्य^{१५} कास्त्रायसैः पर्यङ्गाणां सोदा-^{१६}
 यधैरितरेषां सुवर्णेर्दक्षिणेष्वां रजतैरुत्तरेषां^{१७} नाथस्य^{१८}
 द्वपरस्य गोमृगस्येति स्मिष्टकृते ऽवघ्न्यवघ्नन्तौतरेषां पशूनां^{१९}

^१ M 103 प्रति after वानं and leaves a blank for two aksharas before दक्षि० ।

^२ Thus M, विषयो the other MSS.

^३ यत् M.

^४ Thus M, नाथस्य the other MSS.

नाशस्य^१ त्वपरस्य गोमृगस्येतीडाभवद्यत्वंयन्तौतरेषां पशूना-
मप्येतमयं^२ वैतसे कटे यथाङ्गं^३ चिनोति^४ । पुरस्तात्प्रत्यञ्चं
त्वपरमायातयति^५ । पश्चात्प्राचीनं गोमृगमयं जुहूपभृतावाद-
दान आह प्रजापतय इत्युपाश्रु हयस्य द्वागस्योसस्य हविषो
१ जुहोतीत्युच्चैरत्याकम्याआद्याह प्रजापतय इत्युपाश्रु हयस्य
द्वागस्योसस्य हविः प्रक्षितं प्रेक्षेत्युच्चैर्विपद्भूते तान्सहैव कटेना-
प्रावतुप्रहरति ॥ ३३ ॥

शौक्ते इष्टं क्रमैरत्यक्रमीद्वाव्याक्रान्वाजीति चिभिरनुवाकै-
रयं पर्यङ्गाणां हविर्भिस्यरत्ययेतरेषामयं दक्षिणेषां प्रति-
१० प्रक्षितारो हविर्भिस्यरत्ययोत्तरेषां^६ यास्य ग्राम्याणां
पशूनामुदस्तासीदारस्यास्य सुवाङ्मत्यस्तेषां हविर्भ्यः प्रतिजु-
होतीत्युपाश्रुतेषां पशुजातानां हविर्भिस्यरन्तीत्युक्तमेतदयं
पुरस्तादनस्ततेः समान्यो दिशः प्रतियजत्ययं वनस्यतिना
वरत्ययं पुरस्तात्स्त्रिष्टुतो गोमृगकण्ठेन प्रथमामयतेजनीमुप-
१५ जुहोत्ययं स्त्रिष्टुता वरत्येतस्मिन्कास आहवनीये सुवाङ्मतिं
जुहोति ऊताय स्वाहेति^७ ॥ ३४ ॥

अथैतं प्रसेकमग्रावायातयति दक्षिणतो वोदञ्चं पश्चादा-
प्राञ्चं^८ । तथा सुगिव पूर्वाधिं^९ भवत्येवमेव मध्यं^{१०} । समय इव

१ Thus M Be, नाशस्य UB

२ MSS exc M ins here पशूना ।

३ Thus M, यथाङ्गं Be, यथाच BU.

४ पूर्वाधिं M, पूर्वाधिं the other MSS, but cp supra x. 51 (p 56, 9)

बुध्नस्मिंश्चतुर^१ उपसृणान् , आहाममत्तः संततमानय
 स्तेगाग्निगदिष्यामीति^२ स च धाराग्निं प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते
 स्तेगान्द्राग्नां मण्डूकाश्चग्नेभिरिति चतुर्दशानुवाकान्प्रया-
 माय स्वाहेति पञ्चदशमं च आहुती जुहोतीषुवर्दाय स्वाहा
 वसिर्वर्दाय स्वाहेति षट्चिन्त्यतमश्चसोमीयाश्चिस्त्रो^३ द्विपदा
 इमा नु कं भुवना सीपधेमापो हि सा भयोभुव इति चाचैतं
 प्रवेकमग्रावनुप्रहरत्यैव^४ सःसावेष्टाभिजुहोति^५ समानं
 कर्मानूयाजिभ्यो^६ इय पुरस्तादुत्तमस्यानूयाजस्याश्चयैनाश्वतेज-
 नीमुपजुहोति^७ समानं कर्मां पत्नीसंयाजिभ्यो^८ इय पुरस्ता-
 दुत्तमस्य पत्नीसंयाजस्यायस्येन कमण्डलुनाश्वतेजनीमुपजुहो-
 त्युजुधेकविंश उक्थ्यः संतिष्ठते पत्नीसंयाजान्तो^९ इय वसती-
 वरीः परिहृत्य पयाश्चि विप्रिथ्योपवसन्ति^{१०} ॥ ३५ ॥
 नवमः ॥

अघातो महाराज एव बुध्यन्ते^१ प्रातराज्यानि गृहीत्वा
 राजानमुपावदत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^२ परिहिते प्रातर-
 चुराके ऽपो ऽच्चैत्यङ्गिरदैत्यैतिरात्र^३ कतुमुपैति^४ प्रमिद्धो
 ऽभिषवः^५ प्रमिद्धं यहा गृह्यन्ते^६ समानं कर्माग्निनाद्वाद-
 शिनं यद् गृहीतैकादश रश्ना आदाय यूपमभ्येति^७ स्वर्वन्तः

१ बुध्नस्मिंश्चतुर all, but cp 1c.

२ स्तेगिनाग्निगदिष्यामीति MSS.

३ अथवा १४० अथ (before रेजनीय्) all the MSS exc M.

४ Thus M, the other MSS are more or less defective

- राज्युदात्तमग्निष्टसुसृज्यैकादश प्रातर्गंधान्प्राजापत्यान्पशूनुपा-
 करोति । तेषां प्रसिद्धं वपामिधरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय ।
 तद्वज्रुधा संतिष्ठते । प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय । प्रसिद्धो
 ऽभियवः । प्रसिद्धं पहा गृह्यन्ते । समानं कर्मा दाक्षिणेभ्यो ।
 ५ दाक्षिणाणि जुताष्टौ संवर्गाज्जतीर्जुहोत्यर्वाङ् यज्ञः संकामत्वि-
 त्यवशिष्टं दक्षिणाणां ददाति । वैश्वकर्मणाम्नि जुता नव
 पर्याप्तीर्जुहोति भूतं भयं भविष्यदित्युत्सवो ऽन्यभिषेको ।
 माघाह्वीनसंततिं करोत्युज्रुधा माध्यंदिनः सवनः संतिष्ठते ।
 प्रसर्पन्ति द्वितीयसवनाय । प्रसिद्धमादित्यपहेण चरित्वा-
 १० ययणं गृह्णात्यथोक्थ्यं गृह्णाति । समानं कर्मा पवमाना-
 त्पवमानेन चरित्वा स्वे धामन्पशुभिश्चरति । तेषां समानी
 मनोता समानी देवता समानः प्रत्यभिमर्शनः समानो वसा-
 होमः समानो वनस्पतिः समानः स्निष्टहृत्प्रेषवान्समानीडा
 समान्यो दिशः । समानं कर्मा पक्षीसंयाजेभ्यः । पक्षीः संयाज्य
 १५ प्राङ्हेत्य ध्रुवामाष्याय्याभूतीक्षानुसृतीश्च जुहोत्या मे गृहा भव-
 न्त्वग्निना तपो ऽन्वभवदित्येताभ्यामनुवाकाभ्यामथ भूताभ्यौ
 होमौ जुहोति भूताश्च स्नाह्य भवित्यते स्नाहेत्यथाध्वरि-
 काणि समिष्टयजूषि जुता दशाग्निकान्युपजुहोति । समानं
 कर्मावष्टपादयैतस्त्रिधवष्टपे द्वितीयामवष्टपादतिः जुता
 २० दश वारुणान्युपजुहोति नमो राज्ञे नमो वरुणायेत्यथ
 मृत्यवे स्नाह्य मृत्यवे स्नाहेति नवतिमाज्जतीर्जुहोति
 प्रयासाय स्नाह्यप्रासाय स्नाहेत्येकादश । शतायुर्वै पुरुषः

शतवीथं आत्मैकशतो यावानेव पुरुषस्तस्मान्मृत्युमवयजत इति
माह्वणम् । ॥ ३६ ॥

अथैष आचैषो विद्वतः शुक्लो विक्रिधस्तिलकवाग्निप्राचः^१
खलतिर्विकटः कुनखी कुजः शिपिविष्टो नग्न उपमज्जति^२ ।
तस्य मूर्ध्नि जुहोति जुम्बकाय स्वाहेत्यवासा एतच्छतं विपथं^३ ।
ददात्यैनमिपुजिताग्रधमन्ति^४ मा मे राद्रे वास्यौरिति^५ ।
प्रसिद्धो ऽवश्य^६ उदयनौपयेवेद्वा मैत्रावरुणी वग्रासुपा-
करोति^७ तस्यै सौरौर्गव येता वग्रा इत्युपासम्भ्या भवन्ति ।
तासां प्रसिद्धं वपाभिरित्वापेण गार्हपत्यं पालीवतमुच्छ्रित्य
तस्मिन्मृगलं कक्षायं किकिदीविं विदीगयमिति स्वाद्याम्यशू-^{१०}
रुपाकरोति^८ ताम्बर्धमिहतामुत्सृज्याज्वेन वृक्षां करोत्यप-
पश्यपुरोडाशान्निर्वपति पश्यपुरोडाशौ वाच पुरस्तात्पश्यपुरो-
डाशस्त्रिष्टुक्तो दृश यस्यान्युपजुहोति नमो रात्रे नमो वह-

^१ निष्ठकावाग्निर्विकटः M.

^२ Thus M ; उपमज्जति the other MSS

^३ Wholly uncertain ददात्यैनमिपुजिताग्रधमन्ति मा मे राद्रे वास्यौरिति
M, ददात्यैनमिपु(वि) नाग्रधमन्तिमा मे राद्रेवेवावस्यौरिति B Be (pr. m.);
ददात्यैनमिपुजिताग्रधमन्तिमा मे राद्रेवेवावस्यौरिति Be (sec. m), ददात्यैना-
मिपुजिताग्र etc (as B) U, this is certain, that प्रथमति is a third
person of a verb, I have conjectured इक्ष्मन्ति (cp. Sākh. Śra
xvi 18, 20 निर्वेधन्ति), then the foregoing must be an ablative ;
but whether इक्ष्मन्तात् is the correct reading I do not see.

णयेत्यथ पुरस्तात्पशुस्त्रिष्टुतो दश^१ गव्यान्पशुहोति मयो-
 भूर्वातो अभिवात्स्रा इति^२ 'प्रसिद्धं पशवः संतिष्ठन्ते'^३ ऽथोद-
 वसानीययेष्टेद्वागेणाहवनीयं विग्रालयूपमुच्छ्रित्य तस्मिन्नेतान्प-
 शूनुपाकरोत्याग्नेयमैन्द्राग्रमाश्विनमिति^४ 'तेषां प्रसिद्धं वषाभि-
 ५ चरित्वा पशुपुरोडाशाश्विर्वपति'^५ ताननुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवाः
 हवीः^६ यग्रये ऽऋक्षोमुचे ऽष्टाकपाल इत्येषा च; दशहविरिष्टि-
 क्षा^७ एता यज्यापुरोसुवाक्या भवन्ति ॥ ३७ ॥

अग्नेर्मन्त्रे प्रथमस्य प्रचेतस इत्यथ पुरस्तात्पशुपुरोडाश-
 स्त्रिष्टुतो दश ब्रह्मवर्षवान्पशुहोत्या ब्रह्मग्राह्याणो ब्रह्मवर्षधी
 १० जायतामित्यथ पुरस्तात्पशुस्त्रिष्टुतो दश संनतिहोमानुप-
 जुहोत्यग्रये समनमत्पृथिव्यै समनमदिति^१ 'प्रसिद्धं पशवः
 संतिष्ठन्ते'^२ ऽचैतैरन्वह द्वादशभिर्वह्नौदनैश्चरति^३ 'तेषामुक्तं
 चरणं यथामुचैकस्थान्यच^४ रश्नाभ्यामचैभ्य एताम्परःशतं शत-
 पक्षाच्चिह्नान्ददाति^५ 'सुवर्णरजते महिषोः पाचे ददार्त्तक-
 १५ तयानि^६ सौवर्णानि पाचाणि ददाति हिरण्मयं कशिपु^७

१ om M

२ Thus M (for चसुच cp. supra xv 4), यथामुचैकस्थान्य the other MSS., as all the MSS. contain a case form of रक्, I did not venture to change यथामुचैकस्थान्य, i.e., yathā amūca evam, s. r.

३ Thus M, •त्येनानि the other MSS.

४ •पु or •ड MU.

हिरण्यं^१ पङ्क्तीशः^२ हिरण्यः^३ संदानमित्येष^४ वीणा-
 गानिभ्याः^५ शतं विपद्यै ददात्येषतुपशुभिर्यजते^६ चतुपर्यायं
 वा समानेषु वाग्व्यायतनेषु पिशङ्गास्तयो वासन्ताः शारङ्गा-
 स्तयो पैशाः पृथन्तस्तयो वार्यिकाः पृथ्वस्तयः शारदाः शश्रि-
 सत्यास्तयो हैमनिका अवलितास्तयः त्रैशिराः संवत्सराय^७
 निवचन इत्येष देविकाहविर्भियंजते^८ इय वैधातवीयया
 यजते^९ इय सौनामण्या यजते^{१०} संतिष्ठते इयमेधस्त्रिभिः
 संवत्सरैः^{११} संतिष्ठते इयमेधः संतिष्ठते इयमेधः^{१२} ॥ ३८ ॥
 दशमः ॥

॥ इति पञ्चदशः प्रश्नः ॥

१ Left out in the MSS. exc. M.

२ यदायमि० MSS. exc. M.

३ यजते M, यजते the other MSS.

- द्वादशाहेन यज्यमाणो भवत्येको वा बहवो^१ वेतो^२ द्येको^३
 दक्षिणावता यजते^४ स^५ यद्येको^६ यदि बहवो ऽमावास्याया
 एव षडहेनोपरिष्टादीचन्ते^७ ते^८ गृहपतेररण्योः संजानते
 पृथग्मा^९ ते यदि गृहपतेररण्योः संजानते मयित्वा गार्ह-
 १ पत्यमाहवनीयमुद्धरन्ति^{१०} यामाहृतयपणमाहरन्ति^{११} यद्यु वै
 पृथक् संजानते गृहपतिरेव प्रथमो मन्यते^{१२} तदेवेतरे^{१३}
 पयुं पविशन् मयित्वा मयित्वैव गार्हपत्यं संनिवपन्ति^{१४} तस्मा-
 दैकवज्रतादाहवनीयमुद्धरन्ति^{१५} यामाहृतयपणमाहृत्य संनि-
 वपन्त्य यदि पद्यादपरं^{१६} आगच्छति मयित्वैव गार्हपत्ये ऽर्धं
 १० निवपत्याहवनीये ऽर्धं यामाहृतयपणमाहृत्याप्यर्जतुं पो^{१७} एनं^{१८}
 पूर्वेषु कर्मसु ज्ञयन्ते^{१९} ऽयातः पवनस्यैव भीमाश्मा^{२०} गृहपति-
 मेवाध्वयुः प्रथमं पवयत्यथ होतारमथ ब्रह्माणमघोद्गातारं
 प्रतिप्रस्थाताध्वर्यु पवयति प्रथोतारं प्रथाम्भारं ब्राह्मणस्य^{२१}
 मिनमाग्नीभः प्रतिप्रस्थातारं पवयत्यष्टावाकं त्रैष्टारं पौतारं^{२२}

१ Thus M only (regarding चनो वि cp. infra xvi 13 290, 5).

बहवो वा यद्येको all the other MSS

२ Given only by M

३ Only in M

४ Thus M only. •हरति all the other MSS.

५ •वति M

६ नरेरे. all the MSS exc M.

७ •वेवावर M

८ Thus M •वाहृत्यर्जतुं. T Do H D. •वाहृत्यर्जतुं. D
 Be. •वाहृत्यर्जतुं. U

सदस्यमुन्नेताग्नीं पवयति यावत्सुतः सुवद्व्यस्यं प्रतिहन्तार-
मात्मानमन्ततस्ते चेद्भूयुरध्वर्युर्वाव^१ सर्वस्य पवयिता स नः सर्वा-
न्पवयत्विति स एवेनाम्सुर्वाङ्पवयत्यपि वान्योऽन्यं पवयन्ति^२
यद्यधीयन्तो भवन्ति^३ ॥ १ ॥

तेषां प्रसिद्धा दीक्षणीयेष्टिष्ठापते^४ सकृदाश्राविते स
यथाह भरतवदिति तद्गृहपतेरेवार्ध्वं प्रथमं दृषीते^५ उप
होतुरथात्मनो उप ब्रह्मणो ऽथोद्गातुरथ प्रतिप्रस्थातुरथ
प्रहोतुरथ प्रगातुरथ ब्राह्मणाश्च^६ ऋषिर्नो ऽष्वावाकस्य सदस्य-
स्याग्नीधः होतुर्नैष्टुर्वावत्सुत उषेतुः सुवद्व्यस्यं प्रतिहन्तु-
रन्ततो^७ ब्रह्मण्यदिति समानं^८ ते सर्वे एव^९ दीक्षाकृतिषु १०
समभ्यारभन्ते^{११} गृहपतिमेवाध्वर्युरश्चैः क्षणाजिते वाचयति^{१२}
तदेवेतरे^{१३} ऽनुनिकामन्यपि^{१४} वान्योऽन्यं वाचयन्ति यद्यधी-
यन्तो भवन्ति^{१५} ते ययोत्साहं व्रतदुषमुपयनयेकैका^{१६} वा
मङ्गीर्वा^{१७} तेषां यद्यैव प्रवरानुपूर्वमेव^{१८} घर्मोऽपिष्टे^{१९} ऽति-

१ Thus MTD Be II U (pr. m.); वा (2. a. o. वाच) B Be U (100. m).

२ Thus M, sing the other MSS

३ ग्रहणीये M.

४ Thus M, ते सर्वे (without एव) T Ba II U D; समानमन्ततो सर्वे B Be.

५ Thus MUD; तदेवेतरे the other MSS.

६ Thus M; मुनिष्कामः all the other MSS.

७ Thus (अनुदुषमु) Be II DUT; -दुषमु B, -दुष उप M.

८ एवं om. M

९ Thus M B Be, -विह्वः T Be II DU

याद्वभक्षे^१ षोडशिन^२ षष्ठ्यामुपसद्युत्तरवेदिः^३ संनिवपन्ति
यद्यनग्निचित्यो भवत्यथ यदि साग्निचित्यः प्रथमायामेवोप-
सद्युत्तरवेदिः संनिवपन्ति^४ ॥ २० ॥

- तेषां द्वादश दौचा द्वादशोपसदो द्वादशाहं प्रसृताः^५ न
१ द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेत्येक आश्रयिष्वत उ हैने^६ प्रविष्टेन
कर्मणोपवसथाद्यन्ति^७ तेषां ज्योतिष्टोमो वैश्वानरः प्रायणीयो
ऽतिराचक्षायते^८ स यच्च माध्वादिने सवने द्वितीयसवनाय
वसतीवरीभ्यो ऽवनयति तद्वसतीवरीकसत्रे चावन्माघीरति-
ग्निथाग्नीध्रं^९ द्रुत्वा द्वाध्यायै चातपतस्य सन्धौ गृह्णाति हविष्म-
१० तीरिमा आपो हविष्मान्देवो अध्वरो हविष्माः^{१०} आविवाशति
हविष्माः अस्त सूर्य इत्येपाहीमसंततिरेतामेव पुनःपुनश्चोद-
यिष्याम^{११} इति वदन्तः^{१२} सो ऽच वैव^{१३} यज्ञस्य पुनरालभं
जपति यज्ञायज्ञियस्य^{१४} वा लोचे ग्रंथुवाके वा^{१५} तेषां ज्योति-
ष्टोमो वैश्वानरः प्रायणीयो ऽतिराचः संतिष्ठते^{१६} तस्मिन्सः-

१ Thus M T Be 11 DU, *भक्षे B Be.

२ प्रद्युनः all the MSS exc M, cp. infra xvi. 12 init.

३ Thus (चावन्माघीर) MT Be 11, *माघीम D; *माचम B Be U.—

All the MSS. exc M चावशिष्य ।

४ Thus M B Be; *आवह T Be 11 DU.

५ Thus M in accordance with the Dvandva, लोचैव T Be 11 U;
लोचनै B Be, लोचैव B

६ *यग्निधस्य T Be 11 DU, *यज्ञीधस्य MB Be

स्थिते विवर्तयन्ति^१ परिधीनं^२नुप्रहरन्ति^३ प्रक्षरं^४ पञ्चीमंया-
जान्तो^५ इतिप्रैषेण ब्रह्मा वाचं यच्छति^६ परिधेतासु वसन्तो-
वरीत्याहतायाश्च सुब्रह्मण्यायां ब्रह्मा वाचं विवृजते^७ प्रति-
पद्यते^८ दिवा प्रातरनुवाकेनाह्वा संक्रामन्तोना हन्दाश्चस्वाह
निमोक्ष्याध्वर्युस्पाशं जुहोति रात्रौ रूपमिति वदन्तस्त्रायते^९
विष्टदग्निष्टोमो रयंतरसामा^{१०} माहेन्द्रस्य शोषे रथो युक्तो
इत्याधावति^{११} रथप्रभेदेन माहेन्द्रस्य शोषमुपाकरोत्येतावदेवै-
तदहः शिष्यं क्रियते^{१२} इहीनसंततिं करोत्येयं यो भूते तायते
पञ्चदश उक्त्यो रथसामा^{१३} हुहुभिर्नैतदहरध्वर्युमाहेन्द्रस्य^{१४}
शोषमुपाकरोत्येतावदेवैतदहः शिष्यं क्रियते^{१५} इहीनसंततिं^{१६}
करोत्येयं यो भूते तायते सप्तदश उक्त्यो वैरूपसामाधावे-
नैतदहरध्वर्युमाहेन्द्रस्य शोषमुपाकरोत्येतावदेवैतदहः शिष्यं
क्रियते^{१७} इहीनसंततिं करोत्येयं यो भूते तायत एकविंश
उक्त्यो वैराजसामाग्नेयस्य पोडशी^{१८} चातिपाह्यावमतिपाह्या^{१९}
पोडशीत्येक आहरेकविंशमेतदहर्भूजं^{२०} भवति^{२१} विराजां वा १५

१ Plural MT Bo 11 DU and Draidha; singular B Be.

२ Plural M.

३ Thus M; क्षरति Kef., वाचति Bo TD, भवति B Be.

४ Thus M, हुहुभिर्नैतद- the other MSS.

५ Thus M only, •ऐषेण षोडशी च मागिपाह्या Bo; •ऐषेण षोडशिमति-
पाह्या B, •ऐषं च षोडशियो चातिपाह्याय मागिपाह्या Bo 11 T (the latter
only षोडशीति) UD.

६ Thus M, भृंक्षरति all the other MSS

प्रतिपत्सु न्यूह्यन्ति शस्त्रे^१ वेत्येतदेकमथापरं^२ प्रातरनुवाके
न्यूह्यन्ति हविष्कृत्युभयेषु प्रस्थितेषु माहेन्द्रस्यावष्टे^३ न तत
ऊर्ध्वं न्यूह्यन्तीत्यरणीहस्त^४ एतदहरध्वयुर्माहेन्द्रस्य । सोत्र-
मुपाकरोति^५ तदुद्गातुर्दक्षिण^६ ऊरौ मन्यति^७ तं जातम्

५ सर्व एवाभिहिदुर्वन्ति^८ ॥ ३ ॥

तस्य मीमांसा^१ गार्हपत्ये ऽनुप्रहरत्यतिष्ठाकामाना-
माग्नीध्रे^२ प्रजाकामाना^३ गार्निध्रे पशुकामानामाहवनीये
स्वर्गकामानामित्यनादृत्य तदाहवनीये^४ एवातुप्रहरति भवतं नः
सममवाविति^५ प्रहृत्याभिजुहोत्यग्रावग्निश्चरति प्रविष्ट इत्येता-
१० वदेवैतदहः शिचं क्रियते^६ ऽहीनसंततिं करोत्यथ यो भर्तते
तायते विणव उक्थ्यः प्राकरसामैन्द्रो ऽतिग्राह्यो^७ ऽह्निरेत-
दहरवकामिश्राभिरध्वयुर्माहेन्द्रस्य^८ सोत्रमुपाकरोति^९ तासां

१ मल्लिखले Bc B

२ न ins TD Be 11 U

३ Thus MT Be 11 UD, *रसीयाने B Be.

४ तदुद्गा M

५ मघन्ति M

६ *ग्नीध्रीये B Be U

७ प्रजमनका M.

८ Thus M only, नंतसाह T Be 11 DU (pr. m.), तसाह U (sec. m.), एतसाह B Be.

९ All MSS ins एव after चक्षिरे, exc. M

ये^१ यजामहे ऽग्निं गृहपतिं गार्हपत्यात्सुगृहपतयस्त्वयाम्
 ' इमे सुन्वन्तो यजमानाः स्युः सुगृहपतिस्त्वमेभिः सुन्वद्भिर्यज-
 मानैः स्या^२ अग्निर्गृहपतिर्गार्हपत्यादृतुना सोमं पिबतु जोष्यमे
 समिधं जोष्याडतिं जोषि ब्रह्म जन्मं जोषि सुष्टुतिम् । विचे-
 ५ भिर्विंशाः ऋतुना वसो मह उग्रन्देवाः उग्रतः पायया
 हविर्ऋतुना सोमं पिबतु वीर्यदिति ^३ 'सावाग्निमेतद्दह-
 र्भक्ष्युत्तरतो वत्सान्धारयन्ति दक्षिणतो मादृमौहेन्द्रस्य सोचे
 ऽन्तरेण^४ सदोहविधानि संवाग्^५ वत्सान्धावभिः वःसृजन्ति^६ ।
 वध्नन्ति वत्सानुत्सृजन्ति मादृमौहेन्द्रस्य^७ सोचमुपाकरोत्यधा-
 १० पराड^८ उग्र्यपर्यायेषु शिष्यानि क्रियन्ते^९ पादच्छेपीर्होता
 गृह्णति^{१०} वालखिल्या मैत्रावरुणो विहरति^{११} घृणाकर्षिं
 ब्राह्मणाच्छेपी गृह्णत्येवधामहतमच्छावाकः^{१२} संतिष्ठते पृथ्वः

१ Sign of pluck only in B Be UD.

२ आन् all

३ The passage सावाग्नि* up to उपाकरोति (line 9) is given here by MB Be (sec. m) only, the other MSS. give it in kb 6 after the words वत्सान्धारयन्ति (252, 3). U agrees with M with this exception that only the first words सावाग्निमेतद्दहर्भक्ष्यन्ति are given after वत्सान्धारयन्ति ।—सावाग्नि* all.

४ Thus MB Be, सोचे अन्तरेण the other MSS.

५ Thus M only, संवाग् all the other MSS.

६ उग्रदह* M.

७ मादृमौहेन्द्रस्यो* उपाकरोति not found in M

पठतो^१ ऽहीनसंततिं करोत्यथ वसतीवरीः परिदत्त्य पयाशसि
विशिष्योपवसन्ति^२ ॥ ५ ॥ प्रथमः ॥

अथ यो भूते चतुर्विंशं हन्द्मोममुपयन्ति एहत्तामानमथ
यो भूते चतुर्वारिंशं हन्द्मोममुपयन्ति रथंतरसामागममथ
यो भूते ऽष्टाचवारिंशं हन्द्मोममुपयन्ति एहत्तामानमथ^३ । ५
यो भूते चतुर्विंशमग्निष्टोममुपयन्ति रथंतरसामागममग्नि-
वाक्यमेतदहर्भवति^४ नैतदहरन्योऽन्यथा उपहताय आहुतां-
'यथा' वा नाराशः वा विभूयादिति^५ तदु वा आहुते
वै यतः संतिष्ठते यत्त विभूयादिति^६ विभूयादिति^७ वै नो^८
माह्वयं भवति^९ नैतदाद्रिचेत^{१०} नाद्रिचेतेति^{११} स्थितिरेतत्-^{१२}
ह्युभमेतदहर्भवति^{१३} नाहुद्युभो ऽधीयते^{१४} ते चेदत्तद्युभ
उदरेदहर्भवत्तद्युभ^{१५} उदरेदहर्भवा^{१६} उप सूर्यं याभिर्वा सूर्यः
सह । ता नो हिन्यन्त्वन्धरमित्येतया सौर्या^{१७} नायत्रा वसती-

१ Thus T Be 11 DU, चाहुतांवाचः B Be; वाह्वयवाचः M, but above च and य two alphas are written, which I am unable to decipher.

२ Thus M, the other MSS विभूयादिति once only and वैनी ।

३ Thus M, most of the other MSS. om here and at the collateral passages (xvi 6 a fin, xvi. 16 a. fin.) आद्रिचेत ।

४ यौषे all the MSS exc. M.

५ Thus Be, and M, which inserts only चेद after यद्युभः—यद्युभ-
यद्यु both times B, the whole passage runs thus in T Be 11: तचे-
द्युभयुभ उदरेदहर्भवत्तद्युभ उदरेदहर्भवा; in U, तचेद्युभयुभयुभ उदरेदहर्भवत्तद्युभ
उदरेदहर्भवा, in D तचेद्युभयुभयुभयुभ उदरेदहर्भवत्तद्युभ उदरेदहर्भवा ।

६ Thus M only, यौषेयो all the other MSS.

वरौर्गन्धीयाद्दे ला मनचे लेत्यपोद्दृत्यैतामन्यथा धौत्या^१
 गायत्र्या राजानमुपावहरेदिष्णो स्वं नो अन्नम इत्यपोद्दृत्यैता-
 मन्यथा वैष्णव्या गायत्र्या राजानमुपतिष्ठेत्^१ म उ चेद-
 विदानमुष्टुभमभिव्याहरत्यत्यक्रमिषमिति^१ होचे प्राह^१ होता-
 ५ नाप्रस्थापयिता^१ होतास्य तदचरैरपिवयति^१ स उ चेन्नन्ये-
 तामितकामो^१ वा अहमस्मि यदुद्भयं वेदे यजुर्मयमेव^१
 तद्योवेवाचर्यो^१ वेदो नौ^१ संपादयेतामिति^१ नैतदाद्रियेत्^१
 नाद्रियेतेति स्थितिः^१ संतिष्ठत एव चतुर्विंशो ऽग्निष्टोमो
 रथंतरामा^१ ॥ ६ ॥

१. तस्मिन्स्थिते समिद्धारा^१ यस्याश्चत्य^१ समिध आग्नी-

१ Thus M only, चौर्वा B Be, चौर्वण Be 11 TUD.

१ The text is corrupt in all the MSS, and I am at a loss how to emend, चत्यक्रमिषम् is my conjecture, अचमिषमिति B, अमिषमिति Be, अचयामिषमिति TDU, अचयामिषमिति Be 11, अचयामिषा (or अया) मुजौ-
 रमिति M Probably we are to read an is-aorist 1 ps sing. act. Kśā. has- अयामिषमिति नौवैर्जेनादि नाशिता (acc).

१ Thus conjecturally All the MSS -वयति exc M, which has -पवयति ।

४ कामा MT Be 11 DU, कामः B Be, which om वा; all the MSS exc M begin a new kb with अचमिषम् ।

१ Thus M, यजुर्मयं वेदान्यावेवाचरणयो वेदो ननौ संपा- T Be 11 D, यजुर्मयं वेदान्यचरणयो वेदो संपा- B Be, यजुर्मयं वेदान्यावेवाचरणयो वेदो संपा- U.

१ Thus corrected, समिद्धारथत्या MSS.

धीये संन्यस्यन्ति^१ तेषु समन्वारन्वेष्वाहवनीये जुवाऊति^२
 जुहोति प्रजापतये स्वाहेति मनसाय सदः प्रसर्पन्ति तृष्णीश्-
 स्तोमाय^३ संप्रसृष्टान्विदिताध्वर्युर्मनमैव प्राङ् द्रुत्वा मनसेमा^४
 पाचं कृत्वा मनसान्वं^५ संहं प्रजापतये गृह्णात्युपयामगृहीतो
 ऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामीति^६ यदिदं किं च तदिति^७
 मनसा परिगृह्य सादयत्येष ते योनिः प्रजापतये त्व्यपाप
 उपसृष्ट्य वशिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा मनमैव
 स्तोचमुपाकरोति^८ मनसा^९ प्रसौति^{१०} मनसा प्रक्षौति^{११}
 मनसोद्गायति^{१२} मनसा प्रतिहरति^{१३} मनसा होच एषोत्तमेति
 प्राङ्मनसा होताह्वयते^{१४} मनसाध्वर्युः प्रत्याह्वयते^{१५} मनसा
 गृह्णति^{१६} मनसा प्रतिगृह्णाति^{१७} यदैतस्य^{१८} मानसस्य गृह्णस्य
 पारमेत्यथ होतोचैद्यतुर्होतृग्याचष्टे^{१९} तस्मा^{२०} अध्वर्युः प्रति-
 गृह्णाति ॥ ७ ॥

ओ३ होतृकृपा होतः सत्यङ् होतररात्स होतरिति^१

१ सं० found in M only.

२ जुवाऊती T Be 11 UD.

३ Thus M; मनसेर the other MSS.

४ All the MSS exc. M om. चन्वं ।

५ इति om. M

६ om B Be U

७ यदैतस्य B Be

८ तस्मात् T Be 11 UD.

९ Be 11 TD ms. च, not M Be BU, cp. xii. 16 (109, 14).

- यद्यु वै होता नाच्छेत्यन्य^१ छ^१ होवाग्रहसौ ग्रहसति^१ तस्मा
 उ प्रतिप्रस्थाता प्रतिगृणाति^१ यदैतेषां पारं यन्त्यथाध्वर्यु-
 र्मनसैव प्राङ् द्रुत्वा मनसैव तं ग्रहमुपोयच्छते^१ मनसाश्राव-
 यति^१ मनसा प्रत्याश्रावयति^१ मनसा वषट्कृतानुवपट्कृते ऊत्वा
 ५ हरति भक्षं^१ मनसा समुपहृष्य भक्षयन्ति^१ मनसा निर्णिञ्च्य
 पाचं प्रयच्छति^१ संतिष्ठत एव तृष्णीःस्तोमो^१ इत्यभिजो
 विष्टच्छत्यधिरुचसूर्ये^१ वाचं विष्टच्छाध्वार^१ नचवेपू^१ इत्यधि-
 रुचसूर्य^१ इति वै गो ब्राह्मणं भवति^१ तेऽधिरुचसूर्य एव वाचं
 विष्टजन्ते^१ तानचैवासीनाम्परिश्रयन्ति^१ पञ्चीशाले पञ्चीः
 १० परिश्रयन्त्यथामतिसर्पेन्तावध्वर्युं धिष्ण्याम्यर्चिभ्यामौदुम्बरीः
 समन्वारभेते इह धृतिरिह विष्टतिरिह रन्तिरिह रमति-
 रिति^१ ते ययाममुदितं^१ वाचं विष्टजन्ते^१ ॥ ८ ॥

अथातः सर्पणस्तैव भीमाः सा^१ दक्षिणस्य हविर्धानस्याधो-

१ Thus MT B¹¹, न्यतु D, न्यो B Bo.

१ Most of the MSS have the plural.

१ विश्वस्य all exc. M.

१ Thus emended hesitatingly, विश्वस्यश्वाहस्यवेपू—न्यधि. M, विश्वस्य-
 ध्वर्युनचवेपू इत्यधि. T Bo 11 D, विश्वस्यध्वर्युनचवेपून्यधि. U; विश्वस्यध्व-
 रमिति वाचनचवेपूनि वा अधि. B Bo; Kā. यथात्रे तृष्णीःस्तोमेऽध्वर्युः।
 अभिजो विष्टच्छति अधिरुचसूर्ये वाचं विश्वस्यध्वमा (acc) मचवेपूनि। एतत्
 यन्निजः प्रतिग्रहः अधिरुचसूर्ये वाचं विश्वस्यामह (acc) इति वा। अदितेऽपि
 मचवेपू विश्वस्यामह (acc) इति वा।

१ Thus M B Bo and cp. Ap XXI 12 7, रमतामिति T Bo 11 DU

१ इति M

ऽधो ऽद्यः सर्वैर्युरेतेन ह वै मर्षाः ससृपुस्ततो वै ते जीर्णा-
 स्तनूरपाप्नतेति^१ तदु वा आहुतयो वा अपथेन प्रतिपद्यते
 स्याणुं वा हन्ति गर्ते^२ वा पतति श्वेषः स न्येति^३ वपङ्कार-
 पथेनैव सर्वैर्युरेष वाव^४ स्वर्गः^५ पन्था यदवङ्कारपथ इति^६
 तदु वा आहुतः परादिव वा एयो ऽग्रान्तः पन्था यदवङ्कार-
 पन्थो^७ ऽध्वर्युपथेनैव सर्वैर्युरेष वा^८ अर्वाचः^९ पराचः^{१०} स्वर्गः
 पन्था यदध्वर्युपथ इति^{११} ते ऽध्वर्युपथेनैव मर्यन्ति^{१२} तेषु
 समन्वारभ्येष्टाहवनीये जुवाहुतिं जुहोत्युपसृजन्मात्रे वत्सं
 धारयन्वरुणो धयन् । रायस्योपमिपमूर्जमस्मासु दीधर-
 त्त्वाहेति^{१३} समुत्क्रम्य चान्तासुदेगे जपन्ति वागैतु वागुपैतु^{१४}
 बाह्नोपैतु वाग्यदकर्म यथाकर्म यदत्यगाम यथात्यगाम
 यदत्यरौरिषाम यथात्यरौरिषाम प्रजापतौ^{१५} प्रजापतिं^{१६}
 तत्पितरमथेलिति^{१७} तदाध्यन्ततः^{१८} प्रतितिष्ठन्ति^{१९} तेषां य
 एव प्रायणीथो ऽतिराचः स उदयनीयः^{२०} सन्नादुदवसाय

१ कर्त B Be.

२ Thus M, वाव पराचः स्वर्गः B Be, वाचस्वर्गः T, वाचस्वर्गः Be 11 DU.

३ Text not wholly certain वा अर्वाच पराच M, वावपराचः all the other MSS.

४ Thus U (sec. m) B Be, प्रतिपत्तौ तत्प्रजापतौ तत्पितरः T Be 11 D, M reads वा B, but with तत् also before प्रजापतिं ।

५ Thus B Be, सदाध्यन्ततः Be 11 DU, तदाध्यन्ततः T, तदाध्यन्ततः M.

ज्योतिष्टोमेनाग्निष्टोमेन चतुष्टोमेन षष्ठग्रमनीयेन सहस्र-
दक्षिणेनैकैको यजेत ^१ ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥

अथातो सहस्रहोत्रेव मीमांसेन्द्रवायवायं प्रथममहः ^१
शुक्रायं द्वितीयमाययषायं तृतीयं च चतुर्थं सैन्द्रवायवायं
५ पञ्चममहः ^१ शुक्रायः षष्ठं च सप्तमं चाययषायमष्टममहः सैन्द्र-
वायवाये ^१ नवमदशमे ^१ इति ^१ न्वा ^१ अध्वर्युतो ^१ ॥ ९ ॥
हन्दोगवद्धृतो ^१ गायत्रीप्रातःसवनः ^१ प्रथमस्तिरात्रस्तिष्टु-
ष्माध्यंदिनो ^१ जगत्तृतीयसवनो ^१ जगत्प्रातःसवनो द्वितीय-
स्तिरात्रो गायत्रीमाध्यंदिनस्तिष्टुतृतीयसवनस्तिष्टुप्रातःसवन-
१० तृतीयस्तिरात्रो जगत्माध्यंदिनो गायत्रीद्वितीयसवन इति ^१
तस्मात्सहस्रहोत्रं उपयजि ^१ ॥ १० ॥

१ Thus MT Bell UD and Keś; सैन्द्रवायवायमष्टममहः शुक्रायं
नवममहः सैन्द्रवायवायं दशमम् B Be, on the whole passage cp. also Ap.
xxi. 14. 5

१ My correction, इतीन्ध्रः M; इतीन्ध्रः T Be ll DU, इतीमे
अध्वः B Be.

१ Thus M only, गायत्रीप्रातःसवनं प्रथमं स्तिरात्रं the other MSS

१ Thus M only (on the form विष्टुम् cp TS. vu. 2 8 3),
विष्टुम् B ll Bell, विष्टुम् B Be TD, विष्टुमीमांसा U.

१ All exc. M जगत्तृतीयः ।

१ T Bell DU om इति and read 'सवनसप्तमः', on this whole
passage cp Sāy on At. Br iv 25 10

० Thus all exc M, which has तस्मात्सहस्रहोत्रं and Be ll which
reads तस्मात्सहस्रहोत्रं । The reading of M might be correct

अथातः पशुकृतेरेव मीमांसेन्द्राग्राः पञ्चवः स्युरित्येक-
 आङ्गरेरयं लोको वाधोरन्तरिषमभाविन्द्रस्य^१ यदैन्द्राग्रः
 पशुर्भवति वायव्यो वषाहोम इमानेव^२ तत्त्वोक्तान्ग्रीणन्त^३ एषु
 लोकेषु प्रतितिष्ठन्तो चन्देय^४ ये^५ ऽनैन्द्राग्रान्प्रतिपद्यन्ते^६ यथा
 श्रेयसे ऽनादित्ये^७ पापीयस आहरन्ति^८ तादृक्तत्तंस्मादैन्द्राग्राः^९ ।
 पञ्चवः स्युरित्येतदेकमतिराचपञ्चवो ऽभितो मध्य ऐन्द्राग्रा^{१०}
 एकादशिना^{११} अभितो मध्य ऐन्द्राग्राः^१ सर्वाग्नेया^{१२} एव स्युरि-
 त्येतदेकः^{१३} सर्वेन्द्रा^{१४} एव स्युरित्येतदेकः^{१५} सर्वप्राजापत्या^{१६}
 एव स्युरित्येतदेकः^{१७} सर्वैकादशिना^{१८} एव स्युरित्येतदपरं^{१९}
 तेषां सर्वैकादशिनेयतां प्रसिद्धमेव प्रथमे ऽहनि प्रथमामेका-^{२०}

१ Thus M; इमानेवैतेर्लो० B Be, इमानेवैतेर्लो० T Be II D; इमानेव-
 तैर्लो० U. — यौचन M, यौचन all the other MSS.

२ वायव्य M.

३ Thus M (without, of course, avagraha); वैन्दैन्द्राग्रान् U;
 वैन्दैन्द्राग्रा प्र० B Be; वैन्दैन्द्राग्रान् प्र० T Be II D.

४ नान्देनाहुत M.

५ आहरन्ति MU Be II D, आहरन्ति B Be.

६ तत् after नादृक् found in Be B only.

७ रेता० M only, but cp TS. vi. 6. 5. 1.

८ सर्वं अग्ने० Be

९ Thus MU, सर्वं ऐन्द्रा B Be; सर्वेन्द्राग्रा T Be II D.

१० Thus M, सर्वे or सर्वाः प्रा० the other MSS.

११ सर्वं रेता० B Be

दग्निनीमासभन्त^१ आग्नेयस्य वारुणमुपालम्भं^२ कुर्वन्ति^३ तथा-
स्यैतानि दश मध्यमान्यहान्यमतिरिच्यमानाः पञ्चवो ऽनुभवन्ति^४
प्रसिद्धमेवोत्तमे ऽहनुत्तमामेकादग्निनीमासभन्त^५ आग्नेयस्य
वा वारुणस्य वा वैश्वदेवमुपालम्भं कुर्वन्ति^६ ॥ ११ ॥

- ५ तदु वा आञ्जयंद्वादश^७ दीक्षा द्वादशोपषदो द्वादशाहं
प्रसुताः कथमस्यैतान्यहानीष्टान्यामीतामि^८ पशुमन्ति भव-
न्तीति^९ तिस्र एकादग्नियो ऽग्नीषोमीचो वैश्वदेवो ऽशूषन्ध्या^{१०}
षट्षि^{११}शतमेते^{१२} पञ्चवः षट्षि^{१३}शतमेतान्यहान्येवमस्यैतान्यहा-
नीष्टान्यामीतामि पशुमन्ति भवन्तीति^{१४} तदु वा आञ्जयं-
१० द्वादश दीक्षा द्वादशोपषदो द्वादशाहं प्रसुताः कथं द्वाद-
शाहेन संवत्सर आप्यत इति^{१५} द्वादश पौर्णमास्यो द्वादशाष्टकाः
द्वादशमावास्या^{१६} एतामि ५^{१७} वै^{१८} संवत्सरस्य वर्षिष्ठान्यहान्येता-

१ ०४त MB Be, ०४त the other MSS. (cp Ap xxi. 14. 7), the last time DU also plural

१ Thus M; वारुणस्य वा वैश्वदेवमुपा. B Be, वा वारुणस्य etc. (as B Be) T Be 11 UD.

१ १ ५५ om all the MSS. exc M

१ १ M only has preserved this correct reading, all the other MSS. are badly corrupt.

१ १ Thus all, are we to correct षट्षि^{१३}शतमेते ?

१ १ Thus all, exc. M, which reads षट्षि^{१३}शतमेतान्य^{१३}; are we again to correct षट्षि^{१३}शतमेतानि ?

१ १ Thus B Be, ५ om M, नवे TBe 11 DU

न्यसु संवत्सर आष्यते^१ 'समाप्तो द्वादशाहः' समाप्तः संवत्सर-
काम^२ एवं द्वादशाहेन संवत्सर आष्यते^३ ॥ १२ ॥ तृतीयः ॥

संवत्सराय दीक्षिष्यमाणाः समवस्थन्ति^४ तद्ध स्मृतपूर्वं संव-
त्सरः समवसायामते ऽन्योऽन्यस्यानूक्तं^५ च मासुषं च विजिज्ञास-
माना^६ 'उतो' श्लोकः श्रमरयस्य^७ कर्ता भवति^८ ते चतुरहे^९
पुरस्तान्मास्यै पौर्णमास्यै दीक्षन्ते^{१०} तेषामेकाष्टकायां क्रयः संप-
द्यत^{११} इति तु यदि समामविज्ञाय^{१२} दीक्षन्ते^{१३} यद्यु वा एतस्या-
मेवैकाष्टकायाः समा^{१४} विजिज्ञासन्ते^{१५} चतुरहे एव पुरस्ता-
न्मास्यै वा वैश्वे वा पौर्णमास्यै दीक्षन्ते^{१६} तेषामपरपक्ष-
स्याष्टम्यां क्रयः संपद्यते^{१७} तेनैकाष्टकां न हन्मत्कुर्वन्ति^{१८} तेषां^{१९}
पूर्वपक्षे सुत्या संपद्यते^{२०} पूर्वपक्षं मासा अभि संपद्यन्ते^{२१} पूर्व-
पक्षे प्रसवः पूर्वपक्षे वैपुवतं पूर्वपक्ष उत्थानः^{२२} समानं द्वादशा-
हिकं कर्म^{२३} तथैव यध्यामुपसद्युत्तरवेदिः संनिवपन्ति यद्य-
नप्रिचित्यं भवत्ययं यदि साधिचित्यं प्रथमायामेवोपसद्युत्तर-
वेदिः संनिवपन्ति^{२४} ॥ १३ ॥

१५

१...१ Thus M, i. s. a. संवत्सरकाम एवं T Be 11 DU संवत्सरकामेभ्यः
यसं; acc to B Be the passage runs thus एवं द्वादशाहेन संवत्सर
आष्यते समाप्तो द्वादशाहः समाप्तः संवत्सरकामः ।

२ Thus M Be, 'स्यादुक्तं Be 11, 'स्यादुक्तं BUD

३ Thus M Be (sec. m.), cp. supra xvi 1 (p 245, 1); उद्गता
the other MSS

४ The word occurs again xvii 43 and Drāhy v. 4 11.

५ समविज्ञाय M.

६ Thus M, समामविज्ञायामे Be, समामविज्ञासन्ते the other MSS.

- तेषां द्वादश दीक्षा द्वादशोपसदः संवत्सरं प्रसुता । न
 संवत्सरे ऽग्निं चिन्वीतेत्येक आहुतिश्चित्तं च ह्येके । प्रसिद्धेन
 कर्मणोपवसथाद्यन्ति । तेषां प्रसिद्धं ज्योतिष्टोमो वैश्वानरः
 प्रायणीयो ऽतिरात्रः संतिष्ठते । तस्मिन्स्थिते चतुर्विंश-
 ५ सुक्थ्यमारभणीयमुभयसामानमुपयन्त्येकामिष्वः पञ्चदशुप-
 यन्ति । ज्योतिरग्निष्टोमो गौरुक्थ्य आयुक्थ्यो गौरुक्थ्य
 आयुक्थ्यो ज्योतिरग्निष्टोमं चतुरपयन्ति । रपंतरं दृह-
 द्रपंतरं दृहदिति विपर्यासं पृष्ठे भवतः । पृष्ठः पञ्चः । स
 मासो नैवः संपन्नेन पञ्च मासान्यन्यैतः पञ्च मासः संभार्यः
 १० संभरन्ति । यद्यो ऽभिषवाः पञ्चमासान्यष्टादशाहानि । प्राय-
 णीयारभणीयौ । तानि विंशतिरहानि । पृष्ठः पञ्चो ऽभि-
 जित्तयः परःसामानः । स मासो । ऽथ वैपुवतमथैतं वैपुवते
 ऽह्न्येकविंशमग्निष्टोममुपयन्ति दृहत्सामानं । तस्य सौरी
 ऽतिपाद्मः सौरीः पशुरुपास्तम्भस्तद्वैतदेके । दिवैवैतेनाज्ञा प्रति-
 १५ पद्यन्त उदित आदित्ये दिवाकीर्त्यमहरिति वदन्तो । यथैवा-
 न्येधामक्रामेवमुपाकुर्यादिति भौद्व्यस्तं महादिवाकीर्त्यः
 होतुः पृष्ठं विकर्णं ब्रह्मसामं मासो ऽग्निष्टोमो । ऽथोर्ध्वं वैपु-
 वताचीनावृत्तान्तरानुपयन्त्यथ विषजितमुपयन्त्यावृत्त पृष्ठः

१ The following acc to M, the other MSS are all more or less corrupt.

१ corrected hesitatingly, तदोर्ध्वदेके M, तदोर्ध्वदेके Be, तदोर्ध्वदेके Be 11 D, तदोर्ध्वदेके B; तदोर्ध्वदेके U pr m, तदोर्ध्वः तदेको U sec, m; cp. infra xvi 16 (p. 263, 1) and xvii 11.

प्रजाभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽसि प्रजाभ्यस्ता प्रजापतये
 जुष्टं गृह्णामीत्यथ वैपुवते ऽग्निं शुक्राया यदा गृह्णन्ते'^१
 समानं कर्माययणाद्ब्रह्मदाययणं^२ गृहीत्वा चीगपरःसाधो गृह्णा-
 त्युपयामगृहीतो ऽस्यद्वास्तौपधीभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो
 ऽस्योपधीभ्यस्ता प्रजाभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽसि ॥^३
 प्रजाभ्यस्ता प्रजापतये जुष्टं गृह्णामीत्यथ सौधर्मं^४ सौधर्मति-
 याद्यं गृह्णाति ॥ १७ ॥

तरपिर्विश्वदर्शत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि सूर्याय
 ता भ्राजस्यते जुष्टं गृह्णामीति^१ परिसृज्य सादयत्येव ते
 योनिः सूर्याय ता भ्राजस्यत इत्युपावृत्तागृह्णात्युपयाम-^२
 गृहीतो ऽसि प्रजाभ्यस्ता प्रजापतये जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो
 ऽस्योपधीभ्यस्ता प्रजाभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽस्यद्वा-
 स्तौपधीभ्यो जुष्टं गृह्णामीति^३ सत्रैतदहरतिथाद्या गृह्णन्त
 इति नाह्मणमर्थोर्ध्वं वैपुवताक्षरहमन्वहमावृत्तानेव गृह्णाति
 वैश्वकर्मणादित्याभ्यां विपर्यासमुपयामगृहीतो ऽसि प्रजाभ्यस्ता ॥^४
 प्रजापतये जुष्टं गृह्णामीत्यथ वैश्वकर्मणं^५ विश्वकर्मणविषा
 वावृधान इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्योपधीभ्यस्ता प्रजाभ्यो
 जुष्टं गृह्णामीत्यथादित्यमदितिर्न उदय्यन्वित्यनुद्रुत्योपयाम-
 गृहीतो ऽस्यद्वास्तौपधीभ्यो जुष्टं गृह्णामीत्यथ वैश्वकर्मण-
 मपादित्यमर्थोर्ध्वं अहाद्वैश्वकर्मणादित्याभ्यामेव विपर्यासमेत्या ॥^६

महाप्रताप्तांनुभौ सह महाप्रते गृह्यते ' अथैतं महाप्रतीये
ऽहिं प्राजापत्यभक्तियाहं गृह्यति ' त्वे कृतुमपिदृञ्चि विष
इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्यामीति '
परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजापतये त्वेति ' ॥ १८ ॥

१. अथातः पशुकृतेरेव मीमांसासौत्राग्र्यानां प्रगृह्णाति-
राचपशवो ऽभितो मध्य ऐन्द्राग्रा ' ऐकादग्निना ' अभितो
मध्य ऐन्द्राग्राः ' सर्वाग्नेया ' एव स्युरित्येतदेकः ' सर्वैन्द्राग्रा '
एव स्युरित्येतदेकः ' सर्वप्राजापत्या ' एव स्युरित्येतदेकः '
सर्वैकादग्निना ' एव स्युरित्येतदपरं ' तेषां सर्वैकादग्निर्यतां '
१०. प्रसिद्धमेवोक्तमध्य दग्गराचस्य द्वितीये ऽहस्यतदस्य उक्त्य एका-
दग्निन्याप्यते ' तस्य नवाहान्यपशून्यतिरिच्यन्ते ' तेष्वेताश्चव
प्राक्ष्यणवतः पशूनास्यभन्ते वैष्णवं वामनमित्येताः क्षेपामेव
यतां धार्हस्यायो वैपुवते सवनीयः संपद्यते ' तस्य सौयमुपा-
सम्भं कुर्वन्ति ' यद्यु वा एताश्चव प्राक्ष्यणवतः पशून्
११. विन्दन्ति नवैतानि मध्यमानि धावत्सरिकाण्यहान्यैन्द्राग्रपशूनि

१ Thus M, मीमांसासौत्राग्र्यानां Bo; मीमांसासौत्राग्र्यानां B Bo II UD

२ Thus M; इहा the other MSS

३ सर्वे आग्नेया MSS. exc M.

४ सर्वे ऐन्द्रा MSS, this passage is missing in M

५ सर्वैन्द्रा MSS exc. M.

६ Thus M; सर्वे ऐन्द्रा Bo, सर्वे इहा the other MSS.

७ Thus M, पुनी or दना the other MSS

८ •मेव M Bo, •मेव the other MSS

९ M, इतवव Bo II BUD इतावेव Bo

षडहमुपयन्ति^१ चयस्त्रिंशप्रभृत्याधयणाद्यमेतदहर्भवत्यथा-
वृत्तमेवाभिप्रवष्ट षडहमुपयन्ति ॥ १४ ॥

ज्योतिरग्निष्टोम आयुस्वस्थो गौस्वस्थ आयुस्वस्थो
गौस्वस्थो ज्योतिरेवाग्निष्टोमस्तं तथैव चतुरुपयन्ति^२ दृष्टद्वयंतरं-
दृष्टद्वयंतरमिति विपर्यासं^३ दृष्टे^४ भवतः^५ दृष्टवः षडहः पुरस्तात्^६
गामलोमैवष्ट संपत्तेन पञ्च मासान्यन्त्यैतष्ट^७ यष्टं मासष्ट
संभार्यष्ट संभरन्ति^८ दावभिप्रवौ षडहौ तानि दादमाहानि^९
गोआयुषौ तानि चतुर्दश^{१०} चत्वार्यूर्ध्वं वैपुवतात्मान्यष्टादश^{११}
दशरात्रो महाव्रतं चातिरात्रश्च^{१२} च मासकदेतन्मासिष्टष्टं
गवामयनम्^{१३} ॥ १५ ॥ चतुर्थः ॥

अस्तुत्तमं दृष्टद्वयंतराभ्यामित्योक्तमे मासि चतुष्टयानुपेयु-
क्तद्वितीयं गवामयनं^{१४} दशमास्यं^{१५} द्वितीयमभिप्रवाद्याषीयन्ति^{१६}
च तद्विद्विरमामयनं^{१७} दृष्टयायाषीयन्ति च तदादित्यानामयन-
मग्निष्टोमायाषीयन्ति च तत्रजापतेरयनं^{१८} प्रायणीषोदय-
नीयावभितो मध्ये ऽग्निष्टोमास्तद्वितीयं प्रजापतेरयनम्^{१९}
सर्वाग्निष्टोमा^{२०} एव स्युरिति तृतीयं प्रजापतेरयनमेषातो

१ चयस्त्रिंशप्रभृत्या M, चयस्त्रिंशप्रभृत्या the other MSS.

२ All MSS. exe M ins इति ।

३ Thus M, यष्टो Be UD, यष्टो D; यष्टो Be 11.

४ Thus M, मासान्यन्त्यै Be 11 DU (pr m); मासानुपपत्त्यै Be

५ Thus M, दशमास्यं द्वितीयमभि Be, दशमास्यमभि Be, DU (pr. m) ।

६ दशमास्यमभि Be 11 U (sec. m).

७ सर्वेऽग्नि Be.

यहकृतेरेव भीमाऽथा^१ तद्धेतदेके^२ सारस्वतवैष्णवौ यही
 गृह्णन्ति प्रायणीयादेवाणे इतिरावादोदयनीयादाम्बै सरस्वती
 यज्ञो विष्णुस्ते वाचं चैव यज्ञं च मध्यतः परिगृह्णानार्ता
 उदुचं गमिष्याम^३ इति वदन्तस्तदु वा आश्रयंदाचा^४ यज्ञ-
 ५ स्तापते तेन सरस्वत्याग्रा^५ यदु^६ यज्ञस्तेन^७ विष्णु^८ वै^९ नो
 ब्राह्मणे भवति^{१०} सारस्वतवैष्णवौ यही गृह्णीयादिति नैतदा-
 द्रियेत^{११} नाद्रियेतेति^{१२} स्थितिः^{१३} ॥ १६ ॥

अथातो इत्यदाभ्यधोरेव ग्रहणं^१ प्रायणीये इदाम्भं
 गृह्णीयादृशं वैपुवते इदाम्भं महाव्रत उभौ प्रायणीय उभौ
 १० वैपुवत उभौ महाव्रते^२ यत्र क सैवेनौ^३ गृह्णीयादित्येतदं-
 परमपातः परःप्राप्तमेव ग्रहणं^४ ते वा एते परःसामानः
 पुरस्ताद्वैपुवताम्रहमन्वहमितः परास्त्री गृह्णन्त उपयामगृहीतो
 इत्यस्त्रास्त्रौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो इत्योषधीभ्यस्ता

१ Thus Bc, नद्योनेनदेके MUD, नद्योनेनदेके Bc 11; नद्योनेनदेके B; cp. supra p 261, 14

२ *यामश्च Bc and M, but, if I see right, the च has been struck out

३ *योवाया M.

४ All MSS. exc. M *ग्रा इति ।

५ Thus M; यदुयज्ञस्तेन Bc, यदुयज्ञस्तेन the other MSS

६ वै om. BUD Bc (pr m.)

७ Thus M (cp supra p 252, 10), नैतदाद्रियेत चाद्रियेतेति the other MSS.

८ Thus M, सैवेन the other MSS

कुर्वन्ति^१ तेषामेवं यतामैन्द्राग्रो वैपुवते खवनीयः संपद्यते^२
 तस्य सौर्यमुपालम्भं कुर्वन्ति^३ सावित्रो महाव्रते^४ तस्य
 प्राजापत्यस्यपर ऐन्द्रस्यर्धम उपालम्भ्यौ भवतः^५ ॥ १८ ॥
 पञ्चमः ॥

यो महाव्रतमित्युपकल्पयते^६ उपरिमितावधानपरिमिता-
 न्दुन्दुभौऽस्मावत^७ उर्वेवाजिहृतधर्म^८ चेडमवर्त^९ च भूमि-
 दुन्दुभिमार्षभं चर्म सत्ताद्रूषं ब्राह्मणं च शूद्रं चार्द्रं^{१०} च चर्म-
 कर्त^{११} जेह्वः^{१२} होता कूर्चावध्वर्युर्हंसोर्होषका^{१३} शौदुम्बरीमुद्राता-
 सन्दीमुपकल्पयते^{१४} वाणं च शततन्तुमाघाटीः पिञ्जोलाः^{१५}
 कर्करीका इति तदु पद्मयः^{१६} कटपरिवारं च मिथुनौ चापरि-^{१७}
 मिताश्च दास्यस्मावत उर्वेवोदकुम्भानपेतं^{१८} महाव्रतीये ऽह्नि
 पञ्चविंशमग्निष्टोममुपयन्ति रथंतरयामानः^{१९} समानं कर्मा
 माहेन्द्राद्वाहान्माहेन्द्रं धर्तुं गृहीत्वाथैतान्संभारानायातयति^{२०}
 जघनेनाग्नीध्रं गर्त^{२१} खानयित्वा र्षभेण क्रूरचर्मणोत्तरलोम्नाभि-

१...१ This passage found in M and Be sec. m only

२ सावत इवा० Be.

३ Corrected (cp. infra p. 267 5), चेदाधवर्त M; चेदुध० Be
 ४ om Be.

५ •र्षो० M Be

६ वि० द्योछा M here and infra.

७ Thus M, इवोद० the other MSS

८ om. all exc. M Be.

९ धर्त M Be 11 (pr m) D

विघ्नन्ति^१ तस्य साङ्गुलमुखिष हन्तानूपतिष्ठते^२ ऽवैतान्दु-
नुभीननुदिशमासञ्चयति^३ तानाह्ननैरनाह्नन्त^४ एते हन्तारो
ऽनूपतिष्ठन्ते^५ ऽयैते रथाः समन्तं देवयजनं परीत्योत्तरत-
स्तिष्ठन्ति^६ तेषां तिसृधन्वी राजपुत्रो मुख्यो भवति^७ ॥ २० ॥

- ४ तस्मा अयेणाग्नीध्रमिषसंवर्ते^८ चर्मकर्तव्यवाह्यति^९ तं काल
एव शस्त्राव्यवस्येतौ ब्राह्मणश्च गृह्यान्तरेण सदोहनिधाने
तिष्ठत आर्द्रं चर्मकर्तमादाय^{१०} त्रेह्यं^{११} होतासजवे^{१२} कूर्पाव-
ध्वंरुपन्तृणीते दृसीर्हाषका^{१३} औदुम्बरीमुद्रातासन्दीमारो-
हत्यादत्ते वाणं^{१४} शततन्तुमाघाटीभिः पिच्छोलाभिः कर्क-
१० रीकाभिरितुद्रातारं प्रपन्नः पशुपविशन्वयं दक्षिणे वेद्यम
कटपरिवारे मिथुनौ संप्रवादयतो^{१५} ऽयैता दास्य चदकुम्भा-
नधिनिधाय मार्जालीयं पशुपविशन्वयाध्वंरुः कूर्पयोरासीनो
माहेन्द्रश्च स्तोत्रमुपाकरोति^{१६} स्तुवते माहेन्द्राय^{१७} प्रस्तुते भाषि
संप्रेषमाहाजिहृत आजिं धावत दुन्दुभीन्समाह्वताभिषोतारो
१५ ऽभिपुणुताग्नीदाशिरं विनयोबुधस्यमुदादय प्रतिप्रक्ष्णातः

१ •विघ्नन्ति M, cp. supra XI. 10 (p. 79. 4) and infra XVII. 39, XVIII. 18

२ Corrected, तानाह्ननैरनाह्नन्त M, तानाह्ननैरनाह्नन्त B Be 11 UD, तानाह्ननैरनाह्नन्त Be

३ Thus M, परीत्यरतेतोत्तरतस्ति. all the other MSS

४ Thus M, •विषुसंवर्ते all the other MSS

५ Thus M, संप्रवादयो BUD (pr. m.) Be 11 (pr. m.), संभवतो Be 11 (sec. m.) D (sec. m.), संप्रवादयो Be

मौम्य विद्वीति^१ ' यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति ' धावन्त्याजिस्त^२ '
 आप्नन्ति दुन्दुभीश्वप्रवदन्ति वाच^३ ' आघाटीभिः पिङ्कोष्ठाभिः
 कर्करीकाभिरित्युद्धातारं पत्रय उपगायन्ति^४ ॥ २१ ॥

भद्रनु जाम सामासि^५ ' तद् वाचोपगीयते^६ ' ज्यैष^७
 तिसृधसौ राजपुत्रस्यर्मावभिभन्ति^८ ' तं ब्राह्मणोऽनूपतिष्ठते^९ '
 मापरास्त्रीर्मांतिव्यास्त्रीरिति^{१०} ' तत्तथैव विभिरन्तर्हितमवभिभ-
 त्यथैतौ^{११} ' ब्राह्मणस्य शूद्रसार्द्धं चर्मकर्तुं श्रायच्छेत्ते इमे ऽरात्सु-
 रिमे सुभृतमक्रञ्चिति ब्राह्मण^{१२} ' इम उदासीकारिण इमे
 दुर्भूतमक्रञ्चिति वृषस्तो^{१३} ' ब्राह्मणः संजयति^{१४} ' मय्यति वृषस्तः^{१५} '
 संवर्तते मिथुनावथैता द्वास्त उदस्तुभानधिनिधाय मार्जालीयं^{१६} '
 परिनृत्यन्तुपस्थानुपहत्य दक्षिणाग्न्यदो निघ्नन्तीरिदंमधुं^{१७} ' गाय-
 न्यस्तोमाः स्रष्टपरीतानीं प्रथमां वाचयति ॥ २२ ॥

गाव एव स्रभयो गावो गुग्गुलुगन्धयः । गावो हतस्त
 मातरस्ता इव सन्तु भूयस्यैर्हेमहाः इदं मध्वित्युपस्थानुपहत्य
 दक्षिणानेव पदो निघ्नन्ति^{१८} ' द्वितीयं परीतानीं प्रथमामेव^{१९} '
 वाचयति मनु गावो महोर्वस्त गङ्गाया उदकं पयुः । पयुः
 सरस्त्यै गधै ताः^{२०} ' प्राचीरञ्जगाहिरे^{२१} ' हेमहाः इदं मध्वित्यु-

१ Thus M, *यथासंप्रैषं BUD Be 11, *यथासंप्रैषं Be.

२ I. so. अवभिभन्ति B Be 11 UD अवति ।

३ Thus M and cp. Ap. XXI. 19 18, निघ्नन्तीरे the other MSS.

४ Thus M, गाः प्रानराचीर्मां जगाहिरे (or जगाहिः) the other MSS.
 Keā. गाः प्राचीर्मां जगाहिरे, cp. Ap. XXI 20 3

- पस्थानुपहत्य दक्षिणानेव यदो निघ्नन्ति ^१ तृतीयं परीतानां
 प्रथमामेव वाचयति यदा राखन्त्यो ^२ वदतो ^३ धाम् ^४ मङ्गीरदा-
 शकौ ^५ । चेमाध्यवस्यतो धामे ^६ नानद्वाष्टप्यते वह्नैर्महाऽ-
 इदं मध्वित्येना उत्तरेण मार्जालीयं तिष्ठन्त्यो वाचयतीद-
 ५. नैव मधु सारघमयऽ सोमः सुतो वृहत् । तमिन्द्र परिता-
 तृपोर्हैमहाऽ इदं मध्विति ^१ ता अत ऊर्ध्वमिदं मध्विदं मध्विदं
 मध्वित्येव ^२ परिघ्नन्ति ^३ तेषां य एव प्रायश्चीयो ऽतिराजः स
 उदयनीयः ^४ वज्रादुदवसाय ज्योतिष्टोमेनाग्निष्टोमेन ^५ चतुष्टोमेन
 पृष्ठशमनीयेन सहस्रदक्षिणेनैकैको घजेत ^६ ॥ २३ ॥ यष्टः ॥
१०. स्वर्गकामो द्विरावाय दीक्षते ^१ तस्यापरिमिता दीक्षा
 द्वादशोपसदः ^२ स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते
 द्विरावस्य मे सुतो ऽमावास्याया उपवसयीये ऽह्नपूर्वमहः
 संपत्स्यत उत्तरभिमुखरमिति ^३ तस्य तथा संपद्यते ^४ ऽभिप्लवः
 पूर्वमहर्भवति गतिदत्तर ^५ ज्योतिष्टोमो ऽग्निष्टोमः पूर्वमह-
 ११. र्भवति ^१ तेजसोनावहृष्टे ^२ सर्वशोमो ऽतिराज उत्तरऽ ^३ सर्व-
 स्थाष्टौ सर्वथावहृष्टौ ^४ गायत्रं पूर्वं हव्याम भवति ^५ वैष्णव-

१ Uncertain, राखन्त्योर्बदतो M, राखन्त्योर्बदतो Be 11, राखोच्यतो
 वदतो Be, वाराख्योर्बदतो U, D indistinct

२ Thus M, धाम्यर्धको Be Be 11

३ धामे M, धामो the other MSS

४ •ह्येवमेव M.

५ Thus M Be, ज्योतिष्टोमेन अग्निष्टोमेन the other MSS

मुत्तरे^१ रथंतरं पूर्वं ऽहन्माम भवति^१ हृद्दुत्तरे^१ वैखानसं पूर्वं
 ऽहन्माम भवति^१ षोडशुत्तरे^१ हविष्मन्निधनं पूर्वमहर्भवति^१
 हविष्कृन्निधनमुत्तरं^१ नानैवार्धमासयोर्भवतो नानावीर्यं भवत
 इति ब्राह्मणः^१ संतिष्ठते हिराचस्त्रिरात्रेण यक्ष्यमाणो भवति^१
 स उपकल्पयते सहस्रं^१ तस्मिन्नुन्नतो वेहदामन इति भवन्त्य-
 षास्तेषां सहस्रतम्यन्यतएनो कण्डूकृतोपकृता^१ भवति^१ दीक्षते^१
 रोहिण्या पिङ्गलयेकदायन्या सोमं क्रौणाति^१ दादशोप-
 सदः^१ ॥ २४ ॥

तायते प्रथमे ऽहन्मिष्टोमस्तस्य चिद्वत्प्रातःसवनं पञ्चदशं
 माध्यंदिनः सवनः सप्तदशं तृतीयसवनः^१ स दाक्षिणानि १०
 ऊत्ताग्नीध्रे सुवाङ्मतिं जुहोति त्वः सहस्रमानय । उन्नत उदस-
 स्याभिनस्तवम् । सा मा सहस्र आभज प्रजया पशुभिः सह
 पुनर्माविशताद्रपिरित्युन्नत एतेषां त्रयाणां चिद्वत्पञ्चतानां^१
 प्रथमो नीयते^१ ऽह्नीनसंततिं करोति^१ तायते द्वितीये ऽह-
 न्युक्थ्यस्तस्य पञ्चदशं प्रातःसवनः सप्तदशं माध्यंदिनः सवन- १५
 नेकविंशं तृतीयसवनः^१ स दाक्षिणानि ऊत्ताग्नीध्रे सुवाङ्मतिं
 जुहोतूर्गंस्याङ्गिरसूर्णमदा ऊर्जं मे यच्छ याहि मा मा मा
 क्षिःषीः सा मा सहस्र आभज प्रजया पशुभिः सह पुन-
 र्माविशताद्रपिरिति^१ वेहदेतेषां त्रयाणां चिद्वत्पञ्चतानां^१
 प्रथमा^१ नीयते^१ ऽह्नीनसंततिं करोति^१ तायते तृतीये ऽह- १०

१ Thus M and Karmāntasūtra, समदहनी० the other MSS.

१ Sic MSS ।

१ प्रथमो M Be.

अतिरात्रस्तस्य सप्तदशं प्रातःस्वनमेकविंशं माध्यंदिनं स्वनं
 चिषव आर्भवः पवमानस्तयस्त्रिंशमग्निष्टोमसामैकविंशान्यु-
 क्यानि सपोडशिकानि^१ षोडशं प्रथमं रात्रिषाम पञ्चदशा-
 नीतराणि विहृद्रायंतरः^२ सन्धिः^३ स दक्षिणानि ऊत्ताग्नीध्रे
 ५ सुवाङ्मतिं जुहोति तं सहस्रस्य प्रतिष्ठासि^४ वैष्णवो वामन-
 स्तम् । सा^५ मा सहस्र आभज प्रजया पशुभिः सह पुनर्मा-
 विग्रताद्रयिरिति^६ वामन एतेषां त्रयाणां त्वारिंशच्छतानां^७
 प्रथमो नीयते^८ नाचाहीनमंततिं करोति^९ ॥ २५ ॥

अथैतां सहस्रतमोत्तरेणाग्नीध्रे^{१०} पर्याणीयाद्वमौयस्यान्ते

- १० द्रोणकलशमवघ्रापयेदाजिघ कलशं मधुरधारा पयस्तया त्वा
 विग्रन्विन्दवः समुद्रमिव सिन्धवः । सा मा सहस्र आभज
 प्रजया पशुभिः सह पुनर्माविग्रताद्रयिरिति^१ प्रजयेवैनं
 पशुभौ रय्या समर्धयति प्रजावान्पशुमावयिमावति य एवं
 वेदेति ब्राह्मणमेष वै भवति तथा महाग्नीध्रं परेत्य पुरस्ता-
 १५ गतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहुयादिति^२ स तथा महाग्नीध्रं परेत्य
 पुरस्तागतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहोत्युभौ जिग्रथुनं पराजयेये न
 पराजिग्रे कतरयनैमोः । इन्द्रय विष्णो यदपस्पृधेयां वेधा

१ Thus M, जुहृद्रायंतरः He, जुहृद्रायतरः the other MSS

२ प्रतिष्ठा असि all, also M

३ स M

४ Thus M only (sic^१) ; त्वारिंशच्छतानि all the other MSS

५ ऋग्वेदीयं MSS ; U sec. m. ऋग्वेदी ।

सहस्रं वि तदैरयेथामिति । जेधाविभक्तं वै चिराधे सहस्रं ।
 साहस्रौमेवैनां करोति । सहस्रस्यैवैनां मावां करोतीति ।
 ब्राह्मणमवास्यै रूपाणि जुहोत्यज्योतायै स्वाहा कृण्वायै स्वाहा
 येतायै स्वाहेत्यथास्या उपोत्याय नामभिर्दक्षिणं कर्णमाजप-
 तीहे रन्ते ऽदिते सरस्वति प्रिये प्रेषसि महि विश्रुत्येतानि ।
 ते अग्निषे नामामि सुकृतं मा देवेषु ब्रूतादिति । देवेषु
 एवैममावेदयत्यन्वेनं देवा बुध्यन्त इति ब्राह्मणम् ॥ २६ ॥

अथैताः सहस्रतमीमन्तरेण वात्सलोत्करावुदीची नौय-
 मानाममुमन्त्रयते सा मा सुवर्गं लोकं गमय सा मा ज्योति-
 शन्तं लोकं गमय सा मा सर्वाङ्गुष्ठाश्लोकागमय सा मा ।
 प्रतिष्ठां गमय प्रजया पशुभिः सह पुनर्माविशतादृषिरिति ।
 प्रजयैवैनं पशुभी रय्यां प्रतिष्ठापयति । प्रजावाङ्ममा-
 चयिमाभ्रवति य एवं वेदेति ब्राह्मणमथ वै भवति तामग्रीधे
 वा ब्रह्मणे वा होत्रे वोद्गात्रे वाध्वर्यवे वा दद्यात्सहस्रमस्य सा
 दत्ता भवति सहस्रमस्य प्रतिगृहीतं भवतीति ब्राह्मणमथ वै १५
 भवति यस्तान्निविदान्प्रतिगृह्णाति तां प्रतिगृहीयादेकासि न
 सहस्रमेकां मा भूतां प्रतिगृह्णामि न सहस्रमेका मा भूता-
 विश मा सहस्रमित्येकामेवैनां भूतां प्रतिगृह्णाति न सहस्रं य
 एवं वेदेति ब्राह्मणमथ वै भवति सोमासि सुषदा सुमेवा
 सोमा माविश सुषदा माविश सुमेवा माविशेत्याह । सोमै- १०
 वैनः सुषदा सुमेवा भूताविशति नैनः हिनस्तीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति सहस्रः सहस्रतम्यन्वेतीति

सहस्रतमोऽ सहस्राश्मिति^१ यथाचीमुत्सृजेत्सहस्रं सहस्र-
 तम्यन्वियात्तत्सहस्रमप्रज्ञाच^२ सुवर्गं लोकं न प्रजानीया-
 त्प्रतीचीमुत्सृजति^३ ताः सहस्रमनु पर्यावर्तते^४ सा प्रजानती
 सुवर्गं लोकमेति^५ यजमानमभ्युत्सृजतीति^६ तां पुरस्तात्प्रतीचीं
 यजमानमभ्युत्सृजति^७ क्षिप्रं सहस्रं प्रजायत उक्तमा नीयते
 प्रथमा देवाग्गच्छतीति ब्राह्मणं^८ तेन हेतेन रौहिणेयः
 क्रोधुनिः^९ कौलाद्यो^{१०} यास्क चतुमुखेषु विद्यतेनेमे^{११} ऽथो^{१२}
 हाजमान^{१३} मशको गार्ग्यं आक्षेपेरन्तेवासी^{१४} स^{१५} ह^{१६} स^{१७} स्या-
 मद्दृष्टोवाच^{१८} ननु मत^{१९} एकाहाश् इति^{२०} नेति हेनं प्रत्यु-
 १० वाच^{२१} त^{२२} होमेयाच^{२३} तस्मा च हेन^{२४} स उवाच^{२५} तेन
 ह स^{२६} समस्तेनैव^{२७} यजते^{२८} तमेतं गर्गचिराच इत्या-
 चरते^{२९} ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

चतुरो वीरानवहस्तमानस्यद्वाराचाय दीक्षते^{३०} तस्या-
 परिमिता दीक्षा द्वादशोपसदस्त्राहान्यग्निहोमा एवैते चतु-

१ Thus M, काद्युनि B Bo 11 D; काचनि Be.

२ कौलाद्यो B

३ Thus M, विद्यतेनेमेताजमान B Bo 11 DU, विद्यतेनेमेताद्यो राज-
 मान Be.

४ Thus M, सहस्रं चतु (या) दृष्टोवाच B Bo 11 UD, सच स दृष्टोवाच De.

५ Doubtless corrupt, thus reads M, नर Bo 11 D; नर BU;
 नप Be.

६ Thus M, क (य) मशको (को) नैव the other MSS.

७ From here unto दीक्षते, p 274 3, left out in M

विंश्याः पवमाना^१ सद्यत्तोमाः^१ स्युरित्येतदेकमेको ऽग्निष्टोमो
 दाधुक्यावयातिरात्रन्दोगानु^१ सामविकल्पं^१ पृच्छेयुरित्येत-
 दपरमचि^२ अद्वादेवं यजमानं चत्वारि वीर्याणि नोपानमन्तेज
 इन्द्रियं ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यमित्येतां कामानवदद्ब्रह्मन्सुतूराचाय^३
 दीक्षते^४ तस्यापरिमिता दीक्षा दादशोपसदो^५ स्याद्वाग्न्यग्नि-
 ष्टोमा एवैते चतुष्टोमाः स्युरित्येतदेकमेको ऽग्निष्टोमो दाधु-
 क्यावयातिरात्रन्दोगानु^१ सामविकल्पं पृच्छेयुरित्येतदपरं^१
 सुष्टिकामद्यतूराचाय दीक्षते^४ तस्यापरिमिता दीक्षा दादशो-
 पसदो^५ इय वै भवति पुरोडाग्न्य उपसदो भवन्तीति^६
 प्रथमे चतूराक्ष आग्नेय आह्व्य आग्नेयमष्टाकपाक्षः सायंप्रात- १०
 रन्वधाय जुहोति^७ द्वितीये चतूराक्षे सौम्य आह्व्य सौम्यं
 चतुष्कपाक्षः सायंप्रातरन्वधाय जुहोति^७ तृतीये चतूराक्षे
 वैष्णव आह्व्य वैष्णवं त्रिकपाक्षः सायंप्रातरन्वधाय जुहोति^७
 तस्य विश्वसप्तदशौ विपर्वाक्षः शोमौ भवतः^८ प्राणो वै चिह्न-
 दक्षः^९ सप्तदशः प्रजापतिः^{१०} प्राणाश्च वक्षु वा इदमन्नाद्याच्च १५

१ Thus (without visarga) Be, पवमानसद्यत्तोमा B Be 11 UD.

२ I am in doubt whether इन्दोगानु सा० ४० or इन्दोगानु सा० ४०
 should be put into the text, Be has each time the last mentioned
 reading, M presents once the first, once the last mentioned, the
 other MSS इन्दोगानु or •तु or इन्दोगानु ।

३ शीतवि० B Be 11 DU, सामवि० Be.

४ Thus Be, •नवदक्ष्य (सु) कान्तय० B Be 11 UD

परिगृह्य प्रजापतिः प्राजायत^१ प्राणाच्चैवैतदवाद्याच्च परिगृह्य
यजमानः प्रजायते^२ तस्याहान्यग्निष्टोमा एवैते चतुस्त्रिंशपव-
मानाः स्युरित्येतदेकमेको ऽग्निष्टोमो दावुक्थ्यावयातिराच-
न्द्न्दोगानु^३ सामविकल्पं पृच्छेयुरित्येतदपरम्^४ ॥ २८ ॥

- प्रजातिकामो^५ वा व्यावृत्तकामो वा पशुकामो वा^६ वाचो^७
१० वान्तं^८ परिनिगाहमन्यस्यराचाय दीचते^९ तस्यापरिमिता
दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहानि चितृदग्निष्टोमः पञ्चदश उक्थ्यः
सप्तदश उक्थ्यः पञ्चविंशो ऽग्निष्टोमो महाव्रतवान्विद्यन्तिस्व-
ष्टो ऽतिराचः^{१०} सरस्वतेनायनेनेत्यन्तो^{११} इधीर्गा उपकल्पयन्
अथभैकादशा^{१२} अन्या^{१३} अथभैकशता^{१४} अन्यास्तेषामानृत्यौ
१० हविर्धानं चाग्नीध्रं च भवतस्तद्धि सुवर्ग्यं^{१५} चक्रीवती भवत^{१६}
उलूललवुध्र एषां धूपो भवति^{१७} ते सरस्वत्यौ जघन्योदके^{१८}
दीचन्ते^{१९} तेषामयमेव चितृदग्निष्टोमः संतिष्ठते^{२०} तस्मि-
न्संस्थिते ऽभि धूपं वहन्त्यभि धिष्णिष्यान्वरन्यग्निष्ठे ऽमसि

१ Op page 274, note 2.

२ प्रजापतिकामो all MSS exc. M

३ Thus M Be, वावाचमन्त Be II वावाचायन BUD

४ *देद्यन्तो (*ते) MSS exc M.

५ Thus M, अथभैकादश Be, अथभैका Be II BUD.

६ om M

७ Thus all, exc M, which has अथभैकादशवा ।

८ Thus B Be II UD, जघनेनीदके Be M

समवग्रमयन्ते^१ यदेषां^२ समवग्रमयितव्यं^३ भवति^४ ते^५ ज्ञेयैव^६
 पृथगेन^७ षड्देन^८ प्रतिपद्यन्ते^९ ऽहरहः^{१०} ग्राम्यान्वासेग्राम्यान्वासे
 यजमाना आक्रोशन्तो^{११} ऽज्यानिमिच्छमाना यदा दृश प्रतं
 कुर्वन्त्यथैकमुत्पानं^{१२} यदा शतं^{१३} महसं^{१४} कुर्वन्त्यथैकमुत्पानं^{१५}
 यदेषां प्रमौयेत यदा वा जौयेरषथैकमुत्पानं^{१६} साचे वा^{१७}
 प्रस्रवणे^{१८} ॥ २८ ॥

अपातो मुन्ययनमित्याचक्षते^१ यमणः खारौविवधौ^२ हर-
 स्तथै जघनोदके^३ ऽग्रे मतपतये पुरोडाशमष्टाकपाक्षं निर्व-
 पति^४ वा प्रविद्धेष्टिः संतिष्ठते^५ ऽयैतां^६ सवनेष्टिं निर्वप-
 त्याग्नेयमष्टाकपाक्षमैष्टमेकादशकपाक्षं वैयदेवं द्वादशकपाक्ष-^७
 मिति^८ तथा समस्तया वा^९ विहृतया वा प्रतिपद्यते^{१०} ऽह-
 रहः ग्राम्यान्वासेग्राम्यान्वासे यजमाना आक्रोशज्यानिमिच्छ-
 मानो^{११} यदेनं^{१२} प्रतिराधुवन्ति यदा वास्येतं खारौविवधमा-
 च्छिन्दन्त्यथैकमुत्पानं^{१३} साचे वा प्रस्रवणे^{१४} ॥ ३० ॥ अष्टमः ॥

१ Thus Be, समाचक्षन् M, the other MSS. are wholly corrupt.

२ Thus M; सवनेष्टिः B Be 11 UD, सवनेष्टिः Be.

३ Thus M; *विवध Be, खारौविवध the other MSS.

४ Corrected; जघनोदके M Be 11, जघनेनीदके the other MSS

५ All exc. M om.

६ यजमाना M.

७ Corrected, *क्रोशन्त्या B Be 11 UD, *क्रोशन्त्या Be, *क्रोश-
 न्तीत्या M.

८ Thus MU Be 11; यदेनं BD, यदेनं Be

९ Thus M Be, खारौविवधमा Be 11, खारौविवधमा BUD.

- पशुकामः सप्तरात्राय दीक्षते ' तस्यापरिमिता दीक्षा
 द्वादशोपसदस्तृष्टाहानि चिह्नदग्निष्टोमः पञ्चदश उक्थ्यः सप्त-
 दश उक्थ्य एकविंश उक्थ्यस्त्रिणव उक्थ्यः पञ्चविंशो
 ऽग्निष्टोमो महाप्रतवान्विजित्सर्वप्रष्टो ऽतिरात्रो ' दृष्टद्वयतरे
 ५ पूर्वध्वजःसूपेत्य प्रत्यक्षं विजितिति दृष्टान्युपयन्ति ' ब्रह्मवर्च-
 सकामो ऽष्टरात्राय दीक्षते ' तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोप-
 सदस्तृष्टाहानि चिह्नदग्निष्टोमः पञ्चदश उक्थ्यः सप्तदश उक्थ्य
 एकविंश उक्थ्यस्त्रिणव उक्थ्यस्तयस्त्रिंश उक्थ्यः पञ्चविंशो
 ऽग्निष्टोमो महाप्रतवान्विजित्सर्वप्रष्टो ऽतिरात्रः ' प्रजासु वा
 १० चुचुक्तासु व्योगामयावौ वा भवरात्राय दीक्षते ' तस्यापरि-
 मिता दीक्षा द्वादशोपसदस्तृष्टाहानि व्योतिर्गौरायुरित्येतत्तेष्व-
 ध्वजं चिरुपयन्ति ' तेषामायुरतिरात्र उन्नतमहर्भवति ' प्रजा-
 तिकामो वा व्यावृत्तकामो वाभिचरन्वाभिचर्यमाणो वा
 दशरात्राय दीक्षित्यमाणो दशहोतारः कृत्वा दशरात्राय
 १५ दीक्षते ' तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदस्तृष्टाहानि चिह्न-
 दग्निष्टोमो ऽग्निष्टुदाग्नेयीषु भवति ' पञ्चदश उक्थ्य ऐन्त्रीषु ' चिह्नदग्निष्टोमो वैश्वदेवीषु ' सप्तदशो ऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासु
 तीप्रसोम ' एकविंश उक्थ्यः सौरिषु ' सप्तदशो ऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासूपचव्यस्त्रिणवावग्निष्टोमावभित ऐन्त्रीषु ' चयस्त्रिंश
 २० उक्थ्यो वैश्वदेवीषु ' विजित्सर्वप्रष्टो ऽतिरात्रः ' ॥ ३१ ॥

प्रज्जिकाया एकादशरात्राय दीधन्ने^१ तस्यापरिमिता
 दीक्षा दादशोपमदस्तस्याहानि ज्योतिरतिरात्रः^२ षष्ठ्यः षडह-
 स्तयश्चन्दोमा^३ अथातिरात्रो^४ ऽथाहीनविधिः षष्ठ्यः षडह-
 स्तयश्चन्दोमा^३ दशममहरपातिरात्रो^५ ऽथायं पौष्टरीक
 एकादशरात्रो ऽयुतदक्षिणो ऽयमहस्रदक्षिणमस्यापरिमिता ५
 दीक्षा दादशोपमदस्तस्याहान्यभ्यामज्ञः षडहस्तयश्चन्दोमा^३
 दशममहरपातिरात्रो^५ ऽथहस्त्रमहस्त्रमहस्त्रं ददात्युत्तमे ऽह-
 न्यथमहस्त्रं ददात्युत्तमो ज्योतिरथममितायचक्षते^६ च भरत-
 दादशाह इत्येक आहुर्दक्षते^७ तस्यापरिमिता दीक्षा दाद-
 शोपमदस्तस्याहानि ज्योतिरतिरात्रो^२ ज्योतिरग्निष्टोमो^८ ऽष्टौ १०
 ज्योतीश्शुक्ल्या^९ ज्योतिरेवाग्निष्टोमो^८ ज्योतिरेवातिरात्र^{१०}
 वक्तो दादशाहो^{११} दशमं चाहरतिरात्रं च महाप्रतं व्यव-
 दधाति^{१२} स उवेव^{१३} त्रयोदशरात्रः^{१४} ॥ १२ ॥ नवमः ॥

अथ पूर्वसप्ततुर्दशरात्रो^१ ऽतिरात्रः^२ षष्ठ्यः षडहः^३ मत्स्यङ्
 षडहो^४ ऽथातिरात्रो^५ ज्योतिरसप्ततुर्दशरात्रो^६ ऽतिरात्रो^७ १४
 ज्योतिर्गौरायुरिति अहः^८ षष्ठ्यः षडहः^९ मत्स्यङ् अहो^{१०}
 ऽथातिरात्रो^{११} अथ पूर्वः पञ्चदशरात्रो^{१२} ऽतिरात्रो^{१३} ज्योतिर्गौरायु-
 रिति अहो^{१४} दशरात्रो^{१५} ऽथातिरात्रो^{१६} दशमं चाहरतिरात्रं च

१ अङ्ग० M

२ Thus MUD, ज्योतिरात्रो ॥ Be, Be 11 def

३ Thus M (see m) BUD, -क्यानि M (pr. m.) Be; Be 11 def.

४ Thus Be B 11 DU, स चेव B, स ह्य M

- महाव्रतं^१ व्यवदधाति^२ स उवेवावाहणः^३ षोडशरात्रो^४ ऽथो-
 न्तरः पञ्चदशरात्रो^५ ऽतिरात्रत्विष्टदग्निहोमो^६ ज्योतिर्गौ-
 रायुरिति^७ अहः^८ पृथ्वः षडहः^९ प्रत्यङ् अहो^{१०} ऽयाति-
 रात्रो^{११} ऽय सप्तदशरात्रो^{१२} ऽतिरात्र^{१३} एकः पञ्चाहो^{१४} दश-
 ५ रात्रो^{१५} ऽयातिरात्रो^{१६} दशमं चाहरतिरात्रं स महाव्रतं^{१७} व्यव-
 दधाति^{१८} स उवेवावाहणः^{१९} ष्टादशरात्रो^{२०} ऽय विश्वतिरात्रो^{२१}
 ऽतिरात्रो^{२२} ज्योतिर्गौरायुरिति चयस्त्यहाः^{२३} पृथ्वः षडहः^{२४}
 प्रत्यङ् अहो^{२५} ऽयातिरात्रो^{२६} ऽयैकविश्वतिरात्रो^{२७} ऽतिरात्रः^{२८}
 पृथ्वः षडहः^{२९} सप्तैतानि मध्यमानि सांवत्सरिकाण्यहानि
 १० भवन्ति^{३०} प्रत्यङ् षडहो^{३१} ऽयातिरात्रः^{३२} ॥ ३३ ॥ दशमः ॥
 अथ पूर्वसप्तविश्वतिरात्रो^{३३} ऽतिरात्रो ज्योतिर्गौरायुरिति
 चत्वारस्त्यहा दशरात्रो ऽयातिरात्रो^{३४} दशमं चाहरतिरात्रं स
 महाव्रतं^{३५} व्यवदधाति^{३६} स उवेवावाहणः^{३७} पञ्चविश्वतिरात्रो^{३८}
 ऽयोनरसप्तविश्वतिरात्रो^{३९} ज्योतिरतिरात्रः^{४०} पृथ्वः षडह-
 १५ स्तयस्त्रिंशत्तयस्त्रिंशत्समुपयनयथानिरुक्तं पृथ्वः षडहसुपयन्ति^{४१}
 चिरुत आयतने चयस्त्रिंशत्समुपयन्ति^{४२} रयन्तरसामानं^{४३}
 तस्य चतुर्विंशः पवमाना भवन्ति^{४४} पञ्चदशस्यायतने चिणव-

१ All MSS. exc M ins स ।

२ Some of the MSS उवेवावाहणः ।

३ चिष्टदग्निहोमो- M

४ Thus M Be; चतुर्विंशति- B Be 11 DU

५ अग्निहोमम् 150 उन्वाय M

सुक्थ्यमुपयन्ति दृष्टक्षामानं^१ तस्याष्टाविंशः पवमाना भवन्ति^१
 सप्तदशस्यायतन एकविंशसुक्थ्यमुपयन्ति वैरूपक्षामानं^१ तस्य
 द्वाविंशः^१ पवमाना भवन्ति^१ स एवायतने^१ एकविंश-
 सुक्थ्यमुपयन्ति वैराजक्षामानं^१ तस्य पट्विंशः पवमाना
 भवन्ति^१ स एवायतने^१ त्रिणवसुक्थ्यमुपयन्ति शाकरक्षामानं^१ १
 तस्य चत्वारिंशः पवमाना भवन्ति^१ स एवायतने वय-
 स्त्रिंशसुक्थ्यमुपयन्ति रैवतक्षामानं^१ तस्य चतुश्चत्वारिंशः
 पवमाना भवन्ति^१ चयस्त्रिंशाश्चयस्त्रिंशमुपयन्ति^१ तस्या-
 ष्ठाचत्वारिंशः पवमाना भवन्त्यष्टाचत्वारिंशमुप-
 यन्ति^१ ॥ ३४ ॥ १

चिह्नतो ऽधि चिह्नतमुपयन्ति^१ क्षोमानाश्च संपत्तौ प्रभवाय^१
 ज्योतिरग्निष्टोममुपयन्त्यपातिरात्रो^१ ऽथ चिंशद्रात्रो^१ ज्योति-
 रतिरात्रः^१ पृष्ठयः पडहस्त्यस्त्रिंशाश्चयस्त्रिंशमुपयन्ति^१
 त्रिणवसुपयन्त्येकविंशमुपयन्ति^१ चिह्नतमग्निष्टुतमुपयन्ति^१
 पञ्चदशमिन्द्रक्षोममुपयन्ति^१ सप्तदशमुपयन्त्येकविंशमुपयन्ति^१ १५
 चतुर्विंशमुपयन्ति^१ चतुर्विंशात्पृष्ठान्युपयन्ति^१ चयस्त्रिंशा-
 ष्चयस्त्रिंशमुपयन्ति^१ त्रिणवसुपयन्ति^१ द्वावेकविंशमुपयन्ति^१
 चतुरस्यतुष्टोमाश्चोमास्तुपयन्त्यपातिरात्रो^१ ऽथ द्वाविंश-
 द्रात्रो^१ ऽतिरात्रो^१ ज्योतिर्गौरायुरिति नव अष्टाः^१ प्रत्यङ्-
 यद्वो^१ ऽपातिरात्रो^१ ऽथ चयस्त्रिंशद्रात्रो^१ ऽतिरात्रस्तयः १०

१ Thus M Be II, द्वाविंशः the other MSS.

१ एव am M

पञ्चाहा ' विश्वजित्सर्ववृद्धो ऽतिरात्र ' एकः पञ्चाहो ' दशरात्रो '
 ऽथातिरात्रो ' दशमं चाहरतिरात्रं च महाप्रतं^१ व्यवधाति '
 स उवेवाग्नाह्मण्यस्तुस्त्रिंशद्वाचः^२ ' ॥ ३५ ॥ एकादशः ॥

- अथ षट्त्रिंशद्वाचो ' ज्योतिरतिरात्रस्यैतरो ऽभिप्रवाः
 ५ पञ्चाहा ' दशरात्रो ' ऽथातिरात्रो ' दशमं चाहरतिरात्रं च
 महाप्रतं व्यवधाति ' स उवेवाग्नाह्मण्यः^१ सप्तत्रिंशद्वाचो '
 ऽयैकस्मान्नपञ्चागद्वाचो ' ऽतिरात्रस्तयस्त्रिंशतो ऽग्निष्टोमा '
 अथातिरात्रो ' दश पञ्चदशा उच्यन्ते ' अथातिरात्रस्यैवाह्म
 षोडशिमह्यममहर्भवति ' द्वादश सप्तदशा उच्यन्ते ' अथा-
 १० तिरात्रः ' पृष्ठयः षडहो ' ऽथातिरात्रो ' द्वादशैकविंश
 उच्यन्ते ' अथातिरात्रो ' ऽथ संवत्सरकूपे एकस्मान्नपञ्चाग-
 द्वाचो ' ऽतिरात्र ' आरम्भणीयमहस्तंयो ऽभिप्रवाः षडहास्ता-
 न्यष्टादशाहानि ' प्रायणीयारम्भणीयौ ' तानि विंशतिर-
 भिजित्तयः परःसामानो ' ऽथ वैपुवतं ' यथो ऽवांक्षामानो '
 १५ ऽथ विश्वजिदावृत्तो ऽभिप्रवः षडहो ' गोश्रायुषी ' दशरात्रो '
 महाप्रतं चातिरात्रस्यैकषष्टिरात्र^२ ' एतस्मैव सतो ऽभितो
 नदरात्रं पृष्ठयौ षडहायुषोहति ' तयोरावृत्त उत्तरो ' ऽथ

१ All MSS exc. M ins च ।

२ उवेवाग्ना Be.

३ The passage चैकषष्टिरात्र up to चातिरात्रस्य (p 283 2) is left out in all the MSS exc M Be, and the tradition preserved by Be is rather corrupt, cp Pañc br XXIV 19 1

अतराचो^१ इतिराचो ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहस्यतुर्दशा-
 भिक्षवाः षडह दशराचो महाअतं चातिराचस्तथा सदस-
 राचो^१ इतिराचो नवनवतिस्त्रिहृतो अग्निष्टोमाः अतं पञ्च-
 दशा उक्त्याः अतः सप्तदशा उक्त्याः अतमेकविंश-
 उक्त्याः अतं त्रिषवा उक्त्याः अतं चषस्त्रिंश उक्त्याः *
 अतं चतुर्विंश उक्त्याः अतं चतुश्चत्वारिंश उक्त्याः
 अतमष्टाचत्वारिंश उक्त्या नवनवतिरेव^१ त्रिहृतो अग्नि-
 ष्टोमा अथातिराचः^१ ॥ इदं ॥ द्वादशः ॥

॥ इति षोडशः ब्रह्मः ॥

- अतिराचं करिष्यन्नुपकल्पयते चतुरो ऽतिरावपशूनरुण-
 पिशङ्गमश्रमौदुम्बरः५ षोडश्रिपाचं चतुस्रक्ति व्यायसो ऽम्भृणा-
 ज्ञायस एकधनानदीचते१ रोहिण्या पिङ्गस्यैकहायन्या शोमं
 क्रीणाति१ द्वादशोपसदः१ प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्य१
 ५ वसतीवरीः परिच्य पथाऽसि विशिष्योपवसन्त्यथातो महा-
 रात्र एव बुध्यन्ते१ प्रातराग्न्यानि गृहीत्वा राजानमुपावद्यत्य
 प्रातरनुवाकमुपाकरोति१ परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्चै-
 त्यद्विषदैत्यतिराचं१ कतुमुपैति१ प्रसिद्धो ऽभियवः१ प्रसिद्धं
 पक्षा गृह्यन्ते१ समानं कर्माग्रयणाद्द्वादशदिपथं१ गृहीत्वा
 १० षोडशिनं गृह्णात्यातिष्ठ रुचश्चपमित्यनुदुत्योपयामगृहीतो
 ऽमौन्द्राय त्वा षोडशिने वृष्टं गृह्णामीति१ परिसृज्य
 सादपत्येव ते धोनिरिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्यथोक्त्यं
 गृह्णाति१ समानं कर्माग्निनाद्द्वादशदिग्निं पथं१ गृहीत्वा
 चतस्रो रथना आदाय धूपमभ्यैति१ स्वर्वेनां धूपमुत्सृज्य
 १५ चतुरो ऽतिरावपशुनुपाकरोत्याग्नेथमैन्द्राग्रमैन्द्रः१ सारक्षतीं

१ Thus U, cp. supra XVI 3 (p 247. 6), •बोपवसथादेत्याय M ;
 •बोपवसथादेत्याय D ; •बोपवसथादेत्याय Tr, •बोपवसथादेत्या Dc, •बोपवस-
 थादय D Be 12 ; •बोपवसथादय H

१ उदेति M, उदेति the other MSS

१ पथं ins. H 12 D.

१ om B Be.

१ हविषू ins M

मेयीमिति^१ । तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातः-
 सवनाय^१ । तद्वृजुधा संतिष्ठते^१ । प्रसर्पन्ति माध्यन्दिनाय सव-
 नाय^१ । प्रसिद्धो ऽभिषवः^१ । प्रसिद्धं यदा गृह्यन्ते^१ । समानं
 कर्माययणाद्वादाययणं^१ । गृहीत्वा^१ षोडशिनमभिगृह्णातीन्द्र-
 मिद्वरी वहत इत्यनुद्गत्योपयामगृहीतो ऽमौन्द्राय^१ । वा षोड-
 शिने जुष्टं गृह्णामीति^१ । परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय^१
 वा षोडशिन इत्यथोक्त्यं गृह्णात्यृजुधा माध्यन्दिनं सवनं
 संतिष्ठते^१ । प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^१ । प्रसिद्धमादित्यप्रहेण
 चरित्वापयणं गृह्णात्येष षोडशिनमभिगृह्णात्येषावि सोम इन्द्र
 त इत्यनुद्गत्योपयामगृहीतो ऽमौन्द्राय^१ । वा षोडशिने जुष्टं^१
 गृह्णामीति^१ । परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय^१ । वा
 षोडशिन इत्यथोक्त्यं गृह्णाति^१ ॥ १ ॥

समानं कर्मा पवमानार्पणमानेन चरित्वा स्वे धाम-
 न्यशुभिश्चरति^१ । तेषां नाना मनोता नाना देवता
 नाना प्रत्यभिमर्शना नाना वशाहोमाः समानो वनस्पतिः^{१५}
 समानः स्निष्टश्चप्रेषवान्समानीडा समान्यो दिशो^१ । नाना
 दिग् इत्येके^१ । समानं कर्मा भुववद्भ्यश्चमसेभ्यो^१ । भुववद्भि-

१ Instead of इति B Be and U (sec. m.) have the clause: चपि वा
 चरन्मनो मेकीमेवीपाकुर्वाद् ; Tr. has the same words after इति ; they
 are clearly an interpolation, cp the Draidha.

१ D has चर्ष and reads गृहीत्वा ।

१ Thus Tr Be 12 HD, चरति the other MSS.

यमसैश्वरित्वा चिभिरुक्थ्यपर्यायैश्चरतीन्द्रावरुणाभ्यामिन्द्रावृह-
स्पतिभ्यामिन्द्राविष्णुभ्यामित्यथ षोडशिना चरिष्यन्पाडायन्नाह
होतुश्चमममनूचयध्वमुचेतः सोमं प्रभावयेति । होतृचमस-
मेव प्रथममुच्यन्ति । यथोपपादमितरास्यमुन्नीयोत्तरवेद्याः
१ सःसादयन्ति । तदेतः षोडशिनः सह सःसादयन्त्येनमुप-
तिष्ठते ॥ २ ॥

यस्मान्न जातः परो अन्यो अस्ति य आविवेश भुवनानि
विद्या । प्रजापतिः प्रजया संविदानस्तीक्ष्णि ष्योतीःपि वचते
स षोडशी ॥ एष ब्रह्मा य ऋत्विजः । इन्द्रो नाम श्रुतो गणे ॥
१० प्र ते महे विदधे ऋषिषः हरी । य ऋत्विजः प्र ते वध्वे ।
वनुषो हयंतं मदम् ॥ इन्द्रो नाम वतं न यः । चरिभिश्चाह
वेचते । श्रुतो गण आत्मा विग्रन्तु । चरिवर्षसं गिर इत्यथाप
उपसृग्य वक्षिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् हुत्वा समया-
विधिते सूर्ये हिरण्येन षोडशिन सोचमुपाकरोति । पुरस्ता-
११ त्रत्यश्चमरुणपिश्रमम्रं धारयन्ति श्यामं वा । हिरण्यः संप्र-
दाय मुवते ॥ ३ ॥

होच एषोत्तमेति प्राङ्मूर्धोऽतः कालात्पराडावर्तते ऽध्वर्यु-
रभ्येनमाह्वयते होता । प्रत्याह्वयते ऽध्वर्युः । ऋषति । प्रति-
गृण्णात्यथ यच होतुरभिजानात्यात्मा वहन्तु हरय इति
१० तदुभयतोमोदं । प्रतिगृण्णात्योचा मोद इति मदे मदा मोद

इवोमयेत्यर्थः^१ यच्च होतुरभिजानाति प्रम वस्तिष्टुभमिति
 तत्प्रसिद्धमुक्तं^२ प्रतिगौर्यं प्राहेत्वोद्यच्छत एतत्^३ षोडशिनं
 यजमानं नृद्यच्छन्ते यजमानं यात्रावधायो यावधासु औपकुक्ष्या
 यज सोमानामिति^४ वयद्वृते^५ षोडशिनं जुहोतीन्द्राधिपते
 अधिपतिस्त्वं देवानामस्य अधिपतिं मामायुष्मन्तं वर्चस्वजं मनुष्येषु^६
 क्षुर्विति^७ वयद्वृतामुपवद्वृते हिर्जुहोति^८ तथैव दिर्दिः सर्वाऽ-
 दममाप्नुइत्यर्थं भवेः प्रत्यक्ष आद्रवण्यमुसवनमच इज्रेण षोड-
 शिना पीतस्तेति^९ तस्य^{१०} व्युदितो^{११} भवो^{१२} यजमानवशो हि^{१३}
 यजमानस्य होदवशो होतृतांशु चेदध्वर्यवे प्रब्रूयातां वयद्वृत्तुमंश
 इत्येव ब्रूयात्तयात्मानं भवाद्यानरेति^{१४} तस्य भवः ॥ ४ ॥^{१५}

इन्द्रस्य सवाङ्महस्यस्य राजा तौ ते भवं एकतुर्य एतन् ।
 तयोरसु भवं भवधामि वाग् जुषाणा सोमस्य द्रव्यसु तस्य त
 इज्रेण षोडशिना पीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भवधा-
 मोति^१ निषिष्य याचं प्रयच्छत्यपेतमद्वपिप्रद्वमशं ददाति

१ The pratigara thus only in the Vivaraṇa; all the MSS. (etc. only M, which has the first time also बीद एव) and Keś read बीदेव i.e. बीद एव ।

२ तन् only found in MDUBs 12

३ Thus M Tr Be 12 Be UD Keś.; वयद्वृतामुपवद्वृते HB.

४ Thus MDH (= विविधवृत्तः) ; सवाङ्मुदिनी the other MSS.

५ Thus Be 12 HDU Keś, ४ Be B; om. M Tr.

६ Thus M (writing यजमानः) ; यजमानरेति Be 12; यजमानरेति
 12 Tr. यजमानरेति U, यजमानरे Be, यजमानरे B, D om this passage.

- श्यामं वा ^१ होतृचमसमेवैते चयः समुपहृत्य भक्षयन्ति ^१ यथा-
चमसं चमसान्नि^१न् न इत्यात्मानं प्रत्यभिष्टुगन्ते ^१ नाथाय-
यन्ति चमसान्सर्वभक्षा^१ मार्जयन्ते ^१ इय संप्रैषमाह प्रतिप्रद्यात-
राययणद्वतीयं शुद्धद्वतीयानि जाघनीः शुवदाक्षं गोपाद्याप्ती-
५ दाक्षिनं ते द्विकपाक्षः इतमणपरराचे^१ इक्षिति ^१ यथासंप्रैषं
तौ कुवतो ^१ इय विनिःसृत्य रात्रये प्रसर्पन्ति ^१ संप्रसृप्तान्नि-
दित्वाध्वर्युः प्राङ्गणसाह ॥ ५ ॥

- होतृचमसमनुचयध्वसुप्तेतः सोमं प्रभावयेति ^१ होतृचमस-
मेव प्रथममुचयन्ति यथोपपादमितरान्समुधीयोक्तरेवेद्याः
१० मःपादयन्त्याप उपसृष्ट्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ्-
द्रुता सोममुपाकरोति ^१ कुवते ^१ होच एवोक्तमेति प्राङ्-
र्क्षितुः कास्तात्पराङ्गवर्तते इध्वर्युरंभ्येनमाह्वयते होता ^१ प्रत्या-
ह्वयते इध्वर्युः ^१ मःपति ^१ प्रतिशृणाति ^१ प्रसिद्धमुक्त्यं प्रतिगीर्षं
प्राङ्गत्योद्यच्छत एतः होतृचमसमनुचयध्वसुप्ते चमसान्नायाव-
१५ यद्यो यावयास्तु श्रीषडुक्त्या यज सोमानामिति ^१ वषट्कृता-
नुवषट्कृते द्विजुहोति ^१ तथैव द्विदिः सर्वाश्चमसाश्चुहृत्यैव भक्षैः
प्रत्यक्ष आद्रवन्त्यानुमवगभव इन्द्रेण पीतस्येति ^१ होतृचमस-
मेवैते चयः समुपहृत्य भक्षयन्ति ^१ यथाचमसं चमसान्नि^१न् न

१ M here and infra •भक्ष्या ।

१ Thus HB Tr Be and cp Karmānta, इतमणपर• U, इतमणपर•

इत्यात्मानं प्रत्यभिष्टुगन्ते ' नाप्याययन्ति चमसान् सर्वभक्षः ।
मार्जयन्ते ' इत्युपप्राज्ञायन्त्याह ॥ ६ ॥

मैत्रावरुणस्य चमसमनूययध्वमुचेतः सोमं प्रभावयेति ।
मैत्रावरुणचमसमेव प्रथममुचयन्ति ' यथोपपादमितरान्समुज्जी-
योत्तरवेद्याः सप्तमादयन्यथाप उपसृज्य बर्हिषी आदाय
वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति ' स्तुवते ' मैत्रावरुणा-
द्योत्तमेति प्राङ्मैत्रावरुणस्य कास्तात्पराडावर्तते ऽध्वर्युरभ्ये-
नमाकलयते मैत्रावरुणः ' प्रत्याकलयते ऽध्वर्युः ' प्रष्टमिति ' प्रति-
गृणाति ' प्रसिद्धमुच्यं प्रतिगीर्यं प्राङ्मेत्योद्यच्छत एतं मैत्रा-
वरुणचमसमनूययध्वमुचेतः चमसान् यथायावयत्यो आवयास्त औष-
दुच्यम्ना यज सोमानामिति ' वषट्कृतानुवषट्कृते दिक्कुंशेति ।
तथैव द्विदिः सर्वाश्चमसाञ्चुक्रत्यंय भक्षैः प्रत्यङ् आद्रवग्यनु-
सवनभक्ष इद्रेण योतस्तेति ' मैत्रावरुणचमसमेवेति ययः समुप-
ह्वय भक्षयन्ति ' यथाचमसं चमसान्हिन्य न इत्यात्मानं प्रत्य-
भिष्टुगन्ते ' नाप्याययन्ति चमसान् सर्वभक्षः मार्जयन्ते ' इत्याह ॥
प्रतिप्रस्थातश्चमसगणौ ते प्रक्षरेति ' तच्छ्रुत्वा प्रतिप्रस्थाता
प्राज्ञायन्त्याह ॥ ७ ॥

प्राज्ञाणाञ्चक्षिचमसमनूययध्वमुचेतः सोमं प्रभावयेति ।
प्राज्ञाणाञ्चक्षिचमसमेव प्रथममुचयन्ति ' यथोपपादमितरा-
न्समुज्जीयोत्तरवेद्याः सप्तमादयन्यथाप उपसृज्य बर्हिषी
आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति ' स्तुवते ' प्राज्ञाणाञ्चक्षिच
द्योत्तमेति प्राङ्प्राज्ञाणाञ्चक्षिचमिनः कास्ता-

BIBLIOTHECA INDICA
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL

NEW SERIES. No 1982

बौधायन श्रौतसूत्रम् ।
BAUDHAYANA ŚRAUTA SŪTRAM

EDITED BY
DR W CALAND OF UTRICHT
VOL. II FASCICULUS IV

CALCUTTA
PRINTED AT THE EAST ST PRESS
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY 2 PARK STREET
1911

त्पराडावर्तते प्रतिप्रस्थाताभ्येनमाकलयते ब्राह्मणाच्छ्रुषी ।
 प्रत्याकलयते प्रतिप्रस्थाता । अहसति । प्रतिगृह्णाति । प्रसिद्ध-
 मुक्यं प्रतिगीर्यं प्राडेत्योद्यच्छत एतं ब्राह्मणाच्छ्रुसिचमस-
 मनूद्यच्छन्ते चमसानयावधत्यो आवधास्तु औषदुक्यया यज
 ५ सोमानामिति । वषट्कृतानुवषट्कृते दिजुं होति । तथैव द्विर्दिः
 सर्वाश्चमसाञ्जुक्त्यथ भक्षैः प्रत्यक्ष आद्रवन्त्यनुसवनमस इन्द्रेण
 पीतस्येति । ब्राह्मणाच्छ्रुसिचमसमेवेति चयः समुपह्वय भक्ष-
 यन्ति । यथाचमसं चमसान्दिच म इत्यात्मानं प्रत्यभि-
 मृशन्ते । मायाययन्ति चमसान्सर्वभवा सार्जयन्ते । इयं

१० प्राडायज्ञाह ॥ ८ ॥

अच्छावाकस्य चमसमनूद्यध्वमुचेतः सोमं प्रभावयेत् । अश्वा-
 वाकचमसमेव प्रथममुज्जयन्ति । यथोपपादमितरात्समुप्रीयो-
 न्तरवेद्याः सःसादयन्त्याप उपसृश्व बर्हिषी आदाय वाचं-
 यमः प्रत्यङ् द्रुत्वा सोत्रमुपाकरोति । स्तुवते । अश्वावाकायै-
 १५ षोत्तमेति प्राडरश्वावाकस्य कालात्पराडावर्तते प्रतिप्रस्था-
 ताभ्येनमाकलयते अश्वावाकः । प्रत्याकलयते प्रतिप्रस्थाता ।
 अहसति । प्रतिगृह्णाति । प्रसिद्धमुक्यं प्रतिगीर्यं प्राडेत्यो-
 द्यच्छत एतमश्वावाकचमसमनूद्यच्छन्ते चमसानयावधत्यो
 आवधास्तु औषदुक्यया यज सोमानामिति । वषट्कृतानुवष-
 १० ट्कृते दिजुं होति । तथैव द्विर्दिः सर्वाश्चमसाञ्जुक्त्यथ भक्षैः
 प्रत्यक्ष आद्रवन्त्यनुसवनमस इन्द्रेण पीतस्येत् । अश्वावाकचमस-
 मेवेति चयः समुपह्वय भक्षयन्ति । यथाचमसं चमसान्दिच म

इत्याह्नां प्रत्यभिष्टुते^१ माथाययन्ति चमसाम्भवेभवा माज-
यन्ते^१ होषे प्रथमश्च सुवते ऽथ मैवावहृषायाय माह्वपा-
च्छस्त्रिने ऽषाच्छावाकायाध्वयुः पूर्वाभ्यां चमसगणाभ्यां प्रच-
रति प्रतिप्रस्थातोत्तराभ्याश्च^१ सर्वं ऐश्रा^१ सहायमसगणा^१ भव-
न्तीति^१ आ^१ अयं प्रथमश्चतुःपर्यायः^१ संतिष्ठत^१ एवमेव^१
द्वितीयः संतिष्ठत^१ एवं तृतीयो^१ मध्यमेन पर्यायेण शिष्यवन्त
एव चरन्त्येव विनिःसृष्य रायंतराय संधये प्रमर्षन्ति^१ ॥ ६ ॥

संप्रस्थात्विदिताध्वयुः प्राह्वयसाह होतुश्चमसमनुष्यध्व-
सुषेतः सर्वं एव राजानमुच्य मातिरोरिच इति^१ होह-
यमसमेव प्रथममुच्यन्ति^१ यथोपपादमितराम्भवेभवा एव^१
राजागश्च समुचीयोत्तरवेद्याश्च^१ स्रसादयन्ति^१ तदेतमाग्नि-
मुपस्त्रीषांभिवारितश्च^१ स्रसादयन्त्येवाप^१ उपसृष्य सर्चिषी
आदाय वाचंयमः प्रत्यह् द्रुमा शोषमुपाकरोति^१ सुवते^१
होष एषोत्तमेति प्राञ्जर्हतिः काशात्पराह्वयतेते ऽध्वर्युरभ्येन-
माह्वयते होता^१ प्रस्थाह्वयते ऽध्वयुः^१ अश्रसति^१ प्रतिप्रस्थातो^१

१ Thus Be 12, 31 (the last however चमसाम्भवेभवा); HTr DU om.
इति; Be B चमसमभ्यामां प्रचरति 1, 2, 3 सर्वं ... भवन्तीति आ ।

१ भवन्तीतीत्या अयं M; भवन्तीतीत्यायं U, the other MSS. om. इति आ
or आ alone.

१ चतुःपर्याय M.

१ Thus Tr, अदेवरात्रिः all the other MSS., after आग्निम् some
of the MSS. have उरोह्राश्च here and *infra* (p 291, 4 and 6).

१ Thus MTr Be DHU, चश्च om Be 12 B.

- महाहनाच्छस्यते^१ परस्मैसमाश्रितं भवतीति ब्राह्मणं^२
 प्रसिद्धमुक्तं प्रतिगौर्यं प्राज्यायसाहायिभ्यां तिरोचक्रियानाः
 सोमानामनुव्रूहीति^३ प्राज्येत्योद्यच्छत एतः होलचमसमनुच-
 च्छन्त आश्रितमुपोद्यच्छन्ते चमसानपायावयत्यो आवयास्तु
 ५ औषडिभ्यां तिरोचक्रियासोमाग्रक्षिताग्रेत्येति^४ वषट्कृते
 जुहोति^५ तदेतमाश्रितमुपसौर्षाभिचारितः सह जुहति^६
 वषट्कृतावषट्कृते द्विजुहोति^७ तथैव द्विर्दिः सर्वाश्चमसाक्षु-
 त्यं भक्षैः प्रत्यक्ष आद्रव्यं नुसवनमचो ऽग्निर्भा पीतस्येति^८
 तस्य भवः सर्वगणस्य ते सर्वगणाग्निर्भा पीतस्य तिरोचक्रि-
 १० यस्य सोमस्य सुपुतस्य मधुमत उपहृतस्योपहतो भक्षयामीति^९
 होलचमसमेवैते चयः समुपहृत्य भक्षयन्ति^{१०} यथाचमसं चम-
 सान्द्विष म इत्यात्मनं प्रत्यभिष्टुगन्ते^{११} नाप्याचयन्ति चमसा-
 न्मवंभक्षा मार्जयन्ते^{१२} इयं सर्वप्रमाहाग्नीदौषयजानङ्गारानाह-
 रोपयष्टुपसीद मृदाग्रस्थास्त्रासः ममिधमाधायाग्नीदग्नी-
 १५ मृकस्रक्षस्रमृद्धीत्याहरन्त्येतानाग्नीभादौषयजानङ्गाराः कोनप्रेष
 होतारं निवपत्युपसीदत्युपयष्टा गृह्यतीत्यैरन्तेतानि गृह-
 त्वतीयान्येकादग्धा हलोपयष्टोपयजति^{१३} समानमत ऊर्ध्वः^{१४}
 संतिष्ठते ऽतिराधः^{१५} ॥ १० ॥ प्रथमः ॥

१ Thus HD, महाहनाः Tr, महावधाः M, महावाधाः Bo 12 B;
 महावाधाः U, महावाधाः Bo, my copy of the vivaraṇa (Burnell
 MSS) reads चाप्यवाधनाम्, the words are explained thus चापि-
 च्छाह चातपो भवति वाचनम्।

१ तदेतदाः all the MSS exc Tr

व्यतिषजेदितरानिति व्यतिषजति ' स एवमेव ' दक्षिणमुत्तर-
मित्यष्टौ श्रृणान्व्यतिषजति ' ॥ १२ ॥

अथ वै भवति यं कामयेत प्रमायुकः स्वादिति गर्तमितं
तस्य मितुयादुत्तरार्थं वषिष्ठमथ इषीयाऽसमित्युत्तरार्थमथ
वषिष्ठं भिनोति दक्षिणार्थं इषीयाऽसमेया वै गर्तमिदं
भिनोति ताजवप्रमीयत इति ब्राह्मणं ' दक्षिणार्थं वषिष्ठं
मितुयात्सुवर्गकामस्याथ इषीयाऽसमिति दक्षिणार्थमथ वषिष्ठं
भिनोत्युत्तरार्थं इषीयाऽसमाक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानः
सुरते सुवर्गस्य लोकस्य भमस्या इति ब्राह्मणमथ वै भवति
यदेकस्मिन्पे दे रश्मने परित्यजति तस्मादेको दे जाये विन्दते ' १
यज्ञैका रश्मनो द्वयोर्गुणयोः परित्यजति तस्माच्चैका द्वौ पती
विन्दत इति ब्राह्मणमथ वै भवति यं कामयेत स्थस्य जायेते-
त्युपान्ते तस्य व्यतिषजेदित्युपान्ते तस्य व्यतिषजति ' स्थेवास्य
जायत इति ब्राह्मणमथ वै भवति यं कामयेत पुमानस्य
जायेतेत्यान्तं तस्य प्रवेष्टयेदित्यान्तं तस्य प्रवेष्टयति ' पुमानेवास्य १२
जायत इति ब्राह्मणमथैतमुपश्रयं दक्षिणतो व्यस्यति त्वष्णीः ' १
स्वर्वन्ताभ्युपानुसृज्याग्नेयमेवाग्निष्ठ उपाकरोति ॥ १३ ॥

भारस्वतीमुत्तरे धौम्यं दक्षिणे पौष्णमुत्तरे भार्गवस्य
दक्षिणे वैश्वदेवमुत्तर ऐन्द्रं दक्षिणे भारुतमुत्तर ऐन्द्राग्रं
दक्षिणे सावित्रमुत्तरे वारुणं दक्षिणे ' अथ वै भवति यदि १०

- कामयेत यो ऽवगतः सो ऽपरुध्यतां यो ऽपरुद्धः सो ऽवगच्छ-
 त्वित्येन्द्रस्य लोके वारुणमात्मभेत वारुणस्य लोक ऐन्द्रं^१ य
 एवावगतः सो ऽपरुध्यते यो ऽपरुद्धः सो ऽवगच्छतीति ब्राह्मण-
 मय^२ वै^३ भवति^४ यदि कामयेत प्रजा सुधेयुरिति पशुन्यति-
 ५ पजेदिति^५ पशूनेवाच^६ यतिषजति^७ प्रजा एव मोहयतीति
 ब्राह्मणमय वै भवति यदभिवाहते ऽपां वारुणमात्मभेत
 प्रजा वरुणो गृहीयाद्दक्षिणत उदक्षमात्मभते ऽपवाहते ऽपां
 प्रजानामवरुणपहायेति ब्राह्मणमयैतस्मिन्नुपगमे मनसैव यं देष्टि
 तसुपाकरोति^८ यद्यु वै न देव्याखुस्ते पशुरित्यनुदिशति^९
 १० समानं कर्मा पर्यग्निकरणात्पर्यग्निकृतानामेतेषां पशूनां पक्ष
 दक्षिणाध्यान्पशूनुपक्रमैव स्थापयित्वा दातुपातिनीयायेतरै-
 र्यतिषजत्य^{१०} य पर्यग्निकृतैः पशुभिरुदक्षः प्रतिपद्यन्ते^{११} तेषां
 वारुण उत्तरार्धो भवत्यग्रेथ उपधारत^{१२} आग्नेयमेवाध्वर्युर्वपा-
 अपणौभ्यामन्वारभते पृथगितरान्परिकर्मिण उदक्षो मयन्यनु-
 १५ पूर्वमयतिषजन्तस्तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातः-
 सवनाय^{१३} तद्गुधा संतिष्ठते^{१४} ॥ १४ ॥ द्वितीयः ॥

अथ वै भवतीष्टं वपया भवत्यनिष्टं वपयाच पालीवतेन
 प्रचरतीति^{१५} स यत्रैकादशिन्या अनुबन्ध्यसेष्टं^{१६} वपया भव-
 त्यनिष्टं वपया तज्जघनेन गार्हपत्यमौपसदायां वेद्याः

१ अथ वै अ० om. Be BU.

२ एव om MH Ms

३ बंधस्यो MH.

साम्यजुर्धरतीदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ चिर्यंजुषा तृष्णी
 चतुर्थं^१ पूर्वं परिषाहं प्ररियद्धाति^१ करणं वपत्युद्धन्युद्धता-
 दाग्रीप्रस्त्रिर्धरति^१ यदाग्रीप्रस्त्रिर्धरत्यथायेण^१ गार्हपत्यं पादौ-
 वतस्य यूपावटं परिलिखति^१ समानं कर्मा सुचाऽऽ सदाना-
 त्सादयित्वा, सुचो ऽयेण गार्हपत्यं पादौवतमुच्छ्रित्य तक्षिः^१
 स्नाद्वाऽऽ, यावदमजं पशुमुपाकरोति^१ तं पर्यग्निकतमुत्सृज्याज्जेन
 सऽस्यां करोत्यथ चतुर आज्यस्य गृहान आह तद् इत्युपाऽऽ-
 श्वतुमूहीत्युच्चैरत्याक्रम्याआव्याह तष्टारमित्युपाऽऽश्व यजेत्युच्चै-
 र्विषद्वृते जुहोतीति नु वपायाः प्रतिचरति^१ चतुर एवाज्यस्य
 गृहान आह तद् इत्युपाऽऽश्वतुमूहीत्युच्चैः^१ ॥ १५ ॥^{१०}

अत्याक्रम्याआव्याह तष्टारमित्युपाऽऽश्व यजेत्युच्चैर्विषद्वृते
 जुहोतीति नु पशुपुरोडाशस्य प्रतिचरति^१ चतुर एवाज्यस्य
 गृहान आह तदप्य इत्युपाऽऽश्वतुमूहीत्युच्चैरत्याक्रम्याआव्याहाग्नि-
 मित्युपाऽऽश्व यजेत्युच्चैर्विषद्वृते उत्तरार्धपूर्वार्धं ऽतिहाय पूर्वां
 आहुतीर्जुहोतीति नु पशुपुरोडाशस्य स्त्रिष्टुतः प्रतिचरति^१^{११}
 चतुर एवाज्यस्य गृहान आह तद् इत्युपाऽऽश्वतुमूहीत्युच्चै-
 रत्याक्रम्याआव्याह तष्टारमित्युपाऽऽश्व यजेत्युच्चैर्विषद्वृते जुहो-
 तीति नु हविषः प्रतिचरत्याज्येन दिग्गो जुहोति^१ ष्यदाज्येन
 वनस्पतिर्माज्यस्य स्त्रिष्टुतर्माज्यस्तेडामवधति^१ ष्यदाज्येनानू-

याजान्यजति^१ सो ऽवैव पत्नीः संयान्याचैव समिष्टयजू^२चि^३
 जुहोति^४ संतिष्ठते पात्नीवतः^५ ॥ १६ ॥ तृतीयः ॥

- अथ वै भवति यो ऽम्याधेयेन नर्ध्नीति स पुनराधेयमा-
 धत्ते यो ऽग्निं चित्वा नर्ध्नीति स पुनश्चिन्तिं चिनुत इत्यग्निं
 १५ चित्वा ज्यामानो दादग्रेष्टका उपकल्पयते ऽष्टौ याजुषीस्ततो
 लोकंप्रणाः^६ स यच^७ होत्तरवेदिर्थाधारितोपनुप्रसंभारा^८
 भवति तद्वाभ्यामात्मन्यग्निं^९ गृहीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो
 नो अग्निरिति^{१०} स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति^{११} येतमयमभिमृश्याष्टौ याजुषीरपदधाति येनपय-
 १० स्तपसा सप्तमावतेति^{१२} चतस्रो लोकंप्रणा लोकं प्रण द्विदं
 प्रपेत्य^{१३} चितिकृष्याभिमृशति चित्तिमचित्तिं चिनवदि विदा-
 नित्याग्नेया गायचिधैतां चितिमभिमृश्या दाभ्यामवद्रवति वाङ्म
 आसग्राणदा इति^{१४} तावते पशुबन्धो वाग्निष्टोमो वा^{१५} स
 मघ्नातः संतिष्ठते^{१६} ॥ १७ ॥ चतुर्थः ॥

- १५ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १०० १०१ १०२ १०३ १०४ १०५ १०६ १०७ १०८ १०९ ११० १११ ११२ ११३ ११४ ११५ ११६ ११७ ११८ ११९ १२० १२१ १२२ १२३ १२४ १२५ १२६ १२७ १२८ १२९ १३० १३१ १३२ १३३ १३४ १३५ १३६ १३७ १३८ १३९ १४० १४१ १४२ १४३ १४४ १४५ १४६ १४७ १४८ १४९ १५० १५१ १५२ १५३ १५४ १५५ १५६ १५७ १५८ १५९ १६० १६१ १६२ १६३ १६४ १६५ १६६ १६७ १६८ १६९ १७० १७१ १७२ १७३ १७४ १७५ १७६ १७७ १७८ १७९ १८० १८१ १८२ १८३ १८४ १८५ १८६ १८७ १८८ १८९ १९० १९१ १९२ १९३ १९४ १९५ १९६ १९७ १९८ १९९ २०० २०१ २०२ २०३ २०४ २०५ २०६ २०७ २०८ २०९ २१० २११ २१२ २१३ २१४ २१५ २१६ २१७ २१८ २१९ २२० २२१ २२२ २२३ २२४ २२५ २२६ २२७ २२८ २२९ २३० २३१ २३२ २३३ २३४ २३५ २३६ २३७ २३८ २३९ २४० २४१ २४२ २४३ २४४ २४५ २४६ २४७ २४८ २४९ २५० २५१ २५२ २५३ २५४ २५५ २५६ २५७ २५८ २५९ २६० २६१ २६२ २६३ २६४ २६५ २६६ २६७ २६८ २६९ २७० २७१ २७२ २७३ २७४ २७५ २७६ २७७ २७८ २७९ २८० २८१ २८२ २८३ २८४ २८५ २८६ २८७ २८८ २८९ २९० २९१ २९२ २९३ २९४ २९५ २९६ २९७ २९८ २९९ ३०० ३०१ ३०२ ३०३ ३०४ ३०५ ३०६ ३०७ ३०८ ३०९ ३१० ३११ ३१२ ३१३ ३१४ ३१५ ३१६ ३१७ ३१८ ३१९ ३२० ३२१ ३२२ ३२३ ३२४ ३२५ ३२६ ३२७ ३२८ ३२९ ३३० ३३१ ३३२ ३३३ ३३४ ३३५ ३३६ ३३७ ३३८ ३३९ ३४० ३४१ ३४२ ३४३ ३४४ ३४५ ३४६ ३४७ ३४८ ३४९ ३५० ३५१ ३५२ ३५३ ३५४ ३५५ ३५६ ३५७ ३५८ ३५९ ३६० ३६१ ३६२ ३६३ ३६४ ३६५ ३६६ ३६७ ३६८ ३६९ ३७० ३७१ ३७२ ३७३ ३७४ ३७५ ३७६ ३७७ ३७८ ३७९ ३८० ३८१ ३८२ ३८३ ३८४ ३८५ ३८६ ३८७ ३८८ ३८९ ३९० ३९१ ३९२ ३९३ ३९४ ३९५ ३९६ ३९७ ३९८ ३९९ ४०० ४०१ ४०२ ४०३ ४०४ ४०५ ४०६ ४०७ ४०८ ४०९ ४१० ४११ ४१२ ४१३ ४१४ ४१५ ४१६ ४१७ ४१८ ४१९ ४२० ४२१ ४२२ ४२३ ४२४ ४२५ ४२६ ४२७ ४२८ ४२९ ४३० ४३१ ४३२ ४३३ ४३४ ४३५ ४३६ ४३७ ४३८ ४३९ ४४० ४४१ ४४२ ४४३ ४४४ ४४५ ४४६ ४४७ ४४८ ४४९ ४५० ४५१ ४५२ ४५३ ४५४ ४५५ ४५६ ४५७ ४५८ ४५९ ४६० ४६१ ४६२ ४६३ ४६४ ४६५ ४६६ ४६७ ४६८ ४६९ ४७० ४७१ ४७२ ४७३ ४७४ ४७५ ४७६ ४७७ ४७८ ४७९ ४८० ४८१ ४८२ ४८३ ४८४ ४८५ ४८६ ४८७ ४८८ ४८९ ४९० ४९१ ४९२ ४९३ ४९४ ४९५ ४९६ ४९७ ४९८ ४९९ ५०० ५०१ ५०२ ५०३ ५०४ ५०५ ५०६ ५०७ ५०८ ५०९ ५१० ५११ ५१२ ५१३ ५१४ ५१५ ५१६ ५१७ ५१८ ५१९ ५२० ५२१ ५२२ ५२३ ५२४ ५२५ ५२६ ५२७ ५२८ ५२९ ५३० ५३१ ५३२ ५३३ ५३४ ५३५ ५३६ ५३७ ५३८ ५३९ ५४० ५४१ ५४२ ५४३ ५४४ ५४५ ५४६ ५४७ ५४८ ५४९ ५५० ५५१ ५५२ ५५३ ५५४ ५५५ ५५६ ५५७ ५५८ ५५९ ५६० ५६१ ५६२ ५६३ ५६४ ५६५ ५६६ ५६७ ५६८ ५६९ ५७० ५७१ ५७२ ५७३ ५७४ ५७५ ५७६ ५७७ ५७८ ५७९ ५८० ५८१ ५८२ ५८३ ५८४ ५८५ ५८६ ५८७ ५८८ ५८९ ५९० ५९१ ५९२ ५९३ ५९४ ५९५ ५९६ ५९७ ५९८ ५९९ ६०० ६०१ ६०२ ६०३ ६०४ ६०५ ६०६ ६०७ ६०८ ६०९ ६१० ६११ ६१२ ६१३ ६१४ ६१५ ६१६ ६१७ ६१८ ६१९ ६२० ६२१ ६२२ ६२३ ६२४ ६२५ ६२६ ६२७ ६२८ ६२९ ६३० ६३१ ६३२ ६३३ ६३४ ६३५ ६३६ ६३७ ६३८ ६३९ ६४० ६४१ ६४२ ६४३ ६४४ ६४५ ६४६ ६४७ ६४८ ६४९ ६५० ६५१ ६५२ ६५३ ६५४ ६५५ ६५६ ६५७ ६५८ ६५९ ६६० ६६१ ६६२ ६६३ ६६४ ६६५ ६६६ ६६७ ६६८ ६६९ ६७० ६७१ ६७२ ६७३ ६७४ ६७५ ६७६ ६७७ ६७८ ६७९ ६८० ६८१ ६८२ ६८३ ६८४ ६८५ ६८६ ६८७ ६८८ ६८९ ६९० ६९१ ६९२ ६९३ ६९४ ६९५ ६९६ ६९७ ६९८ ६९९ ७०० ७०१ ७०२ ७०३ ७०४ ७०५ ७०६ ७०७ ७०८ ७०९ ७१० ७११ ७१२ ७१३ ७१४ ७१५ ७१६ ७१७ ७१८ ७१९ ७२० ७२१ ७२२ ७२३ ७२४ ७२५ ७२६ ७२७ ७२८ ७२९ ७३० ७३१ ७३२ ७३३ ७३४ ७३५ ७३६ ७३७ ७३८ ७३९ ७४० ७४१ ७४२ ७४३ ७४४ ७४५ ७४६ ७४७ ७४८ ७४९ ७५० ७५१ ७५२ ७५३ ७५४ ७५५ ७५६ ७५७ ७५८ ७५९ ७६० ७६१ ७६२ ७६३ ७६४ ७६५ ७६६ ७६७ ७६८ ७६९ ७७० ७७१ ७७२ ७७३ ७७४ ७७५ ७७६ ७७७ ७७८ ७७९ ७८० ७८१ ७८२ ७८३ ७८४ ७८५ ७८६ ७८७ ७८८ ७८९ ७९० ७९१ ७९२ ७९३ ७९४ ७९५ ७९६ ७९७ ७९८ ७९९ ८०० ८०१ ८०२ ८०३ ८०४ ८०५ ८०६ ८०७ ८०८ ८०९ ८१० ८११ ८१२ ८१३ ८१४ ८१५ ८१६ ८१७ ८१८ ८१९ ८२० ८२१ ८२२ ८२३ ८२४ ८२५ ८२६ ८२७ ८२८ ८२९ ८३० ८३१ ८३२ ८३३ ८३४ ८३५ ८३६ ८३७ ८३८ ८३९ ८४० ८४१ ८४२ ८४३ ८४४ ८४५ ८४६ ८४७ ८४८ ८४९ ८५० ८५१ ८५२ ८५३ ८५४ ८५५ ८५६ ८५७ ८५८ ८५९ ८६० ८६१ ८६२ ८६३ ८६४ ८६५ ८६६ ८६७ ८६८ ८६९ ८७० ८७१ ८७२ ८७३ ८७४ ८७५ ८७६ ८७७ ८७८ ८७९ ८८० ८८१ ८८२ ८८३ ८८४ ८८५ ८८६ ८८७ ८८८ ८८९ ८९० ८९१ ८९२ ८९३ ८९४ ८९५ ८९६ ८९७ ८९८ ८९९ ९०० ९०१ ९०२ ९०३ ९०४ ९०५ ९०६ ९०७ ९०८ ९०९ ९१० ९११ ९१२ ९१३ ९१४ ९१५ ९१६ ९१७ ९१८ ९१९ ९२० ९२१ ९२२ ९२३ ९२४ ९२५ ९२६ ९२७ ९२८ ९२९ ९३० ९३१ ९३२ ९३३ ९३४ ९३५ ९३६ ९३७ ९३८ ९३९ ९४० ९४१ ९४२ ९४३ ९४४ ९४५ ९४६ ९४७ ९४८ ९४९ ९५० ९५१ ९५२ ९५३ ९५४ ९५५ ९५६ ९५७ ९५८ ९५९ ९६० ९६१ ९६२ ९६३ ९६४ ९६५ ९६६ ९६७ ९६८ ९६९ ९७० ९७१ ९७२ ९७३ ९७४ ९७५ ९७६ ९७७ ९७८ ९७९ ९८० ९८१ ९८२ ९८३ ९८४ ९८५ ९८६ ९८७ ९८८ ९८९ ९९० ९९१ ९९२ ९९३ ९९४ ९९५ ९९६ ९९७ ९९८ ९९९ १०००

१ *इयजुर् MH.

२ Thus M, मयेहोच० D, यवाहोच० the other MSS.

३ Thus M Be B U, *अग्निं or *अग्निं Be 7 D.

४ On the following cp Bandh grha. III, adhy 10 and Pañc

br XXV, 15

५ Found in M only

६ Thus M, वाच० or वाच० the other MSS

हर्तारो ग्निनिष्ठो मैत्रावरुणस्तचको वैशाखेयो ब्राह्मणाच्छ-
 सुपरीतिस्तार्क्ष्यः^१ बदस्यः शिखातिशिखौ नेष्टापोतारावरुणो^२
 ऽष्टो^३ ऽष्टावाक्यकपिग्रहावाग्नीध्रावनिरो^४ मादेयः सुमह्नाष्टो
 ऽयुं दो घावस्तथाष्ट उद्येता यशक्रो^५ भुवगोपः कौतुसावध्वर्यु^६
 अरिमेजयश्च जनमेजयश्चेते वै सर्पाणां राजानश्च राज-^७
 पुत्राश्च साष्टवे प्रसो सप्तमासत सुरपक्षेण विपक्षामार्त्तेषां
 द्यक्षोमान्दन्यान्यहान्यासदाद्यक्षोमान्यन्यान्याधीयन्ति^८ च^९
 स यद्ग्रहमेति तस्मात्सर्पा दह्यन्तुका दह्यन्तुवीर्यास्तदेत-
 लौक्यं^{१०} पौषीयं प्रशव्यं सप्तं^{११} च एतदुपयन्ति नैताम्हर्षां
 हिचरन्ति^{१२} ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥

तपो सृष्टपतिरिरा पत्नी मर्द्वैव गच्छा यत्यः होतानृत-
 सुद्राता भूतं भविष्यच्च प्रसोदप्रतिहर्तारारुतं मैत्रावरुण अतवः
 बदस्य चार्तवा उपनातारस्तेजो ब्राह्मणाच्छरी यशो ऽष्टा-

१ Thus (उपरीतिश्च) M; अपरिनिष् Be, अपरिवीच् U, अपनरच् Be 7 D; अपरिवीक्ष्व B.

२ Uncertain; नष्टपोष्टा M, नष्टपोष्टो Be Be 7, नष्टपोष्टो BUD; the Pañc. he has अपरि आदस्य ।

३ Thus M; सृष्टपतिश्च Be 7 M, सृष्टपतिश्च आपीभोर्गिरो B De U.

४ Thus M; चमेभायश्वो Be (thus also the MSS. of the Grhya); यशक्रो Be 7 BUD

५ Thus M, कौतुसाव BU, कौतुसाव Be, कौतुसाव Be 7 D.

६ नष्टावध्वर्यु ... न्यान्यं or M.

७ Thus M, दह्यन्तुका Be, दह्यन्तुका U, दह्यन्तुका B; in Be 7 the whole passage is left out.

वाकस्त्रिपिष्टापचितस्य नेष्टापोतारावग्निरेवाग्नीध्रो वाक्नु-
ब्रह्मण्यो भगो यावन्तदूर्गुञ्जेता सत्तं^१ भुवगोपो^२ मनो ऽध्वर्यु-
यचुः प्रतिप्रस्थाता वेदिस्थाशनया^३ चेभवाहौ दिष्टिर्विंशस्ता^४
मृत्युः शमितै^५ते वै विश्वसृजः प्रथमाः सप्तमासां चकिरे ।

५. तेषां प्रतः समा दीक्षा आसञ्कृतमुपसदः सहस्रं प्रसुता-
स्तदीषाभिवदति विश्वसृजः प्रथमाः सप्तमासत सहस्रसमं
प्रसुतेन यन्तः । ततो निषदमिषत्संवभूव ततो ह जज्ञे
भुवनस्य गोपा इत्यग्निष्टोमैवाव^६ ते^७ तदीयुस्तदेतद्भूमयन्^८
प्रजननं^९ यदग्निष्टोमाः^{१०} ॥ १६ ॥ पष्टः ॥

१०. क्षुण्डपायिनामयनेनैद्यन्तो दीक्षन्ते^१ पञ्च सर्वतो धुरा-
स्तैषामिषमेव प्रज्ञाता संवत्सरदीक्षा^२ समानं कर्मारम्भणीया-
दौरम्भणीयेनैद्वैजं पयो दोहयति शानाय्यस्य वाहता दूष्यौ
वाध वसतीवरीः परिहृत्याविशिष्य^३ पयाःस्युपवसन्त्यय^४ शो
भूत आमावास्याेन हविषा यजन्ते^५ तेन यन्मष्टाविश्रप्ति-

१ Thus M, वनभु० U, वनभु० Bo B, वनभु० Be 7 D.

२ Thus MUDBe 7; तदीक्षानयना Bo, वेदिस्थाशनयो D

३ चितिर् १०० दिष्टिर् M, but cp. Pañc. br. XXV. 18 4

४ Thus M (reading only तदियुः १०० तदीयुः); •मैर्वावहेतविदिष्ठरे०
Bo, •मैर्वावहेतविदिष्ठरे० BU •मैर्वावहेतेभिरिदुष्ठरे० D, •मैर्वावहेतेभिरिदुष्ठरे०
Be 7.

५ Uncertain, प्रजन M, प्रजनि all the other MSS.

६ Thus corrected with some hesitation; cp. Karmānta-Sūtra
III. 25, पराहृत्य पराशि विशिष्य M, but all the other MSS. पराहृत्य-
विशिष्य पराशुः ।

रक्षानि^१ प्रायशीथारम्भणीयौ^२ स मासः^३ पौर्णमासहवि-
भिर्भयन्ति मासं^४ वैश्वदेवहविभिर्भयन्ति^५ मासं^६ वरुणप्रघाम-
हविभिर्भयन्ति मासः^७ साकमेधहविभिर्भयन्ति, मासः^८
शुक्लासीरीयहविभिर्भयन्ति षड्विंशतिरहान्यभिजिघ्रयः^९ परः-
सामासः^{१०} स मासी^{११} वैपुवतं^{१२} षयो^{१३} स्वांक्षामानो^{१४} इय
विषजित्तयस्त्रिंशेन^{१५} यन्ति मासं^{१६} चिषवेन यन्ति मासमेक-
विंशेन^{१७} यन्ति मासः^{१८} सप्तदशेन यन्ति मासं^{१९} पञ्चदशेन
यन्ति मासं^{२०} चिहृता यन्ति द्वादशाहानि^{२१} गोशायुषी^{२२}
तानि सप्तदंशं^{२३} सत्वार्यूर्ध्वं^{२४} वैपुवतार्त्तात्यष्टादशं^{२५} दशराशौ
महाव्रतं^{२६} चातिरात्रय^{२७} स मासः^{२८} ॥ २० ॥ १०

अथैषां कुण्डानि^१ ते यत्सवं एव चिवेदसो^२ भवन्ति
तदेषां कुण्डमथ यदन्योन्यमनुपरिसर्पि^३ याजयन्ति तदेषां
कुण्डमथ यदसहकैयमसमेचयन्ति^४ तदेषां कुण्डं^५ तेषां च
एव मद्धा स एव^६ ब्राह्मणाच्छ्रवी स पोताय यो होता स
एव मैत्रावरुणः सो ऽष्टावाको^७ इय च उद्गाता स एव १५

१ Thus MB Be, Be 7 D present here a lacuna of two algaras.

२ UBD here and infra each time वर्जति is o. यन्ति ।

३ षड्विंशतिः is o षड्विंशतिः M

४ After विहजित्तु Be ins साह ।

५ Thus M, वेदसो the other MSS.

६ Thus M, परि om all the other MSS.

७ सप्तवार्यः M

८ सव om all ext M

प्रसूता स प्रतिहर्ता^१ यो ऽध्वर्युः स एव प्रतिप्रस्थाता स नेष्टाय
 य आग्नीध्रः स एव शावस्तुत्व^२ सुनक्ष्णः स उज्जेता^३ योपनिषदो^४
 ऽग्निश्चतुर्हता^५ वायुः पञ्चहोता चन्द्रमाः षड्होता प्रजापतिः सप्त-
 होतामावादित्यो नवहोतै^६ता वै देवता एतेनायनेनाप^७सूतो
 ५ वै ता आर्ध्वन्मुख^८सुवर्ग^९ लोकमाधन्य^{१०} एवं विदाश्म एतेनायनेन
 धनदृष्टुवन्ते^{११} सुवर्ग^{१२} लोकं यन्ति । ॥ २१ ॥ सप्तमः ॥

उत्सर्गिणामयनेनैथन्तो दीक्षन्ते^१ तेषामियमेव प्रस्थाता
 संवत्सरदीक्षा^२ समानं कर्मा पृथ्यात्पडहात्पृथ्येन षडहेनेद्वैत्रं
 पथो दोहयति सांनाय्यस्य वाहता दृष्णीं वाच वसतीवरीः
 १० परिहृत्याविशिष्य^३ पथा^४सुपवसन्त्यप प्रातरहस्तुज्य^५ ज्योतिष
 आयतने प्राजापत्यं पशुमाहभन्ते^६ तस्य पशुपुरोडाग्रमनु-
 वर्तते ऽग्नये षष्ठमते पुरोडाग्रो ऽष्टाकपाक्षो^७ माध्यंदिन
 इन्द्राय महत्वं पुरोडाग्रमेकादशकपाक्षं निर्वपन्त्यैन्द्र^८
 सांनाय्य^९ सा दिहविरिष्टिः संतिष्ठते^{१०} ऽचैतदैन्द्र^{११} सांनाय्य^{१२}
 १५ समुपह्वय भवयन्त्यपापराक्षे वैश्वदेवं द्वादशकपाक्षं निर्वपन्ति
 वैश्वदेवं चहं^{१३} ताभ्यां चरन्ति देवताप्रभृतीभ्यामिडान्ताभ्या-

१ All MSS. exc M ins. एव ।

२ Thus M Be 7, 'निषद्वि' Be D U, 'निषद्वि' D.

३ सर्वं all.

४ सुवर्ग M, अन्य the other MSS

५ परिहृत्यावि- MSS, cp *aspra* p 200, n. ॥

६ चहं om. Be 7 D.

मंथ^१ पशुना चरति मनोताप्रमृतिनेडान्तेनायानूयाजैश्चरित्वा
 प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्माद्रुत्य पक्षीः संयान्य प्राडेत्य भुवा-
 माप्याप्य वसतीवरैः परिचृत्य पथाऽसि विशिष्योपवसन्त्य-
 शो भूते गवा प्रतिपद्यन्ते^२ त एवमेवैतेन^३ यन्तो^४ मासिमासु-
 त्सृजन्तः पञ्च ज्योतीः स्युत्सृजन्त्यामुत आरुत्ताः स्युत्सुरय^५ चय-
 स्त्रिः स्रोमात्सृजन्त्येकं^६ च ज्योतिरप्य शो भूत आयुषैव
 प्रतिपद्यन्ते^७ ॥ २२ ॥ अष्टमः ॥

तपश्चितामयनेनेयन्तो^८ दौषन्ते^९ तेषामियमेव प्रज्ञाता-
 मिदीवा^१ समानं कर्मां संनिवापात्प्रसिद्धः संनिवापो^२ ऽथ
 प्रायणीयेन चरति^३ प्रायणीयेन चरित्वा पदेन चरति^४ पदेन
 चरित्वा राजानं कौलोद्यातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्याचैतां
 पञ्चद्विविमितिं निर्वपत्याग्नेयमष्टकपालमैन्द्रमेकादशकपालं
 वैश्वदेवं द्वादशकपालं भार्गवस्तप्यं चरं वैष्णवं चिकपालमिति^५
 तथा सप्तदेवेद्वा नाद्रिधेरन्नित्येक आङ्गरेतयैवाहरहः संवत्सरं
 धनेरन्नित्येक^६ प्रथमे ऽहन्सर्वैरन्वहमेकैकया^७ षष्ठे ऽहन्सर्वैर-
 न्वहमेकैकया^८ प्रथमे द्वादशाष्टे ऽग्निं चिन्वीतेत्येक आङ्गस्तदु

१ •प्रमृतीया• MD Be 7, •प्रमृतिमा• Be BU.

२ Thus M, एवमेवैतेनो Be BU, एवमेवैतेन Be 7 D.

३ च om. M.

४ Thus M, चयस्त्रिः स्रोमात्सृजन्त्येकं the other MSS.

५ तप्य• all exc M

६ चन्वाचैर्व• M.

वा आह^१ रुद्रो वा एष यदग्निः^२ स एतर्हि जातो यर्हि सर्व-
स्थितः^३ स यथा वक्षो जात स्तनं प्रेषत्येवं वा एष एतर्हि
भागधेयं प्रेषति^४ संवत्सर खवेवास्यातो भागधेयं^५ नैतस्याशं
चनेयादित्युत्तमे^६ दादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेत्येतदपरम्^७ ॥ २३ ॥

- ५ अथातो ऽहरहस्ययनस्यैव मौमाऽसा^१ सद्यश्चितिं निक्षिप्त-
न्यय लोकं प्रणा दष्टका उपदधन्मासमेति^२ मासि तथादेवतं
कुरुते^३ द्वितीये मासे पुरीषचितिः^४ सद्यश्चितिं निक्षिप्तन्यय
कुष्ठिनो ऽनु प्रकारं^५ मासमेति^६ मासि तथादेवतं कुरुते^७ तृतीये
मासे वण्डचितिर्द्युत्यै^८ मासे पुरीषचितिः^९ पक्षमे मासे
१० मध्मा चितिः^१ षष्ठे मासे पुरीषचितिः^२ चतुर्थे मासे वण्ड-
चितिरष्टमे^३ मासे पुरीषचितिर्नवमे मासे सप्त स्कन्धा उप-
दधात्या नचवेष्टकाभ्यो^४ दशमे मासे^५ पुरीषचितिरेकादमे
मासे^६ संयज्ञ प्रचेताद्येत्येता उपदधात्या विकर्णैर्द्वादश^७

१ आह all etc. M.

२ My conjecture, between *आं and नेषा* M has a blank of one akṣara, all the other MSS *आंनषेया* ।

३ Thus Be BU, कुष्ठिवावुप्र* M Be 7 D

४ Thus M, (मासे)न्यवर्द्धचितिः Be, न्यवर्द्धचितिः the other MSS. I am not sure about the meaning of न्यवर्द्ध; it occurs repeatedly *infra* and once in the Karmānta. Perhaps न्यवर्द्ध "without the tail (of the Agni)"

५ Thus M, चर्द्ध* the other MSS

६ मासि all etc M

७ Thus M D U, विकर्णेर्द्वाद* B Be 7 विकर्णेर्द्वाद* Be

मासस्याष्टाविंशतिरक्षानि पुरीषमेकाग्रचिह्ने शतद्वितीयः^१
 यो भूते वसोधारा^२ ॥ २४ ॥

अथोपरिष्ठान्मासमित्याचक्षते^३ मासस्य प्रथमे ऽहम्बध-
 चितिं निक्षिपन्ति सतयादेवतः^४ यस्यददोहसं^५ 'मासं प्रव-
 र्ग्योपसङ्गां यन्ति^६ द्वितीयस्य मासस्य प्रथमे ऽहम्पुरीष-
 चितिः^७ सद्यचितिं निक्षिपन्ति सतयादेवतः यस्यददोहसं^८
 द्वितीयं^९ मासं प्रवर्ग्योपसङ्गां यन्ति^{१०} तृतीयस्य मासस्य प्रथमे
 'ऽहम्बधचितिस्तुर्यस्य मासस्य प्रथमे ऽहम्पुरीषचितिः^{११} पञ्च-
 मस्य मासस्य प्रथमे ऽहम्बधमा चितिः^{१२} षष्ठस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहम्पुरीषचितिः^{१३} सप्तमस्य मासस्य प्रथमे ऽहम्बध-
 चितिरष्टमस्य मासस्य प्रथमे ऽहम्पुरीषचितिर्नवमस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहम्बधः सक्त्वा उपदधात्या नचषेष्टकाभ्यो^{१४} दशमस्य
 मासस्य प्रथमे ऽहम्पुरीषचितिरैकादशस्य मासस्य प्रथमे
 ऽहम्बधः प्रवेताद्येत्येता उपदधात्या विकर्षेद्वादशस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहम्पुरीषचितिरैकाग्रचिह्ने शतद्वितीयः^{१५} यो भूते
 वसोधारा^{१६} ॥ २५ ॥

अथ पुरस्तान्मासमित्याचक्षते^१ मासं प्रवर्ग्योपसङ्गां यन्ति^२

१ Thus all, not 'देवमात्र', also *infra*.

२ Be 7 BU *ms.* द्वितीयं ।

३ *om B*

४ The whole passage from 'ऽहम्बध' up to मासस्योत्तमे [p 305, 4] left out by all ext. M

मासस्योत्तमे ऽहन्सद्यश्चितिं निस्तिष्ठन्ति सतयादेवतः ससूद-
 दोहसं^१ द्वितीयं मासं प्रवर्णापमद्वा^२ यन्ति^३ द्वितीयस्य
 मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीषचितिः^४ सद्यश्चितिं निस्तिष्ठन्ति सतया-
 देवतः ससूददोहसं^५ तृतीयस्य मासस्योत्तमे ऽहन्वण्डचिति-
 ५ यत्तुर्यस्य^६ मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीषचितिः^७ पञ्चमस्य मासस्यो-
 त्तमे ऽहन्मध्यमा चितिः^८ षष्ठस्य मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीष-
 चितिः^९ सप्तमस्य मासस्योत्तमे ऽहन्वण्डचितिरष्टमस्य^{१०}
 मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीषचितिर्नवमस्य मासस्योत्तमे ऽहन्सप्त
 स्कन्धा उपदधात्या नक्षत्रेष्टकाभ्यो^{११} दशमस्य मासस्योत्तमे
 १० ऽहन्पुरीषचितिरेकादशस्य मासस्योत्तमे ऽहन्संयस्य प्रचेता-
 स्येत्येता उपदधात्या विकर्णैर्द्वादशस्य^{१२} मासस्याष्टाविंशे
 ऽहन्पुरीषमेकात्रचिंशे^{१३} शतरुद्रीयः^{१४} शो भूते वसोधारा^{१५} ॥
 २६ ॥

अथात उत्त्यागानामेव मौमाः^{१६} वाभिजितेक्षोत्तिष्ठेपुरित्येत-
 १५ द्वाक्ष्णसंपञ्चमपि वाभिजितेष्टाचैताः^{१७} सवनेष्टिं^{१८} निर्वपन्त्या-
 ग्रेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपाल-

१ Thus M Be 7, ऽहन्द० B, ऽहन्द० Be.

२ Thus M Be 7, ऽहन्दद्वि० B, ऽहन्दद्वि० Be

३ Thus M, the other MSS as *supra* (p. 303, 13)

४ •विष्टे Be 7 D

५ Thus MU, •द्वयेताः B Be, •द्वयेता D, •द्वयेता Be 7.

६ Thus M Be BU, निर्वपन्त्या० Be 7 D

मिति^१ तथा समस्तया वा विद्वतया वा प्रतिपद्यन्ते^२ वमती-
वरीषु मृत्पिण्डमन्वधायाहरहर्वसतीवरीः^३ परिहरमाणा
घन्येयं संवत्सरसंपन्नं ब्रह्मणोऽयनमित्याचक्षते^४ चतुरो मासो
दौर्लाभिर्यन्ति चतुर उपसह्रियचतुरो मासः प्रभुतास्तदाहुः क
एतावत्तपस्तप्तान्वसाधारणं कुर्वीतान्नेवासिषु बोधोपहवमिच्छते^५
दक्षिणावता वैभं याजयेयुरिति^६ सो ऽन्नेवासिषु^७ वैधोपहव-
मिच्छते^८ दक्षिणावता वैभं याजयन्ति^९ ॥ २७ ॥ नवमः ॥

अथ वै भवति छन्दयितं चिन्वीत पशुकाम इति^१ स
छन्दयिष्यन्न क चाहुतिरागच्छति^२ जुहोत्येव तर्थाथ^३ यदन्य-
दाहुतिभ्यः शरीरवद्यजुरेव तत्र जपति यजुरेव रश्मयोर्धजु- १०
रस्यर्धभयोर्धजुस्माद्यै प्रवृज्जने^४ यजते^५ वायव्येन पशुना^६
दीक्षते^७ विमायाग्निं परिखाद्यापस्याद्यतने यजुरेव^८ तत्र^९
जपति यजुः सर्वांसामिष्टकानामुपधाने^{१०} जुहोति प्रतरद्द्वौघं^{११}
सुहते वसोर्धाराः^{१२} श्येनचितं चिन्वीत सुवर्गकाम इत्यथने-

१ *मन्वधाया* MB Be U, *मन्वाधाया* Be 7 D.

२ Thus M; ब्राह्मणापन* the other MSS.

३ वा om Be BU.— दक्षते i. s. o दक्षते Be 7 D

४ Thus M Be; *बुधोपहव* Be 7 D, *बुधपहव* BU.— दक्षते i s o.
दक्षते all exc. M

५ चाहुतिरागच्छति M.

६ Thus M Be BU; तद् Be 7 D.

७ प्रहजनेयजते M, प्रहजनेयजते B Be, प्रहजनेय DU

८ *रेवम B Be U.

- वैष^१ श्येनचित्क^२कृषितं^३ चिन्वीत यः कामयेत शीर्षखानमुष्मि-
न्लोके स्थामित्येतस्यैव सतेऽरत्निमात्रेण प्राक् शिर इव
निरुहति^४ स तथा विमितो भवति यथा न बहिर्वेदि धूपः
स्यादलजचितं चिन्वीत चतुःसीतं प्रतिष्ठाकाम इत्येतस्यैव सते
५. ऽरत्निमात्रेण पद्यावावणीयाऽसौ भवत्स्रावन्मात्रेणापिपक्षौ
वरीयाऽसौ^५ तौ मन्तागपन्तौ यरोऽणीयाऽसौ^६ भवत्^७
एकैकामृषा^८ सीतां लपति^९ प्रसगचितं चिन्वीत भ्रातृव्या-
नित्येतस्यैव सतः समुद्रुद्ध्याऽसौ^{१०} प्रागायातयति^{११} स तथा
विमितो भवति यथा न बहिर्वेदि धूपः स्यादुभयतःप्रसगं
१०. चिन्वीत यः कामयेत प्रजाताम्भ्रातृव्यामुदेय प्रतिजनित्यमाणा-
नित्येतस्यैव सतः समुद्रुद्ध्यैव ओणी प्रत्यगायातयति^{१२} स तथा
विमितो भवति यथा न बहिर्वेदि धूपः स्यात्^{१३} ॥ २८ ॥
रथचकचितं चिन्वीत भ्रातृव्यामिति विज्ञायत^{१४}
आकृतिविकारः शब्दसंयोगाद्यावामग्निः^{१५} सारत्निप्रादेशस्तावती^{१६}
१५. भूमि परिमण्डलां कृत्वानुशर्करमन्तःशर्करमिष्टकाः परिचिनो-
त्यधान्ततो^{१७} ऽथान्तरत^{१८} एवमेवा^{१९} स्वयमादत्ताया^{२०} अया-

१ Thus M only, इत्युपमावैष (or इत्युपमावैषैव) श्येनचित्क the other MSS

२ परो om all exc. M

३ एकैकाम M, एषा om. Be

४ Thus M Be BU; समुद्रुद्ध्यैव ओणी Be 7 D.

५ Thus MBU; द्युपसंघो Be, आया. संघो Be 7 D

६ Thus MD Be 7, अथान्तरतो Be U, II om

७ Thus M, एवमेव the other MSS

मितः स्वयमाहृष्टां^१ मध्ये नाभिमिव करोति^२ तस्या अनु-
 दिग्भवान्तरदिग्भवरानिव^३ नेमिमिवेष्टका^४ आघातयति^५ स
 एष रथचक्रचिद्वाह्यवतः परिक्रव्यो^६ द्रोणचितं चिन्वीताम-
 काम इत्येतस्यैव सतो ऽरविभाषेण प्रागोष्ठमिव निरुह्यत्ये^७
 मध्ये निमिमिव^८ करोति^९ स एष द्रोणचिद्वकामस्य परि-
 क्रव्यः^{१०} समूहं चिन्वीत पशुकाम इति विज्ञायते^{११} पुष्कर-
 पर्णः^{१२} इक्ष्वा^{१३} हिरण्यं^{१४} पुरुषः^{१५} सुषावित्येतस्यस्यमित्या-
 चक्षते^{१६} कुरुत एव तदयो पुरौवस्यैवेष्टका^{१७} आघातयति^{१८}
 स एष समूहः पशुकामस्य परिक्रव्यः^{१९} परिचायं चिन्वीत
 ग्रामकाम इत्यनुशर्करमन्तःशर्करमिष्टकाः परिचिनोत्यथा-^{२०}
 न्ततो^{२१} ऽयाम्भरत^{२२} एवमेवा^{२३} स्वयमाहृष्टाया^{२४} अथाभितः
 स्वयमाहृष्टामिष्टकाः परिचिनोति^{२५} स एष परिचाय्यो ग्राम-
 कामस्य परिक्रव्यः^{२६} ॥ २६ ॥

१ 'मवातरदिग्' M Be, 'मवातरदिग्' B Be 7 UD.

२ 'मरात्रनेमिमिवेष्टका' MSS. etc M, which has 'मरात्रनेमिवेष्टका'; perhaps an allusion to R V. I. 32, 15, TB. II. 8 4. 3

३ 'चयं' s. o. 'चय' all etc M.

४ Thus M Be; 'ग्रिवि' the other MSS

५ 'मन्तःशर्कर' M.

६ 'उदय' M

७ Thus M, 'मवातयोतत' B Be; 'मवातयोतत' Be 7 D, 'मवातयो-
 तत' U

८ Thus M, 'एवमेव' the other MSS

अग्नानचितं चिन्वीत यः कामयेत पितृलोकं चक्षुषा-
 मिति ^१ षट् प्राञ्चः पुरुषास्त्रयः पुरस्तात्तिर्यञ्चौ ^२ द्वौ पश्चा-
 त्तिर्यञ्चौ स आत्मा ^३ तस्य माचा ^४ यदि घौवदग्रं पुरस्ता-
 आभिदग्रं पश्चाद्यदि नाभिदग्रं पुरस्ताच्छानुदग्रं पश्चाद्यदि
 ५ जातुदग्रं पुरस्ताद्गृहकदग्रं पश्चाद्यदि गृहकदग्रं पुरस्तात्समं भूमेः
 पश्चात् ^५ एष अग्नानचित्पितृलोककामश्चाथ द्वे कूर्मचिद-
 ब्राह्मणौ ^६ मध्य उत्पृष्ठः ^७ परिलुप्य ^८ एतस्यैव सतो इरवि-
 माधेण प्राक् शिर इव निरुहति ^९ तस्यावान्तरदिग्रं पादा-
 निवेष्टका आघातयति ^{१०} स एष कूर्मचिदब्राह्मणो मध्य उत्पृष्ठः
 • परिलुप्यः ^{११} ॥ ३० ॥ दशमः ॥

सौवामण्या यक्ष्यमाणो भवति ^१ स उपकल्पयते रोहितं
 चमानदुधं ^२ शीघं च क्लीबं च शम्पाणि च तोक्काणि ^३ च
 मीचीनमज्जं ^४ पूर्णहतं ^५ चोणि नानादृश्याणि पात्राणि चया-
 न्दमूष्मद्याणि लोमानि धूपं च श्लेष्मपत्रं च गर्भिणीं वडवा-
 ५ मासन्दीमिपद्ं कुभं कारीतरं विशाखी दीर्घवल्गुं शिक्वां
 ग्रताद्वल्गुं ग्रतमानं हिरण्यं घृतं च बालं च ब्राह्मण-
 माज्जत्या लब्ध्वेषणस्य पातारं यदि ब्राह्मणं न विन्दति

१ • तिर्त्यौ all, but cp J As. Soc of Bengal, 1875, p 265

२ Thus M Be BU, चक्षुष्य Be 7, चक्षुष्य D

३ शोक्काणि M and thus also all the MSS. of the grhyasutra

४ शोक्कानि the other MSS

५ मध्यमं M

६ • क्षन्त all exc. MT

वत्सौक्त्वपामथाभावाद्येन वा हविषेष्टा नवचे वायेण शालाः
 रोहिते चर्मणि सुरासोमः शःमचः^१ श्वेते^२ तं दक्षिणतः क्रीन
 उपास्ते^३ शीघ्रेण क्रीयात्कम्पाणि क्रीणातीदं तवेदं ममेति^४
 क्रीतः सुरासोम इत्येनमादाय पूर्वथा दारा शालां प्रपाद्य
 जघनेन गार्हपत्यमुपसादयत्येतेषां प्रीक्षीषामर्धानयत्नश्चे- ५
 तराङ्गार्हपत्य^५ एककपालमधिश्रित्य^६ भर्जन्ति^७ तेषां ये
 फलन्ति साजास्ते^८ भवन्त्येव य^९ उ^{१०} न फलन्ति सास्तथा^{११}
 गार्हपत्ये नृवां कुम्भीमधिश्रित्य प्रोदकमिवौदन^{१२} अपयन्त्य-
 येनं विस्त्राय कठिमे^{१३} वा पाजके वा विपजन्त्येनाग्धरण-
 वपन्ति^{१४} तेषां यानि च शुद्धाणि यास्य तर्हस्ता उत्सेके १०
 संप्रकिरन्ति^{१५} तं मासर इत्याचवते^{१६} इय मानमादाय
 विमिमीत^{१७} एकः प्रप्याणी दे तोक्काणी^{१८} चीणि साजानां

१ Thus (चंवर or चंवरः) MT Bo U (pr. m.), चर्वचः Bo Tr U (sec. m.), समन H, Bhav. periphr चादिव ।

२ Thus Bo Tr; 'पत्येकचवाच' U; 'पत्य एकपाच' T; MHD om. दक्षः, but cp. *supra* XIII. 25 (p. 136 2).

३ Thus M, as *supra* l. c., भर्जन्ति the other MSS.

४ ते साजा MT Tr.

५ Thus MT Tr, ये (omitting च) the other MSS

६ 'मिवौदन MH Bo, 'मिवौदन Tr TBU

७ Thus T Tr H, कठिमे MB Be, U corrupt

८ Thus M, शुष्मान Tr, शुष्मान् or शुष्मान् the other MSS; Bhav. once, शुष्मान्, once शुष्मान् ।

९ चि om M Tr T.

१० Thus Bo, तोक्काणां the other MSS

धत्वारि नग्नहोरेत्येतमोदनं धूर्णैरनुप्रकिरन्मासरेणावोत्संसा-
दयति^१ ॥ ३१ ॥

खादीं वा खादुना तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन सृजामि
सः सोमेनेत्यथैतामासन्दीमणेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणतो
५ निदधात्यासन्ध्यामिषद्वमिषद्वे कुम्भं कुम्भे कारोत्तरमवदधात्यथै-
तमोदनमभितः कारोत्तरं परिचिनोत्यथैनमपिधायाभिमुख्यति
सोमो ऽस्थिभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यौ पच्यस्वेन्द्राय सुषाम्णे
पच्यस्वेति^१ तिस्रः सःसृष्टा वमति^१ तिस्रो हि रात्रौः क्रौतः
सोमो वसतीति ब्राह्मणमथ तिसृषु व्युष्टासु तावते विपश्रुवां
१० चतुष्पश्रुवां पश्रुवन्धो^१ ऽयास्यैवा पूर्वद्युरेव सौवामणिकी,
वेदिर्विमिता भवति^१ तां परिसौर्यं सन्मयजुर्हरति
॥ ३२ ॥

इदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ चिर्यजुषा तुष्णीं चतुर्थं^१
पूर्वं परिषाहं परिगृह्णाति^१ करणं जपत्युक्त्युक्तादाम्रीभ-
१५ स्तिर्हरति^१ यदाग्रीभस्तिर्हरत्यथ चालासखाहता चालासं
परिचिखत्युत्तरवेदेराहृतोत्तरवेदि निवपत्युत्तरनाभिमुत्साद्य
द्युपावटं^१ चालाग्रेराहतां^१ द्वावग्री प्रणयत आहवनीयादेवा-
ध्वर्युरन्वाहार्यपचनाप्रतिप्रस्थातांशिवत्युत्तरं परिषाहं परिगृह्ण
योयुपिता तिर्यञ्चः स्फः सन्धा संग्रैषमाह प्रोचणीरासादये-

१ अनुप्रकारं १८० • अनुप्रकिरन् M T. संपादयति M (pr m), संपादयति
M (sec m)

१ द्युपा • चाला om. M Tr

भावर्हिपसादय सुवः स्रधितिः सुवय संसृष्टि तूष्णीं
 पृषदाज्यपक्षणीं पक्षीः संगच्छाज्येन च दध्ना चोदेहि प्रति-
 प्रस्थातः सुरासोमस्य विष्टौत्यध्वर्युरेव प्रमिष्टं पाशुषन्धिकं
 कर्म चेष्ट्येय प्रतिप्रस्थाता सुराः^१ संपवय्य^२ मशस्तामादाय
 पूर्वया दारोपनिर्धेत्यान्तर्वेद्यासादयति^३ ॥ ३३ ॥

यावदेवाभाध्वर्युरेष्टेति तावदेव प्रतिप्रस्थाता सत उदी-
 चीनदग्नेन वालेन सुरां पुनाति पुनातु ते परिरुतः सोमः
 सूर्यस्य दुहितः । वारेण श्रयता तमेति^४ वायुः पूतः पवि-
 चेति यदि सोमातिपवितो भवत्यथादत्ते पर्णमयं पाचं^५
 तेन गृह्णाति कुविदः यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्य- १०
 श्विभ्यां वा जुष्टं गृह्णामीति^६ बर्हिषी अन्तर्धांश्च कलमकु-
 भियः^७ मिश्रलोमभियः श्रीणात्यपोहृत्य बर्हिषी अनेपक्षेण
 परिरुज्य सादयत्येव ते योनिरश्विभ्यां नेत्यथादत्ते नैघयोधं
 पाचं^८ तेन गृह्णाति कुविदः यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयाम-
 गृहीतो ऽसि सरस्वत्यै वा जुष्टं गृह्णामीति^९ बर्हिषी अन्तर्धांश्च ११
 मदरमकुभियः श्वाघ्नलोमभियः श्रीणात्यपोहृत्य बर्हिषी अने-
 पक्षेण परिरुज्य सादयत्येव ते योनिः सरस्वत्यै नेत्यथादत्त
 आश्वत्यं पाचं^{१०} तेन गृह्णाति कुविदः यवमन्त इत्यनुद्रुत्यो-
 पयामगृहीतो ऽमीन्द्राय वा सुवाग्ने जुष्टं गृह्णामीति^{११}

१ सुरासोमस्यपवय्य M

२ च om here and every time infra II Be H

वर्हिषी अन्नर्धाय कर्कन्धुसक्तुमिद्य दृक्लोममिद्य श्रीणात्यपो-
दृत्य वर्हिषी अन्नपक्षेण परिमृन्व सादयत्येष ते योनिरि-
न्द्राय त्वा सुचाम्हा इति ^१ ॥ ३४ ॥

ताञ्चघनेन सुगदष्टाभ्याचो वोदीषो वाचातयत्यथैताः

- ५ सुराः सप्ररेकामादाय दक्षिणमग्निमुपसृष्वन्ति ^१ तमभितो ^२
गतौ ^३ खानयति ^४ तदुपसादयति विगाखौ ^५ दीर्घवृक्षः
शिक्षः अताह्वयाः अतमानः हिरण्यः सतं च वाकं वाच
दक्षिणमग्निमपेण पुराणभक्षणः ^६ खरं करोति ^७ तदुपसाद-
यति ब्राह्मणमाहुत्या उच्छेपणस्य पातारं ^८ यदि ब्राह्मणं
१० न विन्दति वल्लीकवपामथाप उपसृष्टं धूपस्याहता धूपमु-
च्छ्रयति ^९ सर्वान् धूपमुत्सृज्यायेताम्यशुतुपाकरोत्याग्निं धूस्
सारस्रतं सेषमैन्द्रमृषभं ^{१०} वार्हस्पत्यं पशुं चतुर्थं यदि सोमा-
तिपवितो भवति ^{११} तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरिभ्याश्चिनसारस्र-
तावध्वर्धुरादक्त ^{१२} ऐन्द्रं प्रतिप्रस्थाता ^{१३} यहावादायोपोत्तिष्ठन्ना-
१५ हादिभ्याः ^{१४} सरस्रत्या इन्द्राय सुचाम्हे सुराभ्याः ^{१५} सोमा-
नामनुब्रूहीति ^{१६} युवः सुराममग्निनेत्येतामवाहत्याक्रम्यान्ना-

१ Thus M Tr TBH स्र्वन्ति Be U

२ Thus (with व) B Be (pr. m) H, -भितः क० MT Tr, -भिनो

क० Be (sec. m)

३ विगाखौ M

४ Thus MT Tr, अक्षना B Be UH

५ Thus M Tr, उपसिद्धम् : ३० उपोत्तिष्ठन् the other MSS.

६ Thus (cp Ap. XIX. १. १८) M Tr, सुराभ्य BH Be U, T def.

व्याहृतिभाः सरस्वत्या इन्द्राय सुवाम्णे सुराण्यः सोमाग्र-
स्थितान्प्रेथेति ^१ मैवावरुणो होता यत्तदग्निना सरस्वतीमिन्द्रः
सुवामाणमिति ^१ पुत्रमिव पितरावशिनोभेति यजत्यहाय्ये
हविरास्ये त इति वषट्कृते जुहोति ^१ ॥ ३५ ॥

यस्मिन्नश्वास ऋषभास उचण इत्यनुवषट्कृते ऊत्ताश्विनस्य ^१
मःसावः सारस्वते ऽवनयति ^१ सारस्वतस्य मःसावमैन्द्रे ^१
तं ब्राह्मणो भवयति नाना हि वां देवहितं यदचेति दाभ्यां ^१
'यदि ब्राह्मणं न विन्दति वल्मीकवपायामवनयत्येतेमैव मग्ने-
णैतानि पात्राणि वल्कशस्य' पूरयित्वा पणमये श्रेमपन्न-
मवगूहति ^१ तदिशास्याबुष्टित्य दक्षिणां वःशं प्रोहति ^{१०}
वःशे शिक्वाः भजति ^१ शिक्वे शतादृष्टाः शतादृष्टायां वासं
वास्ते गतमानः हिरण्यमैताः सुराः सपरिकामादाय
शतादृष्टायाः समवनयति सोमप्रतीकाः पितरन्तृणुतेति ^१
चरति ^१ शतादृष्टेत्युपतिष्ठन्ते ^१ पवमानः सुवर्जन इत्येतेनाष्टर्च-
नाय यदि सोमातिपवितो भवति पितॄणां वाज्यानुवाक्या- ^{१५}
भिरुपतिष्ठन्त उदौरतामवर उत्परास आहं पितॄन्सुविद-

१ अथ ins. MT Tr.

२ Thus H वल्कशस्य MTB Be U ; वल्कशस्य Tr

३ Thus M Tr सजयति T, सचति B Be U, सचयति H.

४ Thus Tr Be HU (sec m.), चचि (sic) B, चरति U (pr. m.);
चरति MT

५ Plural T Tr U (pr. m.), sang the other MSS

चा॒ऽअविस्वी॑दं पि॒त्रभ्यो नमो॑ अ॒स्त्वष्टे॒त्यध्व॑र्युर्हे॒ता ब्र॑ह्मा त
उ॒पति॑ष्ठन्ते ' य॒च्चैव श्र॑ता॒वृथां धा॑रयति तच्चि॒दधा॑ति प्रति-
ष्ठि॒त्या इति॑ ब्राह्म॑णं ' तदे॒वैनां नि॑धा॒य द॑क्षि॒णतो नि॑द-
धा॒त्यैतानि॑ पा॒चाणि॑ पु॒राण॑भ॒स्त्रानः॑ ख॒रे सा॑दयति ॥ ३६ ॥

- ५ पि॒त्रभ्यः स्त्र॑धा॒विभ्यः स्त्र॑धा नमः पि॒ताम॑हेभ्यः स्त्र॑धा-
विभ्यः स्त्र॑धा नमः प्र॒पिता॑म॒हेभ्यः स्त्र॑धा॒विभ्यः स्त्र॑धा नम
इ॒त्य॑च गर्भि॑णीं षड॑र्वा द॒दात्य॑चाप॒ उप॑सृ॒ग्म वा॑ई॒स्यत्य॑स्य
प॒शुपुरो॑डाशं या॒चति॑ ' तेन॑ प्र॒चर॑ति^१ दे॒वता॑प्रभृ॒तिने॒जान्ते-
ना॑य प॒शुभि॑श्चरति मनो॒ताप्र॑भृ॒तिभि॑रि॒डानै॑र^२चै॒ताम्पुरो॑डा-
१० शान्वा॑च॒त्यैन्द्र॑मेकाद॒शक॑पा॒लः सा॒वित्रं द्वा॑द॒शक॑पा॒लं वा॒रुणं
द॒शक॑पा॒लमि॑ति ' तै॒श्चर॑ति दे॒वता॑प्रभृ॒तिभि॑रि॒डानै॑र^३नू॒याजै॑-
श्चरि॒त्वा प्र॑दक्षि॒णमा॑वृ॒त्य प्र॑त्य॒ङ्गाद्रु॑त्य प॒त्नीः सं॑याज्य प्रा॒डेत्य॑
भु॒वामा॑प्या॒य्य जी॑णि पा॒शुव॑न्धिका॒नि स॑मि॒ष्टय॑जू॒पि जु॑होति
य॒ज्ञ य॒ज्ञं ग॑च्छै॒ष ते य॒ज्ञो य॒ज्ञप॑ते दे॒वा गा॑तु॒विद इ॒त्य॑चैत-
१५ म॒वभृ॑यः॒ म॒रुता॑द॒यन्ति॑ यत्किं॒चित्सु॑रा॒सि॒तं भ॑वति तत्स॒ह
हृ॒दय॑शू॒लानि॑ भ॒वन्त्ये॒तत्स॒मादा॑यान्तरेण^४ चा॒त्वालो॑त्करा॒वुद-
ङ्गु॒पनि॑ष्कामन्ति ॥ ३७ ॥

हे सु॒तो अ॒ष्ट॒ष्ट॒ण्वं पि॒त्र॒णाम॑ह दे॒वाना॑मु॒त म॒र्या॑णाम् ।
ताभ्या॑मिदं वि॒श्वं भु॑वन्^५ स॒मेत्य॑न्तरा पूर्॒वम॑परं च के॒तुमि॑ति^६

१ चरति M Tr

२ Thus M Tr Bo. •सादयति HBU, संपठिरिति T

३ भवत्ये० HU, भवन्तीत्ये० M, भवतीत्ये० T भवत्ये० B Be

प्रसिद्धः इदं यशस्वैस्त्रिंशत्तानि पाचाष्टुदकान्ते परासि
 सादयति यस्ते देव वरुण गायत्रच्छन्दाः पाशो ब्रह्मन्प्रतिष्ठितः ।
 तं त एतेनावयज इति पर्षमयं ' यस्ते देव वरुण चिष्टुप्-
 छन्दाः पाशः खवे प्रतिष्ठितः । तं त एतेनावयज इति नैय-
 योधं ' यस्ते देव वरुण जगतौछन्दाः पाशो विष्टु प्रतिष्ठितः ।
 तं त एतेनावयज इत्याद्यत्यं ' यस्ते देव वरुणानुष्टुप्छन्दाः
 पाशः पशुषु प्रतिष्ठितः । तं त एतेनावयज इति त्रितादृषां
 द्विणीः सतं वासं च ' प्रसिद्धो ऽवसृथः ' याम वैव
 नाह देवीराय एव वो गर्भं इति चाथाप्रतीचमायन्ति वरुण-
 स्थान्तर्हितौ ' प्रपचे समिधः कुर्वत एधो ऽत्वेधिषीमहीत्ये- १०
 त्याहवनीये ऽभ्यादधाति समिदसि तेजो ऽसि तेजो मयि
 धेहीत्यथाहवनीयमुपतिष्ठन्ते ऽपो अश्वचारिणः रवेन सम-
 सृजन्ति । प्रयस्त्राः अथ आगमं तं मा सःसृज वचंसेत्यथ
 कुमीदेन अकुहोमेन चरत्यथ देवता उपम्याय यूपमुपतिष्ठते ।
 संतिष्ठते मौचामणी' १ ॥ ३८ ॥ एकादशः ॥ ११

वेदमधीत्य स्वाभ्युपकल्पयत हरकां चोपवर्हणं च

१ मौचामणि all ext M., at the close of this adhyāya T adds इति
 चरससृजम् :

१ The text of adhyāya III is based on M(ackenzie), cp.
 Preface, p II, and on the following MSS of the Gṛhyasūtra.
 Madras), on the whole a very good copy in grantha, L(gmore),
 nāgarī copy of grantha original, T(anjore), grantha, breaking of
 after the words अपाशो षोडशोऽष्टुप in kh 41 B(aug), B(enares),
 these two closely related and on the whole rather bad. I made

- नापितं च चुरं च दाह्यणि चोपस्तरणं च दृक्छाया दन्तधाव-
 नमुष्णाद्यापः शीताश्च सर्वसुरभिपिष्टं^१ चाश्वनं च रुजं
 चादर्शं चाहतं च^२ वायः प्रावरणं^३ च वसनान्तरं वादरं मणिः
 सुवर्णोपधामः^४ सूत्रं च^५ प्रवर्तौ च दण्डं चोपानहौ च^६
- ५ इक्ष्माण्डुहं चर्मं सर्वरोहितमित्येते ऽप्य संभारा उपकृता
 भवन्ति^७ । क्षानस्य मीमांसा^८ । रोहिण्याः स्त्रायादित्येकं^९
 प्राजापत्यं वा एतन्नचषं^{१०} । तदस्य प्राजापत्य एव नचषे क्षातं
 भवत्यथो सर्वाचोहाचोहाणीति^{११} । तिस्रे स्त्रायादित्येकं^{१२}
 वार्हस्पत्यं वा एतन्नचषं^{१३} । तदस्य वार्हस्पत्य एव नचषे
 १० क्षातं भवत्यथो दृहस्यतिप्रसूतो ऽपानीत्युत्तरवोः पशुगुन्योः
 स्त्रायादित्येकं^{१४} । भाग्यं वा एतन्नचषं^{१५} । तदस्य भाग्यं^{१६} एव

also use of G (grhyaprayoga MS, Burnell civii, which cites often literally passages of the Gṛhya), Prm (Prayogamālā printed at Bombay), Pā (Prayogasikhāmanī, No 3108 of the Leiden collection), Ks (Kanakasabhaspati's lārikā, Burnell civ) and Po (Prayogacāḍāmanī, Telugu MS, collection Mackenzie No 21). Adhyāya 13 is contained only in M and E. The two adhyāyas 12 and 13 are now also printed in the Grantha Edition of the Bandhūyana smārtasūtra, designed by me as "Ed"

१ सर्व- EG

२ only in Ed. TE.

३ Thus EHG, आचारं MT, प्रवार Ma प्रवारण Ed

४ om HBM (see m)

५ om. THB Ma

६ Thus B, रोहितेति LS ०. रोहाणीति the other MSS. and Ed

७ any TM Ma

नचचे स्वातं भवत्यथो भाग्यो ऽस्मानीति^१ इक्षे स्यायादि-
 त्येकः^२ सावित्रं वा एतच्चच्चं^३ तदस्य सावित्र एव नचचे
 स्वातं भवत्यथो सवित्रप्रसूतो ऽस्मानीति^४ चिवायाः स्याया-
 दित्येकमैत्रं वा एतच्चच्चं^५ तदस्यैन्द्र एव नचचे स्वातं
 भवत्यथो चिचो ऽस्मानीति^६ विद्याखयोः स्यायादित्येकमै-
 त्त्राग्रं वा एतच्चच्चं^७ तदस्यैन्द्राग्र एव नचचे स्वातं भवत्यथो
 विद्याखो ऽस्मानी^८ प्रजया पशुभिरित्येतेषामेकस्त्रिंशत्पूर्यमाण-
 पक्षे^९ पुरादित्यस्योदयाद्भजमभि प्रपद्यते^{१०} नैनमेतदहरादित्यो
 ऽभितपेत्तदहं^{११} स्वातानामु^{१२} ३ वा^{१३} एष एतत्तेजसा यजमा
 तपत्यन्तर्लोका चर्मणा व्रजमभिविघ्नन्ति^{१४} पूर्वार्धमध्ये व्रजस्त्रा- १०
 द्भिमुपसमाधाय संपरिसीर्याहरन्त्येतान्संभारान्सहदेव सवा-
 न्तेसह^{१५} सर्वाणि मानुषाणीत्येतस्माद्वाह्मणाद्विषयतो^{१६} ब्राह्मणं^{१७}
 उपविशतुत्तरतः^{१८} उदपाचं पालाशौ च समिधं निदधात्य-

१ Thus HB, स्मानीति the other MSS. and Ed.

२ Thus MB, -तेषावेकस्त्रिंश- H, -त्येतेषामेकस्त्रिंश- Ma TE and Ed

३ Thus all exc. Ma and Ed, which have तदस्य i.e. तदह and E. तदैन्द्रादिवहदहस्य स्वाताः; Bhāradvāja also has the reading accepted by me on the authority of the best MSS (= तदस्य स्वातानाम् as a compositum ?)

४ -मु ३ वा only MT, -मुखा वा Ma, -मुखं the other MSS., मुख वा Ed

५ -भिविघ्नन्ति MSS (and Ed) exc E, which om. the second prap-
 १०., sp. supra XI 10 (p. 79, 4), XVI 20 (p. 267, 1), XVIII 18.

६ Thus MT, सर्वाणि; so सर्वाणि HB; संभरन्ति i.e. सर्वाणि E Ma., Ed.

७ Before दचिचतो Ma ET and Ed. ms. इष्टु.

८ Thus M Ma HB; वाह्मणमुपविशतु. E; ब्राह्मणमुपविशतु. T.

परेणाग्निमुदीचीनप्रतिषेवणशेरकाः साधीवासाभाक्षीर्य^१
 तस्यां प्राङ्मुख उपविशत्युत्तरतो नापित^२ उत्तरत उपवर्ह-
 णमामथ्यंदिनं भित्तां दद्यादपीह^३ गां पचेदग्नौ चेदस्य^४ स्वाद-
 चैता^५ पास्ताग्नौ अभिघमाज्येनाह्वा मथ्यंदिने ऽभ्याद-

१ धाति ॥ ३६ ॥

इमः सोममर्हते जातवेदसे रयमिव संमहेमा मनौ-
 पया । भद्रा हि नः प्रमतिरस्य मः सद्यमे सख्ये मा रिषामा
 वयं तव स्वाहेत्यैरकायामुदीचीनगिरा निपद्यते आयुषं^६
 जमदग्नेः कद्रपस्य आयुषमगस्त्यस्य^७ आयुषमृषीणां^८ आयुषं^९
 १० यद्देवानां आयुषं^{१०} तन्मे अमु आयुषमित्युद्यमानमनुमन्त्रयते^{११}
 शिवा मे भवय मः सृष्ट्य इति^{१२} दुरमभिमन्त्रयते दुरो
 नामासि स्वधितिमे पिता ममस्ते अमु मा मा विश्वीरि-
 त्युद्यमानमनुमन्त्रयते यत्तदुरेण वर्चयमि^{१३} वक्ष्मा वपमि केशमनु
 वर्चय मे मुखं मा म आयुः प्रमोषीरिति^{१४} अन्धूयेवापे
 १५ वपते ऽघोषपचावय केशान्यघोषपादमितराण्यहान्येतमाद्येषां^{१५}
 जरमा^{१६} पूर्वं आयुषि प्रयान्ति पूर्वं आयुष्यसादा भवन्ति

१ Thus Ma TE, Ed , *नुपसृचोते M, HB om. this passage

२ *दधि Ed.

३ Thus H Ma, चेनस्य स्वाद- TH. चेनस्य स्वाद- B; चेनस्य- M,

चेदस्य स्वाद- Ed.

४ Thus EM Ma G, Ed., रिषाद- THB Prm

५ Thus all exc. E- वपेवमि and T वर्चयि ।

६ Or should we write *वामरसा * What may be the sense of these words "

य एवं विद्वांसो लोमानि वापयन्ते^१ स यदि लोमानि
 वापयिष्यमाणः स्वात्केशभ्रूषु वापयित्वा लोमानि सञ्चत्य
 नखानि निहन्तयीताथैतानि ममुञ्चित्य ब्रह्मचारिणे प्रयच्छन्ना-
 हेमानि हत्वा दर्भसम्बे वोदुम्बरमूले वा निधत्तादिति^२
 तानि स तत्र निदधात्यपरिणमिं प्राङ्मुख उपविश्य सेषलां^३
 विसृज्यत इमां विध्यामि वरुणपात्रमिति^४ यो ऽस्य तत्र^५
 रातेः^६ पुत्री वान्तेवासी वा भवति तस्मै प्रयच्छन्नाहेमाः
 हत्वा स्वपोधे वोदुम्बरमूले वा निधत्तादिति^७ ताम्^८ स
 तत्र निदधातीदमहममुष्यामुष्यायणस्य शुचा पात्रानमवगूहा-
 न्त्तरत्य^९ दिषद्वा इति^{१०} वृकसैः प्रधाव्य दन्तान्विधावयते^{११}
 ऽघ्राघाय यथोद्भवं भगो राजायमागमत् । न मे सुखं
 प्रसर्पंतु सर्वे च भगाय चेतुर्भवीरपः संनिविस्तुष्यासु ग्रीता
 आनयति दैवमातुषस्य^{१२} व्यावृत्त्या इति^{१३} तामामञ्जशिर्नोपह-
 त्याभिषिञ्चत्यापो हि डा मयोमुव इति तिष्ठभिर्हिरण्यवर्णाः
 शुक्लः पावका इति तिष्ठभिः^{१४} घोटाविहितो वै पुहव^{१५}
 इयितस्माद्वाष्पणादथैतस्य^{१६} सर्वसुरभिषिष्टः समुदायुक्त्य चिः
 प्रमिञ्चति ॥ ४० ॥

१ तथापि T Ma.

२ Thus TM Ma, ताम् EHB, Ed

३ Thus (अपवृत्ति) MHJ Prm Pām, अपवृत्ति T Ma EG Pe Ed

४ Thus M Prm. •घ्रावते all the other MSS and G, Ed.

५ देव• ET and Bhāradvāja. देव• the other MSS., Ed. and the Prayoga.

६ चेतस्य Ma E, Ed. •चेतस्य MHJ T indistinct

नमः शाकजज्ञभाभ्यां नमस्ताभ्यो देवताभ्यो या अभि-
 याहिणीरित्यनुलिख्यते^१ ऽध्वरासु^२ च यो गन्धो गन्धर्वेषु च
 यद्यशः । दियो यो मानुषो गन्धः स मामाविशन्विहेत्यथा-
 हतं परिधत्ते स्वा मा तनूराविश शिवा मा तनूराविगेत्येव-
 ५ मेवोत्तरामहमेवमेवात^३ ऊर्ध्वमपैतं वादरं मणिः सुवर्णोप-
 धानः सूत्रे प्रोक्त्य दव्यामाधाय दर्विदण्डे^४ सूत्रेण पर्यन्त
 जुहोतीयमोषधे चाथमाथा सहमाना सहस्रती । वा मा
 करोतु भोमवर्चमः सूर्यवर्चमं ब्रह्मवर्चस्विनमस्मादे^५ करोतु
 स्वाहेत्येनमुदपात्रे^६ ऽनुपरिग्रावयति^७ विश्वा उत तया वयं
 १० धारा उदव्या इव । अतिगाहेमहि दिप इत्यपागो ऽनीत्यु-
 क्ताह्वया परिहरति वध्यः हि प्रत्यक्षं प्रतिमुञ्चन्ति व्याहृत्या
 इत्येतन्माह्वाह्वणादथैतौ प्रवर्तौ सूत्रे प्रोक्त्य दव्यामाधाय दर्वि-
 दण्डे^८ सूत्रेण पर्यन्त जुहोत्यायुज्य वर्चस्यः सुवीर्यः राध-
 स्योपमौद्भिद्यम्^९ । इदं हिरण्यं वर्चसे ऽजैश्यायाविशतादिमः^{१०}

१ Thus Ma, Ed. •नृलिख्यते• E •नृलिख्यते• T •नृलिख्यते• M.
 •नृलिख्यते• HB

२ MTE and Ed om.

३ Thus (उत्तराध्वयम्) ET, Ed •उत्तराध्वयम्• M Ma HB corr

४ Thus M Ma इवो •ET Prm, and Ed, HB om

५ •विनमः HM M: B •विनमः T, Ed P indistinct

६ Thus M, •पात्रेण परि- T Ma E Prm, Ed पात्रेणानुपरि- HB P.

७ Thus M Ma HB, इवो •EG and Ed.

८ •भोह्वयम् M Ma G and Ed •भोह्वयम् EHB Prm P.

९ Thus MG, Ed •जैश्याया- the other MSS and Prm P.

१० इदम् M Ma EG and Ed. इदम् H इदम् B

रयिः स्वाहेति^१ द्वितीयां जुहोति शुनिमिवाहः^२ हिरण्य-
 पितुरिव नामाग्रभैषम्^३ । तन्मा करोतु सोमवर्चसः सूर्यव-
 चंसे ब्रह्मवर्चस्विनमन्नादं^४ करोतु स्वाहेति^५ तृतीयां जुहो-
 त्युच्चैर्वाजि^६ पृतनासहः^७ ममाभाहं धनंजयम् । मवाः मष्ट-
 द्वौर्ध्वयो हिरण्ये याः समाहिताः स्वाहेति^८ चतुर्थी^९
 जुहोति विराजं च खराजं चाभिष्टियां^{१०} च नो गृहे । लक्ष्मी
 रादस्य या सुखे तथा मा सः सृजामसि स्वाहेति^{११} पञ्चमीं
 जुहोति यगो मा कुरु ब्राह्मणेषु यगो राजसु मा कुरु ।
 यगो विग्नेषु शुद्धेस्वदमसि यगस्तव^{१२} स्वाहेत्यैनावुदपाचे^{१३}
 अनुपरिष्रावयति^{१४} विश्वा उत त्वया वयमित्येतया^{१५} तथोरन्य-
 तरमादाय दक्षिणे कर्णे आवध्नीत^{१६} आयुष्यं वर्चस्यमित्येताभिः

१ Thus (शुनिम्) M Ma Prm P4 and Ed, शुनीम् LG; शुनिम् HB; शुनम् only Ks

२ Thus P4; नामाग्रभैषम् Prm, नामाग्रहोचमपाचं B; नामग्रह M Ma BHG; नामाग्रह, Ed.

३ 'स्विनम्' M Ma HB; 'स्विनम्' B1 and Ed

४ 'वर्वाजि' all exc. G, which has rightly 'वर्वादि'.

५ Thus the MSS.; इतनाजि the Prayogas

६ Thus Prm, चाभिष्टीया G चाभिष्टीया P4 चाभिष्टीया P4, चाभि-
 ष्टीया M Ma and Ed.; चाभिष्टीया E; चाभिष्टीया BH.

७ Thus M Prm P4 G, यगस्तव Ma E, Ed., यगस्तव P4, यगस्त HB.

८ Thus M, 'पाचेवपरि' Ma E Prm, Ed., 'पाचेवानुपरि' B;
 'पाचेवपरि' H.

९ Thus HB; आवध्नीति M Ma H Prayogas

पञ्चभिरथैनमनुपरिवर्तयत^१ अतुभिस्त्वार्तवैः संवत्सरस्य धाय-
मा^२ तैस्त्वा सहानुकरोमीत्येवमेवोत्तरं प्रवर्तमावधौते^३ । अथ
अजं प्रतिमुञ्चते^४ ॥ ४१ ॥

शुभिके शिर आरोह शोभयन्ती मुखं मम । मुखः

- १ हि मम शोभय भूयाऽसं च भगं कुरु ॥ यां त्वा जहार
जमदग्निः अद्वाये कामाद्यान्यै^१ । तां त्वेमां प्रतिमुञ्चे^२ अहं^३
वर्षमे च भगाय चेति^४ चैककुदेनाञ्चगेनाङ्गे यदाञ्जनं
चैककुटं जातः हिमवत उपरि । तेन वामाञ्चे मयि पर्वत-
वर्षममस्त्वित्यादग्नें परिपश्यते यन्मे ममः परागतमादग्नें परि-
२ पश्यतः । इदं तन्मयि पश्चाद्व्यायुष्यं वर्षस्य मे अस्त्वित्यथोपा-
नहावुपमुञ्चते द्यौरभीति दक्षिणे पादे श्रवित्यमीत्युत्तरं^१
अथ दण्डमादत्ते सभा मा गोपायेति^२ कथमादत्ते दिव्यो
अमि सुपणोऽन्तरिक्षाग्ना पाहीति^३ सोऽथैवास्मिन् नच-
पाणामुदयादधोदितेषु नचवेद्युपनिष्कस्य दिग् उपतिष्ठते
३ देवोः यदुर्वीरुह नः कृणोत विष्टे देवाम इह वीरयध-
मिति^४ मा हाग्रहि प्रजया मा तनूभिरिति नच-
चाति^५ मा राधाम दिपते मीम राजसिति चण्डममः^६

१ Thus M. •वर्षमिति Ma. Ed. •वर्षमि H

२ वाचसा MBH. Ed. वाचसा Ma वाचसा E (from pratyakha var-
ginal!)

३ Thus M Ma E. •मुचये H •मुचये H •मुचयि Ed

४ Thus M Prm Ka Pa. कामाद्यान्यै Ma. Ed वाचसायन्यै MB

५ Thus Prm G. •मुचयु Ma E. •मुच M •मुचयि Pa

ममुपस्थाप्य^१ यच्चयत्र^२ कामयते तदेतीत्येतत्समावर्तनम्^३ ॥

४२ ॥ द्वादशः ॥

अथेतरत्नूष्णमिव^४ तीर्थं चान्नोदेत्यथ यदि रथं जमते
रथंतरममौति दक्षिणं चक्रमभिमृशति दृष्टदधौत्युत्तरं वामदे-
वाममौति मध्यमं रथं प्रवर्तमानमनुमन्त्रयते इयं वामश्विना
रथो मा दुःखे मा सुखे रिषदित्यथ यदि शमरथं करि-
ष्यन्मव्रत्यप उपस्पृशेमामभिमृशतीह धृतिरिह विधृतिरिह
रन्तिरिह रमतिरिह रमतामित्यथास्मा आश्वार्थः कूर्चमाहा-
रयति^५ तं प्रदक्षिणं पयंस्योदगावृत्त उपविशति पुरस्तादेनं
प्रत्यक्षमुपोहते राश्रभृदस्याचायांमन्दी मा तद्योयमित्यथास्मा
उदकमाहारयति^६ तेनास्य पादौ प्रवालपत्यवनेक्तुः^७ पाणी
भमृशति मयि महो मयि भगो मयि भगो मयि यश
इत्यप उपस्पृश मयीन्द्रियं वीर्धमित्युरः प्रत्यात्मानं प्रत्यभि-
मृशते^८ इवास्मा अन्यदाहारयति^९ तत्प्रतिगृह्णात्या^{१०} न^{११}
अगादर्चमा^{१२} यशमा यशस्रज पयमा तेजसा च तं गा प्रियं
प्रजानां कुर्वधिपतिं पशूनामिति ब्राह्मणः^{१३} प्रियं पशूनां कुर्व-
धिपतिं प्रजानामिति राजन्यस्तादुपस्पृश प्राक् शेक्तवा^{१४} इत्याह^{१५}

१ Thus E. न उपस्थाप M; Ms HB, Ed om the first prapous

२ Thus Ms E, Ed., *स्थायिष यत्र MHH

३ अदेतरत्नूष्णो E अदेतरत्नूष्णो M

४ My conjecture; *त्यवनेक्तुः M; E omits this passage

५ *दा मा आश्वार्थ* or आश्वार्थ MS

My conjecture अश्ववा || P's अश्ववा M

मधुपर्कं प्रोक्तमभिमन्त्रयते च मावतु स मा पातु स मा
जुपतामित्युभाभ्यां इस्ताभ्यां प्रतिगृह्णाति ॥ ४३ ॥

- आ^१ स अगादर्चसा यत्रथा सःसृज पथमा तेजसा च
तं मा प्रियं प्रजानां कुर्वधिपतिं पशूनामिति ब्राह्मणः^२ ' प्रियं
४ पशूनां कुर्वधिपतिं प्रजानामिति राजन्यर्क्षिष्टेत्किंचिदापति-
तः^३ स्यात्तद्वृत्तेन च महानाख्या चोपमंग्रह्येमां दिशं निरम्यति
नेष्टाबिह्वं कृन्तामि या ते घोरा तगून्नाथा तमाविश यो
ऽस्मादेष्टि यं च वयं दिश इत्येषा चपसृश्य समुदायुत्य चिः
प्राप्नाति प्राण^४ इदं^५ ते वसिष्ठ इरामि श्रेष्ठं माधियतिं
१० कुर्विति^६ सोमो ऽसि सोमपं मा कुर्विति द्वितीयमन्नमस्यन्नादं
मा कुर्विति तृतीयं^७ चिः पीतोच्छिष्टं ददाति^८ यमात्मनः
श्रेयाःममिच्छेत्तस्मै श्रेयं दद्यादुपनीतां^९ गामनुमन्त्रयते^{१०} जहि
मे पाप्मानमुपनेतुयेति^{११} तां कुर्वन्ति वोत्सृजन्ति वा^{१२} स यदि
करिष्यन्भवति कुर्वतेत्याहोय यद्युत्सृज्यन्भवति तामनुमन्त्रयते
१५ गौर्धनुभ्या माता रुद्राणां दक्षिता वसूनां स्वमादित्यानाम-
मृतस्य नाभिः । प्र णु वोचं चिकितुषे जनाय मा गामनागाम-

१ The mantras are abbreviated in the MSS

२ *मक्षिष्टचिन्वि* MSS

३ प्राचा MSS, probably read प्राचेष्ट

४ om. M

५ Thus E *दुपनीतावोवाच* M

६ *मुपनेतुयेति* MSS

दितिं वधिष्ट ॥ पिवद्वदकं दृष्टान्यत्नोमुत्सृजतेत्यपासा ओदन-
माहारयति ^१ तमग्राति ब्रह्म नाग्रात् ब्रह्म नाग्रात्विति ^२
तच्चतुष्टयो ऽथो दधि मधु हतमाप इति ^३ पञ्चतय इत्येके
दधि पयो मधु हतमाप इति ^४ ॥ ४४ ॥ चयोदशः ॥

ब्राह्मणो ह सोमार्यः शुक्लेन पिङ्गाक्षेण मूर्धभिन्नेन ^५
विश्ववता पयि समाजगाम ^६ तद् होवाच कपा ^७ विद्यां
भगवन्तमिति ^८ मोमो राजासीति दैनं प्रत्युवाच ^९ तं
मा कदध्वर्धुरनैष्यथनविदभ्यौषीषो ^{१०} मा कदध्वर्धुरनैष्यथन-
विदभिषुणोतीत्यमहं ^{११} तत्र विश्ववाच्यंवावसौ ब्राह्मणो नैष्य-
नानि वेद ^{१२} तं गमिष्यामि ^{१३} स मं इमांस्पर्णान्शूरोपयि-
ष्यतीति ^{१४} ते यथावभृथमवयन्ति ^{१५} तदौदुमर्थां शाखया
पलाशयाखया वा खुवेण वानाज्यलिप्तेन दध्ना पयसा वा
मधुमिश्रेण नैष्यथनैष्यंजीषमभिषुहति ^{१६} यत्ने याग्ना चिच्छिदुः
मोम राजत्रित्येतेनानुवाकेनाभिर्गोभिर्घदती न जनमित्येतया

१ मूर्धभिन्नेन M Be., मूर्धभिपिन्नेन the other MSS

२ Thus M कर्च the other MSS.

३ The reading कदध्व. is my conjecture M reads कदध्व., but a horizontal stroke has been put above the ध, cancelling this akshara कदध्व. Be 7. कदध्व. the other MSS — अथौषीषो my conjecture — अथौषीषो M, अथौषीषो the other MSS.

४ कदध्व. M कदध्व. Be 7, कदध्व. or कदध्व. the other MSS.

५ and M

६ ब्राह्मणम् = ० कर्च M, = रोपयिष्यामीति M.

७ यथावभृथ. M.

च चतुर्दशभिर्हज्जीयमभिजुहति ^१ ते यवावष्टयः सः सिध्येयु-
स्ताम्बूयाद्यै ^२ नु रात्रस्त्वचं भित्ता क्रूरं हस्तेषु पावभिः । ॥ ४५ ॥

अग्रमयित्वा नैक्षयनैर्यन्त्येवैव ^३ हतागसः ॥ ये सोममस-
स्याप्यायः सः साद्य सोमिनः ^४ । सः स्थितो न हत्यायन्त्यमुवैना-

५ न्दिनस्ति सः ॥ अशिशूलैरुत्तुदन्ति यमस्य प्रतिषादने । यो
ऽग्रमयित्वा नैक्षयनैरथ नाकमधिरोहति ॥ वायुर्भूत्वा पवते

चिद्विवं नाकमुत्तमम् । यः अग्रमयित्वा नैक्षयनैरथ नाकमधि-
रोहति ॥ अध्वर्योर्वजमानस्य प्रतिप्रस्थातुरग्रीधः ^५ । ब्रह्मणो

होतुस्तद्वात् राजैषां लोकमादत्ते न चाद्यैषु चतुर्दश ॥ ये

१० चतुर्दश जुहति दध्न ^६ एताः सुवाञ्छतीः । नैषां राजा लोक-
मादत्ते न प्रजां नोत ^७ वाजिनम् ॥ आप्याययन्तो राजानं

पावभिः क्रूरमृत्विजः । पयसा अग्रयन्तो ऽस्य जुह्वतैव चतुर्द-
शेति ^८ ॥ ४६ ॥ चतुर्दशः ॥

अथ वै भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स तै दशपूर्णमासौ

१५ यजेत य एनौ सेन्द्रौ यजेतेति ^९ वैन्द्रधः पूर्णमासे ऽनुनिर्वाप्यो

१ यो १ ५ ० वे M

२ My conjecture, -नैक्षयनैव M, -नैक्षयनैव, आन्दिर्व, आन्दिर्व the other MSS.

३ सोमिनः M

४ Thus Be 7, -स्यातुरग्रीधः D Be, thus also but -प्र Be, आप्यायेताग्रीधः M

५ दध्न Be 7, दध्न the other MSS

६ सोम M नोह the other MSS

भवति । तेन पूर्णमासः सेन्द्र । ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां । तेना-
 मावास्या सेन्द्रेति । केनो खिदनीजानस्य सेन्द्रौ भवत इत्ये-
 न्द्राग्नेन पुरोडाग्नेत्येव ब्रूयादित्यप्येवै भवति देवा वै यजज्ञे
 कुर्वत तदसुरा अकुर्वत । ते देवा एतामिष्टिमपग्रजाम्रा-
 वैष्णवमेकादशकपालं सरस्वत्यै चक्षु मरुतते चक्षु । तां ।
 पौर्णमासं सप्तस्याप्यानुनिरवधन्ततो देवा अभवत्परासुरा । यो
 भ्रातृव्यवान्स्यात् स पौर्णमासं सप्तस्याप्येतामिष्टिमनुनिर्वपेत्पौ-
 र्णमासेनैव वज्रं भ्रातृव्याय प्रहत्याग्रावैष्णवेन देवताय चजं च
 भ्रातृव्यस्य दृक् इति ब्राह्मणं । स एष भ्रातृव्यतो यथाकाम-
 प्रयोगो । मिथुनाग्रशृङ्गसारस्वताभ्यां । यावदेवास्याप्ति मत्सर्वं
 दृक् इति ब्राह्मणमप्येवै भवति ॥ ४७ ॥

पौर्णमासीनैव यजेत भ्रातृव्यवान्नामावास्यामिति । स
 पौर्णमासीं पौर्णमासीनैव यजेत भ्रातृव्यवान्नामावास्यां ।
 इत्वा भ्रातृव्यं नाप्याचयतीति ब्राह्मणं । तदेतत्स्तरणावगधं
 वापरोध्यावगधं इत्येवै भवति साकंप्रस्थायीयेन यजेत ।
 पशुकाम इत्येतयेष्ट्या यज्यमाण उपकल्पयत औदुम्बरं
 मृदत्पात्रं प्रभूतमाव्यमित्यर्थं देवस्य त्वा यजितुः प्रसव इति ।
 प्रतिपदं इत्वाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपत्येन्द्रमेकादशकपालं मैन्द्रं

१ यथाकामम् M.

१ om M.

२ पौर्णमासीव M, omitting वा , वापरोध्यावगधं all the other MSS.

३ इत्येवमेव M

- सांभाष्ये^१ प्रसिद्धमाग्नेयेन परिलापेतरयोर्हविषोरौदुम्बरे
 महति पाचे ममवद्यन्नाहेन्द्रायानुब्रूहीति महेन्द्रायेति वा
 यदि महेन्द्रयाजी भवति^२ महता पूर्णं^३ होतव्यमित्यथाक्र-
 म्यायायाहेन्द्रं यजेति महेन्द्रमिति वा यदि महेन्द्रयाजी
 ५ भवति^४ वषट्कृतं सदैव पाचेष जुहोति^५ यत्त एवैममिन्द्रः
 प्रजया पशुभिस्तर्पयतीति ब्राह्मणसंघे वै भवति दाक्षपाचेष
 जुहोति^६ ■ हि मृगमयमाहुतिमानस^७ शौदुम्बरं भवत्यूषां
 उदुम्बर ऊर्क^८ पशव^९ ऊर्जेवाक्षा ऊर्जं पशून्वह^{१०} इति
 ब्राह्मणं^{११} तदेतन्भावगर्धं^{१२} वा निर्वेदावगर्धं^{१३} वेत्यथ वै
 १० भवति ॥ ४८ ॥

- नागतश्रीमहेन्द्रं यजेत^१ यथो वै गतत्रियः शुश्रुवाग्र्यामणी
 राजन्यक्षेपां महेन्द्रो देवतेति^२ म^३ यो^४ इत्य^५ एतेभ्यो
 महेन्द्रमियज्येत^६ य संवत्सरमिन्द्रमिन्द्राग्रये व्रतपतये पुरोवा-
 शमष्टाकपालं निर्वपति^७ वा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^८ इथ
 १५ यामावास्यामच्छति मस्यां महेन्द्रं यजते^९ यो इत ऊर्ध्वं
 महेन्द्रयाज्येव भवत्यथ वै भवति संवत्सरमिन्द्रं यजेत^{१०} संवत्सर-
 हि व्रतं नाति^{११} खैवेन देवमेज्यमाना भूत्या इष्टे वसोधा-
 भवतीति ब्राह्मणसंघे वै भवति संवत्सरस्य परस्तादग्रये व्रतपतये

१ Thus M, 'समावयतो Be 'यथावयतो Be 7 U D 'उज्जीवयतो B

२ Thus M Be U, 'यर्ध B Be 7 D

३ M वतपत्य i. s. u. s. तो इव

४ Thus, 'यदेव, all

पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्सर्वस्वरमेवैनं वृचं जघ्निवाऽधमग्नि-
व्रतपतिव्रतमास्तमायति ^१ ततो ऽधि कामं यजेतेति ब्राह्मणमथ
वै भवति ॥ ४६ ॥

नामोमयाजी संनयेदनागतं वा एतस्य पयो यो ऽमो-
मयाजी ^१ यदमोमयाजी संनयेत्परिमोष एव सो ऽमृतं करो-
त्यथो परैव सिच्यते ^१ सोमयान्वेव संनयेत्पथो वै सोमः पयः
मांशाद्यं ^१ पयसैव पय आत्मन्धत्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति
वि वा एतं प्रजया पशुभिरर्धयति वर्धयत्यस्य भ्रातृव्यं यस्य
हविर्निदत्तं पुरस्ताच्चन्द्रमा अभ्युदेति ^१ चेधा तण्डुलान्विभजेद्यं
मध्यमाः सुस्तानग्रये दाधे पुरोडाशमष्टाकपालं कुर्याद्यं ^{१०}
स्यविष्टास्तानिद्राय प्रदाधे दधऽयधं ^१ ये ऽणिष्ठास्तान्विष्णवे
त्रिपिविष्टाय ददते यदमिति ^१ तस्या यता भवन्त्यग्ने दा
दाशुवे रयिं दा जो अग्ने प्रदातारऽहवामहे प्रदाता वयौ
म तत्ते अथ किमिच्छे विष्णो परिचक्ष्यं ^१ भूदितौर्व्वीजान-
स्त्रायानीजानश्च ^१ व्यापन्नयैव पूर्ववा यजेते ^१ व्यापन्नयोत्त- ^{११}
रया ^१ न द्वे यजेत ^१ यत्पूर्ववा संप्रति यजेतोत्तरया ह्रस्वद्
कुर्यादुत्तरया संप्रति यजेत पूर्ववा ह्रस्वद् कुर्यान्नेष्टिर्भवति
न यजस्तदनु द्वीतसुख्यपगल्भो जायत ^१ एकामेव यजेत

१ बृदितौर्व्वीजान० all

१ Thus MDU De 7, "नस्यान्वा० Bc.

१ Thus M, यजेतवापन्नयोत्तरया Bc. यजेतवापन्नयोत्तरया Bc, thus
also but न्वेदे D. The asagrabha added by me

अगस्त्यो ऽस्य जायते । ऽनादृत्य तद्दे एव यजेत । यज्ञमुखमेव
 पूर्वयागभते । यजत उत्तरया । देवता एव पूर्वयावद्वह्म
 इन्द्रियमुत्तरया । देवलोकमेव पूर्वयागिजयति मनुष्यलोक-
 मुत्तरया । भूयसो यज्ञकद्वनुपैतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्येषा
 वै सुमना नामेष्टिर्धर्मद्येजानं पश्चाच्चन्द्रमा अभ्युदित्यस्मिन्नेवास्मै
 लोके ऽर्धुकं भवतीति ब्राह्मणमथ वै भवति ॥ ५० ॥

- दाक्षायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत । पूर्णमासे संनयेमैषा-
 वहण्यामिषयामावास्यायां यजेतेत्येतद्येष्ट्या यज्यमाण उप-
 कल्पयते ऽहृतं वासो । ऽय पौर्णमास्या उपवसथे ऽग्नये व्रतपतये
 १० पुरोडाशमष्टाकपाशं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ।
 ऽयास्यैतदहरिन्नाय वत्सा अपाहता भवन्त्यैन्द्रं पयो दोहयि-
 त्वोपवसति सांनाय्यस्य वायुता तूष्णीं वाच प्रातराग्नेयमष्टा-
 कपाशं निर्वपत्यैन्द्रं सांनाय्यं । सा दिश्विरिष्टिः संतिष्ठते ।
 ऽचैतदैन्द्रं सांनाय्यं समुपह्वय भक्षयन्त्येषाहृतं वासः परि-
 ११ थायापरपक्षं व्रतं धरति । तस्यैतद्वृतं जानृतं वदति न माह-
 समग्राति ॥ स्त्रियमुपैति नास्य पत्न्यलनेन वासः पत्न्यूलयगत्यथ
 यामावास्यागच्छति । तस्या उपवसथे ऽग्नये व्रतपतये पुरोडा-
 शमष्टाकपाशं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते । ऽयास्यै-
 तदहर्निचावहण्याभ्यां वत्सा अपाहता भवन्ति । मैत्रावरुणं पयो
 १० दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वायुता तूष्णीं वाच प्रातराग्नेय-

मष्टाकपालं निर्वपति मैवावरुणीमामिचाः^१ सा दिहविरिष्टिः
 संतिष्ठते^२ वाजिनस्य काले वाजिनेन चरति^३ निधत्ते वासो^४
 विस्तृजते व्रतं^५ विस्तृष्टव्रत एतं^६ पूर्वपचं भवत्यथ पौर्णमास्या-
 गच्छत्युसीदति व्रतपतिर्धैवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते^७
 तदेतत्संवसरावगच्छः^८ सोमसः^९ ॥ ५१ ॥

अथेवावृणोत्युसीदति^१ समानं वाससस्य व्रतपतेः^२
 तथैवं पयो दोहयित्वापवसति सांनाय्यस्य वावृता हृष्णीं वाथ
 प्रातराग्नेयमष्टाकपालं निर्वपत्यग्नौ योमीयमेकादशकपालं मैत्रः^३
 सांनाय्यः^४ सा दिहविरिष्टिः संतिष्ठते^५ ऽत्रैतदेन्द्रः^६ सांनाय्यः^७
 समुपहृथ भक्षयन्ति^८ तथा हतं वासः परिधावापरपचं व्रतं^९
 चरत्यागच्छत्यमावास्या^{१०} तस्मात्तपवसचे यजते^{११} तथा
 मैवावरुणं पयो दोहयित्वापवसति सांनाय्यस्य वावृता हृष्णीं
 वाथ प्रातराग्नेयमष्टाकपालं निर्वपत्यैन्द्रेतेकादशकपालं मैत्रा-
 वरुणीमामिचाः^{१२} सा दिहविरिष्टिः संतिष्ठते^{१३} वाजिनस्य
 काले वाजिनेन चरति^{१४} निधत्ते वासो^{१५} विस्तृजते व्रतं^{१६}
 विस्तृष्टव्रत एतं^{१७} पूर्वपचं भवत्यथ पौर्णमास्यागच्छत्युसीदति

१ एवं M.

२ Thus M ; *राववंच Be, *राववाथे Be 7 BDC

३ *समूस्या M

४... Thus M only, the other MSS are partly defective, partly corrupt

५ एवं M

व्रतपतिर्धेदेवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते । तदेतत्संवत्सरावगधः^१
सोममः^२स्यम्^३ ॥ ५२ ॥

- अथ चतुश्चक्रो धाद्वयवतो यज्ञः । समानं वाममद्यैव
व्रतपतेय । तथैवैन्द्रं पयो दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य
५ वाद्यता दूष्णीं वाच प्रातराग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सरस्वत
उपाःशुचाजमग्नीषोमीयमेकादशकपालमैन्द्रं सांनाय्यं^४ मा
चतुर्हविरिष्टिः संतिष्ठते । जैतदैन्द्रं सांनाय्यं मसुपह्वय
भक्षयन्ति । तथैवाहृतं वाचः परिधायापरपलं व्रतं चरत्या-
गच्छत्यमावास्या । नैवोपवसद्ये यजते । तथैव मैत्रावरुणं पयो
१० दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वाद्यता दूष्णीं वाच प्रातराग्नेय-
मष्टाकपालं निर्वपति सरस्वत्या उपाःशुचाजमैन्द्रमेकादश-
कपालं मैत्रावरुणीमामिचाः । सा चतुर्हविरिष्टिः संतिष्ठते ।
वाजिनस्य काले वाजिनेम चरति । निधत्ते वासो । विद्यजते
व्रतं । विष्टुष्टव्रत एतं पूर्वपलं भवत्यय पौर्णमास्यागच्छत्यु-
१५ त्वीदति व्रतपतिर्धेदेवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते । तदेतत्सं-
वत्सरावगधः^१ सोममः^२स्यम्^३ ॥ ५३ ॥

न एष चतुश्चक्रो धाद्वयवतो यज्ञः । न यथा ह वा
इदमनद्यतुश्चक्रं व्यवप्तामनेत्येव^४ ॥ ५४ ॥

१ Thus M • संवत्सरावगधं Be • संवत्सरावराध्यं the other MSs

२ • संस्यं M

३ एवं M

४ Thus M व्यवप्तामं इत्ये • Be Bl • व्यवप्ताम इत्ये • Be 7 D

नेद्वा पाप्मानं भ्रातृव्यं व्यवज्ञान इति ^१ स एष वसिष्ठयज्ञः
 केशियज्ञः सार्वसेनियज्ञो ^२ वसिष्ठो ह यत्र सौदासानभिच-
 चारैव^३ हैनानभिचचार ^४ केशी ह यत्र खाण्डिकमभिचचा-
 रैव^५ हैनमभिचचार ^६ सार्वसेनिर्हं यत्र भ्रातृव्यामभिचचारैव^७
 हैनानभिचचार ^८ ॥ ५४ ॥ पञ्चदशः ॥

चातुर्मास्यैः सोमैर्यज्यमाणो भवति ^१ स दद्यात्संभारानुप-
 कल्पयत आग्निष्टोमकाश्य वैश्वदेवसंभाराश्य^२ ^३ सो पुरस्ता-
 त्स्वागुन्यै^४ वा वैश्वे वा पौर्णमास्या आमावास्येन हविषेद्वा
 दौषते ^५ तस्यापरिमिता^६ दौषास्तिष्ठ उपसदः ^७ स तथा
 राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै से यज्ञिये^८ ऽहन्मुत्या ^९
 संपत्यत इति ^{१०} तस्य तथा संपद्यते ^{११} प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
 दैत्यंयान्यैतदहर्विश्वेभ्यो देवेभ्यो वत्सरा अपाकृता भवन्ति ^{१२}
 वैश्वदेवं पयो दोहयति सांनाय्यस्य वाहता तृष्णी वाय
 वमतीवरौः परिहृत्य धयाऽसि विमिश्रिणोपवसन्त्यं प्रातस्त्रि-
 दृहर्हिर्लोकवदेव^{१३} स्मृणान्यंयान्नेषं पशुमुपाकरोति ^{१४} तस्य ^{१५}
 वैश्वदेव उपास्यमभ्यो भवति ^{१६} तस्य प्रातःसवनौयामनुवर्तन्ते
 वैश्वदेवहवीऽपि ^{१७} प्रियवन्तः सवनौया ^{१८} अनुमूहि पजेतीतरे-

१ Thus MD Be 7, वैश्वदेविकवभा. Be BL.

२ Thus M स om B Be, पुरस्तात् om. II Be 7 DU.

३ Thus M Be 7 तस्या अपरि- Be BUD.

४ Thus MDI यज्ञोवे the other MSS.

५ भवति Be BI ins. after दहर्हिः.

त्ययास्तेतदहर्वृत्तय वत्सा अपाकृता भवन्ति ' वारुणं पयो
 दोहयति सांनाय्यस्य वाहता तूष्णीं वाथ वसतीवरीः परि-
 हृत्य पयाऽग्निं विशिष्योपवमन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
 करोति ' तस्य वारुण उपालम्भो भवति ' तस्य प्रातःपव-
 नौयाननुवर्तेते वारुणी च कायस्य ' ' प्रेषवन्तः भवन्मैया ' ५
 अनुमूहि यजेतौतरीयोर्दिविबोर्ध्वजुधा समदग्र उक्थ्यः संतिष्ठते ' ५
 पुरस्ताद्गानासोमार्तां वाजिनाभ्यां चरति ' समानं कर्माव-
 भ्यादधेतस्मिन्भवत्युपाददते वारुणं निष्क्राम तृषामिति ' ५
 वारुणस्य वारुणमिवाध्वदामीया भवत्यृजीवेण सह त्वान्म-
 प्रकिरन्ति ' प्रसिद्धो बभूव ' ' इदमनौययेत्येवा मैवावहणी १
 वशामुपाकरोति ' तस्यै कायोपालम्भो भवति ' तयोः
 प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा पशुपुरोडाशौ निर्वपति ' संतिष्ठते
 यथा द्विपशुः पशुबन्धस्तथाय पौर्णमासवैष्टधाभ्यामिद्वेत्तुक्रमे-
 तदर्नातयत्तुर्गु मासेषु ॥ ५६ ॥

माकमेधैः सोमैर्यज्ञमाषो भवति ' दीक्षते ' तस्यापरिमिता १५
 दौवा द्वादशोपपदः ' च तथा रागानं क्रीणाति यथा सन्वते
 पौर्णमास्ये मे यज्ञिये ऽहन्मृतीयमहः संप्रत्येत इति ' तस्य तथा
 संपद्यते ' प्रसिद्धेन कर्मणोपवसयादेत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य
 पयाऽग्निं विशिष्योपवमन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति ' ५

- तस्यानीकवत उपालम्भो भवति । तस्य प्रातःसवनीयाननु-
वर्तत आनीकवतः । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुमूहि यजे-
त्यानीकवतस्य । माध्दिनीयाननुवर्तते मांतपनः । प्रैषवन्तः
सवनीया । अनुमूहि यजेति सांतपनस्य जुं धे कविः । उक्त्यः
१. संतिष्ठते । ऽहीममंतिं करोत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य
पयाऽमि विशिष्योपवसन्त्यथ सायं गृहमेधीयेन चरत्यथापर-
रात्रे पूर्णदर्शेण । चरत्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति । तस्य
कैडिन उपालम्भो भवति । तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तते
कैडिनः । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुमूहि यजेति कैडिमस्य जुं धा
१०. चिणव उक्त्यः संतिष्ठते । ऽहीममंतिं करोत्यथ वसतीवरीः
परिहृत्य पयाऽमि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
करोति । तस्य प्राजापत्यस्य पर उपालम्भो भवति । तस्य
प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते महाहवीऽपि । प्रैषवन्तः सवनीया ।
अनुमूहि यजेतीतरेषाऽहविषा । द्वतीयसवनीयाननुवर्तन्ते
१५. महापितृयज्ञहवीऽपि । स यच्च द्वतीयसवने धिष्यिष्यान्वि-
हरति तदजगं मार्जालीयं करोति । समाज्येषु हविःपु-
गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवीऽपि अपयित्वा तेमांशांभीये प्रच-
रति । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुमूहि यजेतीतरेषाऽहविषा-
स्य जुं धा अयस्विः । उक्त्यः संतिष्ठते । पुरस्ताद्दामाशोमानां
१०. ऐयमकैरति । समानं कर्माविष्टपात्रमिद्धो ऽवष्टय । उदय-

नीययेच्छेद्वा मैत्रावरुणौ वशामुपाकरोति ^१ तस्यै वैश्वकर्मण्युपा-
 स्रमया ^१ भवति ^१ तयोः प्रसिद्धं वषाभ्यां चरित्वा पशुपुरो-
 ङाग्नौ निर्वपति ^१ तावदुवर्तत आदित्यः ^१ प्रैषवन्तौ पशुपुरो-
 ङाग्नौवनूचि यजेत्यादित्यस्य ^१ संतिष्ठते यथा द्विपशुः
 पशुपन्थस्तथाय पौर्णमासवैष्टधाभ्यामिष्टेत्युक्तमेतदद्यातस्तत्तु ५
 माषेषु ॥ ५७ ॥

शुनासीरीयेण सोमेन यक्ष्यमाणो भवति ^१ दीयते ^१
 तस्यापरिमिता दीक्षाक्षिप्त उपसदः ^१ स तथा राजानं
 क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्ये मे यज्ञिये ऽहमुत्या संप- १०
 त्यत इति ^१ तस्य तथा संपद्यते ^१ प्रसिद्धेन कर्मणोपवसद्यादे-
 त्यं वसतीवरीः परिहृत्य पथाऽसि विशिष्योपवसन्त्यथास्यैताऽ
 राशिं वायवे यत्ना अपाकृता भवन्ति ^१ प्रातर्वायव्यं पयो
 दोक्षयति शान्नायस्य वायुता तूष्णीं वायवेयं पशुमुपा-
 करोति ^१ तस्यैन्द्र उपभ उपाक्षरभ्यो भवति ^१ तस्य प्रातः-
 सवनीयाननुवर्गने शुनासीरीयहवीऽधि ^१ प्रैषवन्तः सवनीया १५
 अनुमूचि यजेतीतरेषाऽ हविषामृगुधा ज्योतिरग्निष्टोमः
 संतिष्ठते ^१ समानं कर्माविष्टथाप्रसिद्धो ऽवमृष ^१ उदयनीय-
 येच्छेद्वा मैत्रावरुणौ वशामुपाकरोति ^१ तस्यै सौर्युपास्रमया ^१
 भवति ^१ तयोः प्रसिद्धं वषाभ्यां चरित्वा पशुपुरोङाग्नौ

१ Thus Be 7; -कर्मण्योपा- Be, -कर्मण्य उपाक्षरभ्यो M.

१ तस्यै MU Be, तस्या. Be 7 D; Dom

१ Thus Be 7, सोर्वोपाक्षरभ्यो M, सौर्यं उपाक्षरभ्यो Be U.

निर्वपति ^१ संतिष्ठते यथा द्विपशुः पशुबन्धस्तथाथ पौर्णमास-
वैमृधाभ्यामिद्वेत्युक्तमेतत् ^१ ॥ ५८ ॥ योऽङ्गः ॥

- अथातो ज्योतिरयनमित्याचक्षते ^१ वैश्वदेवेन सोमेन
यक्ष्यमाणो भवतीति समानो प्रतिपदेतावदेव नामा ^१ चिह्न-
५ दमुत्राग्निष्टोमो ^१ ज्योतिरिहापातयत्तुर्पु मासेषु वरुणप्रधासेन
सोमेन यक्ष्यमाणो भवति ^१ दीक्षते ^१ तस्यापरिमिता दीक्षाः
षट्पुषदः ^१ स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्ण-
मास्यै मे यज्ञिये ऽहस्तुत्या संपश्यत इति ^१ तस्य तथा संप-
द्यते ^१ प्रविद्धेन कर्मणोपवसपादेत्युपास्येतदहर्दया वत्सा अपा-
१० कृता भवन्ति मरुद्भ्यो वरुणायेति ^१ इयं पयो दोहयति
सामायस्य वावृता तूष्णीं वाच वसतीवरीः परिहृत्य
पयाऽपि विशिष्योपवसन्त्येव प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति ^१
तस्य मास्तो वावृण इत्युपास्यन्मधौ भवतस्तस्य प्रातःसवनीया-
ननुवर्तन्ते सप्त वरुणप्रधासहवीऽपि ^१ स यच्च प्रातःसवने
१५ धिष्ण्यान्विहति तदजस्रं मार्जालीयं करोति ^१ समासकेषु
हविःषु गार्हपत्ये करन्मपाचाण्यभिपयंशिक्षत्वा तैर्मार्जालीये
प्रहरति ^१ प्रैषवन्तः सवनीया ^१ अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽ
हविषा ^१ माघंदिनीयाननुवर्तते ^१ वारुणी च कायय ^१ प्रैषवन्तः
सवनीया ^१ अनुब्रूहि यजेतीतरयोर्हविषोर्हजुधा ज्योतिरुक्थ्यः
२० संतिष्ठते ^१ समानमुत्तरं कर्म यथा द्विरात्रे तथापातयत्तुर्पु
मासेषु ॥ ५९ ॥

साकमेधेन सोमेन पच्यमाणो भवति । दीक्षते । तस्या-
 परिमिता दीक्षाः षडुपसदः । स तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते पौर्णमास्ये मे यज्ञिधे ऽहम्बुत्या संपश्यत इति ।
 तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यथ वसती-
 वरीः परिहृत्य पयाश्वि विप्रियोपवसन्त्य प्रातराग्नेयं पशु-
 सुपाकरोति । तस्थानीकवतः कौडिनः प्राचापत्यसूपर इत्युपा-
 क्षभ्या भवन्ति । तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तत आनीकवतः ।
 प्रैषवन्तः सवनीया । अनुमूहि यजेत्यानीकवतस्य । माध्यंदि-
 नीयाननुवर्तते सांतपनः । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुमूहि
 यजेति सांतपनस्य । द्वतीयमवनीयाननुवर्तन्ते । गृहमेधीय-
 प्रभृतौनि महाहवोऽश्वि । स यश्च द्वतीयसवने धिष्ण्या-
 यिधरति तदजस्रं माजांक्षीयं करोति । महाहविर्भियरित्वा
 गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवोऽश्वि अपयित्वा तैर्माजांक्षीये प्रच-
 रति । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुमूहि यजेतीतरेपाश्वि-
 धावृगुधा ज्योतिरक्थ्यः संतिष्ठते । समानमुत्तरं कर्म यथा १५
 चिराचे तथा । स उवेव । शुक्लाग्नीरीयः ॥ ६० ॥ सप्तदशः ॥
 अथातो गहायज्ञं इत्याचरते । ज्योतिरतिराच इत्येक
 आहुर्दीक्षते । तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः । स तथा

१ Thus MD, •चरते the other MSS.

२ चरति Bo Bo 7 DU

३ Thus M, चरति Bo 7, चरते Bo BDV

४ Thus M Bo BC Krs, महापितृयज्ञ Bo 7 D

- राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्ये मे यज्ञिये ऽहमुत्या
 संपत्स्यत इति ^१ तस्य तथा संपद्यते ^१ प्रसिद्धेन कर्मणोपवसपा-
 दित्यथास्यैतदहस्तया वत्सा अपाकता भवन्ति विश्वेभ्यो देवेभ्यो
 मरुद्भ्यो वरुणायेति ^१ यथं पयो दोहयति सांशायस्य वायता
 ५ तूष्णीं वाय वसन्तीवरीः परिहृत्य पयाऽष्टि विश्विथोप-
 वसन्त्यय ^१ प्रातस्त्रिवृद्धिर्हस्तदेवदेव ^१ कृणाल्याग्नेयं पशुमुपा-
 करोति ^१ तस्य वैश्वदेवो भारुतो वारुण आनीकवतः क्रैडिनः
 प्राजापत्यसूपर ऐन्द्र अयम इत्युपाकम्भा भवन्ति ^१ तस्य
 प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते वैश्वदेवहवीऽष्टि ^१ प्रैषवन्तः सवनीया ^१
 १० अनुब्रूहि यजेतीतरेपाऽ हविषा ^१ माध्यन्दिनीयाननुवर्तन्ते
 सर्वाणि वरुणप्रघासहवीऽष्टि ^१ ॥ ६१ ॥

- स यत्र माध्यन्दिनीये सवने धिष्णिष्यान्विहरति तदजस्रं
 मार्जाक्षीयं करोति ^१ समासन्नेषु इविःपु गार्हपत्ये करम्भ-
 पात्राण्यभिपर्यग्निकृत्वा तैर्मार्जाक्षीये प्रचरति ^१ प्रैषवन्तः सव-
 १५ नीया ^१ अनुब्रूहि यजेतीतरेपाऽ हविषा ^१ द्वितीयसवनीया-
 ननुवर्तन्त आनीकवतप्रमृतीनि महाहवीऽष्टि ^१ स यत्र द्वितीय-
 सवने धिष्णिष्यान्विहरति तदजस्रं मार्जाक्षीयं करोति ^१

१ Between प्रातम् and त्रिवृद् Be 7 has the following words (प्रातः)-
 राग्नेयं पशुमुपाकरोति मरुद्भ्यो वरुणः क्रैडिनः प्राजापत्यसूपर इत्युपाकम्भा भवन्ति
 तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्त आनीकवतः प्रैषवन्तः सवनीया अनुब्रूहि यजेत्यानीकवत-
 (त्रिवृद्) ।

१ Thus (सवदेव) M Be 7, एकदेव Be U, एकदेव B, ॥ om.

महाहविर्गिरिता गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवींश्वि अपयिता
 तैमांशौलीये प्रचरति । प्रैषवन्तः मवनीया । अनुमूहि यजे-
 तीतरेषां हविषाम्बुधा ज्योतिरतिरावः संतिष्ठते । पुरस्ता-
 द्भानासोमाणां वाजिनैश्चरिता चैयम्भकैश्चरति । समागं कर्मा-
 वभृथादपैतस्त्रिचवगृह्य उपाददते वाहये मिष्कामं तुषा-
 निति । वाहणश्च वाहयामिवाध्ववदानौथा भवतु जीपेण सह
 तुषान्प्रकिरन्ति । प्रसिद्धो ऽवभृथ । उदयनीययेत्येष्टा मैत्रा-
 वरुणौ यथामुपाकरोति । तस्यै चावाहपिथ्या काथा वैभृकर्मणौ
 सौरौत्पुपाकम्या भवन्ति । तासां प्रसिद्धं वषाभिश्चरित्वा
 पशुपुरोडाशाज्जिवंषति । ताननुवर्तन्त आदित्यप्रभृतौनि ।
 शुनासौरोयहवींश्वि । प्रैषवन्तः पशुपुरोडाशा । अनुमूहि
 यजेतीतरेषां हविषां संतिष्ठते यथा पक्षपशुः पशुमन्वक्ष-
 यां च पौर्णमासवैष्ट्याभ्यामिद्धा यजमानायतन उपविश्य चेष्टा
 प्रकृष्टा ओहितायमस्य च सुरेण ग्रीवंश्चि च वर्तयते परि
 च वपते पुरस्तादेवाप्ये ऽव दक्षिणतो ऽथ पश्चादपोत्तरतो ।
 ऽथोपरिष्टात्संतिष्ठन्ते चातुर्मास्याः सोमाः संतिष्ठन्ते चातुर्मास्याः
 सोमाः । ॥ ६२ ॥ अष्टादशः ॥

॥ इति सप्तदशः प्रश्नः ॥

- दृष्टस्यतिषवेन यच्छ्रमाणो भवति ^१ य उपकल्पयते ऽथ-
 चतुस्त्रिंशद् दक्षिणाः कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च इक्ष्मौ
 पर्णमयं पाचमाज्यमभिषेचनायाय वै ब्राह्मणं भवति परिसृजो
 होता भवत्यरणो निर्मिरस्त्रिशुक्र इत्येष च वै परिसृजो यः
 १ खलतिः परिकेग्नो ^१ ऽप ^१ इव निर्मिरो यः शुक्रो विस्त्रिध-
 क्षिप्तकवाग्निज्ञाचो ^१ ऽप इव विशुको यस्त्रिवेदो ^१ दीवते ^१
 तस्यैकराशीषस्य सोमं क्रीणन्ति ^१ तिस्र उपषदस्तापते
 विष्टदग्निष्टोमो रयंतरक्षामा प्रवर्ग्यवाग्नायचीष्येक सोमः ^१
 प्रज्ञातं देवसुवाः हविषां करणं ^१ तस्य बार्हस्पत्यो ^१ ऽतिपाक्षो ^१
 १० बार्हस्पत्यः पशुपालम्भ्यः ^१ समानमाभिषेकस्य कासादभिषेकस्य
 काले यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनयौवमुत्तरसोमोप-
 क्षृणोति ^१ तद्यजमानं प्राक्षमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्याः इक्ष्माभ्यां
 पर्धुपास्त्य पर्णमये पाच माज्यमानीयाभिषिञ्चति दृष्टस्यतिः
 प्रथमं जायमानो महो व्योतिषः परमे व्योमन् । सप्तास्यस्त-
 ११ विजातो रवेण वि सप्तरश्मिरधमत्तमाऽसि ॥ देवस्य त्वा
 सवितुः प्रथमे ऽश्विनोर्बाह्व्यां पूषणो हस्ताभ्याः भरस्त्र्यै वाचो
 यन्तुयन्त्रेण दृष्टस्यतिषवेनाभिषिञ्चामीति ^१ समुच्छृष्टे समुक्तो-
 ग्मन्तीति ^१ समानमा मुखस्य विभार्जनात् ^१ ॥ १ ॥

१ Thus MB Be, परिकेग्नय the other MSS

१ Thus D. तिस्रकावा. M Be 7 U, लौकका. Be, लौकका. B

१ Thus M, त्रिवेदो the other MSS

१ Thus M Be 7 D, -पत्यस्यतिषा. Be BU

१ M reads समुक्तोर्मात्रस्येचनयायमसौ + दृष्टस्यतिषवेनेति ।

तस्य प्रातःश्रवणे सन्धेयु नारायणश्रवणेकादश दक्षिणा
 नीयन्त । एकादश माध्यन्दिने श्रवणे सन्धेयु नारायणश्रवण-
 द्वादशान्तृतृतीयश्रवणे सन्धेयु नारायणश्रवणु^१ माध्यन्दिन एव
 श्रवणे इयं दद्यादिति ह स्यात् मौड्गल्यः^२ स वा एष^३ नैमाज्जनो^४
 यजः^५ स यथा ह वा इयं गेदेयो^६ गदी^७ निमृजयेत्^८ स^९
 वा एष एतेन यज्ञकृतनेष्टा पाप्मानं भ्रातृयं निमृजयेति^{१०} स
 एतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा भेषाच्छान्ते^{११}
 राजा राजसूयनेजान दच्छति हवस्यतिमवेनाभिविच्येयेति^{१२}
 तद्वा श्राद्धं वै राजसूयाभिविच्योऽन्येन यज्ञकृतनाभिवि-
 च्येताप्रत्यवरोही ह^{१३} भवतीत्युभाभ्यां ब्रह्मचवाभ्यामभिविच्य^{१४}
 इत्यभिविच्येतेवेति^{१५} दौचते^{१६} तस्य तिस्त्री दौषासिष्ठ
 उपसदः^{१७} समीपमाभिवेक्य काष्ठार्दभिवेकस्य काष्ठे माध्यन्दि-
 नीया एवेकं समया निमृजको यन्ति^{१८} चतुर्विंश एव भवति^{१९}

१ Thus M Be 7 D, एवयवनेमाज्जनो BU, एव यवोयनिर्वाज्जनो Be

२ Thus M; गीदेयो the other MSS (U गीदेयोऽः) ।

३ गदी निमृजयेत् M, गदीनिमृजयेत् Be, गदीनिमृजयेत् Be 7 D;
 गदीनिमृजयेत् U, गदी नीमा चाष्टनिमृजयेत् Be Read perhaps:
 गदी निमृजयेत् Be i.e. निमृजको इति, Cp. infra निमृजयेति ।

४ निमृजयेति Be 7.

५ Thus MD Be 7, *भिविच्येति Be U, *भिविच्येति D.

६ om M

७ Thus M only. *भिविच्येति इत्यभिविच्येतेवेति U Be 7 D, *भिविच्येति
 इत्यभिविच्येति D, *भिविच्येति इत्यभिविच्येतेवेति Be

राजा राजसूयेन यक्ष्यमाण आध्यायति^१ विधु वर्षेभ्यभिषिक्ते-
 व्यथभिषिच्येय^२ पुरोहिते स्त्रपतौ सूत इति^३ पुरोहितो
 दीक्षते^४ तस्य तिस्रो दीक्षास्त्रिंश उपसदः^५ समानमाभिषेकस्य
 कालादभिषेकस्य काले शुक्रामन्दिनोः सखावेणाभिषिञ्चति^६
 चतुष्टोम एव भवति^७ ॥ २ ॥

स्त्रपति^१ स्त्रपतिष्वेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयत
 आर्षभं चर्म सुवर्णरजतौ च रुक्मावौदुम्बरं पात्रं दध्यभिषेच-
 नाय^२ दीक्षते^३ तस्य तिस्रो दीक्षास्त्रिंश उपसदः^४ आग्नेयस्य
 मास्तुती इन्निः पठौक्षुपास्तम्भा भवति^५ सप्त हवींषि
 प्रातःश्वनीयाननुवर्तन्ते यदाग्नेयो भवत्यग्निमुखाद्बृहिरित्ये-
 तानि^६ समानमाभिषेकस्य कालादभिषेकस्य काले यजमाना-
 यतन आर्षभं चर्म प्राचीनघीवमुत्तरलोमोपसृणाति^७ तद्यज-
 मानं प्राक्षमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां पथुपाशौदुम्बरे
 पात्रे दधानीयाभिषिञ्चति देवस्य ता सवितुः प्रसवे ऽश्विनो-
 र्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यौ वाचो^८ यन्तुर्यन्तेण
 स्त्रपतिष्वेनाभिषिञ्चामीति^९ समुग्रष्टे समुत्क्रोशतीति समानमा
 मुखस्य विमार्जनात्^{१०} एष स्त्रपतिमवः सप्तदशो ऽग्निष्टोम^{११} एष
 एव स्त्रपतिषव^{१२} एष वैश्वसव^{१३} एष मासमवो^{१४} मासा
 हेनेनातः^{१५} पूर्वमीजिरे^{१६} ॥ ३ ॥

१ आध्यायतीति M

२ Thus MD Be 7, *विच्येय Be BU

३ om Be BU

४ वैश्वसव Be 7

५ १, २, ० चत Be 7 चत, D चर्ष ।

सूतः^१ सूतसवेन चक्षुर्माणो भवति स उपकल्पयते
 हृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च रुक्मौ पर्णमयं पाचः^२ शिरणं
 हतमभिषेचनाय^३ दीक्षते^४ तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र उप-
 सदो^५ इष्टौ हवीः^६ पि प्रातःसवनीयानुवर्तन्ते यदाग्नेयो
 भवत्याग्नेयो वै ब्राह्मण इत्येतानि^७ समानमभिषेकश्च^८
 काक्षादेभिषेकश्च काखे यजमानायतने हृष्णाजिनं प्राचीन-
 दीवमुत्तरस्तोमोपसृणाति^९ तद्यजमानं प्राक्षमुपवेश्य सुवर्ण-
 रजताभ्याः रुक्माभ्यां पर्णुपात्रं पर्णमये पात्रे हतमानीय
 शिरण्येनोत्पूषामिविधति देवश्च त्वा सवितुः प्रसवे^{१०} अग्नि-
 र्वांश्रुभ्यां पूषो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाणो यक्षुर्धन्वेण सूतस-
 वेनाभिविद्यामीति^{११} समुग्रष्टे समुत्कोग्रन्थीति समानमा
 सुखस्य विभार्जनात् एव सूतसवः सप्तदशो अग्निहोम^{१२} एव
 एव सूतसव^{१३} एव सामणीसवः^{१४} एव ऋतुसव^{१५} ऋतवो
 द्वेनेनातः पूर्वमोजिरे^{१६} ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

सौमनवेन चक्षुर्माणो भवति स उपकल्पयते सौमीः^{१७}
 सूतसवां हृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च रुक्मौ पर्णमयं पात्रं
 पयो अभिषेचनायाय वै ब्राह्मणं भवति यत्किंच राजसूयमृते
 सोमं तद्वर्षं भवतीति^{१८} स आमावाख्येन हविषेद्वाष्ट्रावधान्यानु-
 मतप्रभृतिभिरिति संवत्सरं चातुर्मासैः सप्तेन्द्रतरोषप्रभृतिभिर्य
 रमिनाः हविर्भिर्यजते^{१९} इव देवमुवाः हविर्भिर्यजते^{२०}

- ऽयैताः सौमैः सूतवशामासभते^१ । तस्या अक्षमुदिते
यजमानायतने दृष्ट्वाजिनं प्राचीमयीवमुत्तरलोमोपलृणाति^१
तद्यजमानं प्राक्षमुपवेष्ट्य सुवर्णरजताभ्याः इक्ष्वाभ्यां पर्युपास्य
पर्यमये याचे पय आनीयाभिषिञ्चत्यषाढं युक्तुः प्रतनासु
५ परिः सुवर्णमस्तां वृजनस्य गोपाम् । भरेपुशाः सचितिः
सुश्रवसं जयन्तं त्वामसु मदेम सोम ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे
ऽधिगोर्वाङ्म्यां पूष्यो इक्ष्वाभ्याः सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेण
सोमसवेनाभिषिञ्चामीति^१ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समा-
नमा सुखस्य विमार्जनादय सः सृष्ट्वाः हविर्भिर्यजते^१ । ५
१० पञ्चहविषा दिशामवेष्ट्या यजते^१ । ५ द्विपञ्चना पञ्चपन्थेन
यजते^१ । ५ सात्त्वदूतानाः हविर्भिर्यजते^१ । ५ पूर्वैः प्रयुजाः
हविर्भिर्यजते^१ । ५ पौर्णमासवैष्टधाभ्यामिद्वीक्षरैः प्रयुजाः
हविर्भिर्यजते^१ । ५ देविकाहविर्भिर्यजते^१ । ५ वेधातवीयया
यजते^१ । ५ सौवामस्या यजते^१ संतिष्ठते सोमसवो ऽर्ध-
१५ चतुर्दशैः^१ ॥ ५ ॥

इधिसवेन^१ यद्यमाणो भवति स उपकल्पयते रोहितं
चर्मानुहृष्टं सुवर्णरजतौ च इक्ष्वावौदुम्बरं द्रोणं चतुःसक्ति
चतुष्टयीरपो दिग्भ्यः संस्तुता^१ । अथ वै ब्राह्मणं भवति

१ अथे MD Bo UB, अथे Bo 7

१ The mantra is abbreviated in all the MSS.

१ इधिसि M, इधिसी Bo every time in this kh.

१ Thus M Bo, सजायता the other MSS

यत्किंच राजसूयमनुत्तरवेदीकं तत्सर्वं भवतीति^१ स आमा-
वाख्येन हविषेष्टाष्टावधान्यानुमतप्रभृतिभिरेति सतेऽनुत्तरीय-
प्रभृतिभिरपि रविनाष्ट हविर्भिर्यजते^२ । इय देवमुवाष्ट हवि-
र्भिर्यजते^३ । इत्येतां चतुर्हविषमिष्टिं निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपाक्ष-
मैश्वमेकादशकपाक्षं वैश्वदेवं द्वादशकपाक्षं सार्हस्यत्वं चह-
मिति^४ तस्या^५ अमसुदिते^६ यजमानायतने रोहितं चर्मानुहं
प्राचीनयौवमुत्तरसोमोपसृणाति^७ । तद्यजमानं प्राक्षुपवेष्ट
सुवर्णरत्नाभ्याष्ट हस्ताभ्यां ध्युपासीदुन्मरे द्रोणे चतुष्टयीरपः
समवनीयाभिषिञ्चति^८ ये मे पश्चात्तं ददुरयानाष्ट सध-
सुतिः । शुमदग्ने महि अवी हृत्स्यधि मघोनां नृवदमृत^९
नृषाम् ॥ देवस्य मा सवितुः प्रसवे ऽधिर्नोवाङ्गम्यां पूष्णो
हस्ताभ्याष्ट सरस्वत्यौ वाचो चतुर्थंश्वेष षष्ठिष्वेनाभिषिञ्चा-
मीति^{१०} समुन्मृष्टे समुन्मोशन्तीति समानमा मुखस्य विमा-
नंतादप्य सष्टपाष्ट हविर्भिर्यजते^{११} । इय पञ्चहविषा दिग्मा-
स्रवेष्टा यजते^{१२} । ऽधोपातीत्य दिपशं पाश्वन्धः सारत्यदूतागाष्ट^{१३}
हविर्भिर्यजते^{१४} । इय पूर्वेः प्रयुजाष्ट हविर्भिर्यजते^{१५} । इय
पौर्णमासवैश्वधाभ्यामिदोत्तरैः प्रयुजाष्ट हविर्भिर्यजते^{१६} । इय
देविकाहविर्भिर्यजते^{१७} । इय वैधातवीयथा यजते^{१८} । इय बौधा-
मस्या यजते^{१९} । अतिवते षष्ठिष्वो ऽध्यर्धेन^{२०} मासेन^{२१} ॥ ६ ॥

^१ Thus M, Be ? DUB, तस्याचक्षुः Be.

^२ Thus Be ? DU; समानीय M Be D, but cp XII. 8 (p. 98, 5).

^३ Thus M, अर्धे, चै, वाख्येन the other MSS.

गोमवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते ऽयुतं दक्षिणाः
 सुवर्णरजतौ च रुक्मौ पर्णमयं पात्रं प्रतिधुगभिषेचनाय^१
 दीवते^२ तस्य षड् दीवाः षडुपषदः^३ समानमाभिषेकस्य
 काष्ठादभिषेकस्य काले यजमानायतने कृष्णाजिनमात्रं वेदे-
 ११ रत्नद्वयं भवति^४ तद्यजमानं प्राक्षुमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां
 रुक्माभ्यां पर्युपास्य पर्णमये पात्रे प्रतिधुगानीयं दहत शौचं
 प्रत्यभिषिञ्चति रेवज्जातः सहसा दृष्टः क्षणां उपभक्तमो
 वयोधाः । महान्महिले तस्तभाजः क्षणे रात्रे च जागृहि ।
 प्रजापतेस्त्वा परमेष्ठिनः स्माराभ्येनाभिषिञ्चामि ॥ देवस्य त्वा
 १० सवितुः प्रसवे ऽग्निमोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यौ वाचो
 यन्मुप्यन्त्रेण गोमवेनाभिषिञ्चामीति^५ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति
 समानमा मुखस्य विमार्जनात्^६ एष गोमवः षड्भिः प्रः
 सर्वं उच्यते उभयसामायुतदक्षिणः^७ पवमाने कक्षरयन्तरं
 कुर्वन्ति^८ ॥ ७ ॥ द्वितीयः ॥

११ श्रौतमसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते रोहितं
 चर्मानुदह्य सुवर्णरजतौ च रुक्मौ यतमानं च प्रवर्तं चतुरो
 वर्णांग्राह्यं राजन्यं वैश्यं शूद्रं चतुरो रत्नाम्बु चरां

१ Thus M Be 7 D, प्रतिधुग- the other MSS.

२ Thus M; प्रतिधुगानीय all the other MSS., but cp. Maitr. S.

II. 2 7, where the word is also used as a neuter (sc. वयः)

३ Thus Be 7 D, *सामायुतदक्षिण. M, *सामायुतदक्षिण. the other MSS.

४ Thus M, भवति the other MSS.

यस्य अपस्तम्बारि^१ पाषाणि शीवणैः राजतं काष्ठं मृग्यं
 चतस्रो दक्षिणः प्रतमानः^२ हिरण्यं तिसृधन्वमहो माषैः
 पूर्णं कमण्डलुं चतुष्टयीः प्रजाकाः पर्जन्यौ मैयपोष्ठावाद्याथौ
 फाल्गुनपाथौ^३ चत्वारि भागवच्छाणि पाषाणि धत्तून्मौलि
 दम्भपुञ्जीलान्मौदुम्बरं श्लोचं चतुःस्रं चतुष्टयीरपी दिग्गः^४
 संभृताः प्रतः^५ च^६ रचं चैतेनोपकृतेन रोहिणीमायतीसुपर-
 मार्य^७ रोहिणेति पूर्वोद्दिष्टमवच्छेद्युत्तमौष^८ प्राचीनो
 ऽन्वाहार्यपथमाहिताग्निरथाध्वंरपरराच आद्रुत्य सप्तमास्थे-
 कौद्व^९ अपयतेति^{१०} तं तथा अपयन्ति यथा पुरादित्य-
 लोदयाच्छ्रुतो^{११} भवत्युद्यता सूर्येण कार्य इति माध्वणमपेक्ष-^{१२}
 मोद्व^{१३} अपयिताभिषाषोद्वमुदाययतेपेतां पार्श्वौ निर्णि-
 लोपक्षीयं तथागेनमयंमन्त्रिवोद्धरति^{१४} यधिरासेचनं कृत्वा
 प्रभूतमाव्यमानौषापेताद्यतुरो तथान्दक्षिणत उदङ्मुखानु-
 पवेगयत्यथान्वाहये यजमाने जुहोति मिष्टहे व्याघ्र उत वा

१ वाच = all.

२ Thus M; फाल्गुनपाथौ Be B; फाल्गुनपाथौ DU; फाल्गुन्यौ पार्श्वौ Be.

३ Uncertain, प्रतं च M, चतं च Be 7 D; चतं च BU; चितं (omitting च) Be

४ Read perhaps चतु is so चत, cp. XIII. 36 (p. 145, 3), XV. 2 (p. 205, 19) and XVIII. 16.

५ चतस्रस्तु = M Be 7, चतस्रस्तु = Be BU.

६ Thus Be BU; उकोद्व M. उकोद्व Be BU.

७ Thus M Be 7 D, पुरादित्य = Be BU.

शृङ्गाकादिति चतस्रः सुवाङ्मौञ्जताङ्मौञ्जैव सञ्चरतिः प्रवर्तमानः
 भिधायति राडसि विराडसि सघाडसि खराडसीत्यनेन
 प्रवर्तमणेणाश्वनीय^१ पर्याप्त्य दक्षिणतो निदधाति ^१ ॥ ८ ॥

अथैतत्सौवर्णं पाचं याचति ^१ तस्मिंश्चिरः पविचं

१. मध्वानीय सकृन्नीय पर्णमयीभ्याः प्रजाकाभ्यामुपमन्यतीन्द्राय
 त्वा तेजस्वते तेजस्वन्तः श्रीणामीति ^१ तेजो ऽपीति ब्राह्म-
 णाय प्रयच्छति ^१ तत्ते प्रयच्छामीति ब्राह्मणः प्रतिगृह्णात्ययं
 यजमानो मुखं विदष्टे तेजस्वदष्ट मे मुखं तेजस्वच्छिरो
 अष्ट मे । तेजस्वान्वितः प्रत्यङ् तेजसा संपिश्रिधि मेति ^१
१०. चिराचत्य मग्नश्चति ^१ तस्मा एतच्चैव पाचं ददाति अतमानं
 च हिरण्यमथैतद्वाजतं पाचं याचति ^१ तस्मिंश्चिरः पविचं
 सुरामानीय सकृन्नीय नैधयोधीभ्याः प्रजाकाभ्यामुपमन्यती-
 ण्डाय त्वैजस्वत ओजस्वन्तः श्रीणामीत्येजो ऽपीति राज-
 न्याय प्रयच्छति ^१ तत्ते प्रयच्छामीति राजन्यः प्रतिगृह्णात्ययं
११. यजमानो मुखं विदष्ट ओजस्वदष्ट मे मुखमोजस्वच्छिरो
 अष्ट मे । ओजस्वान्वितः प्रत्यङ् ओजसा संपिश्रिधि मेति ^१
 चिराचत्य मग्नश्चति ^१ तस्मा एतच्चैव पाचं ददाति तिसृधन्वं
 धायेतत्काश्चं पाचं याचति ^१ तस्मिंश्चिरः पविचं यथ
 चानीय सकृन्नीयाश्चत्वीभ्याः प्रजाकाभ्यामुपमन्यतीन्द्राय त्वा
 १०. पयस्वते पयस्वन्तः श्रीणामीति ^१ पयो ऽपीति वैश्याय

प्रयच्छति । तत्ते प्रयच्छामीति वैश्वः प्रतिगृह्णात्यथ यजमानो
 मुखं विन्देष्टे पयस्वदस्तु मे मुखं पयस्वच्छिरो अस्तु मे ।
 पयस्वान्वियतः प्रत्यङ्मु पयसा संपिष्टग्निं मेति । चिराचम्य
 प्रशस्वति । तस्मा एतच्चैव पात्रं ददात्यङ्गं चापेतन्मन्त्रं
 पात्रं धावति । तस्मिन्स्थितः पवित्रमप आनीय 'मन्त्रः' १
 नोय फास्युनपाशोभ्याः । प्रक्षाकाशानुपमन्यतीन्द्राय त्रापुमन्त
 आयुमन्तः श्रीणामीत्ययुरमीति शुद्धाय प्रयच्छति । तत्ते
 प्रयच्छामीति शुद्धः प्रतिगृह्णात्यथ यजमानो मुखं विन्देष्ट
 आयुमदस्तु मे मुखमायुमच्छिरो अस्तु मे । आयुसान्वियतः
 प्रत्यङ्गायुषा संपिष्टग्निं मेति । चिराचम्य प्रशस्वति । तस्मा १०
 एतच्चैव पात्रं ददाति माषेय पूर्णं कमण्डलुमयेतमोदनसम्भु-
 त्बुध प्राग्राति । तस्य यत्नं सहेते तदप्यु प्रवेशयत्यथ चिरस्था-
 दृतं निष्पिबति । निष्पिबन्तमनुमन्त्रयत इममग्न्य आयुषे
 वर्षवे क्षधि मिथः रेतो वरुण सोम राक्षन् । मातेषांसा
 अदिते अर्मे यच्छ विद्ये देवा जरदृष्टिर्ध्यासदित्यथैतं प्रवर्त- १५
 मग्निः प्रक्षाल्य दक्षिणे कर्णं आशङ्गीत आयुष्टे विद्यतो
 दधदित्यथैनमनुपरिवर्तयत । आयुरसि विश्वायुरसि सर्वायु-
 रसि सर्वमायुरमीत्यथैनं विभिर्दर्मपुञ्जीक्षैः यदयति यतो
 जातो मनोजवा यतः धरन्ति सिन्धवः । तायां स्त्रा सर्वासाः

१ यस्तुमपाशोभ्या M, फास्युनपाशोभ्याः Be 7 BUD. फास्युनोभ्याः Be.

१ Thus M, एवं 150, एवं the other MSS.

रुचाभिविज्ञामि वर्चसेत्यास्य दक्षिणमक्षिकटं^१ न्यचति^१
 यमुद्र इवाप्ति गच्छना सोम इवास्तदाभ्यः । अग्निरिव विश्वतः
 प्रत्यङ् सूर्य इव व्योतिषा विश्वरिति^१ ॥ ६ ॥

यावदेवावाध्युंसेष्टति तावदेव प्रतिप्रस्थातौदुम्बरे द्रोणे

- * चतुष्टयैरपः समवनीय चतुरो यक्षाग्रहात्यपा यो द्रवणे.
 रसस्तमहमस्मा आमुष्यायणाय तेजसे ब्रह्मवर्चसाय गृह्णामीति
 पर्णमघेनापां य ऊर्माँ रसस्तमहमस्मा आमुष्यायणाधौजसे
 वीर्याय गृह्णामीति नैयघोघेनापां यो मध्यतो रसस्तमहमस्मा
 आमुष्यायणाय पुष्पै प्रजननाय . गृह्णामीत्याद्यत्येनापां यो
 १० यन्नियो रसस्तमहमस्मा आमुष्यायणायामुषे दीर्घायुषाय
 गृह्णामीत्यौदुम्बरेणापैतद्रोहितं चर्मानुहं^१ प्राचीनधीयमु-
 त्तरक्षोमोपसृणाति^१ तच्चजमानं प्राश्नुपवेष्ट्य सुवर्णरज-
 ताभ्यां इक्ष्वाभ्यां पर्युपास्याभिविज्ञत्यपां यो द्रवणे रसस्ते-
 नाहमिममामुष्यायणं तेजसे^१ ब्रह्मवर्चसायाभिविज्ञामीति
 ११ पर्णमघेनापां य ऊर्माँ रसस्तेनाहमिममामुष्यायणमोजसे
 वीर्यायाभिविज्ञामीति नैयघोघेनापां यो मध्यतो रसस्तेनाह-
 मिममामुष्यायणं पुष्पै प्रजननायाभिविज्ञामीत्याद्यत्येनापां यो

१ Thus Be, दक्षिणमक्षिकटज्यापति M. दक्षिणे अक्षिकटे न्यचति BU,
 दक्षिणे अक्षिकोटं न्यचति Be 7 D

१ Ali MSS. exc. M ins अघेनापि ।

१ In Be here and infra all the Datives (वर्चसाय, ओजसे, वीर्याय
 etc) are changed into Instrumentals. M has everywhere ins-
 trum

यज्ञियो रमन्तेनाहमिममाभुव्यायणमायुषे, दौर्घायुत्वायामि-
 पिश्वामीत्यौदुम्बरेण^१, समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति, समानमा
 मुखस्य विमार्जनादुत्तरत एतद्भूपायितः^२ यतः^३ तिष्ठति रयस्य^४
 तदभिप्रेत्यभिप्रेहि वीरयस्त्रोषयेत्ता सपदश । आतिष्ठ, मित्र-
 वर्धनस्तुभ्यं देवा, अधिप्रवेक्षित्यथ रयस्य पक्ष्मि संमृशत्यङ्गौ^५
 न्यङ्गावभितो रयं याविति^६ रयमातिष्ठत्यातिष्ठ वृषहसिति
 प्रतिपद्यायं पृषक्तु रजसौ उपस्यमित्यातो^७ इयैतच्छतं^८ विः
 प्रदक्षिणं परियाय^९ पुरस्तुत्यायाति^{१०} तदध्वयंवे ददाति^{११} स
 एष ओदनसवो राज्ञो वा ब्राह्मणस्य वा वैश्यस्य वा पुष्टि-
 कामस्य पन्नः^{१२} ॥ १० ॥ तृतीयः ॥

पञ्चशारदौघेन यक्ष्ममाणो भवति^१ स क्षपकल्पयते सप्तदश
 निरष्टान्वत्सतरानेकहायमानम्, पुरस्तान्मार्गग्रीथैः^२ पौर्णमास्या
 आमावास्याेन हविषेहा सप्तदश ज्ञाहतीः शुश्रीर्वत्सतरीरास-
 भते^३ अभिप्रोक्षणतो वत्सतरान्स्थापयित्वोत्सृजन्मयेतराभिः
 सप्तस्थां कुर्वन्ति^४ संवत्सरे पर्यवेते भवद्वाः सातपनेभ्यः सप्त-
 दश, शुषतीर्वत्सतरीरासभते^५ अभिप्रोक्षणतो वत्सतरान्स्थाप-
 यित्वोत्सृजन्मयेतराभिरेव सप्तस्थां कुर्वन्ति^६ द्वितीये संवत्सरे

१ Uncertain again, cp p. 350, § , एवं ति० रयं च M; एवं ति० र
 च Be 7 D, एवं ति० रयच् (omitting च) UB; वितक्षि० रयच् Be.

२ Thus M acc m, •मंक्षित pr m, •मक्षच Be 7 BDU; •तदयं Be

३ यथाच M, परियाय B, परीयाय the other MSS.

४ Thus M Be; •ग्रीथाः Be 7, •ग्रीथं DU; •ग्रीथो B.

- पर्यवेते मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यः सप्तदश कस्यापीर्वत्सतरीरा-
 लभते ^१ ऽभिप्रोचणतो वत्सतराग्न्यापयित्वोत्सृजन्त्येतराभिरेव
 सप्तस्थां कुर्वन्ति ^२ तृतीये संवत्सरे पर्यवेते मरुद्भ्यः कौडिभ्यः
 सप्तदशावलिप्ता वत्सतरीरालभते ^३ ऽभिप्रोचणतो वत्सतरा-
 ५ ग्न्यापयित्वोत्सृजन्त्येतराभिरेव सप्तस्थां कुर्वन्ति ^४ चतुर्थे
 संवत्सरे पर्यवेते मरुद्भ्यः सप्तदश राजीवो^५ वत्स-
 तरीरालभते ^६ ऽभिप्रोचणतो वत्सतराग्न्यापयित्वोत्सृजन्त्ये-
 तराभिरेव सप्तस्थां कुर्वन्त्येतदेवाहर्दीक्षते ^७ संवत्सरमुख्यं
 विभर्ति ^८ द्वादशोपसदस्तस्याहानि षिटदग्निष्टोमः पञ्चदश
 १० उक्थ्यः सप्तदश उक्थ्यः पञ्चदश उक्थ्यः सप्तदशो ऽतिरात्र-
 स्तस्य मासत सोमो भवत्येतेषां पशूनां चयः प्रथमे ऽहश्चैन्द्रा-
 मासता उच्चाणः सवनीया आसभ्यन्त ^९ एवं द्वितीय एवं तृतीय
 एवं चतुर्थे ^{१०} पञ्चोत्तमे ऽहस्रासभ्यन्ते ^{११} वर्षिष्ठमिव ह्येतदह-
 र्मन्यन्ते वर्षिष्ठः समानानां भवतीति ब्राह्मणमथेतेषां पशूनां
 १५ यदि नश्यति म्रियते वा याश्चमेधे प्रायश्चित्तिस्तां हत्वापान्यं
 तद्देवत्यं^{१२} तदूर्ध्वं तदयसं तद्रूपं^{१३} तज्जातीयं^{१४} पशुमासभन्ते ^{१५}
 च एष पञ्चशारदीयो राशो वा ब्राह्मणस्य वा ^{१६} यः कामयेत

१ Thus Be 7, राजीवो D, राजीवं U, राजीवंतः Be, राजीवतः B,
 उक्थ्यो राजीवंतः M

२ मृच्छा M.

३ तदेवत्यं MSS

४ om M

बहोर्भयान्त्वामिति स एतेन यज्ञकृतज्ञा घञेत^१ बहोरेव
भयान्त्विति^१ ॥ ११ ॥ . . . . .

अग्निष्टुता घञ्यभाषो भवति^१ तस्य सर्वमेव समानं^१
पुरोदस एवान्वा^१ अस्याजराघो ऽग्न आवूष्मि पवस इत्यैन्द्र-
वायवस्य^१ घञा नो मिचावदयेति मैचावदणस्याग्निना पिबतः^१
सुतमित्यादिमस्य^१ दे विरूपे चरतः पूर्वापरं चरतो माय-
घिताविति द्युजामन्विनो^१ स्त्रीणि शता धौ बहस्त्राण्यग्निमित्या-
पयणस्य^१ निपुनस्तुव्यस्य^१ नित्या भुवस्याग्निनाग्निः समिधत
इत्यैन्द्राग्न्याग्निर्देवानां जठरमिति वैश्वदेवस्याग्निविधौ यदु-
त्तमं ईडे अग्निः स्ववसमिति तिष्ठो मत्सतीषानाः^१ शुधि^१
शुक्लर्षे बह्निभिरिति माहेन्द्रस्य^१ विश्वयामदितिर्षग्निपानां
ले अग्ने त्वामग्न इति तिष्ठ आदित्यस्य^१ पदस्य^१ नि त्वा
यस्य बाधनमिति सावित्रस्य^१ नित्या पालीवतस्य^१ निपु-
नमि हारियोजनस्य^१ स एव भिष्टदग्निष्टुत्यविचं^१ यथा स वा
इदं दावादभिदूना^१ अभिष्टष्टाः^१ पुनर्षेवा^१ ओषधयो ससु-^१
त्तिष्ठत्येव^१ स वा एव एतेन यज्ञकृतनेष्टा द्यविः पूतो मेधो
भवति^१ स यदि सुष्ठेन पापहन्मन्येत विदुतं कुर्वेति^१ स ह वै

१ आदित्यपदस्य M

१ My conjecture, एवं दावादभिदूनादभिष्टा M, इदमभिदूनादभिष्टा
B Bo 7 (pr. m.) D (pr. m.) U Bo (pr. m.); एवं दावादभिदुशीदं ।
† D in margin; इदं देवा अदिदूनादभिष्टा Bo (sec. m.).

२ Thus Bo 7 BDU, पुनर्षेवा Bo M.

- मुखेन पापं करोति योऽनूचानस्य वा मुनेर्वा दुरवगतमव-
गच्छति^१ यदि वाङ्मयां पञ्चदशं कुर्वीते^१ य ह वै वाङ्मयां
पापं करोति यो ब्राह्मणायोद्यच्छते^१ यद्युदरेण सप्तदशं कुर्वी-
ते^१ य ह वा उदरेण पापं करोति योऽनाग्रावस्यावमन्नाति^१
५. यदि पद्मातेकविंशं कुर्वीते^१ य ह वै पद्मां पापं करोति ॥ १२ ॥

- य^१ चारुहान्वा^१ गान्धारान्वा^१ शौवीरान्वा करस्करान्वा^१
कच्छिज्जान्वा गच्छति^१ स यदि सर्वं एव पापकृत्यन्येत चतु-
ष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत^१ तेन हेतेनर्तुपर्णा भाङ्गाश्विन^१ ईवे^१
शफालाना^१ राजा^१ तेन हेद्वा मृगयामभिप्रययौ^१ त^१
१०. हेन्द्रोऽनुव्याधैवेचां^१ चक्रेऽहमु स्वा तद्यातये^१ यन्मा^१ यच्च-
कतोरन्तराय^१ इति^१ य ह स्त्रिंश उदकमभवेद्याय^१ त^१
ह तथैव स्त्रियं चकार^१ सा सुदेवता नामाव^१ सा हेतदेव
राष्ट्रमभ्यारोह^१ सा स्त्री सती पुत्राञ्जनयां चकार^१ तेभ्यो
हेन्द्रः समदं दधौ^१ ते हता विदूढाः मिथिरे^१ तातुभया-

१ Thus Bo 7 D, चोराहान्वा M Bo, चोराहान्वा B, चोरा वा U

१ इन्वा० M

१ Thus M Bo 7 D, चार० Bo BU

१ चक्षिगल रंजनीयाना^१ M

१ च^१ M Bo 7 U; च^१ Bo B

१ तद्यज्ञातयेय M

१ 18.0. यन्मा यज्ञ० Bo D यत् सर्वदाका यज्ञ० ।

१ Thus M Bo 7 D; चानुवेद्याय Bo II

१ Corrected, मि (or मि ?) मिरे M मिमिरे the other MSS

नन्तरेण इदं कथायां चक्रे ' इत्यो हेन्द्र आजगाम ' तामु^१
 हाभ्युपेयाय^१ ' ताः होवाच सुदेवता^२ इति^३ ' भगव इति^३
 प्रियं तवेतदिति^३ ' किं मे भगवः प्रियं भविष्यतीत्येवं वै
 मम तदप्रियमासीद्यन्मा यज्ञकतोरन्तराचो दृष्टीष्व सु यतरे
 ते पुषा जीवेयुरिति^३ ' यामेव भगव स्त्री सत्यधगममिति^५
 होवाच^३ ' तस्मादाहुः स्त्रियाः पुषाः प्रेथाश्वो भवन्तीति^३
 स एतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे पतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा
 श्रेषाच्छाक्यै^३ ॥ १३ ॥

इन्द्रमुता यक्ष्यमाणो भवति^३ ' तस्य सर्वमेव समानं पुरो-
 ह्य एवान्वाहिंष्टा^३ ' इरी यस्य दृषा सुते सचेत्यैन्द्रवाचदस्यैन्द्रं^{१०}
 वचं महाधन इति मेधावहणस्य^३ ' दिता यो वृषहन्तम इत्या-
 धिनस्य^३ ' स सूर आजगमयत्येतिरिन्द्रमुत त्वदांसि यमिति
 शुक्रामन्विनोर्भरेन्विन्द्रमित्याचयणस्य^३ ' क्रियोक्थ्यस्य^३ ' निदु-
 नक्ति^३ ' ध्रुवस्य^३ ' महि चेत्तं पुरु सन्द्रमित्यैन्द्राग्रसोहं गो लोक-
 मनुनेषि विद्वामिति वैश्वदेवस्य^३ ' नित्या महत्ततोयानां^३ ' नित्या १५

१ My conjecture; वाच्योऽप्येषाच B Bo. तामुपेयाय M; तामुपेयाय
 Bo 7 D; तामुपेयाय U

२ सुदेवता इति (this is the way in which Kandisāgarī expresses
 the pluti) M, सुदेवता इति Bo Bo 7 D; सुदेवताणि BU. Properly
 speaking we expect सुदेवता इति, pluti from सुदेवते ।

३ तवेतदिति all the MRS exc M, which reads तवेतदिति, as
 pluti contained again in तवेतदिति ?

४ नित्या M only

माहेन्द्रस्या नो विश्वाभिहृतिभिः कदाचन स्वरौरसौन्द्राय
गाव आशिरमिति तिस्र आदित्यस्य^१ ग्रहर्षेमा^१ ते धिय-
मिति सावित्रस्य^१ नियुनक्ति पात्नीवतस्य^१ नित्या हरियो-
जनस्य^१ स एष पञ्चदश इन्द्रस्यदिन्द्रियकामस्य^१ यो वा^१
५ ज्येष्ठवन्धुरपभृतः स्यात् एतेन यज्ञक्रतुना यजेताश्रुते इव
ज्येष्ठताम्^१ ॥ १४ ॥

अग्नोर्धामिण यक्ष्यमाणो भवति^१ दीवते^१ तस्यापरिमिता
दौषा दादग्नोपसदस्तिष्टद्दहिष्यवमानः पञ्चदश^१ होतुराव्य^१
षष्ठदशं मैवावरुणस्यैकविंशं^१ ब्राह्मणाञ्च^१ चिमस्त्रिणवमञ्चा-
१० वाकस्य^१ चयस्त्रिंशो माध्यन्दिनः पवमानयत्तुविंश^१ होतुः
षष्ठ^१ रथन्तरं च वैराजं च सामनी अन्यतरेणान्यतरत्परि-
ष्टुवन्ति^१ चतुयत्तारिंशं मैवावरुणस्य वामदेयं च शाकरं
च सामनी अन्यतरेणान्यतरत्परिष्टुवन्त्यष्टाचत्वारिंशं ब्राह्मणा-
ञ्च^१ सिनो नौधयं च वैरूपं^१ च सामनी अन्यतरेणान्यतर-
१५ त्परिष्टुवन्त्येकविंशमञ्चावाकस्य कालेयं च रैवतं च सामनी
अन्यतरेणान्यतरत्परिष्टुवन्ति^१ तमेतमष्टाष्ट इति छन्दोगा
आचवते^१ चिणव आर्भवः पवमानस्तयस्त्रिंशमग्निष्टोम-
सामैकविंशान्युवयानि^१ सघोडशिकानि पञ्चदशानीतराणि

१ आदित्यपच० M Bo

१ om Bo 7 DU

१ Thus (and cp Sākh. XV 7 4) M Tr U Bo Kcs ; वैराज

वैराज्यं or वैचन्यं the other MSS

१ अनुवयानि M Tr अनुवयानि all the other MSS

चिद्वद्राद्यंतरः सन्निस्तुद्राः पशवो ऽतिसेदुः^१ मोमो वा
 एतदतिरिच्यमान इयाय^१ ते^१ देवा^१ अनुवन्नप्तोर्वा अयम-
 व्यरेधि तस्य को याम इति^१ तदप्तोर्वाभस्याप्तोर्वाभत्वं^१
 तस्मा एतान्यतिरिक्तस्त्रोचाष्टवकल्पया चक्रुश्चिद्वद्भूतुर्जरायो-
 धीयं पञ्चदशं सैवावहणस्य सौहविष^२ सप्तदशं^३ ब्राह्मणा-
 ष्वश्विन उदशं^४ यमेकविंशमश्वाकस्य वारवन्तीयं^५ तदु
 वा आह्वयं दद्यावाकचमसमनु यज्ञः संतिष्ठेतात्तं यज्ञं गमये-
 द्यो हान्तं यजमानो गामुकः^६ साह्वेय एव सुवीरन्वो-
 तागुमश्वात्तया मथतो घञः समाधीयत^७ इति^१ तदु
 वा आहुः सर्वाण्येवाग्निनामि स्तुतग्रस्ताणि सूर्येदु^८ किं^९ १०
 राविमुपातिरिच्यते सर्वं तदाग्निमिति^{१०} स्वेकमपापरं चिद्व-

१ The MSS. of the text seem all to be corrupt. *तिसेदु Tr; तिसेदुः M (if I see right!), तिसेदुः all the other MSS, चतिसेदुरग्नि-
 क्रामतीत्यर्थे Bhav. (read *क्रामन्ती*).

१ Thus M, इयायवेतदेवा BUD; इयायवेतदेवा Bo, इयायवेतदेवा H;
 इयायवेत Tr.

२ सौहविष सप्त० MH, सौभरन्विदविष सप्त० UD, सौ (धो) भरन्विदविष-
 सप्त० Bo Be 7, सौभरन्विदविषसप्त० B, सौधर्व्यसप्त० Tr.

३ Thus M only, आगुका all the other MSS.

४ Thus MHTr Krs, सप्तदश the other MSS.

५ Thus all the MSS., तस्य (i. e. प यज्ञ) Karmānta (one MS.
 यज्ञ) Krs and Rndr on Āp. XIV. 1. 15

६ किञ्च M.

७ Some of the MSS. अनु इति, read perhaps *मिनो इति*.

त्यश्चदश^१ सप्तदशमेकविंशमर्थैतेषां देवता अग्निरिन्द्रो विधे
देवा विष्णुरिति ^१ ॥ १५ ॥ चतुर्थः ॥

मृत्युसवेन यत्पुत्रमाप्नो भवति ^१ स उपकल्पयते शार्दूलचर्म
सुवर्णरजतौ च एष्यौ वैद्याध्यावुपानहौ^२ चर्मपट्यावुपानहौ
५ वृष्णिवाचसं च शौमं च तिसृधन्वमासन्दौ^३ साधीवाशं
दुन्दुभिं विमितमौदुम्बरं द्रोणं चतुःशक्तिं चतुष्टयोरपो
दिग्भ्यः संभृताः शतं^४ च^५ रथं^६ चैतेभ्योपकृप्तेन चित्रामाधतौ^७
सुपरमत्ययं^८ चित्रयेति पूर्वाग्निमन्त्रवस्तुत्तपनीवश्च प्राचीनो
१० ऽवाहायंपचनमाहिताग्निरध्यान्वारभ्ये यजमाने जुहोति ध्यात्रो
५ धमग्रौ चरति प्रविष्ट इति षट् सुवाङ्मतीरं^९ यजमानाय-
तने शार्दूलचर्म प्राचीनपीवसुत्तरलोमोपलुणाति यत्ते शिल्पं
काशप रोचनावदिन्द्रियावत्पुष्कलं चित्रभासु । यस्मिन्सूर्या
अर्पिताः सप्त साकं तस्मिन्नाजानमधिविश्वयेममित्यथ वैद्याध्या-
वुपानहावुपमुच्यते^{१०} शौरसीति दक्षिणे पादे प्रविश्यसीत्युत्तरे^{११} ।

१ •इयं and the following, neutra HTr, पंचदशः सप्तदशः एकविंशमं^१
M, nominatives masc. the other MSS., cp also Rudr on "
Ap 1 c.

१ वैद्याध्यावु. M

२ Uncertain agam, cp supra p 354, 3, शतं च रथं चै. M, शतं
च रथं चै. Be 7 D, शतं च रथं चै. BU, चित्रं च रथं चै. (विनी.) Be.

३ Probably M reads चय, perhaps rightly, 180 चय, cp supra
p. 350, 7

४ वैद्याध्यावु. Be U, वैद्याध्यावु. M Be 7, वैद्याध्यावु. D, वैद्याध्यावु. B

इय दक्षिणं जाम्बात्यामिसर्पति व्याघ्रो वैचाग्रे इधिं विश्रयस्व
दिशो महीः । विश्रयस्वां सर्वां वाञ्छन्तु मा लद्वाद्रमधि
भ्रगदित्यपासौ धनुः प्रयच्छति यथा राजसूये तथा तद्यज-
मानं प्राक्षमुपवेद्य सुवर्णरजताभ्याः रुक्माभ्यां ययुमास्यौदुम्बरे
द्रोणे चतुष्टयैरपः समवनीयामिषिञ्चति ॥ १६ ॥

या दिव्या आपः पयसा संवभृवुर्धा अन्नरिष उत पार्थि-
वीयाः । तासां ता सर्वासाः रुचाभिषिञ्चामि वर्चसा ॥ अभि-
मा वर्चसासिधं दिव्येन पयसा सह । यथासा रात्रवर्धनस्तथा
ता सविता ऋतुः ॥ इन्द्रं विश्वा, यवोदधमसमुद्रयवसं गिरः ।
रथीतमः रथीनां धाजानां सप्तमिं पतिम् ॥ वषवस्ता पुर- १.
स्तादभिषिञ्चन्तु गायत्रेण छन्दसेति पुरस्तादेता एव तिष्ठो
ऽनुद्रुत्य दद्यास्ता दक्षिणतो ऽभिषिञ्चन्तु वैष्टुमेन छन्दसेति
दक्षिणत एता एव तिष्ठो ऽनुद्रुत्यादित्यास्ता यथादभि-
षिञ्चन्तु जागतेन छन्दसेति यथादेता एव तिष्ठो ऽनुद्रुत्य
विश्वे ता देवा उत्तरतो ऽभिषिञ्चन्तानुष्टुमेन छन्दसेत्युत्तरत १५
एता एव तिष्ठो ऽनुद्रुत्य वृषस्यतिस्तोपरिष्टादभिषिञ्चतु
पाङ्गेन छन्दसेत्युपरिष्टादपास्योर ऊर्ध्वमुन्मृष्यते इहणं ता
वृकमुपं स्रक्करमित्यपास्य बाह्व अनुमार्ष्टि म बाह्व
षिञ्चतं जीवसे न इत्यपैनामुपावहरतीन्द्र्य ते वीर्यकृतो याह्व
सपावहरामीत्यपास्यै धनुः प्रयच्छति यदि पुरस्तादमन्तं १.
भरति समुन्मृष्टे समुन्मृष्टोऽश्नीति समानमा मुखध दिवा-

आसन्दौ निदधाति^१ तां तथा प्रत्यवरोचति यथा-राजसूये
तथा^१ ॥ १७ ॥

यावदेवावाध्वर्युयेष्टति तावदेव प्रतिप्रस्थाता वारुणेन
गृतेनोपरमति^१ वारुणस्य^१ वारुण्यौ भवतः खिष्टकृतः खिष्ट-
१ व्याव^१धाम्ना^१ एतच्छतं^१ ददात्ययै न विमितेनाभिविभ्रति^१
तस्योत्तरार्धे दुन्दुभिमासञ्चयति^१ तमकुंयात्यादित्य आप्नन्ययै न
सः प्राप्तिं यजमानं त्राचं यच्छ राट्टे च^१ जायते^१ सौ^१ एत
ऊर्ध्वं वाचं यमो भवति^१ स यत्किंच^१ व्याहरति ददामीत्येव
व्याहरत्यपसंगच्छन्त एममेते राजगृहाः सूतयामस्यः^१ सत्त-
१ संपद्योतारः कारविश्रा इति^१ तेभ्यः पद्यौर्ध्वं वेष्टनं ददाति^१
तां ते पद्यमाना रमयन्तो जागरयन्त आसते^१ इषाध्वर्युरपर-
राच आद्रुत्य चतुष्टयोनामर्षां प्ररेके मन्थमुपमण्यावप्राय^१
वानववाय वा प्रयच्छति^१ तस्य स^१ भवयति तूष्णीमयै न
नवनीतेनाभ्यनह्नेना व्याघ्रं परियस्त्रजाना इत्येवादित्यमुच्यन्त-

{ वच० all MSS. exc M.

१ खिष्टकृत्या० all exc. M.

१ Uncertain again ; एतच्छतं Bo 7 BUD ; एतच्छतं Bo, M has a blank of two akṣaras.

१ Thus M, •भिविभ्रति the other MSS.

१ Thus M ; चराजगृह० Bo BU ; चराजगृह० Bo 7 D.

१ •किंचिच्च M.

१ •पानवपः M.

१ सः प्राप्तिं i.e. उपप्राय all MSS

१ Thus M Bo ; वच the other MS

सुपतिष्ठत उदसावेतु सूर्यं उदिदं मामकं वचः । उदिहि
 देव सूर्यं सह वयुना मम । अहं वाचो विवाचनं मयि
 वागस्तु धर्षसिरिति ^१ राजगृहान्विप्रव्रजतो ऽनुमन्त्रयते यन्तु
 नदयो वर्षन्तु पर्जन्याः सुपिप्पला ओषधयो भवन्तु । अश्वता-
 मोदनवतामामिचवतामेयाः राजा भूयासमिति ^१ ॥ १८ ॥

अत्रैतद्वाद्वाहं ^१ व्रतं चरति ^१ स यदि प्राङ् वोदङ् वोचरति
 चार्मपक्षीभ्यां क्षीमं वसानो ^१ ऽय यदि दक्षिणतः पश्चाद्वा
 वैशाखीभ्यां दृष्णिवाससं वसानो ^१ ऽय द्वादशसु शुष्टासु द्वे
 शुवाङ्गतौ जुहोति ये केशिनो नर्त इति द्वाभ्यामय प्रोष्ठमा-
 रोहत्यारोह प्रोष्ठं विषहस्य ग्रन्थूनित्यथास्य शिरः प्रमन्दयति ^१ १०
 यत्क्षीमन्तं कङ्कतस्ते छिलेखेत्यथास्य केशान्वपति येनावपत्सविता
 चुरेणेति ^१ प्रवपतो ऽनुमन्त्रयते मा ते केशाननुगाह्यं
 एतदित्यथैनाम्समुचित्य दर्भस्तम्बे निदधाति तेभ्यो निधानं
 वज्रधा श्लेष्मन्तित्यथैनामुष्णोदकेनाप्लावयति वक्षं ते वाङ्मवोः
 सविता दधानिति ^१ तेन हेतेन मृत्युरीजे प्रजानामैश्वर्य- ^{१५}
 माधिपत्यः राज्यं परीयामिति ^१ ततो वै स प्रजानामैश्वर्य-
 माधिपत्यः राज्यं पर्यैद्यः कामयेत समानानामैश्वर्यमाधिपत्यः
 राज्यं परीयामिति स एतेन यज्ञकतुना यजेत ^१ समाना-
 नामैश्वर्यमाधिपत्यः राज्यं पर्यैत्यथ हेतेन सुरथः शैव्य ^१ ईज

आतिष्ठं परमतामियामिति ^१ ततो वै स आतिष्ठं परम-
तामैद्यः कामयेतातिष्ठं परमतामियामिति स एतेन यज्ञक्रतुना
यजेतातिष्ठ्यः हेव ^१ परमतामेति ^१ ॥ १६ ॥ यञ्चमः ॥ २०

- सद्यस्त्रिकया यच्चमाणो भवति ^१ स यूपं च दृष्टं हृदयति
१ छात्रस्य चेषा यूपस्य कारयति छात्रस्य छात्रस्य ^१ तौ
सहस्य भुञ्जते वा नि ^१ वा ^१ दधत्ययास्यैतत्पुरसादेव जुष्टे
देवयजने वेदिसंमितं विमितं ^१ कारितं भवति ^१ तदेतेन
छात्रलेन ^१ परिहार्यं ^१ कर्षयति ^१ तस्मिञ्जघन्यवाप्यान्यवाप्याप-
यित्वा ^१ परिघातयत्ययास्यैते रथा उपकुम्भा भवन्ति चतुर्गु-
१० मष्टिवाहौ द्विधोर्ग ^१ सूरिरिति ^१ तेषु काल एव दधि-
विनासानासञ्चयन्ति ^१ स धीमस्य जघन्याहःसु प्रजहितेषु
यवेष्ट्विजः पदेनाह्वापयतीत्या वा मा याजयिष्यथ भक्तं वा-
वः कारयिष्यामीति ^१ तेषूपसमेतेषु काल एव प्रातरग्निहोत्रं
जुहोत्युपसंगच्छन्त एगमेत ष्वत्विजो ^१ ऽयेनानाह सद्यस्त्रिकया
११ मा याजयतेति ^१ तं तपेतीतरे प्रत्याह्वस्यै तदानीमेव

१ एव om. M

१ Thus M only; न वा दधत्य Be; न वा दधत्य BU, निदधाति वा
Be 7 DU (bis).

१ om. M

१ Thus MUDR Be 7, •छेनापरि• Be U (bis).

१ Thus M, तस्मिन्निहोत्रं यथान्वापयित्वा Be 7 DU; तस्मिन् जघन्यवा-
प्यान्यवापयित्वा Be, तस्मिन्निहोत्रं यथान्वापयित्वा D.

१ Thus M; द्विधुश्चरि the other MSS.

० Thus M, करिष्यामीति the other MSS

- अथ प्रायणीयेन चरति^१, प्रायणीयेन चरित्वा पदेन
 चरति^१ पदेन चरित्वा चित्रत्वेन बाण्डेन वत्सतरेण राजानं
 क्रीलोद्घातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्यैकगणा उपसदो भवन्ति^१
 'मध्यमयोपसदा प्रचर्योत्तरवेद्यै काले खलेवासी' मापयत्यथा-
- ५ नहुहः संयुज्य यवाग्रहृत्य^२ मृणन्ति^३ यवपुरीषैर्वोत्तरवेदि-
 भवत्यथ मध्ये नहुहः संयुज्य प्राचो यवाग्रहृत्यन्तो^४ घन्ति^५
 यवमर्हिरेवैषा महावेदिर्भवत्यथाहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं
 प्रणीय सदोहविधाने संमिनोति^६ सदोहविधाने संमित्याग्नी-
 योनौ प्रणयत्याग्नीयोनौ प्रणीय वंशतीवरीर्गृह्णाति^७ तासुदानी-
- १० मेव परिहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^८ परिहिते प्रातरनुवाके
 ऽपो ऽश्वेत्यङ्गिरदैत्यं प्रिष्टोमं क्रतुमुपैति^९ प्रसिद्धो ऽभिषवः^{१०}
 प्रसिद्धं यदा मृह्यन्ते^{११} समानं कर्माग्निनाह्वादाग्निं यत्-
 मृहीना तिस्रो रश्मि आदाय छात्राभ्यामभ्येति^{१२} तस्यै कटे
 परमिव यथास्तभाजनं भवति^{१३} अक्रंक्षान्तां^{१४} छात्राभ्यामुत्सृज्याद्यै-

१ All the MSS., exc. M have *अथ* before *मध्यमयो*.

२ M reads *यदा* i.e. *अहोरात्रौ*; are we to correct *उत्तरवेद्यै* काले
यदा मापयति? But then somewhere the words *अहोरात्रौ* पूरो भवति
 must have fallen out, cp the Karmānta.

३ Thus M, प्रयत्यमृहन्ति B; प्रयत्यमृहन्ति Be; प्रयत्यमृहन्ति II, प्रहन्ति
 I (bis), Be 7 Dom this passage

४ प्रमृहन्तो M, प्रमृहन्तो all the other MSS., read perhaps
 प्रमृहन्तो?

५ Uncertain reading, *मृह्यन्तां* M Be U (bis), *अहोरात्रौ* Be 7
 D.L., *मृह्यन्तां* B

तान्यश्रुतुपाकरोत्यग्नौधोमीयमाग्नेयमनूबन्ध्यमिति^१ तेषामनू-
चीनं^२ वपाभिराद्रवन्ति^३ ॥ २१ ॥

अग्नौधोमीयस्याध्वर्युर्वपया प्रथमया प्रपद्यते^४ । नूचौ इतरे
आहरन्ति^५ परिहितासु सौकीयासु श्रुतासु वपास्त्वग्नीधोमी-
यस्य वपया प्रचरति^६ परीतरे प्राययन्ति^७ प्रातःसवनौधा-
नामग्नीधोमीयस्य पशुपुरोडाशो सुख्यो भवति^८ सुते माघ्यंदिने
पवमाने । अग्नीधोमीयेण चरत्यनन्तर्हितं^९ चाग्नेयं^{१०} वपया
चरति^{११} स्त्रे धामन्नाग्नेयेन^{१२} चरत्यनन्तर्हितं^{१३} एवानूबन्ध्यस्य^{१४}
वपया चरति^{१५} । द्वितीयसवनीयानामनूबन्ध्यस्य पशुपुरोडाशो
सुख्यो भवत्यसमुदिते । नूबन्ध्येन चरति^{१६} संतिष्ठते सद्यस्की^{१७} ।
तस्य यदमघस्त्रिकयते शृङ्गमेवास्य तत्पुनर्यज्ञं^{१८} एवास्य^{१९} तदद्या-
दित्याद्यं^{२०} इ वा अङ्गिरमस्य सुवर्गे सौक्ते पस्पृधिरे^{२१} ते

१ नूचीनां M.

२ प्रतिपद्यते M.

३ Thus M, •हिंनवाग्नेयस्य the other MSS

४ Thus M Be II U U(bis) D (pr. m) Be 7 (pr m), •देवस्य
Be 7 (acc m) II (acc. m)

५ चरत्य• M Be 7 BD, चरत्य• Be U U(bis)

६ च 108 Be 7 BD

७ Thus my conjecture, तदुनर्यज्ञं एवास्य च तद्यादित्याद्य M

तद् भुवनेवास्य तत्पुनर्यज्ञं एवास्य च तद्यादित्याद्य Be तत्पुनर्यज्ञस्य •

11 तत्पुनर्यज्ञस्य एवास्य तदद्यादित्याद्य Be 7 DU

1 (bis),
•एवास्य

ऽद्विरस आदित्यामभिप्रज्युरग्निना^१ दूतेन शःसत्या न
इत्याम्नाकमघमुत्थेति ॥ २२ ॥

- आदित्याः प्रोचुर्लोषां नक्षत्रं^२ होतेति^३ ते ऽमुमादित्यमश्वः
चेतं भूतं दक्षिणां निन्यरे^४ हिरण्याभिभूतरश्मनो^५ तस्मात्सघ-
५ स्त्रिकपे शेतामो दक्षिणा हिरण्याभिभूतरश्मनो^६ यच्छेतामश्व
आदित्यस्य तद्रूपमघ यद्विरण्याभिभूतरश्मनो रश्मीनां तत्तस्य
चिह्नतः सतस्यत्वारिंश्रग्नौ माघ्यंदिगार्भवौ भवतस्यत्स्यत्वारिंश्रः
होतुः शृष्टं^७ चतुर्विंश्रमग्निष्टोमसाम^८ चिह्नदेवान्यत्सर्वं^९ शेतामश्वं
ददात्यनुक्रिया यक्ष्यमाणो^{१०} ग्रीक्षिषु दीक्षते^{११} स इत्येष
१० संतिष्ठत औपवसथ्यादेकमघः^{१२} सुत्यमेकमघस्तस्य चिह्नत एव
सतस्यत्वारिंश्रग्नौ माघ्यंदिगार्भवौ भवतस्यत्स्यत्वारिंश्रः होतुः
शृष्टं^{१३} चतुस्यत्वारिंश्रमग्निष्टोमसाम^{१४} चिह्नदेवान्यत्सर्वं^{१५} शेतां
वर्षां ददाति^{१६} परिक्रिया यक्ष्यमाणो माघेषु दीक्षते^{१७} स
इत्येष संतिष्ठत आ ऋषादेकमघरौपवसथ्यादेकमघः^{१८}
११ सुत्यमेकमघस्तस्य चिह्नत एव सतो ऽष्टाचत्वारिंश्रग्नौ माघ्यं-
दिगार्भवौ भवतो^{१९} ऽष्टाचत्वारिंश्रः होतुः शृष्टमष्टाचत्वारिंश्र-

१. ०.४. found in M only.

२ Thus M; all the other MSS more or less corrupt.

३ Thus here and infra all the MSS.; are we to read अभिहित-
1.90 अभिहितः ?

४ All MSS. exc. M ins. भवति ।

५ औपवसथाद्. or औपवसथाद्. MSS

६ Thus M, औपवसथाद्. the other MSS

शमग्निष्टोमसाम^१ चिह्नदेवान्यत्सर्वं^२ यथाशङ्कं ददात्यतिक्रिया
यच्छमाणास्तिलेषु दीयते^३ य चतुरहेण संतिष्ठत आ कथा-
देकमहरोत्तरवेदेरेकमहरोपवसथादेकमहः^४ सुत्यमेकमहस्य-
तुष्टोम एव भवति^५ ॥ २३ ॥ यष्टः ॥

प्रात्यस्तोमेन यच्छमाणा भवति^६ ते राजानि वा ब्राह्मणे^७
वा प्रतिपद्यमिच्छन्ते मासाय वर्तवे वा^८ ते यमभिसंजानते
तः स्थापतिं कुर्वन्ति^९ य एषां प्रतानि चरति^{१०} सो ऽधः-
संवेद्यमाः साश्वस्युपायी भवति^{११} तद्धि दीक्षितमतर्मय यत्कृष्णं
वासः कृष्णाद्वर्षं परिधत्ते दीक्षितवसनस्य^{१२} तद्रूपमंय यत्कृष्ण-
वस्तुवर्षं रजतौ धारयति कृष्णाजिनयोस्तद्रूपमंय यत्सुवर्णं रजतौ
वस्त्रौ विभर्ति परिधत्ते योस्तद्रूपमंय यत्कृष्णमुष्णीषं धारयति^{१३}
दीक्षितोष्णीषस्य तद्रूपमंय यत्सुवर्णमुष्णीषस्य धार-
यति दीक्षितदण्डस्य तद्रूपमंय यद्वात्यवादं वदति दीक्षित-
वादस्य तद्रूपमंय यत्सुवर्णमुष्णीषस्य धारयति नेदीक्षितः
यत्सुवर्णमुष्णीषस्य धारयति तत्तस्य^{१४} वा एतद्रूपस्य यत्सुवर्ण-
मुष्णीषस्य धारयति तत्तस्य^{१५} प्रतोददण्ड एव यूपः^{१६} प्रतोदपरिधेव^{१७} यथाशङ्कं^{१८} रथमुखमा-

१ Thus M, 'रूपवस्तुवाद' the other MSS.

२ Thus M, 'वस्तुवर्णस्य' D, 'वस्तुवर्णस्य' Be 7; the other MSS.
still more corrupt

३ Thus M; यत्सुवर्णमुष्णीषस्य Be 7 D, यत्सुवर्णमुष्णीषस्य B Be U

४ Thus Be 7, 'निष्ठानोति' M.

हवीनीय^१ ईषे^२ वेदियुगमुत्तरं वेदिह^३ उत्तरयुगमुत्तरनामिधेनुधी^४
 हविधाने^५ पचसौ आग्नीधीयमार्जालीयौ^६ कूवर^७ सदः^८
 किंकरावताना^९ धिष्ण्या^{१०} वन्धुर^{११} पदौग्राल^{१२} रथोपस्थो
 गार्हपत्यो^{१३} अधिष्ठानं पुराणगार्हपत्यस्ते^{१४} यमजं प्रमाय^{१५} पचन्ते
 १४ स एषां पशुर्थमपूप^{१६} स्नासौपाक^{१७} स चरुपशुपुरोडाग्नौ^{१८}
 यां परिष्कन्द^{१९} कथति सा पुरोनुवाक्या^{२०} यदाहरति सा
 याव्या^{२१} यदन्नानि स वषट्कारो^{२२} -यां कुम्भां^{२३} विमते सा
 पुरोनुवाक्या^{२४} यामधीवाक्या^{२५} सा याव्या^{२६} यां विगण^{२७}
 कथति स ग्रस्तस्य^{२८} प्रतिगरो^{२९} यदभिकोश्रन्ति स उद्गीयस्ते
 १० य एवमेतं यज्ञकृतं परोक्षमुपेत्य^{३०} प्रात्यक्षं नोपेतुः ॥ २४ ॥

यथा दीक्षितावकीर्णा विच्छिन्नसोमपीया अनाध्याक्ता
 एव^{३१} सुमन्त्राद्वात्यावस्थितस्य^{३२} प्रात्यक्षोमेनाग्नौ जानस्य नाग्नं^{३३}

१ Thus corrected; ईषो M, ईषा the other MSS.

२ Thus M, वन्धुरो the other MSS.

३ Thus M, किंङ (or कुं) रापदवा the other MSS.

४ वन्धुर M; वधुर Bo.

५ Thus M, प्रमाय Bo, प्रमाय Bo ? BUD.

६ पचन्ते MSS exc M.

७ कुम्भा MSS exc M.

८ यमजिवाक्या MSS exc M.

९ यमं MSS exc M.

१० यज्ञप्रतिगरो MSS exc M.

११ परोक्षमुपेत्य Bo BU, परोक्षमुपेत्य Bo 7, पुरोक्षमुपेत्य M.

१२ यन्वाय १८० यन्वाय M.

विच्छिद्यमोमपीथ इव ह्येषो ऽनाश्वाक्षेपां ये ऽनाहिताग्रयन्ते
यथागृहं विपरेत्याग्नीनाधाय चयस्त्रिंशताचयस्त्रिंशता
दक्षिणाभि स्यपतिभुपसमायन्ति ^१ तेषां ब्रह्मवन्धुरमागधो
- मागधवाक्यो ब्रह्मवन्धुरपुष्ट्यन्तु पुष्ट्यन्तुवाक्या जरत्कद्रथो
जरत्प्रयोग्याभ्यां ^२ युक्तो ^३ बृद्धो वा एष यो ब्रह्मवन्धुरमागधो
मागधवाक्यो ^४ बृद्धा ब्रह्मवन्धुरपुष्ट्यन्तु पुष्ट्यन्तुवाक्या ^५ बृद्धो
जरत्कद्रथो जरत्प्रयोग्याभ्यां ^६ युक्तो ^७ बृद्धेनैव बृद्धं निरवदयते
तदेतद्वात्यधनः समवशान्तं दण्डोपानहः ग्रामून्नाजिनः ^८ रये
तिष्ठन्नुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यमाकलयति ^९ दक्षिणानां कास एतदेवाय
भवत्युत्तिजो दक्षिणा विभजन्ते ^{१०} तस्य प्रातःसवनोपानुवर्तन्ते
संज्ञान्यै हवींश्चसंज्ञातमिव वा एते चरन्ति ये ब्राह्मं चरन्ति ^{११}
सनेवैनाम्नापयन्ति ^{१२} माध्यन्दिनीयानुवर्तन्ते ऐन्द्रामासतः
एकादशकपाक्षः ^{१३} ऐन्द्रो वै ब्राह्म्यो मासतो यामो ^{१४} यामेयै-
वैनाम्समीषो दधाति ^{१५} इतीथसवनोपानुवर्तन्त आदित्येभ्यो
शुवदक्षायदरभृता इव वा एते चरन्ति ये ब्राह्मं चरन्ति ^{१६}
भृतिमेवैनाम्गमयन्त्यनुवन्ध्यस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तन्त आदित्य-

१. *प्रयोग्याभ्यां MSS exc M.

२. शास्त्रकारित्वं M, शास्त्रून्नाजिनं the other MSS, but cp Karmānta.

३. *वर्तन्त all

४. *भाषना all

५. *कपाक्ष M, *कपाक्षा the other MSS, this passage is missing
in Be 7 D

अहरप्रतिष्ठिता इव वा एते चरन्ति ये मातृं चरन्तीयं वा
अदितिरस्थामेव प्रतितिष्ठन्ति । ॥ २५ ॥

- स एष व्येष्ठानामग्निष्टोमस्तस्य चत्वारि षोडशानि द्वौ
पवमानाबुभे एवाश्वावाकस्य स्तोत्रे । एष एव^१ सम्कनीयमा-
५ सुक्यस्तस्य षट् षोडशानि सर्वे पवमानाः सर्वाश्वावाकस्य
स्तोत्राणि । तेन हेतेन भरत ईजिरे । तेषां विष्णुः सपति-
रासापो^२ हेतेन दैत्या मात्या ईजिरे । तेषां बुधः सौम्य
सपतिरासापो हेतेन कुरुजङ्घां पुषा ईजिरे । तेषामौपो-
दितिर्गौपासायनो वैद्याप्रपद्य सपतिरास^३ । तेन हेहा पद्मा-
१० द्यामात्या अभिप्रययुस्तान् पितर ऊचुर्मां पुत्रकाः पश्चात्तान्या-
मिष्टोपवादिनो वै पद्मासा सप वो वदिष्यन्तीति । तान्हा-
नादृत्यैव प्रययुर्षे ह केजिनो दाक्षभ्यस्तोपवसपमाजयुस्तान् सो
भूते वदिष्यवमानः सर्पतो^४ । त्वालेभिरे पवित्रं वै वदिष्यव-
मान आत्मानं पवयिष्यामह इति वदन्तो । ५य ह पद्मास्तेषु
१५ गन्धर्वायसो वालेय , आग्निवेशो ऽनूषान आस । तान् सह^५
सर्पतः यप्रश्न के सर्पन्तीति^६ । वयं भरत इति । तेषां वः क
सपतिरित्यहं विष्णुरित्यौपोदितिर्गौपासायनो वैद्याप्रपद्यः
प्रत्युवाच । यत्किं शक्यं कस्तुष्वपारेतीति ह परोद्यामतमनु-

१ om M

२ सपतिरास तेनो Be.

३ वसर्पन्ती MSS exc M

४ तान्हासाह स M, तान्हा UB Be, त्वय Be 7 D.

५ Thus M, सर्पन्तीति the other MSS Read perhaps सर्पन्तीति ?

निर्दिदेशेति^१ तान्होवाचाविदुषो व उपावादिद्याप वो ऋमह
इति^१ पिता वै^२ तत्पुत्रानुपावादीदिति हैनमूचुः पापीयसी ते
प्रजा भविष्यतीति^१ तथा^२ हेवाच^३ ततो^२ ह वा एतत्पञ्चालेषु
गन्धर्वायणा वाञ्छेया आग्निवेद्याः पापायिता इव^१ महाकुक्षं^२
ह^३ तत्पुत्रा^३ बभूव^३ स यो प्रात्यमुपवदेदेवमेवैनमुपवदेद^३ य यो
प्रात्यो ऽक्षं प्रतिवचनाय स्यादेवमेवैनं प्रतिमूयात्^१ ॥ २६ ॥

अथातो भास्त्रविस्तोमा इत्याचक्षते^१ चिद्वदभ्यावर्ति
पञ्चदशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमानाः^१ पञ्चदशमभ्या-
वर्ति सप्तदशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमानाः^१ सप्तदश-
मभ्यावर्त्यैकविंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमाना^१ एक- १०
विंशमभ्यावर्ति त्रिणवमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमाना-
स्त्रिणवमभ्यावर्ति चयस्त्रिंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमानास्त्रिंशमभ्यावर्ति त्रिणवमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमानास्त्रिणवमभ्यावर्त्यैकविंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमाना^१ एकविंशमभ्यावर्ति सप्तदशमग्निष्टोमसाम सर्वे १५
षोडशाः पवमानाः^१ सप्तदशमभ्यावर्ति पञ्चदशमग्निष्टोमसाम
सर्वे षोडशाः पवमानाः^१ पञ्चदशमभ्यावर्ति चिद्वदग्निष्टोमसाम
सर्वे षोडशाः पवमानाः^१ ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

१ Conjecturally, परीचाद्वत्तमनुदिदिशेति M, परीचाद्वत्तमनुदिदिशेति
Be 7 DU, परीचाद्वत्तमनुदिदिशेति B. परीचाद्वत्तमनुदिदिशेति Be

२ All MSS exc M ins the aksara आ ।

३ मचावेवद्यापसी MSS.

४ Th " हैनमूचुः the other MSS

- अथ वै भवति देवा वै यद्यज्ञे ऽकुर्वन्त तदसुरा अकुर्वन्-
 तेति^१ स हेर्वा चक्रे प्रजापतिः कथं^२ महमसुरैर्देवान्धावर्तये-
 यमिति^१ स एतं यज्ञक्रतुमनिदम्मुपह्वयमपश्यत्^३ छिद्मेनानुपा-
 ङ्गयतेति^१ स यथाह प्रातर्यावभ्यो देवेभ्य इति महद्भ्यः
 १ प्रातर्यावभ्यो देवेभ्य इति तत्राहोय यथाह सोमः पवत
 इतीन्द्रः पवत इति तत्राहोय यथाहेन्द्राय पुरोडाशानामिति
 शक्राय^४ पुरोडाशानामिति तत्राहोय यथाह वायव इन्द्रा-
 वायुभ्यामिति नियुक्ते शक्रनियुद्भ्यामिति तत्राहोय यथाह
 मिषावहणाभ्यामितृतायुभ्यामिति तत्राहोय यथाहश्विभ्या-
 १० मिति मातृभ्यामिति तत्राहोय यथाहेन्द्राय सोमानिति
 शक्रायेन्दूनिति तत्राहोय यथाहेन्द्राग्निभ्यामिति शक्रजात-
 वेदोभ्यामिति तत्राहोय यथाह विश्वेभ्यो देवेभ्य इति महद्भ्यो
 विश्वेभ्यो देवेभ्य इति तत्राहोय यथाहेन्द्राय महत्तत इति
 शक्राय शण्वत इति तत्राहोय यथाह महेन्द्रायेति महते
 ११ शक्रायेति तत्राहोय यथाहादित्येभ्य इति महद्भ्य आदित्येभ्य
 इति तत्राहोय यथाह वमस्यतय इति वमर्नृपायेति^५ तत्राहोय
 यथाह देवाय सविच इति महते^६ देवाय सविच इति
 तत्राहोय यथाह विश्वेभ्यो देवेभ्य इति महद्भ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्य

१ कथम्यत्रमसु० M, कथमम्यत्रमसु० Be 7 D, कथमम्यत्रमसु० Be BU.

२ Conjecturally, वनेर्वापायेति M, वनेनम्यत्रयेति Be 7 D, वनेनम्यत्रयेति
 B U वनेनवापायेति Be

३ Thus M, यमपते Be 7 Be D, यमपते BU.

इति तवाहाय यवाह देवानां पवीभ्य इति महतीभ्यो
देवानां पवीभ्य इति तवाहाय यवाहेन्द्राय हरिवत इति
ग्रकाय मघवत इति तवाह^१ धाना इन्दुभ्य^२ इत्यु हैके
संप्रदिशन्ति^३ ॥ २८ ॥

तदेतद्वर्गमेव यज्ञायज्ञियस्य^४ शौचायनायज्ञियस्य वाव^५
शौचे स तां निरुवाच^६ तः हासुरा उपेवामेव चकिरे किं
वा वै करोति^७ किं वा नेति^८ स यदा विदां चकार न
वा इम एतर्हि पापभद्रयोधोरीशत इति तदेनां निरुवाच
देवो वो द्रविणोदा इति^९ प्रजापतिर्वै देवो द्रविणोदाः^{१०}
पूर्णा विवक्षासिचमिति^{११} पूर्णा व्युदक्षत्यामिचमिति^{१२} तदुदा ॥
सिद्धध्वमुप वा पृणध्वमित्यास्य कामंकामं पूरयाध्वा इति
तदादिदो देव सोहत इति^{१३} साध्येभ्यो देवेभ्यः प्रजापतिः
कामंकाममूहते^{१४} सप्तदश शोमो^{१५} भवति^{१६} सप्तदशः
प्रजापतिः^{१७} प्रजापतेराध्वा^{१८} अथो ऽवितजुर्दक्षिण^{१९} प्राजा-

१ Thus M Bo, इन्दुभ्य the other MSS.

२ यज्ञोपका M Be

३ om all exc. M

४ करोतनी (sio!) M, indication of pluri?

५ व्युदक्षत्य. B Bo U, व्युदक्षत्य. Bo 7, व्युदक्षत्य. D, व्युदक्षत्य. M —
वक्षिण. BUD, वक्षिण. M, वक्षिण. Bo 7 (pr m) Bo, वक्षिण. Bo 7 (see m)

६ Uncertain reading. •निरुवाच M निरुवाच the other MSS.

७ शोमो भवति M शोमो भवति the other MSS

८ विनादक्षिण. १३ विनादक्षिण. all the MSS exc M

पत्यो वा^१ यश्च^२ ' प्रजापतेरभिरूपत्याय ' यः पापना
 भ्राष्ट्र्येण व्याविष्टसेत^३ स एतेन यज्ञक्रतुमा यजेत^४
 योव पापना भ्राष्ट्र्येणावर्तत^५ इन्द्रो वृत्रं हत्वा परा
 परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानसं देवा यज्ञेनानैषुसे^६
 * प्रतमाधिरं^७ दुर्वा^८ चक्रिरे^९ भूयो भागधेयं भूयसीं प्रीति-
 मभ्युपावर्त्यतीति^{१०} वदन्तः^{११} स ह प्रातःसवने नामगाम^{१२} ते^{१३}
 सर्व एव प्रातःसवनस्य भवयां^{१४} चक्रुः^{१५} को ह्यपेन्द्रस्य^{१६} सोमस्य
 भवयिष्यतीति^{१७} तत् संतिष्ठमाने प्रातःसवने इच्छावाकस्य
 शस्त्रं प्रति^{१८} वसुसे^{१९} सर्व एव समसाध्वर्यव आनन्दिनो

१ Thus M; वाचः the other MSS

२ Thus corrected (cp. Sat. Br. XII. 4. 4. 3), व्याविष्टसेति all exc. M, which has व्याविष्टसेत् ।

३ यन्नेदुसे M; यन्नेदुसे the other MSS.

४ चाधिरं दुर्वा चक्रिरे Be 7 Be D; चाधिरं दुर्वा चक्रिरे B; चासीदुंवा चक्रिरे M; cp. on this passage Pañc. Br. XVIII. 5. 12

५ *पाराधिमिति M.

६ Is.o. वे (thus M Be B), वतः Be 7 D.

७ Thus M; यानकृषां चक्रुः or यानकृषाचक्रुः the other MSS. (in Be 7 the passage is missing). Probably the negation has fallen out somewhere

८ अपेन्द्रस्य M

९ प्रतिप्रति M.

१० Thus my conjecture, वसुसे M, वसुसे or वसुसे the other MSS.; cp. Ap. Śr. XXII. 10. 13.

ऽच्छावाकस्य शस्त्रं प्रत्यागर्तुं^१ दधिरे^२ सेन्द्रा इव क्षमन्यन्ते^३
तस्मात्तीव्रसोमे सर्वे एव चमसाध्वर्वव आनन्दिनो ऽच्छावाकस्य
शस्त्रं प्रत्यागृणन्ति^४ सेन्द्रा इव हि मन्यन्ते^५ तर्हि वाव
तदासीत्तदु वा आहुः सर्वे एवैतर्हि पशः सेन्द्र इति^६ तः
हाभिषुषुषुः^७ ॥ २६ ॥

इहा इहा इहेतीहेतीहेतीहेतीति^१ इ वा एनं तदूचुर्दृष्ट-
दृष्टदृष्टदिती^२ ते दृष्टदधाद्यं तदभ्युपावर्तस्तेति इ वा एनं
तदूचुर्देतन्माध्यंदिनस्य सवनस्यान्यथापि निदानः^३ स^४
श्रुतकलाशमेकधनानी^५ प्रातःसवने ज्वनयेद्दधि माध्यंदिने
सवने^६ विमथितं द्वितीयसवने^७ साय तीव्रता^८ सप्तदश सोमो^९
भवति^{१०} सप्तदशः प्रजापतिः^{११} प्रजापतेराष्टौ^{१२} गर्भिणी वडवा
सलामी दक्षिणैन्द्रियं वै गर्भं^{१३} इन्द्रियं सलामः^{१४} सेन्द्रियलाय^{१५}
यो ज्ञान्या सोपतपता वाणिमानं नीतः स्यात्स एतेन पशुकृतं ना
पजेतांश्रुते इव तीव्रतामिश्रो ऽकामयत वि पाशानः^{१६} इनीय

१ Thus M only, प्रत्यागर्तुं or •र्तुं the other MSS.

२ M ins. न before इति ।

३ प्रतिपद. MSS. exc. M

४ Thus M, इ वा इति. U, इवाति. Be B, इवाति. Be 7 D

५ Thus M Be B, इहे तीहे इहे इहेतीति U, Be 7 D (which write only once इहा) : इहेतिहेतिहेतिहेतीति ।

६ Before इदं M has once more दृष्ट ।

७ Uncertain, M reads as above given, सचितकस्य Be 7 UDB, सचितकस्य Be.

८ Thus M Be BU, सेन्द्राव Be 7, सेन्द्राव D.

श्रेष्ठं देवानां गच्छेयमिति ^१ स एतं यज्ञकृतुमपश्यत्तेमाहरत्ते-
 नायजत ^२ ततो वै स वि पाप्मानमहत श्रेष्ठं देवानामगच्छेयः
 कामयेत वि पाप्मानः इनीय श्रेष्ठः समानानां गच्छेयमिति
 स एतेन यज्ञकृतुना यजेत ^३ श्वेव पाप्मानः हते श्रेष्ठः समा-
 ५ नानां गच्छति ^४ तस्यातिपाहो वि न इन्द्र मृधो जहि नीषा
 थच्छ वृतन्यतः । अधस्तदं तमीं ऊधि यो अस्माः अभिदास-
 त्युपयामगृहीतो ऽधीन्द्राय ता वैमृधाय जुष्टं गृह्णामीति ^५
 परिमृश्य सादयत्येव ते योनिरिन्द्राय ता वैमृधायेति ^६ तस्य
 विहृतपञ्चदशौ विपर्यासः सोमौ भवतस्ताः यद् गायथ्यो ^७
 १० गायत्री ^८ वै ^९ छन्दसां ^{१०} वि पाप्मानमहत ^{११} गायथ्येव तद्यजमानो
 वि पाप्मानः हते ^{१२} ॥ ३० ॥

इन्द्रो ऽकामयतौ द्विघ्नो श्रेष्ठं देवानां गच्छेयमिति ^१
 स एतं यज्ञकृतुमपश्यत्तेमाहरत्तेनायजत ^२ ततो वै स औद्विघ्नः
 श्रेष्ठं देवानामगच्छेयः कामयेतौ द्विघ्नः श्रेष्ठः समानानां
 १५ गच्छेयमिति स एतेन यज्ञकृतुना यजेतौ द्विघ्नः इव ^३ श्रेष्ठः
 समानानां गच्छति ^४ तस्यातिपाहो ऽयं हन्तुरगृहीतो
 विश्वजिदुद्विदिशोमः । ऋषिर्विप्रः काव्येनोपयामगृहीतो
 ऽधीन्द्राय त्वोद्विदे जुष्टं गृह्णामीति ^५ परिमृश्य सादयत्येव

१ Thus M only, गायथ्येव वै हन्दावि all the other MSS.

२ All MSS. ins स वै exc. M

३ य वै MB.

४ M ins. (against Taitt Br) यथोपाः ।

ते योनिरिन्द्राय लोद्धिद इति^१ तस्य पञ्चदशैकविंशौ
 विपर्यासः स्तोमौ भवतस्त्वाः षट् दृहत्यो^२ दृहतौ वै
 छन्दसामुदभिनदृहत्यैव^३ तद्यजमान उद्धिनत्तीन्द्रो ऽकामयत
 वक्षं^४ भित्वा पशून्सृजेयेति^५ स एतं यश्चकतुमप्यत्तमाहर-
 त्तैनायजत^६ ततो वै स वक्षं^७ भित्वा पशून्सृजत^८ यः कामयेत
 वक्षं^९ भित्वा पशून्सृजेयेति स एतेन यश्चकतुना यजेत^{१०} वक्षमेव^{११}
 भित्वा पशून्सृजते^{१२} तस्यातिषाद्य इन्द्र ओषधीरसगोदहानि
 वनस्पतीरसगोदकारिणम् । विभेद वक्षं मुनुदे विवाचो ऽवा-
 भवद्भिमिताभिकत्नानामुपयामगृहीतो ऽवीन्द्राय त्वा वक्षभिदे
 जुष्टं गृह्णामीति^{१३} परिमृष्य वादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा
 वक्षभिद इति^{१४} तस्य सप्तदशैकविंशौ विपर्यासः स्तोमौ भव-
 तस्त्वाः षड्वाचव्यो^{१५} गायत्री^{१६} वै^{१७} छन्दसां^{१८} वक्षमभिनद्वायश्चैव^{१९}
 तद्यजमानो वक्षं भित्वा पशून्सृजते^{२०} ॥ ३१ ॥ अष्टमः ॥

अतपेयेन यच्छमाणो भवति^{२१} स षट्शतानां कामयते
 तस्याग्निं भूत्वा दीचते यदा^{२२} लभते^{२३} तस्य^{२४} स एकाहं^{२५}
 नाश्रात्यथाश्राति^{२६} ह्यहं नाश्रात्यथाश्राति^{२७} अहं नाश्रात्यथा-
 श्राति^{२८} ओ ऽवैव विराजमाप्नोति^{२९} राजानं क्रीत्वोद्यातिथ्यं

१ दृहत्येत्येव M.

२ वक्षं most of the MSS

३ Thus M, वाचयेव छन्दसां वक्षमभिनद्वायश्चैव the other MSS

४ यदलमते M

५ Thus my conjecture, विराजमाप्नोति M विराजं यजवेति the other MSS

- निर्वपति^१ यद्यु वा एतदुपात्येति चतुरहं नाश्रात्ययाश्राति^१
 पञ्चाहं नाश्रात्ययाश्राति^१ षडहं नाश्रात्ययाश्राति^१ तिष्ठ
 उपसदस्त्रिंशत्संपन्नो^१ चिद्गदधरा विराडं विराड्वि-
 राजैवान्नाद्यमवहन्ते^१ ऽयं य एकादश क्षत एवाद्यै स^१ दुह
 १ एवैनां तेनाय ए एकचिद्ग क्षत एवाद्यै स^१ दुह एवैनां
 तेन^१ स उपसत्साज्यमतो भवति^१ श्रौतस्य^१ सर्विपक्षिस्तुभि-
 रङ्गुलीभिरुपहन्त्यथ द्वाभ्यामप्येकया^१ श्रौतस्य^१ वैव^१ सर्पिष-
 स्त्रिभिः पर्वभिरुपहन्त्यथ द्वाभ्यामप्येकेन^१ विष्ठीने वा सर्पिषि^१
 षीषि पक्ष्यवदधात्यथ द्वे अथैकं चिक्षतदिक्षतैकक्षतनम्रतस्य
 १० रूपाणि कुर्वन् नादित्यादिवा पर्यावर्तते नाग्नेरधि नक्तमौ-
 दुम्बरः सोमचमसद्यतुःश्रुतिर्वेद्या^१ चिवेदाः^१ सगोषः^१ ॥ ३२ ॥
 सप्तदश स्तोमो भवति^१ सप्तदशः प्रजापतिः^१ प्रजापति-
 मन्त्राणं नोपात्मनसं देवा अतस्तस्याभ्यामन्येषुः^१ स यदश्राति
 यदेवाग्नेनावहन् तस्यावहन् इति तदथ यथाश्राति
 ११ यदेवानग्नेनावहन् तस्यावहन् इति तदथ यदुपसत्साज्यमतो
 भवत्येतद्वै देवानां प्रियं धाम यदाव्यं^१ देवानांसेव प्रियं
 धामावहन् इति तदथ यथादित्यादिवा पर्यावर्तते नाग्नेरधि

१ •यद्यु Be 7 BD, •यद्यु M Be U.

१ Thus M, विष्ठीनस्य the other MSS.

१ Thus M, विष्ठीनस्य वैव Be U, विष्ठीनस्यैव Be 7 D; विष्ठीनस्य वै II

१ मद्य M.

१ Thus M B U, चिवेदा Be Be 7 D.

१ •मन्येषुः all the MSS exc. Be which has •मन्येषुः ।

नक्तसेते वै देवानामृतसत्ये ^१ नेद्देवानामृतसत्ये श्रुतः करवा-
णीति तदर्थं यदौदुम्बरो भवत्यूर्वा असाद्यमुदुम्बर ^१ ऊर्ज
एवाक्षाद्यस्यावहत्या इति तदर्थं यत्सोमचमसो भवत्येतद्दे देवानां
परममन्नं यत्सोमः ^१ परमेष्ठैवास्मा असाद्येनावरमन्नाद्यमवहद्गृह
इति तदर्थं यच्चतुःस्रक्तिर्भवति यदेव दिशो ऽक्षाद्यं प्राविश-
नस्यावहत्या इति तदर्थं यच्चिवेदा ^१ भवति न ह्येतानेकवेदा
दक्षिणामुपान्तुमर्हतीति तदर्थं यत्सगोचो भवत्यात्मा वै सगोच
आत्मन्नेव यज्ञस्य यज्ञो ऽक्षाद्यं प्रतिष्ठापयामीति तम् ^१ ॥ ३३ ॥

तं माथंदिनीयैयमभिः सद्योच्चीय जुहुति ^१ तस्यविजो ऊतं
दक्षिणानां काष्ठे ब्रह्मण उपातिदिशन्ति ^१ तं ब्रह्मणः सन्तः ^१
पर्युपविश्य भक्षयन्ति यदृतं मन्त्रो तेन ^१ यदृतेन भक्षयन्ति
तदृतपेयस्यतंपेयत्वं ^१ दिशो ऽकामयन्तासाद्यः स्यामासाद्यमव-
हन्मीमह्यसाद्यमस्मासु प्रतितिष्ठेदिति ^१ ता एतं यज्ञकृतमप-
यन्तामाहरन्तेनायजन्तः ^१ ततो वै ता असाद्यो ऽभवद्यसाद्यमवा-
हन्त्यसाद्यमासु प्रत्यतिष्ठयः कामयेतासादी मे प्रजा स्याद्- ^१
साद्यमवहन्मीमासाद्यमस्यां प्रतितिष्ठेदिति न एतेन यज्ञकृतानां
यजेतासाद्येवाय प्रजा भवत्यसाद्यमवहद्गृहे ऽसाद्यमस्यां प्रति-
तिष्ठति ^१ तस्य अतस्यपु सविध्यवमानो ^१ ऽष्टास्त्रष्टास्त्राष्टानि ^१

१ चिवेदो M

१ Thus corrected according to the Karmānta, when all the
MSS.

१ *मातोदादायाद्यादि II *मातोदादायादि IIc, *मातमहमायादि II
Bc 7 CD, cp supra XX 15 (p. 222 12)

दादशो मास्यंदिनः पवमानः षोडशानि पृष्ठानि सविंश^१
 आर्भवः पवमानश्चतुर्विंशमग्निष्टोमसाम^१ तं दिशं चतुष्टोम
 इत्याचवते[॥] इन्द्राश्चकामयन्त यज्ञो ऽनुवीमहि यज्ञो
 ऽवन्वीमहि यज्ञो ऽस्मासु प्रतितिष्ठेदिति^१ तान्येतं यज्ञकतु-
 १ मपयन्तमाहरन्तेनायजन्त^१ ततो वै तानि यज्ञो ऽनुवत यज्ञो
 ऽवाहन्त यज्ञ एषु प्रत्यतिष्ठतः कामयेत यज्ञो ऽनुवीध यज्ञो
 ऽवन्वीध यज्ञो मयि प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यज्ञकतुमा
 यजेत^१ यज्ञ एवाधुते यज्ञो ऽवहृद्दे यज्ञो ऽस्मिन्प्रतितिष्ठति^१
 तस्य सोमा अस्तुवतैकस्यामय तिसृष्वेकस्यामय तिसृषु^१ तमेतं
 १० इन्द्रमामेकचिक इत्याचवते[॥] सोमा अकामयन्तेति संमानः
 परिवादकृक्ष^१ सोमास्त्रिदृदय पयः पयद्गशास्त्रिदृदय पयः
 मप्रदशास्त्रिदृदय अथ एकविंशान्तेतः सोमामामेकचिक^१
 इत्याचवते[॥] ॥ ३४ ॥

इन्द्राग्रो वा अकामयेताः समानशोकौ स्वाव समानं
 ११ शोकमिषायेति^१ तायेतं यज्ञकतुमपयता^१ तमाहरता^१ तेना-
 यजेता^१ ततो वै तौ समानशोकावभवताः समानं शोकमैताः
 समानशोकावर्षय^१ यौ कामयेताः राजा च पुरोहितश्च

१ Thus all the MSS (only सर्वज्ञ D), in De 7 y has been cancelled,

१ परोषाच- B

१ Thus MD De 7, सर्वज्ञ BU, सर्वज्ञ D.

१ Thus M, सर्वज्ञाचरण De 7 BLD, सर्वज्ञाचरण De.

BIBLIOTHECA INDICA:
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL,

NEW SERIES, No 1322

बौधायन श्रौतसूत्रम् ।

BAUDHĀYANA ŚRAUṬA SŪTRAM

EDITED BY
DR W CALAND OF UTRECHT
VOL II FASCICULUS V

CALCUTTA
PRINTED AT THE LATTER MISSION PRESS
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY 1 PARK STREET
1912

समानलोकौ स्थाव समानं लोकमियावेति तावेतेन यज्ञकतुना
 यजेयाताः^१ समानलोकावेव भवतः समानं लोकमिति^१
 अथरयो यज्ञायुधः प्रासङ्ग्यमसः सा ब्राह्मणस्य दक्षिणाश्व-
 तरीरयः सर्वायुधो प्रासङ्ग्यः काशस्यस्त्रणीवन्मः^२ सा राजन्यस्य
 ५ दक्षिणा^३ तस्य चिरुत्पञ्चदशौ विपर्यासः सोमौ भवतस्त्रिद्व-
 देव ब्राह्मणस्य पञ्चदशौ राजन्यस्य^४ तमेतमिन्द्राग्नियोः कुलाथ
 इत्याचक्षत^५ एष एव सन्नितापुत्रीय एष सख्योर्यज्ञ एष
 भ्रात्रोः^६ ॥ ३५ ॥ नवमः ॥

अभिचरणीयैः सोमैर्यज्ञमाप्नो भवति^१ स इयानि
 १० यज्ञायुधान्युपकल्पयते बाधकानि च तैस्त्वकानि च श्रवानसो^२
 अधिपवणे फलके मुरुवास्तस्य^३ रुधणौ^४ स यथाध्वर्युरपाः^५
 यद्दीव्यवाजानमभिपुणोति तस्य यो अश्नुः परापतति तमे-
 तस्मिन्पात्र आधायोपसंस्तृष्ट्वापादासुं जह्यात्वा ता होष्यामीत्यां
 तमितोरास्ते^६ यैतं भद्रमाहवनीयेऽमुप्रहरतीदमहममुमा-
 १५ सुव्यायण परिमुना^७ भङ्गेन^८ विध्यामीत्यां च यं यजमानो देष्टि

१ यजेता all exc M

२ *तृणीबंध Be, *तृचिणध. U, तृणीबंध M, *तृचिणधः B. श्रीविबंधः

Be 7 D

३ Thus M Be, श्रवणश्रे Be 7 D (cp Āp XXII 4 17, Sāṅkh
 XIV 22. 18, Sadv br III 8), श्रवानश्रे U, श्रवानश्रेयो B, cp
 the Dvaiddhāṅtra

४ Thus M, all the other MSS. corrupt

५ Thus M, परिमुनाश्रेण Be U B, परिदानाश्रेण Be 7 D

प्रायश्चीयायां चतुर्विंशतिमानं ददात्यतिथ्यायां द्वे^१ चतु-
 विंशतिमाने^२ ददाति^३ प्रयमायामुपसदि चत्वारि ददाति^४
 द्वितीयस्यामुपसद्यष्टौ ददाति^५ तृतीयस्यामुपसदि षोडश
 ददाति^६ चतुर्थ्यामुपसदि द्वाविंशतं^७ ददाति^८ पञ्चम्यामुपसदि
 ५ चतुःषष्टिं ददाति^९ षष्ठ्यामुपसद्यष्टाविंशतं^{१०} अतं चतुर्विंश-
 तिमानानां^{११} ददात्यपातः अतसंख्यैवाग्नीषोमीयस्य ऊतायां
 वषायां द्वे अते ददात्यग्नेयस्य ऊतायां वषायां चत्वारि
 ददाति^{१२} प्रातःसवनोपेक्ष्यष्टौ^{१३} ददाति^{१४} माध्यदिनीयेषु षोडश
 ददाति^{१५} दक्षिणानां काले द्वाविंशतं^{१६} ददाति^{१७} तृतीय-
 १० सवनोपेषु चतुःषष्टिं ददात्यनूपम्यस्य ऊतायां वषायामष्टा-
 विंशतं^{१८} अतानां^{१९} ददाति^{२०} च यदेताभ्यामिष्टिभ्यामहरश्चर्यं जते
 सूर्याचन्द्रमसोरेव तस्यामुन्यत्र सप्तोक्ततामाप्नोति^{२१} ॥ ३७ ॥

^१अथ यद्विरण्यदक्षिणो^२ भवति हिरण्यमेव तद्यजमान

१ Thus M, चिंशतिमानं ददात्य Be B; in the other MSS this passage is missing

२ Thus M U, चिंशत Be, in the other MSS. this passage is missing

३ Thus M, •द्विमानं the other MSS.

४ •सवनोपेक्षौ Be 7 D.

५ Thus M Be 7, अतमानानां Be B U

६ During the printing I was so happy as to obtain, for the remaining part of this prāśna, from Mr Muthu Dikshitar of Laigudi (Manakkāl, Madras) a copy (designated by me as L) from a MS. in his possession. This MS is in Grantha and independent from my MSS., but, on the whole, not much better.

७ Thus M, यद्विरण्य दक्षिण the other MSS.

दुर्णाग्रस्तदुर्णाग्रस्त^१ दुर्णाग्रत्वं^२ केयौ ह दाल्भ्यो ऽपचिति-
कामो ऽपचितिनेजे न^३ नो^४ नामानि^५ परिहरन्ता^६ इति^७ ततो
ह वा एतत्पञ्चालराजानां^८ नामानि परिहरन्ते^९ ॥ ३८ ॥

श्रीर्षस्या इति केशनाचक्षते^१ कुशा इति दर्भान्वा-
५ विति^२ नैरेयकविमत्यौ^३ ततो वै सो ऽपचितिमागभवद्यः
कामयेतापचितिमानस्यामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेताप-
चितिमानेव^४ भवति^५ तस्य चतुर्विंशो बहिष्पवमानस्त्रि-
वृत्पञ्चदशान्याज्यानि^६ तास्त्रिंशो गायत्र्यस्तुविंशो माध्यन्दिनः
पवमानः पञ्चदशसप्तदशानि^७ पृष्ठानि^८ ते हे विष्टुभौ^९ चिण्व
१० आर्भवः पवमान एकविंशमग्निष्टोमसाम^१ सैका जगर्थेतानि
वै छन्दसामपचिततमान्यपचितिमानेव भवति य एवं वेदांसा-
वादित्यो ऽकामयत निविमानस्यामिति^२ स एतं यज्ञक्रतु-

१ दुर्नाग्र. Be, दुर्णाग्र. M L, the other MSS om.

२ Most of the MSS दुर्नाग्र. or दुर्णाग्र. (both times)

३ Thus M, L om नो; नमनानानि Do, तद्वोचानानौ Be 7 U D,

नमोनाननौ B

४ Thus M Be 7 D, •हरन् Be B U L.

५ Thus M; •पाषाण. the other MSS.

६ Thus M Be L, •हरन्ता Be 7 D U, •हरन्ता B.

७ Uncertain, दर्भान्वाविति M, दर्भान्वाविति L, दर्भान्विषाविति Be B

८ Uncertain reading, नैरेयकविमत्यो (or नेयो?) M, नैरेयकविमत्यो Be 7, नैरेयकविमत्यो Be B, नैरेय. D, नैरेयकविमत्यो L

९ Thus M L, एष instead of एष all the other MSS.

१० Thus M Be U, पञ्चदशसप्त. B L, Be 7 om. पञ्चदश ।

इति^१ वदन्तो^१ वनिष्ठसवेन यच्चभाषो भवति^१ स सर्पिकल्पयते
 ग्रतमुचवेहतः^२ ग्रतं दार्वाचितानि ग्रतः सर्पिष्याचाञ्छतं पयः-
 पाचाञ्छतं दधिपाचाञ्छतं वषापाचामौदुम्बरीं नावमुभयतो-
 ऽभिपतनां^३ परिगृहीतामथ प्रणेहनेतेनोपकृतेन चिचामा-
 ५ यतीमुपरमत्य^४ च चिचयेति पूर्वाग्निमन्त्रवस्तुत्तपनीयः
 ग्राहीनो ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्निरथैतानि दार्वाचितानि प्रदोष
 एवाग्नावाद्धाति^५ । तेषु^६ प्रज्योतिषूचवेहतो^६ निग्नम्यैषामभ्य-
 धान्वनिष्ठुन्मेदाञ्चीति^६ अथयन्त्यथोदित आदित्य आयात-
 यत्यौदुम्बरीं^६ नावमुभयतोऽभिपतनां^६ परिगृहीतां प्रणेहभि-
 १० स्तस्यामुपकृणीते पश्चाग्रता सर्पिष्याचैः पश्चाग्रता पयःपाचैः
 पश्चाग्रता दधिपाचैः पश्चाग्रता वषापाचैस्तस्यां वनिष्ठुन्मेदाञ्-
 चीति संप्रकीर्यावाभिधारयति पश्चाग्रता वषापाचैः पश्चाग्रता
 दधिपाचैः पश्चाग्रता पयःपाचैः पश्चाग्रता सर्पिष्याचैरथ
 पुरोऽधुवाक्यामन्वाह ॥ ४० ॥

१ Thus Be L, वस्त्राचीति Be 7 B U D

२ Thus L, •मुचवेहत Be 7 D, •मुचवेनिहतान् Be B U.

३ Uncertain reading, अभयतोपतनां Be 7 B, अभयतोभिपतनां Be U;
 अभयतोवतनां (or •वतनां) D; अभयतोभिपतनानां L

४ •दधति L.

५ तेन प्रज्योतिषूचवेहतोनिग्नानि L, तेषु प्रज्योतिषूचवेहतो ग्रन्थः Be 7
 D, तेन प्रज्योतिषूचवेहतानिग्नानि Be B U अथयन्त्यः १ २ ० अथयन्त्यः L

६ Uncertain r, आयातयत्यः U ॥ आयातयत्यः D, आयातयत्यः Be 7,
 आयातीतयत्यः ॥ आयातयति L

० •पतनां B, •वतनां Be 7, •भिपतनां Be U •मुभयतस्तभिपतनां L.

रुद्रो यातो ज्वमितस्य राजा ग्रमस्य च गृह्णिनो
 वज्रबाहुः । सेदु राजा चेति^१ चपंथीनामराज नेमिः परि
 ता बभूवेति^२ यज्ञतीन्द्रो राजा जगतदपंथीनामधि क्षमि
 विपुल्यं पदक्षि । ततो ददातु दाम्भवे वसुनि षोडश्राध
 उपमृत्युदत्तांश्च स्थाहेति^३ यज्ञ एवाप्ता रुद्र आविर्भवति^४ ५
 तस्मै कामान्भुवते^५ कामान्भुवते^६ वाधयं दहस्यतिराद्विरथो
 याजया चकार^७ तस्य होपवसथीये ऽहन्तु^८ बीषाय^९ १ म
 होवाचाध्वयी^{१०} वि वै मे श्रद्धागात्रं मे यज्ञः स्थापयेति^{११}
 तस्य होवाचान्यदे तदुपवसथः^{१२} यस्ते यज्ञः सः स्थातेति^{१३} स
 होवाच सतेव मे स्थापयेति^{१४} तस्य^{१५} इ तावदिदिनापेण^{१६} विधिर्भजे १०

१ चेति (as TBr. II 8 4. 3) Be BDU; चयति (as RV. I 32. 16) Be 7.

२ तस्मिन् Be L

३ Corrected; कामानाच B U Be (pr. m.); कामानाच Be 7; कामा-
 नाच D; कामानाच Be (sec. m.), कामानाच L.

४ My conjecture; इत्युपवसथः B U L; इत्युपवसथः Be; इत्यु-
 पवसथः Be 7 D.

५ Thus Be, all the other MSS. corrupt

६ Uncertain r, होवाचान्यदेवदु Be 7 D, होवाचान्यदेवदु Be B U;
 होवाच अर्धंयदेव उप L

७ स्थावेति Be B U, स्थावेति Be 7 D, स्थावेति L

८ तस्या MSS exc. L

९ तावद् only in Be (sec. m.), भवद् L, instead of विदिना (thus
 L Be) विदिना the other MSS

चर्मण्डलखलमुसले निधायाऽश्रून्मवचुदा^१ चकार^२ यच्चिह्नं
 तं गृहेगृह उलूखलक दुव्यसे । इह धुमन्तमं वद जयतामिव
 पुन्दुभिरित्यथ होदचमसे यस्तौवरीभ्यो ऽधपो^३ निःपिष्य
 समुदायुत्य जुह्वां चकार यथा जना वृक्षणे मतानि^४ को-
 ५ प्रतिनां^५ मतमालोभयति^६ । कानान्धस्य^७ प्रक्षितं^८ बाधश्च^९
 तीमसुतः^{१०} अवदिन्द्र^{११} जुषस्य स्वाधेति^{१२} च एष उक्तस्य वा
 वीतयद्भस्य वा^{१३} नीतस्य^{१४} वा यज्ञः^{१५} सा^{१६} यदागता^{१७} स्यादथ
 चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा भेषाच्छान्यै^{१८} ॥ ४१ ॥

मनुर्वैवस्वतो ऽकामयत प्रजाऽ सृजेय प्रजामवहन्वीय^{१९}
 २० प्रजां विन्देया^{२०} मा^{२१} प्रजया चचीरन्निति^{२२} च एतं^{२३}

१ समवचुदाचकार L.

२ चपी only in Be L

३ मतानि MSS. exo L मतानि ।—जनावस्ये L

४ प्रतिनां Be, प्रतीर्णं L, हतीनां the other MSS.

५ मतमालोभयति Be, भयति L, मतमालोभयति the other MSS

६ Thus Be L; the other MSS corrupt.

७ प्रक्षितं all exc. Be which has प्रक्षितं ।

८ बाधश्चचीरन्तं Be B; बाधश्चचीरन्तं U, बाधश्चचीरन्तं Be 7; बाध-

श्चचीरन्तं D, बाधश्चचीरन्तं L

९ अवदिन्द्रा Be 7 D, निवदिन्द्रा Be, निवदिन्द्रा B, निवदिन्द्रा U,

निवदिन्द्रो L.

१० Thus Be L, वतिवस्य BUD, वतिवस्य Be 2.

११ च MSS.

१२ यदागता Be L, यदागता B Be 7 DU.

१३ Conjecturally, विन्देय मा प्रजयाचचीरन्निति BU, विन्देय माप्रजमाच-
 Be, विन्देय माप्रजयाचचीरन्तीति Be 7 D, विन्देयमाप्रजयाचची- L

यश्चक्रतुमप्यस्तमाहरत्तेनायजत^१ ततो वै स प्रजामसृजत
 प्रजामवाङ्मृष्टु प्रजामविन्दतेनं प्रजयाचसते^२ यः कामयेत
 प्रजां सृजेय प्रजामवदन्भीय प्रजां विन्देया^३ मा प्रजया
 चचौरञ्जिति^४ स एतेन यश्चक्रतुना यजेत^५ प्रजामेव सृजते
 प्रजामवदन्हे प्रजां विन्दत^६ ऐनं^७ प्रजया चसते^८ तस्य^९ प्राचीन- ९
 स्तोमास्तयस्त्रिहृतस्तयः पञ्चदशास्तयः सप्तदशास्तय एकविंश्याः^{१०}
 वो ऽकामयताक्षादौ ने प्रजा स्यादक्षाद्यमवदन्भीताक्षाद्यमस्यां
 प्रतितिष्ठेदिति^{११} स एतं यश्चक्रतुमप्यस्तमाहरत्तेनायजत^{१२} ततो
 वै तस्याक्षादौ प्रजामवदक्षाद्यमवाङ्मृष्टाक्षाद्यमस्यां प्रत्यतिष्ठयः
 कामयेताक्षादौ ने प्रजा स्यादक्षाद्यमवदन्भीताक्षाद्यमस्यां १०
 प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यश्चक्रतुना यजेताक्षाद्येवास्य प्रजा
 भवत्यक्षाद्यमवदन्हे ऽक्षाद्यमस्यां प्रतितिष्ठति^{१३} तस्य द्य स्तोमा^{१४}
 द्ब्रह्मद्वयं सृजते विराजो रूपं^{१५} वागाम्भृष्टकामयतापरि-
 मितं यशो ऽश्रुवीयेति^{१६} सैतं यश्चक्रतुमप्यस्तमाहरत्तेनायजत^{१७}
 ततो वै सापरिमितं यश आश्रुत^{१८} यः कामयेतापरिमितं यशो ११
 ऽश्रुवीयेति स एतेन यश्चक्रतुना यजेतापरिमितमेव यशो

१ • चसते all exc. Be L.

२ विदेय मा प्रजायाचचरञ्जिति Be D ; विदेय प्रजयाचचरन्तीति B Be 7 U
 विन्देय मा प्रजायाचचौरञ्जिति L

३ Thus corrected ; विन्दत एवं Be L, विन्दतेनं the other MSS.

४ Only in Be L.

ऽमुते^१ तस्य दशसु बहिष्यवमानः ऋते बहसे ऽयुते प्रयुते
 ऽवुदे न्यवुदे समुद्रे मध्ये ऽन्ते परार्धे^२ ॥ ४२ ॥

- यमो वैवस्वतो ऽकामयेत पिष्टणामैश्वर्यमाधिपत्यः^३ राज्यं
 परीयामिति^४ स एतं यज्ञकृतमपश्यत्तमाहरत्तेनावजत^५ ततो
 ५ वै स पिष्टणामैश्वर्यमाधिपत्यः^६ राज्यं पर्येद्यः कामयेत
 समानानामैश्वर्यमाधिपत्यः^७ राज्यं परीयामिति स एतेन
 यज्ञकृतना यजेत^८ समानानामैश्वर्यमाधिपत्यः^९ राज्यं पर्येति^{१०}
 तस्य ऋते बहिष्यवमानः बहसे ऽयुते नियुते प्रयुते ऽवुदे
 न्यवुदे समुद्रे मध्ये ऽन्ते परार्धे पदे पत्ने^{११} नित्यमुक्ता मनसैव
 १० सुवामो मन्यत एतावति^{१२} से^{१३} सुतमित्येष^{१४} सक्तप्रवर्ग्यं^{१५}
 आतिथ्येन प्रचर्य गार्हपत्ये प्रवर्ग्यं प्रवृणक्ति^{१६} तेनाहवनीये
 प्रचरति^{१७} तं काष्ठं उदाशयति^{१८} शिरो वा एतद्यज्ञस्य पदा-
 तित्यं^{१९} यज्ञः प्रवर्ग्यः^{२०} ग्रीष्मं च यज्ञस्य यज्ञो दधातीति सु
 सक्तप्रवर्ग्यं^{२१} ऽथ सुते प्रवर्ग्यः^{२२} पवमानेन चरित्वाग्रीभे^{२३} प्रवर्ग्यं
 ११ प्रवृणक्ति^{२४} तेनाहवनीय एव प्रचरति^{२५} तं तदानीमेवोदाशयति^{२६}
 शिरो वा एतद्यज्ञस्य यत्यवमानो^{२७} यज्ञः प्रवर्ग्यः^{२८} ग्रीष्मं च
 यज्ञस्य यज्ञो दधातीति सु सुत्याप्रवर्ग्यं^{२९} ऽथ सक्तप्रवर्ग्यं^{३०} ऽथ
 सुते प्रवर्ग्यं^{३१} ऽथ सुत्याप्रवर्ग्यः^{३२} ॥ ४३ ॥ एकादशः ॥

१ Uncertain x.; एतावतीनेच्छुतमित्येष Be, एतावति ने सुत. L;
 एतावती (नि) नेत्यथ the other MSS.

२ MSS exo L ins. वै ;

३ The close of this chapter must contain several corruptions

‘पुह्रवा’ ह पुरा ऐडो राजा कक्षाण याम’ तः
 होर्वग्रसराभिदधौ’ तः संवत्सरं कामयमानानुपचारैर्वः ह
 स वै पूर्व ऽभियाभ्यन्ति’ तद्वातिचिरं मेने’ तस्य ह धावतः
 पुरो रयं कर्तं दर्शयामास’ तः ह दृष्ट्वा राजावतस्यौ’ तः
 हावस्याय न ददर्शीथो ह पुनरावतस्यौ’ तः हास्यायेव ददर्श’
 स. ह सारथिं प्रपच्छ सारथे किं पश्यसीति’ त्वां भगव इति
 होवाच रघमयान्यन्यागमिति’ य हेवां चक्रे कृष्यामि वै
 किलेति’ तः ह वागभुवाच न वै कृष्यस्य ह वै त्वामेतं
 कर्तमदीदृशमित्येष कस्त्वमित्यहमुर्वग्रसरेति होवाच’ सा त्वा
 संवत्सरं कामयमानानुपचारिवं’ तां मा जायां विन्दस्वेति’
 दुहपचारा ह वै भवति’ देवा’ इति’ होवाच’ का त’ उप- १०
 चर्येति’ शतं समोपपदः’ सुः’ शतश्रुतं मा चरिष्कुम्भा

1 This and the following adhyāyas are found also in a badly corrupted tradition. I did not note all the various readings nor all my emendations; the list of them would fill more space than the text itself

१ Thus L only, चैव or द्वैव the other MSS.

२ त्वमिदं or त्वमिदम् MSS.

३ L De sec m. विन्दस्वेति ।

४ Thus L U Be 7; भवति देवा इति B Be (pr.m.), भवतो देवोति Be (sec m).

५ Thus L Be (sec. m), त्वाचार्येति the other MSS.

६ Instead of these three words given thus by Be and L (which only gives स instead of सम), the other MSS. तं जानौम-
 चर्यु or संजानीय इति चर्यु ।

- अहरहरागच्छेयुस्तदाशना स्या^१ न त्वा गमं पश्येयमिति^२
 सर्वमेवेतद्भगवति सुकरमिति होवाच^३ कथा त्वपि^४ जाया
 पतिं नम्रं न पश्यतीत्यन्तर्वासं वसीथा^५ इति होवाचानमो
 भवेति^६ तथा सहोवासान्तर्वासं वसानः^७ या ह स्र जाता-
 ५ ज्ञातानेव पुत्रानपविध्यति^८ ताऽ ह राजोवाच पुत्रकामा ह
 वै भगवति वयं मनुष्याः सो जाताञ्जातानु त्वमपविध्यसीति^९
 सा होवाच पर्यवेतराचयो भवन्ति लीलायुषो ऽन्वे^{१०} भूपः
 प्रियं करवावहा इति^{११} प्रायुं^{१२} चामावसुं च जनर्या चकार^{१३}
 सा होवाचेमौ विभृतेमौ^{१४} सर्वमायुरेयत इति^{१५} प्राडायुः
 १० प्रव्रज^{१६} तस्यैते क्षुद्रपञ्चाक्षाः^{१७} काशिविदेहा इत्येतदायवं
 प्रव्रजं^{१८} प्रत्यहमावसुस्तस्यैते गान्धारथ^{१९} सर्मवो ऽराहा
 इत्येतदामावसवन्^{२०} ॥ ४४ ॥

अथो हाम्ना एषा पूर्वचिन्तिरमरा खसा बभूव^१ सा
 हेवां चके ज्योग् वै मे खसा मनुष्येभवात्सीदुन्तैनामच्छाया-

१ त्वपि L, त्वपि the other MSS

२ वसीथा L Be (sec m.) वासीत्याद्य the other MSS

३ भवति MSS. exc. L, which has तेन ह नामो वषवीति ।

४ प्रायुं Be (sec. m.).

५ विभृते Be L, the other MSS om. these words

६ *पांचाक्षः L B.

७ The proper names given acc to Be (sec m.), the other MSS.

माधारा (or रौ) पयस्यर्धोदारा (or त्य) डा (or चा) ।

८ इत्येतन्मायसुम् or इत्येतन्मायसुम् or इत्येतन्मायसुम् MSS

नीति^१ तथा सहागत्यैव संगमं न लेभे^२ ऽपो हास्या
 अवियुयमुपस्थायदासै^३ वः^४ ह सा वै पूर्वासां महिषीणाः^५ रूपं^६
 भवति^७ तद्वक्त्ररूपं कृत्वा प्रमायं^८ चिकायापो^९ हास्या उरणः
 घोरप आसन्दोपादे बद्ध आस^{१०} तः^{११} सा प्रममाय^{१२} तन्निग्नि-
 यमाणे रुद्वे^{१३} ऽयमवीरज^{१४} इति^{१५} तच्छ्रुत्वा राजोत्पपात^{१६} ५
 तामभ्यानञ्च^{१७} तामभ्युपेयाय^{१८} तः^{१९} सा^{२०} नकुली^{२१} भूत्वा
 प्रत्युपेयाय^{२२} तस्य हान्तर्वासमवलुक्षोपाय^{२३} ह सा विद्युतं
 जमयां चकार^{२४} १० तः^{२५} सा विद्युति नम्रमनुचख्यावयो^{२६} ह
 राजाजगामास्त्राहं^{२७} वा अहमजीत उदयमत्यधाहहं हि
 नूममिति^{२८} प्रत्यहं प्रजहिष्यामीति^{२९} किं अभूदिति^{३०} नम्रं १०
 त्यादर्ममिति^{३१} होवाच^{३२} तस्यां प्रव्रजितायामप्रियविद्वः

१ Thus (only चपि० or चवा०) MSS.

२ Only in Be (sec. m.)

३ Thus Be L (sec. m.); इति the other MSS.

४ विष्ठापायो Be (sec. m.), विष्ठापायो or चित्रवासायो or विष्ठापायो the other MSS.

५ रुद्वे Be (sec. m.); रुद्वे L; रुद्वे the other MSS.

६ Corrupt, यमवीरजा Be (sec. m.) L; यमविराजा the other MSS.

७ अवातर MSS

८ Conj.; नकुली Be (sec. m.); नकुली the other MSS.

९ Thus L Be (sec. m.), जमयायाय the other MSS.

१० Be 7 ins चाहे चकार, B Be (orig) ins चहोचकार।

११ These corrupted words without any var. r. in all MSS.

१२ चादर्ममिति MSS.

- शोच॑श्चकार^१ तः होवाच दृहस्यतिराद्धिरसौ हन्त त्वा
 शदेन^२ चाजयिष्याम्यापयि त्वा पुनर्भिन्विष्यामीति^३ तः
 शदेन^४ दृहस्यतिराद्धिरसौ याजया चकार^५ ताः हावभया-
 देवोदेत्य प्रतिददर्श^६ ताः ह पुचौ प्रतीत्योचतुरिह नौ नय
 ५ यत् ते गतिर्भञ्जिनौ^७ वा^८ पितरमग्र्युच^९ इति^{१०} सा^{११} होवाच
 सं वा^{१२} पुत्रकौ जनेय साहमिह तिष्ठ एव राक्षीर्वत्स्यामि नो
 ब्राह्मणस्य वचो मोघमसदिति^{१३} तथा सह तिष्ठ^{१४} एव^{१५}
 राक्षीरुवासान्तर्वाचं वसानस्तथा^{१६} रेतः विविचे^{१७} सा होवाच^{१८}
 कथमिदं स्यादिति^{१९} कथं हि नूनाहमिति^{२०} राजा प्रत्युवाच^{२१}
 १० सा होवाच नवां क्षुभोमाहरेति^{२२} तस्यामेनक्षिःपियेचाय^{२३} ह
 क्षुद्रक्षेत्रे विषवत्यो^{२४} नाम पुष्करिण्योसासुत्तरायां सुवर्ण-

१ Conj.; शोचं चकार or चकार MSS.

२ हर्षेन MSS.

३ •जिह्विष्या• MSS

४ शदेन MSS.

५ Thus Be (sec m., only •ग्र्युच), •वक्षिचैवापितरं ग्र्युच or
 •वक्षिचैवापितरं• the other MSS

६ From सा unto होवाच (p 399 8) only in Be L.

७ वा Be.

८ om Be.

९ cp p. 392, n. 6.

१० नूनाहमिति L, नूनामिति the other MSS

११ Thus L, तस्यामेनक्षिः Be (sec m.), वक्ष्यामेनक्षिः the other MSS.

१२ विषवत्यो Be (sec m.), विषवत्येनाः the other MSS

सवमी^१ तन्मन्त्रेनक्षिप्तान्^२ तदयत्यो जज्ञे ग्रम्या परिहृतो
 रेतसो इत्यत्र आग्रयाध्वर्म्यैव ग्रमीनर्भस्य दृष्टिरेतद्विदान-
 मप^३ वै भवति सर्वेषां वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्ति^४
 न यत्र हैतद्यज्ञो देवेभ्यो अधि गनुय्याग्रव्यवहारोपायस्य^५
 हैव तन्मन्त्रवहारोऽ^६ तस्मारणी चक्रिरे^७ इयं वाय च यज्ञ
 दाय्यो लसु च एव कथास्त्यः^८ स ग्रमीनर्भः^९ स यदा-
 शोर्वमन्त्रापुरवि पुष्करता इत्येतेषामेवैतत्पितापुत्राणां नामाणि
 गृह्णात्यपो सामान्यमेवैतदूडेत्^{१०} तस्मां प्रमज्जितायां पुनरेवा-
 प्रिषविद्धः^{११} ओषष्ट्यचार^{१२} सष्ट होवाच दृहस्यतिराङ्गिरसो
 एता तौपमदेन^{१३} याजयिष्यामि वि वै ते इप्रियमेवैष्यतीति^{१४}
 तमौपमदेन दृहस्यतिराङ्गिरसो याजयां चकार^{१५} ततो वै
 तन्मन्त्रिणं^{१६} विनिनाय^{१७} तौ च वा एतौ पौरुवरसो नाम
 मदीपमदौ^{१८} स यो विज्ज्ञः सिषाधयिषेत्तः^{१९} मदेन याजयेत्तस्य

१ •निवापयत् MSS exc. L.

२ cp. TS, I. 7. 1 2.

३ •नरोवाचार्थ or •न MSS

४ चक्रिरे L Be (sec. m.); चक्रिरे the other MSS.

५ Thus L; लसु च दवाच्यः Be (sec. m.), लसेवस्य(द्य)ायः the other MSS

६ Thus L; यामान्यदेवैतदूडेने Be (sec. m.), •येवैष्य कइने the other MSS.

७-८ only in L Be (sec. m.)

९ ना om. MSS

दशसु बहिष्यवमान^१ एकैकोपग्रीयत^२ एकविंशत्यै^३ सुनोती-
 दैवाय^४ यो ऽग्रिथं विनिनीषेत्तमौपगदेन^५ याजयेत्तस्यैक-
 विंशत्यां बहिष्यवमान^१ एकैकावग्रीयत आ दशभ्यो^६ ऽथ
 प्राजापत्यौ माम गदौपगदौ^७ तस्य तिसृषु बहिष्यवमानस्तिष्ठ-
 ४ स्तिष्ठ उपग्रीयन्त आ षट्चिंशतः^८ षट्चिंशत्सु बहिष्यव-
 मानस्तिष्ठस्तिष्ठो ऽवग्रीयन्त आ तिसृभ्यो^९ ऽथ नैधुवस्य^{१०}
 कायपस्य गदौपगदौ^७ तस्य चतसृषु बहिष्यवमानस्यतस्य-
 स्यतस्य उपग्रीयन्त आष्टाचत्वारिंशतो^{११} ऽष्टाचत्वारिंशत्सु
 बहिष्यवमानस्यतस्यतस्यो ऽवग्रीयन्त आ चतसृभ्यः^{१२} ॥ ४५ ॥

१० द्वादशः ॥

देवासुरा इ यच महामंयाम^{१३} मयेतिरे^{१४} तद्धेमानि^{१५}
 भूतानि देधैव^{१६} यपचक्रमुर्देवानेवान्वन्यान्सुरानेवान्वन्यानि^{१७}

१ Thus L, एकैक उप० Be (sec m), एकेभ्यो० the other MSS

२ Corrected, एकविंशत्यौ L, एकविंशत्यै Be (sec m), एकविंशते (or
 नेत्य the other MSS

३ सुनोति दैवाय L, सुनोतीदैवाय Be (sec m), सुनोति दैवाय the
 other MSS

४ Thus L, विनीर्विने० Be (sec m); विनीर्विने० or वित्तिर्विने० the
 other MSS

५ नधुव L Be

६ मया० only in L and Be (sec m).

७ स only in Be (sec m), स० L

८ तथेमानि L and Be (sec m), त धुमानि the other MSS

९ Thus L, देधै Be, देदेधै the other MSS

१० यपच० L Be, यवच० the other MSS

दृष्टवन्तिर्देवानां पुरोहित आशीदुशना^१ काथो ऽसुराणां^२
 ब्रह्मखन्तो देवा आभन्मद्यखन्तो ऽसुरान्ने बह्व्यंशमान-
 विजयमाना आमां चक्रिरे^३ तेषां न कनरे च न भविष्यदा-
 जङ्गुगन्धर्वो^४ ऐव सूर्यवर्षा भविष्यदाजङ्गे^५ तस्यो हेन्द्रो
 जायायां उपहास्यो^६ आस^७ ताः होवाचामुदिताङ्ग^८ त्वमिदं^९
 गन्धर्वं पृच्छ किमर्थमिदं देवासुरा न विजयन्तीति^{१०} तं तथेति
 होवाच त्वमपि य आगच्छतादिति^{११} स हान्तः समुद्रे
 हिरण्मया^{१२} नावया सहजानि कुमारयो^{१३} चके^{१४} ऽयो हेन्द्र
 आजगाम^{१५} स ह शौवर्णः पटरो भूत्वा मौमण्ड^{१६} उपगम्येप^{१७}
 तः हागतमेव विदित्वा^{१८} पप्रच्छामुदिताङ्ग^{१९} त्वमिदं ब्रूहि^{२०}
 किमर्थमिदं देवासुरा न विजयन्तीति^{२१} भोचैरिति होवाच
 कर्जिणी वै भौराप^{२२} इति^{२३} ब्रह्मखन्तो देवा इति होवाच
 ब्रह्मखन्तो ऽसुरा इति^{२४} तच्छ्रुत्वेन्द्रो हरिशुकरूपं^{२५} कृत्योत्पपात^{२६}

१ Thus MSS.

२ Thus L and Be (sec. m.), which has, however, *वाद्यमास, वाजपहाप उपहास्य चास the other MSS

३ *चक्रिणमि or *तपि MSS

४ हिरण्मया MSS. exc. B

५ Uncertain, सहजानिकुमारयो L, r. सहजानि. ? cp. TS III. 2. 5. 5.

६ भोर्वच L, भोर्वच Be (sec. m.); वैर्वचे the other MSS.

७ *मिच्छेप MSS exc Be which has *मिच्छे।

८ त्विवा L

९ *अर्थाव L Be (rightly ?), *मुदितांदि the other MSS.

१० Thus L, भौराप Be (sec. m.), भौराप the other MSS

११ Emended, चकि चक्रोक्त L, चकि चक्रोक्त the other MSS

तः ह दृष्टेवाह^१ मपवन्तो^२ इति यतरेषां^३ हरिस्ते ज्ञेय-
न्तीति^४ ॥ ह गत्वोशनसो^५ काव्यमुपमन्त्रयां चक्रे जयन्त्याय^६
दुहिचा चतसृभिर्य कामदुघाभिः^७ स हाग्रभो ऽसुरेभ्यो
ऽधि देवानुपसमिधाय^८ ततो ह वा एतदेवा असुरान्महा-
१. सपामं जिग्युः^९ ॥ ४६ ॥

स ह गुरुरिव मेने गरमिव गौर्त्वा वज्र वित्तमसुराणां
प्रतिगृह्य^१ स होवाच गुरुरिवास्मि गरमिव गौर्त्वा वज्र
वित्तमसुराणां प्रतिगृह्य इन्न मा याजयेति^२ तं द्वादश-
स्तोमेनाग्निष्टोमेन दृष्टस्मतिराज्जिरसो याजयां चकार^३ तेन
१. हेदोर्ध्वं^४ हिरण्यमुष्णगार^५ तद्^६ दृष्टेचां^७ चक्रे इन्ताह-
मिदमसुरेभ्यो निर्हराणीति^८ तद्धेन्द्र^९ आश्नाथैव शिला^{१०}
चकार^{११} ते ह वा एत^{१२} औशनसा नाम कुहसे पर्वतगाः^{१३} ॥

१ Uncertain, दृष्टेवज्रो L, दृष्टेवाहो Be, दृष्टेववज्र the other MSS

२ Thus Be, मपवन्तोमपवन्ति L, मपवाप्सुमपवन्ता the other MSS.

३ Thus L, यतरेषां Be, यतरेषां the other MSS

४ Thus MSS exe Be which has स याज० and L स याजयोः ।

५ My conjecture, जयन्त्या Be, जयन्त्या L, जायन्त्या or यत्या the other MSS

६ Thus L, -समीयाथ Be, -समीपथ or -समीयाथ the other MSS

७ तद्वे० Be, तद्वेद्वे० L, तद्वेद्वे० the other MSS

८ Thus L, तथेद Be, तथेदे or तद्वेदे the other MSS.

९ त्रिष्टोम् L

१० Only in L and Be

११ पर्वतगाः L.

स ह लघुरिवाचरदप्रतिष्ठितः^१ स होवाच लघुरिव वा
 अक्षयप्रतिष्ठितो^२ हन्त मा याजयेति^३ तमेकविंशतिस्तोमे-
 नाग्निष्टोमेन दृहस्यतिराद्भिरसो याजयां चकार^४ ततो वै
 स प्रतितस्यावयो^५ हेन्द्रः^६ कामदुधा अवहरधे^७ तः^८ ह
 सायमेतमुवाच प्रातरेतादिति^९ प्रातरेतमुवाच सायमेता-
 दिति^{१०} स एवमेव संवत्सरं जेनोयामास^{११} स होवाच प्रात-
 रेतादिति^{१२} मा सायमात्य सायमेतादिति^{१३} मा प्रातरात्य
 को ऽयमेतः कतमो ऽयमेतो^{१४} यमेनमेतं^{१५} सघवम् ब्रवीषीति^{१६}
 शोक्ता प्रवप्राजोथो हेन्द्र उक्त्यानि कामदुघाचकार^{१७} तः^{१८} ह
 स वरुणाय प्रददाविदं तव^{१९} मम^{२०} चेदममुय^{२१} स नौ १०
 सहेति^{२२} दृहस्यतय आद्भिरसायेदं नावाख्यास्ता विधारया-
 नावहस्येदमज्यमौति^{२३} विष्णवे शिपिविष्टाय चेत्येयैब्रोक्ष्यानाः^{२४}

१ •।चरद• only in L and Be

२ •आक्षिप्तप्रति• Be, वा अक्षिप्तप्रति• L, •यनाप्रति• the other MSS.

३ Emended, प्रत्यतस्यावयो L, प्रत्यतस्यावयदसो the other MSS

४ हेन्द्र MSS.

५ अग्निहरधे L, अग्निहरधे Be, जानहरधे the other MSS

६ यमेनमेतं (or •तत्•) L Be, यमेनमेतरम् or यमेनमेतरम् the other MSS

७ Thus L, ब्रवीषि इति Be, ब्रवीषि the other MSS

८ नवघमस इदममुय Be, नवघमसेवेदममुय L, नौव (नवि) मम चेदमुय the other MSS

९ Thus (hopelessly corrupted as it seems) Be, नावाख्यास्तदि
 धारयाप्रावहस्येदमज्यमौति L, नावाप्रावा (or आ) विधारयावा (or आ)
 पदयेदमज्यमौति the other MSS

सृष्टिरेतन्निदानमथो हास्यैव मनुर्वैवस्वतः शून्यमानः मन्स-
खास^१ । तस्मै चतुर्थी^२ प्रददौ^३ । ताः सो ऽस्यां न्यदधात्स्येयं^४
सृष्टिरेवैष^५ सृष्टेः^६ सृष्टिरेतन्निदानं^७ । तौ ह वा एतावौशनमी
नाम पुनस्तोमौ भवतः^८ । स यो गुरुरिव मन्येत गरमिव
५ गौत्वांयाळं वा याजयित्वाप्रतिपाद्यस्य वा प्रतिगृह्य तं द्वादश-
स्तोमेनाग्निष्टोमेन याजयेदश्रुते हैव लघुतामथ यो लघुरिव
चरेदप्रतिष्ठितस्तमेकविंशतिसोमेनाग्निष्टोमेन याजयेत्प्रत्येव
तिष्ठति^९ ॥ ४७ ॥ चयोदशः ॥

अथ प्रणोदः^१ । समानमभिचरणीयः^२ श्रित्य^३ । प्रातःसव-
१० नौघायननुवर्तते ऽग्नये प्रवते पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रिहृदेय
भवत्यथ विवाधः^४ । समानमभिचरणीयः^५ श्रित्य^६ । माध्वादि-
नौघायननुवर्तते ऽग्नये विवाधवते पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रि-
हृदेवैष भवत्यथ प्रतिनोदः^७ । समानमभिचरणीयः^८ श्रित्य^९ ।
द्वतीयसवनौघायननुवर्तते ऽग्नये प्रतीकवते पुरोडाशो ऽष्टा-
१५ कपालस्त्रिहृदेवैष भवत्यथ अग्नेरतिवाधः^{१०} । समानमभिचर-
णीयः^{११} श्रित्यमनूबन्धस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तते ऽग्नये वसुमते
पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रिहृदेवैष भवत्यथेन्द्रवधः^{१२} । समान-
मभिचरणीयः^{१३} श्रित्य^{१४} । पञ्चदश एव भवति^{१५} । शुनस्कणो ह

१ Thus L Be, सव (or आ) सव the other MSS

२ वीथं सृष्टिरेवैषलये L, सोय सृष्टिरेवैष लये Be, सेवेसृष्टिरेवैषलये the other MSS

३ प्रतीनोद L

वै शैब्यो राजा पुण्यकृदङ्गयाव्याम^१ स ह पापीयाञ्जनतां^२
 प्रतिक्षितां^३ प्रतिष्यायत्विजः^४ पप्रच्छास्ति स्विस्व यज्ञकतुर्ये-
 नाहमिद्वैव प्रधायामित्यस्ति^५ हीति^६ हैनमृत्विजः प्रत्यूचुस्तस्मा
 अध्वर्युरयोनीनपुरोवृक्कान्^७ यद्याजयाह^८ स्वराणुद्गाता
 मामान्यमैकान्यनिधनानि^९ पराङ्गेवर्ग्यमिष^{१०} होतानूवाच^{११} *
 स हावभयादेवोदेत्य ममार^{१२} यं द्विष्यान्तस्मैवं यज्ञं^{१३} कुर्यादुप-
 सृतं^{१४} वा याजयेत्स्विप्रश्नं हैवाम्नालोकात्तैत्यथ राशिमराया-
 वित्याचक्षते^{१५} चतुष्टोमे राशिकृतं^{१६} धान्यं ददाति^{१७} स राशि-
 चतुष्टोम एव मरायकृतः^{१८} स मरायो^{१९} श्वाञ्जनाभ्यञ्जना-
 वित्याचक्षते^{२०} आकाचा^{२१} अमंजता^{२२} अत्विजः प्रचरन्ति^{२३} स १०

१ पापी (पापा) जनतां etc. as above Be L; पापीयाञ्जनता प्रतिक्षितां प्रतिषा (or पी) वर्जित. the other MSS

२ यद्यस्मि (मि)त्यस्ति वा३ (वा) इति Be L, प्रायश्चित्त्यास्ति ही३ इति the other MSS

३ Conjecture, *धोनीनपुरोवृक्कान् Be, अयेनापुरोवृक्कान् L; अधोनपुरो-
 वृक्कान् the other MSS

४ सामान्यमैकान्यनिध- Be, सामान्यमैकान्यनिध- L, सामान्यमैकान्य-
 (साक्ष्य-) the other MSS

५ पराङ्गेवर्ग्य Be, पराङ्गवर्ग्य L, परा (or परा) इति (or द्रव) दु (or उ)
 वम्य the other MSS

६ चक्षे MSS

७ *दुवाचनं L

८ रामो Be, राजि the other MSS

९ आकाचाक्षता Be, आकाचाक्षता L, आकाचाक्षता the other MSS

आश्विनो " अथकाः^१ ग्रामूलवामशः^२ ' भो अश्विनो " अथ
विषूचीनशालो भ्रातृव्यवतो यज्ञः^३ ' स तथा देवयजनं जोष-
यते यथा प्राचीनमाहवनीयात्प्रवणः स्यात्प्रतीचीनं गार्ह-
पत्यादिति^४ ' तदेते विषूचीनशाले मापयन्ति^५ ' प्रचरन्ति
प्राञ्चः प्रत्यञ्चः प्रचरन्ति^६ ' मध्ये गार्हपत्यो भवति^७ ' मध्यत
आसीनाय भक्षानाहरण्यनुदिशः स्रोमौ स्यातामित्येत-
देकमेकविंशौ^८ स्यातामित्येतदेकमेनादृत्य तच्चतुष्टोमावेव
कुर्वन्ति " ॥ ४८ ॥

१ देवासुरा इ यच्च महासंपामः^९ संयेतिरे तद्ध शिविरौ-
१० ग्रीनरो देवार्गा वर्गादसुरान्निगाय^{१०} ' तस्यो हेन्द्रो जितवरं
ददौ ' स होवाच शिविरैर्नैर्छ^{११} ' भयं न गच्छेदिति ' तं वर्षि-
ष्ठीयप्रश्ने^{१२} सर्वतोमुखेन याजया चकार ' ततो ह वा एत-
च्छिविं नैर्छ^{१३} ' भयं न गच्छति ' यं कामयेतानपजय्यं जये
दिति तं वर्षिष्ठीयप्रश्ने^{१४} सर्वतोमुखेन याजयेदनपजय्यमेव

१ अथकाग्रामूलवामशः L Be, अथका ग्रामूलवामशः the other MSS

२ 'यति Be, 'नति the other MSS

३ 'मेकविंशौ L Be, विंशौ the other MSS

४ For the following cp. also Eggeling, Catal of the MSS, of the India Office vol I, p 87 (designed by me as E).

५ 'मदा om all exc. E L

६ Thus ('सुरानि') Be L only, 'सुरावाजिनाय' or 'सुरावाजि' the other MSS

७ 'मैर्छ L Be, 'मैर्छ or 'मैर्छ' the other MSS

८ Thus L Be; 'प्रश्ने the other MSS

जयति ' तदेताश्चतस्रः शाला अनुदिशं मापयन्ति ' प्रचरन्ति
 प्राश्नः प्रचरन्ति दक्षिणा प्रचरन्ति प्रत्यञ्च उदञ्चः प्रचरन्ति '
 मध्ये गार्हपत्यो भवति ' मध्यत आसीनायाश्चतरीरयैर्भञ्जा-
 न्मवहन्त्यनुदिशः५ सोमाः क्षुरित्येतदेकमेकविंशः५ क्षुरि-
 त्येतदेकमेनादृत्य तच्चतुष्टोमानेव कुर्वन्ति " पार्थः ' पार्थे'६
 स्यपतिर्देवामैश्वर्ये'७ ह' सुतसोमान्मवहन्तदक्षिणाश्चदक्षमसुनोक्तं
 ह' देवाणाप'८ म' एताम्सोमानाहरित्युपकल्पयते'९ ग्रास्ताः५
 सप्तः५ सप्तसापि सप्तममधतरीरपाः५ तदेताः ग्रास्ता अनु-
 दिशं मापयन्ति द्वे च गते पञ्चाशतं च पुरस्तादेवं दक्षि-
 णत एवं पश्चादेवमुत्तरतः ' प्रचरन्ति प्राश्नः प्रचरन्ति दक्षिणा १०
 प्रचरन्ति प्रत्यञ्च उदञ्चः प्रचरन्ति ' मध्ये गार्हपत्यो भवति '
 मध्यत आसीनायाश्चतरीरयैर्भञ्जान्मवहन्त्यनुदिशः५ सोमाः
 क्षुरित्येतदेकमेकविंशः५ क्षुरित्येतदेकमेनादृत्य तच्चतुष्टोमा-
 नेव कुर्वन्ति " ॥ ४८ ॥ चतुर्दशः ॥

यमाभ्याः सोमाभ्यां यद्युमाणो भवति ' न तथा देवय- ११
 जं जोषयते यमानरेण शालासोत्करावुदक्संधारी स्यादिति '
 तदेते प्रसाञ्जक् शाले मापयन्ति ' न दक्षिणाभ्याः५ ग्रास्तामध्यव-

१ Thus Be, पार्थ and पार्थे the other MSS

२ Instead of सप्त Be सप्त, L सप्त; सप्तम the other MSS

३ Thus my conjecture, सद्यन्ति एताम्सोमानाहरि० MSS exc. Be which has only सद्योमानाहरि० and L, which has सद्येविसयान्मोमा० ।

४ ग्रास्ता Be. ग्रास्ता L, ग्रास्तापि the other MSS

५ Thus L Be, दक्षिणाभ्यां the other MSS

- साय मयित्वाग्नीन्विहृत्य दौचणीयामिष्टिं निर्वपत्यपोत्तराध्यांः
 शास्त्रामध्यवसाय मयित्वाग्नीन्विहृत्य^१ दौचणीयामिष्टिं^१ निर्व-
 पति^१ । तथेह प्रचर्यायामुच प्रचरती^१ह दौचाऊतीर्जुहोत्यथा-
 मुचेह प्राचणीयामिष्टिं निर्वपत्ययामुच^१ । तथेह प्रचर्यायामुच
 ५ प्रचरती^१ह पदेन चरित्वा राजानं क्रीत्वोद्धातिथ्यं निर्वपत्यथा-
 मुच^१ तेनेह प्रचर्यायामुच प्रचरती^१ह प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्योपसद्वां
 प्रचरत्ययामुचेह मध्यमाभ्यां प्रवर्ग्योपसद्वां प्रचरत्ययामुचेह
 महावेद्यै पूर्व परिपाहं यरिगृह्णात्ययामुचेहोत्तमाभ्यां प्रवर्ग्योप-
 सद्वां प्रचरत्ययामुचेहाहवनीयं प्रचरत्ययामुचेह सदोहविधानि
 १० संमिनोत्ययामुचेहाग्नीषोमी प्रचरत्ययामुचेह^१ धूपच्छावता धूप-
 दुच्छयति स्खन्नं धूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरोत्यथा-
 मुच^१ तथेह प्रसिद्धं वपया चरित्वा वसतीवरीर्गृह्णात्ययामुचेह
 पशुपुरोडाशं निर्वपत्ययामुच^१ तेनेह प्रचर्यायामुच प्रचरती^१हा-
 ग्नीषोमीयेण प्रचरत्ययामुचेह^१ वसतीवरीः परिहृत्य पयाऽसि
 १५ विप्रियोपमन्ययामुचेह मेव संविशन्ती^१ह राजानमुपावहृत्य
 प्रातरनुवाकमुपाकरोत्ययामुचेहानुपूर्वः सवमानि^१ संतिष्ठन्त
 आ समुदितादेवमेवोत्तरस्थाः शास्त्रायाः सवमानि^१ संतिष्ठन्त
 आ समुदितादिहावभृतेन प्रचरत्ययामुचेहोदघनीयामिष्टिं

१ These six words, indicated by * in Be, are given only by L.

१ प्रचरत्य* L Be. प्रचरत्य* the other MSS

१ चरत्य* MSS.

१ Thus L Be सवमोचानि the other MSS

निर्वपत्यधामुच^१ तथेह प्रचर्याधामुच प्रचरती^२ हैव सैवावरुणौ
 वशाधुपाकरोत्यधामुच^३ तथेह प्रचर्याधामुच प्रचरति^४ समा-
 न्दुदवसनीयेष्टिर^५ यथाक्^६ सवनेभ्यो^७ ऽधि व्यतिषक्तानि
 कर्माणि क्रियन्ते तस्माच्चमावन्तददरे व्यतिषक्तौ स^८ प्रयाते^९
 अथ यदनुपूर्वं^{१०} सवनानि संतिष्ठन्ते तस्मादनुपूर्वो जायेते^{११} ५
 अथ यदूर्ध्वं^{१२} सवनेभ्यो ऽधि व्यतिषक्तानि कर्माणि क्रियन्ते
 तस्मात्प्रशाशयन्ति स^{१३} पाययन्ति स^{१४} चरती^{१५} ऽथ यत्समा-
 व्यरणिष्ठस्मात्समानो^{१६} योनिरेग्रिय स वा आदित्यस्य
 समानलोको^{१७} जिगीयमाणावेतं यज्ञकतुमप्यस्तां तमाहरतां
 तेनायजेतां^{१८} ततो वै तौ समानलोकायभवताम् समानं^{१९}
 लोकसैतां^{२०} यः कामयेताग्नेयादित्यस्य च समानं लोक-
 निषामिति स एतेन यज्ञकतुना यजेताग्निसेवादित्यस्य च
 समानं लोकसैति^{२१} ॥ ५० ॥ पञ्चदशः ॥

वाजप्राजो स वा अन्यो भवत्यन्य स वाजपेययाम्येय स वै
 वाजप्राजो यः पेयैरनिष्टाय वाजेन यजत एव स वाजपेय- ५
 प्राजो यः पेयैरिष्टाय वाजेन यजते^१ तस्माद् पेयैरेवेष्टाय

१ Thus L Be; सामान्योदक the other MSS.

२ एव only in L; शतः instead of शक् L, सवनेभ्यो L Be.

३ Only in L and Be

४ यदनुपूर्वं MSS ext. and Be

५ एव om. L Be; सवनेभ्यो the other MSS.

६ समानं L Be, सामान्योदक the other MSS

७ After ऐतां L Be have सामान्योदकपयम्, the other MSS. read
 सामान्योदकपयम् or *साधकपयम् :

स्त्रिवृदेवाय अयस्त्रिंशो ऽथ चतुष्टोमस्त्रिवृदेवाय^१ चतुष-
 तारिंशो ऽथ चतुष्टोमो ऽथातिरात्रो^१ द्वादश^१ मासाः सप्त-
 दश क्रतवो^१ नवसु मासेषु नव क्रतुपैत्यं प्रातिप्रियन्ते अयस्य
 मासा अष्टौ च क्रतवः^१ स द्वौ विराजौ क्षुण्ण एकं च
 द्विरात्र^१ यद्यु वा एतदुपात्येति चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत^१ ५
 मासानामेव ह्यष्ट सप्तमस्याणि संवत्सरस्य रूपमग्निष्टोमो^१
 वाज^१ एवमन्येव^१ संवत्सरः परीष्ट एवमाप्तो भवत्यधातो
 ऽयुजयेव^१ धुम्रायैकस्याः स्रुवते ऽथ तिसृष्विति अयुजो^१
 ऽथ धुम्रायैतस्य स्रुवते ऽथाष्टास्र्विति धुम्रा^१ अयुजां चैव^१
 धुम्रानां चैव सायुज्यः सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन १०
 यन्ति य उ चैनदेवं विदुः ॥ ५१ ॥

अपातो दिग्नामेव^१ चिह्नयाचौ^१ यस्त्रिदशो दक्षिणाधै^१
 सप्तदशः प्रतीच्या^१ एकविंश चदौधौ^१ चिषव इत^१

१-१ Wholly uncertain; चतुष्टोमैर्त्रिंशो च चतुष्टोमस्त्रिवृदेवाय अय-
 स्त्रिवृदेवाय अयस्त्रिंशो चतुष्टोमो ऽथातिरात्रो द्वादश L Bo, चतुष्टोमस्त्रिवृदे-
 वाय चतुष्टोमस्त्रिंशो चतुष्टोमो ऽथातिरात्रो द्वादश the other MSS., partly
 incomplete.

१ Thus MSS. exc. Bo, which reads 'द्यौमन्येव' and L, which
 omits वाज ।

१-१ Thus, on the whole, L; धुम्रायैकस्यां स्रुवते य तिसृष्विति अयुजो
 य धुम्रायैतस्य स्रुवते चाष्टास्र्विति धुम्रा अयुजां चैव Bo; धुम्रयेव धुम्रा (or धा-)
 येतस्यां स्रुवते (नि) य तिसृष्विति अयुजो य धुम्रायैतस्य स्रुवते चाष्टास्र्वित्यस्य
 धुम्रा अयुज्येव the other MSS.

१ Only in Bo.

- ऊर्ध्वायै^१ चयस्त्रिंशोऽमुतोऽर्वायै^२ सर्वासमेव चतुष्टोमो^३
 दिशामेव सायुज्यः सलोकतामाप्नुवन्ति ॥ एतेनायनेन यन्ति
 य उ चैनदेवं विदुर^४घात अष्टनामेव^५ चिद्वदसन्तस्य^६ पञ्च-
 दशो षोडश^७ सप्तदशो वर्षाणामेकविंशः शरदस्त्रिंशवो
 ५ हेमन्तस्य^८ चयस्त्रिंशः शिशिरस्य^९ सर्वेषामेव चतुष्टोम^{१०}
 अष्टनामेव सायुज्यः सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन
 यन्ति य उ चैनदेवं विदुर^४घात अषोडशमेव^{११} चिद्वदसिष्ठस्य^{१२}
 पञ्चदशो भरद्वाजस्य^{१३} सप्तदशो विश्वामित्रैकविंशो जमदग्ने-
 स्त्रिंशवः कश्यपस्य^{१४} चयस्त्रिंशो गौतमस्यांगस्यस्य^{१५} चतुष्टोम^{१६}
 १० सर्वेषामेव चतुष्टोम^{१७} अषोडशमेव सायुज्यः सलोकतामाप्नुवन्ति
 य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुर^४घातो देवतामा-
 मेव^{१८} चिद्वदग्नेः^{१९} पञ्चदश इन्द्रस्य^{२०} सप्तदशः प्रजापतेरैकविंशो
 ऽमुज्य^{२१} तपस्त्रिंशवश्चन्द्रमसश्चयस्त्रिंशो विशेषां देवानां^{२२}
 सर्वासामेव चतुष्टोमो^{२३} देवतामामेव सायुज्यः सलोकतामाप्नु-
 १५ वन्ति य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुः^{२४} ॥ ५२ ॥
 अघातो दर्शपूर्णमासयोरयनमित्याचक्षते^{२५} सूर्याचन्द्रमसो-
 रयनमित्येक आहुः^{२६} पूर्णमासेन^{२७} शोमेन यध्यमाणो भवति^{२८}
 दौचते^{२९} तस्यापरिमिता दौचाः षडुपसदः^{३०} स तथा राजानं

१ कश्च० Be, पाण्य० the other MSS.

२ Thus L and Be; all the other MSS om. चय० ।

३ Instead of मुच्य Be चय, L मु ।

४ Thus L, Be, the other MSS. have एव after देवानां ।

५ पूर्ण० MSS exc. L

क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्ये मे यज्ञिये ऽहन्मुत्या संप-
 ख्यत इति ' तस्य तथा संपद्यते ' प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
 देख्ये वसतीवरीः परिच्यत यथाऽसि विप्रियोपवसन्त्यप
 प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति ' तस्माग्नीषोमीय उपासन्भ्यो
 भवति ' तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते पौर्णमासहवीऽपि ' १
 प्रैववन्तः सवनीया अनुग्रूहि यजेतीतरेषाऽ हविषाम्बुधा
 ज्योतिरुक्थः संतिष्ठते " आमावास्यां सोमेन यक्ष्यमाणी
 भवति ' दौघते ' तस्मापरिमिता दौघा दादग्नेयमहः ' स
 तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते ऽमावास्यायै मे यज्ञिये
 ऽहन्मुत्या संपख्यत इति ' तस्य तथा संपद्यते ' प्रसिद्धेन कर्म- १०
 णोपवसथादेत्येवास्तेतदहरिन्द्राय वस्त्रा अपासता भवन्तीर्ह
 यथो दोहयति सोमायस्य बाहता हृष्यो वयं वसतीवरीः
 परिच्यत यथाऽसि विप्रियोपवसन्त्यप प्रातराग्नेयं पशु-
 मुपाकरोति ' तस्मैह अयम उपासन्भ्यो भवति ' तस्य
 प्रातःसवनीयाननुवर्तन्त आमावास्यानि हवीऽपि ' प्रैववन्तः १५
 सवनीया अनुग्रूहि यजेतीतरेषाऽ हविषाम्बुधा ज्योति-
 रतिराजः संतिष्ठते ' सूर्याचन्द्रमसयोरेव तस्मापुञ्जऽ सलो-
 कतामाप्नुवन्ति य एतेनावनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुर्ध
 उ चैनदेवं विदुः " ॥ ५३ ॥ षोडशः ॥

॥ इत्यष्टादशः प्रश्नः ॥

- साविचः स्वर्गकामश्चिन्तित^१ पशुमन्धे चेत्तृतीयते पशुतारः
 ऊत्वा यूपान्तिः ऊत्वा यूपः सयजुषं कृत्वा वेदिं विमि-
 मीते^२ वेदिद्वितीये यजेतेति विज्ञायते^३ तस्याः सौमिकं
 मानमेतावदेव नागा^४ सौमिकात्प्रकमात्तृतीयो ऽश्वः प्रक्रमः
 ५ स्यात्तेन वेदिं विमिमीते^५ ऽपि वा पदाष्टण्या^६ पार्श्वमानी
 पदं तिरः पशुमानेन तयोर्धः कर्णसंमितः प्रक्रमः स इत्यते^७
 पदाद्वा नवमस्तदष्टण्या^८ तयोस्तु यः कर्णसंमितः स प्रक्रमार्थ-
 स्तेन^९ मेधा सौमिकी वेदिरग्नीमन्वादध्याहृतमुपेयादिभा-
 वर्हिः संनद्या^{१०} सप्तयजुर्हरतीदमेव प्रसिद्ध पौरोडाशिकं
 १० चिद्यंजुषा तृणौ चतुर्थं पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति करणं
 जपत्युद्धृत्युद्धृतादाग्नीप्रस्तिर्हरति^{११} यदाग्नीप्रस्तिर्हरत्यथैतमग्निं
 प्रत्यक्षं यूपान्तीयाच्छ्रद्धोर्विमिमीते^{१२} पक्षःसंमितयेतस्य इति
 रथचक्रमात्र एवैष उक्तो भवत्युपायुदाहरन्ति क्षुरन्निः^{१३} प्रथमं
 चक्रं द्वौ सार्धौ मध्यमं विभागोनास्त्रय उत्तममिति^{१४} तेषा-
 १५ मन्यतममाचीः रज्जुमुभयतःपात्रां कृत्वोत्तरवेदिदेशस्य मध्ये
 शङ्कुं निहत्य तस्मिन्पात्रौ प्रतिमुच्य तस्मिन्नन्ते ऽन्यः शङ्कुं

१ Thus MHBU, यद- Be Ben.

२ Thus M Ben., नवमानस्याष्टण्या U, नवमस्तदष्टण्या H, नवमस्तद-
 षण्या Be; H om. the whole phrase

३ Thus MHU, *सार्धस्तेन Be Ben.

४ Thus MHUB, सप्तय Be Ben.

५ *रस्ति M

प्राप्त्य तेनेनं प्रदक्षिणं परिमण्डलं^१ परिलिखत्युपोद्भृत्य खन्या
 कर्पूः खानयन्तुं चूयन्त्यपस्त्रा^२ । दक्षिणतश्च पश्चाच्च वर्षीयमौः
 कुर्वन्त्येव चाचव्याव्यध्याजोऽस्रुवाः^३ स्त्रां दर्भसाममुपधाच-
 मौत्तरवेदिकाः^४ संमरान्दधि मधुमित्रः^५ हिरण्यं च
 शर्कराः^६ धिकताश्च^७ दर्भानिषेतत्समादापोत्तरार्धं स्रष्टादय-
 न्येव दाम्भ्यामात्मन्यग्निं^८ गृह्णीते मयि गृह्णाम्ये चमिं यो
 नो अग्निरिति^९ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति^{१०} श्वेतमश्वमभिसृज्यान्तःशर्करमिमासुपदधाति प्रजा-
 पतिस्त्वा सादयतु तथा देवतयाङ्गिरस्त्रुवा वीदेत्यंशं शकु-
 मुहृक्षोदपाजमुपनिनीय दर्भसाममुपदधाति वाक्त्रा समुद्रं^{११}
 उपदधाति वा तूष्णीं वाचैगः^{१२} कृवाञ्जतिभिरभिजुहोति
 मजूरन्वो ऽद्यावभिरिति पञ्चभिस्तयादेवतं कृत्वा स्रददोहं
 करोति^{१३} ॥ १ ॥

अथ आनास्रष्टावृता आनास्रं परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतो-
 त्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिसृज्याद्य धूपावटं^{१४} खान्तां^{१५} मोक्षं^{१६}
 व्याघाद्यांशद्वृत्य धिकता निवपत्यग्ने तव अग्नो वय इति

१ परि० om. M. and some of the other MSS.

२ आनयत्य० M

३ च om. M

४ धिकता शर्कराश्च M

५ Thus MRUR, *अग्निं Be Ben

६ Om M Be Ben ; M om. also पौष्टः ।

पङ्क्तिरनुच्छन्दसमर्थोर्ध्वचित उपदधाति चित स परिचित
ऊर्ध्वचितः अथर्ध्वं तया देवतयाङ्गिरस्वहुवाः सीदतेत्यथानु-
यूहत्याप्यायस्वेति गायत्र्या ब्राह्मणस्य सं ते पद्याः शीति
विष्टुभा राजन्यस्य^१ यथासुष्टु यथाशर्करामनुयूहति^१ तस्यां^१

१ भव^१ परिमण्डला^१ लेखा लिखत्यथ^१ दध्ना मधुमित्रेण
शर्कराः समज्य सायमग्निहोत्रं ऊत्ताग्नीन्परिस्तीर्योपवसत्यथ
प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे यावत्युदपात्रं भस्म पुरीषमूषान्शिकता
यावदुत्तममकुक्षिकाण्डं यज्ञपदया संमितं तावन्माषीः^१ पश्चा-
शीतिशतं^१ हिरण्येष्टकाः शर्करा वा एताक्तास्तावत्यो^१ लोकं^१

१० पृष्ठा अपरिमिता वा चतस्रः सुयमादृशाः सहस्रं^१ हिरण्य-
शक्लानूर्ध्वं चिभ्यो^१ अपरिमितानित्येकं चाङ्गुलं यदि सहस्रं
भवन्ति द्वे शते पञ्चमाङ्गीव्योते^१ भवतो^१ ऽयोदश आदित्ये
द्वाभ्यामात्मन्यग्निं^१ गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो नो
अग्निरिति^१ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने यमिभ्यो यानि

११ धामेति^१ येतमश्चमभिमृश्याधिद्रवणं जपत्यपामिदं^१ न्ययनं
नमस्त इति द्वाभ्यामंघ्रापरार्धे उदयाचमुपदधाति वाक्ता

१ Thus Ben UH (the last तस्यां); तस्यां नच संख्या Be, तस्मिन्नेव
परिमं MB.

१ लिखितम् MB

१ माच M

१ एतान्वाक्ता M

१ Thus NHU, *माङ्गीव्ये B *माङ्गीव्ये Be Ben

१ Thus MBHU, *तस्मिन्नि Be Ben

समुद्र उपदधे सुप्रजावनिः रायस्योषवनिं मर्ह्यं यजमाना-
 येति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ संभारान्विव-
 त्यग्नेर्भस्त्रासीति भस्त्राग्नेः पुरीषमसीति पुरीषः संज्ञानमसि
 कामधरणमित्युषान्मयि ते कामधरणं भूयादिति मिकता ^१
 अथैनान्प्रमथौति सं या वः प्रियास्तुवः सं प्रिया इदधानि ५
 वः । आत्मा वो असु संप्रियः संप्रियास्तुवो अमेत्यैनाक्कप-
 यति कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः । कल्पन्ता-
 मग्रयः पृथग्राम ज्येष्ठाय सप्तता इति ^१ ताःस्तथा कल्प-
 यति यथा न लेखाः संलोपयन्ते ^१ मद्यो वा सर्वं क्रियते
 वद्यस्ताते ^१ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥ १०

अथान्तमायां लेखायां पूर्वपक्षस्य दिनेष्टका उपदधाति
 संज्ञानं तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा षौद विज्ञानं तथा देवत-
 याङ्गिरस्सहुवा षौदेति पक्षदश ^१ तासामन्तरालेष्वेतेषामेव
 दिनामां सुहर्तेष्टका उपदधाति चित्रस्तया देवतयाङ्गिरस्स-
 हुवा षौद चेतुस्तया देवतयाङ्गिरस्सहुवा षौदेति पक्षदश ^१ १५
 सर्वायां पादे सूददोहमः करोत्येषाभ्यन्तरायां लेखायां पूर्व-
 पक्षस्य उपेष्टका उपदधाति दशां तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा
 षौद दृष्टा तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा षौदेति पक्षदश ^१
 तासामन्तरालेष्वेतेषामेव ^१ अष्टायां सुहर्तेष्टका उपदधाति
 दाता तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा षौद मदाता तथा देवतयाङ्गि- २०

१ संलोपयन्ते Bo Ben.

१ Thus MU. सर्वेषामेव the other MSS.

- रस्त्रहुवा सीदेति पञ्चदश ' सर्वासां पारे सूददोहसः करो-
त्यथाभ्यन्तरायां लेखायामपरपक्षेष्टका उपदधाति
प्रस्तुतं तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा सीद विष्टुतं तथा देवतया-
ङ्गिरस्त्रहुवा सीदेति पञ्चदश ' तासामन्तरालेष्टेषामेव
- ५ दिमानां मुहूर्तेष्टका उपदधाति सविता तथा देवतयाङ्गिरस्त्र-
हुवा सीद प्रसविता तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा सीदेति पञ्च-
दश ' सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखाया-
मपरपक्षेष्टका उपदधाति घृता तथा देवतयाङ्गिरस्त्र-
हुवा सीद सुवती तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा सीदेति पञ्च-
- १० दश ' तासामन्तरालेष्टेषामेव अपाणां मुहूर्तेष्टका उप-
दधात्यभिशाखा तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा सीदानुमन्ता तथा
देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा सीदेति पञ्चदश ' सर्वासां पारे सूददो-
हसः करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायां पूर्वपक्षेष्टका उपदधाति
पवित्रं तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा सीद पवयिष्यःस्तथा देवत-
- १५ याङ्गिरस्त्रहुवा सीदेति द्वादश ' सर्वासां पारे सूददोहसः
करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायामपरपक्षेष्टका उपदधाति सङ्-
क्षाःस्तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा सीद वहीयाःस्तथा देवत-
याङ्गिरस्त्रहुवा सीदेति द्वादश ' सर्वासां पारे सूददोहसः
करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायां माषेष्टका उपदधात्यरणस्तथा
- १० देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा सीदारुणराजास्तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा
सीदेति त्रयोदश ' सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथापैके ।

लेखान्तरालेषु^१ शिकता निवपन्त्येजत्का जोवत्का इत्येवाभ्य-
न्तरायां लेखायां मुहूर्तानां मुहूर्तैष्टका उपदधातीदानीं तथा
देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा वीद तदानीं तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा
वीदेति पञ्चदश^१ सर्वाणां पारे सूददोहसः करोत्येवाभ्यन्त-
रायां लेखायां ऋन्निष्टकायन्निष्टकायोपदधात्यग्निष्टोमस्तथा ५
देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा वीदोक्थस्तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा
वीदेति षष्ठीश्चेत्तुस्तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा वीद सूर्यं चतु-
स्तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा वीदेति तिस्रः^१ सर्वाणां पारे
सूददोहसः करोत्येव मध्ये^१ नाभ्यां संवत्सरेष्टका उपदधाति
मजापतिस्तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा वीद संवत्सरस्तथा देव- १०
तयाङ्गिरस्त्रहुवा वीदेति चतस्रः^१ सर्वाणां पारे सूददोहसः
करोति^१ ॥ ३ ॥

तदेताश्चतस्रः स्वयमाहवा याचति^१ ता द्विरूपदधाति
भ्राष्टिं च हविर्वीं चेति पुरस्ताद्भुवो वायुं चान्तरिक्षं चेति
वक्षिणतः स्वरादित्यं च दिवं चेति पश्चाद्भुवः स्वस्त्रमर्षं च १५
दिग्द्येत्युत्तरतः^१ सर्वाणां पारे सूददोहसः करोत्येव लोकं-
पृष्ठा उपदधाति लोकं पृष्ठं द्विद्वं पृष्ठायां वीद शिवा तम् ।
इन्द्राग्नी त्वा इहस्ततिरक्षिन्योनावसोपदधति^१ तथादेवतं
करोति तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा वीदेत्येव सूददोहसं करोति

१ Thus Be Ben., लेखायनतेषु M, लेखान्तेषु BG; लेखायां B.

१ मध्ये M

- ता अस्य सूददोहसः सोमः श्रीणन्ति पृथग्यः । जन्मन्देवानां
 विश्वस्त्रिधा रोचने दिव इति ^१ प्राच्याच लोकं पृथया प्रसी-
 त्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छादयन्ति ^२ संप्रच्छन्नं पलाशप्राशया
 परिकर्षेति लोकं पृथ किं पृथेत्यंशानभिष्टुष्टं चितिकुप्या
 ५ भवत्यंशानभिष्टुष्टमिति ^३ यत्ते ऽचितं यदु चित्तं ते अग्न इति
 दाभ्यामच चितिकुप्याभिष्टुष्टमिति चित्तिमचित्तिं चिनवदि
 विद्वानित्यग्ने देवाः इहावहेत्याग्नेया गायथ्येतां चित्तिमभि-
 ष्टुय देः अवद्भवणेः अपतिः वाप आसग्रासदा इत्यंशः
 हृष्यामश्वमभिष्टुय तत्पुत्रीषसुपदधाति पृष्टो दिव्येति ^४
 १० तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यंशं याच्यामय आनीय
 हिरण्यगृह्णात्संप्रकीर्षं दाभ्यांदाभ्याः ^५ अताभ्यां प्रोचति सह-
 स्रस्र प्रमा असीति पुरस्तात्सहस्रस्र प्रतिमा असीति दक्षि-
 णतः सहस्रस्र विमा असीति पश्चात्सहस्रस्रस्योन्मा असीत्युत्त-
 रतो ^६ ऽय मथ्ये ^७ दाभ्याः अताभ्यां प्रोचति साहस्रो ऽधि
 १५ सहस्राय त्रित्यंशोत्तरार्धं तिष्ठचिष्टका धेनूः कुक्षत रमा ने
 अग्न इष्टका धेनवः सन्वित्यान्तादनुवाकस्याधिके ऽकंपर्णेना-
 जर्चीरेण ^८ सरमायामिष्टकायां जुहति ^९ यं यद्यहेनं ^{१०}

१ परि instead of चमि M.

२ Thus HUD; हे अविद्वदे अ- Be Ben, दाभ्यामभिष्टुष्टमिति M.

३ अच instead of अच M Ben. U.

४ दाभ्यां twice in BU only.

५ om. M.

६ के. om. B Be H.—नास्त्रापी. Be Ben.

७ Thus M, यद्यहेनं B, द्युहेनं Ben, यद्यहेन Be, यद्यहेन HU

करिष्यन्भवत्यथैतत्कार्षणं^१ पुष्टमन्तरवस्त्राविणं कृतोदङ्-
 तिष्ठन्मुखदक्षे धारयन्नावाहरानयेति^२ स च धारेष्टकां^३
 प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते त्वमग्रे रुद्र इत्यान्नादनुवाकस्यापैतदकं-
 पर्णं यं देष्टि तस्य संचरे यशूनां न्यस्यति^४ यद्युं नै न देव्या-
 खवटे न्यस्यत्यथैनमुपतिष्ठते त्वमेव ह्यं येत्य धी ऽसि सो^५
 ऽभीत्येतेनानुवाकेनाथ षड्वारविहाराभ्यामुपतिष्ठते इवत्सरो
 ऽसि परिवत्सरो ऽभीत्येतेनानुवाकेनाथा च शीतरग्रेहव्येनाग्नि-
 मनुश्रूचेति^६ यदि होता न कामयते यजमान एव यज-
 नेमाग्निं दृष्टानि षड्वर्णीयं तेषूपविश्याग्रेहव्येनाग्निमनुश्रूयति^७
 भूर्भुवः स्मरित्येताभ्यामृग्भ्यां^८ चित्तिरेकैकामथाह प्रणवे- १०
 नाभिसंधानमेवमन्यवाप्युपसंधाने प्रणवेनैवामिसंधानमव^९ ये
 ब्राह्मणा बद्धविदस्तेभ्यो यद्विषया न नयेदुरिष्टं आदग्निमग्नं
 वृक्षीरन्तेभ्यो यथायद्वं दद्यात्सिंहमेवैतन्वियते^{१०} नास्याग्निं
 वृक्षत इति ब्राह्मणम्^{११} ॥ ४ ॥ द्वितीयः ॥

अथाभ्याधानप्रश्नानि पाशुवन्निर्कं कर्म तथये^१ सिद्ध- १५
 नाग्निप्रययनात्तन्नाग्निं प्रणीयोपसमाधायाध्वराहुतिभिरभि-
 हृष^२ नामाचतुर्गुह्यैर्नैरेता^३ आहुतीर्जुहोति^४ त्वमग्रे रुद्र

१. त्वमेव रुद्र. Be Ben

२. रेष्टकाग्निं M.

३. Before यदि Be HU ins ५१

४. ह्यं instead of यशूनां M.

५. प्रचरेनैवैवयाभि. M.

६. Thus HU (only ऽभीत्येति.); अथराहुतीर्निरन्तरिध्वानां चतु. M;
 अथराहुतीरभिहृषयनाधानां चतु. Be Ben; अथराहुतिभिर्जुहोति नामाचतु. H.

- इति शतहृद्गीयस्य रूपमग्नाविष्णु इति वसोर्धाराया ^१ अन्नपत
 इत्यन्नहोमः ^२ यज्ञ ते अग्ने समिधः यज्ञ जिज्ञा इति विश्व-
 प्रीरित्यथ सुवेणोपघातमेकविंशतिमाहुतौर्जुहोत्यमवे स्वाहा
 धमवे स्वाहेति ^३ ऊत्वाऊत्वेव यज्ञस्वावान्यजमानस्याञ्जलावा-
 ५ वपति ^४ तैर्यजमानो मुखं विमृष्टे राज्ञी विराज्जीत्येतेनाहु-
 वाक्तेनोत्तरपरिवाहप्रसृति पाशुषन्धिकं कर्म तायते ^५ सिद्धमा
 मनोतायाः कृत्वा मनोतामनुद्रुत्य पशोरवदानानि मंह-
 ग्नादुत्तरे ^६ पाचे ^७ घृणो मृत्युपश्च गृह्णाति विपश्चिते पव-
 मामाय गाचतेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि मृत्यवे वा जुष्टं
 १० गृह्णामीति ^८ दग्धैः परिमृज्योत्तरवेद्याः यज्ञादयत्ये ^९ ते
 योमिर्मृत्यवे तैर्यथ पशुना चरत्यथ वनस्पतिना चरत्यथ
 पुरस्तात्स्त्रिष्टुक्तो ऽयैतं यज्ञ होयस्त्रय उपसृजति ^{१०} विद्यु-
 दसि विश्व मे पाभानमित्यथ जुहोत्यथ मृत्युमप सुधमपेतः
 ग्रपयं जहि । अधा गो अग्न आवह रावसोवः सहस्त्रियम् ॥
 ११ ये ते सहस्रमयुतं पाशा मृत्यो मर्त्याय हन्तवे । तान्यज्जग-
 मायया सर्वानवयजामहे स्वाहेत्यथ ऊतोपस्पृग्नेहृष्टिरमि वय
 मे पाभानमित्यथ स्त्रिष्टुक्ता चरत्युपह्वयमानायामिडायामुप-

१ Thus (आवपति) M Bo Ben BU (sec. m.), आनपति BU (pr m).

२ Thus all exc B, which has अवह पावेव ।

३ cf om. BU

४ Thus M Bo Ben. उपप्रेह BHC

गृह्णन्ति^१ यस्तुपहृतं^२ ग्रहं यजमानो भक्षयति भक्षोऽष्टमृत-
 भक्षस्तस्य ते मृत्युपीतधामृतवतः स्वगाहृतस्य मधुमत उप-
 हृतस्योपहृतो भक्षयामीति^३ भक्षयित्वात्मानं प्रत्यभिष्टुते
 मन्त्राभिष्टुतिः केतुर्धनानामित्यान्तादनुवाकस्त्रानुवाजप्रभृति
 पाशुषन्धिकं कर्म तायते^४ सिद्धमा दक्षिणार्णां काष्ठाहवि- १
 णाणां काष्ठे धेतुमृषमममहाहं दक्षैकविंशतिर्दक्षिणा^५
 ददाति^६ ग्रतं ददाति^७ सहस्रं ददात्यष्टिकं दक्षिणा
 ददाति^८ यदि न विन्देत मन्यानेतावतो दद्यादोदनाभ्या^९
 पष्ठौहौ^{१०} तन्मन्त्रं^{११} दद्याद्विरणं ददाति^{१२} वासो ददाति^{१३}
 तेनायुः प्रतिरत इति प्राच्याणं^{१४} तं चेत्तौमेऽध्वरे चिन्वीत १०
 प्रथमायास्तुपसदि चेचकरणं^{१५} मध्यमोत्तमे उपसदावन्तरेणोप-
 धातं^{१६} काष्ठेऽग्निमण्यनं^{१७} दक्षिणार्णां काष्ठे दक्षिणाः^{१८} सव-
 नीपस्त धूणो मृत्युपहृतं चेद्दहीने सप्ते वा चिन्वीत प्रथमे
 ऽहनि दक्षिणाः प्रथमे ऽहनि धूणो मृत्युपहो^{१९} न सप्ते
 दक्षिणा नीयन्ते^{२०} नाचिकेत एव मृत्युपहः स्नादित्येतदपर- १५
 मंदिं चित्वा शौचामण्या यजेत वैशाखदश्यामिचया वेति^{२१}
 तस्यै सायमग्निहोत्रे ऊते सायंदोहः प्रातरग्निहोत्रे ऊते
 प्रातर्दोहः^{२२} यस्तुपुरोडाशेन सह अणममममुदिते चर्या^{२३}
 संतिष्ठते माविचः^{२४} ॥ ५ ॥ तृतीयः ॥

१ उपपद्यन्ति M.

२ यदमिनीपहत M.

३ ददाति instead of दद्या M.

अथ नाचिकेतस्य^१ प्रसिद्धं चेषकरणं यथा साविषस्यैता-
 वदेव नाना^२ नात्र लेखा भवन्त्यथ याजुषीरुपदधाति लोको
 ऽमि स्वर्गो ऽसीत्यञ्जलिनैकविंशतिं यथा निपतन्ति^३ तास्तत्र-
 तथोपदधाति^४ तदेतदन्यथापि^५ प्रकीर्णानामुपधानस्य^६
 ५ निदानं^७ यदि^८ पाङ्क्तः पञ्च पुरस्तात्पञ्च दक्षिणतः पञ्च
 पश्चात्पञ्चोत्तरत एकां मध्ये^९ ऽथ यदि चिह्नस्य पुरस्ता-
 त्तिस्रो दक्षिणतः सप्त पश्चात्तिस्र उत्तरत एकां मध्ये^{१०} ऽथ
 यदूर्ध्वाः^{११} यथात्कोट्याः^{१२} प्रभृत्यूर्ध्वाः^{१३} स्वयमावृणावकाशादय
 यदि प्राचीः स्वयमावृणावकाशात्प्रभृति^{१४} प्राचीः^{१५} स्वयमावृ-
 १० णाभ्यः प्रभृति सिद्धमत ऊर्ध्वं^{१६} स यदीच्छेत्तेजस्वी यशस्वी
 ब्रह्मवर्चसो स्यामिति प्राढा होतुर्धिष्ण्यादुत्सर्पदित्याहवनीय-
 सकाशाद्येवं प्रागाद्यशस्तनी सा मा प्रोर्णातु तेजसा यशसा
 ब्रह्मवर्चसेनेति^{१७} तेजस्येव यशस्वी ब्रह्मवर्चसो भवतीत्यथ
 यदीच्छेद्भूयिष्ठ मे अद्धीरभूयिष्ठा दक्षिणा नयेयुरिति

१ नाचिकेतस्य Bo Ben

२ निपतन्ति HUB, निपतति Bo. निपति M, निपति Ben.

३ तैत्तिरीयः M

४ Thus H Bo, प्रकीर्णानामुपधाः U; प्रकीर्णानुपधाः Ben, प्रकीर्ण-
 उपधाः B, प्रकीर्णानामुपधाः M

५ अथदि M.

६ Thus MB, यदूर्ध्वं H, या ऊर्ध्वाः Bo Ben, यदूर्ध्वं U

७ Thus BH, कोट्या U, कोट्या H Ben, कोट्या Ben, कोट्य M.

८ ऊर्ध्वं वा।

९ ऊर्ध्वः M.

दक्षिणासु नीयमानासु प्राच्येहि प्राच्येहीति प्राची जुषाणा
 वेत्ताज्यस्य स्वाहेति सुवेणोपहृत्याहवनीये जुष्टयाङ्गुलिष्ठ-
 मेवास्मै श्रद्धते । भूयिष्ठा दक्षिणा मयनीति प्राङ्मण्ड-
 संतिष्ठते नाविधेतः । ॥ ६ ॥ चतुर्थः ॥

अथ ब्रह्मचितः^१ । प्रसिद्धं चैवकरणं यथा सावित्रस्यैताव-
 देव नाना । नात्र लेखा भवन्त्येव पुरस्तादुदौर्धीर्दक्षिणेष्टका
 उपदधाति चित्तिः । अत्रापि देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा मीद चित्त-
 माण्यं तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा मीदेति दक्षिणं चदयेष्टका-
 मुपदधाति सुवर्णं चर्म परिमेद वेनमित्यनुद्रुत्य देवैः स
 मानमीन आत्मा जनानामित्यातो । इयं यजुरिष्टके उपदधा-
 त्यग्निर्घञुभिर्नया देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा मीद मविता सोमै-
 नया देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा मीदेत्ययं पञ्चीष्टके उपदधाति
 सेनेन्द्रस्य तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा मीद घेना इष्टस्यतेस्तया
 देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा मीदेति । मर्माणां पारे स्रद्धदोऽसः करो-
 त्ययं दक्षिणतः प्राचीयस्तुर्दक्षिणेष्टका उपदधाति इष्टिर्वी होता १५
 तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा मीद यौरध्वं नया देवतयाङ्गिर-
 स्त्रहुवा मीदेति अतस्मै । इयं चदयेष्टकामुपदधाति ब्रह्मेन्द्र-
 मग्निमित्यनुद्रुत्य यज्ञमेतं चतुर्दक्षिणाभात्मानं कवयो निवि-
 ष्णुरित्यातो । इयं यजुरिष्टके उपदधातीन्द्र उवयामदैक्षया
 देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा मीद मिवावक्षणावाग्निषा तथा देवत- १०

- याङ्गिरस्वहुवा सौदेत्यथ पत्नीष्टके उपदधाति पथ्या पूर्णस्तया
 देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद वाग्वायोस्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 'सौदेति' सर्वासां पारे सुददोषमः करोत्यथ पश्चादुदीचीः
 पद्मोचेष्टका उपदधात्यग्निर्हता तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 सौदान्दिनाध्वर्यु तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेति एतन्मो ।
 ऽपि वाग्निनाध्वर्यु इत्येतेनैव मन्त्रेण द्वे दृष्टके समानतया देवते
 उपदधाति । तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवे सौदतमिति । मन्त्रः ।
 संनमयत्यथ । इदयेष्टकामुपदधाति अतं नियुतः परिवेदे-
 त्यनुद्गत्य प्राणमुषधं तेन कृत्वा ऽमृतेनाहमस्मीत्यातो । ऽथ
 यजुरिष्टके उपदधात्यङ्गिरसो धिष्णिथैरग्निभिस्तया देवतया-
 ङ्गिरस्वहुवा सौद मरुतः सदोहविधानाग्नां तथा देवतया-
 ङ्गिरस्वहुवा सौदेत्यथ पत्नीष्टके उपदधाति दीक्षा सोमस्य
 तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद प्रथिव्यग्नेस्तया देवतयाङ्गिर-
 स्वहुवा सौदेति । सर्वासां पारे सुददोषमः करोत्यथोत्तरतः
 प्राचीः षड्वोचेष्टका उपदधाति वाग्घोता तथा देवतयाङ्गिर-
 स्वहुवा सौद दीक्षा पत्नी तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेति
 षडथ इदयेष्टकामुपदधाति सुवर्णं कोशः रजसा परोदृत-
 मित्यनुद्गत्येन्द्रस्यात्मानः अतथा चरन्तमित्यातो । ऽथ यजु-
 रिष्टके उपदधात्यापः प्रोक्षणीभिस्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 सौदौषधयो मर्हिषा तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेत्यथ

पञ्चोष्टके उपदधाति वसूनां गायत्री तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा
 मीद इन्द्राणां विष्टुका^१ देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा मीदेति ।
 सर्वासां पारे सुददोहमः करोत्य^२योपरिष्ठात्माचीः मन्त्रोपे-
 एका उपदधाति महाहविर्होता तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा
 मीद मत्तहविरध्वर्युक्ताया देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा मीदेति पर्वणि
 वाभाष्ट्यथाप्रतिष्ट्यथ यज्ञस्याभिगरावित्येतेन मन्त्रेण दे इष्टके
 समानतयादेवते उपदधाति^३ तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवे मीद-
 तमिति मन्त्रः मन्त्रमयत्य^४यो इदमेष्टकामुपदधातीन्द्रो राजा
 जगतो य ईश इत्यान्तादनुवाकस्याथ यजुरिष्टका उपदधा-
 त्यदितिर्वेदा तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा मीद मोमो दौघया
 तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा मीदेति यथोदगाय पञ्चोष्टका
 उपदधात्यादित्यानां जगती तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा मीद
 विष्णोरनुष्टुका^५ देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा मीदेत्यष्टादश^६ सर्वासां
 पारे सुददोहमः करोत्य^७थ यथावकाशं पहेष्टका उपदधाति
 वाचस्यते विधे नामस्त्रिति दशहोतुर्वाचस्यते वाचो वीर्य-
 जेति चतुर्होतुः मोमः मोमस्य पुरोगा इति पञ्चहोतुर्भू-
 भुवः सुवदिति षड्होतुर्वाचस्यते इदिधे नामस्त्रिति सप्तहोतुः^८
 सर्वासां पारे सुददोहमः करोत्य^९थ यथावकाशमेव प्रतिपष्टे-
 एका उपदधाति^{१०} देवस्य सा भवितुः प्रभव इत्यनुष्टुप्पैषा ते

१ विष्टुका M

२ Thus MH, चन्वमन्त्र the other MSS

३ नष्टुका

कामं दक्षिणोत्तानस्त्वाङ्गिरसः प्रतिगृह्णान्नित्येकाग्रविश्रमं पि
 वा गन्धर्वापराभ्यः स्रगस्तद्वरणे इत्येतेन मन्त्रेण दे इष्टके
 'समानतयादेवते उपदधाति' तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवे मोद-
 तमिति मन्त्रश्च संममयति' 'स्त्रयमादृशाभ्यः प्रभृति सिद्ध-
 मत ऊर्ध्व' 'संतिष्ठते मद्वाचिन्' ॥ ७ ॥ पञ्चमः ॥

अथ समस्तस्य' प्रसिद्धं चेषकरणं यथा साविषमौतावदेव
 माना' साविषो ऽग्निः प्रथमा चित्तिर्लोकंश्रुणा' द्वितीया'
 नाचिकेतमृतीया' लोकंश्रुणा' चतुर्थी' मद्वाचित्यस्यमौ'
 सर्वांसु चित्तिषु स्त्रयमादृशा' 'पुरीषान्तादितयो' ऽग्ने देवाश्च
 १० इहावहेत्येताभिः पञ्च' चित्तीरभिष्टमति' 'तं चेतसौमे ऽध्वर
 उत्तम' एव चके चित्तीत माग्दीचणीपायै दिवः श्रेणीभि-
 र्यजेतोदवमानोपाया' अपायाभिः' 'महत्प्रयुष्य' समस्यति'
 संतिष्ठते समस्तः' ॥ ८ ॥ यष्टः ॥

१ Thus U (pr m), संममति the other MSS., M om. this passage

१ इहाभिर् (०भिर्) M Bo UH, lat ep Ap. xix 15, 11.

१ अपायाः M.

२ Thus H, संचभिः संच चित्तीरः U, संच चित्तीरौ मिष्टमति De Ben,
 संच चित्तीरौभिष्टमति M, संचभिचित्तीरौभिष्टमति B.

३ चक्रे U, instead of उत्तम एव चके M has उत्तरवेदाः ।

४ Thus HU (see ex.) 'चामोपायायाः' M Bo De U (pr m),
 'चामोपायायाः' B cp Śāyana on T Br. vol iii, p 615, अपायाभिः MU
 Bo, the other MSS indistinctly (अपायाः)

५ इष्टके UH, इष्टके व M

अथ वैद्यसृजः^१ प्रसिद्धं घेचकरणं यथा भाविचयैताव-
 देव नाना^२ तिष्ठो लेखा भवन्त्यापान्तमायां लेखायामुप-
 दधाति यच्चामृतं यच्च मर्त्यमित्यष्टादश^३ सर्वाणां पारे सूद-
 दोहमः करोत्येवाभ्यन्तरायां^४ लेखायामुपदधाति सर्वा दिग्गो
 दिष्टिति पञ्चदश^५ सर्वाणां पारे सूददोहमः करोत्येवाभ्य-
 न्तरायां लेखायामुपदधाति सर्वान्दिवः सर्वान्देवान्दिवीति
 नव^६ सर्वाणां पारे सूददोहमः करोति^७ स्वयमादृशाभ्यः
 प्रभृति विदुमत ऊर्ध्वं^८ तं वेद्यहीने^९ मत्ते^{१०} वा चिन्वीत
 प्रतराये^{११} विद्यजिति सर्वंष्टे दक्षिणातो काले मद्धा मद-
 द्यासीनो वैद्यसृजाम्बा^{१२} च्चत्वां प्राची मवती दिगुच्यत^{१३}
 इति^{१४} पञ्चो ऽर्धेषां माह्वणे^{१५} वाक्यप्रसङ्गा अर्धयुः
 प्रतिगृणात्यो एहदूतं^{१६} बहत्स्यं एहदरात्मा एहदिति^{१७}
 तस्योत्तमे पद्यां वि^{१८} ऽरात्मा^{१९} एहत्संपद्यते^{२०} संतिष्ठते
 वैद्यसृजः^{२१} ॥ ६ ॥ सप्तमः ॥

१ • धर्ममायां M.

२ वेद्यदोषोद्यविषे Bo Ben

३ सप्तदशान् 123 M

४ वैद्यसृजम् Bo Ben, विद्यसृजम् UHB; वैद्यसृजं M.

५ एहदूतं M.

६ मद्धाये H.

७ Thus BUH; Bo Ben have each time नदु after नृच and 31 reads everywhere मद्धा instead of एहदूतं.

८ पराजयसंप- M.

- एतेनारुणकेतुको व्याख्यातो^१ यावन्मन्त्रमवीष्टका^२ लोकं-
 , पृणाय स्वयमादृषाद्याप एव^३ पुष्करपर्णः^४ रुक्मः^५ हिरण्यः^६
 पुरुषं कूर्ममित्यातपति यथा इति यथासमाध्यातं^७ पत्न्या
 इत्यविगोष्या^८ इत्यर्थं^९ उत्तरवेद्यावपनकाले तां दूष्णौ जानु-
 १ दग्नीं^{१०} खात्वान्यत्र मृदं निवपति^{११} विदेरग्निरित्यादि क्षुण्यते^{१२}
 भुवासीति प्रतिपद्यते^{१३} हस्तयाहमवीष्टका उपदधाद्भद्रं^{१४} कर्णे-
 भिरिति दाभ्याः^{१५} शान्तिं कृत्वा ताभ्यामुपदधात्यापमापा-
 मिति पञ्चभिर्महानाघौभिरुष्णोदकः^{१६} शिवा न शान्तमेति
 शौषधो^{१७} ऽपो^{१८} ऽध्वर्यवे ददाति^{१९} च ताः प्रतिगृह्य शिवा न
 १० इत्युपदधाति^{२०} सुमृदोकेति भूमिवतीमुपदधादेताः पुरस्ता-
 र्शतिः प्रात्यक्षमित्यष्टौ मध्ये गृह्यं ते अन्यदिति च^{२१} माकं-
 जानामित्येकादश पुरस्ताद्दक्षिणतो ऽचिदुःखोत्थितस्यैवेति
 यजिहेह वः स्तपस इति चातितासाणीति चतस्रो मदन्ती-
 स्तप्ताः प्रवर्ग्यवदाद्यन्तयोः शान्तिं कृत्वात्यूर्ध्वां च इति चीकृतु-
 ११ मण्डलान्यत्र द्रष्टा इति चरोग इत्यष्टौ^{२२} सूर्यनामभिः^{२३} पदगो

१ यावन्मात्रम्. MU.

२ om. MB Be Ben.

३ व्याता M

४ इत्यगोष्या MU BH

५ दग्नीं MU (sec. m.)

६ शौषधो B, शौषधा चो UH, शौषध चापो M, शौषधा चापो Be,
 शौषधा चापो Ben

७ Thus B Ben; इति च न सूर्यं Be इत्यष्टौ च न सूर्यं HU, M om.

सूर्यनामभिः ।

यत्ते शिष्यमिति च^१ व्याहृतीर्जपित्वापो व इति यजमान
 वपतिष्ठत^२ एवमुत्तरैरुपस्थानं व्याहृतीर्जपित्वा^३ मग्न सूर्याः
 यत्र दिग्गो मानासूर्या यद् द्यावदधि देवानामिति यतस्त्रः
 धौरीः पुरस्तात्केदमभ्रमित्येकामर्धमात्रा इत्युपरिष्ठात्काला
 यस्तु निविशन्त इति^४ दक्षिणतः^५ किं स्विदयेति पञ्च
 वैष्णवीः^६ पृच्छामि वा परं मृत्युमिति यतस्त्रो मृत्युमतीः^७
 पृच्छामि वा पापहत इति यतस्त्रो निरयवतीराः^८ यस्मिन्मग्ने
 मयेति हे^९ अग्नियु जातवेदायेत्यष्टौ दिग्वा दिग्गो व इति
 यजमानः^{१०} प्रभ्राजमाना इत्येकादश रुद्राः^{११} प्रभ्राजमान्य
 इत्येकादश रुद्राण्यः पदगो मग्ने^{१२} रूपाणि व इति यज-
 मानः^{१३} स्नानभ्राडित्येकादश गन्धर्वगणाः पदगः पद्याङ्गौरी
 मिमायेत्येका^{१४} वराहवः स्नानमम इति मग्न वाताः पदगः^{१५}
 समानमेतदिति दृष्टिमती^{१६} यदपरमिति लोको^{१७} जम-
 दग्निरित्याप्याधितम्^{१८} योरिति ग्रन्थुः^{१९} यदसृदित्यष्टौ
 मंयामीः^{२०} य मंयाम इति हे च^{२१} पवित्रवन्तः पवित्रं ते
 ब्रह्मा देवानाममतः यद्यः इति यतस्त्रः पवित्रवत्य वत्तरतो^{२२}
 ऽमी य ख्वा इति मग्न मग्ने^{२३} ऽन्धो मणिमिति पञ्च

१ हे 108 M

२ Thus BEU, वैष्णवी M Be Ben.

३ निरयवती- D, यजमानोर- Ben, यजमानोर- Be.

४ एका H Be Ben U

५ मग्नी BU, दक्षिण M, Be Ben om. the word.

६ om D.

- वैश्वदेवीरुत्तरत^१ आ तमग्ने रयमिति तिस्र^१ आतनुष्वति^१
 चतस्र^१ आ मन्द्रैरित्येकां यजमान उपदध्यादणुभिद्येति दे^१
 सुमह्यशोमित्येकामरुणाया इति चतस्रो रेवतीर्भद्वण उद-
 रणममीति चतस्रो ब्रह्ममदना^१ अष्टयोनीमित्यष्टौ दिग्ना^१
 ५ मिषस्य वरुणस्येत्यष्टौ दिग्नाः^१ पुष्करपर्णः५ रुक्मः५ हिरण्यं
 पुरुषं कूर्ममिति महाग्निवदेव^१ तान्युपधाय ह५सः गृध्रिष-
 दिति दे दूरोहणे पुरुषमभितस्तदित्यदमिति दे मध्ये^१
 वसुनाः५ रुद्राणामित्यष्टावुत्तरतो^१ रश्मयो व इति यजमान^१
 आरोगस्येत्यष्टावुपरिष्टादापो व इति यजमानः^१ प्रभाज-
 १० मामानामित्येकादश प्रभाजमानोनामिति चैकादश मध्ये^१
 रूपाणि व इति यजमानो^१ ज्येः पूर्वदिग्मस्येत्यष्टौ दिग्ना^१
 दिग्ना व इति यजमानो^१ दक्षिणपूर्वस्यामिति चतस्रो
 नरकपतीर्ध्यालिङ्गमा पश्चिच्चिन्द्रियाणि शतशतविति दे
 दक्षिणत^१ इन्द्रघोषा वः संज्ञानमिति षड् दिग्ना^१ आदित्य
 १५ सव^१ इति षड् दिग्ना^१ एवा ह्येवेति षड् दिग्ना^१ आप-
 मापामिति नवोपरिष्टादपाः५ रममित्येकां^१ कामस्तदप इति
 संकल्पवतीमापो हि यदित्योघवती^१ विधाथ जोकामिति
 मग्नानवती^१ केतव इत्येकामिमा नु कमिति तिस्र^१ आग्रव-
 स्वेति सप्तदश उपष्टो^१ विशीर्णीमिति दे^१ पञ्चम्यायेति

१ Thus H De *वदेव B M Ben l cm. एव, but M has इतानि instead of the following तानि ।

तिमः^१ पुनर्मायैति च तिस्रः^२ । स्वयमावृणादि ममान-
 मुत्तरः^३ यावित्रेण^४ स्वयमावृणा लोकं^५ शृणयैता आपः पञ्च
 पितयो भवन्ति^६ प्रतिदिशं चित्तीः^७ पुष्करपर्णादिभिः
 प्रच्छादनं^८ लोकं शृणयैव द्वितीयामन्त्राः प्रथमचित्तिवत्
 पुष्करपर्णादय^९ उत्तरतो^{१०} लोकं शृणयापवर्गो^{११} टीर्घदासभि-
 र्मैत्रं^{१२} क्त्वा षष्ठो दिव्येति पुरीषयूहनमन्त्रेण^{१३} अतश्च द्वीय-
 होमो^{१४} ऽनुग्रहसमानो ऽग्निप्रणयनः^{१५} इयमानायां^{१६} वैश्वण-
 यशो ब्राह्मणेन^{१७} याज्यातो ऽचकामस्य सर्वकामस्य^{१८} वा
 पर्वणिपर्वणि वैश्वणयशः^{१९} योक्तरवेदिषु कृत्यु चिच्येतेति
 यथामाह्वरं^{२०} तस्यैतद्भूतमिति यथामाह्वरं संमिताय^{२१} अत-
 ममुद्यया^{२२} आपो न बीभक्ष्या यथामाह्वरमेककामः^{२३}

१ चतस्र M; चतिस the other MSS.

२ चित्तिं H चित्तिः U.

३ उत्तर Be Ben

४ •मैत्रं M.

५ •मैत्रेहवीर्धं MUH.

६ Uncertain reading: अयमायायां U Be BU; अयमायायां M;
 अयमायायां Ben.

७ Thus Sāyana (comm. on Taitt. Ār.): ब्राह्मण MUH; ब्राह्मणे
 Be Ben; B om. the word

८ सर्वं M.

९ चित्तिवत् MS. M

१० Uncertain reading, HU read as given in the text; चित्तिं वत्.
 चतुष्टय B, चतुष्टय चतुष्टय Be Ben; चित्तिवत्चतुष्टय M.

११ यथामाह्वरमेककाम Be Ben; यथामाह्वरमेककामः HRUM.

सर्वकामो वा^१ आपो^२ वा इदं सर्वमिति ब्राह्मणं^३ विज्ञा-
यते ब्रह्म वा आपो यदाप^४ उपधीयन्ते ब्रह्म^५ वै^६ तदात्म-
न्वत्ते ब्रह्मणः सायुज्यं सलोकतामाप्नोति य एतमग्निं^७
चितुन इति^८ संतिष्ठत आरुणकेतुकः संतिष्ठत आरुण-
५ केतुकः^९ ॥ १० ॥ अष्टमः ॥^{१०}

॥ इत्यत्येकोनविंशः प्रश्नः ॥

१ आपो UBH वा आपो Be.

२ om. M

३ Thus MU (pr m.), वद्वं all the other MSS.

४ ब्रह्म M

५ Be Ben ms. चित्वा :

६ Adhyāya numbers for this prāna are found only in M., the MSS agree all in designating this prāna as आरुणकेतुकः or आरुणः ।

CORRIGENDA.

Page	20, 1 6,	read नञ्	instead of नञ्	
"	70, 1 12	"	•धारयत्य•	" •धारयत्य•
"	96, 1 10	"	बीकृतमय्य	" •नयं
"	187, 1. 4	"	अवी•	" अवी•
"	200, 1 1	"	अवेदेव'	" अ'वेदेव'
"	226, 1 1	"	सुबलनये•	
"	336, note 4	"	•धारि•	

BIBLIOTHECA INDICA:-

COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.
NEW SERIES, No. 1379.

बौधायन श्रौतसूत्रम् ।

BAUDHĀYANA ŚRAUTA SŪTRAM
A SANSKRIT WORK ON THE VEDIC LITERATURE,

EDITED BY
DR W CALAND OF UTRECHT
VOL III FASCICULUS I

CALCUTTA
PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 1, PARK STREET
1914

INDEX.

Preface

Draidhasūtra	..	Prasnas XX-XXIII.		
darśapūrnāmāsau	..	Prasna XX,	1-15	(Adhy 1-5)
agnyādheyam	..	" "	16-18	(" 6)
punarādheyam	..	" "	19	) (" 7)
agnihotram	..	" "	20	
pindapitryajñah	..	" "	21	
āgrayanam	..	" "	22	
agnyupasthānam, etc	..	" "	23, 24	(" 8).
paśubandhah	..	" "	25-31	(" 9, 10)
cāturmāsyañi	..	XXI,	1-6	(" 1, 2)
agnistomah	..	" "	7-26	(" 3-10).
agnicayanam	..	XXII,	1-12	(" 1-6).
vājapeyah	..	" "	13-15	(" 7).
rājasūyah	..	" "	16-21	(" 8-10)
kāmyestayah	..	XXIII,	1-4	(" 1, 2).
aupānuvākyam	..	" "	5-8	(" 3, 4).
dṛvāśāhah	..	" "	9-11	(" 5, 6).
ahināh	..	" "	12, 13	) (" 7)
atirātrah	..	" "	13	
ekādśāni	..	) (" 8).	14, 15	(" 8).
punaścītiḥ	..			
kundapāyinām utiḥ	..			
kāmyās citayah	..			
sautrāmanī	..	" "	16	) (" 9).
ayanāni	..	" "	17	
ekāhāh	..	" "	18, 19	(" 10).

Karmāntasūtra	..	Prasnas XXIV-XXVI.		
paribhāṣāh	..	Prasna XXIV,	1-11	(" 1-6)
agnyādheyam	..	" "	12-17	(" 7-9).
punarādheyam	..	" "	18, 19	(" 10)
darśapūrnāmāsau	..	" "	20-29	(" 11-15).
agnihotram	..	" "	30, 31	(" 16).
pindapitryajñah	..	" "	32	) (" 17)
āgrayanam	..	" "	33	
agnyupasthānam, etc.	..	" "	33	
paśubandhah	..	" "	34-37	(" 18, 19).
kāmyāh paśavah	..	" "	38, 39	(" 20)
cāturmāsyañi	..	XXV,	1-3	(" 1, 2).
agnistomah	..	" "	4-26	(" 3-16)
agnicayanam	..	" "	27-32	(" 17-19)
vājapeyah	..	" "	33-34	(" 20).

THE
BAUDHĀYANA ŚRAUTA SŪTRA

BELONGING TO THE
TAITTIRĪYA SAMHITĀ

EDITED BY
DR W. CALAND,
Professor of Sanskrit at the University of Utrecht.

VOLUME III.

~~~~~

CALCUTTA:
PRINTED AT THE HARTING MISSION PRESS,
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY 1 PARK STREET.
1913.

rājasūyah	..	Praśna XXVI,	1-3	(Adhy. 1, 2).
istikalpalā	..	" "	4-6	(" 3, 4).
aupānuvākyam	..	" "	7-9	(" 5, 6).
aśvamedhah	..	" "	10-11	(" 7).
dvādaśāhah	..	" "	12-17	(" 8-11).
ahināh	" "	18-21	(" 12, 13).
atirātrah	..	" "	22	(" 14).
sautrāmanī	..	" "	23, 24	(" 15).
ekadaśinī	..	" "		
ayanāni	" "		
kupḍapāyinanī ayanam,	..	" "		
etc	..	" "		
kāmyāś citayah	..	" "	25-27	(" 16, 17).
ekāhāh	" "	28, 29	(" 18).
	..	" "	30-33	(" 19, 20).
Prāyaścittasūtra	..	Praśnas XXVII-XXIX		
īstiprāyaścittām	..	Praśna XXVII,	1-13	(" 1-10).
hutanumantranām	..	" "	14	(" 11).
mrgīreṣṭih	..	XXVIII,	1	(" 1).
pavitrestih	..	" "	2	(" 2).
nakṣatreṣṭayah	..	" "	3, 4	(" 3).
āgrayanaprāyaḥ	..	" "	5	(" 4).
paśuprāya°	..	" "	6, 7	(" 5).
cāturmāsya-prāya°	..	" "	8	(" 6).
adhiṣṭhānāṁ prāya°	..	" "	9	(" 7).
sarvayajñānām prāya°	..	" "	10, 11	(" 8, 9).
anugrahāh	..	" "	12, 13	(" 10).
somaprāya°	..	XXIX,	1, 2	(" 1, 2).
yajñakarmāṇi prāya°	..	" "	3-6	(" 3-5).
agnihotrasya lauḥika- vidhih	..	" "	7	(" 6).
agnihotrasamāsah, etc	..	" "	8-11	(" 7-10).
prāyaścittasamuccayah	..	" "	12, 13	(" 11).
Sulbasūtra	..	XXX.		
Pravarasūtra	..			
paribhāṣāh	..	k	1, 2	(" 1).
angirasaḥ	..	k	3-9	(" 2).
gotamīh	..	k	10-16	(" 3, 4).
bharadvājaḥ	..	k	17-26	(" 5).
atrayaḥ	..	k	27-30	(" 6).
vātvāmītrāḥ	..	k	31-40	(" 7).
kaśyapāḥ	..	k	41-44	(" 8).
vaśiṣṭhāḥ	..	k	45-48	(" 9).
agastayaḥ	..	k	49-51	(" 10).
kaśatriyavaśiṣṭyānām pravaraḥ, etc.	..	k	52, 53	(" 10).

INDEX.

Indexes.

I. Index of proper names.

- a. Names of sāmāns.
- b. Names of peoples and localities.
- c. Ritualistic authorities.
- d. Proper names of mythical, legendary and historical persons outside the pravara-praśna.
- e. Proper names in the pravara-praśna.

II Index of words.

Additions and corrections

PREFACE.

The MSS which have been consulted for this third volume of the Baudhāyana Śrauta sūtra are the following.

a Dvaiddhasūtra

1. H, from the Haug collection at Munich, containing only the first two praśnas and the first kandikā of praśna 3.

2. Bu, a MS. from the collection Burnell belonging to the India Office, containing the complete text, without the sarvatomukhadvaiddhas.

3. Be (see Preface to vol. i, p. viii).

4. B, the Bombay MS. (see Preface to vol. i, p. viii), giving only the last two praśnas.

5. Ben, copy from a Benares MS, containing the first praśna only.

6. D, a MS from Dhar, containing on 37 foll. the first two praśnas and the first kandikā of praśna 3. Nearly related with H.

7. U, from Ujjain, in Nāgarī, on 59 foll., complete; the sarvatomukhadvaiddhas on a separate leaf. This MS belongs to the same collection and is written by the same hand, and on the same kind of paper, as all the other Baudhāyana MSS from Ujjain (see Preface to vol. ii, p. v).

8. C, a MS from Calcutta, nearly related to U, but containing only the first praśna and the first kandikā of praśna 3.

These three

MSs are

faultless

after a brief

9. (

Society of

and the

10

the text

sarvatomukha, nearly related to Be.

11. W, the MS of the collection Whish, ex Winternitz, in Catalogue of South Indian MSS. No. 94. Only partly collated.

The vivaraṇa of the Dvaiddha is extant and known to me from several MSS, which, however, are far from exact. Of use were also the Prayogasāra by Keśavaśvāmīn, the bhāṣya composed by Sāyana, who in his treatment of the darśapūrṇa

māsa mentions and comments upon all the Dvaidha and Karmānta passages, which bear upon the text proper of Baudhāyana. By Ms. I indicate in the critical notes the Mahāgnisarvasva (see Preface to vol. ii, p. v), which treats equally of those Dvaidha and Karmānta sūtras that concern the agnicayana of the text proper.

b. Karmāntasūtra.

1. H, the Haug MS., complete.
2. Be, see Preface to vol. i, p. viii.
3. D, the Dbar MS., containing on 35 foll. the first two prāśnas.
4. U, the Ujjain MS., 56 foll., śaka 1761.
5. G, the Gwalior MS., on 46 foll.; corrected. The last three MSS. belong to the same collections as those of the Dvaidha text.
6. M, the Mackenzie MS.; cp. Preface to vol. ii, p. iv.
7. Ben, a copy of the Gov. Skt. Coll. at Benares; rather good and independent MS.
8. C, No 2188 of the Gov. Skt. MSS. Collection at the Asiatic Society of Bengal, Nāgarī, on paper, well written, 133 foll., containing on foll 71-133 the first two Karmānta prāśnas

Besides the vivarana of Bhavaśvāmin and the remarks of Śāyana and Keśavaśvāmin, we possess a valuable bhāṣya on Karmānta I. 1-21 (No 776a of the collection in the India Office; see Eggeling, Catalogue of the Sanskrit MSS. in the Library of the I. O., vol. i, p. 57) by Veṅkateśvara; the var. lect. of the text according to this work is indicated by me in the critical notes as Vt, that of the commentary given by Veṅkateśvara as Vc.

c. Prāyascittasūtra.

1. H, the MS. Haug.
- U, from Ujjain, on 25 foll., part of the same collection as mentioned above
- B, the Bombay MS, see Preface to vol. i, p. vii, copy from an original, dated śaka 1743.
- 4 Tr, the MS. from Trichinopoly, mentioned in the Preface to vol. ii, p. v.
- 5 C', a part of the text is found in the MS., mentioned under the MSS. for the Dvaidhasūtra (No 10).

More or less help was got from Gopāla's Vivarana (Viv.) known to me from the MS. belonging to the India Office (No. 2596; see Eggeling, Catalogue, vol. i, p. 81) The text proper is here indicated only by the beginning words of each

sentence I consulted also, without however, getting much help from them, the *Prāyaścitta-pradīpa* (I O. 1467A) and the *Prāyaścitta-candrikā* (I O. 1572)

d *Sulbasūtra.*

1. H, the MS Haug

2. U, from Ujjain, on 12 foll., part of the same collection as mentioned above

3. B, the Benares MS, see Preface to vol. i, p. viii

4. M, the Mackenzie MS; see Preface to vol. ii, p. v
I need not say, that the excellent edition with Skt commentary and English translation by Thibaut (in the *Journal "Pandit"* (vols ix, x and vol i of the new series) has been consulted with good results. The readings accepted by Thibaut are indicated by me by T

e *Prataraśūtra*

1. T, a copy from the Tanjore MS. No. 259, see Preface to vol. i, p. x.

2. M, being a complete copy of the *Smārtasūtra* in *Grantha*, copied for me somewhere in Madras through the kind mediation of Prof Hultsch. It is, on the whole, a good MS.; at the end of it the *pravara* is found

3. G, the *Grantha* edition of the *Baudhayana smārta-sūtra*, Madras, 1905, by Muddudikata. This edition narrowly agrees with the MS. M

4. Bu, the Burnell MS xcm (No cxviii of the Catalogue of a collection of Sanskrit MSS., p. 35) in *Grantha*. It contains also the *pravarakhanda* of the *Vaikhānasa* school. Independent, although rather bad MS

■ Be, copied by me from the Benares MS. 115, see Preface to vol. i, p. vii

6. U, from Ujjain (see above), very narrowly related to the last-mentioned MS from Benares on 10 foll

Other texts which have been used in constituting the *pravaraśāstra* are

The *Gotrapravaramaṇjarī* by Puruṣottama, = Colebrooke MS. belonging to the India Office (No. 2316A, Egg No. 1777). In the critical notes indicated by me as Pm. It contains what

It is curious to perceive, that although according to Puruṣottama the *pravarakhandas* of *Kātyāyana* and *Laugākṣi* are the

same, the Kātyāyana text known to us from the *Parīkṣitas* of the White Yajurveda (see Weber in the 'Verzeichniss der Skt. HSS der Kgl. Bibl. zu Berlin,' vol. i, p. 54-60) is different from that given by Paruṣottama. The one contributed to Laṅkāśi is, probably the pravarādhyāya of the Kathas; the text attributed by tradition to Kātyāyana (as given by Weber) agrees, with many various readings, however, on the whole with the pravarādhyāya of the Mānavas. I was kindly allowed by Prof. Knauer to use this text, which also is handed down to us in a very corrupted state.

A lengthy treatment of the pravara is given also by Āśmārtasamāyāśāstra (180) on pp. 170-106 of the lithographic edition, and by Raghunātha in his Gotrapravarānirṇaya (MS. I O. No 1781). These three texts are indicated by me in the critical notes successively as Rm., Sk., Pa. The three texts give a great many more names than are contained in the pravaraśāstra of Baudhāyana, as they join, without any discrimination, to the names of the Baudhāyana text also those of other pravaraśāstras. Moreover, they constantly put in the plural all the names found in the singular in our text.

Of some importance is a certain gotra list as handed down among the Deśasth brāhmaṇas in Census of India, 1901, vol I, India, Ethnographic Appendices, by H. H. Risley, Calcutta, 1903, on pp 120-122

The text of this prāṇa is one of the most difficult to reconstruct. Rarely we find the proper names without variants. The MSS. can be divided into two groups: M (with G) T and Bu on one side, Be (with U) and Pm on the other. The other nibandhas seem to draw on Pm.

The *pravastaprasāsa* in the *Kalpāsūtra* of the *Bauddhāyana* was probably placed originally immediately behind the *pitrmedhasūtra* and before the *dharmaśāstra*. It is inserted there in M and in the *Grantha* edition, cp. the words of *Puru-*

of prāṇa number is found. Even the number xxx of the Śalva-sūtra is conjectural, on the cover of the MS Ben 116 is written दासिषो अष्टयः. Although, then, the number of the prāṇas cannot be given with certainty, their sequence, in the main, is firmly established.

It was originally my intention to include in this edition of

the Baudhāyana texts also the whole smārtasūtra. But I now prefer to give only the śrautasūtra; perhaps I may undertake later on a critical edition of this text, which indeed is now accessible, be it not in critical editions. One is the Grantha edition mentioned under the MSS used for the pravara-praśna, the other has appeared at Mysore (1904) under the title, *बौधायनश्रौतसूत्रम्*. The Baudhāyana gṛhya-sūtra edited by L. Śrīnivāsāchārya. On the other hand, I thought fit to edit the *Sulbasūtra* *anew*, even after the excellent work of Prof. Thibaut, because it had to be given to make the śrautasūtra complete, and also because my MSS enabled me to give in some places a better reading than Thibaut's text presents. I have taken much pains to obtain a copy of a part of the Baudhāyana kalpasūtra, which must have existed, but seems to be lost now, viz. the *hautrasūtra*. Bhavaśvāmin and Sāyana quote often from this text, as also does the commentary on the third book of the Taittirīya brāhminam.

My design of publishing the *vivarana* of Bhavaśvāmin

volume an index of words, giving, wherever it is possible, the explication of the commentators.

At the end of my task I have to express my sincerest thanks to all who kindly helped to procure me the material for my work especially to Dr Thomas, Chief Librarian to the India Office, and to Prof Bhandarkar. If this volume can now appear, it is chiefly due to their kind assistance.

W. CALAND.

UTRECHT, *January*, 1912.

दधस्तुचम् ॥

उपवसथ इति ॥ कथमु खलूपवसथं जानीथासंध्यः

स्त्रिदेवोपपाद्यो ऽथ ऽपुरि^१ नादर्शोति^१ साधु खलु संध्यः^२

साधु^३ संघेरुपपादनं^३ ननु^४ खलु संध्यः सूपपादय^५ इव^५

मर्वेषां त्वे^६ संध्य इवेति^६ स^७ ह^७ साह बौधायन

१ The constitution of the text of this first dvaidha being very difficult, I am not sure to have given everywhere the right reading and interpunction.

१ Thus corrected according to the Vivarana, पुरिषादर्शोति U Bu G D O, पुरिषादर्शोति Ben, कुरिषादर्शोति H, पुरिषादर्शोति Be

२ Thus (संध्यः) C U Bu G D, संध्य Be W, संध्य H Ben

३ खलु ins G (sec m) and C.

४ After *पादय U Bu D G (pr m) CH Ben ins खलोपेमासी यजवे मध्य चेदुपवसथो (द्यो) समित आदित्ये, this passage is not found in W and has been effaced in G. The vivarana has nothing corresponding to it

५ ननु W C; ननु Bu G D, न Be, missing in Ben H U, नच the vivarana (one copy), न (another copy).

६ सूपपादय इव W, सूपपादय इव. Bu, सूपपादय इव Be, सूपपादय (omitting इव) H U Ben D C G (pr m), सूपपादयः G (sec. m). The vivarana runs न च (sar s) खलु संध्यः सूपपादयः सूपपादयः खलु मर्वेषां संघेरुपपादनं (another copy) अदित्य समित्यित्य खलुभावे सम्यगुपपादनं सूपपादः सूपपाद आतोति सूखविभुजादिनात् (cp the Vartt. on Pāṇ III 2 5 २)

७ त्वे HU Be Ben W G (pt m.) D C, त्वे Bu, त्वे G (sec m.), त्वे the vivarana (one copy), त्वे (another copy)

८ Thus (इवेति सच) U and C only, इवेति सच D, स is not found in H Ben G (pr. m), इवेति is not found in Bu G (sec. m); इव Be, सन्धासु च W The vivarana runs एवं सिते ज्यो ऽप्यसि पच इति । स च साह बौधायनः ।

एवैतदुपवमतो स्तमित आदित्ये पुरस्ताच्चन्द्रमा लोहितो-
भवन्निबोदिधात्तमण्युपवस्यं जानीयादित्ये^१वो ह साह
ग्रासीकिरतिपक्षः^२ खल्लेप भवति^३ स^४ मंध्यं^५ वैवोप-
पादयिषेत्यूर्ण^६ वाभियजेत^७ तस्य चेदुपवमतो स्तमित
आदित्ये पुरस्ताच्चन्द्रमा लोहितोभवन्निबोदिधादारमताग्नि-
होषेणेत्युक्ता पार्वणेन प्रक्रमेत्येष्टस्थिते पार्वणे अग्निहोत्रं
जुहुयादिति^८ नु^९ खलु पौर्णमास्यामं^{१०}यामावास्यायामिति^{११}
स ह साह बौधायनो दृग्ग्रमान एवोपवसेच्च दृग्ग्रमान
इत्येवं चैव खलु कुर्यादिति ग्रासीकिरस्ति^{१२} तस्यि^{१३} दृग्ग्र-

१ Thus (अतिपक्षः) D C G (sec. m.) and the vivarana; ग्रासीकि-
रतिपक्षः or अतिपक्षः the other MSS.

२ संध्यं Be, संध्यं D (pr. m.); संध्यं G; संध्यं Bu U; संध्यं H
(reading संध्योवोप-), संध्यं Ben (reading संध्योवोप-) Are we to read
संध्यं? The vivarana has संध्यं.

३ Thus G and U (the last MS. reading अति instead of अति);
वैवोपपादयिषेत D C, वैवोपपादयिष्यन्तु Be; वैवोपपादयिष्यन्तु U, पाद-
यिष्यन्तु H Ben

४ पूर्णं Be Ben D C, पूर्णं Bu U G, पूर्णं H, पूर्णं the viv (one
copy), पूर्णं (another)

५ Thus Bu G (sec. m.) D C U, पार्वण्यस्य H Be G (pr. m.)
पार्वणी Ben

६ Thus Ben G, योवाया D C, H U Be om अयः ।

७ Thus G U Be, अतिपक्षि G D; अतिपक्षि H अतिपक्षि Ben, ग्रासी-
किरतिपक्षि Bu

माग उपवसथो^१ यच्चैतद्राक्षीभिरुपपन्नो^१ ऽणुचन्द्रमाः^१
परिचक्षुषमुपकुप भवति न म शो भूते दृश्यते तमणुपवसथं
जानीयादिति^१ ॥

5. 'अग्नीनामन्वाधान' इति । सूत्रमौपमन्यवीपुषस्तोत्रो

१ साह बौधावनो विहयाभिरग्रीनवादधात्तिष्ठभिन्निष्ठभिरे-
कैकं ये नव समामनेयुर'य ये ऽष्टौ प्रथमां वोत्तमां वा द्विर-
भ्यवर्तयेयुर'य ये उग्र तिष्ठभिन्निष्ठभिरेकैकमन्वाधायोत्तरे-
णाहवनीयं तिष्ठन्दशमौ निगदेदित्य'को ह साह शास्त्रीकियौ
तु त्वत्तु गार्हपत्यः सकृदन्वाहित एव भवति' यामधोनिर-

१०. आचार्यपत्रम् 'आहवनीयमेवैकं विहव्यान्वाद्ध्यद्वातिश्रिष्टा
उत्तरेणाहवनीयं तिष्ठन्निगदेदित्य'त्रो ह आचार्यपत्रमन्यत्रो
विहव्यान्निरेवाग्नीमन्वाद्ध्यदेकैकमेकैकयायातिश्रिष्टा उत्त-
रेणाहवनीयं तिष्ठन्निगदेदित्य'त्रो ह आह मौद्गल्य आहव-
नीयमेवैकमन्वाद्ध्यदग्निं गृह्णामि सुरव यो मय्यभूर्य

१५ वयन्तमारोहति सूर्यमङ्गे । आदित्यं ज्योतिषां ज्योतिरत्नमः
यो वञ्चाय रमतां देवताभ्यः ॥ वसुचुद्रनादित्यानित्रेण सह
देवताः । ताः पूर्वः परिगृह्णामि स्त्र आद्यतने मनोपथा ॥
इमामूर्जं पञ्चदशौ ये श्रविष्ठास्तान्देवान्यपरिगृह्णामि पूर्वः ।

१. *द्राचोभिष* C U Ben Bu G, *द्राविभिष* H D, *द्रावाभिष* Be

१ Thus G D C and the vivarans नर्यद्रसा U, नर्यद्रसा. H Ben

Be, चंद्रमा: Bu

१. चयनस्थान C H

अग्निर्हव्यवाडिह तानावहतु^१ पौर्णमासः हविरिदमेपां
मयीति पौर्णमासामामावाख्यः हविरिदमेपां मयीत्यमा-
वास्यायामित्य^२चो ह स्माह मैत्रेय आहवनीयमेवैकं विहथ-
यान्वादध्यात्तूष्णीमितरावधातिश्रिया^३ उत्तरेणाहवनीयं तिष्ठ-
च्चिगदेदिति^४ व्याहृतीभिरेवाग्नीनन्वादध्यादिति राशीतरः^५ ॥

1.3 आतश्चनेत्विति ॥ स ह स्माह बौधायनो हविरातश्चनान्ये-
तानि भवन्तीत्य^६चो ह स्माह गालीकिर्दधि खत्वातश्चनार्थे^७
दृष्टं भवति^८ तन्निश्चयविद्यमान एतेषामेकेनातश्चादिति^९ ॥

1.7 व्रतोपायन इति ॥ स ह स्माह बौधायनः संवत्काले वा
व्रतमुपेयाद्वेदेषु वा दोक्षमानासु प्रणीतासु वा प्रणेयासु^{१०}
हविःषु वासवेभ्यस्त्य^{११}चो ह स्माह गालीकिः पूर्वेषुःकालं ससु
व्रतोपायनं भवतीति माह्व्यं बर्हिषा पूर्णमासे व्रतमुपेति
वत्सेरमावास्यायामिति स^{१२} संवत्काल एव व्रतमुपेयादित्य^{१३}-
न्वाधानप्रभृतीत्यौपमन्यवः^{१४} ॥

१ After ०नवतु Bu G ins आवतु देवा दुग्धनक्षमाभाः (TS. I 5. 10. 3).

२ After वनते U B D C Be Ben and G (p^१ m) ins आदधाति, — Be om च, Bu has आदधाति मिहा, in his citation of this passage Sāyana has, rightly, no आदधाति ।

३ Thus U G Be Bu, ०च Ben, ०च C. H om ०च ।

४ प्रवीयमानावित्यर्थः । आन्वयो यत्परः Sāyana.

५ Om Bu D C and Sāyana

अभ्युदितेष्ट्यामिति ॥ स ह स्माह बौधायनः सिद्धैरेवा-
 मावाच्यैर्हविर्भिरिद्धा^१ पुनरुपोय्य श्रो भूते कान्यामनभ्युदिता-
 मव्यापन्नां यजेतेत्य^२त्रो ह स्माह शास्त्रीकिर्येषा ब्राह्मणेजेष्टि-
 स्तया यज्ञयेद्वा पुनरुपोय्य श्रो भूते कान्यामनभ्युदितामव्यापन्नां
 ५ यजेतेति नु खलु संनयतो^३ ऽप्यासंनयतः^४ समानः कल्पो
 'बौधायनस्या'त्रो ह स्माह शास्त्रीकिरक्षेवैतानि^५ हवींषि
 अपयित्वा पुनरुपोय्य श्रो भूते कान्यामनभ्युदितामव्यापन्नां
 यजेतापि वीपवसथ एवातिप्रवर्धतेति^६ ॥

आच्छादन इति ॥ स ह स्माह बौधायनो वाचंयम एव
 १० शाखामाच्छेद्यादाचंयम एवाहरेदेवं एवाहरित्येवं चैव खलु
 कुर्यादिति शास्त्रीकिर्ब्राह्मणेन च यथार्थमन्तर्हमस्येव संभाषेत
 नाब्राह्मणेनेति^१ ॥

शाखाया आच्छेदन इति ॥ स ह स्माह बौधायन इषे
 वेति शाखामाच्छेद्यादूर्जं स्वेत्यनुमृज्यादाग्नीचेत वेत्य^२ग्नीचेत-
 ५ वेति शास्त्रीकिः^३ ॥

१ ख is found only in Bu G (sec m) and U (sec m); cp. Rudradatta on Ap ix 4 3.

२ Thus G (sec m), अप्युतानि Ben, अप्युवैतानि Bu अयेतानि H G (pr. m), अप्तेतानि C D, इष्टैवावैतानि Be, but cp the vivaraṇa अप्तेवेत्यादि ।

३ Thus corrected according to Rudradatta on Ap 1 c, 'तिप्रवर्ध-
 वेति B U G (pr. m), 'तिप्रवर्धत इति G (sec m.), 'भिप्रवर्धवेति H Ben, तिबर्धवेति Be, 'भिप्रवर्धवे C

10

वत्सापाकरण इति ॥ स ह स्नाह बौधायनो वायव्येति
पु२म एवापाकुर्यादुपायव स्वेति स्त्रियो^१ ऽथ यद्यन्यतरे
स्यनैव मन्त्रं परिब्रज्यात्स^२ ऽसृष्टेनैवेति शास्त्रीकिः^३ ॥ १ ॥

2. 1

शास्त्राद्यै संचर इति । ऋषेणाहवनीयः संचारयेदिति
बौधायनो^४ जघनेन गार्हपत्यमिति शास्त्रीकिरेष सर्वकल्पे^५
शास्त्राद्यै संचरः पथमां चाम्यत्र प्रावर्गिकादित्यु^६ गयोरेवापरेण
प्रावर्गिकं संचारयेदित्यौपमन्यवः^७ ॥

प्रवमतो याजमान इति ॥ स ह स्नाह बौधायनः
महयाजमानः खल्वयं यजमानः प्रवसति^१ स यत्र स्नात्तदेनं^२
मनसा^३ ध्यायेत् यदि विषः^४ स्थित चागच्छेत्कृतमनुमन्य^५
कमान्तेन प्रकामेदित्यौ^६ च स्नाह शास्त्रीकिर्यद्यप्य पुत्रो
वान्तेवान्ते वासंकर्मिणः^७ स्नात्तं तत्र प्रेक्षेत्^८ यदि विषः^९ स्थित
चागच्छेत्कृतान्तादा प्रकामेत्वा^{१०} वा^{११} द्वियेताभौ^{१२} त्वेव
यजमानभाग प्राप्नोषतामिति^{१३} ॥

१ Thus B^u B^e G (see m.); तदेनं Ben U U G (pr. m.); तदेनं
Sāyana

२ Om B^e G (see m.), Sāyana

३ *कर्मिण U B^u G (pr. m.), *कर्मिण Ben C D, *कर्मिणो H;
*कर्मिणो Be., *कर्मिणः G (see m.); *कर्मिण Sāyana, (cp. *infra* २१ 20
and *Primedhasutra* I 1 (where the text is to be restored accord-
ingly), II 5 (ed. Raabe, Leiden 1911, pag 9 1)

४ Thus U only (see m.), प्रचयेत् all the other MSS., cp. the
vivaraṇa नञानुशापयैद्यजमानं कुर्वति ।

५ Thus hesitatingly emended (Ames), नवादि^६ B^e C G (pr. m.);
नवादि^७ M^u Tib (MS A 1 317) and D., नवादि^८ Ben, नादि^९
B^u H, Vivaraṇa न चादिवेत् ।

- ० ६ इध्मावर्हिषोरुपकल्पन इति ॥ सूत्रमाचार्ययोः^१पराहे
पितृभ्यो दत्तेभ्मावर्हिः संनद्योदित्याज्जीगविः^१ श्वो भूते
हविष्कृदन्त इत्यौपमन्यवः^१ ॥
- ० ७ अग्निदक्ष प्रतितपन इति ॥ स ह स्माह बौधायनः
१ प्रतितपेदेवाग्निदमेवमश्वपर्शः रक्षोऽपहननायेत्य^१श्वो ह स्माह
शास्त्रीकिर्म तेजमि तेजः प्रतितपेदश्वपर्शं खल्वेते मन्त्रा दृष्टा
भवन्ति^१ सो ऽश्वपर्शमेव प्रतितपेत्ताग्निदं कुरापहननायेति^१ ॥
- ११ प्रक्रमेष्ट्विति ॥ स ह स्माह बौधायन आहवनीयादेवापे
चीन्वा चतुरो वा प्राचः प्रक्रमान्प्रक्रम्याथ तां दिग्मभिप्रमजेष्ट्व
१० वर्हिर्वैत्यन्मन्येतेत्य^१हवनीयादेव यथार्थं गच्छेत्तु दक्षिणधा
दारेति शास्त्रीकिः^१ ॥
- १३ परियवण इति ॥ स ह स्माह बौधायनस्त्रिरेव मन्त्रं
ब्रूयात्तिः कर्मावर्तयेदेवं यूपावटस्य परिलेखन एव^१ सोम-
कथयै पद एवमौदुम्बरां अवट एवमुपरवेष्ट्विति^१ सप्तदेव
१५ मन्त्रं ब्रूयात्तिः कर्मावर्तयेदिति^१ शास्त्रीकिः^१ ॥
- १५ आच्छेदनेष्ट्विति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ प्रत्यगाग्नौः खल्वेष
मन्त्रो दृष्टो भवति^१ मन्त्रप्रत्यभिमर्शनमेवेतत्स्यादिति
शास्त्रीकिः^१ ॥
- १८ प्रस्तरस्य संनहन इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ऽभ्यर्धा-
१० चैनं संनद्योदन्त्य चै^१तस्मादयुग्मायुग्मं निधनानि कुर्यादित्य^१श्वो

६ आह शालीकिः प्रभुरस्य धनु मन्त्रप्रतिष्ठाभासवै
वर्धिमन्त्रं लभते न चैनमभ्यर्थात्संक्षेदेनैवायुग्रतमः
स्यादिति ।

३. २. ग्रधवस्य करण इति ॥ अधिकरणं चतुर्थः स्यादिति
बौधायनो " अधिकरणमेव तृतीयमिति शालीकिः ।

३. ४. वर्धियः संभरण इति ॥ न च आह बौधायनो यान्यन्यानि
याजुषाधिधानानि तानि पूर्वाणि मन्त्रेण संभृत्याधोपरिष्टाद्या-
जुषं मन्त्रेणैव संभरेदित्येवो ६ आह शालीकिर्यान्यन्यानि
याजुषाधिधानानि तानि पूर्वाणि तृष्णीः संभृत्याधोपरिष्टाद्या-
जुषं मन्त्रेणैव संभरेदित्येवो ६ आहोपमन्त्रो य एवा-
दिश्वने संभरणे भयाजुषमेवापि मन्त्रेण संभृत्य तृष्णी-
मितराणि संभृत्य विपरिस्त्य यन्विं कुर्यादिति । ॥ २ ॥

३. ५. एन्यिकरण इति ॥ सुखं बौधायनस्य " ममायच्छेधैतं
मन्त्रं जपेदिति शालीकिः ।

३. ६. पद्यात्माक्षमुपगूहतीति ॥ सुखं बौधायनस्य " पुरस्तात्-
प्रत्यक्षमिति शालीकिः ।

३. ७. वर्धियं निधान इति ॥ न च आह बौधायनः रूपं वा
शकलं पान्तर्वदि निधाय तन्निष्पन्नेन प्रतिष्ठाय ततो यथा-

१ भवेदेव Be Du G (acc. m.) U (acc. m.), संभव the other MSS.

२ Thus Be G (acc. m.) Sāyana, संभरणे H Be, संभरणेन
Ha G (acc. m.) After this word U Du ms. संभृत्य ।

३ Thus Be, संभरेव H D G Be G (pr. m.) U (pr. m.), संभरे
Du G (acc. m.) U (acc. m.) Sāyana

सुष्टु निदध्यादिति " यत्रैव निधास्यन्त्यान्तन्मन्त्रैव^१ निदध्या-
दिति शालीकिः^१ ॥

12 परिधीनां करण इति ॥ स ह आह बौधायन उरः-
संमितो मध्यमः स्यादयेतरौ बाहुमाचौ स्यातामिति " सर्वं
५ एव बाहुमाचाः स्युरिति शालीकिः^१ ॥

12 इधमस्य करण इति ॥ अनुसामिधेनीधं क्षुर्यादिति
बौधायनो " उपरिमितमिति शालीकिः^१ ॥

14 वेदस्य करण इति ॥ वत्सञ्चु क्षुर्यादिति बौधायनो "
मृतकार्यमिति शालीकिः^१ इति मित्यौपमन्यव^२ " जार्ध्व-
१० मित्यौपमन्यवीपुषः^१ ॥

10 पितृयज्ञबर्हिषीति ॥ समूक्तमेतद्वर्हिर्भवतीति बौधायनः
पितृयज्ञसामान्यादिति " महापितृयज्ञ एवैतद्वर्हिं भवत्यमूच-
मेवैतद्वर्हिः स्यादिति शालीकिः^१ ॥

इष्टिसंनिपात इति ॥ स ह आह बौधायनो याः^१

१५ काद्येष्टयः^१ समाने ऽहनि संनिपतेयुस्तन्नाथ तन्नाथ^१ यासां^१
वर्हिर्लावो गच्छेधूमं वासादयेत्तन्ने^२ यासां^३ प्रतप्तुपेय

१ Thus Be Ba G (see m) Sāyan, तथ instead of तत् H Ben D O G (pr m) U

१ Thus Bu U G (see m), यासाद्येष्टयः Ben D G (pr m), याद्येष्टयः Be, यासाद्येष्टयः O

२ Thus G, तन्नाथतन्नाथनासा Bu तन्नाथतन्नाथनासा U C I; तन्नाथतन्नाथनासा Be, तन्नाथनासा Ben H

३ यासाद्येष्टयः Bu G (pr m) U (see m)

४ Thus Bu Ben G U, जासां H तन्नेनासां C D तन्नेनासा Be

तन्नापवर्गे व्रतं विष्टवेतेत्य^१चो^२ ह स्माह ग्रासीकिर्याः^३
 कायेष्टयः^४ ममाने ऽहनि संनिषतेयुः मरुदेवासाः^५ सर्वासां
 महिर्त्वावो गच्छेन्नूनं वाभादयेदादितस्यासां^६ व्रतमुपेत्य सर्वासां
 पारे^७ व्रतं विष्टवेतेति^८ ॥

17. पर्णत्वरूपा^१ निवपन इति ॥ सूचः^२ ग्रासीकेर^३चो^४ ह
 स्माह बौधायनस्तृतीयमन्यगार उदयेत्तृतीयमन्तर्वदि निवपे-
 तृतीयेन वत्सानां धूमनं^५ कुर्यादेवमिव हि पशूनां नेदो-
 यान्भवतीति^६ ॥

18. पौर्णमास्यानुपवेशकरण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^१
 न कुर्यादिति ग्रासीकिः^२ ॥

19. दोहनपवित्रल करण इति ॥ न ह स्माह बौधायनो
 मूले मूलाणि बद्धा दिगुणाः^१ रक्षुः^२ संप्रसार्याणे^३ निपट्टीया-
 देवमस्यायमगैरभिर्भपक्षं भवतीत्य^४चो^५ ह स्माह ग्रासीकिर्मूले

१ Thus C D H Ben G (pr m) U (pr m.), विष्टवेदिति the other MSS

२ Thus Du L G (sec. m) वाचावेष्टयः Ben D G (pr m.) वाचेष्टयः Be., वाचावेष्टयः C

३ See p. 9, n. 4

४ परि H H C Ben

५ Thus Be D *अवसायां or *अवसायां the other MSS and Sāyana.

६ Thus G (sec m) U (sec. m) and the prayoga of Venkateswara, पूर्व all the other MSS

७ परि H G (sec m.), instead of पारे U reads the first time पारे;

मूक्तानि बद्धा^१ दिगुणाः रज्जुः संप्रसार्य मूले परिहृत्य^२
त्रिगुणाः रज्जुः संप्रसार्याग्निं^३ निगृथ्नीयादेवमस्यायमग्नैरभिमंपन्नं
भवतीति^४ ॥ ३ ॥

अग्निहोचोष्केषणस्य करण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
५ यद्यस्याज्जेन^५ वौषधेन वा प्रकान्तः स्यात्पयसैव ताः राशिं
जुहुयात्पयस एवाग्निहोचोष्केषणं कुर्यादित्य^६त्रो ह स्माह
शास्त्रीकिनांसमाप्ते काम आवर्तयेद्यस्याज्जेन^७ वौषधेन वा
प्रकान्तः स्यात्तस्य ऊता तस्यैवाग्निहोचोष्केषणं कुर्यादिति^८ ॥

१. ५ मीनाय्यपाषाणां प्रोक्षण इति ॥ तृष्णीः सः स्रुताभिरग्निः

१० प्रोचेदिति बौधायनः^९ कमण्डलुगताभिरिति शास्त्रीकिः^{१०} ॥

१. ६ अथ जघनेन गार्हपत्यमुपविशोपवेषेणोदीचो ऽङ्गारा-
च्चिरुहतीति ॥ सूचः शास्त्रीके^{११}त्रो ह स्माह बौधायन-
सूष्णीमङ्गाराच्चिरुहेत्सर्व एवैषो ऽधिश्चयणमन्त्रः स्यादिति^{१२} ॥

१०. दोहनपवित्रसाधान इति ॥ मन्त्रेण कृत्वा मन्त्रेण

१५ स्यात्सामादध्यादिति बौधायनसूष्णीं^{१३} कृत्वा मन्त्रेण स्यात्सामा-
मादध्यादिति शास्त्रीकिर^{१४}धेन कृतार्धेन स्यात्सामादध्या-
दित्यौपमन्यवः^{१५} ॥

१ कृत्वा U C

२ Thus Bc G, परिहृत्य Be In the other MSS this passage is omitted, also by Sāyana

३ राशि ins G (see m)

४ T. G. Bc G 1' Sāyana, यदा (instead of यदि) H Be C Ben

५ नस्याज्जेन H Be, instead of यद्यथा० ।

11 धेनूनामनुमन्त्रण इति ॥ स ह स्माह बौधायन एकैका-
मेवासामनुमन्त्रयेताथामामेकैकां दोहयेदित्य^१चो ह स्माह
शालीकिः सहदेवैनाः सर्वा अनुमन्त्रयेताथामामेकैकां दोहये-
दित्य^२चो ह स्माहौपमन्यवः सहदेवैनाः सर्वा अनुमन्त्रयेत
सहदेवा^३ दोहयेद^४चैव श्लोकान्परिनिस्तिष्ठेदित्य^५कैकामेवासा^६ ॥
सर्वेष्वसर्वेषु^७ कर्मणा परिनिस्तिष्ठेदित्यौपमन्यवौपुचः^८ ॥

4. 15 श्लोकानामनुमन्त्रण इति ॥ सूत्र^९ शालीकेरीत्यातमौप-
मन्यवस्य^{१०}चो ह स्माह बौधायन आतस्यैव श्लोकाननुमन्त्रये-
तचैव हि श्लोकानामन्तो^{११} भवतीति^{१२} ॥

1 5 5 उत्तराणां दोहन इति ॥ विष्टुष्टवागमन्वारभ्योत्तरा १०
दोहयेदिति बौधायन^{१३} आनीयमान^{१४} एवानु चारभेत वाचं
च यच्छेदिति कात्याः^{१५} ॥

1b दुग्धं स्रममानयेति ॥ वत्सापाकरणप्रभृतीनाम्नाम्नाधये-
दिति बौधायन^{१६} आसेचनप्रभृतीनामिति शालीकिः^{१७} ॥

1 5 8 आतस्य इति ॥ चतुर्थे स्तुव आगयेद्यावता मूर्च्छयिष्यन्- ११
न्येतेति बौधायन^{१८}सृतीधे स्तुव आगयेद्यावता मूर्च्छयिष्यन्त्ये-
तेति शालीकिः^{१९} ॥

१ Thus Be & Sayana, सहदेवैना H Ben D C, सहदेवैना U

२ Thus Be, सर्वेष्वसर्वेषु Bu सर्वेष (once) D C H Ben G U and Sayana

३ Thus C H D G (sec m.) Ben Be, श्लोकानामन्तो Bu G (pr. m.) श्लोकानां चो U श्लोकानामन्तो Sayana

४ Thus H Ben Be D C Sayana (cc: आगयेद्यावता Sāy), •मावा Bu D (sec m.) U (sec. m.).

10. अग्निहोत्रोच्छेषमभ्यातनतीति ॥ सूचः शालीकेर^१चो
ह आह बौधायनो ऽग्निहोत्रोच्छेषमानीय हविरातस्यन-
मानयेदेवमस्योभयमभ्यातकं^२ भवतीति^३ ॥
11. उदम्बतापिदधातीति ॥ उदम्बतापिधाय सर्वाः रात्रिं
परिश्राययेदिति^४ बौधायन^५ उदम्बतापिधाय भिक्षिता अपो
ऽपिदधादिति शालीकिः^६ ॥
18. अग्नीनां परिक्रमण इति ॥ सूचमाचार्ययोर्^१चो ह
आहोपमन्यव उपवमथ एवाग्नीन्यथोत्पन्नं परिक्रुणीयादेव^२ हि
ब्राह्मणं भवत्युपासिञ्जो^३ यक्ष्यमाणे देवता वसन्ति य एवं
१० विद्वानग्निमुपसृणातीति^४ ॥
- अग्रनागग्रन इति ॥ आरण्यं चापद्याग्नीयादिति बौधा-
यनो^५ ऽप एवेति शालीकिर्न^६रिषं नापद्यनेत्यौपमन्यवः^७
॥ ४ ॥ प्रथमः ॥
17. पाणिसंमर्शन इति ॥ उत्तरेणाहवनीयं तिष्ठन्पाणी संमर्शे-
१५ दिति बौधायन^८ उत्तरेण गार्हपत्यमिति शालीकिः^९ ॥

१ Corrected, 'भ्यातनक' all the MSS (also Sayana) exc. Be which has 'भ्यानर्ह'.

२ 'आपयेदिति' Ben H

३ MSS (exc B and Sāyana) insert भूते, which is effaced in D, cp TS. I 6 7 3

४ Thus Ben G H C आपद्यनेत्य^५ BU, आप्यापद्यनेत्य^६ Bc, आप्यापद्यनेत्य^७ Bu.

- 5 10 अग्नीनां परिस्तरण इति ॥ सूत्रं प्राप्नोति^१त्यातमौप-
मन्यवस्था^२चो ह आह बौधायनो गार्हपत्यमेवाणे पुरस्तात्परि-
स्तरणीयादय दक्षिणतो ऽय यथादथोत्तरत^३ एवमेवावाहार्थ-
पत्तनं परिस्तरणीयादेवमाहवनीयमिति^४ ॥
- 6 1. पाचाणां सादस इति ॥ सूत्रं प्राप्नोति^१चो ह आह
बौधायन उत्तरेण गार्हपत्यं दृष्टानि यक्ष्णीयं तेषु पाचाणि
मावपेदित्युत्तरतो ऽन्वगारस्य पाचाणि सादयेत्तेषां यथार्थ-
मादहीतेति रापोत्तरः^२ ॥
- 6 2. ब्रह्मण उपवेशन इति ॥ अवेत्य दक्षिणेनाहवनीयमुप-
विशेदिति बौधायनो^३ ऽअवेत्यैव दक्षिणेनाहवनीयमिति^४
प्राप्नोतिः^५ ॥
- यत्रमागस्योपवेशन इति ॥ अवेत्य दक्षिणत उपविशेदिति
बौधायनो^६ ऽअवेत्यैव दक्षिणत उपविशेदिति प्राप्नोतिः^७ ॥
- 1 6 3 इष्ट्यायै स्तरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ भोम एव
इष्ट्याः स्तरणीयादिति प्राप्नोतिः^२ ॥ ११
- 6 11 पवित्रयोः करण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^३ इष्ट्यायास्तृणा-
नामित्यौपमन्यवो^४ वे^५ ऽन्ये^६ ऽनुपयुक्ताः कुशाः शुश्रूषामिति
प्राप्नोतिः^७ ॥

१ Thus Be. इष्ट्यायास्तृणाः G (pr. m) Ba H; इष्ट्यायास्तृणाः U
H (see m.), Ben is defective ■ corrupt, इष्ट्यायास्तृणाः Śāyana.

२ Thus G (see. m.) and Śāyana, वैश्वदेवे; the other MSS.

3. स वाचंयमो भवति प्रणीतासु प्रणीयमानास्वा हविष्कृत
इति ॥ अन्तर्हसन्नेतेषु संपातेषु संभाषेतेति बौधायनो^{११}
विस्मृष्टवागिति श्रालीकिः^१ ॥

12. होतृणां व्याख्यान इति ॥ सप्तशानृतेस्वाहाकारानित्येक-

५. मृतेष्वहान्तःस्वाहाकारानित्येकः^{१२} सर्वानित्येकं^१ पूर्वः कस्यो
बौधायनस्योत्तराशुभौ श्रालीकेरिति^१ ॥

11. दशहोतृव्याख्यान इति ॥ प्रणीताः प्रणीय प्रत्यङ् द्रवन्द-
ग्रहोतार व्याचक्षीतेत्याचार्येणमुंष्टिमेव ग्रहीष्यन्नित्यौपमन्यवः^१ ॥

12. निर्वपण इति ॥ सूचः श्रालीकेर^{१३}चो ह स्माह बौधायनः

१०. शकटादेव निर्वपेद्भूरौ अग्निमृग्याचपानिं क्रामेद्विष्णुस्त्वा
क्रमतामिति^१ पुरोडाग्नीयान्मेष्ट्याभिष्टग्नेष्ट्यन्तां पश्चेति^१
त्रिर्धनुषा सप्ततूष्णीं चतुरवन्तिनां^१ त्रिर्धनुषा द्विसूष्णीं
पञ्चावन्तिनां^{१४} सर्वानिव यजुषेति कात्यः^१ ॥ ५ ॥

पञ्चावत्तस्य प्रक्रमण इति ॥ निर्वपणात्पञ्चावत्तं प्रक्रमेदिति

१५. बौधायनो^{१५} ऽवदानत इति श्रालीकिः^{१५} प्रदानत इत्यौप-
मन्यवश्चातुष्प्राश्नादित्यौपमन्यवीपुवः^१ ॥

१६. अतिप्रिष्टानामावपन इति ॥ तान्कोष्ठे^{१६} वा पत्वे दावपे-
दिति बौधायनो^{१६} ऽथैवानावपेयुरिति श्रालीकिः^१ ॥

३. अन्यस्य निर्वपण इति ॥ सूचः श्रालीकेर^{१७}चो ह स्माह

बौधायन श्रौतधत्तान्तं भत्तान्तं निर्वपेदेवमस्य सह हविर्भिः
प्रोचणं क्षमत् इति^१ ॥

1 12 परिदान इति ॥ यथानिरुप्तं परिददौतेति बौधायनो^२
चो ह साह शालीकिरग्रे हव्यः रचसेत्येव ब्रूयादिष्णो
हव्यः रचसेति पयो^३ विष्णुर्हि पयसा गोप्ता भवत्यग्नि-
रौषधस्येति^४ ॥

8 13 प्रोचणीनामुत्पवन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^५ निगदस्त्रै-
तामृतं चिहत्पुन्युपादिति^६ शालीकिः^७ ॥

8 10 पुरोडागीयानां प्रोचण इति ॥ अवपादशः प्रोचेदिति
बौधायनो^८ देवताः सममुद्रुत्य चिरेवेति शालीकिः^९ ॥ १०

1 9 2 पाषाणां प्रोचण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^{१०}चो ह साह
बौधायनः शुन्धध्वदैव्याय कर्मणे पाषाणि^{११} देवयज्याया इति^{१२} ॥

1 9 4 अतिशिष्टानां परिश्रायन इति ॥ एता एव परिश्रायो-
रक्षिति^{१३} बौधायनः^{१४} मिह्वेता अप उपरिष्टादन्वाः सः सुर्वी-
तेति शालीकिः^{१५} ॥ ११

10 कृष्णाग्निनस्थावधवन^{१६} इति ॥ उपनिष्क्रम्याम्यगारादक्षरे

१ Thus, as often in the Brashna, H Be and Sāyana. पुनोपाः
the other MSS

२ Om Be

३ Thus Be Sāyana. *जापोरक्षिति U *जापोरक्षिति C H Be Ben

(1) *जापोरक्षिति D

४ Thus (and cp infra XXII. 1 and 10) to (acc m.) Be, and the
vivaraṇa; *पुन्य Ben H H (pr m.) L D C and Sāyana

ऽपरे ऽवान्तरदेशे क्षणाजिनमवधुतुयादिति^१ बौधायनो^२
 ऽन्तरेवैतां दिशमिति शाल्लौकिः^३ ॥

क्षणाजिनस्यास्तरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ऽवि-
 सृजयेत्तत्कर्म कुर्यात्क्षणाजिनावधवनादास्तरणादेवमुलूखला-

१ धूहनादा^१ पुरोडाशीयानामावपनादेवं सुस्रज्यावधानादा
 शूर्पस्योपोहनादेवमधिवपनादा प्रस्कन्दनादेवं कपास्योपधानादा
 योगाभूहाभ्यामेवं^२ प्रस्तर आ सुचाः सादनादेवमभ्यादानादा
 खननादेवमौकुम्भार्थाभिहोमादेवं धूप आ परिष्वयणादिति^३ ॥
 यथोपपादमेवैतानि कर्माणि कुर्यादिति शाल्लौकिः^४ ॥ ६ ॥

१० पुरोडाशीयानामावपन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^५ पञ्च
 सुटीन्पञ्चावन्तिनामावपेदिति शाल्लौकिः^६ ॥

इवदुपले वृषारवेणोच्चैः समाहन्तीति ॥ सूत्रं बौधाय-
 नस्य^७ ग्रन्थैवेति शाल्लौकिः^८ ॥

शूर्पस्योपोहन इति ॥ सूत्रः शाल्लौकेर^९चो ह स्माह

११ बौधायनसूत्र्योः शूर्पमुपोहेत्संनलेनैवास्मिन्नन्तेण पुरोडाशी-
 यानुवपेद्वर्षवृद्धमधि प्रति त्वा वर्षवृद्धं वेत्त्विति । ॥

१ धूहनादा. Bu and Sāyana

२ Thus (•धवनाद•) Be G (sec. m), •खननाद• Ben, •यवनाद• Bu; •धूननाद• the other MSS and Sāyana

३ Thus C G (sec. m), योगाभूहाभ्या• Ba, योगान्बूहाभ्या• Sāyana, योगाभूहाभ्या• all the other MSS, but cp. *infra*, p. 19, l. 16

४ Thus G D C Be, परिष्वयनादि• Bu, परिष्वयनादि• Sāyana, परि-
 ष्वयनादि• U H Ben

- 15 अथोदद् पयंष्ट्य परापुनातीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥
 यां कां चिद्द्विगमभि पयंष्ट्य परापुनातीति ब्रालीकिः । ॥
17. तुपाणो निरसन इति ॥ सूत्रं ब्रालीकेर^१चो ह स्माह बौधायनो ऽत एव यावन्माचानुपहत्य कृष्णाग्निनस्य यौवात
 उपवपेद्रत्नसां भागो ऽधौत्ययोदकमुपसृजेदिति । ॥
0. 8. कृष्णाग्निनस्य पुनराभारश्च इति ॥ सूत्रमाचार्ययोः ॥
 प्राचीनप्रोवसुत्तरर्धेमित्यौपमन्यवः । ॥
- 17 पेषण इति ॥ सूत्रं ब्रालीकेर^१चो ह स्माह बौधायनः
 प्राणाय त्वेति प्राचीं प्रोहेदपामाय त्वेति प्रतीचीं ध्यामाय त्वेति
 तिरचीं कर्पेदय प्राचीं प्रोहेद्दोर्ध्वमनु प्रक्षितिमायुषे धामिति । ॥
 कृष्णाग्निने पिष्टानि प्रसूकन्द्येदेवो वः सविता हिरण्यपाणिः
 प्रतिमृशालिति । ॥ ७ ॥ द्वितीयः ॥
- 11 7 नैकधरौ धृष्टेरादानं विघते न वञ्छयितुं ब्रालीकिर^१-
 चोह स्माह बौधायन^१ आदित एव धृष्टिमाददौत धृष्टिरभि
 प्रह्न यच्छेति । गार्हपत्यमभिमन्तयेतापात्रे ऽग्निमामादं ॥
 जहोति । निमग्न्यादश्च मेधेति दक्षिणाङ्गारं निरलेद्दधान्या-
 वक्ष्ययेदा^१ देवयजं वहेति । तेषु चक्षुष्यास्त्रीमधिश्रमेहुवाशि
 शपिवी दृश्यायुर्दृश मजां दृश मजातानस्यै यजमानाय

१ Thus Bn C G (sec. m.) U (sec. m.) and Sāyana; all the other MSS. बौधायनश्च

१ याम्यै वक्ष्ययेदा (sec. m.) B C, all the other MSS. have the plural.

पर्युक्षेत्येनां प्रदक्षिणमङ्गारैः परिचिनुषान्निर्दग्धः रचो
निर्दग्धा अरातय इति^१ स एवमेव सर्वाश्चक्ष्माक्षीरधि-
शयेदिति^१ ॥

चरमुषेध्विति ॥ स ह स्नाह बौधायन आदित एव

१ 'दृष्टिमाददौत' मुख्यादेव भक्षान्नाधयेदित्यत्रो ह स्नाह
शालीकिः कपालसंयोजने खलु दृष्टेरादानं भवति^१ स
कपालान्येवोपधास्यन्मृष्टिमाददौत^१ पुरोडाशादेव भक्षान्ना-
धयेदिति^१ ॥

10.

कपालानामुपधान इति ॥ सूत्रमाचार्यवोरचो ह स्नाहौ-

१० पमन्यवो यथास्नायं खल्लस्येवं कपालान्मुपहितानि भवन्ति^१
य एवैवो ऽङ्गाराधिवर्ततो^१ मन्त्रस्तं प्रथमं कपालोपधानानां^१
क्षुर्यादथ हृषीमङ्गारमधिवर्तयेदिति^१ ।

एककपाले^१ दिक्पाल इति ॥ स ह स्नाह बौधायनो,

यदि चैककपालो यदि च दिक्पालः सर्वेरेण कपालमन्त्रे-

११ हृषद्ध्यादित्यत्रो ह स्नाह शालीकिर्यथाधिकरणमेव कपाला-
न्युपदध्यात् तं योगाभ्यूहौ गमयेत्तपनमन्त्रं चात्र नूयाद्गूणा-
मङ्गिरसा तपसा तथस्व तथेषां तथध्वमिति^१ ॥

१ Thus C D Ben G (sec m) and Sāyana, -वनेने U. वर्तन Be
H G (pr m)

१ Thus C D H Ben Be G (pr m) -यान Ba U G (sec. m.)
and Sāyana

१ Thus the vivarapa only, -कपालो the MSS

12. 3. कपालानां योग इति ॥ सूचमाचार्ययोर्^१चो ह स्नाहौप-
मन्यव एतैरेवासैतानि मन्त्रैर्युक्तानि यैरुपहितानि भवन्त्ये-
तरो विमोचनमन्त्र एव स्यादिति ^१ ॥
12. 6. मदन्तीनामधिश्रयण इति ॥ तिरः पविचमप आनीया-
धिमयेदिति बौधायनो ^१ यथोपपादमिति आसीकिः ^१ ॥
1. 11. संयवन^१ इति ॥ सूचः आसीकेर^१चो ह स्नाह बौधायनः
प्रणीताभ्यः सुवेष्टोपहत्याप आनयेदेवं^१ मदन्तीभ्यस्तौ उभ-
योरानीयमानाः प्रतिमन्त्रयेत समापो अद्भिरग्नयेति ^१ ॥
1. 17. अभिमर्ग इति ॥ स ह स्नाह बौधायनो अभिमृष्टेदेवै-
कहविरेवं^१ नानावीजानीत्य^१चो ह स्नाह आसीकिः सूच-
गांस्त्र्यस्तु अभिमर्गो जायते ^१ नाथः सूच्यमानानि ध्वीः पृथि-
व्यभिमृष्टेवैकहकिः ^१ को^१ हि नानावीजानां अभिमर्ग इति ^१ ॥
3. 3. आख्यस्य निर्वपण इति ॥ सूचः आसीकेर^१ख्यात^१

१ Thus only O (sec. m), all the other MSS (and the vi-
sara and Sāyana) संयवन, but cp Sāyana's remark संयवनमुदकविष्टवै-
मंशोत्तमः । तथा च सूचं (cp. I. 12 16) प्रणीताभिः नयौति ।

१ Thus Bc Be Cd G (sec. m), आनयतु Ben., आनयत एव
H G (pr. m) U and Sāyana.

१ Thus H Be Ben and Sāyana. देवैकं पृथि- Bc Cd U G (इक-
हकिः प्रकटयत्कं इति Sāyana).

१ Thus Bu, नैकहकिः को H Be G U, नैकहकिस्तौ Bo; नैकहकिस्तौ
C नैकहकिस्तौ D. नैकहकिस्तौ Sāyana.

१ cp. xx 6 15 19

बौधायनश्रौतो ह स्नाहौपमन्वः सर्वाण्येव हवींषि परि-
निष्ठाप्याजं निर्वपेदिति ^१ ॥

13. आप्यनिनयन^२ इति ॥ जघनेन गार्हपत्यमाद्येभ्यो निनये-
दिति बौधायनो ^३ ऽयेनातिहायेति^४ ब्राह्मीकिर^५येण वा
जघनेन वेत्यौपमन्वः ^६ ॥ ८ ॥

6. स्फस्य सप्तमान^७ इति ॥ सूच^८ ब्राह्मीकेर^९चो ह स्नाह
बौधायनो च एव^{१०} स्फस्योदसनो^{११} मन्त्रस्तं प्रथम^{१२} सप्त-
मानां^{१३} कुर्यादथ तूष्णीं^{१४} स्फस्युदस्येदिति ^{१५} ॥

4. वेद्यै परियहण इति ॥ सूच^{१६} ब्राह्मीकेर^{१७}चो ह स्नाह
बौधायनः ओषिं^{१८} प्रथमां परिर्यह्नीयादथ दक्षिणम^{१९}समयो-
त्तरमिति^{२०} पुरसादेवेनां प्रदक्षिणं परिर्यह्नीयादित्यौपमन्वः ^{२१} ॥

^१ Thus (and cp xx 4) Be and the vivarana, चाद्येभ्यो नि. Ben U H G, चाद्यस्थानि. D C and Sāyana.

^२ Thus Be (and cp xx 20, xx 4), ऐवातिहायेति H Ben C D G (pr. m.) and Sāyana, ऐवातिहाय निनयेदिति G (sec. m.) U (sec. m.); ऐवाचवनीं निनयेदिति Rn

^३ Thus (nomen actions to संश्रुति) Bn only, संश्रुत C D G (sec. m.) Ben Be and Sāyana, संश्रुत II (sec. m.) and the vivarana, संश्रुतं G (pr. m.), स्रुत H

^४ एव Ben Be C D G (sec. m.) U (pr. m.), एव H Ba G (pr. m.) U (sec. m.) and Sāyana.

^५ Thus Be Ben C D, उदस्ये G Ba and Sāyana, उदस्य H

^६ Thus Sāyana, संश्रुतानां Ba, संश्रुतानं G (sec. m.), U (sec. m.); संश्रुतानां Ben, संश्रुतानां C D, संश्रुतानां H U (pr. m.) G (pr. m.)

The reading of Be is uncertain. Read सप्तमानानां ?

^७ ओषीं some of the MSS.

- 15 योयुपन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ चतुर्थेन योयुपित्वा
पञ्चमेनोद्गृहीयादिति शाल्मीकिः ^१ ॥
1. प्रोक्षणीनामासादन इति ॥ स्फ्यस्य वर्तमानुपनिनीयासादये-
दिति ^१ बौधायनो ^२ अनुपनिनीयेवेति शाल्मीकिः ^१ ॥
5. दध्मावर्हिषोरुपसादन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योत्तरमिध-
मिति शाल्मीकिः ^१ ॥ ६ ॥ तृतीयः ॥
3. 7. वेदपरिवासेनेष्विति ॥ पञ्चधा विभज्य शुचः संमृजेदिति ^१
बौधायनः ^२ समस्तैरेवाङ्गिरभ्याकारमिति शाल्मीकिः ^१ ॥
1. 10. प्राग्निहवणस्य संमार्जनं इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^२
द्वितीयः संमृजेदिति ^१ शाल्मीकिः ^२ संमृजेदित्यौपमन्यवः ^१ ॥ १०
7. 1. शुक्लसंमार्जनानामनुप्रहरण इति ॥ सूत्रः ^२ शाल्मीकेर ^१ चो
ह स्माह बौधायनो ऽङ्गिरभ्युत्थासंहर उदसेदुत्करे वै ^१ विभ-
संहरनातीति ^१ ॥
- 17 5. पक्षीनाः संनहन इति ॥ च ह स्माह बौधायन एकैका-
मामा ^१ संनष्टेदेकैकां गार्हपत्यमीचयेदेकैकामाज्यमवेक्षये- १५
दित्य ^१ चो ह स्माह शाल्मीकिः बह्वेदेवैनाः सर्वाः संनष्टेदेकैकां
गार्हपत्यमीचयेदेकैकामाज्यमवेक्षयेदित्य ^१ चो ह स्माहौपमन्यवः

^१ Thus Ba G (sec. m.) and Śāyapa, यत्संमृज्य H C Ben U D G (pr. m.)

^२ संमृजेदिति H Ben (thrice) U, D C (the first time), G (pr. m.), (the other MSS. संमृजेदिति ।

^३ संनष्टेदेकैकां Ba G (sec. m.) || (sec. m.).

सहदेवैताः सर्वाः संनक्षेत्रसद्ग्राह्यतयाभीचयेदेकैकामान्यमवे-
चयेदित्येकैकासेवाद्याः सर्वेष्ववर्ण कर्मणा परनिश्चिष्टेदि-
त्यौपमन्यवीपुचः । ॥

- b. यन्धिकरण इति ॥ अवाचौनपाशमूर्ध्वनिर्मोचनमित्या-
५ चार्ययोर्ध्वपाशमवाचौननिर्मोचनमिति दीर्घवाक्य ' एवमिव
हि प्रजाः प्रजायन्त इति ' ॥

पथ्यामविद्यमानायामिति ॥ स ह स्नाह बौधायनो यज-
मानायतन आसीनो यजमान एवैताभ्यन्ताग्निगदेदित्येवो ह
स्नाह ग्राक्षीकिः पत्नीसंयोजकाः सन्नेते मग्ना दृष्टा भवन्ति ।

- १० तस्यामविद्यमानार्था नैवेनानात्रिषेतेति । ॥

- ४ अचैनामाव्यमवेवयतीति ॥ सूत्रं ग्राक्षीकेर'चो ह स्नाह
बौधायनः पथ्या तद्वेचितमुपपच्छीत' तेजो ऽसौत्यैम-
च्छकलेनापयत्य हरेत्तेजो ऽनु प्रेहीत्यैमदाहवनीये ऽधि-
श्रयेदग्निस्ते तेजो मा विनेदित्यैमद्रुत्तोत्तरेण प्रोचणीः
१५ सादयित्वावैचिलोत्पुनुर्यादाव्यवतीभ्यां' प्रोचणीरिति । ॥

- 10 आव्यस्यावेवण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " सवैरेवावे-
चितमाव्यमुत्पुनुर्यादिति' ग्राक्षीकिः । ॥

१ Thus all the MSS exc Be 115 and U sec. m, which read
•यच्छेत् (•यच्छेत् Sayana), but infra xxiv. 32 •यच्छेत् ।

१ •वेचिना• only Sāyana MSS •वेचिना•, •वेचिना• or •वेचिना• ।
All the MSS and Sāyana and the riv here and 1 17 पुनुर्यादा, U
only both times (sec. m) and C once •पुनुर्यादा• ।

१ Thus Be Be G (pr m) U C D, •आव्यमवेचितमु• Ben H G
(sec. m) and Sāyana.

9.1 आश्वयहाणां^१ यज्ञ इति ॥ स ह साह बौधायनोऽन्वयुरे-
 वोभयैर्मन्त्रैर्महौयात्पौरोडाशिकैश्चाजमानैश्च^२ याजमानैर्ज-
 मानोऽनुमन्त्रयेतेत्य^३चो^४ ह साह आसीत्किरध्वयुरेवोभयै-
 र्मन्त्रैर्महौयात्पौरोडाशिकैश्चाजमानैश्च^२ न याजमानैर्ज-
 मानोऽनुमन्त्रयेतेत्य^३चो^४ स साहौपमन्त्रवो यथापि^५ पौरो-
 डाशिका मन्त्रा नाभिमिर्वर्तन्त^६ एवमेवापि याजमाना मन्त्रा
 नाभिमिर्वर्तन्ति^७ ॥

13 एषावर्हिषः प्रोचण इति ॥ विस्मिरेकैकं प्रोचेदिति
 बौधायनः^८ सकृत्सकृदिति आसीत्कि^९ ॥ १० ॥

10. वर्हिषः प्रोचण इति ॥ सूत्र^{१०} आसीत्कि^{११}चो^{१२} ह साह^{१३}
 बौधायनस्तुष्टन्दिषे लेत्यप्राणि प्रोचेत्प्रज्ञोऽन्तरिचाय वेति
 मथान्युपविश्य पृथिवी वेति मृष्टानि^{१४} स ह सुषा पुरस्ता-
 त्प्रत्यक्षं पृथिवीं प्रत्युक्ष्यतिशिष्टाः प्रोचन्तौर्निजयेद्दक्षिणायै
 ओषेरोत्तरायै ओषेः स्वधा पिष्टम्भ ऊर्ध्वं वर्हिषस्य ऊर्जा
 पृथिवीं गच्छतेति^{१५} ॥

१५

(Thus Be only, आश्वयहाणां Be, आश्वानां the other MSS, but
 cp 25 23

* Most of the MSS. *मन्त्रयोदे* ।

१ यथापि Be G (see m.), यथापि Sāyana, यथा the other MSS.

२ *मिदिवर्हिषे U Be G (see. m.) Sāyana, the other MSS.
 without वि]

३ Thus C D G (pr m.) U (pr m) Be Ben H, *यवर्हिष इति Be G
 (see m.) U (see. m.) and Sāyana,

सुखं सद्रूहण इति ॥ अयेणात्मानमुदीचीमुद्रूहेदिति
बौधायनो " जघनेनात्मानमुदीचीमुद्रूहेदिति शालीकिः ' ॥

प्रस्तरे पवित्रे अपिष्टजति यजमाने प्राणापानौ दधामीति
वा तूष्णीं वेति ॥ पूर्वः कस्यो बौधायनस्योत्तरः शालीकिः ' ॥

तं यजमानाय वा ब्रह्मणे वा प्रयच्छतीति ॥ पूर्वः कस्यः
शालीकिरुत्तरो बौधायनस्य ' ॥

शुश्रूषस्याधातन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ' शुश्रूषं विसृष्ट
दक्षिणे भेषज्जे स्तूणीयादिति शालीकिः ' ॥

वेद्ये क्षरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यैत एवेनां प्राची

१० धातुश्च स्तूणीयादिति शालीकिः ' ॥

परिधीनां परिधान इति ॥ य इ म्नाह बौधायनो
ऽधस्येदक्षिणमुपोहेदुत्तरमित्यनीकस्य स्तूष्टानेवैनान्परिदधा-
दिति शालीकिः ' ॥

अथ सूर्येण पुरस्तात्परिदधातीति ॥ सूत्रं बौधायनस्यै-

११ दवनीयमेवैतेन यजुषोपतिष्ठेतेति शालीकिः ' ॥

ऊर्ध्वं समिधावादधातीति । सूत्रं बौधायनस्यैर्ध्वं एवैन
अथाधायानतिपातयेदिति शालीकिः ' ॥

१ •यतन Ba Be C

१ शालीकिः Be Ben H G (sec m)

१ Thus H Ben C D G (pr m) and Sāyana, •यानुनिपातये• Ba U G (sec m), •यानुपातये• Be, the verb seems to be a denomina-
tive to अनतिपात, cf Sāyana अतिपात आहवनीयादतिपातय पातः । य न
कार्यः । अनतिपातयेत् अनतिपातय पातयेत् ।

10. विष्टयोः करण इति ॥ सूधमाचार्ययोर^१चो ह स्माह दक्षि-
णाकारो राथौतर^२ उभे एवैते वेदि^३ व्यतिषज्येयातामिति ^४
मध्यमाद्वातोरेनन्तर्गभं^५ स्यातामित्यौपमन्यवः ^६ ॥ ११ ॥
- दोहनपविषस्याभादन इति ॥ विस्मस्य प्रभार आभादये-
दिति बौधायनो ^७ ऽविस्मस्येवेति शाल्मीकिः ^८ ॥
18. सुधाऽऽभादन इति ॥ स ह स्माह बौधायन ईषत्प्रत्यव-
हतामिवोपभृतः^९ सादयेदिष्टीभ्यां चैनामवगृहीयादित्य^{१०}चो
ह स्माह शाल्मीकिरनुपूर्वा एवेनाः^{११} सादयेत्^{१२} चोपभृतं
विष्टीभ्यामवगृहीयादिति ^{१३} ॥
11. हविषानुदाभन इति ॥ अथेनानुदाभितानि जघनेनोदा- ^{१४}
भितानीति बौधायनो ^{१५} जघनेनानुदाभितान्यथेनोदाभिता-
नीति शाल्मीकिर^{१६}पञ्चेदमित्यौपमन्यवः^{१७} ॥
20. प्रत्यञ्जन इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभयानि प्रत्य-

^१ राथौतर Sāyana.

^२ Effaced in G.

^३ Thus Ben H C D G and Sāyana, *रथौतेरे Ben.

^४ प्रत्यवहता H Ben C D G (pr m) U and Sāyana, इत्यवहता G (see m). प्रत्यवहता Ben, ep xxv 7

^५ Thus Bu G (see m) U and Sāyana, एवेना चापः Ben H C D G (pr, m) एवेनाऽऽपा Be

^६ Thus Bu G (see m) I (see m), *पञ्चेदित्य Bo, *एववेद H Ben G (pr m) U (pr m) and Sāyana, D and G defective; ep. xx. 30 s f., xxii, 15 s f

ह्याचरूपां चाशयान्कापालानि चेति ॥ कपालान्येवेति
शालीकिः ^१ ॥

कपालानामाध्वर्यवे^१ विमोक इति ॥ उदास्य हवींषी-
त्यचाचार्यो^२ विमुञ्चतो^३ ॥ भक्ष्यत्वेव^४ भक्षाणां पारे कपा-
४ लानि विमुञ्चेदित्यौपमन्यवः ^१ ॥

आधाराविति ॥ सूत्रं बौधायनस्यभीष्टं इव^५ यतिपत्नौ^६
स्यातामिति शालीकिः ^१ ॥

संप्रैष इति ॥ अग्नीदग्नीनिति बौधायनो^७ ऽग्निमग्नीदिति
शालीकिर^८ग्नीत्यरिधी^९श्चाग्निं चेत्यौपमन्यवः ^१ ॥

१० अद्याक्रमण इति ॥ मध्येन प्रदास्यन्नत्याकामेदुत्तामुतो
दक्षिणेनेति बौधायनो^{१०} दक्षिणेन प्रदास्यन्नत्याकामेदुत्ता-
मुतः मध्येनेति शालीकिः ^१ ।

१ Thus only G (sec m) Be and the Vivarana, 'अध्वरो all the other MSS

२ Thus Bu G (sec m) and, as it seems the Vivarana, 'आचार्यो-
विमुञ्चतो Be G (pr m.), 'आचार्योविमुञ्चेदभक्ष्य' the other MSS and
Sâyana. About the interpunction and the meaning of this dvai-
dham I am uncertain

३ Thus Bu (which, however, omits इव) and the Vivarana only,
which runs 'आभिमुख्येन सुवाते प्रवर्धयेते अभीष्टं रघी, 'अभिष्टति G
(sec. m.), L (sec m), 'अभिष्टतिपत्नौ C 'अभिष्टतिपत्नौ Ben H;
'अभिष्टतिपत्नौ D, Be corrupt Sâyana reads 'अभिष्टतौ and com-
ments 'अभिष्ट. इतौ सर्वादिभ्यश्च' (sec.) Read 'भीष्ट ?

- 1 आश्रावण इति ॥ श्रो आश्रयेति बौधायन " आश्राव-
येति शास्त्रीकिः " आश्रयेत्यौपमन्यवः ^१ ॥
- 10 प्रवर इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर^२ च ह आह बौधायन
उत्कर ऊर्ध्वाधः स्फं निहत्य प्रवरं प्रवृणीयादचैव^३ च^४
स्फसुदस्फेदुपरिष्ठासोपसृजेदिति ^५ ॥
- 11 होतुर्वरण इति ॥ स ह आह बौधायनो यद्यस्य पिता
वाचर्या वा व्यायान्वा होता स्यादुपाश्रयेतेषां गृह्णां
नामानि गृहीयादित्युच्चैरेव होतुर्नाम गृहीयादिति
शास्त्रीकिः ^६ ॥ १२ ॥ चतुर्थः ॥
- 12 अभिकामं जुहोतीति ॥ स ह आह बौधायनः ^७ सर्वे- १०
अभिकामेभ्यश्चामाहुतीभिः ^८ छरेणोत्तरामुत्तरामाहुतिं व्याय-
मौव्याधर्षी जुहुयादिति ^९ पद्मानेवाभिकामः समानवाहुती-
जुहुयादिति शास्त्रीकिः ^{१०} समानव तिष्ठवाहुतीभिरेवाभि-
कामेदित्यौपमन्यवः ^{११} " समानचेव तिष्ठप्रदविषममुदिशः
ज्वा मध्ये आहवाकारं जुहुयादित्याश्वौगविः ^{१२} ॥

१५

^१ Thus H Ben (D) G (pr m) U (pr m) Kcl +इव चेव Bc U
(sec m) Sayana +इव च Bc G (sec m)

^२ +विवाचाय चरस्य Bc G (sec m).

^३ The text is given acc to U (sec m) and Sāyana In H Bc Ben D (' the words of Bandhayana are attributed to Sāliki and vice versa, but cp the variation of I 16 inst. where पूर्वैवाभिकामेद् is cited as first vikalpa.

^४ The MSS present sometimes वाहुतिभिः sometimes वाहुतीभिः, cp xxv 1 af.

^५ इव before अभिकामेभ्य om Bc Bc D G (sec m)

- 14 आव्यभागयोर्होम इति ॥ पूर्वार्धं प्रतिमुखं प्रवाङ्मनुज-
यादिति बौधायनः " पूर्वार्ध एव प्रवाङ्मिति शाल्वीकिः " ॥
- 17 हविषामवदान इति ॥ स ह स्माह बौधायनः पूर्वार्धा-
देवाये प्रथमं मुख्यस्य हविषो ऽवचेदथापरार्धादेवमस्य प्रद-
१ क्षिणः हविषामवत्त भवतीत्य"चो ह स्माह शाल्वीकिरपरा-
र्धादेवाये प्रथमं मुख्यस्य हविषो ऽवचेदथ पूर्वार्धादेवमस्य
प्राक्क्ष"स्थानि हवी"षि भवन्तीति " मथात्पूर्वार्धात्पश्चार्धा-
त्पश्चावत्तिनामित्यौपमन्यवः^१ ॥

- आहुतीनामायतन इति ॥ स ह स्माह बौधायनस्त्रीण्ये-
१ वैतान्यादिष्टस्थानानि भवन्त्यान्वभागौ स्त्रिष्टकद्वयेतरा यथाव-
काशं जुहुयादिति " प्रष्टीरेवाहुतीर्जुहूतपूर्वार्धं स्त्रिष्टकतं जुहु-
यादिति शाल्वीकिः " मुख्यमाधारपथमभिजुहुयादित्यौप-
मन्यवो " मध्ये प्रदक्षिणं मण्डलाकारमिति राशीतरः^१ ॥

- ५ उपोऽशुष्याजस्य करण इति ॥ सूचं मौह्यस्य"चो ह
१५ स्माह बौधायन औषधस्योपाऽशुष्याजं कुर्यादग्नौषोमीयं पौर्ण-
मास्यां वैष्णवममावास्यायामित्य"चो ह स्माह शाल्वीकिराव्य-
स्योपाऽशुष्याजं कुर्यात्सौम्यं पौर्णमास्यां वैष्णवममावास्याया-
मित्य"चो ह स्माहौपमन्यव औषधस्योपाऽशुष्याजं कुर्यात्सर-
स्वतः पौर्णमास्याः सरस्वत्या अमावास्यायामित्य"भयवैवाव्यस्य

१ Instead of यथावत् G (sec m) and Śāyana यथावत् ।

२ Thus G (sec m) DC and Śāyana, रशीतर the other MSS.

वैष्णव इति राक्षीतरो " ऽत्रो ह स्माह कौणपतन्त्रिष्वर्य^१
स्याद्वैष्णवस्य स्यात्स्यं चैव^२ यजमानः प्राश्रीयादिति^३ ॥

पञ्चमस्यावदानस्याभिवृद्धा^४ इति ॥ औषधस्याभिवर्धयेः
दिति बौधायन^५ " आन्वसेवेति^६ शालीकिः^७ ॥

७ मेचणस्यानुप्रहरण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^८त्रो ह स्माह^९
बौधायनो न मेचणन्यायेन वपाश्रपणौ अनुप्रहरेदिति^{१०} ॥

15. प्राश्रितस्यावदान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{११} परिहरिष्य-
सेव^{१२} प्राश्रितमवदेदिति शालीकिः^{१३} ॥

आन्वहविष्यन्वाह्यर्थस्य^{१४} करण इति ॥ कुर्यादिति बौधा-
यनो^{१५} " न कुर्यादिति शालीकिः^{१६} ॥ १०

10 आन्वाह्यर्थस्यामादन^{१७} इति ॥ अयेण यजमानं च ब्रह्माणं च
पर्याहितं दक्षिणस्याः ओष्णामासादयेदिति बौधायनो^{१८} ऽत
एव दक्षिणस्याः ओष्णामिति शालीकिः^{१९} ॥ १३ ॥

१ Thus all, २. विष्णव ?

२ Thus (बौधायनवि०) H D C G Be U (m. m.) and Sâyana, कौष-
पतवि० Ben, कौषपतवि० Ba, कौषपत० U (sec. m.).

३ See Ba U (sec m) ११ (sec m), See all the other MSS and
Sâyana

४ इत्या all

५ Thus Ba Be G (sec m) आन्वसेवामिवर्धयेदिति all the other
MSS and Sâyana

६ आन्वसि G (sec. m)

७ आन्वस्य instead of आन्व० H C U C

८ Thus the manuscript आसादय the MSS

- 1b अन्वाहार्यस्योदामन इति ॥ अग्रेण सुच उदञ्चमुदामये-
दिति बौधायनो ^१ जघनेन सुच उदञ्चमिति शालीकिः ^१ ॥
- 1G हविस्विष्टानामुदामन इति ॥ अग्रेण सुच उदञ्चु-
दासयेदिति ^१ बौधायनो ^१ जघनेन सुच उदञ्चीति ^१
शालीकिः ^१ ॥
9. अनुयाजानां होम इति ॥ सूचं बौधायनस्य ^१ प्रतीची-
रेवैता आज्ञतीः म॥स्यापयेदिति शालीकिः ^१ ॥
0. वाजवत्योर्बुध्न इति ॥ न ह स्माह बौधायनो ऽच्छया
प्रतीचीमुपभृतं ^१ प्रत्यूहेदङ्घ्रिसेनां म॥सृगेदित्यं ^१ न ह स्माह
१० शालीकिः प्राचीनमुष्करे एवैने विकर्षेत् ^१ चोपभृतमङ्घ्रिः
म॥सृगेदिति ^१ ॥
7. प्रस्तरस्य ममञ्जन इति ॥ चिस्तिरेकैकस्यां ममञ्ज्या-
दिति बौधायनः ^१ मक्त्यक्तदिति शालीकिः ^१ ॥
3. प्रस्तरस्यानुग्रहरण इति ॥ न ह स्माह बौधायनो ऽध्वर्यु-
१५ रेवोभयैर्मन्त्रैरनुग्रहरेत्पौरोडागिकेय याजमानेय ^१ याज-
मानैर्यजमानो ऽनुमन्त्रयेतेत्यं ^१ न ह स्माह शालीकि-
रध्वर्युरेवोभयैर्मन्त्रैरनुग्रहरेत्पौरोडागिकेय याजमानेय ^१ न
याजमानैर्यजमानो ऽनुमन्त्रयेतेत्यं ^१ न ह स्माहोपमन्यवो

१ उदञ्चि Sāyana only, उदञ्चम् U Bu Be G. (Ben II D C om this draudham altogether)

१ प्राचीमु- Sāyana

१ • विकर्षेत् Bu कर्षेत् II S

यथापि^१ पौरोडाशिका मन्त्रा नाभिवर्तन्त^२ एवमेवापि याज-
माना मन्त्रा नाभिवर्तन्त^३ इति^४ ॥

12 परिधीनामभ्याधान इति ॥ सूचं बौधायनस्य^५ प्रस्थान^६
एवेनानभ्यादध्यादिति^७ शास्त्रीकिः^८ ॥

15 अथैनानभ्यादध्यादिति^९ शास्त्रीकिः^{१०} ॥ सूचं बौधायनस्य^{११}
प्रस्थारं चैव परिधीनामभ्यादध्यादिति^{१२} शास्त्रीकिः^{१३} ॥

16 सुषोर्विमोक इति ॥ पूर्वः कन्पो बौधायनस्योत्तरः^{१४}
शास्त्रीकिः^{१५} ॥

30 2 पत्नीमंयाजेष्वन्विजां परिक्रमण इति ॥ सूचं बौधायनस्य^{१६}
मवं एवोत्तरेण गार्हपत्यं परिक्रामेयुरिति^{१७} शास्त्रीकिः^{१८} ॥ १४ ॥ १९

30 9 पत्नीनां मंयाजन इति ॥ सूचं बौधायनस्य^{२०} भौवाज्येन
ध्वामेनैव^{२१} पत्नीः मंयाजयेदिति^{२२} शास्त्रीकिः^{२३} ॥

अन्तर्धाप्य देवानो पत्नीः मंयाजयेदिति^{२४} बौधायनो^{२५}
ऽनन्तर्धाप्येति^{२६} शास्त्रीकिः^{२७} ॥

पत्नीसंयाजेषु श्रम्यवाकस्य करण इति ॥ कुर्यादिति^{२८}
बौधायनो^{२९} ॥ कुर्यादिति^{३०} शास्त्रीकिः^{३१} ॥

1. 32, 5 भूवाया आप्यायन इति ॥ स ह आह बौधायन उभावेव

१ यथा Bn G (sec. m.) यथापि the other MSS.

२ Without नि (cp. xx. 10. 24 G) all

३ प्रस्थाने वैवा Bn U (sec. m.) G (sec. m.) *वे वैवा Be; यमाता-
वेवेना C D (Sāyana प्रस्थाने कर्मावस्थाने समिष्टयजुर्होमाभ्यन्तरमित्यर्थः)

४ एव om Bn G (sec. m.) and Sāyana.

ध्रुवामाष्याययेतामध्वर्युं य^१ यजमानश्चेत्^२ ध्वर्युं च ध्रुवामाष्याय
ममिष्टयजुर्जुह्वादिति शास्त्रीकिः^३ ॥

ममिष्टयजुषो होम इति ॥ सूत्रमाचार्यघोर^४ चो ह आह
गौतमः स्वाहा वाचीति^५ ऊत्वा वर्धियो धातूनाः संप्रसृप-
ध्रुवायाः समज्यानुप्रहत्याभिजुह्यात्स्वाहा वाते धा-
स्वाहेति^६ ॥ १५ ॥ पञ्चमः ॥

अथातो ऽन्याधेयं व्याख्यास्यामः ॥

संभारेष्विति ॥ सूत्र^७ राघोतराणाम^८ चो ह आह
बौधायनो नाग्रनिहतं कुर्वति घोररूपमिति^९ कुर्वतिवाग्र-
निहतं^{१०} न तु सुचकुलायं^{११} न ह्येतस्यानुस्था विज्ञायते^{१२}
इति शास्त्रीकिः^{१३} ॥

पाचाणां करण इति ॥ स ह आह बौधायनस्वक-
आवेचनानि कारयेदद्यतः पुष्कराण्येवमस्य प्राचीनपुष्कराः
सुचः सन्ना भवन्तीत्य^{१४} चो ह आह शास्त्रीकिस्वकआवेचनानि
कारयेन्मूलतः पुष्कराण्येवमस्य प्राचीनपुष्कराः^{१५} सुचः सन्ना
भवन्तीति^{१६} विज्ञायते तस्माद्वाचीनाया वनस्पतयः इपिर्वी-
क्ष्यन्तीति^{१७} ॥

१ Thus G (sec m) and Bāyans, •आवेचनम्• C G (pr. m.) Ben;
•आवेचनम्• H, •आवेचनम्• D, •आवेचनम्• U Be

२ राघोतम् Bu

३ विद्यत U (sec. m.)

४ Thus O U D C Be, अगोचरम् Ben Bu H

५ Thus (विधिवतीति) Bu U C D G Ben, विधिवतीति Be H

सुचो प्रमाण इति ॥ बाहुमाचाः स्फुरिति बौधायनो ॥

शरत्त्रिमाचा इति शास्त्रीकिः ॥ प्रादेशमाचा इत्यौपमन्यवः १ ॥

सुचामाकृतिनिकार इति ॥ हस्योष्ठ्यः २ स्फुरिति बौधा-
यनो ॥ मायसपुच्छा इति शास्त्रीकिर्ह्यसमुच्चप्रवेशना ३ इत्यौ-
पमन्यवः ४ ॥

4. 10. अमरीषस्य करण इति ॥ उत्तरतोऽन्यगारस्यामरीषं
कुर्वादिति बौधायनो ॥ यथैवामरीषः स्यात्तद्गच्छेदिति
शास्त्रीकिः ५ ॥

5. 12. अन्यगारस्य परिक्रम ६ इति ॥ दक्षिणेनेति बौधायन ७
उत्तरेणेति शास्त्रीकिः ८ ॥

5. 14. रोहिते चर्मणीति ॥ सूचं बौधायनस्यैवरोहितस्य
स्यादिति ९ शास्त्रीकिः १० ॥

5. 15. ब्रह्मौदनस्य मन्त्रममन्त इति ॥ मन्त्रवाग्नादिति बौधा-
यनस्युष्णीक ११ इति १२ शास्त्रीकिः १३ ॥

16. ब्रह्मौदनस्य निर्वपण इति ॥ पवित्रता पात्रेण मन्त्रवन्त- १४
मिति बौधायनो १५ पवित्रेण तूष्णीकमिति शास्त्रीकिः १६ ॥

१ हस्योष्ठ्यः Ben H C D Bu G; हस्योष्ठ्यः Be U.

२ Thus Be Bu G (sec m) U (sec m.); *यथैवा H Ben C D G
(pr m) U (pr. m.).

३ *मयस G and U (sec. m.).

४ कुर्वादिति C D H Ben U

५ Here and *infra* the MSS sometimes ब्रह्मो sometimes ब्रह्मो . १

६ Thus Be only, *तूष्णीकमिति G (sec m) Bu, तूष्णीमिति H Ben
U C D G (pr. m.).

१. ब्रह्मौदनस्य अपण इति ॥ पचसि अपयेदिति बौधायनो^१
ऽस्थितिं ग्राह्यीकिः^१ ॥

नैवास्मिन्नासिञ्चेन्न निःपिञ्चेदिति बौधायनः^१ काम-
मस्मिन्नासिञ्चेन्न निःपिञ्चेदिति ग्राह्यीकिर्विस्वाथ^१ तः^१

५. सूपवन्तमित्यौपमन्यवः^१ ॥

७. ब्रह्मौदनस्योपसृरण इति ॥ सूचं बौधायनस्य^१ मोप-
सृणीतेति ग्राह्यीकिः^१ ॥

१. ब्रह्मौदनस्योदामन इति ॥ सूचं बौधायनस्यैव पशुप-
विशेषुरिति^१ ग्राह्यीकिः^१ ॥

५. १. ब्रह्मौदनस्योपोहन इति ॥ चज्जो मोपनमलिति वा तृष्णी^१
वेति^१ पूर्वः कस्यो बौधायनस्योत्तरः ग्राह्यीकेः^१ ॥

ब्रह्मौदनस्य प्राग्रन इति ॥ आर्षेया एव ब्रह्मौदन प्राश्री-
युरिति बौधायनो^१ य एव केच निवतपाना^१ इति काथो^१

ऽचो ह स्नाहीपमन्यवो महर्त्विज एव ब्रह्मौदनं प्राश्रीयुर^१

१५. औवैते^१ सनातुनन्निषो भवन्तीति^१ ॥

१ Uncertain, विवाद्यतं U H Ben C D G (pr m), विवाद्य G (sec. m.), विवाद्यतं Bu, विवाद्य सु सुतं Be.

१ Thus Bu G and U (sec m), *यविशेषुरिति the other MSS.

१ Uncertain, निपाना H Ben G (sec m) C D, निपक Be, निपा-
नना Bu, निपतपाना G (pr. m) U, this seems to be the reading also
of the vivarapa, according to which the meaning is - यवभोजनम् ।

१ *चो Ben H G C and U (pr m)

५ After *वैते Be ms प्रथमं, thus also Keś in a citation of this
passage.

- 7.1 समिधामभ्याधान इति ॥ सूत्रं गालीकरं^१ चो ह स्माह
 बौधायनः सक्तप्राग्निवेऽप्रत्यवमृष्टे समिधोऽभ्यज्यादध्यादि-
 त्यं^२ चो ह स्माहैपमन्यवोऽवैवैनाः पार्थतः समन्य मादयेत्ते
 यदा सर्वे प्राग्नीयुरथैतां पार्थो निर्णिज्योपस्तीर्य यत्स्यास्या-
 माज्यमवशिष्टं न्यात्तमस्तदभ्युक्षीय तेन समिधोऽभ्यज्या-
 दध्यादिति^३ ॥
- 7.13 गोः करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^४ ॥ कुर्या-
 दिति गालीकिर^५पि यज्ञोरपि कुर्वीतातु चैतस्य भवेत्पुण्या
 प्रशंसेति कात्यः^६ ॥
- 7.15. अरण्योः प्रदान इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^७ चो ह स्माहैप- १०
 मन्यवोऽपररात्र एवास्मा अरणी प्रयच्छेदरं ददामीत्येव
 वाचं विमुजेदिति^८ ॥
- 7.59 1. अग्न्यायतनानां परिलेपन इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^९ चो ह
 स्माहैपमन्यवो गार्हपत्यायतनमेवैकं परिलिम्पेत्तद्धि विदग्धं
 भवतीति^{१०} ॥
- 7.59 2. संभाराणां निवपन इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^{११} चो ह स्माहै-
 पमन्यवो गार्हपत्यायतन एवैनाम्यवैर्मन्त्रैः परिनिष्ठाय वेधा
 निवपेदिति^{१२} ॥ १६ ॥
- 7.62. 9. इक्षस्य हरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ज्ञानुदग्ने
 प्रथमं हरेदथ नाभिदग्नेऽथ घीवदग्ने^{१३} प्राणांस्तु नातिहरे- १०
 दित्याददान एवैता मरुता अभिमंसादये^{१४} प्राणांस्तु हरेद
 हरेदिति गालीकिः^{१५} ॥

- 13 संभाराणामाक्रमण इति ॥ सूत्रं ग्राहीकेर^१ 'ओ ह स्माह
बौधायन एवमेवैतेन पुरस्तात्प्रत्यगावृत्तेन^२ दक्षिणेन पूर्वपदे-
नोत्तरतः पार्श्वतः^३ संभाराणामाक्रमयेद्यथाहितस्थाम्रेङ्गारा
अभववर्तेरन्निति^४ ॥
- 62 20 १ अथस्य दान इति ॥ अध्वर्यव एतमग्निपदमयं^५ दद्यादन्यं
मद्गण इति बौधायन^६ " एतं^७ मद्गणे^८ अन्यमध्वर्यव^९ इति
ग्राहीकिः^{१०} ॥
- 03, 1, दधस्य निधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{११} " तूष्णीमेवेधं
निदधादिति ग्राहीकिः^{१२} ॥
- ३१ 13 १. सभावसथ्ययोः करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^{१३} " न
कुर्यादिति ग्राहीकिः^{१४} ॥
- 1b. सभावसथ्ययोर्विहरण इति ॥ आहवनीयादेवनौ विहरे-
दिति बौधायनो^{१५} " ग्रामाग्रेरिति ग्राहीकि^{१६} " निर्मग्न्यौ स्नाता-
मित्यौपमन्यवो^{१७} " 'ओ ह स्माहौपमन्यवौपुवः सभायानेव
१५ सभं शपदिशेदावसथ आवसथीयं पर्वणि^{१८} वैतयो ग्राही-
पाकौ अपयित्वा मद्गणे जुहुयादित्येनदपि न कुर्यादित्या-
श्रीगविः^{१९} ॥

१ Thus G (sec m) D G, "हवेन the other MSS.

२ Found only in Be and U (sec m)

३ अर्थ given only by Bu and G (sec m)

४ यथ instead of एत Bu, the other MSS are defective, leaving out एतं मद्गणे ।

५ पवशिपर्वणि U (sec m.)

११. रथचक्रस्य करण इति ॥ कुपादिति बौधायनो ^१ न
 कुपादिति शास्त्रीकिर^२बो व आर्हापमन्यबो रथमेवैतत्
 चंयुक्तं^३ प्राद्यं प्रवर्तयेत्तन्मृत्तिगम्भो दद्यादित्येतदपि ॥ कुपा-
 दित्याघोगविः ^४ ॥
१०. तनूनामनुदेशे इति ॥ प्रत्यधौत्यानुदिग्नेदिति^५ बौधा-
 यनो ^६ यासो अग्ने घोराक्षमुवस्ताभिरसु^७ यच्छेद्येव द्रूया-
 दिति शास्त्रीकिः ^८ ॥
११. विराजकमेवेति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^९ नर्यं प्रज्ञा मे
 गोपायेत्येव द्रूयादिति शास्त्रीकिः ^{१०} ॥
१२. पूर्णाङ्गत्यै इत्यन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^{११} परिमित एव ^{१२}
 पूर्णाङ्गतिं जुहुयादिति शास्त्रीकिः ^{१३} ॥ १७ ॥
१३. पूर्णाङ्गतौ द्वृष्णीमग्निहोत्र इति ॥ सूत्रं^{१४} राघीतराणा-
 म^{१५}बो व आह बौधायनः पूर्णाङ्गतिमेव जुहुयात् द्वृष्णी-
 मग्निहोत्रमिति ^{१६} द्वृष्णीमग्निहोत्रमेव जुहुयात् पूर्णाङ्गति-
 मिति शास्त्रीकिः ^{१७} ॥
१३. दग्धहोतृर्थाख्यान इति ॥ य ए आह बौधायनो यत्
 क्षय इविर्निर्वह्यन्त्यात्मानिधेनीधांनुवध्मन्त्याचक्षीतेव तत्र दग्ध-

^१ Thus Ba Be G (acc. m.) and Keś, संयुक्तं U H Ben C D G (pr. m.)

^२ Thus Ba Beu H O C D, -देवने the varapa, -देविष Be.

^३ Thus Ba U (pr. m.), प्रत्याक्षो H Ben Be U D U (acc. m.).

^४ Thus Be Ba U (acc. m.), वाक्यान् instead of चहुं Ben G C D U (pr. m.) H

श्रोतारमित्येवेतदाम्नाधेयिकेषु^१ तन्त्रेषु दृष्टं भवतीति
शालीकिर^२स्मिन्नेवेतदाग्नेये ऽष्टाकपाले दृष्टं भवतीत्यौप-
मन्यवः^३ ॥

४. तन्त्रकरण इति ॥ स ह स्नाह बौधायनः पञ्चदशमामि-
५ धेनीकाः स्युर्वार्धन्नावाज्यभागानुसैर्देवता इत्य^४चो ह स्नाह
शालीकिः सप्तदशमामिधेनीकाः स्युर्वृधन्नावाज्यभागान-
नुपा^५शुदेवता इत्य^६चो ह स्नाहौपमन्यव आग्नेये ऽष्टाकपाले
वार्धन्नावाज्यभागौ स्नातां वृधन्नावैन्द्राग्रादित्ययो^७ रयि-
मन्तौ^८ पुष्टिमन्तौ पवमानहविःषु वीतवन्तावचारक्षेय्या-
१० मिति^९ ॥

याजमानस्य करण इति ॥ अभीशामं^{१०} याजमानं कुर्या-
दिति बौधायनः ॥ कुर्याद्यपावकाग्रं याजमानमिति
शालीकिः^{११} ॥

१ Thus Bu G U (sec m.), श्वेदेवेतद्. H, श्वेदेतद्. Ben U (pr m.),
श्वेदेवेतद्. Be; तेवेवेतद्. D O.— आग्नाधे. H Ben Be U D G (sec.
m.), अग्नाधे. Bu G (pr m.)

२ श्रोतारमित्यन्तो C D U (pr m.) Ben, श्रोतारमित्यन्तो H, श्रोतारमित्यन्तो De,
श्रोतारमित्यन्तो Bu U (sec m.) I am uncertain whether श्रुतिमन्तो or
अभिमियन्तो is the right reading

३ Thus Be Ben H C D G and U (pr m.), औपमन्यव. Ba, उप-
मन्यव. G and U (sec. m.)

४ अभीशामं Be The word seems to be absol to अभिमियमिति ('to
change accordingly') Viratapa अभिनामभोदित्वा, correct per-
haps मयुदित्वा ।

० दक्षिणानां दान इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर^१चो ह स्माह
बौधायनः सर्वा एवेता दृष्टीर्दक्षिणावतीः कुर्यात्तिष्ठन्तिष
एकैकस्यां दद्यान्मिथुनावुत्तमायामिति ^१ ॥

१, १ तन्मसमाम इति ॥ नाम्नि तन्मसमाम चाचार्ययोर्^१चो ह
स्माहौपमन्यव आग्नेयो ऽष्टाकपालो ऽग्नये पवमानाय तत्प्रथमं
तन्मसं स्नादंशाग्नये पावकायाग्नये शुचये तद्वितीयमग्नेश्चाग्न-
यादित्ययं चरन्तं परीयातामिति ^१ ॥

१५. दक्षिणानां दान इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर^१स्थानं बौधा-
यनस्याचो ह स्माहौपमन्यवः सर्वा एवेता दृष्टीर्दक्षिणावतीः
कुर्याच्चित्तम्यतस्त एकैकस्यां दद्यान्मिथुनावुत्तमायामिति ^१ ॥ १५

अनन्वारन्धदं पूर्णमासस्य प्राथम्येत्तकरण इति ॥ कुर्या-
दिति बौधायनो ^१ न कुर्यादिति शास्त्रीकिः ^१ ॥

१७ १८ अन्वारन्धेषामिति ॥ चतुर्होतारः सारस्वतौ होमावन्वार-
न्धेषामित्येतदुपपन्नमे कुर्यादप्येतरदिष्वहनि कुर्यादिति बौधा-
यनस्य^१तुर्होतारः सारस्वतौ होमावित्येतदुपपन्नमे कुर्यादप्ये- १८
तरदिष्वहनि कुर्यादिति शास्त्रीकिश्च^१तुर्होतारमेवोपपन्नमे
कुर्यादप्येतरदिष्वहनि कुर्यादित्यौपमन्यवः ^१ सर्वमेवेतदिष्व-
हनि कुर्यादित्यौपमन्यवौपुवः ^१ ॥ १८ ॥ यष्टः ॥

१ Emended, 'यादित्यचरन्तं परीयातामिति U (rec. m.), 'यादित्यच-
रन्तपरियादिति G (rec. m.), 'यादित्यचरन्तं परीयादिति Bu;
'यादित्यय (or क) स्तम (or च) परीयातामिति (or परियादिति) the other
MSS

1. अथातः पुनराधेय^१ व्याख्यास्यामः ॥
- 6 मपराज्जीविति ॥ सूत्र५ शालीकेर^२चो ह स्माह बौधा-
यनः मपराज्जिया अग्निगार्हपत्यमादधानीति त५ वद्विरा-
धाय मपम्योपतिष्ठेतेति ^३ ॥
1. ५ पूर्णाङ्ग्ये करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो ^४ न
कुर्यादिति शालीकिः ^५ ॥
3. तन्मकरण इति ॥ सूत्र५ शालीकेर^२चो ह स्माह बौधा-
यन उभयानि तन्मात्राणि कारयेत्यनराधेयिकानि चान्या-
धेयिकानि अग्नियमशकपालं निर्वपेत्तस्यासमुदिते ऽग्न्याधेय-
१० दक्षिणा^६ दद्याद^७पायेय पञ्चकपालं ^८ तस्यासमुदिते पुनरा-
धेयदक्षिणा^६ दद्याद^७पैन्द्राग्रं चादित्यं ^९ च^{१०} चदमयाग्निवाहणं ^{११}
पारे^{१२} द्वादशाहस्य तन्म^{१३} इति ^{१४} ॥
- 7 विभक्तीनां धान इति ॥ सूत्र५ शालीकेर^२चो ह स्माह
बौधायनः सर्वा^{१५}सर्वान्वचमुक्त्वा^{१६} यजेतेत्यग्नेयोऽंश्वरा^{१७} विभ-
१५ क्तीर्दधादित्यीपमन्ववः ^{१८} ॥

१ पुनराधानं Bu

२ *क्षिणा Bu D C

३ *क्षिणा Ba U Ben D C.

४ Emended, च is missing both times in B G (sec. m), the second च is missing in Be D C Ben H U G (pr m)

५ परे H Bu Ben D C U G (pr m), पारे Be G (sec m)

६ इति is missing in all the MSS, which read तन्म, the visarpa runs: द्वादशाहे अने तन्मन्ववोऽपीति ।

७ Thus Bu G (sec m), सर्वाश्चपनु the other MSS

८ Thus Be only, *प्रेयोष्यच the other MSS.

12. पुरोडाशस्य परिहोम इति ॥ दैवतं परिजुहुयादिति
बौधायनः "स्विष्टकृत्कमिति शालीकिः" ॥
14. स्विष्टकृतो निर्वचन इति ॥ स्वे स्थाने निर्भूयादिति
बौधायनः "स्वे स्थाने निरूप्य कामं तत ऊर्ध्वं निर्भूयादिति
शालीकिर"चो ह स्माहोपमन्यवः पक्षैतानि स्विष्टकृतस्थानानि
भवन्तीति" १ तेषु सर्वेषु निर्भूयादिति ॥
17. अथापाहताग्नेर्मण्डारणीकस्य चेति ॥ सूचः शालीकिर"चो
ह स्माह बौधायनः कामं नष्टेषु वापहत्येषु वाग्निषु माद्विधे-
ताग्न्याधेयमाधानप्रभृति यजमान एवाग्नयो भवन्ति १ तस्य
प्राचीं गार्हपत्योऽपानीऽम्बाह्वार्यपचनोऽग्नौ आहवनीयः १
काममुपावरोह जुहुयादिति ॥
- 2 3. अग्नीनां विहरण इति ॥ सूचं बौधायनस्माधानप्रभृत्येवैते
ऽजसाः स्युरिति शालीकिः १ ॥
17. पाचाणां मादन इति ॥ सूचः शालीकिर"चो ह स्माह
बौधायनः कूर्चं वा द्रव्येषु वा पाचाणि मादयेदपसव्यं दारुणां १५
दारुं नक्षीपमानं १ भवतीति ॥

१ G om इति ।

१ अष्टः (meaning?) 108 Ba.

१ Uncertain reading. He reads as given in the text; *चर्च दारुणा दारु चर्चोप • G (see m.), *चर्च दारुणा दारु (see m., दारुणा) नक्षीप • U, *चर्चा दारुणा दारुणाचोप • Ben H, *चर्चा दारुणा दारुणा चोप • Be, *चर्चणा दारुणा दारुणाचोप • D C, *चर्चणा दारुणा दारु चोप • G (pr m.).

दयोरेमि इति ॥ स ह स्नाह बौधायनो यदि पूर्वा^१
 भेवं नीयादुत्तरया^२ प्रायश्चित्तं कुर्वीताथ यदुत्तरा^३ भेवं
 नीयादुभयं^४ भेषहतः^५ स्यादन्यथा प्रायश्चित्तं कुर्वीतेत्य^६चो ह
 स्नाह शास्त्रीकियेतरा कतरा चिद् भेवं नीयादुभयं^७ भेषहतः^८

* स्यादन्यथैव ततः प्रायश्चित्तं कुर्वीतेति^९ ॥ १६ ॥

10. अभिज्वलन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१०} गार्हपत्यादङ्गारे-
 णाभिज्वाल्या चिः पर्यग्निं कुर्यादिति शास्त्रीकिः^{११} ॥

11. वत्सं कुर्वन्मुदगुदासयतीति ॥ सूत्रः^{१२} शास्त्रीकेर^{१३}चो ह
 स्नाह बौधायनमथैव^{१४} चिः प्रतिष्ठापयन्निवीदासयेत्प्रय इमे

१०. लोका^{१५} एष्वेव लोकेषु प्रतितिष्ठतीति^{१६} ॥

8. उज्ज्वलन इति ॥ पूर्णान्वातूषो वेति^{१७} पूर्वः कश्चो बौधा-
 यनस्योत्तरः शास्त्रीकेः^{१८} ॥

१ पूर्वा G (sec m), पूर्वे Be, पूर्वया H Ben U C D, पूर्वया Bu

२ Emended, नेयादु. H Ben U D C, नेयादु. Be G (sec m)

३ नरा Be G (sec. m), नरा H Ben U C D G (pr. m),

नरा Bu.

४ नेयादु. H Ben Bu U C D G (pr m), नेयादु. Be G (sec m)

— Thus G (sec m), दुभय Bu, दुभये Be, दुभये the other MSS

५ शोर (धोर, घेरि) क्षर्त्त Ben H U G (pr m) C D

६ नेयादु. Bu U C D G (pr m), नेयादु. Ben H, नेयादु. G (sec m.) Be — दुभय (instead of दुभय) H Ben U D C

७ Thus Bu Be, नरायण Ben G U D C. नरायण H

८ Thus (and cp XX 22) Bu G and U (sec m.), शान्तीति H Ben C Be, G and U (pr m.), शान्तीति D

20. संमर्श^१ इति ॥ स ह स्नाह बौधायन उभयः संमर्शेद्यच्च
म्यास्याः सुगतं चेति ^१ सुगतमेवेति शास्त्रीकिः ^१ ॥
4. अथ जघनेन गार्हपत्यमुपसादयतीति ॥ सूत्रं बौधायन-
स्त्रीपेणातिशयेति^१ शास्त्रीकिः ^१ ॥
20. हवन इति ॥ स्वयं ध्येत्य जुहुयादिति बौधायनो ^१ ॥
यद्यस्य पुषो वाग्नेवाग्नी वासंक्रमणः^१ स्नात्स दक्षिणत
आसीनो जुहुयादिति शास्त्रीकिः ^१ ॥
6. आहुत्योर्होम इति ॥ पूर्वापरे जुहुयादिति बौधायनः ^१
प्रष्टौ^१ इति शास्त्रीकिः ^१ ॥
- 75.8 दिवस्पृष्ट्य दिनिर्मृजेदिति बौधायनः ^१ सक्तदुपस्पृष्ट्य १०
दिनिर्मृजेदिति शास्त्रीकिः ^१ ॥
- 76.2. दिरहुत्या प्राश्नोदङ् पर्याह्य प्राचीनदण्डया जुवा
भक्षयतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्त्रीदीचीनदण्डया भक्षयेदिति
शास्त्रीकिः ^१ ॥

^१ Thus Bu Bo and the vararans, संमर्श H Ben G U D C.

^१ Thus (and cp XX 8 21 4) Bu G and U (sec. m.)

*तिशयेति Be *विशयेति Ben G (pr. m.), *विशयेति H U (pr. m.)
B C corrupt

^१ Thus G U (see m.), गार्हपत्ययोगः Ben गार्हपत्ययोगः H, गार्हपत्ययोगः
Bo, गार्हपत्ययोग Be cp XX 2 6 12

^१ Thus G (see m.) and the vararans शास्त्री H Ben Bo U D C,
शास्त्री Bo cp. XX 13 20 11.

1-13

निर्णिन्य शुचं निष्टयाद्भिः पूरयित्वा दग्धुद्भिः १
जघनेन गार्हपत्यमघो निनयतीदमहमग्नौ वैश्वानरे ऽमृतं
जुहोमि स्वाहेत्यचित्यामचिताऊतिमिति वेति ॥ पूर्वः कस्यो
बौधायनस्योत्तरः प्राक्लीकः १ ॥

18.

१. 'आग्निपावमानीभिर्दपस्यान इति ॥ स ह स्माह बौधायनः
संवत्सरं यथोपस्थितमाहवनीयमुपस्थाय तत आग्निपावमानी-
भिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठेताय गायत्रीभिरथ द्विपदाभिरथ श्वो
भूते यथायथमित्ये' १ ॥ स ह स्माह प्राक्लीकः किर्यमाक् बोध्वं आग्नि-
पावमानीभस्तेन संवत्सरं यथोपस्थितमाहवनीयमुपस्थाय तत
१. आग्निपावमानीभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठेताय गायत्रीभिरथ द्विप-
दाभिरथ श्वो भूते यथायथमित्ये' १ ॥ न चास्यात
ऊर्ध्वमाग्निपावमान्य आहवनीयमागच्छेयुर्न गार्हपत्यः १
स्वाध्यायायां एवास्यात ऊर्ध्वः स्युरिति १ ॥ आहवनीभिर्दप-
स्याय भर्तु वः १ शक्यः अद्वा मे मा विनादित्येव नूपा-
११ दित्याञ्जीगविः १ ॥

. 4.

आग्निः सिति १ ॥ स ह स्माह बौधायन आत्मने प्रथम-

१ उदग्धुद्भिः १ found only in Bu and G (sec. m.) Bo and U
(sec. m.) have instead इहिर About the constitution of the text
of this drauidham and its meaning I am uncertain

१ All the MSS exc. G (sec. m.) om. एवम् ।

१ All the MSS ins. आहोहिर which in G is effaced

१ Effaced in G

१ आहोहिति MSS

माशासीताय जातेभ्यो ऽथ तन्तव इत्य^१चो ह स्माह शाली-
किर्जानेभ्यः प्रथममाशासीतायात्मने ऽथ तन्तव इत्य^१चो ह
स्माहौपमन्त्रवो ऽजातेष्वेवात्मने^२ च तन्तवे चेति^३ काममपि
षाद्यमात्रमाशासीतेत्यौपमन्त्रवोपुचः^४ ॥ २० ॥

10. पितृदिव्यश्चत्तु करण इति ॥ स ह स्माह बौधायन
आदित एव प्राचीनावीतं कुर्वीत^१ स प्राचीनावीत्येव
स्मादाजतीनाः होमादाजतीर्होम्यञ्जोपवीतं कुर्वीत^२ स
यज्ञोपवीत्येव स्मादा सकृदाच्छिन्नस्य सूरणात्सकृदाच्छिन्नस्य
मरिच्यग्राचीनावीतं^३ कुर्वीत^४ स प्राचीनावीत्येव स्मादा
प्राजापत्यायै^५ यज्ञोपवीत्येव प्राजापत्यवर्षां सार्वपत्यमुप-
तिष्ठेतेत्य^६चो ह स्माह शालीकिरादित एव प्राचीनावीतं
कुर्वीत^७ स प्राचीनावीत्येव स्मादा प्राजापत्यायै^८ यज्ञोपवीत्येव
प्राजापत्यवर्षोद्वेष्टादिति^९ ॥

दृष्ट्वा^{१०} सकृदपूय सकृदोक्ष्य सकृद्विष्कृद्रूपं कुर्या-
दिति बौधायनः^{११} सकृदेवैनाम्बुफलीकृताश्रुता पवित्रवत्याः^{१२}
स्वाध्यामोप्य शालीपाकाः अपवित्राभिधायोदश्चमुदापये-
दिति शालीकिः^{१३} ॥

१ The svaraha given only by G (sec. m.), to the reading
आदेः the svaraha also seems to point

२ मरीच. H Bc

३ Thus O (sec m.), पूर्वदेष्टादिति Hen H C D G and U (sec.
m.), पूर्वदेष्टादिति Bc, -प्राद्वेष्टादिति De U (per m.).

४ Erased in G.

5. आहुतीनां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ¹ नात्र मध्यममाहुतिं जुहुयान्मेवमेव वृत्तीयं आदिति शास्त्रीकिः ¹ ॥
9. यज्ञदाच्छिष्यस्य स्तरण इति ॥ उपनिष्कस्याग्न्यगारादक्षिणे पूर्व एवान्तरदेगे यज्ञदाच्छिष्यः स्तृणीयादक्षिणतश्चोत्तुकमुपनिदध्यादिति बौधायनो ¹ एतरेवैतां दिशमिति शास्त्रीकिर्न चाचोत्तुकमुपनिदध्यादिति ¹ ॥
11. पिण्डानां दान इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर¹चो ह आह बौधायनः परस्तादेवामुतो एवाचो उपमलैः पिण्डान्दद्यादिति ¹ ॥
20. आश्वनाभ्यश्चने ममसो निज्जव¹ इति ॥ पूर्वः कस्यो बौधायनस्योत्तरः शास्त्रीकेः ¹ ॥²
8. पिण्डानामनुप्रहरण इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर¹चो च ग्राह बौधायनो एवेते पिण्डाः परिशयीरनुच्छिष्टा येते भवन्ति
14. पिष्टभिर्भक्षणा इति ¹ ॥
- अतिप्रिष्टस्य प्राशन इति ॥ स्वयं यजमानः प्राप्तीयादिति बौधायनः ¹ सुचाय वाक्मिवाग्निने वा दद्यादिति

१ पिष्टदद्यात् MSB exc. G (see m.)

२ निज्जवम् ॥

३ No vikalpa is found in the text proper of Bandh

४ Thus H BenC H G (17 m.) अपचन इति H., अचक्षतेति G

(see. m.), अपचनयेति H.

शास्त्रीकिः " एवौ प्राशयेत्प्राशयेथा^१ भवतीत्यौपमन्यवौ^२
 ऽहुच्या यावन्मात्रमवघ्राथायेतरदग्धावनुपहरेदित्यौपमन्यवौ-
 पुचो^३ " भस्मोत्कर उवाच्य संप्रच्छादयेदित्याग्नीगविर^४पो^५
 ऽभ्यवहरेदिति मौद्गल्यः^६ ॥ २१ ॥

३२ ४ आचयणस्य तन्मपमाप इति ॥ नास्ति तन्मपमाप^१ ।
 आचयण्योर^२चो ह स्नाहौपमन्यवः सौम्यं^३ निक्षयापेतराणि
 हवींश्चि निर्वपेदेवमस्य चतुस्तानि^४ हवींश्चि भवन्तीत्य^५चो ह
 स्नाहौपमन्यवौपुचो ऽतिपातादावापिक एव सौम्यः स्यादन्तरेण
 वैश्वदेवं चैककपालं च निर्वपेदित्य^६चो^७ ह स्नाह्याग्नीगविरौ-
 चेतानि^८ हवींश्चि भवन्ति^९ चय इमे लोका^{१०} एवमेव लोकेषु^{११}
 प्रतितिष्ठति^{१२} गन्माकेनैवास्य प्रसुरेयैतदानं भवतीति^{१३} ॥

३३ ४ अज्यानीमाश्च होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ पुरस्ता-
 त्स्थित्युक्तौ ऽज्यानीदपजुहुयादिति शास्त्रीकिः^२ ॥

३४ आचयण्यहविषाश्च अपण इति ॥ पयनि अपयेदिति
 बौधायनो^३ ऽस्त्विति शास्त्रीकिः^४ ॥

१ Tiras Ben Be G U D C, प्राशयेथा Bn; प्रशस्येथ H

२ चं (before प्रच्छाद-) om H Ben DC U G (pr. m.)

३ इति ins G and U (see m.), but ep. XX, 18-40 +.

४ चय ins H Ben U C D G (pr. m.)

५ •तुस्तानि Bn D G (see m.)

६ T'ir (निर्वपेद), Ben H Be U D C, आचयेदु Bn; + fused in G.

७ Thus without एव, U C D Ben D G (pr. m.) and Ke.; चौचोवै-
 तानि Be Bu G (see m.)

आपयण एककपालस्य^१ करण^१ इति ॥ कुर्यादिति
बौधायनो^२ न कुर्यादिति शालीकिः^३ ॥

तन्त्रकरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनः पञ्चदश-
सामिधेनीकाः शुर्वार्चमावाक्यभागावुच्चैर्देवताः^४ कुर्याद्याज-
५ मानमित्य^५ चो^६ ह स्माह शालीकिः सप्तदशसामिधेनीकाः
शुर्वध्वन्तावाक्यभागावुपाशुदेवताः^७ कुर्याद्याजमानमिति^८
॥ २२ ॥ सप्तमः ॥

०. विपरिधान^९ इति ॥ स ह स्माह बौधायन आहवनीये-
नैवेन विपरिधात^९ प्रजले^{१०} प्रोष्य पुनरागम्य^{११} सर्वैर्मन्त्रैराहव-
१० नीयं प्रत्युपतिष्ठेतेत्य^{१२} चो^६ ह स्माह शालीकिर्यथोपपन्नमेवाग्नि-
मिर्विपरिधात^९ प्रजले^{१०} प्रोष्य पुनरागम्य^{११} सर्वैर्मन्त्रैरेकैकं
प्रत्युपतिष्ठेतेति^१ ॥

अनुपस्थाय प्रजजितस्येति ॥ यत्र सारेत्परोक्षं तत एनं
नित्येनोपतिष्ठेतेति बौधायनो^२ न^{१३} चेतमरेत्प्रोष्य^{१४} पुनरागम्य^{११}
१५ नित्येनैवेति शालीकिः^३ ॥

१ कपालकरण H Ben U D C G (pr. m.)

२ Thus U Do G (acc. m.), the other MSS चा (or य)जमान इति ।

३ परिधान and परिधात D C

४ नित्य Hu Ben H U G D C, नित्य Be.

५ नित्य Hu and the Visarapa नित्य Be नित्य Ben H U C, D

defective.

६ न चेतमरेत् Be Hu G and U' (see 18) न चेतमरेत् D C.

७ नित्य U H Ben G D C

६८. ८. अथ भृशुवः सुवरित्यग्निहोचमेताभिर्न्याहतीभिर्हवीः१॥ यथासादये-
दिति ॥ स एवमेव संवत्सरेसंवत्सर इति सूच५ ग्राहीकेर'१चो
॥ साह बौधायनो यस्याः५ राध्यामादित उपसादयेसंवत्सरे
पर्यवेते तस्यामुपसाद्य न तत ऊर्ध्वमाद्रियेतेत्य'१चो ॥ साहो-
पमन्यवो ऽभ्याहृतः खल्वस्यैव' संवत्सरो भवति । यस्याः५
राध्यामादित उपसादयेसंवत्सरे पर्यवेते या ततः पूर्वा रात्रिः
स्नातस्यामुपसाद्य न तत ऊर्ध्वमाद्रियेतेति' ॥
- ९ ११. दर्शपूर्णमासावाप्तभमान एताभिर्न्याहतीभिर्हवीः१॥ यथासाद-
येदिति ॥ स एवमेव संवत्सरेसंवत्सर इति सूच५ ग्राहीके-
र'१चो ॥ साह बौधायनो यस्यां पौर्णमास्यामादित आमा- १०
दयेसंवत्सरे पर्यवेते तस्यामासाद्य न तत ऊर्ध्वमाद्रियेतेत्य'१चो
॥ साहोपमन्यवो ऽभ्याहृतः खल्वस्यैव' संवत्सरो भवति ।
यस्यां पौर्णमास्यामादित आसादयेसंवत्सरे पर्यवेते या
ततः पूर्वा पौर्णमासी स्नातस्यामासाद्य न तत ऊर्ध्व-
माद्रियेतेति' ॥ ११
- ३ १३. चातुर्मासान्याप्तभमान एताभिर्न्याहतीभिर्हवीः१॥ यथासादये-
दिति ॥ स एवमेव संवत्सरेसंवत्सर इति सूच५ ग्राहीकेर'१चो
॥ साह बौधायनो यस्यां पौर्णमासां वैश्वदेवहवीः१॥ यथासादये-

१ एवं (खड्ग) instead of एवं Bo G U C D Ba, the passage is missing in H Ben,

१ एवं Bo H Ben U, एवं Ba D G C.

त्वंत्सरे^१ पर्यवेते तस्यां^१ वैश्वदेवहवीऽश्यामाद्य^१ न तत
ऊर्ध्वमाद्रियेतेत्य^१चो ह आहौपमन्यवो ऽभ्याकृढः खल्वप्येव^१
संवत्सरो भवति^१ यस्यां पौर्णमास्यां वैश्वदेवहवीऽश्यामादये-
त्वंत्सरे पर्यवेते या ततः पूर्वा पौर्णमासी क्रात्तस्याऽऽ गृणा-

१ मीरीपहवीऽश्यामाद्य न तत ऊर्ध्वमाद्रियेतेति^१ ।

21. व्याचतीनां धान इति ॥ पूर्वं कस्यो बौधायनश्रौतः
शास्त्रीकेः^१ ॥

13. प्राग्गीके ऽवदीयमाने जपतीति ॥ सूत्रं^१ मैत्रेयस्त्रीया-
चार्ययोः^१ प्राग्गीके ऽवदीयमाने जपत्यग्निर्मा दुरिष्टात्पातु

१० सवितायग्राह्यादिति^१ ॥

17. यजमानभागे यो मे ऽस्मि दूरे ऽरातीयति तमेतेन
क्षेपमिति ॥ सर्व एवैष स्त्रिष्टुष्टदनुमन्तणो मन्त्रः आदि-
त्यौपमन्यवः^१ ॥

१०. वेदे यजमानं वाचयतीति ॥ सूत्रऽऽ शास्त्रीकेर^१चो ह

११ आह बौधायनो वेदे यजमानं वाचयति वेदो ऽपि तिभि-

१ In G this passage has been changed in the following way
‘वादेरिति च संवत्सरे पर्यवेते तस्यां गृणापोरीपहवीऽश्यामाद्य’ in C it runs
‘वादेरिदंत्सरे पर्यवेते तस्यां पौर्णमासी गृणापोरीपहवीऽश्यामाद्य’ (possibly) G
and C are right in reading (a) १ गृणापोरीप- instead of पौरीप-

१ एवं Dec G

१ The Ms G has in (a) कस्यवादेवजाय- the other Ms

१. ७. प्रवषयाहुताविति^१ ॥ स ह स्माह बौधायनो यदि कृतं
 प्रायश्चित्तं स्यात्ताद्वियेत तत्र होतुर्मथ यद्यकृतं स्यात्तपैर्ना^२
 जुहुयादित्य^३चो ह स्माह शालीकिर्यं प्रत्याघातप्रायश्चित्ता
 भेदाः^४ स्फुलान्तेषु तत्र प्रायश्चित्तानि स्युर्य येऽप्रत्याघात-
 प्रायश्चित्ता भेदाः^५ स्युर्नवेनामाद्वियेत्य^६चो ह स्माहौपमन्यवो
 यदि वै कृतं प्रायश्चित्तं स्याद्यदि चालनं जुहुयादेव तत्र
 प्रवषयाहुतिमिति^१ ॥

१५. विराजक्रमेष्टिति ॥ पूर्वः कस्यो बौधायनस्तोत्रः
 शालीकेः^१ ॥

१. ७. अपामाचमन इति ॥ दिर्मन्त्रेषाम् आचामेष्टकसूची- १०
 मिति बौधायनः^२ सठमन्त्रेषाम् आचामेष्टकसूचीमिति
 शालीकिः^३ ॥

१. ६. माचीकरण इति^४ ॥ स ह स्माह बौधायनः सर्वा एवेता
 देवताः साक्षिणीः कुर्वन्ति प्रतपते प्रतं चरित्यामीत्य^५भिर्वै
 देवानां प्रतपतिरित्येतदेव^६ मातिमन्येतेति^७ शालीकिः^८ ॥ १५

^१ Thus emended; प्रवषयाहुति (नौ)मिति DC Ben H U (pr. m.);
 प्रवषयाहुताविति U sec m, प्रवषयाहुताविति G (sec. m), प्रवषती-
 हुताविति Bu

^२ चेना MSS

^३ चेना MSS

^४ Thus CH Ben G U (pr. m.) D (sec. m), मैवैवायानां Be, मैवेनामा
 Ba D (pr. m.), मैवेवावायां U (sec. m).

^५ साक्षीं Ba H and the vivaraṇa (one copy), साक्षि Ba Ben Be G
 D G U and the vivaraṇa (another copy)

^६ Thus Ba Ben U G D C, •देवताबौधायन्येतेति H, •देवानामि Be.

यज्ञस्य पुनरास्तमं जपतीति ॥ सूत्रं बौधायनश्रौतसूत्रेण
मेवैतेन चतुषोपनिषेतेति शालीकिः^१ ॥ २४ ॥ अष्टमः ॥

अथातः पशुबन्धं व्याख्यास्यामः ।

स इ स्नाह बौधायनः सोपवसथा दृष्टिपशुबन्धा इति^२ ॥

५ सोपवसथा^३ वा^४ सद्योपज्ञा^५ वेति^६ शालीकिः^७ ॥

दृष्टिकरण इति ॥ पशोपग्रावेवाग्नेयेनाष्टकपालेन यजे-
तेति बौधायनो^८ ॥ बभ्रुकर्णं चैवैतदजवग्रायां^९ च दृष्टं
भवतीति शालीकिः^{१०} ॥

स्थो धूपो भवतीति ॥ स्थप्रकार^{११} एवायं सप्तशतान्यूपो
१० भवतीति बौधायनो^{१२} ॥ इस्थ^{१३} एवायमग्न्यगारिको इत्यालो-
धूपः स्यादिति शालीकिः^{१४} ॥

विश्राखो धूपो भवतीति ॥ ऊर्ध्वं^{१५} रत्ननाकासाद्दे^{१६} ग्राते
चतुरश्रे चतुरश्रपाले^{१७} स्नातामवेतरोऽष्टाविध्रूपः स्यादिति

१ Thus G (sec. m) and Ba (the last MS. reading, however, *पशो); सोपवसथासद्योपज्ञावेति Be. U H C, सोपवसथासद्योपज्ञावेति H, सोपवसथो सद्योपज्ञावेति Be. cp. Radradatta on Ap VII 6 3

२ *इजवसा. Ba G (pr. m), *इजावसा. Ben U C D G (sec. m).
*इजवसा. lie, *इजावसा. H

३ एवाकार G D, स्थकार C

४ Thus Be (without, however, the anagrahā), *आदय (OI B);
एव the other MSS.

५ *आसाद्दे MSS

६ Thus Be. चतुरश्रपाले H, चतुरश्रे (वे)पाले the other MSS.

रमि विदेधेति^१ यद्यद्वात्यस्याभिधायेत्यस्य^२ नाम गृहीया-
नदेवास्य सर्वं दृष्ट्वा इति^३ ॥

अथ यदि यजमानः सुरापो वा भवति प्रवसति वेति ॥
स ह स्नाद्य बौधायनः प्रवसतः प्रहरेणैवास्य सह यजमान-
भागमनुप्रहरेद्गुवायै वाज्येन पर्युपक्षीयं जुष्टामवधाय जुञ्ज-
यात्प्रस्तरभूय^४ यजमानभागो गच्छतौत्य^५चो^६ ह स्नाद्य
शास्त्रीकिरादित एव न सुरापेण ससृज्येताथ चेत्ससृज्येत
मन्वातु हेनं वाचयेत्किमु भक्षान्न^७ भक्षयेदिति^८ ॥ भक्षयेच्चैव
भक्षानित्यौपमन्यवः^९ ॥

- ७. आदित्यस्योपस्थान इति ॥ उपनिष्क्रम्याग्न्यगारादादित्य-^{१०}
मुपतिष्ठेतेति बौधायनो^{११} ऽवैव तिष्ठन्निति शास्त्रीकिः^{१२} ॥
पौर्णमास्यामुपवेशस्य करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^{१३}
न कुर्यादिति शास्त्रीकिः^{१४} ॥

- 04 0. अतद्विषयं इति ॥ मन्त्रेणाप आचम्य मन्त्रेण व्रतं विद्महे-
तेति^{१५} बौधायनस्य^{१६}प्यीमप आचम्य मन्त्रेण व्रतं विद्महेतेति^{१७}
शास्त्रीकिर्^{१८}पवेषेण चरित्वा व्रतं विद्महेतेत्यौपमन्यवः^{१९} ॥

१ यद् द 1016 in Bn G (acc m.), once in the other MSS.

२ दृष्ट्वा U Bn G (acc m.); भागं Ben H O D G (pr m.); Be uncertain

३ दृष्ट्वा गी G (acc m.).

४ भक्षान्नमभ- Ba, भक्षान्नमभ- Br

Here and *infra* only Be has the medium, the other MSS have the active.

12.

यज्ञस्य पुनरात्मन् अपतीति ॥ सूत्रं बौधायनश्रौतसूत्र-
मेवेतेन यजुषोपतिष्ठेतेति शालीकिः ^१ ॥ २४ ॥ अष्टमः ॥

2. 1.

अथातः पशुबन्धं व्याख्यास्यामः ॥

स ह साह बौधायनः सोपवसथा दृष्टिपशुबन्धा इति ^२

५ सोपवसथा^१ वा^१ सद्योयज्ञा^१ वेति^१ शालीकिः ^१ ॥

दृष्टिकरण इति ॥ पशौपग्रावेवाग्नेयेनाष्टकपालेन यजे-
तेति बौधायनो ^३ यजुषोपग्रावे^४ चैवेतदजवशाया^५ च दृष्टं
भवतीति शालीकिः ^१ ॥

स्फ्यो धूपो भवतीति ॥ स्फ्यप्रकार^६ एवायं यथाशवान्यूपो
१० भवतीति बौधायनो ^७ ॥ स्फ्य^८ एवायमग्न्यगारिको ऽयथाशो
धूपः सादिति शालीकिः ^१ ॥

विश्राद्धो धूपो भवतीति ॥ ऊर्ध्वं^९ रश्नाकालाह्वे^{१०} श्राद्धे
चतुरग्रे चतुरश्रपाले^{११} सातामयेतरो ऽष्टाश्रिर्यूपः सादिति

१ Thus G (sec. m) and Bu (the last MS. reading, however, *यज्ञो), सोपवसथासद्योयज्ञावेति Ben U D C, सोपवसथासद्योयज्ञावेति H, सोपवसथो सद्योयज्ञावेति Be, cp. Radradatta on Ap VII 6 B.

२ *दजवशा* Bu G (pr. m), *दजवशा* Ben U C D G (sec. m), *दजवशा* Be, *दजवशा* H

३ स्फ्यप्रकार G D, स्फ्यप्रकार C.

४ Thus Be (without, however, the anagrasa), *सायन (or न*)
एव the other MSS.

५ *सायने MSS

६ Thus Be चतुरश्रपाले H, चतुरश्रि (वे)पाले the other MSS

बौधायनः^१ शास्त्रवेद्यमन्त्राणां व्यादयेतरो ऽष्टाश्रित्युपः
स्यादिति शास्त्रीकिः^१ ॥

07 6. मङ्गुकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^२ ब्रीहौणामपि
कुर्वादिति शास्त्रीकिः^१ ॥

07 8. यद्वोतुर्हाम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यौपवसथ एव यद्वोतारं^३
जुहुयादिति शास्त्रीकिः^१ ॥

7. 10. यूपोज्जत्यै हवग इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर^४चो ह स्माह
बौधायन आन्यं चारणौ चादारय यूपस्यान्तिके ऽग्निं मथित्वा
यूपोज्जतिं जुहुयादिति^१ ॥

08. 4. आग्नयनस्याभिहोम इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर^४चो ह स्माह १०
बौधायन एवमेव जुहामन्तर्धाय हिरण्यमभिजुहुयादमस्यते
गतवशी विरोह स्यादेति^१ महसववमा वि वयं इहे-
मेत्यात्मानं प्रत्यभिन्द्यौतापोदकं^५ स्पृष्टेदिति^१ ॥

8 12. यूपस्त्रावाहन इति ॥ यः प्राङ् वोदङ् वा पठेत तमावा-
हयेदिति बौधायनो^६ या^७ का^८ चिद्विद्यमभि पठेताव्यापस- १५
येत्यादावाहयेदेवेति शास्त्रीकिः^१ ॥

8 13 वेदै करण इति ॥ सूत्रमौपमन्यवीमुचस्वीचो ह स्माह
बौधायनो रयमंमिता व्याद्रयाचेण पशान्तिरयो रथेयया

१ This (and cp Vol. I, p 108, 7, medium') Ba II (sec. m);

२ यमनो. Ho. ३ यथेदि. the other MSS

४ यथेदिदम. G (sec m).

प्राची रथयुगेन^१ पुरस्तात्तिरस्युत्तरयुगेनोत्तरनाभिरिति^२ "
 चतुर्निमिता वा स्यात्सर्वतो वा दशषदा विराट्संपन्नेति^३
 ग्राहीकिः^४ ॥ २५ ॥

00 3

शालालस्य परिलेखन इति ॥ सूचः ग्राहीकेर^५चो ह
 " स्माह बौधायन एवमेव परिलिखन्वाहृतः" पुरस्ताद्योत्तरत-
 द्यालिखेदिति । ॥

लोकाम्रीनाः षरण इति ॥ सूचः ग्राहीकेर^५चो ह
 स्माह बौधायन उत्तरवेद्यामाग्रीधमुपवेश्य^६ ततो लोकाग्री-
 न्दरेदित्युद्देशादेव लोकाम्रीन्दरेदित्यौयमन्यवः^७ ॥

10 1 १०

उत्तरवेद्ये परिमाण इति ॥ सूचः ग्राहीकेर^५चो ह स्माह
 बौधायनो रथसंमितायामेव धौरेयग्रन्थया परिमिमीत^८
 नात्र मध्यमा वेदिर्भवतीति^९ ॥

0 ४,
. 13.

आख्यातं धूपावटस्य परिलेखनम् ॥

१ *प्रीत्य Bo

२ अनरयुजेऽथ all the MSS (see U see m) and the virarona

३ Tins G, विराट्संमितीति L (see m). विराट्दशषदेति H Ben D De
CU (pr m.). विराट्दशषदेति Bu४ Thus Bo DC, *लिखन्वाहृतः H, *लिखन्वाहृतः Ben, *लिखन्वाहृतः
Bu; *लिखन्वाहृतः G (see m) L५ Thus Bu and a bhāṣya in the Bombay MS class I B 5, *सूच-
पविष्ट Be, *अ सूचपविष्ट B = HUDC, *अ सूचपविष्ट G

६ Thus Bu G (pr. m); *मिमीते the other MSS.

समेतौपभृते^१ संमार्जनसादने इति ब्राह्मणिकि^२र्न संसृजेदि-
त्यौपमन्यवः^३ ॥

2. 13. इषदाज्यस्य यद्वण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^४ इत्यान्तेन
गृहीयादिति ब्राह्मणिकः^५ सः स्रष्टव्याज्यं च दधि चैतैः पशु-
५ भिर्गृहीयादित्यौपमन्यवो^६ ऽत्रो ह स्नाहौपमन्यवीपुः स्रष्टव्यां
द्विरुपसौघं सर्वैर्नैर्दधानीय त्वर्णो द्विरभिघारयेदिति^७ ॥

इषदाज्यस्य प्रायश्चित्तकरण इति ॥ यद्वणादपां चरणा-
द्वैवास्यां प्रायश्चित्तं कुर्वीतेति बौधायनः^८ सादनादपां
चरणाद्वैवेति^९ ब्राह्मणिकि^{१०}र्न तु इषितमाच^{११} इत्यौपमन्यवः^{१२} ॥

13. 7. १० यूपस्य प्रक्षालन इति ॥ सूत्रं^{१३} बौधायनस्य^{१४} त्वर्णीमेव
यूपं प्रक्षालयेदिति ब्राह्मणिकः^{१५} ॥

3. 10 यूपस्य प्रोक्षण इति ॥ स ह स्नाच बौधायनः स्वरश्मं
नैवावदणदण्डं यूपशकलः^{१६} हिरण्यमुदपाचमिष्येतत्संनिधाय
यूपं प्रोक्षेदित्येव यूपेन यूपनयोजनानि प्रोक्षेत्पशुना पशु-
१६ संयोजनानीति ब्राह्मणिकः^{१७} ॥

१ Thus the svarasa. •सोपभृते Be. सोपभृता the other MSS.;
cp. Kāty. V 4 23

२ Or are we to write •दधाचरणा? The meaning of this passage
is not clear to me

३ यच offered in G

४ Meaning and reading uncertain इषतिमाच इ० G (acc m) and
the libryn इषितमाच the svarasa इषमप इ० Be, इषतिमाच इ०
Be, इषितमाचति० Ben HCDG (pr. m), इषितमाच० U.

18. यूपस्य परिक्रमण^१ इति ॥ दक्षिणेनेति बौधायन^{११}
उत्तरेणेति शास्त्रीकिः^१ ॥

१२. यूपस्याक्षन इति ॥ सूत्रं बौधायनश्रौतसूत्रमेवेति
शास्त्रीकिः^१ ॥

खट्वाश्चोपनिषयण इति ॥ प्रदक्षिणमुपनिषयेदिति^{१२}
बौधायनो^{११} यथोपपादमिति शास्त्रीकिः^१ ॥

16 यूपस्य परित्ययण इति ॥ विरेव मन्त्रं ब्रूयात्तिः कर्मा-
यथेदिति बौधायनः^{११} सक्तदेव मन्त्रं ब्रूयात्सक्तस्कर्मेति^{१३}
शास्त्रीकिः^१ ॥

१७ नाभिदग्ने परित्ययतीति ॥ सूत्रं बौधायनश्रौतसूत्रमेवेति^{१४}
इति शास्त्रीकिः^१ ॥ २६ ॥

१८. खरोरदगूहन इति ॥ सूत्रं बौधायनश्रौतसूत्रमेवेति^{१५}
शास्त्रीकिः^१ ॥

15. 2 यथोपाकरण इति ॥ सूत्रमौपमन्यवोपुत्रर्ष्यावो^{१६} च साध
बौधायन एवमेवोपाकुर्माद्य तु औपयेदिति^{१७} औपयेच्चैव जुहु-^{१८}
याचोपाकरणायेति शास्त्रीकिर^{१९}वो^{१६} च साधौपमन्यव एवमेवेनं
पुरस्तात्प्रत्यगाहना^{२०} बहिर्भां च प्रवशास्यवा चाभिषेधेदेतच्छा^{२१}
च प्रवशास्यवाश्च इदं निधायावयेदिति^१ ॥

१ Thus Ben HDUG (pr m) and the svarasa, *काम G (sec m), *अय Ba Be

१ ब्रूयात्ति कर्मेति G (sec m)

१ Thus BGL *यथे Ba, *यथे the other MSS.

१ Thus B Ben DCLB *G (pr m) and the svarasa, *भिषेधेदे* (sec m), *विषेधेदे U, B has a lacuna.

- 5 9. अरण्योः समञ्जन इति ॥ सूत्रः शालीकेर^१चो ह स्माह
 बौधायनो ऽग्नेर्जनिचमसीति शकलमाददीत^२ वृषणौ ह्य
 इति दूवे^३ वा शकले वा^४ निदध्यादुर्वर्णमौत्थधारारणिमा-
 ददीत^५ पुच्छरवा इत्युत्तरारणिमेषेने आष्यस्यात्याः समञ्ज^६
 १ छतेनाक्ते वृषणं दधातामिति समवदध्यादिति^७ ॥
15. पशुरगमाया आदान इति ॥ मन्त्रेणाददीतेति बौधा-
 यनसू^८णीमिति शालीकिः^९ ॥
16. पशोरभिधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१०} यौवायानेवा-
 भिदध्यादिति^{११} शालीकिः^{१२} ॥
19. १० पशोर्निर्भोजन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१३} यूप एव पशुं
 नियुज्यादिति शालीकिः^{१४} ॥
- ११ पशोः प्रोक्षण इति ॥ दृष्योः सः स्रज्जनाभिरङ्घ्रिः प्रोक्षे-
 दिति बौधायनः^{१५} कमण्डलुभिरिति^{१६} शालीकिः^{१७} ॥
17. पशोः समञ्जन इति ॥ सूत्रः शालीकेर^{१८}चो ह स्माह
 १९ बौधायनो ललाटे सूत्रं प्रतिपाद्यानुष्किन्द^{१९}कर्पेदा दक्षिणायै
 ओषेरिति^{२०} ॥

१ दूवे Be Ben U (pr m)

२ वागुनिदध्या Be U (sec m)

३ Thus HD, समञ्ज U Ben, सवध्य G, समञ्ज्या Be, समनक्ति Bu G (sec m)

४ Thus G and U (sec m.) and the vivaraṇa, यौवायानेनसभि the other MSS

५ Thus D Bu, कमण्डलुभि GUC (sec. m.), कामण्डलुभि the other MSS

18. यूपस्य परिक्रमण^१ इति ॥ दक्षिणेनेति बौधायन^{११}
उत्तरेणेति शास्त्रीकिः^१ ॥
19. यूपस्याश्रम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योपनिषत्प्रमाणेनेति
शास्त्रीकिः^१ ॥
उदपाचस्योपनिषत्प्रमाण इति ॥ प्रदक्षिणमुपनिषदेदिति^{१२}
बौधायनो^{११} यथोपपादमिति शास्त्रीकिः^१ ॥
20. यूपस्य परित्यक्त इति ॥ धिरेव मन्त्रं ब्रूयात्तिः कर्मा-
वर्तयेदिति बौधायनः^{११} मन्त्रदेव मन्त्रं ब्रूयात्सकृत्कर्मेति^{१३}
शास्त्रीकिः^१ ॥
21. नाभिदग्ने परित्यक्त इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{११} मध्यदेश^{१०}
इति शास्त्रीकिः^१ ॥ २६ ॥
22. स्तरोरवगूहन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योपनिषत्प्रमाणेनेति
शास्त्रीकिः^१ ॥
23. पशोदपाकरण इति ॥ सूत्रस्योपनिषत्प्रमाणेनेति^{११} च काह
बौधायन एवमेवोपाकुर्यात्तु गोपयेदिति^{११} गोपयेद्यैव जुहु-^{१४}
याचोपाकरणायेति शास्त्रीकिर^{११} च काहोपनिषत्प्रमाणेनेति^{११}
पुरस्तात्प्रमाणेनेति^{११} बर्हिर्भ्यां च ब्रह्मशास्त्रया नाभिसेधेदेतस्या^{१५}
च ब्रह्मशास्त्रायाः उदय निधायावचेदिति^१ ॥

१ Thus Ben HbCUG (pr m) and the vivaraga; *जाम G (sec m), *जाम Bu Be

११ ब्रूयात्तिः कर्माति G (sec m)

१२ Thus DBU, *वर्त Bu, *वर्त the other MSS.

१३ Thus HbCUG (pr m) and the vivaraga; *भिषेधेदे G (sec m), *विषेधे U, B has a lacuna.

- ९ अरण्योः समञ्चन इति ॥ सूचः५ ग्रासोके^१रवो ह स्माह
 बौधायनो ऽग्नेर्जनचमसीति शकलमाददीत^१ वृषणौ स्य
 इति दूर्वं^१ वा शकले वा निदध्यादुर्वंशमीत्यधरारणिमा-
 ददीत^१ पुरुरवा इत्युत्तरारणिर्मथेने आष्यस्थान्नाः५ समश्य^१
 १५ एतेनाक्ते वृषणं दधातामिति समवदध्यादिति^१ ॥
- १५ पशुरगमाया आदान इति ॥ मन्त्रेणाददीतेति बौधा-
 यनस्त्व^१ष्णीमिति ग्रासोकिः^१ ॥
- १६ पशोरभिधान इति ॥ सूचं बौधायनस्य^१ यीवायामेवा-
 भिदध्यादिति^१ ग्रासोकिः^१ ॥
१९. १० पशोर्नियोजन इति ॥ सूचं बौधायनस्य^१ यूप एव पशुं
 नियुज्यादिति ग्रासोकिः^१ ॥
- १० पशोः प्रोक्षण इति ॥ त्वष्णीः५ मः५सूताभिरङ्घ्रिः प्रोक्षे-
 दिति बौधायनः^१ कमण्डलुभिरिति^१ ग्रासोकिः^१ ॥
- ० ७ पशोः समञ्चन इति ॥ सूचः५ ग्रासोके^१रवो ह स्माह
 १५ बौधायनो ललाटे सूचं प्रतिष्ठाप्यानुच्छिन्दन्कर्षेदा दक्षिणायै
 श्रोणेरिति^१ ॥

१ पूर्व Be Ben U (pr m)

१ नानुनिदध्या Be U (sec m)

१ Thus HD, समश्य U Ben, समश्य C, समञ्चन Be, समनति Bu G (sec. m)

१ Thus G and U (sec m) and the vivarana, यीवायामेवमभि the other MSS

१ Thus D Bu, कमण्डलभि GUC (sec. m), कमण्डलभि the other MSS

स्वरग्रन्थोत्पादन इति ॥ यूपः स्वरग्रन्थमुत्पादयेदिति
बौधायनः " पशुरिति शास्त्रीकिक^१न्मित्यौपमन्यवो " देवते-
त्यौपमन्यवोपुत्रः ॥ २७ ॥ नवमः ॥

0. 18. अथाश्रावण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " सोम एवात्मा-
श्रावयेदिति शास्त्रीकिकः ^१ ॥

17. 2. पशोः समञ्जन इति ॥ स ह स्याद् बौधायनो यथा^१
समञ्जान^१ तथा^१ विमञ्जान^१ त्वेता^१ इत्यश्रावयेदिति " ^१
यथोपपादमिति शास्त्रीकिकः ^१ ॥

17. 4. पशोः पर्यग्निकरण इति ॥ सहग्रामिचं पर्यग्निं सुर्पा-
दिति बौधायनो " यदन्यच्छामिवादिता शास्त्रीकिकः " पशुं १०
चाज्यामि वेति राशौतरः " पशुमेवेत्यौपमन्यवः ^१ ॥

17. 6. अपाव्यानाः सोम इति ॥ स ह स्याद् बौधायन एकं
प्रथमे यथावे जुहुयाद्दे मध्यमे द्वे उत्तमे इति " यथोप-
पादमिति शास्त्रीकिकः ^१ ॥

7. 12. उपमैषाश्रावण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " माश्रावये- ^१
दिति शास्त्रीकिकः ^१ ॥

7. 17 पशोर्निवहन इति ॥ प्रतीचोनशिरसमुदौचोनपादमिति

^१ यथा and तथा (instead of यथा and तथा) some of the MSS

^१ समञ्जानया Ba

^१ विमञ्जान= all, विमञ्जने न कुर्वीत the variants, cp Ap. VII. 14, 13 and Bhāradvāja VI 11 या अन्ता धारा तथा पशुः समनक्ति तथैव शिरः इत्यश्रावणेत्यादि विमञ्जि अन्ताकावो विमञ्जम इत्यपरायम् ।

बौधायन " उदीचीनगिरमं प्रतीचीनपादमिति शालीकिः "
 प्राचीनगिरसमुदीचीनपादमित्यौपमन्यवः^१ ॥

5. पशुरग्रनाया उदमन इति ॥ चात्ताले रग्रनामुदयेदिति

9. बौधायनो " इद्विरभ्युक्ष्यासंचर^१ इति शालीकिः^१ ॥

१. पय्या उदामयन इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१ " यो ह साह
 बौधायनो ऽनवां प्रेहीत्येनां प्रणयेद्वेनामादित्यसुदीक्ष्यानवां
 प्रेहीत्येव प्रणयेदिति^१ ॥

10. अपामवेक्षण इति ॥ उपरिष्टाच्चात्तालस्यावेक्षयेदिति
 बौधायनः^१ पार्श्वतः पशोरिति शालीकिः^१ ॥

6 १. बर्हिषः समञ्जन इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१ " यो ह साह
 बौधायनस्तथाक्रमेवेतरस्यादितरत एवेनदक्षा गिरयेद्रक्षसां
 भागो ऽसीत्यथोदकं सूत्रेदिति^१ ॥ २८ ॥

वपायाः प्रदान इति ॥ चाज्यसुवा वा सुहिरण्यं वा^१
 द्वितीये चतुर्थे चेति^१ पूर्वः कत्थो बौधायनस्रोत्तरः शालीकेः^१ ॥

11. 4. ११. पशुपुरोडाशस्य निर्वपण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१
 पशुमालभ्य पुरोडाशं निर्वपेदिति शालीकिः^१ ॥

2. 5. पशोः प्रध्यावन इति ॥ इदयजिक्ते^१ प्रध्यावयेदिति
 बौधायनो " इदयमेवेति शालीकिः^१ ॥

^१ इद्विरभ्युक्ष H Ben DCG (pr m.)

^१ Found only in G and U (sec m) and the vivarana, cp. also
 Rudradatta on Āp VII. 20 9

^१ इदयं जिक्ता Bn G and U (sec m) Keś, इदयं जिक्ते U (pr m),
 इदयजिक्ता D

10. हृदयस्य श्रपण इति ॥ सूचः शालीकेर^१चो ह स्माह
 बौधायनः शूलपाक्यमेवेन श्रपयेद्देवं हृदयशूलं परिमिक्षिपे-
 दुपरिष्ठाच्च मन्त्रेणोपसृगेदिति^२ ॥
11. पशुपुरोडाशस्त्रेडाया चवदानं इति ॥ सूचः शालीकेर^१चो
 ह स्माह बौधायनो निरवदायेवास्य स्त्रिष्टुतमिडामवधेदेव^३
 सवनीयानामिति^४ ॥
2. 2. इडस्तनस्य करण इति ॥ सूचः बौधायनस्य^५ यद्विद्येव
 श्वस्रास्त्रायाश्च हृदयं निधायावधेदिति शालीकिः^६ ॥
2. 3. पशोः संवदन इति ॥ सूचः^७ शालीकेर^१चो ह स्माह
 बौधायनः^८ इडाभिक्रामेत्पूषा^९ मा पशुपाः पालिति^{१०} द्वितीयं^{११}
 इडाभिक्रामेत्पूषा^{१२} मा प्रपचे पालिति^{१३} तृतीयं इडाभिक्रामे-
 त्पूषा^{१४} माधिपतिः पालिति^{१५} ॥
2. 9. पशोरभिघारण इति ॥ सूचं बौधायनस्य^{१६} पशुदाज्येन
 हृदयमभिघार्याज्येनेतरास्यभिघारयेदिति शालीकिः^{१७} ॥
- " पशोरासादन इति ॥ पञ्चहोवासादयेदिति बौधायन-^{१८}
 कृष्णौमिति शालीकिः^{१९} ॥
17. पशोरवदान इति ॥ स ह स्माह बौधायनो हृदयस्य

१ मन्त्रेणोपसृगे (s. sec. m.) U Bu, मन्त्रेणाप (प.) सूचः Ho G (pr. m.)
 DC Ben H (मन्त्रेणोपसृगेन च the virarann)

२ प्रथमे ins DC

३ Thus Bu G (sec. m.), -तिष्ठाने U Be Ben H; -निष्क्रान्ते DC,
 but cp Ap. VII. 23 6 अभिघारण with Rudradatta's remark.

जिज्ञासाया वचस इत्येतेषामेवानुपूर्वमवधेत्तृतीयं^१ चात्रावदानं
पञ्चावत्तिनां कुर्यादित्यत्रो ह स्माह ग्राक्षीकिः सर्वेषामे-
वानुपूर्वमवधेच्च चात्र तृतीयमवदानं पञ्चावत्तिनां कुर्या-
दिति^१ ॥ २६ ॥

५ पयोः संमर्गेन इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभ-
थानि^१ संमृशेद्येभ्यदावधेत्सुगगतानि चेति^१ सुगगतान्येवेति
ग्राक्षीकिः^१ ॥

कुम्भतः श्रीणामीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ समसोनेवाख्य
पार्श्वेन वंसाहोमः श्रीणीयादिति^१ ग्राक्षीकिः^१ ॥

६ पयोः प्रतिपरिहरण इति ॥ प्रतिपरिहरेदिति^१ बौधा-
यनो^१ न प्रतिपरिहरेदिति ग्राक्षीकिः^१ ॥

अत्याक्रमण इति^१ ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ लघनेनोत्तर-
वेदिं परिक्रम्याग्रावयेदिति ग्राक्षीकिः^१ ॥

दिग्धां प्रतीज्याया इति ॥ सूत्रं ग्राक्षीकेर^१चो ह स्माह
७ बौधायनः पुरस्तादनस्यतेः समान्यो दिग्घः प्रतियजेद्दिग्घे^१
स्वाहेति^१ ङत्वोपतिष्ठेत्^१ स्वाहा दिग्घो नमो दिग्घ्य इति^१ ॥

१ एवेवाख्य Bu G (sec m), एषाम् the other MSS.

१ Thus Bu G (sec m), सर्वेषां the other MSS

१ प्रिणीयादिति Bu श्रीणामीति the other MSS

५—६ The words प्रतिपरि- .. अक्रमण इति left out by all the MSS,

७ Bu and G and U (sec m)

१ नतिष्ठते MSS

- 24 7. वनस्यतेय्याया इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " पृषदाज्या-
चतुर्गृह्येतेन चरेदिति शालीकिः ' ॥
- 24 13. वनिष्ठोराधान इति ॥ पडवन्तः संपादयेदिति बौधा-
यनः " सकलमेवेति शालीकिः ' ॥
24. 18. औपयजेष्विति ॥ सूत्रं शालीकेर^१चो ह साह बौधायन
आहवनीयादेवोदीचो ऽङ्गाराच्चिर्वर्त्य तेषूपयष्टोपयजेदिति ' ॥
- 125 2. गुदद्वतीय इति ॥ एकादग्रथा ह्युपयष्टोपयजेदिति
बौधायनो " ऽपच्छेदमिति^२ शालीकिः " समस्तमेवैनमनु-
प्रक्षत्य^३ सर्वैर्मन्त्रैरमुमन्त्रयेतेत्यौपमन्यवः ' ॥
- 125 4. अथ बर्हिषि हस्तौ निमाष्टीति ॥ सूत्रं बौधायनस्थीपो
ऽप्यस्त्रा^४ अचानयेयुरिति^५ शालीकिः ' ॥ ३० ॥
125. 6. स्त्रोहोम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " चतुर्गृह्येते ऽवधाय
जुहुयादिति शालीकिः ' ॥
125. 10. पत्नीमाह संयाजन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्थीज्येनैव^६
पत्नीः संयाजयेदिति शालीकिः^७ ' ॥

१. अपच्छेदमिति Ben, with ५ the other MSS and the vivarana of
XX. 12-26 12, XXII. 15 s. f.

२. मेवैनमनु Ba G (sec m), मेवैनदन् H Ben Be CDU
(pr m)

३. आस्त्रा अचानये G (sec m) Ben आस्त्रा अचानये CD; अय्य
अचानये Ba, अस्त्रा अचानये H, अचानये Be, आस्त्रा अचानये U.

४. आचारेणः instead of बौधायनस्य and औपमन्यव instead of शालीकि
G (sec, m)

11. उत्तानायै जाघन्यै देवानां पक्षीर्यजति नीत्या अग्निं
गृहपतिमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " सर्वमेवैतदुत्तानायै
जाघन्यै कुर्यादिति शालीकिः ' ॥
12. उत्तानायै जाघन्यै होच इडामवस्यति^१ नीत्या^२ अग्नीध्रे
पृथ्वस्तमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " सर्वमेवैतदुत्तानायै
जाघन्यै कुर्यादिति शालीकिः ' ॥
13. फलीकरणहोमस्य करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^३
न कुर्यादिति शालीकिः ' ॥
14. भुवाया आप्यायन इति ॥ स ह स्नाह बौधायन उभावेव
भुवामाप्याययेतामध्वर्युश्च यजमानयेत्य^४ध्वर्युरेव भुवामाप्याय
ममिष्टयजूंषि जुहुयादिति शालीकिः ' ॥
ममिष्टयजुषां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " योषि
चतुर्गंघ्रीतानि जुहुयादिति शालीकिः ' ॥
15. चदयश्लक्ष्णोदासन इति ॥ कुर्वीताच समिधाश्च दुर्मिषा-
येति बौधायनो^५ न कुर्वीतेति शालीकिः ' ॥
16. समिधां करण इति ॥ सर्व एवाद्राः सपक्षागाः कुर्वीर-
मिति बौधायनो^६ यजमानश्चैव पक्षी चेति शालीकिः ' ॥
17. बर्हिषः पर्युपोषण इति ॥ वेद्यै दक्षिणे ऽऽसे पर्युपोषे-
दिति बौधायन^७ उत्तरवेद्या इति शालीकिः ' ॥

^१ Thus G (see m), इडां समवस्यति the other MSS.

^२ नीत्याग्नीध्रे Ba GDC, नीत्याग्निध्रे H Ben U.

10. सक्तुहोमस्य करण इति ॥ धौमक्तुहोमाभ्युर्ग्यादिति
 बौधायनः " एकमेवेति शास्त्रीकिः " प्रदाव्य एव सक्तुहोमेन
 चरेदित्यौपमन्यवः ¹ ॥
10. ⁶ आख्यातं देवतानासुपस्थानम् ॥
8. यूपस्योपस्थान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योद्भवमीयमेवेति ५
 यजुषोपतिष्ठेतेति शास्त्रीकिः ¹ ॥
10. समन्वानयन^१ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ नाद्रियेतेति
 शास्त्रीकिः ¹ ॥
13. पूर्णाहुतौ करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो ^१ न
 कुर्यादिति शास्त्रीकिः ¹ ॥ १०
- 14 दक्षिणायै दान इति ॥ धेतुं नामद्वाहं वा दद्यादिति
 बौधायनो ^१ अन्यदेकधनमिति शास्त्रीकिरन्यदेकधनमिति
 शास्त्रीकिः ¹ ॥ ३१ ॥ दशमः ॥

॥ इति विश्वः प्रश्नः ॥

¹ The B to H, CC and the varanase, समन्वायन Bn, समन्वा-
 नयन Bc, समन्वाय D

^१ On the praśna-number cp. Preface to Vol. II, p. ix.

1

अथातश्चातुर्मास्थानि व्याख्यास्यामः ॥

स ह स्नाह बौधायनो यावज्जीवप्रयुक्ताख्ये चातुर्मास्थानि
 स्युरन्तर्भिधुनानि^१ प्रथमे त्वेव संवत्सरे व्रत चरेदित्ये^२चो ह
 स्नाह शालीकिः सांवत्सरिकाख्येव खलु^३ चातुर्मास्थानि ब्रह्म-
 चर्यवन्ति भवन्तीति^४ यथाप्रयोगमित्यौपमन्यवः^५ ॥

5.

पथमां मन्त्रामन्त्र इति ॥ उभये सायंप्रातर्दोहा मन्त्रवन्तः
 स्युरिति बौधायननृष्णीका इति शालीकिर^६चो ह स्नाहौप-
 मन्यवो यत्प्राक्शोमेज्यायै चातुर्मास्थिकानि पथाऽऽसि तूष्णी-
 कानि स्युरयोर्ध्वं^७ शोमेज्यायै मन्त्रास्तभेरन्नित्ये^८चो ह
 स्नाहश्चीगविः पञ्चेवैतानि पथाऽऽसि मन्त्रवन्ति भवन्ति^९
 दर्शपूर्णमासयोर्भैषावरुषामिषायां दाद्यायणपञ्चे कौण्डपा-
 यिन्ये सौभामण्यामिति^{१०} ॥

8.

वैद्यानरपार्जन्ययो^१ करण इति ॥ कुर्यादिति बौधा-
 यनो^२ न कुर्यादिति शालीकिः^३ ॥

१५

फावगुन्यां वा चैद्यां वा पौर्णमास्यां विश्वेभ्यो देवेभ्यो
 वक्ता अपाकता भवन्तीति ॥ सूचं बौधायनश्रौतसूत्रेण आपू-
 र्यमाणपक्षस्य पुण्याह इति शालीकिः^४ ॥

१ Om H Be

२ Thus H Ben Be G (pr m) U DC Kes, स्युरन्तर्भिधुनानि Bu, अथ
 effaced in G.

३ Thus Bu, संवा G, संवा the other MSS

४ भवन्तीति Bu Be G (sec m)

५ Thus U (sec m), *पार्जन्यायाः the other MSS.

१. ७ प्रसूमयं^१ प्रस्तरमिति^२ ॥ सूत्रं बौधायनस्य^३ सर्वमेवेतद्धर्मः
प्रसूमयं^४ स्यादिति शाल्वीकिः^५ ॥
- १२ पञ्चहोतृहोम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्तोपवसथ एव पञ्च-
हीतारं जुहुयादिति शाल्वीकिः^६ ॥
- ५ प्रधाजानामनुमन्त्रण इति ॥ चतुरस्यतुर्भिरनुमन्त्र्य^७ पञ्चमे-
नेतराननुमन्त्रिष्यादिति^८ बौधायनस्य^९ चतुरस्यतुर्भिरनुमन्त्र्य सर्वेषां
पारे पञ्चमेनानुमन्त्रयेतेति^{१०} शाल्वीकिः^{११} ॥
- एकैकपाशानां मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवन्तः स्युरिति
बौधायनस्तु^{१२} ण्यौका इति शाल्वीकिः^{१३} ॥
- एककपाशानामवदान इति ॥ स ह स्माह बौधायन-^{१४}
श्चातुर्मांसिकानामेव नावद्येदयेतरेषामवद्येदित्य^{१५} चो ह स्माह
शाल्वीकिस्तन्महाराजामेवावद्येदयेतरेषां^{१६} नावद्येदित्य^{१७} चो ह
स्माहौपमन्यवो ॥ एव वैश्वदेवपक्षयि तस्मा नावद्येदयेतरेषा-
मवद्येदिति^{१८} ॥

१ *नय. प्रसूय इति MSS. exc. Bu U (pr. m.) and the viracana, the accretive as XXIII. 18: नयैः पूर्वं कमध्यस्तुमिति ।

२ Thus Bo, चतुर्भिरचतुरो G (sec m.), चतुरस्यतुर्भिरचतुरो G (pr. m.)
चतुर्भिरचतुर्भिरनु D, चतुर्भिरचतुर्भिरनु. Ben G

३ *नृचनौषादिति Du G (sec. m.), चनौषादिति (without चन) Ben
HDC, पंचनौषादिति Bo

४ *मंनयेदिति MSS

५ *हराशमेवा. Ba U (sec m.), *हराशमेवा. Ben, *हराशानामेव G
(sec m.), *हराशमेवा. Du, *हराशमेवा. HU (pr m.); *हराशमेवा. C
(pr. m.), *हराशमेवा. U (sec m.).

एककपालानामभिद्योम इति ॥ यः सुचिं सृष्ट्वावः
स्यात्तेनाभिजुहुयादिति बौधायनश्च^१ तुभिंयतुभिंर्कतुनांमभि-
रेकैकमिति शास्त्रीकिः^१ ॥ १ ॥

एककपालानामाग्नयस्यानुसृष्टहरण इति ॥ अनुसृष्टरे-
५ दिति बौधायनो^१ नानुसृष्टरेदिति शास्त्रीकिः^१ ॥

४ वाजिनस्य चर्याया इति ॥ उपासृष्ट चरेदिति बौधा-
यन^१ उच्चैरिति शास्त्रीकिः^१ ॥

६ वाजिनस्य भक्षण इति ॥ सूचश्च शास्त्रीकेर^१ नो^१ ह स्माह
बौधायनो^१ स्वप्रभक्षणेमेवेतरे^१ भक्षयेयुर्यजमान एव प्रत्यक्षं
१० भक्षयेदिति^१ ॥

१७ निवर्तन इति^१ निवर्तनेनोपवाणोभयं^१ केशग्रन्थु वाप-
यीतेति बौधायनो^१ निवर्तनेनोपवाणं^१ श्मश्रूण्येव वापयीत
न केशानिति शास्त्रीकिं^१ निवर्तनेनोपवाणं^१ नैव श्मश्रूणि वाप-
यीत न केशानित्यौपमन्यवः^१ ॥

६ १४ बहणप्रघासेषु, दक्षिणस्य विहारस्य पात्राणां करण इति ॥
सूचं बौधायनस्य^१ सौवर्णानि वा राजतानि वा स्युरिति
शास्त्रीकिः^१ शमीमृगानीत्यौपमन्यवः ॥

१ भक्षयेने Bu G and U (sec m), भक्षये DHC Ben Be G and U (pr m)

१ Uncertain reading, नोपवाण each time H Ben Be UDG (pr. m) C, नोवाण G (sec m), thus also (besides नोपाव) Bu, the vivarana seems to have read also नो वाण, it runs निवर्तनेनो वाप्य. चेष्टा शक्यता विमथ्य उच्यते. न (read च ?) नन्दस्यार्थे ।

स्तम्ययजुषोर्हरण इति ॥ अतिचारः स्तम्ययजुषी हरेया-
तामिति^१ बौधायनः^२ षहेति श्रालौकिः^३ ॥

अज्यम्यावेक्षण इति ॥ दाशंपौर्णमासिकायै दक्षिण
क्षपविध्य दक्षिणमवेक्ष्योत्तरमवेक्षेतेति बौधायनो^४ वेदिमंधा-
वुषविध्य दक्षिणमवेक्ष्योत्तरमवेक्षेतेति श्रालौकि^५ मीधत^६ दृष्टौ-
पमन्यवः^७ ॥

३, ४. ऐधौकः शुपेमिति ॥ सूचं बौधायनस्य^८ धर्ममयं वा
कुशमयं वेति श्रालौकिः^९ प्रत्यक्षमित्यौपमन्यवः^{१०} ॥

१२. शूर्पेणानुप्रहरण इति^{११} अनुप्रहरेदिति बौधायनो^{१२}
नानुप्रहरेदिति श्रालौकि^{१३} द्विरभ्युक्ष्य भुञ्जीतेत्यौपमन्यवः^{१४} ॥ १५

३, ४. आमिचयोरवदान इति ॥ सूचः श्रालौके^{१५} चो व स्माच
बौधायन आमिचयोरवदाय सेवीमवदधात्^{१६} ग्रामीपर्षकरौ-
रमनूजामवधेद् घाशोक्ता द्योते भवन्तीत्युक्तमेवावदानेन सर्वं
विश्रक्तोप^{१७} समवदधादित्यौपमन्यवः^{१८} ॥ २ ॥

(F) 'मादयै चर्याया इति ॥ सूचं बौधायनो^{१९} उत्तर एवाग्नौ^{२०}
मादय्या चरेदिति श्रालौकिः^{२१} ॥

^१ Thus (and cp XXV. 1 & 6) Ba Ben HGU, हरियामिति DC, हरेतामिति Be

^२ कश्च Ba G (see m).

^३ Thus B Ben DC, वेधमृषदः Ba, वेधमृषदः Be G and G (see m)

^४ Thus Ba Be U (see m), 'क्षीपमवदधात्' B Ben G; 'क्षीप-
मवधात्' D, 'क्षीपमवधात्' O

१४. मारुत्ये मेघलस्यागुप्रहरण इति ॥ अनुप्रहरेदिति बौधा-
यनो नानुप्रहरेदिति आसीकिः^१ ॥
१०. अवष्टय इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्^२चो ह साहोपमन्य-
वस्तुपेय निष्कारेण चावष्टयमवेयादिति^३ ॥
६. आख्यातमुदकान्तस्य प्रत्यसनम्^४ ॥
आख्यातमाश्वनम्^५ ॥
१४.
१६. आख्यातः समिधां करणम् ॥
१५. आनीकृतस्य निर्वपण इति ॥ पाणिमंसांनेनादित्य-
स्योदयमात्राहेतेत्याचार्ययोर्मुष्टिमेव पक्षीयस्यैपमन्यवः^६ ॥
१०. साकः रश्मिभिः प्रहरेदित्यैपमन्यवौपुचः ॥ एष एवापि
सातपनस्य प्रदेश एव केकिनस्य ॥
१८. गृहमेधोयस्य मन्त्रमन्त्र इति ॥ मन्त्रवाग्यादिति^७
बौधायनश्च^८ण्यौक इति आसीकिः^९ ॥
- गृहमेधोयस्य निर्वपण इति ॥ पवित्रवत् पापेण मन्त्रवन्त-
१९ मिति^{१०} बौधायनो^{११} उपविनेन तृण्यौकमिति आसीकिः^{१२} ॥

१ Of these two diamhas the first seems to refer to Vol I. 261.
17; the second, according to the version, to III. 67. 16४ चाङ्गान्
आनम् । सम्य (२०) उच्यते । समिधां करणे आख्यात सर्वे वा एतौपमन्यवो वेति
नःन्यदिवाख्यातमस्य वक्ष्यते । सर्वे वा एतौपमन्यवो वेति ।

२ मन्त्रादिति DC, मन्त्रादिति H

३ मन्त्रादिति G (sec m).

१. गृहमेधीयस्य अपण इति ॥ पयसि अपयेदिति बौधा-
यनो " इत्यिति शास्त्रीकिः ' ॥
शाकलानां करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो " न
कुर्यादिति शास्त्रीकिः ' ॥
२. गृहमेधीयस्यमादन इति ॥ दात^१ एव सर्धियासादये-
दिति बौधायनो " ये इत्ये^२ इत्युपयुक्ताः 'कुमाः शुभेष्ट्विति
शास्त्रीकिः ' ॥
३. गृहमेधीयस्य चर्याया इति ॥ उपाश्रु चरेदिति बौधा-
यन " उचैरिति शास्त्रीकिः ' ॥
शाकलानामनुप्रहरण इति ॥ अनुप्रहरेदिति बौधायनो " १०
मातुप्रहरेदिति शास्त्रीकिः ' ॥
४. प्रतिवेगस्य अपण इति ॥ अन्नाहार्यपचने अपयेदिति
बौधायनो " सामाग्राविति शास्त्रीकिः ' ॥
५. पूर्णदंष्ट्र्यो होम इति ॥ सूत्रमाचार्ययो^३श्चतौहक्ता
मह्मणो चिकारे^४ जुहुयादिति गौतमः ॥ ३ ॥ प्रथमः ॥ ११
६. मन्त्रापिष्टयज्ञस्य सर्धिवीति ॥ समूलमेतद्वर्धिमन्तौति
बौधायनो^५ नास्ति प्रत्यभिमर्धन इति " सातिग्रेयं^६ भव-

१ दात Ben H (as parts from सर्धि), दत्त Be, G Dom दात दत्तः
विश्व (tr and U (sec m)), thus सर्धि विधय (the svarita).

२ दंष्ट्र्य Be, the svarita, -दंष्ट्र्य H Ben Be G U D C.

३ माचार्य H G D C U (tr m.), -माचार्यान्तः U (sec m.)

४ चिकारे H Ben G U D C, Be defect; चिकारे Be

तीति शालीकिस्तत्र सिद्धः प्रत्यभिर्गर्जन इति ।" निर्मूल-
लूनमेवैतस्मिन्नुपादित्यौपमन्यवः । ॥

अथैतदभिवान्याये दुग्धमर्धपात्रेमिति ॥ सूत्रं बौधायन-
स्तौथ यदि कनीयः स्यादद्विरभ्युन्नोयेति शालीकिः । ॥

तेषां प्रोहिष्येव त्रिविधृतमुदादपत्यपोद्यच्छन्ते यवा-
निति ॥ सूत्रं शालीकिरत्रो ह स्याद्व बौधायन आवपन-
प्रवृत्ति येषु मन्त्रकर्मभ्यावर्तेत तन्तं तु त्रिविधृतं
स्यादिति । ॥

आप्यनिमद्यन इति ॥ जघनेन गार्हपत्यमाषेभ्यो निमये-
दिति बौधायनो " ष्येणातिहायेति शालीकिरत्रेण वा जघ-
नेन वेत्यौपमन्यवः । ॥

वेधे करण इति ॥ उपनिष्कस्याग्न्यगारादक्षिणे पूर्वे
ऽवान्तरदेगे कुर्यादिति बौधायनो " उत्तरेवेता दिगमिति
शालीकिरत्रावाहयंपचनमेवाभित इत्यौपमन्यवः । ॥

अन्वाहार्यपचनस्योपममिन्धन इति ॥ स्वे स्यान् उपसमि-
न्धीरन्निति बौधायन " इधमेवातिप्रक्षयेयुरिति शालीकिः । ॥

(कुनृणः Be G and U (sec m), कुनोणः Ben H Bu C D G
I U (pr. m).)

2 Thus G U D H C, without अग्नि Be, अग्निवेदेति Ben Ba

3 अन्न स्यादिति G U C D H Ben, अन्न स्यादिति Be, अन्नं स्यादिति
; cp XXI 16, XXII 11

4 इति Be G, इतिच Ben Ba U D C.

2. आज्यपक्षाणां रहण इति ॥ पञ्चगृहीतानि वा षड्वृही-
तानि वा सूरिति बौधायनः " षड्वृहीतान्येवेति शाल्कीकिः ^१ ॥
प्रक्षारस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ ग्रहणं चैवास्य न्यमनं च
तृण्योक्तः स्यादयेतरन्मन्त्रवत्स्यादिति बौधायनः " संभरणं
चैवास्य न्यमनं च तृण्योक्तः स्यादयेतरन्मन्त्रवत्स्यादिति ^२
शाल्कीकिः ^३ " ^४ तृण्योक्तः स्यादयेतरन्मन्त्रवत्स्यादि-
त्यौपमन्यवः ^५ ॥
5. चिरपसलेः परिमृणन्ययेतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " ^६
अथोत्पन्नेनैव सप्तमृणोयादिति शाल्कीकिः ^७ ॥
वेद्यै स्तरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यैवावदमं वा सृणा- ^८
नीत्येव ब्रूयादिति शाल्कीकिः ^९ ॥ ४ ॥
7. परिधीनां परिधानं इति ॥ सूत्रः शाल्कीकेर^{१०} चो च साह
बौधायनः सर्वान्परिधीन्परिदध्यात्पिण्डकर्मणि कियमाणे
दक्षिणतश्चोत्तरमुपनिदध्यादिति ^{११} ॥
2. हविषामुदासन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " यथाऽऽतमेव ^{१२}
हवीः सुदासवेदिति शाल्कीकिः ^{१३} ॥
हविषाः संवरोऽभ्यर्चयेति ॥ दक्षिणेनेति बौधायन ^{१४}
उत्तरेणेति शाल्कीकिः ^{१५} ॥

^१ ५६२४ Hs

^२ Thus G (see. m.), आज्यमन्त्र = the other MSS

^३ Thus all ext. Bc : दक्षिणतश्चोत्तरमुपनिदध्यात् ।

^४ Thus G and U (see m.), D, यथाऽऽतमेव = the other MSS.

^५ अपरो all the MSS. ext. Bc (५६२४), the riverapa has also the nominative.

विपरिकामन्येत अन्विजो विपरिहरन्ति हवींषीति ॥
 सूत्रं बौधायनस्य " नात्र हवींषि विपरिहरेयातामिति'
 शालीकिर्नात्र हवींषि विपरिहरेयातामध्वर्युंशेवाग्नौध्वर्यं
 विपरिकामेतामित्यौपमन्यवः^१ ॥

५ आग्नावण इति ॥ ओ सूधेति बौधायन " आ लुधेति
 शालीकिः^१ सूधेत्यौपमन्यवः^१ ॥

प्रवर इति ॥ सूत्रमावायंशौर्दिदाष्टशकिलक्षित्यौप-
 मन्यवः^१ ॥

आख्यातं पिण्डानां दानम् ॥

१० आख्यातमाञ्जनाभ्यञ्जनयोः ॥

आख्यातं पिण्डानःमनुप्रहरणम् ॥

चैयम्वशां मन्त्र मन्त्र इति ॥^१ मन्त्रगतः स्युरिति
 बौधायनसूष्णीका इति शालीकिर्येनानेककपास एव अप-
 वेदित्यौपमन्यवः ॥

५ एकोल्लुक्तस्य हरण इति ॥ अन्वाहायंपचनादुरेदिति
 बौधायनो " यमाग्नोरिति शालीकिः^१ ॥

एतत्समादाय गार्हपत्यमुपतिष्ठन्त इति ॥ स ह साह
 बौधायन उभय^१ एष^१ मन्त्रो भवत्याध्वर्युंशश्च याजमानयेति^१
 याजमान एवेति शालीकिः^१ ॥

१ Thus all, read probably विपरिहरेयातामिति ॥

१ Thus Be. अन्वाहायंशश्च the other MSS

१ Thus G D C H Be. U (pr. m.), अथवा एव U (sec. m.), अथ.

एव एव Be, अन्वीय Be.

तस्मिन्नासौ गीयपक्षाय ध्वजेत^१ चयोदशवेत्तुनामस्यापौ-
ष्यार्थं दृष्टं भवतीति^१ ॥

वेद्ये करण इति ॥ दार्शपौरमाधिकी स्यादिति बौधा-
यनः^१ पाण्डुवम्भिकीति शालीकिः^१ ॥

१ दक्षिणानां दान इति ॥ सूचष्ट शालीकिरे^१षो ष ऋह
बौधायनो हिरण्यं वैश्वानरे दद्यादुनु पार्श्वे दाः प्र वैश्वदेवे
दादग्र वरुणप्रधामहविःषु तिस्र आनीकवते तिस्रः सतिपने
सतस्रो गृहमेधीय स्रवभं पूर्णदर्थं^१ तिस्रः केडिने दादग्र
महाहविःषु तिस्र आदित्ये दादग्र गुणामोरोथहविःष्वि-
१० त्य^१षो ष ऋहौयमन्वदतःषष्टिदातुर्मास्यदाव्याः ममाद्यातां
भवन्ति^१ तायेसाधिगच्छेदासाः स्येतावन्ति मन्यान्मौदनायेता-
वती^१ दद्यात्षो षैवेन काममवाप्नोतीति^१ ॥

चातुर्मास्यानामन्त इति ॥ सोमान्तानि स्युरिति बौधा-
यनः^१ पशुनामोति शालीकिः^१ सवनेद्या ध्वजेत्यौप-
१५ मन्यवः^१ ॥ ६ ॥ द्वितीयः ॥

१ चयोदशवेत्तुनामस्या B. H G U (pr. m), चयोदशस्य चयैतनाम U
(sec. m), चयोदशस्य -- दैताम्या Bn, चयोदशस्य वैतनाम Ben C U.—
बौधायन Ben G U D C, शालीकिरे Bn, शालीकिरे Pn, शालीकिरे H.

१ Thus G, -इत्ये the other M's.

१ Thus G U D C and Ke. संवायोरनाम्यव वती B-n मय चोदना-
देतावती Bn, संवायोदनादेतावती H इत्यन्ववती Be (cp. Vol. I,
41. 15).

१ इति is not found in my copies.

७१ अथानो ऽग्रिष्टोमं व्याख्यास्यामः ॥

स ह स्याद् बौधायनो नादृष्टं राजानं चर्त्विजेय^१ दीव-
येदित्य^२ चो ह स्याद् ग्राक्षीकिरेदि दीवा दीर्घाः सुरा^३श्वा-
सिका^४ वाहनांरक्षणेक्षेयः^५ कामं दीव्येदिति^६ ॥

७२ ग्रामाया^७ अध्यवमान^८ इति ॥ स ह स्याद् बौधायनो
मध्यदिने ग्राक्षामध्यवन्नेदापः पूर्वा गच्छेदुरन्त्यजमानो राजा
चारणिभ्यां चेत्य^९ चो ह स्याद् ग्राक्षीकिः कामं पूर्वाक्षे वाप-
राक्षे वा ग्राक्षामध्यवन्नेप्राक्षेवास्तमदादीवक्षीयात् इतिर्वा-
पविषेदिति^{१०} ॥

७३ अग्नौनाष्ट इरण इति ॥ अजम्नादरेदिति बौधायनो^{११}
इरण्योः समारोह्येति ग्राक्षीकिः^{१२} ॥

(० वेति H De Bu.

१ Uncertain, 'राक्षसिका वाह' H G (pr m), C, the variant
(one copy), 'राक्षसिका U, 'राक्षसिकामाह' Be, 'राक्षसिकारक्षेयः
D, 'राक्षसिका वाह' Bu, 'राक्षसिकार वाह' G (sec. m) and the
variant (another copy) The variant (expresses 'राक्षसिका
(० राक्षसिकार) by प्रत्येयः (one copy), इत्येयोमाय (var प्रत्येय वि)
नर Read perhaps राक्षसिकामा वाहनांरक्षेयः or कोऽय

२ 'दीवाः G sec m) The variant 'दीवयद्वयद्वयद्वयद्वय
इत्येयः ... अन्य वाह इत्येय इत्येयः इत्येयः

३ Thus Be H G U D C, so Bu these words are missing, 'राक्ष-
सिकामा' the variant.

४ Thus G Be U; इतिर्वापविषे Bu; चर्त्वि H; C D corrupt

सप्तहोतृहोतार इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ षड्होतारः
 ऊत्वा सप्तहोतारं जुहुयादिति शाल्लौकिः १ ॥

यूपाहुत्यै इवन इति ॥ पूर्वः कन्यो बौधायनस्योत्तरः
 शाल्लौकेः १ ॥

वाससामुपकल्पन इति ॥ अष्टाविति बौधायनः ॥ सप्तैति
 शाल्लौकिः १ ॥

कृष्णाजिनानामुपकल्पन इति ॥ पञ्चेति १ बौधायनः ॥
 षडिति १ शाल्लौकिः १ ॥

छण्विषाण्याया उपकल्पन इति ॥ चिबलिरिति बौधा-
 यनः ॥ पञ्चवलिरिति शाल्लौकिः ॥ सकलैवैषा भ्यादित्यौप-
 मन्यवः १ ॥

व्रतप्रदान इति ॥ कः स इति बौधायनस्य १ मन इति
 शाल्लौकिः १ ॥

प्रवर्गस्य करण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो न प्रथम-
 १५ सोमे प्रवृत्त्यादुपनामुको हेनमुत्तरो यज्ञो भवतीति ॥ न
 प्रवर्ग्यं गच्छेच्छनेति शाल्लौकिः १ ॥ ७ ॥

तीर्थगमन इति ॥ स ह स्माह बौधायनः प्रदक्षिणं-
 मासृष्टेतत्तीर्थं गच्छेदयामुतो ऽपमसैरावर्ततेत्यर्थो ह स्माह
 शाल्लौकिरपमसैरासृष्टेतत्तीर्थं गच्छेदयामुतः प्रदक्षिणमा-
 २० वर्ततेति १ ॥

आध्वरिकेण सह याजमानेन^१ तन्नेतन्ने वात^२ ऊर्ध्वं पौरो-
डाग्निकेन कर्मणाभिपन्नं ह्येदिति^३ ॥

15. ध्रुवाया आप्यायन इति ॥ स ह साह बौधायन उभा-
वेव ध्रुवासाप्याययेतामध्वर्युं यजमानयेत्यध्वर्युरेव ध्रुवासा-
प्याय दोषाज्जतौर्जुङ्घादिति शालोकिः^४ ॥

16 दीक्षाज्जतौर्नाह होम इति ॥ सूचं बौधायनम्^५ चतुर्थ्यां^६
पञ्चमोमनुद्रुत्य जुङ्घ्यादिति शालोकिर^७ चो ह साहोपमन्यव
आकूत्यै प्रयुज इति तिस्रोऽन्तरा ज्जना मरस्वत्यै पृष्णेऽग्नय
इत्युपातौत्यापो देवोर्हन्तौर्विश्वश्रुव इत्येतां जुङ्घ्यादधौ-
द्वेषणमिति^८ ॥ ८ ॥ तृतीयः ॥

1. 10 छण्णाजिनघोरिति ॥ दाभ्याह मसुजिताभ्यां^९ दीक्ष्ये-
दिति बौधायनो^{१०} इयं यज्ञान्तरस्यादक्षिणमौर्मं प्रतिपौष्ये-
दित्येकमेव^{११} छण्णाजिनह स्वादिति शालोकिः^{१२} ॥

1. 11 शुक्लछण्णयोः संमर्गं इति ॥ शुक्लेऽङ्गुष्ठो भवति
सपथेऽङ्गुलिरित्येव^{१३} शुक्लछण्णे मंष्ट्रेदिति बौधायनः^{१४} ॥

१ याजमान- G and U (see m.) and the vishvata, यजमान the other MSS

२ वात G (see m.) U Ba, the vishvata

३ चतुर्थ्यां G (see m.) S

४ Thus G (see m. only, मसुजिताभ्यां the other

५ Placed in G

६ इति before शुक्लं found in G only (see, m.)

स्माद्वैपमन्यवः समस्तैरेवैवै १ प्राणदेगे पवयेच्चित्पतिस्त्वा पुनातु
वाक्पतिस्त्वा पुनातु देवस्त्वा सविता पुनातुःस्त्रिद्रेण पवित्रेण
वसोः सूर्यस्य रश्मिभिरिति १ देवतायां देवतायामतिवाच्या-
द्भिरभ्युक्ष्योदध्युत्विदेदिति १ ॥

५ अथैनः सव्ये पाणावभिपात्येति ॥ दक्षिणः इति प्रोक्तं १
पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः ग्राहीकेः १ ॥

अथैनमयेणाहवनीयं पर्याणीयेति ॥ अघनेनेति प्रोक्तं १
पूर्वः कल्पः ग्राहीकेः उत्तरो बौधायनस्य ॥

पत्न्या उदानयन इति ॥ सूचः ग्राहीकेरचो ह स्माह
१० बौधायनः शुचिमेवैनां पवयित्वा सर्वयर्षादानीय अघनेन
गार्हपत्यमुपवेशयेदिति १ ॥

पत्न्या दीक्षणे इति ॥ सूचमाचार्ययोरचो ह स्माहवै-
मन्यवः प्रायणीये विष्कृदन्ते पत्नी दीक्षयेदिति १ ॥

न यज्ञमानं व्रतमुपनयतीति ॥ सूचः ग्राहीकेरचो ह
१५ स्माह बौधायनः सौमिके तन्वे पौरोडाशिकं याजमानमभ्या-
वर्ततान्यत्र यज्ञस्य पुनरात्मनादिति १ ॥

न पत्नीः मनश्चतीति ॥ सूचः ग्राहीकेरचो ह स्माह
बौधायनो दीक्षणीयायामेनाः मन्त्रं सः स्थितायां विमु-

१ Thus Be, एव not found in G (pr m) Ba H U D C, एवं not
in G (sec m)

१ देवतायां once in Ba D H C

१ दक्षिण Ba and one copy of the varanasi

१. अथास्य प्राङ्मुखस्य दक्षिणं गोदानमङ्गिरुननीति ॥ सूत्रं
बौधायनस्यैभयमेवाप्यस्य मन्त्रेण कुर्यादिति शालीकिः^१ ॥
२. अथञ्चन इति ॥ सूत्रं शालीकिर^२चो ह आह बौधा-
यनो महीनां पयो ऽपीत्यादाय वर्षाधा असि वर्षा मयि
धेहीत्यभ्यञ्जोतेति^३ ॥
३. अञ्चन इति ॥ सूत्रं शालीकिर^२चो ह आह बौधायनो
वृषस्य कनीनिकापीत्यादाय चतुष्पा असि चतुर्मे पापी-
त्याञ्जोतेति^४ ॥
४. धिरनिधातं दिवत्तरमण्यु पञ्च हत्व आह इति आह्वयं
पञ्च हत्व एव दक्षिणं पञ्च हत्व उत्तरमिति ॥ पूर्वः कस्यो^५
बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ॥
५. पवन इति ॥ अ ह आह बौधायनस्त्रीभ्यप्रवर्गान्हात्वा
तेषामेकेन प्राणदेगे पवयेद्येतरेण नाभिदेगे, ऽप्येतरेण
गुणकदेगे^६ ऽप्येनान्वद्भिरभ्युक्ष्योदक्षुस्विदेदित्य^७चो ह आह
शालीकिर्दाभां पवयति त्रिभिः पवयतोत्येतैरेनमेकविंश-^८
त्यावधाहमः^९ पवयित्वाप्येनान्वद्भिरभ्युक्ष्योदक्षुस्विदेदित्य^{१०}चो ह

१ Thus Ke^१ only. शालीके इति G U. •नाम इति D U; the other MSS corrupt. An optative is required.

२ Instead of अङ्गिरुदे, the reading of Be (and once अङ्गिरुदे • Bu), here and infra, the MSS have अङ्गिरुदे.

३ Uncertain. G (acc. m) as given in the text; पवयतोत्येतैरेनमेकविंशत्या • Bu, पवयतोत्येतैरेनमेकविंशत्या • U, पवयतोत्येतैरेनमेकविंशत्या • H, पवयतोत्येतैरेनमेकविंशत्या • G D; Be wholly corrupt.